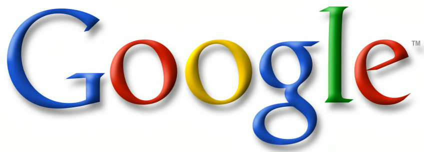
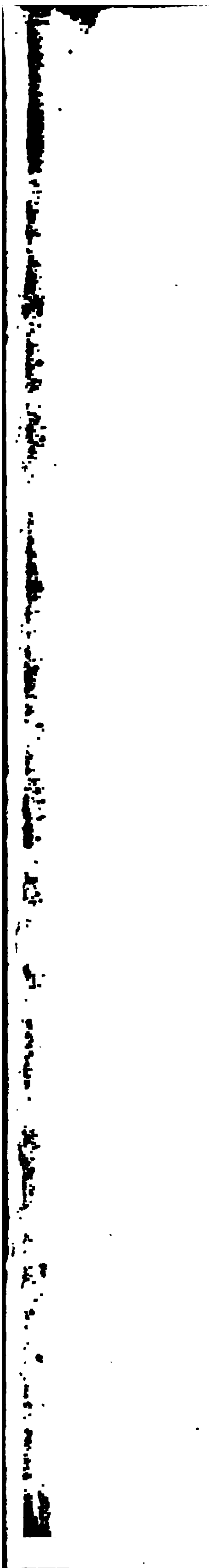

C. k. dvorní litogr. A. Haase v Praze

KROJ PLZEŇSKÝ.

KVĚTY.

LISTY
PRO ZÁBAVU A POUČENÍ S ČASOVÝMI ROZHLEDY.

Redaktoři

SVATOPLUK ČECH. Dr. SERVÁC HELLER.

Vydavatel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK IX.

KNIHA XVIII.

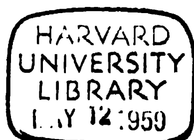
PRVNÍ POLOLETÍ.

„KVĚTY“ vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta s poštovní zásylkou 2 zl. 50 kr., jednotlivé sešity po 90 kr. Adressa: »Květy« v Praze, Vinohrady, Havlíčkova ulice, čís. 235.

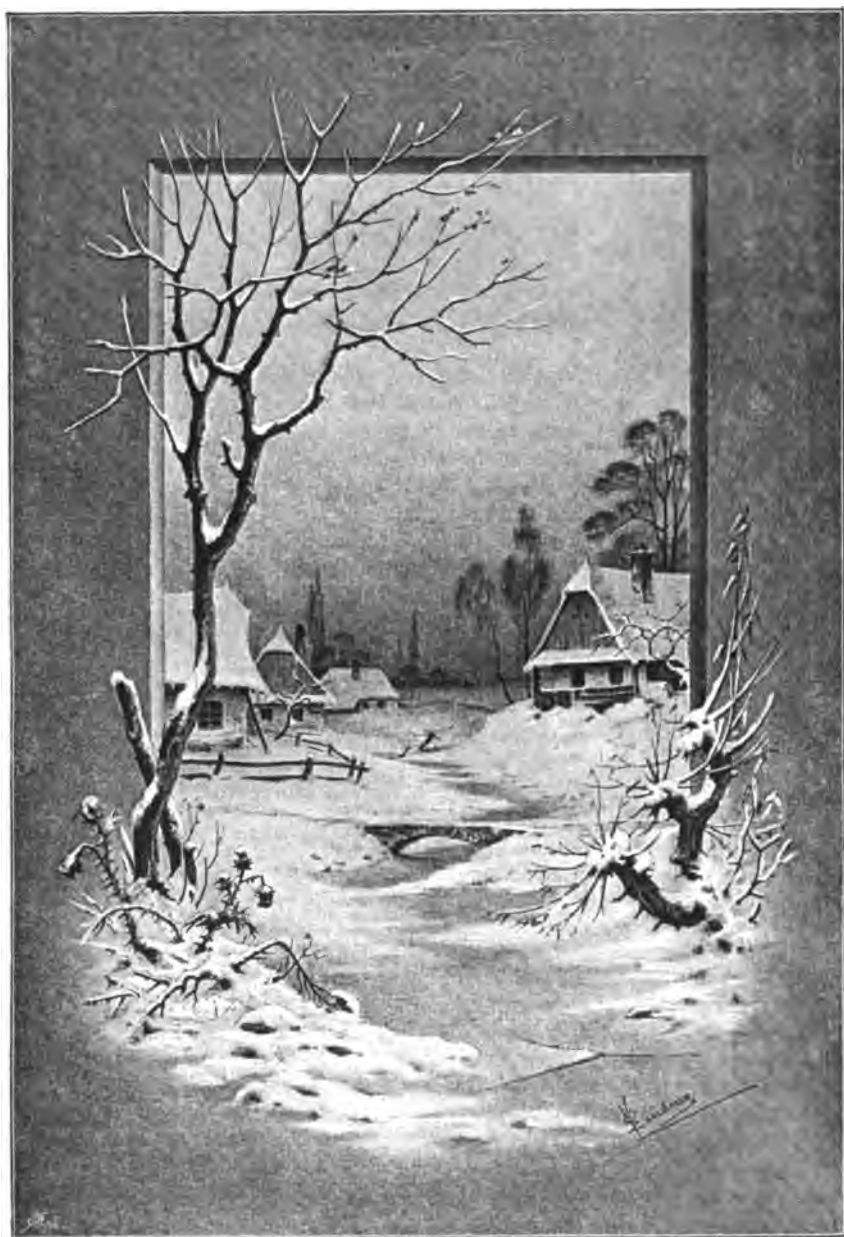
V PRAZE.

TISKEM Dra. EDVARDA GRÉGRA.

1887.

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY

OBSAH.

Pod sněhem. K básni Adolfa Heyduka kreslil V. Lindner.

Pod sněhem.

Běží zima, krajem běží,
na horách už sněhy leží,
mladé boučí, staré sosny
sever líbá neuprosný.

Pod sněhem již dřímou chatky,
v chatách vrčí kolovrátky,
mráz kouzelník tvoří z venku
pestré květy na okénku.

Vmyslil jsem se — blahé doby! —
v takých chatek živé hroby,
nech to venku bouřně válo,
na mne přec se jaro smálo.

Zářilo mně v mladém štěstí
při pohádce, při pověsti,
z kahánku a smolné louči,
jak když dvé se slunci sloučí.

Teď však pro tu lebku starou
chladno kol i v dobu jarou;
zdaž ji volat mohu zpátky?
kde má síň, mé kolovrátky!

Co bych dal, můj Bože milý,
za jedinou takou chvíli,
kdy i v zimě růže vije
k srdci svatá poesie.

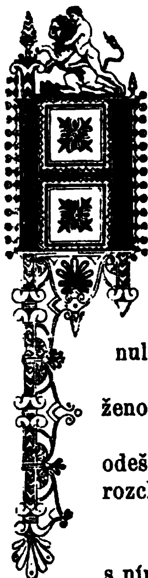
Adolf Heyduk.

Vdovství pana Velíška.

Genre od **Fr. Heritesa.**

I.

Hlahol zvonů, táhlé zvuky pohřební hudby, dým kadidla, matné světlo voskových svící, nesených před rakví i za rakví, pokrytou věnci z posledních květin podzimních, tak studeně, hrobově páchnoucích, jednotvárné, zasmušilé latinské zpěvy kněží, střídající se s místním sborem zpěváckým, v kterém pronikavě vyniká solo prvního tenoristy, jehož opotřebovaný, vyšeptalý hlas podobá se skuhrání kulicha — to vše odbyto; to vše náleží už minulosti.

Tvrdé hroudy země zasypávají těsný stánek, v němž uloženo tělo pomíjející k odpočinku.

Kněži, zpěváci, hudebníci, nosiči černých mar — všickni odešli a také zástupy, které vzdaly nebožce poslední poctu, rozcházejí se, tlačíce se ve vratech hřbitovních.

Jedině on ještě zůstává, nehýbá se.

Na okamžik zdá se mu, že srdce jeho jako tam to druhé, s nímž se byl rozešel právě, přestává tlouci. Jest mu, jakoby měl si zavýsknout, že sproštěn jest způsobem tak snadným všechněch útrap.... Ale místo zavýsknutí vyjde vzlyk, zaštkání z jeho prsou. Sáhá si na srdce — bije pravidelně zcela. A k hlavě pozdvihuje dlaň. Čelo jest studené, jakoby mráz byl na ně dechnul, avšak ve spáncích obíhá krev, cítí ji, slyší ji, a za čelem se valí myšlenky — —

„Kde jsou děti?“ zašeptal, otázal se, jakoby ze sna se probouzel.

„Odvedli je již. Možno být bez starosti; slečna Dortová je vzala s sebou.“

Popošel několik kroků. Zastavil se ještě jednou a obrátil. Tam u zdi hrobař kvapí se svou prací...

Znaven, sklíčen, odchází vdovec ze hřbitova, ubírá se domů, zpět do života se vrací, jehož tok pravidelný tak byl změněn ranou těžkou.

Pan Adam Velíšek zbavil se posledního průvodce, jichž houfec, sestávající z kolegů v úřadě a několika důvěrněji známých, provázel jej až k bytu. Vyslechl v nejrůznějších tónech slova útěchy, vrcholící v povzbuzení k trpělivému oddání se do vůle boží, bez níž ani vlas s hlavy nesejde. Každý měl za povinnost odříkati znova několik těch frází, naučených k podobným příležitostem. Při tom tiskli mu ruce a líbali jej, s tvářemi zarmoucenými, s očima přivřenýma.

Dovedl šťastně vymknouti se vybídnutí, aby v kruhu přátel ztrávil dnešní večer a v jejich obveselující společnosti zapomněl trochu na své hoře, svůj smutek. Byl rád, že může být sám.

Vešel do bytu.

Zaradoval se, že i přítomnosti dětí jest zbaven pro první okamžik. Co by s nimi teď si hned počal? Kterak by jim vyšel vstříc? — Cítil vděčnost k ruce, která je odvedla a jemu popřála času, aby se vzpamatoval, stišil, ovládl, aby duši svoji uvedl v jakousi aspoň rovnováhu. —

Tu spolu bydleli celou řadu let, s ženou. Nic se tu nezměnilo. Vše jest jako bývalo — všecko uklizeno, každá věc na svém místě. Jenom jí zde není...

Otevřel dvéře pokoje druhého. Byl to domácí salonek, zde rozestavený měli všechen lepší nábytek, jejž ona s takovou péčí a starostlivostí chránila před zkázou.

Teď zde ležela po tři dny s lampičkou u nohou a v hlavách krucifix obložený květinami.

Jest mu, jakoby i teď musel spatřiti ji, milou tu tvář, byť i již stuhlou, žlutavě prokvetlou a jako průhlednou — spatřiti úsměvné její rty, byť i v pokojném onom, klidném a přec tak neskonale smutném úsměvu smrti...

Avšak ani takto zde jí více není, jeho ženy.

Otřásl se; bylo mu zima. Vrátil se do prvního pokoje.

Byl odtud zaslechl již hluk. „Kde pak jste byly?“ otázal se pan Velíšek.

Přeslechl odpověď. Tulil je k sobě, líbal je.

„My jsme si tak pěkně hráli, tatínku!“ oznamoval Bohuš, záře celý radostí.

„Kdo pak si hrál?“ ptal se otec, bera na klín malého skotáka.

„Kdo si hrál?“ opakoval Bohuš, jako mívají ve zvyku děti. „Já a Lidunka.“

„Měli jsme tolik světýlek!“ přisvědčovala tato, objímajíc ručkama otcovo druhé koleno a snažíc se na ně vylézti, což se jí podařilo konečně.

„Víš, tatínku,“ vysvětloval hoch. „My jsme si hráli na pohřeb naší maminky —“

Baruška, která byla přivedla děti od slečny Dortové, utírala si oči zástěrou. Také pan Velíšek byl dojat tou dětskou naivností.

„Jenom musíte být hodny,“ řekl, skrývaje vlhkost očí v kučeravých vláskách obou hlaviček. „Aby z vás maminka měla radost.“

„Až přijde? Až se k nám vrátí?“ tázala se Lidunka.

„Maminka nepřijde nikdy. Nikdy se nevrátí,“ vzdychl pan Velíšek, spíše jakoby sám s sebou mluvil než odpovídal.

„Proč?“ divila se malá žvatlalka, pozdvihujíc nedůvěřivě modrá svá očka.

„Proto že umřela a že jsme ji pochovali,“ poučil moudřejší bratříček. „Ale ty nám můžeš dát jinou maminku,“ obrátil se pojednou k otci. „Viď že tatínku?“ žádal hned za potvrzení.

Pan Velíšek ulekl se té nevinné dětské myšlenky. Postavil obě děti na zem a jal se procházeti se, zamyšlen, zadumán.

Baruška rozsvítila a prostřela na stůl. Přinesla pak večeři.

Bohuš i Lidunka s chutí pustili se do jídla. Pan Velíšek sedl s nimi ke stolu a vzal si také na talíř, ale nejedl. Jen piva sklenici vypil na doušek.

Po večeři se dětem zastesklo. Zatoužily po matce, na niž byly tolik uvykly.

Pan Velíšek nevěděl, jak je ukonejšit. Vypravoval jim o ní, o mamince, jak se na ně dívá, kterak jest v nebesích, kterak změní se každého večera v jednu z těch zářivých hvězd, jež planou na obloze.

Lidunka šťastně usnula, se lžící v ručince. Baruška odnesla ji od stolu a uložila do postýlky. Také Bohuš se utišil. Vypravování otcovo jej zajímalo. Bylo mu vše tak nepochopitelným, tak divným. O spaní dlouho nechtěl ani slyšet. Konečně však dal si přece říci. Byl svlečen a zachoulen do peřin. Neusnul však ani pak ještě hned. Kdykoli otec na procházce pokojem přiblížil se k němu, zavřel očka, ale hned zas otevřela se a zazářily plně veliké dvě třpytné jiskry. Konečně snesl se spánek i na tu milou dětskou dušinku . . .

Pan Velíšek stál u okna dlouho do noci a díval se ven.

Poletoval sníh. Padal hustě ve velikých vločkách, jež na zemi střádaly se a k sobě kladly a mráz je utkával v bílý koberec.

II.

Pan Velíšek zařídil si svou vdovskou domácnost, jak vůbec v daných poměrech dle jeho mínění bylo lze.

Z příbuzenstva jeho sice nabízela se jakási vzdálená sestřenice, že hotova jest otěže vlády v osiřelém domě převzíti — ale na štěstí pan Velíšek znal ji z vlastního mládí.

Se strany nebožky byl tu jen otec a sestra, Dorotka. K pohřbu nepřijeli. Bydleli až na konci Uher, kdesi na hranicích sedmihradských, kam se byl tchán páně Velíškův přestěhoval, přijav místo správce na velkostatku jistého magnáta, jemuž měl zkušenostmi svými hospodářskými pomoci na nohy a vyprostiti jej z drápů lichvářů, do nichž byl se dostal. Zde, v cizině, před delší již dobou, zemřela také matka nebožky paní Velíškové.

Dorotka byla mladší, mnohem mladší své sestry. Pan Velíšek znal ji jako malé děvčátko, rozpustilé, nespůsobné, mazlící se, upomínající ho o kornout cukroví, kdykoli přišel na návštěvu.

Ovšem za těch dlouhých let, která trvala známost jeho s nebožkou, nežli postavení jeho dovolilo mu ukončiti ji s obou stran již toužemou ženitbou — i malá Dorča vyrostla a když brzo po svatbě sestřině s rodiči odjížděla do nového domova, nechtěla již švakrovi ani dát hubičku a vykonala ten skutek nezbytnosti po naléhavé teprve domluvě a studem se zardívajíc. Také jí v tom čase již překážely poněkud krátké sukýnky, do nichž ze šetrnosti hospodářská matka ji dosud oblékala a z nichž opravdu kvapem počínala vyrůstati.

Zvěsti, jež během času docházely pak z Uher, mluvily zcela zřetelně již o jakési slečně Dorotei, v kterou se byla malá Dorča proměnila.

Avšak pan Velíšek to vše ani hrubě nevzal na vědomost a když brzo po smrti ženině přečetl tchánův list, v kterém zmiňuje se o moudré dceři své Dorotce, kterou že by rád dopřál sirotkům po své starší, kdyby sám nevyhnutelně prozatím tak nepotřeboval ji v domácnosti

vlastní — že však pro budoucnost o možnosti přinešení oběti se své strany již vážně a opravdově přemýšlí — — tu pan Velíšek zakroutil hlavou. „Jaký to nápad!“ zvolal. Před ním vynořil se obraz, který utkvěl mu v paměti, jak posledně Dorču spatřil. „To by mně tak scházelo!“

V tom smyslu také odpověděl.

A přestal konečně na ten čas trápiti se přemýšlením, co a kterak doma zaříditi.

Hospodářství vedla mu Baruška, jako činila vlastně již za nebožky, po mnoho měsíců trvale k lůžku upoutané, než útrpná smrt ji vykoupila.

Pan Velíšek nemohl si v tom ohledu a s této stránky ani příliš stěžovat. V celku šlo vše lépe, než jak myslel, jak se z počátku obával. Baruška vařila mu dobře, udržovala v každém ohledu a ve všem pořádek. Také dětem a s dětmi nebylo zle; měly Barušku rády, byly na ni zvykly.

Ostatně o děti páně Velíškovy staralo se celé město. Se všech stran dohlíželi na ně, zvali je k sobě a vynasnažovali se opravdu, aby co nejméně pocítili ztrátu matky.

Nejvíce zasloužila se o malé sirotky slečna Dortová, bydlící v domě. Ve svých snahách zavděčiti se nezkušenému vdovci, co nejvíce platných služeb jemu prokázati a nápomocnou mu býti v péči otecké, šla ovšem za časté tak daleko, že srazila se s Baruškou, hájící práva svoje a povinnosti.

Pan Velíšek byl nucen zakročiti, musel prostředkovati smír a mír. Nesnáze takové patřily zajisté k největším nepříjemnostem jeho vdovství.

Ale co dělat?

Zatím zas sešel sníh a jaro se rozvíjelo. Nad studenou, chladnou ještě půdu vyletoval již skřivan a sluneční paprsky vylákaly ze spánku první květy na lukách i v lesích i na hrobě paní Velíškové.

III.

Večery trávil pan Velíšek v hostinci.

Každodenní společnost u „modré hvězdy“ pozdravila první jeho příchod, když se udál, s upřímností nelíčenou.

Ovšem že vzat náležitý zřetel k náladě jeho duševní a se všech stran tlumen s největší šetrností každý trochu nevázanější výbuch veselosti, která jinak zde byla domovem.

Také pan Velíšek byl sklíčen, sevřen, nebylo mu nijak volno. Přišel tu jaksi poprvé zas mezi lidi. Věnovaná mu pozornost zvyšovala ještě jeho rozpaky. Zcela přirozeno, že by byl, sotva přišel a usedl, nejraději zase odešel, prchl, vytratil se nepozorovaně.

Druhého dne nemohl nijak odhodlati se k vycházce. Ale konečně se mu hrozně zasteskло doma. Děti usnuly hned po večeři. Byl tu tak sám, tak sám! . . . Pocítil tíhu samoty své v plné míře. Duší jeho táhl neskonalý smutek . . .

K čemu podávati se mu? Nemá-liž člověk vedle minulosti své i povinnosti k přítomnosti? Třeba pobaviti se, rozveseliti . . .

Pan Velíšek zavolal na Barušku, přikázal, aby pozor dala na děti, a šel k „hvězdě“.

Byl ještě zamlklý trochu, málo sdílný, více uzavřený v sebe. Snaha jej strhnouti v proud zábavy společné rozbíjela se ještě, ale přec již v některých okamžicích vítězila.

A po opětovné návštěvě „hvězdy“ pan Velíšek náležel k nejhledanějším členům každodenního kroužku. Stal se tak oblíbeným v společnosti, jako sám si v ní liboval. Přiházelo se, že ani nemohl takřka dočkati se večera a nečekával už jako z počátku s odchodem z domova až na usnutí dětí; odcházel, sotva lžíci odložil, poslední sousto večeře k ústům donesl.

Cítil se spokojeným mezi soudruhy, v dýmu hostinské místnosti, při sklenici piva, v které jakoby vězel lék ku zapomnění na všechny trampoty životní a nesnáze i všechen zármutek.

Někdy panu Velíškovi přišlo na mysl, že škoda času tak dlouhého, který den co den, večer co večer, tráví a zabíjí účastněním se žvástu hospodského, plného klepů a pomluv, prázdného vší ušlechtilosti, vyhýbajícího se úzkostlivě každému dotknutí se předmětu vážnějšího trochu, vyjímaje snad politiky, která však pravidelně u „hvězdy“, jako snad mnohde jinde, vedla jen k nedorozumění, k mrzutostem, k hádce a proto nevrlejšími členy společnosti docíleno usnešení, jímž každý prohlášen za škůdce, kdo dotkne se zapečetěné té knihy moudrosti.

Jednoho dne umínil si pan Velíšek zcela do opravdy, že nikam nepůjde večer, zůstane doma. Ovšem hned po jídle počaly před očima zjevovati se vidiny lákající a zvoucí. Odolal šťastně. Poslal si pro džbánek piva, jako jindy činíval, oblékl se do županu a liboval si plně v domácím pohodlí.

Ale pojednou, ku svému překvapení, octnul se na dně bílého džbánku, shledal, že dopil, a vytáhnuv hodinky i srovnávaje toto faktum s časem skutečným, nebyl s to obé v souhlas uvésti. Jindy k takovým výsledkům styku s bílým džbánečkem přicházíval až pozdě v noci. Teď shledal, že večer teprve započal.

Co jen počíti? Chodil chvíli sem tam. Vzal knihu do ruky, ale objevilo se, že nikterak nechce se mu do čtení. Začal se svlékat; beztoho zdržel se včera poněkud dlouho a bude dobře, když se řádně vyspí. Avšak napadlo mu hned, že by asi usnouti s to nebyl, a také opravdu jeho mozek nedělal nijakých příprav k zapředení snovému.

Kromě toho došel k poznání, že má ještě žízeň.

Pan Velíšek přesvědčil se opětovnou zkouškou, že bílý džbánek opravdu jest vyprázdněn.

Vzal jej a popošel ke dveřím do kuchyně, aby zavolal na Barušku. Ale u samých dveří napadlo mu, že by se třeba divila a že netřeba nikomu se svými slabostmi se svěřovati.

Vrátil se, postavil džbánek na stůl, na předešlé místo a chodil chvíli zas po pokoji; váhal, zápasil sám s sebou.

Konečně máchnul rukou, jakoby roj dotěrných much rázem chtěl zahnati, a vzal klobouk a hůl. Šel z domu. Šel k „hvězdě“.

Zde se již pozastavovali nad tím, proč pan Velíšek nepřichází. Sám „pan hvězdecký“ se sametovou karkulkou na hlavě vybíhal před dům a vracel se krče rameny.

Židle páně Velíškova zůstávala prázdnou. Sklenice s jeho jménem spočívala v šenkovně ve skleníku. Na zdi jediná jen visela dýmka — ostatní hosté denní všickni byli přítomni.

Rozumí se, že událost vyvolala množství domněnek a vysvětlivek. Každý pronesl své mínění o příčinách nepřítomnosti páně Velíškovy. Soused prázdné židle, v pravo, myslel vážně na náhlé ochuravění a nalezl, že i jemu samému od včerejška není jaksi dobře a že cítí vůbec delší dobu nějaké píchání v lopatkách a není-li to příznak mrtvice. Naproti doktor odpověděl sáhnutím na tepnu. „No — ještě jednu můžete dnes vypít!“ řekl směje se sám srdečně ošumělému svému vtipu. „Ale Velíšek vypadal dnes v kanceláři opravdu nějak divně,“ ozvalo se po levici prázdné židle. „Snad aby mu přec jen něco nebylo!“ — — „Nemoc! Nemoc je zlá!“ poznamenal kdosi rozšafně. „Snad Velíškovi roznemohlo se některé z dětí.“ „To by musel tuhle pan doktor o tom vědět!“ Před očima tohoto kmitla se postava druhého kolegy. „Proč pak zrovna já?“ řekl jakoby nedbale, ale žárlivostí kousl se do pysků. „Každý dělá si přece co chce! — Ovšem mám lepší domy v městě všecky,“ doložil pyšně rty ohrnuje; kdyby tu byl kolega, zdrtil by jej nadobro již svým pohledem. „Ale jak praveno — Možná jen, že ti malí ptáčkové nechtějí pustit tatínka — zasesklo se jim třeba, ubožátkům —“ ozvalo se v to tónem trochu sentimentálním.

„I dejte svatý pokoj!“ zvolal smějící se hlas na konci stolu, kde seděl panský důchodní, starý mládenec. „Kdo ví, jaké náš pan Adam nemá spády!“

„Jaké by mohl mít spády? —“

„Prosím vás, vdovec, v pěkných ještě letech, plný síly —“

„To je ovšem pravda.“

„A já se vůbec jen divím, že Velíšek nepomýšlí dosud na ženění.“

„Kdo může říci, zdali nepomýšlí?“ —

Následovala rozprava o záležitostech srdce i ruky pana Velíška, v kteréž společnost hvězdecká rozdělila se na tábory v míněních svých neustupné a vzájemně ostře na sebe dorážející. Na jedné straně hájen pan Velíšek proti každému i dalekému podezření ženitby — na druhé tvrzen opak a zastávána nejen možnost, ale konečně nevyhnutelnost takového kroku . . .

V tom pan Velíšek objevil se ve dveřích.

Ovšem, že přivítán byl, pozdraven s jásotem. Avšak před výbuchem tohoto nebylo lze nespozorovati byť i nedlouhé odmlčení, podezřelé ticho.

Pan Velíšek poznal, že se mluvilo as o něm. Poznání arci zavdalo příčinu k pochopitelné rozmrzelosti. Proto i ťuknutí, kterým odpovídal na pozdvižené k němu sklenice, znělo mdle jaksi a provázeno bylo tváří skorem vážnou. Ale brzo pan Velíšek počal uvažovat a tím odpouštět i zapomínat. Mohl se konečně i mýlit. A kdyby i byl viděl dobře — proč by měla právě jeho osobnost vyjmuta býti z oprávněnosti kritiky v tomto areopagu? — Ostatně — aby se věc aspoň pro dnes neopakovala, předrží celou společnost, půjde poslední až od „hvězdy“.

A pan Velíšek slovu dostál. Půlnoc dávno už byla přešla, když vycházel s posledními asi dvěma hosty.

K vůli jistotě opakován tento důmyslný prostředek obranný den po dni. Pan Velíšek první přicházel do hospody, poslední odcházel.

Konečně ani nečinil to z příčiny původní; zapomněl dávno na to vše. Zůstával proto, že mu bylo nejvolněji zde, u „hvězdy", že se vůbec nechtělo mu domů. Přicházíval začasté až k ránu.

Proč by byl pospíchal? Proč byl by nutil se k návratu?

Mohl přijíti kdy chtěl. Nikdo se ho ani nezeptal. Nikdo se nad tím ani nepozastavil.

Libuje si v těchto svobodách, liboval si jaksi, byť i ne výslovně i ve svém vdovství. Dříve, dokud byl ženat, nebyl by mohl vésti takový život.

Naopak zas k tomuto nalezl před sebou samým omluvy dostatečné ve svém vdovství. Co by dělal doma? Celé dlouhé večery? Sám? Tam ho nic netěší a těšiti nemůže. Není divu, že hledá nějaké obveselení, zapomenutí, vyrušení.

Tak plynul den za dnem; léto bylo již v koncích: podzim zas ohlašoval se žloutnutím listů na starých dvou platanech, stojících po stranách kamenného kříže uprostřed hřbitova.

A bylo tomu již rok, co donešena sem paní Velíšková a uložena do země . . .

O dni výročním dostavil se pan Velíšek ke hrobu s oběma dětma. Vedl každé za jednu ruku a poklekl s nimi na drn, pokrývající tělo jejich matky. Byl sám dojat a pohnut hluboce. Představil si život svůj nynější a vzpomněl na život minulý a v tom již samo sebou leželo srovnání obou. Zdálo se mu, že nikdy ještě neviděl tak jasně prázdnotu přítomnosti. Ach, jak přece jen bývalo lépe! Kterak útulno, teplo, milo bylo v domě . . .

A s duší plnou dojmů zapadlých těch světů pan Adam Velíšek vracel se ze hřbitova. „Ty tam ty doby! Možno-li, aby vrátily se?"

„Proč nám nepřivedeš jinou maminku?" otázal se malý Bohuš cestou. „Kdy pak nám už dáš nějakou novou maminku, tatínku?"

Bohuš místo odpovědi spokojil se ovšem docela koupí bonbonů, o něž pak doma po některé šarvátce opravdu rozdělil se s Lidunkou, s dovedným použitím bájky o lvím podílu.

Ale pan Velíšek zabýval se těmi otázkami, nespustil je s mysli, přemýšlel o nich stále, zněly mu v uších, všady ho pronásledovaly. Myšlenky jeho byly pojednou obráceny k budoucnosti . . .

Slovo „ženitba" zavznělo mu nyní dosti často naproti i ve společnosti. Soudruzi u „hvězdy" zejmena, s větší menší šetrností a více méně nepokrytě, narážely na skončení jeho vdovství.

Pan Velíšek však nedospíval s té stránky k žádnému ustálenému rozhodnutí. Vše leželo jaksi ještě v mlhavé dálce a nečinil nic, aby dálku tu přiblížil. Nebránil se nikterak myšlence ani provedení jejímu, ale došel-li k jakýmsi výsledkům, bylo to jen ve věci samé — ani mu nenapadlo kohosi určitého, bytost nějakou ženskou na světě, slučovati se svojí budoucností.

IV.

Jednoho dne pan Velíšek vrátil se z vinárny, kam před obědem od jisté doby zvykl si zacházeti na sklenku mělnického, za důvod maje před světem i sebou samým nápravu pocuchaného žaludku a přivolání lepší chuti k jídlu.

V neděli pravidelně stávalo se, že nebylo lze ze společnosti, četnější než jindy a rozjařené, tak snadno vypraviti se i počítáno již v domácnosti páné Velíškově na spozdění s obědem.

Tentokráte však, z příčin nikterak důležitých, dostavil se pan Velíšek ku svým larům neobyčejně záhy, nejsa ještě očekáván a — dlužno pravdě dáti svědectví — nebyl také příliš dobře přivítán.

Baruška, zaměstnána u plotny, v leknutí spráskla ruce a obrátila se k příchozímu, s ústy pootevřenými, jako by tázala se: co to má znamenat? — —

„Teprve čtvrt na jednu“ — řekl pan Velíšek, běžným pohledem přeměřiv ciferník starých schwarzwaldek nade dveřmi kuchyně. Jakoby nedůvěřoval jejich spolehlivosti, podíval se i na hodinky své kapesní. Sám jaksi nechápal, co se vlastně stalo, že přišel tak brzo, i zmocnila se ho skorem lítost, že nezůstal ještě u lahodného tekutého granátu českého.

Vrátit se však bylo již těžko, ačkoli nelze zamlčeti, že myšlenka na takové rozřešení otázky se vyskytla. Co by tomu řekli ve vinárně?

Snad aby se tedy prošel, než bude oběd hotov?

Ale zrak páně Velíškův utkvěl na zimníku. Byl celý promoklý a v zátiší střechy kloboukové usadila se vrstva sněhu, jenž nyní, v teple kuchyně zvolna tál; kapky na zem padající roztékaly se v podobě špinavé louže.

„Hanebné počasí!“ — zabručel pan Velíšek oklepávaje klobouk i s kabátu setřásaje utkvělou v jeho vlně vodu.

Ustál ovšem ihned v tom počínání setkav se s pohledem Barušky mrzutě a spolu žalostně upřeným na spoustu učiněnou na čistě vydrhnuté podlaze. Spatřiv, že za sebou zanechává i zablácenou stopu, očistil si dřív boty u dveří, pak svlékl promoklý zimník a odloživ jej i s kloboukem, teprve postoupil kuchyní k pokoji.

„Jaká pomoc!“ prohodil. „Musím počkat již doma. Ale to nevadí — nic si z toho nedělejte, Baruško,“ promluvil zastaviv se na práhu. „S obědem nemusí být žádný kvap. Přišel jsem trochu brzo —“

Poslední větu řekl jen k sobě; byl již v pokoji.

Děti nebyly doma. Nezeptal se ani na ně, nepohřešil je v tom okamžiku. Přešel pokoj zívaje dlouhou chvílí a snad také účinkem požitého vína, roztahujícího se nezbedně v prázdném žaludku. V těle cítil pan Velíšek teplo; nebyl by ani spozoroval, že pokoj jest nevytopený, studený.

Ale Baruška objevila se s dřívím v náruči a v prstech kus louče s několika sirkami.

„Máte pravdu,“ pochválil její péči pán. „Rozdělejte hezky zčerstva!“ Napadlo mu, že člověk rozehřatý požitkem lihového nápoje v chladné místnosti nejsnáze se nastydne.

Baruška poklekla ke kamnům. Hořící louč začala praskat a zničení zachvacovalo kvapem dřevo na ni kladené.

„Hodně přiložte, Baruško,“ povzbudil ještě pan Velíšek. Stál u kamen, jako by se již hřál, ačkoli byla studená a nevydávala dosud žádné teplo. Díval se na počínání Barušky, se strany jen se díval, nedbale jaksi.

A pojednou se obrátil — plným obličejem se obrátil a jal se stopovati její výkon s účastenstvím, nejsoucím v nijakém skutečném poměru s téhož zajímavostí a poutavostí.

Baruška si pospíšila. Byla rychle hotova. Trvání ohně rozdělaného bylo zajištěno. Vstala a vzdálila se do kuchyně.

Pan Velíšek díval se za ní. Kamna teprve začínala rozpalovat se, hřát; ale jemu bylo již horko. Nehnul se však z místa.

Byla hned zase vešla Baruška. Přišla, aby prostřela.

Mrštně otáčela se kolem stolu; sukně jen jen šustěly.

Pan Velíšek sledoval každý její pohyb. A najednou přišel k poznání, že jest mu horko nesnesitelné. Pláty kamen opravdu byly rozpálené a sálaly pořádný žár. Ale pan Velíšek cítil oheň nejvíce v žilách, jako by teď teprve jiskry požitého vína se tu roztékaly, v plamen měnily.

Baruška postavila na bílý ubrus poslední talíř a poslední seslík přistavila ke stolu. Hbitě, čiperně, svižně byla již zase pryč z pokoje.

Pan Velíšek zároveň odstoupil od kamen a octnul se u dveří právě, když byla jimi proklouzla. Stanul tu s nataženýma rukama, jako by prchající byl chtěl zadržeti.

Zůstal chvíli tak stát u zavřených dveří a obrátil se pak kvapem, jako by se byl před něčím lekl.

Přešel několikráte pokoj sem a tam kroky spěšnými.

Konečně — otevřel dveře kuchyně a popošel směrem k místu, kde visely jeho zimník a klobouk.

Nedošel však. Zůstal státi.

Baruška byla u plotny. Tváře její buclaté, zdravím kypící, vyhlížely lákavě jako zralé třešně; bujné její poprsí v rychlém tempu zdvihalo se a klesalo; z vyhrnutých rukávců nořily se plné vlny tlustých, svalnatých ramen.

Pan Velíšek zapomněl docela na zamýšlený útěk. Podlehaje v nerovném zápasu s rozvahou, přiblížil se a s úsměvem, v pravdě poněkud satirským, štípnul do hojnosti toho chutného masa a ruka jeho dostala se pak ku zvoucí, uzardělé tváři.

„I to se podívejme!“ zašeptal, neznaje se už docela, pan Velíšek. „Naše Baruška jest náležitě hezké děvče —“

A prsty lačně chopily se i hezké kulaté brady s vyzývavým dolíčkem.

V okamžiku tom otevřely se s pádným bouchnutím dvéře z chodby do kuchyně vedoucí. Vběhnul Bohuš a za ním Lidunka, plačící, že se nepodařilo jí bratříčka dohoniti a oplatit mu bouchnutí do zad, které jí byl, neurčito zcela po kolikáté od rána, na schodech právě zas uštědřil.

„Ticho, děti! Co pak se to děje?“ přivítal je pan Velíšek nevrle, drsně, jak nikdy s dětmi nemluvíval.

„Neračte se pranic lekat, pane Velíšku,“ ozval se hlas na prahu. „Ani dost málo! Šla jsem za dětmi, aby nepřišly k úrazu — vždyť je tak miluju, jako by byli moji — ti andílkové.“

Objevila se hlava slečny Dortové ve dveřích.

Pronikavý její zrak bleskem přeletěl celou kuchyní a škodolibě zůstal pak trčet na Barušce a panu Velíškovi, stojícím vedle ní u samé plotny.

„Dobré chutnání, pane Velíšku!“ ozval se jizlivý hlas, jehož smích doznival na chodbě a dále ztrácel se kdesi pod schody.

Slečny Amálie Dortové nebylo více tuto.

V.

Co se týče oběda, nevyplnilo se přání slečny Dortové nikterak, v míře nejmenší.

Pan Velíšek takřka ničeho se nedotknul a kdyby nebylo obou malých jedlíků naproti, byly by všecky mísy tak jak přineseny, zase šly nazpět.

Pan Velíšek sám uznával oprávněnost vzdechů Baruščiných, s kterými odnášela talíř polívky nedotknutý skorem a dívala se na maso, jehož několik soust, rozkrájených na talíři, bez povšimnutí zůstávalo vězeti v omáčce.

„Husička jest dnes jako mandle!“ poznamenala Baruška stavíc na stůl krásný kus kapitolského ochrance, upečeného ve vlastním tuku.

„Aj znamenitá! Opravdu,“ volal pan Velíšek, jako by pouhým pohledem, než ještě okusil, přicházel již do vytržení. Ale navzdor vší snaze, stupňované až v šlechetné sebezapření, nebyl s to požíti více než několik sotva viditelných atomů z husího těla. „Pil jsem víno,“ pokusil se omluviti se, postihnuv lítostivý, skorem až plačtivý pohled Baruščin, který vyvolaly žalostně tak špatné úspěchy jejího kuchařského umění. „Zdá se, že mně opravdu to víno nesvědčí,“ řekl více k sobě.

„O pročiž,“ namítla Baruška v nápadném nesouhlase. „Víno,“ mluvila horlivě, „dodává smělosti, podnikavosti —“

Odmlčela se, náhle se zaleknouc. Začervenala se jako pivoňka.

Může-li již přinésti kávu? — Pomáhala si z nesnází.

Pan Velíšek přisvědčil.

Byl skorem užasnul nad úsměvem, s kterým Baruška poslední svá slova provázela. Namáhal se všemožně, aby rozuměl jinak, nežli jak dralo se mu na mysl.

A jako by osud na něho křičel své: vari! —

Zastyděl se za okamžitou slabost, která svedla jej ke kousku hloupému, z něhož bůh ví jaké by vzejíti mohlo nedorozumění, nebo lépe snad neporozumění.

Dopil rychle svou kávu a černý mok, účinku pravidelně tolik rozjařujícího, působil na něho teď jaksi chlácholivě, konejšivě. Vyhýbal se pohledům Barušky, nápadně častým a sladkým. Zavřel oči a svěsil hlavu, když přišla, aby sklidila se stolu, a nepohnul se ani, když natahujíc se

přes stůl, náhodou zajisté pouhou, tělem svým kyprým a teplým přišla v těsnou a nelze neuznati, že nebezpečnou k němu blízkost.

Až bouchnutí dveřmi, jaksi rozmrzelé a hněvné, spůsobilo, že nadzdvihl hlavu a udiveně zadíval se na místo, kudy byla odešla právě Baruška spůsobem tak nezvykle hlučným a vzhledem k jeho spánku opravdu až nešetrným.

Jeho „nic“ znělo také dosti nevrle, ano úsečně, když v malé chvíli Baruška, jako by se jí bylo zželelo zlomyslného skutku, vyjasněnou již zase tvář vstrčila do dveří — že se jí zdálo, jakoby milostpán byl volal a jestli opravdu snad něco neporoučí.

Na tváři Barušky objevil se výraz uraženosti. Odchod do kuchyně provázen nesrozumitelnými, ale patrně velmi jadrnými slovy.

Děti byly se vytratily, sotva lžíci položily.

Však zde jsou opět!

Pan Velíšek zaslechl z kuchyně dvojzpěv dětského pláče, jehož síla prorážela až k němu zavřenými dveřmi. Hned na to jako velká voda přivalili se Bohuš s Lidunkou.

„My jsme chtěli jít k slečně Dortové!“ vyrozuměl pan Velíšek ze zmateného nářku, jímž odpovídáno na všechny jeho otázky, tázající se po příčině takového hřmotu.

„Proč jste tam tedy nešli?“ řekl pan Velíšek mrzut, že připraven jest docela už o pokoj, potřebný k odpolednímu spánku, na který byl uvyklý.

„Ona nás nechce k sobě pustit,“ žaloval malý žalobník.

„A vystrčila nás ze dveří,“ přisvědčovala, zvyšujíc tíži obžaloby, malá žalobnice.

Pan Velíšek tomu všemu dobře nerozuměl. „Slečna Dortová?“ tázal se. „Slečna Dortová, že vás nechce k sobě pustit a vystrčila vás ze dveří? Slečna Dortová která vás má tak ráda?

Třeba jste jí něco udělaly,“ rozhodl. „Zůstaňte tedy doma —“

„Ovšem, že zůstanete doma, dětičky,“ vmísila se Baruška. „Vy se nikoho o nic nepotřebujete doprošovat. Vy nejste žádní caparti. A k čertům nejméně už necháme vás přirovnávat — a to ještě ke všemu od takového vyzáblého, hubeného strašidla —“

Pan Velíšek měl již na jazyku zeptati se na bližší vysvětlení těchto slov, kterými Baruška narážela na některé zvuky, jimiž zdola byla za dětmi zaslechla volati známý hlas slečny Dortové. Ale v čas ještě rozpomenul se a mlčel.

„Pojďte, dětičky,“ mluvila dále Baruška, snažíc se drsnému trochu od přírody hlasu svému dodati co nejvíce měkkosti. „Budeme si hrát pěkně v kuchyni. A tatínka necháme hezky spinkat —“

Pan Velíšek byl mile dojat a vděčen za tuto starostlivou pozornost.

„Viďte, dětičky, že máte Barušku rády? Viďte, že nechcete nikoho jiného než vaši Barušku?“ slyšel ještě z kuchyně upadaje již v dřímotu. Byl uznal za dobré lehnouti si na pohovku a usnul konečně docela tvrdě.

Probuzen byl Bohušem tahajícím jej za střapce županu. Přišel se dovolit, smí-li on i Lidunka s Baruškou jít na procházku.

Pan Velíšek podíval se na své boty, jež zapomněl svléci lehaje, čehož pohovka nesla zřetelné stopy. „V tom nečase!“ poznamenal odmítavě.

„Jenom tak pod loubím, okolo domu,“ přiskočil prosbě Bohušově na pomoc hlas Baruščin. „Rozsvítilo slunce.“

Pan Velíšek pohledl oknem. Viděl opravdu kus oblohy jako bleděmodrou záclonu rozestřenou před oknem. „Jděte si tedy — jděte,“ udělil dovolení.

A napadlo mu, že mohl by také sám užít trochu vzduchu a paprsků slunečních.

Vstal a přistoupiv k oknu otevřel je.

Z domu vykračovala si již Baruška s Bohušem a Lidunkou.

Pan Velíšek díval se za nimi s jakýmsi udivením. Neplatilo dětem, jedině jejich průvodkyni.

„Jest to snad přece Baruška? — Ovšem, že jest to Baruška! — Kdo pak by to byl jiný než Baruška?!“ — —

(Dokončení.)

Z knih perkmistrových.

Vypravuje dr. **Zikmund Winter.**

Svatopluk Čech napsal kdysi kdes: „Škoda, že se nám nezachovala z pozůstalosti předků jedna kniha, kterou si představuji tlustou jako bibli, s fošnovými deskami v odrané kůži — a kdybyste ji otevřeli, vanul by vám z listů vstříc vonný dech starého, prastarého vína, zakletý na věčné časy v ty desky — — Přeškoda tebe, kniho perkmistra hor viničných! Vidím tě, jak jsi ležela na dubovém pultě, jak před tebou sedával písař s perem rozskřípaným, vidím opatrného perkmistra s kadeří sněhobílou a s obličejem jako kvetoucí granát; vidím strakatého biřiče, trpícího nátkou, vidím rozvaděné strany, bujnou chasu vinařskou, jak líčí s živými posuňky klassické bouřlivé výjevy staročeské krčmy — —

Kam poděla se kniha a její písař? Kam poděli se perkmistr a strany? Kam zapadly krásné ty hory viniční, ty dlouhé, těsné ulice mezi věncovím révy, kde v odpoledne sváteční dávný pražský šosák v zelené kukli, plášti fialovém, v sukni skořicové klopýtával přes sáhodlouhé špičky svých střevíců?“ —

Nejprve budiž našemu básníkovi v odpověď vzkázáno, že zachovala se z pozůstalosti předků ta kniha jako bible tlustá — v archivě staroměstském složeno perkmistrských knih dvacet a šest — ale fošnových desk s odranou koží při nich už neshledáš, poněvadž praktičtí sprostáčkové, majíce knihy bývalého archivu hor viničných kamsi zavézti na zničenou, zbavili je nejprve fošnových a kožených desek. Viničné knihy prodali v archivě pražském a desky donesli židovi.

Mimochodem to důkaz, že náš lid také někdy má smysl obchodnický a rozumí dvojitému oučetnictví.

Tedy dvacet šest knih před rukama jest — a pročetše je i přibravše jim ještě na pomoc jiných několikero, osmělíme se v přítomné práci vylíčiti všecko všudy, o čemž v řádkách svrchu citovaných fantasie básníka našeho snila. Povíme předem, kde vinice byly a kam se děly; zavedeme čtoucího k panu perkmistrovi do bytu i do ouřadu, budeme drahnou chvíli přítomni soudu perkmistrovu, uvidíme i konšely jeho a písaře i biřiče hor viničných, uslyšíme rozvaděné strany; pomníme na chvíli „bujné chasy viničné“ a dosti pestrého života na vinicích a naposled podíváme se do některé pražské vinárny a vypíšeme některý „klassický a bouřlivý výjev staročeské krčmy“.

Viděti, že básník tu historikovi ukázal cestu. Historik z ní srdečně děkuje a užuž po ní jde.

I.

Historie hor viničných.

„Víno jest ušlechtilé stvoření Boží.“

Veleslavín v Politii IV. 489.

„Vsadil zemi ku okrase
révu, by v budoucím čase
vnuk na zdraví Karla pil.“

Vocel.

Pražské vinice, město věncem obkličující, založil Karel IV. Privilegium toho založení napsáno bylo nazejtří po neděli Esto mihi 16. února roku 1358. A dva měsíce potom vydáno z kanceláře dobrého krále českého druhé privilegium o vinicích. Tyto památné listiny jsou základem pražských hor viničních; *) král jimi velí zakládati na čímkoli zboží u Prahy i po českých vlastech vinice, kteréž osvobozuje na dvanácte let všech platů, od léta třináctého pak ať dá nákladník viničný předem půl džbera vína čili po osmi pintách ze strychu vinice králi a desátek tomu, čí jest grunt. Majitelé gruntů vinicem příhodných nechať nepřekážejí žádnému člověku vinici vyzdvihnouti chtějícímu. Kdo by na hotové vinici škodil, ztratí ruku nebo si oud ten vyplatí dvaceti kopami, a propadne nad to všecko jmění; škůdce noční ztratí život a jmění; bude-li zabit na škodě od kohokoliv, vrah pouze dvěma haléři z vraždy se vyplatí. Pražským konšelům že sluší soud ve věcech viničných, nač posadili potom ve jméno královo perkmistra a konšely. V posléz dozvídáme se z královské listiny, nač vinice pražské budou. Král dí: „Míníme království našeho Českého čest, dobré i požitek rozmnožiti.“

V jiném majestátě, o němž nikde už není stopy leč v knihách perkmistrských, čteme o úmyslech Karlových ještě to, že chce, aby peníze za víno nebyly do ciziny vyvozovány, lidé chudí, jichž prý mnoho, mohouce pracovati nebudou požebrávati — ubi populus, ibi et obulus. Konečně dí se, že skalnaté okolí pražské, jsouc jináče pusto a k polím

*) V archivě praž. II. 1. I. 78. a v Čelakovského Sbírce str. 107., 113.

nepříhodno, dobře zajisto aspoň poslouží vinicím. Toto Karlovo přesvědčení, že podaří se u Prahy víno pro samou skalnatou půdu, zůstávalo pak za všecken čas až do konce vinic obecným: píšeť perkmistr komoře r. 1763, že „pražské hory mající břidličnou půdu (schiefersteinigten Boden) od přírody určeny jsou vínu a kdykoli zdělána byla vinice na pole, tu že překážel v prsti ledek (salpetrisches Erdreich) vínu výborně sloužící“ (Kn. XVI. f. 143).

Hned na první vyzvání královo slunečné stráně kolem Prahy dávaly sobě na všech stranách šije rozkopávati kracemi *) a motykami; kde byla stráň plachá nebo holejší, sem vezena země kyprá z dolejších končin a takž vzniklo už za života Karlova ono předlouhé pásmo vinic, jež obroubivši révovím hlavu celého království — Prahu — odtud na všecky světa strany — obzvláště na půlnoční a polední — téměř až k pomezí zemskému se rozběhlo. **)

V Praze samé osázen révovím vrch slovanský kolem Emaus; z jedné strany vrch sv. Apolináře zelenal se vinicemi, kteréž táhly se Slupami po Vyšehrad a do města hrnuly se až k rynku novoměstskému. Naproti Slovanům pak z druhé strany přes vodu vršky smíchovské všecky byly vínorodé. Na Petříně a na Strahovské stráni tu byla vinice, tam chmelnice a zahrada, vše v pěkném střídání až k lomům na Strahově. Stráň hory Brusky, návrší na Pohořelci až k Opyši obaleno bylo vinicemi už v nejprvnějším počátku zajisté proto, že půda dotčená byla královskou a král nasazuje vinice musil býti příkladem jiným lidem. Odtud kvetly vinice k Břevnovu a k Troji. Letná („na Letních“) zelenala se lesy révovými až k Bubnům a brzy rodila víno i hora Vítkova, pod níž na Špitálsku (v nyn. Karlíně) a v Mezihoří Špitálském rozlehlé byly zahrady zelinářské a kde jich nebylo, byla jáma, písek a poustka od dávných časů chodcům nebezpečná. Tu bývaly pražské Abruzzy loupežnické. Rovněž taková byla pláň Holešovická, ale hned za ní přes vodu všude až přes Prosek hojně bylo nasázeno vinic. Že nynější Vinohrady — město — druhdy samá vinice bývaly, toť povědomo. Tomek (II. 277 Praha) sečetl v nynějších Vinohradech od sviňské brány ke koňské v době lucemburské na třicet vinic.

Od Pražského města v tu stranu maličko hned za branami bývaly vinice. Takž za branou sviňskou, koňskou a novou (horská druhdy).

Ty vinice lemovaly polední stráně údolí na trávníčku a podél Botiče dále k Nůsli, kdež pro množství vína říkáno „v oudolí viničném“. Nynější fidlovačka mívala v oněch dobách pěkné pozadí révových girland.

Odtud širokým obloukem k silnici Kutnohorské byla vinice podle vinice. Nynější Kravín, Kanálka, Sakrabonie bývaly horami viničnými, čehož ještě po tu chvíli malé stopy v nich.

Ba i tam, kamž kladou se nyní mrtvá těla obyvatelů pražských do prachu země — na Olšanech — i tam nasázeno bývalo drahně onoho „božího stvoření“, jež nemírným požitím hlavu i mozek urážejo.

*) Širší než motyka — též bývaly o dvou zubech.

**) Vysvítá z knihy arch. křižovnického („zpráva o statcích“), že ještě r. 1610 bývaly chmelnice a vinice v Dobřichovicích „pod mlejnem Karlíkem“, kde bys je dnes hledal marně.

Též patibulum pražské — kolo a šibenice — stávalo od doby Karlovy za několik století na silnici vinicemi vroubené, k Olšanům směřující.

Vinicím i za Václava hojně a bez přetrží zakládaným dávána jména všelikteraká, z nichž některá ze starodávna po tu chvíli jsou na živě. K jmenům z dějepisu Tomkova známým uvedeme několik nových jmen z knih perkmistrových. Slovutný historik uvozuje vinici Panenskou, Andělku, Liborku, Lodronku, všecky v kraji strahovském. Za branou kartouzskou (Oujezd) jmenuje Tomek vinici Plaskou už r. 1146 připomínanou, což svědčí tomu, že tvůrce pražských vinic „ve velkém", Karel král, měl na očích tu a tam pro nadějný příklad některou starou vinici, jíž ode dávna — už před Karlem — dobře se vedlo. Plaská vinice bývala kdes v nynější Kinské zahradě. Tu také říkáno „v ráji", z čehož historiograf pražský dobře soudí, že naši otcové mívali oko i duši pro krásu přírodní.

Jiná jména vinic v okolí smíchovském a v „Mezihoří Košířském" uvozují se: „Hora srpová", kteráž měla 80 korců výměry! „Na věnečku" říkali vinici jakés v Košířích. Tu byla a jest dosaváde „Šalamounka", „Názová" „Šmukýřka", „Kbelná", obě k Motolům se schylující; na cestě ke Zlíchovu bývala „Konvářka", na níž dosud víno se daří, kteréž o svátcích a hodech božích osvěžuje refektář pánů křižovníků s hvězdou červenou.

Pod Karlovem byla Folimanka a k Vršovicům kdes sluší hledati „Konstancí" a „Karštejnku".

Svátek ve svých kulturních statích o Praze za císaře Rudolfa ještě jmenuje vinici, purkrabovi náležející, „Palatu", jejíž víno vytáčeli ve středu a v sobotu v domě purkrabském. Na Letné jmenuje vinici „Skalskou", kněžím řeholním (Cyriakům) náležející.

Jména vinic pražských v knihách perkmistrových tu a tam proskakující jsou, jako vůbec každé starožitné pojmenování, jistou měrou kulturně zajímavá. Škoda, že ne vždy psáno stojí, kde tu onu vinici hledati. Tak nečte se než holé jméno „Kantůrka, Trčkovka, Modřanka, Štikovna, Koštělka, Češpívka, Kryšpínka, Nedbalka, Husovska." Za to víme z knih, že „Břekovka" byla za Oujezdem, „Malá Palata" bývala v Podskalí, „Cihelka" za koňskou branou; tuto vinici však zdělali roku 1659 na pole. Vinice přezvaná „na rvačkách" byla na Libeňsku kdesi. O vinicích páně Kolovratových, zvaných „velkým Rájem" a „malým Rájem", vypravují knihy perkmistrovy při r. 1721, a vinici, jíž u Tomka jméno Názová, zovou knihy 16. století „v Názovkách". V Košířích znají knihy vinici „Pribušku", pod ní vinici „bonum mane" divně pojmenovanou.*) U sv. Apolináře bývala vinice „na Kosti" řečená; na „Žižkovské hůře" za Rudolfa největší vinice náležela doktoru Adamovi Lehnarovi, o jejíž původě vypravuje XIX. kniha perkmistrova zajímavý místopisný drobeček. Na Vítkovské hůře v zadu oulehle bývala a pustina s vřesovím, z čehož r. 1502 vzdělali vinici. Nazvali ji „Západčí". Křižovníkům ke špitálu platívalo se z té vinice po půl čtvrtu groši. „Na té pustině vedle vinice chodívali na jahody." Tedy v době Rudolfově

*) Srov. též Arch. Pam. 1874. str. 775.

rostly na Žižkově jahody a vzpomíná-li toho stručná kniha viničná jakožto známky památné, to rostlo jahod tak blizoučko Prahy zajisté hodně.

V okolí pražském a to pod bílou horou jmenovali vinice „na větším království“. Pocházely z doby Vladislava krále. Proti dvoru strašnickému říkali vinicím „na okrouhlíku“. Sic jináče s největší část bývaly vinice v knihách perkmistrových uvozovány jmény majitelův.

K dějinám vinic jen to ještě tu stůj, co četli jsme v rukopise Budišínském fol. 89, že vinici, Mouřenínku zvanou, za oujezdskou branou vysázel Jan ze Švamberka, mistr převorství Matky boží u mosta. Kdy, není psáno.

Mimo několik málo vinic privilegovaných, byla nade všemi horami kolem Prahy na tři míle vůkol vztažena právomoc perkmistrova. Měl na péči zápisy vinic, zahrad, chmelnic i polí v tom „třímílovém okrouhlíku“, a mimo to bylo mu právo soudní jakož i vybíral a odváděl komoře plat z viničných pozemků. Tomu platu říkali perkrecht.

I protož bývaly za všecken čas vinice buď perkrechtní, v knihách úřadu viničného zapsané, aneb vinice deskové, v zemských deskách psané a privilegované, perkrechtu prázdné.

Od Karla do Vladislava nebylo vydáno listin královských stran viničných věcí, a proto vše řídilo se základními listy Karlovými.

Válka husitská zastavila zdar a znik vinic na některou chvíli, ale celkem nepokazila na dlouho mnoho, neboť perkrecht hned po vojně byl tak výnosný, že vdova po křivdomluvném Zikmundovi r. 1442 naň vší silou se táhne. Ale opatrní Pražané svolují se, — a to jen do příštího krále — vydávati paní králové polovici. Stála tedy i polovice za řeč a viděti, že kratičce po vojně hojnost byla vinic v pražském okolku.

Vladislav stvrdil „prapraděda svého“ Karla IV. základní privilegium jedno i druhé a dal je zapsati v dsky trhové pomorančové;*) k nim přidal mimo některá ustanovení o mzdě, práci, vozbě i tu důležitou perkmistrova práva příchranu: kdokoliv nedal by gruntu svého zapsati u perkmistra, ten nesmí vína vézti do Prahy. Sám pak dal, jakož svrchu dotknuto, na bílé hoře zdělati vinice, jež zapsaly se u perkmistra a jím se řídily potom.

Král Ferdinand učinil po nešťastném pohnutí českém r. 1547 tu pronikavou v úřadě změnu, že perkmistr, dotud pod jurisdikcí konšelů pražských slušící, z měšťanského svého postavení jest vyzdvižen a učiněn od té chvíle úředníkem královským.**) Král mu dal instrukce a s rathousem pražským neměl nic činiti, leč že tam posílal od své soudní stolice lidi do věže.

Zatím vinice pražské zkvétaly a rodily rok co rok. Bylo jich v 16. a 17. věku více nežli dva tisíce a mnohá po deseti, dvaceti i třiceti stryších! (kn. XIX.) Aniž v ten počet mísí se přemnohé zahrady, chmelnice a pole s kuchyňskými rostlinami, jichž bývalo v městě i za branami hojně.

---

*) Privil. Vladislavovo z roku 1497 tištěno ve sbírce dra. Čelakovského str. 308.

**) Majestát cís. 24. září 1547 ve sbírce Čelakovského str. 389.

Pro správu byla ta hromada vinic rozdělena v devatenácte revírů. Císař Rudolf změnil majestátem r. 1598 (Sbírka Čelakovského str. 488. a perkm. kn. XIX.) perkrecht starodávný tak, aby se platilo na dále ze strychu vinice po 32 krejcařích čili jako za osm pinet, při čemž počítán žejdlík vína za 3 bílé peníze čili 1 krejcar a ze strychu pole 17 kr. 3 denary. Ale poněvadž obzvláště za Rudolfa měli Čechové pro Uhry, aby jim Turek z příbuzenstva neubližoval, přenáramné výlohy na vojnu, protož nepřestáváno při platech jen na perkrechtu, než ukládány nad to i sbírky z vína všelikteraké jiné a tu se stávalo, že perkmistr ani komora nedostávali z vinic tolik, kolik nákladník byl povinen. Císař upomínal, hrozil. R. 1607 se ty lamentace o zadržalý perkrecht dostaly do sněmovních proposic, kdež se dí, že Karlem privilegium dáno, aby vinice ve třech mílích okolo Prahy perkmistrem se řídily a z každého strychu viničného plat anebo perkrecht do komory dáván byl, „což od dávného času jak od duchovních tak od světských, kteříž netoliko ve třech mílích, ale u samých měst Pražských vinice své mají, se neděje. Ukládá tedy král, aby stavové na sněmě takové prostředky vyhledali, aby J. M. k své spravedlnosti přišla.“ (Kn. arch. praž. 324., fol. 398.)

Než dejme tomu, že nákladníci kladli císaři jaké také omluvy, leda by pořádně perkrechtu neplatili: však v malém čase po tom udeřila na vinice pražské rána, kterouž učiněn pražským horám začátek konce. Po návštěvě sběře pasovské začala vojna třicetiletá, v níž při rozličných nepřátelských útocích okolí pražské nemálo trpělo. A k tomu jakoby naschvál nepřívětivé nebe v těch létech přes tu chvíli sypalo dolů na Prahu mráz a kroupy, které pobíjely kde co. Úpěnlivé německé naříkání Pražanů z r. 1626, jimž po bitvě bělohorské císař perkrecht ustanovil na 4 pinty z vědra, dává o tom poučení, kteréž na česko asi v těchto slovech: „Letošního roku květ na vinicích prudkým mrazem na velikém díle zašel a co zůstalo, to hroznou bouří dne 15. srpna zaniklo. Kroupy co kameny hory viničné tak zničily, že nejen hrozny a větve se křoví urazily, než i kořeny ze země vyrvaly, takže v putnách víno jsme odnášeli. Nákladníci že s platy nestačí. Co v Rakouště nákladník z vinice dává, to my tu desateronásob platíme a jemu-li se jeden rok neurodí, musíme my na to tři leta míti, aby zas užitek přišel. Tisíckrát prosíme, aby perkrechtu nebylo víc platiti než jako prve po 32 kr. ze strychu, vždyť nad to platíme ke špitálům a jinam. My nehodláme vinici v pole proměňovati a lidi o živobyt strojiti —“ (Pokračování.)

Ze „Zpěvů pátečních".

Od **Jana Nerudy.**

Matka sedmibolestná.

a naší Kalvárii, v charém kříže stínu,
hle matka Vlast — syn Národ v jejím klínu.

Do noci skleslo slunce, bouří hnáno,
do prázdna bouř své vyhučela amen,
syn matka bez pohnutí, jeden kámen —
je ticho, mrtvo — vždyť je dokonáno!
Co matce slunce, co jí nové ráno!
zrak nemá citu, srdce nemá tluku,
mráz smrti ledem pokryl chvějnou ruku
a spálil myšlénky — je dokonáno!
Květ její duše, květ jejího těla,
syn krásný, libý jak vše jara vůně,
muž, jímž se země nebi rovnat chtěla,
bůh člověk, jehož dosud nepoznáno —
zlým lidstva duchem zdáven zas zde v lůně
své matky stlívá — již je dokonáno!

Sám kámen zřím, jak kameníte spolu,
má duše trne, ret můj sotva dýše,
třesoucí ruka k Vašim nohám píše:
„Vy všichni, kteříž božím světem jdete,
krok zastavte svůj a sem pohleděte,
zda jesti bol, jenž tomu roven bolu!"

Anděl strážce.

Ne, ne — já nebyl žádným bílým květem!
Já nerozkročil jasný se tím světem,
má cesta nešla krajinami míru:
jak divá řeka, která v skalách bouří,
tak plná pádů, plná byla vírů,
dno v černých tmách a povrch v šedém kouři.
Že předce nejsem škvrnitého čela,
že život nezkován meč na dvousečný,
že duše v propast zhouby nevhučela,
jen Tobě jsem, Ty anděle můj, vděčný.

Ty's náhle stanul mezi mnou a skutkem,
Tvé oko jako hrob se hlubně tmělo,
jak lilje klonilo se krásné tělo
a s nevýslovným děl Jsi se zármutkem:

„Což svému k smrti zmučenému lidu
ni chvilkového popřát nechceš klidu?
Chceš klesajícímu pod břevnem kříže
na vyschlá bedra přidat hanby tíže?
Chceš, Tvá by na hlavu mu padla vina,
on studem hořel za Tě, svého syna?“
A zdrcen klečel jsem a v hlasném lkání
mé srdce sbíralo se ku pokání. —

Já nedím: „Bohu dík, jsem lepší jiných!“
Kdož smí se přímit, než se život zhroutí,
než poslední doběhne z hodin stinných,
že cesty kal mu roucho neposmoutí?
Však tolik vím, Ty Jsi-li při mém boku,
že srazem každým pevného jdu kroku.
Tvou ruku líbám, k Tobě vzhlížím slze,
zář Tvého zraku veď mne v světa mlze,
Tvé křídlo nadšené mne přenes přes propasti,
anděle strážný, svatá lásko k vlasti!

V polích.

Básně **Elišky Krásnohorské.**

I.

Cepy.

roč vás tak miluji, vy cepů rytmy?
Tak milým žádný by mi nebyl hlas,
ni slavičího trylku náhlý jas,
když nad strništěm babí léto věje
v tom zlatém vzduchu,
jenž od rázu a ruchu
ran českých cepů, jako kdysi svět, se chvěje.

Jen rokotejte tak, vy hřmotní ptáci,
své těžké křídlo rozmávejte v let;
znáť dřevěný váš zoban slavně pět,
až srdce v těle rozkoší se směje!
Ať pádný, starý nápěv zaburácí
v tom zlatém vzduchu,
jenž od rázu a ruchu
ran českých cepů, jako kdysi svět, se chvěje.

Když se to rozléhá v ten podzim němý,
jenž tesknotou v nás dýše odevšad,
když temně cepům odpovídá mlat,

tu divný čarozvuk mi v sluch se leje:
já slyším srdce hřímat v české zemi
v tom zlatém vzduchu,
jenž od rázu a ruchu
ran českých cepů, jako kdysi svět, se chvěje.

Tím polomrtvem kol, tím slunným zimnem
když buší v kraj, an rád by sladce spal,
bouř cepů těch jak valících se skal,
tu nevím, kterak v duši mé se děje:
zjev bojovníkův Božích vane s hymnem
v tom zlatém vzduchu,
jenž od rázu a ruchu
ran českých cepů, jako kdysi svět, se chvěje.

I věřím pak, že duchů sbor své děti,
voj reků dědice své ještě zná,
i že se tiskne ruka železná
s tou rukou, která v půdu otců seje,
a s hymnem boje hymnus práce letí
v tom zlatém vzduchu,
jenž od rázu a ruchu
ran českých cepů, jako kdysi svět, se chvěje.

II.

Legenda.

„Jdu do polí,“ děl Kristus Miláčkovi,
jenž pod olivou vonnou zadumán
a nadchnut stál, an v domov blankytový
slal myšlének svých orly. „Jdu,“ děl Pán,
„a kdo by přišel, tázaje se po mně,
a kdo by pravil: Kde že dlí syn Boží?
Ty rci mu: Syn jest v Otce svého domě,
šel do polí, tam klasy vaše množí.“

Pán šel. Jan klekl, čelo skláněje,
a líbal svaté Krista šlépěje.
„Nechť přijdou, nechať uzří a se koří!
Já, Pane, řeknu: Vizte v klasů moři
loď spásy plouti, kdo jste tonoucí!
Či myslíte, že slunce horoucí
vám živné klasy zlatí do uzrání?
Či myslíte, že dešť je vláhou sytí,
že půda kořeny jim pevně chrání?
Či myslíte, že roste chléb i žití
z té hroudy, jakou svět i člověk jest?
Ó pojďte, bludní, slyšte pravdy zvěst!

Tam hleďte v klasů rozvlněné moře,
jež zlaté roucho lásky Boží nosí;
hle, v záři Svojí kráčí po prostoře
Pán světa, slunce slunci, rosa rosy!
Žeň zraje dechem Jeho; země rodí,
že po ní stoupá Jeho svatá noha!
Ó vizte Jej, On žehná, kudy chodí!
Ó vizte slunným polem kráčet Boha!"

A zatím Kristus kráčel polem dál.
Dech lásky útrpné kol Něho vál,
a Jeho zraků paprskové tkliví,
jak obzírali zlatou úrodu,
tu houstla svatá žeň, jež lačné živí,
a v stopách Páně Jemu k průvodu
se z ušlapané stezky, z meze holé
sbor klasů zdvihl, v jedno srostlo pole,
ba všecka stébla vztyčila se výše
a klasy pocítily zrna těžší
i skláněly se, šeptajíce tiše,
že dlí tu Ten, jenž zarmoucené těší,
jímž lačný syt, jímž oděn bývá nahý!
Jenž kletým žehná, miluje i vrahy
a mrtvé křísí, nestvořené tvoří!
I kráčel Kristus jako na dně v moři,
neb nad posvátnou, nachýlenou hlavou
i nad rukou té půdě žehnající,
nad něhy plnou, čistou Boží lící
se klasy vzpjaly vlnou zlatoplavou,
tak bujny mocí Jeho požehnání,
že zavřely se nad Kristovou skrání,
jak moře zbrázděné se uzavírá.

A Jan? On na hladinu zlatou zírá,
a kolem něho šumí dav, jenž přišel,
by Boha spatřil, slovo jeho slyšel.
Již reptá pochybností výtka mnohá:
„Kde, Jene, kde že spatříme jej — Boha?
On pravil ti, že bude kráčet polem,
a slíbil, že tam klasy naše zmnoží;
však nikde kol ho není, prázdno kolem,
on tobě lhal, — a lhou-li ústa Boží?
On rouhal se, — tys tonul v poblouzení!
Tvůj Kristus, Jene, synem Božím není!"

I klekl Jan pln nebejasné víry.
Již zardíval se večer v blankyt širý,
a nad zvlněným polem zlatých klasů
se vznesl skřivan v červánkovém jasu,

dne píseň poslední tam zapěl chvěle,
pak slétl v pole k nohám Spasitele,
kde do hnízdečka k mláďatům se složil.
A Kristus kráčel dál a klasy množil.
Však Jan se modlil: „Hledáme Tě, Pane!
Kde dlíš, můj Mistře? Duch Tvůj ke mně vane,
mé duše víra cítí, že jsi blízko,
však símě pravdy padá na skalisko
v těch srdcích, která nezří okem ducha
a k čistým hlasům nebeským jsou hlucha!
Ó zjev Se, Pane, skloň ta vzdorná čela!
Jich duch je slepcem, — zjev Se zrakům těla!"

Kol ticho; vůně klasů dýše vánkem
a hvězda bledá kmitá za červánkem,
teď roní zlatou jiskru s nebes báně,
ta padá v pole k svatým nohám Páně
a v záři Jeho božských zraků hasne.
A Pán jde dál a žehná pole klasné.

Dav bouří již: „Noc nad polem se stmívá, —
zdaž jest to Bůh, kdo v temnotách se skrývá?
Proč hlasu tvého neslyší? Či bloudí
snad v poli tam jak nejbludnější z lidí?
A to že Bůh, jenž naše blady soudí,
a to že Bůh, jenž do srdcí nám vidí
a sčítá písek moře, hvězdy nebe?
Tvůj Kristus, Jene, lhal a klame tebe!"

Tu jazyk Janův zaplál žárem svatým:
„Bůh, — pravý Bůh jde ukryt polem zlatým,
Bůh kráčí po té půdě, na níž klečím,
a nikdy nejevil se Bůh mi větším
a nesmírnějším v lásce Své i síle,
než teď, an zastřen, zapřen ve Svém díle
se ztrácí v díla toho svatém moři!
Hle, tvůrčí div, — Ten mizí, kdo jej tvoří!
Hle, kterak se to pole k výši vlní,
jak se ty klasy štědrým jádrem plní, —
ten dobrý Bůh, jejž přerůstají klasy,
to láska jest, a láska lidstvo spasí!"

I zaplanula z pole zář tak čistá,
že vedle ní by den se nocí zdál;
dav padl tváří k zemi, vida Krista,
an pod sklenutím zralých klasů stál,
jež věncem vinuly se k Jeho vlasům,
a žehnal lidem, jak byl žehnal klasům.

Mládí Ivana Turgeněva.

Vypravuje dr. Pavel Durdík.

(Význam Turgeněva v evropské literatuře. — Starobylost rodu Turgeněvých. — Vesnice Spassk-Lutovinovo, v níž Ivan se narodil. — Předkové a rodiče Ivanovi, jich surovost k nevolníkům a vlastním dětem. — První učitelé Ivanovi ve vesnici a v Moskvě. — Pobyt Turgeněva v Petrohradě a stav tehdejší ruské literatury. — Nehoda, jež ho stihla na cestě do Berlína.)

Ivan Sergejevič Turgeněv je znám celému světu. Výtvory ducha jeho staly se majetkem všech vzdělaných národů. Všude, kam osvěta evropská pronikla, čítají se jeho spisy. Znamenití evropští kritikové a spisovatelé napsali nadšené rozpravy o jeho skvělém tvůrčím duchu a neméně vroucně mluví o jeho milé, sympatické povaze všickni, kdož ho znali osobně. Franc. kritik de Voguë, který zná Rusko a dobře znal Turgeněva, píše v „Revue des deux Mondes“ (r. 1883): „Ivan Sergejevič byl vtělením starodávných cností ruského lidu. Naivní dobrota a srdečnost, prostodušnost, skromnost a poddávání se osudu družila se v něm s nezlobivým srdcem děcka. Oddanost, velikodušnost, štědrost, bratrská láska — všecky tyto vlastnosti byly v něm vtěleny. V našem lstivém a uštěpačném věku, kde každý je ozbrojen k bezohlednému boji za existenci, byl Turgeněv zcela zvláštním člověkem; zdálo se mi, že zavítal k nám ze středu nějakého pastýřského patriarchálního plemene uralského: byl jako velký chlapec, jemnocitný, roztržitý, s láskou bdící nad svými ideami, jako pastýř bdí nad stádem svým. Tento vysoký, klidný stařec s přihrublými rysy v obličeji, s výraznou plastickou hlavou a hlubokým okem připomínal mi svým zevnějškem ruského rolníka-dědečka, sedícího na prvním místě za patriarchálním stolem, jen že zušlechtěného a přeměněného duševní prací, jako ti rolníci z časů dávných, kteří se stávali mnichy a svatými, jak je vídáme vyobrazeny na kostelních stěnách. Když jsem poprve potkal tohoto dobrého velikána, nemohl jsem definovati svůj dojem. Bylo mi, jakobych viděl před sebou ruského rolníka, ozářeného jiskrou genia, ale nepozbyvšího při tom své přirozené prostodušnosti. Vím, že by se neurazil tímto porovnáním, neb miloval prostý ruský lid. Co mám o něm více říci? Vždyť jsem již řekl, že tento člověk byl neobyčejně dobrý; k čemu mám ještě připojovat jiné pochvaly? Hledě na něho, pochopoval jsem divný smysl evangelických slov: „Blahoslavení prostí duchem“ — pochopoval jsem, jak duševní prostota může se družiti se zázračným darem umělce a s mohutným rozumem mudrce“ — —

Turgeněv měl mnoho osobních přátel ve Francii, Anglii a Německu; mezi nimi byli zejmena Renan, About, Jul. Schmidt, Brandes, L. Pietsch, P. Heyse, Thakkeray, Ralston, Daudet, G. de Maupassant, Augier, Flaubert, Zola, Taine, bratří de Goncourtové, Kraševský, Mérimé a G. Sand.

Tito spisovatelé vyznávají, že svou známost ruské literatury a vřelý soucit s ruským lidem děkují Turgeněvu. Julian Schmidt dí: „Tur-

geněv uvedl úplně nový cizí živel do evropské literatury; on nám podal vysvětlení té hádanky, která se nazývá Ruskem.“ G. Brandes opakuje totéž: „Turgeněv nám odhalil nový svět po tu dobu neznámý, živě nám vylíčiv národ velkého východního velestátu. Jsme mu díkem zavázáni, že jsme poznali základní rysy ruských mužů a žen, že jsme poznali ruské lesy, stepi, ruský podzim a jaro — vše prodchnuto tím hlubokým pramenem melancholie, jakáž zaznívá ze slovanských národních písní . . . zármutek Turgeněva je spolu zármutek vlastence, pessimisty a přítele člověčenstva.“ — Renan, jeden z prvních zástupců evropské myšlenky, dosvědčuje, že západní učenci studováním Turgeněva učili se zároveň ceniti i veškeré slovanské plémě. — „Čest a sláva velkému slovanskému plemeni, jehož vystoupení v popředí dějin jest nejvýraznějším příznakem našeho věku, čest a sláva jemu, že tak záhy našlo tlumočníka v takovém nevyrovnaném umělci. Evropě lze činiti výčitku, že tak nedbale se chovala ku slovanskému plemeni; ale což na plat, když Evropa shledávala, že — ‚na římském forum každý sáh země má bohatší dějiny, než celá ruská říše.‘ Tím větší čest náleží spisovateli, jenž nehledě na takové názory, toho dokázal, že ctili a studovali jeho a spolu tu zemi, která ho splodila —“ „Duše jeho nebyla duší jednotlivce — duše jeho byla takořka svědomím celého národa. Žádný člověk tak dokonale nevtělil v sebe celý národ. V něm celý ruský svět žil a mluvil jeho ústy; celá pokolení předků, mlčenlivých a ztracených v nepaměti věků, nabyla života a mluvy jeho prostřednictvím. Turgeněv náležel ruskému plemeni citem a tvůrčím duchem, on však náleží spolu celému lidstvu silou nejvyšší filosofie, hledící jasným zrakem na život lidský a snažící se poznati skutečnost bez předpojaté myšlenky. Tato filosofie pojila se v něm s jemností duše, s láskou k životu a lidem, s útrpností k živým tvorům a zvláště obětem nezaslouženého neštěstí.

On vřele cítil s člověčenstvem a s jeho snahami po dobru a kráse. Železná politika, tropící si úsměšky z trpících, nebyla jeho heslem. On vládl slovem míru, slovem spravedlnosti, lásky a svobody — věděl, že spravedlnost může čekati a že konečně všickni po ní zatouží“ . . .

Neméně nadšenou upomínku věnoval mu jiný jeho přítel, Edm. About:

„Turgeněv neumřel zcela. Teplá a živoucí krev koluje v jeho knihách, dobro, jež konal, je raženo na kovu trvalejším nežli měď — na uznání poctivých lidí. Dvacet let strávil mezi námi v Paříži, téměř třetinu svého života. Naše umění, naše literatura, naše ušlechtilé snahy upoutaly ho k nám. Miloval Francii . . . a Francie s hrdostí byla by ho přijala za svého syna, kdyby si toho byl přál — než on vždy zůstával věren Rusku a měl dobře, neboť ten, kdo nemiluje vlasť úplně, slepě, šíleně, zůstane vždy jen polovičním člověkem. Srdce jeho náleželo všemu člověčenstvu, ale Rusko zaujímalo v něm první místo a jemu především sloužil svými literárními výtvory. Nebyl pouze živým a příjemným vypravovatelem — byl klassickým spisovatelem, pronikavým pozorovatelem, hlubokým myslitelem, se srdcem apoštola, a tím si vydobyl místa mezi velikány našeho věku a dobrodinci lidstva. On odhalil nám Rusko, které samo sebe neznalo. Život ruského nevolníka, jeho bída, nevědomost, odevzdání v osud, dobrota vzbudily, díky Turgeněvu, po-

zornost a soucit všech vzdělanců. Jaký památník postaví mu vlast? Velicí státníci vědí, co je očekává po smrti; jim budou postaveny železné sochy, spočívající na skupinách nešťastníků přemožených, zajatých, řetězy spoutaných. Rozlámaná pouta na bílé mramorové desce — to bude nejlepším památníkem velikému lidumilu." — —

Ruská literatura více a více poutá k sobě pozornost všech vzdělaných lidí v Evropě i v Americe. Spisy Turgeněva, Lva Tolstého a Dostojevského nejen že jsou přeloženy do všech důležitějších evropských jazyků, ale těší se i bedlivé pozornosti evropské kritiky, která podává zhusta důkladné jich rozbory. Již není daleka doba, kdy tito ruští autoři po všem světě dojdou spravedlivého ocenění.

Tím spíše bude snad čtenáři českému vhod zevrubnější vylíčení i života těchto ruských velikánů. Uveřejňuji zde ze svého obšírného spisu o největším z těchto autorů, Turgeněvu, první oddíl, jednající o jeho mládí až do 20. roku t. j. až do jeho vstoupení na berlínskou universitu.

Ivan Sergejevič Turgeněv narodil se v středním Rusku v gubernském městě Orle r. 1818 dne 9. listopadu (28. října dle pravoslavného kalendáře). Posud vyhledati lze místo, kde stál druhdy dům Turgeněvých — teď není již stopy po starém šlechtickém obydlí. Dům dávno shořel a na jeho místě vypínají se nové budovy. Zde žil plukovník Sergej Nikolajevič Turgeněv se svou manželkou Barborou Petrovnou, rozenou Lutovinovou; a zde narodil se jim syn Ivan, budoucí znamenitý belletrista. —

Rod Turgeněvých je starodávného původu. Erb Turgeněvých svědčí o tom, že praotec jich pocházel z tatarského chánství ze Zlaté Ordy. — Pod rytířským pokryvadlem, ověnčeným přilbicí s obyčejnou zlatou šlechtickou korunou, zastíněnou třemi pštrosovými péry, je postaven štít, rozdělený na čtyři rovné části.

V dolejší levé části v modrém poli je zlatá hvězda, označující původ rodu Turgeněvých ze Zlaté Ordy tatarské, nad hvězdou je stříbrný půlměsíc na znamení bývalého jich mahomedanského náboženství.

V hořejší levé části ve stříbrném poli jest orel s rozepjatými křídly, vzdalující se od luny a hledící vzhůru, což znamená, že rod opustil víru Mahomedovu a povznesl se ku světlu křesťanství pravoslavného.

V hořejší pravé části v červeném poli je obnažený meč s červenou rukojetí na upomínku, že Petr Mikuláš Turgeněv byl utracen k rozkazu Dmitrije Samozvance za to, že bez bázně odhalil veškerému lidu jeho podvodnictví.

V dolejší pravé části v zlatém poli jest osedlaný kůň, běhající po zeleném luhu, což znamená ustavičnou činnost a horlivost šlechticů Turgeněvých ve službě carské a zemské. *) —

---

*) Mnozí z předků jeho sloužili jako vojvodové tehdejším moskevským knížatům. Z pozdějších jsou pozoruhodni: Petr Turgeněv, jenž hleděl usvědčiti Dmitrija Samozvance, začež ještě téhož dne byl sťat na moskevském po-

Otec Turgeněva byl důstojníkem při kyrysnickém pluku, rozloženém tehdáž po Orlovské gubernii, a žil velmi vesele dle tehdejšího vojenského spůsobu, čímž svůj stateček značně dluhy obtížil. Ženitbou rázem si pomohl; žena mu přinesla velmi veliké věno. Manželé žili několik let v Orle. Po narození druhého syna Ivana vstoupil otec na výslužbu se stupněm plukovníka; rodina přesídlila se na venkov do vesnice Spassku, (село Спасское-Лутовиново) v téže Orlovské gubernii. Ve Spassku, vzdáleném deset verst od nejbližšího okresního města, jmenem Mcensk, strávil Turgeněv své dětinství spolu se svými dvěma bratry, — s Mikulášem, jenž byl o dvě leta starší — a mladším Sergejem. (Tento nejmladší syn umřel již v 18. roce v epileptickém záchvatu.)

R. 1822 manželé Turgeněvi podnikli cestu do Němec, Švýcar a Francie s celou rodinou a četnou čeládkou; měli k tomu své koně a povozy, neboť tenkráte nebylo ještě železných dráh. Rozumí se, že bylo takové cestování neobyčejně obtížné. Vypravena byla celá řada vozů a kočárů, táhnoucích se dlouhým tahem po silnici a přerušujících svou pouť toliko ve větších městech. Rodina strávila delší dobu v Paříži. Matka Turgeněva, Barbora Petrovna, po celý život s radostí vzpomínala na Paříž — a ještě s větší radostí vzpomínal si otec Turgeněva, jenž byl světákem a v Paříži všech radostí života tohoto ochutnal. Byl tam představen jedné panující německé princezně a když po několika letech Barbora Petrovna se léčila v Karlových Varech, setkala se tam u pramene i s touto princeznou. Ta vidouc u Barbory Petrovny náramek s podobiznou mužovou, řekla jí: „Vy jste žena Turgeněva; pamatuji se na něho; po carovi Alexandru I. neviděla jsem krásnějšího muže nežli vašeho manžela.“ — Manželé zdržovali se v rozličných městech německých, švýcarských, vlašských i posílali do svého Spasku celé transporty nakoupených nádherných i ozdobných věcí pro domácnost a toiletu. Na této pouti čtyrletý Ivan málem by byl přišel o život. Bylo to v Bernu; dívaje se do ohrady, v níž dosud schovají se městští medvědi (Bärengraben), sklouzl ze zábradlí a byl by padl k divokým zvířatům, kdyby otec na štěstí nebyl zachytil hošíčka za nohu a vytáhl ho zpět. — Ještě téhož roku onemocněl malý Ivan záškrtem tak těžce, že mu již brali míru na rakev. — —

Po návratu z ciziny rodina Turgeněvých usídlila se na dobro v Orlovské gubernii, ve Spassku.

Orlovský kraj tak často a s takovou láskou líčený naším romanopiscem — je požehnaný kraj. Je to ještě Velikorusko, ale cítíš zde již blízkost jižního nebe; severní příroda, surová a nepřívětivá, přichází tu ve styk s jihem, stává se jemnější a činí úsilí, aby se usmívala. Začíná se černozem; všude táhnou se po nekonečných prostorách tučná pole,

---

praviští před Kremlem; Jakov Turgeněv, známý šašek Petra Velikého, jenž dle carského příkazu stříhati musil plnovousy bojárům na Nový rok 1700; Ivan Petrovič Turgeněv, člen „Novikova Přátelského Spolku“ za Kateřiny II., horlivý svobodný zednář, lidumil a šiřitel evropského vzdělání ve vlasti. Synové jeho byli: Alexandr Ivanovič † 1845, člen spolku „Arzamas“, přítel Karamzina, Žukovského a Puškina, jeden z nejvzdělanějších mužů v Rusku na počátku nynějšího věku, a dekabrista Mikuláš Ivanovič (1789—1871) osvícený lidumil a vlastenec, odsouzený carem Mikulášem k šibenici in absentia — o něm ještě později promluvíme.

na nichž v letě šumí moře výtečné pšenice. Vyskytuje se dub a dodává mohutnější, zdravé tvářnosti štíhlým březovým hájům. Na východě se strany Jelce a ústí Donu jsou čarovné doliny, kde v noci hoří hranice dříví a je slyšeti ržání a dupot koní. V Orlovské krajině pěstují chov koní; rolníci se svými dětmi celé léto se toulají po pastvištích a bahnech. Na západě řeka Děsna vniká do starých černigovských lesů; malebná říčka obráží ve svých vodách Bránské kláštery a potom věkovité sosny a osyky na mnoho a mnoho mil. Na vlhké půdě těchto lesů vyskytuje se na jaře, jak jen sníh taje pod paprsky slunečními, hojnost trávy a kvítků, bujná příroda vře ve stínu stromů, sálá ze sebe barvy, vůně, zvuky; opojení přírody omračuje člověka... Sem tam uprostřed obdělaných rolí ukazují se hospodářské dvory — „šlechtická hnízda": je to statkářský dům, za ním zahrada s rybníkem, obrostlým ostřicí a rákosem.

Dětství Turgeněva uplynulo v jednom z takových „šlechtických hnizd", jež tvoří rámec téměř všech jeho výtvorů. Vesnice Spask Lutovinovo leží uprostřed obšírné, přeúrodné roviny, v níž jsou četné hluboké rokle vedle vrchů, pokrytých listnatým lesem.

Když vyjíždíte z okresního města Mcenska, cesta jde do kopce a vedle kopce je dolina, v níž teče řeka Z ú š a. Máte krásný, velmi krásný rozhled s této vyšiny. Před vámi na pahrbcích rozkládá se Mcensk, jedno z nejstarších a nejhezčích měst ruských. Údolím proudí Zúša, která dlouhým lesklým pruhem jako had se vine po širokých, zaplavovaných lukách.

Podél této řeky žili druhdy staří Vjatičové; ti se odloučili od ostatních Slovanů a po dlouhou dobu vedli zde divoký život v úplné svobodě uprostřed lesů a roklin, kteréž je chránily před vítězným jinde křesťanstvím a nadvládou knížat a družin.

Dále jedete po cestě, posázené stinnými jívami, uprostřed širokých, nepřehledných polí. Jedete okolo vesničky, přepravíte se přes malou říčku a pořáde vstoupáte do kopce až k samému cíli té pouti. Ejhle! před vámi Spassk-Lutovinovo!

Vidíte bílou zvonici kamenného kostela, tonoucího v husté zeleni prastarého sadu. Sad tento, rozložený na ploché výšině, podobá se velkému háji. V něm táhnou se na všecky strany dlouhé a temné aleje lip a bříz; úzké, rozmarně se všech stran se vinoucí cestičky na polo se schovávají v rozkošných keřích. Staré sosny, jedle a mohutné duby, sem tam roztroušené, svědčí o velebném stáří širého sadu; příkrý svah k rybníku krásně ukončuje malebný obraz. Rybníky, obklopující sad a celé hospodářství, jak později připomíná sám Turgeněv, hemžily se rybami. „Zde," vypravuje, „byli nejen karasi a piskoři, ale též mřínci znamenití, po nichž teď není stopy více. Nahoře, kde rybník začínal, zahnízdila se hustá metlovka (virgularia); podél obou stran příkré h o r s k é s t r á n ě táhly se nepřetržitě ořechové houštiny, černý bez, zimolez, trnovník, porostlé dole vřesem a libečkem. Jen někde mezi keři vynikala malá lučina smaragdově zlatou trávou, jako hedbáví jemnou, v níž se vypínala polní kvítka svými růžovými, lilovými a bledožlutými hlavičkami vedle nízkorostoucích syrovinek a kde zářily světlými skvrnami kuličky vlaštovičníka. Zde na jaře pěli slavíci a rozliční jiní ptáci; zde

ozývaly se kukačky; zde i za letního vedra byl chládeček milý — rád jsem se ukrýval v těchto osamělých lesních houštinách, kde jsem ustavičně míval svá zamilovaná místečka, známá — tak jsem se aspoň domníval! — pouze mně jedinému.“ —

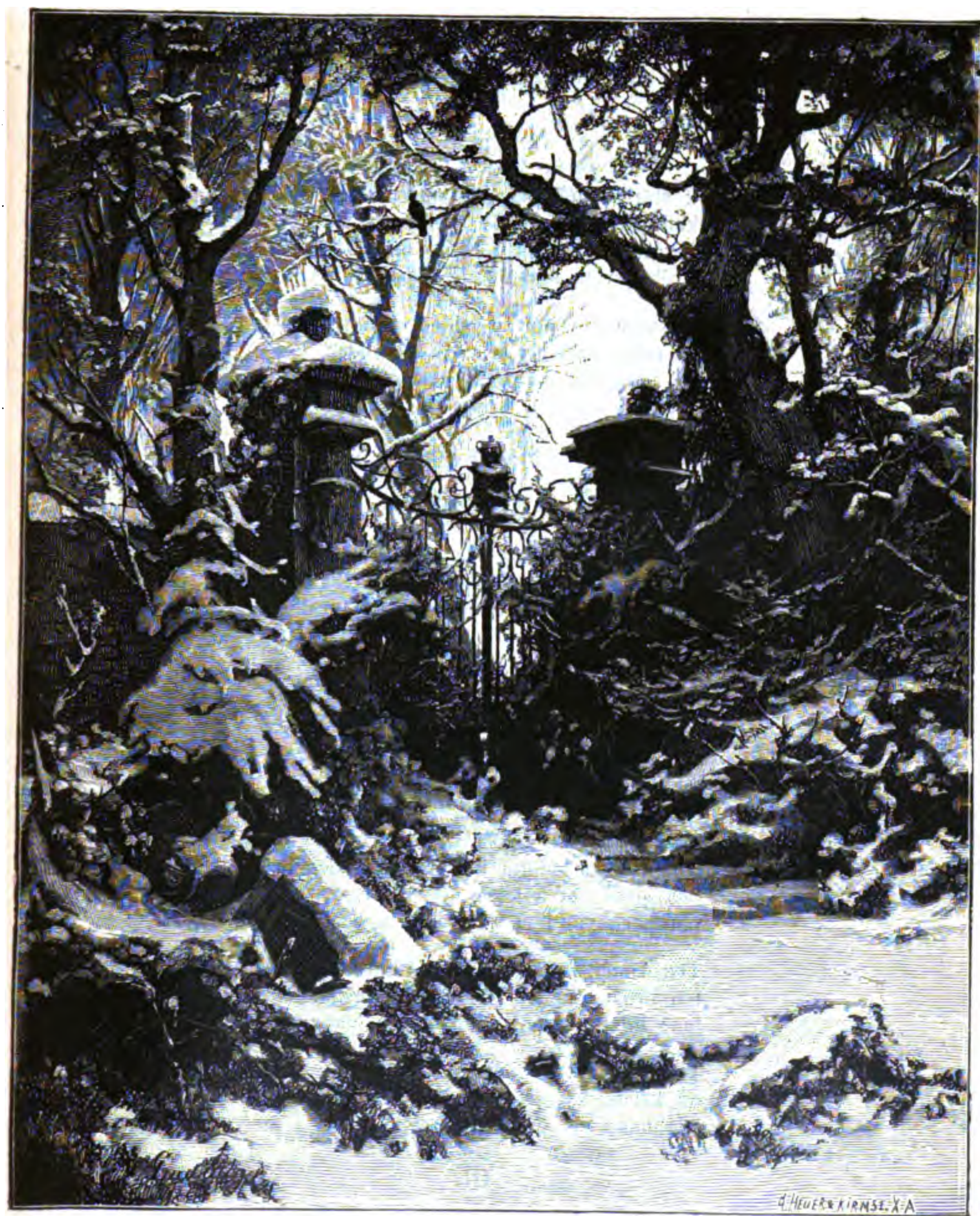
Celá pokolení bohatých, urozených statkářů Lutovinových přečkal tento hustolistý sad, tající ve stínu svých stromů báje a tradice ze starých časů. K tomuto sadu poutaly Turgeněva sladké upomínky dětského věku, jak zde za onoho času pod širým nebem hrávali veselé divadelní kousky — sadem zazníval hlučný hovor přečetných hostí, přibylých z blízka a z daleka — po tmavých houštinách s důvtipem bylo rozestaveno na tisíce různobarevných svítilen a kahánků — domácí hudební kapela ohlušovala svými akkordy celé vůkolí — vše to povstávalo později často jako živé v obraznosti básníkově, před ním ubíraly se z minulosti celé řady známých lidí, stíhaly se řady krásných obrazů a dojmů, jež zažil zde za let dětských. I z ciziny často duch jeho zalétal do tohoto útulného, krásného koutku.

Za tímto starým sadem rozkládal se panský dvůr s příslušnými budovami; uprostřed vypínal se prostranný, veliký třípatrový panský dům, nad nímž vesele vlála korouhev s erbem Turgeněvých. V domě byl ohromný sál s dvěma řadami oken nad sebou a hojný počet pokojů a světnic pro rodinu samého statkáře jakož i pro četnou čeládku. Stavitel domu málo se staral o jeho krásu a pravidelnost — měl pouze na zřeteli, aby dům byl hodně široký, vysoký a dlouhý. Dům tento, jakož i všecky statky Lutovinových, náležel zpočátku strýci Barbory Petrovny.

Strýc tento, Ivan Ivanovič Lutovinov, starý panic, žil velmi nádherně jako pravý nevolnický magnát*) Čas od času míval u sebe až sto padesát hostí. Hlučné hody, bály, hostiny a maškarní plesy trvaly často několik neděl, načež následovaly honby a pitky. Byl to boháč, jakých počítalo se málo v gubernii, měl dvacet statků ve čtyrech sousedních guberniích a po smrti zanechal pouze stříbrného nádobí okolo šedesáti pudů (přes tisíc kilogramů) a na hotovosti šest set tisíc stříbrných rublů, což tehdejší doby rovnalo se nynějším několika milionům. Též zanechal velikou zásobu pravých perel, jež vášnivě kupoval po celý život, v ceně několika set tisíc rublů. Odkud nabral tolik bohatství, těžko říci. Soudíme-li však dle slov starého Ovsjannikova, pochopíme, že statkář šlechtic mohl snadno nakupiti bohatství v oněch nevolnických dobách, jsa na svém území svrchovaným velitelem a moha těžiti ze svých nevolníků dle libosti.

Veškeré bohatství tohoto strýce dědila Barbora Petrovna a stala se takto nejbohatší nevěstou v gubernii. (Dokončení.)

*) Zpupnost a násilnické skutky Lutovinovy vylíčil Turgeněv v „Zápiskách Myslivcových“ v náčrtku: Jednodvorec Ovsjannikov.

Zasněžený park.

Soše Svobody v New-Yorku.

(1886.)

I.

ak státi budeš s napřaženou páží,
zkad ustavičné světlo v záři rudé
i hvězdy zahanbujíc lít se bude
nového světa šťastné na zápraží.

Ba světu novému ty budeš stráží,
tož světu svobody a vždy a všude;
nad palácem, na prahu chaty chudé
stát budeš anděl, který světy váží

A národů los, zdar a vznik a vzrůst.
Kol tvého prsu, zřím to v mlze, tlačit
se budou miliony lačných úst.

Pít budou sílu mládí z tvojich tahů,
a otroctví sup k nim když bude kvačit,
z tvé dlaně blesk si urvou proti vrahu!

II.

Ba zdá se mi, že onen anděl báje,
jenž hlídal mečem z plamenů a síry
ty přísně zakázané dveře ráje,
zkad v pláči prchal člověk chud a sirý,

Že v tobě ožil, anděl síly, víry,
jenž uchem jedním k hvězdám naslouchaje
jich stíhá rej a kosmické vše taje,
však druhým loví lidstva shon a víry.

Ten Anděl, jenž psal Mene, Fares, Thekel,
ten hrozný anděl Danteových pekel,
jenž lidstvo soudí soudem revoluce,

Ten v tobě vzpřímen jest, přes vlny moře
on křičí: Vy, jenž na své lkáte hoře,
zda máte čistou hruď a čisté ruce?

III.

Neb Svoboda je anděl velký, ryzí
a v čistém srdci příbytek jen volí,
rmut sobectví se netkne její řízy
ni dogma církve, ni paragraf školy.

Smrt jede za ní, bohatou žeň sklízí
a šerý sup se vznáší nad mrtvoly,
kde Farizejci jsou jí apoštoly
pro zlaté tele, kterým božství zmizí;

Neb Svoboda je cherub trestající
mohutné dlaně, přísných vážných lící,
jenž mluví nejraděj v děl strašném hromu;

Ta neslétne v kloaku našich hnisů,
ji nepřivábí frase časopisů,
v tvář nepohledne u nás — pranikomu!

IV.

To největší je trest a ironie,
ta stará Evropa, jež despoticky
pych Asiatů v prach zdeptala vždycky,
teď sama v bídě na řetězi žije.

A Svoboda jest dnes jí utopie,
a marný každý vzdor tu gigantický,
zde otráven je dech, cit a sen lidský,
vše umění a všecka poesie.

A celé moře pěniti se musí,
ó Svobodo! od paty tvé až k břehu,
kde cinkot řetězů jen zvoní k uchu;

A plavec sotva ošklivost svou zdusí
břeh Evropy když vidí, v jitra žehu
zpět otočí loď řka: Hle, žalář duchů!

V.

Nám přáno pouze k idealu, ke snu,
jenž nesplní se, k tobě z dálky zírat,
snad křečovitě pěst na ňadrech svírat
a dobrácky dál v příští doufat Vesnu.

A říkat k sobě: V poutech ve hrob klesnu,
však poslední snad budu takto zmírat,
syn bude jistě zlaté klasy sbírat,
syn bude volným, kde já otrok zesnu!

Ó vratká naděj! Udělal bys lépe
dřív k tomu vychovati svého syna,
dřív strhnout sobě s očí bělmo slepé!

Neb jinak Evropy ta stará vina
i na něm bude mstít se v staré zlobě
a volnost bude jemu snem jak tobě!

VI.

Než Herkul povznesl se mezi bohy,
tož s dravci musil zápasiti dřív,
a nejhorší, on Augiašův chlív
vyčistit musil a skrz lejna stohy

Své olympické musil vléci nohy!
A toho největší byl divů div,
saň klesla v prach, svým kyjem sotva kýv,
leč bláto skoro zmohlo jeho vlohy.

Neb špína, hnis a kal a bahna rmut
je horší než zlo samo násilnické,
nad nímž lze násilím zas zlomit prut;

Však mrzká podlost ve povaze lidské
to, Evropo, je hřích tvůj, v důtek šlehu
jenž Volnost zažene vždy od tvých břehů!

Jaroslav Vrchlický.

České vánoce.

Svit chladných hvězd a větru hudba hrají
po zavátém a mrtvotichém kraji
a havran píseň smrti skřehoce
a český lid své slaví vánoce.

Od domu k domu, po cizinském prahu,
synové vlasti bloudí v smutném tahu,
a když se jeden skácí v sníh a led,
se slzou zmrzlou druzí kráčí v před.

Tisíce jich, co ve ciziny sněhu
zmizeli navždy od rodného břehu,
vyhnanci všude, psanci v světě tom,
jen hvězdná zář byl vánoční jim strom.

Tak bylo druhdy. Vnuk teď hrůzou bledne,
kdy přízrak dob těch ze hrobu se zvedne
a svoji tesknou báj mu šepoce,
jak praděd náš své slavil vánoce.

A dnes jest Čechu zas, jak vyštván, znovu
by uchopit měl berlu vyhnancovu,
být bez vlasti zas, psancem v světě tom,
a jen zář hvězdnou vánoční mít strom . . .

Aug. Eug. Mužík.

Stará Katuše.

Napsal Michal Bałucki.

Z polsk. přeložil Arnošt Schvab-Polabský.

yla-li někdy mladou — nevím. Jest arci jisté, že jí kdysi byla; já však od té doby, co jsem ji znal — a znal jsem ji skorem dvacet let — jinou ji nepamatuji. Činila na mne dojem úsušené rostliny, která se již nezmění. Malá, s vypouklými plecemi, s podlouhlou, suchým ruměncem zbarvenou tváří a s uslzenýma očima, chodila vždy rychle, drobným krůčkem, jakoby měla stále na spěch; potkala-li mne na ulici, zakývla hlavou, což mělo znamenati poklonu, a pravila: „Ponížená služebnice!“ Znala mne totiž z domu, kdež jsem dlel často návštěvou u starého učitele hudby, Čecha rodem, ale žijícího již ode dávna v Krakově. Ona, tuším, byla ze Slezska, od Bělé, což se jevilo spíše v jejím obleku, než v řeči. Nosila krátký a řasnatý šat, vždy tmavé barvy, a ovíjela čelo a hladce sčesané vlasy nízkými aksamitovými stužkami, což jí dodávalo poněkud nábožného výrazu. Byla skutečně velmi nábožna: náležela k bratrství růžencovému, nosila tuším na nahém těle pásek svatého Františka a každou neděli a svátek chodila pravidelně, jako podle předpisu, k důstojným P. dominikánům na nešpory s velkou modlitební knížkou a s vyžehleným kapesním šátkem. To jí nevadilo býti vzornou služkou, věrnou a příchylnou jako pes a pracovitou jako mravenec. Stačí pověděti, že od té doby, co přišla do Krakova, sloužila stále v témž místě t. j. u mého učitele hudby Dílečka. Přišla k němu ještě za živobytí jeho ženy a vychovala jim dvé dětí, Lucinku a Karolka. Byla přijata jako chůva, ale při tom i prala, vařila a pomáhala v pokoji poklízet a když odnesli Dílečkovou na hřbitov, zastupovala poctivá Katuše sirotkům matku jak mohla a dovedla. Rozpustilý Karlíček nemohl se tímto zastupováním nijak uspokojiti a na mateřská napomenutí stařenčina odpovídal často vyplazováním jazyka nebo úšklebkem. Proto ho Katuše neměla příliš v lásce a předpovídala mu, že z něho nebude nic dobrého; ale za to měla Lucinku tak ráda, že by ani svou vlastní dcerušku nemohla více milovati. Ten by se měl, kdo by se opovážil jí ublížiti. Ani otci nedovolila říci jí špatného slova. Však Lucinka byla skutečně dobrá, mírná — jako holubička, říkávala Katuše. Krásnou, to je pravda, nebyla, leda že měla oči jasné, modré, jakoby je někdo z ja-

sného nebe vykrojil a v tvářičku, jako okénka, vsadil. Ale Katuše v mateřském zaslepení nepřipouštěla, že by mohl býti někdo krásnější než její slečinka, a divila se, že chodili mladíci lhostejně kolem ní na ulici, jakoby ani očí neměli. Jestliže se objevil některý z nich v jejich domě a přišel-li třeba v nejlhostejnější záležitosti, na příklad pro noty nebo na hodinu, tu Katuše z takové nahodilé návštěvy hned vyvozovala závěrky a domněnky v příčině jeho manželských záměrů, a sotva že se za některým dvéře zavřely, běžela ihned k dívce s otázkami:

„Nuž jak, slečinko? — což teň? — líbil se vám? — chtěla byste se za něho provdati?“

Lucinka se otázkám těm útrpně smála, neboť byla moudrá a dobře věděla, že třeba by sama chtěla, žádný z těch pánů neměl chuti oženiti se s ní, poněvadž nebyla ani krásná ani bohatá, — a měla pouze to, co si vydělala hudebními lekcemi, ačkoliv si vydělala tolik, že mohla i něco uspořiti. Katuše arci tvrdila, že dívka s takovým srdcem a s takovou andělskou dobrotou má cenu milionů, avšak Lucinka věděla dobře, že by žádný mladík po takových vysněných milionech nebažil. Opakovala to často své Katuši; ale Katuše nedala se tím přesvědčiti a v každém mladíku, který se v domě jejich objevil, viděla i nadále ženicha a hleděla nabyti o něm bližších zpráv pomocí své informační kanceláře, totiž bratří a sester svatého růžence, domovníků, služek, pradlen, sluhů, jakým jest, jaké má příjmy, postavení a t. d. Na základě takových informací byl jsem vyškrtnut Katuší z listiny kandidátů, jako člověk nemající příslušných kvalifikací.

„To není pro vás, slečinko,“ pravila, když se dověděla, že psaním se živím, a od té doby mohl jsem choditi k starému hudebníkovi bez obavy, že budu podezříván z manželských úmyslů.

Za to bylo mnoho jiných, na něž Katuše počítala, ale obyčejně se přihodilo, že kdykoliv získala o některém potřebných zpráv, z nichž se ukázalo, že by byl vhodným manželem, neobjevil se ženich více k veliké Katušině zlosti, která neustávala horliti na to, jaká je nyní mládež nestálá a lehkomyslná, — takových ženichů, jimž se ani nezdálo ucházeti se o dívku, uklouzlo nemálo. Katuše napočítala jich asi třicet.

Konečně vyskytl se jeden, který udržel se déle než jiní a býval častým hostem v domě. Byl to nějaký akademik, který studoval medicinu a který se již tím, dle Katušina soudu, hodil úplně za muže pro její slečinku. Byla to nepatrná postavička, blondýn prostředního vzrůstu a hubený, ale tichý, rázný a jak Katuše tvrdila, zírala mu z očí dobrota. Přicházel každou neděli odpoledne s houslemi v krabici a hrávali kvarteto, totiž on, Lucinka, její otec a ještě nějaký úředník ve výslužbě a milovník hudby. Úředník ten hrál na altovku, akademik na housle, slečinka na piano, a Díleček, který dovedl hráti na každý nástroj, na jaký kdo chtěl, zastupoval v kvartetu tom čelistu.

Akademik zalíbil si brzy dům Dílečkův tak, že nečekal na neděli, nýbrž i ve všední dny často večer přicházel a nezastihl-li doma otce, hrál s dívkou společně dueta. To postačilo úplně, aby ho Katuše považovala již za opravdového ženicha. Jen to ji znepokojovalo, že mladí na místě aby se spolu dorozuměli v záležitosti své lásky, stále jen hráli, hráli bez oddechu.

„K čemu ztráceti zbytečně čas,“ říkala. „Chce-li někdo vyznati lásku, ať ji vyzná bez dlouhých okolků.“

A jestliže upozornila Lucinka na to, že přisuzuje pánovi tomu úmysly, na jaké si ani nepomyslil, nechtěla tomu tvrdohlavá Katuše uvěřit, a pravila:

„Nemá-li žádných úmyslův, proč sem chodí?“

„Miluje hudbu a proto sem chodí,“ vysvětlovala jí Lucinka. „Vždyť sem i sudí chodí a nikdy vám na mysl nepřišlo přičítati mu nějaké úmysly.“

„E, to je něco jiného,“ odpověděla Katuše. „Sudí je starý a lysý, nikdo to nebude od něho očekávat; ostatně nemá doma nic lepšího a není tedy žádný div, že se chce povyrazit; ale ten mladý mohl by se přec kdekoliv jinde baviti. Což nemají snad mladí pánové dosti zábav v kavárnách, v divadlech, — proč by musil vrzati našemu pánovi na housle? Činí-li to, nemá k tomu jiné příčiny nežli vás, slečinko. Toho by se slepý domakal.“

Lucinka tropila si s počátku z těch stařenčiných domněnek žerty, nepřisuzujíc jim žádné váhy, ale když každodenně něco o té věci slyšela, když snášela jí Katuše vždy jiná a jiná svá pozorování, jež měla býti důkazy lásky páně doktorovy — (neb tak ho již jmenovala), když on sám svými vždy častějšími návštěvami domněnky Katušiny jaksi potvrzovati se zdál, a konečně když jí jednou ku jmeninám poslal kytici a noty vlastnoručně opsané, tak že si sama konečně v duchu říci musila: snad je tomu přece tak... tu počala jinýma očima na pana Hipolita pohlížet, příchod jeho nebyl jí nyní více lhostejným, očekávala ho s netrpělivostí a pohnutím, stoupání jeho po schodech urychlovalo tlukot jejího srdce a vstup do pokoje vyvolával živé ruměnce. Přihodilo-li se časem, že nepřišel v obyčejnou dobu nebo po několik dní se neobjevil, nemohla se upokojiti.

Byly to patrné příznaky probouzející se lásky, jichž ale, jak se zdálo, pan Hipolit nezpozoroval, neb nemělo to nijakého vlivu na další jeho chování. Přicházel jako dříve pravidelně každou neděli ku kvartetu, ve všední dny k triům a duetům; zvykl tomu jaksi a stalo se mu to skoro vášní, tak že bylo třeba již velmi vážné překážky, aby některý večer vynechal. Rozmlouval-li pak ve volných chvílích, když nehráli, s dívkou, hovořil jen o hudbě, nebo o všedních věcech. Rozmluva jejich nenabývala nikdy vřelejšího rázu, nikdy mu nenapadlo žádati od ní něčeho více než přátelství.

Měl se k ní jako ku přítelkyni, k sestře, nepřipouštěje, že by snad chovati mohla k němu jiné city. Miloval stejně dceru i otce, bylo mu volno v jejich domě, neboť mu zastupovali rodinu, které již neměl — a v tom poměru setrval vůči nim beze změny, což starou Katuši velice rmoutilo. Z počátku se domnívala, že je nesmělým; snažila se tedy vzmužiti ho, dávajíc mu často na srozuměnou, jak ho slečinka ráda vidá. Činila to velice opatrně, aby se nemohlo mysliti, že ji snad vnucuje. Pýcha její tomu nedovolovala, neb chtěla, aby se nápadníci o její slečinku ucházeli jako o nějaký poklad, a na kolenou o ni prosili. Ale pokud bylo možno, prozradila mu její náklonnost a přízeň tak, aby slečince neublížila.

Zdálo se, že tím byl akademik velmi potěšen, že byl vděčným za přízeň jemu prokazovanou, ale ani o vlas nepokročil dále v poměru k dívce. To Katuši již nadobro rozzlobilo.

„Nač ještě čeká?“ tázala se nespokojena, a když jí Lucinka vysvětlovala, že snad pan Hipolit čeká na to, až udělá zkoušku, odpověděla jí vždy: „K milování není přece třeba zkoušky. Nikdo na něm nežádá, aby se hned ženil, ale nechť alespoň požádá o vaši ruku, abychom již jednou věděli, na čem jsme; neboť nehodlá-li to učinit, zbytečně jiným místa odnímá. Toť se rozumí. Mnohý by se snad chtěl k slečince důvěrněji přiblížit, ale vidí-li docházeti do domu nějakého mladíka, neodváží se.“

Leč chtíc nechtíc musila se ozbrojiti trpělivostí a čekati zároveň s dívkou na tu zkoušku. Ale míjela leta, a o zkoušce nebylo ani slyšet. Ba více ještě — pomocí své tajné policie Katuše se dověděla, že mladík v posledním roce následkem nedostatku prostředků medicinu úplně zanechal a že začal dávati hodiny, čímž se jakž takž vyživoval.

Toto odhalení vysvětlilo úplně jeho obojetné chování. Nyní bylo již jasné, proč se o dívku neucházel. Jak se mohl ubožák o ni ucházet, když ničím nebyl, ničeho neměl, ba když neměl ani naděje v lepší budoucnost. A podivno, toto odhalení, místo co by dívku od něho odvrátilo (rozumí se i Katuši, neb tato sdílela veškery dívčiny city), zvýšilo ještě její sympathii k panu Hipolitovi. Soucit zvýšil lásku. Ženy, když milují, dovedou i v chybách a poklescích milovaných nalézti dobré stránky. To stalo se i zde. Ni jedné ni druhé nepřišlo na mysl odsouditi mladého muže pro nechuť k učení, pro nedostatek káznosti a vytrvalosti; litovaly pouze jeho postavení a obdivovaly se jeho šlechetnosti, že dovedl potlačiti srdce, tajiti se svými city, nechtěje spoutati osud dívky svou láskou; v tom, že se jim nepřiznal k své chudobě a k tomu, že byl nucen vzdáti se studií, spatřovaly šlechetnou pýchu a otužilou duši. Od té doby staly se k němu Katuše i Lucinka dvojnásob srdečnými a pozornými, jako by mu tím chtěly osladiti jeho postavení.

Častěji ho nyní zdržely buďto na kávu nebo na večeři, a největší sklenice i nejlepší kousky se vždy jemu dostaly. Kdykoliv Katuše upekla nějakou chutnou placku nebo bábovku, vždycky zabalily řádnou porci do papíru a poslaly panu akademikovi k ochutnání. Poctivé ženy nespokojily se však jen těmito drobnými známkami pečlivosti; přemýšlely o něčem vážnějším a často odbývaly spolu jakési tajné porady, přípravy, jichž výsledkem bylo, že jednoho dne obdržel pan Hipolit poštou list s pěti pečetěmi, v němž se nalézalo tři sta zlatých a bezejmenný dopis toho obsahu: půjčka na neurčitou dobu k ukončení mediciny.

Pan Hipolit, obdržev tímto tajemným způsobem pomoc, lámal si tím dlouho hlavu, kdo by mohl býti neznámým dobrodincem. Ani na okamžik mu nenapadlo, že by to mohla být Lucinka; byl předně jist, že nevěděla o tom, že zanechal studia mediciny, neboť styděl se přiznati se jí k tomu, a za druhé si nepomyslil, že by ona, živící se sama vyučováním, mohla sehnati takovou sumu. Spíše měl v podezření svou sousedku, jakousi vdovičku, která bydlela vedle něho a která často potkávajíc ho na schodech, nebo na ulici, vrhala naň tak záletné pohledy, že mu bylo od toho až horko. Svůdná ta vdovička měla tutéž posluho-

vačku jako on; měla také bratrance, medika, který ji často navštěvoval a byl jeho kolegou; bylo tedy pravdě podobno, že se od něho mohla dověděti o jeho nesnázích a že mu chtěla poskytnouti pomoc.

Hipolit měl tolik pýchy, že podpory, almužny od nikoho by nebyl přijal; ale půjčkou, poskytnutou mu tak šetrným spůsobem, nemohl pohrdnouti, zvláště když poskytovala mu příležitost dokončiti studia. Přijal tedy tu pomoc a začal se zápalem studovati. To mu však nepřekáželo přemýšleti dosti často o své půvabné protektorce; tajemný svazek, který je spolu slučoval, zvyšoval ještě více její půvab v jeho očích. Neznali se a přece znali se dobře. Pro mladého muže byl takový neobyčejný poměr nesmírně vábivým, neb obrazností působil na srdce, silné je rozplameňoval a poutal. Kdykoliv nyní svou sousedku potkal, — a měl příležitost potkati ji dosti často, mnohdy i na chodbě, v ranních nedbalkách, jež jí tak slušely — začervenal se stydlivě jako dívka, což se jí patrně líbilo, neb čtveračivým úsměvem odměnila se mu vždy za city, jež v něm probouzela.

Taková známost jaksi z blízka i z dáli nemohla dlouho trvati, nebylo mnoho třeba, aby překročila hranici nesmělosti s jedné a ohledy slušnosti s druhé strany. Jednou, jda kolem ní, sáhl mimovolně po klobouku a poklonil se, ona se ho na něco tázala a známost byla hotova. Postupem času vzala na se určitější ráz; neboť několik dní na to překročil pan Hipolit práh té svatyně, v níž přebývala jeho bohyně — hezká vdovička.

Při této první návštěvě podotkl něco o její dobrotě a své vděčnosti, ale ona mu ihned zavřela ústa, tvrdíc, že nenávidí vděčnost, protože jest to nejodpornější druh citu, jaký může věnovati ženě muž, že by si spíše přála býti pronásledovanou nenávistí, než milovanou z vděčnosti, a proto ho prosí, aby mezi nimi nikdy více o vděčnosti nebylo řeči, že to, co pro něho učinila, neučinila nikterak proto, aby vděčnost jeho získala.

Při těch slovech měla na mysli dřívější přízeň, jíž ho zahrnovala, ačkoliv jí byl neznámým. Akademik vysvětlil si to však zcela jinak a podrobiv se vůli své protektorky, nezmínil se již nikdy v rozmluvě s ní o vděčnosti, ale nepochyboval, že ona a nikdo jiný tak srdečně o jeho osud pečuje.

Brzy měl příležitost znovu se přesvědčiti, že se v domněnkách svých nezmýlil. Ku přípravě na zkoušky potřeboval několik lékařských knih. Vysoká jejich cena převyšovala jeho prostředky a vypůjčiti si jich nemohl, neboť kollegové jeho potřebovali také knih těch ke studiím. Poněvadž spisů těch neměl, opozdil se velice v přípravě ke zkouškám, na něž tolik pospíchal, neboť přál si je nyní odbyti co nejrychleji. Velice ho to trápilo; tu však v den svých jmenin obdržel jakýsi balíček, a v něm . . . všecky knihy, jichž potřeboval. Nyní již nepochyboval, že nikdo jiný, než jeho neocenitelná vdovička, mu prokázal velikou tu službu. Vyčetla mu z tváře trampoty, vyptala se patrně bratrance na příčinu jich a rychle splnila jeho přání. Taková starostlivost dojala jej v hloubi duše. Neodvážil se poděkovati se jí za to, neb zapověděla mu mluvit o vděčnosti; ale cit jeho k ní nesmírně zmohutněl. Zami-

loval se do ní na dobro a všecky prázdné chvíle po studiích trávil u ní. Ji to patrně těšilo a neskrblila s výrazy vzájemné lásky.

Rozumí se, že za takových okolností musily býti jeho návštěvy v domě učitele hudby přerušeny. Zapomněl na kvarteta, dueta a často dva až tři týdny se neobjevil u starých známých. Lucinka z té příčiny velice trpěla, a s ní zároveň i Katuše; ale obě ho omlouvaly a těšily se tím, že se učí a vynechává své návštěvy jedině proto, aby uspíšil společné štěstí.

Často večer vyšla stará Katuše na výzvědy k domu, v němž pan Hipolit bydlil, a spatřivši světlo v jeho okně, běžela rychle k dívce, aby jí zvěstovala: „Slečinko! sedí jako přikován a učí se!"

A Lucince rostlo srdce v prsou po té zprávě, neb věřila, že se k vůli ní tak mučí. To světlo, jež ozařovalo jeho okno, ozařovalo zároveň její život, její duši, — ale zajisté by se tak nebyla těšila, kdyby byla věděla, že bylo velmi často v pokoji lampou osvětleném prázdno a že pan Hipolit trávil dlouhé hodiny ve společnosti záletné vdovičky. I to bylo nejspíše příčinou, že se opozdil se svými zkouškami. Odkládal je s měsíce na měsíc, ospravedlňuje se sám před sebou nejrůznějšími příčinami, buď potřebou chvilkového odpočinku k sesílení zdraví, podkopaného nočním bděním, nebo nedostatečným nastudováním toho neb onoho předmětu, nebo konečně nedostatkem peněz k zaplacení zkušebné taxy, která obnášela dosti značnou částku. O této poslední překážce dověděla se Lucinka prostřednictvím své Katuše a brzy rozhodla se, že i tomu odpomůže; zaslala znovu poštou potřebnou částku s přáním, aby mu Bůh při zkouškách pomohl. Sumu tu sehnala v posledních dvou měsících, v nichž přijala dvakráte tolik hodin, co dříve. Byla jimi přetížena skorem nad své síly, neboť považovala nyní za svou povinnost pracovati co nejvíce, když i on se namahá, aby došel kýženého cíle. Vše si odepřela, aby více ušetřila, těšíc se myšlenkou, že každý zahospodařený groš je cihlou k budově jich společného štěstí. Věděla, že nic nemá, že dokud si nedobude postavení, nezjedná si praxe, z níž bude moci zajistiti živobytí jí i sobě, bude jim žíti z jejích úspor. Ukládala tedy pečlivě groš ke groši, určivši část peněz k zařízení obydlí, k opatření nábytku, na výbavu a zbytek na živobytí. Mohlo to vystačiti na nějaký čas, neb po několika letech práce uspořila si více než tři tisíce zlatých. V posledních měsících pak, poněvadž pracovala více a byla lépe placena, uspořila sobě tolik, že mohla poslati panu Hipolitovi na zaplacení zkoušek potřebnou sumu, aniž by musila sáhnouti na kapitál, který měla ve spořitelně uložený. Mimo peníze poslala mu srdečné přání, aby se mu zkoušky zdařily. Kromě toho posýlala den co den k Bohu nejvroucnější modlitby, aby se její přání uskutečnilo. Katuše k témuž účelu modlila se devítník k srdci Ježíšovu a ve středu a v pátek se postila. Obě ženy očekávaly zkoušku s nepokojem, který se ještě zvyšoval, když se dověděly o dni, kdy se měla odbývat. Tři dny před tím téměř nejedly, nespaly a jen se modlily.

Právě v den zkoušky objevil se pan Hipolit, který u nich již celý měsíc nebyl, ve fraku a bílé kravatě, což mu, dle výroku Katuše, neobyčejně slušelo.

Ve svátečním tom obleku, s obličejem po probděných nocích snad nebo dojmem před zkouškou poněkud bledým, vypadal jaksi slavnostně, vážně, že se obě na něho dívaly s jistým respektem a nesměle jako na něco neobyčejného, a v duchu se radovaly, že k nim přišel jako pro požehnání a přání zdaru. Byl to také klam, neboť pan Hipolit na to ani nepomyslil. Jda kolem, pocítil prostě výčitky svědomí, že od nějaké doby zanedbal své dobré známé, a šlo mu také o to, aby se před nimi pochlubil, že přece již jednou sedá k té zkoušce, kterou tolikráte odkládal rok od roku, až se za to již hanbil; ostatně ještě jedna příčina ho na cestě sem zahnala: jda totiž ke zkoušce, zpozoroval cestou, že několik knoflíků u fraku příliš mu povolilo a viselo téměř na jedné nitce, a poněvadž měl ještě skorem hodinu času, přišel poprosit slečnu Lucii, aby mu je přišila. Lucinka vyplnila tu prosbu rukama dojmem a štěstím se třesoucíma. Těšilo ji, že mu v té slavnostní chvíli může alespoň tím posloužiti, že poslední doplnění toiletty k tak důležitému aktu v životě jejím rukám svěřil, a byla mu v duchu nesmírně vděčna za ten důkaz důvěry s jeho strany. Zdálo se jí, že nyní náleží již zcela jí, že ho vypravuje z domu téměř jako žena muže. Toto přesvědčení dodalo jí tolik smělosti, že mu nejen knoflíky přišila, nýbrž že se i odvážila opraviti mu nákrčník, který se poněkud zkřivil, a že mu podala svůj vlastní hřeben, aby si zježené vlasy přičesal. Šlo jí o to, aby se lidem pěkně presentoval.

Katuše také sama pomáhala jak mohla: navlékala při světle jehlu, neb dívka nedovedla rozčilením zasáhnouti nití v ouško, vycídila mu cilindr, že se leskl jako zrcadlo, a pomohla mu obléknouti svrchník, když se měl k odchodu. Obě ženy vyprovodily ho až na schody, přejíce mu všeho nejlepšího a když již byl v prvním poschodí, naklonila se ještě stařenka přes zábradlí a pravila: „Dej vám Pán Bůh štěstí, pane doktore!“

Několik těch hodin, co měla zkouška trvati, ztrávily nebohé ve smrtelné bázni a v nepokoji, vzývajíce na pomoc zkoušenému Pána Boha, Ježíše Krista, Matku Boží i všecky nejpřednější svaté. A když několik těch hodin, jež se jim zdály býti — proto že je počítaly zrychleným tlukotem srdce — hrozně dlouhými, konečně uplynulo: tu s napjatou pozorností poslouchaly a s utajeným dechem v prsou očekávaly návrat pana Hipolita. Každý lomoz na schodech, každé zaťukání je vypudilo ze sedadla, neboť se jim zdálo, že již jde; Katuše šla se několikráte podívat do síně, je-li to on, ale nebyl to on. Šla kolem švadlena z třetího poschodí, vracející se z práce, služka s vodou, druhá služka na půdu věšet prádlo, konečně i sám Díleček se vrátil domů, ale pana Hipolita nebylo a nebylo lze se dočekati. Smrtelná ouzkost zmocnila se obou žen následkem tohoto opozděného návratu; neodvážily se nahlas pověděti své domněnky; ale jedné i druhé napadlo, že se mu asi zkouška nepovedla a proto že nepřichází. Když počínaly na ulici již rozsvěcovati svítilny, změnily se domněnky ty v jistotu a Katuše první odvážila se nahlas promluviti: „Tak jistě jako že jsem živa, spikli se proti němu ti bídní professoři, aby zkoušku neudělal.“

„Ale proč nepřišel —?“ naříkala Lucinka.

„Proto že je hrdým a hanbí se za to.“

„Byly bychom mu vše vymluvily, potěšily ho.“

„Měla bych snad pro něho dojít, slečinko?“

Lucince po těchto slovech oči živěji se zaleskly a poděkovala se za ně Katuši pohledem plným vděčnosti; tato pak vidouc, jak se úmysl její slečince zalíbil, přehodila rychle přes sebe šátek a běžela do obydlí p. Hipolitova.

Ale v jeho okně byla tma a dvéře nalezla uzamčeny. Čekala snad hodinu v průjezdu, ale nemohla se ho dočekati. Spatřila pouze jeho posluhovačku, jak vstoupila do domu s balíčkem pečiva a dvěma láhvemi vína pod paždím. Katuše posluhovačku tu znala, ale nenáviděla ji, proto že byla vášnivá a žila s jakýmsi ničemou. Ale nyní z nutnosti první na ni promluvila, tázajíc se, neví-li, kde pan Hipolit mešká.

„Jest u mé paní. Právě jim nesu tyto lahůdky, neboť náš pán má dnes po zkoušce, zapijou tedy tu slavnost.“

„Která je to paní?“ tázala se Katuše poněkud znepokojena.

„I kdo pak ví, co je zač. Lidé o ní všelijak mluvili; ale nyní zmoudřela, když pan Hipolit požádal o její ruku.“

„On že žádal o její ruku? — To není možná —!“ zvolala Katuše takovým hlasem, jakoby ji někdo v raněné místo udeřil.

„Což myslíte, že nemám očí a nevidím, co se děje? Vždyť neobcují spolu snad teprv ode dneška, a sama jsem na vlastní uši uslyšela, že se za něho provdá, až udělá můj pán zkoušku.“

Kdyby se Katuši byla mariánská věž sřítila na hlavu, nebylo by jí to způsobilo většího ohromení, než-li tato zpráva. Ubohá žena myslila, že jí to hlavu roztrhne; mimovolně objala ji oběma rukama, aby se neroztříštila v kousky jako starý střep, v očích se jí zatmělo a potácela se jako opilá na zeď.

„Chtěla jste mu něco?“ tázala se jí posluhovačka. „Mám ho snad zavolat?“

„Ne, ne, nemá to naspěch. Přijdu zítra,“ odpověděla Katuše rychle, neboť lekla se při pouhé myšlénce, že by se musila setkati tváří v tvář s člověkem, který slečince její tolik ublížil. Cítila, že by ji mohla zlostí krev zadusit. Proto opakovala ještě rychleji: „Ne, ne, nevolejte ho!“

„Dobrá . . . k čemu jim překážet, ať si holoubkové vrkají,“ pravila s významným úsměvem posluhovačka a šla nahoru.

Katuše zůstala v průjezdě, opřena o stěnu, hledíc strnule k zemi a pokyvujíc smutně hlavou.

„Má ubohá slečinka!“ pravila s hlubokým povzdechem a potoky slzí řinuly se jí po tváři.

Zničena, bolestí shrbena plížila se zvolna k domovu. Šla krok za krokem lenivě, neb nohy ji tížily jako olovo, a přece došla tam ještě dříve, než chtěla. Byla by ráda prodloužila v nekonečnost tu chvíli, kdy bude muset stanouti před slečinkou; neboť co jí řekne? Úplnou pravdu pověděti se zdráhala a lháti dosud nikdy nedovedla. Přelhati ji však musila, neb taková zpráva by mohla slečinku na místě usmrtit. Věděla dobře, co v ní se dělo, když se to dověděla; což pak teprve, kdyby to zvěděla taková útlá a něžná bytost! Pravila jí tedy, že nebyl pan Hipolit doma.

„Snad jste měla silněji zaklepati, uzamkl se bezpochyby, je mu snad špatně. Měla jste se dotlouci.“

„Klepala jsem několikráte, slečinko; ale posluhovačka mi pravila, že odešel.“

„A nepřišel k nám! Aby si tak něco zlóho byl udělal —“ pravila Lucinka bázlivě.

„E, co vám to napadá, slečinko,“ odpověděla Katuše poněkud ostře, neb ji zlobilo, že se Lucinka trápí pro takového nevěrníka, který toho nezasluhuje.

„Proč se divíte, Katuše? Je hrdý, kdo ví, co by v rozčilení neudělal.“

„O! pro to se, slečinko, netrapte. Pánové se dovedou potěšit. Zajdou si do pivnice, dobře se najedí, ještě lépe napijí a jsou potěšeni.“

„Je, Katuše, co se vám stalo? Vždyť jste nikdy takovou nebyla —“ ozvala se Lucinka, s bolestnou výčitkou. „Proto, že je nyní nešťastným, nemá s ním Katuše žádného slitování.“

„I mám, mám, slečinko,“ pravila výčitkou tou obměkčená stařenka a líbala dívce ruce, odprošujíc ji. „Lituji jen vás, slečinko, že se tak zbytečně soužíte.“

„On se souží více, drahá Katuše. Jděte se hned ráno zeptat, co dělá. Hned ráno, až půjdete pro housky. Nezapomeňte, Katuše, ano?“

„Ó nezapomenu, nezapomenu —“ upokojovala ji stařenka, ačkoliv potřebovala sama ještě více upokojení, neb kdykoliv pohlédla na svého miláčka, srdce se jí žalem svíralo, pomyslila-li si, jak bude ubohá dívka trpět, až se o všem doví. Lámala si hlavu, jak jí to říci, jak ji připraviti k vyslechnutí pravdy. Druhý, nebo třetí den bude ještě možno něco si vymysliti, na př. že je nemocen, nebo zaměstnán, ale konečně bude přece jen třeba pověděti jí, jak se skutečně věci mají. A co se s ní pak stane? Stařenka se rozsmutnila při té myšlénce; celou noc oka nezamhouřila, mučíc se vynalézáním nějakého prostředku, aby se sprostila té hrozné nutnosti, ale nenalezla žádného. Teprve při ranní modlitbě, když pravila: a odpusť nám naše viny, napadlo jí náhle, jako zázrakem vyrvati ze srdce pýchu a jíti k tomu nevěrníkovi, pohnouti mu svědomím a prositi ho, aby nečinil dívku nešťastnou. Stálo ji to velmi mnoho, ale jiné pomoci nebylo; jednalo se zde o štěstí a snad i o život její nejdražší slečinky, nebylo tudíž možno váhat a odkládat. Hned z rána tedy odešla v té záležitosti tiše z domu. Na cestě vešla do kostela, vyslechla celou mši svatou a modlila se tak nábožně, jako snad nikdy předtím, aby se jí vše zdařilo. Počítala hlavně na to, že, objeví-li mu vše, co slečinka pro něho učinila (neb odešla s pevným rozhodnutím prozraditi ono tajemství proti Lucinčině vůli), musil by býti bez srdce, aby ho to nedojalo, a jakmile se k ní vrátí a s ní se zasnoubí, tu byla nejpevněji přesvědčena, že kdyby ji třeba hned příliš nemiloval, že si ji bude musit oblíbit, až blíže pozná, jakým je Lucinka andělem, jaké má srdce poctivé a vzácné.

Tak rozumovala stařenka a odebrala se plna nejlepších nadějí do obydlí páně Hipolitova. Nezastihla ho však již doma a od posluhovačky jeho se dověděla, že nedávno odjel na nádraží, že pojede do svého rodiště pro křticí list a pro listiny, jichž bude ku sňatku potřebovat.

Katuše byla na takovou zprávu, která všecky její plány zhatila, tak zhola nepřipravena, že se zarazila jako sloup, vytřeštila ztrnule na posluhovačku oči, zbledla a ani slova pronésti nemohla. Teprve když jí posluhovačka pravila: má-li pro jejího pána nějaké důležité vzkázání, že ho může ještě zastihnouti na nádraží, poněvadž jest do odjezdu vlaku dosti času, tu se teprve, chudák, vzpamatovala, volněji si oddechla a jak jen rychle mohla pospíchala na nádraží.

Přišla v čas, neb ještě nebyla ani pokladna otevřena, a pan Hipolit s brašničkou zavěšenou přes rameno procházel se zamyšlen v nádražní předsíni. Prodravši se hloučkem veřejných posluhů, kteří zastupovali vchod, Katuše přiblížila se k němu a zastoupivši mu cestu, pravila tlumeným hlasem, jejž dusilo vnitřní rozechvění: „Služebnice, pane doktore!"

Pozdvihl hlavu.

„A! Katuše!" ozval se v rozpacích. „Co zde děláte?"

Neodpověděla mu na tuto otázku, neb v nitru jejím nyní vše vřelo; nevěděla, jak by měla začíti. Konečně přísně na něho hledíc a hlavou kývajíc, pravila: „Sluší-li pak se, sluší-li pak se, pane doktore, abyste takto jednal?"

„Co? jak?" tázal se Hipolit udiven, neporozuměv, oč jde.

„Slečinka tedy ani nezasluhuje, abyste k ní po odbyté zkoušce přišel a řekl jí alespoň: zaplať Bůh!?"

„Včera neměl jsem času k vám přijíti, a dnes, jak vidíte, odjíždím."

Nedbala té omluvy a pravila dále: „A komu jedině můžete býti, pane doktore, povděčen, že se z vás něco stalo, ne-li jí; kdo pak vám přispěl na studie, kdo daroval vám knihy, kdo zaplatil zkušební taxu..."

„Jak, vy o tom víte, Katuše?" tázal se živě.

„Jak bych to neměla vědět, když jsem sama vše nosila na poštu, těmahle svýma rukama."

Chopil ji za ruce a pohlížeje na ni překvapen a pátravě, jako by jí chtěl dohlédnouti až na dno duše, zvolal: „Co pravíte? jak že? tedy slečna Lucie, a ne ona? Leč to by bylo hrozné, ošemetné."

Poslední slova adressoval v duchu na krásnou vdovičku, neb nedávno, včera, když ji zapřísahal, aby se mu přiznala, byla-li ona tou tajemnou jeho dobrodějkou, přiznala se k tomu, s tak dobře líčenou skromností, že by byl přísahal, že mluví pravdu; a zatím se nyní dovídal něco zcela jiného. Nevěděl tedy, komu by měl věřit. Zatáhl stařenku stranou a začal se jí vyptávati na různé podrobnosti, které mu vypravovala na polo s pláčem, neb nemohla o dobrotě a tajných utrpeních své slečinky bez pohnutí mluviti. Pan Hipolit ji poslouchal dojat, s očima k zemi sklopenýma, nachýlen k ní jako zpovědník a čím více se dovídal, tím více odhalovala se mu krásná duše a šlechetná povaha slečny Lucie, tím více litoval, že nepoznal její tichou lásku, že nedovedl ji vycítit a ocenit. Kdykoliv chtěla Katuše ustati, bojíc se, nepověděla-li snad příliš mnoho, stiskl hned její upracovanou ruku, prose ji, aby mu nic nezatajovala, a když skončila, pravil: „Bohu díky, že jsem se vše dověděl ještě v čas, neboť bych si musil pro to činiti výčitky po celý život. Ó jak jsem byl nejapný!"

Pak změniv náhle ton, otázal se: „Slečinka již vstala? — je oblečena?"

„O! zajisté že je."

„Vraťte se, Katuše, domů, za chvíli tam přijdu."

„Neodjedete tedy již, pane doktore?" tázala se stařena s živou radostí ve tváři.

„Nyní nemám již proč. Za hodinu budu u vás."

„Jenom vás prosím, abyste slečince neříkal, že jsem zde byla a co jsem mluvila."

„Neposlala vás tedy ona?"

„Co vás napadá? Kdyby žalem umírala, ještě by to neučinila. Vy, pane doktore, ještě neznáte, jaký má karakter."

„Tedy dobře. Řeknu jí, že jsem se to od někoho jiného náhodou dověděl, že mi na příklad poštovní úředník prozradil tajemství s těmi listy."

„I uchovej Bůh — uchovej Bůh —" napomínala ho stařenka, „ani slovem, vzácný pane, neprozraďte, že se něčeho domýšlíte, nebo byste jí zkazil celou radosť. Někdy později ano, jen teď ne."

Když chtěl již odejíti, zadržela ho za rukáv a nachýlivši se k němu pravila nesměle: „Neračte se, prosím, před ní zmiňovati o té —"

Pan Hipolit se začervenal až po uši.

„Vy o tom víte, Katuše?"

„Já ano, ale ona neví o ničem. Ať se o tom nikdy nedoví, neboť by ji to rmoutilo; ať si ubožátko myslí, že jedině ona . . ."

Nemohla dokončit; ale on jí dobře porozuměl, stiskl jí vděčně ruku a spěchal do města. Spěchal ke svůdné vdovičce, neboť se chtěl co nejrychleji omluviti z omylu, jehož obětí se stal a jejž ona částečně zavinila svým chováním. Nehodlal činiti jí v té příčině žádných výčitek, chtěl se pouze ospravedlniti, že k ní pocítil náklonnost na základě vděčnosti, jíž jí byl domněle zavázán; když se však přesvědčil, že nemá k ní žádných povinností vděčnosti, nemůže si právě tak ani ona osobovati k lásce jeho žádného práva. Po cestě sestavil si celou tu obranu svého chování, připravil si i repliku pro možné výčitky, neb věděl, že vdovička nebude tak rychle chtít od sňatku upustiti; byl tedy připraven na omdlévání a pláč, který měla vždy na snadě. Zakusil dnes ráno při loučení, jak vypukla v pláč a zavěšovala se na jeho šíji, ačkoliv se měli jen na několik týdnů rozloučiti. Nyní mohl se nadíti ještě horších scén. Mnoho by za to byl dal, kdyby se mohl zbaviti toho posledního setkání, ale svědomí ho tam pudilo. Chtěl skončiti slušně s jednou, aby mohl s čistým svědomím stanouti před druhou, která měla stokrát větších práv k jeho lásce.

S jakýmisi rozpaky přiblížil se tedy k obydlí vdovině a došed ku dveřím, rozmýšlel se okamžik, má-li či nemá-li vstoupiti. V poslední chvíli opouštěla ho zmužilost. V tom zaslechl veselý smích a zvuk polibků. Nevěřil svým vlastním uším a podíval se na číslo dveří, nezmýlil-li se snad náhodou, — tak se mu to zdálo pravdě nepodobno, neboť před hodinou přece ji zůstavil zde tonoucí v slzách, zoufalou. To snad není ona — pomyslil si, a aby se přesvědčil, otevřel náhle dvéře a spatřil svůdnou vdovičku v nedbalkách, v těch nedbalkách, jež

jí tak slušely, spočívající v objetí jakéhosi neznámého muže, spola svlečeného. Když spatřila pana Hipolita, vykřikla a odskočila rychle od onoho muže, tvářic se, jakoby se násilně byla vyprostila z jeho objetí; ale manévr ten se nepodařil, Hipolit vše pochopil a nepotřeboval se již nyní ospravedlňovati. Práskl pohrdavě dveřmi a spěchal tam, kde ho očekávala čistá, tichá radost a opravdové štěstí.

Hodinu na to seděli v obydlí starého učitele hudby Hipolit a Lucinka spolu u piana; noty měli sice rozložené, ale nehráli, zapomněli v tom okamžiku nejen na hudbu, nýbrž i na celý svět; seděli držíce se za ruce — on poněkud nesmělý a zaražený: neboť nepokládal se dosud za hodna toho štěstí, jehož se mu tak neočekávaně dostalo, ona nadšena, rozradostněna, okrášlena blahým citem. Rozmlouvali o své budoucnosti — stará Katuše pak, utírajíc ve tmavé kuchyni talíře, pohlížela na ně s blahým uspokojením a v pohnutí utírala často místo talíře, utěrkou slzy z očí.

Ale sňatek neodbýval se ještě tak brzy. Vždy moudrá a rozvážná Lucinka považovala za nutné, aby si Hipolit zjednal dříve nějakou praxi, a sama chtěla také vyučováním hudbě pokud možná rozmnožiti svůj kapitálek, aby jim na nějaký čas vystačil. Teprve asi za rok, na počátku prázdnin rozhodla se ustanoviti svatební den.

Byl jsem také ku slavnosti té pozván a spěchal jsem k ní s velikou radostí v určitou hodinu, totiž v sedm hodin do bytu nevěstina. V síni, do níž vpadaly zamřížovaným okénkem zlaté paprsky slunce, sklánějícího se již k západu, potkal jsem nějakou stařenku, která nesla v ruce veliký ruční košík, z něhož třesoucí se rukou květiny na podlahu sypala. Nebyl bych poznal, že je to Katuše, kdyby mne nebyla sama oslovila svým stereotypním: „Ponížená služebnice“ — tak byla změněna ve svátečním obleku. Ale byla také oblečena, jak jsem ji dosud nikdy neviděl, již ne ve své obyčejné krátké, sbírané spodničce, nýbrž měla na sobě hedvábné šaty, které dostala jako památku po Lucinčině matce, a které tuším oblékala jen jednou za rok o velikonocích; na hlavě pak měla velký, týlový čepeček s kokardami a zelenými stužkami, k slavnosti té schválně pořízený. Vyzdvihla si od slečinky něco úspor a za své peníze opatřila si květiny, jimiž chtěla své slečince postlati cestu svatební. Nabírala je tedy plnou hrstí z koše a rozhazovala je po zemi a po schodech až dolů. Hoši z prvého patra se jí smáli a zlobili ji, tahajíce ji buď za hedbvábné šaty a tázajíce se, zač je loket, nebo berouce jí nejkrásnější květiny, s nimiž utíkali dolů, odkud jí je ukazovali. S dobráckým úsměvem trpěla ty rozpustilosti, neboť nemohla se dnes hněvati na nikoho; časem jen dětem pohrozila řkouc: „Počkejte, vy rozpustilci, já vám dám, —“ ale za chvíli jim sama házela kvítí na hlavy a opakovala: „Tu máte, tu máte, potěšte se, abyste si zapamatovali slečinčinu svatbu! Tu máte, tu máte, mám květin dost, každému se dostane.“

Nějaký čas jsem se na to díval a bavil se stařenčinou radostí, která zračila se dnes v každém jejím slově, v každém pohledu a pohybu.

Když se vrátila nahoru s košíkem již vyprázdněným, poklepal jsem jí přátelsky na rameno a otázal se: „Nuž jak? Dnes jste, Katuše, přešťastna?“

Políbila mi za tuto otázku z vděčnosti ruku a odpověděla: „O! to se nedá, vzácný pane, ani vyslovit,“ a stařenka se rozplakala jako dítě.

Čekal jsem, až se upokojí, nepokusiv se přerušiti jí pláč hovorem, neboť jsem cítil, jakou působí ty slzy rozkoš jejímu srdci. Zamazala si jimi, ubožátko, celou tvář, otírajíc ji zástěrou, nebo rukávcem, při čemž pošinul se jí parádní čepeček úplně na stranu. Vypadala směšně, a přece zjev ten místo úsměvu loudil mi do očí slzy, a byl bych se snad dal také se stařenkou do pláče, kdyby, vzpamatovavši se, nebyla se ozvala: „Ale vzácný pán nemá ještě kytici. Račte se laskavě odebrati do pokoje — všichni hosté tam již čekají,“ pravila a osušivši rychle oči běžela napřed, aby mi, jak pravila, vyhledala nejkrásnější.

Vstoupil jsem za ní. V salonku, do něhož se vkrádalo zapadající slunce skrze husté lístky kvetoucích pelargonií a fuksií, shromáždil se skrovný hlouček svatebních hostí, mezi nimiž byl i jeden v národním obleku. Starší dámy v hedvábných šatech a těžkých šálech usadily se na pohovce a lenoškách, s přímou vážností; dívky, převahou nevěstiny žačky, v bílých, růžových a modrých šatech sestoupily se na jednom místě u okna, šeptajíce tiše a pokukujíce na mladíky, kteří opravujíce si nákrčníky, oblékajíce rukavičky a kroutíce si vousy, aby byli interesantnější, procházeli se z kouta do kouta nebo prohlíželi staré ocelorytiny na stěnách.

Starší pánové, mezi nimiž jsem poznal po lysině onoho sudího, který hrával na altovku, krátili si chvíli čekání politikou, neboť slyšel jsem něco o Bismarkovi a záležitostech aegyptských. U prostřed pokoje stál s vítězoslavnou tváří a široce roztaženýma nohama rozpustilý Karlíček, dnes již vážný setník c. k. armády, a pohlížel s rozkoší na krásnou družičku, brunetku s alabastrovou tváří, která mu právě připínala kytici na prsa; zpozoroval jsem, že nejvíce času věnoval pozorování pohraničné čáry mezi štíhlým pasem a poprsím rozkošně zaokrouhleným. Přesvědčil jsem se tím, že Karlíček, stav se panem Karlem a k tomu setníkem, příliš se nezměnil. Nechtěje ho v tom ohledu následovati, obrátil jsem, když krásná brunetka přišla po řadě i mně připnout kytici, svoje oči na závoj, který se vinul fantasticky po jejím ebenovém vlase.

Konečně otevřely se dvéře druhého pokoje a objevili se snoubenci, vedouce se pod paždím. On byl poněkud nesmělý a neohrabaný v slavnostním tom okamžiku, ale za to vypadala nevěsta roztomile, imposantně v bílém atlasovém šatě s dlouhou vlečkou, a její oči, ty dobré, poctivé oči, lesknoucí se v tom okamžiku zvláštním ohněm, pohlížely svatebním závojem, sahajícím až k zemi, na všecky tak něžně a přátelsky, že pohled ten srdce okouzloval. Mohli jste přísahat, že v tom hloučku svatebních hostí, který ji obklopoval, nebylo ani jednoho, kdo by jí z hloubi duše byl nepřál všeho nejlepšího. Dobře to cítila a děkovala všem srdečným stisknutím ruky.

Starý Díleček požehnal snoubencům a pokropil je svěcenou vodou, stará Katuše pokropila je slzami a mladý párek ubíral se zároveň s průvodem svatebním dolů po květinách, jež vypadaly jako krásný, různobarevný koberec, rozprostřený po zemi a po schodech. Několik fiakrů čekalo před vraty. Pro nevěstu připraven byl lesknoucí se kočár s bílým podšitím uvnitř, jejž poslala jedna z jejích žákyň zároveň s překrásnou kyticí.

„Katuše pojede s námi,“ pravila Lucinka, vedená dvěma mládenci, obrátivši se ku své pěstounce, která za ní nesla starostlivě vlečku, aby se na zemi neumazala.

„Jakže? — já? v takovém kočáře? — ale kdo to, slečinko, jak živ viděl,“ zvolala polekána a v rozpacích ustupujíc. „Půjdu pěšky.“

„Jen si pojďte sednout, Katuše, prosím vás.“

„A kde bude seděti starý pán?“

„Tatínek se posadí do fiakru s panem Hipolitem.“

„Můj milý Bože, jak by to vypadalo, já služka se slečinkou! Za nic na světě!“ Bránila se, ubohá, jak mohla, z její zaruměnělé a potem se lesknoucí tváře bylo však viděti, jakou jí to působilo radosť, že na ni slečinka pamatovala v této chvíli, že jí přede všemi prokázala takovou čest. Když tedy slečinka rozhodně prohlásila, že bez ní nepojede, vskočila rychle, radostně do kočáru a skrčila se do kouta, aby, jak pravila, nedělala slečince před lidmi hanbu. Také, když zajeli před kostel a Katuše spatřila množství lidu stojícího přede dveřmi, neodvážila se vystoupiti — ona, ubohá služka z tak elegantního kočáru, — co by si lidé pomyslili! Ale když spatřila, že se vlečka svatebního šatu octla na zemi a nějaký neohrabanec že na ni šlápl, vyskočila z kočáru jako opařená, vzala vlečku opatrně, jemně v obě ruce a nesla ji za slečinkou k oltáři.

Kostel byl lidmi přeplněn, neb nevěsta měla mnoho přátel a známých. Hudební spolek vzhledem k tomu, že byla dcerou hudebníkovou a sama učitelkou hudby, shromáždil se v plném počtu na kůru a zazpíval Veni creator, a kněz, kvardián důstojných kapucínů, který byl slečniným zpovědníkem a přítelem jejího otce, dal ku slavnosti té rozsvítiti všecky svíčky a ozdobiti oltář bohatě květinami. Sňatek odbýval se tedy neobyčejně okázale a krásně. Litoval jsem velice, že jsem se nemohl súčastniti také svatební hostiny, při níž byla velmi veselá zábava. Neodkladná záležitost přinutila mne odejeti ještě téhož dne večerním vlakem do Lvova. Vrátil jsem se teprve za několik měsíců. Rozumí se, že první mou starostí bylo navštíviti novomanžele. Byli již ve svém vlastním hnízdečku, v obydlí skládajícím se z několika pokojů, velice pěkně a vkusně zařízených. Zastal jsem paní doktorovou v ranním župánku, rozpálenou, neboť přišla mne právě uvítat z kuchyně, kdež, jak mi pravila, připravovala dle receptu paní Čvěrtákovičové nějaký chutný příkrm pro svého muže. On sám nebyl doma — odešel do města k pacientům, jichž měl prý již dosti. S jakousi radostnou pýchou se mi tím pochlubila a já tušil její radost a sdílel ji z celého srdce.

Brzy přišel muž a oba zdrželi mne k obědu. Mladá hospodyňka chtěla se totiž přede mnou pochlubiti svou znalostí kuchyňského umění, zvláště pak tím příkrmem. Nedal jsem se dlouho prositi, neb bylo mi volno v jich malém kroužku. Atmosféra jich obydlí měla jakousi srdečnou vůni a teplo. Nelaskali se přede mnou, nelíbali a přece z očí jejich bylo viděti, že se milují a že jsou šťastni. Jen jedna věc je zarmucovala a zachmuřovala jim šťastné líbánky: Katuše asi za tři neděle po svatbě zemřela. Zdálo se, že milostivá smrť čekala pouze na to, až svou slečinku provdá, a jakmile se to stalo, odvedla stařenku na hřbitov, k věčnému odpočinku.

Hranice rozumu.

Napsal dr. Karel Kuffner.

Davy lidstva se vzácnou svorností vidí ve ztrátě rozumu nejkrutější zlobu, jakou trpký osud člověka překvapiti může. Polovědomost bývá nejvydatnější živitelkou hrůzy. I zde. O šílenosti panuje v hromadné veřejnosti blud sice vysvětlitelný, ale příliš urputně zakořenělý. Převážná část publika vidí v šílenci tvora, který ve všem všudy musí rozumnému člověku býti protichůdcem. Že všecko chápe naopak, že není přístupen zdravému citu, že zvráceně uvažuje a pošetile jedná, zkrátka, že jest zajímavou sice, ale jenom politování hodnou karrikaturou bytosti lidské. Tomuto názoru zdá se úloha poznati „blázna“ úlohou hravě snadnou, samozřejmou, ve které ani není lze dopustiti se chyby. Tím větší nastává překvapení, proskočí-li náhle novinami zpráva, že soud octl se na rozpacích a nucena se viděl dopraviti provinilce do ústavu pro choromyslné za účelem pozorování; když se pronese, že z trestnice poslán byl do blázince člověk, který třeba již několik měsíců v žaláři odpykal; když na muži, který nejbližšímu okolí zdál se netknutým, poznají odborní lékaři chorobu již dlouhodobou. Pak teprve přetřásána bývá otázka: což není hranice rozumu zcela jasně vymezena?

— Není!

Mezi zdravím a duševní chorobou leží nekonečně pestrá řada přechodních tvarů, o kterých často rozpřede se i mezi uznanými kapacitami znalců spor, zdali ještě se pohybují v mezích příčetnosti, aneb zdali již bloudí v šeru krajin šílenstva. Jsou psychosy, které dovede správně posouditi každý laik. Letmo poznáte zuřícího maniaka, snadně nahlédnete chorobnou sklíčenost melancholikovu. Mnohým nemocným však lze přijíti na kloub teprve dlouhým pozorováním v ústavě. Ku příkladu nemocným, kterým neschází nežli cit mravnosti, kteří jasně uvažují, správně mluví a přiměřeně se chovají. Stojí to nějakých potíží, nežli lékař nabude přesvědčení, že jejich slepá, bezuzdná sobeckost vyrostla na půdě nezdravé!

Zdroj nesnází, vyskytujících se při rozsuzování o zdraví a chorobě psychické, leží ve dvou momentech stěžejných.

1. Lidský duch jest u svých vlohách nepostihlý.

Dá se předem stanoviti, co všechno a kterak musí člověk podržet v paměti, aby mohl platiti za normalního? Komu neznámy v této příčině kontrasty? Blbci často znají jména svatých pro kterýkoli den kalendáře, kdežto se o zapomětnosti nejbystřejších hlav vypravují nejsměšnější anekdoty. Lze předem stanoviti, až do jaké výše smí vytrysknouti vzlet obraznosti, aby nemusil její výtvor býti pokládán za přebujnělé bejlí? Jest zásadní rozdíl mezi intelligencí normálně slabou a chorobně mdlou? Čili jinými slovy, až pokud jest někdo

hlupcem a odkud začíná blbec? Neskytá historie nadbytek dokladů, že byli duchové velicí od vrstevnictva prohlašováni za přemrštěnce a pochopeni teprve od věků potomních? Ví někdo, až kam sáhá právo zdravého rmutu? Každý zažil chvíle, ve kterých celý svět jest mysli jenom bodavým hrotem. Za takového okamžiku schází do podsvětí jen maličký krok. Odvážíte se pak nad samovrahem pronésti neomylný výrok, že byl jeho mozek v osudné vteřině obestřen mrakem černým anebo jen šedým?

2. I nejnápadnější rysy, které všeobecně již se přičítají na vrub šílenství, zapadají často do života normálního. Míníme tím představu nucenou, čin z pudu, klam paměti a přeludy smyslů.

Moderní francouzští autoři upozornili na zajímavou duševní nemoc, t. zv. „šílenství s představami nucenými". Jsou nemocní, kterým stále e do mysli derou otázky, jichž nemohou se zbaviti, ačkoli sami jich jádro uznávají za nezdravé, směšně nejapné, ba přímo nesmyslné, ale jež jim nedovolí přikloniti se jinému duševnímu zaměstnání. Hle malá ukázka: „Kolik asi stromů roste na zemi? Kolik je mezi nimi bříz? Kolik buků? Zdali pak nerostou také stromy na nebi? A jak asi vypadají? Kolik atomů chová éther? Kolik prášků třepotá se v záři sluneční? Je skutečně putování duší? Co je duše? Mají rostliny také duši? Mají kameny také duši? Jak asi hovoří kameny? Mluví také cihly? Kolik je kapek v moři? Proč je listí zelené? Proč se černý kůň jmenuje vraníkem? . . ."

Otázka za otázkou vynořuje se z nitra, při čemž ani v nemocném není snahy zodpovídati je: chorobná tázavost.

Jiní nemocní trpí chorobnou počítavostí. Musí všecko počítati, co jim přijde na oči u větším množství. Na stěnách sečítají vzorky malby omítkové, na dláždění počet kamenů, v aleji kolik stromů, na cestě kolik kroků, nemohou se ubrániti zvědavosti, kolik špačků letí v roji, kolik bramborů je na míse, kolik hrušek visí na stromě. V kostele nemohou se modliti, musí počítati, kolik desek skleněných je v malovaném okně, kolik svíček na oltáři . . .

Vědí, že jim pranic nesejde, aby skutečně znali, a přece otrocky poslouchají nutkavé představě „kolik?" A když dopočítali, jest jim přece nevolno, mají rozpaky, zdali snad nechybili, a počítají znova.

Jiný druh nucených představ jest chorobná rozpačitost, Takovíto nemocní ať podnikají cokoli, vždycky tonou v trampotných nejistotách, pochybnostech a skrupulích. Odcházejí-li z domu, prohledávají mnohonásobně kapsy, aby se ubezpečili, že ničeho nezapomněli. Konečně se vypraví. Ale sotva kus cesty urazili, vracejí se s nepokojem, že snad zapomněli zamknouti. Nežli odešlou psaní, roztrhají řadu obálek, poněvadž po každém zalepení a zapečetění nové jim napadají rozpaky, že zapomněli se podepsati, že vynechali některou zprávu, že zaměnili dopis matce s dopisem na bratra. Večer lehnou a shasí. Ale neklid vnitřní nedá jim usnout. Vstanou, rozsvítí, zkoušejí zámek, dobře-li upevněn, prohlížejí kouty, není-li snad někde zapadlá doutnající sirka, neschoval-li se kdos cizí pod postel, do almary, za kamna. Připadají si sami pošetilými ve své úzkostlivosti, ale nemohou ji v sobě udolati.

Ponecháváme laskavému čtenáři, aby se rozpomenul, nezkusil-li ještě nikdy sám, jak příjemna jest „tázavost, počítavost a rozpačitost“, nezná-li, jak protivnou bývá melodie, která mu nechtěla celý den z hlavy, a aby uvážil, kterak vůbec těžko jest uzavříti se před sebou samým a vystrčiti za dvéře představy do pokoje ducha se násilně nutící.

Příbuzným nucené představy a někdy nevlastním synem jest čin pudu. Budiž nám dovoleno podati místo výkladu příklad.

V posledních dnech svěřen pražskému ústavu pro choroduché 5letý čeledín, propuštěný z vazby vyšetřovací, ve které se octnul pro-zločin žhářství. Vypálilť stodolu hospodářovu. Proč vypálil? On nedovede otázku tuto jinak zodpovídati, nežli slovy: „Já nemohl si pomoci, musil jsem oheň založiti!“ Již několik dní před skutkem cítil se rozeštvánu bezdůvodným neklidem a nevýslovnou tesknotou. Měl hlavu plnou bolestí, divopustých myšlenek a příšerných snů, jež stále k něčemu ho ponoukaly, až cele zpitoměl. Marně se proti nutkavým rozkazům bránil. Za osudné noci potuloval se po dvoře, zoufaje nad svou málomocí. Konečně ulehl. Jedva ke 4. hodině ranní zdřímnul, probudila jej úzkost. Něco mu poručilo: „vstaň, jdi do stodoly, zapal!“ Vstal, šel, zapálil. Ani neví, kde sirky vzal a kterak založil. Co však podivno: s vyšlehlými plameny rázem zanikl jeho bol, zmizela tíseň, ztratla se zmámenost. Cítil úlevu, jakoby břemeno s prsou mu bylo spadlio. Zároveň však procitl k vědomí, že spáchal zlo. Neváhal udati se.

Proč nebyl odsouzen? Jeho matka byla choromyslná; bratr jest epileptik; on sám trpěl záchvaty padoucnice od svého 4. roku. Má nepravidelnou lebku a mnohé jiné známky dědičné přítěže. Byl v rodné vísce znám co dobrosrdečný, prostoduchý poctivec, pilný, řádný, spokojený dělník. S pánem žil ve shodě nezkalené. K paličství neměl motivu. Skutkem vyvolal neštěstí jenom sobě, neboť hospodář byl pojištěn, kdežto on pozbyl služby a svobody.

Stal se žhářem z holého pudu, mimovolně, bez důvodu, bez účele.

Nevinnějším příkladem jednání pudovitého jest chorobná sbíravost a chorobná dotýkačnost. Někteří ošetřovanci ústavů celé dny neunavně slídí, kde by co shrábli. Žádný papírek, žádné stéblo, žádná tříska není jim dost špatna, aby se po ní nesehnuli. Mají vždycky všecky kapsy nacpané smetím a neřádem; dá-li se jim oděv bez kapes, strkají rum do střevíců, za punčochy, za košili. Jenom pouta mohla by je odvrátiti od nepěkného zlozvyku. Jiní nemocní mají zase nepřekonatelnou touhu všeho se dotknouti, vše ohmatati, okusiti, všecko očichati.*) Jsou však i lidé jinak zcela normalní, jichž jedinou chybou jest choutka, jimi samými zatracovaná, ale neudolatelná, na všechno sáhati, cokoli jim přijde na oči. Pouhé nazírání jim nestačí, hmatají po zasklených obrazech, olizují sošky atd. Tito jednotlivci skrývají se velmi bojácně se svým pudem, neboť uznávají jeho neslušnost a směšnost, ale nemohou-li mu pro přítomnost cizích osob hověti, jsou nevrlí, rozpačití, zmatení; mužové prý sebou škubou, vrtí, šklebí se, ženy zívají, spouštějí křečovitý smích, pláč; ano byli pozo-

*) Předměty libé i hnusné.

rováni mužové, kteří se úzkostí potili, když nemohli pudu dotykačnému se oddati. V literatuře zaznamenán případ o mladíku, který byl nutkán nepotlačitelným pudem mačkati a trhati šat dam. Jenom za tím účelem chodil do divadla a navštěvoval pilně kostely a vůbec místnosti, kde při houfném vycházení měl v zástupu příležitost svým pudem se kochati. Byl in flagranti polapen a soudu odevzdán, kde lékařsky choroba zvláštní zjištěna.

Jest jasno, že leží sbíravost a dotýkavost právě tak blízko u hranic zdravého, obyčejného pudu, jako jsme viděli chorobnou rozpačitost státi těsně po boku nesnázi normální.

Zmiňujeme se ještě o podivných impulsivních nápadech, jež netušeně v mysli člověka normálního se líhnou a neplodně, totiž bez činu opět mizívají. Kp. Chuť shoditi kočku, která se klidně dívá s okna třetího poschodí a netuší, že za ní stojíte. Nápad vrhnouti se s okraje srázu do propasti. Dáti vznešenému, ctěnému pánovi z nenadání „jednu do zad". V divadle pojednou vyskočiti na jeviště. Ve chrámu za hluboké pobožnosti pohoršlivě se zachechtati. Obyčejně mívají tyto nápady formu otázky („co by se asi stalo, kdybys . . .") a bývají vyvolávány situacemi nebezpečnými a sensačními. Z pravidla jsou to osoby vyšší intelligence, jež takovýmito nápady bývají překvapovány. Téměř bez výminky lze konstatovati u nich zvýšenou vznětlivost nervósní následkem duševní námahy.*)

Přecházíme k doznání, že také šalba paměti, ačkoliv sama sebou zjev pathologický, není žádnou obzvláštní výminkou v území ducha neporušeného.

Není společnosti, aby neměla svého kmotra Prášila, jenž tak často vypravuje o vybásněných svých dobrodružstvích, až mu báje utkví v mysli s barvami tak živými, že chudák sám konečně věří v jejich skutečnost. Toť jeden způsob ošálení paměti. Jiný jest znázorněn domnělými předtuchami.

Často si říkáme v duchu: Netušil jsi, že přítel A. sklouzne v tento den na ledě a zlomí nohu? . . . Však jsi sobě myslil, že dnes potkáš v této ulici drahou osobu B.! . . . Ale vždyť vlastně jsi předvídal, že spatříš tento mlýn zaplavený a polozdrcený povodní! . . . Nyní se ti tušení vyplnilo na vlas . . . Jaká škoda, že jsi si ho tehdy nezaznamenal! Měl bys nyní důkaz, že člověk někdy zírá do budoucna! . . .

Jsou to jmenovitě obrazy velkolepé, zprávy pohnutlivé, události úchvatné, jež činívají na nás dojem, jakobychom je byli nevědomky nosili v paměti, že jsme si je před časem svou vlastní fantasií do paměti nakreslili. Ba někdy zdá se nám celá přítomná situace se všemi podrobnostmi věrným fotografickým obrazem někdejší události, kterou jsme domněle sami zažili.

Budiž mi dovoleno sděliti příklad vlastní zkušenosti.

Podnikl jsem kdysi o prázdninách jako malý student několikahodinný výlet ze svého rodiště na hrad Zvíkov. Dorazil jsem tam s dvěma bratry nikoli bez utrmácení. Když jsme se kochali rozhledem

---

*) V míře chorobně sesílené pozorujeme takovéto impulsivní představy u neurastheniků, lidí postonávajících předrážděností čivů.

s bašt nad skalami strmících, překvapil mne pojednou nelibý pocit nejistoty. Nebyl jsem si v tom okamžiku určitě vědom, skutečně-li pravda, že jsem na Zvíkově ponejprv. Zdálo se mi, že jsem již jednou... ale kdy jen? kdy?... právě též v hodinu polední, v úpalu slunečním pod tímže modrým nebem, za takže jasného vzduchu, zíral s téhož místa na černé hvozdy obzoru, do vln Otavy a Vltavy, že i tehda, jako dnes, převážel se po pramici vůz s dvěma koňmi, že i tehda stáli zde bratři vedle mne, ba že mluvili tatáž slova. Připadalo mi, že vlastně vím, tuším, že v sobě již ukrytá mám slova, která ještě nepronesli, a marně jsem se ovšem namáhal z paměti je vyvolati. Bylo mi, jakobych měl temnou předtuchu, co všechno ve hradě uvidíme a co budeme činiti.

A přece byl to holý klam, holý přelud paměti, neboť jsem nikdy před tím na Zvíkově nebyl.

V podobných okamžicích dopadá zářivý obraz přítomna takým leskem na zrcadlo naší pozornosti, že odrazí svůj matný pablesk až do hlubin naší paměti, odkud my jej ošáleni vyvoláváme zpět jakožto něco z minulosti známého.

Duch ochuravělý produkuje ovšem omyly hrubší. Někteří nemocní tonou po celé měsíce ba řady let v domněle již známých, zažitých a nyní jenom se opakujících situacích. Mní, že již v ústavě, ve kterém se octli, před časem žili a že se zde pranic nezměnilo; pamatují prý se dobře na lékaře, na opatrovnictvo, i ostatní nemocné, všecko, co se zde děje, připadá jim jenom „jako písnička z kolovrátku, kterou možno beze změny vytočiti po druhé a po třetí“.

Nejhlouběji zabředávají do šaleb paměti paralytikové. Nedovedou již naprosto rozeznati přítomno od minulosti a budoucna. Nerozlišují co zažili sami, co jen slyšeli, co četli. Jejich vypravování má ráz svrchovaného, bezmezného balamucení. V jednom dechu ujišťují vás, že byli přítomni ukřižování Krista, že jim v třicetileté válce kule švédská rozdrtila hlavu, že jsou Napoleonem, Bismarkem atd.

Chronologická pravděnepodobnost, věcná nemožnost jest jim hračkou. Učiníte-li jim námitky, vyvrátí vás chladnokrevně spoustou nových, ještě nesmyslnějších a fantastičtějších důvodů. Křivdili byste jim, kdybyste výpovědi jejich pokládali za prolhanou chvástavost. Oni vypravují optima fide, s nejupřímnější přesvědčeností, jakou může poskytnouti jenom skutečná upomínka.

Na šalbě paměti asi spočívala víra Starých v putování duší. Jednotlivec dávného věku nevěděl asi vysvětlit si, proč mu k. p. cizí kraj zdá se býti známým, jinak nežli domněnkou, že snad po něm bloudil v bývalém, již zemřelém těle.

K šalbě paměti druží se živá trvalost její. Zmiňujeme se o ní jednak, poněvadž nám znázorňuje přechod k šalbě smyslů, a jednak, poněvadž i ona jest jedním ze zajímavých zjevů, o nichž těžko lze pronésti platné dobrozdání, zdali jest příznakem ducha jen rozjařeného, anebo již povážlivě otřeseného. Umělci, jmenovitě malíři nabývají cvikem tak vytříbené paměti, že jejich upomínky podobají se hallucinaci jako vejce vejci.

Pařížský jeden štětcový mistr budil svého času závist kollegů. Strhl valnou část klientely na sebe úžasně chvatnou výrobností. Dovedl

prý zhotoviti na tři sta podobizen v roce. To ovšem čpělo přímo nemožností fysickou. Leč tajemství jeho úspěchu mělo svůj klíč: žádný model nemusil se mu představiti vícekráte, než na jedno posezení. Vypravoval o tom sám: „Když se mi model představí, zírám naň pozorně půl hodiny, hotově si při tom jednotlivé črty. To mi stačí, tak že může pak předstoupiti osoba následující. Chci-li pokračovati v podobizně prvé, chopím v duchu člověka za ruku, posadím na židlici a mám jej před očima tak zřejmě, jakoby zde seděl tělesně. Libovolně mohu jej odvésti a zírati zase na druhou neb třetí figuru imaginární jako na živý originál." Tato methoda učinila jej velice populárním. Klienti byli nadšeni, že jim uspořil nudná sezení před malíři jinými. Ale znenáhla pozbýval schopnosti rozeznávati postavy vybásněné od skutečných, viděl při malbě před sebou osob několik, maloval brzy pravou brzy levou. Klienti se hrozili. Nastal zmatek. Malíř strávil pak léta v asylu pro choroduché.

Také přeludy čidel nejsou výhradním privilegiem šílenosti. Jest dokázáno, že i lidé zdravých smyslů mohou míti pravé hallucinace (viděti kde není zjevu, slyšeti kde není slechu a t. d.) a pravé illuse (chápati svět v jinačím zabarvení). Historie velkých mužů zaznamenala jadrné příklady.*) Mohlo by se namítnouti, že to byli mužové ženiální. Ženiálnost prý je sestrou šílenosti. O lidech bezvýznamných dějiny ovšem nemluví. Za to stalo se mnohému z nás pohrouženému v práci za ticha večerního, že jasně zaslechl za sebou určité slovo, klepnutí na dvéře, neb cvakot kliky. Hoch kráčející lesem za šera vidí míhati se podezřelé postavy ve stínech, slyší za sebou děsivé kroky. Nic není obyčejnějšího, než přelud hmatu a chuti. „Pachuť". Pijáci hledávají z rána na jazyku a vůbec na sliznici úst vlásek. Ovšem marně. Kdo nezná ve vlasech pocit domněle ulovené vešky? Illusi jest lehko vzbuditi uměle. Zavažte dámě oči a podejte jí do ruky měkký, studeně vlhký předmět se slovem: žába! a ona odhodí věc s ošklivostí.

Může-li rozumec býti trýzněn nutkavou představou, smí-li jednati pouhým pudem proti vlastní vůli a proti přesvědčení, může-li býti šálen pamětí a čidly, co potom zbývá šílenství jakožto majetek nepopíratelný? Snad interessantní způsob kutí falešných závěrků z pochybených praemiss, jejž psychiatři zovou mamem? I ten má svoje kořínky zapuštěny do života fysiologického.

Zahloubá-li se kdokoli z nás snivými nadějemi do budoucna, pozbude velmi lehce kritického klidu a chladné objektivnosti a začne stavěti hrady v povětří. Divadelní ochotník omámen potleskem začíná v sobě tušiti veliký talent. Básník diletant čta střízlivý posudek o svých přeceňovaných plodech hádá, že kritik asi jest tajným jeho nepřítelem, který jej nepřestává pronásledovati, dokud ho nezničí.

*) Sokrates často uprostřed přednášky se zarazil a naslouchal hlasu „daemona". Brutovi zjevil se před bitvou u Filipi Caesarův „duch". Konstantin V. spatřil v oblacích planoucí kříž s nápisem vítězným. Luthera navštěvoval „ďábel" v různých podobách. Cromwellovi jako chlapci prorokovala „nadlidská postava", že bude nejmocnějším mužem Anglie. Napoleon vídal v předvečer velikých bitev svého „genia". Goethe prý dovedl tělesně si představiti jakoukoli květinu v živých barvách a v tělesnosti. Uháněje koňmo krajinou spatřil proti sobě „svou vlastní osobu". Walter Scott lekl se kdysi v jídelně spatřiv postavu svého nedávno před tím zesnulého přítele Byrona.

Jest nás daleko, abychom tvrdili, že ochotník podlehl slavomamu, básníka pak že postihl sledomam. Sice by byl mamem každý blud, každá pověra, každý fanatismus a svět by nebyl než jediným velikým blázincem. Věc má se jinak. Řekne-li pastevec ze Šumavy, vychovaný od kolébky v pověrách, že mu „uhranula“ babka, poněvadž potkav ji onemocněl, nikdo se nepozastaví. Tvrdí-li však vážně cosi podobného („lidé mi na ulici zlými pohledy ubližují“) intelligentní vzdělanec, mohou jeho známí právem obávati se o jeho zdraví.

Není člověka, jehož tělesné ústrojí někdy nezakulhalo nemocí; tím méně najdete duši lidskou, která nikdy nezabloudila. Avšak nahodilý příznak není ještě chorobou. Třeba dnes někdo zachvácen byl horečkou, bolem hlavy a nesprávnou výkonností střevní, nemusí ještě míti tyfus. Možná, že zítra vstane zdráv.

Hovoříce o hranicích rozumu nechceme se vyhýbati otázce, která sice již dávno správně jest rozluštěna, ale přece ještě ob čas vytřepetá se ze hlubin diskusse: kdo má býti regulačním komisařem, právník, filosof anebo lékař?

Právníci vzdali se dobrovolně.

Kant požadoval však, aby soudcové předkládali spor o pochybném duševním stavu provinilcově fakultám filosofickým a nikoli medicinským, poněvadž jenom psychologové jsou povolanými znalci duše. Veliký myslitel hájil v této při stanovisko pochybené.

Filosofům platí „rozum“ přímo za opak, za protichůdce šílenství. Toto jest v jejich očích *ne*rozumem. Filosof má zcela matematicky vypočítáno a vysoustruženo svoje „krásno rozumné“, jakožto něco jistého a nezvratného. Filosof má jediné měřítko, ale že jeho loket je špatný, ukázal náš malý příklad o pověře. Lékař psychiatr naopak béře pro každého jednotlivce jiný střih. Jemu není duše hotovou, neměnitelnou bytostí. Filosof jest jako zahradník, který pěstuje na záhonech a ve sklenících jenom umělé květy a nemá smyslu pro přirozené byliny živořící na mezích. Snad by filosof dovedl s logickou přesností duchaplně vyložiti soudci, kterak ku příkladu u děvčete láskou sklamaného mohla se vyvinouti melancholie, zůstal by však na rozpacích při námitce, proč za těchže poměrů u deseti jiných dívek, neméně citlivých, nevyvinula se po nešťastné lásce psychósa žádná. Nemohlť by v daném případě konstatovati zdánlivě nahodilou okolnost, že ono první děvče má ve hrotech plicních stopu počínající tuberkulosy. Zkušenost zjistila, že určité choroby tělesní mají na výkony mozku nesmírný vliv. Ten však zůstal by filosofu nepřístupným. Choroba duše jest nejdůležitějším projevem churavícího mozku; neduživý mozek prozrazuje se však také řadami tělesních známek*), podle kterých lékař často dopíditi se může i problému, která část mozková zachvácena jest. Choroba duše někdy na čas zmizí a tyto známky zůstanou. Co by filosofovi v takých případech jeho metafysika prospěla? Nemíníme tím, že dnes v medicinské vědě panuje již jasno

---

*) Změna teploty, výživy, činnosti srdce, cév a jiných útrob, bolest neb necitnost nervů, obrny neb křeče svalů atd. atd.

o všech odchylných záletech ducha, tvrdíme však, že jen medicina jest povolána luštiti záhady.

Předložili jsme několik ukázek dovozujících, že není možno theoreticky vyměřiti mezníky duševního zdraví. Praktická potřeba však káže, aby byla aspoň pro duševní chorobu vystavěna hranice určitá. Hranici tu představují po civilisovaných zemích zamčené brány „blázinců“.

Blázinec! Jméno s přízvukem nelibě pronikavým! Jméno nespravedlivé!

Fantasie širokého publika vmýšlí si pod jeho krov hrůzy nemocnice stupňované hrůzami žaláře. Publikum nedbá, že jsou tam nebozí choří chráněni před vlastním poškozením, před nedostatkem a před úštěpkem světa nemilosrdného. Publikum však neví, že zároveň s nezhojitelnými bloudy, pošetilci a potřeštěnci ubytována pod tímže štítem veliká část jednak lidí k rozumu se vracejících, sebevědomých a jednak lidí, u nichž by ani pozorovatel nejbystřejší, nemá-li znalosti odborné, nedomakal se nejmenší stopy rozruchu smyslového. Přihlížejíce k těmto ošetřovancům, kteří v ústavě po čas nutného pobytu role, vinice, sady zvelebují, chovem dobytka se obírají, u vyučených řemeslech zdárně se zdokonalují, hudbou, četbou užitečných knih a společenskými radovánkami se baví, musili jsme jméno „blázinců“ prohlásiti za křiklavé bezpráví nevědomosti. Neboť jenom následkem nejneodůvodněnějšího předsudku slyne člověk z „blázince“ propuštěný odtud již navždy jenom „bláznem“. Nic mu neprospěje, že snad byl, jest a zůstane bystřejším v úsudku, poválivějším v činech a útlocitnějším v smýšlení, nežli sta rozumných tohoto světa a tisíce nepoznaných šílenců svobodě se těšících. Svět jest nevýpočetně vrtochovitý a nepochopitelně zlý. Každého, kdo do blázince dováděn, provází i nepoprošen soucitným politováním, každého pak, kdo se odtamtud vrací, vítá s nedůvěrou, bázní, ano s šklebnou jízlivostí. A to právě jest kletba, která činí chorobu duše postrachem. K tomu druží se okolnost, že přicházejí do novin a do veřejnosti jenom zprávy, datující se z počátečního, tedy bouřlivého stadia nemoci, a z těch zase že dojdou povšimnutí a utkví v paměti jenom ony, které soptí ohnivými barvami a hlukem. Díváte-li se nemoci samé v tvář, budete překvapeni, neboť ona ve všech svých přerozmanitých formách vždycky má podobu čistě lidskou. Marně se snažíte vypátrati rys, jehož byste ještě nebyli spatřili kdesi mezi lidmi nechorými. Mnohý snad zarazí vás stínem ostrým, ale žádný neurazí cizotou. Jabloň nese někdy jablka zrůdná, ale nikdy na něm neroste ovoce nepřirozené. Mornému předsudku proti blázincům byla by rázem zaťata žíla, kdyby se dvéře ústavů zotvíraly dokořán, aby každý směl přijíti, viděti a posouditi. Každý odcházel by oloupen o vzdušné přeludy. Práh ústavů jenom z té příčiny zůstává a zůstati musí obecnu nepřístupným, poněvadž by choří sami důrazným ohradili se protestem proti zvědavému odivu.

Pomácká republika v horách rhodopských.

Z Plovdiva posílá prof. V. Dobruský.

I.

Na počátku předloňských prázdnin vypravili jsme se s přítelem malířem na delší cestu do rhodopských hor. Velikolepé hory tyto, jež tvoří vysokou hradbu mezi Thrakií a Makedonií, táhnouce se od sněžné Ryla-planiny směrem jihovýchodním až k moři Bílému, byly nám sice známy z několika výletů podniknutých z Plovdiva na úpatí jejich, kde ve svěží zeleni košatých ořechů a vinic ukrývají se četné vesnice a kláštery, do nichž rád utíká se plovdivský vznešený svět za nesnesitelného vedra letního; avšak hlouběji do hor, o jichž rozkošných údolích, temných lesích, hlubokých úvalech a strmých stráních tolik slyšeli jsme vyprávěti, jež obývá většinou málo známý lid pomácký, neodvážili jsme se nikdy. Neboť hory rhodopské co do bezpečnosti netěší se dobré pověsti; každý rok potulují se zde loupežnické čety až z Makedonie, Albanie a Řecka a setkání s nimi nebylo posud nikomu příjemno. Nedávný osud ruského badatele Kačanovského, jemuž prý loupežníci, snad Pomáci sami, koně ukradli a kde co měl sebrali, a zavlečení jednoho úředníka dráhy Hiršovy vysoko do hor, odkud jej spasilo jen bohaté výkupné, málo nás mohlo povzbuzovati k vykonání zamýšlené cesty do hor, zvláště pak do kraje tak zvaných nepoddaných vesnic, jichž středištěm jest Tamraš a vládcem neobmezeným Achmed-aga.

Bývalá vláda východo-rumelská společně s vládou tureckou učinila ovšem potřebná opatření na zamezení lupičstva po horách; na všech důležitých místech, ovládajících cesty a spojení, byly rozestaveny četné „karauly“ (stráže) vojenské, zvláště po hranici rumelsko-turecké, dále vyslán do hor prapor pěchoty a oddíl jízdy, avšak úplná bezpečnost tím přece nenastala, zvláště v obvodu dotčených nepoddaných vesnic, jež tvoří zvláštní samostatnou republiku, nezávislou ani na sultánovi, ani na Východní Rumelii, k níž skutečně připadnouti měly. Tam spoléhati jsme mohli jedině na pohostinnost Pomáků, kterou vyznamenává se horský tento lid přese všechnu svou divokost a odloučenost od světa ostatního.

A s touto důvěrou v pohostinství Pomáků, více spoléhajíce na své deštníky nežli na revolvery, které by nám v horské samotě málo byly pomohly, přijeli jsme do Dermendere, vesnice vzdálené 11 kilom. od Plovdiva ve směru jihozápadním. Vesnice tato jest jedna z bran, kudy vchází se do spletitého labyrintu Rhodopy, přes kterou vedou z Thrakie do Makedonie četné stezky. Hlavní cesta, po které bere se obchod z Thrakie do hor a dále do roviny gjumurdžinské a k Bílému moři, vede údolím řeky Čepelarské z města Stanimaky a vesnice Markova přes Čepelare, střediště okresu rupčoského, a dále přes krajinku Achar-Čelebi v horním poříčí Ardy do Xanthi, tur. Eskidže, ležícího

na jižním úpatí Rhodopy. Avšak cesta, kterou my se ubírati budeme za cílem svým, jest jenom nepatrná horská stezka, spojující Dermendere, Sotir a Tamraš. U samé vsi objevil se nám rozsáhlý turecký hřbitov, plný šedých kamenů náhrobních a propadlých hrobů, dále „harmany“ či humna, na kterých sedláci primitivním způsobem mlátili či vyšlapávali sklizenou žeň, honíce jednoho neb několik koní neb mulů do kolečka aneb projížďějíce se na dvou silných prknech jako na saních, v jichž spodní ploše zasazeny jsou křemínky, kterými se zrno vydrobuje. Když jsme do vesnice vjeli, nemile uvítaly nás zříceniny tureckých domů, smutně vyčuhující ze svěží zeleni zahrad — patrně svědkové poslední války ruskoturecké. Mnozí Turci, vrátivše se po válce, vystavěli si obydlí nová, ale chatrná, pravé baráky prozatímné. Neboť Turkům se pod vládou křesťanskou nelíbí; čekají jen na vhodný okamžik, aby se mohli vyprodati a vystěhovati se za svými souvěrci do Asie, vyhledat si tam pokojný hrob. Za okkupace ruské dálo se toto stěhování Osmanů v té míře, že upomínalo na dávné stěhování národů, a lze předpokládati, že se bude co nejdříve opakovati. Turek je přesvědčen, že tu nemá budoucnosti, všecko prý bude jednou „Bulgaristan“, a proto hledí raději dříve než později se odkliditi.

Poněkud přívětivější dojem činí domky Bulharů a Řeků, jež tvoří dlouhou ulici s krámky, krčmami a kavárničkami. Z drobné této směsi nízkých domků vynikají bulharská církev, džamie a letní byty plovdivských boháčů, jednopatrová to stavení uprostřed stinných zahrad s vysokými topoly, rozložitými korunami ořechů, morušemi, platany, se záhony pestrých květin, jež ovlažují šumné potůčky horské vody. Nad jiné vyniká villa bohatého Řeka Gjumušgerdana s úpravným parkem, kde bydlíval druhdy gubernátor východorumelský Bogoridi.

K malému občerstvení stavíme se na „hanu“ (v krčmě), jedeme pak dále vesnicí po hrbolaté kamenité cestě a míjíme „mahalu“ (čtvrt) cigánskou s chatami, jež spíše podobají se stohům nakupené slámy nežli obydlím lidským. Dermendere leží na úpatí Rhodopy v těsné úžlabině, kterou prorazila si cestu řeka, sbírající vody své nad vesnicemi jižněji ležícími: Dědovem, Bojkovem a Tamraší. Řeka žene četné mlýny, jichž veselé klapání pozdravuje nás na každém kroku; odtud i název řeky a vesnice Dermendere, to jest údolí mlýnské, které táhne se až k následující vesničce Sotiru.

Po pravém břehu řeky vyjíždíme za vesnici; úžlabina, zprvu stísněná holými stěnami zelenavého hadce, ponenáhlu se rozšiřuje v rozkošné údolí horské, hojně navštěvované výletníky z Plovdiva. Po skalách nad řekou divoce víne se břečťan, ostružina, divý chmel, na mírných svazích vidíme odkvetlé růžové sady, vinice a pole, a výše jen samou holou skálu, kde sporé stromy a keře jen stěží vzdorují přívalům deštovým. Za to však údolí samo jest jedna zeleň; skupiny ořechů na šťavnatých lučinách, husté vrby a olše po březích řeky svým stínem příjemně ochlazují skráně v tom parném dnu červencovém. Mohutných, rozložitých ořechů jest po celém údolí jako naseto, ačkoliv jen pán bůh sám je pěstuje; Bulhar totiž bojí se sázeti ten strom z pověry, že, kdo prý ořech zasadí, umírá, jakmile dosáhne peň tloušťky krku lidského.

Po půl hodině dojíždíme do Sotiru překrásné polohy. Vesnička se 70 domky a 368 obyv. leží v malém údolí horském, jež protéká řeka Dermenderská. Šedé střechy kamenných domků, kryté břidlicí z blízkých hor, jsou zastíněny košatými ořechy a jiným stromovím. Táhlé vršiny kolem do kola z části vzdělány jsou v role a vinice, z části zelenají se porostlinami listnatého lesa a nad řekou na vysoké skalce, vévodící celé vesničce, spatřujeme středověkou zříceninu kostela sv. Dimitra.

Zde poprve setkáváme se s bulharskými poturčenci Pomáky; mají zde džamiji a bílý minaret, avšak obývají již jen několik domků. Většinou vystěhovali se jedni hlouběji do hor, jiní do Malé Asie (Anadolu), kde se jim valně nedaří, neboť turecky neznají a dlouhá cesta připraví je o poslední skromný majetek. Vedle Pomáků hlavním činitelem jsou Bulhaři. Chudičká jejich církev a s ní nerozlučně spojená škola málo vynikají nad ostatní domky. Zaměstnáním Sotirčanů jest rolnictví, pokud se v horách provozovati může, pak vyrábění „šejaku“ a „áby“, tlusté vlněné látky na šaty mužů i žen; v blízkých horách nalézá se pěkná břidlice, kterou dovážejí Sotirčané do Plovdiva ke dláždění dvorů.

Přijedeme-li do bulharské vesnice, zastavíme buď na hanu neb ve škole. Ve škole obyčejně najdeme obecní kancelář a v ní „kmeta“ (představeného) i „starejšiny“ (výbory), a zajdeme-li do stínu tmavé krčmy s okenicí, avšak bez oken, nalezneme i tuto zřídka prázdnou. Přijedete-li do sela, kmet neb jeho zástupce, učitel, i pop — jemuž se říká „ďado pop“, ať je starý nebo mladý — jistě neopomenou vás uvítat a za nimi přicházejí pomalu sedláci, zvláště v neděli neb svátek, v černých širokých „poturách“ (spodcích), s červenými „pojasy“ a huňatými „kalpaky“, s „carvulemi“ (koženými opánky) na nohou. Cizinec v evropském šatu, „Frenec“ těší se zvláštní pozornosti. Dokud sami hovor nezahájíte, sedláci s vámi mnoho nenamluví; nanejvýše přivítají vás s „dobre došli“, vy jim poděkujete s „dobre namerili“ — a pak nastane dlouhá pomlčka, přerušovaná jen odkašláváním, dokud opět sami nezačnete. Sedláci pohlížejí na vás s nedůvěrou a přemítají, proč asi ten „čelak“ (člověk) k nim přišel.

Nedůvěra k cizincům a ke každému, kdo nenosí bulharský kalpak, jakož i k úředníkům, třebas Bulharům, jest téměř všeobecná. Zpozorují-li sedláci, že přicházíte s nějakým požadavkem, že se vyptati chcete na poměry vesnice a lidu, na písně, pověsti, starožitnosti, které dnes zrovna tak propadají zkáze jako za dob tureckých, tu jsou samé rozpaky, dávají vám neurčité, vyhýbavé odpovědi a při nejbližší příležitosti ztrácejí se z hanu jeden po druhém jako duchové. Tak na příklad ptal jsem se v jedné vesnici: „Máte-li u vás písano kamenje?“ (staré nápisy řecké neb římské dosti často se vyskytují). „Može da ima, Gospod znaje“ (snad, to Bůh ví) odpověděli sedláci. Ačkoliv věděli, nepověděli nic, až když vesnický učitel, bývalý můj žák z Plovdiva, jim řekl, kdo jsem, tu teprve mi pověděli vše, ano i dali několik antických peněz a přátelsky mne pohostili. A v jiné vesnici vzbudil náš příjezd a pátrání po starých nápisech a písních podezření, které dosáhlo vrchole, když kollega malíř začal originelní vesnici kresliti. Kmet zakročil se vší úřední přísností a již byli bychom zakusili chládek vesnické šatlavy, když v tom situaci změnil příchod četníka, který nás

poznal jako učitely „na golemoto školo“ (gymnasium) v Plovdivě. Nedůvěřivost tato, jejíž příčinu třeba hledati v těžkých dobách turecké poroby, nepanuje však v pokročilejších vesnicích, zvláště pobalkánských. Mimochodem uvádím tyto skutečné případy, abych ukázal, že bez známosti a znalosti lidu, jazyka a jeho obyčejů jest cestování po Bulharsku dosti obtížno. Mimo nepřístupnost a nedůvěřivost lidu nenajdete na vsi pohodlného přístřeší k odpočinku, jehož postrádá sám Bulhar. Nedá se upříti, že Bulhaři jsou celkem lid velice pohostinný; na mnohých vesnicích mají ku přijímání pocestných zvláštní světnice, lepšího neb známého hosta zavedou do domu kmetova neb zámožnějšího sedláka, avšak jest i mnoho výminek; nejednou stalo se mi, že málem byl bych zůstal bez přístřeší a bez jídla uprostřed návsi k veliké radosti psů, kteří mi věnovali nejzuřivější pozornost. Avšak vraťme se k naší cestě.

V Sotiru, kam jsme z Plovdiva častěji dojížděli, vítají nás přátelsky jako staré známé. Sesedáme s koní a vcházíme do hanu. Starý kulhavý „handži“, odkudsi z Makedonie, býval zde dříve „daskalem“ (učitelem), ale později pověsil daskalství na hřebík a z uspořených grošů koupil si hospůdku. Daří se mu dobře: má slušné jmění a je „čorbadžijou“ (velikým pánem) ve vsi. V rychlosti svařil nám černou tureckou kávu, donesl chleba, „sirene“ (ovčího sýra) a vína; upocené koně dal prováděti „momčeti“ (sluhovi). Zatím přišel kmet a „ďado pop“, statný vysoký chlapík, jejž vysoká „kalimavka“ na hlavě činila ještě vyšším. Duchovní stav není pravým jeho povoláním, jak nasvědčuje opálená tvář a puška; tato, lov a sklenka „rujného“ vína jsou mu milejší, nežli popské černé roucho, které náš pop nikdy nenosí, a nežli „trěbnik“, z něhož se modlí jen na největší svátky. Jeho živlem jsou hory, v nichž zná každou stezku a každý strom, a kde hajdukoval mnoho let. Když vypuklo povstání r. 1876, byl mezi prvními v řadách povstalců. Pomáci bojí se ho jako Turčín vepřového masa a žijí s ním v přátelství.

Ďado pop nám vyprávěl, jak před lety studená voda sotirská plovdivskému pašovi tak zachutnala, že potom museli Sotirčané nejen tomuto, ale i následujícím pašům dováženi denně po dvou vědrech proslavené té vody. A tato „angarija“ (robota) trvala mnoho let, až zasedl na pašovský divan ve Filibe, jak Turci Plovdivu říkali, Chaireddin paša. Byl prý to hodný Turek a šla o něm jedna řeč, že je reformator. Jednoho dne opět přivezl Sotirčan vodu na svém mulovi. Jako obyčejně strhl se na nádvoří konaku veliký hluk; rozliční efendiové, čibukčii a jak se ta cháska jmenuje, shlukli se okolo mula, točit vodu do měděných konvic. Paša právě se díval s okna, kouře čibuk. „Cos to dovezl?“ vzkřikl na Sotirčana, domnívaje se, že to snad víno neb rakija (kořalka), ovoce zakázané vyznavačům koranu. „Efendi,“ skroušeně odpověděl Sotirčan, „je to jen voda od nás z hor.“ Na to paša sedláka předvolal a vyptav se na celou věc, daroval mu „juzluk“ (100 para = asi 24 kr.) a jako reformator zakázal další dovážení vody do konaku. — „Abych nezapomněl: kam vlastně jedete? — vidím, že jste připraveni na delší cestu,“ ptá se ďado pop. — „Hodláme se podívat do Tamraše, neznáme však cestu horami.“ — „Škoda, že nemohu vás doprovoditi; na harmanu mám práce za několik dní, ostatně nějaký průvodce snad se najde.“

Při tom však pohledl pop na kmeta, jakoby říci chtěl: „Však on s nimi do Tamraše nikdo nepůjde za žádnou cenu."

Kmet i pop šli průvodce hledat, ale vrátili se s nepořízenou; každý prý má co dělat. Ti, kteří v hanu popíjeli, popisovali nám cestu jak mohli, jen abychom je o průvod nežádali; ano i obecní „kehaja" (sluha), který musí býti vždy ke všem službám ochoten, zmizel někam daleko do polí. Konečně po dlouhých oklikách přiznal kmet barvu, že s tamrašskými Pomáky nevaří a že tam nejdou ze strachu. Za takových okolností málo by nám byl pomohl odporučující list ředitele vyučování, dle něhož vesničtí kmetové měli nám býti na ruku. Co tedy dělat? Do Tamraše máme ze Sotiru 5 hodin horské cesty a chceme-li tam dnes doraziti, musíme pospíšiti i bez průvodce. Zaplatili jsme řád a vsedali na koně. Handži dle obyčeje dal nám zavdati čili „počerpil" nás a přál „dobar pat" (šťastnou cestu). A tak jsme opustili Sotir sami. Kousek za ves vyprovázel nás ďado pop, jen co by nám cestu ukázal.

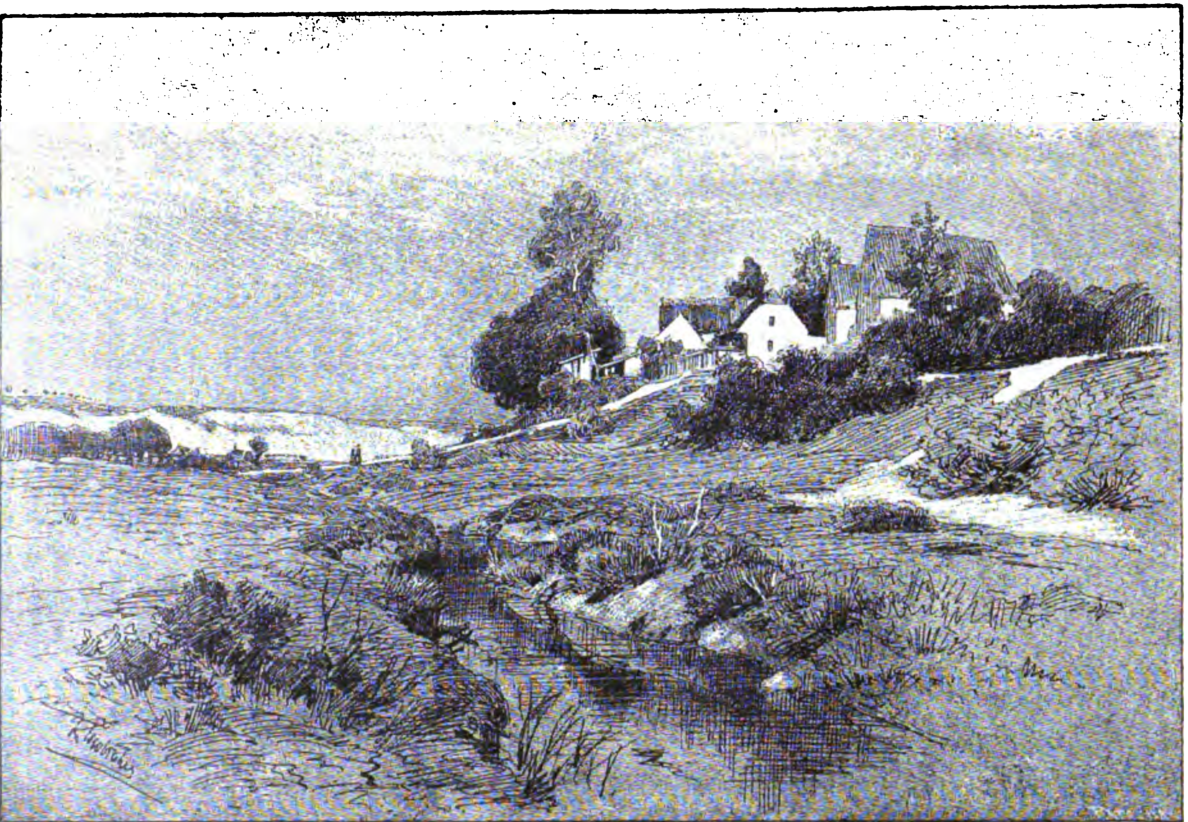
Za Sotirem stoupá cesta dosti příkře, ačkoliv se vine oklikami po úbočí vrchů. V půlhodině vystoupili jsme tak vysoko, že viděli jsme Sotir s ptačí perspektivy hluboko pod námi. K jihu vypínala se četná pásma hor, jedno vyšší než druhé, po jichž úbočích bělají se křivolaké cesty. Jednu z nich ukázal nám pop několika rozmachy ruky a popsal několika slovy. „Ostatně i bez průvodce nemáte se čeho báti; cestou tak snadno nezbloudíte, řiďte se jen údolím tamrašské řeky, — a co se týká pomácké republiky, ta každému hostu stejně jest přístupna. Šest — sedm roků nepřihodila se tu ani vražda ani loupež. Přesvědčíte se, že Pomáci dovedou býti pohostinnými," dodal ďado pop na odchodu.

Dobrou hodinu cesty za Sotirem bylo velmi živo a veselo: mezi nízkými porostlinami okolních strání bělala se políčka, na nichž požínaly ženy srpem letošní úrodu, monotonním hlasem prozpěvujíce písně národní; jinde zase vyšlapávali požatou žeň na malinkém humně (mlátku) mulátkem neb oslíkem, a cestou začasté musili jsme se vyhnouti nákladům snopů nebo pytlů obilí na koních a mezcích. Avšak dále nepotkali jsme ani živé duše. Čím výše jsme stoupali, tím příkřejší byla cesta a tím namahavější pro naše koně. Podotýkám, že na cestu jsme si pořídili vlastní koně; kdo ví, co to krve a potu stojí, najímati v orientu povoz neb koně, dovede oceniti velikou naši výhodu. Do hor mohli jsme sice najmouti koně za 1 rubl denně, ale najatým koněm jezdí se příliš zdlouhavě, neboť nájemce („kiradžija") pěšky vás doprovází a tak můžete uraziti denně nejvýš 40 kilom., 5 kilom. za hodinu. V horách užívá se tu drobných, vytrvalých koní, mulů a oslů, mnohdy tak hubených, že by se na nich za živa mohla konati studia anatomická. Muli (bulh. muleta) mnohem více vytrvají — a méně ošetřování vyžadují nežli koně, proto také více se cení nežli tito. Muli prodávají se za 15 až 30 liber tur. (150—300 zl.), kdežto prostředního koně pořídíš za 8—10 lir. V píci jest mule skromné a nevybírá si, vydrží bez vody celý den a při tom stoupá s velikým nákladem po strmých úzkých stezkách, po kraji závratných propastí s velikou jistotou, mnohem bezpečněji nežli kůň.

Najednou stezka, po které jsme jeli nad skalnatým údolím řeky Tamrašské, dělila se na několik stran; nevěděli jsme, kterou se dáti,

a zeptati se nebylo koho. Brali jsme se tedy podle kompasu do vrchu směrem jihozápadním. Avšak jaká cesta! Hluboká strž, kterou žene se za přívalů dešťových ohromná spousta vody, byla teď zavalena velikými kameny vodou sem zavlečenými; tu stoupali koně s kamene na kámen jako po příkrých schodech, tam zase prolézali opatrně těsnými uličkami mezi balvany a trnitými křovinami, div že ubohá zvířata neurazila nohou svých o ty kameny. A tak jeli jsme hezkou chvíli až do vrchu, kde našli jsme studený pramen. Koně uvázali jsme, aby se napásli, a sami ulehli jsme pod košatý buk. Horský vzduch a křišťálová voda tak nám zostřily chuť, že skromné zásoby potravin mžikem zmizely. Po půlhodinném odpočinku jeli jsme dále, až jsme dostoupili vrchu, zvaného Drjanovštica. Bylo zde 5 kolib Vlachů makedonských, zvaných Cincarů. Z jedné koliby vyšla v malebném kroji stará ohyzdná žena typu ciganského, vedouc za ruku malého chlapce; mladší její družka nebyla o mnoho hezčí. Opodál páslo se veliké stádo ovcí a koz, jež hlídalo několik cincarských pasáků. Mateřštinou Cincarů je zvláštní podřečí rumunštiny; znají však i řecky a bulharsky. Starší jeden Cincar zval nás do koliby na „gosti“; zůstali jsme však venku, kde bylo příjemněji. Pohostil nás mlékem a chlebem. Stěžoval si, že tamrašští Pomáci před několika dny zajali jejich „kechaju“ (náčelníka několika rodin cincarských), odvedli do Tamraše a tam ho drží v zajetí. A příčinou toho byl spor o lesy mezi Tamraší a Brestovicí, ležící na sev. úpatí rhodopském. Brestovčané pronajali sporné pastviny kechajovi a za to se Pomáci na něm pomstili. Cincar pokládal nás za úřední komissi, která měla spor vyšetřit; prosil, abychom se u Achmedagy přimluvili. Rozumí se, že jsme to přislíbili.

Tak tedy vstoupili jsme na půdu panství onoho Achmeda-agy, který v povstání r. 1876 v čele ozbrojených Pomáků vytáhl z málo přístupných hor na jih do roviny, vraždit, pálit a loupit vše co bulharské. Kdo neslyšel o Brestovci, Peruštici, Bataku, kde celé hekatomby životů lidských padly za oběť sveřepé ukrutnosti fanatisovaných Mohamedánů, nejen Osmanů, ale i Pomáků, spřízněných s Bulhary národností, jazykem, obyčeji, — rozdílných pouze vírou?! Teď když přešli jsme hranice panství Achmedagova a uslyšeli o zajetí cincarského kechaji, napadlo nám, jak asi nás uvítá sestárlý onen aga, nepodnikáme-li přec jen cestu dobrodružnou, chtějíce seznámiti se s oním Achmedagou, jenž jako nezávislý vasal spravoval rupčoský kraj v Rhodopách víc jak 35 let, který soudil a vládl po pomácku, jak za dobré uznával, který zdědil rhodopský tento kraj po svém otci, o němž vypravuje bulharský lid v horách rhodopských celé kroniky.

Partie u Vědomic (v Podřipsku.) Ukázka z kollektivní výstavy K. Liebschera.

Rozpjatá křídla.

Arabeska. Napsal **Bohdan Kaminský.**

Snad nejvíce z nás všech, kteří společně a s nemalou pýchou stěhovali jsme se z „elementu“ do „antiky“ malířské akademie, po pěkném, nádherně vyzdobeném atelieru stonal přítel Hanuš.

Pamatuji se, že jednou v kavárně přítele mého u vytržení uvedl vídeňský illustrovaný list, přinesší vyobrazení nádherné dílny Makartovy, která ostatně je dosud idealem mnoha, velmi mnoha i daleko rozumnějších lidí, nežli byl můj přítel. Toho dne někde v Židech za poslední zlatku koupil si kus odřeného sametu, „draperie“, a dva dny potom zuřivě vybíral chlebem světla na výkresu své Medicejské Venuše, když dopoledne posýlali jsme si k uzenáři pro druhé snídaní. Ostatně byl bídě zvyklý už od mládí a z chudičkých honorářů za kreslené podobizny podporoval i tetu, u které bydlel, i sestru, která chodila do baletní školy. A přece, kde mohl, vyšňořil společný pokojík všech tří — chudák říkal tomu atelier — jak mohl. Měl na almaře postavenou Fischerovu anatomii s kouskem žluté, přes její levou ruku přehozené hedvábné draperie, zaopatřil si bůh ví jak čínský slunečník, kousek Makartovy kytice v rokokové váse, švédskou helmu a palaš některého snad dávno klidného osmačtyřicátníka — a byl v tom šťasten.

Byl to hodný hoch. Trochu těkavý a nespokojený, někdy čirý revolucionář, vždy nadšený, někdy kousavý, někdy plný obdivu a jindy rouhající se všemu.

Komposice jeho nezarážely originálností, alespoň ne ty, jež jsme každého pondělí odváděli professoru, který nám všem dával vždy jeden ze šesti svých obligátních motivů ze starého a nového zákona. Stalo se pouze jednou, že přítelova „Ježíše, hádajícího se v chrámě“ pochválil, což Hanuše přimělo k tomu, že se za jeho zády ušklíbl.

„Vidíte,“ povídal professor, nedívaje se na nikoho, „vidíte, takhle máte komponovat vždy. Dobře,“ dodal, kroutě hlavou v naškrobeném límci, na který položil prsty levé ruky.

„Dobře,“ šeptal mi do ucha Hanuš, kroutě si nahoru hnědé knírky, k vůli nimž nazývali jsme ho někdy van Dykem. „Jak pak by to nebylo dobře: Ježíška vzal jsem z Zimmermanna, jednoho zákonníka ze Schnorra a třetího Bidovi . . .“

Náš professor to nepoznal.

Bohužel, našeho van Dyka to zavedlo. K nemalé spokojenosti a velkému plaisiru nás všech utíkal se při „komponování“ později často ku zmíněným pramenům, přibíraje časem i ctihodného Führicha. „Skládám,“ říkával, čechraje si dlouhé, už dávno nestříhané a jak se zdálo, zřídka česané vlasy.

Procházívali jsme se tenkrát každodenně k večeru na nábřeží, i když bylo ošklivo, že byli jsme tam téměř sami, on a já. Jdu-li nyní nábřežím, vzpomenu si často na uprchlé ty chvíle, kdy blouznívali jsme o slávě. Znal jsem našeho van Dyka jako málo kdo; to nebyl ten Hanuš, jakým jevil se ve velikém kruhu přátel, veselý, rozpustilý, bezstarostný: byl to ubohý hoch, který až příliš záhy a příliš těžce byl v životě utkán bídou, neláskou, nepřízní a neporozuměním, jež někdy srdci nejtěžší.

„Kdybych byl jako jiný," říkával. „Ale tak... Teta, kterou živím, vytýká mi, že ničím nejsem. Byla by mi zaopatřila místo na radnici, kde bych byl udělal karieru... Mohl jsem míti už pět šest set. Já se tomu rozhodně opřel. Zřekl jsem se všeho. Ukazoval jsem na jiné, na Brožíka, kterého teta zná jako chlapce. Konečně jsem prorazil. Ale teta chce, abych byl bohatým hned, už teď... Všechno, co vydělám, je jí málo. Vyhání mne z bytu, který platím, vyčítá mi sousto, na něž si vydělám. Ah, kdybys to všechno znal! Kdybys věděl, jaké scény — A sestře namluvili, aby se stala baletkou — Což dělat!" říkával a oko jeho bývalo nevýslovně smutné.

„Ah," vzdychl si někdy, „kdybych měl jmění, kdybych byl alespoň sám... Šel bych, ano, šel bych daleko, navštívil bych Paříž... Můj bože, Řím a Paříž..." O této mluvíval pobožněji, nežli snad nejzbožnější derviš mluví o posvátném hrobě Mohamedově. Vídával se v nádherném atelieru, plném obrazů kolosálních rozměrů — jeho obrazů... Po zemi vzácné indické koberce s drahocennými kožemi tygrů a pardalů, na stěnách drahé gobelliny, benátská zrcadla, lustry, zbraně, trofeje, mramorové bysty, prapory, vyšívání, obrazy v oknech, staré skříně, hedvábná sedadla, mapy plné pomalovaných skiz, vzácné návštěvy, básníci, knížata, cizinci — a dámy, vznešené, krásné, mladé dámy s okouzlujícím okem, prohlížející různé ty obrazy, s půvabnou úklonou, se zářícím úsměvem, s vysokou rukavičkou na bílé, dětské ručce, s nádhernou toilettou a s malou, zcela malou nožkou...

A mezi těmi idealy, kde šustilo hedvábí, šplýchal vodomet, zněly sladké chvály a dýchaly tropické rostliny, uprostřed té nádhery, kterou se v myšlenkách procházel, nadšený van Dyk byl šťasten, když mohl si koupiti laciný cár, papírový vějíř, otlučený rapír, starou bambitku či podobnou nějakou relikvii v Židech, kde vedle starých šatů a bot, knih, nábytku, ženských vnad a kartáčků na zuby koupiti lze vše možné i nemožné.

Při tom často míval hlad.

Jednou o prázdninách psal mi ze Šumavy. Dostal se tam bůh ví jak a živ byl bůh ví čím. Nezmínil se mi o tom, horoval toliko nadšeně o kráse přírody. Dopis jeho byl básní, kterou skládal nadšením i krásou opojený poeta.

A láskou, abych nezapomněl.

Přinesl si odtamtud podivnou touhu v srdci a dvě sokolí, mohutné perutě, které ve svém „atelieru" přibil na zeď po obou stranách podobizny Manesovy.

Při druhé své návštěvě atelieru van Dykova, viděl jsem podivnou tu ozdůbku, křídla jako k letu rozpjatá, upevněnu po stranách nej-

novějšího přítelova obrazu: byla to olejovými barvami rázovitě malovaná studie, hlava mladé, opravdu krásné Chodovanky s nevýslovně měkkým výrazem v modrém, plachém oku. Děvče s obrazu přívětivě se usmívalo svěžími, rubínovými rty a důlky v měkkých, poněkud opálených tvářích. Se snědým čelem příjemně kontrastovala bílá, vyšívaná plena, jaké Chodovanky nosí na hlavách; rázovitá brada, prozrazující jakousi umíněnost, která byla v přímém odporu s krásným, vlhkým okem, tajila se měkce v širokých krajkách bílého límce, který barvou splýval s velikými, široce nabíranými rukávy, objímajícími plné, hezké lokty.

„Dle skutečnosti?" ptal jsem se přítele, který se začervenal, pozoruje, že se dívám na obraz.

Teta přítelova, vyzáblá stará paní, vyšla ven.

Přítel zářícím okem podíval se na obraz a na mne. Podal mi ruku a řekl:

„Nezmiňuj se o tom nikomu. Mám ji rád."

Ani my dva jsme téměř nikdy o tom nemluvili. Van Dyk zatvrzele mlčíval. Jen jednou řekl mi na nábřeží, že je to dcera hajného, který jej byl asi týden pohostil. Od něho přinesl si do svého atelieru i ona dvě křídla sokola, kterého byl její otec srazil někde na vrcholu Čerchova.

Ona jmenovala se Hanna. To bylo vše, čeho jsem se dozvěděl.

Ostatně přítel nestával se uzavřeným pouze vůči mně; byl zamlklým i tehdá, když v nepřítomnosti professorův i ti nejvážnější a nejpilnější stávali se časem nevázanými, kdy črtali jsme po plátěných stěnách v sále antik karikatury professorů, školníka i soudruhů. Van Dyk, který dříve vynikal neobyčejným humorem, někdy i jizlivostí, a který z celé třídy nejlépe uměl karakterisovati čmuchavého školníka s policajtskými kníry, nesúčastnil se již nikdy divokého reje ostatních. Ano i koncert soudruha, který v každé přestávce ochotně napodoboval kokrhání, rochtání, bučení, mečení, mňoukání a vytí všech domácích i divokých živočichů na suchu i na vodě, řezání pilou, střílení o povodni na vyšehradské citadelle, což vyluzoval mlátě hůlkou do plátěných stěn a levou rukou současně bubnuje na okna — všechno to, čím příští Rafaelové, Rubensové a jiní velikáni ukracovali si nudu jednotvárného kreslení antik, nestrhlo více zamyšleného přítele v bujný, nevázaný proud.

Nesúčastnil se již nikdy ani živých obrazů, představujících vyhazování Martinice a Slavaty, ač dříve býval nejzuřivějším „českým pánem"; zůstal jako nikdy dříve pokojně a zamyšleně seděti před svou „štaflí", když jsme si hráli ne „vyhazování Voltmanna".

Za to přinášíval komposice čím dále tím zdařilejší a rázovitější, že mnozí počali mu závidět. Nebral jich více z Führicha ani z Zimmermanna, byly jeho, a nedalo se jim upřít procítěnosti i promyšlenosti, původního pojmutí, a, čím si naklonil professora, někdy i „solidního" vypracování.

Jednou přišel do akademie polo opilý. Na štěstí professor toho dne se nedostavil. Van Dyk sedl před torso Venušino, které chtěl začíti kreslit, díval se na ně vyjeveně, pak na nás, kteří jsme se mu smáli, podepřel hlavu do dlaní a plakal.

My jsme utichli. Ani jediný neodvážil se k výsměchu. On se po chvíli zvedl a odešel.

Druhého dne přišel teprve k jedenácté hodině.

Byl bled a oči měl zarudlé jako od nevyspání.

Bylo to v lednu, jednou v sobotu.

Měli jsme hodinu anatomie.

Seděli a stáli jsme kolem jako v areně, na trojí řadě sedadel, která nad sebou postavena byla v polokruhu. Školník vyňav z almary dvě kostry, postavil je ke stolu professorovu, do umývadla přinesl vodu, přes tabuli pověsil ručník a ohlédl se kolem, jakoby očekával dalších rozkazů. Professor anatomie, jako vždy pečlivě maje vousy v polou brady rozčísnuty, ohlédl se na něho a čekal, až odejde.

My opravovali a dlužili si tužky, sem tam vyměnili nějakou poznámku a utichli.

Školník těžkým svým krokem odešel.

Professor začal jako vždy svým tonem přívětivým a zdvořilým.

Venku bylo zamlženo a v sále panovalo téměř šero. Starý ten sál v Klementinu byl pošmourným i za jasných letních dnů.

Menší z koster klátila pravou rukou, kterou byl professor pustil.

Otevřely se dveře a všichni ohlédli jsme se k nim. I professor, který zbaleným ručníkem znázorňoval nám na noze sval, jehož „učené“ jméno jsem bohužel zapomněl.

Za školníkem, který se po nás pátravě rozhlížel, stála v malebném svém kroji statná, starší už Chodovanka, jaké Praha zřídka vídá kromě o sv. janské pouti.

„Herr Hanuš,“ zavolal školník, který býval dříve kaprálem.

Nemusil však našeho van Dyka ani volati jménem. Vstal hned, jakmile Chodovanku spatřil. Podíval jsem se na něho. Červenal se a blednul zároveň. Červenal se jako pivoňka, zblednul jako umrlý. Potkali jsme se očima. Vyšel ven, školník opět zavřel a v sále ozval se šum. Professor, dopřáv nám chvíli času, pokračoval v přednášce: „Tedy, pánové, jak jsem povídal . . .“

Hanuš se do přednášky nevrátil. Byla neděle a v pondělí ráno nepřišel. Odpoledne šel jsem k němu, ale nezastihl jsem ho doma.

Přišel teprve za několik dnů. Ve tváři jeho zračila se nějaká zoufalá odhodlanost. Byl ostříhán a měl nový zimník. Nahrnuli jsme se kolem něho.

„Hoši,“ pravil a oči zalily se mu slzami. „Jdu se s vámi rozloučit. Mějte se dobře,“ řekl a chtěl snad ještě mluvit, ale hlas mu selhal.

V tom vešel třídní professor a potřásaje šedivou hlavou, řekl: „A co vy, a co vy?“

Nešli jsme ku svým antikám, čekali jsme, co Hanuš odpoví.

„Vašnosti,“ řekl zaražen, „pane professore, přišel jsem vám poděkovat za vaši — — děkuji za vaši laskavost, kterou — — Vystupuji,“ řekl a oddechl si, jako by mu byl někdo hrdlo uvolnil.

„Jakže, vy, vy jdete pryč?“ zvolal professor, jakoby nevěřil, že dobře slyšel. „A co je, co se stalo?“ tázal se, čistě si modrým šátkem

brejle. „Ten nos je tuze široký, pořád vám to říkám,“ pravil žáku sedícímu nejblíže u dveří, dívaje se na jeho výkres.

„Dostal jsem místo v úřadě,“ řekl Hanuš tiše a sklopil oči. Cítil váhu toho, co řekl: v úřadě, — on, „van Dyk“ ... „Musil jsem povoliti tetě. Nemáme co jíst —“ dodal a podle zvyku chtěl prsty zabořit do bujných, nečesaných, až na ramena splývajících vlasů. Ale sáhnuv na hlavu nahmátl tam krátké, na levé straně rozčísnuté a namazané vlasy. Poznal svůj omyl a stal se ještě rozpačitějším.

Professor, jako nám všem při zkoušce přijímací a při každém rozdávání vysvědčení, i nyní mluvil o tom, jaká že k umění je cesta dlouhá, velmi dlouhá a trnitá ... „Je vás škoda,“ řekl Hanušovi. „Nu, však se neztratíte. Můžete i doma studovat a dá-li vám jednou Pánbůh, že vaše poměry — nu, buďte s bohem!“

Odešel, aby odcházející soudruh mohl se s námi rozloučit.

Opět vrzly dveře, tentokrát tišeji, a vešel školník.

„A, Herr Hanuš, pěkně vítám. V sobotu tady zapomenout nůž, já schoval. Tři krejcárky dostanu, prosím,“ vysvětloval podávaje mu nůž a nastavuje dlaň, což nezapomněl ani jednou.

„Přijď odpoledne ke mně,“ řekl mi přítel a podíval se kolem. Přešel volným krokem celou „antiku“, prohlédl si všechny sádrové figury, všiml sobě i věšáku na šaty, pod nímž byl namalován školník s aureolou kolem hlavy, podíval se i do posledního oddělení, kde kreslili tři žáci draperii, srovnanou na vycpané sedící figuře — na to podal každému ze soudruhů ruku, vzal své prkno s nedokončeným výkresem a odešel.

Ve dveřích ještě potkal se s professorem, kterýž podal mu ruku a položiv sametový baret na podstavec satyra, stojícího u dveří, sedl k nejbližšímu žáku, který vstal a díval se přes jeho rameno. Professor, stále potřásaje hlavou, opravoval uhlím nos na jeho výkrese: „A také, podívejte se, celá ta figura nestojí vám rovně — a kotník, kde pak máte kotník levé nohy? Tuhle musí být, vidíte, tuhle — —“

K večeru jsem šel navštívit Hanuše, ale nemluvil jsem s ním. Z „atelieru“ ozýval se křik a bouchání jako židlemi. Pískavý soprán Hanušovy tety třásl se zlostí a rozléhal se tmavou chodbou. Nadávala komusi „darebáků“ — uznal jsem ovšem za vhodnější nevytrhovat a nebýti svědkem sceny, která objevením se cizího stává se vždy trapnou všem.

Vyhledal jsem Hanuše nazejtří dopoledne. Vystoupil jsem do tmavé chodby; z bytu jeho neozývalo se nejmenšího hlasu. Bylo tam úplně ticho. „Jako po bouři“ pomyslil jsem si a zaklepal.

„Vstupte,“ ozvalo se v pokoji. Poznal jsem hlas přítelův.

Otevíraje cítil jsem, že zároveň uvnitř někdo otevírá. Byl to Hanuš.

„Ah, tos ty,“ řekl v rozpacích a poodstoupil, abych mohl vejít.

„Vítám tě,“ dodal. Hlas jeho byl mdlý. Ruka, kterou mi podal, byla těžká a studená. Ucítil jsem lehké její zachvění.

Co následovalo, bylo nevýslovně trapné pro něho i pro mne.

Měl návštěvu.

Jediný pohled na ni otevřel mi oči a jako bleskem osvítil vše, co v posledním čase nemohl jsem ve změněném chování přítelově po-

chopit. Sevřelo mi to srdce; nemusel mi ničeho vysvětlovat, pochopil jsem, oč se jedná, a zatočila se mi nad tím hlava.

„Ah, ty máš hosty," řekl jsem, nevěda co říci.

Obě ruce v soukenném modrém kabátci majíc na stole položeny, seděla u stolu stará Chodovanka, která byla si Hanuše nechala na akademii vyvolati z přednášky. Rysy její byly tvrdé a ostré. Ústa její stažena byla jako hněvem, spojeným s lítostí. Dívala se na mne podivně a tak, jakoby se ptala, proč jsem vešel.

A u okna — nemusil jsem se ptáti, kdo je mladé to děvče s nevýslovně měkkým výrazem v krásném, modrém oku. Byla to vtělená přítelova studie, visící dosud mezi dvěma rozpjatýma křídloma na stěně — Hanna, táž, o které přítel zanícen mi jednou řekl: „Mám ji rád." Stála pohlížejíc na mne plaše a bolestně, ústa její se chvěla, ne však oním zářivým úsměvem, který sálal z obrazu. Ruce měla složené pod ňadry a nevěděla, kam se podívat.

Překvapen díval jsem se na ni, snad déle, než slušno a radno v podobných okolnostech. Podívala se na sebe, zarděla se až do krve, zamhouřila oči a obrátila se.

Rozuměl jsem. Oh rozuměl jsem, milá Hanno! V několika, snad nejdéle ve čtyřech, v pěti nedělích můžeš býti matkou . . .

„To je má nevěsta, Bohdane," řekl přítel, pátraje v mé tváři. „Co tomu říkáš," dodal nutě se k úsměvu, „budu se ženit!"

Co jsem na to odpověděl, nevím. Stiskl jsem mu ruku a v stisknutí tom pověděl jsem mu více, nežli bych byl mohl slovy.

Byl to hodný hoch.

V oku staré Chodovanky postřehl jsem jakýsi vlídný paprslek. Potom dala se do pláče.

Po chvíli jsem odešel.

Přítel vyšel se mnou, nechav obě ženy ve světnici. Šel se mnou celou chodbou nepromluviv ani slova. Teprve na konci chodby, tam, kde už jej nemohly slyšeti, chopil mne za ramena a chvěje se rozčilením, jektal: „Máš-li mne rád, zabij mne, prostřel mi hlavu, otrav mne . . . cokoliv . . . sám nemám k tomu odvahy . . . můj bože, co ze mne bude!" zvolal, spínaje přede mnou ruce. Oči jeho svítily ve tmě jako horečkou a zuby mu jektaly; bylo mi, že mám před sebou šíleného. „Ale ona, ona, ona . . ." šeptal zoufale a chytil se oběma rukama za hlavu. „Nesmím to udělat, co by bylo z ní! Mám ji tak rád . . . nemůžeš si pomyslit . . . je mi dražší nežli život . . . co to je, můj život . . ." mluvil jako pro sebe. „Víš, jak jsme chodívali po nábřeží . . . a jak jsme mluvili o slávě . . . teď je po všem! . . . Ale ne, možná, že bude zas lépe . . . jen co budu klidnějším, jen trochu, jen trochu pokojnějším, abych mohl myslit . . ." Nevěděl, co by řekl. „Ale viď, příteli, — ty se mi nevysměješ . . . budu mít alespoň hodnou ženu a . . ." nevyslovil to, co mu kmitlo myslí. „Musím k ní. Ona se chudinka bojí, že . . . Prosím tě, nezmiň se o tom nikomu. Na akademii to neříkej . . . Vidíte, hoši . . ." Vzpomněl si na bezstarostný, lehkomyslný a veselý život na akademii a chvěl se mu hlas. „Tak snad za tři neděle se budu ženit . . . Hleď, nevypadám-li dost vážně na manžela . . ." chtěl žertovat a poznal bolest ve vlastním hlase. „A jak se

ti líbí Hanna? Oh, kdybys ji byl viděl tenkrát, tenkrát, když ještě... Je teď změněná, předně proto... a potom, pořád pláče... Teta, to si můžeš pomyslit, když to slyšela... ale co si mám počít! Na štěstí sestra dostane u divadla už plat, to se ví, málo... Postěhuji se ven. Oni mají chalupu, pole... a já... najdu si někde nějaké místečko..." Mluvil chvatně a z tonu jeho řeči, z pohybů jeho ruky, kterou přejížděl přes zapocené čelo, i z potřásání jeho hlavy mluvilo velké vzrušení, strach a beznaděj, v jaké se nalézal. „Vidíš," pokračoval tiše, jakoby sám sebe konejšil a nevěřil vlastní útěše, „začnu teď nový život... Ty si myslíš: vlastně život končí. Možná... Ano, je to jisté. Ale přece je to tak lépe, než kdybych sám... a to nemohu, nemohu k vůli ní... vždyť je tak nešťastna! Oh, ty ji neznáš, ty se třeba divně na ni díváš... ale ona je anděl... ona za nic nemůže... Jednou mne navštívíš, viď, navštívíš nás, abys nás viděl..." V tom slově „nás", které řekl se zvláštním důrazem, zachvívala se bolest i láska zároveň. Obdivoval jsem se velikosti toho hocha, který byl zdrcen. Odmlčel se, jakoby vzpomínal, co chtěl ještě říci. „Co je?" řekl náhle a díval se dolů se schodů, na nichž jsme stáli. „Teta se dole s někým vadí... Kdybys ji byl viděl včera! — A sama vdala se také tak! Mám jenom strach o Hannu..., kdyby se mělo opakovati to co včera, ji to zabije! Já jsem zvyklý všemu, ale ona... a teď..." Podal mi ruku, ale do očí se mi nepodíval. Poodešel několik kroků, obrátil se a podíval se mi přímo do očí. Rtem jeho pohrál úsměv, který mi zůstal nevysvětleným. „Neříkej nic tam." Pochopil jsem, že rozumí tím akademii.

Díval jsem se za ním a sevřelo mi to srdce.

Dole v průjezdě šel jsem vedle dvou žen, z nichž jedna byla přítelovou tetou. Vykládajíc něco druhé, syčela a rozkládala rukama, jakoby někomu škrábala oči.

Když jsem přešel, mluvila něco o společnosti, která mladé lidi kazí.

Měli jsme toho dne přednášku z perspektivy, do které jsem šel nevím jak a proč. Seděl jsem na svém „koníku" a díval se tupě před sebe, před očima kmital se mi vážný, elegantní professor s dlouhým bílým pravítkem, slyšel jsem, že cosi mluví, ale nechápal jsem zrakem ni sluchem ničeho. Posléze spozoroval jsem, že professor mluví přímo ke mně. Vytýkal mi nepozornost.

Měl pravdu, ale mně to bylo lhostejno.

Myslil jsem na rozpjatá křídla v přítelově „atelieru" a namanulo se mi porovnání s ubohým „van Dykem". Ohlédl jsem se sálem, přelétl jsem zrakem tolik těch mladých, bujných hlav a myslil jsem si: Kolik těch bujných perutí as krutý život bleskem srazí k zemi, jež chystají se v nádherný let ke slunci zářivých, oslňujících idealů svých! „Buď pozdravena, Kráso!" voláme a s jásotem a nadšením vrháme se pod kola triumfálného jejího vozu, který řítí se dále přes zakrvácené hlavy a zakrvácená prsa naše. Tisíce mladých lidí jdou celým životem bezměrného odříkání, bolesti, doufání a zoufalství za lístek vavřínu z její bílé ruky, a vše: klid duše své, své štěstí, blaho a spokojenost rodin svých, svou lásku, svou budoucnost, svou zlatou mladost, své stáří kladou pod nohy ohnivých ořů, zapřažených ve zlatý její vůz, za

jeden úsměv jejích rtů, za jedno, jediné usmání... A ona s pohledem věčně stejným přijímá holdování všech, jichž život zdánlivě bezstarostný, je jedinou mukou, jichž svaté nadšení vždy narazí na střízlivý úsměv skutečnosti, jichž posvátné snahy zanikají pod hroznou tíhou neúspěchů, jichž rozpjatá křídla vždy zpátky do bláta srazí blesk, ať jmenuje se bídou, ať neporozuměním, ať sklamáním, ať chladem, ať vysílením, nenávistí či životem, který je vším... kolika těm lidem, když byli pohrdli klidem i štěstím, které se nikdy nevrátí, padne v úděl věnec vavřínový, sláva, nesmrtelné jméno, když není už možno pomyslit na návrat do ztracené mladosti, do ztraceného klidu?... Zakrvácená peruť, sražená k zemi, bídně tluče kolem v krvavé bláto, v hloží, trny a ostré kamení, na němž prsa drásají se v krev — o samotě, odkud ztracený tvůj výkřik nikdo neslyší... A z prsou tvých neozve se třeba ani ten výkřik poslední, jenž by neslyšen hynul ve skalách — ubitý a utýraný doplahočíš se mlčky ke hrobu, nad nímž později snad náhodou se někdo zastaví a napíše veřejnosti, že jsi zemřel... bohužel pod tísní poměrů... Snad ještě dodá, že mohl jsi se stát velkým — nežebral jsi však a neměl tudíž prostředků... A možná, že se ti nad hrobem zazpívá „Odpočívej v pokoji", jehož nepoznal jsi v životě, ale málo kdo se zardí, když třebas bezmyšlenkovitě nad hrobem tvým v modlitbě řekne „Odpusť nám naše viny..."

Jsou v životě divné tragedie, nekrvavé, kde denně mohli byste zříti děsné katastrofy a vidíte pouze tváře alespoň zdánlivě klidné.

Tam nevraždí se tělo, umírá tam duch. Život vnitřní podléhá životu zevnímu, duše hmotě. Je to drama chmurné a tím tragičtější, čím v menším národě a čím méně je těch, kteří tuší bezprostřední styk případů jednotlivých, pádů či vítězství, s duševním žitím celých národů...

Léta jdou hluše dál, přes pád i vítězství. A tam, kde všichni mají ruce v klíně, je práce času — zapomenutí — jen tím snadnější a lehčí.

Ba vzpomínám si často na stereotypní větu v zahajovacích řečích bývalého učitele, že cesta k umění je dlouhá, velmi dlouhá. Ba často ve veselém kruhu přátel vzpomněli jsme i toho, když říkal nám, abychom nemyslili, že nadání je něčím... aby neoslnil nás příklad Brožíkův, abychom neklamali sami sebe představami o rovněž takovém, nebo alespoň příbuzném osudě a abychom nechtěli všichni vyniknouti — to není možné. Ba často vzpomněl jsem i na slova, která tuším nám všem utkvěla v paměti: „Brožík, pánové, to je něco jiného. On neměl pouze talent, on měl talenty dva: malířský a druhý: prokousat se životem..."

Uplynula léta...

Jména některých bývalých soudruhů z akademie s výsledkem více méně čestným už se ohlásila a nabývají plného zvuku; některá přijata místy i s nadšením. Jiní ohlásivše se, utichli; snad pracují a připravují se ve skrytu někde k volnému, smělému letu, jako oni, kteří dosud zůstali nepovšimnuti v ústranní.

Jeden zlomil svůj meč nejdříve, ani nedočkav prvního veřejného zápasu na poli duševní práce.

Je to neznámý, nikdy nejmenovaný, nikým nepohřešený, zapomenutý hoch, kterého zvali jsme kdysi „van Dykem".

Zanikl beze stopy, zmizel úplně. Zapadl.

Neohlásil se ani dopisem.

Sešel jsem se s ním po letech jenom náhodou.

Byl jsem kdysi v nepatrném městečku, ležícím na české západní dráze.

Byl všední den, tuším ve středu, někdy na začátku léta.

Seděl jsem v dosti vkusné, ale strašně nízké světnici v hostinci na náměstí. Hostinský, patrně bývalý vrchní sklepník, který dle vzezření svého slušně mohl býti náčelníkem některé ministerské kanceláře, vysvětloval mi právě, že polévka je s nudlemi a omáčka koprová, nebo hořčice, libo-li. Vyholená jeho brada leskla se jako namazána tukem. Masité prsty jeho rukou lámaly se o sebe v kloubech. Jmenoval vepřovou pečeni a kotletky s brusinkami tak přesvědčivě, že snad ani žid by byl neodolal.

„Tedy kotletky, prosím." Strčil hlavu mezi ramena a otočiv se na podpatku střevíce z letní černé látky, odcházel drobným krokem do kuchyně.

Díval jsem se na ohromná jeho záda s tlustým krkem, na němž bylo několik vodorovných zářezů. Hledě za ním, když velice elegantně otevíral dvéře do kuchyně, spatřil jsem na stěně, kolem které šel, křídovou jeho podobiznu v hnědém řezaném rámci. Spokojený pan hostinský byl oblečen v jakousi uniformu, zdálo se mi, že jakéhosi „hodnostáře" ozbrojených měšťanů. Zahlédl jsem, že nad pravým ramenem ve světlém pozadí je jméno kresličovo. Popošel jsem k obrazu a četl „Emil Hanuš."

Pro boha, van Dyku, ty zde? pomyslil jsem si.

„Pán dívá se na mou podobiznu," řekl, ne bez jakési pýchy, hotelier, nesa na levém lokti příbor s talířem polévky. „Už je asi tři roky stará," vysvětloval mi, „byl jsem zvolen tenkrát hejtmanem a myslil jsem si, ať mají děti také jednou památku."

„Je tu podepsán Hanuš," řekl jsem pohlédnuv na pana hejtmana, který s druhého stolu přinášel mi slánku.

„Ano, prosím, byl u mne dlužen a nabídl se, že to odmaluje."

„Znal jsem Hanuše jednoho — chodil kdysi na malířskou akademii," pravil jsem, uvazuje si ubrousek.

„A to on, prosím, říká, že studoval — ale kdo může věřit! Usadil se tady před několika léty s ženou a dítětem .... maloval a kreslil tři čtyři podobizny, lva na záložnu, na radnici znak, štíty obchodníkům, na lékárnu, potom pokoje a co se dalo. Pán si může myslit, na malém městě ... to není jako v Praze. Kdo se tu nechá malovat? ... Paní purkmistrová, pán, její dcera, lékárník, důchodních, a snad pan farář a řídící — to je všechno."

„Tedy se mu nevede příliš dobře?" tázal jsem se, hledě na lesknoucí se bradu páně hejtmanovu.

„Tím, prosím, nemohu sloužit. Vede — nevede. Sem chodívá jednou za týden, v neděli po mši, a to platí vždy hotovými. A konečně práce má dost, dělal teď pro náš kostel —"

„Tedy přece."

„Ano, měli jsme tu sbírky na opravení kostela, pan farář několikrát kázal a vybíral. Dali tam nový oltář."

„A on maloval obraz —"

„To ne, prosím, kostel, celý kostel i oltář polychromoval a starou kazatelnu natřel tak, že je jako nová. Inu, bez nadání ten člověk není a hodí se ke všemu. Jeden čas, na začátku, když mu nešlo malířství, najal si také hospůdku —"

„Není možná! Ale to se mu nevyplácelo?"

„Prosím vás, pane, nemohlo," řekl hotelier, upravuje si v zrcadle nákrčník. „Já na příklad mám obchod velký, dvě místnosti tady a čtyři hostinské pokoje — pán zůstane také přes noc? ne? prosím! — jak povídám, ale kam pak bych přišel, kdybych vypil sám více nežli všichni moji hosté."

„Tedy pil?" řekl jsem, dojídaje polévku.

„Ó ze začátku, vlastně při druhém dítěti, byl více opilý než střízliv. Nyní dělá už dobrotu. Jen že přece mu to uškodilo."

„Což je nemocen?"

„To ne. Ale myslím na pověsti. Loni na zimu chtěl psát u soudu... má pěknou ruku, ale nevzali ho."

„Aj!"

„Smím-li se ptát, jak chutná pánovi omáčka? Připravovala ji moje dcera."

„Vskutku, velmi dobrá," řekl jsem, ztrativ náhle chuť k jídlu. „Prosím vás o kousek chleba."

„Ó prosím."

Vešli dva tři lidé a posadili se každý k jinému stolu.

Přemýšlel jsem o ubohém příteli. Viděl jsem ho v duchu na nábřeží, nadšeného příští slávou. Vzpomněl jsem si na to, jak blouzníval o své budoucnosti, o Paříži, o jméně, jaké má Brožík, a o dílně, jakou má Vereščagin a Makart, o tropických rostlinách, měkkých kobercích, sladkém šeptání a malých nožkách roztomilých okouzlujících návštěv. Vzpomněl jsem si na to, jak v Praze těžce střádal každý groš na novou, někdy bezcennou tretku, kterou s nadšením nesl do svého „atelieru", maje nekonečnou radost z kousku slehlé draperie, palmového vějíře — a mezi tím v duchu tvoře velké, slavné obrazy a v bujné fantasii konaje volné, dobrodružné výpravy a cesty po celém kontinentu . . .

A teď . . . nuž, teď je po všem, myslil jsem si.

A zamrazila mne myšlenka, odporná a trpká, které jsem se však nemohl zbavit. Řekl jsem si v duchu, ať lidé o tom soudí tak či tak: to, co přítele zabilo, byl skutek — poctivý a šlechetný . . .

Zní to drsně a tvrdě, ale život náš je takový, že jedna z nejkrásnějších ctností, dobročinnost, přivádí někdy na mizinu a pravdomluvnost do žaláře . . .

Vyhledal jsem spolužáka vzdor obavám, že setkání to bude nepříjemným nám oběma.

Ženu jeho spatřil jsem v přízemí v malém krámku s různými potravinami a mlékem. Na otevřených dveřích byl plechový štít s nedávno malovanou krávou, kterou selka dojí. Pod tím bylo napsáno „Anna Hanušova".

Poznala mne na první pohled; viděl jsem to v její tváři. Byla oblečena chudě, obyčejnou nějakou sukní a kartounovou jupkou; neměla již na sobě malebný kroj Chodovanky. Stála ve dveřích a kojila dítě. „Muži je špatně," řekla mi rozpačitě, „bolí ho hlava — Muži!" zvolala a váhavě zvala mne, abych vešel. Otevřela mi dveře zpola skleněné, vedoucí z krámku do světničky k obývání. Za mnou do krámku vstoupilo malé bosé děvče s plechovým hrnkem na mléko. Hanušova žena je obsloužila. Celý krámek napuštěn byl těžkou atmosférou, v níž bylo cítit zápach syrečků, kyselých okurek, různých zelenin a přeškvařeného másla.

Po pěti letech spatřil jsem tedy přítele opět.

Ležel polooblečen na neodestlané posteli, levou nohu maje položenu na přistavené židli. Zdál se aspoň o deset roků starším ... snad to bylo tím, že jsem si ho pořád ještě představoval z dob, kdy chodil na akademii, s knírkem nahoru točeným a špičatou „kozí bradičkou", kdežto nyní spatřil jsem hlavu, jejíž tváře zarostly hustým, nepořádným vousem, s tlustými rty, zarudlýma tvářema, s modrým šátkem, uvázaným přes čelo, a suchými, nečesanými vlasy.

Zvolání ženino a mé vstoupení jej probudilo. Snad ani nespal, maje pouze přivřené oči.

„Pro Krista! ...." vykřikl a tvář jeho zbrunátněla. Vyskočil z postele. Byl bez vesty, pouze v košili s roztrženým levým rukávem a v šedivých spodkách. Na jedné noze měl bačkoru, druhá spadla mu s nohy. „Člověče, co tu děláš? Kamaráde, příteli, to je radost!" pravil a stydě se přelétl zrakem úzkou světničku s kusy svých i ženských šatů, různo poházených po zemi, po stole i po kolébce, v níž spalo dítě asi dvouleté.

Nedovedu již opakovati začátek naší rozmluvy; bylo nevolno nám oběma a jeden i druhý nevěděl, o čem a jak mluvit.

„A co děláte všichni?" tázal se přítel, nabízeje mi židli a sedaje si na pelesť postele, jejíž peřiny poněkud srovnal. „O některých jsem četl, jsou v Mnichově a všude," pravil smutně a bylo vidět, že nerad o tom mluví. „Kdy odjedeš? Zůstaneš tady, viď? A, co ti napadá, počkej, půjdu s tebou, sedneme si někam a povíme si všechno. Mám beztoho strašnou žízeň, včera jsem trochu předržel a teď mne bolí hlava, mrzutá věc ..." pravil odvazuje šátek s čela. „Máme tu nepořádek, viď? No, to víš, kde jsou děti... Nejstarší holčička nám umřela, víš, ta — — Byla už chudinka dvě leta, ale víš — jsem radši, že umřela ... byla mrzáček, měla chudák levou nožičku chromou ..." Založil si ruce křížem na prsou a najednou pátravě a dlouho zahleděl se mi do tváře. Potom vzal límeček, který ležel na stole, a obrátiv se, dlouho si jej v týlu připínal, dívaje se někam na maličký dvorek. Když po chvíli, hledě stále týmž směrem, opět promluvil, byl hlas jeho změklý a chvěl se. „A co dělá má sestra? Je u divadla. Vídáš ji ji někdy?" ptal se, patrně jenom proto, aby něco řekl.

„Někdy," odpověděl jsem.

Neřekl jsem mu, že posledně viděl jsem ji před týdnem jeti v otevřeném, nečíslovaném fiakru, v němž elegantně polo sedíc polo ležíc hla-

sitě se smála s obstarožným, tlustým pánem, který byl patrně mecenášem hezké, mladé a veselé balleriny.

V krámku zaplakalo nemluvně. Přítel oblékal na sebe vestu. „Jděte s Pánem bohem, nemáme sami,“ bylo slyšeti z krámku. Zahlédl jsem starého žebráka, který dávaje si čepici na hlavu odcházel. Nemluvně se utišilo. Bylo trapné ticho.

„Vím, co si myslíš,“ řekl Hanuš, otočiv se ke mně. „Myslíš si: ubohý člověk, je ztracen.“

Pohlédl ke krámku a řekl tiše: „Jsem.“

Podíval se opět za ženou, která pobíhala krámkem, houpajíc dítě na rukou a uspávajíc je jednotvárným „ší-ší-ší — hajej, hajej.“

„Žena sem nepřijde,“ řekl přítel, pozoruje, že dívám se na ni, „má nerada lidi z města, říká, že neumí s nimi mluvit. Nedá a nedá si říci. Číst a psát jsem ji naučil, ze začátku, když jsme se vzali... chtěl jsem mít ženu vzdělanou — pak mne to hrozné učení omrzelo, utýralo — přišlo druhé a třetí dítě, starosti a — a pak, ona říká, k čemu to potřebuje! Ze začátku jsem si myslil, poddá se to... ale teď... příteli, nemůžeš si pomyslet, co to je, když máš ženu, s kterou nemůžeš o ničem, ale o ničem ani promluvit...“ Nemluvně plakalo a křičelo nyní hlasitě. I přítel mohl, jsa jeho křikem chráněn, alespoň poněkud hlasitěji mluvit. „Víš, co jsem si myslíval?“ pravil hledě na mne pátravě. „Chtěl jsem jí utéci, jí i dítěti... Myslil jsem si, budeš sice špatným chotěm, ale můžeš ještě býti velikým umělcem. A dlouho, ó věř mi, dlouho a hrozně, až k šílení více vábilo mne to druhé... Přiznám se, měl jsem pevný úmysl, prchnouti při nejbližší příležitosti... Byl bych utekl do Mnichova nebo do Paříže, byl bych cestou třebas žebral a tam byl bych pracoval, dřel se jako kůň, živil se třeba štípáním dříví, jen abych v prázdné chvíli mohl do galerie, studovat, malovat... nu, už je po všem....“ a máchnul při tom rukou. „Ale nemohl jsem se odtrhnouti od očí naší malé, chromé Aninky... Kdybys byl ty oči viděl, když se na mne ubohá dívala tak měkce a naivně... Aninko!... Ale pak mne to přešlo všechno, myslil jsem si, kdo ví, byl-li bych velikým jako umělec... chtěl jsem zůstat alespoň dobrým otcem. A pak... chytil jsem se i posledního... hledal jsem zapomenutí, které se mi zdálo teď větším a dražším než sama sláva...“ mluvil opět tišeji, nemluvně v krámě usínalo — „a bylo mi všechno jedno, pomyslil jsem si na smrt a byl jsem klidnějším, když přemýšlel jsem o tom: smrt, ta že nás všechny srovná, i umělce i hudlaře, i poctivce i darebáky, i opilce i střízlivé...“ Jeho oči svítily a na čele nabíhala mu modravá žíla. „Ženo!“ vzkřikl náhle zuřivě a uhodil pěstí na stůl. „Ženo, tys mi v noci vzala peníze z kapsy, tys mi ukradla —“ sípal, sahaje oběma rukama do kapes svých kalhot.

Žena, která zuřivé a hlasité to zavolání přeslechnouti nemohla, nevšímala si ho, postavila se na práh krámku a dále houpala své dítě.

Zvoláním probuzeno dalo se do křiku i dítě v kolébce. Vidouc člověka cizího, hlasitě plakalo. Hanuš kopnul do židle, u níž stál, a vztekle pohleděl do krámku. Myslil jsem, že stanu se při nejmenším svědkem rodinné rvačky. Nestalo se tak. Přítel pohleděl na mne a řekl: „Ty jsi šťasten.“

A přistoupiv ke kolébce řekl tiše a smutně: „Neplač, Emilko, neplač .... táta je u tebe, táta koupí Emilce pannu, táta ...“ Dítě objalo tatínka oběma rukama a vstalo v kolébce. Jak odhrnulo svrchní peřinku, spatřil jsem tam pannu s rozbitou hlavou, kousek dřívka s natočeným na něm hadříkem a jedno z oněch křídel, které si před několika léty otec jeho přinesl ze Šumavy, celý šťastný, jako novou ozdůbku do svého atelieru ...

„Znáš to?“ řekl a usmál se.

Přisvědčil jsem.

Myslím, že jsme si rozuměli oba.

„Žena jedním vymetávala v kamnech,“ řekl zase s tím úsměvem, „někde to našla, když jsme se přistěhovali. To už vyhodila, druhého užívá jako smetáku a dítě si s tím hraje.“ A po chvilce doložil jako k sobě: „Tak život otluče i naše křídla ... hrozná útěcha, že jeden člověk nešťastný a bídný zmizí v davu těch ostatních jako krůpěj v moři ... Nejhroznější, k sešílení při tom je, že zmizí pouze jiným, sám sobě nikdy nemůže .... mrtev pro svět ostatní není mrtvým pro sebe ... ó to je hrozné! ...“

Složil hlavu do rukou a plakal.

Obraz ten člověka duševně i tělesně zdrceného od té doby nezmizel z mé paměti. Kmitá mi často myslí obraz ten, člověk plačící nad kolébkou, polooblečen, zlomený, plachý — a dobrý jako dítě.

Hodina z herectví.

Podává **Jos. Kuffner.**

Čtenářům „Květů“ je jméno Régnierovo známo. V minulém ročníku měl jsem několikráte příležitost, dotknouti se jeho významu pro francouzské jeviště a zvlášť jeho zásluh o vychování herecké generace. Přední umělci dnešního pokolení jsou jeho chovanci. Následující scéna je složena podle upomínek bývalého žáka mistrova. Čtenář, který se zajímá o divadlo, najde tu mnohý pokyn ve věcech techniky herecké. Je to drastický výjev z herecké konservatoře, kde Régnier byl učitelem. My divadelní školy posud nemáme. Doufám, že bude proto ukázka tím poutavější.

Síň, kde se odbývá cvičení v deklamaci, je malé divadélko: v pozadí jeviště a před ním jako přízemí řada lavic, postavených v mezerách za sebou. Pravá strana určena je pro pány, levá pro dámy. Dvoje dřevěné schůdky o několika jen stupních vedou z přízemí na jeviště. Kolkolem zeje do sálu asi tucet loží, určených pro maminky, které chtějí míti své dcerušky na očích. Z pravidla odbývají si při tom, jakožto hodné, domácí paičky, všeliké ruční práce. Tu se vroubí sukně, vyšívají ubrousky, pletou punčochy atd. atd. pěkně po domácku ...

Bije poledne. Po schodech rozlehne se strašný hluk, jakoby rozpoutaná bouře hrnula se do sálu: děvčata i mladíci vrazí hromadně do dveří, smějí se, štěbetají, strkají se jen což. Mezi nimi, nesen proudem, je také Régnier. Utírá si čelo; běžel tuze rychle! Věčně mívá strachy, aby se neopozdil. Kdyby měl dát minutku na sebe čekat, utrápil by se; přesnost je dvornost, to on ví a jako člověk dvorný nerad by se proti ní prohřešil.

Régnier je čiperný stařec; má neobyčejně pěknou hlavu, jiskrné oči, plné ducha, a ústa zároveň dobrácká i uštěpačná.

Uprostřed třídy stojí křeslo, jehož učitel však nedbá. Stojí skoro vždy, jsa tak mlád, jako nejmladší z jeho žáků, a nepostojí, jakoby měl v nohou živé stříbro. Před každého se postaví, táže se přátelsky, otcovsky po tom, co se dělo od poslední hodiny.

— Hodně-li pak jste pracovali? Co dělá naše báseň? Je dobře promyšlena, do podrobna? Pochopil už Chrysal*), že nemá napodobiti vztek Oresta, nýbrž litovati toho, co se děje v jeho vlastním domě, hubovat po svém dobráckém způsobu, hubovat mezi zuby? Velmi důležito je pochopiti odstíny a dodati osobnostem pravdivého vzezření, barvy! — A což ty, kotě, nezapomělos, co jsem ti vykládal o potřebě skloňování hlasu? Nezapomínej také, jde-li některá fráze stěžka, v mysli ji doplniti, podložiti jí smysl. To je nejlepší způsob uniknouti nesnázi, obzvláště při verších, jež se rády odříkávají podle sluchu. Neškodí podložiti básnické formě spisovatelově na chvíli třeba nejsprotší prózu.

Teď se otevřely za panem profesorem lehce, lehounce dvéře: na prahu objevil se modrý klobouček a pod ním vtipný zobáček. Ušklíbne se rozpustile a veliké vyjevené oči jakoby volaly:

— Ticho, vy ostatní, ať mne, opozdilku, neudáte!

Ale rozumné dosud dvéře najednou se nestoudně ozvou krrr . . ., což je důkazem, že se tu nemrhá tolik olejem, jako v jiných úřadech a školách. Régnier pozoroval či vlastně uhodl všecko, aniž se obrátil. Není zlé povahy:

— Nu, divoško malá, nebyli jsme přece nemocni?

Velice čiperné ne, pane profesore! svědčí, že se pan profesor nemýlil.

— A teď, praví k jednomu žáku, teď my dva, synáčku, spustíme si scénu Mascarilla.

A mladý muž, jenž má trochu čertoviny svého mistra v těle, vyhoupne se po všech čtyřech na jeviště, aby se přihotovil k sehrání řečené úlohy z Molièrových Preciosek. Cathos a Madelona také vstávají, aby mu dávaly narážky. Povstaly a odskočily tak horlivě, že jedna jejich kamarádka, sedící na druhém konci lavice, prudkým nadlehčením se převážila a jak se po divadelnicku říká, koupila si s velikým hřmotem lístek do parterru. Ale taková maličkost v konservatoři nic neznamená. Podobné nahodilosti jsou časté a někdy i zúmysla připravované.

Jak se vstoupí na jeviště, má se podle starého učitele ihned „obléci potřebná kůže“.

---

*) Úloha ze studované scény.

— Co to, prosím vás, tropíte, dušičko? Vypadáte, jako byste se měla teprv probuditi, až na vás dojde řada mluvit. Hned jak Mascarille ústa otevře, musíte zapomenout, že jste slečinka Z... ová; jste nyní Madelonkou a vaší povinností jest poslouchati. Ah, ovšem že není nic lepšího, než umět poslouchati; je to těžší nežli mluviti. Seberte všecku péči, celého ducha. Nehrajete pro samu sebe, máte pomáhat své přítelkyni. Nic není pro herce prospěšnějšího, nežli když vidí na očích kollegy, s nímž stojí na prknech, onu pozornost, která prozrazuje zřejmou přítomnost ducha a je pro něho jaksi němou narážkou. Ten, který mluví, má pozorovati, že co mluví činí na vás dojem, zkrátka mezi všemi herci jedné scény musí býti živá páska.

— A přece zase nesmíte touto němohrou, již vám odporučuji, strhovati násilně k sobě pozornost obecenstva na úkor svých spoluhrajících. Strhovati pokrývku na sebe, chtět se vyznamenati jenom sám, zabavovati effekt na svůj prospěch, je ošklivé jednání, neslušné jednání. To už není umění, nýbrž komediantství. Pravý umělec je nad takové malichernosti povznešen. Počkejte! Povím vám z osobní své upomínky, jaké jsem dostal naučení od slečny Marsovy, bude tomu teď padesát let... ne, osmačtyřicet let, abychom se nedělali staršími, než jsme!

Slečna Marsova měla hrát ve Versaillu v kuse Škola starců, ve prospěch nějakého spisovatele. Dala mne požádat, jestli bych jí nechtěl v úloze Danvilla odpovídat. Byl jsem mladý a ona netuze vysoko kladla moje nadání; když jsem přijal, vzkázala mi, že přijde časněji do divadla, abychom spolu přeskoušeli. V ustanovený den přijdu o druhé hodině. Slečny Marsovy tu není. Projdu se parkem a vrátím se do divadelní síně.

— Slečna Marsova?

— Ještě tu nebyla.

Jdu znovu do parku... a zase znovu a zas. Tak uplynulo odpoledne, slečna Marsova přišla až ku představení. Zoufal jsem si; nemůžete si pomyslit, jak jsem byl rozčilen a jak se bál. Ale jak jsem vstoupil na jeviště, usnadnila mi úkol můj tak velice, zdánlivou pozorností, s jakou mne sledovala; pozoroval jsem tak zřejmě dojem, jaký na ni činí moje slova; tvář její obrážela s takovou správností a výmluvností její nejtajnější myšlénky, že jsem mimoděk mluvil svoje slova s větším důrazem. Toho dne vložil jsem do své úlohy takový smysl, jaký bych byl sám nikdy byl nenalezl a hrál jsem, jak jsem do té doby nikdy ještě nehrál.

— Slečna Marsova nebyla tak pohodlná snad každodenně; někdy byla laskava, ale nedalo se říci, že z pravidla. Za to však byla svědomitou umělkyní až na poslední puntík. Ne jedenkrát podala mi důkazy své slušnosti umělecké. Byla zosobněná poctivost! Nejenom že měla ohled na hru a effekt nejposlednějšího herce, ale jak jednou převzala roli, dovedla se zastati spisovatele i naproti obecenstvu. Role stala se jí majetkem, bránila ji s nejšlechetnější statečností.

— Vzdálil jsem se trochu od předmětu, děťátka, ale chtěl jsem vám dokázati, kterak na jevišti, jako v životě není hezké, mysleti jen na sebe a pak, že umělec, toho jména vskutku hodný, je jako stroj-

vůdce: když jednou vystoupí na stroj, spíše s ním zahyne, než by jej opustil.

Mezi vypravováním posadil se žák, který měl hráti Marcarilla, s hlavou o dlaně opřenou, zamyšlen na stupeň schůdků. Pak spustil úlohu s nesmírnou prudkostí. Dobrý Régnier ani jej nepodněcoval ani nepochvaloval. Upozorňoval toliko, aby tak tuze nekvapil:

— Každé slovo má svůj smysl, proto sluší dopřáti myšlenkám času, aby konaly svou práci. Nesmí být znáti, že je role naučená věc, třeba hledati na oko výrazy, aby bylo jako v obyčejné rozmluvě, kde se nedostavují na jazyk také beze vší práce.

Régnier klade váhu na malé odstíny, na ony tisíceré drobnůstky, které o sobě zdají se malichernými, jimiž však role velice získává a nabývá teprve pravdivého neb komického výrazu. Maličkosti, ale ty maličkosti tvoří často ducha. Netřeba míti pěknou tvář, lepý vzrůst, ušlechtilé držení; nadání, důvtip nahradí vše. Jak často úmysl a výraz oživí hlas, jemuž se nedostává lesku!

Najednou se vlídný učitel zarazil; zdá se býti v nesnázích, kutí sebou, hledá v kapsách, obrací je. Tázavé pohledy utkvěly na něm,.. zapomněl na tabatěrku a nemá-li šňupeček, „nestojí za nic“. Vytáhne z kapsy dva sous: některá slečinka, nebo hoch, doběhnou mu pro tabák. Jakmile zočí kornoutek, obživne na celém těle a srší opět jiskry a plameny. Vydrápal se nahoru vedle Marcarilla, a aby učinil doklad ke svým výkladům, hraje teď znamenitě překrásnou scénu, do níž Molière vložil tolik jemného vtipu.

Jaká obmezenost komická! jak zábavně se staví! To není stařec, který má sedmdesátku za zády, řekli byste mladík dvacítiletý, podle těch mžouravých očí, toho snivého, spokojeného úsměvu, toho přehození nohou a pohrávání s manšetami, které lze uhodnouti, ačkoli jich není v zápěstí, v rukávě. Kterak se mu dme náprsnička, když naslouchá důvěrnostem a poklonám obou preciosek Cathinky a Madelonky! Skutečně jim napomáhá celým vzezřením svým, celou osobností svojí! Dále žert nemůže jíti, tvář nemůže míti výraz zároveň pobožnější, polekanější a šibalštější, nežli když se staví, jakoby mu ukrádaly srdce, a když volá: zlodějové! zlodějové! pomoc!

Zůstal v posici a proměnil se opět v učitele. Vysvětluje, že hra umělce, tak jako obraz, nabývá ceny teprve tím, co se do ní vloží.

— Aniž by byl porušen všeobecný soulad, třeba střídati stíny a světlo. Vše nemůže zůstati v jedné rovině; tuto trochu mdlou hlásku nadzvedněte poněkud hlasem; tuto část, ponořenou do stínu, ozařte lehkým paprskem. Dnes jsou v módě šedé barvy, za Rubensa bylo lépe! Vkládejte víc barev do svých rolí, více kontrastů, obzvláště kontrastů! změny a především a nade všechno více přirozenosti!

Znovu zaskřiply dvéře. Co pak ještě? Přichází snad tentokrát nějaký růžový klobouček? Régnier má nohy pořád ještě komicky přehozeny... Božínku! Pan ministr vyučování a krásných umění!... Všecko se zvedá.

Ministr Bardoux, známý svou uhlazeností, prosí Régniera za dovolení, aby směl býti přítomen přednášce. Nežli usedne, poví žákům několika pěknými, srdečnými slovy, co si dobrého myslí o jich mistru,

jakou má k němu osobní úctu a jak si ho váží. Dokládá, jestli kdy byl zasloužen některý řád, že jest to jistě ten, který zdobí knoflíkovou dirku výtečného mistra. Régnier je velice pohnut, slyše chválu sama sebe z úst ministrových. Také žáci jsou pohnuti všickni, neboť jsou na něho hrdi, hrdi na jeho zásluhy, na uznání jeho ušlechtilého ducha a veliké učenosti.

Régnier brzy nabyl rovnováhy. Chce ovšem pokračovati u přednášce, ale poněvadž je tu ministr, pěkná příležitost, nemá návštěva jeho zůstati pro konservatoř bez následků i započav mluviti, vykládá o reformách, jaké zavésti bylo by záhodno a jež by prospěly všemu umění. Vykládá, jak potřebné, jak nezbytné byly by přednášky o dramatické literatuře francouzské, a o francouzské řeči! Přál by sobě, aby žáci byli vázáni bráti hodiny u mistra tanečního a šermířského. Mají sice příležitost, ale nuceni nejsou. Člověk dělá jen to, k čemu je nucen. Kdyby se více pracovalo, mluvilo by se s menším sice šikem, ale s uměním větším.

— Já bych vás nutil i do psaní úloh, dokládá, aby aspoň bylo vidět, co který umí. Dal bych na příklad úkol, rozebrati úlohu R o d e r i g a v C i d u, jinému úlohu N é r o n a neb A g r i p p i n y v Britanniku. Jednou neb dvakrát za měsíc shromáždili by se chovanci všech tříd, mimo přednášku, aby se účastnili závodů v provádění úplně obsazených kusů, čímž by se naučili ceniti souhru a poznávali umění scénovací. A ještě by nebylo všechno. Chovanci konservatoře museli by býti oprávněni navštěvovati akademii umění a poslouchati přednášky o estetice a archaeologii. Kdyby vkus váš byl tříben vážnými studiemi, nebylo by už vídati herečky v římských kusech oblékati se po Ludvíkovsku a nositi klenoty, o nichž archaeologie ničeho neví. Jsou věci, které se nedají vymyslit, kdyby byl člověk sebe chytřejší. Čím vzdělanější budete, tím větší pružnosti nabude nadání vaše, tím více zasloužíte si titul umělců a povznesete na vyšší stupeň svůj výkon.

Pan Bardoux se táže, kolik studijních hodin má asi každý chovanec mimo tyto přednášky?

Régnier odpovídá ohnivě:

— Hanba, mluviti o tom! Vlasy by mohly vstávati na hlavě, každý je rád, když se jen naučí roli. Takto podaná práce je naprosto nedostatečná. Kdo vyjde z konservatoře*), měl by míti skoro úplné vychování pro divadlo; kdyby podklad vyučování byl solidní, ostatní by se dostavilo časem, umělec vyšinul by se na světle lamp a to tím rychleji, čím horlivěji se byl věnoval základnímu studiu. Ale, kde pak! Odcházejí odtud, nemajíce v ranečku než dvě tři role, které se jim vtloukly, a jež si trochu pamatovali. Nestačí jen kus hráti, třeba jest také něco věděti o životě spisovatele, o době, kdy žil, anebo aspoň o době, do níž vložil svůj děj: pak by se postupovalo jistěji. Nic se neprohlubuje, nic neklade na váhu; místo kopání do vnitra se jen něco málo škrábe na skořápce a spokojeně se zůstává na povrchu. Je to v duchu času, činiti ve všem jen *poněkud*. Vizte malířství: kresba se zanedbává, jen na dojem se hledí; v literatuře postačí, když se na-

*) Dnešní zařízení pařížské konservatoře herecké je ovšem už dokonalejší.

píšou dvě, tři hodně realistické scény, že by se při nich každý invalida začervenal, a o karaktery se nikdo nestará! Úpadek všude, zkáza....

Malé hodiny v konservatoři bijou dvě a přerušují výklad. To je předepsaná hodina, kdy přednášky končí. Ministr vstal, stiskl Régnierovi srdečně ruku, obnovuje ujišťování své úcty hluboké a slibuje, že o zavedení žádaných reforem bude uvažovati.

Régnier, oblékaje svrchník, dává ještě tomu onomu nějakou radu. Vábě a jímaje neustále pozornost a nikdy nemaje zapotřebí dovolávati se jí, jest ode všech milován a zbožňován. Do poslední minutky udržuje své posluchače v napjetí.

Jaká ztráta pro dramatické umění francouzské, když loňského roku zemřel! Jak pro něho truchlili i dokonalí umělci, nemajíce, kam dojíti si pro poradu v případech těžkých a zoufalých! Býval rádcem a vykupitelem i nejpřednějších.

V zasněženém parku.

le, zavátý kout parku, schýlený v něm starý kříž,
a nad ním šero večera a třpytná hvězdná výš.

Bezlistou dlouhou alejí se zámku kmitá zeď, —
však z oken hledí tma a vnitř je hlucho, pusto teď.

Svist větru táhne alejí a parkem mrazu dech; —
mé srdce v zpomínkách se ztrácí, hlava v květných snech.

Jsem po letech tu se svým srdcem jediný sám host,
a kol mne zticha dýše, mluví teskně minulost...

A v duši vstává obrazů dav, víří představ rej, —
vše splývá v modrý velký zrak a bledý obličej.

Ach, kdysi skutečně i parku kout i starý kříž
se zrcadlil v tom velkém modrém oku, — dávno již.

To zrak byl komtessin; já viděl jsem ji, snivý hoch,
stát zbožně u kříže, jejž květem zasypával hloh.

Klid, vůně, šero táhly parkem; mezi stromy kdes
pták zpěvem usínal — a červánek plul do nebes.

Ten mžik tkal kouzla v duši mou, — a vodojemu šum
zněl v dáli kdes pln hudby, modrých snů a sladkých dum.

Dnes na všem sníh, — svist větru lká tu, zámek opuštěn —
komtessin velký modrý zrak spí v hrobce věčný sen.

A duší mou jak hudby dávný sladký tón to vlá:
snad se to pod sněhem mé srdce z mládí ozývá.

Jsem po letech tu se svým srdcem jediný sám host,
a kol mne zticha dýše, mluví teskně minulost . . .

Hle, zavátý kout parku, schýlený v něm starý kříž,
a nad ním šero večera a třpytná hvězdná výš.

Jos. Kuchař.

Prorok.

Báseň **Alexandra S. Puškina.** Přeložil R. Pokorný.

Duševní žízní jako stín
pustinou vlekl jsem se mračnou —
v tom šestikřídlý Serafín
se zjevil dálí bezoblačnou.
Slét' ke mně, prsty jako sen
mých očí dotekl se jen:
i prohlédly mé věští oči,
jak orličí se kolem točí.
Pak dotekl se uší mých,
a šum a hlahol vznikl v nich:
já porozuměl nebes chvění,
let andělů jsem slyšel hrou
i plazy mořské pod vodou
i trávu růsti v udivení.
A potom sáhl do úst mých
a hříšný jazyk vyrval z nich,
ten tlachavý a pokušivý,
a hadí žíhadlo vzal z nivy
a do úst mi je chvílí tou
vetlačil rukou krvavou.
Pak mečem rozťal prsa moje v mžiku
vzal srdce chvějící se strachem
a uhel hořící mně smrtelníku
v hruď otevřenou hodil vzmachem.
Jak mrtvola jsem ležel v poušti —
tu Bůh svůj rozkaz ke mně spouští:
„Vstaň, proroku, viz, neodporuj,
i naplň božský rozkaz můj:
choď po zemi a moři, horuj
a srdce lidská rozněcuj!“

Ve sněhu.

Zimní črta od **Servace Hellera.**

Umrzlo. Měkkota proměnila se ve tvrdou půdu, v jejíchž zkoralých vlnách a brázdách vichřice vesele hvízdá, a blátivé dosud cesty zkřehly tak, že chodcův krok jasně na nich cvaká a koňské kopyto zvonivě od nich se odráží. Kalužky utuhly na tvrdé ledové škeble nebo protáhlé nepravidelné hvězdy, a rybníky pokryly se zrcadlovou korou, zde hladkou a čistou, onde drsnou a plnou zamrzlých bublin. Stébla a stonky odumřelých rostlin jsou bíle poprášeny a také haluzky stromův obalily se zlehka jemňounkým jíním. Ptáci, kteří v kypré půdě nebo na vodě zob hledati si musí, poskakují rozpačitě z místa na místo, pištÍ nepokojně a obletují, úzkostlivě pátrajíce, kde by potravu a nápoj nalezli. Větvoví stromův pod proudem řízného větříku skřípavě se prohýbá a zdáli doléhá temné hučení lesův.

Již minul i pozdní podzimek. S šedé oblohy zmizel ondy poslední šedý řetěz divokých na jih táhnoucích hus, umlkla i velká sýkora, odstěhovala se dále kvíčala, a po širé pláni poletují, teskně krákajíce, těžké vrány. Pole jsou mrtva, a kde vozová cesta se vine, poskakují němí sobolíci, hledajíce v odpadcích vozů a v tom, co potah utrousil,

nuznou zimní potravu. Vrabci stáhli se, co možná, do měst a vesnic, sýkory a kosi obsadili budky, kteréž jim vlídní a rozumní hospodáři na stromy byli zavěsili, a v oprchalých křovinách poskakuje samojediný šedý střízlíček.

Napadalo sněhu.

Hoj, jak změnila se tvář země, jak osvěžilo se tělo, jak vyjasnila se stísněná dosud mysl! Na umrzlé půdě leží první těžký sníh — poesie zimy počala, člověk se opět veselí! Místo šeredné hnědi bahna obestřel zemský povrch jas sypkého úbělu. Role, niva a luh jsou jako zabořeny do hlubokých, hebkých řas svého bělostného zimního roucha, hrboly jsou vyrovnány, strouhy a rokliny zaváty, a stromy jiskrným květem mrazův od kořene do vrcholu korun obaleny. Po silnici vlekou se namáhavě vozy s bílými plachtami, koně pracují těžce v povolné a přece tak vzdorné půdě, tu a tam klusá bystře statné spřežení před lehkými saněmi, a za oběma poletují vrány, chocholouši a vrabci.

Nad ulehlým sněhem chvěje se klidný, čistý vzduch tichého mrazu. Větřík utichl, černé lesy mlčí, stromy po cestách a polích roztroušené strmí nepohnutě k šivé obloze, ba i suché stonky ježatého bodláčí, kteréž jindy při každém záchvěvu rozprouděného vzduchu ruče se kolébají, stojí zpříma a tiše — kdyby nebylo ptactva, celá příroda zdála

by se odumřelou. Avšak žádná vánice, žádný mráz nezbavuje nás opeřených druhů, kteří strasť i rozkoš tuhé zimy s námi ochotně snášejí. Na širé pláni, ve hlubokém hvozdu, v háji, keři i trnitém plotu poletují, poskakují, hrabou, šukají a klofají, sporou potravu pracně si hledajíce. Ze šišek jehličnatých stromů vytrhují olejnatá zrnka, a v zasněžených keřích sbírají scvrklé, umrzlé jahůdky. Když jsme na podzim za mlhy a větru s tažnými ptáky se loučili, když jsme za prchajícími jeřáby smutně hleděli, bylo nám teskno u srdce, jakoby nás všechno opouštělo; nyní však radujeme se, že přece tolik milých okřídlených hostů s námi setrvalo, a počítáme s uspokojením, že za ty, kteří nás byli opustili, k vánocům tak mnohá cizí ptačí družina nás navštívila.

Havran, kterýž tu těžkým letem nad bílou plání krouží, tu hrdě, zvolna a vážně po mezi a stezce si vykračuje, a při tom stále lačným okem na všechny strany pátrá, není se svými tetkami, vranami a kavkami, jedinou — tmavou a krákající — stafáží naší zimní krajiny — také pestří někteří tovaryši libují si v tu dobu u nás. Jasně zbarvená křivonoska odlišuje se křiklavě od běloskvoucího sněhu, nad nímž také o vánocích hnízdo si staví, a krajem prohání se vesele nejnádhernější pták naší zimy, ledňáček, jehož kovolesklý hřbet brzy zelenavě svítí, brzy jasnou modří oblohy se míhá. Ledňáčkem nazvali tohoto krásného ptáka snad proto, že je led jeho největším nepřítelem. Ledňáček loví si potravu z vody, a led činí mu lov nemožným; proto zalétá ledňáček, když vody zamrzly, raději do vesnic a městeček, než aby se o hladu procházel po lesklé ploše, od níž jméno dostal. Když u břehu nezamrzlého ještě potoka nebo rybníku na zasněženém keři sedí a duhově svítí, zdá se překvapenému chodci, jakoby to sem byl vichr zavál nějakého nádherného motýla z tropických krajin. Citrýnový čížek zdobí jako smaragd balviště sněhu, jímž zamilovaný strom jeho, olše, obalena jest, a cítí se šťastným jako v létě. Zvonci, jichž celé roje s pronikavým křikem se povznášejí, když za pozdního léta k prosništi se přibližujeme, odletěli sice do teplejších krajin, ale za to přišli z Ruska nebo s oné strany baltického moře jejich příbuzní, kterýmž naše zima snesitelnější jest, než kruté mrazy severních a východních planin. Však více, než tito tuláci, zajímá nás osud milé naší koroptve. Dokud sněhu nebylo, netrpěla koroptev žádné nouze, ale nyní, když sníh hustě ulehl a mrazem okoral, nedovede se ubohá slípka k zemi prohrabat a protlouká se velmi bídně. Jak blaze je proti ní sýkorám, pěnkavám a kosům, jimž ve vsích soucitné ženy na prkénka sypou semena a drobty z vlastního stolu! —

Slunce probralo se po polednách ze šedého závoje, jímž obloha dosud byla zatažena, a všechen kraj zaplál oslňujícím jasem. Vábně kyne nám tamo velebný les na úpatí horstva, a krok náš rychle se k němu obrací. Vcházíme do něho a zdá se nám, že vešli jsme do kouzelného ledového zámku: jak se tu všechno jiskří a blýští, kmitá a míhá, září a leskne, tu i tam, dole i nahoře, v předu i v zadu, zlaté paprsky, duhové proužky, růžové stíny, hoj, jak planou ty křišťály ve klenbě bělostných oblouků z ledu a sněhu, jaká to skvoucí záplava lije se dolů prolomenou jich sítí, jak majestátně ční a pnou se vzhůru, jako pilíře z úbělu, mohutné stromy sněhem obalené a ledem pokryté!

Od haluze k haluzi, od větvičky k větvičce visí hebounké bílé festóny, a na každém vyčnívajícím součku svítí barvitě lesklý hranolek. V nádherném hvozdu je hluboké ticho; jen tu a tam praská pod tíhou sněhu rozvětvená haluz nebo řítí se s korun nejvyšších stromů veliká, těžká lavina a tříští se s hukotem o křivé kmeny kostrbatého podrostu. Pak je zase ticho kolem. Teď zatřepetal perutěmi lesklý tetřev, sedící tamo na široké větvi, smetl dolů hromadu jinovatky a jal se ostře klofati do jedlové šišky. V tu chvíli, sedíce opodál na hladkém balvanu, zaslechli jsme v utuhlém sněhu lehounké chrupání drobounkých, opatrných krůčků a v několika okamžicích připlížila se pěkná, lesklá hnědá liška. Nepochybně přilákal ji svým neopatrným klofáním tetřev. Usne-li na tomto stromě aneb neodlétne-li vůbec daleko odsud, může se snadno státi obětí své neprozřetelnosti, neboť liška nemá nyní zvěře na výběr a pase po větších ptácích. Liška, doplíživši se pod tetřeva, posadila se na zadní nohy, rozestřela kosmatý ohon po sněhu, nadula měkkou srsť na hřbetě, přikrčila se úhledně, vypjala do předu jemný čumák a olizuje se. Byla by asi dlouho takto číhala, kdybychom ji nebyli vyplašili povstavše, abychom dále se podívali.

Les zůstal za námi, jdeme kolem malého jezírka. Jaký tu život, jaké veselí! Na jezírku, jenom po krajích zamrzlém, prohání se celý roj divokých kachen. Plovou, loví, potápějí se do vody a vyskakují na bíle pokrytý led a protahují svá malebná, kovolesklá křídla. Avšak nejen kachny, nýbrž i jiné druhy vodního ptactva provádějí tu své rejdy, jakoby jim po celé zimě kolem nic ani nebylo. Na vodách potrava nikdy neschází a proto nepotřebují vodní ptáci, dokud jezírko nezamrzlo, a při velkých jezerech vůbec do vesnic na zob lítat, jako jiní u nás zimující opeřenci. Jezírko samo je temné a klidné; vlny, jež v létě vesele do břehů tleskaly a s nimi rozmarně žvatlaly, rozmlouvají nyní mdle a teskně s klikatým ledem, kterýž, sněhem vysoko obložen, ze všech stran již hluboko do vody trčí.

Zatím potáhla se zase obloha šedým závojem a zároveň rozvlnil se vzduch, jakoby od západu mocný vichr se blížil. Nastane chumelice, není radno jíti dlouhou cestu nazpět; tamo na pravo, kde les ostře k horám stoupá, bydlí v roztroušených chatrčích několik sedláků a dřevorubců, tam jest proti kvapící nepohodě nejbližší útočiště.

Jsme opět v lese a stoupáme pracně zavátou cestou vzhůru k první lysině. Jedle a sosny jsou po celém jehličí vroubeny širokými, zubatými pruhy sněhu, kdežto holé duby a buky zdola až do nejvyšších výběžků korun v jiskřivý povlak křišťálových jehliček se halí. Zdaleka slyšíme hukot jakéhosi vodopádu a co chvíli dolétají k nám temné jakési rány, jakoby tam v horách někde hřímalo — veliké rampouchy a kusy ledu odtrhují se vlastní tíhou nebo nárazem větru od skal a padají s příšerným rachotem do hlubokých roklí. Již burácí nad námi litý vichr, sype se na nás spousta setřeseného prášného sněhu, setmělo se silně, les vzdychá, hučí, houká, rozkácený vzduch bije vztekle do korun a haluzí stromů, že kmeny praskají, větve do sebe perou a těla mohutných sosen o sebe se trou. Mezi to vrže, vyje, vrká, fičí, syčí, pištĭ, hvízdá, skřípá a vříská na tisíce různých hlasů a hlásků, jakoby

všichni lesní duchové a skřítkové byli ožili a při **skučivé hudbě vichřice tanec běsů spustili.** Již stává se nám úzko v tom hrozném nečase, již klesají skorem pod námi kolena, avšak — o slasti! — již září nám také vstříc jasné osvětlené okno útulného dřevěného domku, chráněného se všech stran mohutnými javory.

„Pospěšte si, pospěšte!“ volá nám vstříc vlídný hlas statného hospodáře, kterýž byl vyšel, aby se podíval, jak vichřice kolem řádí. „Pospěšte si, ať vás ta vzteklice nesmete! Za hodinu, za dvě, bude asi po bouři a pak, nechcete-li zůstat, vyvezu vás na saních!“

Ó požehnaný útulku vlídné, teplé jizby!

Anna.

Studie všednosti. Od Sofie Podlipské.

Díl první.

I. Otec a dcera.

Sirkové ulici v Praze býval krám s voskovaným plátnem a podobným zbožím, nad nímžto byl na staré, zvětralé tabuli nápis:

Georg Chodek, des Seligen Wittwe. Což mělo zníti po česku: Vdova po nebožtíku Jiřím Chodkovi.

Jak patrno, pocházela tato tabule z doby předbřeznové a nikdo posud nebyl myslil na její obnovení v jazyku přirozeném jeho držitelům, ani ve znění správného jmena nynějšího šefa té firmy.

Neboť nebyla to více vdova po nebožtíku Chodkovi, nýbrž vdovec po této vdově, jehož jmeno bylo Bernard Horák.

Tomuto panu Horákovi bylo čtyřicet pět roků a měl jedinou dvacetiletou dceru.

Jednoho letního odpoledne stál na prahu svého starého krámku s rukama v kapsách a díval se do ulice. Zpočátku hvízdal si tiše po dávném zvyku, ale pak přestal hvízdati a díval se zprvu netrpělivě, dále trochu hněvivě ve stranu k náměstí.

Když by se byl málem už do opravdy rozzlobil, zahnula kolem rohu jeho dcera Anna. Spěchala velmi a když k němu došla, omlouvala se, že dávala okna mýti a tím že doma se zdržela.

Pak vešla do úzkého temného krámu, naplněného zápachem voskovaného plátna, a odložila vzadu klobouk.

Její otec vyměnil tam krámský kabát s lepším a řekl: „Mně je odpoledne vycházka velmi nutná.“

„Oh, vím to a byla jsem tuze nerada, že jsem tě nechala čekat,“ omlouvala se dcera ještě jednou, vytahujíc z košíka pletení, s nímžto se posadila u dveří krámu na starou koženou pohovku pod zrcadlo ve starožitném skleněném rámci.

„Leopold odešel s několika kusy plátna do kavárny. Snad ti to nic nedělá, že tu budeš trochu sama?“ tázal se jí otec.

„Dokonce ne, tatínku, vím kde co leží a rozumím signatuře. Mohu dobře prodávati sama. Jen už jdi, abysi užil vzduchu!“

Otec vzal si klobouk a podíval se nad hlavou Anninou do zrcadla. Ona sklopila hlavu, aby mu v tom nepřekážela, a on měl brzo krám a ulici za sebou.

Anna pletla pilně a rychle a jelikož tato mechanická práce její myšlenky nezaměstnávala, pracovaly samy a takový byl chod a postup jejich:

„Až dodělám tyto punčochy, bude tucet doplněný do zásoby pro otce. Pak začnu zas nový tucet pro sebe. Prádla mám také našito ode všeho do zásoby. V domácnosti je každý koutek vymetený a vymytý. Maminka byla by spokojena, kdyby se přišla na to podívat z onoho světa. Nevím, kde bych co zanedbávala. V šití šatů jsem tak daleko, že si sama všecko shotovuji; i klobouky dělám si sama. Co nyní dále?“

Ruce sklesly jí s prací do klína a zamyslila se. „Výbavu mám hotovou,“ pravila k sobě dále. „Na tu myslila ještě maminka sama. „Výbavu . . . Budu-li jí potřebovati?“

Při této otázce setrvala dlouho, až konečně hodila hlavou a řekla si: „Sotva.“

Posud nehlásil se žádný ženich a také nebylo příležitosti. Anna nechodila do plesů, ani mezi mladá děvčata do společnosti. Otec nechtěl ji provdati, říkal, že jí potřebuje, a odbyl každého sprostředkovatele, kdo mu chtěl pro ni někoho dohoditi.

Proto opakovala Anna: „Sotva. Otec mne potřebuje,“ dodala v duchu a nenamítala proti tomu pranic. Pletla zas dál. Co měla nyní mysliti? Nezaměstnává-li nás přítomnost úplně, tíhnou myšlenky vždycky v budoucnost. Odmršťuje-li je pak budoucnost, klesají v minulost.

Anna myslila tedy na budoucnost a jak bude rok za rokem ubíhati v téže práci a starosti, bez proměny. Jí nděsila jednotvárnost té vyhlídky tak, jak se děje ohnivější povaze. Byla spokojena nyní a doufala, že jí bude i na dále. A kdyby otec zemřel? Ah, to se nestane. Spíše chtěla ona zemříti před ním.

Zas byla hotova s myšlenkami. Zpomínala na matku, která před čtyřmi roky zemřela, a oči jí zvlhly. Umírajíc, prosila ji matka, aby dobře se starala o otce. Ona to činila.

Pak bylo té mladé dívce, jakoby se jí něco rozžehlo v ňadrech a tu připadlo na mysl, jaké by to bylo, kdyby takhle nenadále, třeba nějaký kupec v krámě, vybíraje si voskované plátno, do ní se zamiloval.

Ruměnec polil ji, zas přestala plésti a zakryla si rukama oči, aby ten slabý stín zadržela, aby ten sladký sen dosnila. Viděla vnitřním zřením zlatou záři, v té záři jakýsi nevýslovně milý úsměv, ačkoli obličej žádný se jí nezjevoval.

Ale náhle trhla sebou a zdálo se jí ničemností, že se tomu oddávala. Pletla již zas.

Čas byl jí dlouhý. Podívala se na hodiny, jež proti ní visely v prostředku mezi Napoleonem prvním a císařem Františkem I. Bylo půl páté teprv. Ten čas byl proto tak dlouhý, že neměl obsahu tolik, co ho její duše potřebovala. Nemělať na spěch s pletením a složila je.

Vstoupila na práh krámu a dívala se do ulice té chvíle tiché. Dlažba byla pokropena a vycházela z ní vůně dešťová a prachová. Na protějších domech lesklo se slunce na oknech a odráželo se ode zdí a od stukatury, jež okna vroubila. Byl jasný den a málokdy byla Sirková ulice tak osvětlena. To uznávali kanárci a jeden slavík ve svých klecích. Kanárci trilkovali a slavík zaklokotal hluboce a silně. Chromá baba belhala se ulicí s ošatkou plnou levandule a karafiátů. Anna natáhla už ruku po kytičce, ale hned pomyslila si, že by to byla marná výloha.

Přec pronásledovala babu toužebným zrakem, avšak byla důsledná. Jak nedosnila lásky sen, tak nesáhla ani po svěžím pozdravu přírody a krásy.

Již zase natahovala ruku po svém pletení, ale váhala ještě. Hleděla ven do slunce, nechala si ovanouti tělo vzduchem letním a přese všecko přemáhání sebe, táhla ji srdcem touha a tucha mladosti.

Zas vtírala se jí myšlenka ta bláhová: „Což kdyby někdo přišel nenadále?“

Ale tu zavrtěla energicky hlavou a řekla: „Vždyť nejsem krásna.“

Odvrátila se a podívala do zrcadla. Tam viděla bledý obličej, trochu do zelena zabarvený, s očima bez lesku, s ústy bez půvabu.

„Budu žíti pro otce,“ těšila se a nyní sedla zas a spěchala s pletením, jakoby byl otec býval odsouzen chodíti bos, kdyby si nebyla pospíšila.

Nepozdvihla ani hlavy, když Leopold do krámu se vrátil.

On pozdravil ji poníženě, načež blahosklonně poděkovala.

Před ním byla by už dokonce styděla se dát znáti nějaké snění neb nudu! Zakabonila se poněkud a zdála se býti pletacím strojem.

Leopold usadil se proti ní za psací stůl pod hodiny a oba císaře a zanášel cosi do kněh. Anna pozdvihla oči, viděla jej psáti a odvrátila je zas ku práci neb na ulici.

Za chvíli Leopold přestal psáti. Nehnul sebou. Anna nestarala se o to. Ale najednou bralo jí něco dech. Hrdlo stáhlo se jí a měla srdce sevřeno. Mrákoty ji obcházely a bylo jí při tom do pláče. Horoucí ruměnec jí vstoupil do tváří. Práce padala jí z třesoucích se rukou. Ale než se vzpamatovala, byla nucena bůh ví jakým popudem podívati se na Leopolda a setkala se s pohledem něžným a prosebným dvou krásných modrých očí.

Mělať pocit, jakoby byla bývala bleskem raněna.

Ne, ne, mýlka to nebyla. Bylať milována.

Cítilať ten pohled než ho viděla a když jej viděla, cítila jej zas. Poprve byla jím zasažena jako chorobou, pak cítila jej co zdravé žití.

Co strávila tu dlouhých odpoledních hodin až posud ve společnosti toho mladého muže, aniž si ho zvláště všímala. Co den odpřádal se jednotvárný koloběh jejího myšlénkového žití tímtéž spůsobem co tohoto dne. Co den končívala jej tím, že se odhodlala žíti takto navždy. Vždy chránila se věřiti, že by bylo možno, aby byla milována nenadále, skoro zázračně.

Nyní bylo to zde. Bylo to možno. Zázrak stal se. Oh, jaké bylo to opojení! Jaký to okamžik v tom mládí chudém a zakrnělém!

Mezi tím co oči klopila, co zdlouha vstala a od Leopolda se odvrátila, žilo to ubohé stvoření žitím stonásobným. V ledovém poneb í jejího žití zavítalo jaro s prudkostí neslýchanou a vehnalo všecky city, dřímající ve tvrdých poupatech, v plný bohatý květ. To náhle, neočekávaně.

Rázem však ležel zas mráz na tom krátkém jaře.

Anna probouzela se z opojení a tázala se, bylo-li by možno, aby s Leopoldem se spojila? A otázka zněla, že by to byl nesmysl. Bylť to mladý člověk o rok mladší než ona. Musil se teprv učiti, neměl žádného postavení. Bylo by to bývalo s ním milkování bez rozumu, bez budoucnosti, jí nedůstojné. Otec učinil by tomu ihned konec, Leopoldovi rodiče horšili by se na ní, že spletla tomu chlapci hlavu.

Nemohlo, nesmělo to býti. Nebylo to nic. Byl to pouhý sen, jenž přeletěl kolem otevřených očí a projel všemi smysly. Bylo by však bylo nehodno motati jej dále.

Ukončivši takto ten okamžik blaha životního, měla Anna trpký výraz kolem úst a na čele lehounkou vrásku. Byla bledší a žlutší, zelenavější než jindy, když se opět k Leopoldovi obrátila s pohledem tak lhostejně ledovým, že by si byl mohl zoufati.

Ale on zahlédl prve dobře její překvapení a zachvění a nebyl tak nesmělým, jak se zdál. Přijal uctivě její příkrý způsob a poslechl mlčky, když mu kázala, aby šel převinout to a to plátno, které by se bylo jinak přeleželo.

Zmizel v pozadí krámu a jí bylo smutno.

Konečně byl tu otec. Vracel se v dobré míře. Byl osvěžen a vypadal mladě. Anna cítila se puzena vrhnouti se mu na prsa a přituliti se k němu, ale když se naň podívala, zalekla se. Jak to přišlo, že byly jeho vlasy, jindy tmavě kaštanové, sem a tam šedinami lehce prostříbřené, nyní černé jako uhel?

Co se to stalo? Anna byla jako zkamenělá, avšak nechtěla před Leopoldem ničeho říci. Neměla třeba slov. Otec porozuměl jejímu pohledu a zarděl se. Aby se vyhnul jejím otázkám, jal se zlobiti na všeliký nepořádek, který náhle odkrýval.

Leopold, zaměstnaný svými city, sotva slyšel, co mluvil. Anna pak brala si tiše klobouk na hlavu a nepromluvivši ani slova, podívala se ještě jednou velkýma očima na otcovy obarvené vlasy. Pak řekla jako vždy jindy: „Tak já zas jdu, měj se dobře, tatínku."

Nicméně neznělo to jako jindy. Otec kynul hlavou a teprv, když už byla na prahu, osmělil se a řekl: „Anna, poslouchej. Nečekej mne s večeří. Nepřijdu dnes domů, až leda později . . ."

Zakašlav rozpačitě, řekl ještě: „Mám schůzku se starým jedním přítelem."

Viděl, že tomu Anna nevěřila a to asi jen pro ty obarvené vlasy.

Anna neptala se, nenamítala nic a šla domů.

Cestou zdálo se jí, jakoby okolní domy na ni se řítily, tak dojímala ji myšlénka, že se jí otec chce oženiti.

2. Vdovcova láska.

„Nic platno, můj cukroušku, moje zlatá krásná Vikyčko, musím už jíti. Jednou to musí být, ale brzo, brzičko nastane nám ten sladký den, kde budeme spojeni na věky, kde nás nic více nerozdvojí do nejdelší smrti.“

Kdo takto hovořil u večer téhož dne v objetí hezkého kvetoucího děvčete, to nebyl nikdo jiný nežli náš rozšafný a vážený měšťan a obchodník, pan Bernard Horák.

Byla to tedy neomylná pravda, co Anna uhodla dle jeho barvených vlasů, že se chtěl v skutku oženiti a nejen to, že byl zamilován nic jinak než jako ten pošetilý Leopold, a nejen to, že byla jeho nevěsta jen o málo starší nežli Anna; a nejen to, že to bylo děvčátko čiperné a veselé až dost, zcela jiná nežli Anna, které se měla státi matkou.

„O, ty ošklivý muži,“ odpovídala mu jeho vyvolená a špulila při tom své plné svěží rty. „Hle, jak si teď už změněný. Jakým budeš teprv tyranem potom, až po tom sladkém dnu.

Co jsi se mne naškemral a nažebral o první políbení, jak byl jsi poslušen a ponížený. Podala-li jsem ti ruku, byl jsi už šťasten a když jsi dosáhl toho, že jsem se ti zaslíbila, hleďme, teď začínáš dělati milosti mně.“

„Ale moje blaho, jak mi křivdíš!“ zvolal zamilovaný vdovec. „Jak mohl bych dělati milosti tobě já? Ty mi prokazuješ milost svou láskou a přinášíš mi v oběť svoje mládí. Odtrhuji se od tebe těžce, to ví bůh. Ale doma mne očekávají. Co řekne Anna, že tak pozdě přijdu domů! Dosud ničeho neví. Zítra jí to povím. Pak nebude se smět diviti více, zdržím-li se tu trochu déle.“

„Ty se jí bojíš, té své dcery. To bude pláče, až jí to povíš, že tě mám ráda, že tě chci učiniti šťastného, jakým jsi ještě nebyl. To bude prošení: Tatínku, pro bůh, pro památku nebožky maminky — nedělej mi to! Slyším to, vidím, jak před tebou klekne a ty . . . ty jí povolíš . . . na mne zapomeneš.“

„Ale, ale, ale, Vikyčko, snad nebudeš k vůli tomu plakati, co si jen tak myslíš. Ach, ty nevíš tedy, jak tě mám rád a co bych pro tebe všecko učinil.“

Vzal ji znova do náručí a ona schovala si hlavu na jeho prsou, tulila se k němu tak vášnivě, že mu šla hlava kolem, objala jej kolem krku svýma plnýma pažema a on si myslil: „Ne, to jsem nevěděl, že může býti v lásce taková slast. To jsem ještě nepocítil.“ Nahlas řekl zcela opravdově: „Buď přesvědčena, že bez tebe nemohu, nechci býti živ. Doufám, že bude Anna rozumná jako vždycky. Ona nahlédne, že nemohu zůstati sám, že ještě nejsem tak stár. Vždyť jsem byl ve stáří, kde jiní se žení, když jsem ovdověl. Není-li pravda?“

„Ale, toť se rozumí. A jak ještě dobře vypadáš. Žádný mladík nelíbil se mi jakživ tak jako ty. Stokrát jsem ti to řekla. Ani já nemohu a nechci žíti bez tebe a přísahám, ano přísahám, opustíš-li mne, že si udělám smrt.“

Jak krásně vypadala! Vdovec myslil, že jakživ nic podobného neviděl. Její černé oči plály, líce jí hořely, bohaté černé vlasy spustily

se jí na šíji a ramena. Když těma zamilovanýma očima do něho se zahleděla, musil se rozplynouti jako tvrdý kov v žáru výhně a bylo nevyhnutelno, aby se vlil ve formu, jakou mu chtěla dáti.

A což, když se jí líbilo přísahati. Ať tomu bránil jak chtěl, ať jí držel tu měkkou ručinku sebe pevněji, ona mu ji vyrvala, zdvihala ke stropu, přísahala sobě smrt, kdyby ji měl zraditi.

Nebylo pomyšlení na odchod po takovém výjevu. Přivinul ji k srdci, vložil jí ústa na ústa a byl blahem bez sebe.

„Ale teď musím a musím jíti," řekl po dlouhé rozkošné chvíli. „Nikoli však proto, že by se Anna divila, že dlouho nejdu, nýbrž proto, že nejsem více sebe mocen, že by se něco stalo, čím bych se prohřešil proti úctě a šetrnosti, kterou jsem povinen své nastávající manželce. Ano, jdu, jdu."

„Vidíš, a já tě mám tak ráda, že ti chci všecko obětovati. Ano, chci, ještě bez závazků, abys viděl, že tě miluji jen k vůli tobě, že nedbám tvých peněz."

„O ty dítě bez falše!" zvolal vdovec plačky. „Bože, bože! Když si pomyslím, že jiný na místě mém by zneužil tolik důvěry a lásky a nezkušenosti. Ale ne, toho není tvůj muž, tvůj ochrance schopen. Neboj se, tys má, nikdo mi tebe nevyrve. Ale zcela mojí budeš jen tehdy, až ti zabezpečím čestné jméno a postavení. S hrůzou myslím, kdybych nyní s tebou lehkovážně jednal a kdyby mi pak [ku příkladu při návratu domů cihla padla na hlavu, kdybych zůstal mrtev ležeti a ty bys tu pozůstala ne více děvčetem ani vdovou a dokonce snad matkou. Proto buď s bohem, moje jediná. Kroťme ještě tu svou nesmírnou lásku. Však to poženu, aby nás pan páter spojil nejdéle do čtrnácti dnů."

Jak měkce, jak srdečně zněl jeho hlas. Ba věru byl to muž počestný a dobrý, jemuž bylo k odpuštění, že si dal vlasy obarviti, aby se zdál mladším vedle své mladé nevěsty.

Ona byla jeho něžností opravdu dojata. Nechala jej pak už jíti a když zůstala sama, oddychla si z hluboka. Pak běžela k oknu, aby mu kynula ještě pozdravem. Okno bylo v přízemí domu v tiché ulici Malostranské. Vedle domu táhla se zahradní zeď, přes niž se skláněly větve kvetoucích lip.

Horák ohlédl se k oknu své milé a když ji zahlédl, kynul jí dobrou noc. „Ty drahá duše," šeptal si, „jak se ti kdy odměním za tolik lásky? Jakživ nebyl bych hádal, že se mi takového štěstí dostane, natož v tomhle věku."

Viktorka dívala se za ním při svitu měsíce. Odvrátila se pak s ošklivostí. Postava, chůze prozrazovaly nastávajícího starce, ba zdál se starším než byl. Byl sehnut a vlékl nohy těžce za sebou, stavěl je obě v jednu stranu. Pak představila si ten obličej, ty barvené vlasy a žluté jeho zuby. Ani pomyšlení, že by ho byla milovala. Chtěla jen vznítit jeho lásku. Nicméně, když naň znova myslila, pravila k sobě: Mně se zdá, že mi to šlo přece trochu ze srdce, když jsem se k němu tak lichotila. Ba trochu ráda mám ho přece a ještě víc mu zvyknu ještě. A budu paní. Budu míti dům, jmění, peněz dost. Nebudu se muset pachtit o ten kousek vezdejšího chleba, nebudu míti starost o činži, nebudu nosit děravých střevíců a moje šatstvo bude zaplaceno.

A jaké šatstvo budu moci míti! Však mám vyhlédnuty šaty, jaké si zjednám. Ta hloupá Anna strojí se sice jako popelka, hůř než já až dosud. Ale já zavedu si to jinak než ona."

S takovými myšlénkami shasila svíčku a uložila se ke spaní. Neměla nyní už pražádnou starost, že by ji vdovec její zanedbal, a tak usnula klidně se šťastným srdcem. Šeptala si ještě jednou: „Mám ho přece trochu ráda."

3. Nemohl za to.

Když Anna asi před rokem si umínila, že chce uměti vše, co by bylo užitečno, zpomněla si také, že by se chtěla učiti dělání klobouků. Anna bývala zásobována kloboučky a klobouky od svého narození z vyhlášeného skladu paní Řepkové.

Paní Řepková byla tlustá, veselá paní, která se vyznačovala vlastností, že musilo jejímu obleku vždy nevyhnutelně něco scházeti, buď háček neb knoflík, a ne-li to, musila míti něco natrženo, ať to byl šátek neb mantilla neb čepec, klobouk, neb vlasy. Jestliže jí to někdo z laskavosti opravil, poděkovala se, ale hned si to stáhla tak, aby to bylo jako prve. Nebyla by to bývala ona, kdyby byla měla vše v pořádku. Její muž byl zlatník, ale stále bez práce, na čež paní neustále všem známým si naříkala. Pracovala ve svém závodě horlivě, ale bez hlavy. Nebyla s to více si pamatovati a chtěl-li někdo míti na klobouku modrou pentli, mohl býti jist, že se mu naň dostane všech jiných barev jen modré ne. Pak namluvila dotčenému zákazníku, že to sám chtěl takové, jak to udělala, a protože to bývalo obyčejně hezké, nechal to každý, jaké to bylo, neb věděl, kdyby to i předělala, že by to snad bylo jiné, než jak to bylo objednáno.

Tato paní měla pět dcer: Amalii, Rozálii, Teklu, Mínu a Viktorku. Ty vyrůstaly jak mohly, pobíhajíce kolem ní. Čeho jim bylo třeba, musily si na roztržité matce úsilím vymáhati. Konečně dostalo se jim pak obyčejně všeho, neb matka byla celkem dobrá a slabá k nim.

Když vyrůstaly, měla z nich dětinskou radost a oblekala si je jako z cukru. Sotva bylo některé třináct čtrnáct roků, vodila je do plesů a věnečků a k jich nápadníkům byla vlídná jako slunce.

Tak bylo nápadníků pořád dosti, ale ženichů po skrovnu. To děvčata nermoutilo. Byly veselé, bavily se a trochu pomáhaly matce v závodu.

Tak to šlo dobře, až matka se roznemohla a po krátké nemoci zemřela. Tu ukázalo se, že byla všecka zadlužena, a obchod musil býti puštěn. Děvčata hledala si zaměstnání v jiných závodech, jak mohla. Otec, jako obyčejně, nemohl najíti práci a neostýchal se dávat se živiti svým dcerám.

Tyto bydlily zpočátku společně a s otcem. Časem rozprchly se. Našly si místo. Jediná Viktorka bydlila ještě s otcem a živila sebe a jeho svou jehlou. Bylať nejhezčí mezi hezkými sestrami a líbila se velmi mladým i starým pánům. Vystřídalať několik známostí s muži nejrůznějších stavů a zaměstnání, povah a zvyků

Déle několika měsíců však nikdy takové spojení netrvalo. Viktorka říkala, že nemá štěstí. To měly její sestry jiné štěstí. Tekla provdala se za starého bohatého pána. Amalie odhodlala se sledovati českou rodinu do Ruska a byla skvěle placena. Rozalie byla komornou a chválila si své místo. Cestovala každý rok s panstvem a bavila se výborně. Mína měla známost s mladým důstojníkem, který jí sliboval, že si ji najisto vezme. Dalť jí to i písemně. Byl z bohatého domu a zahrnoval ji dary tak, že nemusila pracovati. Takového štěstí Vikyčce se nedostávalo. Její milenci obyčejně nic neměli a otec její? Darmo mluvit. Co matky více nebylo, oddal se dokonce ještě i pití.

Vikyčka měla to jediné štěstí, že byla a zůstala při všech svízelích veselou. Když neměla, neměla. Někdy ani neobědvala, často bývala půl leta s činží pozadu. Posledně nebyla již dokonce s to ji zapraviti a dala se vyhostiti domácím pánem, který vzal tolik ohledu na její krásné slzící oči, že se tím uspokojil a veškerého práva na trochu toho nábytku se vzdal.

Tak octla se posléze na Malé straně v bytu velmi levném, který jí opatřila její sestra komorná v neobydleném příbytku, vyhraženém nějakému panskému sluhovi na odpočinku.

Tam vyhledala ji Anna, která jí byla co zákaznice stále věrna, a žádala ji tehdy, aby se stala její učitelkou v umění vyrábění klobouků. Protože to bylo Anně vzdálené choditi k ní, přijala Viktorka s potěšením jejího pozvání a dávala jí hodiny doma na Linhartském plácku.

Když poprvé vstoupila do toho starého, temného domu, neměla ani nejslabšího tušení, že bude míti někdy naději státi se tam paní. Byla tehdy ještě veselejší než jindy, neb měla vyhlídku na slušný plat a pak jí velmi lichotila hodnost učitelky.

Povídala, štěbetala, smála se a bavila sebe i Annu při práci tak, že půldne rychle uteklo, a byla tam ještě uprostřed nekonečných krámů, mezi ostřižky pentlí a látek, umělých květin, drátů a špendlíků, když pan Horák z krámu přišel domů.

Jemu zakabonilo se čelo nad takovým neladem a hlavně nad neslýchanou nedbalostí, že posud nebylo k večeři na stůl přistrojeno.

Anna vyskočila, uklízela rychle, ale Viktorka jí nedala. Že bude uklízeti sama, řekla, Anninka že může si dohlédnouti v kuchyni.

Její vlídný ochotný spůsob byl by se každému zalíbil a nenalezal u pana Horáka zatvrzelejšího srdce než u kohokoli.

Než Anna z kuchyně se vrátila, tázal se Viktorky na její poměry, na otce a nemohl nepolitovati to mladé stvoření, když mu vše dle pravdy, výmluvně a příjemným spůsobem vylíčila.

Když byla s uklidem hotova a odejíti chtěla, berouc na hlavu svůj desetkrát předělaný klobouček a na sebe ošoupanou mantilku, pozval ji pan Horák, aby s nimi přece povečeřela. Ona přijala radostně toho pozvání a když pak odešla, řekl pan Horák: „Chudinka, vždyť prý někdy nemají ani suchého chleba.“

Anna byla otci vděčna, že byl k Viktorce tak laskav, a on, bůh to věděl, on nebyl tehdy ještě pohnut ničím jiným než její chudobou.

Ani on, ani Anna, ba ani Leopold netušili ještě ničeho, co se toho dne navléklo, co bylo souzeno, co potom se dělo.

Neb Leopold byl už v domě a byl tehdáž také u večeře a jeho nic nedojímala krása Viktorčina. Měl tehdáž jako nyní jen pro Annu oči a nad ní mu nebyla žádná ženská. Naopak, když příště se stalo, že Viktorka opět zůstala u večeře a když Leopoldovi jeho principal poručil, aby ji dovedl domů, protože dni se krátily a pozdě bylo: nebylo mu to vhod a mračil se tak, že budoucně pan Horák řekl: „Počkejte, Viktorko, doprovodím vás dnes sám."

To bylo po třetí hodině v dělání klobouků, kterou Viktorka Anně dávala, a nikdo ani tehdáž ničeho netušil.

Avšak nastojte, aby pravdě se neublížilo. Viktorka, neměla-li tehdy právě tušení, měla zábřesk myšlenky. Tu myšlenku prozatím sama sobě takto vyslovila: „Aj, to bylo by něco." Pamatovala to jak živa, jak jí tohle napadlo právě uprostřed kamenného mostu. Sníh padal a bylo to právě u sochy sv. Jana Nepomuckého. Vítr obrátil panu Horákovi deštník a ona se smála, sklouzla a chytila se rukama pana Horáka, aby neupadla. On podporoval ji ochotně, pak vedl ji dokonce a ptal se jí velmi něžně, zdali si neublížila.

A což on? Měl on tušení, anebo také zábřesk myšlenky? Ani pomyšlení. Vrátil se velmi důstojně a vážně domů a huboval zcela upřímně a sice na Leopolda, že si mnoho dovoluje, že je rozmazlen, dále na služku Nany, že není k ničemu, ani k tomu, aby někoho domů doprovodila a posléze trochu, ale jen malounko na Annu, cože si to s těmi klobouky zpomněla, že to dělá nepříležitost.

Leopold neslyšel, co proti němu se mluvilo. Byltě už ve svém pokoji; ale Nany, která pomáhala pánovi zouvati boty, vyjela proti němu jako furie. Jakže? Ona že by měla doprovázeti takovou slečinku domů? Proč pak nešla dříve? Proč okouněla tak dlouho, až ji pán pozval k večeři. A nevídáno, aby nemohla sama jíti domů. Však neměla zlaté hodinky, aby se musila báti, že jí je někdo vezme.

Nany byla dlouhá leta v domě a bylo zvykem všech domácích, že jí vždycky nechali poslední slovo. Tak vyhrála i tenkráte a věc byla skončena.

Anna zařídila budoucně svou učební hodinu tak, že vyčastovala učitelku dobrou svačinou a pak ji vyzvala, aby se déle nezdržovala, když se dni tak velmi krátily. Viktorka hodila hlavou a šla. Viděla, že z toho co myslila nebude nic. „Inu, nemám štěstí jako moje sestry," pomyslila si a poděkovala velmi vlídně hezounkému oktavanu, kterého znala z nějakého věnečku a jehož právě potkala. Ohlédla se pak za ním a viděla s potěšením, že též on se ohlédl a dokonce zastavil.

Vzdor tomu však trhla sebou a spěchala dále a neohledla se už ani jednou, ačkoli věděla, že ji sledoval. (Pokračování.)

Za písní maloruskou.

Vzpomínky z cest **Ludvíka Kuby.**

I.

Každému, kdož cestovati bude po Rusi, zvláště po Ukrajině, pokládám za potřebné připomenouti, že mu nepostačí stará známá rada: Měj oči na vše otevřeny! nýbrž že ji nutno doplniti dodatkem: A uší svých též neodvracuj!

Zdá se mi to potřebným proto, že jsem seznal lidi, již nemají dosti slov, aby aspoň přibližně vylíčili nekonečnou nudu, již prý cestování po Rusi působí. A přece stačilo, aby si pouze bavlnku z uší vyňali! Potom byli by hovořili jinak a byli by měli větší hojnost a vděčnější látky ke svým rozhovorům o Rusi, totiž o její prostonárodní hudbě a zpěvu.

Slyším námitky: „Jsme laici a nerozumíme hudbě.“ Slyším, ale nedbám. Zjevy, které v tomto ohledu poskytuje Rus, jsou tak překvapující a neuvěřitelné, že pozastavují každého cestovatele bez rozdílu, byť i hudebním odborníkem nebyl, jen má-li normální vnímavost pro své okolí.

Sbírám na doklad toho rozváté lístky ve své paměti a komu na tom záleží, aby se o pravdivosti slov mých přesvědčil, nechať mne při vzpomínání mém provází.

Pamět moje zastavuje mne již na prvých ruských stanicích.

Jest známo, že u nás, jak mile vlak zastaví, vskočí pod vozy ve větších stanicích dělníci a přitloukají u kol železničních vozův závory, čímž působí nepříjemný hluk a hřmot, podstatnou to součástku tak zvané železniční ukouřené poesie.

V Rusku jest jinak. Ruský dělník sice jest umouněný jako náš, zápasící tvrdě o chleb vezdejší jako zdejší jeho soudruzi a má tudíž stejně nelichotnou představu o kráse a příjemnosti tohoto světa, jako pracovníci naši. Než rozdíl jest přece a značný. Ruský dělník ví, že nikdy není jádro beze slupky a zlata že nutno z rudy dobývati, a ví také, že bez práce se ani jádra ani zlata nedobude. Kromě toho má ruský dělník dosti vůle a potřebného přirozeného instinktu, aby prostě a přímo sáhnul dovnitř a vyňal zlaté zrno.

Zmíněná funkce hřmotná jest ruskému dělníkovi vhodnou příležitostí, aby dotyčné vlastnosti objevil. Hřmot, působený při oné práci, jest ruské duši zvukovou rudou, z níž lze nepatřičné příměsky odstraniti, aby se objevil čistý hudební souzvuk, akustický drahokam. A ruský dělník má opravdu tolik potřebného vrozeného pudu, aby to vše vykonal. Vskočí pod vůz, a pasažerům, již počali si uši ucpávati z obavy před

chystaným hřmotem, poznenáhlu ruce klesají a všichni, jimž netřeba zavazadla a jiné záležitosti obstarávati, stojí a s úsměvem naslouchají pěkné melodii, povstalé z částek souzvuku hudebního, kterou možno v mluvě hudební takto tlumočiti: e, a, cis; e e, a, cis. (K tomu podotýkám, že se to děje v trojčtvrtním taktě a že čárky zde značí doby čtvrťové, středník pak čáru taktovou. Následkem toho ona dvě e e jsou osminy.)

Souzvuk onen zní přesně tak, jak bylo udáno. Komisi, jež vozy tyto z dílen továrních přijímala, zajisté ušlo, že železné ústrojí vozův jest přísně naladěno, nikoliv ale duši prostého dělníka. Zmizev v šeru pod vozy, utvoří si z namahavé práce zábavu, protivný hřmot přemění ve skutečnou hudbu, jíž dosahuje ruský dělník tím, že mimo potřebná udeření na závory učiní ještě některé nárazy na jistá pečlivě vyhledaná místa na nápravách.

S tímto zjevem možno setkati se ne-li na všech, tož na veliké většině oněch ruských stanic, kde se funkce tato vykonává. Někdy vyskytuje se rozdíl v tom, že nápravy u železničných vozův bývají jinak naladěny — ovšem bez vědomí slévárny, kde vozy byly zhotoveny. V tom případě zní ona melodie e, gis, h; e e, gis, h.

Doporučení hodná jest každému cestovateli po Rusi pozornost v této příčině. Poutník bude míti opět více o jednu z přečetných zajímavostí, jež ruské nádraží a železniční život ruský vůbec podává, a ohromné distance, jež při cestování po Rusi nutno konati, tím příjemněji mu uplynou. —

Také já byl zaujat tímto sice nikoliv světodějným, nicméně však zajímavým faktem, a sice do té míry, že vlak, aniž jsem se nadál, zastavil ve stanici, kde mi bylo slézti a čekati od šesté hodiny večerní do desáté noční na vlak druhý. Bylo to v Lubotíně na Malé Rusi.

Když jsem byl na tamním tichém nádraží několik „otkrytých pisem“ napsal a vhodil do poštovního „jaščika“ (skřínky), jímž jest každé nádraží ruské bez rozdílu opatřeno, zbylo mi ještě dosti času vyjíti sobě na procházku. Poněkud se již šeřilo. Byl to prvý večer na ruské půdě trávený a proto snad dojdu omluvy, přiznám-li se, že jsem se zadumal v širém nekonečném temnu, v něž se klidná krajina každým okamžikem vždy více halila. Na temné obloze počínala již vybíhati třpytná noční drůbež. Ticho kolkolem vládnoucí plnilo mne zvláštní posvátnou náladou a mysl bezděčně se zapřádala ve sny a obrazy, vykouzlené vzpomínáním na bouřné doby maloruské kozačiny, nad jejíž pochovanou slávou zelená se nyní v letě čeřící se kovyl, na podzim pak skučí smutné větry. Snad pláčou nad zapadlou slávou kozáckou — kdož ví!

Rázem bylo pásmo vidin mojich přetrženo.

Šerem, jež bylo pro mne tím tajemnější, čím více jsem neznámost kraje a vzdálenost jeho od břehův labských pociťoval, zavzněly z nedaleké osady tklivé táhlé zvuky dojemného nápěvu. Kýs roztoužený kozáček pěl — snad kdesi pod oknem své „čornobryvky“ — píseň lásky, plnou něhy a hlubokého citu.

Tiše vanula píseň noční temnotou, tiše, klidně a jemně, ale tím vítězoslavněji vnikla do mého vnitra. Vše ostatní zaplašila a sama ujala

se vlády. Na odpor jsem ani nepomyslil a oddal jsem se bezděčně dojmům zevnějším, jimž poetické okolí mysl moji už předem z hluboka připravilo. Slov písně jsem neznal, ale duše i bez nich cítila jejich obsah, jejž měla citupiná melodie ilustrovati; vždyť známo, že mistrné ilustraci netřeba ještě výkladu. Kontury oné písně, prosté, originelní a mocné, účinkovaly na mne neodolatelně. Znal jsem sice maloruskou píseň už dříve, ale jen z notových značek, v jichž mrtvé formě jest v knihách uložena a dle nichž jsem se snažil začasté o samotě, mezi čtyřmi stěnami svého mládeneckého pokojíku vytvořiti original. Nyní jsem jej měl před sebou a šťastná náhoda poskytovala mi vhodnou příležitost přirovnati bezbarvý výsledek mé snaživosti a živý, vonný květ původní. Cítil jsem ten rozdíl, viděl jsem, že pokusy moje nebyly než pouhým nedokonalým elektrisováním mrtvoly, jíž bych byl rád vlil opět oheň života; zde mi však tento oheň sám vstříc planul a mně bylo se přesvědčiti, že s tou silou a s tím žárem může jen zde plápolati, poněvadž jen zde má dosti potřebného oleje, jenž nazývá se: neporušenost slovanské bytosti maloruské. Cítil jsem, jako syn slovanského Západu hlubokou porušenost naši; usedl jsem na kámen a ssál bez míry prostou nezkalenou krásu, jíž mi onen večer tak štědře podával. Ani mi nenapadlo poskvrniti posvátnou chvíli olůvkem a notami....

Táhlé zvuky ukrajinské písně dozněly.

Kozáček rozloučil se s obrázkem svým a ubíral se sklíčen tíhou lásky do své chaty — tak mi vyprávěla vzrušená obraznost moje. Ona ostatně neskrblila hojnými barvami bohaté své palety, jimiž vidinu moji půvabně spestřila a posléze dlouhým vřelým polibkem a zaslzenými zraky obou zamilovaných vybájený výjev dokončila. Snad jsem uhodnul, snad vidina ta byla obrazem skutečnosti, jež se nedaleko odehrála, jisto však, že ne-li kozáček, tož já sklíčen ubíral se do nádražní budovy, nerad louče se s tklivou noční poesií, při jejíž naplněné číši byl bych rád probděl celou noc...

Než vzmáhající se v nádraží hluk připomněl mi, že nutno vrátiti se. Shromáždění pasažérové, úředníci i posluhové očekávali již vlak, jenž každým okamžikem měl přibýti.

Za nedlouho, těžce sobě oddychujíc, přijela neunavitelná lokomotiva, aby mne zanesla k srdci Ukrajiny — k Poltavě.

K městu tomu pojí se nejkrásnější vzpomínky z mého cestování po Rusi. Přirovnám-li vše, s čím jsem se i jinde setkal, musím vyznati, že jiné kraje snažily se poskytnouti mi více a mnohé též poskytly, ale prvenství přece zůstalo Poltavě, poněvadž dojmy první zůstanou vždy nejmocnějšími a nenajdou soupeře, jenž by je místa toho zbavil.

V Poltavě bylo mi seznati to, co jest pýchou Ukrajiny: maloruské rabotčí (dělnické) chory.

Seděli jsme za jasného večera v zahradě, otevřené do jedné z postranních poltavských ulic. Temná obloha počínala již v černé svoje kučery vplétati věčné perly nebeské a jemný šelest křovin zdál se vypravovati tajemnými slovy o šedém popelu a staré slávě Sahajdačného a Dorošenka. V besídce, živou zelenou mříží zastřené, třpytil se na za-

krytém stole šumící lesklý samovar a černobrvá chozjajka naše, Něonila Andrejevna, podávala dosti četné a co do pohlaví různé společnosti rudý, lahodně páchnoucí čaj. Pravý maloruský večer. Dámy v běloskvoucích sоročkách s ohnivými vyšívanými květy na širokých řásných rukávech a s bohatým a pestrým „naměstem" kolem šíje mi postačovaly, abych s pravou rozkoší pociťoval půvab přítomné chvíle, její ruskost.

Počal jsem si se začátečnickou nedovedností dělati papiros a učinil jsem v tom směru několik marných pokusů. Ustrnuvši se nade mnou, převzala pozorná chozjajka z rukou mých papír i tabák s laskavými slovy: „Pazvoltě vam sdělať papiros" a v mžiku mi jej, obratně svinutý, podávala, začež se jí ode mne, poněkud studem zardělého, nelíčených díkův dostalo. Pak jsem rozžehl sirku, a čekaje, až prchne čpavý sirný zápach, zahleděl jsem se v modravé prchající obláčky jedovatého dýmu, od něhož pojednou pozornost má jinam přeplula.

S protější strany ulice zavanul k nám jemný zpěv osamělého hlasu, jenž, učiniv několik oblouků melodických, přibíral i hlasy druhé, jež se k němu připojovaly jako potůčky k řece, aby na konec splynuly v chor překvapující krásy, dmoucí se vlnami mocných a plných harmonií. Chor ubíral se svéráznými břehy maloruské národní hudby. Souzvuky tak čisté, jaké jen na vybraných koncertech zvyklí jsme slýchati, ubíraly se zvláštními chody, svými vlastními stezkami a křivkami, jež jsou jen tam možny, kde nebylo vnucováno dobrodiní západní kultury. Hlasy vinuly se vážně, důstojně, mocně i půvabně, tvoříce lahodně zaokrouhlený soulad, a vyšinuvše se na vrchol, klesaly poznenáhlu, až posléze se rozplynuly v unisoně táhlém a neustále slábnoucím . . .

Teprv po chvíli, když mne veselá sousedka moje upozornila se smíchem, že mi sirka ve ztuhlé pravici shasla, teprv potom vrátil se duch můj nazpět. Tím také přerušeno ticho, jež bezděčně zavládlo při zavznění prvých zvuků nedalekého choru a uhaslá sirka i moje osoba staly se předmětem různých dobromyslných žertův, nápadův a posléze i všeobecného smíchu, k němuž jsem se sice i já přidal, ale ne na dlouho. Brzy jsem zavládnuvší šum přerušil dychtivou otázkou. „Kdo to pěl?"

„To jsou robotníci — dělníci — od protějšího truhláře."

— Dělníci! Prostý lid! —

„A kde se tomu učí, a od koho?" tážu se dále.

„Sami, jeden od druhého."

— Slyšte! —

Od této chvilky neměl jsem smyslu pro další zábavu, pokud jsem si nezajistil, že mne druhého dne chor navštíví, abych se mu mohl cele věnovati. Bylať mysl moje tímto nadobyčejným zjevem do té míry překvapena a udivena, že jsem odpovědi na své otázky s reservou, ba pochybností přijímal.

Než dne následujícího jsem všech pochybností pozbyl. Sbor pěl v mojí jizbě, kde jsem současně zapisoval úplnou partituru, t. j. všechny hlasy těchto chorův. Při tom jsem seznal, že je to vskutku prostý lid, obyčejní ruští dělníci, neznající ni čísti ni psáti; neboť v Rusku není školní návštěva nucená. Seznal jsem též, že se umění

svému neučili nikde, totiž v žádném ústavě nebo ve škole, ale že se vše to přenáší dle zákonův umění prostonárodního od jedněch ke druhým; cvičí se sami a všecky hlasy spojují v ladnou harmonii dle svého přirozeného hudebního jemnocitu, rozvitého jednak dle vrozeného nadání, jednak pod vlivem církevního pění ruského.

Domnívám se, že bude případně naznačena výtečnost tohoto choru, řeknu-li, že netřeba více než půlhodinné přípravy pod rozumným dirigentem, aby mohla pěvecká ona skupina vystoupiti před posluchačstvem nejpřísnějších požadavkův, při čemž by publikum bylo brzo vyrušeno z rovnováhy, nevědouc, čemu dříve se obdivovati: znamenitým hlasům, či podivuhodné secvičenosti pěvcův, nebo zvláštní a přece dokonalé harmonisaci anebo konečně původnosti i svéráznosti jak nápěvu, tak i celého ústrojí této podivuhodné tvorby prostonárodního ducha maloruského!

Na onen večer, kde jsme byli při pití čaje překrásným oním chorem překvapeni, nezapomenu nikdy, ačkoliv jsem později našel ještě více chorů rovněž tak výtečných jako byl onen poltavský. Požitek podobný pak může každý získati snadno, cestuje-li po Malé Rusi. Neníť maloruský rabotči chor žádnou řídkostí, ač při tom pro svoji cenu nepřestává býti vzácným a největšího pozoru hodným zjevem. Setkáte se s ním mimo nadání, tím spíše, že od řemeslných dělníkův přechází zvyk ten často i na služebný lid.

Stane se na příklad, že jdete večerem okolo domu, u něhož na dlouhé, šedé dřevěné lavičce sedí několik osob služebných, co do pohlaví i věku rozdílných. Děvče počne pěti a ostatní přísedící se dle své vůle připojují, ten dříve, onen později, až posléze vše se rozezvučí v plnozvučný chor. Jde kolem známý mužík s ohnivou velkoruskou přes kalhoty přetaženou košilí. Zastaví se a poslouchá, maje myšlenky pohříženy právě tak hluboce v mlhovité sny jako ruce v nekonečných kapsách svých spodkův.

Sbor konečně splynul v závěrečný unison, jenž slábna víc a více, zmírá posléze na rtech pěvcův. Nyní se němý pozorovatel vytrhne z hlubokých myšlenek a vytáhnuv spolu ruce z neméně hlubokých kapes, pozdraví srdečným potřesením rukou své známé a přisednuv na vyzvání, pěje dále s ostatními.

Takovým spůsobem se často chor množí, z čehož viděti, že prostonárodní chor není přísně omezený a vytčený pojem, nýbrž cosi měnivého, závisícího na okolnostech jak ve svém rozměru, tak i ve své vnitřní ceně a jakosti. Než tato okolnost jest jen dokladem původnosti choru, jest dokladem, že maloruský chor jest organismus živoucí, jehož kořeny vězí v národní samobytnosti lidu, na níž také cele závisí. Jak mile onen zanikne, zanikne i prostonárodní chor.

Takový sbor je cosi naprosto rozdílného od sboru umělého po stránce právě vytčené. Sbor umělý, jaký pěje na př. salonní kvarteto na podiu, jest v theorii absolutní a nezměnitelný celek, a každou odchylku nutno považovati za chybu. Zpěváci jsou pouze pokorně oddanými sluhy skladatelovými, jehož přání jest jim spolu přísným rozkazem. Jsou pouzí vykonavatelé cizí vůle, kteří svoji povinnost tím lépe konají, čím lépe dovedou sebe zapříti, aby se podříditi mohli předpisům, dle

nichž se právě tak musí říditi výška tonů jako vlnění vzrušených citův pějících umělcův.

A prostonárodní chor? Můžete říci, že to, co vám zde právě lid pěje, jest authentické znění, pravé „autorisované“ vydání? Vždyť již za malou chvíli, když se chor o jednu sílu rozmnoží, přibude opět nový hlas, jenž sice, možná, připojí se k některému z dosavadních hlasův, možná však také, že si „povede svou“, při čemž bude jeho samostatnost omezována toliko ohledem na celkový soulad! A jiný chor pěje opět jinak.

Zkrátka, při choru prostonárodním není nic absolutního: ani počet zpěváků, ani jejich dokonalost pěvecká, ani jejich rozvržení podle hlasův, ani melodické vedení jednotlivých hlasův, ba ani základní melodie nedovede zachovati svoji nedotknutelnost a musí strpěti, napadne-li některému sopranistovi nebo sopranistce, vznésti se výše, aby zde přivěšovali různé melodické fábory a stužky. Stojí-li před vámi prostonárodní chor, stojí před vámi skladatel i produktivní umělci. Skladba ovšem nepřináleží těmto individuím, na něž patříte, ale ona náleží onomu skladateli, jehož přítomná individua jsou organickými součátkami, řeknu molekulami. Skladba ona jest dílem národního ducha, jenž vtělen jest v dotyčných osobách, kteréž proto také vystupují jako praví onoho sboru majetníci či tvůrci, vědouce a nebo lépe, tušíce, že jim není tím dán jistý příkaz, nýbrž toliko naznačen směr, jakým se má jejich pud umělecký ubírati. Prostonárodní chor jest výplodem umění lidu a spolu obrazem pěvecké dokonalosti, nadání, citův a přítomné nálady pějících osob; jest výslednicí nejrůznějších okolností, kterážto závislost činí jej nestálým jako dubnové počasí. Můžete býti jisti, že chor, jak jste jej nyní slyšeli, již nikdy neuslyšíte, nýbrž skladbu více méně změněnou. Ba lid nezapěje ani všechny slohy stejně! Již každá druhá a třetí bude vykazovati značné odchylky, zejmena pokud se vedení jednotlivých hlasův týče, poněvadž se každý ze zpěvákův pokouší melodii svoji měniti.

Ostatně bude o věci té pohovořeno ve zvláštní stati v některém z našich časopisův, na niž ty, již se o věc zajímají, odkazuju. Zde ještě něco málo dodám o městě Něžíně, jež v tomto ohledě jest nad míru zajímavo.

Rabotčí chory vůbec jsou jen v městech, poněvadž jen zde jsou řemeslníci. Nejeffektnější chory pak jsou v Něžíně na ruskokyjevské dráze. Chory ty mají svoje zvláštnosti, jsouce směsicí různých živlů, o čemž není zde místa hovořiti. Než úchvatná jest čistota harmonií, jež zde slyšíte, a zajímavý jest též způsob, jakým se provádějí produkce.

Kdo pojede na Rus, nechť si v sobotu odpoledne vyjede z Kyjeva do Něžína, aby zde strávil sobotní a nedělní večer. V Něžíně mu lze navštíviti tamní znamenitý „Filologičesko-istoričeskij institut“ a Gogolovy sady, večerem pak si zajde přes některý ze tří vetchých dřevěných mostův, klenoucích se nad úplně zarostlou říčkou, do ulice Maherské, kde uvidí zástupy 15—20 mladíkův, jejichž mysl jest poněkud také kořalkou již rozjařena. Zástupy chodí vážným, stejným krokem po ulici a pějí volným ruchem a vážně písně různého obsahu. Akkordy jsou neobyčejné čistoty a pěvci patrně to velmi dobře pociťují, neboť rádi se, zvláště ve výšce, na některém souzvuku déle pozdrží než jak to

takt dovoluje. Než co jim takt? Či jsou skladatelé k vůli hudebním „zákonům“? Naopak, vše co hudba podává, jest aparátem, jímž volně disponuje skladatel a jediným zákonem jest — umělecké jeho svědomí.

Výlet do Něžína snažně odporučuji. On každého nejen poučí, ale také potěší, nebo zjevy, jež tam se naskytají sluchu poutníkově, jsou úchvatné, sloužící ku cti nejen Malorusům, ale Slovanstvu vůbec. Český pak poutník, vyhýčkaný neodůvodněnou „muzikantskou“ slávou jména českého, pokorně klekaje smekne a udeří se v hříšnou svoji hruď říkaje skroušeně: Mea culpa! Od té doby pak také odvykne myšlénce, že jsme my Čechové prvým hudebním národem mezi Slovany. —

Bankrot páně Křikavův.

Črta ze všedního života

od

Ignáce Herrmanna.

řede vraty starého, hnědého dvoupatrového domu v Ječné ulici stály dvě ženy a hleděly dolů ke Karlovu náměstí, na chodník, po němž kráčely dvě osoby, vyšedší před okamžikem z téhož domu. Byl to starý, poněkud již přihrbený pán v kožiše bývalé mody, ale posud zachovaném, se šedými, dlouhými vlasy pod kastorovým kloboukem, vlídného pohledu, svadlých, zamodralých rtů — a dívka asi třicetipětiletá, sličné, bledé tváře, kteráž při povrchním pozorování jevila výraz jakési lhostejnosti, unavenosti. Než kdo zahleděl se bedlivěji do tohoto staropanenského obličeje, byl by postřehl v něm rys, táhnoucí se od chřípí ke rtům, v němž ležela jakási stálá, nikdy nemizící výčitka. Zdálo se, jakoby dívka vyčítavým pohledem svým opírala se neustále o něčí tvář, i když hleděla do prázdna.

Dívka silně napadala na pravou nohu.

Jedna z oněch žen — nebo lépe bab — kteréž pohlížely za starcem a jeho průvodkyní, byla rohlíkářka Štětinová, jejíž malý krámek i se zasklitou stolicí stál ve průjezdě domu, z něhož pán a dívka vyšli. Druhá byla její nová odběratelka, žena lampáře Šťovíčka, kterýž přistěhoval se v posledním kvartále do sklepního bytu v blízkém domě. Šťovíčková patrně pronesla nějakou otázku ve příčině oněch dvou osob, neboť Štětinová odpovídala:

„To? To je náš milostpán Lexa a naše slečinka Roza . . .“

„Ta je svobodná?“ tázala se Šťovíčková dále.

„Chvála bohu, svobodná,“ přisvědčovala rohlíkářka, a pohleděvši do průjezdu, není-li tam nepovolaného ucha, přiklonila se více ke Šťovíčkové a dodávala:

„Svobodná, svobodná, jak jeptiška, paničko. A s tou by byl také někdo asi pochodil, chudák. Pán bůh si nadarmo neznamená své vybrané. Viděj', je mrzák — a vybírala si, ale nedobrala se pak. Ta má něco na svědomí! I s tou chromou nohou přivedla několik lidí na mizinu, ale pak na ni jeden vyzrál — to jsem tu ještě neseděla, slyšela jsem to — a nechal ji klečet u oltáře! Vstal, řek': poroučím se — a šel. A to byl právě ten, kterého by byla ráda chtěla — milostpán se pak moc a moc za ním nachodil, aby se vrátil, ale on už nešel...“

„Jdou, jdou!“ zatřásla hlavou Šťovíčková a podívala se honem ještě za otcem a dcerou, dokud nezmizeli dole za rohem.

„Ano!“ dotvrzovala Štětinová. „A pak už nikdo o dům ani nezavadil a slečinka zůstala na lák. Inu, peníze také nejsou všecko. Měla ona si myslit, že musí na svou nohu něco slevit . . .!“

Dobromyslná Štětinová usedla zase do své stolice za krámkem, roztáhla nohy nad popelníkem a strčila ruce do starého, zamaštěného rukávníku, potaženého srstí trojbarevné kočky. Paní Šťovíčková odcházela po vrzavém sněhu uspokojena, že zase něco ví, a umiňovala si cestou, že si o tomhle se Štětinkou ještě příležitostně promluví, aby to věděla docela dobře. Neboť jí záleželo velice na tom, aby poznala důkladně své nové okolí.

Avšak paní Štětinová při vší dobré vůli nebude jí moci pověděti, jak se všecko na vlas událo, když „ten jeden slečnu Růženu Lexovu nechal u oltáře klečet a šel.“ Nesedělať tehdáž ještě se svým velkoobchodem ve průjezdě domu páně Lexova a prodávala jen, jak před časem od jiné starostlivé paničky koupila. Ve skutečnosti udál se případ trochu jinak — paní Štětinová odpustí mi, že se od její vypravování poněkud uchýlím.

* * *

Od onoho strašlivého, osudného dne pro slečnu Růženu minulo již plných šestnácte let. Tehdáž chodil za devatenáctiletou dívkou obchodvedoucí ze závodu s galanterním zbožím „Bratří Smrčků“, pan Vendelín Křikava. Majitelé závodu měli ho rádi a počítali asi, že u nich pobude Křikava delší čas, i neukrývali před ním poměry svého závodu a rozličné malé obchodní tajnosti a styky s jinými domy, jak opatrní obchodníci obyčejně činí. Vendelín Křikava znal brzy všechny prameny a zaznamenával si i pilně jména nejlepších zákazníků firmy, aby je získal jednou pro sebe. Neboť nelíbilo se mu, aby dlouho sloužil, a jeho ideálem bylo „udělati se pro sebe“. I hleděli jednou páni Smrčkové udiveně, když jim Vendelín Křikava oznámil, že vypovídá a že od nejbližšího kvartálu zařídí se sám v Ovocné ulici.

„Proč spěcháte?“ tázal se ho starší pan Smrček nelibě dojat, že jim odchází nejen obratný pracovník, ale že jim přibývá konkurent, jemuž známy jsou útroby jejich závodu a kterýž zajisté bude ze zkušeností svých těžiti.

„Jako obchodník musím počítat, vašnosti,“ odpovídal Křikava hladce; „neutíkám z vašeho závodu, že by se mi tu nelíbilo, ale sestárl bych a neměl bych později té podnikavosti jako nyní. Co si troufám nyní, netroufal bych si snad za deset, ba ani za pět let . . .“

„Ale pokud vím, nemáte potřebného kapitálu k takovému podniku,“ upozorňoval dále pan Smrček. „Nechci vás zdržovat, ale rozmyslete si věc dobře, abyste neutonul. Právě teď nejsou obchody skvělé . . .“

„Počítám s úvěrem, jako každý obchodník,“ odpovídal opět Křikava a vyhýbal se dobráckému pohledu páně Smrčkovu.

„Ale úvěr není nekonečný,“ namítal opět pan Smrček. „Uvažte, že účty, směnky dospějí ke placení a nepůjde-li vám náhodou obchod hned z počátku, zamotáte se do toho. Ztratíte trpělivost a chuť ke práci, ztratíte důvěru ve svůj podnik, a to je nejhorší; nespěchejte, máte času dost na samostatnosť, jste mlád . . .“

„Počítám jako obchodník i se svým mládím,“ odpověděl nyní Vendelín Křikava sebevědomě a pohladil samolibě plný svůj vous. „Jsem mlád a snad sám uznáte, vašnosti, že i trochu k světu, ožením se. Proto nepočítám na dlouhý úvěr — dva, tři měsíce mi dostačí a pak, jakmile se ožením a věno dostanu, uhradím úvěr a nebude mi ho více třeba.“

Tato slova promlouval Křikava tak pyšně, ba tak chlubně, že pan Smrček umlkl a odvrátil se s hlavou svěšenou. Ale ještě jednou otočil se ke mládenci svému a otázal se:

„A máte partii? Je to jisté? Jsou tam peníze?“

„Ah,“ smál se Křikava s vysoka, „to jsem dobře vypočítal. Šel jsem z jista, peněz dost a jsem vítaným ženichem. Mohl bych se ženit zítra, kdybych chtěl, ale zařídím si dříve krám, aby tchán viděl, že také něco mám . . .“

„Bude to ovšem na dluh . . . .,“ prohodil nyní poněkud štiplavě pan Smrček.

„Ne na dlouho, ne na dlouho, vašnosti,“ odpovídal Křikava také s narážkou; „jsou staré závody se starými dluhy . . .“

Pan Smrček však přemohl se již, přistoupil ke mládenci a podávaje mu ruku řekl upřímně:

„Nu, nemůžeme vás držet, ale neradi vás pouštíme. Vystupte si tedy, kdy chcete, a přeji vám, aby se vám dobře vedlo. Co jsem řekl, myslil jsem přátelsky — nemluvím jako konkurent k nastávajícímu konkurentu.“

Vendelín Křikava přijal obřadně ruku chefovu, potřásl jí, urovnal si pak manšety a jelikož bylo poledne, chopil se klobouku a hůlky, zapálil si doutník a šel k obědu.

Starší pan Smrček pohlížel za ním velikou skleněnou tabulí výkladní skříně a složiv ruce za zády řekl polohlasně:

„To je špekulant! Když nastoupil, tvářil se, jako by u nás chtěl umřít!“

* * *

Nejbližšího prvního loučil se praktický mládenec se závodem pánů Smrčků a již za týden potom stál mezi dveřmi krámu v Ovocné ulici, nad nímž skvěl se černozlatý štít s nápisem: Vendelín Křikava. Ve výkladní skříni narovnáno bylo z brusu nového ozdobného zboží z ruské juchty, z kůže tulenní, z anglické žluté teletinky, z belgického grogrénu, z marokénu, z waterproofu i z hedbáví, a ve krámě nahromaděno bylo cestovních vaků, kabel, brašniček, alb, kuřáckých stolků, hracích strojků, garnitur pro elegantní byty, až oči přecházely. Vše to, jak pan Smrček dobře tušil, bylo na dluh, na úvěr, aneb aspoň z veliké části na úvěr. Vendelín Křikava dovedl si opatřiti dostatečných rekomandací a objednané zboží došlo v čas, aby neotevřel krám prázdný.

Křikava přecházel po krámě a přelétal naplněné přihrady regálů a povytažené zásuvky se skvělými titěrnostmi zálibným pohledem. Vše zářilo novostí; bronzové a niklové kování, ocelové zámečky, tlačené tepané okrasy předmětů skvěly se jak zlato a stříbro, a celý krám naplněn byl příjemnou vůní čerstvé juchty. Toto ovzduší lahodilo čichu Křikavovu a dokonalou spokojeností a blažeností naplňovala ho myšlénka, že jest pánem všeho toho. Ale touha jeho nesla se ještě dále. Ještě to není obchod, jak si jej představoval a jak si ho v duchu byl vymaloval. Kupující nemají pravého dojmu, když je obsluhuje jediná osoba. Stačil by sice odběratelům svým, obsloužil by vše, ale jako obchodník musí počítat i na dojem. Jen jakmile se ožení, přijme mládence, nějakého pěkného, úhledného člověka, a ten bude mít na starosti krám, kdežto on, Křikava, posadí se tam vzadu za ořechové pažení krámu, vyplněné kaleným sklem, kde bude po celý den hořeti plynový plamen, a tam bude účtovati, vymýšleti, kombinovati, kalkulovati — aspoň se bude tvářiti, jako by vše to činil, aby kupující viděli, že to je obchod velký, že „to jde“.

A jedva uplynulo asi čtrnácte dní od otevření Křikavova závodu, již objevily se v pražských listech oznámky, veliké, nápadné, hrdé:

Vendelín Křikava, majitel závodu s ozdobným zbožím, a slečna Růžena Lexova, dcera majitele domu, slaví svůj sňatek zítra... atd.

A toho dne, kdy se oznámení objevilo v listech, poslal si Křikava pro výtisk všech novin, v nichž sňatek svůj oznamoval, a pročítal každé oznámení v každém listě zvláště a potom posnídal s pocitem neobyčejného uspokojení a odcházeje do obchodu vzal všecky listy ssebou a rozložil je tu po pultě a stále se zhlížel ve svém inserátě. Těšilo ho tak nesmírně, že jeho jméno jest vytištěno a zdálo se mu, že celá Praha četla dnes noviny, hlavně však jeho insert, a že každý, kdo jde Ovocnou ulicí mimo krám Vendelína Křikavy, dívá se buď se zájmem aneb závistivě dovnitř. Ano, on si všecko dobře vypočítal! Žení se, peníze už má skoro v kapse — neboť pan Lexa je vyplatí ihned, o tom byl přesvědčen — a život mu poplyne tak mile, bezstarostně. Čert vzal věčné to mládencování! Je mu dvacet šest let — byl čas, že myslil na ženění...

* * *

Nastal den svatební. U Lexů, ve starém, hnědém domě v Ječné ulici, panovalo veliké vzrušení. Nejstarší dcera, devatenáctiletá slečna Růžena, vdává se.

Radosť zářila šťastné dívce z očí, něžné tváře její rděly se a růžová záplava jejich sahala až k čelu. Slečna Růžena byla rozkošné, milé, ladné dítě. Neveliká, úměrná postava její byla plná, oblá, raménka kulatá, ňadra mírně vzedmutá, pohled zelenavého její oka opojný. Zjev její, zjev to čisté, skromné dívky, dojímal milým souladem a pozorovatel vábné té postavy nepostřehoval ani v prvním okamžiku, že dívka kulhá, že napadá poněkud na pravou nohu. Ano, když konečně postihl jsi tuto vadu, zdálo se ti, že náleží k celému zjevu dívčinu, že by nebyla tak půvabnou, kdyby kráčela přímo. Bylo v tomto nedostatku tělesném něco dětinského, něco rozkošně mazlivého, něco, co naklonovalo dívce každého, kdo ji pozoroval. Nenapadala tak příliš, aby krok její byl kýklavým, nebyla vadou tou ani zkřivena páteř její, ani porušena rovnováha beder — zdálo se, že napadá proto, poněvadž břídil obuvník zhotovil jí jednu botku s nižším podpatkem. A dnes vůbec ani nenapadala. Rozčilení, v jakém byla, činilo postavu dívčinu vzdušnější, okřídlovalo ji, a když kráčela z komnaty do komnaty, šla téměř zcela přímo, ano poskakovala si.

Chýlilo se k jedenácté — o půl dvanácté měl se odbyti obřad svatební ve chrámě svatého Štěpána. Tak přál si pan Vendelín Křikava, jenž i tu počítal jako obchodník na dojem v obecenstvě.

Slečna Růžena byla již připravena. Upjata v bílý atlasový oděv, jehož úzké rukávy přiléhaly k plným její ramenům a loktům, s dlouhým, až k zemi splývajícím závojem, v bělostných rukavičkách, jež svíraly malou její dlaň a drobné prstíky, zdála se býti mnohem hezčí a půvabnější, než kdykoli. Odpočívala v saloně a pod atlasovými šaty vyčnívaly malé atlasové střevíčky — levý o něco více než pravý. Její sestry, sedmnáctiletá Božena a patnáctiletá Doubravka, její to družičky, stály také ustrojeny opodál a pohlížely jaksi závistivě na sestru, která již se vdává. Ach, až jednou dojde i na ně . . . Dojde na vás, dojde, poupata milá! Jste hezky, urostly, máte snad i dobré vychování, ale především má otec váš věno pro vás — dojde na vás, dojde!

Scházeli se a sjížděli hosté, ve předsíni stále ozývaly se nové a nové hlasy a přes tu chvíli vstupoval někdo do salonu a každý přikročil ke slečně Růženě s blahopřáním. Byla-li to ženština, plakala při slovech svých a rozplakala i nevěstu.

Vše, co dnes se dělo, chvat od samého jitra a běhání po domě, strojení do svatebních šatů, přicházení hostí, blahopřejné hovory a líbání příbuzných, význam tohoto dne, myšlénka, že opouští domov na vždy, aby následovala milovaného muže, uvádělo dívku v pomatení, v rozčilení, a když při všem tom vzpomněla na drahou, milou matku, kteráž tohoto dne se nedočkala, zalilo se oko její proudem slz. Ach, kéž by roditelka její v tento den mohla povstati a viděti ji jako šťastnou, zářící nevěstu po boku onoho, jejž milovala od prvního okamžiku a s nímž kráčí dnes k oltáři. Jak by se zaradovala dobrá ta paní, že malá vada dceřina nebyla jí překážkou, že nezůstala pro ni sedět, jak se vždy obávala, dokud žila. Což hledí na takové nepatrné věci muž, který ženu

opravdově miluje? Kéž by byla poznala drahá nebožka Křikavu, jemného toho muže, jenž zamiloval si ji přes nehezké její napadání, kterýž za celý čas, co dívku znal a do domu přicházel, ani slovem, ba ani pohledem nezavadil o chybu dívčinu, jež i pana Lexu naplňovala obavami... A z myšlenek těchto probouzela se slečna Růžena s úsměvem, kdykoli pohledla na skvostný náramek na levém zápěstí, kterýž byl svatebním darem ženichovým.

Konečně zahrčel pod okny kočár, přivážející osobu, jejíž příchod byl nejvíce očekáván — přijížděl ženich Vendelín Křikava. Seskočil mrštně s vozu, podal ruku staršímu již pánovi, kterýž seděl v kočáře vedle něho, a oba mužové vystupovali po schodech, Křikava ovšem o čtyři kroky napřed. Vpadl do dveří salonu, spěchal k nevěstě, políbil jí dvorně obě ruce, podal jí skvostnou kytici, políbil ruce i oběma sestrám družičkám a potom tázal se po panu Lexovi. Dívky pokynuly mu do otcova pokoje a Vendelín Křikava kráčel rychle dále, pobízeje napřed staršího pána, jenž byl zatím také vstoupil a před nevěstou i hosty se ukláněl.

Pan Lexa, černě oděn, přecházel pokojík svůj v patrném rozčilení. I na něj působil nastávající sňatek dceřin mocným dojmem a jako nevěsta na matku, zpomínal i on na nebožku ženu. Přes tu chvíli upíral mírný pohled svůj na olejovou podobiznu zesnulé nad psacím stolem, jakoby s ní rozprávěl, jakoby se na něco otazoval, a chvílemi postál před milou tváří mladé ženy, která darovavši mu tři dcery odešla na věčnost a zůstavila mu starosť o další jejich vychování a zaopatření. Štěstí pro ně, že je mohl pan Lexa řádně vychovati a — pokud rozuměl — opatřiti, neboť byl zámožný.

Zaklepáno na dvéře a do pokoje vstoupil Křikava s cizím pánem. Přikročil k nastávajícímu tchánovi, chopil se ruky jeho, políbil ji, a ihned představoval mu neznámého:

„Pan doktor Pátek, notář, pane tcháne. Dovolil jsem si, maje váš souhlas, přivésti ho, abychom i po stránce hmotné vyřídili věc k obapolné spokojenosti. Pan doktor je tak dalece vyrozuměn o všem, i zbývá jen, aby se smlouva formálně uzavřela a napsala. Nemáte mi zajisté za zlé, že i o to pečuji. Jsem obchodník a pečuji o vše, neboť přijímaje předrahou nevěstu svou z vašich rukou, stávám se její zástupcem a plnomocníkem jako budoucí ženy své a jednám i v její zájmu. Prosím, pane doktore, pan Lexa, nastávající můj tchán a tatínek!“

Notář uklonil se a stiskl lehce podávanou ruku páně Lexovu. Potom vyňal připravený papír z náprsní kapsy, položil na stůl širokou tobolku, posadil na nos okuláry a nevšímal si prozatím hovoru obou mužů.

„Nemám za zlé nikterak,“ promlouval pan Lexa s přívětivým úsměvem. „Vždyť i já si přeji, abychom řádně upravili vše, čeho třeba. Nemusím vás na nic odkazovat, věno dceřino jest uloženo a bude vám vydáno, jakmile se stane vaší ženou. Tak si to přávala i nebožka, předpokládajíc, že dostane se Růžence řádného muže.“

Křikava skrčil krk a bradu do škrobeného, stojacího límečku a zamnul rukama. Byl přesvědčen, že on je mužem nejřádnějším.

Starý pán pokynul ženichovi, aby usedl, potom posadil se také a notář, přenes kalamář s psacího stolu páně Lexova na stůl před pohovku, usedl a jal se psáti počátek smlouvy. Křikava pohlížel na konání jeho jako jenerál na armádu svou, kteráž vyhrává velikou, rozhodnou bitvu.

Dospěli k odstavci, jímž určeno mělo býti věno slečny Růženy. Pan Lexa diktoval notáři: Dcera moje Růžena po vykonaném sňatku obdrží věnem hotových deset tisíc zlatých . . .“

Vendelín Křikava vzhlédl pojednou ke starému pánu a zarazil promluvením svým notářovu práci.

„Račte odpustit, pane tcháne,“ pronášel tiše, úlisně, „že vyrušuji. Avšak domníval jsem se, že slečnino věno obnáší patnácte tisíc!“

„Patnáct?“ odpovídal udiveně pan Lexa. „Patnáct? Vždyť jsme o tom nikdy nemluvili. Netázal jste se mne nikdy — proč jste se domníval . . .“

„Povídalo se tak všeobecně, pane tcháne, ba někdy jmenovala se i větší suma. Ale domníval jsem se zcela určitě, že patnáct, a počítal jsem tak již. Prominete mi, že to podotýkám, avšak musím počítat do bu — . . .“

„To by tedy byl omyl,“ pronesl zcela klidně starý pán. „Nemluvil jsem o tom nikdy s nikým, ani moje dcera neví, kolik dostane. Buďte ujištěn, že neukřivdím ani jediné. Jsou tři holky, každá má po desíti tisících . . .“

„Ah,“ vpadl mu do řeči Křikava, jehož obličej pokryl se rozpačitým výrazem, „počítal jsem tak na jisto. Ku podivu, jak určitě mi to bylo sdělováno. Jsem věru překvapen . . .“

„Pane zeti,“ promluvil zase pan Lexa povstávaje s lenošky, „nahlednete přece, že o této záležitosti mohu jen já určitě mluvit. Neřekl jsem nikdy nikomu, kterak bude moje dcera vybavena a odbyta; divím se, že jste se neotázal dříve.“

„Můj bože,“ mluvil Křikava medově, „takovéto věci ponechávají se naposled. Ale upřímně se přiznávám, že jsem uveden do rozpaků. Počítal jsem na více . . . Myslím však, že se dohodneme, pane tcháne; já si věru neberu slečnu jen pro peníze, ale dnes jednám i za ni, prosím, sejděme se na polovici cesty. Nestojím na patnácti tisících, ale prosím, račte přidati aspoň dva. Je to skromný požadavek, neboť chci, aby domácnosť moje poskytovala paní mé vše, čeho jí poskytovala domácnosť vaše, pane tcháne. A pak mám obchod, potřebuji peněz jako soli . . .“

„Pane Křikavo,“ pronesl teď pan Lexa a mělo to zníti rozhodně, určitě, avšak starý pán při nejlepší vůli nezmohl se na zvuk poněkud tvrdší; „pravím ještě jednou, moje dcery mají po desíti tisících. V tom jest podíl po matce, jakož i vše, co mohu já prozatím hotově dáti. Avšak tento dům nemohu rozděliti; rád bych v něm klidně zemřel a pak dostane se vám ještě něčeho. Prosím: zatím mám pro své dcery po desíti tisících . . . .“

Vendelín Křikava povstal teď také a snažil se, aby mluvil co nejhladčeji, co nejzdvořileji, ale z jeho slov vyzírala všechna neomalenosť jeho povahy:

„Rozumím všemu, pane tcháne, a neračte se horšiti, že ještě něco poznamenávám. Račte uvážit, že by slečna Růžena zasluhovala více, než obě její sestřičky. Jako obchodník hledím na vše. Neračte zapomenouti, že slečna Růžena není tak šťastna, jako ostatní dvě slečny. Prosím, nehněvejte se — pane tcháne — ale považte — že obě slečny jsou zcela zdrávy — úplně zdrávy — rostlé jako lilie — a že moje nevěsta má jednu nohu kratší — že si beru — abych tak řekl — mrzáčka — a na to byste mohl ty dva tisíce přidat....“

Po té řeči, při níž notář klonil více a více hlavu, jakoby se chtěl zahrabat do svého papíru, upřel pan Lexa sivé oči své na ženicha. Srdce prudce mu zabušilo, slova Křikavova připravila mu veliké leknutí a nevýslovnou bolesť. Bylo mu, jakoby náhle byl prohlédl, jakoby s Křikavy byla náhle spadla rouška, zahalující dosud pravou jeho tvářnosť — — Avšak ještě jedno srdce ucítilo při slovech Křikavových ránu a zledovatělo téměř. Slečna Růžena, kteráž byla ženicha svého netrpělivě očekávala, kteráž by mu ráda byla okázala všecky ty skvostné dary, jimiž byla od přátel svých zahrnuta, nepochopovala, co zdržuje pány v pokoji otcově, proč tak dlouho meškají. I zvedla se s pohovky v saloně a jako maně, aby sestry nepozorovaly, vešla do druhého pokoje, jenž hraničil na pokojík otcův. Přivřela za sebou ticha dvéře salonu a pak pokročila ke dveřím pokoje otcova.

A zcela bezděky, nechtíc naslouchati, ale jen přesvědčiti se, jsou-li uvnitř, přiklonila hlavu a přiblížila ucho k výplni dveří. Neměla ani tušení, o čem ženich její s otcem vyjednává, a dech v ní vázl, když započal Křikava mluvit. Vyslechla vše, co pravil, slyšela každé slovo zřetelně — a náhle prchla červeň s její tváří. Neobyčejná bledosť pokryla líce dívčino a tahy její pojednou ztvrdly, obličej nevěstin jaksi sešpičatěl.

Naslouchala, jak odpoví otec, ale v pokoji bylo ticho. Rozuměla tomu; nenalezal ubožák slov, jako by jich ona nebyla nalezla. Tušila, co se děje v prsou dobrého otce její.... Konečně zazněl jeho hlas, náhle ochraptělý velikým pohnutím vnitřním, chvějící se:

„A kdybych vašemu požadavku vyhověti nemohl, pane Křikavo, kdybych naprosto nemohl ostatní dvě děti své zkrátiti o tisíc zlatých...?“

Růžena nedýchala, aby uslyšela zřetelně, jak odpoví Křikava nyní. A jeho hlas mluvil beze všeho pohnutí:

„Pak bych litoval, pane tcháne, že bych sňatek svůj musil poněkud odložiti...“

Bleda, jako bezduchá vracela se Růžena na své místo. Kráčela rychle, aby neotevřely se pojednou dvéře pokoje, aby tu nebyla postižena, a nyní pojednou cítila, jak silně napadá, jak těžka je ta její kratší noha, jak jí překáží v chůzi. Unavena dospěla do salonu, usedla opět na pohovku a zadívala se oknem do prázdna. Bylo třeba vší její síly, aby nevypukla v usedavý, bolestný pláč — a přece by si jím byla ulevila. Toto přemáhání, toto potlačování výbuchu vnitřního pohnutí zvětšovalo její bolesť, prsa se jí dmula, těsný život atlasový nestačoval náhle rozvlněným jejím ňadrům — Růžena byla blízka mdloby. Ale nepoddala se a seděla tu jako socha.

Sestry dívaly se udiveně na bledé její líce, před okamžikem ještě červené, a nechápaly, proč jest výraz tváře sestřiny pojednou tak ztrnulý. Někteří z hostí pozorovali také změnu vzezření nevěstina, ale byli zkušenější již a viděli v tom obyčejný zjev. Kteráž nevěsta nečervená a hned zase nebledne!

V pokoji páně Lexově bylo dosud ticho. Ještě neodpověděl na poslední slova Křikavova a bojoval v nitru svém veliký boj. Letěl vzpomínkami svými do dávné minulosti a ještě nikdy nepociťoval ohromnou tíhu vlastní viny, jako v tomto okamžiku. Neboť on — on sám zavinil neštěstí dceřino, on měl na svědomí znetvoření její, on ji připravil o souměrnosť těla. Dlouhá řada let již uplynula od osudného dne, kdy hraje si s dvouletou Růženkou, upustil ji nešťastným pohybem na zem — a tímto pádem zaviněna vada její. Dítě dlouho churavělo a když opět postavilo se na nožky, byla pravá kratší — a nevyhojila se. Sta, tisíce zlatých stálo léčení nešťastného děcka — ale nikdo neuměl pomoci. Při každém pohledu na dceru svou cítil osten výčitky, ale dnes přišel trest nejhroznější. Nebojoval již o bídné dva tisíce, nezápolil pro ničemný obnos, jejž by byl rád zdesateronásobil, kdyby mohl dceři vrátiti zdraví — avšak pociťoval nepřemožitelný odpor k ženichovi, o němž do dneška se domníval, že to mladík šlechetný, něžný. Jak se zklamal! Jak se zklamala jeho dcera! A v duchu hleděl do smutné budoucnosti dítěte svého — po boku tohoto muže!

Přecházel po pokoji, kde mu bylo náhle tak těsno, dusno, a nevěda ani, co činí, vyšel ven, do druhého pokoje, odtud do salonu, a tu spatřil drahou, nešťastnou Růženu svoji. Z očí starcových vyřinul se při pohledu na ni proud slzí.

Dívka pohledla plaše do tváře otcovy a zvedla se pracně. Přikročila k němu, ujala ho za ruku a táhla jej do prázdné komnaty mezi salonem a pokojem, v němž odbývalo se osudné vyjednávání. A když zapadly za nimi dvéře, když osamotněli, objala něžnýma rukama jeho šíji, přimkla se na otce, jenž cítil na hrudi mocné vlnění její ňader, a zašeptala — ba zaštkala:

„Tatínku, vím vše! Prosím tě, ušetři mi hanby, aby odtud odešel zanechav mne — přidej mu, co žádá — neztratíš nic — sestry moje neztratí ani krejcaru — odpovím za tebe, jak zasluhuje — ale povol — povol — —!“

Prudký pláč udusil řeč její.

Pan Lexa přitiskl hlavu dceřinu k ústům, políbil ji na čelo a mlčky vcházel zase do svého pokoje. A za okamžik potom podepisoval Vendelín Křikava svatební smlouvu s vítězným úsměvem. Stálo tam nyní: dvanácte tisíc zlatých. Potom chápal se ruky starého pána, aby ji políbil, ale pan Lexa přidržel ji pevně k tělu a levicí vzpřímil shrbeného ženicha. Všichni tři vybrali se nyní do salonu, Křikava dvorně podal rámě nevěstě a sestupoval dolů ke kočárům. Za málo okamžiků hrčely povozy rychle ke Karlovu náměstí a Žitnou ulicí opět nahoru ke kostelu svatého Štěpána.

Hodiny odbíjely právě půl dvanácté, když vstupoval Křikava po boku družičky do chrámu po stupních, od nichž sahal koberec až k oltáři. Kostel naplněn byl zvědavými diváky a Křikava s hrdostí

pohlížel do jejich řad, v nichž poznával četné známé a přátely. Aj, tuto i sám pan Smrček! Ženich uklonil se lehce a vešel do sakristie. Vyplněny všechny formálnosti, zapsána jména snoubenců i svědků a již poklekl Křikava podle nevěsty na klekátko, pokryté šarlatovým sametem. A když přistoupil kněz, aby pronesl otázky svoje, a počal u ženicha, odpovídal Vendelín Křikava jasně, zřetelně, aby zvuk hlasu jeho zalehl i k portálu kostelnímu: „Ano!“

A potom obrátil se kněz k nevěstě a opětoval otázku svoji. A dívka, bledá, zsinalá, vydechla z hluboka, jako by sbírala všechnu sílu svou, a pak hlasem chvějícím se, ale rovněž zvučným, odpověděla: „Ne!“

Bylo to zvolání, v němž jevilo se jasné, určité vědomí dívčino a všechen odpor její k muži, kterýž klečel podle ní. A když dozněl zvuk krátkého slovíčka toho, při němž zastavila se krev v žilách Křikavových, zvedala se již dívka a kloníc se ke knězi dodávala tišším hlasem, v němž třásl se již výbuch pláče: „Poněvadž jsem — mrzáček!“

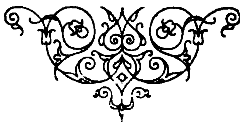
A hrdinka povstala, sepjala křečovitě ruce a rty její se pohybovaly, jakoby chtěly ještě něco pronésti, ale ani zvuk nevydral se z úst dívčiných. A byla by snad klesla, kdyby jí nebyl přispěl pan Lexa, jenž zbledlý, s očima vypoulenýma právě tak ohromen byl její odpovědí, jako ženich a ostatní účastníci . . . .

* * *

Neuplynul ani měsíc od osudného dne svatebního, když černozlatý štít s nápisem „Vendelín Křikava“ nad portálem krámu v Ovocné ulici právě tak náhle zmizel, jak se byl objevil. Pan Křikava „dělal bankrot“ a za dalších čtrnácte dní zaujal místo jeho obchodník s prádlem.

„Přepočítal jsi se!“ řekl starší pan Smrček sám k sobě, kráčeje v těch dnech mimo krám Křikavův, nad nímž místo skvělého štítu zíral veliký otvor a kus nenatřené, rozbité omítky domu.

Tak tedy slečna Roza Lexova přivedla jich „několik na mizinu“ a tak ji nechal „ten jeden klečet u oltáře . . .“

Zpěvník Jana Buriana.

Od **Svatopluka Čecha.**

I.

Já Jan Burian
do těch vetchých blan
píšu, co kdy hlavou táhne,
píšu, co kdy k srdci sáhne,
píšu rukou neumělou
duši celou,
plnou chmur a hran.

Dlouhých věků let
smazal písmo vět,
jimiž ruka pradědova
zapsala zde žalmu slova,
pod to datum, kdy šel v muce
s biblí v ruce
v širošírý svět.

V bídě, svízelích
cizím krajem tíh',
než kdy po shrbeném týle
splývaly mu vlasy bílé,
zpátky spěchal nad Vltavu
složit hlavu
v zemi předků svých.

Uzamčen a skryt
v chaty noční klid,
tajný kacíř, v tyto desky
zapisoval marné stesky,
a zrak věští skrze slze
vídal v mlze
lepších časů svit.

Po něm syn i vnuk,
mnoho drsných ruk,
zmozolených, v tuto knihu
psalo nevolnictví tíhu,
mor a žáry, zhoubné vody,
neúrody,
vojen divý hluk.

Z temna svitl jas,
vystřízlivěl čas —

už jen chudá směs tu psána:
kdy dům navštívila vrána,
kdy nač dány nové krovy,
komín nový
a co sypal klas.

Dvojí smutný den
posléz připojen,
kdy jsem ztratil otce, matku,
rodného se ujal statku,
selským dvorcem směnil školy,
pluhem v roli
pohřbil slávy sen.

Pozbyv naděje
v duchů trofeje,
studentských jsem nechal zvyků,
zapomněl jsem poëtiku —
a přec někdy z nenadání
snivou skrání
píseň zachvěje.

Ještě, kniho, čist
mnohý v tobě list;
těm ať volně v tiché chvíli
prostý verš mé dumy sdílí,
před účastí nevolanou,
soudců hanou,
před výsměchem jist.

Nehledaný zpěv
důvěrně ti jev,
relikvie drahocenná,
písmem dědů posvěcená,
také moje stesky, vzdechy,
touhy, těchy,
lásku, vzdor a hněv!

Dnů mých jas i chlad,
citů bouř i lad
měj zde družnou besednici!
Buď mi, kniho, zpovědnicí,
zrcadlem buď v míru, boji
duše mojí,
plné hran i vad!

2.

(Stesk.)

Neveselo v jizbě šeré,
v okno vichr zimní pere,
na ledové květy metá
sněhového prachu houšť;
venku zaváta jsou pole,
stříbrem svítí větve holé,
na nich mračno vran se sletá,
a kraj širý bílá poušť.

V teskné jizbě o samotě
zahrabán v té zimní zlotě
bouře koncertem se bavím,
slyším drsných zvuků spor:
rota vichrů hučí v poli,
za píšťalu komín volí,
krouží s vytím pronikavým
dokola jak vlků sbor.

Vnímám divoké ty zvuky.
Noviny z mé klesly ruky,
jichžto zvěsti neveselé
zkalily mé duše klid;
mním, že v burném vichrů vání
slyším sterohlasé lání,
ono moře záští celé,
jímž je obklopen můj lid.

Nepřátelských vichrů dechy
trou se v jizby, rvou nám střechy,
však my dlíme v bídné mdlobě,
zhynul každý vzlet a ruch,
všichni hlavu krotce chýlí
bez života, ohně, síly,
všude pusto jako v hrobě,
vše jak venku zimní luh.

Na rtech leda trpké smání
nebo bledé odříkání,
valícím se kolkol bědám
hledíme bez činu vstříc;
šumí sice slova hojná,
moudrá, vtipná, vzletná, strojná —
já však jedno slovo hledám,
jedno slovo za tisíc.

Slovo jako čepel skvělý,
zkad by sršel hněv náš celý,
slovo jako hromu ránu,
slovo jako živý blesk,
aby vhouklo do dřímoty
trochu staré svěží noty,
vyplašilo z našich lánů
chabý klid a hluchý stesk.

Slovo kouzelné, jež náhle
vzpružilo by hrudi zpráhlé,
roztavilo ledu krovy,
zanítilo svatý žár,
sžehlo s duchů mdloby jíní,
strhlo mrak, jenž čela stíní,
a máj vykouzlilo nový
na ten zimní suchopár.

Po tom slově pátrám v duši,
naslouchám v té pusté hluši —
Marně! Marně! nezalehá
k mému sluchu odnikuď!
Jenom vichr venku vyje
divé svoje melodie,
metelice v okno šlehá
a stesk padá v moji hruď.

3.

(Zimní příhoda.)

V okně pučí svlačec ledu.
Ve svůj tichý přístěnek
marně vzývám na besedu
zástup vážných myšlenek:
Z ohně ve praskotu dříví
slyším biče hlasný švih,
vidím vláti bílé hřívy
jako vichrem vzdmutý sníh;
divá zápřež bílých koní
bouří sněhu třpytný prach
a šperk rolničkový zvoní
s jejich čel jak na poplach . . .

Co ty stále, zjeve marný,
tryskem vlétáš do mých dum,
lákáš ve svůj okruh čarný
ducha k pošetilým snům?

Kniho, mezi listy tvými
pohrobím sen bláhový,
rozplyne se v matné rýmy
třpytný útvar sněhový.

Všední začátek — — Co zbývá
venkovskému medvědu,
když se z pusté jizby dívá
do sněhu a do ledu,
v nedělní když odpoledne
nuda k jeho boku sedne,
maně klesá z ruky kniha,
přátel kruh se duší mihá,
srdce touží v šumu, smíchu
zapomenout na trampoty?
Zabalíš se do kožichu,
v podkované vklouzneš boty,
k čelu stáhneš beranici
a pak chutě tápáš holí
ve tmách, sněhu, pliskanici,
třeba přes hory a doly,
až okénko osvětlené,
s věncem chvoje opentlené
z těchto spoust se vynoří —
Tak mě zvábil metelicí
přátel kruh, žbán plnolící
do hospůdky v Podhoří.

— — — — — — —

Půlnoc byla, když mi polem
měsíc zářil v cestu zpátky
a já v zimní krásu kolem
hleděl jako do pohádky.
Sníh se přestal sypat s hůry,
hvězdným hemžením se skvělo
nebe modré beze chmury
a zem dole jedno bělo:
záváty jsou k nepoznání
všechny meze, dráhy, stezky,
nerušenou bílou plání
démantové hrajou lesky,
i led řeky pode strání
postlán liliemi sněhu
jenom onde podél břehu
průsekem se voda šeří.
Jako sněžné víly bajky
řada vrb; na každém keři
svítí úbělové krajky.
Sítí křišťálů se zdají
větve hruší bezlisté,

kvítím z perel plápolají
snítky jejich stříbřisté —
vše se jiskří, září, plane,
všude třpyt a bleskot samý,
slavný mír nad krajem vane,
sníh jen chrupá pod nohami.

V tom slyš! polem zvonců znění,
karabáče svisty táhlé,
zvuky sanice — Však náhle
v bouř se klidné tony mění,
v poplach bije zvonců cinkot,
slyším řehtot, křik a řinkot.
Mračnem vydeptaných sněhů
jako zimy přízrak divý
pár tu koní bělohřívý
letí v nezkroceném běhu,
bleskem smýká přes závěje
malované panské sáně
k řece na úpatí stráně
tam, kde zrádný průsek zeje.

V saních zděšen muž se tyčí
prostovlasý — druhý padá
do závěje — oba křičí —
hle! i jakás žena mladá — —
Přiskočil jsem jako střela
a pěsť moje obří silou
v děsném trysku zadržela
zápřež saní zdivočilou.

(Pokračování.)

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Listy o divadle.

Píše *Josef Kuffner.*

Po velkém úspěchu Vrchlického „*Exulantů*“ následoval Šubrtův „*Jan Výrava*“ s výsledkem stejně hlučným, ne-li hlučnějším.

Obsahem nového dramatu Šubrtova je selská bouře v minulém století na jednom panství v Čechách. Na zámek hraběte Rovereda stihla zpráva o patentu císaře Josefa, kterým se zrušuje poddanství lidu a ulehčuje robota. Direktor Karmín chce ještě nežli se zpráva roznese, využitkovati robotu ve svůj prospěch. Za lichými záminkami nakloní pro svůj záměr i vrchnost. Ale lid se o patentu dozví, žádá si seznati jeho znění a poněvadž se mu neděje po vůli, bouří se.

Dav chystá se udeřiti na zámek a toto chystání trvá všech pět aktů. V posledním teprve přitrhne vojsko a učiní dalším pozdvižným pokusům konec.

Do všeobecné bouře zapleten je *Jan Výrava*, nejbohatší sedlák v okolí, vážený od sousedů i vrchnosti. Z počátku konejšil a přemlouval Výrava sousedy. Později uražen direktorem a vida, že ani hrabě už na slovo jeho nedá, rozpálí se a postaví v čelo vzpoury. Ujal se věci náhle tak vášnivě, že zastřelí vlastního syna, který, jsa v panské službě, nechce jej následovati proti pánům. Po udušení vzpoury propadne Výrava soudu a zemře pod trestající rukou.

To je v krátkosti osnova kusu.

Nelze říci, že by kus byl dramatem lidu zápasícího za svobodu. Svoboda přináší se zámeckým poddaným hned v prvním aktu a bez jejich přičinění, císařským patentem. Také poměr mezi vrchností a robotným lidem nemá nic bojovného, nic urputného do sebe. Oba spolu dobře vycházejí, hra začíná dokonce veselými obžinkami.

Teprv direktor Karmín spůsobí nešvar.

To je pravý karabáčník. Dře lid, kde může, a nedorozuměním, které spůsobí mezi hrabětem a jeho poddanými, vyvolá bouři.

— Přečtěte nám patent! Chceme znát patent! volá lid shluklý pod zámeckými okny.

Že Karmín ku přečtení patentu nesvolí, je pochopitelné. On udělá malý, několikatisícový obchůdek, bude-li robota ještě půl leta a přiostřena trvati dále. Ale hrabě, že k němu nesvolí také hrabě, to jest, co uráží a nad čím se právem pozastavujeme. Z jaké příčiny nechce hrabě svoliti ku spravedlivé žádosti lidu, téhož lidu, kterému přeje, ba jejž miluje? Z jakého důvodu zbůhdarma vydává sebe a rodinu nebezpečí bouře? Setník Charvát přinesl patent, dohodl se s Karmínem, odešli do zámku k hraběti a od té chvíle hraje najednou hrabě se svým direktorem za jeden konec.

Dal se snad Karmínem k darebáctví přemluviti?

Nevěříme. Jeť hrabě příliš šlechetný. Co tedy jej přimělo státi s tímto řemeslným lotrem utiskovatelem proti lidu?

Na tuto otázku není v kuse odpovědi. Jeden ze hlavních momentů, sám vznik dramatického sporu mezi lidem a vrchností, zůstává nevyjasněn.

Ve druhém jednání jde už mezi oběma stranami na život a smrt, ale hrabě, áčkoli sám ohrožován, chová se ku podivu bezstarostně. Jakoby se ho najednou nic netýkalo.

— Veškerou odpovědnost skládám na vás, Karmíne.

To je vše, co hrabě praví, stoje na balkonu a dívaje se, jak se dole lidé chystají ku vraždě. Jak snadno mohl by některý sedlák z dola střeliti nahoru na balkon i po hraběti: ale což, pan hrabě složil „veškeru zodpovědnost na direktora!“

Kdyby bylo jen trochu pravdě podobno, že se hrabě hned po prvním zaburácení nezeptá: Karmíne, co máte s lidem? Nečiňte zbytečné nesnáze, chci se svým lidem žít v pokoji, nestavte se mezi mne a něj. Patent je zde, císař zaručuje lidu větší svobodu, na tom nemůžeme nic měnit, nuže, proč bychom neměli mu jej přečíst?

Karmín by musil nějak s barvou ven a nastal by poměr mezi pánem lidumilem a sluhou karabáčníkem. Hrabě, jak ho známe, hájil by interess svých poddaných proti vlastnímu direktoru.

Avšak důležitý poměr mezi hrabětem a Karmínem ponechán je v žalostné pochybnosti.

Hrabě vzkázal pro Výravu, aby utišil lid, jenž obklopuje zámek, hotově se naň udeřiti. Výrava přikvapí:

— Hraběcí milosti, neračte se báti. Dostanu-li slovo Vaší Miosti — ukrotím všecko.

— Jaké slovo? ptá se hrabě.

— Že, děj se co děj, stane se lidem po právu.

Hrabě slovo bez váhání dává. Hned na to však se bez okolků odevzdává záměrům Karmínovým.

Jaké to jednání? Čím to, že hrabě jako slepý spoléhá na špatného sluhu? Je hrabě tak malomyslný? Není. Je snad málo energický? Nikoli. Není snad dost intelligentní, aby nemohl prohlédnouti situaci? Křivdili bychom mu.

Tři věci jsou nade vši pochybnost jisté: předně, hrabě přeje lidu; zadruhé, hrabě se bojí vzpoury a zatřetí, hrabě ví, že prohlášením patentu vše dalo by se utišiti.

Proč tedy nejedná dle toho?

Vzpoura povstala, srocení sedláci dole pod zámeckými okny řvou a volají po svém právu a tu přijde direktor k hraběti a radí: Nevyhovujte lidu, nečtěte patent, nechte robotovat dále k vůli nějakému výdělku, který mi právě napadl.

A co byste řekli? Hrabě uposlechne.

Soudili byste, že rozumný, energický, lidumilný kavalír ukáže dvéře zapomenutému sluhovi, který se opovážil ve chvíli tak kritické dávati tak neprozřetelné, ba zločinné rady, že bude hrabě jednati sám, dle vlastního uznání a vyhoví bez prodlení lidu. Chyba lávky! Hrabě se jen otáže: jsi tím jist, že Výrava sedláky upokojí? a když direktor

odpoví, že je tím jist, ponechá hrabě nespolehlivému rádci úplnou volnost disposice.

A před chvílí dal Výravovi slovo: slibuji, že se stane lidu po právu! Ruší kavalíři tak lehce svoje sliby k vůli ničemným sluhům? Karmín má vůči svému pánu hráti úlohu zlého démona. Ten úmysl autorův je ze všeho jasný, jenže vylíčil autor toliko důsledek poměru obou mužů k sobě, hlavní věc však, vysvětlení jeho, zůstal dlužen. Postavil na jeviště hotový děj, bouřlivé události, pohnuté scény: leč vylíčiti příčinnou souvislost jich, jak z poměrů a povah nezbytně a přirozeně vyrůstají, si odpustil. Což teprv by události dodávalo povahu dramatickou!

Nepokoje dostoupily vrchole, i lidský život přišel na zmar, rodina hraběcí i majetek jsou v nebezpečí, už je zjevno: direktor zle radil! Lid na něj ukazuje, jako na příčinu všeho zla. Povolí snad hrabě nyní, kdy je nejvyšší čas? Pošle konečně mizerného sluhu k čertu a dá přečíst patent?

Nikoli, to by znamenalo konec dramatu a ten nesmí přijít až v pátém jednání!

Proti své povaze, proti vlastnímu interessu a v odporu proti minulému chování svému postaví se hrabě na stranu svého sluhy a spustí na rozkacený dav:

— Zuřivosti vaší já dovedu se ještě postaviti a zvíte záhy, več změnila se moje mírnost.

Je snad tentýž lid nyní méně v právu, nežli před chvílí, než jej dal hrabě svým sluhou dráždit a sám mu právo sliboval? Co pro pána, má ten dobrý hrabě na svém Karmínkovi, že se k vůli němu tak směle a střemhlav vrhá v nebezpečí? Že se zpronevěřuje vlastní povaze i zásadám?

Mimochodem řečeno, je to od hraběte holé bramarbasování, „že se dovede ještě postaviti“. Na zámku má hrstku lidí, vojsko je daleko a lid, jak spatřil krev, je tak rozlícen, že kdyby jej autor na konci aktu neposlal pryč, všecko by na místě rozsápal a vypálil.

V posledním aktu je mezi oběma strůjci bouře tato zajímavá rozprávka:

Karmín. Milosti . . .

Hrabě. Ni slova víc. Dovedu i padnout. Ale pomyslím-li, že vaše jednání je celé té bouře příčinou . . .

Trochu opozděné pomyšlení, zajisté! Vlastně by mohl divák namítnouti: nikoliv, pane hrabě, vy sám byl jste příčinou, protože jste s nevysvětlitelnou lehkomyslností nechal jednati sluhu, kde jste měl jednati sám . . .

Jako zástupce zlého principu sejde ovšem Karmín s jeviště smrtí, ale nikoliv z poetické spravedlnosti, následkem svých mravních činů, nýbrž následkem podivné neprozřetelnosti.

Výrava v čele ozbrojeného lidu přitáhl před zámek. Hrabě s Karmínem stojí na balkónu. Tu Karmína něco napadne.

— Dovolte, Milosti, abych vyvedl nějaký kousek . . .

— Co chcete učiniti?

— Chytit nebo zabít Výravu.

A vyběhne ze zámku se čtyrmi mládenečky mezi osm set sedláků kosami a flintami ozbrojených a chce „chytat nebo zabít Výravu“. Nežli napočítá pět, je synem smrti.

— — — — — — — — — — — — — — —

Tolik o poměru hraběte ke Karmínovi a k lidu. Jinde učiněny jiné výtky a všecky vrcholí v tom, že se „Janu Výravovi“ nedostává vnitřní síly a dramatické příčinnosti. Nové práci Šubrtově upříti nelze, že je sdělána s nemalou znalostí jeviště a od počátku do konce mohutně působí na diváka. Bývaly doby, kdy právě s té stránky děly se původním kusům výčitky. „Nemůžeme dávati české kusy, nemají na jevišti effekt!“ naříkala si ředitelstva. Dnes je lépe. Šubrtův *Výrava* bude nadlouho representantem neobyčejně účinné divadelní machy. Sehrán a vypraven pak byl přímo briliantně, že by mohl býti vystaven ukázkou, seč jest činohra Nár. divadla, když se opravdově věci ujme.

Příjemnou kratochvíli spůsobil obecenstvu *Josef Štolba* svým „*Vodním družstvem*“, veselohrou, která je vlastně fraškou. Na veselohru nedostává se tomu žertovnému kousku vyhranělejší osnovy a vzácnějšího vedení v povahách i dialogu.

V malém venkovském městečku tvoří se za účelem regulování domácí říčky „vodní družstvo“. Až do druhého aktu je všecko všudy „pro“ utvoření. Ve třetím jednání, následkem anonymního listu, který zde zastupuje místo intriky, postaví se všecko „proti“. Vyjma jediného Zelenku, jenž byl hlavním zástupcem a takřka původcem myšlenky, nechce o družstvu nikdo více slyšet a obecenstvo jde domů.

To je asi hřídel veseloherního stroje.

Hlavním předmětem zábavy jsou maloměstští representanti sháněného družstva. Rázové, pozorně podle skutečnosti líčené postavy. Litovati jest, že nižádné z nich nepřiděleno, aby hybně zasáhla do přediva děje. Všecky drží se v trpném, stafážním ústranní. Autor nevynaložil dost fantasie, aby figurkám na ploše hry dal rozmanitěji se prostoupiti. Stojí všecky v rovné řadě podle sebe a s úlohami takměř doslova souhlasnými.

Tvoří se družstvo. Členové jeden po druhém přicházejí na návštěvu.

Pan *A:* Dovolte, abych se vyjádřil. Budu vaším členem, ale jen když se postaráte, aby mých pozemků na řece po regulaci přibylo. Nestane-li se tak, budu proti družstvu.

Po *A* přijde *B:* Mám v městě vliv, hleďte si mne udržeti. Jednejte při regulaci na můj prospěch a vše půjde dobře. Ne-li, rozbiju družstvo.

Po panu *B* paní *C:* Družstvo se podaří, jen když já mu budu přáti. Hleďte si mne nakloniti, sice bude zle, s vámi i s družstvem.

Ve třetím aktu se tento husí pochod v opačném smyslu opakuje: *A:* Vy jste mne zradili, vystupuji z družstva. *B:* Slibujete každému, co chce, a děláte, co sami chcete. Vem čert vaše družstvo. *Celý houf členů zároveň:* My jsme vás prohlédli, jsme také chytří, třeba jen čeští rolníci, nedáme se od měšťáků natahovat. Je po družstvu.

Jak vidět, není na osnovu vymrháno tuze vtipu a důmyslu. Kdyby nebylo při figurkách spolehnutí na herecké individuality, dojem byl by únavný.

V kuse je ovšem také dvé milujících, neb aspoň se nadcházejících párků. Ale ty čtyry osobičky mimo titul a své příbuzenstvo se základní myšlenkou nejsou v žádném styku. Nepřičiní ani k jejímu rozvinutí ani k zamotání.

Tak visí všecka force na žertovném dialogu. Autor vede jej ne bez obratnosti a s jakousi občanskou nonchalantností. V obratech řeči a nápadech není příliš vybíravý. Místy nerozpakuje se ani vtipy opakovati. Znamenitý úspěch, jakého novou fraškou docílil, za to stojí, aby si autor pro příště vytkl vzácnější úlohu. Považujeme „Vodní družstvo" za spisovatelův ballon d'essai. Zkouška dopadla tak šťastně, že odjel autor domů dojista animován ku práci větší a hlubší.

Výtvarné umění.

Píše Dr. *K. Chytil.*

Když blížila se doba otevření Rudolfina, vysloven na tomto místě náhled, že zřízením jeho neodpadla potřeba místností pro menší permanentní výstavy. Ležíť to v povaze věci, že ústav dle určitých zásad řízený, s mezemi působnosti určitě vytčenými, nemůže býti pohotově pro každý případ a v každou chvíli. Podnikavý jednotlivec, jenž sám o všem bez průtahu rozhoduje, jenž sám disponuje místem i časem dle své vůle, jenž není vázán ničím vzhledem ku přijímání a odmítání předmětů výstavných, dovede spíše udržeti stálý kontakt mezi umělcem a publikem po stránce praktické, než velký ústav, nehledíc k tomu, že nelze tomuto vždy k vůli jednotlivému zjevu veškerý aparát k disposici mu jsoucí přivésti v pohyb.

Skutečné oné potřebě vyhověla nyní *galerie „Ruch"* a vyhoví také svému účelu zúplna, zařízena jsouc dle moderních požadavků, s použitím zkušeností jinde získaných a se vkusem, jenž činí pobyt diváku příjemným a vystavovateli i jeho dílu příznivým. Bylo by žádoucno, aby publikum nemuselo býti ku návštěvě této gallerie pobádáno neustálým upozorňováním a lákáno, jak jinde se děje, častým vystavováním tak zvaných sensačních výtvorů. Nelze ovšem za zlé míti, že majitel gallerie appeloval na počátku na známou lačnost publika po silném dráždidle čiv, a to tím méně, ježto vystavený obraz *„Zdúiv smrti"* od *J. Payera* má vysokou uměleckou cenu. Avšak mnoho momentů, jež činí dílo toto zajímavějším, leží vskutku mimo obor umění. Již původce sám jest osobou zajímavou a populární, podobně jako celý děj, o němž slýchávali jsme s úžasem již v dětství. I dorostlé publikum rádo se kochá v děsivých výjevech, zvláště když vůči hrůzám smrti v ledovém dechu mrazu nachází se v úplném bezpečí, v pohodlném křesle a v místnosti dobře vytopené. Předvádění podobných děsivých výjevů, jako jest toto zahynutí výpravy Franklinovy, není v moderním umění novinkou. Bylo to v r. 1819, kdy poprvé se objevil obraz znázorňující scenu podobnou této: „Radeau de la Meduse" od Géricaulta. Zjev onen byl tehdáž událostí, novotou v každém ohledu, zahájením nového směru, zcela opáčného tehdejšímu klassicismu školy Davidovy,

a „vrak Medusin“ ostane vždy důležitým ve vývoji moderního umění. Od té doby prošlo umění již různé fase, publikum stalo se otrlejším a kritika nepředpojatou. Payerův „Záliv smrti“ není dnes epochou, není také skandalem, není ani předmětem osobních a zásadních sporů, ovšem také neunáší a nevzbuzuje, snad ani u předpojatých, odpor. Jest to dílo s jasným rozumem a s úžasnou pílí pracované, stopa reflexe sloučená s jistou dávkou rafinovanosti jest všude zřejmá. Vše jest tak přirozené a věrné a přece všude vyzírá obratná ruka pořadatele skupin; žádná hrůza neostala diváku ušetřena a přece jest vše podáno s jistým taktem. Jednotlivé tváře a postavy, jako zvětralá líc lodníka v onom páru smrtí sdruženém uprostřed obrazu, neb postava slepého plavce padšího naznak do člunu jsou mistrná díla v charakteristice, nemluvíc ani o všech těch drobnostech, jež zcela věrně jsou vyobrazeny dle předmětů zachovaných v musei a zpráv authentických. Okolnost poslední od mnohých se velebí a širší diváctvo věnuje často více pozornosti Franklinovu kufříku a jiným relikviím zde zobrazeným, než celku obrazu, který nikoliv těmito podrobnostmi jediné, nýbrž celkovým pojetím jest opravdovým historickým obrazem; tento osud sdílí ovšem obraz Payerův s jinými výtvory, na nichž více pozornosti abstrahují mnohdy věrně provedené kroje, čepice a boty, než opravdovost celková a pojetí velikého momentu.

Kromě obrazu Payerova vystavena jest v gallerii „Ruch“ celá řada obrazů domácího malíře, p. *K. Liebschera*, tak že z polární říše krokem se můžeme navrátiti do vlasti, kde místo lačných medvědů méně nebezpečné husy a kachny slouží za stafáž krajiny a kde i zima jest o nějaký stupeň krotší. V pracích našeho krajináře pozorujeme od poslední souborné jeho výstavy, uspořádané r. 1885 v Rudolfinu, další postup v obratu již tehdáž zahájeném; p. K. Liebscher dal se takřka úplně k malířům krajinomalby „intimní“, z malíře „hradů a zámků“, jakýmž byl kdys, zcela pochopitelným způsobem stal se malířem krajin vůbec. Malebné útvary krajiny mají sic u Liebschera a to vzhledem k jeho individualitě po právu dosud převahu, ale nejsou podány v pouhém pohledu, abstrahovaném od momentů atmosferických a doplněném teprve dodatečně nějakým přikompovaným světlem a oblakem. Tu a tam nevymanil se p. Liebscher dosud ze schematického pojímání, jmenovitě místy tam, kde příroda sama nechala volnou ruku malíři, neposkytnuvši mu pevných tvarů k zachycení — ve vzduchu. Znamenáme, že si oblíbil jistý přisládlý, namodralý ton v obloze, jenž opětuje se se změnami malými a jenž dovede dolíčiti jakousi tu klidnou, tu sentimentální náladu, ale jenž v mnohých případech, opanuje-li pak zcela krajinu, působí upřímně fádně. Třeba srovnati oba pěkně volené pohledy na Střekov, kde jaře působí ovzduší při pohledu od severu, jmenovitě v levé části obrazu s hradem samým, oproti pohledu od jihu. V tom ohledu zdařilými jsou některé partie z Oharky, jako ku př. poříčí u Kolojezd, ve svém přívětivém světle s tou jasnou strání v pozadí, nebo větší partie na Ohři s rákosím, sitinami a řasami, jež jen poněkud hustě zakalují hladinu a tím také dosti značnou část obrazu. Vděčné motivy, jež nemají nic hledaného a jež právě tím, že na venkově našem všude s nimi se setkáváme, oku se zamlouvají, shledáváme v obou

roztomilých partiích u Vědomic; tak klikatá říčka vinoucí se v hlubokém, úzkém průhonu na jednom, to stinné stromoví a houští na druhém obrázku, působí na nás mile a po domácku. Méně zdají se svědčiti panu Liebscherovi nálada večerní a některé motivy zimní při těžkém olověném ovzduší. Že však i zimě dovede umělec náš vylouditi poutavé motivy, dokazuje vyobrazení partie z okolí Roudnice při zimní mlze, která lehkým závojem zatáhla pozadí, od něhož se obrážejí šedé, bezlisté ratolesti stromu; mlha a jíní pokryly půdu a usadily se na mělčině, jež vyčnívá z řeky, tuhnoucí dechem zimy. Podobným tonem nese se též „podzimní mlha na řece“ a malá krajinka pastelová. P. Liebscher vedle obrazů olejových vystavil totiž také několik krajinek pastelkami malovaných, v nichž se šťastným výsledkem použil této techniky jmenovitě v rozkošné partii říční s tichou hladinou vodní, s hubeným břehem, rodícím jen bodlák, jehož uschlé bavlnovité květy se kadeřavě rozčeřily, a se zelenavým úbočím, jemně nuancovaným v levé straně obrazu. Jemný pel pastelové malby dodává podobným poetickým motivům pravého půvabu.

P. Liebscher zavděčil se zajisté obecenstvu vystoupiv opět se svými pracemi na veřejnost; doufáme, že bude v gallerii „Ruchu“ na dále častým hostem, ale zároveň vyslovujeme naději, že dlouho neostane o samotě, nýbrž že záhy následovati budou příkladu jeho i jiní umělci pražští, s jichž výtvory se seznámiti publikum naše dosud skromnou mívalo příležitost.

Plzeňský kroj.

(K barvotisku v čele sešitu.)

Mluvme si cokoli o moderním pokroku lidstva: jeden stesk vynoří se zajisté na rty každého, kdo nespatřuje statky člověčenstva jenom v užitku, ale i v kráse. Čím hlouběji vniká vzdělanost do širších vrstev lidu, tím více mizí s originálním rázem jednotlivých národních individualit zároveň i poetické stránky národního života. Zanikají pěkné obyčeje, umlká krásná píseň národní, hyne malebný národní kroj.

Porovnejme na př. jen lid na Moravě, kde národní kroje dosud na mnoze jsou zachovány, s lidem v Čechách, jenž téměř již veskrze zaměnil bývalý pěkný šat nevkusnou kopií, ba často karrikaturou kroje městského — zda nezželí se nám originálnosti a krásy, kterou duševní pokrok setřel s tvářnosti našeho venkova?! Nevtírá-li se nám bezděky na mysl, že pokrok takový jest jednostranný a že by každý přítel osvěty pečovati měl o to, aby se škodným býlím věků minulých nebyly vyrvány zároveň všechny květy samorostlé národní krásy!

A nelze-li zastaviti onen proud vše nivellující, jest povinností naší, alespoň pečlivě sbírati pozůstalé rysy samostatného ducha národního a zachovati památku jejich potomkům.

Chceme podati čtenářům „Květů“ serii národních krojů českých i moravských v barvotisku, kterýmž jediné postihnouti lze plný ráz kroje národního, a činíme začátek malebným krojem plzeňským.

Opuštěný domek. K básni Adolfa Heyduka kreslil V. Lindner.

Opuštěný domek. K básni Adolfa Heyduka kreslil V. Lindner.

Opuštěný domek.

Báseň **Adolfa Heyduka.** *)

Stojí při Otavě
domek nepatrný,
nízkou střechu kryjí
došky jen a drny.

Rozbita jsou okna,
roztlučeny dvéře;
do zpuchřelých došků
noční vítr péře.

Dříve nad tou chatkou
stála hvězda krásná,
ale v noci jedné
spadla z čista jasna —

Vcházelo tam druhdy
myslivcovo snění,
když tam rybák býval,
však již ho tam není.

Přikvačila voda,
potrhala splavy,
zaplavila břehy,
levý i ten pravý.

Bránil se jí rybák
z večera i v noci,
nemoh' slabou paží
vodní spousty zmoci.

Vzal dceř na lodici,
proud je strhnul dolů —
od těch dob tré lidí
nemluvilo spolu.

Z půdy kolem domku
sotva zbyly drny —
na tří dobrých lidí
hroby nepatrny.

*) Z „Písní", vydaných nákladem J. R. Vilímka r. 1881.

. Deset hodin na lovu.

Humoreska. Napsal **Jul. Verne.**

Přeložil E. V. Hynek.

I.

Dosti jest lidí, kteří nemilují lovců, a snad ne zhola neprávem.

Činí- li tak proto, že pánové tito neštítí se zabíjeti zvěř svýma vlastníma rukama, dříve než ji pojídají?

Či snad spíše proto, že myslivci velice rádi, při každé příležitosti vhodné i nevhodné, vypravují o svých hrdinských skutcích?

Kloním se k této druhé příčině.

Nuže, a před dvacíti asi lety provinil jsem se sám prvním z oněch hříchů. Lovil jsem! Ano, lovil jsem!...

Abych se za to potrestal, provinňuji se i druhým, zamýšleje vám vyprávěti do podrobna svá lovecká dobrodružství.

Kéž vypravování toto, vážné i pravdivé, zošklivi těm, kdož mně se podobají, na vždy chůzi po polích, za psem, s brašnou po boku, kulovnicí za pasem a puškou pod paží! Avšak přiznávám se, že příliš na to nepočítám. Leč budiž jakkoli, již počínám.

II.

Kterýsi fantastický filosof pravil kdesi: „Na venkově není vám potřebí ani domů ani povozu ani koní . . . ni obvodu honebního! Jsou přátelé, jimž působí radost, mohou-li vám vše to nabídnouti!“

Tak i já byl jsem pozván, abych poprve se pokusil ve střelbě na vyhrazených pozemcích departementu de la Somme, aniž jsem byl jejich majitelem.

Bylo ku konci měsíce srpna r. 1859, nemýlím-li se. Výnosem krajského úřadu ustanoveno zahájiti honby následujícího dne.

V našem městě Amiensu, kde každý sebe nepatrnější kramář, každý řemeslníček má ručnici, tento slavnostní den od šesti neděl již očekáván byl s velikou netrpělivostí.

Ctitelé lovu zásobovali se prachem a olovem, byli nadšeni, nemyslili na nic jiného leda na křepelky, nemluvili leč o zajících, nesnili leč o koroptvích! Žena, děti, rodina, přátelé — vše bylo zapomenuto! Politika, umění, literatura, orba, obchod, vše ustupovalo do pozadí před přípravami k onomu velikému dni, kterého fanatikové chtěli se proslaviti tím, co nesmrtelný Josef Prudhomme nazval „zábavou barbarskou“!

Mezi několika přátely, které jsem měl v Amiensu, byl jeden odvážlivý lovec, ale hoch roztomilý, ačkoliv úředník. Měl-li jíti do kanceláře, naříkal vždy na hostec, ale býval neobyčejně čilým, když, zjednav si osmidenní dovolenou, účastnil se zahájení honby.

Tento přítel jmenoval se Brétignot.

Několik dní před velikým dnem Brétignot navštívil mne nic zlého netušícího.

„Vy jste ještě nikdy nehonil?“ pravil ke mně oním tonem sebevědomé převahy, který se skládá ze dvou dílů laskavosti a osmi dílů pohrdání.

„Nikdy, Brétignote,“ odpověděl jsem, „a dosud mne nenapadlo...“

„Nuže, pojďte tedy se mnou,“ odvece Brétignot. „Na obecních pozemcích Hérissartu máme najato dvě stě hektarů, které zvěří jen se hemží! Mám právo přivésti s sebou jednoho hosta. Zvu tedy vás!“

„Ale já . . .“ namítal jsem váhavě.

„Nemáte pušky?“

„Nemám, Brétignote, a nikdy jsem jí neměl.“

„Na tom nezáleží. Půjčím vám pušku — s nabijákem, ovšem, ale zastřelíte z ní zajíce na osmdesát kroků!“

„Trefím-li ho,“ podotknul jsem.

„Toť se rozumí! . . . Bude pro vás dosti dobrá.“

„Až příliš dobrá, Brétignote!“

„Zajisté, a psa také nemáte?“

„Oh, není mi ho třeba, vždyť budu mít pušku! . . . Byla by to dvojí obtíž!“

Přítel Brétignot pohledl na mne zpola útrpně, zpola hněvivě. Neměltě rád, žertovalo-li se takto o věcech, týkajících se lovu. Ten mu byl posvátným.

Avšak čelo jeho se zase vyjasnilo.

„Nuže, přijdete?“ tázal se.

„Stojíte-li na tom . . .“ odvětil jsem beze všeho nadšení.

„Inu ovšem . . . inu ovšem! . . . Třeba viděti to alespoň jednou v životě. Vyjdeme v sobotu večer. Spoléhám na vás.“

Takto byl jsem vylákán v dobrodružství, jehož smutná upomínka dosud mne pronásleduje.

Přiznávám se ostatně, že mne přípravy nikterak neznepokojovaly. Neztratil jsem jimi ani hodinu spánku. A přece musím vyznati, že démon zvědavosti trochu mne dráždil. Bylo-li tak zajímavé, to zahájení lovu? Na každý spůsob sliboval jsem si, že třeba bych sám nejednal, budu alespoň zvědavě pozorovati jak lovce tak lov. Že jsem svolil obtížiti se zbraní, stalo se z té příčiny, abych nebyl příliš smutnou postavou mezi těmi Nimrody, jejichžto činy měly mne naplniti obdivem.

Nutno ještě dodati, že Brétignot mi půjčil pušku, růžek na prach a broky, ale o lovecké brašně ani se nezmínil. Bylo mi tedy opatřiti si tento kus loveckého výstroje, bez kterého většina lovců tak dobře by se obešla. Chtěl jsem si ji vypůjčiti. Marné namahání! O brašny byla nouze, všecky byly již zamluveny. Nezbývalo než koupiti si novou. Při koupi vymínil jsem si, že ji prodavač vezme za polovici kupní ceny zpět, nebude-li znečistěna.

Prodavač pohledl na mne, usmál se a souhlasil.

Úsměv ten nezdál se mi býti dobrou věštbou.

„Ostatně,“ myslil jsem si, „kdo ví?“

Té marnivosti!

III.

V ustanovený den, v předvečer zahájení lovu, byl jsem v šest hodin večer na shromaždišti, za které Brétignot určil náměstí périgordské. Tam vstoupil jsem sám osmý — psů nepočítaje — do zadní části poštovního rychlíku.

Brétignot a jeho soudruzi v lovu, — neodvážil jsem se i sebe k nim počítati, — vypadali rozkošně ve svém traditionelním oděvu. Překrásné typy, stály za podívanou: jedni vážní v očekávání příštího dne, druzí veselí, hovorní, probíhající již slovy všecky mýtiny občin hérissartských.

Bylo tu půl tuctu nejznamenitějších střelců, jimiž mohlo se vykázati hlavní město Pikardie. Neznal jsem jich dobře, pročež přítel Brétignot se vší obřadností vzájemně nás představil.

Byl zde předně Maximon, člověk to nejmírnější v obyčejném životě, ale pravý divoch, měl-li pod paží pušku, — jeden z těch lovcův, o nichžto se praví, že by zabili spíše některého ze svých druhů, než by se vrátili z lovu, nic nezastřelivše. Maximon nemluvil, byl zabrán v myšlénky.

Vedle této znamenité osoby seděl Duvanchelle. Jaká to protiva! Duvanchelle byl tlustý, malý, maje věku mezi pětapadesáti a šedesáti lety, a hluchý, že neslyšel výstřel své vlastní pušky; to však mu nevadilo, aby se nehlásil co nejzuřivěji ke každé pochybné ráně. Nejednou nechali ho stříleti na zajíce již mrtvého z pušky nenabité, — byl to jeden z oněch loveckých šprýmů, které po šest měsíců obveselují všecky společnosti.

Bylo mi též podrobiti se silnému stisknutí ruky pana Matifata, velikého vypravovatele loveckých kouskův. O jiném nikdy nemluvil. A jaké to citoslovce! jaké mistrné napodobování zvuku! Křik koroptve, štěkot psa, výstřel z pušky! Bác! bác! bác! . . . Trojí „bác“ z pušky dvouhlavňové! . . . Pak jaké posuňky! Napodobujíc kličkování zvěře, ruka lítá se strany na stranu, nohy se ohýbají a natahují, záda se křiví, by rána se pojistila, levice se natahuje, kdežto pravice buší na hruď ukazujíc, kam opříti zbraň! To padlo zvěře srstnaté i pernaté! Kolik zastřeleno zajíců! Nechybil se ni jediného! — Divím se, že jsem nebyl ve svém koutku zabit některým jeho posuňkem.

Zajímavo bylo poslouchati rozmluvu Matifata s přítelem jeho Pontclouéem. Oba byli nerozdílni, jako dva prsty u ruky, což však jim nikterak nebránilo, stíhati se soudními žalobami, když jeden vkročil do hájemství druhého.

„Kolik zajíců jsem zabil minulého roku,“ pravil Matifat, mezi tím co drkotající vůz kolébal se k Hérissartu, „ano, kolik jsem jich zabil, nelze ani spočítati!“

„Ejhle, právě jako já!“ pomyslil jsem u sebe.

„A já, Matifate!“ odpověděl Pontcloué. „Pamatuješ-li se na náš poslední lov? Ach! těch koroptví!“

„Dosud vidím první, která ke své záhubě vletěla mi do rány!“

„A já druhou, jejíž peří v takovém množství lítalo vůkol, že jí nezůstala leda kůže na kostech!“

„A tu, kterou můj pes nemohl najít ve brázdě, kam jistě padla!"

„A tu, na kterou jsem střelil z dálky více než sto kroků, a přece jsem jist, že jsem ji trefil!"

„A onu, která po mých dvou ranách ... bác! bác! bác! padla do jetele, ale kterou můj pes na neštěstí sežral!"

„A celé to hejno, které vzletlo právě v okamžení, když jsem nabíjel pušku... frrr! frrr! Ah, byl to lov, přátelé, byl to lov!"

Počítaje v duchu pozoroval jsem dobře, že ze všech koroptví Pontclouéových a Matifatových ani jediná nedostala se do jejich brašen. Avšak neosmělil jsem se co říci, ježto bývám ostýchavým u přítomnosti lidí, kteří vědí více než já. A ostatně, poněvadž tu šlo jen o zvěř netrefenou, učinil jsem velmi dobře.

Jména ostatních lovců jsem zapomněl; nemýlím-li se, znám byl jeden z nich pod přezdívkou Baccara, poněvadž na honě „neustále střílel, ale nikdy nezabíjel."

Ostatně, kdož ví, nejdu-li i já zasloužit si této přezdívky? Probouzela se ve mně ctižádost. Netrpělivě hleděl jsem vstříc příštímu dni.

IV.

Konečně nadešel kýžený den. Ale ta noc v hospůdce hérissartské! Jediná světnice pro osm lidí! Bídné postele, v nichž lov byl by býval zajisté bohatší, než na pozemcích najatých od obce!

Když jsem se naivně ptal naší hostinské, staré Pikardky s rozcuchanou hlavou, nejsou-li v ložnici blechy, odpověděla mi:

„O ne!... Stínky by je sežraly!"

Po této odpovědi rozhodl jsem se spáti úplně oblečen v rozviklané židli, která při každém pohybu strašně vrzala. Proto jsem byl jako rozlámán, když se počalo rozednívati.

Rozumí se, že jsem první procitl. Brétignot, Matifat, Pontcloué, Duvanchelle a jejich druhové ještě chrápali. Spěchal jsem dostati se do širého pole, jak oni nezkušení lovci, kteří ani neposnídavše, chtí vyraziti hned na úsvitě. Avšak zkušení mistři, které jsem uctivě probudil jednoho po druhém, broukajíce schladili moji netrpělivost. Vědělť, potutelníci, že za časného jitra těžko bývá přiblížiti se ke koroptvi, jejížto křídla bývají ještě navlhlá rosou, a že vzletne-li, nerada se vrací k zemi.

Bylo tudíž nutno vyčkati, až všecky slzy ranní zory vypity budou od slunce.

Konečně, po krátkém snídaní, zavlaženém nevyhnutelným ranním douškem, opustili jsme hospůdku; pak zamířili jsme na pláň, kde počínaly najaté pozemky.

Když došli jsme toho pomezí, vzal mne Brétignot stranou a pravil:

„Držte dobře svoji pušku, šikmo, hlavní k zemi, a hleďte, byste nikoho nezabil."

„Učiním, seč jsem," odvětil jsem; „ale mne snad také nikdo nepostřelí?"

Brétignot pokrčil pohrdavě ramenoma, načež počali jsme lovit, lovit volně, každý, jak se mu zachtělo.

Krajina hérissartská jest dosti jednotvárná. Avšak ač nebyla zvěří tak bohata jako Mont-sous-Vaudrey, zdálo se přec, že její „houštiny“ jsou dosti zásobeny, že „jsou tam zajíci“, jak pravil Matifat, že jich tam postříleno „na tucty“, jak dodal Pontcloué.

Majíce naději na tak šťastné rány, všichni tito bodří mužové byli veselé mysli.

Kráčeli jsme tedy v před. Počasí bylo překrásné. Několik paprsků slunečních prodralo se ranní mlhou, jejížto kotouče hromadily se na obzoru. Ptáci vyletovali z brázd a vznášeli se přímo k nebi. Nejednou, nemoha se ovládati, přiložil jsem pušku k líci.

„Nestřílejte! nestřílejte!“ volal na mne přítel Brétignot, který měl mne neustále na očích.

„Proč? Nejsou-li to koroptve?“

„Jsou to skřivani! Nestřílejte!“

Rozumí se samo sebou, že Maximon, Duvanchelle, Pontcloué, Matifat a ostatní dva lovci nejednou úkosem pohledli na mne. Pak opatrně ode mne se vzdálili se svými psy, kteří s čenichy k zemi skloněnými vbíhali klusem do vojtěšky a do jetele, a jejichžto vztyčené ohony podobaly se otazníkům, na které nevěděl jsem co odpověděti.

Napadlo mi, že pánové tito neradi by prodlévali v nebezpečném okolí nováčka, jehož puška ohrožovala trochu jejich holeně.

„U všech všudy! Držte přec svou pušku řádně!“ opakoval Brétignot, vzdaluje se.

„Eh! vždyť ji nedržím hůře ostatních!“ odpověděl jsem, rozmrzen už tímto zbytečným napomínáním.

Podruhé pokrčil Brétignot ramenoma a zamířil na levo. Nechtěje zůstati docela vzadu, zrychlil jsem krok.

V.

Dostihl jsem svých druhův, ale nechtěje jich více lekati, dal jsem pušku na rameno, pažbou vzhůru.

Jak krásná byla podívaná na tyto lovce od řemesla v jejich mysliveckém šatě, bílém kabátci, širokých sametových spodkách, velikých okovaných střevících, jejichžto podešev přesahovala nárt, a plátěných punčochách, jimž náleží přednost před vlněnými nebo bavlněnými, které způsobují odřeniny, — jak jsem brzy zkusil sám. Já ovšem nevypadal jsem tak pěkně ve svém obyčejném oděvu; ale kdo může žádati od začátečníka, aby měl garderobu jako starý herec?

Co se týče zvěře, té jsem neviděl. Že však v hájemství tom jest množství křepelek, koroptví, chřástalů, lednových zajíců, o nichž moji druhové pravili, že jsou „jako staří“ a jichž měli plná ústa, jakož i mladých zajíců, tomu musil jsem věřiti, poněvadž oni to tvrdili.

Brétignot, jemuž na tom záleželo, abych mu dělal čest, pravil: „Ještě poslední poučení, které může být pro vás důležito, budete-li střileti na zajíce.“

„Přijde-li ke mně nějaký,“ podotknul jsem zlomyslně.

„Přijde,“ chladně odvětil Brétignot. „Nuže, pamatujte si, že následkem nestejné délky běhů zajíc utíká mnohem rychleji do kopce nežli s kopce. S tím dlužno počítati, míří-li se na něho.“

„Jak dobře jste učinil, zpraviv mě o tom, příteli Brétignote!“ odpověděl jsem. „Vaše poučení padlo na dobrou půdu, a já vám slibuji, že ho náležitě využitkuji.“

V pravdě však jsem si myslil, že i s kopce běží zajíc příliš rychle, aby mé smrtící olovo mohlo zastaviti jeho běh!

„Na lov! na lov!“ vybízel Maximon. „Nejsme zde k tomu, abychom poučovali začátečníky!“

Strašný to člověk!

Do nedozírné dálky před námi, na pravo i na levo, rozkládala se širošírá pláň. Psi rozběhli se vpřed. Páni jejich se rozptýlili. Snažil jsem se všemožně, abych neztratil jich s očí. Trápilať mne jistá obava: aby totiž moji soudruzi, kteří, jak viděti, byli čtveráci, nevyvedli mi nějaký kousek, k němuž byla by mohla je svésti moje nezkušenost. Vzpomněl jsem si bezděky na žertovný případ, kde jistému nováčkovi jeho přátelé nastrčili králíka z lepenky, kterého on sedícího v houští zastřelil. Zemřel bych jistě hanbou, kdyby si mne tak dobrali!

Zatím bloudili jsme na zdař Bůh po polích, berouce se za psy, směrem k pahorku, jenž vystupoval ve vzdálenosti tří nebo čtyř kilometrův a jehož vrchol byl porostlý malými stromky.

Přese všecko své úsilí, abych soudruhům svým vyrovnal se v chůzi, zůstal jsem přece daleko vzadu, neboť oni, jsouce zvyklí neschůdné rozorané půdě, kráčeli mnohem rychleji než já. I Brétignot, který zprvu mírnil svůj krok, aby nezůstavil mne samotna smutnému osudu, jal se pospíchati, aby také účasten byl prvních výstřelů. Nemám ti to za zlé, příteli Brétignote! Tvůj pud, silnější než tvé přátelství, táhl tě neodolatelně ... V malé chvíli neviděl jsem leč hlavy svých přátel, vyčnívající nad křoviny.

Od té doby, co opustili jsme hospodu v Hérissartě, minuly dobré dvě hodiny, leč já neuslyšel jsem dosud ani jednoho výstřelu, — ani jediného! Uvěří-li mi kdo, že mně událo se vypáliti první ránu? Za jakých okolností, stydím se říci.

Mám-li se přiznati? ... Moje puška nebyla ještě nabita. Umínil jsem si, že ji nabiji. Obávaje se však, že bych se při tom výkonu ukázal příliš neobratným, chtěl jsem vyčkati, až budu samoten.

V nepřítomnosti svědkův otevřel jsem růžek, nasypal do levé hlavně prachu a zacpal papírovou zátkou, na to pak vsypal jsem dostatečné množství broků, — spíše více než méně. Kdo ví! trochu více broků může právě míti za následek, že něco zastřelím! Pak jsem vrazil zátku a tloukl na ni, div nabiják nepraskl, a konečně — té neopatrnosti! — nastrčil jsem zápalku na pánvičku hlavně, kterou jsem právě nabil.

Zbývalo mi vykonati totéž s hlavní pravou. Ale zatím, co jsem nabíjel, jaký to výbuch! Rána vyšla! ... Všechen první náboj zafičel mi kolem tváře! ... Zapomněl jsem spustiti kohoutek na zápalku levé hlavně a dostačilo pouhé otřesení, aby sklapl.

Výstraha nováčkům! Honba v departementu de la Somme mohla býti zahájena případem velice žalostným. Místní časopisectvo bylo by mělo o čem psáti.

A přece, kdyby v okamžiku, kdy rána vyšla, kdyby — ano, ta myšlenka kmitla se mi hlavou! — kdyby ve směru letícího náboje byla

běžela nějaká zvěř, byl bych ji nepochybně zabil! . . . Náhoda, která se mi více nenaskytne.

VI.

Zatím Brétignot a jeho druhové došli návrší. Tam stanuvše, radili se, co by slušelo učinit, aby lov lépe se jim vydařil. Přišel jsem k nim, když jsem byl pušku znovu nabil, ale tentokráte s větší opatrností.

Byl to Maximon, který ke mně promluvil, ale tonem hrdým, jak slušelo se na mistra.

„Vy jste střelil?“ tázal se.

„Ano! . . . to jest . . . ano! . . . střelil jsem . . .“

„Na koroptev?“

„Na koroptev!“

Za nic na světě nebyl bych se přiznal ke své neopatrnosti před tímto areopagem.

„A kde je ta koroptev?“ tázal se Maximon, klepaje pažbou své pušky na prázdnou moji brašnu.

„Ztratila se!“ odpověděl jsem drze. „Co chcete? Neměl jsem psa! Ah! kdybych byl měl psa!“

Hle, hle! při takovéto smělosti stanu se jistě opravdovým lovcem!

Výslech, kterému jsem byl podroben, byl náhle přerušen. Pes Pontcloué-ův vyplašil křepelku asi deset kroků od nás. Bezděky, veden jakýmsi pudem, namířil jsem . . . a bác! jak říkával Matifat.

Jaký políček jsem dostal, poněvadž jsem ručnici špatně k líci přiložil, — jeden z oněch políčků, pro který nemůžeme nikoho stíhati! Po mém výstřelu následoval ihned jiný, Pontclouéův.

Křepelka spadla všecka rozstřílena, a pes donesl ji svému pánu, který vložil ji do brašny.

Ke mně neměli ani tolik zdvořilosti, aby si byli pomyslili, že také já jsem přispěl k tomu krveprolití. Leč neodvážil jsem se co říci, ježto jsem ostýchavým vůči těm, kteří vědí více než já.

Tento první úspěch dodal chuti všem zuřivým hubitelům zvěře. Považte jen! Po tříhodinném lovu jedna křepelka pro sedm lovců! Ne! nebylo možno, aby na tomto bohatém území nebyla aspoň ještě jedna, a podaří-li se jim, zabiti ji, připadne již téměř třetina křepelky na lovce.

Překročivše návrší, octnuli jsme se na půdě zorané. Co se mne týká, nelíbí se mi ty brázdy, jež nutí dělati unavující kroky, ty hroudy, mezi nimiž člověk div si nohu nevyvrtne, a já dávám přednost asfaltu boulevardů.

Naše družina se smečkou psů postupovala tak dvě hodiny, aniž čeho spatřila. Čela počínala se již kaboniti. Jakási divoká zlost vyrážela proti všemu i ničemu, proti pařezu, přes který někdo klopýtl, proti psu, který předhonil druhého . . . zkrátka, jevily se všeobecné, nikoli nejisté známky špatného rozmaru.

Konečně ve vzdálenosti asi čtyřiceti kroků vzletly koroptve. Neosměluji se tvrditi, že jich bylo hejno; byloť to hejno, obmezené na nejnižší možný počet, skládaloť se pouze ze dvou koroptví.

Leč na tom málo záleželo. Střelil jsem po nich, a tentokráte po výstřelu mém ozvaly se ještě dva jiné: Pontcloué a Matifat nechali současně hovořiti své pušky.

Jeden z ubohých opeřenců spadl, druhý uletěl a usedl asi kilometr odtud za pahorkem.

Ach! politování hodné ptáče, jakého sváru bylo's příčinou! Jaká hádka povstala mezi Matifatem a Pontclouéem! Každý osoboval si zastřelenou koroptev! Ach! jaké to ostré odpovědi! Jaké urážlivé řeči! Jaké politování hodné narážky! A jména! Lichváři!... Jest jenom pro něho!... K ďasu s lidmi, kteří neznají honby!... Bylo to naposledy, co šli spolu na lov!..! A mnohé jiné zdvořilosti hrubšího zrna, které mé péro zdráhá se napsati.

Pravdivo jest, že rány obou pánů vyšly současně.

Vyšla sice ještě třetí, a to dříve než obě ostatní. Ale o tom přece nedalo se ani mluvit!... možno-li připustiti, že bych byl koroptev zastřelil já? Posuďte přec, nováček!

Do hádky Pontclouéovy nechtěl jsem se tudíž plésti ani se šlechetným úmyslem, abych je srovnal. Také sám jsem se nedovolával koroptve, ježto jsem ostýchavým... Ostatek věty té již znáte.

VII.

Konečně, k velikému uspokojení našich žaludků, nadešlo poledne. Stanuli jsme na úpatí stráně ve stínu starého vazu. Ručnice, brašny — běda! úplně prázdné — odloženy stranou. Pak jsme se jali jísti, abychom opět nabyli sil, jimiž jsme od rána tak zbytečně plýtvali.

Ale byla to smutná hostina! Kolik soust, tolik žalob a nářků! Hrozná krajina!... Bídné hájemství!... Pytláci je zajisté pustoší!... Na každý strom by se měl pověsit jeden s lístkem na prsou!.... Honba stala se nemožnou!... Za dvě léta nebude tu zvěře! A steskům našim nebylo konce.

Potom počala znovu hádka mezi Pontclouéem a Matifatem o spornou koroptev. Ostatní se do toho vmísili... Domníval jsem se, že již již počne rvačka.

Za hodinu vydali se všichni opět na pochod — řádně „ovlaženi", jak se zde říká. Snad před obědem budeme šťastnější!

Následoval jsem krokem neodhodlaným. Počínalo mne to již unavovat. Moje brašna, ač byla prázdna, tlačila má bedra. Moje puška byla neobyčejně těžká, takže jsem nerad pohřešoval svou rákosku. Růžek na prach i všecky ostatní nepohodlné předměty byl bych milerád svěřil některému z malých venkovanů, kteří šli za mnou, tážíce se uštěpačně, kolik jsem již zastřelil koroptví. Avšak neosmělil jsem se, ze samolibosti. Dvě hodiny, dvě hrozně dlouhé hodiny ještě prošly. Měli jsme v nohou dobrých patnáct kilometrů. Ze všeho zdálo se mi býti nepochybným jen to, že z celého tohoto výletu přinesu si domů spíše hostec než půl tuctu křepelek.

Najednou povstal jakýsi šustot, jenž mne polekal. Tentokráte bylo to celé hejno koroptví, které vzletlo nad křovím. Všeobecná palba! Alespoň patnáct výstřelů se rozlehlo, můj v ně počítaje.

V hustém dýmu zaslechli jsme výkřik. Dívám se . . .

V tom okamžiku objevila se nad křovím tvář.

Byl to rolník, jehož pravé líce bylo nafouklé, jakoby měl v ústech ořech.

„Neštěstí!“ zvolal Brétignot.

„To ještě scházelo!“ doložil Duvanchelle.

Jiného účinku neměla tato nehoda na tyto lidi bez srdce, kteří se rozběhli proti svým psům, přinášejícím dvě raněné koroptve, a dobili ubohé tvory podpatky svých bot!

Rolník zatím s napuchlou tváří čekal, nemoha mluviti.

Brétignot a jeho soudruzi vrátili se zpět.

„Nuže, co je tomuto hodnému muži?“ tázal se Maximon soucitně.

„Má broky ve tváři,“ odpověděl jsem.

„Bah! to neškodí!“ odpověděl Duvanchelle, „to neškodí!“

„Ano! . . . ano! . . .“ pravil rolník, hrozně se ušklíbaje, nejspíše proto, aby dokázal, jak povážlivé bylo jeho poranění.

„Ale kdo byl tak nemotorným, že ublížil tomuto chuďasovi?“ tázal se Brétignot, jehožto zrak utkvěl na mně.

„Střelil jste také?“ ptal se mne Maximon.

„Ano! střelil jsem . . . jako všichni ostatní!“

„Nuže, otázka jest rozřešena!“ zvolal Duvanchelle.

„Vy jste tak neobratným lovcem jako Napoleon I.,“ pravil Pontcloué, jenž nenáviděl císařství.

„Já! . . . já! . . .“ zvolal jsem.

„Nebyl to nikdo jiný leč vy!“ pravil přísně Brétignot.

„Pán ten jest člověk nebezpečný!“ soudil Matifat.

„Je-li člověk nezkušeným nováčkem, má odmítnouti každé pozvání, byť pocházelo od kohokoliv,“ podotknul Pontcloué.

A po té všichni tři odešli. Rozuměl jsem. Raněného nechali mně na krku! . . . Vyňav tobolku, nabídl jsem deset franků rolníkovi, jehož pravá tvář ihned splaskla. Nepochybně byl ořech spolkl.

„Teď už bude lépe?“ tázal jsem se ho.

„Oh, sem! . . . sem! . . . Ještě sem!“ odpověděl nadýmaje levou tvář.

„Ah, nikoliv!“ pravil jsem, „nikoliv! Dosti pro tentokráte na jednom líci.“

Po té jsem odešel.

VIII.

Zatím co jsem se pořádal se lstivým Pikardem, ostatní mne daleko předešli. Ostatně byli mně už jasně dali na srozuměnou, že není bezpečno, prodlévati v mém sousedství a že opatrnost velí mne se straniti.

Sám Brétignot mne opustil. Všichni zmizeli za malým lesíkem na levo. Přiznávám se, že mne to příliš nemrzelo. Alespoň budu odpověden toliko za své skutky!

Byl jsem tedy samoten, samoten u prostřed roviny, jíž nebylo konce. Co jsem přišel sem činit, velký Bože! se vším tímto náčiním na svých bedrách? Ani jedna koroptev, aby byla zasáhnuta smrtícími broky! Ani jeden zajíc, jehož bych mohl pronásledovati! Jak jsem toužil po svém tichém kabinetě, kde bych byl seděl, četl, psal aneb i zahálel.

Šel jsem bez cíle. Kráčel jsem vyšlapanými stezkami, jimž jsem dával přednost před zoranými poli. Po každých dvaceti minutách chůze dopřál jsem si deset minut odpočinku. V obvodě pěti kilometrů nebylo viděti stavení. Nikde věž, která by vyčnívala nad obzor. Byla to poušť. Čas od času varoval vetřelce dřevěný sloup s tímto nápisem: Honba zakázána.

Zakázána? Ale zajisté nikoli na zvěř, neboť o té zde nebylo ani potuchy!

Pachtil jsem se dále jako ve snách s puškou na rameni. Slunce nechtělo se nijak chýliti k obzoru. Či snad nový Josue proti zákonům kosmografie zastavil je v jeho denním běhu k největší radosti mých střeštěných soudruhů? Což nebude následovati noc po tomto tragickém dnu, kterého zahájena honba?

IX.

Ale každá věc má svůj konec, — i pozemky k honbě vyhrazené. Objevil se přede mnou les, jenž uzavíral rovinu. Ještě kilometr a octnu se v jeho stínu.

Kráčel jsem tedy dále, ale nikterak nespěchaje. Konečně stanul jsem na pokraji lesa. V dáli, u veliké dáli ozývaly se výstřely jako při hromadném pouštění raket.

„Ti toho povraždí!“ myslil jsem si. „Nenechají ničeho pro příští rok.“

A potom napadlo mi, že snad v lese budu šťastnější než v poli. V korunách stromových bude jistě několik nevinných vrabců, které vám i nejlepší hostinští předkládají pode jménem skřivanů.

Bral jsem se po stezce nedaleko hlavní silnice. Démon lovu zmocnil se vašeho sluhy! Ano, nenesl jsem již ručnici na rameni, nýbrž nabiv ji pečlivě, měl jsem ji pohotově. Zraky mé těkaly v pravo i v levo, pátrajíce po kořisti.

Nic! Vrabci nepochybně nevěřili pařížským hostinským a chovali se tiše. Jednou nebo dvakrát přiložil jsem k líci. Avšak byly to pouze listy, hýbající se na stromě, a listí přec stříleti jsem nemohl!

Bylo již pět hodin. Věděl jsem, že za čtyřicet minut budu zpět v hostinci, kde jsme měli poobědvat, než opět vsedneme do vozu, který nás i s ulovenou kořistí zavézti měl zpět do Amiensu.

Kráčel jsem tedy po jedné z hlavních pěšin, která šikmou čarou směřovala k Hérissartu. Oko mé bylo stále na stráži.

Pojednou jsem stanul . . . Tlukot mého srdce se zrychlil!

Pod keřem na padesát kroků ode mne bylo jistě něco.

Bylo to načernalé, se stříbrným lemem, s jasně červeným bodem, jako by ohnivou zřenicí, která hleděla na mne.

Jistě nějaká zvěř srstnatá neb pernatá usedla v ta místa. Rozpakoval jsem se mezi zajícem již povyrostlým a bažantem. Eh! proč ne? To by mne neobyčejně povzneslo v mysli mých soudruhů, kdybych se vrátil s bažantem ve brašně!

Blížil jsem se opatrně s puškou pohotově. Tajil jsem dech. Byl jsem rozčilen, ano, rozčilen jako Duvauchelle, Maximon a Brétignot dohromady!

Přiblíživ se asi na dvacet kroků, poklekl jsem na zemi, abych měl jistější ránu, pravé oko jsem otevřel, levé dobře zavřel a hledě přímo přes mušku namířil jsem a vystřelil.

„Postřelen!“ zvolal jsem všecek bez sebe. „Tentokráte nebudou se o mou ránu příti!“

Ano, spatřil jsem lítati peří ... nebo spíše chlupy.

Nemaje psa, běžel jsem sám ke střelenému zvířeti, které nejevilo více známky života. Zdvihl jsem je ...

Byl to četnický klobouk stříbrem lemovaný, s červenou kokardou, která hleděla na mne jako oko!

Na štěstí nebyl na hlavě svého majetníka v okamžiku, kdy jsem jej postřelil.

X.

Té chvíle zdvihlo se dlouhé tělo, rozložené ve trávě.

Poznal jsem s hrůzou modré spodky s černým pruhem, tmavý kabát se stříbrnými knoflíky a žluté řemení četníka, kterého jsem svým nešťastným výstřelem probudil.

„Což vy teď střílíte klobouky četníků?“ tázal se mne přísně.

„Četníku, ujišťuji vás ...“ pravil jsem koktaje.

„A střelil jste přímo do kokardy!“

„Četníku ... myslil jsem ... že je to zajíc! .... Zmýlil jsem se! ... Ostatně se nabízím nahradit vám škodu ...“

„Opravdu! ... Klobouk četnický jest velice drahý, zvláště střílí-li se do něho bez honebního lístku!“

Zbledl jsem. Všecka krev sběhla se mi k srdci. Toto byla věc choulostivá.

„Máte honební lístek?“ vyzvídal četník.

„Honební lístek ...?“

„Ano! Honební lístek! Víte přec, co je to?“

Nuže, ne, neměl jsem honebního lístku! Domníval jsem se, že na jeden den nebude mi ho třeba. Rovněž jsem se domníval, že musím tvrditi to, co v podobných případech vždy se tvrdívá: že jsem svůj honební lístek zapomněl doma.

Nedůvěřivý úsměv zakmitl se na tváři zástupce zákona.

„Pak jsem nucen sepsati o tom protokol!“ odvětil mírným tonem člověka, jenž předvídá odměnu.

„Proč? Zítra vám jej pošlu, ten honební lístek, statečný četníku, a ...“

„Ano, vím to,“ zněla odpověď četníkova, „ale já jsem povinen sepsati protokol!“

„Nuže pište, když jste tak necitelný k mým prosbám!“

Citlivý četník nebyl by četníkem. Vyňal tedy z kapsy zápisník, zaobalený ve žlutavém papíře.

„Jak se jmenujete?“ ptal se mne.

Nebylo mi neznámo, že v takovýchto vážných okolnostech bývá zvykem udati úřadu jméno některého ze svých přátel. Kdybych té doby byl měl čest býti členem akademie v Amiensu, možná, že bych nebyl

váhal udati jméno některého ze svých kollegů. Leč spokojil jsem se prozatím se jménem starého přítele v Paříži, nadaného pianisty.

Četník zaznamenal si pečlivě jméno, stav, stáří i adressu této oběti. Potom žádal mne zdvořile, abych mu svěřil svou ručnici, — což učiniti jsem neměškal. Aspoň jsem ji nemusil nésti. Ba ještě jsem ho žádal, aby zabavil i mou brašnu a ostatní výstroj; to však odepřel s nezištností, která mne až mrzela.

Nyní došlo na klobouk. Záležitost tato vyřízena bez prodlení zlaťákem ku spokojenosti obou jednajících stran.

„Mrzutá příhoda," pravil jsem, „klobouk ten byl ještě zcela zachovalý!"

„Klobouk téměř nový!" odpověděl četník. „Koupil jsem jej před šesti lety od brigádníka, který šel do výslužby."

A posadiv si jej podle předpisu na hlavu, odešel kolébavým krokem svou cestou...

Za hodinu byl jsem v hostinci, zatajuje zmizení své pušky a nezmiňuje se o své nehodě.

Moji soudruhové přinášeli ze své výpravy jednu křepelku a dvě koroptve. Pontcloué a Matifat, ti od poslední hádky se již neudobřili, a mezi Maximonem a Duvanchellem vyměněno několik ran pěstí pro zajíce, který ještě běhal.

XI.

To jsou mé příhody onoho památného dne. Možná, že jsem zabil křepelku, možná, že jsem zastřelil koroptev, možná, že jsem ranil venkovana, ale jistě jsem prostřelil klobouk četníkův! Že však jsem neměl honebního lístku, sepsán o mně protokol, ale pod cizím jménem! Oklamal jsem úřední osobu!

Rozumí se samo sebou, že můj přítel pianista byl velmi nepříjemně překvapen obsílkou od soudu v Doullensu. Zvěděl jsem později, že nemohl dokázati své alibi. Následkem toho byl odsouzen k šestnácti frankům pokuty a k zaplacení útrat v téže sumě.

Spěchám dodati, že po nějakém čase obdržel poštou, pod záhlavím „Náhrada", poukázku na třicet dva franky. Nedověděl se nikdy, od koho.

XII.

Nemiluji lovců, jak jsem už na počátku byl pravil, zvláště když vypravují svá lovecká dobrodružství. Právě jsem vypravoval své příhody. Odpusťte mi, nestane se to již nikdy!

Tato moje výprava byla první a poslední, ale zachoval jsem ji v upomínce, která se rovná zášti. Proto kdykoli potkám lovce s puškou pod paždí, následovaného psem, nikdy neopomíjím přáti mu dobrého lovu: každý ví, že to přináší nezdar!

Pomácká žena.

Pomácká republika v horách rhodopských.

Z Plovdiva posílá

prof. **V. Dobruský.**

II.

Neskrocený Achmed aga jest hlavou tak zvaných nepodrobených či nepoddaných 18 vesnic v Rhodopách (bulh. „nepredadenite sela“).

A panství svého se Achmed-aga nevzdal, ani když smlouvou berlínskou r. 1878 založena byla Východní Rumelie a řečených osmnácte vesnic k ní přivtěleno. Příčiny tohoto odporu jsou na snadě. Předně těžko bylo svobody milovným horalům rhodopským loučiti se s dávnými právy a svobodami, jimž těšili se pod malomocnou vládou cařihradských padišahů, a za druhé chtěli ujíti pomstě, které měli se co obávati za ono vraždění a pálení, jehož dopustili se na Bulharech za posledního povstání. Když tedy založena byla Vých. Rumelie, tu oba agové rhodopští, Achmed-aga tamrašský i Achmed aga barutinský, hlavní původcové ukrutností v Bataku a Peruštici, vzchopili se k ráznému odporu, aby neupadli pod křesťanskou vládu východo-rumelskou, a proti tomuto odporu ukázala se vláda tato slabou a nerozhodnou. I svolali oba agové své věrné, oddané Pomáky, rozptýlené posud v hlubokých úvalech rhodopských, kam utekli se před vítěznými zbraněmi ruskými, svolali valné shromáždění pomáckých pohlavárů, zápasníků, chodžů, zasedli do stínu štíhlých jedlí a borovic, zapálili dlouhé čibuky, pohladili dlouhé brady a dlouho dlouho rozvažovali. Rozpomenuvše se na své staré hříchy a na pomstu, která by je za to stihnouti mohla od „černých kaurů“ (nevěřících Bulharů), a doufajíce, že neprostupné hory a doliny jim pomohou v odporu proti nenáviděným křesťanům, pomáckou silou stiskli své pušky a jednohlasně usnesli se, že neskloní hrdé hlavy pod vládu nevěřících.

Achmed aga barutinský, na jehož vrub padá vraždění v Bataku, sídlí v Barutině v Rhodopách, jižně od Tatar-Pazardžiku, a vládne 10 nepoddanými vesnicemi. Já však chci seznámiti čtenáře s Achmed-agou tamrašským, jehož panství jsem navštívil a jehož jsem byl hostem.

Residencí Achmed-agovou jest Tamraš, vzdálená od hlavního města bývalé Východní Rumelie Plovdiva nic více nežli 5—6 hodin cesty, a hranice svobodné republiky horské počíná 2 hodiny nad Sotirem, na místě zvaném od Pomáků Tyklata (od množství nalezající se zde břidlice zv. „tykla"). Neveliká jest říše Achmedova, jen 18 vesnic pomáckých uznává jej dobrovolně za svou hlavu, avšak vysoké, lesnaté hory, mohamedánský fanatismus a nenávist k černým kaurům činí ji mocnou a málo přístupnou. Rozhodného odporu jediného agy bývalá vláda východorumelská se svými sněmy, zemskými výbory a direktory tak se ulekla, že ani nepokusila se o zlomení jeho, ač měla k ruce hezkou hrstku vojska a výhodné posice.

A tak zůstali Pomáci svobodni, až přede dvěma roky dle jmena pouze uznali svrchovanost tureckou a zůstávají pod ní na dále. Neboť dle úmluvy tureckobulharské nepoddané vesnice rhodopské zároveň s vesnicemi krdžalijskými v Haskovsku vylučují se z území rumelského. Jak této svrchovanosti sultánově rozumějí, toho důkaz podalo nedávno 24 vesnic krdžalijských v poříčí Ardy; nečekajíce dosazení tureckých úředníků z Cařihradu, zvolili si jednoho agu za předsedu a budou se samy spravovati. Sultán to vezme k laskavé vědomosti a bude dělati, jakoby o tom ani nevěděl.

V ohledu finančním Bulharsko neztrácí mnoho postoupením zmíněných vesnic. Vesnice krdžalijské s 32.500 obyvately platily Rumelii 4879 tur. lir (asi 50000 zl.) daně a na Pomáky nepoddaných vesnic s obyvatelstvem asi 10.000 připadá ještě mnohem méně. Ale v příčině strategické jest to ztráta citelná. Pomáci vždy zůstanou věrnými spojenci jednověrných Turků; pro případ potřeby může Turecko postaviti vojsko na výhodných posicích v nepatrné vzdálenosti asi 3 hodin jižně nad Plovdivem. Nepoddané vesnice pomácké jako klín vraženy jsou do území Jižního Bulharska; leží všecky mimo Tamraš v horním úvodí řeky Vóčy (= Krčmy, pravého přítoku Marice). Většinou jsou jmena jejich čistě bulharská. Jsou to sela: Tamraš, jihozáp. od Plovdiva, Černšovo (od „čereša" = třešně), Osykovo, Michalkovo, Čurikovo, Selca (od „selo" = ves), Lěskovo (od „lěska" = líska), Djóvlen (čes. Děvín od „djóva" = děva), Nastan, Beden, Petvar, Brěza, Grocholno (jejíž obyvatelstvo jest čistě turecké a ne pomácké), Balaban, Trigrad, Mugla (mlha), Kjustendžik a Kajnčala.

Na samé téměř hranici panství Achmed-agova stojí památník bývalé jeho moci a slávy. Jsou to zříceniny rozsáhlého agova „čifliku" (dvorce), jenž polohou a výstavností upomínal na středověký panský hrad. Dvorec jest sice vyhořelý a zpustlý, avšak pevné jeho stěny se střílnami, prostranné síně pro harem, mramorové fontany, posud oživené proudem ledové horské vody, a vůbec pěkná výstavnost jasné vydávají svědectví, že pán tohoto zboží byl despota a poddaní jeho otroci. A skutečně vystavěn čiflik mozoly nezámožných horalů v Rhodopě za dob, kdy měli agové a pašové právo, honiti lid na robotu. Zde veselíval se druhdy Achmedagův otec s haremem svých 7 žen. A takové čifliky má Achmed-aga ještě 4 na jiných vrších rhodopských.

Věru krásnějšího místa nemohl zvoliti za letní sídlo své. Několik kroků za dvorcem počíná v nedotknuté kráse bujný listnatý les jasanů

a dubů, javorů a buků; zelený les sestupuje po příkré stráni dolů k Tamrašské řece, pěnící se četnými vodopády. A za řekou nad pravým břehem vypíná se pyšně jiný vrch rhodopský s hustým lesem štíhlých jedlí a sosen, které zelenají se „v zimě v letě rovno".

Avšak pohleďme na sever, jaký to velkolepý rozhled! Bezlesá rovina Thrácká se svými městy, vesnicemi a pravěkými mohylami prostírá se hluboko pod námi jako rozestřená mapa. To široké rovné pole po obou březích Marice jest vyprahlé a sežloutlé, jen v okolí měst pozorujeme skupiny stromoví; i samy břehy Marice jsou holé a skoro beze stromů. A dále zelenají se hvozdy Srědny Gory a vystupují srázy Balkánu; na nejvyšším vrcholu Gjumrukčalu bělá se sníh. Na východ mizí rovina v nedozírné dálce. Celá krajina a svěží chladivý vánek připomínají nám, že jsme vysoko na horách. Jest nám blaze, že máme za sebou dusivý vzduch těsných ulic Plovdiva a jeho šedé skály, z nichž sálá v letě jak z peci ohnivé. Mohu říci, že se nám Plovdiv se svými vrchy a bílými domy líbil jak náleží odtud z té dálky.

Byli bychom dlouho ještě prodleli na rozkošné vyhlídce, avšak do Tamraše máme ještě tři hodiny cesty a poledne již dávno minulo. Spěcháme dále, jak se v horách spěchati může, to jest jedeme hezky pomalu. Všude kolem čirý les. Zelené koruny svěžích buků tu tam vrůstají v sebe a tvoří přirozenou klenbu nad našimi hlavami. Les jest hustý a tmavý, že slunce i v poledne málo proniká do temnoty jeho. Na všech stranách ticho, jenom řeka šplouná kamenitým řečištěm v závratné hloubce. Jediným průvodčím na neznámé cestě jest nám řeka; nad levým jejím břehem po úbočí horském klikatí se cesta s vrchu do vrchu.

Půl hodiny za dvorcem dojeli jsme na pěknou širokou „ravnišku" (rovinu); vyhřívaly se tam na jasném sluníčku divoké slívy, hruše a jabloně; ve stínu jich odpočívali Pomáci s bílými turbany na hlavě a červenými pojasy svinutými kolem těla. Pozdravili nás s „dobre došli". Ubírali se do Plovdiva a odtud do daleké Mekky ke hrobu Mohamedovu; putovali, jak říkají, na „chadžiluk". Okolo na šťavnatém trávníku pásli se koně. Později dověděl jsem se, že na tomto místě, zvaném Vraca, stávala druhdy jejich vesnice Tamraš. Tenkráte vládli kaurové (Bulhaři); posledním carem byl kralevič Marko, jehož Pomáci velice ctí a opěvují písněmi.

A zase jedeme dále. Po celé cestě, kterou se ubíráme do residence Achmed-agovy, skoro každých deset kroků nacházíme bublající prameny, vedené sem tesanými koryty z dálky dosti značné. Mnohý pramen jest upraven v úhlednou „česmu" (fontanu) se sedátky pro unaveného poutníka, jinde přistaveny k česmám „kiošky", přístřešky s okénky a dveřmi k ochraně před „fartunou" (nepohodou). Podle starodávného obyčeje koná Bulhar i Turek na stará leta dobrodiní, zvláště pak „za bog da prosti" (za spasení duše) dává kopati „kladence" (studny) a stavěti česmy pokraj cest; ano Turci za týmž účelem stavěli karavanserajly, lázně, mečity. Tak zachovali se i zámožnější Tamrašci; turecký nápis, který však ani jeden Pomák přečísti nedovede, zvěstuje jmeno zakladatele. Některé česmy byly pobořeny za poslední války.

Tak jedeme stále stinným lesem, za hlubokého ticha, které ruší jen dusot našich koní. Už nás cesta divokým lesem a bezlidným krajem unavovala. Konečně se údolí, těsně sevřené lesnatými srázy, porozstoupilo. Les ponenáhlu mizí a na místě jeho vidíme i na nejvyšších vrších a strmých stráních žitná a ovesná pole, zelenající se jak brčál. Kdežto v rovině jest již dávno po žních, uzrává obilí na těchto vysokých horách teprve koncem srpna. Podivno! Zde zpracována každá píď plodné země a v rovině celé lány leží ladem. Hle! tam na vysoké stráni rozorává Pomák primitivním rádlem kus vypáleného lesa (zv. „požar“) a upravuje půdu na nové pole. Žena, odloživši bílý závoj, pohání a vodí sivé volky; spatřivši nás, obrací se zády, abychom nezahledli bílé tváře její. Divíme se, že s té stráně nesletí. V jiné vesničce pomácké Ostrici nad Čepelarskou řekou uvazuje prý žena muže i potah pevným provazem, aby nesřítili se do propasti, když vyjdou na pole orat. Takové horské pole rodí dva tři roky, pak je spláchnou přívaly a kde dříve bujel les, ostává jen pustá, nahá skála. Jest to jedna z příčin, proč rhodopské lesy tak jsou spustošeny.

Tak tedy blížíme se pomalu cíli své cesty. V pravo nad cestou vidíme nevelikě pohřebiště mohamedánské s bílými kameny. Po vesnici však dosud ani památky. Tu spatřili jsme, až když jsme do ní vjeli.

Psi jak medvědi huňatí štěkají na nás vztekle, jakoby cítili, že smělí příchozí jsou nenávidění kaurové; i tamrašské šedé domky se stráně s udivením hledí na nás. Tamrašti Pomáci, kteří nás potkávají, pozastavují se, pak zvědavě a vyjeveně si nás prohlížejí. Ptáme se jich po Achmed-agovi; po velikých rozpacích ukazují, že musíme dolů k řece až ke džamii, naproti prý je konak Achmed-agův.

Bylo as k páté hodině odpolední, když jsme kamenitou, křivolakou cestou přes celou vesnici sjeli dolů k bílé džamii před residencí Achmed-agovu. Zde již očekával nás veliký zástup Pomáků, snad celá obec tamrašská, jako o nějakém svátku. Všickni jsou chlapíci jako ty hory, v nichž vyrostli. Uvítali nás jedni s „dobre došli“ a druzí nám totéž opakovali tureckým „hoš geldün“. Dva výrostkové hned chopili se našich koní a prováděli je; někteří ohmatávali „a la franka“ sedla a třemeny (ačkoli za mnoho nestály — bylyť z Cařihradu!) a povídali si, že jsme je jistě ze Stambulu „gitirdisali“ (objednali).

Tamraš má i „kafene“! Dole v přízemí prodává počestný jeden občan všelijaké smíšené zboží (mimo jiné i vlastenecké sirky ze Sušice); nahoře pak srká se káva a dělá „kef“ (pohodlí a pohova) Achmed-aga je právě v „kafene“; lezeme tedy nahoru po skřípajících žebříkovitých schodech. Vstupujeme do nevelikě, začazené světnice. Zde na vyvýšené podlaze na měkkém koberci sedí po turecku s nohama skříženýma; jest oblečen v uniformu tureckého jusbašy (setníka), na knoflících lesknou se mu osmanské půlměsíčky, prsa ozdobena jsou jakýmsi tureckým řádem; snad jest to onen řád, jejž mu uštědřil sultán po hrůzných událostech v Peruštici r. 1876, pro které byl Achmed-aga soudem plovdivským k smrti odsouzen.

Když jsme vstoupili, Achmed-aga si odkašlal a jako uplašen, pátravým pohledem nás přeměřil, ale pak, změniv výraz tváře, vítal nás podáním ruky, s místa však se nehýbaje. Hrůza z něho nešla; zvláště

v té titěrné uniformě s lesklými knoflíčky upomínal spíše na dozorce nějakého pensionátu neb vězení. Dojem vládce nepoddaných vesnic nikterak nevzbuzoval; snad bylo toho příčinou i pokročilé agovo stáří více jak 60 let, které shrbilo hrdou druhdy postavu jeho. Představoval jsem si vždy Achmeda-agu statným junákem smělé tváře, širokých prsou a svalnatých paží, avšak on jest postavy jen prostřední; v bystrých očích zračí se ovšem přísnost a smělost; pod tupým nosem bělá se prošedivělý knír. Rudý obličej svědčí, že rád si přihne řízné rakije, snad aby v ní utopil vzpomínky na staré těžké hříchy.

V kafene prosedí Achmed-aga celé dny; odtud řídí malý svůj stát, zde odbývá porady s bradatými starci, zde přijímá daně a udílí rozkazy, jichž vyplnění pokládají Tamrašci za svatou povinnost a čestné vyznamenání. Mávnutím ruky zval nás aga, abychom usedli na prostřené „rogozky“ (rohože). „Hajdi, molla,“ poroučel místnímu chodžovi, „donesi iki kafe“ (dvě kávy). A „muchtarina“ (kmeta) komandoval, aby připravil večeři. Muchtarin a chodža chodili prý po gurbetliku (cizině), byli až v Stambulu a Ismyru (Smyrně), dovedou prý obsloužiti „golemi chora“ (veliké pány) jako jsme my. „Kechaja“ (obecní sluha) zatím se postaral o koně a přinesl skromná naše zavazadla. Rozumí se samo sebou, že příchod náš způsobil velikou sensaci; možná, že v Tamraši začali od tohoto dne nový letopočet. Při veliké odloučenosti residence agovy od ostatního světa, jest příchod cizince něco neobyčejného; není tedy divu, že celá Tamraš přišla se na nás podívat. Rozumí se, že na nás pohlíželi s nedůvěrou; Pomáci, neposlušni zákonitě uznané vlády východorumelské, mohli právem domýšleti se, že přicházíme na zvědy; zvláště mohl to mysleti Achmed-aga. Následkem toho vázla rozmluva; marně snažili jsme se uvésti ji do proudu.

Nechtěl uvěřiti Achmed-aga, že cestujeme za zábavou a že pouze viděti chceme neznámý kraj.

„Vy víte, proč jste přišli,“ byla jeho odpověď. Zvláště divil se, že jsme přišli tak zhola sami, bez průvodu, aniž jsme si zmátli cestu. Mínil, že mohli jsme najmouti za průvodce některého Tamrašce; dosti prý jich chodí do Plovdiva na „pazar“ (trh) s dřívím a kolomazí, tak že jsme mohli bezpečně a beze strachu vykonati celou cestu. Když konečně obrátil se hovor na věci geografické a začal jsem si zapisovati do knížky jmena okolních vrchů, Achmed-aga se zarazil a bylo po řeči.

Vyndal jsem tedy mapu, binokl a kompas, abych obrátil pozornost jinam a napravil chybu; avšak nadarmo.

Vypivše neslazenou černou kávu, požádali jsme agu o průvodce, abychom mohli prohlednouti celou vesnici a okolí. Zástupem shromážděných u džamie Pomáků prošli jsme k mostu a odtud na pravý břeh řeky. Vystoupili jsme na stráň, zelenající se pěkným trávníkem. Odtud byla vyhlídka na celou ves. Tamraš jako jiné vesnice rhodopské rozložena je po stráni, na mnohých místech dosti příkré.

U samé řeky Tamrašské, prýštící z nepříliš daleké hory Kajaličal, bělá se džamie se štíhlým minaretem. Celkem čítá residence Achmed-agova 120 stavení as s 800 obyvately Pomáky. Jedno- až dvoupatrové domky jsou pevně z kamene vystaveny. Architektura jejich úplně odpovídá potřebám krajiny a podnebí. Každý dům obkličuje zahrádka,

ohražená plotem; v zahrádce nasázeno bývá zeleniny, fasolí, brambor, konopí. V malém dvorku narovnány jsou hranice štěpin („cepenica") a kupy sena, z nichž trčí vysoká tyč („stěžer" = stožár). Vejděme do vnitř. Přízemí, zvané vnitřní dvůr, slouží za chlév pro dobytek, koně, muly a drůbež, jak toho vyžaduje tuhá zima. V prvním patře jest nízká světnice („nizka kóšta") s velikým ohništěm, v témže patře jest i světnice pro hosti (kiošk). Je-li majetník zámožnější, má „kóšta" (= dům) i patro druhé, v němž bydlí se přes leto. Dvéře jsou nízké; okénka úzká s okenicemi, namnoze nezasklená, hledí na stranu jižní. Každý dům má pavlač, v níž vidíte tkalcovský stan a jiné náčiní ku tkaní. V „nizké kóště" kolem do kola jsou police na trochu měděných „sahanů" (talířů) a „tendžer" (kotlíků). Místo svíček užívají posud „borina", loučí borových. Zvláštní výstupek v patře prvním tvoří pec, podepřenou silným sloupem dřevěným. Pod pecí nastaveny košíky se včelami. Někdy jsou zdi patra z proutí pletené a hlínou vymazané. Tak staví nejen Pomáci, ale i Bulhaři v rhodopských horách. Jižněji odtud, zvláště v Achar Čelebi, jsou domky tak důkladně a úpravně stavěny, že mnohý dům v některém městě v rovině se nedá s nimi ani z daleka porovnati. Co do čistoty vesnice bulharské vynikají nad pomácké.

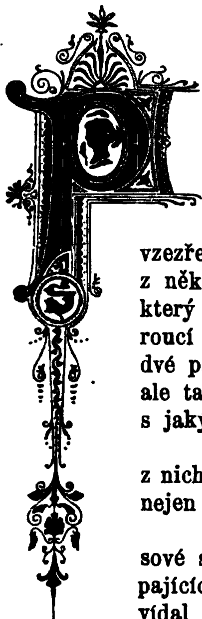
Na stráni usedli jsme pod skupinou jedlí. Přítel jal se kresliti pohled na Tamraš; ale sotva že nakreslil několik čar, přišel ze vsi zvláštní posel připomenout, že nepřejou si, abychom zvědavě pohlíželi do dvorů a pavlačí, kde pracovaly statné Pomačky, nechráněné závojem proti pohledům zvědavých kaurů. Pokynutí nad míru laskavé, ale zde v Tamraši nám bylo přísným rozkazem. Musím poznamenati, že pomácké ženy nejsou tak přísně zaklety pod závoj jako Turkyně; děvčata chodí bez něho a zahalují se teprve před samou svatbou.

Kdežto mužové nosí se po turecku, jest kroj žen rázu čistě národního. V šatu vůbec převládají veselé, světlé barvy, jež byly výsadou Mohamedanů; porobeným Bulharům ponechána černá barva smutku. Ženský kroj jest „riza" dlouhá bílá, jejíž okraje a rukávy ozdobeny jsou pestrým vyšíváním. Přes rizu obléká se kratší „anteria" barvy ohnivě červené, na prsou vystřižená, tak aby košile vynikala. Za chladnějšího počasí oblekají krátké kabátce či kožíšky zvané „kontoš", šňůrami neb zlatem ozdobené. Přes anteriu uvazují „prestilku" (zástěru) červenou, pruhovanou. V pasu se stahují červeným „pojasem". Na nohou nosí „čorapy" (punčochy) a „carvule" (kožené opánky). Hlavu pokrývají fezem, připjatým pod bradu „podbranicí", šňůrou s našitými penízky; přes fez přehazují veliký bílý šátek („machrama" neb „testemel") tak, že všecky čtyři cípy po zádech řasnatě splývají. Někdy má okraj šátků dlouhé třásně. Šátek připevněn je k fezu stříbrnou jehlicí („igla"). Vlasy jsou zastřiženy a do čela a spánků sčesány (říkají tomu „skulufy"). Malebný tento kroj pěkně sluší Pomačkám, jež vyznamenávají se štíhlým vzrůstem, pravidelnými tahy, bílou pletí; rusé vlasy a modré oči nejsou zde tak vzácny jako dole v rovině. Celý svůj šat utká a ušije si Pomačka sama; ona umí i pěkně vyšívati.

Vdovství pana Velíška.

Genre od **Fr. Heritesa.**

(Dokončení.)

an Velíšek zůstal doma do večera a pak jako obyčejně šel k „hvězdě“.

Zábava otáčela se okolo dnešního odpoledne a nijak nemohla se dostati z toho ovzduší; byla-li na chvíli odvrácena, vracela se vždy zas k náměstí a vzezření jeho as po třetí hodině odpolední. Při tom vždy z některé strany pan Velíšek zastihl pohled k sobě upřený, který následovalo přidušené zakašlání, jako když smích deroucí se mocí z hrdla násilně se potlačuje. Někdy mrsklo dvé párů očí významně po sobě, za zády páně Velíškovými, ale tak, že nemohl to nespozorovati, a utkvěly pak na něm s jakýmsi výsměchem.

Konečně pan Velíšek zaslechnul několik poznámek, z nichž vyrozuměl, že Baruščin i jemu nápadný zjev dnešní nejen celou společnost přítomnou, ale celé město zaujal.

Vyhoupla se před ním postava v pruhované, kanafasové sukni, v modrých spravovaných punčochách, v křampajících pantoflích, umouněná a ušpiněná — — ano, tak vídal vždycky Barušku! A dnes najednou? ... Před očima pana Velíška kmitla se Baruška z dnešního dopoledne v čistých, vyžehlených sukních, pěkně učesaná — nyní ovšem poněkud pochopuje, že povšiml si dívčiny, s níž tak dlouho žil v blízkosti aniž by — „Apage satanas!“ — přerušil myšlenky své pan Velíšek.

Což teprve pak — odpoledne ... Vždyť i jemu bylo to nápadným! Baruška přetvořila se úplně v měštku. Měla na sobě i plášť nejmodernějšího panského střihu; jen černý šátek na hlavě se žlutě vyšitými začátečnými písmeny zbyl ještě z venkovského kroje, jakým se nosila jindy.

Jaký div, že takováto nápadná proměna vzbudila a k sobě obrátila pozornost všeobecnou? — Pan Velíšek sám se zasmál; připadalo mu to vše opravdu ve světle neodolatelné komiky. Nevyhýbaje se předmětu, pronesl i sám několik poznámek a vtipů o metamorfose, jež byla se v jeho domě udála, an z kukly tu po leta zapředené vyletěl znenadání svižný motýl ...

Společnost dívala se na pana Velíška jaksi potměšile. „Vždyť my ti rozumíme!“ — jako by se ozývalo ze všech stran. „Chceš zakrýt tím spůsobem pravý stav věcí ... Ale nás tak snadno neskameš, brachu!“

Následovaly některé narážky, v nichž pan Velíšek nijak nenalezal souvislosti, ale jimž porozuměl a to záhy dosti.

Zaslechl něco o slečně Dortové, jak viděla na vlastní oči některé věci, kterými že spadla jí s očí všechna mlha a že vidí nyní zcela jasně až na dno jistého tajemství, které ovšem už dávno tušila, ale jemuž přec

dlouho vzpírala se uvěřiti, pro jeho naprostou ohyzdnost, šerednost — a že to všecko, co povídá, ovšem pod pečetí mlčenlivosti, může zaručit svou ctí a svými dobrými smysly —

Pan Velíšek vracel se domů z hospody v náladě prašpatné. Hněval se hlavně na sebe. Výstup dopolední z kuchyně objevil se před ním jako těžká obžaloba ... Byl by se raději teď neviděl.

Také na Barušku měl ovšem zlost. Proč nezůstane při svém obvyklém obleku? K čemu ta přeměna do spanštilých šatů? Komu se chce líbit? — Naposled — Snad ne opravdu — —

Pan Velíšek užasnul nad tím, co napověděl a nedokončil. Napadlo mu, kterak usmívala se k jeho několika minutovému dvoření, kterak přijímala je upejpavě sice, ale s patrným zalíbením - napadlo mu, jak měkce, slaďounce, a poněkud i důvěrně mluvila při obědě, kdežto jindy v jeho přítomnosti sotva odvážila se slova pronést — napadlo mu, kterak pak nápadně kolem něho se točila, v blízkosti jeho zůstávala ... Vůbec už od jisté doby — aniž by dosud toho náležitě byl si povšimnul a důležitost nějakou tomu přikládal — setkává se s Baruškou častěji než jindy. Čekává na něho v noci bdíc u postýlek dětských a provází jej do pokoje vedlejšího, v kterém jest jeho ložnice — ovšem přichází, aby tu rozsvítila svíci — ale dříve to nečinívala .... a vzdaluje se teprve po některém otálení — ano — otálení...

Pan Velíšek pronesl to slovo s důrazem. Byl upomínkami těmi zaražen, znepokojen.

„Na každý spůsob musím být opatrným!“ udílel si vážné napomenutí. „Musím se mít na pozoru, abych snad nezavdal příčinu k nějakým domněnkám — na žádnou stranu ...“

„Je to baba!“ ulevil si pan Velíšek, když octnuv se v domě šel okolo dveří, za nimiž panenské své sny snila slečna Dortová.

Chodíval vždy kuchyní a dětským pokojem do své ložnice. Dnes vešel do této přímo z chodby, naleznuv šťastně v kapse klíč.

VI.

Ráno přivítala pana Velíška, když do pokoje dětského k snídani vstoupil, Baruška tonouc v slzách.

Dělal, že to nepozoruje. Ale plačtivá nálada Barušky rozpoutala nářek dětí s úspěchem takovým, že pan Velíšek zacpával si uši a když se všechny pokusy směřující k utišení potkaly s nezdarem, otázal se konečně zlobně: „Co pak se vlastně stalo?“ —

Nyní spustila Baruška. Že ona nikdy nikomu nepoložila křížem stéblo před nohy a lidé chovají se k ní tak ošemetně. Ovšem ona že dobře ví, odkud věje vítr, a mohla by ukázat prstem na tu hubenou tyčku, která o ní roznesla tolik klepů. Což by však bylo o ni, služebnou osobu! Ale že také milostpán —

„Vím, vím,“ vpadnul do řeči pan Velíšek. „Také jsem už měl příležitost pocítit následky klevetivé té síly —“

„Musíme být právě opatrní, Baruško,“ doložil jaksi poučlivě. „Třeba dát pozor na sebe! Na své chování! Nezavdat nikdy v nejmenším podnět k jakýmkoli lidským řečem —“ Mluvil vážně a skorem přísně, ale jeho

hlas v přirozené své měkkosti neztrácel přece docela příchuť jakési něžnosti a jest snad vysvětlitelno, že posluchačka vycítila jen tyto tóny.

„Ach, milostpane,“ zašeptala v pláči, ale již zcela jiném, zcela změněném; zkušený pozorovatel byl by z těch jejích slz na první pohled vystihl slzy radosti a blaha. „Jak já si zasloužím takovou —“

„Vždyť já vás nekárám, Baruško,“ přerušil pan Velíšek, který nebyl nijak zkušeným pozorovatelem.

„Vy jste rozumná osoba. Ale jest to k vůli lidem. To víte, že lidé —“

„Ó lidé!“ vpadla Baruška. „Lidé závidí člověku i nos mezi očima. Zejmena ta potměšilá tam dole —“ Baruška, vzpomenouc na výstup, který měla před chvílí na schodech se slečnou Dortovou, dala se zas do pláče; zase jiného: byl smíšen z lítosti a zlosti v stejných asi dílech.

„Já si ten trošek šatstva, které mám, přece vydělám!“ pokračovala v nářku stále rostoucím. „A také včerejší nový plášť jsem si koupila za své peníze — za své spravedlivé peníze — komu je co do toho, kterak se strojím, ráda bych věděla? Každý ať si dělá co chce —“

Pana Velíška zmocnil se záchvat jakési liberálnosti. Nemáliž pravdu ta ženština konečně? pomyslil si. Máme všickni své slabosti! Proč by neměla je míti ona při tolikerých svých vlastnostech dobrých, ano výborných, neocenitelných — Kdo má právo ji z toho kárati? Rušiti ji nešetrně z její, nikomu přec v celku škodné pošetilosti? — A zkrátka —

„Máte pravdu, Baruško,“ řekl pan Velíšek nahlas. „A komu se nelíbíte — ať se na vás nekouká.“

Pan Velíšek pronesl větu poslední již ve dveřích, odcházeje do kanceláře.

Nemohl ani zastihnouti více úsměv, který se náhle ze všeho pláče rozhostil na tvářích Barušky.

Také ovšem nespatřil spanilou tuto pannu, kterak hned na to, k radosti a za obdivu Bohuše i Lidunky, jichž rozmar dřívější vlastní teď veselostí snadno bylo za sebou strhnouti, obrátiti v pravý opak — oblékla se od hlavy až k patě do včerejší své toilety — vyzkoušela důkladně před zrcadlem každý kus zvlášť, a prohlížela se pak ze všech stran, usmívala se na vlastní buclatou tvář do skla, klonila se, jakoby děkovala na pozdravy — pak procházela se sem tam, stále v zrcadle se pozorujíc... odkopávala nezvyklou vlečku ... zase zastavila se před zrcadlem. Patrně nebyla zcela spokojena. Něco, zdálo se jí, že schází na každý způsob k dokonalosti městské dámy. Hledajíc toto něco, zkusila několik odvážných účesů na svých bujných pletencích; zavěsila na sebe všechny své šperky, nedbajíc slohové a jiné jich rozmanitosti a nezapomínajíc nijak ani na tucet prstenů atd.

Výsledkům všech těchto snah příležitost měl svět obdivovati se již příští neděli, na deváté mši svaté, kde se Baruška objevila v plné nádheře. Výkvět elegantního zjevu spočíval v slunečníku, jemných bílých rukavičkách, do nichž podařilo se směstnati poněkud nezvyklé ruce po delším ovšem namahání a za pomoci šťastně se dostavivší posluhovačky — hlavně pak — ano, úspěchu zrovna velkolepého docíleno kloboukem skvostným, moderním kloboukem, na jehož věži podobném tvaru seděl s roztaženýma křídloma veliký, báječně pestrý pták.

V kancelářích vrchnostenských strhl se neobyčejný ruch. Jeden z kolegů, který stál u okna, krátě si hodiny úřední ořezáváním tužky, vzkřikl, jakoby uštknut byl hadem. Hned na to propukl v křečovitý smích, který vynutil mu slzy do očí a nebezpečně až otřásal jeho bránicí. I všickni písaři, až do nejmladšího, vstali se svých sedadel a přistoupili k oknu — ano, i několik panských čeledínů, předvolaných za příčinou udělení důtky před pana direktora, osmělilo se natáhnouti krky a přes plešatou hlavu velmožného pána dívati se na ulici, kam soustředěna všechna pozornost.

Baruška páně Velíškova vykračovala si právě z chrámu páně jako dáma velkého světa.

Pan Velíšek uprostřed vřavy, která se v kanceláři strhla, stál jako opařený; byl červený jako kohout a nevěděl, jak se chovati.

Na víno nešel. Zaměřil k domovu, ale pak se obrátil a kráčel za město; chodil po polích, nedbaje nepohodlí kluzkých, zmrzkami pokrytých cest, až do jedné hodiny.

Večer zůstal doma. Baruška ochotně přinášela mu pivo. Prázdnil džbánek za džbánkem, chodě v patrném rozčilení po pokoji. Kdykoli objevila se Baruška, zastavil se před ní, jakoby jí něco říci chtěl. Ale nebyl nikterak s to k tomu se odhodlati.

V rozpacích svých ostýchal se jaksi i pohlednouti na ni a nepozoroval tudíž, kterak líbezně špulí rtíky, klopí oči a zas je nyvě zdvihá a při tom kroutí roztomile cípek čisté bílé zástěrky se širokými krajkami.

„Musím s vámi . . .“ vyrazil konečně ze sebe pan Velíšek, těžce dostávaje z hrdla ta slova po mnohém boji vnitřním, jakému podléhají lidé dobří, kteří neradi nad jinými se činí soudci.

„Musím s vámi promluviti,“ opakoval pan Velíšek. A jakoby najednou byla mu spadla s nebe spásná myšlenka — „Zítra“ — pronesl s radostí člověka, který něco nemilého může odložiti. „Až zítra si to povíme, Baruško.“

Odvrátil se, potěšen, že prozatím tak dobře věc provedl, a pokračoval ve své chůzi od oken ke dveřím.

Když začal mluvit pan Velíšek, stanula před ním Baruška s rukama volně spuštěnýma, oči majíc stydlivě přivřené a k zemi obrácené. Nyní měla tvář již pozdviženou a dívala se na něho, jakoby nechápala, v jistém ustrnutí a okamžik skorem hněvivě . . . Zakašlala, jako když něco chce říci — a nehýbala se s místa.

Pan Velíšek, dopiv na doušek zbývající pivo, začal se zouvat z bot, obrátiv se k Barušce zády. Teď pohodila hlavou — pokrčila pak rameny a spínajíc ruce s pohledem k nebesům, jakoby tam vysílala žalobu, s povzdechem opustila jeviště výstupu právě líčeného.

VII.

Že mezi panem Velíškem a Baruškou kvete poměr důvěrně milostný, o tom už během týdne, hlavně zásluhou slečny Dortové, veřejné mínění nebylo v pochybnostech takřka nijakých, až do kruhů nejširších zpraveno o tom do mnohých podrobností celé město — z té stránky nebylo nikde nejmenšího sporu.

Naskytla se však nová a důležitá otázka: „Vezme si pan Velíšek svou služku anebo nevezme?"

„Vezme! Vezme! Do zadu na vůz, aby ji zase ztratil," odmítla domněnku zcela rozhodně paní direktorka, stavíc se jaksi výrokem svým v čelo stejně smýšlejících. „Inu ovšem," skončila mravokárně. „Když chce pán bůh z muže udělat si dobrý den — zbaví ho ženy!"

Rozumí se, že tato strana, ať v místní společnosti byla už v menšině nebo většině, nedívala se na pana Velíška příznivěji než přivrženci a zastanci ženitby, z nichž někteří domnívali se slyšeti kdesi z pramenů spolehlivých, že příští již neděli budou najednou všecky tři ohlášky, ano odkudsi se i proslechlo, kterak třeba jest pospíchati za příčinou jistých delikátních okolností, jimiž pykají ženy za rajský hřích své pramáteře.

Pana Velíška arci nemohlo býti tajno, že stal se předmětem zvláštní pozornosti svých spolubližních, ačkoli nedovedl si ani představiti, v jakých rozměrech.

Přece však neměl nijaké chuti s někým se setkati. Nešel v obyčejnou hodinu ranní do kanceláře. Umínil si, že půjde až později, že si dnes přidá.

Také se mu zdálo, že potřebuje nevyhnutelně jakéhosi osvěžení, i odebral se na procházku, hned ráno, sotva posnídal.

V myšlenkách zašel hezky daleko. Vrátil se do města unaven, zmalátněn nezvyklou chůzí. Napadlo mu, že by v takovémto stavu v kanceláři beztoho nebyl nic platen a pro jednou že snad zle nebude — a konečně — — též jistou nemilou záležitost musí přece jen vyříditi. Nejlépe bude hned, na místě; novým odkladem si nepomůže —

Blížil se k domu s těmito úmysly. Vyhýbal se tak lidem, že nešel přímo přes náměstí, ale zadními uličkami k zadním vratům, aby jen nikoho nepotkal.

Potkal však přece.

Jako pavouk na mouchu z úkrytu sítě, vynořil se z nenadání odkudsi, kde se vzal, tu se vzal, jako čert v pohádce, kolega z úřadu, panský důchodní a přibliživ se, s tváří dětsky nevinnou a jakoby vykonával dobrý skutek, zašeptal panu Velíškovi do ucha: „Gratuluji!"

Zmocniv se ruky jeho, stisknul ji.

Pan Velíšek nevěděl, co by řekl. Díval se na gratulanta v ustrnutí asi jakoby chtěl zvolati: „Co pak blázníte? K čemu mně gratulujete?"

Ale kolega kroky liščími již se vzdaloval chvatně, mna si potutelně ruce; na náměstí teprve zmírnil krok, ano zastavil se několikrát, ohlížel se na všechny strany, není-li snad někde někoho ještě, komu by dalo se říci něco milého, příjemného.

Pan Velíšek vstoupil již do domu a stoupal nahoru po schodech, pomalu, krok za krokem, na každém stupni zastavuje se a oddychuje, jako člověk, který slézti musí ohromný vrch a raději by zůstal dole.

„Tatínku! Tatínku!" ozvalo se za ním, právě když byl, octnuv se nahoře, otevřel dveře do kuchyně. „Tatínku!" opakovalo se plačtivými hlásky u samých jeho kolen, jež dva páry útlých ruček dětských obejmuly. „My nechceme žádnou takovou maminku, za kterou bychom se musely stydět —"

„Jakou maminku?“ otázal se pan Velíšek. „Co to mluvíte?“

„Neber ty nám našeho tatínka!“ křičel Bohuš z plných plic na Barušku, provázen vřískotem mladší sestřičky. „My si nedáme vzít od tebe našeho tatínka! Jdi pryč! Jdi pryč!“ dupal nožkama, když Baruška přiblížila se. „Já tě nechci ani vidět!“

„To zas ta dolejší nadrobila,“ zvolala Baruška zlostí se třesouc. „Ale já jí povím!“ křičela, podpírajíc si boky a postoupivši až ke schodům. „Já jí povím co proto! Já jí povím, zač toho loket! —“

Nebyla s to vyraziti ze sebe jediného slova více. Zdálo se, že se zalkne. Třásla se na celém těle a pojednou učinila rozběh, jakoby se schodů chtěla sletět.

„Ale Baruško,“ napomenul pan Velíšek a uchopiv ji za rameno, vstrčil rozzlobenou dívčinu do kuchyně, jejíž dvéře zavřel, v obavě, že pokračovati snad bude ve svých hrozbách a že by mohla nejen slečnu Dortovou, jíž platily, ale všechny nájemníky v domě a snad i celé sousedstvo nahoru přivolati. „Tak pak se přece pamatujte, Baruško!“ pravil přísně, pozoruje, že opět se chystá k řečnění. Také opravdu Baruška, v čase úžasně krátkém zas mocna zcela ochromeného jazyka, pokračovala již zase ve výlevech své zloby; ale obrátila jinam její směr. „To je tím všecko, že se lidem nezacpou hned ústa!“ volala obrácena proti panu Velíškovi.

Učinil pohyb, jakoby pokus ten chtěl učiniti nejprve s řečnicí.

„Ale to já nemohu již déle snášet“ — vedl však, nedbaje toho, dále svou pohyblivý jazyk. „Já musím vědět konečně, na čem jsem...“

Pan Velíšek vida, že by proti rozpoutaným živlům Baruščiny výmluvnosti v okamžiku tom ani násilím nic nepořídil, vzal děti, jež udiveny a skorem ustrašeny tu stály, za ručky a odváděl je do pokoje.

„Já buď zůstanu tady jako paní anebo odejdu —“

Pan Velíšek zavřel již dvéře z kuchyně.

„Odejdu! Odejdu! Odejdu!“ slyšel však přece z venku hlasem největšího už rozčilení. „Na místě odejdu! Na hodinu odejdu! —“

„Ne, ne, milé dítky,“ řekl pan Velíšek, vzpomenuv na slova, kterými byl od nich dnes přivítán. „Můžete být pokojny,“ pravil, objímaje obě maličké a k sobě je pozdvihuje. „Takovou maminku!“

Dal se do smíchu. V okamžiku tom porozuměl jasně i páně důchodního „gratuluji“.

„Co se o mně všechno as v městě už nemluví! Děkuju uctivě —“

„Milá Baruško,“ řekl pan Velíšek, když byla tato přinesla na stůl, neříkajíc slova, v němých slzách, v něž byl se proměnil zas její vztek, hledaje si úlevy tímto mírnějším způsobem. „Mám za svou povinnost vysvětliti jisté nedorozumění —“

Řeč, jež následovala, byla ovšem trochu zmotaná, ale pochopena byla.

„Máte skorem pravdu,“ souhlasil pan Velíšek, když byl, vrátiv se z kanceláře, nalezl u prostřed kuchyně kufr, několik filců a škatul a Baruška přicházela mu vstříc, aby se rozloučila. „Aspoň utneme tak rázem nit všech pomluv —“

„Je mně líto — opravdu líto,“ pokračoval potřásaje přátelsky rukou Barušky, plačící usedavě, „skutečně líto, že se tak — že se tak stalo —“

Hledal namahavě pásmo slov. „A děkuju vám —“ nalezl šťastně jakousi nit. „Děkuju vám za vaši službu věrnou. Nikdy nezapomenu —“ Pan Velíšek byl tak změklý, že by málem byl také dal se do pláče. „Nu děkuju vám ještě jednou,“ ukončil, vytrhuje rozpačitě ruku svou z rukou Baruščiných, když tato shýbala se, aby ji políbila.

Děti, zapomenuvše, kterak ráno Barušku odbývaly, nyní věsily se jí na sukně, nechtěly ji pustit, vedly si pro ni dojemně.

Konečně byl trapný výstup skončen. Baruška odešla.

„Co ale teď?“ — otázal se pan Velíšek sama sebe. „Nemohu přec samoten zůstat s dětma!“

Zaklepáno na dvéře a objevila se úsměvná tvář slečny Dortové.

Pan Velíšek přivítal nenadálého hostě, jakoby očima na patě chtěl jej otočit a poslat tam, odkud přišel.

Ale slečna Dortová, nevšímajíc si toho nebo nepozorujíc to a nečekajíc nijakého vybídnutí ani vyzvání, vstoupila.

Pan Velíšek, nevěda ani jak, byl zapředen v rozmluvu čilou a skorem důvěrnou o poměrech svých, své rodiny, své domácnosti.

„Jest to pravda,“ přisvědčil na dlouhý výklad slečnin, „že děti potřebují dozoru, stálého dozoru a také dozoru řádného, rozumného...“

Objevila se přímá nabídka tohoto potřebného koření.

„Vždyť zde bydlím v domě!“ švitořila slečna Dortová, námitku nepřipouštějíc ani k slovu. „To by bylo hezké! Přece nejsme si cizími a byla jsem už nebožce vždycky přítelkyní — Přinesu ráda tu oběť a nehnu se ani od těch milých maličkých! Přestěhuji si snadno k nim do pokoje svoje skrovné lože —“

Pan Velíšek zarazil se, couvl nazpět, jakoby se lekal propasti, jež náhle rozevřela se před ním, a v poslední ještě chvíli učinit chtěl pokus zachránění.

„Přece nebudete pochybovat, že přinesu s radostí tu oběť!“ vyrazila slečna Dortová zbraň odporu, který ovšem vykládala si as jako šetrnou zdrženlivost. „Pro hrubou práci,“ končila, posledními rysy dokreslujíc hotový již plán, považujíc jej také za přijatý, „vezmeme jen posluhovačku, nádennici; ostatní obstarám všecko sama — s největším potěšením, pane Velíšku!“

„Nuže — prozatím,“ pravil pan Velíšek s uspokojením, že otevřena zůstanou mu tato zadní dvířka. „Přijímám tedy vaše vzácné nabídnutí, slečno — prozatím!“ opakoval s všemožným důrazem.

„Aspoň budu mít pokoj,“ potlačil poslední námitky výstražného hlasu. „Pokoj před lidmi a — pokoj přede vším pokušením,“ doložil dívaje se na hubenou, nalíčenou tvář, dlouhý nos, špičatou bradu a husté, trochu vybledlé kadeře slečny Amalie Dortové.

VIII.

Pokoj, na který se pan Velíšek těšil, neměl dlouhého trvání.

Rázné jeho počínání, kterým spřetrhal nitě zadrhující se kolem jeho osoby v pletivo nepříjemně románové, potkalo se s všeobecným skoro souhlasem. Ovšem nalezli se někteří, již odstranění Barušky z domu považovali za čin jaksi jen na oko, kterým veřejné mínění snad

jenom zmateno býti má, aby pozornost svou odvrátilo a nevšímalo si poměru, který zajisté i dále bude se zapřádati.

Na neštěstí vrátila se Baruška v několika dnech z blízké rodné své vsi, kam byla se uchýlila v první chvíli, do města a přijavši tu nabídnutou jí službu s výslovnou podmínkou, že nebude nosit klobouk — octnula se celému městu na očích, ale ani všadepřítomnosti pana důchodního nepodařilo se vysliditi, že by s panem Velíškem udržovala jakékoli dorozumění, ačkoli z její strany opravdu učiněn pokus prostřednictvím dětí se přiblížiti. Zastavila je kdesi na procházce a žádajíc Lidunku o pěknou pusinku ptala se na tatínka.

Zaručená tato událost zviklala ovšem skalopevnost i těch nejpevnějších zastanců páně Velíškových. Avšak Baruška sama v době velice krátké zadala ránu rozhodnou všem pověstem, objevivši se jednoho odpoledne nedělního na ulici s důvěrnou patrně známostí a nota bene v klobouku, zavěšena v loket mladíka s vlasy česanými úhledně do skrání, s viržinkou v levém koutku úst. Byl to její ženich, kterému, nespokojena se službou, kde pro její vkus neměli pražádného smyslu, nabídla ruku svou i svoje úspory.

Největší ochrany nalezl pan Velíšek u paní direktorky, která tak zastávala se ho nyní, jako dříve jej odsuzovala. „A kdyby na krásně i byl chybil," dala výraz svému smýšlení, „jsme lidé konečně přece jen smrtelní... Já aspoň," pravila na místech, o nichž nebylo pochybnosti, že každé slovo odtud na pravou se donese adressu, „kdyby požádal snad pan Velíšek o ruku mé neteře, ničeho bych nenamítala."

Tato neteř právě přijela na návštěvu a pan Velíšek měl i potěšení osobně seznámiti se s ní a seznati všechny její přednosti i výborné vlastnosti.

Objevilať se jednoho večera paní direktorka v průvodu hostě svého z ničeho nic u „hvězdy" a s úsměvem děkujíc za přivítání celou společností, v němž ovšem znalec snadno byl by poznal víc zdrženlivosti než radosti, prohlásila ku překvapení méně dovedně již tajenému všech přítomných, že přicházeti bude dvakrát týdně — na středu a sobotu ustanovuje jakýsi „jour fix", jehož, jak doufá pevně, i jiné dámy z města snad budou se účastniti.

Paní direktorka na to přiblížila se k sedadlu, jež galantom ze staré školy, vrchnostenský pan důchodní, jí nabídl po svém boku, podávaje se tak dobrovolně pro celý večer za rytíře a duchaplnost svoji za pepř k fádní punčoše, kterou byla paní direktorka, sotva usednouc, z kapsy vytáhla.

Slečna neť octla se vedle pana Velíška, který chtě nechtě sedadlo své musel postrčit, když pan direktor, s tváří omlouvající se a jakoby si chtěl mýti ruce, mezi sebe a něho postavil novou židli.

Pan Velíšek dověděl se od slečny, že se jí venkov pranic nelíbí, že je jí tady všecko hloupé, že zde nalézti nemůže žádnou družku přiměřeně vzděláním jí se rovnající, že je zvyklá příliš na Prahu, kde byla u jisté přítelkyně čtrnáct dní a navštívila jednou i divadlo, po němž se jí nejvíce stýská... dále že hraje na piano a nejraději „Klosterglocken", ale zapomněla noty vzít s sebou a zde v tom hnízdě ten kus ani neznají; na štěstí vypátrala tu aspoň „der Jungfrau Gebet", což

jí poskytlo jistou útěchu a zábavu, jinak neví co by si byla ku příkladu dnes od rána do večera počala dlouhou chvílí — neboť zde v tom zabedněném hnízdě ani není vlastní promenády, která by trochu jen podobala se pražským příkopům, kam se zmíněnou přítelkyní — která jest hodné děvče, jenom že trochu mnoho mluví a pak jest náramně domýšlivá — po celou dobu svého u ní pobytu chodila denně ... a že tu vůbec v každém ohledu jest k nesnesení v takové venkovské Sibíři —

Že by zde tedy nechtěla asi zůstat za žádnou cenu? — pan Velíšek se otázal.

„Ó proč ne!" namítla slečna, významně na pana Velíška pohlednouc. Jedině však láska že dovedla by připoutati sem její život —

Pan Velíšek zachytil sice pohled a zdálo se, že mu i porozuměl, ale nepokusil se o štěstí získati pro své vdovské srdce tuto růži. Ani již nemukal. Mlčel jako ryba, když hovorná sousedka jala se zasvěcovati jej v některé intimnosti — ku příkladu, že nemá sice velké jmění, ale množství stříbra po matce a mimo to tetička direktorka mnoho na ni drží a sama dětí nemajíc, považuje ji ode dávna jako za dceru — že nadmíru ji těší kuchyně a vůbec domácnost — také šaty učila se šít — — a děti že má ukrutně ráda ...

Příští sobotu pan Velíšek spozoroval náhle, že na místě, na němž tak dlouho u „hvězdy" sedával, nějak táhne a že by naposled ulovil si tu nastuzení. Uvelebil se ještě před příchodem dám mezi dva nejtlustší členy společnosti, o nichž byl přesvědčen, že nehnou se k vůli nikomu z místa, jež byli jednou zaujali a pozornost rytířská ke krásné pleti že u nich jest dávno přemoženým stanoviskem.

Svou zdravotní opatrností rozlil si pan Velíšek ovšem hodně octa.

Zlomil nad sebou takřka třtinu nepřítomností svou na plesu, který nejmladší pánové z úřednictva vrchnostenského na zvláštní přání paní direktorky ochotně uspořádali a v kterém slečna neť sic vytančila se dosti s pozornými členy výboru, ale nebyla nikterak uspokojena. Ano, prohlásila, že z města tak nevnímavého pro vše dobro a krásno nejraději by zas odjela a také co nejdříve odjede.

Také u paní direktorky pan Velíšek ode dne plesu upadl zas v úplnou nemilost a příští jour fix u „hvězdy" nebyl ani odbýván.

Sám direktor choval se zdrženlivě, napnutě; jindy kolegialnost sama, ani s panem Velíškem takřka nemluvil; i na pozdrav jeho sotva že poděkoval.

Pan Velíšek se nad tím pozastavil; mrzelo jej to. Nebyl si vědom žádného poklesku v úřadě, žádného zanedbání povinnosti; též osobně marně se rozpomínal, čím by se byl provinil.

Umínil si, že požádá přímo a otevřeně za vysvětlení. Chce vědět příčinu takového obratu v chování.

Vešel k představenému do kanceláře. Překvapil jej otázkou, co proti němu má.

„I nic," odpovídal direktor vyhýbavě. „Pranic. Ale jsou, rozšiřují se jisté pověsti —"

„O mně?" zalekl se pan Velíšek. „Co pak zase?"

„Každý činí ovšem, co a jak mu libo," pokračoval pan direktor zvláštním, huhňavým hlasem, kterým se v kancelářích mluvívá k pod-

řízeným, jímž se nikterak nechce zatajiti, jak nízko stojí, a jako by se naznačovalo, kterak málo hodny jsou milosti, že se vůbec s nimi obcuje. „Jsou jisté meze — jisté meze, které překročiti nelze . . . starý, dobrý řád — v hodném, bezúhonném děvčeti vzbudit jisté naděje a pak —"

„Ale to je dobré!" zvolal v úžasu pan Velíšek. „To všechno že já jsem spáchal? Nevešel jsem přec dosud, pokud vím, v žádné závazky! — — Ovšem se musím vyznati, že delší již dobu zcela vážně pomýšlím — nuž ano — netřeba zatajovati . . . pomýšlím opravdu již na ženění —"

„Povídá se — povídá," protahuje slabiky do délky, skrze nos, mluvil pan direktor. „Je toho myslím dnes tak zrovna as plné město."

„Vždyť jsem se nikomu dosud nesvěřil," divil se pan Velíšek užaslý.

Pan direktor pokrčil rameny a nacpával zvolna důkladným šňupcem začervenalý svůj nos. „Prosím vás!" řekl s významným úsměvem. „Ženský jazyk není tak zdrženlivý, nedovede tajnost udržet do poslední chvíle..."

„Já vám nerozumím, pane direktore," řekl pan Velíšek rozhodně. „V tom všem jest asi zas nějaký klep — zlomyslný a škodolibý klep."

Byl nejen rozmrzen, ale do značné míry i uražen; vstal a poručiv se zkrátka, odešel.

Zlostně zahrabal se do svých akt; psal tak zimničně rychle, že diurnista, sdílející s ním místnost kancelářskou, nepřestával otřásati se nad skřípotem jeho pera. Jakoby svoji nevoli pan Velíšek chtěl potlačit, zapudit chvatnou prací.

Pojednou však odstrčil arch popsaný do půle; přestal uprostřed slova a chopil se klobouku. Nebylo ještě konec úředních hodin.

Nedbal toho. Utíkal z kanceláře, jako by pod nohama všecko jej pálilo.

Sotva vyšel, přicházel mu již naproti kolega důchodní. „Dobré jitro! Dobré jitro!" pozdravoval z daleka. „Už jsem dávno neviděl pana Velíška," mluvil, přiblíživ se s úsměvem sladkým, potutelným. „Ovšem — ovšem — nikam se takřka nechodí . . . ani na ples — — Arci se to krásně sedí doma — v milé, útulné domácnosti — za červánků lásky — — v přípravách svatebních . . . Gratuluji! Gratuluji!" ukončil pan důchodní se stiskem ruky a již kvapil dále, jako liška utíká ze dvora, v kterém zakousla kohouta.

„Tohle je dobré!" řekl pan Velíšek k sobě, dívaje se za důchodním, jako by zpět jej zavolati chtěl a požádati o bližší vysvětlení. V celku však patrně porozuměl, pochopil. „To je věru dobré!" opakoval, kývaje hlavou. „Mně to konečně může být jedno," zvolal, „ať si o mně mluví kdo chce co chce. Ale slečna Dortová — jak přijde ubohá slečna Dortová k tomu, aby do nějakých nemilých klevet byla stržena?".

Napadlo mu, co řekl direktor o ženském jazýčku, který domnělou tajnost vynesl na světlo . . .

„To nemůže být!" odrazil deroucí se podezření.

Vešel do bytu. Slečnu Dortovou zastihl u šicího stroje; šila s chvatem zrovna zimničním.

„Co pak tak pilno na práci?" otázal se, z pouhé jen zdvořilosti.

Kolo stroje zastavilo se. Slečna Dortová sklonila hlavu v rozpacích, stydlivě nad kusy plátna, jež právě byla sešívala.

Pan Velíšek pohledl na ni — pohled svezl se na stůl, na židle, na postel. Byly tu rozloženy čepečky, šátky, ubrousky, vše složené do tuctů, svázaných barevnými pentličkami.

Jiskra podezření bleskem zápalným v hlavě páně Velíškově hořela plamenem.

„Aj — co vidím? — Výbava!“ zvolal posměšně. „I kýho šlaka! Snad se nebude slečna vdávat?“

„Vdavky! Ženitba! Hm —

V našich letech,“ doložil se zlomyslnou škodolibostí. „V našich letech není to tak lehké!“ — —

IX.

Pan Velíšek přemítal dlouho a vážně o vlastních svých slovech. „Není tak lehko se oženit!“ opakoval, vraceje se s jistou i bolestí vždy zase k této větě.

Vzpomněl na dobu, když počal ucházeti se o nebožku svou ženu. Kterak vše přišlo samo sebou, hravě se zapředlo! Ani nevěděl jak a — jen kdyby byl mohl tenkrát nabídnouti hned ruku! Ale to nešlo, neměl postavení, nemohl se ženit ještě — muselo se čekat, dlouhá léta čekat...

Teď jsou tu všecky podmínky — není žádných překážek; mohl by zítra vstoupiti k oltáři; má zaručenou bezpečně budoucnost pro sebe i ženu . . . A přece —

Ne, že by se nedostávalo nevěst. Pan Velíšek byl nabídkami samých výborných partií takřka zasypáván. Ani snad sám nespozoroval, kterak oblíbeným stal se v dámských kruzích místních. Ze všech stran si jej předcházely, vyznamenávaly jej. Sama paní direktorka přišla mu zase vstříc a slečna neť nesplnila hrozbu svou; neodjela.

Pan Velíšek v té době podobal se tak trochu Herkulovi, když stál na rozcestí. Někdy mu připadalo, že nejlépe udělá, napíše-li na papírky jména všech známých panen a vdov, zavře oči, vztáhne ruku — na zdař bůh — ať vyloví co vyloví . . .

Ale taková hra jest zajisté přece jen příliš hazardní, aby nebyla než výrazem opravdových a skutečně hrozných rozpaků.

„A já musím — musím se oženit! —“ opakoval si pan Velíšek co den.

Události dosud nedávné, jež choval v živé paměti, byly utvrdily v něm nadobro tuto myšlenku v nezvratné přesvědčení.

Pozorování Bohuše i Lidunky nejen že toto potvrzovalo, ale činilo provedení věci nalehavým, v plné míře již již potřebným, nevyhnutelným.

Děti byly opravdu rozmazleny, neposlušny, vzdorovity, nezpůsobny, zkrátka nezvedeny, nevychovány — byl nejvyšší čas, aby nějak se zakročilo.

Pan Velíšek nebyl k sobě nijak shovívavým; činil si výčitky, že zanedbával své povinnosti otecké.

Chodil teď z kanceláře hned domů; i večery trávil doma.

Ostatně toto poslední činiti musel, i kdyby nebyl chtěl.

Slečna Dortová sice nevypověděla panu Velíškovi svou pomoc v obstarávání jeho domácnosti, ale činila mu na obtíž co mohla. Sotva sklidila večeři, uchýlila se do svého panenského bytu v přízemí — nedbajíc, že odcházela i posluhovačka po jiné práci, ku své vlastní rodině, a pan Velíšek tak zůstal sám u dětí, jež nucen byl i sám svlékati, i k spaní ukládati.

To vše jej nemrzelo ani, naopak byl skorem rád, že nalezl záminku i před sebou samým, aby vytrhl se z náručí „hvězdy". Ale konečně — tak vázaným k domovu přec také na dlouho nebude moci zůstat!

K tomu i v jiném ohledu proti dřívějšku mnohé se změnilo. Pan Velíšek nebyl nikterak labužníkem, od jisté však doby předkládáno mu na stůl pravidelně co rád nejedl, k čemu měl odpor, pak i jinde potkával se s úmyslností, se vzdory. To vše by mohlo být spíše k smíchu! Snadno bylo učiniti potřebné opatření. Ale pan Velíšek bál se nových nesnází a zápletek; byl už tak ustrašen. Trpěl raději . . .

Vždyť tomu všemu bude konec — až jen se ožení . . . „A oženit se musím! Musím!" neustával volati pan Velíšek. „Za každou cenu —"

Z nenadání slečna Dortová v chování svém změnila docela taktiku.

Pan Velíšek jedl vybrané lahůdky; měl vzorný úklid všade; každá myšlenka, nežli ji vyslovil ještě, byla již splněna. K dětem byla slečna zas samá laskavost; med a cukr každé její slovo.

Však měly slečnu Dortovou také rády! Pan Velíšek denně a co chvíli dostával toho důkazů. Večer nechtěly usnout, plakaly pro slečnu, ptaly se na ni, chtěly k ní jít — Pan Velíšek nebyl mnohdy s to nijak je utišiti, upokojit; nevěděl si začasté rady s nimi ani pomoci. V okamžicích takových již již zmocňovaly se ho myšlenky zoufalé — myšlenky vrhnouti se — ne snad do studené vody plynoucí v laškovných vlnkách podél města. Ale bylaliž méně zoufalou myšlenka páně Velíškova? — Myšlenka vrhnouti se v náruč slečny Dortové . . .

Jednoho dne pan Velíšek, když se mu bylo po mnohých svízelích šťastně podařilo uspati děti, nechal dvéře z pokoje, v němž spaly, otevřené, aby slyšel, kdyby zde něco se stalo, a šel do své ložnice. Byl unaven; ztrmácen zrovna.

Neulehl hned. Dopil své pivo a jak ve zvyku měl, procházel se sem tam.

Na své jednotvárné cestě zastavil se pojednou před starobylou skříní, krásně vykládanou; náležela kdysi k výbavě nebožky ženy. Nebyl nahledl do skříně mnoho již měsíců.

Byl to nápad okamžitý, přišlý maně, bez zvláštního snad důvodu neb popudu právě v této chvíli — ale otevřel skříň. V přihrádkách nad sebou skrývalo se množství věcí po paní Velíškové, uschovaných pro děti její; prádlo, šatstvo, ruční práce, jichž během těch několika let, co žila, zhotovila si celou sbírku a jež tu nyní jako památka píle její a zručnosti odpočívají skorem nepovšimnuty.

Tu po straně, v rohu, složeno skupení škatulek, větších, menších i různých balíčků.

Pan Velíšek přinesl lampu, postavil ji na skříň a přistavil seslík.

Otvíral víko po víku, rozbaloval kus po kuse. Nalezl několik šperků,

závitek krajek odpáraných odkudsi a uschovaných k jiné příležitosti, tolar s ouškem, který Bohuš dostal ke křtu od babičky, šest kávových lžiček stříbrných zabalených, každá pro sebe, pečlivě do pijavého papíru, trochu jiných drobností i uschlou kytičku pomněnek — — A zde listy! Svazek dopisů.

Pan Velíšek rozvázal tkaničku, jíž byly sepjaty, urovnal lampu a bral do ruky, četl list po listu.

Byla tu pohromadě vzorně spořádaná celá korespondence nebožky paní Velíškové. Nebylo mnoho všeho dohromady. Napřed několik milostných listů — jeho vlastních. Mezi nimi růžový aršík s jiným písmem — pan Velíšek poznal ruku někdejšího svého soka, který tu pokouší se vyhodit jej ze sedla. Nepsal více. Asi dostalo se mu náležité odpovědi . . .

Pan Velíšek mocí vyrušil se z těch vzpomínek, jež málem slzu do oka mu vyvolaly.

~~Přečetl spěšně listy otcovy a~~ matčiny, psané dceři. Vdané už dceři; za svobody nebyla ani snad den vzdálena ~~domova~~ a nebylo třeba jí psáti. Pan Velíšek jen přeletěl ty řádky; nebylo v nich ~~také~~ pranic zvláště zajímavého. Otec táže se na zdraví dceřino — pak zas na zdraví jejího muže a dítěte, pak později dětí. Na to mluví o zdraví svém vlastním a zdraví vůbec. Pak dvě tři noviny, nepatrné, všední události, jaké se mohou vůbec přihodit na venkově kdekoli a tedy také v Uhrách i na hranicích Sedmihradských. Konečně pozdravy — každému výslovně, každému zvlášť a také naopak zas od každého kde kdo.

Matka upomíná na Boha, dává rady vychovatelské, z oboru domácího hospodářství, poučuje mladou paní o malichernostech, kterým tato nepochybně dala se do smíchu — a přece zlíbala je as tisíckrát, ty matčiny klikiháky, jimiž ona vyjadřovala péči svou a lásku, nedbajíc příliš na zákony pravopisu . . .

Tu jest zvlášť několik dopisů. Jsou složeny a svázány vybledlou pentličkou.

Pan Velíšek nepoznával to písmo. Nevěděl se rozpomenouti, že je kdy spatřil v životě. Zvědavě podíval se na podpis.

„Dorča! Tvoje Dorča! Tvá milující sestra Dorča!“

Pan Velíšek dal se do čtení. Začal číst zběžně, dosti nedbale, ale čím dále, četl pozorněji, se zálibou vždy rostoucí, stupňující se a přešlou nakonec v napnutí . . .

Listy sestrou psané sestře, o věcech různých, nejrůznějších. Ale dýchalo z nich tolik vroucnosti, tolik něhy. Panu Velíškovi zdálo se, že okřívá, hřeje se na těch plamenech. A při vší naivnosti a dětinském skorem ještě veselí — co tu bylo vážnosti, opravdovosti . . .

Pan Velíšek byl udiven; žasnul. To psala Dorča? Ta Dorča, kterou znal jako dítě a již ani jinak dosud nebyl si dovedl představiti? —

Vzpomněl na dopis tchánův, který hned první dny vdovství svého obdržel a v němž onen zpola zakrytě a patrně napřed vyšetřit chtěje smýšlení druhé strany — nabízí vdovci i dětem pomoc Dorotčinu —

Pan Velíšek vyhledal ten list a znova jej přečetl.

Jak jinak teď by naň odpověděl — s jakou radostí chopil by se podávané mu nitě, jejíž pomocí zajisté nebyl by uvázl v zmatku, v kterém se nalézá nyní . . .

A jeho odpověď tehdejší byla nejen vyhýbavá, byla odmítavá a málo šetrně, tónem až urážejícím.

Také se tchán o té záležitosti ve svých ostatně ne častých dopisech více nezmínil.

A Dorča nepsala vůbec.

Pan Velíšek dlouho neusnul; snad ani neusnul vůbec té noci. Ale nebyl unaven nikterak, nijak zemdlen.

Naopak cítil se čilým, byl osvěžen, jako by nová síla byla vtáhla do jeho duše . . .

Co učiní, věděl, na tom byl ustanoven. Ale kterak to učiní? — Přišly obavy, dostavily se pochybnosti —

Pan Velíšek chvěl se, třásl se před zklamáním, nezdarem, odmítnutím . . .

Několik listů začal psáti, ale žádný nedopsal. Spálil zas každý. Nenalezal pravý výraz — hledal, pátral po tom, co by měl říci a kterak to říci — chodil zamyšlen, zadumán . . .

A pojednou šlehl jeho tváří výraz rozhodnutí, odhodlanosti!

„Odjedu!“ řekl, vraceje se z dlouhé procházky, skorem již za tmy. „Odjedu zítra dopoledním vlakem. A děti vezmu s sebou —“

Vlastnoručně skládal a pořádal vše potřebné až hluboko do noci.

X.

Celé město s napnutím dívalo se za vozem odvážejícím k nejbližšímu nádraží pana Velíška s Bohušem a Lidunkou.

Pan Velíšek byl ráno vešel do úřadu, přednesl představenému svému žádost za dovolenou, jíž odříci nebylo nijakého důvodu, a poroučel se panu direktorovi, než tento z prvního překvapení se vzpamatoval. Kolegům všem dav hromadně „s bohem na čtrnáct dní“, zmizel i jim s očí — ten tam byl, nežli mohl kdo položiti otázku jen jedinou, týkající se zamýšlené cesty.

Tak zůstala tato všeobecnou tajností a okolnost ta tím více zavdávala podnět k různým domněnkám. Ani pokus pana důchodního, aby aspoň v poslední ještě chvíli něčeho se dověděl podstatného, nepotkal se s úspěchem. Pan Velíšek, spatřiv jej z nenadání na nádraží, kam byl, zmeškav omnibus, zvláštní příležitostí za ním se vypravil — byl pln zdvořilosti, pozornosti, ale směr i účel cesty své dovedl zamlčeti i před touto inkvisicí s dovedností hodnou vypáleného diplomata.

Lístky pro sebe i děti vzal pan Velíšek do Vídně.

„Jedete snad také s námi?“ obrátil se ke kolegovi těsně za ním stojícímu.

Pan důchodní byl v nesnázích. Vždyť nikam vůbec nejede. „Měl jsem pouze zde, na nádraží něco dělat,“ řekl rozpačitě.

„To je škoda,“ podotknul pan Velíšek zdvořile. „Těšil jsem se, že budeme mít společnost — aspoň do Vídně!“

Aspoň do Vídně! Pan důchodní musel spokojiti se s jedinou kořistí své dlouhé cesty k nádraží a všeho ostatního namáhání. Mohl toužebně na správy jeho čekajícím jediné oznámiti, že výprava páně Velíškova vede kamsi do dálky . . .

„Ani vám nic neřekl?“ divila se, nevinně se tvářic, slečna Dortová učinivši přátelskou návštěvu u direktorů, s nimiž byla se nedávno rozhněvala na smrt způsobem nikoli příliš roztomilým. „Ani slečna neť ničeho neví bližšího?“

„Moje neť? — Já?“ odpovídala paní direktorka. „Jak bychom my k tomu přišly?“

„Mně zejmena jest celý pan Velíšek přece cizím!“ vmísila se slečna neť. „Ovšem nemohu zapříti a nezapírám, že z jeho strany činily se některé kroky — — ale, prosím vás! — to víte . . . vdovec — dvě děti . . .“

„A jaké děti!“ vpadla souhlasně slečna Dortová. „Ani všecka moje trpělivost, moje sebezapření — všecka moje známá obětavost nebyla s to vypuditi vrozenou jich zkaženost — A což teprve on! Ani nechci se vyslovit! — Můžete mluvit o pravém štěstí,“ ujišťovala slečna Dortová svou nedávnou sokyni, objímajíc ji. „Nedovedete si nijak představit, co to je za člověka, ten Velíšek.“

„Tak?“ poznamenala paní direktorka s úsměvem sladkým, zároveň však i jedovatou zlomyslností. „Vy to musíte arci všecko nejlépe vědět. Vždyť se přec povídalo —“

„Prosím vás!“ vpadla slečna Dortová. „Povídat se může ledacos. Ostatně,“ vyznávala zardívajíc se, „jednu chvíli byla jsem skutečně již na váhách — k vůli dětem hlavně — bylo mně jich tak líto . . . Na štěstí, v čas ještě řekla jsem své: ne! — A nyní také já děkuju nebesům a nepřestanu děkovati na kolenou . . .“

Rozumí se, že mluveno dále ještě o panu Velíškovi.

A mluvilo o něm celé město, po celou dobu jeho dovolené.

Konečně uplynuly ty dny a pan Velíšek se vrátil.

„Pozdravují vás země svatého Štěpána!“ volal na kolegu důchodního hned z nitra omnibusu.

„Tedy až v Uhrách?“ ptal se pan důchodní, se šťastně navráceným se líbaje.

„Ano,“ přisvědčil pan Velíšek otevřeně. „A děti jsem nechal u dědečka a u tetičky.“

Těch několik slov, jež promluvil pan Velíšek, rozletělo se rychlostí blesku a kombinace náležitá ovšem nedala na sebe dlouho čekati.

Také pan Velíšek na dotyčné narážky večer u „hvězdy“ odpověděl nejen ne záporně, ale i s jistým úsměvem, který mohl považován býti a také považován byl za přisvědčení. Na to ovšem pan Velíšek, jakoby se byl teprve vzpamatoval, pokračoval sice ve zprávách o své cestě, ale vyhýbaje se každé zmínce o osobnostech, k nimž ona vlastně vedla, přidržoval se hlavně líčení krajiny.

Se slečnou Dortovou pan Velíšek ani mnoho nemluvil. „Bohuš i Lidunka vám vzkazují mnoho pěkného,“ řekl dobromyslně, setkav se s ní hned po příjezdu, ale škrobená odměřenost, s kterou se potkal,

zahnala mu nadobro všechnu chuť nejen k pokračování v okamžité zábavě, ale i k dalším stykům.

A pan Velíšek vůbec po svém návratu styků nevyhledával na žádnou stranu. Nevyhýbal se společnosti, ale také po ní netoužil. Ku „hvězdě", kde se teď ztravoval, ovšem docházel, nikdy však dlouho se nezdržel k nemalému pohoršení některých hostí, již sami, jestliže kdy pospíchali domů, činili tak jedině z úcty před nedbalkovým kázáním.

Pan Velíšek liboval si nápadně v samotě. Při tom však nebyl snad zasmušilý, omrzelý — naopak byl vesel, svěží, jaksi omladlý, z celé bytosti jeho zářila spokojenost.

Často psával pan Velíšek listy a také byl pozorován, kterak netrpělivě a nedočkavě chodívá vstříc listonoši a s jakou radostí, ano vítězoslávou odnáší dopis došlý a zavírá se s ním v ticho svého pokoje.

Dopisy přicházely z Uher a nebylo neznámo místo, kde svěřovány poště; zjištěna i pokaždé stejnost známky pečetní.

Konečně poslední pochybnosti, jež snad někde ještě byly by se mohly ozvati o románu páně Velíškově, zaplašeny hotovou událostí.

Jednoho dne rozeslány zcela dle pravidel společenských vymožeností naší doby, po celém městečku, od domu takřka k domu, známé lístky oznamovací, se zlatou ořízkou a v čele propletené A. a D.

Před tváří celého města a, jakoby jaksi jménem tohoto celého, přijmuv — do třetice a tenkráte v plném porozumění a také s vděčností — páně důchodního „gratuluji" ! — — pan Velíšek vsedl do vozu a odejel na svatbu.

XI.

Skončením vdovství pana Velíška končí také naše povídka.

Opuštěné, vlnami zmítané domácnosti dostalo se zas opory, které byla pozbavena a kterou dovede dáti jí jen žena dobrá a moudrá.

Rozumí se, že s novomanžely zároveň vrátili se Bohuš i Lidunka, již za těch několik neděl, ztrávených ve společnosti tetičky Dorčy, změnili se k nepoznání a nyní, když tato stala se novou jejich maminkou, zajisté den ke dni budou prospívati.

První cesta po návratu vedla na hřbitov. V plném teď, bujném letě, jež právě objímalo zem, hrob první ženy pana Adama Velíška vypadal jaksi úsměvně, skorem vesele. Příchozí přivítal keř růží, který tu nad životem zapadlým, zaniklým rozkvétal jako pozdrav novému štěstí . . .

V místních kruzích dámských byla mladá paní Velíšková přivítána ovšem s jistou napnutostí, ale svým vlídným a nijak sice poníženým ano v mnohých případech náležitě hrdým, než jinak vždy skromným chováním dobývala si rychle a na všech stranách sympatie.

O nejbližším svátku slečny Dortové paní Velíšková přišla na myšlenku, poslati k ní děti s obrovskou kyticí, láhví vína a talířem koláčů.

Tomuto útoku neodolala ani nejdéle vzdorující odpůrkyně. Pohnuta až k slzám, přiběhla hned nahoru, a mladou paní objímajíc a líbajíc a nazývajíc ji drahou svou a jedinou přítelkyní, ujišťovala ji o lásce své zrovna sesterské a věčné.

Ale dobráctví, které srdci druhé paní Velíškové dělalo všechnu čest zajisté, málem by špatně se vyplatilo...

Slečna Dortová slyne ode dávna v celém městě i okolí ochotou, ano neúmorností a zrovna vášní nabízeti služby, prokazovati zdvořilosti. Teď vzácnou pozornost soustřeďuje na novou domácnost páně Velíškovu...

Kdykoli něco se přihodí, nepatrného třeba, malá nehoda ku příkladu v podobě sražené smetany — zde jest jako na drátkách slečna Dortová s tisícem dobrých rad a pokynů!

Specialitou její jest pomoc v nemoci.

Kdykoli někdo v rodině ochuraví, nebo třeba když jen by se trochu zdálo, že by ten neb onen byl mohl snad ochuravěti — aj! Ve dveřích slečna Amalie Dortová s líbezným úsměvem a balsámem, který v obrovské láhvi po celý rok chová za oknem, na slunci, aby náležitě se vytáhla všechna léčivá moc i síla z bylin a kořínků, jichž zázračný její lék chová více než pověstný dryák krále Andromacha!

Avšak slečna Dortová dostavuje se i ke všem událostem veselým — nevynechá žádný svátek, žádné křtiny, žádné hody v celém městě a také v nové rodině pana Adama Velíška hotova jest vždy a v každou hodinu nejen truchliti s truchlícími, ale i radovati se s radujícími.

Poslední láska Dona Juana.

Báseň od **Jaroslava Vrchlického.**

I.

Hoj to byla divá jízda!
Slyším posud, kterak hvízdá
kol uší nám vichr. Hnízda
shazuje v šer našich cest,
v zrak jen se nám zajiskřilo,
pod nohy nám uhodilo;
hochu, věru perné dílo,
vykonala naše pěst!
Co tam vidíš v šeru stromů,
jsou to věže, štíty domů?
— Ne, pane, to klášter jest!

II.

Ale hůř je, pane milý,
nový jezdců tlum tam pílí,
raněn jsem a nemám síly,
necítím již bok ni hřbet.
Nový útok, nová zrada,
ďábelská ta kavalkáda

zaskočí nás právě v záda,
chlapů těch je čtyřicet!
„Nuže, při nejbližším blesku
na železnou uhoď desku,
otevrou nám asyl hned!“

III.

Ale dobrý Leporello
stáhl brvy, svraštil čelo:
— Mně se cosi v očích tmělo,
za tou zdí ten křížů les
nechce se mi líbit právě,
sejc tam zalkal usedavě,
na hroby ve vlhké trávě
příšerným se letem snes.
Než bych v klášterní té věži,
hledal asyl, v nové řeži
raděj zhynu jako pes!

IV.

„Nic to, hochu, platno není.
Neslyšíš zas nové hřmění,
ořů dept a mečů znění?
Jsou nám v patách! Zazvoň již!
Dosti pro dnešek mám seče,
nemám přilby, nemám meče,
krev z tvé rány zdrojem teče,
za uši si toto vpiš:
Kde jsi nesil, nechtěj žíti!
Mně však musí z cesty jíti
ať to ďábel je neb kříž!“

V.

V plaché záři nových blesků
zbraň se mihla v hlučném třesku,
Leporello zahřměl v desku:
Pomoc! Asyl! hlasně křik';
rána dutá zněla spěchem,
chodbami se nesla echem,
jako lkáním, jako vzdechem,
na zvonici sejček vzlyk.
Skřípla vrata, holohlavý
mnich je vpustil v klášter tmavý,
ani nehles na jich dík.

VI.

Pouštěl zrnka na růženci,
ved je chodbou, v pestrém věnci
jak příšerní zakuklenci
opatů všech obrazy
na ně zřely se zdi šeré.
Divná druž ta dál se bere.
Venku vichr stromy pere,
nová bouř zas přichází.
Stíny po zemi se lejí,
úzká okna jen se chvějí
pod novými nárazy.

VII.

Vemte za vděk touto celou!
pravil mnich a úzkou, stmělou
síňku otevřel a s bdělou
pozorností zavřel zas.
Don Juan postoupil blíže,
jedno okno samá mříže,
hřbitovní jen viděl kříže,
stromy, jimiž vichr třás.
Odvrátil se, used v křeslo,
v dumy ocean jej neslo
vzpomínání v zašlý čas.

VIII.

Leporello used na zem.
Hromu divým pod nárazem
klášter zachvěl se a rázem
dvéře letly do kořán,
a v nich v chodby polozáři,
kde se stín a světlo sváří,
šedý mnich stál s vážnou tváří.
Vítám vás ve míru stan!
Řek to divně v živlů vřavu,
takže zvolna hrdou hlavu
z dumy pozved Don Juan.

IX.

A v té chvíli za opatem
vešel frater služným chvatem,
na talíři nesl zlatém
číši s velkou konvicí.

Na stůl všecko rozestavil,
poklonil se, panstvo zdravil,
opat cos mu v ucho pravil,
frater zmizel mlčící;
opat nalil vína v číše,
kynul hostu svému tiše
a zved pohár jiskřící.

X.

Dopito a nalil znova,
nepromluvil při tom slova.
„Jaká léčka satanova
zde mne čeká, mnichu, mluv!
Kde jsem?“ — Ve přístavu míru!
„Divná řeč to k bohatýru,
nevolno mi v netopýrů
společnosti, sýců, sův!
Jak tvůj klášter nazývá se?“
— Lodice ku věčné spáse,
hrob všech tužeb, vášní, snův!

XI.

„Ha, ha, jak jsi směšný, mnichu,
myslíš, v těchto zdí že tichu
lázní modlitby všech hříchů
s duše spadne rmut a prach?
Možná, věřím, v tomto stínu
že lze ve samoty klínu
odpykati starou vinu,
slzí moře, krve nach.
Ale touha — ta je věčná,
muka její nekonečná,
věčný její křídel vzmach!

XII.

Můžeš tělo umrtviti,
aby snem mu bylo žití?
Nikoli, zas rozkoš píti
z nových musí pohárů.
V rozkoše noc když se kácíš,
dvakrát získáš víc, než ztrácíš,
nový člověk vždy se vracíš
v nové síly rozmaru.
Avšak líp ty umíš kázat,
na tvé jmeno chci se tázat.
Piju tvému ku zdaru!“

XIII.

Divoce svůj pohár chopil,
rázem oheň jeho dopil,
v mnicha tahy zrak svůj ztopil.
„Kdo jsi, měl bych tebe znát?“
A mnich povstal, kynul rukou
v deště píseň jednozvukou,
tam kde kapky v okno tlukou
a kde tmí se mrtvých sad,
velký blesk se jizbou mihnul,
rázem příkrov šera zdvihnul,
Don Juan zřel v ohni plát

XIV.

Celý klášter jak hrob němý
a tam, hrůzo, za mřížemi
mezi stromů haluzemi,
kterými třás vichrů vztek,
posupná a velká, šerá
stála socha komandéra,
na vlas podobná té, která
byla strašný náhrobek
kmeta, jehož dceru svábil
v náruč svou a pak jej zabil
z pouhé sázky peklu vděk.

XV.

Divý smích Don Juan mísí
v hromu řev: Ó mnichu lysý,
v posled komandér sám ty jsi, —
nech těch hříček, já chci spát!
Jsi-li přelud, zmizíš jitrem,
mým však nepohnul jsi nitrem.
Mlčíš? Však v tvém oku chytrém
příšerný zřím zážeh plát!
Opat vážně hlavou kýval:
Pravdu děls, a ven se díval,
pravdu děls, ty půjdeš spat!

XVI.

„Tisíc ďáblů, hrůzy pekla
duše má se neulekla,
ale sopkou bouří vzteklá, —
štěstí tvé, že nemám meč.

Jsi můj stín, v kterém se brodím?
Za mnou všady jdeš, kde chodím?
Ustup nebo korbel hodím
po tobě, tvou strhám léč,
v níž mne chytils, chytrý ďábel,
v přeludů a vidin Babel!"
— Zpátky! Šílíš? Stav svou řeč!

XVII.

Člověk jsem a dobra přítel,
Svaté panny věrný ctitel,
dítě duchem — dnes však mstitel!
opat praví vážným rtem.
— Bůh tě v tento klášter vedl,
sám ty sítě na tě spředl,
nuže slyš, zřím, že jsi zbledl,
Gonzalův já bratr jsem! —
Don Juan skles jak dub skácen,
náhle vysílen a schvácen
v křesle seděl tich a něm.

XVIII.

— Já jsem dědic pomsty jeho,
mstitel tvého skutku zlého;
nechav dvora, války, všeho
v ten jsem vstoupil monastýr,
bolest mou čas nemoh zničit,
začla vždycky znovu klíčit,
sochu jeho dal jsem vztýčit
v mrtvých sad, kde vládne mír,
by mi v každé času změně
připomněla každodenně
zločin tvůj a jeho smír!

XIX.

Neodejdeš odsud živý!
Dříve nežli v Styxu nivy
vstoupíš sám, stín mlčenlivý,
litostí svůj pykej hřích!
Mnoho, věř mi, slzy smyjí,
čím se hlouběj v duši ryjí,
v modlitbě se křídla kryjí,
křídla bílá jako sníh,
jimiž nad pekelnou smolu
černá duše ze plápolu
vzlétne v světla paprscích!

XX.

S plamenným tak pravil okem,
vážným pak odešel krokem,
skřiply dvéře, deště tokem
okna zněla, sténal krov.
Dlouhé ticho, v trapném snění
Don Juan a v zamyšlení
seděl, v žilách ohně vření,
v mozku led a v údech kov,
seděl sám jak přelud pouhý
bez myšlenky, citu, touhy,
bez povzdechu, beze slov.

XXI.

Přejel rukou ledné čelo.
„Konec písně!“ s rtů mu sjelo.
„Slyšíš, hochu Leporello?“
ale darmo, u dveří
chudák dávno mrtev leží,
stružkou z boku krev mu běží,
podleh ráně, kterou v řeži
zapomněl dát soupeři.
Don Juan tu smuten stojí:
„Konec písně, konec boji,
sám to člověk nevěří!

XXII.

Věrně za mnou v hony, spády,
kavalkady, maskarady
dobrý hoch ten kráčel všady,
teď je náhle — němý host;
mnoho žvástal při konvici,
loutnu hrával při měsíci,
mnohou líbal krasavici,
rval se, pral se, smál se dost.
Povzdech dlouhý, úsměv krátký,
v strouze za hřbitova vrátky —
holá čelisť, bílá kosť!

XXIII.

Avšak nechci věšet hlavu
v dum a smutku kalném splavu,
abych v posled pro zábavu,
jak mi pater poradil,
dal se ještě na modlení.

Vari dumo! vari, snění!
ještě pohár můj se pění,
žár můj ten mnich neschladil.
Co mi života je cena?
Odfouknutá z číše pěna!"
Dopil a se posadil.

XXIV.

A zas klesl zvolna v dumy,
naslouchal, jak liják šumí,
bouře hluk se v dálce tlumí . . .
Však tu náhle — pozor, slyš,
ve zdi temně šustí cosi,
jako vítr ve rákosí,
jakby v chodbě šeptal kdosi,
je to vítr přec neb myš?
Nyní jsou to kroky zjevné,
vzdušné, lehké, ale pevné
a jdou ustavičně blíž.

XXV.

Pro mne jdou, — tak myslil sobě,
v této nízké, šeré kobě
bídně zhynu, avšak v hrobě
lhostejné už vše to jest.
Co je na tom, já žil přece,
hrdou hlavu nes i plece,
z všednosti jsem vylít klece,
zdeptal předsudek i čest!
Život postihnul jsem v jádru
a k dívčímu skloněn ňádru,
vzpjal jsem skráň do věčných hvězd!

XXVI.

Aj madony pod obrazem
v koutě stěna padá na zem,
a tam otvor zeje rázem,
jak má zraku uvěřit?
V pološeru, polojase
dívčí tvář v něm usmívá se,
oko tone v černé řase,
čelo spíná cetek třpyt,
ve živůtku pestrém plná
zachvívá se ňader vlna,
v ústech bílých zoubků kmit.

XXVII.

V této otevřené stěně
chvíli stojí udiveně.
Don Juan vstal neprodleně.
„Pekla dřív, teď z ráje zjev,
vítej, kdo jsi, přelud pouhý;
jak tě zdobí světla prouhy
řek bych vtělení mé touhy
že jsi, nejkrásnější z děv!
Don Juan jsem, na smrt čekám,
z ruky tvé bych vzal ji, klekám,
v tom však slyším žití zpěv.

XXVIII.

Zpěv, jenž v hvězdách světy bloudí,
z bytosti tvé teď se proudí,
cítím, v něm bůh světy soudí;
co je život, láska je!
Na dně moře, v listí stromů,
v hrdle ptáka, v řevu hromu,
v kapce krve, ve atomu
v novou vesnu roztaje
život stálý, život věčný,
přechod, rozvoj nekonečný,
pojď, unes mne do ráje!"

XXIX.

Dívka již mu v klíně sedí,
udivena k němu hledí,
usmívá se, slova nedí,
růže zpola rozvitá.
Myslí si, co as to praví
hezký hoch ten kadeřavý?
Zdá se, kavalír to pravý!
Úsměvem jí prokmitá
cosi jako nedůvěra.
„Kdo jsi, děvče, čí jsi dcera?
— Jmenuji se Pachita.

XXX.

Kolébá ji na svém klínu.
„Co děláš v zdí těchto stínu?"
— Do kláštera zeleninu
vozí otec, zahradník.
Každý kout znám v domě tady,

vše jsem proslídila všady,
tajnou chodbou ze zahrady
přijít sem lze v okamžik;
vítr vozík nenadále
zvrh mi, liják hnal mne dále,
a tak až sem krok můj vnik.

XXXI.

V tom však polekaná zřela
mrtvého v tmě Leporella,
ňadra se jí bouřně chvěla,
Don Juan ji k sobě tisk,
tlouci její srdce cítil,
jak ji v náručí své chytil,
plamen se mu krví řítil
v oku jeho divě blysk.
„Nelekej se, drahé děcko!“
Pak jí vypravoval všecko,
při tom vždy ji k sobě tisk.

XXXII.

Polekaná k němu ona
zřela, tmavá růže vonná,
posud ryzí, bezúhonná
jako jitra paprslek;
ruce její jen se třásly,
její oči v slzách hasly,
co se jeho na ní pásly
pijíce té krásy vděk:
plná ňádra, život štíhlý,
útlé ruce, jež se zdvihly
nad červený živůtek.

XXXIII.

— Prchni se mnou okamžitě,
řeklo náhle sladké dítě,
— prchni se mnou, ale hbitě,
cestu dál v les dobře znám,
půjdem spolu hvozdy, nocí
dovedu tě k mému otci!
Nemohla svou bolest zmoci.
— Ne, ty řekneš mu to sám,
já bych, věř, umřela strachem!
A již líčko žhoucí nachem
tiskla v jeho tváře plam.

XXXIV.

— Prchnem, budem spolu žíti,
z jedné číše štěstí píti,
otrokyní tvou chci býti,
ty mne neopustíš, viď?
Znám tě ovšem podle jmena,
chvím se před tebou co žena
Mlčíš, malá jest má cena,
chatrná mých vděků síť!
Oklameš mne jako jiné,
zlomíš srdce mé, až zhyne,
ale chyť je přece, chyť!

XXXV.

Nechceš-li mně dát svou lásku,
chladnosti své strhni masku,
nedávej svůj život v sázku,
můžeš-li, jen sebe spas!
Takto vzdychá, takto prosí
v očích plno sladké rosy,
jako květ, jenž v lůně nosí,
měsíci, tvůj vlídný jas!
Prchni, prchni, prchni se mnou!
Don Juan však v dumu temnou
stopen neslyšel ten hlas.

XXXVI.

Zmatená a bez naděje
ruce spíná a se chvěje;
oknem vlídný měsíc leje
dřímotný svůj sladký lesk.
Přešla bouře černošatá,
teplá letní noc dál chvátá,
roucho jedna hvězda zlatá,
stíny jeden třpyt a blesk!
Jasmín voní, dýchá růže,
slavík ptá se, jak jen může
ňadrem člověka chvět stesk?

XXXVII.

— Než svit jitra vzplane žhavý,
Pachita zas v slzách praví,
— zabijou tě, ve hrob tmavý
klesneš, mužné síly vzor;
zachraň se, žij! Ručejemi

slz tě prosím! — Ale němý
Don Juan jen patřil k zemi
v očích starý, pevný vzdor.
— Zachraň se, hle zora svítí,
hleď jak její řízou nítí
se již v dálce vršky hor!

XXXVIII.

Don Juan kles na kolena,
divná s ním se stala změna.
„Ty jsi anděl a ne žena,
před tebou já dítě jsem!
Pachito, mne bolest mučí,
láska dřív mi byla žlučí,
takže mojím ve náručí
vadly ženy mojím rtem.
Tebou spasen trhám masku
sobectví a věřím v lásku,
nuže, čistou mou ji vem!

XXXIX.

Jako bělmo z mojich zraků
padá to, zář šlehá z mraku,
a můj život roven vraku
navrací se ve přístav.
Ty víš, že bych tebe zdeptal
jako vždy, že bych se neptal
po tvém srdci a přec šeptal
mi tvůj ret: ó budiž zdráv!
Věčná lásko, kde jsou břehy
tvojí síly, tvojí něhy?
Spusť na hlavu mou svůj splav!“

XXXX.

Takto volal a štkal prudce,
v nekonečné, sladké muce
líbal její malé ruce,
zoufalý jí k nohám pad.
— Nuže prchněm, děla zase,
naděje svit v jejím hlase
chvěl se, — prchněm, v krátkém čase
bude jitro okny plát.
Ještě čas je, volná cesta!
„Pachito, ať bůh mne trestá,
konec písně, půjdu spat!

XLI.

Konec písně, přijmi díky,
polibkem tvé zamknu rtíky,
ale nech ty chodbou křiky,
nech ty kroky ať jdou blíž! —
Ať jak pýr mne pomsta smete,
tebe, čistý nebes květe,
nedotknu se, dlouholeté
viny nesu hroznou tíž,
nebi dík, že v konec pouti;
lásce v tvář smím nahlédnouti,
na tom dost, nechť přijdou již!

XLII.

Sladké dítě — v tobě pravá
zasvitla mi láska žhavá,
velká, silná, obětavá,
v které slyším píseň sfer.
Ještě jedno políbení
a nechť přijde rozloučení,
co mi všechen shon a snění
žití jas a bolu šer!
Tak — teď prchni dítě sama,
skončeno jest žití drama,
teď ať přijde komandér!“

XLIII.

Jitra svit se v jizbu dere,
v chodbě posupné a šeré
příšerné zní miserere,
jak zpěv duchů blíž a blíž —
Násilím ji tlačil zpátky.
Ještě jeden pohled krátký,
ještě jeden pohled sladký,
stěna sjela zpět v svou výš. —
Sám byl — rozlétly se dveře,
průvod mnichů stál tam v šeře,
první nesl velký kříž.

XLIV.

Život lidský — zněla píseň —
jeden hon a jedna tíseň,
před ním nic a za ním plíseň,
jeho vznik a cíl je stín.
Třikrát svatý, třikrát blahý,

kdo opustil dětství práhy,
nepotřísniv duši záhy
stopou hříchu, stopou vin,
hůř kdo bojovati musí —
pancíř víry pukne v kusy,
peklo otvírá svůj klín.

XLV.

Ničím nesmíří se vina.
Strašná pomsta Hospodina
zdánlivě je pouze líná,
náhle však se vyřítí,
zváží cnosti, zváží časy,
blesk a vichr osedlá si
a pak slaví svoje kvasy,
jako vichr v rokytí
láme třtiny, klasy drtí,
žene oběť v náruč smrti.
Neslyšels ji zahřmíti? —

XLVI.

V toto lkání, v tyto steny,
jimiž zněly koby stěny,
vzpřímen, hrdý, neskloněný
Don Juan jak vždycky stál.
Ztichl zpěv o vině, hříchu,
ve příšerném kole mnichů,
zvonů rány zněly v tichu,
chodbou zněly dál a dál.
Jeden mnich nes kalich zlatý,
podal mu jej, vrchovatý
divným mokem vřel a plál.

XLVII.

Hrdě Don Juan jej chopil,
k jeho dnu zrak sotva stopil,
s úsměvem jej rázem dopil.
„Jděte, zachoval jsem čest!"
— Smrtelně hřích duši raní,
zazněl zpěv, leč smilování
k hříšníku se vždycky sklání —
„Ticho! Vím, co láska jest!"
zahřměl v sbor jich, však v té chvíli
smrti šer se v zrak mu chýlí,
v ňádra hněvně ryje pěst.

XLVIII.

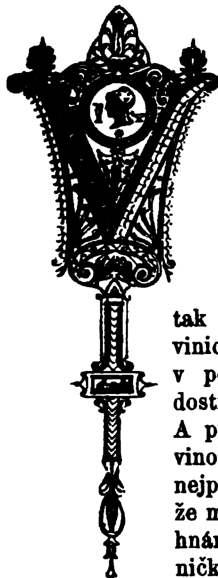
„Pachito (jen šepce tiše)
co jsem pil z té kleté číše
životem zpět na mne dýše.
Co s tou rakví? — Nemám strach!
Zpátky!“ — Darmo, těžké tělo
jednou ranou k zemi sjelo.
Requiescat! jizbou znělo,
tělo popel jest a prach!
Utichla druž mnichů šerá,
však u sochy komandéra
klečel opat v modlitbách.

Z knih perkmistrových.

Vypravuje dr. Zikmund Winter.

(Pokračování.)

V této prosbě, která zapsána jest v lib. memorab. arch. pražsk. č. 326. fol. 239, ponejprv pozorlivý čtoucí dozvídá se pravé pravdy o pražských horách viničných. Neurodí-li se v Rakousku víno jeden rok, nahradí to rok příští — ale nákladníci v Praze tři leta hojiti se musili — příroda v Praze není štědra. A třebas psali Pražané, že na pole vinic nezdělají, ba už od té doby tak činili přece. Od zlé bitvy bělohorské začíná v Praze vinic ubývati — ovšem s počátku po maličku — a my v perkmistrových knihách od té chvíle osudné shledáváme dosti často ouřední zákazy dotčené metamorfosy vinic v pole. A proto jsme pověděli, že je tu začátek konce pražských vinohradů. K malé úrodnosti vinic pražských, o kteréž tu ponejprv se mluví, přidalo se po bitvě bělohorské i to neštěstí, že množství starousedlých nákladníků pro víru z vlasti pryč hnáno bylo a ti dobří lidičky uměli si svoje živnůstky a viničky lépe opatrovati nežli cizák hamonivý, jenž pražských gruntů lehko nabyv s mnohou část nechával jich ležeti poustkou. —

První zákaz o rušení vinic vydal vlastně už císař Rudolf roku 1598. Pravil: „Někteří skupujíce vinice v dobrém položení bez opovědi je na pole rozdělávají a jiní mnozí pro nedbanlivost spouštějí.“

Po něm nový zákaz vydal Matiáš r. 1616 prohlašuje týž rok za „annus decretorius“, po němž aby žádná vinice více nestala se polem. Vzpomínáme toho zákazu dvojího schválně pro to, aby zjevno bylo, když už před vojnou třicetiletou ten a onen Pražan měl chuť spouštěti

nebo zrušiti vinici, poněvadž mu nenosila užitku, že ovšem pak chuť tím více rostla, čím více příker všelijakých přibývalo.

Nedařiloť se slavným a úrodnějším vinohradům v severních Čechách o nic lépe. Píší Litoměřičtí po vojně (1658) císaři, že „v pokojných" časech před 30, 40 lety jeden sud vína po stu kopách platívali, vinice jeden nad druhého pěkně dělati dávali, takže desátku králi po deseti i dvaceti sudech rok co rok odvozovali — ale teď skrze vojenské příběhy mnozí vinice ladem ležeti nechali a jiní, kteří největší vinice mívali, ven ze země pro náboženství ušli, aniž kdo jiný chce za ně na vinice jakožto nejisté nakládati." (Kn. perkm. XXIV. fol. 60.).

A tak nejinak bylo i v Praze. Žalují Pražané v téže perkmistr. knize: „Tři, čtyry a pětkráte vinice a nákladníci na dokonalou záhubu v létu 1617 a 1618 jakožto in incrementis té ohavné potutedlně tehdáž se začínající rebellie přišli."

Vojsko přátelské i nepřátelské, což v oněch dobách bývalo rovně totéž, na pražské viničné hory, poněvadž město obkličují a strategicky důležity byly, své střelby posazovali ne jedenkráte, čímž ovšem neposluhovali zdraví pražských vinohradů. Ku příkladu čteme v stížnosti Mandaleny Zbirovské na konec války (r. 1650), že do její vinice lid švédský před „dvěma léty s generalem Witembergkem vpadl, tu své kusy založil, zdi pobořil, tyčky popálil, stromy posekal, křoví vinné zkazil dočista". A tak zvedlo se zajisté i jiným nákladníkům viničným; roku 1649 v majestátě *) sám císař líčí zlosť vojny minulé živými slovy, „hroznou denní i noční střelbou, házením ohnivých kulí, granátů, kamení, minírování ustrašiti se (měšťané) dáti nechtěli... věže, domy, kostely, brány ssuly se i dále se boří, vše v ohni plápolá, též všecko okolo měst se plundruje a plení." Malá zajisté pomoc byla, že císař odpustil Staroměstským a Novoměstským na 50 let perkrecht, „posudní čtyřpinetní, ordinarní též extraordinarní a dávky" všecky. Ta milost propůjčena Malostranským teprve r. 1657 a jen na 25 let. **)

Vojna přivodila vinicím ještě jinou škodu z brusu novou, o níž dosavade nebylo řeči. Od války třicetileté až po předešlé století na mnohých místech kolem města a to dosti často zrušila sama vláda kusy vinic a zahrad pro opevnění města. Mnohý grunt obětován za fatku fortifikaci. Už svrchu vzpomenutá Mandalena stížně praví, že „letošního roku (1650) na její vinici lom kamene k fortifikaci s škodou toho gruntu učiněn". Celé grunty vzaty na opevnění města obzvláště v letech 1696, 1718, 1721, 1729 atd. Tohoto roku posléz jmenovaného zmizely některé „zahrady s křenem a vařením" jakož i kterés viničky za novou branou, poněvadž silnice císařská jimi v nově se pořizovala. Tenkráte zřekl se Jan Dušička dvou měřic gruntu svého a 219 loktů, Lidmila Svobodka 2 věrtelů, měřice a 295 loktů, Lidmila Čermačka věrtele, měřice a 455 loktů. Dušička chtěl za to 50 zlatých, Svobodka 200 zl. Čermačka 120 zl.

Několik let před tím (1718) zakládali silnici ze špitálské brány — tedy nynější hlavní ulicí Karlínskou — a tomu věnovány jsou viničné

*) Maj. Ferdinanda III. tištěný ve Sbírce Čelakovského str. 632.
**) Čte se v Čelakovského Sbírce str. 649.

grunty a nějaký „kuchelgarten“ hned za branou. Takž bylo i na jiných stranách. Perkmistr vždy ocenil grunt a nákladník viničný vrť sem vrť tam musil pánům grunt vydati na stavbu obranných zdí a hlubokých valů nebo parkánů.

Těmi všemi spůsoby tedy hory viničné u Prahy hynuly, až zhynuly. R. 1719 prosí sám perkmistr komoru, aby slevila v poplatcích, obzvláště aby zanechala „vinného tácu“, jenž byl z vědra po 20 krejcařích. Dí: „dlouhou zimou rýví zkaženo, po celý rok bylo povětří studené, okolo sv. Václava totaliter všecko zmrzlo a r. 1718 raději mnozí nechali všeho ladem, takže kdež z velké vinice mnohý míval 200 až 300 věder, r. 1718 sotva 4, 5 nebo 10 jich měl“ — a v pozdější zprávě své na komoru perkmistrův úřad líčí stav tehdejší čísly tak výmluvnými, že bez obšírného vypravování rázem historie pražských vinic od té „potutedlné rebellie“ až do r. 1729 vynikne. Z perkmistrova úřadu po německu se totiž píše: „Bývalo vinařů na 2000, teď jich není více nežli 416. Vinice pro dlouhou vojnu zničeny, z mnohých stala se pole, pro neúrodu possessores mnohé vinice zanechali poustkou, tak že, bývalo-li v 16. století vinic nejméně 2000 nepočítajíc v to chmelnic, zahrad ani ovocných ani zelinářských: teď všeho všudy vinic jest 450.“ (Kn. perkm. č. XIX.)

Aby vinicím poněkud pomohl na nohy vstáti, vydal císař Josef I. roku 1710 některé instrukce úřadu perkmistrovu, ale neslo to málo platnosti. Přišla v malých časech vojna o dědictví habsburské a Fridrich, tak řečený Veliký, přišel se svými Prušáky divokými zničit pražských vinic do konce. Věru zoufalý jest to rozkaz, jenž starším vinařům roku 1754 z komory čten byl, „aby se neopovážili na rozkaz pánů svých vysekávati vinic neb sadů bez consensu repraesentací a komory a vědomí perkmistrova. Kdyby pán takový rozkaz dal, ihned aby to vinařové ouřadu pověděli“. (Decret. 28. augus.) Zoufalé to jest počínání, když tento dekret český i německý přibijí posel komorní „ad valvas publicas“. Marno vše. Krátce i chladně odpovídá k tomu všemu perkmistr pánům v komoře: „Že na vinicích jest mnoho, velmi mnoho porubáno; že sic neví, stalo-li se dvěma vojenskýma neřestěma tak, čili stalo-li se z poručení pánů. Slovem — že jest všecko rozbito.“

A to je skoro konec historie hor viničných. Další chudokrevné jich živoření nestojí už za řeč, třebas úřad perkmistrův až po r. 1783 potrval. A teď k panu perkmistrovi!

II.

U perkmistra.

„Vidím opatrného perkmistra s kadeří bílou jako mléko a s obličejem plamenně červeným jako kvetoucí granát.“

Svatop. Čech.

Perkmistr hor viničných býval za všecken čas pánem dosti velikým. Býval jím od prvopočátku až do změny r. 1547, kdež přestal býti ouředníkem městským; býval jím ovšem i potom, když stal se byl úředníkem zeměpanským.

Dokud ho jmenovali konšelé staroměstští z předního měšťanstva, býval v listinách jmenován hned po purkmistrovi a pánech *), když stal se úředníkem, jejž jmenovala královská komora, býval v řadě hned po purkrabovi. A jak se bránil, když ku příkladu r. 1758 jméno jeho zastrčili drobet za rektora universitního! Universitní ouřad prý je „eminenter privilegirter akad. magistratus“, ale on, perkmistr, má předek přede všemi jakými kolivěk magistraty. (Kn. perk. č. XVI. fol. 76.) Když pak nezdvořilá Labounská tiskárna, vidouc, že pražské vinice už skoro nic nejsou, milého perkmistra r. 1766 v titularním kalendáři zase někam položila, kde mu nebylo volno: perkmistr sebral všecičky kalendáře od r. 1709 počínajíc, naložil těch padesát sedm kusů kalendářních poslíkovi viničnému, který beztoho už nic neměl dělat, a hajdy na Hrad k pánům do komory, aby se přesvědčili „očitě“, že mu jiný řad náleží ode dávna a to hned po nejvyšším purkrabovi a nikoli po nějakém soudě nově zřízeném směnečném a merkantilním. (Kn. perk. X.)

Těma dvěma důkazy s dostatek ukázali jsme, že perkmistr býval veliký pán. Prvé než pohledíme k tomu, které bývaly jeho práce, příjmy, právo a pomocníci: navštívíme jednoho z perkmistrů nejslavnějších a to v době, kdy ten úřad kvetl a přece něco platil.

Navštívíme pana Jana Medaře, jenž perkmistroval od r. 1557 až 1568. V devíti sednicích jeho domu vidíš všude zámožnost a na tu dobu nádheru dosti pestrou i neobvyklou. Neboť křiklavá pestrost a veliká nádhera začíná se v Praze pořádně teprve ku konci století a ne v polovici, kdy pan Medař žil. Ale měl všeho dosti. V síni veliké, rohy jeleními ozdobené, pozoruješ za sklem v almaře několik stříbrných a zlatých koflíků, „kteří jeden do druhého vcházejí a pateř korálový s dvěma křišťaly“. Na stole v krabici jsou „zápisové vinic a zahrad“. Po tom už poznáváš, žes u perkmistra hor viničných. Jiných věcí necháme s pokojem, pohledáme jen toho, co ukazuje o perkmistrovi. V sousední síňce jest „truhla veliká a v ní papíru dobrého půl sedma rysu, lacinějšího 13 rysů, kartového papíru 68 rysů (rys po 10 groších bílých), mimo to půl třetího rysu černého trhacího papíru (rys po 9 groších) a v posléz ještě jiného papíru za 72 kop grošů míšeňských!“ Poněvadž tohle množství papíru nalezla komise inventující po smrti páně, jde z toho buď to, že při úřadě perkmistrovském mnoho potřebovali papíru ku psaní, anebo že nebožtík Medař na dlouhé panování se chystal číně sobě tolik zásob. Hle! vždyť v jiné komoře napočítáno ještě 45 rysů „dobrého bílého papíru“, ve třech almarách „mnoho papíru“ a o černém papíru dali komisaři v inventář napsati: „černého papíru veliká hromada, nemohli sme ho přečísti.“ V ostatních pokojích svědčí o jisté nádheře: „čalouny kolem zdi, dva koberce chlupaty, patery rohy s hlavami jeleními, jiné čtyři koberce a dek bavlnou procpávaný a pošitý tafatem“. Chceli kdo zvěděti, kterak se pán strojil oděvem a zbraní, věziž, že míval kožich kuní damaškem pošitý, hazuku černou feřtatovou s prýmky

*) Na pověstný mandát Ferdinandův, kterýž za následek měl revoluci českou r. 1547, odpovídá obec Staroměstská svému ouřadu: „Vaše milosti, pane purkmistře, páni i pane perkmistře.“ Tento list, v němž naposled jmenován byl perkmistr po ouřadě městském, vytištěn v „Aktech“ u Netolického. (Gymn. biblioth. v Písku.)

planého aksamitu. O jiném mužském šatě perkmistrově nedí kniha popisná nic nežli, že ho bylo dosti. Ze zbraní míval pán dvě ručnice, burdýř, dvě košile pancířové, jednu pěknou tenkých kroužků, druhou tlustší, obě s oboječky, zárukáví se šorcem, nože a ledaco ještě jiného. Paní perkmistrova, jež chodívala v neděli v sukni tykytové barvy zlaté a v živůtku aksamitovém, černém, ozdobena jsouc rukávečky a vyšívanými rouškami, přinesla svému muži svatbou 522 liber cejnového nádobí; v kuchyni pozoruješ 15 kotlíků k rybám, což by svědectví vydávalo o tom, že pan perkmistr chtěje pořádně napiti se pražského vína, rád za „podklad" brával vltavské k tomu ryby, aby dobře plavaly. Že časem nezahodil věci jiné, když je paní podala jemu na zob, tomu svědčí 15 sekáčků v kuchyni a sedm struhadel a hojně rožnů. Než odejdeme z bytu perkmistrova, vejděmež „skrze lázničku slove lektvařní" do komůrky, kdež na rozchod najdeme divné věci, o nichž suďte jak libo. Ani bych nepodivoval se tomu, že perkmistr tu má 14 mosazných mědenic, mosazné hrnce k lektvaři, hrnce na ohniště a nějaké alambiky — takové nádoby na strojení lektvařů shledáš skoro u všech měšťanů, kteří pěstují a prodávají víno. Uvádí je to v podezření, že už tenkráte všelijak „chymicky" a snad i „alchymicky" vína opravovali. Ale toho skladu semen rozmanitých u perkmistra neumíme vysvětliti. Měl tu „vozimního semence 11 věrtelů (po 2 gr. bílých), ptačího semence 15 věrtelů (po 3 gr.), ptačího prosa míchaného 6 věrt. (po 5 gr.), bílé hořčice 8 věrt. (po 8 gr.), řepního semene půl čtvrta věrtele (po 6 gr.), petruželního semene půl věrtele za 8 gr. míš., kopru zahradního půl šesta věrtele po 5 gr. míš., anýzu cent a 32 $^1/_2$ libry, libru po třech krejcarech; koliandru cent 2 libry — libru po 3 groších míš., a hromadu černého kmínu". (Kn. arch. praž. č. 1172 fol. 79.)

Či snad musili zahradníci, zelináři a nákladníci semena do svých gruntů kupovati u perkmistra?

Tato návštěva u perkmistra nám přivádí k mysli, že býval vybírán z měšťanů pražských ten k tomu úřadu, jenž se v hospodářských věcech znal a jehož jmění důvěru vzbuzovalo. Ale musil i věcí právních povědom býti. A s tím přicházíme k tomu, co bylo právo a práce perkmistrova. Jemu slušel soud nad vinaři a šenkýři, on soudil spory, kteréž vznikaly mezi nákladníky o věci viničné, zvláště o dluhy, rušení držby a škody; u něho zapisovaly se grunty, jím děly se zvody na ty grunty, šacunky gruntů i vína, licitace; on dával měřiti nádoby, usazoval cenu vína k šenku, usazoval cenu cizích vín a propouštěl je na cedulku do města, on „koštovával" cizí vína všecka všudy, což byla asi funkce velmi příjemná, obzvláště, nechutnalo-li víno domácí. Některé z jmenovaných prací zevrubněji poznáme, až v příští kapitole navštívíme soud perkmistrův. Souhrnkem dí se r. 1729, že perkmistr má na péči: „cameralia (perkrecht), judicialia, politica a publica." V soudních věcech že má jurisdikcí nad čeledí a vinaři „in civilibus et criminalibus". Ještě r. 1766, tedy když už bylo po vší slávě, psal perkmistr na komoru, že mu sluší, řád držeti nad vinaři a jich náboženstvím, usazovati cenu vína, doblížeti nad měrami, aby šenkýři nešidili, dbáti věrně a pilně toho, aby nikdo vín nefalšoval, „což teď (1766) přečasto se přihází a dem

publico viele taugliche subjecta raubet a jen vinaře a medicos obohacuje". (č. XIX.)

Změna roku 1547 nedotkla se těchto funkcí perkmistrových, než dotekla se jeho osoby. Prve šlo od soudu jeho odvolání ke konšelům staropražským jakožto ku právu vrchnímu, od té doby však visel ve všem všudy perkmistr na komoře královské přímo, třebas z nálezu jeho první odvolání k radě Staroměstské i nadále se odkazovalo. Poslední instancí ovšem byla královská komora. (Sbírka Čelakovského. Str. 408.)

První perkmistr králem sazený byl Jiřík z Jelče. Staroměstští ze své bývalé slávy chtěli aspoň to sobě osobiti, aby tedy královský perkmistr byl aspoň brán z měštěnínů Staroměstských. *) Proti perkmistru Janovi staršímu Ledčanskému z Popic, císařem r. 1611 usazenému, na příklad protestovali dosti zpurně, „že by dosazen býti neměl, než ten, jenž by ze Starého města byl". Perkmistr se bránil písemně, „že má po manželce dům na rynku Staroměstském a tu že jest teď úřad", za poslední pak vážný důvod klade doslovně: „V témž domě mém z požehnání božího s manželkou několikero dítek sme splodili." (Lib. rer. memor. č. 326 fol. 98.) Král Matiáš rozpor skončil slovy: „Poněvadž týž ouřad k dobrému našemu náležitě řídil, ráčíme ho při něm zůstavovati, však aby povinen byl právo městské v Star. městě Pražském sobě objednati." (Sb. Čelakov. 520.) Z citátu svrchu dotčeného jde, že úřad perkmistrovský nebýval pořáde v místnostech stálých, než že stěhovával se za perkmistrem.

Císař Ferdinand, jehož politický plán byl hned od počátku, kdy české došel koruny, shrnouti k sobě skoro vše, co mívali druhdy jiní ve svých rukou, vydal svému perkmistrovi prvnímu instrukci, aby „s konšely svými soud v místě příležitém, tu kdež každého času ukázáno bude, drželi", „aby záští a rozepře lidí o grunty viničné, pole, chmelnice, zahrady vulgo štěpnice, louky též dluhy za vína vyslýchali a vejpovědí bez zbytečných odtahů podělovali" a „jestli by se komu na vejpovědi jich přestati nevidělo, ty na nás neb na místě našem na praesidenta a rady naše k appellacím zřízené nedadouce 14 dnům projíti odvolání vzíti moci budou". (Kn. perkm. č. XIX.)

K své práci velmi obšírné míval na pomoc perkmistr konšely, písaře, komorníka čili posla, fisirníky nebo měřiče sudů.

Konšelů bývalo osm a to tři vybíráni ze Staroměstských měšťanů, tři z Novoměstských, dva z města menšího. Ale řídko kdy se stalo, že všech osm zasedlo k soudu — obyčejně odbylo se to pěti a ne jedenkráte čteš v knize upřímnou poznámku písařovu, že pro nebytí tu pánů konšelů na soudě se nesedělo. Udělali si tedy ferie. (Pokračování.)

*) V mandátě r. 1558 stojí jenom: „Na ten ouřad perkmistrský ráčíme hodnou osobu z Star. města dáti a usaditi." (Sb. Čelakovského. Str. 418.) Jasněji tu výsadu jim vyřkl Matiáš r. 1613. Novoměstští přeradi sobě přáli, aby úřadu toho docházel střídavě též jejich měšťan.

Car kolokol (král zvonů) v Kremlu.

Ruskou Akropolí.

Cestovní črty. Napsal **Čeněk Hornov.**

Téměř veškera ta zbožná úcta, jíž věnuje ruský lid svému idólu nad řekou Moskvou, platí Vyšehradu moskevskému, Kremlu.

Ten stotožňuje se přímo s Moskvou v ústech lidu i zkazkách národních. „Bělokamenná mátuška“ a „svatý Kreml“ obsahují dle domnění jeho všechnu krásu, jíž se dobrý pravoslavný křesťan kochati může; tu pravou, božskou krásu, jíž obklopeni jsou na onom světě nebešťané — a ne tu cizí, ty trety, jimiž vyšperkovali „Němci“ Pitěr „až hříšno pomnít“.

A vskutku zde na výšině kremelské nalezá se vše, co může Rusa, mužíka jako vzdělance, k slzám pohnouti a co i v nás, máme-li srdce citlivé pro velkost v utrpení, vytrvalosti a obětavosti národa, vzbuditi musí dojem nelíčený.

Odtud vyrostlo jako zázrakem „nejkrásnější město světa“, odtud vyklíčila a vybujela jako bájí ona obrovská říše, jež snad obsáhne jednou

svět a která již dnes je pýchou všech přátel a postrachem všech nepřátel jejích. Zde stála po věky kolébka a prestol celé řady carů, kteří sice často krutě, ba tyransky utiskovali ruský lid, ale nikdy nezapomněli jednoho, že jsou Rusi, — kteří vždy, třeba chybnými cestami, snažili se pracovati k oslavě a zveličení ruské říše, začež jim odpustí každý Rus veškeren útisk, jejž od nich národ jeho snášeti musel. Na Kreml dostavuje se dodnes každý ruský car, aby zde dosáhl zevnějšího potvrzení své všemoci a oděl ruský národ, jejž repraesentuje, velebou majestátu.

Na „borském chlumu" (borovickij cholm) stojí nejnádhernější a nejváženější chrámy ruské církve, v nichž uložena jsou těla carů a careven ruských; zde nalezají se poklady nezměrné ceny, sebrané celým národem; kosti mučenníků a mučennic ruských, svatých a světic, kteří věnovali celý svůj život ruskému lidu, ruské víře a — vlasti (ruští svatí byli vesměs „vlastenci"). Nad vlnami Moskvy zvedají své zlaté báně chrámy, které byly nesčetněkráte posledním útočištěm ruského národa; zde jsou konečně palladia státní i národní, zázračné obrazy bohorodic a patronů ruských, pod jejichž ochrannou rukou vybojovány nejkrvavější bitvy, ve kterých jednalo se nejen o bytí a nebytí ruského státu a církve pravoslavné, ale často i o bytí a nebytí křesťanstva ještě dále na západě.

Jak nemá tedy považovati Rus, který má pro všecky tyto věci srdce nad míru citlivé a jehož zbožnost a víra opravdu hory přenáší, místo toto za místo svaté, které je nebi blíže? Což divu, že je to snem všech mladých duší, touhou i šedivých hlav spatřiti zlaté kopule kremelské, „které svítí jako slunce", pomodliti se v modlitebnách zdejších, pokloniti se zázračným obrazům a políbiti svaté ostatky?

Není, není směšná tato víra Rusů, ale dojímavá jako jejich zbožnost.

Kdesi ve pskovské gubernii — Pskovští jsou vůbec rváči — byl někdo odsouzen k doživotnímu pobytu v Sibíři a práci v dolech — trest, který se udílí pouze nejhorším provinilcům a nepolepšitelným kárancům. Ptali se ho, jakou milost chce, aby mu byla prokázána?... Odsouzenec chtěl — aby mohl stráviti v Moskvě velikonoc, slyšeti aspoň jednou za živa zvon Ivana Velikého a zapáliti si při jeho zvucích voskovici na svatém ohni . . .

* * *

První procházka každého cizince, který do Moskvy zavítá, vede jistě na Kreml; první zajímavost, jež každému při pohledu na tento do oka padne, je nejvyšší pozlacená jeho báň — věž „Ivan Veliký".

Jsme-li mládi a máme-li dobré nohy vystoupíme na ni, abychom se pokochali jedním z pohledů nejvzácnějších.

Stojíme na 70 metrů vysoko nad návrším kremelským, které samo nade střechy domů do malé výše se povznáší, a hledíme v obdivu na moře budov, které kolem do kola do dálky 6—8 verst na všecky strany se táhne, tu v nízkou rovinu do lesnaté krajinky se tratí, tu s mocnou vlnou půdy, na které stojí, se zdvihá a padá, tam v mírném návrší amfiteatralně vystupuje, onde lesnatým pohořím zaraženo a ukončeno jest. Volná vyhlídka s pavláčky Ivana Velikého skytá nejen nejkrásnější pohled na Moskvu, ale zároveň obraz, jehož krásu vůbec málo které jiné město

Chrámy kremelské.

dostihuje. Neboť ačkoliv tu postrádáme velkoleposti Něvy, úpravnosti Berlína a nádherné polohy našeho města Libušina, jež nás při vyhlídce s chrámu Isákova v Petrohradě, s Vítězného sloupu nade Sprévou a s našich Hradčan tak uchvacují, dává nám za to neobyčejný ráz Moskvy a nezvyklý sloh jejích vynikajících staveb náhradu více než dostatečnou. Pestrá směs bílé barvy domů a živé zeleně střech, na nichž třpytí se paprsky sluneční všemi barvami; vynikání a zanikání zahrad, v různých částech města mocnými skupinami stromů se náhle vynořujících a domy úplně zastiňujících; konečně zvláštní půvab, jejž propůjčuje městu ohromný počet zlacených bání chrámových a pestrých věží kostelních, věží, jichž sedí vždy několik na jedné střeše, že podobají se hejnu kuřátek v chumáček stulených: vše to tvoří vyhlídku netušenou, nádhernou.

Vystoupíme-li na věž za jasného letního odpoledne, kdy veškerá vegetace úplně je vyvinuta, a pohlédneme-li před sebe na pestrý obraz, na němž odrážejí se paprsky sluneční jako třepetající se všebarevní motýlové, přecházejí nám oči nad tímto obrazem. Nemohl jsem odtrhnouti zrakův od krásného divadla, když jsem je spatřil poprve. Upomínalo mne na chvíli, kdy poprve v životě hleděl jsem s paluby korábu na laškovné vlny nekonečného moře, v nichž dováděly pablesky sluneční zrovna rozpustile, kdy poprve patřil jsem na obraz, jejž reprodukovati nedovede ani štětec Ajvazovského . . .

Polohou Moskva dosti je podobna Praze a Kreml zaujímá v ní místo našich Hradčan. Mysleme si Hradčany u samého Karlova mostu na Malé straně, obklopené vlastním městem na levém, menší částí (Zamoskvarěčím) na pravém břehu Vltavy; abych to řekl jasněji: vhoďme Malou stranu, dvacetkráte zvětšenou, za královský hrad takto pošinutý, tedy obloukem od Holešovic k Bubenči, přes Bílou horu až někam k Chuchli, mysleme si pak, že nynější pravý břeh Vltavy je Zamoskvarěčí, menší, daleko menší část celého kolosu, a máme částečné ponětí o poloze města, které leží pod našima nohama.

S věže Ivana Velikého lze také dobře pozorovati, jakým způsobem Moskva rostla a se šířila; odtud můžeme okem stopovati celý ten postup, jímž vzrostl malý hrádek knížete Dolgorukého v pyšnou stolici carskou a hrdé město ruského obchodu.

Právě u našich nohou stojí na břehu Moskvy skromná kaplička, pod jménem „Spas na boru“ známá, prý tatáž, kterou kníže Jurij Dolgorukij u Borovického Chlumu jako první „církev“ moskevskou vystavěl; okolo Ivana Velikého trčí do výše zlaté kopule soborů (chrámů) kremelských, zdvihají se vysoké střechy carských paláců; vše to obejímají kolem do kola v nepravidelném trojúhelníku cikaté hradby kremelské s vysokými, pěknými branami, „vorotami“. Toť Kreml, původní město.

Před hradbami jeho vzrostlo postupem času rozsáhlé, čilým obchodem kvetoucí předhradí, které koncem XV. století bylo již větší než Kreml sám a roku 1534 obehnáno jest také hradbami. Jméno tohoto města — „Kitaj gorod“ nebo-li Čínské město — značí lépe než dlouhé výklady, jací až kupci navštěvovali již tehdá trhy moskevské, jaký měla Moskva význam obchodní již před 400 lety. Zeď, obklopující Kitaj gorod, zachovala se do dnes; vidíme zřetelně cikaté, v ruském slohu ukončené její tvary obepínati půlkruhem hrad kremelský.

Brzy povstalo kolem Kremlu a Kitajgorodu nové předměstí „Běloj gorod“ — Bílé město, kteréž r. 1587 poslední Rurikovec, car Feodor Ivanovič, dal obklopiti vysokou zdí. Hradby ty zmizely v novém čase a na místě nich povstaly krásné, elegantní sady, boulevardy moskevské, jichž kontury, tvořené košatými vrcholy stromů, velikým polokruhem městem probíhají.

A r. 1592 otočeno již zase nové předměstí, vyvstavší před Bílým městem, dřevěnou ohradou, táhnoucí se obrovským kruhem okolo staré matičky a obejímající i onu spoustu domů, jež během času na pravém břehu řeky Moskvy povstala. Na místě této ohrady zřízen později mohutný zemný val, kterýž dal novému městu jméno „Zemljanoj gorod“ — Zemné město. Dnes stojí na místech, kudy tento val druhdy se táhl, zevnější řada boulevardů a dlouhá, sady a procházkami zdobená Sadovaja ulica.

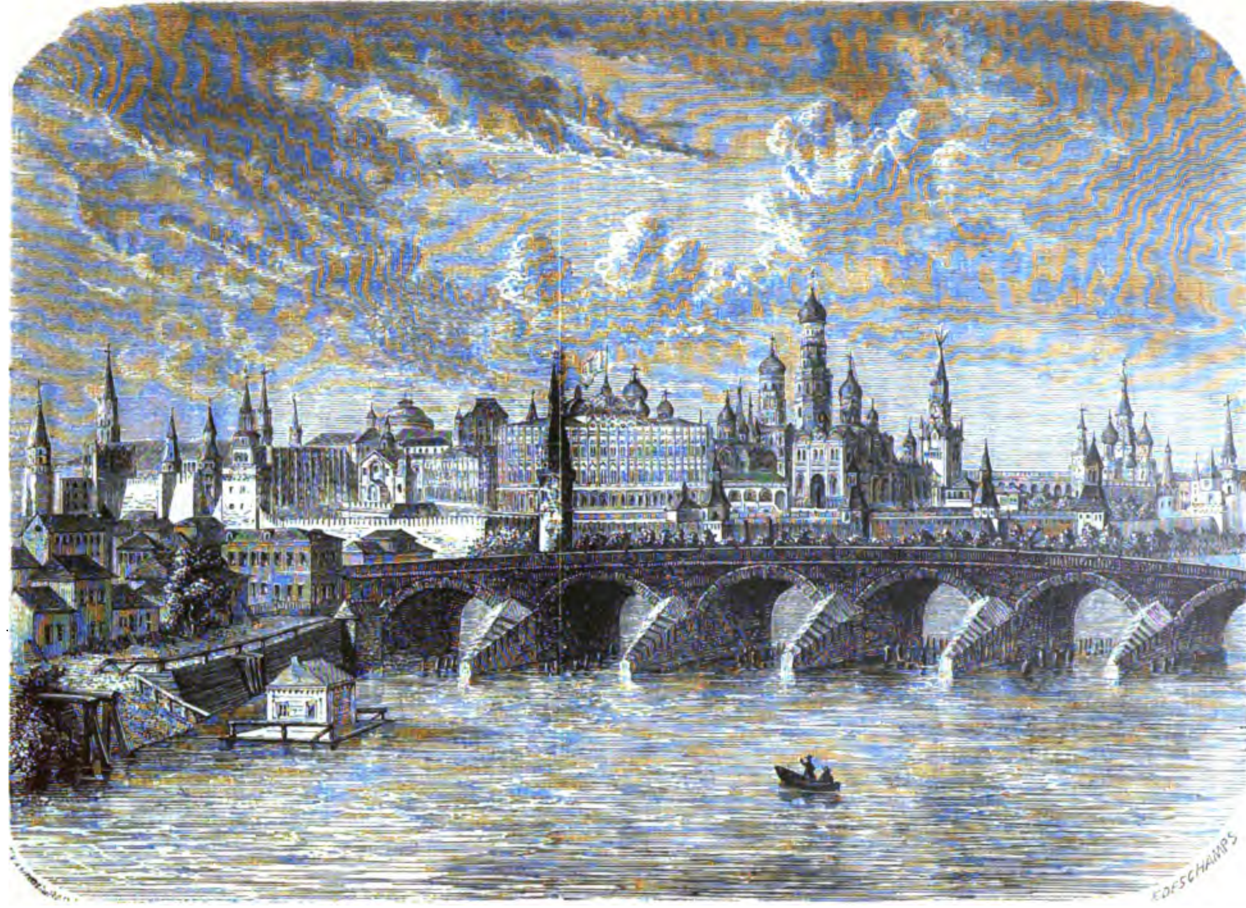
Zemljanoj gorod vyznačuje se velikým množstvím zahrad, v nichž jednotlivé domy jako vsazeny se zdají, a poskytuje navzdor nepatrným stavbám pohled velice milý.

Vně pak tohoto obrovitého tělesa prostírají se do nedozírna předměstí moskevská, slobody; ne snad ojedinělé obce, nakupené jedna vedle druhé přede zdmi staré matičky, ale maso jejího těla, předměstí jen dle jména, nelišící se praničím od ostatního města, zejména ne od Zemného města a tvořící větší část, skoro čtyři pětiny celé Moskvy.

Za nimi stýká se Moskva s továrními osadami, výletními místy Moskovanů a parky, dále s celými koloniemi letohrádků, „dáč“, do nichž se obyvatelé moskevští na léto před nesnesitelnými městskými parny utíkají.

Prohlédneme ještě jednou obraz.

Postavíme se čelem k poledni, směrem ku řece Moskvě, jejíž vlny lesknou se na slunci jako šupiny stočeného obrovského hada, a máme přímo před sebou Zamoskvarěčí, rozložené stupňovitě po mírném návrší a ukončené vzadu nádherným carským parkem „Něskučným sadem“ a lesnatým hřbetem „Vorobých (vrabčích) hor“. Na pravo od tohoto zdvihá se na samém břehu řeky nový velkolepý „chrám Krista Spasitele“ s mohutnou, na několik hodin cesty viditelnou zlatou kopulí a čtyřmi menšími rovněž zlatými báněmi — krásná báj, vypravená s přepychem a vkusem novověku. Na levo ční do výše u samých hradeb kremelských nesčetné věže i vížky chrámu Vasilije Blaženého, pestroty nevypravitelné a všech fantastických tvarů a útvarů, které si jenom mysleti můžeme. Pokračujeme-li dále tímto směrem, octneme se na Červeném náměstí (krasnaja ploščaď), které má pro Moskvu podobný historický význam jako náměstí Staroměstské pro naši „hlavu království“, a na němž stojí sousoší osvoboditelů Rusi ze jha polského r. 1612: měšťana Minina a knížete Požarského; vidíme nové museum v ruském slohu, carskou operu na rozměrném náměstí divadelním; národopisné museum Rumjanceva, vystavené v krásné, čisté renaissanci na povýšeném návrší naproti Kremlu — až přijdeme opět ku „zlatému chrámu“ spasitelovu, za nímž upoutá ještě dojista naši pozornost pevnosti podobný, hradbami, branami a věžemi četně opatřený „Děvičí monastýr“, dříve ochranné útočiště za časů válečných, nyní klidný útulek klášternic a poetický hřbitov patricijských rodin moskevských.

Pohled na Kreml.

Odnášíme si s pavláčky Ivana Velikého dojem tak mocný, že nevymizí nikdy z naší paměti...

Sestupujíce dolů, oddáme se na chvíli historickým vzpomínkám, jež týkají se věže samé a neopomeneme prohlédnouti si též znamenitosti zde ukazované.

Věž Ivan Veliký — mající za druhé své příjmení děkovati nikoli nějakému panovníkovi, nýbrž pouze svým rozměrům a nazvaná Ivanem po kapličce sv. Janu (Ivanu) Klimakovskému zasvěcené, která se ve věži nalezá — byla vystavěna za všeobecného hladu, který v Rusku r. 1600 řádil, carem Borisem Godunovým, aby obecnému lidu práce a výživa, nebesům pak oběť ku smíření podána byla. Patří zajisté k největším znamenitostem Kremlu, jemuž výší svou 82 metrů vévodí, a vyhlédá daleko do roviny moskevské. Od obecného lidu ruského počítána bývá mezi divy světa; vzbuzujeť jeho úctu založením svým, jsouc dílem, jež smířiti mělo hříšného člověka s rozhněvaným bohem; imponujeť mu velikostí, spůsobem stavby i skvělou ozdobou zlaté střechy, nad níž vypíná se ohromný 16ti metrový kříž pozlacený; zde nakupeny jsou největší zvony světa, k nimž spěje o velikonocích, před paschou, pravověrný lid, aby čekal na znamení, ohlušujícím jejich hukotem dané, jež zvěstuje slavně celé matičce Moskvě a veškerému světu ruskému: Christos voskres! — Kristus vstal z mrtvých!...

Základ věže je objemný osmiúhelník, na němž stojí čtyři rovněž osmiboká patra, kdežto páté válcovitě vzhůru stoupá a cibulovitou bání ukončeno jest.

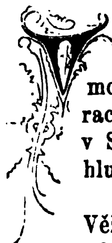
Vedle nádherné vyhlídky obdivovati se tu můžeme též značnému množství zvonů, z nichž jeden — dosti velký — je prý ulit z ryzího stříbra.

Tento obdiv náš vzroste však v úžas, vkročíme-li do zvonice, s věží spojené a od metropolity Filareta vystavěné, v níž nalezají se oni obrovští velikáni zvonoví, již nemohli pro velikost a tíhu v hlavní věži místa nalézti a nemají sobě rovných nejen v celé Evropě, ale — na celém světě. Nalezáť se tu slavnostní zvon, kterým zvoní se pouze dvakráte ročně: o vánocích a velikonocích, a který může se pochlubiti celou historií, plnou slávy i trudu. Na místě něho bývalo ve zvonici Ivana Velikého několik obrovských chlapíků. Roku 1812, když Francouzové byli nuceni odtáhnouti z Moskvy, dal velký vítěz slavkovský a malý moskevský — rozkaz, aby vše, co ve Kremlu Rusům drahého, bylo zničeno a do povětří vyhozeno. Mezi jiným byla to i věž Ivan Veliký a její přístavba, zvonice. Na prvé se sice ničemný rozkaz neuskutečnil, tato však porouchána velice a s ní i veliké zvony její, jež spadly. Avšak z rozbitých kusů ulit ještě téhož roku nový zvon, větší předešlých, ba všech, jimiž se dosud zvonilo. Tak vznikl velikán mezi zvony, 66.000 kilogramů (1450 ctů) těžký, obrovské těleso, pod nímž by se ne jeden, ale hned několik jezdců i s koňmi otočilo.

(Pokračování)

Sedlecká legenda

od **Karla Kučery.**

moři mračen na korábu šerém,
racky kolem blesky jiskřící,
v Sedleci noc spěla nad klášterem
hlukem hromů, burnou vichřicí.

Věž se chvěje, zvony znějí samy,
táhle jich zvuk v bouři zaniká,
jako v slunci bahen bludné plamy,
v šumotu lip chvějná osyka.

V chmurné cele s chudobného lože
starý mnich se zvedá přízrakem:
„Otče,“ volá, „milosrdný Bože!
blesků roj teď ssýláš oblakem.

Jediný jen sešli v oko slepé,
pod řasou by z troudu opět žár
vzeplál, jako z noci hvězdy lepé,
vrátil se mi zraku božský dar.

Vždyť to oko jako anděl péčí,
v stráži bdělo víry v krunýři
před tvou církví, aby bludů meči
v sad nevnikli kozli, kacíři.

Však ty víš, že kraj zde kolem širý,
kláštera a řádu v obvodu,
pluhem práce mé prost Bratří víry,
žirným luhem zkvítá v úrodu.

Však ty víš, ó Pane všemohoucí,
kolik duší spásy v palubu
z vin jsem vznesl, kolik v plamen žhoucí
knih jsem bludných vmetal v záhubu.

A kdy zásluhy mé nevyváží
rosu milosti, tvé dobroty,
pomni otců mých, již v tvojí stráži
v oběť dali srdce, životy.

Děd můj mečem v bělohorské dýmy
pomáhal psát tvoje vítězství,
jehož dosud květy plamennými
mohyla se padlé země stkví.

Otec můj, co jestřáb zobák tupý,
brousil meč a srdce v křemeni,
od města kdy ku vsi se zástupy
bludaře v tvé vracel učení.

Nuž těch reků zástupy spoj s mými,
ze tmy slepoty bych bídnou tvář,
jako země sněhů prostá zimy,
vztýčit mohl slunka v jarní zář.

Jako včela zas chci o své plásti
pracovat, tož bludů stavět pych,
k nohám tvým co pes své služby klásti —
vyslyš mne, ó Pane, v nebesích!"

Bouře přešla. Ohlasem jen dálným,
vzpomínka jak v duši malátné,
nebe hřmí, dešť kapek zvukem žalným
v okna padá v ticho posvátné.

A mnich ve snách, v klikaté jich směsi,
toto slyšel: „Věrnou duši tvou
žádost má ať v ničem nepoděsí,
byť i sluchu byla podivnou.

Takto zní: Noc každou k práci truchlé,
v hřbitov půjdeš v chmurnou kostnici,
lebky, hnáty, kosti plísní stuchlé,
skupené tam v divé směsici,

Rovnat budeš v různé, zdobné znaky,
co duch dá ti zbožným vnuknutím.
To-li vykonáš, Pán slepé zraky
rozžehne zas ruky dotknutím —"

Od té doby, prací zabrán pilnou,
v kostnici noc každou trval mnich,
kosti rovnal rukou neomylnou,
jako květy do záhonů, lich.

V průčelí již oltář; lustr hrůzný
před ním visí, důlky lebečné
svícny jsou, kol z hnátů erb již různý
v stěnách našel místo bezpečné.

Dál mnich spěje mocí tajuplnou,
cíl již blízký, duše zírá v snách,
zornice jak jásá světla vlnou —
ubývá již kostí v hromadách.

Tu kdys v noci, o hodině duchů,
ze všech koutů, se zdí klenutí
vzdechy, šepty ku mnichovu sluchu
netopýří vlály perutí.

Zprvu zticha, osení jak šumí,
potom náhle pilou bzučící,
lebky, hnáty derouce se v tlumy
harašily tichou kostnicí.

Hlasy zněly: „Proč ty rukou smělou
hostinný náš rušíš věčný klid?
Vari odsud, kde je stráží bdělou
Žižkův padlý bohatýrský lid.

Sigmunda voj palcáty a cepy
shroutili jsme praotců tvých rod,
jenž jak ty, své víry vášní slepý,
poutem mířil, mečem na národ.

Vari, smělče!“ — ale s myslí pevnou
setrval mnich, mužně stínům děl:
„Nemohu-li slepý, s tváří hněvnou,
živé stíhat, z bludařských přec těl

Kosti mám, bych k poslušenství Pána
uhnětl je. Jako tato zem,
bludů plná, na pospas je dána,
tak i vás mám Jeho rozkazem.“

V bouř však rostly oživené hnáty:
„Nuže věz, že marno úsilí,
tvé i všech, již řetěz hanby klatý
věky na vlast naši věsili.

Praotců teď kosti z hrobů země
živé spějí zase s palcáty,
vozy jejich půda hučí temně —
to den pomsty, to den odplaty“ —

Zazněl výkřik, zaduněla rána,
nocí hvězdnou tichý chvěl se sten —
Pod hromadou lebek, hnátů z rána
zasutý mnich mrtvý nalezen.

První srážka.

Napsal **František Procházka.**

Přísná zima lednových nocí naučila nás zvláštnímu táboření na skalách Hercegoviny. Četa naše ulehla muž vedle muže v těsné řadě nohama k ohni. Pod námi odmeten, neb po případě odsekán sníh a led, pod hlavy vloženy torby a přes těla přehozeny pokrývky ložní. Spali jsme ovšem v celém odění. Na oheň vložen na noc zpravidla silný špalek, jenž zvolna hoře, vydržel až k ránu. Dlouhotrvajícím ohněm a někdy i rozhrabáním uhlí na čas ohřáli jsme i půdu pod sebou — ostatek dodalo životní teplo stlačeného mužstva, jehož těla tvořila kompaktní ellipsu.

Často ovšem kouř kmene poněkud syrového, sražený větrem, přinutil některý výsek živé ellipsy k dusivému kašli, nebo prskající oheň vmetl žhavé uhlíky na šaty a pokrývky, takže nastal krátký poplach, ale na obé zvykli jsme si záhy. Nebylo jednoho, aby neměl propálených šatů nebo obuvi, následky to nebezpečné neopatrnosti, s jakou se na smrt umdlení a zkřehlí vojáci vrhávali k samému ohni, usínajíce již v samém ulehnutí.

Dne 28. ledna k ránu probudila mne navzdor důkladnému tomu opatření citelná zima ze spánku. Po celou noc vál totiž ostrý mrazivý vítr, mrskající vše drobným, písku podobným sněhem, a navál kolem nás i na pokrývky vysokou závěj, na vrchu okoralou a složenou v drobných hladkých vlnkách. Rozespalý ještě a třesa se, oklepal jsem se sebe přimrzlou sněhovou pokrývku a přisedl k samému ohni, abych zahřál údy a ztuhlý obličej, jehož svaly zdály se mi býti potaženy ledovou korou. Skoro se závistí ohlížel jsem se po soudruzích, kteří sladce dospávali.

Blahé teplo objalo mne však záhy útulným ramenem a ponořilo v onen rozkošný stav plného požitku tělesného, v jakém vídáme šplouchající se děcko v teplé lázni nebo kočku protahující se v paprscích jarního slunce. V okamžicích takových oddáváme se s plným vědomím malátné rozkoši, vyhýbajíce se i myšlenkám jako výtržce. Jen tu a tam vyskočí některá mimoděk a neurčitě jako bludička, tiše jako noční pták, a usedá k nám v podobě upomínky.

Mnohohlasý, pravidelný chrapot soudruhů, mísící se s praskáním ohořelého kolosu, připomněl mi spokojené předení kocoura u krbu, kterého jsem jako hoch chovával na klíně, dívaje se do vábivého, pro-

měnlivého plamene. Na okamžik zdálo se mi, že jsem zaslechl i odměřený zvuk dřevěných malovaných hodin na stěně a zarachocení kanára v kleci. I jemný tlak rukou matčiných ucítil jsem na hlavě, jak sklání ji v klín a hladí mé vlasy. — Obraz tak dávný... zapomenutý, kde vloudil se mi po letech v duši, aby roztoužil srdce a omžil oči!

Vnitřní zima otřásla mnou a odvála něžný květ fantasie mrazivým dechem. Nevlídný host hlásil se o teplou snídani.

Nabral jsem do plechovce čistého sněhu a připravil zásoby k vaření černé kávy. Ostrým bodákem otesal jsem oprýskané uhly se špalku a přistavil plechovec, jehož plocha vzplanula rudým požárem. Vítr se již značně utišil a jen chvílemi přehnal se, zaplavuje počernalý povrch špalku novou prskající vlnou plamene, jenž ukrýval se jinak jen ve hlubokých rudých puklinách, rozbíhaje se paprskovitě jako zářivá červotočina.

Zrak můj jako připoutaný vracel se vždy od problesknuvších hvězd a vzdálenějších ohňů táborových k lahodné hře vlastního ohně. Přemítal jsem, v čem spočívá to kouzlo, jež neodolatelně láká lidský zrak k tomuto skvostu nebes, uloupenému bohům Prometheem lidského důvtipu. Snad že to obraz naší duše. Cítil jsem aspoň, že i v ní obrazil se podobný hravý plamének s volně vyskakujícími a mizícími obrazy fantasie: Rusá hlavička vytryskla náhle z plamenů s toužívým velkým okem a plachým úsměvem na dětských rtech, jenž hrozil každé chvíle přejíti v pláč... slza třásla se ještě na řasách... Pak tmavý les vystřídal její místo jako v panorámě — bez mé vůle — a v klínu jeho na úzké pasece myslivna s červenou střechou a zářícími okny, jež odrážely se plamenem ve hladině rybníčka... Obličeje universitních druhů, milých i nemilých — překrásné scenerie horských krajin s fotografickou věrností, i s keři na stráních, trsy travin v puklinách a sokolem ve výši... citát z Ciceróna ku podivu dlouhý a málo zajímavý — přítel z dětských her, dávno již mrtvý... transport raněných a konečně celá galerie rázovitých tváří Hercegovců, z nichž někteří zdáli se býti modely nezapomenutelných postav Čermákových.

Zvláště jeden stařec nechtěl mi z mysli snad pro neobyčejný dojem zjevu svého, snad i pro svěžest upomínky, ježto spatřil jsem ho právě dne předešlého. Vysoké čelo, čapka junácky na stranu posazená, vlasy i mohutný knír jako ze stříbra a v temném, stářím zakaleném oku ještě sebevědomý plamen starého hrdiny. Stál před svou chatou, maje zarostlou osmahlou hruď obnaženu bez ohledu na zimu, a prohlížel si klidně náš voj kolem táhnoucí, kouře při tom vážně, ba s jistou elegancí svoji „špaňuletu". Připomínal mi žulový zvětralý balvan, ale přece žulový do poslední chvíle.

Signál štábní trubky, přejatý ihned trubači setnin, ohlásil právě krátkou zastávku k odpočinku. Naše setnina stanula při bídné vesničce, jež zdála se jako vymřelou. Jen houfec dětí vyrojil se ven a několik bab nad obyčej zvědavějších. Dva zamračení starochové ukázali se též na okamžik ve dveřích, jinak po mužích nebylo ani památky. Jediný zmíněný starý sokol nehnul se z místa svého před chatou a prohlížel si nás pronikavým okem, podoben kovové soše.

Vojáci zkusili dorozuměti se s ním lámanou srbštinou o nějakém občerstvení a když jim neodpovídal, zasypali ho úsměšky a vtipy. Při tom však nebyli přece prosti jistého uznání, jakéž pocitujeme i před klecí sestárlého lva.

Stařec, ač posuňkům a některým slovům musil rozuměti, nezměnil ani tahu v osmahlé vráščité tváři, ani zaujatého postavení.

Dusot několika koní z předu zastavil výtržné počínání vojínů. Plukovník, provázený několika důstojníky, vracel se k vesnici a stanul před starcem, jenž obrátil pouze vzdorný svůj pohled na nový předmět, aniž by uznal důstojníky za hodny pozdravu.

Jeden z vojínů nesnesl trapného dojmu z toho a srazil starci čapku s hlavy.

Pohled mrazivého opovržení stihl ho z očí pohaněného, jenž ani nyní nezměnil postavení svého a nedbaje čapky, stál s obnaženými šedinami.

Plukovník patrně neubránil se úcty k statečnému kmetu. K jeho pokynu zvedl vojín posněženou čapku a stařec posadil ji vážně na hlavu — jen, jak se zdálo, ještě vzdorněji.

„Kde jsou mužové ze vsi?“ tázal se plukovník pomocí tlumače.

„Na brdu,“ zněla lhostejná odpověď.

„Kdy odešli?“ Stařec pokrčil rameny.

„Každý, kdy se mu zachtělo.“

„Máš také syny?“

„Dva,“ děl stařec s živějším pohybem a oči leskly se mu hrdostí.

„Kde jsou?“

„Setkáte se s nimi!“

Plukovník se zamračil. Po chvíli otázal se s pohrdavým posměškem: „A proč ty jsi také nešel?“

Po vyschlé tváři starocha přeběhlo temné zardění.

„Také jsem chtěl,“ pravil jaksi zmateně a ve studu, „ale synové nedali. Až ty budeš tak stár, i ty zůstaneš doma!“

„A proč tato nenávist?“ dotíral plukovník popuzen — „jakou máte příčinu stříleti na nás?“

„Jste nepřátelé,“ byla lakonická odpověď.

Plukovník sebou trhl a hleděl chvilku hněvivě na starocha; ale pak se odvrátil s pohrdlivým výrazem a jel s důstojníky dále.

Vojáci však po odjezdu jeho začali drážditi vzdorného starce: spílali mu sket a bab a pochybovali o jeho junáctví za mladších let.

Staroch, posud ke všemu necitelný, při jizlivých těch řečech, jichž hlavnímu obsahu patrně rozuměl, rudnul vždy více — patrně odkryta jeho nejslabší stránka. Z očí jeho sršely jiskry a tělo, oživené na okamžik vzpomínkou dávných sil, vypjalo se v celé své výši.

„Boga mi,“ pravil, zahazuje zbytek své cigarety a odvracuje se k odchodu do své chaty, „ukáži vám ještě, že jsem junák!“

V tom zazněl signál k dalšímu pochodu a odvolal odtud i vojáky —

Sykot vody, kypící z plechovce, vytrhl mne ze vzpomínek. Za krátko byla káva hotova a zmrzlý suchar, jehož užito za pokličku, ohřál se a změkl zároveň na pravou lahůdku. Cigareta doplnila požitek.

Vonný hercegovský tabák byl by mne opět obestřel sněním, když cosi nového upoutalo mou pozornost.

Řídkým vlnivým kouřem, vystupujícím z ohořelého kmenu, probleskl z druhé strany ohně bodák, nasazený na ručnici, a za ním zaplál druhý v odlesku rudé záře. Dva domorodí četníci přiblížili se k ohni. Ničím se nelišili od druhých Hercegovců, leč odznaky dvouhlavého orla na čapkách. Tělo měli zahaleno hrubou pruhovanou strukou, z pod níž přednímu leskly se za pasem obvyklé zbraně. Opánky jejich obaleny byly tlustou korou přimrzlého sněhu.

Obcházeli oheň, hledajíce k němu přístupu mezi sraženými těly spících vojínů, a došli tak k mezeře mnou způsobené. Ochotně otevřel jsem jim cestu ku vnitřní prostoře při samém ohni a nabídl jim zbytek kávy a zásobu tabáku. Přijali obé s tichým povděkem. Brzy, osvěženi teplem a cigaretami, stali se sdílnějšími.

Vyprávěli rozličné příhody ze svých hlídek i válečné novinky o srážkách a postupu jiných sborů. Mladší četník líčil se smíchem, jak včera chytili jednoho povstalce obvyklou lstí. Obrátili totiž odznak rakouský na čapkách vzad a blížili se klidně ku povstalci, jenž je pokládal za soudruhy a přátelsky se k nim připojil. Než se nadál, byl odzbrojen a pak odveden k našim strážím.

Pohlížel jsem v upřímnou, statečnou tvář vypravujícího s nepokrytým odporem.

Hoch ten ani netušil, jak bídně zachoval se ke krajanovi.

Hovor na chvíli uvázl. Starší četník zvedl se náhle, jakoby se upamatoval na povinnost, a za ním povstal, patrně nerad, mladík a přehodil ručnici přes rameno. Když si zapalovali na cestu cigarety, otázal se mne starší na směr ke stanu plukovníkovu a jako mimochodem svěřil mi lhostejným hlasem novinku, že se dnes srazíme s nepřítelem.

Byl jsem sice na to připraven již od chvíle svého povolání na bojiště, ale nicméně cítil jsem, jakoby mne byl ovál horký dech ohně a rozestřel se zvolna žilami. Překvapen hleděl jsem za oběma postavami, jež mizely v udaném směru. Doutník mi vyhasl.

Bděl jsem sám, pročež neměl jsem příčiny ani ku bezděčné přetvářce. Nepocítil jsem sice strachu, ale také ne bojovného zápalu. Částečná ospalost opustila mne naprosto. V melancholické náladě prohlížel jsem si tváře spících krajanů, s nimiž půjdu za krátko do boje...

Den se rozbřeskoval. Záře ohňů pohasínala a hvězdy vymizely s nebe, jež potáhlo se opět kalným povlakem temnošedých mraků. Sníh leskl se bělostnými vlnami po kostrách nepřehledných skal, ukazujících v pestrém odrazu nahé boky příkrých stěn, po nichž jako v mramorové spleti třpytily se bílé třásně sněhových závějů v puklinách a po vysedlých stupních.

Ve hlubokých úžlabinách a na obzoru vinuly se mlhové proudy — viditelný oddech země, pohřížené v zimní sen, a do dálky i do hloubky táhly se chladné, modravé stíny proměnlivého tonu.

Ležení oživlo. Poddůstojníci v denní službě a ordonance přebíhaly mezi zkřehlými vojáky, z nichž někteří rychlým pohybováním hleděli se zahřáti a údy vláčnými učiniti; jiní myli se vodou z rozehřátého

sněhu a vařili dva a dva snídani, nebo skládali důstojnické stany a odnášeli pokrývky k vozům.

Důstojníci, svolaní rozkazem plukovníkovým, scházeli se ze všech stran ke hlavnímu stanu a bavili se v živých skupinách.

Po delší chvíli objevil se plukovník se svým pobočníkem a hovor utichl. Sbor důstojníků pozdravil služebně a plukovník, dotknuv se prsty své čapky, přelétl shromáždění pronikavým, chladným zrakem.

„Pánové," pravil obvyklým svým chladným způsobem, „dnes srazíme se s nepřítelem. Prosím, abyste o tom zpravili mužstvo a prohlédli zbraň a střelivo svých oddělení. Tu a tam se někomu něco přihodí, ale proto jsme sem přišli. Každý ať koná svou povinnost!"

Obapolný odměřený pozdrav a důstojníci rozcházeli se ke svým setninám. U mladších nastoupila po novině té bujná veselost a nepokojná živost. Starší, většinou již účastníci nějakého polního tažení, zachovali obvyklou svou náladu, ano stali se spíše zamlklejšími a vážnějšími.

Náš setník byl se přede dvěma dny pádem s koně povážlivě poranil, pročež zastupoval místo jeho nadporučík. Byl to sličný štíhlý muž, v jehož bledém obličeji obrazil se kus vesele prožitého života. Koketně nucené pohyby, affektovaná řeč a nekonečné rozmary dodávaly uhlazenému jeho zjevu ráz nervosní nemocné dámy.

„Vojáci," oslovil nás s unylým úsměvem, přehazuje širokou stužku svého skřipce za ucho a zastrkuje do rukávů špinavé manchetty, „chodíte rádi k muzice?"

Ve stlačeném, neseřaděném zástupu ozval se hlučný smích a souhlas.

„Nuže, tedy ji dnes budeme míti."

Vojáci podívali se překvapeni na vzájem na sebe a smích potud doznívající umlknul docela.

„Tureckou?" ozval se jakýs všetečník uprostřed zástupu.

Bouřlivý smích.

Nadporučík, nezapomínaje ani na okamžik na svůj zevnějšek, natřásal se způsobně a zakrýval si roztrhanou rukavičkou ústa. Maličký, bezvousý poručík, nedávno z akademie k setnině přišlý, ohýbal se v křečovitém smíchu a oběma rukama podpíral se na svou nepoměrně dlouhou šavli, jež mu, stojíc, trčela až nad kyčle. Pronikavý jeho, skoro dětský chechtot dráždil vojáky více než sám žert.

„Protože pak," pokračoval řečník, stavě elegantním pokynem další vřavu, „protože žádná poctivá muzika bez nějaké té rány se neobejde, nebude to již ani s tou dnešní jinak, ale proto jste se vy asi nikdy muzice nevyhnuli?"

„Ne ne! — Jen když jsou peníze. — A dnes je vstupné darmo," smáli se vojáci.

„Při tom," končil nadporučík, „je to asi hlavě jedno, byla-li rozbita džbánkem, anebo shrapnelem. Připravte si své hudební nástroje, ať to jde od podlahy. Kdo bude zastřelen, tomu se přičte za smrt. Kdo ztratí hlavu, ať se hlásí marod!"

Setnina rozběhla se ve smíchu ku své snídani a za stejnou příčinou odcházel i nadporučík, podav rámě mladičkému soudruhovi, jenž svítě černýma očkama, byl posud unešen klassickou řečí svého předsta-

veného. Na potkání stavil všechny kollegy a bez omrzení vyprávěl o praetorianském nadání nadporučíkově, který však neopomíjel všude protestovati s vlastní sobě uhlazenou skromností. —

„Hle, hle, náš krejčí dělá závět," křičel chraptivým hlasem bubeník, máchaje sucharem, a obličej jeho, rozpálený rumem a smíchem, přecházel do měděna.

Veselost obecná vyšlehla znova.

„Má duši na jazyku? Zakřikněte ho!"

„Sem notáře a kolky."

„Omejte ho!"

Slýchal jsem často o předtuše a vždy s nedůvěrou. Krejčí mne té chvíle zajímal. Vtipný, vždy veselý hoch, byl této chvíle bledý a vážný i nedal se mýliti povykem soudruhů.

Držel v ruce veliké stříbrné hodinky staršího rázu a ukazoval je svému soudruhovi.

„Ty doneseš, bratře, mé matce. A na prsten nezapomeň!"

„Buď bez starosti," odpovídal vojín rozpačitě, podléhaje současně trapnému citu i úsměškům soudruhů.

„Peníze, které u mne najdeš, si nech!"

„Ale vždyť mohu padnouti já sám!"

Krejčí pokrčil rameny a pojistil si rukou dáním svůj odkaz.

„Styď se, rytíři," dotíral bubeník. „Tolik životů jsi jak živ ušil a o jeden se bojíš?"

„Ba právě, bratře," usmál se krejčí veseleji, jakoby s něho všechna tíže byla spadla, „vždyť jsem ho nešil a na tak jemné látky nemají v Hercegovině záplaty. Jinak by snad bylo s tebou! — —"

Bubeník netroufal si dále měřiti se s vtipem krejčího a obrátil pozornost jinam.

„Ať dělá také švec kšaft," hulákal, podporován množstvím, „ztratí-li naše setnina svou ohavu, ať má nějaký odkaz!"

Švec, starší již reservník, seděl rozkročen při snídani a nedal se nijak vytrhovati.

„Neplačte, přátelé," mluvil plnými ústy, „co strhne krejčího, neuškodí ševci. Mráz kopřivu nespálí!"

„Jen se neteň!" namítal bubeník. „Mrazíky jsou tu po čertech štiplavé, je-li pravda, hoši? A pak, ta rota povstalecká trefuje vždy do černého a ty jsi na to usmolený dost!"

„Já na tvém místě, brachu," odpovídal švec, nevzrušený smíchem zástupu, „staral bych se spíše o svůj nos. Víš, jak jsou povstalci na ně posedlí a tvůj mohou pokládati za pravý drahokam. Ostatně k uspokojení vás všech opakuji, že se mi nic nestane. Vím to zcela jistě. Řekla mi to moje žena a ta musí míti vždycky pravdu. Vždyť máme pět dětí, povídala, tobě se nesmí nic státi. — A, kamarádi, chraň Bůh všechny povstalce, kdyby mi něco udělali — ti ještě neznají mé ženy!"

„Sláva!" chechtali se vojáci. „Ať žije švec! — Ne, ať žije jeho žena. Ta na povstalce! —"

Na druhém konci setniny chumelili se vojáci ve stejné rozpustilosti. Omývaly tam ostrým sněhem jakéhosi nedbalého rekruta, který navzdor zoufalé obraně měl nos, uši i vlasy plny sněhu, a bolestně

komický výraz obličeje jeho zavdával tvrdým soudruhům podnět k nekonečné veselosti.

Nadporučík vrátil se zatím k setnině. Mužstvo, celkem již připraveno, vstupovalo volně do řad a poručík, přecházeje, prohlížel výzbroj jednotlivců.

Velitel setniny přisedl na chvíli k ohni a svlékal zamyšleně rukavice. Ohřav ztuhlé prsty, psal cosi tužkou do svého zápisníku. Pak vytáhl zvolna několik dopisů a házel je i s obálkami jeden po druhém do ohně. Proměnlivý, bledý obličej jeho zastřel se při tom smutkem, jen na rtech zůstala stálá nálada — úsměv veselé resignace. Konečně vytrhl se z myšlének.

Povstal a přijav služební zprávu poručíkovu, tasil šavli.

Naše setnina hnula se první z ležení. Toho dne připadl jí úkol předvoje. Vojáci šeptem vyměnili si o tom myšlénky.

Na kraji ležení čekal plukovník v kruhu štábních důstojníků a přehlížel jednotlivá defilující oddělení pochodové kolonny.

„Hle, starý si nás ještě prohlíží, pokud jsme všichni," žertovali soudruzi.

Cesta byla málo znatelná následkem hojných závějí. Místy temněla se holá skalnatá půda, s níž všechen sníh byl odvát až na skrovné klikaté proužky sněhu, podobné žilkám v hlazeném mramoru, — místy bředli jsme po pás sněhovými valy, jež se před nějakou překážkou nashromáždily. Četník domorodec, jenž se dvěma vojáky tvořil tykadla první čety, ukazoval směr zcela určitě. Následkem strmosti stěn, cestu provázejících, a rozervaných srázů držely se postranní hlídky pro první čas při četách samých. Jen občas prohlédly v nerovném terrainu křivolakou sluj, jež černala se napolo přivřena navátým sněhem ve vápencové stěně, neb úzkou roklinu s osamělými houštinami, taktéž zavátou a chodci nebezpečnou. Zvolna scházeli jsme mírnou serpentinou do hlubokého údolí a za námi vlnilo se hlavní těleso pluku jako temný had houpavým, odměřeným pohybem.

Časem zaleskla se na něm hlazená pochva šavle nebo bodák jako měnivá třpytná šupina a výpar dechový obestíral postupující kolonnu řídkým šedým pruhem mlhy, v níž rozplývaly se drobné silhouetty zadních řad.

Časem převinulo se nám přes cestu lože bystřiny, znatelné vrbinami a holou olšinou po stranách a kluzkou půdou pod slabým krytem sněhovým, nad nějž trčel sem tam balvan, ošlehaný pěnivými vodami jarními.

Údolí, v něž naše živá řeka vtekla, počalo se záhy rozvírati do široka a na stráních nižšího sklonu trčela zakrslá křovina. Pobočné hlídky odlučovaly se nyní dále od postupujícího tělesa a bředly namáhavě hlubokým sněhem, nebo sklouzaly na hladkých bocích balvanů, jež bylo jim přelézati a kde sníh byl se změnil ve vrstvu ledovou.

Ve dlouhých mezerách objevilo se zrakům několik chat, neb celá vesnice v širokém rámu dřevěných plotů a bezlistých osněžených stromů. Korová krytba střech prohýbala se pod tíží sněhu, jenž prášil se chvílemi ve víru studeného větru, přeháněje se na příč údolím a zametaje stopy. Zlověstné, mrazivé ticho plnilo údolí a rozkládalo se i nahoře

po bílých velebných horách, trčících do kalné oblohy. Mlčky a opatrně mihaly se postavy našich hlídek mezi chatami a posněženými ploty. Málo kde zvedal se nad počernělým otvorem střechy kotouč kouře, nebo zjevila se postava zvědavce před chatou, na polo ve stráň vhloubenou. Smutný ráz krajiny zvýšila ještě časem vybledlá koňská lebka s temnými důlky, zatknutá na plotu, neb polosuchém oroubaném stromu, jehož peň ohněm byl vyhlouben. Někdy vyletěl malý ptáček z posněžených křovin u cesty, nebo zvedlo se hejno vran, nadletujících ve slábnoucím krákotu dále ku předu.

Jednou zakroužil nad námi i sokol, vzletnuv z nahého útesu skály a pluje tiše po větru, bez machu křídloma, prohlížel si zvědavě náš voj, skláněje hlavu hluboce dolů, až zmizel zvolna v dáli nedohledné za bílou obrubou hor.

Bylo na blízko poledni, když cesta zabočila ze dna údolí opět v pravo do hor, zúžujíc se hned na počátku výběžky skalními v příkrou stezku a stoupajíc odtud stále po svazích, krytých habřinou a doubravou, jak ze zbytků svraštělého listí bylo pozorovati.

S výše bylo viděti hlavní kolonnu, jak staví se před překážkou jako příval před hrází a protahuje se zvolna defiléem jako had skulinou, až vzrostla za ním opět ve svou předešlou šířku.

Známé táhlé houkání s výšin nad námi projelo každým jako neblahá výstraha, pamatující na vážnou skutečnost. Četník v předu stanul a vykládal nadporučíkovi živými gesty další útvar cesty, ukazuje častěji k mohutnému bukovému lesu, jenž táhl se kolkolem po úbočích osamělé hory až k strmějšímu skalnému temeni, jež prosvilalo mezi hustou spletí bezlistých korun znatelnými stupni.

Ještě jedna krátká těsnina před námi zavírala vchod k blízkému již úbočí hory, upomínající podobou svou na rozmačkanou homoli.

Nadporučík, podpíraje se v kroku vytasenou šavlí, postoupil v našem čele ke vchodu těsniny, když již předstráž stanula na druhém konci.

Jakmile otevřel se nám první rozhled na obrubu lesa, zablesklo pojednou od přední řady stromů a dva tři ostré krátké výstřely sledovaly za vyšlehnuvším kouřem, jenž v řídkých kotoučích vznášel se k nahým větvím vzhůru.

Nadporučík chopil se levicí za prsa a protáhnul se křečovitým napjetím v celé své výši. Šavle, jíž se posud o zem opíral, prohnula se na to až k zlomení a bez hlesu padl důstojník tváří do sněhu. Po jeho boku vrávoral četník, pustiv ručnici, a chytal se v pádu vojínů, za ním se natlačivších.

Na okamžik nastal zmatek. Pronikavý hlásek poručíkův v zadu kázal rozvinouti se v řetěz střelecký, ale řady, vynikší z defilé se lámou, zastavují a tísní. Vojáci přebíhají sem a tam — v úžině postup vázne — velení poddůstojníků v řetěze si odporuje. Rozkazy ztrácejí působnost — Tu vyskakuje malá postava poručíkova ze směsi. Hladká, plná tvář jeho hoří rozčilením — očka se blýští. Křičí cosi svým pronikavým hláskem, máchá nepoměrně dlouhou šavlí a skáče v předu, pokud závěj dovoluje, ku kraji lesa. Příklad jeho strhl. —

Poddůstojníci předbíhají své roty, řetěz urovnává se za nimi v běhu a prodlužuje mužstvem, jež chrlí těsnina za námi. Udýchán, unaven,

uléhá řetěz za prvními stromy a několik ran zprava, nepochybně na plano prasklo do lesa, jenž mlčí zase hrobovým tichem — nehybný, jakoby předešlý zjev a smrtící kule jen přeludem byly bývaly. Toliko četné stopy, hlubokým sněhem vzhůru vedoucí, ukazují, že tajemné ticho lesní věstí blízkou bouři.

Za mnou ve hlubším výmolu stojí poručík. Tváře jeho jsou posud rozpáleny. Drží šavli oběma rukama a rozhlíží se rozpačitě.

Přední řady druhé setniny objevují se zatím v otvoru soutěsky a kvapem rozšiřují se v řetěz ku prodloužení naší čáry. Po chvíli ozývá se již hluchý dupot, supění a hlasité rozkazy v pravo.

Kam až zrak dostihuje, černá se řada postav na sněhu při pokraji lesa.

Střed postoupil nyní dále ku předu.

Mohutné, hladké kmeny buků s přimrzlým pruhem sněhovým na straně větru pnou se do výše z bělostné půdy a klenou nad námi nahá ojíněná ramena s hustým pletivem větvic a snítek, odrážejících se zářivou bělostí od kalného nebe. Nad lesem, pod popelavou oblohou zatáčí se hejno vran, vyplašených prvními výstřely z pokrajních mýtin, a mizí kamsi v levo do údolí.

Mlčky bředeme hlubokým sněhem, jenž dusí všechen zvuk kroků. Jen chřest bodáků na puškách a občasné sražení zbraní v řetězu provází tento tichý, příšerný pochod skličující hudbou. Až posud znáti jest na všech tvářích první bitevní dojem. Omamující rozčilení a strach zápasí s vůlí. Tělo mimovolně sune se ku předu a svírá ručnici. Nerado poslouchá, — jako ruka samovrahova. Zrak je zanícen — ze všad čeká ránu — ale v některém oku již svítí oheň touhy po vraždě, — po vřavě, v níž by utopil se trapný pud sebezachování.

Všechny tíží nad samu smrt nesnesitelné, záhadné ticho. — Řada drobných plaménků vytryskla před námi ve vzdáleném lesním přítmí a v rachotu drobné střelby vznesl se nad sněhovou čarou lesního obzoru šedý pruh kouře. Kule svistíce tepaly u nás i za námi do kmenů úsečnými hluchými ranami nebo ustřihovaly cestou nízké větvice, suky a třísky syrové kůry.

Mžikem skákali jsme za stromy, neb uléhali do sněhu a ostrá palba naše záhy přehlušila praskot protější, plníc svěží vzduch zápachem prachového dýmu.

„Muzika!“ volal na mne se smíchem nejbližší vojín v řadě, vkládaje patronu do pušky. Krise minula. Sanguinická povaha česká ohlašovala se zase bezstarostným žertem.

Střelba byla posud nejista a bez valných škod. Posily postupovaly vzadu za námi ve sražených řadách.

Po chvíli hlásala hustší palba na stranách a jednotlivé salvy rojů v pravo a v levo, že obě pobočné setniny dostihly našeho řetězu a že mají buď svobodnější výstřel, aneb větší terč, než jaký nám poskytovaly porůznu vyšlehující obláčky kouře.

Píšťala poručíkova pronikla rachotem ran a vůdcové rojů zastavili palbu.

Vyrazili jsme z úkrytů dále ku předu.

Hlomoz ran v předu vzrostl hrozivě, ale i naše pobočné setniny sesílily oheň v jediný rachot. Hvizdot kulí zvonivý a hrozný přivádí krev naši do varu a omamuje hlavu. Srdce a tepny bijí bouřlivě, že až sluch přechází, a střelba zní šumivým vodopádem. Mimoděk shýbá se hlava, když střela dle zdání těsně kolem ní zahrála. Steré okamžité dojmy mihnou se hlavou jako palčivý vítr. Duše vyhýbá se násilně myšlénce na smrt, ale čije ji zevšad jako třesoucí se skot na porážce. Ona číhá za kameny i stromy, letí na každé kuli — neviditelná, hrozná. —

Stanuli jsme a opět zapadli v úkryty. Udýchán ohlížím se. Za námi černalo se několik těl, rozestřených po sněhu. Jedno se zvedalo a opět ulehlo.

Nad řadou naší vznesl se opět dým husté střelby, podporující v postupu oddělení na obou křídlech. Před námi táhne se řídký, světlý les a nerovná půda, prostoupená balvany a příkrými stupni.

Nepřítel stáhl se z roztroušeného postavení v hustou řadu za valem kamení a jednotlivé muže lze již zřetelně rozeznati.

Turbany a červené fesy vynořují se ob čas, klátí se a mizí po výstřelu. Některý odvážlivec vydává se za terč celou půlí těla. Zhrdá nebezpečím a pracuje jako stroj v nabíjení a vypalování z „Martinky".

Časem rozletnul se mohutný jek z hrdla některého povstalce — povzbuzující a svolávající celou řadu známých — Achmete-Hassane-e-e — udri-i-i — udri Švábaaa — a celý sbor jiných hlasů vpadá ve hrozivý, divoký řev.

Někdy zahlédneme, jak odnáší za valem padlého povstalce z bojiště více soudruhů jeho a ústí našich pušek chvatně zatáčí se po neočekávaném terči. —

„Pane šikovateli," volá mne voják z leva, leza po kolenou sněhem. „Už ji mám," ukazuje mi zchromenou pravici, jejíž rukávem ubíhal proud krve. Hledí se usmívati jako k žertu, ale výraz obličeje je zděšený. Kynu mu, aby se opět ukryl. Usedl, přitáhl levicí zraněný úd na klín a hledí kol sebe v rozpacích a udiveně, jako ve snách. —

V řetězu viděti jest více mezer, kde pušky již umlkly. Rány stihly většinou hlavu nebo pravici.

Když jsme vytrhli dále, zůstala na místě těla padlých jako mezníky, značící předešlou polohu naši. Běh nynější řídkým lesem a hlubokým sněhem na příkrém svahu, než dospěli jsme k roztroušeným balvanům, byl nejvražednějším. Řada blízkých naměřených pušek vtiskne se nevyhladitelně v paměť tomu, kdo proti ní postupoval. Vší síly duševní bylo potřebí k odtrhnutí se od úkrytu, k němuž tělo lpělo jako přimrazeno. Mimoděk mhouří se oči při vyšlehování plaménků z temných ústí na nás namířených a terč jich, tělo naše, trne v stálém očekávání rány. Hudba kulí umlkla, pohlcena v blízkosti výbuchy samými.

Když jsme konečně stanuli, nevšímal jsem si více raněných a mrtvých, kryjících plochu za námi.

Rány z obou stran splývaly v jediný omamující praskot, jenž dostoupil závratné prudkosti, když přihnala se za námi záloha, rozpjatá rovněž ve střelecký řad, a supíc unavením zdvojnásobila náš šik. Prachový kouř z obou stran visel nad bojujícími řadami, jako těžký mrak

a válel se v hustých vlnách netknutý větrem, plně klenbu lesní nad hlavami našimi.

Neurčitým tušením puzen, ohlédl jsem se po mladičkém našem veliteli. Opíral se o kmen stromu, drže svislou, ochablou rukou šavli a tvář jeho byla bleda jako sníh.

„Jste raněn, pane poručíku?“ tážu se, přikvapiv k němu.

Kývnul hlavou a namáhal se něco říci, pohybuje zbledlými rty.

„Převezměte velení, šikovateli,“ vypravil konečně ze sebe a přivřel umdlením oči.

Otočil jsem se v hlubokém pohnutí a v rozpacích pod nenadálou tíhou zodpovědnosti.

Přistoupil jsem k samým střelcům, nemysle více na nebezpečí. Přede mnou klečel vojín za příkrým balvanem, maje tělo nepřirozeně na zad přehnuté, a svíral v rukou pušku připravenou k výstřelu. Dle vousu poznal jsem krejčího. Čelo měl roztříštěno dvěma kulemi. Zaujal jsem jeho místo a přehlížím setninu sobě svěřenou.

Zvýšený hlomoz bitevní na obou stranách ukazoval na součinnost pobočních setnin, že octly se již zase na stejné výši s námi. Boj dospíval vrchole — blížil se rozhodující okamžik. — Rány v předu zdály se řídnouti —

Tence pronikavý, ječivý zvuk štábní trubky za námi zajel ostře do dunivého lomozu ran a okamžitě přejaly ho o oktávu níže vřeštivé rohy setnin. —

Signál útoku. —

Oheň se zastavuje — palba umlká. Jen s pravé strany hřmí ještě v salvách i v drobném rachotu. Řada naše sbírá na okamžik dech, jako dravec ke skoku.

S hromovým „hurrá“ zvedá se celý šik a jako příval protrženou hrází ženou se útočníci prázdnými mezerami, staví se a čeří na balvanech, přelézají, padají a skáčou. Chvílemi ocítám se daleko v předu, hned na to jsem zmítán mezi tlupou, srážející se a zase rozptylující. Klopýtáme, zapadáme nad kolena do závějí — padám. A zase jsem v předu. Přes skalní stupně plazíme se čtvermo — vytahujeme — vysazujeme. Ručnice i šaty plny jsou sněhu, jenž pálí na holých rukou — Pot řine se vzdor mrazu potůčky po skráních — rozžhavené plíce spalují se mrazivým dechem — nohy potácejí se vysílením a mdlobou. Kdykoliv objeví se rozhled, viděti jest blízké tváře nepřátel, zřetelné každým tahem, zrůzněné rozčilením, — viděti jest výšlehy plamene a kouře z pušek —

Však co to? — Jako před blížící se bouří, když strhne se náhlý vichr, zalehne do opadaného listí a točí jím ve víru, unášeje ho v dálku — tak náš neodolatelný postup způsobil zmatek za kamenným valem. Pestré hazuky nepřátel — strakaté turbany a červené fesy — pušky a vlající struky hemží se jedinou zmatenou vlnou v šíleném úprku. —

Nalezáme se již na opuštěném stanovišti nepřátel, — ale nohy se chvějí vysílením — potácíme se a klesáme bezvolně při kamenném valu na kraji rovinky na temeni horském. Nízkými, roztroušenými křovinami mihají se ještě poslední postavy prchajících nepřátel a po různu padá za nimi rána z našich řad vysílených a bezdechých.

Nad uřícenou řadou těl zvedá se v mrazivém vzduchu sloup páry a dechu jako z upěněných koní. Kolem nás černá se ušlapaný očazený sníh, hromádky prázdných patron, tu a tam puška, turban, fes a kaluže krve.

Po raněných a zabitých ani pověsti.

Za námi potroušena byla zdupaná sněhová plocha různými předměty ztracenými v divokém náběhu.

Čapky, utržená plátěná mošna, černé pecníky chleba, lopatky polní, dýmka, kartáče, tabák i obuv, stažená s nohy tuhou závějí.

Sám teprve nyní pohřešil jsem čapku, když zpocený vlas přiléhal mrazivě k temeni.

V tom blýsklo mi před očima a sníh, vyražený kulí, plískl mi bolestně do očí. Byl jsem na okamžik oslepen. Protřev zrak, vidím as na šedesáte kroků před sebou na rovině mezi nízkými rozsochami buku čouhati pušku a za ní známou hlavu starce se šedivým knírem, an si mne po druhé obírá za cíl, aby napravil chybu starého oka.

Zvedl jsem pušku ku první ráně toho dne . . .

Stařec, patrně neporaněn mým výstřelem, vypálil klidně svou druhou ránu, jejíž kule zazvonila mi nad hlavou o plechovec připevněný na tlumoku.

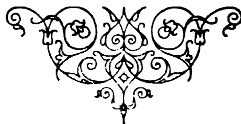
Než jsem připravil ještě pušku k nové ráně, zahřměla z naší řady celá salva po osamělém odvážlivém nepříteli.

Roj třísek rozletěl se z kmene. Puška padla k zemi a na druhé straně převrátil se stařec do sněhu.

Nové „hurrá“ odpočinutého šiku a bez odporu přeběhli jsme rovinkou — jsouce úplně pány bojiště.

Stanul jsem u osamělého buku, kde staroch ležel bez hnutí, ač ještě živ. Příval kulí urazil mu čelist a přebil pravici v zápěstí, přeraziv při tom i pušku ve dvé. Kalné, zardělé oči raněného otáčely se po nás s posupným klidem jako u skonávajícího dravce. Tu přiskočil jeden vojín, zpitý prolitou krví a zvlčilý bojem i přestálým strachem, a chopiv uraženou hlaveň pušky oběma rukama, rozmáchl se a dříve, než jsem tomu zabrániti mohl, spustil ji na hlavu starého sokola.

Zamhouřil jsem oči, ale posud vidím v duchu roztříštěnou šedou hlavu a potřísněnou hladkou kůru bukového pně.

Mládí Ivana Turgeněva.

Vypravuje dr. **Pavel Durdík.**

(Pokračování.)

hoť Barbory Petrovny, Sergej Nikolajevič Turgeněv, otec našeho belletristy, byl syn chudého šlechtice; měl pouze 130 duší s malou vesničkou, Turgeněvo, tak že ani nemohl slouti zámožným člověkem. Zato miloval zábavy a hlučnou společnost — starosti o domácnost a správu statků ponechával své manželce, která měla v domě neobmezenou moc a jejíž nadvládě často sám pan manžel se musil podrobit.

Jinak manželé tito žili tak, jako všickni statkáři tehdejší nevolnické doby a jak to později Ivan Sergejevič ve spisech svých vylíčil: život jim plynul v zábavách a vzájemném uhosťování, beze všech starostí — všeho bylo hojnost a hlavní snaha statkářů byla, aby těžili co nejvíce z hospodářství a ze svých nevolníků. Rodiče Turgeněva vládli svými nevolníky zcela neobmezeně, úplně dle svých vrtochů, chovali se k nim despoticky a surově. Otec při vší dobrotě byl prchlý, a malé své syny, Mikuláše a Ivana, často děsil výbuchem své zlosti. Hoši často a notně byli biti od rodičů pro pouhou maličkost, ale nikdo jiný, ani učitel, nesměl na ně ani sáhnouti, třeba by toho byli zasloužili. Jednou otec vstoupil do pokoje, právě když domácí učitel, Němec, popuzen rozpustilostí a nepozorností Mikulášovou, tahal hocha za vlasy. Otec, spatřiv to, popadl nebohého pedagoga za krk a jedním rázem švihl jím dolů po schodech s druhého poschodí; sluhové rychle musili sebrati všecky jeho věci a odvézti ho v tu chvíli ze statku. Tato surovost s učitelem učinila na malinkého Turgeněva tak silný dojem, že i v pozdějším věku svém vždy živě vyličoval tuto událost do nejmenších podrobností. Chlapec býval v domě otcovském často svědkem takových scén, kde hrubá libovůle rozhodovala nad štěstím a životem poddaných — on rostl uprostřed „bití, týrání a násilnictví“, ale jeho srdce již v útlém mládí náleželo těm millionům nevolníků, těm millionům potlačovaných, ničím se neprovinivších lidí, jichž utrpení později nakreslil s takovou tichou a horoucí láskou. Než v této době ještě neviděl před sebou ty milliony — znal pouze několik nevolníků, s nimiž se stýkal, jež tajně miloval jako své dobré přátely, od nichž uslyšel první upřímné a přívětivé slovo — ale viděl, že tito jeho přátelé byli vydáni na milost a nemilost rodičů, že byli majetkem beze všech člověckých práv. A co může být bolestnější než viděti hoře a útrapy milých nám lidí a při tom cítiti svou bezmocnost, věděti, že jim nemůžete pomoci. Hoch trpěl a spolu s nimi cítil všecka jich muka. Zde v domě otcovském

vznítila se v něm nenávist k nespravedlnosti, ku všeliké ukrutnosti, k despotismu, hrubé libovůli, k týrání a mučení, slovem — nenávist k tomu děsnému nepříteli, jenž později v očích Turgeněva nabyl určité podoby a měl určité jméno: „nepřítelem tímto" — dí Turgeněv — „bylo nevolnické právo; s tímto nepřítelem nikdy jsem se nehodlal smířiti. Tak jsem přísahal u sebe. To byla moje Hannibalská přísaha! — V útlém věku cítil jsem již nenávist k nevolnickému právu; a tato nenávist byla mezi jiným příčinou, že jsem, ačkoli jsem rostl uprostřed bití, týrání a násilnictví, neposkvrnil své ruky ani jedním uhozením." Hošík v otci svém neměl Hamilkara, jenž by v něm byl budil zášť proti zpupnému a velmocnému nepříteli — naopak, otec a matka byli sami nejhorlivějšími zástupci toho hanebného společenského ústrojí, jemuž syn přísahal nesmiřitelné nepřátelství a boj až do posledního svého dechu. A jakž by byl nepřísahal! Vždyť ani dvěstěleté tatarské jho nebylo pro lid tak zhoubné jako děsná privilej šlechty, vydržovati si otroky. Rolník byl přenechán metle statkářově a robotě: rolník robotuje na panském poli a dceru posílá na statek — to je děsné dvoustoletí ruských dějin. Statkář mohl bráti k sobě na statek do čeládky každého, koho se mu zachtělo; mohl vzíti ženu muži a učiniti ji pradlenou u sebe, mohl vzíti posledního syna starci a učiniti z něho svého lokaje: před zákonem byl práv, zákon uznával jeho libovůli, pokud jen svého nevolníka neumořil hlady neb nezabil. Rusko bylo spolčeno s Anglií smlouvou proti obchodu s černochy otroky. Proč musí být člověk černým, aby přestal býti pokládán za otroka v říši bílého cára? tázali se v hloubi duše ruští vlastenci. — Obchod s lidmi kvetl na Rusi jako v Africe.

Lidé byli prodáváni na veřejné dražbě jako skot, jako nábytek. „Nemám pozemků ani rolníků. Kupuju si nejdříve čeládku (дворовые) na jméno svého souseda a od něho si beru nájemní smlouvu. A jakmile mám dvě duše a dvě desítiny pozemků, mohu kupovati bez všelikého obmezení celé rodiny krejčů, malířů, hudebníků, řemeslníků, mohu jim pak dle své libovůle ukládati obrok a za rok je prodávati vládě za rekruty," přiznával se bez ostychu tehdejší spekulant s nevolníky.

„Bude se prodávati veřejnou dražbou selská služka Praskovja Ignatova, náležející šlechtičně Pelagii Pimenové a mající tyto příznaky: vzrůstu je 2 lokte 2 coule, obličeje čistého, očí hnědých, nosu podlouhlého, má 49 let, oceněna je na 41 r. stříbrných. Prodává se na zplacení dluhu, jejž učinila majitelka této služky u kozácké ženy Marie Leonové. Koupěchtiví mohou v soudní kanceláři prohlednout listiny, týkající se prodeje" — takovými ohláškami byl vyplněn úřední oddíl venkovských novin; tak tomu bylo r. 1853, rok po vydání „Zápisek Myslivce"!

Nebo, když nechtěli statkáři mluviti přímo o prodeji lidí, oznamovali to v novinách tímto spůsobem: „Propouští se na službu kočí 35 let, hřmotného těla, s hustou dlouhou bradou a slušného chování" — nebo „služka 18 let, chování bezúhonného, příhodná ku všeliké službě." Tato stydlivá, licoměrná lež v ústech křesťanských otrokářů má v sobě něco nevýslovně podlého.

Všeobecný byl názor, že v nevolnickém těle nic se nepodobá člověku, že nevolník neumí ani cítit jako člověk, ani myslit jako člověk... A dle této theorie nakládali též s tím pokřtěným majetkem! Turgeněv vypravuje o své prababičce jednomu ze svých přátel: „Stará paní trpěla ochromením nohou a téměř nepohnutě seděla ustavičně ve svém velkém křesle. Jednou pro nějakou maličkost rozzlobila se na nevolnického chlapce, který ji obsluhoval. Chopila poleno a mrštila jím po chlapci. Chlapec následkem té rány upadl do mdlob. Pohled na něho byl stařence nepříjemný, i nahnula se a pozdvihla omráčeného chlapce na své široké křeslo, hodila mu velký polštář na krvácející hlavu, sedla na polštář a tak ho zadusila." — Podobné ukrutné a násilnické kousky vypravuje Turgeněv o svém dědečkovi Lutovinovu v náčrtku „Jednodvorec Ovsjannikov". O bratrovi dědečka pak vypravuje takové podlosti, takové zvířecí ukrutnosti v náčrtku „Tři podobizny", že čtenář s ošklivostí odkládá náčrtek a táže se: mohl-li býti vůbec na světě taký padouch? — a při tom ještě ujišťuje nás autor, že vypravuje všechno ve formě zjemnělé. — Rolníci spasští dosud věří, že jeden z předků Ivana Sergejeviče za svou ukrutnost nemůže nalézti pokoje v hrobě a bloudí po hrázi nad rybníkem — o čemž připomíná Turgeněv ve svém náčrtku „Tři podobizny". — Mnoho bylo správců na rozsáhlých statcích Turgeněvských, kteří dle příkladu panstva bezohledně nakládali s nevolníky.

Rolníci posud vypravují, jaký osud potkal jednoho z těchto ukrutníků. Když se narodil prvorozený syn Mikuláš, tu na památku této události Turgeněvští manželé založili novou vesnici Никольское, „Mikulášskou vesnici", to jest přesídlili z vesnice Lutovinova a Turgeněva několik nevolnických rodin do neobydleného místa. Vedle této novopečené vesnice byla vesnička Gubarova, náležející nemajetnému statkáři, kterýž spolu sloužil za hlavního správce Spasského statku. „Jistá selka, která často k jeho rozkazu byla trestána metlami, umínila si, že zabije tohoto správce. Číhala na něho, když se vracel z Čaplyginského lesa a palicí zasadila mu ze zadu dvě notné rány do hlavy, že polomrtev s vozu se svalil — druhý den časně ráno po stopě našla ho odplazivšího se do lesa a zde, u Ivanovského potoka, slovanská otrokyně dobila svého trýznitele a tam ho i zakopala — nikdo nevěděl, kam se poděl horlivý správce Lutovinovské statkářky. Místo u Ivanovského potoka posud si rolníci ukazují." —

Manželé Turgeněvi surově a nelidsky nakládali nejen s nevolníky, ale i vlastními syny. Chlapcům najali sice dle tehdejší mody cizozemské vychovately a guvernantky, ale matka pilně dohlížela k jich vychování a sama vždy nemilosrdně je trestávala metlou za každé sebe menší provinění — takové vychovávání nazývá se na Rusi vychovávání „v bázni boží". Ivan Sergejevič v pozdějším věku, vzpomínaje na své dětství, praví: „Ukrutně mne trestali za každou maličkost a to se stávalo téměř každodenně. Hrozně nakládali se mnou — matky jsem se bál jak ohně."

Matka Turgeněva vydržovala u sebe mnoho schudlých šlechtičen a na mizinu přišlých statkářek. „Jedna z těchto přiživujících se ženštin nevím co na mně spozorovala" — vypravuje Turgeněv svému příteli Polonskému — „a žalovala matce, že páchám bůh ví co. Matka bez

všeho výslechu začala mne hned vlastnoručně mrskati metlou a na všecky mé prosby, proč mne trestá — neboť nebyl jsem si vědom žádné viny — říkala: „Dobře víš, dobře víš, sám se toho dovtip, sám se toho dovtip!“ Druhý den, když jsem řekl, že opravdu nevím, proč mne mrskali, opět jsem dostal metlou, dostanu prý každý den na záda a to tak dlouho, dokud se nepřiznám ku svému velikému přestupku. Padl na mne taký strach, takové zděšení, že jsem se chystal k útěku z domu. V noci jsem vstal, tiše se oblekl a po tmě jsem se kradl chodbou do síně. Kam jsem chtěl utéci, sám jsem nevěděl; cítil jsem toliko, že musím utéci a sice tak, aby mne nenašli . . . plížil jsem se jako zloděj, těžce dýchaje a chvěje se. Najednou jsem uviděl k ustrnutí svému, že chodbou blíží se ke mně kdosi se svíčkou v ruce — byl to můj učitel, Němec. Vzal mne za ruku a tázal se, co to dělám. „Chci utéci“ — řekl jsem a dal se do pláče. — „Jak? utéci? — a kam?“ — „Do světa,“ odpověděl jsem. — „Proč?“ — „Proto, že mne každodenně bijí a já nevím proč.“ — Dobrý stařeček mne upokojil, objal mne a slíbil, že mne více nebudou bíti. Druhý den promluvil s matkou a od té doby mne nechali na pokoji.“ „A co tvůj otec, nezastal se tebe?“ ptal se Polonský Turgeněva. — Tento odpověděl: „Ne, naopak, byl přesvědčen, že bití zasluhuji. Když jsem přišel večer dát rodičům dobrou noc, uplakán a s napuchlým obličejem, otec s výčitkou se podíval na mne, vzdychnul a pravil: „Jsi ty to hezký hoch, na mou věru! Záhy se věnuješ takové mrzkosti!“ To mne ještě více polekalo a dlouho jsem nemohl usnouti, přemýšleje, jakou že to mrzkost tropím. Ano, ukrutně se mnou nakládali, zvláště matka,“ končí Turgeněv tuto upomínku z dětských let. — Dobře též se pamatoval ze svého dětského věku, jak matka dala zmrskat a poslat do Sibíře dva mladé nevolníky jedině pro to, že při práci v zahradě, snad v roztržitosti, opomenuli udělati poklonu u jejích nohou. „Hle, u tohoto okna,“ vypravoval Turgeněv Polonskému, „seděla moje matka; bylo leto, okno bylo otevřeno a já byl svědkem, jak tito nešťastníci den před tím, než policie pro ně přišla, přiblížili se k oknu s obnaženou a sklopenou hlavou, aby se na kolenou rozloučili s mojí matkou a jí poděkovali za trest.“ — Ivan Sergejevič rostl v těchto poměrech, jež byly tradicionelní v rodině Lutovinových a jež byly tehda také zcela obyčejné po šíré nevolnické Rusi.

* * *

Chlapci rostli, neznajíce lichocení a něžného opatrování matčina — rostli za dohlídky francouzských a německých vystěhovalců, kteří dle tehdejší mody byli přijímáni do ruských rodin, v nichž panoval hovor francouzský. Tito vystěhovalci, s nimiž statkáři nakládali jako se služebníky, byli málo vzdělaní, postrádali často pedagogické přípravy naprosto — z větší části byli to lidé nešťastní, kteří opustili rodnou zem, aby jakž takž dobývali sobě velmi perné výživy, a vyučovali často tomu, čeho sami neznali. Jediné, co sbližovalo děti s jich vychovately, bylo uhnětení, pokoření a snižování, jež stejně zakoušeli od rodičů. — Soucit s těmito nešťastnými Ivan Sergejevič zachoval si v srdci navždy. V jeho spisech nalezáme na příklad velmi dojemnou postavu starce Lemma

v „Šlechtickém hnízdě“ a ubohou figuru „Lejeune“ v „Ovsjannikovu“. Takoví polovzdělaní Němci a Francouzi nemohli vštípiti dětem mnoho vědomostí, — ale děti měly z nich tu výhodu, že se naučily již v útlém věku francouzsky a německy; tím velmi prospěli Turgeněvu později, když sám se hleděl vzdělati úsilovným studováním cizozemských literatur. Turgeněv s vděčností si vzpomínal na své cizozemské učitely.

Jednou se rozhovořil o svém vychovateli Němci, jenž ho poprve seznámil s německou literaturou.

„Pamatuji se velmi dobře, jak tento podivín přijel k nám do vesnice s klecí, v níž seděla zcela obyčejná vrána; ani nebyla učená... Veškerá četná čeládka se sběhla k Němci a k jeho kleci — a velmi se tomu divili, že nosí s sebou vránu, když takových ptáků lítá všude hojnost. Jeden stařičký čeledín klidně podotkl „Ach, ty čudíku! (фуфыга)“ Ostatní dali se při tom do smíchu, ale Němec byl uražen, zamyslil se a druhý den při snídani nenadále obrátil se k otci a mluvě velmi lámaným ruským jazykem, dával na srozuměnou, že by se ho rád na něco zeptal. „Račte mi říci, co znamená slovo ‚фуфыга‘. — Včera mne tak nazval váš nevolník.“

Otec pohlednuv na přítomného sluhu a na mne s bratrem, dovtípil se, oč tu jde, usmál se a řekl:

„To znamená čilý a milý pán.“

Němec patrně nedůvěřoval tomu výkladu. „A kdyby vám někdo řekl,“ pokračoval, „Ach, jaký jste фуфыга! — nebyl byste uražen?“

„Naopak, pokládal bych si to za čest.“

Tento Němec byl neobyčejně citelný. Začal na příklad číst něco ze Schillera a hne při prvních slovech dal se do pláče. Ostatně, dlouho u nás nebyl. Brzo vyšlo na jevo, že je pouhým sedlářským tovaryšem bez všelikých pedagogických studií — a propustili ho.“ — —

V rodině Turgeněvých nevšímali si ruské literatury a poesie; tehda pokládali ruští šlechtici za neslušné mluviti v salonu rusky, tím jazykem, jímž mluvili nevolníci, jich křtěný majetek. A přece již tehda honosila se ruská poesie nesmrtelnými výtvory Puškina a Lermontova.

Nevíme, u koho malý Turgeněv se naučil rusky slabikovat, číst a psát. Nejspíše od sluhů nevolníků. Ivan Sergejevič sám vypravuje o svém prvním setkání s ruským literátem, kteréž mělo pro hocha velmi citelné následky.

Když mu bylo šest let, byl představen jistému ctihodnému starci. Řekli mu před tím, že je to spisovatel — Ivan Ivanovič Dmitrijev a veleli chlapci deklamovat jednu z jeho (Dmitrijeva) bájek.

— Ale jak se ulekla moje matka a ostatní hosté, vypravoval Turgeněv — když jsem tomuto váženému starci zpříma a bez obalu řekl:

„Tvé bájky jsou hezké, ale bájky Ivana Andréjeviče (Krylova) jsou mnohem lepší.“

Za tuto prostořekost musil jsem pykati — matka mi notně vysekala metlou.“ (Dokončení.)

Z drobných básní A. S. Puškina.

Přeložil **R. Pokorný.** *)

Památník.

á památník si zvedl, ne však rukou tvornou,
a k němu nezaroste stezka dokona:
on výše povznesl se hlavou nepokornou
než sám sloup Napoleona.

Ne! neumru: má duše bude znít z mé lýry,
prach přečká můj a nestlí, ani nesvšední,
já slaven budu, dokud potrvá svět širý
a v světě básník poslední.

Zvěst o mne sletne všecky ruské nivy,
mé jméno každý jazyk Rusi vysloví!
Vnuk hrdý Slovanův i Fin i Tungus divý
i Kalmyk, přítel stepový.

A hned tak národ ze srdce mne nevyhostí,
že probouzel jsem lýrou dobré pocity,
že užitečným byl jsem veršů spanilostí,
lkal o milost, kde ubitý.

O, Muso, poslušna buď božího jen kynu!
Nechť hana neleká tě, vínek neláká;
a slávu jako hanu přijmi bez účinu
i nechej býti hlupáka.

Muza.

Již za dětství mě ona milovala
a sedmistvolou píšťalku mi dala;
s úsměvem tkvěly na mně její zory,
když prsty zlehka klaď jsem na otvory
rákosu dutého, a z první vlohy
hrál vážně hymny, vnuknuté mi bohy,
i písně, jimiž Frygie se chlubí.
Od jitra do večera pode duby
já učil se od děvy oné tajné,
a odměny se dostalo mi bajné,

*) Ruská města chystají se právě oslaviti padesátiletou památku úmrtí Puškinova (26/5 1799—29/1 1837 dle st. kal.).

že s čela vlas si odhrnouti dala
i píšťalu mou sama k ústům vzala:
ten rákos oživil se božským pěním,
a srdce naplnil mi okouzlením.

Kavkaz.

Hle, Kavkaz pode mnou. A nahoře
já stojím nad sněhy kraj výmolu:
kdes orel pozvedl se s vrcholu
a nehybně se vznáší v prostoře.
Tu vidím bystřin procitnutí
a první hrozných lavin hnutí.

Zde tiše pode mnou jde mraků sběř,
a skrz ně vodopády bouří v dol;
změť skalisk nahých pod nimi hle, kol,
a níže bídný mech a suchý keř.
Leč dole háje, stínu něha,
kde zpívá pták a jelen běhá.

Tam hnízdí již i lidská plemena
a po travnatých svazích skáče brav;
tam pastýř sestupuje v dolin háv,
kde Aragva se žene stísněna,
kde bědný nájezdník se skrývá,
kde Terek divoce hrá, zpívá!

Hrá, vyje jako mladá vlčiska,
když potravu zří klece ze svojí,
i bije o břeh v marném odboji
a líže lačnou vlnou skaliska.
Leč darmo vyje divoch hlady:
jeť němou spoustou sevřen všady!

Anna.

Studie všednosti. Od **Sofie Podlipské.**

(Pokračování.)

To byla by zas jedna z mých nekonečných hloupostí," kárala sebe Viktorka. „Pak naříkám, že nemám štěstí, a zatím jsem tím vinna sama. Bavím a směju se, těším se, když se líbím, a nemyslím při tom na nějaký zisk. Ale to musí přestati. Ode dneška budu rozumná. Brrr... to mne nohy zebou v těch děravých botkách, za které jsem ještě dlužna."

Myslilať tehdy, že s tím ovdovělým domácím pánem nebude tedy nic. Kde pak také. Byl tak důstojný a měl Annu tak rád. Ale tak starý ještě nebyl, aby se nemohl ženit. Tak soudila a umínila si, že mu tohle řekne při první příležitosti, buď z toho co buď. Ta příležitost se nenaskytovala, neb Anna nenechávala ji nikdy více až do večera u sebe. Viktorka neviděla pana Horáka ani on jí. Tak byla Anna doučena a nevěděla už nikoho, komu by se ještě nabídla, že mu udělá klobouk. Uznávala za slušno pozvati svou mistryni ještě na rozloučenou v neděli na oběd.

Zeptala se dříve ovšem otce, náhodou před Nany, zdali to dovolí.

Nany sebou trhla a zamhourala svýma čínskýma očima na pána. Doufalať, že řekne: „Toho není třeba." Ale on usmál se jaksi sladce a řekl dobrotivě: „Těší-li tě to, Aninko, jen si ji pozvi. Nemám nic proti tomu. Myslím, že je to děvče velmi hodné."

Nany bylo, jakoby do ní vjelo tisíc běsů. Tať měla určité tušení tenkráte, co z toho pojde. Hned ozvala se: „Odkud pak ví náš pán, je-li hodna? Chodí za ní? Ptal se po ní někoho?"

„A co ty víš na ni?" odvětil pán ostře. „Slyšelas něco proti ní?"

„Neslyšela, neptám se nikoho na nic. Co je mi po kom? Jsem ráda, neslyším a nevidím-li nikoho."

„Tak mlč podruhé. Nikdo se tě neptal na tvé mínění," řekl pán a ona mrskla na něj okem podruhé. Po druhé projelo její myslí zlé tušení. Tenkráte nežádala si míti poslední slovo, ale za to dlouho se mračila a stále pro sebe hubovala: „Toť budeme míti nějakého vzácného hosta. Abychom chystali bažanty a paštiky."

Tak nastala neděle a její osudný oběd. Vikyčka přišla vystrojena jako princezna. Vše, co dostala od Anny za své vyučování, obrátila na svůj oblek a že se uměla obléci rozkošně, bylo pravda. Nany, spatřivši ji, sepjala ruce a řekla nahlas: „Odpusť pánbůh hříchy."

A pan Horák? Ten odvrátil od ní hlavu jako svatý Antonín před pokušitelem. Nemohl za to, že se mu srdce zatřepalo a sliny v ústech sbíhaly. Ale jak se to děvče také na něho podívalo!

„Což pak se mohu ještě zalíbiti?" tázalo se jeho srdce nesměle. Byl čtyři roky vdovcem a posud mu taková myšlénka nebyla přišla. A teď nemohl za ni a bránil se jí. To bylo jisté.

Viktorka nemeškala a při první příležitosti řekla: „Ano, znám toho pana X. (právě byla o někom řeč) je to mladý posud člověk. Vypadá asi tak jako vy, pane Horáku. Jen že vy máte ještě jasnější oko . . .“

Tím rána padla; pan Horák byl chycen a nebylo více vyváznutí. „Nemohu za to. Bůh ví, že za to nemohu,“ pravil k sobě hned tehdáž a potom nesčíslněkrát. „Proč nejsem ještě stařec?“

Nedal však nic znáti u onoho oběda. Ani Nany na něm nic nepozorovala, tím méně Anna.

Co přišlo dále? Šlo to pěkně krok za krokem a vše hezky opatrně za zády dcerušky. Pan Horák nemusil se při tom namáhati ani hlavu sobě lámati, kdy a kde Vikyčku uvidí.

Potkával ji na svých odpoledních procházkách. Jednou pršelo, byl blízko obydlí jejího a přijal přístřeší. Pak přišel zas a přinesl Vikyčce kus voskovaného plátna, krásně malovaného, na její stolek. A pokaždé si pravil: „Mohu já za to?“

Z počátku si říkal: „Inu, jednou je jako nic. Vícekrát tam nepůjdu.“ Pak zase: „Co pak nemám nic míti na světě? Mám býti živ jako poustevník?“

A tak šel na lep víc a více, dál a dále, až Vikyčce nabídl svou ruku. Nyní nemohl více nazpátek a také nechtěl.

4. Historie o staré služce.

Pan Horák, vrátiv se pozdě v noci od Vikyčky domů, zazvonil nesměle. Stará služka vyskočila z postele plna zuřivosti. Vzala hořící kahanec a otevřevši dvéře tak prudce, že se rozlétly, svítila panu Horákovi do obličeje, že ho mohla oslepiti.

Pan Horák vstoupil mlčky do síně. Neohlížeje se na služku, bral se ke dveřím své ložnice. Ale ona nemohla se zdržeti a řekla: „Je půlnoc!“ A to přízvukem, jakoby jej obviňovala z černého zločinu.

„Ještě není půlnoc,“ odpověděl pan Horák jemně, podívav se na hodinky. „Jdi si zas lehnout, Naninko. Tak tak, rozsvěť mi tu svíčku, ty jsi přece jen hodná. Na všecko myslíš, vše je vždy přichystáno, co člověk potřebuje. Tak dobrou noc.“

„Dej pánbůh dobrou noc,“ odpověděla náhle usmířena Naninka plačtivým hlasem a šla.

Sama jsouc ve své kuchyni dala se do pláče.

Pán řekl jí Naninko. Mluvil k ní tak laskavě. Ó, však věděl, že by pro něho do ohně skočila. Ale kde byl tak dlouho? Nikdy se tak neomeškal. Na Vikyčku dávno již nemyslila. Uplynulať celá zima a část léta a nic o ní nebylo slyšeti. Nikdo od Horáků ji neviděl. Na tu teď právě nejméně hádala, žeby byla pánovi nebezpečnou.

Nany plakala ještě dlouho, když opět ulehla.

Nebožka paní držela na ni mnoho a umírajíc pravila k ní: „Nany, neopouštěj moje dítě a našeho pána. Opatruj mi je, jakobych to byla já!“

A Nany zachovávala to přikázání věrně, ačkoli ne vždy příjemně.

Bylať dcera učitelova a nikoli docela bez vzdělání. Měla jakživa jen dvě služby, u Horáků, vlastně u Chodků, ježto se dostala do domu

ještě za nebožtíka prvního pána. Po roce dostala tam výpověď pro svou vášnivou povahu. Pak sloužila u jiné rodiny. Tam však nemohla ona zas vydržeti a přišla prositi paní Chodkovou, aby ji probůh zas vzala, že už bude hodna. Nebožka paní učinila jí to k vůli a ona se tam držela. Chovala k paní dětinskou lásku a tato jí za to mnoho promíjela. Osvědčila se jí v době jejího vdovství a řídila s ní novou domácnost, když po druhé se provdala.

Nany byla hrda a neklepala s jinými služkami. Považovala sebe za něco více. Rovněž tak neměla nikdy žádnou známost s nijakým mužským. Zlé jazyky tvrdily, že byla k tomu příliš ošklivá odjakživa. Nikdo jí prý neznal vlastně mladou. Ale ona věděla dobře, jen kdyby byla chtěla a svolila, že by byl mnohý rád vzal jak ji, tak její úspory. Ale nechtěla, nebyla by zvykla, jak pravila, lecjakému ničemovi. Mělať na svědomí jen jedno velké pokušení a to bylo hlubokým tajemstvím. Z něho vyzpovídala se a přemohla je, bohudíky.

Tím pokušením nebylo nic jiného po nějaký čas než státi se paní Horákovou a druhou matkou Aninou po smrti paní Horákové.

Ano, ano, takový úmysl vlezl jí do hlavy. Bylať o deset roků mladší nežli nebožka paní, byla z rodu dobrého, cvičená a zachovalá. Zajisté nebyla by pánovi dělala žádnou nečest. Aninku byla by pak nosila na rukou. To bylo jisté. Byla by jí dávala jako posud ve všem přednost v domácnosti a byla by bývala skromná, beze všech požadavků. Ach, jak poctivě myslila na to. Jak byla by bývala vděčna za malinký drobet náklonnosti.

Žila nějaký čas v tomto snu a rozpřádala jej dnem a nocí.

Ale časem zvítězil rozum nad tím snem a ona si to pokušení dokonce vyčítala. Vyrvala si ho ze srdce a z obraznosti a . . . stala se starým domácím drakem věrným, ostražitým, ale zuřivým. To byla historie té staré služky, jež náležela mezi čestné výjimky svého postavení.

Nebylo jí tedy divu, plakala-li také jednou, protože slyšela z úst pánových zas jednou pojmenování něžnější. Věru, ani ona nemohla za to, že ji taková žádost přemáhala. Ale její zásluhou bylo, že nikdo o tom neměl tušení, a na to byla hrda a následkem toho neúprosná ke slabostem lidí jiných. Doufala nyní, když pán ji tak usmířil, že v skutku jen meškal v nějaké schůzi s dávným přítelem.

Příštího rána byla ještě dříve vzhůru než obvykle, a uklízela, čistila, upravovala byt co nejbedlivěji. Též Anna sledovala jejího příkladu. Ale pan Horák, jenž nezamhouřil oka, byl by obě málem předčil. Též on vstával brzo a ocitl se záhy v jídelně za stolem, kde byl rozestřen sváteční kávový ubrus, jelikož byla neděle.

Anna dala mu dobrého jitra, jakmile jej spatřila, a zatočila se do kuchyně, aby přinesla kávu.

Horák zatím bubnoval prsty na stůl a věru, nebylo mu dobře. Rozhlížel se kolem sebe v tom příjemném pořádku, jaký jej obklopoval, a, kdo by to hádal? Byl by dal rok svého života za to, kdyby jeho poměr s Vikyčkou byl býval pouhým snem a kdyby bylo bývalo vše při starém. Vždyť byl před tím tak spokojen. Ký ďas vmísil se mu do toho a vháněl jej do nesnází?

Když ve své ložnici beze spaní se převaloval, opakoval si neustále: „Mohu já za to?“

Když vstal, při holení a česání, musil maně hledět na podobiznu své nebožky a tu mu padala břitva, mýdlo, hřeben z ruky a nebyl více s to říci: „Mohu já za to?“

Ovšem, ona vdala se za něj také podruhé, ale ona nechybila. Kdežto on? „Bůh ví, jak to dopadne,“ tak musil mysliti té chvíle.

Teď čekal na snídaní jako odsouzenec na poslední hodinku. Jak jinak bývalo mu v neděli kdykoli jindy. Jak příjemně hověl si doma. Jak těšil se po ránu na ten den odpočinku a volnosti.

Když Anna postavila tác s kávou na stůl, zalekla se, jak vypadal. Byl bled a přepadlý a barvený vlas a vous dodával mu jakéhosi neupřímného výrazu. Nalila mu mlčky kávy, podala mu ji a usedla naproti němu rovněž bledá.

Pak přišla Nany do pokoje sklidit nádobí, podívala se na oba a její zapálené oči zčervenaly. Zůstala u stolu státi.

Horákovi bylo jaksi volněji, když byla Nany přítomna a řekl: „Mám ti co říci, Anna.“

Anna nebyla s to odpověděti. Myslila se zoufalostí: „Tak přece!“

Nany dělala, jakoby se vzdalovala, avšak nehýbala se. Horák nevyháněje ji pravil:

„Byl jsem s tvou matkou spokojeně a svorně živ a když mi zemřela, byl jsem odhodlán neoženiti se více. Ale . . . hm, hm . . . to je přec jen těžké.“

„Těžké?“ vykřikla Nany, postavivši tác s prázdným nádobím zas na stůl, že to řinklo. „Což pak našemu pánovi něco schází? Neděláme mu vše, co mu na očích vidíme? Nemá svůj pořádek ve všem, právě jako když nebožka paní tu byla?“

Pan Horák chytil se za hlavu. Podívav se po očku na dceru setkal se u ní s tak bolestným a vyčítavým pohledem, že nevěděl, jak tohle snese, on, ten bůh v rodině, kterého všickni tak ctili.

Běhal po pokoji jako bez sebe. Nany bála se ho a umlkla. Ale slze jí tekly po bledých širokých lících.

Anna řekla: „Nany, nech tatínka přec domluvit,“ ačkoli tato už mlčela.

„Zkrátka,“ vyrazil ze sebe mučený ten muž. „Ožením se. Rozhodl jsem se po dlouhém uvážení k tomu a doufám, Anno, že se svou . . . s mou ženou se sneseš.“

Anna seděla posud za stolem, nemohla sebou hnouti. Bylať tou ranou omráčena.

Bylo ticho v pokoji. Horák chodil nyní mírně sem a tam a Nany vyšla tiše plačíc se svým nádobím. Pak přistoupil Horák k Anně a řekl: „Tak se do toho vpravíš, není-li pravda?“

„Budu hledět,“ šeptala, přemáhajíc slzy. „A znám tu nastávající?“

„O, ano, znáš!“ odpověděl v dobré míře, neb zdálo se mu, že je vyhráno a nejhorší odbyto.

Anna sklopila hlavu. Neznala bohužel nikoho, kdo by jí byl mohl poněkud jen matku nahradit. Ale její otec byl by rád přivedl věc nadobro ke konci a rozveseliv se ještě více, řekl:

„Tak hádej. Dobře ji znáš a máš ji ráda.“

Anna vrtěla hlavou tak smutně, jak komu jen bývá, ztratil-li otce. Chtěla tím říci: „Nejsem schopna hádat. Nezajímá mne to. Pochybuji, že bych ji mohla míti ráda.“

„Tak ti to tedy povím, chceš? — Je to tvá dobrá přítelkyně Vikyčka.“

„Vikyčka? Ta? Ale to není možná? To nejde. To je žert. To nemůže přece být?“

Křičela tak, že Nany přiběhla více než jindy furii podobná. „Co se stalo?“ volala, rvouc sobě již napřed vlasy.

„Vikyčka,“ vykřikla Anna spínajíc ruce a zdvihajíc je k nebi a k podobizně své matky.

Teď Nany zkameněla, sezelenala — ta rána byla příliš krutá. Anna objala ji a volala plačíc: „Ach, Nany, Nany!“

Horákovi nezbývalo nic než vzíti klobouk a hůl a opustiti svou rozladěnou domácnost.

Anna a Nany potácely se toho dopoledne v pravém zoufalství. Nicméně dodělaly jakž takž nedělní oběd, ačkoli jim při tom desetkrát v peci vyhaslo a brzo něco kypělo, brzo cosi se připálilo. Ale co naplat. Tato hlavní povinnost musila býti vykonána.

V poledne bylo tedy vše připraveno jako jindy, ale pán nešel domů. Bylo poledne, hodina, dvě hodiny. Oběd již byl vysmahlý. On nešel. Nyní připojil se strach a nepokoj k zármutku Anninu, služkou věrně sdílenému. Co nyní počít? Kde otce hledat?

On přišel domů až večer nemluvný, rozhněvaný, od Viktorky popuzený proti dceři. Nepřijal doma ničeho k jídlu a ulehl brzo ke spaní.

Horák neudobřil se ani ráno ještě. Když mu dala dcera dobrého jitra, zahučel v odpověď a krom toho nepromluvil. Obědval v krámě a také odpoledne zůstal nemluvným.

Tak to trvalo celý týden.

5. Jak sestoupila socha s podstavce.

„Tvá poslušná dceruška hněvá se tedy posud? Ještě nepromluvila, neodprosila tatínka?“ Tak tázala se Viktorka svého ženicha, líbajíc ho na obě tváře.

On svraštil smědý svůj obličej a řekl prudce: „Však já jí nepovolím; nechce-li podlézti, přeskočiti jí nedám. „Aby illustroval toto přísloví, druhdy u rodičů k dětem oblíbené, držel svou hůl nad zemí zpočátku nízko, pak výše. Byl strašně dopálen na Annu a nepřipustil žádných námitek, které mu mohla činiti pro jeho rozhodnutí.

„Ta mne krásně přivítá,“ durdila se Viktorka. „To bude živobytí s takovou milou velkou dceruškou. Věru, kdybych tě tak vášnivě nemilovala, byla bych ustoupila hned, jak jsi mi povídal, co vyváděly ona a ten váš starý drak, když jsi jim oznámil, že si mne vezmeš.“

Horák posadil se a svěsil hlavu. Kýval jí jako zvonem. Ale ku podivu. Najednou přešel mu hněv na dceru a bylo mu jí a Nany líto. Vzdychal těžce a Viktorka, vidouc jej zádumčivého, rychle obrátila a mluvila o něčem jiném. Lichotila se k němu a říkala mu tak krásné věci,

že jej šťastně zas vyrvala jeho vystřízlivění a v kouzelný kruh vášně opět vtáhla. Uměla jej tak přemlouvati a lichotiti mu, že mínil zas býti mladíkem a zapomenouti na stáří a stárnutí, které se mu hnusilo. V takové náladě potvrdil se zase v tom, že nenechá Annu „přeskočiti“, že ji donutí, aby „podlezla“.

Ona naopak mluvila zas takto s Nany: „Pověz mi, kdy pak se tatínek udobří? Tak nemůžeme přece žíti? Ale já nemohu k němu promluviti první? Ovšem, je to otec můj a jsem mu poslušností povinna, ale když si zpomenu na tu Viktorku, pomoz mi bůh, tu se mi zdá, že nebude více mým otcem, až bude míti tuto ženu.“

„Ba, ba, takové je to. Přijde-li macecha do domu, stane se otec otčimem. Staré to přísloví,“ tak Nany jí svědčila a podněcovala ji. A nikoho nebylo, kdo by byl moudře a smířlivě domluvil jak otci tak dceři.

Jak vidíme, byla Anna tak umíněná jako otec její a byl-li on, jindy dobrý, časem schopen tvrdosti až nepochopitelné, byla Anna v tom ohledu právě po něm.

Tím spůsobem zdálo se, že jejich hněvu nikdy konce nebude. A přece bylo tak nutno, aby spolu promluvili, se uradili a v domácnosti aby se děly přípravy k ubytování nové paní.

To poslední leželo hlavně Viktorce na srdci a byla by ráda se podívala k Horákovům. Ale dokud trval ten hněv, nevyzval ji k tomu její ženich.

Jak mělo se tohle skončit? Byl to němý zápas mezi dvěma myslemi stejně vytrvalými. V takovém případě rozhoduje obyčejně náhoda, která pak dopomáhá, aby některá strana slábla a druhá se podala. Někdy však nechává taková pomoc dlouho na sebe čekati a což nenaskytne-li se dokonce? Tehdy trvá takový hněv třeba do smrti.

Nuže, u Horáků byli připraveni, kdyby neměl žádný z nich povoliti, takto. Otec byl by se dal oddati jednoho dne, ničeho neoznamuje a pak byl by přivedl novou paní do domu beze všech příprav. Anna, jež to tak očekávala, hodlala ustoupiti maceše, aniž by ji přivítala. Po tak utěšeném začátku mohlo si pak přijíti, coby chtělo.

Leč náhoda vložila se do toho. Vlastně nebyla to tak náhoda jako div, který se udál a to následkem rozhodnutí Horákova k novému sňatku.

Tím divem bylo, že se pohnula socha a s podstavce sestoupila.

K upokojení čtenáře, který se leká, že hodlám vypravovati nějakou bajku nebo romantický příběh, dodávám hned, že to nebyla socha skutečná a přece nebyl by to býval div mnohem větší, kdyby se nebylo jednalo o takovou.

Abychom div ten dokázali, třeba začíti důkladně.

V Sirkové ulici vedle krámu Horákova byl jiný krám, onomu na vlas podobný, co do velkosti a zařízení. To byl sklad stávkových punčoch, rovněž tak starý jako vedlejší sklad voskovaného plátna. Jeho firma zněla: „Ferdinand Ruprecht“ a byla posud správná, jelikož děd a otec nynějšího majitele také byli Ferdinandové.

Přítomný Ferdinand byl ještě mlád, když obchod převzal, avšak vypadal dospěle. Byl to muž neobyčejné výše těla a při tom hubený

a úzkoprsý. Jeho obličej, dosti příjemných jinak rysů, byl bledý jako stěna a nemohl ničím se rozehřáti a barvy nabýti. Jeho černé obočí bylo nad očima vytaženo a dodávalo mu výrazu, jakoby stále něčemu se divil, a jelikož hleděl při tom také nevlídně, zdál se mnohým lidem škaredým.

Ihned první den, kdy nastoupil v obchodě vládu, uznal za přiměřené svému samostatnému postavení postaviti se na práh krámu a státi takto celý den s rukama na zádech složenýma. Ustupoval vždy, kdykoli kupec vešel do krámu, a když mu posloužil, zaujal hned prvější místo. Čím dále tím více sobě obliboval toto postavení. Nikdo nebyl by hádal, jak mnoho půvabu v něm nalezal a kterak v něm cítil vědomí své samostatnosti a obchodní a občanské důležitosti. Bylo málo lidí tak spokojených jako on, k čemu zajistó přispívalo to pevné jeho stanovisko na prahu jeho malé říše, kde byl pánem neobmezeným.

Takto stoje na prahu den co den a rok co rok pozoroval s nepohnutým obličejem všecky změny povětrnosti a ponebí Sirkové ulice.

Po desítiletém pozorování tomto pořídil si dobrý důkladný tlakoměr a pak nabylo toto pozorování poněkud vědeckého rázu a dospělo k tomu, že sobě stav povětrnosti den co den zapisoval.

S tímtéž nepohnutým obličejem stopoval proud přecházení a přejíždění obyvatelstva Prahy a její navštěvovatelů z venkova. Pozoroval četné pouliční hádky židovských obchodníků sousedního tarmarku a krámů Sirkové ulice s jich křesťanskými kupčíky, pak jiné dramatické výjevy Zeleného trhu, jimžto vykázané prostranství toto někdy nedostačovalo za jeviště, pročež Sirková ulice se stala jaksi pokračováním jeho. Nepohnul brvou, jestliže vozkové na sebe najeli a s velkým klením dlouho nedocílili, aby se zas vypletli. Rovněž chladným zůstal, když strážník honil ubohé neoprávněné baby, prodávající karfiol a zelí mimochodem. Naopak sklonil malounko hlavu v poděkování, když jej jiné baby dobře oprávněné, prodávající kyselé okurky neb pečená jablka, pozdravovaly hlučným: „Pánbůh rač dáti dobrého jitra.“

Jeho sousedé a známí zastavovali se u něho, pohovořili s ním, při čemž stále si hájil oblíbeného postavení, aniž koho pobídl, aby šel dále, nebyl-li kupcem.

Jenom nejkrutší mrazy měly tolik moci nad ním, že jej zahnaly do vnitř ke kamínkám, kde se vyhříval v tomtéž oblíbeném postavení. Někdy přicházel také velký liják či krupobití, které jej donutilo ustoupiti a zavříti skleněné dvéře krámu. Pak zůstal však státi za těmito dveřmi a tiskna obličej k jich sklu, díval se ven nesmírně napjatě, neboť drama povětrnosti mělo v něm vřelého ctitele.

Tento muž, s prahem svého krámu tak nerozlučitelný, jako socha se svým podstavcem, pohnul sebou a sestoupil s tohoto podstavce, aniž byl třeskutý mráz neb liják, aniž vcházel do jeho krámu kupec. A to byl ten div.

I stalo se tak právě tu sobotu za týden po onom dnu, kdy začalo líčení naše těch všedních událostí.

Byloť to ráno brzo po otevření všech krámů v Sirkové ulici. Jelikož pan Ruprecht neměl učenníka ani jiného příručího v obchodě, byl nucen uzavříti krám, který opouštěl.

Pak učinil tři neb čtyři dlouhé kroky a stanul u krámu Horákovic. Vešel tam a zastal pana Horáka v nejhorší náladě, což Leopoldovi nevadilo vypadati jako růže a hleděti blouznivě do ulice.

Horák podivil se, vida svého souseda vstoupati do krámu.

„Pozdrav vás bůh, sousede, co pak vás ke mně přivádí? Kdybych nevěděl, že si stojíte lépe nežli já, hádal bych, že potřebujete peněz.“

„Těch nepotřebuji,“ řekl punčochář pohrdlivě, „ale přece mluvil bych s vámi rád o samotě.“

„Jděte Leopolde, podívejte se, kolik hodin je na radnici,“ řekl Horák a Leopold už byl mezi dveřmi. Ohlédnuv se tam jen zpola řekl spěšně: „Skočím také domů, vezmu tam ty zbytky plátna, kterých slečna si přeje.“ Pak byl ten tam a sousedé byli sami.

Ruprecht postavil se rovně před Horáka a řekl: „Máte posud úmysl se ženiti, jak jste mi onehdy sdělil?“

„Zrazujete mi to snad, anebo mi to zazlíváte, nebo víte nějaké klepy na mou nevěstu?“ vyjel si podrážděný Horák na něj.

„Já se jen ptám,“ prohodil Ruprecht flegmaticky.

„K čemu se ptáte? Myslíte, že jsem tak vrtkavý, že jsem si tu věc tak málo rozmyslil?“

„Ptám se k vůli něčemu jinému a povím vám to hned. Věděl bych dříve jenom rád, co tomu říká slečinka Anna.“

„Ať tomu říká co chce. Neníť ona mou matkou, abych jí se musil ptáti za dovolení, ale já jsem jejím otcem a zjednám si poslušnost od ní, třeba už nebyla dítětem.“

„No, vy se nějak zlobíte dnes, sousede. Na nic mi pořádně neodpovídáte. Dle všeho vidím, že jste nějak nespokojen, a uhodl jsem asi, že slečna Anna nemá právě velkou radost, že dostane mladou macechu.“

„Ale ode mne nemůže žádati, abych zůstal vdovcem. Jsem mladý muž ještě při síle. Ničeho jsem neužil. Věčně byl jsem tady v tom krámku zavřen jako vězeň a měl jsem ženu starší, často churavou. Nikam jsme spolu nechodili a abych šel někam sám pro svou zábavu, to nemohl jsem jí udělati. Jsem dobrý člověk, až příliš dobrý, ale abych teď svou lásku obětoval jen proto, že chce být Anna sama paní v domě, takovým dobrým bláznem nebudu přece.“

Ruprecht naslouchal mu s větším ještě interessem, než pozoroval vycházející mrak nad ohromnou střechou a mocnými štíty nádherného Veleslavínova domu, neb nad mohútnými zděmi, pevnostními na oko, Teufelhausu.

„Nuže, tak jí neobětujte tu lásku,“ pravil s vytaženým obočím, „je-li to tak velká věc,“ dodal skoro šeptem.

Horákovi bylo to slovo úlevou a vložil mu ruku do jeho nastavené dlaně. „Ne, viďte, že jí nemám obětovati,“ řekl.

„Ale slečince nemůžete se divit, není-li jí to vhod. Říkal jste jindy, že ji nechcete provdati, aby vás neopustila, a že bez ní nemůžete žíti. Teď už byste mohl žíti bez ní.“

„Přece mi děláte výčitky?“ vyjel znova Horák.

„Ale prosím vás, nebuďte tak nedůtklivý. Povídám to jen tak a chci vám dát radu.“

„Stran mé dcery?"

„Ano, provdejte ji teď."

„Máte pro ni ženicha?" vykřikl Horák radostně.

„Mám."

„Ah, můj zlatý! Proč jste mi to neřekl hned?"

„Přijmete ho, ať je jakýkoli?"

Horák zarazil se. Jindy nebyl mu nikdo po chuti, ani dobrý dost pro Annu. Náhle roztrhla se rouška, kterou měl jaksi rozum zastřený a srdce spoutáno. Viděl to, viděl, že se stával k Anně otčimem. Jako minule, když Viktorka jej chtěla na Annu nasaditi, cítil též nyní náhle lítost nesmírnou. Slova Ruprechtova jej bodla jako osten do živého zasazený a pomalu odpověděl: „Ne, jakéhokoli nepřijmu. Anna nechová se sice ke mně teď právě jako dobrá dcera, ale proto nebudu k ní nikdy špatným otcem. Ženich pro ni bude mi tedy vítán jen tehdy, bude-li to hodný člověk a zaopatří-li ji slušně."

„Ale což, bude-li skoro tak starý jako vy, jako . . . já? . . ."

„Vy jste to, sousede, sám?" zvolal Horák radostně. „Opravdu?" A když tento přisvědčil, padl mu kolem krku.

„Ale moje stáří?" namítal Ruprecht.

„Vždyť jsme oba mladí lidé," vypínal se Horák, „a Viktorka není mnohem starší nežli Anna. O to, co je Anna mladší, jste vy zas mladší než já."

„A vy mi ji dáte?"

„Z celého srdce rád a kámen mi spadá s prsou."

„A což ona?"

„Vezme si vás ráda. Buďte bez starosti."

Tiskli si dlouho ruce. Pak spěchal punčochář ke svému krámu, kde již čekaly některé venkovanky, aby jim prodával.

Jemu šla při tom hlava kolem.

Viděl v duchu tu štíhlou dívčí postavu, vždy jako z cukru oblečenou, která se mu tak dlouhá leta už líbila a kterou s potěšením vídal den co den přicházeti a odcházeti v Sirkové ulici. Kdo byl by mu řekl ještě před týdnem, že se odváží o ni říkati a že ji dostane?

Ob čas druhdy myslíval si: „Tohle děvče kdybych mohl dostati", ale hned v myšlénkách doložil pokaždé: „Hlouposti. To nejde. Neoženil-li jsem se dopoledne, odpoledne je na to pozdě."

Tím odbýval se pořád a pořád. Proč „dopoledne" se neoženil, toho byla příčinou jeho matka, která mu to pokaždé rozmluvila, kdykoli měl něco navlečeno. Chtělať s ním žíti a hospodařiti mu sama. Umřela, když začala Anna chodit k svému otci do krámu, tedy brzo po paní Horákové. On byl svoboden, ale přivykl již samotě, a někdy nemyslíval dlouho na ženění. Ale teď naskytla se taková příležitost, že mohl silně doufati, že bude i od Anny přijat tak radostně jak od otce.

Měltě srdce stísněno: „Jen kdybych to už měl jisté," pravil k sobě a dále vzdychal: „A kdyby bylo vše odbyto a já tu zase stál s klidnou myslí na tom prahu, zatím co by na mne doma čekala pečlivá dobrá ženuška, jakou Anna dozajista bude." (Pokračování.)

Psyche.

Za písní maloruskou.

Vzpomínky z cest **Ludvíka Kuby.**

II.

nyní vyjedem si do Býkova na jarmark. Na Rusi bývá jarmark ustanoven vždy na neděli nebo svátek, aby lid všedního dne zbytečně netratil času. Proto také maloruský jarmark shromažďuje úžasné spousty venkovského lidu, tím spíše, poněvadž městečka, kde se jarmarky konají, jsou řídce roztroušena a ku každému tudíž mnoho vesnic přináleží.

Býkovský jarmark konal se v pátek na prazdnik (svátek) „Uspenija“ Bohorodičky.

Byl krásný srpnový den. Jasně modrá obloha klenula se nad nekonečným prostranstvím, jehož kruhovitý obzor splýval v mlhovité dáli s oblaky. Nikde ani pahorku; pouze na několika málo místech ve značné vzdálenosti malé zoubky rušily ladný oblouk horizontu — víska to s kostelem a stromy, jíž vede cesta do Býkova.

Bystrá četvjorka letí primitivní polní cestou, ne příliš přesně ohraničenou od okolních polí. Perspektiva její, do dálky stále se úžící, poltí široširou plochu okolních rolí, jimž pokročilé léto pouhé strniště ku ozdobě zanechalo. A přece žhoucí paprsky sluneční dovedly z té pochybné ozdoby uplésti zlatý háv, pyšně se blýštící na černé půdě.

Jako se Bohorodička toho dne na oblacích do nebe vznesla, tak podobně i my v oblacích prachu jsme byli unášeni k vesnici, jež rychle se blížila. Cestování po ruském venkově má jistou nepříjemnost. Buďto jedete v blátě, jež následkem rychlé jízdy lítá do očí i nad hlavu, že ubohý cestující nestačí černé „slzy“ s tváří stírati. A nebo je sucho, a pak vás moří spousty prachu, jež brání hovoru a poškozují šaty. Než těm, kdož cestují ne k vůli pohodlí, ale k vůli novým dojmům, bude se jízda po ruských vesnicích nad míru líbiti, neboť poskytuje oku množství originálních čistě ruských obrázků.

Jedeme kolem osamělé krinyčenky (studně), u níž stojí vysoký, štíhlý jeřáb, protínaje ostrými svými obrysy sinou hladinu nebeskou. U studánky maloruská pasačka napájí několik svých rohatých svěřenců, kteří ustali v pití a na nás kolemjedoucí rozšafně se zahleděli, i se svojí pasačkou.

Blížíme se k vesnici, u níž nás předem zajímá řada větrníkův, obkličující ves kolem dokola. Tábor větrných mlýnů jest charakterním příznakem ukrajinské vesnice. U některé napočítáte i 60 takových strážcův, třepetajících osmi klepety v jasném vzduchu maloruském. A také v jiných ohledech jest ves tato jako všecky ostatní na Malé Rusi. Nízké chaty;

zdi blátem ohozené a pěkně do žluta obílené; vysoké střechy s tučně nastlanou slamou, připomínající hustý vlas vesničanův; na slaměné střeše položeno několik prutův, aby dotěrné podzimní větry pěkně učesanou střechu nezcuchaly; malá temná okénka; kol hospodářství plot z proutí spletený, z jehož primitivních dveří vykukují zvědavé hlavy dětské; také zde viděti starou dřevěnou časovnju (kapli nebo filialní kostelík) s několika hroby, z nichž některé jsou označeny zčernalými dřevěnými kříži. Toť kladbišče čili hřbitov, k němuž nijaká ohrada aniž plot nebrání přistoupiti — na důkaz, že toto místo jest pro každého . . .

Rychle projeli jsme vsí, při čemž bychom byli zajeli několik líných mladých štětináčkův, kteří se dříve s cesty neuhnou, dokud izvoščík po nich nešlehne. Za nedlouho dostihli jsme tlupu maloruských dívčin, ubírajících se patrně za týmž cílem jako my, na jarmark do Býkova.

Domníval jsem se vždy, že pouze na obrazích Makovského mají ukrajinské dívky čelo a skráně ověnčeny žlutými a ohnivými květy, ale seznal jsem, že krásný ten zvyk dosud zde panuje v míře nezkrácené. Nepotkáte na ukrajinské vesnici jediné dívčiny, která by za pestrou širokou stužkou, jimiž jsou vlasy přes temeno k týlu spjaty, neměla vetknuty řady různobarvých květův. Tak bylo i u dívek těchto, jež slyšíce za sebou rachotící povoz, ohlížely se na nás, ukazujíce nám tak svoje květinové diadémy. Tmavé bezrukavnice (šat podobný velkému kabátu bez rukávův) poskytovaly nám příležitost, povšimnouti si také pestrých vyšívaných kvítkův na širokých rukávech bílé košile.

Dívky však upozornily nás na sebe ne tak oděvem, jako zpěvem. Pěly originelní dvojzpěvy maloruské.

Pokynul jsem izvoščíkovi, aby jel pomaleji, a poslouchali jsme.

Podobně jako při chorech počal jediný hlas zpívati, načež po několika tonech připojila se hrdla ostatní; při tom se unison rozvětvil ve dva proudy, ubírající se každý svým zvláštním, zcela samostatným tokem, tvořící však přes to dokonalý soulad. Hlasy, vinuvše se různými křivkami, splynuly ku konci jako chory v jediný závěreční ton, jenž taktéž se protahuje a seslabuje, až zcela nepozorovaně utichne nadobro.

Samostatnost u vedení hlasův a originelní pohybování těchto jest neomylným dokladem značné starobylosti řečených dvojzpěvův. Proto jsou skladby tyto velice zajímavy a důležity. Avšak ony jsou také neskonale krásny; krásny jednak ve své povaze, jednak ve svém provedení. Hlasy zavznívají tak čistě a správně, jak může býti jen tam, kde lid pěstuje prostonárodní zpěv bez vlivu hudby cizí, kde se pěje dle přirozených zákonův pěveckých, jež netřeba lidu zdejšímu studovati, poněvadž jsou mu vštípeny, aniž by si toho byl vědom. Toho dokladem jest okolnost, že vůbec zpěv lidu v krajinách, kde nevešla hudba instrumentalní v obyčej, jeví neobyčejnou čistotu, neporušenost a kloní se k produkcím vícehlasým.

Dvojzpěv jest na Malé Rusi zjevem nejobyčejnějším a nelze si vůbec ukrajinský večer pod širým nebem představiti jinak než při dojemném znění táhlých, plných intervalův, jež odkudsi tajemným šerem vanou. Zpěv je z pravidla překrásný. Špatný uslyšíte málokdy, a stalo-li se tak přece, přičtěte vinu vodce.

Vzpomínám na jeden z takových večerův. Poštovní koně unášeli mne z Poltavy do vesnice Dikaňky, známé i u nás z Gogolových „Večera na chutorě bliz Dikaňki". Na cestě přibyli jsme do stanice, kde bylo nutno přepřáhati. Budova poštovní byla osamělá maloruská chalupa, lišící se zevně od ostatních svojí velikostí a uvnitř slušně zařízenou světnicí pro cestující. Sem jsme tedy vešli, já a můj společník, abychom posečkali, až budou koně přepřaženi. Byl již večer a proto zažehli jsme svíčku a začali jsme si oprašovati šaty. Ale nedokončili jsme tuto práci.

Z venčí zalehly až do vnitř tklivé zvuky překrásného dvojzpěvu. Vyběhnul jsem ven, usedl na krylco (schůdky) a poslouchal. Zpěv zavzníval z nedalekého chutoru (samoty) a nebylo lze rozeznati, zdali z hrdel chlapčích nebo dívčích. Seděl jsem v temnu večerním a v tichém naslouchání tak dlouho, až mne řehtání koňův upozornilo, že třeba jeti dále.

Složili jsme tedy opět věci na vůz, usedli, a po malé chvíli za veselého klinkání zvonku na vysoké „duze" se houpajícího uháněli jsme dále temnou nocí. Zpěv nám poznenáhlu zanikal a my rovněž za nedlouho zmizeli v černých lesích, v jichž hlubokém lůně Dikaňka spočívá. —

Leč, vrátím se k cestě do Býkova, jehož obrys nám již zdáli kyne. Ostatně pozorujeme i jinak, že se blížíme k místu, kde dnes bude jarmark. Neustále předjíždíme vozy i ubírající se skupiny vesničanův. Vše spěchá do Býkova, kam konečně po půl hodině vjíždíme slavnostně se čtverospřeží, kterážto okolnost obrací na nás zraky zástupův, v nichž mnohý Chochol*) snímá beraní svoji čapku k uctivému pozdravu.

Jsme na maloruském jarmarce, jehož řádný a věrný popis by čtenáře zajisté zajímal. Nám však nezbývá než prodrati se zástupy lidu, mezi nimiž pozorujeme zajímavé typy maloruských sedlákův, ověnčená čela plnolících „čornobryvek", kostnaté postavy bledých, špinavých židův i nádherně oblečené cikány a cikánky; třeba nám projíti řadami vozů, na nichž tu zboží kolářské, tam ovoce, okurky, zelenina, jinde opět solené ryby, obilí, tykve nebo arbuzy ku prodeji jsou vyloženy, abychom našli onen předmět, pro který jsme cestu do Býkova vážili.

Jsou to malorušti lyrníci a kobzaři, nazvaní tak od svých nástrojů, lýry a kobzy, na něž jednak hrají, jednak jimi zpěv svůj provázejí. Nebudu se ovšem zdržovati podrobným popisem, nýbrž dotknu se jen hlavních bodův, z nichž některé jsou oběma druhům společné, jiné je opět různí.

Jedna z prvých společných vlastností jest nešťastný všech lyrníkův a kobzarův osud — slepota. Na jmenované nástroje nikdo jiný hráti se neučí nežli slepec. Proto také mají oba vždy stejnou stafáž: malého, odraného chlapce, který je vodí a při produkci kdesi v koutku svinut sedí.

---

*) Tak nazývají Velkorusové Malorusy, kdežto tito oplácejí bratřím svým opět přezdívkou „kacap" t. j. kozel, poněvadž Velkorusové nosí bradu. (Malorusi bradu holí.)

Hudbu svoji provozují lyrník i kobzar sedíce na zemi s nohama křížem složenýma a majíce nástroj na klíně. Lýra leží, kobza pak stojí, jsouc ve vyšší své části rukou kobzarovou přidržována jako loutna.

Buďto hrají národní tance a nebo zpívají chraptivým hlasem národní písně různého obsahu, doprovázejíce zpěv svými nástroji.

Lyrník i kobzar jsou typy výhradně maloruské, z nichž zejmena kobzar má zvláštní význam, jak doleji ještě bude ukázáno.

Rozdílnost jejich spočívá v nástrojích a tudíž i ve hře. Lýra, abych stručně mluvil, jest podobna české niněře. Lyrník má ji položenu na klíně a pravou rukou drží malou kliku, která točí dřevěným kolečkem, uvádějícím tři struny současně ve chvění a tudíž i znění. Dvě z těchto strun tvoří kvintu neustále znějící. Třetí struna pak přichází ve styk se zvláštní primitivní klaviaturou, pomocí níž lze strunu zkracovati nebo naopak zdlužovati, čímž dociluje se množství tonův potřebných ku hraní melodie. Je tedy hudba lyrníkova trojhlasá a podává melodii se stále znějící dole kvintou, čímž připomíná pastorelní druh hudby.

Zvláště zajímavou jest klaviatura, jež tak jest ustrojena, aby se mohla stupnice dur změniti v mol a naopak; ba někdy bývá pozměněna v tak zvláštní spůsob, že pořad tonů nelze přisouditi žádné z těchto dvou stupnic. Na melodie takové sluší pak hleděti jako na věc původní, domácí a tudíž nad míru důležitou.

Kobzarův nástroj i jeho hra jsou zcela jiny.

Podoba kobzy připomíná loutnu. Rozdíl jest ten, že resonanční tělo, svrchu ploché a vespod vyduté jako u loutny, jest při kobze daleko větší, krček pak naopak nedosahuje takové délky. Struny zapínají se na dolním konci a některé (spodní čili basové) připínají se až nahoře na konci šíje, kde se pomocí kolíčkův připevní, některé pak jsou mnohem kratší (na ně hraje se melodie) a vedou se na pravo od delších strun pouze ku kraji oválu, kde rovněž pomocí kolíčkův se připnou a natahují.

Je tedy zde dvojí druh strun, dlouhé a krátké, z nichž prvé slouží ku „basování“ a druhé ku hraní melodie, ozdobené z pravidla spodní tercií. A každý tento druh má i svůj zvláštní spůsob, jímž se rozechvívají.

Kobzar, chystaje se ku hře, položí si — a nebo lépe: postaví — kobzu na klín a levou rukou uchopí ji jako cellista za šiji. Proto také struny dlouhé, jdoucí až na konec šije, uváděny jsou ve znění prsty levé ruky (kromě palce), jež svými konci o struny drnkají. Kratším pak strunám věnuje se ruka pravá, totiž jen dva její prsty: ukazovák a prostřední. Aby prsty tyto mohly dobře struny rozezvučeti, mají na koncích připevněn malý pružný kostěný plátek (kostočka) pomocí obalu z rozříznutého husího brku, což slove napjerstok.

Kromě těchto dvou prstů, jež plodí obyčejně dvojhlasou hudbu (v terciích plynoucí), začasté bývá angažován i palec, z čehož možno souditi, připomeneme-li si též činnost levé ruky, že hudba na kobzu jest mnohohlasná, zvučná, a poněvadž struny vyšší bývají kovové, nabývá kromě toho rázu řinčivého, jásavého, jenž zvláště jest případný při skočných, veselých melodiích tanečních.

Kobzar má daleko větší význam pro Malou Rus než lyrník. Jest považován — a vším právem — za národního rhapsoda, pěstitele a šiřitele prostonárodní poesie kozácké, pověstných to dum, v nichž obsažena jest skoro celá historie dávných časův kozáckých. Leč takovými byli staří kobzaři, kteří bohužel snad všichni již vymřeli, kromě jediného Ostapa Veresaje, jenž svého času došel nemalé pozornosti téměř celé ruské vzdělané veřejnosti, byv od samého nástupníka carova skvostným prstenem vyznamenán, a jenž dal podnět k nejedné odborné literární stati.

Rozdíly mezi kobzary jsou značné a týkají se zvláště počtu strun. Na Veresajově „normalní“ prý kobze jest strun toliko dvanáct. Kobzaři pak, s nimiž já jsem se setkal, měli dvacet strun.

Úpadek kobzarův nynějších vysvítá hlavně z toho, že málo již znají kozácké dumy. Možno-li kobzarovi potěšiti vás dumou, pak jsou to 2—3 exempláře dávno již (po svém textě) zapsané, a nic více. Nejbohatší studnicí je dnes Ostap Veresaj, jehož, jak se zdá, úplně již vyčerpali sběratelé písní.

Kobzaři i lyrníci jsou figury nad míru zajímavé a baví též svým výtečným vypravováním, jež by zasluhovalo vždy býti stenografováno pro svůj význačný, ostře národní ráz, jakož i pro věcný obsah, vylíčující nám život a osud nešťastného slepce.

Poněvadž jsme jarmark navštívili dopoledne, kdy ještě nebylo vše ve svém proudě, nezačali slepci ještě umění svoje provozovati. Seděli mlčky v kruhu s nohami skříženými, lyrníci i kobzaři pohromadě. Někteří ponechali si své nástroje na zádech, jiní je složili do středu kruhu. Kromě slepých hudebníků viděti zde průvodčí chlapce a v některém případě i kobzarovu ženu — rovněž slepou.

Později se rozejdou do různých končin, hrají a pějí, co jim napadne a nebo co od nich posluchačstvo žádá.

Nejmohutnější dojem působí zajisté kobzar, přednášející recitativně po svém zvláštním způsobu dumy. Učiniv krátkou předehru, počne povýšeným hlasem pěti, při čemž čím dále tím více oddává se recitativu, do té míry, že jej stejně lze i nelze s hudebního stanoviska posuzovati. Než právě to místo jest vždy nejmocnější a kobzar docíluje pak následkem toho většího dojmu, když po několika verších, jedním proudem stále stoupajícím recitovaných, uzavírá melodii mohutným a čistě hudebním závěrem při zvučném průvodu kobzy, aby po krátké mezihře opět pokračoval. Recitativní místa jen chvilkami stručně doprovází, neboť zdá se, že v tu chvíli, když němými svými zraky se zaníceným výrazem tváře vzhůru hledí, zapomíná na vše a jen zabývá se obrazy, jež mu recitovaná píseň v uzavřené lbi tvoří, o nichž však nikdo na světě tušení nemá, jako ho nemá zase ubohý slepec o skutečném životě. Všechny okolnosti podporují dojem, který už prostá slova maloruské písně působí:

Oj, na čornomu mori,
na bilomu kameni,
oj, to tam sidiť jasen sokil-bilozirec:
nizenko holovu skloniv,
ta žalibno kvilit — prokviljaje,
ta na svjateje nebo,

na čorneje more
ispilno prohljadaje! atd.

Člověku bezděky vydere se z prsou těžký vzdech, když po slavnostním důstojném závěru kobzar i kobza stichli, zakončivše svoji dumu. Možna, že vám vytryskla i slza, kterouž potají sobě stíráte. —

Pátrajíce po kobzarech a lyrnících a protloukajíce se davy nakupeného lidu, staneme zaraženi nenadálým zjevem slepých pějících žebrákův. Jsou to známé typy, nazvané kaleki perechožije (mrzáci přecházející jest doslovný překlad).

Je to typ stejně velkoruský jako maloruský. S tlupami slepých pěvcův lze se setkati všady, kde mají se shromážditi větší zástupy lidí, zvláště pak na poutích a jarmarcích. Prozpěvují dlouhé starobylé zpěvy, starobylé textem i hudbou. Text bývá z pravidla obsahu náboženského a zpěv jest z větší části dvojhlasý. O povaze těchto dvojzpěvů lze se pronésti, nemá-li se látka tato hlouběji probrati, podobně jako o dvojzpěvech již dříve dotčených. Jako tam, překvapuje i zde posluchače novost, vlastně neznámý dosud ráz a zvláštní povaha těchto zpěvův. Vážný obsah textu, neobvyklý starobylý ráz hudby, zvláštní fysiognomie slepých tváří řadou vedle sebe pějících zachvívá téměř poutníkem, jemuž jest výjev ten novinkou. Posluchač stojí jako přimrazen, patře v slepé zraky pěvcův a naslouchaje divným jejich zpěvům.

Viděti z toho, že slepota na Malé Rusi jaksi činí každého takového nešťastníka hudebníkem anebo lépe pěstitelem a ochráncem prostonárodního umění hudebního i slovesného. A skutečně náboženské „stichy" (verše) neslyšíte od nikoho leč od kalěk, kozácká duma jest — anebo spíše byla — téměř výhradně monopolem kobzarovým, lyrník pak baví se ostatními druhy písní a melodií.

Smutné jest, že bývají sbory kalěk rozháněny policií a že se tím uvádí onen druh pění a zpěvův ve zkázu. —

V posledních dobách, snad teprve v tomto století, vznikl zvláštní druh písní, jimž říkají soldatské, poněvadž se pěstují výhradně u plukův a „civilové" je jaksi jen pod rukou reprodukují.

Slyšeti je není těžko. Postačí jíti z večera kolem kasáren. Nejlépe však jest, potkáte-li vojáky, vracející se ze cvičení; všichni zpívají jedním chorem. Pěkný pohled a ještě lepší poslech, neboť zpěv jejich jest krásný. Pěstujeť se pění v pluku i officielně a vojáci pějí své ranní i večerní modlitby dle řádného řízení.

Na soldatské písně hledí se v Rusku podivně a dle mého náhledu křivě, nespravedlivě. Často se mi stalo, že mi řekli: „Tu píseň nezapisujte, to je soldatská." A přece jsem zřejmě na ní viděl znaky ruského národního pění! Nejen připouštím, ale dobře vím, že písně ty jsou již promíchány s živly cizími, tím spíše, protože se vojáci ve zpěvu dle učitele cvičí; ale nejsou pokaženy písně všecky stejnou měrou. Potom nutno věděti, že teprv ona píseň, která jest naprosto cizí, postrádá důležitosti; ale naopak, pokud v ní třeba jen mrva živlů domácích vězí, jest hodna, aby byla sběratelem zvednuta a uschována. A soldatské písně toho opravdu jsou hodny. Ostatně Rusové sami ne-

dospěli ještě tak daleko, aby mohli podati theorii národních nápěvů a jejich charakterních znakův.

Myslím, že jsem již dosti dokladův snesl na opodstatnění svých počátečních slov, ale nevyčerpal jsem dosud vše. Ještě teď, kdy chystám se téměř násilně řádky tyto ukončiti, připomínám si řady krásných výjevů, z nichž zvláště u jednoho se pozastavuji.

Procházel jsem se po palubě parníku, jenž bystře unášel mne od Kremenčugu tichými vodami zadumaného Dněpru vzhůru ke Kyjevu. Zahleděl jsem se do tajemné šedé silhuetty Kremenčugu, v ranní mlze se třpytícího, jehož velkolepým konturám zvláště přispívaly smělé kupole a věže četných soborův (chrámův). Abych pohledu toho více užil, ubíral jsem se na zadní konec paluby, ale zde odvráceny byly brzo zraky mé od vábné krajiny.

Viděl jsem kolem sebe ležící maloruské venkovany, kteří všichni soustředili se zde na druhé polovině paluby. Každý z nich vyhledal si příhodné místo, aby mohl dlouhou cestu přespati. Seznal jsem také, že při hledání svého pohodlí nejsou příliš vybíraví.

Poněvadž parník teprve nedávno vyjel, nepodařilo se ještě snad nikomu z nich uskutečniti svůj zámysl, a k spánku se prozatím jen chystali. A jak se chystali? Poněvadž matek zde na lodi anebo vůbec již na světě neměli, aby jim zapěly konejšivou ukolébavku, pěli si sami! Zapomněl jsem na Kremenčug, procházeje se tiše mezi ležícími podobami, a naslouchal jsem zvláštním jejich zpěvům, pozoruje, kde který mužík právě dřímá. A opravdu nejeden před mými zraky usnul — jak básník praví — „s písní na rtech"!

Ale nikoliv všichni. Našel jsem skupinu sedících Chocholův, již o spánek nestáli. Přistoupil jsem blíže, abych seznal předmět jejich zábavy. Zvědavost moje byla ukojena dříve, než jsem k nim došel. Zavzněly mi vstříc zvuky švitorné d u d k y, maloruské národní píšťalky, kterou lze na každém jarmarku za pět kopějek koupiti. Mladík jeden hrál k o z á č k a (národní tanec) a druzí, staří i mladí, poslouchali napjatě, hledíce zároveň upřeně na kouzelnou píšťalu, jakoby chtěli vypátrati, odkud se ty čtveračivé tony berou. Vždyť přece je ta píšťala na dobro prázdna! Patřili všichni na dudku, jako na cosi zcela nového a jim na dobro neznámého, a přece jsem jist, že ne-li všicci, aspoň většina má doma svoji dudku a s ní tytéž zázraky konati umí.

A nemýlil jsem se. „Kozáček" dozněl a několik posluchačů vztahovalo ruce, žádajíce, aby jim píšťala byla půjčena. Majitel byl dobrák a proto v rozpacích, neboť mohl jen jednomu žadateli přání splniti. Aby však vyhověl všem, slíbil, že na všechny dojde řada. A tak šla dudka z ruky do ruky, či lépe od úst k ústům a hle — všichni byli stejnými kouzelníky a všichni opět s toutéž udiveností a účastí patřili na hrajícího soudruha a naslouchali jeho hudbě.

Cesta moje po Dněpru trvala bezmála půl druhého dne. Dlouhá cesta, která lehko může spůsobiti i dlouhou chvíli. Mně však takové nebezpečí nehrozilo, poněvadž jsem měl proti nudě ochranný prostředek.

Zašel jsem si totiž pokaždé mezi Chocholy . . .

Román na bojišti.

Z upomínek na poslední válku rusko-tureckou.

Napsal **Servác Heller.**

I.

V Oděse na počátku války.

ylo ku konci května památného roku 1877, pět neděl po opovězení války. Ruské vojsko tábořilo ještě klidně v Rumunsku a svět očekával s napjetím začátek velikého válečného dramatu.

Večerní vlak kijevský blížil se kvapem k Oděse a ve vagóně našem zavládlo komické jakési rozčilení: dámy i pánové vystrkovali hlavy z oken do čiré tmy a naslouchali — ptáte se čemu? Zda-li již Turci Oděsu bombardují! Rozumí se, že od Černého moře ani nejslabší šum nezaléhal a takž upokojovali se znenáhla dámy i pánové, a poněvadž tím časem ve vagóně světlo dohořelo, začalo po tmě a při doutnajících pětadvacíti cigarettách více méně nuceně veselé rokování o tom, co bychom si asi počali, kdyby nás při vjezdu do města uvítaly třaskavé pumy anglo-turecké? Dělaly a přijímaly se šmahem rozmarné návrhy, až lokomotiva vítězoslavně zapískla a zvenčí hlučně se oznamovalo, že jsme na Kulikovu poli a tedy na místě.

Vystoupili jsme. Pro obvyklý chvat, abych již v hôtelu byl, nevšiml jsem si ani ticha a prázdna, kteréž na nádraží panovalo, příznaku to pro Oděsu zajisté velmi nápadného. Mne zaujala docela bláhová naděje na rozkošnou promenádu po přímořském boulevardu, kteráž — jak ze dřívější návštěvy jsem věděl — teprv okolo jedenácté hodiny začínala a o jedné s půl noci končívala.

Zatím vjel můj „izvoščík“ *) do samého srdce města. Udiven hledím na pravo, na levo: všude pusto a ticho. Což je tak pozdě již? Nikoli, teprve půl jedenácté. Kam poděl se bývalý večerní hluk a šum na ulicích oděsských? Osaměle a s rozléhavým rachotem hrčí můj kočár po žulové dlažbě a kolem všude prázdno. Jen tu a tam vlekou ve stínu kvetoucích akacií po asfaltovém širokém chodníku své šustící sametové vlečky bludné „kokotky“, jako stíny minulých dob a bývalých hlučných večerů, kdy se jich tu mezi davy vyšňořených kavalírů vesele prohánělo na sta, těch kokotek, jejichž štěbetání a parfumy všechen vzduch kolem naplňovaly . . . Jedeme třídami Rišeljevskou, Deribasovskou a Jekaterininskou, a všude týž obraz — večerní zjev námořního města s blokádou, s uzavřeným mořem, s podvázanou tepnou, s hrůzami válečné zkázy na prahu. Z promenády na boulevardu nebylo nic; místo ní četl

*) = nájemný vozka, drožkář.

jsem v prázdné jídelně svého hôtelu zprávy o zkáze turockého monitoru na Dunaji.

Následující dni byl jsem okolnostmi odsouzen studovati v Oděse život „válečný“. Jak mění se tvářnost měst, když válečné spousty je ohrožují! Oděsa byla k nepoznání — dosud vidím jasně a živě její zjinačenou podobu. — To město, jehož ulice se druhdy podobaly k mraveništi, kde hluk a šum od časného rána neustávaly až do půl noci, kde všechno všude bývalo přeplněno a kdež do 11 hodin otevřeny zůstávaly i — holírny, jest nyní učiněná idylla. Jasno na nebi a ticho na zemi... Na širokých chodnících skoro jen stíny stromů, a středem ulic projíždějí se zvolna prázdné kočáry izvoščíků aneb malé pikety Čerkesů, kubánských kozáků. Obchod je všechen zaražen, odklizen. Hôtely jsou téměř prázdné a v restauracích i kavárnách kmitají se ob čas tři, čtyři lidé. Kupujícího vítají ve krámech jako bílou vránu a každá větší koupě jest událostí. Spáti můžeš chodě ulicemi, kde dříve chodívalo zrovna o život.

Zmizeli všichni židé — byli prý mezi prvními, kteří opustili Oděsu. Což jest jim do města, kteréž obchod zastavilo a batteriemi Kruppovských děl se uzavřelo! Snad nezůstanou na místě, kde se každou chvíli očekává návštěva tureckého válečného loďstva?... Se židy, kteří v Oděse černé kaftany nosí a skráně ohavnými „pejzy“ si zdobí, odešly také ostatní „zajímavé národnosti“, Italové, Arméni, Tataři, Řekové a Turci, a bazáry osiřely. Na tržištích roste již tráva a před uzavřenými boudami kramářů zívají opelichaní psi nebo chundelatá štěňata. Z nároží zmizeli malí bankéři a měňaři peněz, a jen tu a tam stojí ještě některá jejich opuštěná, smutně zelená „banka“ — banca rotta! Co by tu dělali? Přes 40.000 Rusů opustilo Oděsu a jiných 40.000 je připraveno na odchod.

Podívejme se nyní na boulevard, jenž vysoko kraluje nad oděsským přístavem: jaký to smutný obraz! Dole pod námi na přístavišti, kde dříve ustavičně tisíce chodců, stá vozů a vozíků semo tamo se hemžívalo a nákladní vlaky spojovací tratě bez ustání pojížděly, nyní ani koně ani povozu. Místo kupeckých nákladních vozů a lehkých kočárků objevují se tu ve dlouhých přestávkách leda jen vojenské povozy a dělostřelecké káry se střelivem. A přístav sám, jindy jediný les stožárů a parochodových komínů, rejdiště nesčíslných loděk a parníčků, jest nyní jediná, složitá batterie. Všude zejí jenom obrovská děla s jícny šikmo obrácenými na otevřené moře. A místo kupeckých plachtových korábů a poštovních parníků stojí tu s vojenskou grandezzou uprostřed velké „rejdy“ plovoucí pevnost, kruhová válečná loď „Popovka“, a po stranách, u břehů, kolébají se zvolna dvě fregatty. Mezi těmi projíždějí tiše a líně malé lodi se dřívím, kamenným uhlím atd. Na válečných lodích ozývá se jednotvárné bušení kovářů a volání stráží. Jinak je zátoka prázdná, ale nejen zátoka: pusto a prázdno jest kolem a kolem i širé moře. Jen na rozhraní moře a přístavu stojí klidně a nehybně malý válečný parník, aviso, „brand-wachta“. Jinak jsou vody pusté a rackové poletují nad mořem tiše a volně jako nad mrtvým jezerem. Velkolepou tuto modrou hladinu, sálající odleskem parného již slunce, nerozrývá ani jediná brázda, ani jediná vzpěněná dráha, vlečka parníkův.

Jen když vítr zaduje, zježí se ta lazurová zrcadlina jako milliardami odchlípených šupin, pak zkadeří se chomáčky bílé pěny a rozleje se opět tiše a hladce jako olej. Na březích, v uctivé vzdálenosti od batterií, stojí tu a tam malé skupiny diváků, hledících skrze velké mořské binokly do daleka. Na estrádě vysokého boulevardu sedí u zábradlí při turecké kávě několik cizinců, také s mořskými binokly, jež kavárna z ochoty půjčuje, hledí dolů do přístavu a na pravo do moře, rozmlouvají o možnosti a nemožnosti bombardování Oděsy a smějou se velkému, zde ku volnému používání postavenému dalekohledu, že nic neukazuje. Co má ukazovat? — Obrovské schody, vedoucí s boulevardu dolů na přístaviště, jsou také pusty a prázdny; nikomu nestojí za to, aby se po nich namáhal.

Tak ve dne. Ale velkolepé bývalo to s boulevardu podívání v noci, když s tvrze Lanžeronu elektrickým světlem moře osvětlovali. Nad přístavem a mořem rozkládala se tma, že jenom zcela na blízku moře bylo lze rozeznati; do dálky nebylo zříti naprosto ničeho. Ale pojednou zachvěla vzduchem záplava elektrického jasu, jako obrovský chvost komety, vlny zaskvěly se oslňující září, do nočního temna utvořila se jasná chodba, tunel z paprskového světla, a široký pruh moře byl osvětlen až na pokraj obzoru. Stráže pátraly prostým i ozbrojeným okem do daleka, zdali se neblíží nepřátelské loďstvo aneb zdali angličtí potápěči neloví z moře ruská torpéda. Neshledavše nic podezřelého, otáčely zvolna elektrickou svítilnu a osvětlovali další pruh moře, a tak osvětloval a prohlížel se do kola celý viditelný obzor moře . . . Světlo uhaslo a čirá tma rozložila se opět nad vodami. Ale pojednou zašvihl vzduchem jasný blesk, a již je zase zadní okraj moře osvětlen, a nyní lítá světlo obrovskými skoky z místa na místo, ku předu a nazpět, aby překvapilo a postihlo lovce torpéd, byť i sebe schytraleji se uměli ukrývati.

A tak dělo se v menších přestávkách, dokud tma trvala. Rozumí se, že nikde žádný maják nehořel a že se nikde na březích netrpělo žádné světlo. Ba opatrnost byla taková, že se nesměly osvětlovati ani ulice, kteréž k moři se prostírají a do nichž tedy s moře viděti se může. Obyvatelé posmívali se tomuto opatření, jehož zbytečnost sama sebou do očí bila, ale věc nikomu vlastně nevadila; nebylo ani divadla, ani cirkusových produkcí, ani velkých koncertů, a s večerem tedy všechen ruch přestával.

Oděsa nalezala se ve stavu obležení, ale stav tento byl dosti veselý. Nyní bylo tam volněji než kdykoli dříve. Vládlo velitelství vojenské, a obecenstvo bylo zbaveno úzkostlivých sekatur úřadů civilních. Armáda ruská je v občanských věcech velmi svobodomyslná, a stav obležení nebývá tedy na Rusi ničím hrozným.

Ačkoli obchod a průmysl následkem hrozících válečných událostí docela téměř uvázly a celé třídy obyvatelstva tím nesmírnou škodu utrpěly, nebylo pozorovati přece nikde žádnou stísněnost. Bylo sice po městě velmi ticho, ale kde jen trocha lidí se shromáždila, veselo. Oděsa náleží už k městům jižním a proto vyznačuje se její lid také jakousi lehkou myslí. Kdo jinak nemohl, resignoval, ale resignoval s důvodnou nadějí, že se po skončené válce Oděse tím hojněji zlaté

prameny a doly otevrou. Nejméně připouštěly si věc dámy. Jejich nádhera byla zrovna paskvilem na soudobé hospodářské poměry. Takovou parádu, jako v Oděse o promenádách, viděl jsem před tím jenom v Kijevě a potom v Bukurešti. Dámy moskevské, petrohradské, vídeňské a berlínské propadly by v konkursu se svými oděsskými družkami, zejmena co vkusu se týče a smělosti při úpravě toiletty. Draperie na oděsských krasavicích bývá virtuosní nejen co do komposice barev, řas a záhybů, nýbrž i v profilování a skládání celkových rysů, avšak laiku zdá — či zdálo se tehda, — že jsou damské toiletty, zejmena při promenádách na boulevardu, snad až příliš vypočtěny na mužské oko.

Boulevard byl na počátku války tak skoro jediným místem v Oděse, kde's nalezl ještě (aspoň jednou za den) skutečné vlnění a hemžení lidu, náhodou arci jenom elegantního světa a elegantně se nosícího polosvěta, zejmena při odpoledních koncertech. Šumění hedbávu bývalo zde tak silné, že by před ním snad umlklo i burácení vln dole, kdyby moře v přístavní zátoce vůbec burácelo. Boulevard je místem všeobecného dostaveníčka, stálou výstavou ženské parády a také ženské krásy. Neboť dlužno vědět, že má Oděsa, díky za to několikráte skříženému proudění národností, celou stupnici velmi pěkných a zajímavých druhů ženského pohlaví všech možných barev a rozměrů těla. Podivuhodná to směsice! Boulevard je všeobecným letním salónem Oděsy, živým bazárem toilett, ženskou bursou. Vlastní bursa byla sice už dávno zavřena a bursovníci rozejeli se zatím po světě, ale ujmu, která tím krásnému pohlaví byla spůsobena, nahrazovaly s dostatek pozemní vojsko a námořní důstojnictvo.

* * *

Celé město je vydlážděno kostkami kavkazské žuly tak pěkně, jako snad nikde na Rusi a málo kde v Evropě vůbec; neobyčejně široké chodníky z asfaltu, betonu nebo italské lávy vinou se ve stínu vysokých a košatých akacií, rovné a vždy čisté. V okolí Oděsy nerostou téměř žádné stromy a v Oděse samé, kdež se půda k tomu uměle připravuje, rostou a daří se jenom akacie, ale tyto výtečně. V době, do kteréž naše vypravování spadá, byly tyto místy opravdu obrovské akacie od vrcholu až do poslední haluze obaleny velkými hrozny bílého květu a ulice byly tudíž naplněny tak silnou vůní, že div hlava nerozbolela. Vzduch byl čistý a od moře vál téměř ustavičně čerstvý a měkce vlhký větřík. Ulice oděsské jsou imposantní svou šířkou, délkou, krásnou dlažbou a svým stromovím, ač nikoli všude svou výstavností.

Přišly první dni měsíce června a nastala parna. Červenec v Praze je nevinné jehňátko proti tomu, co jsme trpěli v Oděse, ačkoli se tam — dle pravoslavného kalendáře — psal ještě květen. Jahody přestaly už dávno, pomeranče považovaly se za překonané stanovisko a třešně ovládaly trh.

„Avšak — říkalo se — sláva jejich nebude dlouhá; co nevidět přijdou krymské broskve, čerstvé fíky, datle, pistacie a granáty, s nimi sežloutnou dosud košaté a květem obalené akacie, a spálená poušť kolem Oděsy bude chrliti na město děsné a dusné mraky prachu. Tím časem přijdou snad také turečtí „broněnosci“, válečné obrněné parníky, jež

depeše a korrespondence evropských novin dosud jen jako čerta na zeď malují.“

Rozesmálo nás vždy jako veselá anekdota, když přišly noviny z Petrohradu a z Vídně, a když jsme tak četli, že „na celé čáře od Batumu až k Oděse turečtí brněnosci křižují, ruské přístavy postrachem naplňují“ a, sám Hobart paša ví, co ještě. A my zatím — to jest lidé, kteří se o takovou věc starali — chodili jsme třikráte za den na boulevard a hledali teleskopem na dalekém mořském obzoru, zdali se přec někde aspoň nějaká turecká „šljupka“ neobjeví, aby naše baterie nemusily stříleti pořáde jen do terče, ba použili jsme i bravúry některého kapitána, který s větším parníkem do moře se vypravil, a vypluli s ním daleko do oceanu, abychom někde tureckou vlajku spatřili aneb dokonce vlastníma očima uzřeli, jak se na parníku do povětří letí, ale nadarmo. Přicházeli jsme nazpět domů a tvrdili s admiralitou: blokáda černomořských přístavů je bájka a nemohlo býti většího nesmyslu, než že se paroplavba zastavila.

Čeho jsme se první dni děsili, nyní zrovna toužebně jsme očekávali. Všechno bylo na uvítání tureckých monitorů krásně připraveno, a oni nepřicházely. Torpédisté na proslavených „katěrech“ čili minonoskách vyhazovali k vůli cviku do povětří jenom starý, rozkřápaný brak rybářských loděk a obrovská děla přístavních batterií střílela stále jenom do terče, „aby jim nezrezavěly jícny“. A turecký válečný „flot“ se neobjevoval.

Abychom přece nějaké válečné divadlo měli, scházeli jsme se pod večer na boulevardu ku cvičné střelbě batterií. Obraz této střelby stojí za to, abych jej zde popsal věrně dle svých tehdejších zápisek.

Slunce kloní se k západu a moře podobá se mléčnému jezeru se žlutým, bronzovým leskem. Nebe jest jasné, jako v Neapoli, a vysoký břeh boulevardu se pokryl obecenstvem, kteréž se chce otřásat... Každou chvíli vyvalí se z některého černě natřeného děla veliký oblak dýmu, zardí se v šikmě dopadajících paprscích nakloněného slunce jako ohnivý dech draka, pak zatřese vzduchem ohromná rána, že se až koně vůkol vzpínají, třikráte, čtyřikráte opakuje tu ránu ozvěna a pak vystříkne zrovna za terčem, dosti daleko v moři postaveným, do povětří veliký sloup vody, vyhozený dopadnuvší střelou. Obecenstvo, nemohouc utajiti radost, volá hlučně: „Bráva! Bráva!“ a čeká hned zase s napjetím, jak vystřelí dělo druhé. Následuje rána za ranou a žádná není horší předešlé. Dělostřelci míří s úžasnou jistotou — běda tureckým brněnoscům, přijdou-li do rány!... Po hladině zátoky valí se lenivé oblaky sluncem ozářeného dýmu, a křižují sem tam, zcela chladně a klidně, mezi jícny děl a terčem, malinké vojenské parníčky, jakoby ani možná nebylo, aby některé dělo chybně střelilo. A za každým parníčkem vleče se po bílé, téměř stříbrolesklé zrcadlině temně modrá brázda, čím dále od lodi, tím šíře se rozhrnující — obraz nesmírně lahodný.

Oděsský přístav má dvě hlavní oddělení: „Karanténu“ a „Praktičeskuju pristaň“. Karanténa je větší, k širému moři bližší a měla tudíž hlavní opevnění. Zde byl celý systém batterií. Obrovský viadukt železné dráhy, který se podél nízkého břehu, hluboko pod boulevardem, a pak jako had daleko do zátoky vine — aby se náklady hned z vagónů dolů

do korábů spouštět nebo házet mohly, byl na několika místech stržen a v mezerách takto utvořených zřízeny batterie. V Karanténě kralovala uprostřed vody, jako železný ostrov nad hladinu čnějíc, velká „Popovka" a projížděly se parníky službu konající. — V „Praktičeské pristani" byla vlastní dílna, řekl bych arsenál přístavu. Tam stály na kotvách podél „móla" bývalé obchodní parníky, které se nyní na válečné předělávaly a řada těžkých, okovaných lodic bez stožárů, z nichž se dělaly tak zvané „kanonýrky". Každá taková kanonýrka měla na palubě několik lafet s mořskými hmoždíři, velmi slušnými to aparáty. Pracovalo se s velikou pílí, zcela před očima obecenstva.

II.

Na palubě „Tauridy".

„Přístav je otevřený, moře volné!" provolala místní vláda a paroplavební společnost obnovila zase „pravidelnou" plavbu, obmezenou sice jen na jediný přístav, ale přece plavbu „volnou". Důkaz, že nedovedlo turecké loďstvo černomořských přístavů uzavříti, jest proveden; kdo chceš a máš dosti odvahy, vstup na „Tauridu" a pluj se přesvědčit!... Podivný to dojem, slyšeti ve přístavu torpédy uzavřeném, batteriemi prostouplém a jen vojenskými loděmi obsazeném, že se vypravuje pro obecenstvo parník, třebas jen do Nikolajeva. Jest opravdu turecká blokáda báchorkou, jest moře opravdu bezpečné? Pochybnost zápasí s přesvědčením, zvědavost s opatrností — popluju, uvidím!

Je záhy z rána. Nad Oděsou jasné nebe, a slunce v plném lesku. V menším, odlehlém přístavu, jemuž říkají „Praktičeskaja pristaň", je ticho; toliko u kasy paroplavební společnosti tlačí se již dav zvědavců, kteří se chtějí súčastniti dobrodružného pokusu, zda-li by se nemohla obnoviti nějaká řádná plavba, aspoň mezi Nikolajevem na řece Bugu a Oděsou. Z obou komínů hbité „Tauridy" silně se kouří — brzy odplujeme. Vstupuju na hořejší palubu, na „most". Proti nám strmí vysoký, nyní ještě pěkně zelený, v okrouhlých liniích se vinoucí západní břeh oděsský, vrchem pokrytý nádhernými budovami. Bylo by škoda těch mramorových paláců, kdyby je turecké bomby rozruchaly! — Obracím se na druhou stranu. Na několik vesel od nás prostírá se šikmo k mólu, lodím toliko úzkou bránu zůstavujíc, veliká bílá batterie s několika zářezy. Po její kamenné, z velkých kvádrů sestrojené obrubě obchází zvolna stráž a usmívá se jaksi pohrdlivě na nás, smělé mořeplavce! Na hřebenech jednotlivých bastionků, seříznutých to čtverhranných pyramid, leží veliká černá děla. Člověk by smekl klobouk před nimi... Na dělových lodicích začínají vojenští námořníci pracovat. Voda je kolem průhledná, čistá a temně zelená, jako roztavený beryll. Jinak nic zvláštního.

Přichází kapitán. Pozdravuji ho. „Budeme míti pěknou plavbu, co?" praví ke mně. „Těším se na ni!" odpovídám. „Ale řekněte mi, prosím, proč pluje zrovna „Taurida"? Praví se, že jest to váš nejrychlejší parník." — „Víte, to je tak: ono se není sice čeho báti tam venku, ale když nemá zvíře zubů (ukazuje na děla sousedních lodí), musí umět utíkat. „Taurida" jest jako náš zajíc... Nechcete píti čaj?

Už podávají!“ — „S radostí, jen co dokouřím . . .“ Tak tedy bravúra na zajíci?! Dobrá, ať si nás třeba proženou! —

Zazvonili třikráte a plujeme zvolna přístavem. Malebný vysoký břeh s budovami jakoby se klidně kolem nás otáčel. Již vzdaluje se i boulevard se svými paláci tam nahoře a obrovskými, dolů k moři vedoucími schody. Minuli jsme druhou, třetí batterii a několik válečných parníků. Blížíme se k „Popovce“, kteráž tu majestátně kraluje. „Popovka“ vypadá jako kruhová, plovoucí pevnost. Jest celá ze železa a na šedivo natřena. Představte si překlopenou, dnem vzhůru obrácenou, na vodě plovoucí mísu, a máte tvar svrchní části „Popovky“! Spodní a hlavní část této válečné lodi jest pod vodou. Na svrchní části, kterouž jsem překlopené míse přirovnal, stojí několik budov, železných i dřevěných, nestejné formy a velikosti. Mezi nimi strmí vzhůru dva obrovské železné komíny a zejí dvě obrovská děla. Ale všechno, co na povrchu „Popovky“ se nalezá, jest vedlejší a může býti nepřátelskou střelbou zrušeno a smeteno, aniž tím „Popovce“ bude valně ublíženo. Vlastní a podstatná část její — jak už vzpomenuto — nalezá se pod vodou. Tam jest kasárna pro 400 mužů posádky, kteráž nyní, poněvadž není nebezpečí, nahoře pod stany táboří, tam jsou sklady střeliva, parostroje a tak dále. Také děla nalezají se hlavně uvnitř pod vodou, ve zvláštní mašinerii. Zařizují se na základě výpočtů a s rozličnými technickými pomůckami zcela bezpečně; když rána vypáliti se má, vymrští (či vynese) stroj dělo na povrch a jakmile koule vyletěla, zmizí opět dělo dovnitř a nad ním zapadne železný poklop. V podstatě jest tedy „Popovka“ plovoucí podmořskou pevnůstkou nebo batterií železné konstrukce, kterouž žádná nepřátelská palba zničiti, ba ani hrubě poškoditi nemůže.

Plujeme kolem pobřežní tvrze Lanžeronu. Na hoře na hradbách a níže mezi villami všude batterie s černými děly. Jsme na prahu šírého moře. Na pravo i na levo pracují torpédové lodičky, zapouštějíce aneb hledajíce a vylovujíce — k vůli cviku — potápěcí torpéda. Od protějšího břehu zátoky kvapí k nám malý vojenský parník. Dává nám znamení. „Taurida“ funí a zvolna se zastavuje. Přirazili k nám. Kapitán vojenského parníčku přeskočil na „Tauridu“ a převzal její řízení — jen na krátkou dobu prý, než vyplujeme z oblasti torpéd. Vojenský parník pluje vedle „Tauridy“, jako její tělesná stráž. Minuli jsme „brandwachtu“, velký vojenský parník s děly, který stranou ustavičně na kotvách se kolébá a stráž koná. Na levo vyhýbá se „Taurida“ zakotvenému dřevěnému terči — jakmile jej mineme, začnou prý oděsské batterie i „Popovka“ do něho střílet.

„Taurida“ se opět zastavuje. Vojenský kapitán přeléza nazpět na svůj malý parník a vrací se do přístavu. Victoria — jsme venku z torpéd! . . . Do dálky prchá od nás břeh, již obstoupilo nás Černé moře. Četní pasažeři sestupují dolů do kajuty k vínu a ke kartám, nebo se jdou prospat. Jest po napjetí — nač ještě zevlovat? Panička jakási zve svých několik známých do salónu, že jim zahraje na klavíru a zazpívá některé novější romance. Všechno s paluby zmizelo; z výletníkův zůstal jsem snad já samojediný.

Nořím zrak do luzného obrazu mořské tišiny.

Jak dávno jsem tě již neviděl, tajemná krasavice! Pět nepokojných let zbrázdilo mi tvář a čelo od té doby, co jsem se do tebe zamiloval. Ty můžeš o sobě říci: „Černá jsem, ale krásná jsem!“ ... Zdáš se mi ještě krásnější, než jsi byla tehda. Opět ochvívá a občerstvuje mne tvůj svěží, neobsáhlý dech světový! Opět šumí mi v ústrety vznešená harmonie tvého vlnobití. Buď pozdravena, cudná, lepá, majestátní, hrozná thalasso! —

Ohlížím se nazpět. Oděsský břeh zapadá s městem zvolna do vody, již je viděti pouze boulevard — již jen lesklé kupule chrámů — již toliko zářící kříže na nich — nic! Vše zapadlo za námi do oceanu. Ponořil se i poslední pruh bessarabského pobřeží a na obzoru viděti v tu stranu už jenom jako dětskou lodičku, přístavní „brandwachtu“. Však i ta zmizela a po moři těká jen přidušená ozvěna dělového hřímání z oděsského přístavu. Jsme s mořem sami.

Nikde nic, než oblohou na obzoru ostře ohraničený kruh modré hladiny, v dáli zářícím stříbroleskem se třepotající, milliardami slunečních jisker sršící, věčně se chvějící, věčně se kolébající, věčně šumící velkolepým rhytmem neobsáhlé vodní pustiny. Na obloze ani mráčku a na moři nikde ani jediné plachty. Bílí rackové táhnou řadou, jako na šňůře navlečení, pak rozptylují se, poletují, odpočívají s rozepjatýma křídloma na opěněných vlnkách, pozvedají se opět a ulétají za obzor. Několik delfínů poskakuje rozpustile kolem „Tauridy“; však nestačí nám, a jsme opět sami. Na povrchu lodi ticho. Na hořejší palubě mimo mne nikdo, a na dolejší téměř všechno spí. Kapitán a jeho lieutenanti pátrají skrze binokly, nejeví-li se nikde nic podezřelého, a na stožáru sedí námořník a pátrá také po moři. Nevidí nic.

Zdola, ze salónu, ozývají se unylé akordy pianina. Na zadní části lodi pracuje v lanoví italský plavec jakýsi a zpívá čistým tenorem: „Bratři, jaké to krásné jitro!“ Ano, krásné a tiché, jakobychom byli v sousedství ráje! —

* * *

Po tříhodinné rychlé plavbě v širém moři stáčí se „Taurida“ severovýchodním směrem na „liman“ čili v zátoku rozlité ústí řeky Bugu. Plujeme ustavičně rychle, jako kurýrským vlakem — žádná turecká loď nebyla by s to nás dohonit. Kdyby nás byl někdo z dálky mohl pozorovat, bylo by se mu zajisté zdálo, že „Taurida“ letí po moři, jako jestřáb za kořistí. Mně byl měřítkem plavby prudký jednotvárný vítr, který na palubě bez ustání fičel, ačkoli bylo patrno, že je na moři povětří zcela tiché.

Letíme, letíme a tu vynořují se na severovýchodním obzoru špice stožárů, stožáry samy, paluby lodí a pak něco podivného, žlutého, uprostřed vody, jako skála nebo holý ostrov — jest to očakovské opevnění limanu. Zároveň objevil se na protějším západním břehu sám Očakov a s ním nastala zase nebezpečná plavba. Černé a červené, daleko od sebe vzdálené žerdi s jakýmsi košíkovým zakončením ční tu dvěma řadami z moře a udávají zhruba směr, kterýmž paroloď plouti musí, aby nevyletěla do povětří.

„Taurida“ umírnila asi o sto procent svůj let a vine se nyní opatrně jako had středem dráhy, kteráž by omezena byla, kdybychom ony daleko od sebe rozstouplé žerdi podle jich barvy šňůrami spojili.

Minuli jsme první, druhý vojenský strážný parník a kapitánové dali si pomocí hlásnic několik otázek a odpovědí; „Taurida“ pluje vždy pomaleji a teď se dokonce zastavuje. Nalezáme se na prahu limanu čili zátoky, do kteréž o několik mil dále Bug vtéká. Na levé straně vidíme na dosti příkrém břehu Očakov, a na pravé straně, v moři, velkolepá (očakovská) opevnění zátoky.

Zaletělo k nám táhlé, zpočátku slabé, ale vždy silnější a silnější pískání — ohlížíme se a vidíme, že se k nám od východní strany plnou parou žene parník. Patrno, že „Taurida“ na něho čeká, aby mu odevzdala část svého obecenstva. Smělec ten odvážil se sem dle úmluvy až z Eupatorie na Krymu, a cílem jeho je Očakov. Připlul a navázal se k „Tauridě“. Kdo chce do Očakova, přestupuje na něj. Zároveň přirazil k nám s pravé strany, od opevnění, malý vojenský parník, který nás kus cesty doprovodí, abychom někde do torpéda nevrazili.

Paluba „Tauridy“ obživla; v kajutách nezůstalo ani nemluvně. Všechno přehýbá se přes hrazení paluby. Cestující, ač nikdo nikoho nezná, pokřikují na sebe s paluby na palubu, vtipkujíce na turecké loďstvo, na blokádu Černého moře a na celý „komický“ počátek vojny. Všem bylo pojednou zase veselo.

„Je vidět,“ prohodil významně náš kapitán, „že se blíží čas obědu. Jakmile proplujeme skrze očakovská torpéda, zazvoní se a začnou podávat.“

„Taurida“ se opět hýbá, plujeme. Vojenský parníček před námi. Na pravo a na levo houpají se na vodě, jako obrovští červi, ta příšerná pouzdra, kterým se říká torpéda. Podobají se kolossálním kuklám bource hedvábníka . . . Místy plujeme tak blízko nich, že nás až mráz probíhá. Každému se dělá ošklivo, skoro všichni odplivují, ale nikdo se — ku podivu — nebojí. „Taurida“ pluje opatrně, jako po natažené struně, a kapitán s kormidelníkem dávají tak napjatě pozor, že by se neohledli, ani kdybys jim u hlavy střílel. Však mají také všechnu příčinu, neboť jen dost malé nedopatření, a bylo by po nás po všech i s „Tauridou“.

Stáčíme se zvolna kolem očakovského opevnění. Jest to mistrovské dílo námořní fortifikace, imposantní, nákladné a pro nepřítele strašné. Téměř uprostřed mezi oběma břehy zátoky (limanu) vystavěli tu Rusové na betonových základech podlouhlý ostrov a z tohoto ostrova udělali Cerbera, který řadami obrovských dělových jícnů vchod do limanu střeží a sám téměř nezranitelný jest. Na tři strany trčí tu velké a pevné batterie s děly největšího kalibru a od batterií vine se až do širého moře pevná zděná hráz, která ústí limanu tak svírá, že žádná loď stranou, u východního nízkého břehu přistáti a do zátoky jinak vplouti nemůže, než jako v trychtýři kolem očakovského opevnění. K tomu stojí ještě vedle opevnění a hlavně za ním řada vojenských parníků a opodál, blíže k západnímu břehu, plovoucí železná pevnůstka, druhá „Popovka“.

Vypluli jsme z torpéd, malý vojenský parník pluje stranou nazpět a „Taurida“ žene se opět rychle limanem vzhůru do řeky Bugu. Volají nás k obědu. Zasedáme.

Obědvalo se, jako na ruských lodích vůbec, výborně a vesele. Soused bavil souseda, sousedka sousedku, jakoby se odjakživa znali, všichni žertovali, všichni se smáli. Jenom na dolejším konci tabule, zrovna proti předsedajícímu kapitánovi, seděl mladinký gardový důstojník, který nikterak zábavy si nehleděl. Nemluvil nic, a oslovil-li ho někdo ze soudruhův, odpovídal roztržitě.

Byl to muž krásný, jakých i v nejmladší družině gardových důstojníků nemnoho se nalezá, svěží, kvetoucí, jemný a přece mužně křepký. Orlí nos, vysoké čelo a temně modré velké oči pod silnými, ale jako hedbáv měkkými bledými brvami, hustý a vlnitý zlatý vlas, čerstvé růžové rty pod nevelikým plavým knírem, tvář mírně plná, a silná krásná ruka byly hlavními známkami jeho statné, svižné postavy. Mládí a mužnost mísily se tu v obraz zvláštního půvabu, jehož sympathičnost zvyšoval ještě snivý výraz těch luzných modrých očí .... „Kdo jest ten zajímavý poručík?“ tázal se chvilkami druh druha, ale nikdo nevěděl odpovědi. Teprve když na kapitána dotaz byl vznešen, dostalo se nám žádoucího poučení.

„Jest to Mikuláš Vladimírovič Potačev, poručík třetího gardového jízdného pluku, a nese jakési listiny do Nikolajeva,“ pravil kapitán přidušeným hlasem svému sousedu na levo, a za chvíli věděli jsme to všichni. Poručík seznal asi brzy, že se pozornost celé společnosti na něho obrací, neboť sotva že poslední mísa byla odbyta, povstal, poklonil se dvorně společnosti a odešel na palubu. My ostatní ovšem zůstali jsme ještě přes zákusky a vyšli jsme teprv asi za půl hodiny.

Zatím změnilo se celé okolí a místo zátoky viděli jsme na pravo i na levo nízké břehy s vesničkami a řadami vysokých větrních mlýnů. Zmizelo moře, zmizel liman, propásli jsme i hrdla Bugu a plujeme pracně proti proudu toho majestátního veletoku.

Břehy dolejšího Bugu jsou velmi jednotvárné: zelené sice a osadami dosti hustě obložené, ale prosté vší romantiky a malebnosti. Nikde ani stromečku! Řady větrních mlýnů, jako vojáci nahoře za vesnicemi postavených, jsou tu jedinou stafáží krajinek. Monotonie zrovna k zívání! V takových březích pozbývá zajímavosti i sám Bug, jehož vlny arci mocně buší do boků naší „Tauridy“.

Konečně — stromy! Ba háj, zahrady!

Jaké kouzlo spočívá v tom zjevu, když je vzácným! Vidíme daleko před sebou, na pravém břehu, malebně do vrchu se vinoucí skupiny domů, věže, ba i minaret, skupiny jasně zelených stromů a na svahu k řece listnatý háj v plném rozkvetu. Krajina se změnila, ale bohužel tím končí také naše plavba. Již vítají nás zase vojenské parníky s malými lesklými děly, zase objevují se tu a tam mocné batterie, teď zahýbá se řeka, před námi strmí les stožárů a dlouhý přístav, plný velkých parníků, a nad ním první ulice města — jsme v Nikolajevě.

Přístav Nikolajevský je pln velikých parníků, obchodních a vojenských. Co v oděsském přístavu zůstati nemohlo a nesmělo, uchýlilo se sem. Do Nikolajeva zajíždějí válečné parníky ku správce a čištění.

Jest to imposantní přístav, který se i velkým námořním přístavům vyrovná. Zde stavěly se „Popovky“ a vojenské lodi, neboť dle pařížské smlouvy nesmělo míti Rusko žádných vojenských lodí na Černém moři. Nikolajev je na Bugu a toho se ovšem pařížská smlouva netýkala. Zde vycvičily se první torpédové lodice v útocích na velké broněnosce.

Nikolajev je město zcela dle obecné façony venkovských měst ruských vystavěné: nad míru rozsáhlé, strašně tiché a v létě parné jako Sahara. Ulice jsou široké, k nepřehlednutí dlouhé a na stopu prachem a pískem pokryté. Podél chodníků svěšují kvetoucí akacie a ajlanthy své jako spařené větve. Domy jsou nízké a většinou přízemní; jedno poschodí je vzácnost, dvě — zázrak. Příčinou toho je nedostatek kamene a hlíny. Bláta bylo by dosti, neboť všechna dosavadní tepla nedovedla vysušiti pontinských bažin v některých odlehlých ulicích. Tedy nízké domky se zelenými střechami, u každého domku rozsáhlý dvůr a zahrada, nízké kostely se štíhlými věžemi, jejichž počet je legie, konec města téměř nedozírný, toť ve hlavních rysech podoba Nikolajeva.

Všude ticho. Tiše jako v peřinách ujíždí tu a tam nájemný „faeton“ s dvěma vychrtlými valachy hlubokým prachem, a velkolepý oblak rozejeté prsti zdvihá se od kol a koňských kopyt. Slunce pálí, povětří odpočívá a lidé bojí se vyjíti na ulici. Jen tu a tam zametají vypálený chodník bohatě krajkované vlečky několika dam z Oděsy, kteréž se odsud blokádě černomořských přístavů posmívají. Však jsou hezké, a proto budiž jim odpuštěno.

Vyhledav svého dávného přítele, kterýž byl tehda prefektem nikolajevského gymnasia, „procestoval“ jsem s ním město a oba městské sady. Sady tyto — „Spask“ a „Lesky“ — jsou cosi neobyčejného. „Spask“ pozůstává téměř jenom z velikých, na počátku léta květem jako bruselskými krajkami zevnitř i mezi haluzemi ověšených akacií a divokých olivek, jest tou dobou naplněn silnou, až opojnou kořenitou vůní a má všude stín jako v jeskyni. „Lesky“ pak jsou již vrcholem všeho, čehož zde člověk může očekávati. Park tento jest rozložen po levém břehu Bugu a má stromoví zrovna krymské: obrovské jasany, javory, olivy, moruše, lípy, štíhlolisté duby, osyky, akacie a střemchy, ba i řady topolů! Půda jest samý pahorek, samá kotlina, všude hluboký stín lesní a fontány s vodou jasnou jako křišťál a občerstvující jako kysibelka. Sladká vůně smíšené chuti vane hájem a v haluzích klokotá, pištı a hvízdá sbor nesčíslných opeřených pěvců.

Přišedše k malebnému pahorku, jehož úpatí v bujném kapradí mizelo a boky grandiosními skupinami oliv, moruší a osyk obstoupeny byly, zaslechli jsme dusot a praskání větví, jako když někdo rychle s kopce se řítí, a vskutku vyrazil asi na padesáte kroků před námi z houští mladý ruský důstojník, přeběhl cestu a zaměřil rychle k městu.

„Viz, toť ten zajímavý mladík, o němž jsem ti prve vypravoval,“ zašeptal jsem svému příteli.

„Je-li možná?“ podivil se tento. „Mikuláš Vladimírovič....? Toho jsem zde již asi dvakráte viděl....“

Sotva že byl můj přítel tato slova pronesl, zazněl shora nad námi s pahorku pronikavý výkřik:

„Mikuláši! Duše moje! Vrať se! Zahyneš tam!“

Ale poručík neslyšel již anebo nechtěl slyšeti.

Odstoupili jsme dále do cesty a pohledli vzhůru k temeni pahorku. Tam stála pod mladým, štíhlým jasanem děva s mohutným černým vlasem a — tak zdálo se aspoň zdola — černýma jiskrnýma očima. Byla elegantně, ale prostě oděna, široký slaměný klobouk visel jí v týlu na široké hedbávné stuze a na hrudi plála jí čerstvá nádherná kytice. Dívka držela se pravou rukou jasanu a hledíc upjatě za odkvapivším důstojníkem tiskla si levou ruku na čelo, jakoby mocné vzrušení citů přemáhala.

(Pokračování.)

Zpěvník Jana Buriana.

Od **Svatopluka Čecha.**

(Pokračování.)

Lázně v ledovatém toku
uchránil jsem pána z Borce,
který po dceřině boku
do svého se vracel dvorce
z pozdní jakés výpravy.
Dobře v luny bledé záři
zřel jsem obě postavy,
mládí květ a zvadlé stáří.

Starce znal jsem; jeho dceru
poprve jsem spatřil tady
v čarovábném pološeru.
Slaví pověst její vnady,
a co měsíc stříbrem jasnil
zastínilo všechny chvály,
ač-li brach, jenž věčně šálí,
klamných vděků nepřibásnil,
které mizí v denním svitě.
Z kožešiny neforemné
právě vyhoupla se hbitě,
jasný motýl z kukly temné.
Do sněhu se v lehkém skoku
svezla s malovaných saní,
přivila se otci k boku,
objala mu šiji dlaní.
Dosud leknutím se chvělo
úměrné a štíhlé tělo
v sametu a krajkách zdobných,
v soboliné měkkořasé,
s leskem drahokamů drobných
na ramenou, hrudi, vlase,

které v jiskry skotačivé
měnily se při měsíci;
obličej v té záři snivé
podoben byl elfa líci,
ze stříbrných svitů tkané,
noci kouzlem prochvívané.

Znal mě šlechtic. Tisk' mi ruku,
vzdával díků slova vřelá.
Dcera jeho beze zvuku,
dosud bázní rozechvělá,
pohledem jen ke mně letla;
ač se pod obočím v šeru
kryla družná jejich světla,
přísahati chtěl bych věru,
že tam zasvítily jemně
nejkrásnější oči země.

Zatím vzadu ze závěje
vozataj se pracně sbírá,
k ukroceným ořům spěje;
ale dívku bázeň svírá,
váhá vrátiti se v saně,
až mi se rtů sklouzlo maně,
důvěru-li ke mně cítí,
že chci sám jí vozkou býti.

Dík mi vzdaly její hledy,
usedla hned bez ostychu;
ale žertem otec šedý
v srdečném jí káral smíchu:
„Můj ty bože! Nevíš ani,
co to tropíš, dcero zlatá:
na kozlík že panských saní
svedla's arcidemokrata!“

Sedl k ní; vstoup' kočí za ně;
já hvizd' bičem v ostrém šlehu —
rozjely se pestré saně
jako loďka mořem sněhu.

Přes jiskřivou bílou nivu
u noh krásné dívky letě
snil jsem, že to krajem divů
jedu po neznámém světě,
ustrojeném v úběl samý,
stříbro, křišťál, drahokamy.
Rolničky pak rozpustilé
tak mi zněly sladce, mile,

jakby anděl, přeletaje,
zlatoperých křídel konci
rozechvíval snítky ráje
s perlovými květů zvonci.

Často v zimní krásné noci
sanicí jsem letěl svižnou;
ale tenkrát čaromocí
zajala mne nedostižnou:
byl bych letěl chutě k ránu,
byl bych letěl světa šíří
lehce po sněhovém lánu
jako po labutím chmýří . . .

Avšak tu již osamělý
s hustě posněženým krovem
Borecký se dvorec bělí
v hustém šiku topolovém;
pod střechýlů věncem skvělým
větvic ojíněných sítí
zámeček jak okem bdělým
ozářeným oknem svítí
vábně do zimního kraje,
návratu svých pánů ždaje.

Vřele děkovali znova;
zápřež na to šlechticova
dovezla mě letem domů;
ale zpátky každou chvíli
zřel jsem na skupinu stromů,
z níž vyhlédal zámek bílý
až mi skryly hvozdy tmavé
světélko tam třepetavé . . .

Od té doby v moje snění
často sladkou hudbou vpadá
rolniček a podkov znění;
postavy té štíhlé vnada
ve stříbrném luny jase
myslí mou se kmitá zase,
dívčí líce něžné tvary —
vari, luzný stíne, vari!

4.

(Stará Běta.)

V tom týdnu přibyly mně čtyři dlaně
a krky dva. Však dvorec stačí na ně!

Jak mění čas! V mé paměti tak živě
tkví obraz Běty statné; vidím zhusta
tvář její pěknou, smíchu zvyklá ústa,
s nichž slovo každé lapali jsme chtivě,
když na zápraží domu za soumraku
neb v zimě u praskavých kamen v koutku
nám bájila o princezně a draku,
o perníkové chatě, o kohoutku.

S let dětských vyrůstala v našem statku,
jsouc chudé vdovy jedinačka dcera;
na kroku každém provázela matku,
jež u nás dlela z jitra do večera,
ve dvorci, v polích podělkujíc čile;
a když smrť náhlá rodičku jí vzala,
tu děvečkou se u nás dcerka stala,
a vzrostla v děvče statné, prostomilé.

Leč dělník mladý popletl jí hlavu.
Šla s mužem pak až kamsi na Moravu
a nic jsme o ní neslyšeli více;
jen časem v paměť stoupaly nám dětem
ty její věrné oči, dobré líce
a písně s pohádkovým zlatým světem.

Teď po toliku let se náhle vrací,
tvář samá vráska, vlasy zpola šedé,
pne ke mně ruce, zmozolené prací,
a s okem slzavým řeč tklivou vede:

„Již poznáváte sotva známé tahy
v té síti vrásek; též mé zraky mohou
jen z těžka ve vás, hospodáři drahý,
zřít hoška, jenž si hrával u mých nohou
a přítulně mi sedal na kolena.
Vy statný muž jste — v nejkrásnějším květu —
a já již zvolna s bohem dávám světu;
můj šedý vlas, má ruka zmozolená,
že trudů života i muk a pečí
jsem zakusila dost, vám nejlíp svědčí.
Zle dotkla se nás v dálce ruka boží:
muž trapnou nemocí byl poután k loži
jak Lazar mnohá leta; břímě všecko
tu spočívalo na mně, muž i děcko.
Však sílilo mě nebe — soucit znají
též lidé dobří v moravském tam kraji.

Než kdy smrť muži trýzeň ukrátila,
tu podivná mě touha zachvátila:

Ves rodná stále kynula mi z dáli,
ten kostel známý vídala jsem v duchu,
let mladých zpomínky mně v srdci hrály
a zvony Třemšínské mi zněly v uchu.
Zpět domů, domů! přání srdce hnětlo,
tam žití ukončit, kde mládím kvetlo,
a k matce pak si lehnout v rodnou půdu.

Zde jsem a ráda lopotit se budu
za kousek chleba z domácího role —
jen k hrobu donésti to žití holé.
I moje Maruška již silná dosti
a práci zvyklá, vzrostlá v počestnosti;
i ta snad někde službu najde tady.
Můj první krok mne vede v tento statek,
jenž plný vzpomínek na věk můj mladý
jest minulosti drahé pozůstatek.
I ptám se vás — kéž v odvět: ano! dáte —
zda pro nás některou snad práci máte?"

Já pohnut — přiznávám se — hleděl na ni
i na dceř její, dívku líce smavé
jak libě rozvitý květ v záři ranní.
Půl vesela, půl v tísni ostýchavé
zde stála, hledíc na mne jasným zrakem,
tak plným života, tak svěží záře —
máj prosté duše skví se v oku takém.
A mile slušel k růžím oblé tváře
ten šátek rudý s drobounkými kvítky,
jenž v babku svázán kolem uší splýval,
i jiné kroje moravského zbytky
v tom šatě prostém, halícím jí tělo,
jež mladou svěžestí a silou vřelo.

(Pokračování.)

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Z české literatury.

Tři povídky. Ve verších napsal *Karel Leger*. V Kolíně 1887. Nákladem vlastním.

Mezi mladšími povídkáři veršem Josef Jakubec a Karel Leger jsou nám nejsympatičtější. Od Jakubce nemáme sic v rukou dosud ani jediné knihy, leč tím jsou vinny poměry nakladatelské a nikoliv autor. Jeho četné, velmi originalní práce již dnes mu zabezpečují místo mezi nejskvělejšími zjevy naší současné poesie. Nic nevadí, že širším kruhům českého obecenstva není znám dle zásluhy — cestu k uznání si najdě.

Leger ji už našel. „*Tři povídky*" jsou šestou jeho publikací a neváháme dodati, že stejně svěží a zajímavou, jako byly předešlé. Tóny, s kterými se zde potkáváme, zazněly nám již plně ve „*Verších*" z roku 1881 a to především ve čtyřech romancích „*Jaro*", „*Léto*", „*Podzim*" a „*Zima*". Je to nejoriginalnější struna Legerova a „*Pohádka z naší vesnice*" i „*Všední život*" jsou mezníky, jak znenáhla sílila a mohutněla. Leger smělým a bezpečným krokem spěje k vytvoření českého románu veršem. Dosud podává nám z něho fragmenty. Jsou vskutku roztomilé i mnohoslibné a jsme přesvědčeni, že k obrazu velkému, mnohotvárnému, s hlubokou socialní perspektivou a specificky českou barvitostí, dojde za nedlouho.

Náš venkov s našimi maloměstskými a vesnickými poměry jest půdou, odkud Leger motivy nejraději čerpá. Žijeť sám na venkově, jeho názor může býti tudíž jistý a bezprostřední. Maloměstská honorace a intelligentní, novověký statkář jsou postavy, které nám kreslí z popisu na mnoze jiného, nežli jak bývá v našich četných vesnických povídkách. V tomto zvláštním a nově zbarveném pojetí vězí nemalý kus Legerovy originálnosti. Skutečnost, doba současná hlásí se z nich důrazně. Leger čím dále výlučněji k realismu se kloní a jestliže kde nalezáme stopy romantických reminiscencí při kresbě povah nebo situací, spadají na účet doby, v níž Leger literárně vyrostl.

Zápas těžkého lámání hmoty v určitou formu má ovšem Leger již dávno za sebou. Tím větší tedy lze při něm klásti požadavky. Že jim dovede nejednou plně vyhověti, přesvědčuje nás hned první z jeho „*Tří povídek*".

Je to prostý, jednoduchý obrázek „*V kostele*". Za soumraku vešla do chrámu krásná mladá paní. Šat má smutečný, v líci lze jí čísti trpké hoře. Za co se modlila, nač vzpomínala? O tom nám vypravují dvě známé klepny kmotřičky, které v zadní lavici kloní staré hlavy nad nebeklíče. S jemnou, umělecky nad míru vhodnou a účinnou ironií nechává Leger z pomluv, jimiž proud jejich výmluvnosti přetéká, vyzírati pravdivému obrazu života mladé paní. Byla kdysi krásnou, chudou dívkou. Rodiče násilím ji dohnali k starému, bohatému ženichu, aby se zachrá-

nili před nouzí, která jim hrozila. Poslechla, když všecky prosby byly marny, ale surový manžel hned po svatbě vyhnal otce jejího jako žebráka. Však ani k ní lépe se nechoval. Časté bývaly mezi nimi spory a když shledal, že k němu lásky necítí, přilnul k hospodyni. Nešťastná paní odešla k rodičům. K muži vrátila se teprv, když těžce onemocněl, aby mu sloužila. Odpudil ji od sebe pryč a umíraje veškerý majetek odkázal hospodyni. Krásná paní pláče — nad zmařenou mladostí. Když choti chtěla vše odpustit, vše zapomenout, pro něho se obětovat — bylo již pozdě a jí zbyl už jenom život smutný a pustý . . . Sousedky však lítosti její nevěří: „Hle, ve krajkovém límci skvost má drahý, skvělý, ten za života muže nikdy neměla . . . to démanty jsou jistě!" — A básník dodává ironicky: „Slzy to jen byly, jež v krajkovém se límci maně zachytily."

V tomto jednoduchém dějovém rámci podal Leger kus pravdivého, procítěného života. Obě kmotřičky klepny jsou rozkošně karakterisovány. S nízkým ovzduším neblahých poměrů kontrastuje skvěle ideální, krásná povaha mladé vdovy. A přec i s takovými setkáváme se ve skutečnosti. Celek i přes to, že jest ironicky zabarven, dojímá. Kresba jest úměrná a delikátní, dialogu užito mistrným způsobem.

V širší kontury jest rozpředena povídka „*Labe*". To jest již zřejmý náběh k románku a nelze tajiti, že nejednou stránkou šťastně koncipovaného. Pan Lubas stal se plnoletým a vrací se domů ze studií, aby ujal ve svou správu statek při Labi. Tam hospodařil doposud strýc poručník a náš rek se chystá přísné na něm vyžadovati účty. Sám chce býti rolnictvu apoštolem a když spatřil, že zrádné Labe urývá mu kus za kusem zděděné půdy, jest pevným jeho úmyslem řeku zregulovat. Všecky tyto záměry rozbije osud. Hněv jeho na poručníka roztál hned při prvním spatření sestřeničky Flory. Když se jí svěřil se svými plány, vysmála se mu: „Je těžko opanovat proud ten zdivočený, tak těžko skorem, jako vládnout srdcem ženy!" Bohužel pan Lubas o obojí se pokouší co nejúsilněji. Do sestřeničky se na smrt zamiloval a nešetří ničeho, jen aby vyhověl všem jejím choutkám. Proti Labi staví hráze a když na obé nestačí důchody, vypomáhá ochotný strýc poručník. Konec snadno lze předvídati. Rozvodněná řeka jarním přívalem strhala hráz a krásná Flora má slibné úsměvy pro všecky ctitele. Pan Lubas je nucen odstoupiti statek poručníkovi. Chtěl si nad nezdarem všeho vzíti život. Ale pohled na Floru a jejího nápadníka, brodící se kalnými vlnami od zahradní besídky, kde je byl labský proud zaskočil, svojí komikou ho rozesmál. Odešel do Prahy a začal znova studovat.

Tím končí se první oddíl. Uplynulo několik let. Flora stala se paní notářovou, ale život ji netěší. Její ctižádost se nesla výš, ač jinak bez odporu vzala si dle otcova přání muže obstárlého. Marně týž plní podobně jako dříve pan Lubas vše, nač jen si rozmarná její hlavička vzpomene. Už také i labský statek, který obdržela věnem, jest zadlužen a nyní, nežli se dostaví katastrofa, třeba šetřit. Takový byl notářův úmysl, když Floře napadlo, aby k vůli většímu společenskému lesku stala se paní — poslancovou. Nastalyť volby do sněmu a slaboch manžel jako vždy činí i tenkráte, co mu Flora přikazuje. Kandiduje přes to, že pražský klub důvěrníků voličům za poslance doporučil doktora Lubasa.

Pan Lubas tímto způsobem se octnul v rodišti po druhé. Má nejvíce nadějí, že bude zvolen, avšak krásná Flora dovede jej znova přilákati do sítí své koketerie. Do schůzí voličů nechodí, propásl okamžik nejdůležitější při dostavenícku s Florou a když se tato přesvědčila, že její manžel přichází ze schůze s triumfem a že nazejtří dojista bude zvolen — panu Lubasovi se vysmála. Zdrcen víc její prohnanou úskočností nežli neúspěchem své volební cesty, vrací se pan Lubas na loďce ke druhému labskému břehu. Zamyšlen a roztrpčen na život upustil vesla, loďku strhl proud a snílek náš zhynul v labských zrádných vlnách.

Leč i pana notáře po volební vítězné vřavě očekávalo překvapení. Statek prodlužený nedal se držeti, musil jej, jako před tím pan Lubas, postoupiti Flořinu otci.

Toť stručný děj povídky „Labe". Konec vyznívá ostrou politickou reflexí.

Perspektiva, kterou vrhá tato báseň na socialní naše poměry, jest velmi neutěšená. Se stránky pouze umělecké snad bychom si přáli, kdyby bylo zůstalo jen při první části a o sobě jinak zdařilému obrázku nebyl dán širší společenský podklad oddílu druhého. Ale zdá se, že Leger tak učinil zúmyslně. V básni nalezáme po různu plno kousavých narážek. Tyto jeví se tím výrazněji, když o ní uvažujeme jako o celku. Kapriciosní, rozmařilá Flora, potměšilý, vypočítavý její otec, nepraktický snílek Lubas, slaboch manžel notář, venkovský žurnalista Oldřich Mandelinka a k tomu ještě několik postav ze slaboduché maloměstské honorace jsou exempláry zajisté dobře ze skutečnosti vypozorované, ale nikde k nim nenalezáme jasnějších folií. Pessimistické zakončení je zde toliko doplňkem sourodým. Z toho viděti, že básníkovu ruku vedl zrovna v této příčině určitý záměr.

Báseň *„Labe"* není také v skutku leč jizlivou socialní satirou. Chmurným její důslednostem ve hnijící vodě našich poměrů nikterak nelze se diviti.

Povídka *„Na osamělém dvoře"* vyniká originalní zápletkou. Statkář, obstárlý již mládenec, po noci trochu divoké se probudiv vzpomněl si, že včera večer z veselé společnosti u Příborských si přivezl hosty. Šampaňské šumělo mu v hlavě víc nežli zrovna bylo potřebí a tak již ani neví, kde a jak švarnou paničku a jejího směšného manžela na noc opatřil. Ptá se starého sluhy a hospodyně Berty, ale co odpovídají, zdá se mu býti zmatené a nesrozumitelné. Konečně pečlivě vyšňořen sám hledá hosty, leč nalezl — krásku samotnu. Pana manžela ztratili někde na cestě. Koketní panička přijímá s úsměvem galantní služby, které jí činí při toilettě, a lituje osudu jeho, že žije tak osaměle a že svůj mladý život promarnil bez lásky. Nebylo tomu tak docela a aby ji přesvědčil, vypravuje náš rek dobrodružství, které v něm dosud budí sladkobolné vzpomínky.

V divokém přívalu hledal kdysi z večera útočiště v krčmě při silnici. Nalezl tam, z podobné as příčiny, mladou krásnou dívku, kterou zpilý jakýs dotíravec chtěl obejmouti. Ujal se jí, nastala rvačka a že byl sám proti množství, musili utéci. Aby je zachránil, zavřel hostinský oba do pusté komůrky, kde spolu strávili noc. Usnula mu v rukou jako poplašené malé děcko, ale nedotknul se jí ani zlou myšlenkou. Nicméně

její zjev hluboko se mu zaryl do srdce a když ráno se loučili, za kytičku, kterou měla za živůtkem, dal jí v upomínku prsten s amethystem. Tu kytičku má doposud — nosí ji na srdci a jest mu v nudě všedního života sladkým talismanem. Dívky již nikdy nespatřil. — Tento sentimentální výkvět staromládeneckého života uvítala však panička divným, jedovatým smíchem. Sňala s ruky prsten s amethystem a podala jej úžaslému reku — tou dívkou byla tehdá ona! A směje se neustále, jízlivě, i když konečně pan manžel, všecek zmrzlý a promoklý, se dostavil, i když při loučení našemu hrdinovi ruku na rozchodnou podávala. Illuse prchla — zbyla opět mrzutá, všední skutečnost, z níž tušíme jako na posměch vyznívati Horácovské: Carpe diem!

„Na osamělém dvoře“ jest bravurní kousek Legerovy umělecké techniky. Tvoří zajímavý pendent k obrázku *„V kostele“* a nestojí za ním co do ceny nikterak.

Knihou touto předvádí se nám Leger opět se své nejlepší stránky. Lahodný, hudební verš vyjadřuje každou myšlenku bez násilných obratů, takřka hravě. Pružná ohebnost jeho však nesvedla básníka ku zbytečným šířkám. Děj se vhodně stupňuje až k poslednímu akkordu, který vybíhá ve hrot silně kalený. Zvlášť obě kratší povídky vynikají effektní, mistrnou stavbou. Dikce a způsob vypravování jeví nezapřené tahy Legerovy individuality. Je to jarý, svěží proud, který dýše skutečnou září poetickou v každém tempu.

Leger umí se dívati v život a v tom spatřujeme záruku stálého rozvoje. Dovede, když chce, rovněž srdcem zachvěti. Čítáme *„Tři povídky“* k nejlepšímu, co napsal. Vyšly *vlastním nákladem* — to literární naše poměry karakterisuje. *Fr. Kvapil.*

Listy o divadle.

Píše *Josef Kuffner.*

Čtvrtá z původních novinek letošního repertoiru byla *Stroupežnického* historická veselohra *„V panském čeledníku“*. Tentokrát neměl Stroupežnický tolik štěstí, jako před ním Šubrt a Štolba.

V panském čeledníku je zase kus z onoho dřeva, z něhož byly řezány Zvíkovský rarášek a Paní mincmistrová. Obě veselohry dodělaly se na jevišti pěkného úspěchu. Zvíkovský rarášek, kdykoliv se po delší době opakoval, vždycky se líbil. Historické postavy se vším kostumem doby mají zde roli a dobývají vděk obecenstva.

Autor považoval tuto zevnější — řekněme i *kulturní* stránku obou her, neboť hleděno i starého způsobu života a řeči — za hlavní činitele pěkného úspěchu a odhodlal se napsati třetí kus téhož genru. Avšak úspěch nové veselohry, jak řečeno, zůstal daleko za předešlými.

Je to okolnost poučná.

Nová veselohra nemá dramatického děje, postrádá jádra, které by o sobě mohlo na divadle zajímati. Těch několik výjevů, které se na Cerhonickém zámku za návštěvy pana rytmistra Talácka odehrávají, jsou sice zcela v duchu doby, ale nedovedou diváka upoutati. Jsou příliš

malicherného, všedního druhu. Malichernost a všednost nevadí ovšem podnětům veseloherním, ale jen pokud jich uprostřed obratné zápletky vtipně použito. Tohoto spřežení však se nové veselohře právě nedostává. Autor spoléhal úplně na sílu koloritu, na působivost zastaralé řeči. A přepočítal se.

Po prvním představení odhodlal se zkušený dramaturg provésti korrekturu. Vzal dílo znovu do ruky a některá místa v dialogu, jež zvláště zdlouhavě působila, statečně seškrtal. Výsledek však přece nebyl uspokojivý. Kus stal se kratším, dialog se už nevlekl tak trapně, ale jádru zajímavosti nepřibylo.

Takový kulturní obrázek bez dramatického života má stejný osud na jevišti, jako tak zvaná lyrická dramata. Obecenstvo chová se k nim netečně. Nejkrásnější básnická místa přicházejí na zmar. Není to nevděk, nýbrž přirozený následek místa. Každá zajímavost má své místo, na něž chce býti postavena, aby působila. Jiný zájem si přinášíme do návštěvy musea, jiný do návštěvy divadla. Jinak jsme rozpoloženi, když doma vezmeme do ruky knihu, a jinak, když se v divadle posadíme před oponu. Co má působiti v divadle, chce býti *dramatické.*

Zákony dramatické skladby nevynalezeny jen na sekaturu dramatických spisovatelů. Souvisí těsně s ústrojím lidské vnímavosti. Byly dlouho tajny jako zákony přírody. Geniální tvůrcové uhodli je instinktivně. Pak po dlouhé zkušenosti stanoveny a formulovány.

Podle těch zákonů líbí se něco jiného při čtení, něco jiného při vidění a opět jiného při poslouchání. Něco jiného v knize a jiného na divadle. Na divadle především to, čemu se od sta let říká dramatičnost.

Spisovatel ovšem těžce nese, že s tak malým vděkem přijímá se jeho pracně nastřádaný kolorit. Práce bez úspěchu znamená vždy zmařenou naději a to je trpké. Mám však za povinnost, vysloviti obavu, že by v tom ohledu mohlo býti čím dál hůře. Onen tak zvaný starobylý kolorit zdá se mi býti pro jeviště působivůstkou velmi nespolehlivou. Při prvním kuse konal úplně svou povinnost. Chutnal jako delikatessa. Při třetím zůstavil lhostejnost, při čtvrtém mohl by vyvolati dojem protivné manýry. Dlužno pamatovati, že ten staropoctivý způsob řeči *není o sobě krásným*, aspoň po našem nynějším vkusu není. Je pouze zajímavým a zajímavost přestává, jakmile se s věcí blíže seznámíme.

Velice amusantní kousek je Valabréguova tříaktová veselohra *Manželské štěstí.* Se značnou dosí satyrického názoru vyvozuje humoristické konsekvence některých slabých stránek moderního manželství francouzského. První akt je výtečný co do genrového tónu veseloherního. Také první scény druhého jednání mají jemná a vtipná pozorování. Ale pak mění se veselohra neodolatelně ve frašku a to ve frašku zmatkového rázu, po způsobu překotných švand Hennequinových.

Rozhledy přírodovědecké.

Píše *Bedřich Katzer.*

(Fotografie ve službách hvězdářství. — Největší zima v Asii. — O padání listí. — Ovocné lesy. — Stáří stromů lesních. — Výživnost hub. — Škodlivost kalných piv. — Žádný život bez bakterií. — Nový spůsob spaní. — Světlo ve školách. — Pevný kyslík. — Hliník a elektřina v metallurgii. — Objevení nového prvku. — Význam periodické soustavy prvků. — Otrávení arsenikem a mumifikace mrtvol.)

Jako vždy ve svých Rozhledech obrátíme i dnes na prvním místě pozornost ku hvězdnému nebi. Když bratří *Henryové* v Paříži před několika měsíci pomocí fotografie objevili novou mlhovinu poblíž hvězdy Majy ve Plejadách, kterou teprve po té prof. Struve v Pulkově ohromným refraktorem spatřil, už skoro zdálo se z hlučného jásotu, jakým *fotografie ve službách hvězdářství* vítána, že nadešla doba, kdy tajemná klenba nad námi valné části tajností svých bude zbavena, a že ve fotografickém atlantě pěkně doma, bez obtíží a zvláštních zařízení, lépe a úplněji budeme moci viděti vše, co na obloze jest, než kdybychom skrze ostrá skla sebe více do ní se zahleděli. I staří, honění hvězdáři byli u vytržení nad novou vymožeností a slibovali si z ní výsledky velkolepé. Hlavně *Mouchez* poukázal v souhrnném přehledu fotografií nebe, jež v Paříži do konce r. 1885 byly zhotoveny (Compt. rend. 1885, č. 3); k velikým výhodám nové pomůcky astronomie, kterou nabyti lze v kratičkém čase zevrubnějších map hvězdářských než nejdovednější kreslíř může vyrobiti za několik měsíců, a to map, na kterých ustanovení polohy a všeliká měření dají se provésti snadně a dokonale, na kterých tělesa nebeská s patrnou rychlostí pohybu, jako na př. nové planetoidy, neznámé oběžnice za Neptunem, neznámé družice planet, nové vlasatice a p. mohou býti lehce postihnuty, atd. atd. Nedivno, že mnohoslibné fotografii na všech hvězdárnách věnována značnější pozornost a vykonány četné práce, které jednak potvrdily, že fotografie ovšem dovede poskytnouti výhod nemalých, ale také ukázaly, že se od ní nesmí očekávati příliš mnoho. Na př. *C. Pritchard* (Proceed. of the Royal Soc. 1886, XL., str. 449) upozornil, že dlužno při měřeních šetřiti velké opatrnosti a že nikdy na jediné desce fotografické nesmějí se prováděti, a *C. Wolf* (Compt. rend., CII. str. 476) dokonce uvádí případy, kdy fotografie sváděla a lhala. Bylť totiž Wolf r. 1874 zhotovil mapu Plejad, která od výše zmíněné fotografie bratří Henry ve mnohých kusech podstatně se liší: některé mlhoviny jsou na fotografii pozměněny nebo vůbec neexistují, mnohých hvězd tam rovněž není, jiné jsou zdvojeny nebo s odchylnou světlostí vypodobněny, z čehož mohlo by se souditi, že Wolf špatně pozoroval a nesprávně kreslil. Avšak nejnovějšími výzkumy *Rayetovými* z roku 1885 a 1886 byla udání Wolfova úplně potvrzena nebo jen malinko pozměněna, z čehož plyne, že *fotografie neukazuje všech předmětů*, po případě neukazuje je tak, jak při pozorování přímém je vidíme. Už z té příčiny nemůže přímé pozorování nikdy nahraditi, tím pak méně, any fotografie nebe nepochybně budou pokaždé jiné podle spůsobu, jakým jsou zhotoveny, kterážto rozdíly jsou horšího druhu nežli ony individuelní rozdílnosti pozorovatelů podmíněné.

Oko lidské jest přece ústroj, jehož pozorování vždy bude lze přímo přirovnávati. Naproti tomu arci nesmí se podceňovati, že fotografie dovede prozraditi jsoucnost těles, která jinak zůstala by nám povždy neviditelna. Nemůže-li tedy nikdy přímé pozorování učiniti zbytečným, přece bude fotografie vždy výbornou pomůckou hvězdářskou.

Abychom nemusili hned z Plejad seskočiti ku předmětům čistě pozemským, zastavíme se na chvilenku při věci, závisející na pohybu naší země v prostoru světovém a která nad to v době zaslzených očí a hejlů nosních jest nám velmi blízka. Známoť, že zima spůsobena jest jako ostatní časové roční sklonem osy zemské k ekliptice, následkem něhož v době, kdy země slunci jest nejbližší, paprsky jeho na severní polokouli naši nejšikměji dopadají a tudy nejméně ji ohřívají. Když u nás sklesne teplota jednou na 20° pod nullu, kdo nemusí nerad odvažuje se ven, začež však vyvstanou ihned pověstní „nejstarší lidé", kteří na nic podobného se nepamatují. Co bychom říkali, kdyby k nám přišla zima, jaká zavládla ve Verchojansku a, kteráž asi jest *největší zimou v Asii.* Na meteorologické stanici tamější pozorována na lihovém teploměru v prosinci r. 1871 zima — 63·2° C a 15. ledna 1885 dokonce — 68° C; průměrná teplota celého měsíce toho byla — 52·7° C.

Chválím si naše zimy. Člověk i když sám někdy zuby jektá a nestačí-li kupovati uhlí a dříví, přece vidí, že temperatura ještě jest snesitelna, na luze vrabčí, která s větším křikem slétá se ke stavením, a na haluzích stromů a keřů, na nichž visí ještě cáry loňských plodů, ba i listy, nejsou-li docela zelené jako stromečky při nejkrásnější naší slavnosti zimní. Divná věc *s padáním lupení!* Některé stromy drží své zčernalé listy až do pozdní zimy, jiné někdy v letě už jsou všecky holé, mnohé takřka ode dneška na zítřek listí ztrácejí. Proč a kdy se to děje, bylo nejnověji od *H. Molische* vyzkoumáno. (Sitzber. d. k. k. Akad. d. Wiss. Math.- nat. Kl., XCIII., 1886, str. 148.) Jestliže vypařování vláhy z větví, na vydatnou transspiraci uvyklých, náhle se omezuje, ztrácejí listy. Totéž naopak stane se u větví málo transspirujících, když kvapněji se vysušují, na př. u Begonie, jehličnatých stromů a p. Porušení kořenů následkem přílišné vláhy v zemi, nebo následkem přesazení do květináčů a p., kterým přijímání vody se stěžuje, mívá též za následek opadání listů. Také nedostatek světla způsobuje odpadání listů, zvláště u bylin se šťavnatým lupením. Vysoká teplota podporuje odpadání listů a nezbytnou podmínkou jeho jest dostatek kyslíka. Stromy, k nimž vzduch nemá zcela volného přístupu, podržují listí své nejdéle a větve do vody vnořené mnohem déle drží své lupení než větve téže rostliny na vzduchu přechovávané. Uvedené okolnosti arci pouze podporují pravou příčinu opadávání listí, která v tom záleží, že když část obsahu bunečného přejde z lupenů do zakrnělých částí rostliny, na spodu řapíku vytvořuje se vrstva buněk korkových snadno trhavých a tudy opadání listů způsobujících.

Tu hodí se připojiti některé zprávy lesnické. V Němcích počíná se vzmáhati proud čelící, kde činiti se dá, ku zakládání *lesů ovocných.* Všude tam, kde zalesnění jest nutno, ale pozemky pro lesy jehličnaté jsou příliš dobré, ať pokusí se o zalesnění stromovím ovocným, které musí poskytnouti náhradou za počáteční větší náklad nepoměrně větší

užitek než lesy obyčejné. Vysvítá to z toho, že tam, kde ovocnářství v přibližném rozsahu jest zavedeno, výtěžek z něho jest zcela značný, jako v některých končinách Španělska, Portugalska, Italie, Anglie a Bavor. Ovšem nehodí se všechny druhy ovocné k zakládání lesů, na př. z jabloní a hrušek asi jen vybrané druhy, lépe už vlašský ořech, slíva, švestka a nejlépe rozličné odrůdy třešní a lískové ořechy. Veliká výhoda záleží v tom, že keřovité ovoce pěstovati lze jako podrost stromoví, na př. lískové ořechy jako podrost v lese třešňovém. Zvláště výborně ke všem účelům těm hodila by se líska trubkovitá (Corydalis tubulosa), která v dobrých letech poskytuje v Dolních Frankách pouze na ovoci z každého jitra 100 až 120 zl. výtěžku, nečítajíc proutí, holí a p. Ve hrabství Kentu z jitra průměrně nabývá se 30 centů oříšků a malý přístav Gijonský v Asturii rok co rok vyváží na 50 lodí oříšků! K tomu dlužno podotknouti, že líska úplně se spokojuje s půdou, která k hospodářství polnímu už nadobro se nehodí. Domnívám se, že věc ta zasluhuje povšimnutí také našich kruhů hospodářských, nečiním si však naději, že dočkám se někde v Čechách hezky povyrostlého *lesa* ovocného, jenž na jaře v plném květu musil by poskytnouti pohledu v pravdě úchvatného.

Statný les potřebuje k svému vzrůstu hezky času, ba slýcháváme o tisíciletém *stáří mnohých lesů*. Podobá se však, že přectihodný věk takový sluší v obor báchorek, protože dle nejnovějších zpráv *K. Böhmerleho* (Öst. Zentralbl. f. d. ges. Forstwes. 1886, str. 77) stromy lesní v poněkud zdravém stavu dosahují stáří nejvýš 800 let. Buk, jilm, javor a jasan mohou dle něho dočkati se 300 let, jedle 500, modřín, borovice a dub 600 a smrk i 800 roků. Dle toho zdá se, že stromy jehličnaté dočkávají se vyššího věku než stromy lupenité, a hlavně smrk, jemuž druhdy připisováno stáří nejvýš 5—600 let, všem vládne. Však podotknouti sluší, že Böhmerleho čísla odpovídají skutečným sčítáním kruhů dřevních, která bohužel málo kde se provádějí, tak že jmenovitě v odlehlejších končinách Alp a Karpat asi mnohý obr stromový se pokácí, aniž kdo o náramném stáří jeho zví. Kdyby tudy nasazením trochy práce a pozornosti shledán byl někde dub na př. přes 800 roků starý, padl by tím ovšem vývod výše učiněný a lupenitým stromům dostalo by se ve staršinství předáctví. Ostatně padá na váhu, že mnohý starý veterán lupenitý vždy ještě se zelená, třebať už jest jen pouhou slupkou svého vzhledu někdejšího, kdežto jehličnaté stromy dostoupivše nejvyššího věku pojednou odumírají. (Dokončení)

Odvedený. Kreslil Fel. Jennevein.

Mládí Ivana Turgeněva.

Vypravuje dr. **Pavel Durdík.**

(Dokončení.)

Hoch měl pravdu. Bájky Dmitrijeva jsou hezké, plynné, ale úplně nápodobeny dle francouzských vzorů. Bájky Krylova jsou však psány v ruském národním duchu — tentýž praktický rozum, prostota, holá pravda, rozmarná ironie, říkadla a přísloví, líčení povahy zvířat způsobem, jak to je v národních báchorkách — všecky tyto vlastnosti činí bájky Krylova výtvorem klassickým — každé ruské dítě rádo se jim učí.

Na štěstí nebylo lze odloučiti děti od ruského života. Tento a ruská národní poesie měly své zástupce v chůvách, v čeládce a vesničanech. Od nevolníků slyšeli hoši krásnou ruskou mluvu a národní písně, od nich se též dověděli o ruské slovesnosti. — Vzpomeňme si jen na roztomilou chůvu Puškina, nevolnici Arinu Rodiónovnu, od níž největší ruský básník poprvé slyšel povídky a divukrásné obrazy ruského národního eposu. Rovněž zachovala se nám paměť o tom nevolníkovi, jenž vzbudil v osmiletém Ivanu zálibu ve výtvorech ruské literatury — byl to komorní sluha Barbory Petrovny jménem Lobánov, jenž malému hochu pokradmo, někde v zahradě neb v některém ze vzdálených pokojů, předčítal Lomonosova, Sumarokova, Kantěmira a konečně i Rossiadu od Cheraskova. V povídce „Punin i Baburin“ Turgeněv líčí velmi výrazně předčítání tohoto dobrého učitele.

„Nemohu vylíčit, co jsem cítil,“ dí Turgeněv, „když Punin vyčkav příhodný okamžik, nenadále přede mnou se objevil jako báječný jakýsi dobrý duch; maje těžkou knihu pod paždí a úkradem kývaje na mne dlouhým křivým prstem a tajemně mrkaje, ukazoval hlavou, brvami, plecemi na starý náš sad, vybízeje mne do vzdálených a osamělých houštin, kam nikdo za námi nemohl proniknouti aniž nás najíti. Šťastně jsme se vytratili z domu nebyvše spozorováni, šťastně jsme dostihli jednoho z našich tajných místeček, již sedíme vedle sebe, již otvírá se zvolna kniha, vydávající ostrý, pro mne tehda ku podivu příjemný zápach plísně a starých šatů. S jakým rozčilením a rozechvěním, s jakou zimniční netrpělivostí hleděl jsem mu v obličej, na ústa — na ta ústa, z kterých již již se vyřine libá řeč! Konečně rozlehají se první zvuky básně! Vše vůkol mizí... nikoli, nemizí, ale vzdaluje se, zahaluje se v roušku, zůstavujíc na mysli jen dojem čehosi přátelského a útulného! Ty stromy kolem, zelené listí a vysoké rostliny zaslonují a schovávají nás před celým ostatním světem, nikdo v domě neví, kde

jsme, — s námi však je poesie, která nás opojuje; vážné, veliké, tajné věci se tu dějí."

Předčítatel Turgeněva obíral se hlavně verši „zvučnými", „mnoho hlučnými". Nejdříve probzučel si verš šeptem, polohlasně, jakoby brumlal; to nazýval čtením „na nečisto" — a potom týž verš řekl „na čisto" t. j. opakoval jej hromovým hlasem pomalu, s neobyčejným výrazem a ohněm, jako zpitý a šílený. Pozorně a napnutě hošík poslouchal nejdříve šeptajícího a potom hromujícího svého učitele.

Více se hoch dozvěděl o ruské literatuře později, když byl již v Moskvě. Na počátku r. 1827 rodiče přestěhovali se do Moskvy, by odrůstající děti dali do některého učebného ústavu. Ivan dán byl do soukromého ústavu Weidenhammerova, potom ho odevzdali rodiče jakožto chovance řediteli Lazárevského armenského ústavu, Krausovi, od něhož se chlapec dobře naučil mluvit anglicky. Jeden z tamějších vychovatelů, uvědomělý Rus, bral desítiletého chlapce na kolena a z paměti jemu a ostatním dětem vypravoval, téměř doslovně, celého Jiřího Miloslavského (vlastenecký román od Zagoskina). „S jakou hltavou pozorností poslouchali jsme dobrodružství Kiršy, sluhy Miloslavského, Alekseje, loupežníka Omláše! Jiří Miloslavský byl v mém životě první literární výtvor, který mne mohutně dojal" — píše Turgeněv ve svých „Upomínkách". Román má veliké vady, jakéž jsou zejmena sentimentálnost a úplná neznalost duševního vývinu tehdejšího lidu. Za to vyniká vroucím citem, živým vypravováním, zdařilým líčením mnohých scén z lidu a vlasteneckým směrem.

Zagoskin přicházel v roce 1827—1830 velmi často k Turgeněvým, když bydlili v Moskvě, jsa důvěrným přítelem otce Turgeněva. Hovor byl úplně francouzský; sám Zagoskin, spisovatel vlasteneckého románu, jak dodává Turgeněv, ustavičně mluvil francouzsky, lámaje frančtinu bez milosrdenství, míchaje pořád počet a pohlaví, tak že o něm u Turgeněvých se smíchem říkali „Monsieur l'article".

Z ostatních učitelů, jichž Turgeněv později s vděčností si připomínal, byli Pogorělov, Klušnikov a Dubenský. Dubenský, jsa učitelem ruské slovesnosti, čítal s dětmi spisy Karamzina, Žukovského a Báťuškova — Puškina Dubenský neměl rád; mimo to vláda tehda ještě nedovolila, aby plody tohoto nového a v politickém ohledu velmi podezřelého básníka byly vykládány mládeži s učitelské katedry.

V šestnáctém svém roce Turgeněv r. 1833 podrobil se zkoušce k postoupení na moskevskou universitu — ze 167 skládajících zkoušku bylo přijato pouze 25 na filosofickou fakultu, mezi nimi Turgeněv.

Na filosofické fakultě tehda přednášel mladý Pogodin, professor dějin, nedávno navrátivší se z ciziny a horlivě se obírající kritickým rozborem ruských dějin; pak prof. Pavlov, jenž po zrušení stolice filosofické, která byla carem Mikulášem shledána za nepotřebnou, k rozkazu carovu musil přednášet fysiku a národní hospodářství, ačkoli těmto dvěma předmětům ani za mák nerozuměl. Pavlov, pokud směl čísti o filosofii, svým jasným a důrazným výkladem filosofického učení Schellingova budil v posluchačích chuť a zálibu k samostatnému skoumání a pracování. Na moskevské universitě strávil Turgeněv pouze jeden rok, načež přestoupil na petrohradskou universitu. Starší bratr Mikuláš

vstoupil totiž v Petrohradě do vojenské služby k dělostřelectvu, rodina odebrala se za ním r. 1834 a spolu s ní náš Ivan. Ještě téhož roku zemřel otec Turgeněva — poslední léta často churavěl. Barbora Petrovna viděla, že choroba mužova — trpěl kamenem — stále se horší, ale hoře své tajila, nikomu se nesvěřujíc. Ustavičnou a trapnou nemoc muže svého přičítala tomu, že svatbu svou slavili v pátek, jenž na Rusi spolu s pondělkem pokládá se za den nešťastný. Otec Turgeněva umřel v Petrohradě po opětované operaci, kterouž lékaři uznali za nevyhnutelnou...

Petrohradská universita v tehdejší době ještě méně než moskevská mohla se honositi opravdovým pěstováním věd — professoři čítali mechanicky dle tištěných a censurou schválených učebnic aneb dle svých stářím sežloutlých sešitů, kteréž posluchač při zkoušce od slova k slovu musil odříkávat. Professoři, jichž přednášky Turgeněv navštěvoval, byli: Fischer, Kutorga, Šulgin, Ustrjalov, Pletněv, Greffe.

Zároveň učil se Turgeněv staroklassickým jazykům a literaturám u Valtera, učitele na německé Petropavlovské škole a výtečného v té době latiníka; po dvě leta čítali spolu latinské a řecké klassiky. Dle svědectví Valtrova byl Turgeněv velmi pilným žákem, horlivě pracoval dané mu úlohy a učil se velmi mnoho; jediné co ho mohlo pohnouti, aby přerušil hodiny, byla honba, která již tehda byla mu milou zábavou.

R. 1836 vyšel v „Журналѣ министерства народнаго просвѣщенія“ od 18letého Turgeněva rozbor spisu od A. M. Muravěva: „Путешествіе по святымъ мѣстамъ русскимъ (Putování po svatých místech ruských). Tuto první svou vytištěnou literní práci, vytištěnou bez jeho vědomí, Turgeněv bezohledně zamítl, nazvav ji „chlapeckým stilistickým cvičením“. V tu dobu složil také fantastické drama v pětistopových jambech Stenio, kterýžto výtvor opět sám Turgeněv nazval výtvorem „úplně bezcenným, v němž s dětskou neumělostí se jevilo otrocké nápodobení Byronova Manfreda“. Prof. Pletněv *), jemuž Turgeněv odevzdal své drama k posouzení, vyplísnil svým dobrodušným způsobem mladíka, že zbytečně čas maří takovými hloupostmi, připojiv, že v autoru přece „něco vězí“, a pozval ho na své literární večery. Povzbuzený jinoch odevzdal Pletněvu své básně — ty byly již lepší než drama — dvě z nich vytiskl Pletněv později, r. 1838, v žurnále „Sovremennik“ **) bez podpisu autora. Jedna z těchto básní měla název „Starý dub“ — „to byl první můj básnický výtvor, jímž jsem nastoupil literarní dráhu,“ dí Turgeněv ve svých Upomínkách. Báseň se začínala takto:

*) „Prof. Pletněv nevynikal velkými vědomostmi; zavazadla jeho učenosti byla velmi lehká; ale upřímně a vroucně miloval „svůj předmět“ a uměl vzbuditi ve svých posluchačích sympatie, jimiž sám byl proniknut, uměl vzbuditi v nich lásku, zálibu a účastenství... K tomu ještě v očích našich obklopovala ho svatá záře jakožto přítele Puškina, Žukovského, Baratynského, Gogola, jakožto člověka, jemuž Puškin věnoval svého Oněgina“ — píše o něm Turgeněv ve svých „Upomínkách“. Pletněv choval se k posluchačům prostě a přátelsky; přinášeli mu své první literární pokusy na posouzení a třeba říci, že Pletněv uměl dobře oceniti nadání.

**) „Sovremennik“ byl žurnál, jejž založil Puškin krátce před svou smrtí; v něm se účastnili Žukovský, kníže Vjazemský, sám Pletněv a j.

Маститый царь лѣсовъ, кудравой головою
Склонился старый дубъ надъ сонной гладью водъ atd.

Mohutný lesův král, svou hlavou kadeřavou
nad snivou hladí vod se sklonil starý dub.

— — —

Turgeněv nastoupil literární dráhu v době, již lze nazvati „zlatou dobou“ ruské literatury. Doba tato byla bohata rozličnými talenty první třídy. V literatuře se skvěli: Žukovský, Puškin, Gogol, Gercen, Krylov, Gribojedov, Kolcov — v malířství vynikali Brjulov, Bruni, Tropinin, Ivanov — v sochařství: Pimenov, Klodt — v rytectví: Utkin a Jordan — v hudbě: Glinka, Dargomyžskij, Verstovský, Varlamov. Moskevské a petrohradské carské divadlo mělo znamenité herce, jichž sláva trvá dosud. Ministrem národní osvěty byl osvícený muž — Uvarov, znatel staré a nové literatury, horlivý pěstovatel řeckých a římských klassiků. Obecenstvo horlivěji než kdy jindy začalo se obírati uměním a literaturou. Každá sebe menší básnička Žukovského okamžitě se rozšířila v obecenstvu. Improvisaci Puškina učili se zpaměti. Gogol byl již napsal Revizora, Tarasa Bulbu, Starosvětské statkáře, Plášť — a nyní v dáli pod římským jasným nebem tvořil „Mrtvé Duše“. Vzdělané obecenstvo kochalo se divukrásnými plody muzy Lermontova, všichni uměli nazpamět z rukopisu — neb censura báseň nepropustila — báseň „Na smrt Puškina“, v níž nazývá tehdejší ruskou šlechtu sběří závistivou, zbujnělou a loupeživou, že pochází od předků, podlostí svou proslavených, že kol trůnu stojí jako vlci hltaví, tito ubijcové svobody, tito povrhelové a prostopášníci, kteří hejna cizinských ničemů a mrzkých dobrodruhů uvedli ke svým krbům a spolu s nimi prolili básníka spravedlivou krev.

Turgeněv byl tak šťasten, že dvakráte viděl Puškina.

Jednou šel Turgeněv na literární večer k prof. Pletněvu. Vstoupil do předpokoje a tu viděl člověka středního vzrůstu, jenž byl již na sebe vzal plášť i klobouk a loučil se s hostitelem. Při tom hlasitě zvolal: „Ano, ano, máme to pěkné ministry, to je pravda!“ — zasmál se a odešel. — „Mohl jsem pouze vidět jeho bílé zuby a živé, bystré oči,“ vypravuje Turgeněv. „Ale jak jsem se rmoutil, dověděv se později, že tento člověk byl Puškin, s nímž jsem se dosud nikde nesetkal — jak jsem se na sebe zlobil, že jsem nepřišel dříve. Puškina jsem tehda zbožňoval a téměř za poloboha pokládal ne pouze já, ale i mnozí moji vrstevníci.“ — Podruhé viděl velikého básníka několik dní před jeho smrtí v jednom ranním koncertě. „Puškin stál u dveří,“ vypravuje Turgeněv, „opíraje se o zárubu a skříživ ruce na širokých prsou; s nespokojeným výrazem pohlížel kolem. Pamatuji si jeho kadeřavé vlasy, osmáhlou tvář, neveliký obličej, jeho plné africké pysky, velké bílé zuby, visící licousy, tmavé žluté oči pod vysokým čelem, na němž téměř nebylo obočí. Též na mne pohledl zběžně; snad učinilo na něho nepříjemný dojem, že jsem tak bez okolků zraky na něho upřel — on jaksi nevrle pohnul ramenem — vůbec nezdál se býti v dobré míře — a odešel stranou. Za několik dní viděl jsem ho ležeti v rakvi — a bezděky jsem

si opakoval vlastní jeho verše, jež napsal v Evgenii Oněginu o zabitém v souboji básníkovi Lenském:

Недвижимъ онъ лежалъ . . . И страненъ
былъ томный миръ его чела . . .

* * *

Zmíníme se o stavu ruské literatury, když Turgeněv nastupoval literární dráhu. Rusko mělo tehda dle slov Turgeněva v politickém ohledu (1830—1840) vynikající postavení a rozhodující váhu v Evropě. Básníci a spisovatelé, unešeni tímto imponujícím zevnějším leskem, jali se k veliké zálibě dvorních kruhů v superlativech oslavovat velikost, sílu a ohromnost ruského státu a ruskou vládu — tak působil Marlinský, Kukolnik, Zagoskin, Benediktov a jiní. Tento jednostranný směr nemohl míti dlouhého trvání. Působením výtvorů Puškinových vystoupily tři jaré vynikající síly na literární kolbiště, před nimiž řečený dělaný a vychloubavý směr ustoupil do pozadí jako stín před světlem. Je tu Lermontov, jehož železný verš, prosáklý hořkostí a zlostí, nemilosrdně tepe všelikou faleš, přemrštěnost, prázdnost a nicotu vnitřního ruského života. Je tu Gogol, jenž vede čtenáře strašným bahnem vnitřních neduhů a zlořádů ruské země a ukazuje ty chladné, ničemné, malicherné a všední povahy, jimiž se hemží officiální život ruský — nade vším rozléhá se neukrotný smích tohoto velikého humoristy, provázený tichými palčivými slzami, jichž ale nikdo si nepovšiml. Konečně je tu Bělinský, jenž mohutným hlasem sebevědomého kritika okřikl nejapné dělníky tehdejšího ruského Parnasu a svou studií r. 1834 **Литературныя мечтанія** (Literární fantasie) dobyl ruské kritice pevné půdy v oboru dějin a společenského života. Mocný hlas Gogolův a Lermontovův budil čtenáře k přemyšlení. Obecenstvo začalo poznávati neutěšenost společenských poměrů a již s menší horlivostí poslouchalo officiální chvalořečníky, kteří odporučovali bohulibou pokornost, slepou poslušnost a dětinskou důvěru k vládě.

Článek Bělinského „Literární fantasie", v němž s takovou silou přesvědčení dokázána nicotnost oblíbených tehdá básní Benediktova, učinil na Turgeněva veliký dojem. „I já — přiznával se Turgeněv — kochal jsem se jako všickni jeho básněmi, byl jsem nadšen „Skalou", „Horami" ba i „Matildou, hrdě sedící jako ulita na hřebci". Jednou ráno přišel ke mně jeden z mých přátel a oznamoval mi s velikou nevolí, že ve vyšlém právě čísle „Teleskopa" jest článek Bělinského, v němž tento „kritikář" nestydatě si vyjíždí na našeho zbožňovaného Benediktova. Hned jsem si šel přečíst celý článek od začátku do konce. Ale — podivná věc! Již při čtení šeptal mi vnitřní hlas k velikému mému úžasu, ba i k mé zlosti, že důvody „kritikáře" jsou přesvědčivé, pádné a . . . nevyvratné. Styděl jsem se za tento neočekávaný dojem a hleděl v sobě zahlušiti onen vnitřní šepot; ve společnosti svých přátel mluvil jsem s říznosti tím větší proti Bělinskému a jeho článku . . . než v hloubi duše pořád mi to šeptalo, že má pravdu . . . Uplynula krátká doba — a Benediktova přestal jsem čísti." — „Každý nyní ví,"

dokládá Turgeněv, „že názory, vyslovené Bělinským a pokládané tehda za drzé novotářství — dosáhly již dávno všeobecné platnosti.“

S Bělinským Turgeněv seznámil se teprv později a stal se jeho přítelem. S ostatními petrohradskými literáty sblížil se v domě Pletněva. U něho se seznámil též s básníkem Kolcovým a s mnohými literáty, kteří svého času požívali velké pověsti (Skobelev, Vojejkov, Gubert, Grebenka, kn. Odojevský).

R. 1837 Turgeněv ukončil studia na petrohradské universitě — nabyv diplomu kandidáta, odhodlal se, že v cizině dovrší své vzdělání. Vyvolil si berlínskou universitu, která tehda slynula pěstováním filosofie a dějin. V této době Barbora Petrovna odebrala se k našemu Ivanovi do Petrohradu a velmi si ho zamilovala, neb nejmladší syn Sergej již umřel a nejstarší Mikuláš úplně se rozkmotřil s matkou, oženiv se proti její vůli. Ráda tedy se těšila se svým jedináčkem, s „Benjamínem srdce svého“ a dlouho nechtěla ho od sebe pustit do ciziny. Ivan dlouho musil ji prositi, než svolila k odjezdu. Matka před odjezdem dala čísti v Kazaňském katedrálním chrámu slavnostní modlitbu a s pláčem vyprovodila syna na Bukovecký parník „Mikuláš I.“; sama pak odjela do Spassku.

Do Berlína jezdilo se tenkráte z Petrohradu po moři ke Štětínu; byla to nejpohodlnější cesta, neb železných dráh ještě nebylo. Parník, na němž Turgeněv se plavil, měl nehodu. Před Bukovcem (Lübekem) — bylo to v květnu, večer — vznikl na palubě požár, Turgeněv div neutonul; stěží se zachránil spolu s jinými passažéry, jež dánští námořníci znenáhla na meklenburský břeh ve svých loďkách vyváželi. Ráznosti kapitánově děkovati bylo, že zhynulo všeho jenom osm passažérů (z 280). Při prvním poplachu na lodi, že „hoří“, Turgeněv spolu s jinými passažéry, pozbyl ducha: běhal sem tam, volal matinku, křičel: „Zachraňte mne, maminka je bohatá vdova, maminka královsky odmění toho, kdo mne zachrání atd.“ Bylť Turgeněv navzdor svým dvaceti rokům velmi dětinský a v praktickém životě velmi nesamostatný. Požár korábu uprostřed šírého mlhavého a bouřlivého moře — může ostatně i leckterému modernímu hrdinovi nahnati strachu. Turgeněv sám vypravuje v náčrtku „Požár na moři“ o zděšení passažérů, z nichž mnozí ve vojenských uniformách vedli si neobyčejně zbaběle.

Když ohromné sloupy hustého dýmu s ohněm se vyvalily z komínu podél stěžňů, nastal na palubě strašlivý zmatek; pud sebezachování opanoval všechny. Bohatý statkář strachy lezl po čtyřech a divoce čelem tloukl o podlahu, jak to Rusové dělají při modlitbě před svatými obrazy — když pak námořníci lili celé proudy vody do otvorů uhelných skladů a tím sběsilost plamene poněkud ukrotili, tu onen statkář vzpřímil se v celé své velkosti a řval hromovým hlasem: „O, malověrní, myslili jste opravdu, že nás opustí náš bůh, ruský bůh?“ Ale v téže chvíli plamen šlehl silněji a mnohověrný chuďas opět sklesl na všecky čtyři a opět čelem tloukl o podlahu. Jakýsi jenerál, jemuž bylo viděti zoufalství v obličeji, ustavičně křičel: „Musíme poslat kurýra ke gosudáru! K němu poslali kurýra, když bylo povstání vojenských osad, kde jsem já byl přítomen, ano, já osobně, a to zachránilo aspoň několik z nás!“ Jiný pán s deštníkem v rukou najednou sběsile jal se propichovat mi-

zernou podobiznu, přivázanou ke sloupu na palubě; koncem deštníku propíchl pět direk, tam kde byly oči, nos, ústa a uši. Toto ničení provázel výkřikem „Co teď s tím?“ A tento obraz nebyl ani jeho!

Jiný pán, velmi tlustý, ronil slzy; vypadal jako německý sládek a bez ustání volal plačtivým hlasem: „Herr Kapitän! Herr Kapitän!“ A když kapitán, pozbyv trpělivosti, popadl ho za límec a vzkřikl: „Nu, já jsem kapitán, co dobrého?“ tu břicháč upřel zoufalý zrak na něho a opět jal se sténati: „Herr Kapitän! Herr Kapitän!“

„A přece týž kapitán všem nám zachoval život,“ dodává Turgeněv. „Předně tím, že v poslední chvíli, pokud ještě bylo lze prodrati se k parnímu stroji, změnil směr naší lodi — obrátil totiž loď přímo ke břehu; jinak by byl parník shořel dříve, než by byl dojel do Bukoveckého zálivu; a za druhé tím, že velel námořníkům vytasit šavle a bez milosrdenství sekati do každého, kdo by se pokoušel sáhnouti na jednu z dvou loděk, které zbývaly — všecky ostatní se převrhly, neboť nezkušení passažéři neuměli je spouštěti do moře. Námořníci, z větší části Dánové, se svými ráznými a chladnými tvářemi a s rudým odleskem plamene na ostřích šavlí, naháněli bezděky strachu. Byla dosti silná vichřice; a ta se ještě sesílila požárem, jenž zuřil v dobré třetině korábu.“ Turgeněv vypravuje dále, že „ženy více jevily ducha a srdnatosti než mužové. Neštěstí stalo se v noci; ony vyskočily z postelí bledé jako smrt — místo šatů přehodily přes sebe prostěradla — mně zdály se býti anděly, ačkoli již tehda jsem byl nevěřícím, ano, anděly, s nebe seslanými, aby nám dodaly srdnatosti. I někteří mužové jevili velikou neohroženost. Co se mne týká, utekl jsem dolů na řebřík, kdež jsem se posadil na poslední stupníček. Strnule jsem hleděl na pěnu, která od plamene nabývala rudé záře a klokotala pode mnou, stříkajíc mi do obličeje — řekl jsem si: „Tak tedy zde mám zahynouti v devatenáctém roce!“ neb jsem se odhodlal spíše utonouti než se upéci. Plamen jako klenutí nad mnou se povznášel; velmi dobře jsem rozeznával jeho praskot od vytí vln.“

Zatím přijížděli na loďce dánští námořníci a vždy po několika cestujících na meklenburský břeh odváželi. Konečně došla řada i na Turgeněva. „Drobný, studený deštíček trval již přes hodinu — promokl jsem až na kůži,“ vypravuje Turgeněv. „Břeh, na který jsme se zachránili, nebyl nic jiného než obšírná kalužina s tekutým a lepkavým blátem, v němž nohy vázly do kolenou. Pamatuji se, že v prvním leknutí, když křičeli „hoří“, chopil jsem jednoho námořníka za ruku a přislíbil mu deset tisíc rublů jménem své matky, jestliže mne zachrání. Námořník se mi vytrhl z rukou . . .

Když jsem později zachráněn stál na břehu, námořník ten žádal na mně splnění onoho slibu — nevěda, zdali právě on mě zachránil a na loďce sem odvezl, dal jsem mu tolar, jejž ochotně přijal a velmi děkoval.“

Passažéři hleděli se dostat co nejrychleji z blátivého pobřeží — sedláci odváželi je na vozích. Posledními na břehu zůstali Turgeněv a paní J., velmi hezká a milá dáma se čtyřmi dceruškami a jich chůvami, bosa a na polo oblečena. Turgeněv jakožto galantní kavalír dal jí svůj svrchník, nákrční šátek a boty, jež si zachránil uprostřed vše-

obecné paniky, a běžel, co mu dech stačil, nahoru na skálu pro povoz — sedláka s vozem pobádal a poslal napřed. Když se Turgeněv vrátil, již nikoho na břehu nezastal — odjeli, nečekajíce na našeho beletristu. Ten zůstal tu sám a sám, bos a bez kabátu, na kůži promoklý a ustavičně upíral zraky na moře, na vzdálenou širokou plápolající skvrnu — to parník dohoříval, až konečně skvrna zbledla; zůstala na vlnách jen hromada popele, již teď vítr v ranní mlze roznášel. Turgeněv třásl se zimou. Konečně přijel jiný vozka, jenž za dva dukáty ho vzal na vůz a do svého tlustého pláště ho zaobalil. Časně ráno dostali se do Bukovce, odkud Turgeněv odjel do Hamburku. V Hamburku passažéři, kterým veškeren majetek na parníku shořel, snadno si vypůjčili peníze na další cestu. V těch dobách „každý Rus, přišedší do Němec, měl neobmezený úvěr. Kde jsou ty časy!“ dodává Turgeněv.

Turgeněv vstoupil takto do „školy života“, která jala se ho vychovávat. Neštěstí s požárem dobře účinkovalo na dětinsky prostého jinocha, jenž poprve hleděl tu tváří v tvář surové, bezohledné skutečnosti, ba přímo ve tvář smrti. A takové příhody a nehody tuží člověka a jsou mu více ku prospěchu, než kdyby zůstal doma seděti za pecí u maminky.*) —

---

*) Ještě jednou Turgeněv zmiňuje se o tomto požáru. — R. 1868 byl v Petrohradě a napsal toto psaní redaktoru „Petrohradských Vědomostí“, zajímavé ne pouze s biografického stanoviska:

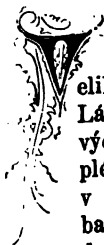
„Ctěný pane! Četl jsem váš nedělní feuilleton (ze dne 7. července č. 183.) v němž uvádí se moje jméno. Dovolte, abych řekl z té příčiny několik slov. Kníže P. V. Dolgorukov uznal za dobré vykopati starou anekdotu o tom, jak prý jsem křičel před třicíti lety (v máji 1838) na hořícím korábu „Mikuláši I.“: „Zachraňte mne, jsem jedináček své matky!“ (Vtip má záležeti v tom, že jsem se vydával za jediného syna, kdežto mám ještě bratra). Blízkost smrti mohla zaraziti dvacetiletého mladíka; nehodlám také ubezpečovati čtenáře, že jsem na smrt patřil lhostejně; ale já nepronesl řečených slov, vymyšlených druhý den jistým vtipným knížetem (ne Dolgorukovem). Patrno, že kníže Dolgorukov chtěje mne uraziti a nemoha nic na mne povědít, ohřívá nyní starý a nesmyslný klep. — Zcela dobře, pane redaktore, jste ukázal na pravou příčinu, z kteréž se vyhýbám každému styku s knížetem Dolgorukovem. S mnohými jinými emigranty, jichž politické názory nesdílím, kteří však neměli tak ošklivé soudní pře, jakou měl kníže Dolgorukov v Bruselu a Paříži — byl jsem a jsem za dobré. Kníže Dolgorukov hrozil mi rozhlášením všeho, o čem jsem s ním mluvil; já se své strany úplně k tomu svoluji. Neželím ani jednoho slova, které jsem mu kdy řekl, jen se přiznávám, že toho lituju, že jsem se vůbec seznámil s knížetem P. V. Dolgorukovem. Přijmětež atd. Ivan Turgeněv. (Petrohradské Vědomosti 1868 čís. 186).

Až na onen svět.

Obrázek z kraje ve verších od **Jos. Jakubce.**

Silné jest jako smrt milování.
Píseň Šalamounova VIII. 6.

Veliký cit lidský velké činy rodí.
Láska sobě staví přes okeán lodi,
východ se západem, pojí zeměpásy,
plémě k plemeni se s konců světa hlásí,
v minulosti hledá, věští do budoucna,
ba snad veliká ta láska všemohoucná
do oblak si cestu najde za svou touhou,
po oblačných vlnách plavbou slavnou, dlouhou
do přístavu bouře překonavši plané
nezborná loď naše slavně k cíli stane!

V čase tom, jehož jsme šťastní pamětníci,
v koutku naší vlasti, tiché na vesnici
příhoda se sběhla, jak ji tady líčím,
příhodečka prostá, nezdobená ničím.

* * *

V kruhu drobných vnoučat bába švítořivá
hubuje a líbá, děti míří, zpívá,
tomu jablíčko kdes našla pod peřinou,
tomu v kapsáři kus cukru, a zas jinou
pochoutku jim našla, pořádala hračky,
konečně už zbyly jenom povídačky.
Utichly hned hádky, konec hluku, křiku,
ze dřeva kůň stane, voják shodil píku,
krávy ze střepin kdes v koutě leží samy,
hospodyňky bouchly o zem panenkami,
a klín babiččin všem pojednou je cílem.
Ale bába žene všechny stejným dílem:
„Tu se posadíte na zem do sluníčka,
a já budu přísti. Obraťte sem líčka!“
Vzala vřeteno a načla kužel bílý,
zakývala hlavou, na stranu ji chýlí,
utřela si oko, jež se slzou lesklo,
a tak vedla řeči: „Opět se mi stesklo,
opět je mi smutno, malé, drobné děti,
minulé když časy sbírám do paměti.
Ten den před Jakubem patnáct roků tomu,
ce jsem vypravila vaši tetu z domu.
Byla moje dcera jedna v našem kraji,
však až po dnes na ni lidé vzpomínají.

Měla jsem ji, měla, jako oko v hlavě
a když jsem jí začla šíti o výbavě,
pán bůh mně ji vzal a někam do daleka,
milé, zlaté děti, kde již na člověka
padá obloha a tuto zemi dělí,
zavedl ji pán bůh — vdávat jsme ji chtěli.

Bylo právě tehdá, když se přistěhoval
do vsi naší kovář. Divné věci koval,
do země ryl, kutil různé z kovu tvary
a k nám chodil denně jako známý starý.
O, mé drahé děti, drobotino malá,
jak vám to mám říci? Zlá se změna stala.
Kovář často mluvil o zámořských krajích,
sám již prošel světem od severu na jih,
mnoho vypravoval o té cizí zemi,
až tu jednou z jara rozloučil se s všemi,
zavázal si uzlík, vyšel časně z rána;
a má dcera, hleďte! celá uplakána
za humna s ním vyšla. Složil uzlík s holí,
a tam nad úvozem, pod tou hruškou v poli,
půl dne na tom místě loučili se spolu
a míjeli zvolna topol po topolu
vedouce se cestou. Poslala jsem za ní,
sama přivedla ji za pláče a lkaní. —
Hned jsem koupila jí pěknou kanafasku,
křížek zlatý, — vzala jenom na ukázku,
zamkla v truhle pak a sama uplakaná
tíhla k večeru vždy, kde ta modrá strana.

A když jednou tak jsme radili se s dědem,
co s tou naší holkou, co s ní jenom svedem,
vešla do světnice, sklesla na kolena:
„Ach, mí rodičové, já jsem opuštěná
a již musím za ním, nevydržím tady,
nepustíte-li mne, zmařím život mladý;
musím skončit život, nevydržím déle,
anebo mi pukne živé srdce v těle!“

Polekali jsme se. „Pro boha živého!
A kam za ním půjdeš od domova svého?
Vždyť on ani není na tom světě, dítě!“

„Na onom je tedy!“ řekla ona hbitě.
„Půjdu v Ameriku, půjdu za ním v dáli!“

Co jsme měli dělat? Již jsme se jí báli.
Řekl tedy tatík: „Dobře rozmysli si!
Na matku a na mě zapomněla bysi?

Pohleď na mámu, hle, pohleď! Chuďas, pláče...“
Takto mluvil k ní sám oko slzou smáče.
„Pohleď na ni, jak má daleko již k hrobu!
Zemřeme snad oba za krátkou již dobu.
Odejdeš, my též — je konec, po všem veta,
bude po nás navždy konec toho světa.
A ty odejdeš?“ — Tu dcera zdvihne oči,
žalně hledí na mne a již s pláčem skočí,
kolem krku jímá, škytá usedavě,
svými prsty hrabe v mojí šedé hlavě.
Tedy řekl tatík: „Dobře! Jinak není,
když to dokonce už boží dopuštění,
máš-li touhou mřít a vésti život bídný,
vyprav se jen s bohem! Pouť je za dva týdny,
přátelé se sejdou, vystrojím ti hody,
a pak pusť se s bohem na ty mořské vody!“

A tak bylo, děti. — Vzpomenu-li, pláču.
Tak jsem pustila se na pouť do koláčů.
Svatba bez ženicha, pohřeb bez mrtvoly —
však se podnes mluví o tom ve vůkolí.

Přijel první na pouť bratr z Podařova,
a jak do vrat vjížděl, první jeho slova:
„Pro boha vás prosím, co to budem slavit?
Nevíte už, jak se jedné dcery zbavit?
Jedna dcera v domě, jeden pán bůh v nebi;
a vám pravé ruky není zapotřebí?
Jsi to matkou, sestro? Hleďme na osobu!
Bůh dá zdraví a ty dceru chystáš k hrobu?“
Při tom skládal s vozu bílé svazky lenu,
plátna utkaného, k nevěstině věnu.

„O, můj strýčku milý!“ dcera jala strýce:
„Děkuju vám za vše, ach já nešťastnice!
Jak pak vaše dary s sebou vzíti mohu?
Jednu kytli vezmu, odevzdám se bohu,
jednu kytlici a křížek na krk zlatý,
děj se vůle boží, půjdu z rodné chaty.“

A tu přijel také Novoveský právě
a již s vozu křičel předkem všechny zdravě
a mně první s vozu podávaje ruku:
„Bůh tě potěš, sestro, a tvou zmírni muku!
Na pěkný to hod jsi koláč rozeslala.
Kde pak je ta holka? Nu ty jsi nám dala!
Koukej, co ti v nové hospodářství vezu!
Peněz tobě nedám — chytají se rezu;

myslil jsem já raděj kousek do chlívečka,
který v hospodářství štěstí, nouzi přečká.“
A již nachýliv se těžce s vozu zdvíhá
jalovičku rudou — pořádná je tíha —
rozvázal jí nohy, na dvůr shodil prudce.
A když já i dcera spláskly divem ruce,
praštil na koženky strýček Novoveský:
„Jenom, holko, vezmi! To by bylo hezky!
Do roka z ní bude hodná jalovice,
a budeš mít pěkně o jeden kus více.“

A což vaše stará teta z Netolice:
„A kdy bys prý, holko, nemohla vzít více,
tuhle vezmi aspoň kolíbku si naši;
tatík beztoho už vránu s oken plaší,
tobě bude dobrá, však je zachovalá!“
Ale moje dcera se víc rozplakala.

A tak přátelé a všichni naši známí
každý něco nesl, cítě soustrast s námi.
Což to ale platno, neb nic z toho všeho
nemohla si dcera z domova vzít svého.

„A co já ti, dcero, co já smutná máti,
co mám na tvé tělo naposledy dáti,
aby ti to do smrti až vydrželo,
abys věděla, až dáš to na své tělo,
že tě poprve v to máma oblekala?“
Tak jsem naříkala, slzela a štkala.

A jak také vždycky o svatbě to bývá,
vozy vystrojeny, koňům pentlí hříva
zapletená vlaje, všude rozmarína,
a má dcera šaty svatební si spíná.
Na zem klekla a my požehnání dali,
housle zahudly a dudy zadudaly,
a již na vozy se hrnou svatebčané.

„Tedy přec to pravda, na nebesích Pane?“
tak jsem zalkala, když na vůz jsem si sedla,
a po celou cestu pláč a nářek vedla.

V kostele pan farář pěkný výklad činil,
o rodičích tklivě, o dceři se zmínil,
po mši svaté dceři přijímat dal Krista,
požehnání dal a vše se hnulo s místa.
Cestou z kostela se výskalo a pělo,
svatebčané sobě vedli převeselo,

za stolem pak v žertu ten strýc a hned jiný
strhnouti chtěl věnec s hlavy nevěstiny
vydávaje sebe před ní za ženicha,
až mu stará jeho pohrozila sticha.

Po hodech však, běda, došlo na loučení.
Ještě dnes, mé děti, potěchy mi není,
vzpomenu-li na to, co se tehdy dělo:
K prsům tisknu stále dcerušky své tělo,
otvírám jí oči, dlouho do nich hledím
a zoufalá celá v komůrce s ní sedím.
Tatík vysázel jí dva tisíce věna —
celá deska jimi byla posázena —
políbila ruce, oko slzavělo,
a peníze dala na nahé si tělo.
Pak šla ještě jednou, hledla po světnici,
hosté seděli tam řadou na lavici
se schýlenou hlavou šeptaje druh druhu;
líbala jim ruce, obešla je v kruhu:
„Vzpomeňte si na mne!“ u každého vzlykla,
koukla po stěnách a jako byla zvyklá,
klekla u lavice a se pomodlila.
Potom jako vždycky za denního díla
ještě jednou všecko do ruky si vzala,
hlavou zakývala, při tom zaplakala.
V chlívě každou kravku vzala kolem krku,
svojí slípce, huse škubla pírko z brků,
vyšla na zahradu, každý stromek chytla,
s kterým vyrostla a s kterým stejně kvitla,
postála si ještě na domácím prahu
hledíc v pole, luka, tam kde v dlouhém tahu
pasáček hnal kravky. Lidé různo v poli,
stromky v řadách stály u cest po okolí,
a nad nimi ptáci sem tam přelétali.
A tu uslyšela, kterak na maštali
někdo vzlyká hlasem. Vešla, uviděla:
Bratr o zeď opřen, brada se mu chvěla,
a jak sestra jeho, on ji objal taky,
hlavičky jim sklesly, zakryli si zraky.
A já na ni zase: „Rozpomeň se, dítě,
počkej dnes, snad bude jinak na úsvitě!“
Ale dcera moje vzchopila se kvapně,
zobjímala všecky, loučila se trapně,
a již venku koně zvučně zařičeli.
Ještě já a dcera loučit jsme se měly.
„Tedy nikdy, nikdy nespatřím tě více?
Drahé dítě moje, ukaž! ukaž líce!
Tedy nikdy už! To starou hruď mou zdrtí!
Teď už budu spěchat ráda v náruč smrti,

tam tě najdu zas . . .“ A tu jsem omdlévala
a když procitla jsem, v nářek jsem se dala,
do vrat vyběhla a vzpjavši obě ruce
do dálky jsem vzkřikla v přeukrutné muce:
„Nechte mi tu dítě! Neodvážejte ho!“
Ale neslyšeli toho křiku mého.
Za vozem vůz jeli a za vozy davy
lidu ze vsi táhly jako pohřeb pravý.
Také hudba hrála samé smutné noty
a tím více rvala duši do tesknoty.
Tu i zvonek ve vsi cinkal žalostivě
a již vozy s dcerou zmizely mi v nivě.
„Ach pro všechny svaté!“ volám, ruce spjaté.
„Vždyť to nemůže být! Rozum se mi mate!“
Běžím horem pádem ze vsi zahradami,
vidím ještě, vidím — bože budiž s námi! —
dcera nad úvozem slézá s vozu ještě,
ruce k nebi spíná jak sevřené kleště
a tu zemi líbá, v šátek béře hrudu.
Za ní chci, však síla vyšla z mojich údů,
poklesla jsem na zem a víc neviděla . . .

Takou svatbu — pohřeb dcera moje měla.“ —
Babička v tom zmlkla, patříc překvapena,
kterak do světnice hlouček dětí žena
hospodář, syn její, s úsměvem se béře
s licí zveselenou zavíraje dvéře.
Děti čtyři drobné, buclaté to byly,
režné kloboučky jim hezké hlavy kryly,
pansky vystrojené, kudrnatých vlásků
v ladné skupině tak jako na obrázku,
větší za menšího plaše skrývaje se —
nejzáz děvčátko — a každé v ruce nese
praporeček malý s pruhovanou holí
bíle červený a hvězdy v modrém poli.
Praporečky mávou, divnou píseň pějí,
jako o pomlázce bývá v obyčeji.
Píseň divnou pějí, však jí rozuměti,
srdce v těle pláče, jak zpívají děti.
Babička pak zbožně poslechnuvši chvíli
hlavu sklonila, když děti dokončily:
„Co to, milé děti, žáčkové vy malí,
co pak zpíváte to? Kde jste se tu vzaly?
Koleda už není, Řehoře už také
dávno odzpívali, a kde bylo jaké,
červená vajíčka rozbili jsme všecka.
Co pak zpíváte to, roztomilá děcka?
Člověku až srdce z toho pousedá,
jako sirota, když svoji matku hledá.“

Babička tak vece, brejle narovnává,
jako ptáček stranou sem tam pozor dává,
líčka baculatá zkoumá pronikavě
a zas povážlivě ruku vede k hlavě,
na syna se koukne, který v zanícení
dobrá ústa špule, v tváři barvu mění,
když tu za chlapečky stojíc hezky v zadu
děvčátko vykouklo nadzdvihujíc bradu,
bradu maličkou a veliké dvě oči.
Na tu babička hned svoje brejle točí —
spláskne rukama: „To není, není možná!“
Brejle sundavá a křížek ruka zbožná
dělá na čele, zrak protírá pak chvíli,
staruška si tváře v obě ruce chýlí,
štkajíc srdečně i vztáhne ruce kvapné
po děvčátku malém, v náručí je lapne,
ač se chytá bratrů baculatá ručka.
„Pojď sem, broučku, pojď! O, viď, žes moje vnučka?“
Hlavička pak malá od shora se dolů
přikyvujíc kloní, že se sešly spolu
jejich rty a bába opět zeptala se:
„Viď, že jsem tvá bába?“ Děvče kývlo zase,
babička pak blahem zvučně hlaholila
a jak smetí shrábla vnoučata svá milá.
Když pak hlavu zdvihla, složila ji zase
na hruď milovanou — s dcerou objala se.
Přivedl ji tatík šouraje se z dveří
potichounku k matce, a máť sotva věří,
pláče matka, pláče na ňadrech jí dcera;
hlučně se však směje, do dveří se dera,
jež jsou pro něj nízka, kovář, starý známý:
„Pochválen buď Kristus! Tak jsme opět s vámi,
budiž bohu chvála. — Člověk ve svět skočí
jako do vln moře, ale svět se točí,
jsme tu zas. Vždyť země, moře prostor celý
věrných duší od se nikdy neoddělí.
Lidská touha velká nad tou dálkou stojí
a jak světa vítr stejné duše pojí.“

* * *

To ten příběh pravý, příhodečka prostá,
našich časů píseň, na památku hosta
z dálných končin moře skládána a pěna
a veliké lásce k vlasti posvěcena.

Zvíře.

Napsal **N. S. Leskov.** Z ruského přeložil Karel Štěpánek.

„I zvířata vnímala svaté slovo."
Život starce Serafima.

I.

ůj otec byl proslulý svého času vyšetřující soudce. Svěřovali mu mnoho důležitých záležitostí a proto často odlučoval se od rodiny, načež doma zůstávala jen matka se mnou a čeledí.

Matka má byla tehdy ještě velmi mladá a já byl malý chlapec.

Když se udála příhoda, o níž chci vyprávěti, bylo mi teprve pět let.

Byla zima a to velmi krutá. Panovala taková chladna, že ovce mrzly ve chlévích a vrabci i kavky padaly ztuhlé na zmrzlou zemi. Otec můj meškal tou dobou za úředními povinnostmi v Jelci a nemohl přijeti domů ani na Vánoce; proto matka uchystala se, že sama k němu pojede, aby nezůstavila jej samotným v tento překrásný a radostný svátek. Mne za příčinou hrozných mrazů nevzala s sebou na dalekou cestu, ale nechala mne u své sestry a mé tety, jež byla provdána za jednoho orlovského statkáře. Byl to muž velmi bohatý, starý a prudký. V jeho povaze převládala zloba a neúprosnost; nežele̲l však těchto vlastností ani dost málo, nýbrž naopak honosil se jimi, neboť dle jeho mínění byly výrazem mužné síly a neoblomné pevnosti duševní.

Takovouto mužnost a pevnost usiloval roznítiti též ve svých dětech, z nichž jeden syn byl hošík v mém věku.

Strýce báli se všichni a já ze všech nejvíce, poněvadž i ve mně chtěl vzbuditi mužnost a jednou, když mně byla tři léta a strhla se děsná bouře, kteréž jsem se bával, postavil mne samotného na balkon a zavřel dvéře, abych tak odvykl strachu v čas bouře.

Je pochopitelno, že jsem v domě takového hospodáře byl hostem nerad a s nemalým strachem; opakuji však, že mně bylo tehdy pět let a že moje přání nepadalo na váhu za okolností, jimž bylo nutno podrobiti se.

II.

Na statku strýcově stál ohromný kamenný dům, podobající se zámku. Byla to zajímavá, ale nehezká, ba pitvorná budova o dvou poschodích s kulatou báni a s věží, o které vyprávěli hrůzostrašné věci. Tam kdysi zůstával šílený otec nynějšího statkáře; potom v jeho po-

kojích zřídili lékárnu, což činilo na prosté a pověrčivé mysle rovněž strašidelný dojem. Ale všeho hroznějším bylo, že na vrchu této věže v pustém, zaokrouhleném okně byly napjaty struny, to jest byla tam zřízena „Aeolova harfa". Když vítr probíhal po strunách tohoto nástroje, struny ty vydávaly neočekávané a často podivné zvuky, přecházející od tichého rokotání v nepokojné, neladné steny a v divoké dunění, jakoby jimi proletal celý sněm poražených, strachem hnaných duchů. V domě všichni nenáviděli tuto harfu a měli za to, že cosi mluvívá k nevlídnému pánovi zdejšímu a on že jí nesmí odmlouvati, ale tím že stává se ještě nemilosrdnějším a prudším .... Bylo určitě spozorováno, že, kdykoli v noci zaburácela bouře a harfa na věži zněla tak, že zvuky dolétaly přes rybníky a sady do vesnice, pán ztrávil noci takové vždy beze spánku a z rána vstal zamračen a nevlídný a dal nějaké přísné nařízení, jež nahánělo strachu všem jeho četným nevolníkům.

V obyčejích domu bylo, že tam nikdy a nikomu žádná vina se nepromíjela. To bylo pravidlo, jež nikdy se neměnilo, nejenom pro člověka, ale i pro zvířata. Strýc nechtěl znáti milosrdenství a nemiloval je, neboť pokládal je za slabost. Neústupná přísnost zdála se mu býti vyšší nežli shovívavé promíjení. Z té příčiny v domě i ve všech šírých vesnicích, náležejících tomuto bohatému statkáři, vždy panovala neutěšená truchlivost, kterou s lidmi takořka sdílela i zvířata.

III.

Zesnulý strýc byl náruživý milovník honby se psy. Jezdil s chrty a štval vlky, zajíce a lišky. Mimo to choval zvláštní psy, kteří lovili medvědy. Tyto psy nazývali „pijavkami". Ti vpíjeli se do svých obětí tak, že jich nebylo možná od nich odtrhnouti. Stávalo se, že medvěd, do kterého vpíjela se zuby pijavka, zabil ji udeřením své hrozné tlapy nebo roztrhl ji na polovici, ale nikdy se neudálo, aby pijavka odpadla od zvířete živá.

Nyní, kdy lov na medvědy děje se nadháňkami nebo s loveckými oštěpy, zdá se, že plemeno psů-pijavek již docela v Rusku vymizelo; ale v té době, o níž vypravuji, byli skoro při každé dobře zařízené honbě. Medvědů v našem kraji tehdy rovněž bylo velmi mnoho a honba na ně působila velikou zábavu.

Když se podařilo zmocniti se celého medvědího hnízda, vybírali z brlohu a přiváželi do dvora malá medvíďata. Chovali je obyčejně ve veliké kamenné kůlně s malými okny, prodělanými pod samou střechou. Okna tato byla nezasklená, toliko silnými železnými mřížemi opatřená. Stávalo se často, že medvíďata vydrápala se do nich jedno po druhém a visela tam, držíce se za mříže svými drápkatými tlapami. Jenom takovýmto spůsobem mohla vyhlédati ze svého vězení na volný boží svět.

Když nás vodili na procházku před obědem, líbilo se nám nade všecko státi u této kůlny a hleděti na zjevující se za mřížemi směšné tlamičky medvíďat. Německý vychovatel Kolberg uměl jim podávati na konci hole kousky chleba, kterými jsme se zásobovali k účelu tomu při snídani.

Na medvědy dohlížel a krmil je mladý pojezdný Therapont; poněvadž prostý lid jméno to těžce vyslovoval, říkali mu „Chrapon“ nebo ještě častěji „Chrapoška“. Pamatuji se naň velmi dobře: Chrapoška byl prostředního vzrůstu, velmi obratný a silný jonák asi pětadvacetiletý. Chrapona pokládali za krasavce — bylť bílý, ruměnný, s černými kadeřemi a černýma, velikýma očima. K tomu byl neobyčejně smělý. Měl sestru Annušku, která sloužila za chůvu, a ta vyprávěla nám velmi zajímavé věci o smělosti svého bratra a o jeho neobyčejném přátelství s medvědy, s nimiž v zimě v letě spal v jejich kůlně, tak že jej obklopovali se všech stran a kladli naň své hlavy jako na podušku.

Před domem strýcovým za širokou okrouhlou květnicí, ovroubenou natřeným laťovým plotem, byla široká vrata a naproti vratům u prostřed sadu byl zadělán do země vysoký, rovný, hladce oloupaný strom, jejž nazývali „stožár“. Na vršku tohoto stožáru byla upravena malá budka, nebo jak ji nazývali „besídka“.

Ze zajatých medvíďat vybírali vždy jedno „rozumné“, které zdálo se býti nejčipernějším a povahy nejvíce spolehlivé. Takové medvídě oddělovali od ostatních spolubratrův a ponechávali na svobodě, to jest dovolovali mu choditi po dvoře a po sadě; ale přede vším musilo býti na stráži u sloupu před vraty. Zde trávilo též medvídě větší část svého času, buď ležíc na slámě u samého stožáru, nebo vylezlo po něm nahoru do „besídky“ a zde sedělo nebo též spalo, aby se k němu nepřibližovali ani dotíraví lidé ani psi.

Vésti takovýto pohodlný život nemohli všichni medvědi, ale jenom někteří, zvláště rozumní a krotcí, a to ještě ne po celý svůj život, nýbrž jen po tu dobu, pokud nezačínali dávati na jevo své zvířecí, ve společenském životě nepohodlné zvyky, to jest pokud vedli si pokojně a nedotýkali se ani slepic, ani hus, ani telat, ani člověka.

Medvěd, který rušil klid obyvatelův — bez prodlení býval odsouzen k smrti a od vykonání toho rozsudku nikdo ho nemohl vysvoboditi.

IV.

Naposled vybral Chrapon k této úloze medvěda ku podivu schopného a rozumného, kterému bylo dáno neobyčejné jméno: v Rusku obyčejně dávají medvědům název „Miška“, ale tento měl španělské jméno „Sganarel“. Ten již pět let žil na svobodě a nevyvedl ještě ani jediného „čtveráctví“. —

Když pravili o medvědu, že „dělá čtverácké kousky“, znamenalo to, že již objevil svoji zvířecí povahu nějakým přepadnutím. V takovém případě posadili „čtveráka“ na nějaký čas do „jámy“, která byla vykopána na širokém prostranství mezi humnem a lesem, a po nějakém čase jej vypouštěli (on sám vylézal po trámě) na prostranství, kdež jej štvali „mladými pijavkami“ (t. j. odrostlými štěňaty medvědích psů). Jestli že štěňata nedovedla jej chytnouti a bylo-li nebezpečenství, že zvíře uteče do lesa, vrhli se naň z tajné zálohy dva lepší lovci s vybranou, zkušenou smečkou psův a tím nastával všemu konec.

Jestli že však i tito psi byli tak neobratní, že medvěd mohl prodrati se k „ostrovu“ (t. j. k lesíku), který se spojoval s rozsáhlým

mladým lesem, v tom případě vzchopil se zvláštní střelec s dlouhou a těžkou, ostře nabitou puškou a namířiv „z rozsošky“, vysýlal na medvěda smrtící kuli.

Aby medvěd vyvázl ze všech těchto nástrah, dosud nikdy se nestalo a hrozné bylo pomysliti, že by se to mohlo přihodit: všecky viníky byly by stihly strašlivé tresty.

V.

Rozum a solidnost Sganarelova spůsobily, že dotčené shora zábavy čili medvědí popravy nebylo již celých pět let. Za tu dobu Sganarel vyrostl a stal se velikým, dospělým medvědem neobyčejné síly, krásy a hbitosti. Vynikal okrouhlou, krátkou tlamou a dosti souměrným složením těla, čímž připomínal spíše kolossálního honícího psa nebo pudla než medvěda. Zadek měl poněkud hubený a pokrytý nevysokou lesklou srstí, ale plece a šíje byly silně vyvinuty a pokryty dlouhou huňatou hřivou. Chápavý byl Sganarel rovněž jako pudl a vynikal jakousi u zvířete jeho plemene pozoruhodnou spůsobností: tak na příklad výborně a lehce chodil na dvou zadních tlapách, pohybuje se do předu i do zadu, uměl tlouci na buben, choditi s velikou holí, vyzdobenou na spůsob pušky, ochotně, ba s velikým potěšením tahati s mužíky nejtěžší pytle na mlýn a se zvláštní obratností velmi směšně dávati si na hlavu vysoký špičatý mužický klobouk s pávím peřím nebo se slaměným vískem na spůsob chocholu.

Ale přes to vše dostavila se osudná doba, kdy zvířecí povaha zvítězila též u Sganarela. Nedlouho před mým příchodem do domu strýcova tichý Sganarel náhle se provinil a to najednou několika přestupky, z nichž jeden byl těžší druhého.

Postup přestupkův byl u Sganarela týž jako u všech jeho předchůdců: nejprve chytil a utrhl křídlo huse; potom položil tlapu na hřbet běžícímu za matkou hříbátku a zlomil mu jej; konečně se mu nezalíbil slepý stařec a jeho průvodce i tahal je po sněhu, při čemž pošlapal jim ruce a nohy.

Slepce s jeho průvodcem vzali do nemocnice, ale Sganarela kázali Chraponu odvésti a posadit do jámy, odkud byl jenom jeden východ — na popravu . . .

Anna, svlékajíc večer mne a malého mého bratrance, vyprávěla nám, že při odvádění Sganarela do jámy, ve které musil očekávati smrtelnou pokutu, přihodilo se velmi mnoho zajímavého.

Chrapon neprotáhl Sganarelovi pyskem „bolničky“ čili kruhy a neužil proti němu ani nejmenšího násilí, ale jenom pravil: „Pojďme, zvíře, spolu!“

Medvěd vstal a šel, a směšné bylo, že vzal i svůj klobouk se slaměným chocholem. Celou cestu k jámě šli s Chraponem v objetí jako dva přátelé.

Byli také vskutku přátely.

VI.

Chraponu bylo velmi líto Sganarela, ale nemohl mu ničím pomoci. Připomínám znovu, že na statku mého strýce nikdy nikomu žádné provinění se neodpouštělo, a provinilý Sganarel najisto musil zaplatiti své přestupky krutou smrtí.

Štvanice naň byla určena za odpolední zábavu pro hosty, kteří obyčejně se sjížděli ku strýci na vánoce. Bylo tak ustanoveno již při honbě v tutéž dobu, když Chraponu bylo přikázáno odvést provinilého Sganarela a posadit jej do jámy.

VII.

Do medvědí jámy posazovali dosti jednoduše. Vrch čili otvor jámy obyčejně zakrývali lehkým chrastím, naházeným na křehké tyče, a posypali tuto stříšku sněhem.

Vše bylo upraveno tak, že medvěd nemohl spozorovati přichystanou past. Poslušné zvíře přivedli k tomuto místu a pobádali je jíti ku předu. Zvíře učinilo krok nebo dva a neočekávaně se prolomilo do hluboké jámy, ze které utéci nebylo nikterak možná. Medvěd seděl zde do té doby, až nastal čas jeho štvanice. Tehdy do jámy spustili v nakloněné poloze dlouhý, asi sedmiloketní trám a medvěd po tomto trámě vylézal nahoru. Po té začínala štvanice. Stalo-li se, že ostrovtipné zvíře, předvídajíc neštěstí, nechtělo vylézti, pobádali je dlouhými tyčemi, na jejichž konci byly ostré, železné hroty, házeli tam zapálenou slámu nebo stříleli do něho planými náboji z ručnic a bambitek.

Chrapon odvedl Sganarela a zavřel jej do vězení týmž spůsobem, ale sám vrátil se domů velmi rozrušen a zarmoucen. Na neštěstí vyprávěl své sestře, jak zvíře s ním šlo „laskavě“ a jak probořivši se chrastím do jámy, usádilo se tam na dně a složivši přední tlapy jako ruce, zasténalo, najisto zaplakalo.

Chrapon svěřil se Anně, že utíkal od jámy úprkem, aby neslyšel žalostivého sténání Sganarelova, poněvadž sténání to bylo trapné a nesnesitelné pro jeho srdce.

„Chvála Bohu,“ dodal, „že ne mně, ale jiným lidem je poručeno stříleti do něho, začne-li utíkati. Kdyby to mně bylo přikázáno, raději bych sám všeliká muka podstoupil, leč na něho bych za nic na světě nevystřelil.“

VIII.

Anna vyprávěla to nám a my vychovateli Kolbergovi; Kolberg pak, chtěje se něčím zavděčiti strýci, sdělil to jemu. Strýc pravil jen: „Chrapoška je chlapík,“ a potom zatleskal třikráte do dlaní.

To znamenalo, že strýc volá k sobě svého komorníka, Ustina Petroviče, starce, jednoho ze zajatých Francouzů dvanáctého roku.

Ustin Petrovič, jinak Justin, dostavil se ve svém čisťounkém, fialovém fráčku se stříbrnými knoflíky a strýc dal mu nařízení, aby ku zítřejší štvanici čili honbě na Sganarela za střelce v zálohách byli po-

staveni Flegont — nejproslulejší střelec, jenž nikdy nechybil — a druhý Chrapoška. Strýc patrně chtěl se pobaviti trapným zápasem citův ubohého Theraponta. Jestliže nevystřelí na Sganarela nebo schválně se chybí, těžce to arci odpyká; ale medvěda zabije pak druhým výstřelem najisto Flegont, jenž nikdy se nechybí.

Justin poklonil se a odešel oznámit Chrapoškovi rozkaz, ale my děti dovtípily jsme se, že jsme spůsobili hoře a že ve všem tom je cosi hrozně těžkého, takže bůh ví, jak se to skončí. Již nás nezajímala ani chutná štědrovečerní večeře, jež se konala „při hvězdě" zároveň s obědem, ani hosté, kteří přijeli na noc a s nimiž bylo i několik dětí.

Nám bylo líto Sganarela, líto i Theraponta a nemohli jsme se ani rozhodnouti, koho z nich dvou více litujeme.

My oba, to jest já a můj bratranec, dlouho jsme se obraceli ve svých postýlkách. Oba jsme usnuli pozdě, spali jsme špatně a vykřikovali, poněvadž nám oběma stavěl se před oči medvěd. A když chůva nás konejšila, že medvěda netřeba se již báti, poněvadž nyní sedí v jámě a zítra jej zabijí, zavládl mnou ještě větší nepokoj.

Ano, žádal jsem i chůvu za poučení: není-li mně možná pomodliti se za Sganarela? Ale taková otázka přesahovala náboženské představy stařenčiny, a ona, zívajíc a křižujíc ústa rukou, odpověděla, že najisto o tom nic neví, neboť ani jednou se na to kněze neptala, ale že přece i medvěd je tvor boží a plul s Noem v korábě.

Mně se zdálo, že zmínka o plavbě v korábě vede jaksi k tomu, že neobmezené milosrdenství boží může býti rozšířeno nejen na lidi, ale i na ostatní boží tvory, a já s dětskou vírou klekl ve své postýlce na kolena a přitisknuv tvář k podušce, prosil jsem velikost boží, aby neurazila se mojí vroucí prosbou za ušetření Sganarela.

XI.

Nadešel den Narození Páně. Všichni jsme byli oblečeni svátečně a vyšli jsme s vychovateli a ošetřovatelkami k čaji. V sále mimo množství příbuzných a hostí stálo duchovenstvo: kněz a diakon s dvěma kostelníky.

Když vešel strýc, sbor kostelní zapěl „Narodil se Kristus Pán". Potom byl rozdáván čaj, pak v brzku následovala malá snídaně a ve dvě hodiny sváteční ranní oběd. Hned pak po obědě ustanoveno bylo odebrati se na štvanici Sganarela. Meškati nebylo lze, poněvadž tou dobou brzo se tmí a v temnotě štvanice není možná a medvěd snadno může se skrýti z pohledu.

Vyplnilo se vše tak, jak bylo ustanoveno. Nás přímo od stolu odvedli obleknout se, aby nás vezli na štvanici Sganarela. Oblekli nám naše zaječí kožíšky a z kozí srsti pletené střevíce s okrouhlými podešvy a pak nás usadili do saní. U podjezdů z té i z druhé strany domu již stálo množství dlouhých, velikých trojspřežných saní, pokrytých květovanými koberci, a zde též dva sluhové drželi na uzdě jízdeckou anglickou ryzku, jménem „Švihačku".

Strýc vyšel v liščím archaluku*) a v liščí špičaté čepici a jakmile vsedl do sedla, pokrytého černou medvědí koží s řemením, ozdobeným turkusy a „hadími hlavičkami“, celý náš ohromný vlak se pohnul a za deset nebo patnáct minut jsme již přijeli na místo štvanice a sestavili se v polokruh. Všecky sáně byly umístěny poloobráceně ku rozsáhlému, rovnému, sněhem pokrytému poli, které bylo obklíčeno řetězem jízdních lovců a v dáli uzavíralo se lesem.

U samého lesa byla učiněna tajná místa čili zálohy za keři a tam měli státi Flegont a Chrapoška.

Tajných těchto míst nebylo pozorovati a někteří ukazovali jen na sotva zřejmé „rozsošky“, ze kterých jeden ze střelcův musil namířiti a vystřeliti na Sganarela.

Jámu, kde seděl medvěd, rovněž nebylo pozorovati a my prohlíželi jen krásné jezdce, kteří měli na ramenou různotvárnou, ale pěknou zbraň; byly to švédské štrabusy, německé morgenraty, anglické mortimery a varšavské kolety.

Strýc byl na koni v předu řetězu. Podali mu do ruky šňůru ode dvou sepjatých, velmi zlých „pijavek“ a před ním položili na přikrývku před sedlem bílý šátek.

Mladí psi, pro jejichž cvik odsouzen byl umříti provinilý Sganarel, byli tu v ohromném počtu a všichni jevili nesmírnou důvěru ve své síly, dychtivou netrpělivost a zároveň nedostatek vycvičenosti. Kňučeli, štěkali, skákali a pletli se na šňůrách kolem koní, na nichž seděli ve stejnokroj oblečení poháněči, a ti ustavičně práskali bičíky, aby přivedli mladé, netrpělivostí se zapomínající psy k poslušnosti. Všecko to kypělo touhou vrhnouti se na zvíře, jehož blízkou přítomnost psi ovšem poznali svým bystrým čichem.

Nastala doba vyjmouti Sganarela z jámy a pustiti jej, aby byl roztrhán.

Strýc mávl položeným na jeho přikrývku bílým šátkem a pravil: „K dílu!“

X.

Ze zástupu lovců, kteří tvořili hlavní štáb strýcův, oddělilo se asi deset lidí a šli ku předu přes pole.

Když odešli asi dvě stě kroků, zastavili se a počali zdvihati ze sněhu dlouhý, ne příliš tlustý trám, který do té doby z daleka nebylo nám lze viděti.

To dálo se právě u jámy, kde seděl Sganarel, ale té rovněž s našeho dalekého stanoviště nebylo pozorovati.

Dřevo pozdvihli a hned pak spustili jedním koncem do jámy. Bylo spuštěno v nakloněné poloze, takže zvíře bez obtíže mohlo vylézti po něm jako po žebříku.

Druhý konec trámu opíral se o okraj jámy a vyčníval z ní na loket.

---

*) Domácí šat asiatský.

Všechny oči byly upřeny na tuto předcházející operaci, která nás přibližovala k momentu nejzajímavějšímu. Očekávali, že Sganarel objeví se ihned na povrchu; ale on patrně chápal, oč běží, a nešel.

Počali jej honiti v jámě sněhovými hrudami a tyčemi s ostrými konci; ozval se řev, ale zvíře nešlo z jámy. Rozlehlo se několik planých výstřelů, namířených přímo v jámu, ale Sganarel jenom zlostně zařičel a přece jako dříve se neukazoval.

Tehdy odkudsi za řetězem tryskem přiletěly jedním koněm tažené prosté hnojné saně, na kterých ležela kupa suché žitné slámy.

Kůň byl vysoký, hubený, z těch, jichž užívali k vození píce z humeníku, ale navzdor svému stáří a hubenosti letěl s podňatým ohonem a rozčepýřenou hřívou. Těžko však bylo určiti, byla-li nynější jeho bodrost zbytkem dřívější mladé statnosti, nebo spíše následkem strachu a zoufalství, jež starému koni vnukala blízká přítomnost medvěda. Patrně poslední bylo pravdě podobnější, poněvadž kůň byl mimo železnou uzdu opatřen ještě ostrým řemenem, jímž byly již do krve zmučeny jeho zsinalé pysky. Letěl a vyhazoval stranou tak zoufale, že řídící jej kočí táhl mu hlavu vzhůru řemenem a druhou rukou zároveň nemilosrdně švihal jej tlustým bičem.

Sláma byla rozdělena na tři kupky, rázem zapálena a rázem též se tří stran shozena do jámy. Mimo plamen zůstal jenom ten jediný okraj, ku kterému byl přistaven trám.

Rozlehl se ohlušitelný, zběsilý řev jakoby smíšený se sténáním, ale . . . medvěd opět se neukazoval . . .

Do našeho řetězu doletěla zvěst, že Sganarel „celý se spálil“ a že zakryl oči tlapami a lehl těsně do kouta k zemi — „tak že ho nesezenou.“

Nákladní kůň s rozřezanými pysky opět tryskem uháněl zpět... Všichni soudili, že bylo posláno pro nový náklad slámy. Mezi diváky bylo slyšeti vyčítavý hovor: proč pořadatelé honby nepomyslili dříve opatřiti tolik slámy, aby jí zde bylo dostatek. Strýc se zlobil a křičel cosi, co jsem nemohl rozeznati při všeobecném bezúčinném hluku radících a kárajících lidí, který ještě více sesílil se kňučením psův a práskáním bičíkův.

Ač ve všem jevil se zmatek, byl v tom přece svůj pořádek, neboť nákladní kůň již opět, vyhazuje a frkaje, klusal zpět k jámě, ale nikoliv se slámou: na saních nyní seděl Therapont.

Zlobné nařízení strýcovo zavíralo se v tom, aby Chrapošku spustili do jámy a aby on sám vyvedl odtud svého druha na štvanici . . .

XI.

A hle, Therapont byl na místě. Zdálo se, že jest velmi pobouřen, ale jednal jistě a rozhodně. Ani trochu neprotivě se panskému rozkazu, vzal ze saní provaz, kterým byla stáhnuta sláma před chvilkou přivežená, a přivázal tento provaz jedním koncem za vrub hoření části trámu. Pak vzal provaz do rukou a drže se zaň, počal spouštěti se po trámu na nohách do jámy . . .

Strašný řev Sganarela utichl a z počátku zaměnil se přidušeným vrčením.

Zvíře jakoby žalovalo svému druhu, jak ukrutně s ním lidé zacházejí; a hle, i toto vrčení změnilo se v úplné ticho.

„Objímá a líže Chrapošku —“ vzkřikl jeden z lidí, stojících nad jámou.

Z obecenstva, umístěného na saních, někteří vzdychli, jiní se zamračili.

Mnohým začínalo býti líto medvěda a štvanice patrně neslibovala jim veliké zábavy.

Avšak vylíčené pomíjející dojmy nenadále byly přerušeny novou událostí, která byla ještě neočekávanější a způsobila nové pohnutí.

Z otvoru jámy, jakoby z hlubiny pekelné, vynořila se kučeravá hlava Chrapošky v myslivecké kulaté čepici. Vystupoval nahoru opět tímtéž spůsobem, jako se byl spouštěl, to jest Therapont stoupal nohama po trámu, přitahuje se k vrchu provazem, pevně jedním koncem nahoře přivázaným. Avšak Therapont nevycházel sám: zároveň s ním, pevně se s ním obejmuv a položiv mu na plece velikou kosmatou tlapu, vycházel i Sganarel... Medvěd nebyl v dobré míře a neměl výbojné vzezření. Trpě a strádaje patrně ne tak tělesnými mukami, jako těžkým morálním otřesením, silně připomínal krále Leara. Blýskal z podelbí očima krví zalitýma a hněvu i nelibosti plnýma. Rovněž jako Lear byl i rozcuchán a místy popálen, místy pak přilnula k němu stébla slámy. Dodati sluší, že jako tato nešťastná korunovaná hlava Sganarel podivuhodnou náhodou uchoval si něco ve spůsobě koruny. Možná, že z lásky k Therapontovi a možná že náhodou přitiskl si pod páži klobouk, kterým jej Chrapoška obmyslil a s kterým také strčil Sganarela do jámy. Medvěd zachoval tento přátelský dar a nyní, když srdce jeho nalezlo chvilkové uspokojení v objetí druha, jakmile stanul na zemi, ihned vyňal z podpaží krutě rozmačkaný klobouk a posadil si jej na hlavu...

Tato příhoda mnohé rozesmála, ale jiným za to byla trapná. Ba, někteří odvrátili se rychle od zvířete, jemuž ihned musil nastati zlý konec.

XII.

Tou dobou, když se to vše dálo, psi zavyli a rozjařili se tak, že ustali v poslušnosti. Ani bičík nedovedl je ukrotiti. Štěňata i staré pijavky, spatřivše Sganarela, zdvihly se na zadní tlapy a chraplavě vyjíce a kňučíce, škrtily se ve svých bělokožených obojcích. Touž dobou Chrapoška již opět ujížděl na saních ku své záloze pod lesem. Sganarel zůstal samoten a netrpělivě trhal tlapou, za niž náhodou zaklesnul se odhozený Chrapoškou provaz, připevněný ku trámu. Zvíře patrně chtělo jej rychle rozmotati nebo přetrhnouti a dohoniti svého druha, ale při medvědu, ačkoliv velmi chápavém, byla přece obratnost medvědí a Sganarel nepopouštěl, ale jenom silněji zatahoval oko na tlapě.

Vida, že se mu to nedaří, Sganarel trhl provazem, aby jej přetrhl, ale provaz byl silný a nepřetrhl se; jen trám vyskočil a postavil se kolmo v jámě. Medvěd se na to ohlédl, ale v témž okamžiku puštěné

ze šňůry dvě „pijavky“ dostihly ho a jedna z nich se vší prudkostí vpila se mu ostrými zuby do šíje.

Sganarel byl tak zaměstnán provazem, že toho neočekával a v prvním okamžiku jako by se ani tolik nezlobil, na kolik se podivil takové opovážlivosti; ale potom, během vteřiny, když pijavka chtěla se znova zakousnouti, aby vpila se ještě hlouběji, strhl ji tlapou a hodil od sebe velmi daleko s roztrženým břichem. Na zkrvavený sníh vypadly její vnitřnosti, a druhý pes byl v témž okamžiku rozšlapán zadní tlapou medvěda... Ale všeho strašlivější a neočekávanější bylo, co přihodilo se s trámem. Když Sganarel učinil úsilovný pohyb tlapou, aby odhodil vpíjející se do něho pijavku, týmž pohybem vytrhl z jámy pevně přivázaný ku provazu trám a ten rozletěl se šikmo vzduchem. Natáhnuv provaz, zakroužil kolem Sganarela jako okolo své osy a rýsuje jedním koncem po sněhu, při prvním otočení rozmačkal nikoliv dva ani tři, ale celou smečku dostihujících ho psův. Jedni z nich zakňučeli a třepali ve sněhu tlapkami a druzí, jak prudce se hnali, tak se i natáhli.

XIII.

Zvíře bylo buď příliš rozumné, aby nechápalo, jaká pěkná zbraň byla v jeho moci, anebo provaz, obvíjející jeho tlapu, bolestně ji řezal: medvěd jenom zařval a rázem uchopiv provaz do samé tlapy, znovu zakroužil trámem tak, že se pozdvihl a napjal se do jedné vodorovné čáry se směrem tlapy, držící provaz, a zazvučel, jak mohl zvučeti prudce puštěný obrovský vlček. Vše, co by se bylo pod něj namanulo, najisto musilo rozbíti se na kousky. Kdyby provaz někde v některém bodě své délky byl se osvědčil nedostatečně pevným a přetrhl se, byl by kroužící v odstředivém směru trám, odtrhna se, letěl v dálku Bůh ví kam a v tom letu byl by najisto rozdrtil vše živé, co by se mu bylo dostalo do cesty.

Všichni my lidé, všichni psi a koně na celé čáře a v celém řetězu byli ve hrozném nebezpečenství a každý ovšem si přál, aby ku zachránění jeho života provaz, na kterém Sganarel točil svým kolossálním prakem, byl silný. Ale kterak vše to mohlo skončiti? Toho ostatně netoužil dočkati se nikdo kromě několika lovcův a dvou střelcův, postavených v tajných jámách u samého lesa. Všecko ostatní obecenstvo, to jest všichni hosté a příbuzní strýcovi, kteří přijeli na tuto zábavu jako diváci, nenalézali více v tom, co se přihodilo, ani nejmenšího potěšení. Všichni ustrašeni přikázali kočím, aby co možná rychle jeli dále od nebezpečného místa, a ve strašném nepořádku, tísnice a předhánějíce se vespolek, ujížděli k domovu.

Ve spěšném a nepořádném útěku po cestě přihodilo se několik nárazů a pádů, bylo nemnoho smíchu a nemálo zděšení. Těm, kteří vypadli ze saní, zdálo se, že trám utrhl se od provazu a sviští letě nad jejich hlavami a že rozvzteklené zvíře honí se za nimi.

Avšak hosté, kteří dostihli domova, mohli nabyti klidu a upraviti se, kdežto ti nemnozí, kteří zůstali na místě štvanice, uviděli něco mnohem strašnějšího.

XIV.

Žádných psů nebylo lze pouštěti na Sganarela. Bylo jasno, že svou strašnou zbraní mohl přemoci všechno to množství psů bez nejmenší pro sebe škody. A medvěd, otáčeje trámem a sám za ním se obraceje, přímo postupoval k lesu a smrt jej očekávala toliko zde u zálohy, v níž seděli Therapont a nechybující Flegont.

Jistá kule vše mohla ukončiti směle a rozhodně.

Avšak osud podivuhodně chránil Sganarela a jednou již vmísiv se do věci zvířete, jakoby chtěl je zachrániti děj se co děj.

V téže minutě, když Sganarel byl v rovině s náspy, za kterými trčely na rozsoškách namířené naň otvory ostře nabitých pušek Chrapošky a Flegonta, provaz, na kterém otáčel se trám, pojednou praskl a tento jako z luku puštěná střela odletěl v jednu stranu, medvěd pak, pozbyv rovnováhy, upadl a střemhlav skulil se na druhou.

Před očima těch, kteří zůstali na poli, náhle utvořil se nový živý a strašný obraz: trám srazil rozsošky a celý násyp sněhu, za nímž skrýval se v záloze Flegont, a potom přeskočiv jej, zarazil se ve vzdálené závěji. Sganarel rovněž nemařil času: asi třikrát nebo čtyřikrát se překuliv, dostal se za sněžný násyp Chrapošky . . .

Sganarel jej okamžitě poznal, dechl naň svou horkou tlamou a chtěl jej olizovati, ale v tom s druhé strany od Flegonta zaduněl výstřel a medvěd utekl do lesa, kdežto Chrapoška — upadl beze smyslů na zem. —

Pozvedli a ohledali jej: měl ruku na veskrz prostřelenu; ale v ráně bylo také trochu medvědí srsti.

Flegont nepozbyl názvu prvního střelce, ale střílel naspěch z těžké pušky a bez rozsošek, ze kterých mohl by mířiti. Při tom bylo venku již šero a medvěd s Chraposkou byli příliš těsně seskupeni.

Za takových okolností i tento o jednu linii chybný výstřel dlužno bylo pokládati ve svém spůsobu za pozoruhodný.

Ale přes to vše — Sganarel utekl. Pronásledovati jej po lese téhož večera nebylo možná, a do následujícího jitra v mysli toho, jehož vůle byla zde zákonem, prosvitla docela jiná nálada.

XV.

Strýc vrátil se domů po ukončení vylíčeného nezdařilého lovu. Byl rozzloben a nevlídný více než obyčejně. Před tím, jak sestoupil u křídla s koně, dal rozkaz, zítra před úsvitem hledati stopy zvířete a obklíčiti je tak, aby nemohlo se skrýti.

Pravidelně zřízený lov musil ovšem dáti docela jiné výsledky.

Zatím čekali nařízení o raněném Chrapoškovi. Podle mínění všech musilo postihnouti ho něco strašného. Byl při nejmenším vinen tou netečností, že nevrazil lovecký nůž do hrudi Sganarelovy, když tento octnul se s ním pohromadě, a nechal jej bez nejmenšího poškození ve svém objetí. Ale mimo to bylo silné a zdá se úplně podstatné podezření, že Chrapoška užil lsti, že v osudnou minutu zúmyslně nechtěl zvednouti své ruky na huňatého soudruha a pustil jej na svobodu.

Všem známé vzájemné přátelství Chrapošky se Sganarelem dávalo této domněnce mnoho věrohodnosti.

Tak myslili nejen všichni účastníci lovu, ale rovněž tak rozumovali nyní i všichni hosté.

Naslouchajíce rozhovorům dospělých, kteří sešli se k večeru ve velikém sále, kde tou dobou pro nás rozsvěcovali bohatě vyzdobený vánoční stromek, sdíleli jsme všeobecné podezření i všeobecný strach před tím, co může očekávati Theraponta.

Z předpokoje, kterým prošel strýc do své „poloviny", dostihla sice do sálu zpráva, že o Chrapoškovi nebylo dáno žádné nařízení.

„Ale je to k lepšímu nebo ne?" zašeptal kdosi a šepot ten uprostřed všeobecné těžké skleslosti dotkl se každého srdce.

Jej uslyšel i otec Alexej — starý vesnický kněz s bronzovým křížem dvanáctých let. Stařec rovněž vzdychl a rovněž šeptem pravil: „Modlete se k narozenému Kristu!"

S tím on sám i všichni, kolik zde bylo dospělých i dětí, pánů i nevolníků, všichni my najednou jsme se pokřižovali. A bylo to na čase. Ještě jsme nespustili ruce, když široce otevřely se dvéře, a vešel s hůlkou v ruce strýc. Provázeli jej dva jeho oblíbení chrti a komorník Justin. Tento nesl za ním na stříbrném talíři jeho bílý foulardový šátek a okrouhlou tabatěrku s podobiznou Pavla prvního.

XVI.

Voltairovská lenoška pro strýce byla postavena na nevelikém perském koberci před stromkem uprostřed komnaty. Mlčky usedl do této lenošky a mlčky též vzal od Justina svůj šátek a svou tabatěrku. U jeho nohou ihned ulehli a natáhli své dlouhé tlamy oba psi.

Strýc byl v bleděmodrém hedbávném archaluku s hladce vyšitými sponkami a bohatě ozdobenými, bílými filigránovými přeskami se zrnatým tyrkysem. V rukou měl tenkou, ale pevnou hůl z přirozené kavkazské třešně.

Hůlky bylo mu nyní velice třeba, poněvadž v době zmatku, nastalého při štvanici, ani výborně vycvičená Švihačka nezůstala beze strachu — vyhodila stranou a silně přitiskla ku stromu nohu svého jezdce.

Strýc cítil velikou bolest v této noze, ano i poněkud pokulhával.

Tato nová okolnost ovšem nemohla přidati nic dobrého k jeho rozdrážděné a hněvivé náladě. Nedobré bylo i to, že při objevení se strýcově my všichni jsme se zamlčeli. Jako většina podezřívavých lidí, nemohl toho strpěti a otec Alexej, dobře znaje povahu jeho, staral se jak uměl napraviti věc a přerušiti toto zlověstné ticho.

Maje náš dětský kruh poblíž sebe, dal nám kněz otázku: rozumíme-li smyslu písně „Narodil se Kristus pán"? Ukázalo se, že nejenom my, ale i starší špatně jí rozuměli. Kněz začal nám objasňovati jednotlivá slova písně a při tom sám tiše povznesl se myslí i srdcem. Počal mluviti o daru, který i nyní jako „v onu dobu" každý ubožák může přinésti k jeslím „narozeného pacholete" směleji a důstojněji nežli přinesli králové starověku zlato, myrhu a kadidlo. Náš dar je — naše

pro Něho polepšení. Stařec mluvil o lásce, o odpuštění, o povinnosti každého potěšiti, přítele i nepřítele „ve jménu Kristově“ ... A zdá se mi, že v tu dobu jistě bylo jeho slovo mocné a svaté ... Všichni je poslouchali, poslouchali se zvláštním pocitem, jakoby modlíce se, aby dostihlo cíle, a mnohým z nás na řasách chvěly se krásné slzy ...

Náhle cosi upadlo ... Byla to strýcova hůl ... Podali mu ji, ale on se jí nedotekl: seděl skloniv se na bok se spuštěnou s lenošky rukou, na které jako pozapomenutý ležel veliký tyrkys od sponky ... A hle strýc upustil i ten a ... nikdo nepospíchal jej zvednouti.

Všechny oči upřeny byly na jeho obličej. Přihodilo se něco neobyčejného: on plakal!

Kněz rozvedl děti a přiblíživ se ke strýci, mlčky požehnal jej rukou.

Tento pozvedl obličej, vzal starce za ruku, políbil ji přede všemi a tiše pravil: „Díky.“

V témž okamžiku pohlédl na Justina a velel mu, aby přivedl Theraponta.

Tento předstoupil bledý, s podvázanou rukou.

„Postav se zde!“ velel mu strýc a ukázal rukou na koberec.

Chrapoška přistoupil a padl na kolena.

„Vstaň ... Zvedni se!“ pravil strýc. „Já ti odpouštím.“

Chrapoška opět upadl mu k nohám. Strýc promluvil nervosním a rozechvělým hlasem:

„Tys miloval zvíře jako ne každý umí milovati člověka. Pohnul jsi mne tím a předstihl jsi mne ve velikodušnosti. Oznamuju ti milost: dávám ti volnost a sto rublů na cestu. Jdi, kam chceš.“

„Děkuji a nikam nepůjdu —“ vzkřikl Chrapoška.

„Co?“

„Nikam nepůjdu,“ opakoval Therapont.

„Co tedy chceš?“

„Za vaši milost chci vám volný volně sloužiti čestněji, nežli ve strachu proti vůli.“

Strýc mrkl očima, přiložil k nim jednou rukou svůj bílý foulardový šátek a druhou, nahnuv se, objal Theraponta ... My všichni pochopili, že máme vstáti a rovněž zakryli jsme oči. Se spokojeností bylo cítiti, že zde splnila se sláva Bohu na vysostech a zavládl pokoj ve jménu Kristově na místo krutého strachu.

To jevilo se i na vesnici, kam byly poslány kotle pálenky a sudy piva. Zapálily se veselé hranice a všichni žertujíce pravili vespolek:

„U nás nyní se stalo, že i zvíře odešlo ve svatém pokoji slavit Krista.“

Sganarela nehledali. Therapont, jak mu bylo řečeno, stal se volným, záhy vyměnil u strýce Justina a byl nejen jeho věrným sluhou, ale i věrným druhem do samé jeho smrti. On zatlačil svýma rukama oči strýcovy a pochoval jej též v Moskvě na Vagaňském hřbitově, kde ještě posud je celý jeho pomník. Tamtéž, v jeho nohách, leží i Therapont.

Květiny jim nositi nyní již nemá kdo, ale v moskevských brlohách a jeskyních jsou lidé, kteří pamatují bělohlavého, dlouhého starce, jenž takořka divem uměl poznávati, kde je skutečná bída, a uměl v čas pospíšiti sem sám, nebo posýlati, nikoliv s prázdnýma rukama, svého dobrého, velkookého sluhu.

Tito dva dobráci, o kterých mnoho bylo by možno říci, byli — můj strýc a jeho Therapont. Posledního stařec žertem nazýval „zkrotitelem zvířete.“

Pomácká republika v horách rhodopských.

Z Plovdiva posílá

prof. **V. Dobruský.**

II.

Hleděl jsem vyzvěděti od našeho průvodce Mustafy, za jakých okolností a z jakých příčin převážná část slovanského obyvatelstva rhodopského přijala islam. Má kořist však byla praskrovná.

„Kdy pak zde vládli kaurové?“ ptám se Mustafy. — „Kdož to ví? Pět set let tomu, co zhynul poslední car kaurský Marko kralevič.“ — „A od které doby jsou zde Turci (míním Pomáky)?“ — „Snad tomu 250 let,“ odpovídá Mustafa a ukazuje severně od Tamraše na jednu „brčinu“ (vrch), kde prý jsou zříceniny kaurské Bogorodice (P. Marie); na jiném místě ukazoval „kaurski grobišta“. Více zpráv a pověstí sebral jsem na druhé své cestě nepoddanými vesnicemi.

„Pohleď, co všecko nám ‚komiti‘ (bulharští povstalci) vypálili,“ stěžoval si dále Pomák, „když byl ten poslední ‚karasmalük‘ (povstání)!“ A při tom počítal vyhořelé „kóšty“ tamrašské, mezi nimi též Achmedagův konak, dnes jen z pola obnovený. Nemohl jsem odporovati, ale pomyslil jsem si: „to jen malá odveta za vaše loupeže, krádeže, vraždy a krveprolití, jež páchali jste na bezbranných kaurech tolik let.“ Zlaté ony časy, kdy mohamedán byl pánem a Bulhar křesťan rájou, minuly.

Tak i panství Pomáků navždy konec učinil aspoň v jedné části Bulharska mohutný ruský orel, onen „Moskof“, jehož bojí se mohamedán jako čert kříže, před jehož jmenem má Pomák větší úctu nežli před samým jmenem prorokovým. „Moskofa“ představuje si Pomák obrovským, nepřemožitelným gigantem, který by tělem svým zakryti mohl nepřehledné moře rhodopských hor. „Striku“ (strýce) či „ďado Ivana“ t. j. ruského cara mají Pomáci za všemocnou bytost. Starší Pomáci dosud říkají: „Já pomňa, kogato striku bě v Edrene“ a vzpomínají na „mucharebeto“ (válku), kdy slavný Děbič Zabalkánský poprve přešel přes

Balkány. A když r. 1878 ruské bodáky zaleskly se pod stěnami samého Cařihradu a na výšinách Rhodopy, tu prý Pomáci s žalostí vzpomínali oněch dob, kdy byli křesťany; opět se jim zastesklo po staré víře a litovali, že dávno očekávaný „striku“ je najde u víře pohanské totiž mohamedánské. Slyšel jsem, že tenkráte Pomáci tak zanevřeli na Turky, že ani pod střechu jich nepřijali a nechali je hynouti v horách a lesích jako zvěř, když turecká vojska poražena utíkala přes hory k moři Bílému.

Dále prohledli jsme ještě mohamedánský hřbitov; průvodce Mustafa dokládá, že není starší 200 let, patrně událo se turčení nepříliš dávno.

Po této vycházce vracíme se do vsi do našeho konaku, abychom se zahřáli. Bylo to v polovici července; Plovdiv opustili jsme za nesnesitelného, dusného vedra a zde v horách, sotva že slunce za nimi se skrylo a soumrak nastal, mrazil nás studený chlad. A když jsme do naší „ačik odaja“ (hostinského pokoje) vstoupili, červenala se zde plechová kamna a oheň vesele praskal jako o Vánocích. Jen pět hodin cesty nás dělí od Plovdiva a jaká to protiva v podnebí! Pomáci vypravovali nám, že na jejich ohništích oheň ani v letě nevyhasne; Tamrašci mohou si to dovoliti, lesů jest hojnost.

Achmed aga právě odcházel domů na odpočinek, když jsme se vrátili. Omlouval se, že nemá zásob, že jsme jen na vsi a musíme prominouti chudou večeři, o kterou se postaral muchtarin s kechajou. Polévka z kopřiv, pilav z dramské rýže, agneško s cibulí, banica a čerstvé mléko chutnalo nám jak náleží.

Ve světnici zůstalo několik Pomáků z Lěskova, Brězy, Michalkova a j. vesnic, kteří doprovázeli druhy své, ubírající se na pouť do Mekky. Zvláště žertovným byl 80letý stařec Hadži Hassan z Michalkova. „Škoda, žes nepřišel o bajramu, to by ti naši junáci nazpívali písní, co bys chtěl, jest to náš obyčej,“ povídal mi Hadži Hassan, když jsem se ho na písně vyptával.

„A což máte již po svátcích?“

„Máme i nemáme; kojto neiska da raboti, vse ima bajram (lenoch pořád má svátky),“ žertovně odpověděl stařec.

Zval mne na „gosti“ do Michalkova i navštívil jsem ho později na své druhé cestě; potěšil se z mého příchodu a přátelsky mne pohostil. Pohostinství zachovalo se u Pomáků v největší neporušenosti.

Někteří Pomáci myslili, že přišli jsme kupovat dříví z jejich lesů, jiní zase nás podezřívali, že hledáme poklady, zvláště sváděla je k tomu podezření mapa a kompas. Hadži Hassan podivil se, když jsem dle mapy jmenoval menší vesničky a vrchy. „Ale když tam není o pokladech (imanie), nestojí ta mapa za nic,“ dodal na konec.

Unaveni toužili jsme po odpočinku. Chodža přinesl nám, než jsme ulehli, několik šálečků kávy, tentokráte sladké, neboť na cukr dali jsme mu k jeho žádosti „bachšiš“. Čestnou stráž po celou noc konal „kechaja“ od hlavy do paty ozbrojen; abychom nenastydli, celou noc udržoval také oheň jako Vestálka.

Ráno vstali jsme, když chodža svolával pravověrné k pobožnosti. Bylo chladné jitro, jak v horách bývá. Po žebříku slezli jsme dolů.

Dole v „dukenu“ (krámu) bylo živo. Pomáci zvali nás dovnitř a čerpili kávou a my jsme jim to na vzájem opláceli. Pak jsme se umyli v řece; naše mýdlo, ručník, kartáčky těšily se pozornosti výrostků, kteří přišli se na nás „Frenky“ podívat. Přes most táhlo veliké stádo skotu na pastvu do hor a vyzvánělo si na cestu.

Zatím přišel Achmed aga a jako obyčejně odkašlával. Přál nám dobrého jitra, „sabahlan hair olsun“, a zasedl na své staré místo v kafeneti. Pokorní poddaní nemeškali vzdáti mu ranní poctu uctivým pozdravem. Teprve na pokynutí agovo směli usednouti na dřevěné mindery, a jenom je-li aga dobrého humoru, dostane se jim pohostění černou kávou. Každý oddaně poslouchá příkazů jeho, od muchtara a chodžy až do nejchudšího Pomáka.

Byly doby, kdy agova moc prostírala se nejen na 18 nepoddaných vesnic, ale i na celý „Pomakluk“ (území Pomácké) a na vesnice Rupčoského Balkánu, střední to části Rhodopy až k hranici rumelskoturecké. Tenkráte stál Achmed-aga na vrcholi své moci a slávy. Plovdivští pašové a odrinští valijové byli proti němu jen malomocnými úředníčky sultánovými. Veškerou moc zákonodárnou, soudní a správní vykonával Achmed-aga sám, a běda každému, kdo by se jí byl protivil. Spravedlnosti činil zadost po svém způsobu. Stalo se jednou, že ubíral se Bulhar se svou ženou hlubokým lesem. Náhodou se muž cestou opozdil; toho použil Pomák jakýsi a pohaněl ženu Bulharovu. Tento šel žalovat k agovi. Ze strachu před trestem násilník utekl; teprve po 3 letech se vrátil, mysle, že zločin jeho upadl v zapomenutí. Ale hned po návratu byl lapen a k agovi doveden, který vlastnoručně tak zbil provinilce, až ducha vypustil. Tělo ubitého zakázal aga pohřbíti, neboť by prý země tělo tak nečisté vyvrhla. A za to, že bitím si ruce zmozolil, zaplatila mu obec 200 tureckých zlaťáků.

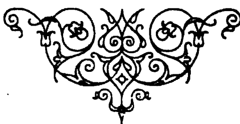
Vesnice bulharské hleděly zachovati s Achmed-agou nejlepší vůli a přátelství, aby ušetřeny byly loupeží a krádeží se strany Pomáků tamrašských. Proto zvali Achmeda-agu na všecky znamenitější svátky v roce, na svatby a jiné slavnosti. Achmed-aga nikdy neodřekl a nikdy nepřišel sám, ale jako vládce s četnou tělesnou stráží, sám jeda na černém hřebci, ozbrojen šavlí, jataganem a revolverem. A za ním ubírala se družina 15—20 Pomáků, ozbrojených od hlavy do paty dlouhými puškami, jatagany a několika pistolemi za širokým červeným pasem. Byli to samí vybraní „levent“ Pomáci, štíhlí jako ty jedle rhodopských hor, s rozhalenýma, širokýma prsoma a dlouhými kníry, jichž konce až k uším dosahovaly. Návštěva Achmed-agova přicházela hostitelům draze. Nejhezčí dívky a junáci musili tančiti před agou choro, nejlepší gajdar musel hráti a zpívati staré národní písně. K poctě agově pořádány i veliké hody, jimž padlo za oběť několik zvlášť vykrmených ovcí aneb jalůvka. Všeho bylo v hojnosti. A konečně zalíbil-li se agovi pěkný kůň, mule aneb jiná věc některého horala, musel mu ji tento bez odporu darovati. A mimo to zaplatila obec agovi za návštěvu tak zv. „dišpara“, t. j. za to, že tam jedl a své zuby namahal. Rovněž i družina nesměla odejíti s prázdnýma rukama.

Avšak proto přece Tamrašci se svými sousedy křesťany přátelsky nežili. Zvláště bohaté vesnice Peruštica a Brestovica na severním pod-

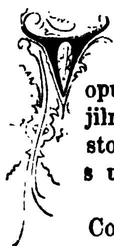
noží rhodopském mnoho trpěly. Jakmile nastalo vinobraní, přišli Pomáci s hor a odvezli nejlepší hrozny, pokradli muleta, nabrali tabáku, jehož se v Peruštici mnoho rodí, šatů, a obohaceni vydatnou kořistí s písněmi vraceli se domů. Zvláště pověstným lupičem byl za turecké doby Pomák Deli Hassan: když lesy rozlistnatěly, zákeřnicky číhal na živějších cestách a obíral kolem jdoucí Bulhary. Jakými jsou Tamrašci mistry v krádeži, nejlépe charakterisuje anekdota, dle které prý dovedou matce dítě od prsou ujmouti, aniž ta to ucítí. Začasté přicházeli Pomáci do Peruštice na choro, zvláště na velikden (Velikonoce) a unášeli hezké dívky a násilně je poturčovali. Se zlou se potázal, kdo by byl šel žalovat k úřadům; mohl býti jist, že padne pod jataganem nelidského nepřítele. Tak mně vypravováno v Peruštici. V Sitově, jiné vesnici rhodopské, slyšel jsem, že aga zloděje a vrahy trestal smrtí; avšak to zřídka se stávalo, neboť křesťan nesměl si stěžovati, nechtěl-li přijíti o hrdlo.

Těžké nastaly chvíle bulharským vesnicím rhodopským památného jara r. 1876. Celý národ chopil se zbraně, aby svrhl jařmo turecké; Peruštica a Batak, dědiny kvetoucí a zámožné, byly mezi prvními, které vztýčily prapor s heslem svoboda neb smrt. Tenkráte vytáhl ukrutný Achmed-aga s ukrutnějšími ještě bratry Adilou a Smajlem v čele Pomáků, rozjařených fanatismem mohamedánským. Na vyhořelém onom čifliku sešli se lační loupeže a žízniví krve vlastních bratrů; jak hejna dravých orlů usedli na návrších nad Perušticou, odkud vrhli se na svou kořist. K bratrovražednému boji zpívali nejveselejší písně. Vždyť ubírali se na „padišach-djunju“ — „carskou svatbou“ zvali vraždění jinověrců a pálení jich sídel. A tak obráceny Peruštice a Batak v popel a zříceniny; životů lidských zhynulo na tisíce nejhroznější smrtí. Zříceniny peruštických cerkví jsou pomníkem Achmed-agových ukrutností.

Když se mi loni dostalo v Tamraši dosti vlídného a pohostinného přijetí, nechtělo se mi věřiti, že titéž Pomáci dovedli býti dravci v podobě lidské! Pak ale vzpomněl jsem si, jak zuřil před lety fanatismus náboženský po vlastech českých v téže době, kdy veliká část obyvatelstva rhodopského přinucena byla zraditi kříž a pokořiti se půlměsíci, jenž byl tehdy postrachem Evropy.

Amor.

V opuštěném parku,
jilm kde mluví s bukem,
stojí starý Amor
s uraženým lukem.

Co zim přešlo tady,
co se jar tu smálo,
s každého pár lístků
v toul mu napadalo.

Do vlasů mu plíseň
sedla zelenavá,
na buclatých nožkách
mnohá skvrna tmavá.

Tak se mezi stromy
s kusým lukem chýlí,
stezky vůkol něho
ztrácejí se v býlí.

Zámeček je pustý,
v okenice slepé
větrným jen křídlem
bouřný sever tepe.

Náhle ruch a šumot
s nově zkvetlým jarem
rozlehl se zámkem,
dvorem, v parku starém.

Přijel sem pan hrabě,
rozkazů sta dává,
v zámku shon od rána
po noc neustává.

V zámku v jedné práci
okna, zdě i klíče,
v parku v jedné práci
motyky i rýče.

Prohrabují cesty,
stříhají kře trochu,
proberou houšť každou,
natřou každou sochu.

Nevěstu má mladou,
sladší nad červánky,
přivést chce ji hrabě
v zámek na libánky.

Hrabě, šedý abbé
náhle před Amorem
zastavili kroky
tichým rozhovorem.

Zahradník tu mladý,
jun co jedle štíhlý,
větve přistřihoval,
jež se k sošce zdvihly.

Z toulce svadlé listí
vybrati jak pílí,
mezi smetím k zemi
vypad lístek bílý.

Růžový byl druhdy,
deštěm zvlhlý zcela,
písmena se z dálky
rozplyzlá v něm tměla.

Než-li hoch jej zdvihnul,
shýb se rychle abbé,
rty mu přeletělo
pousmání slabé.

Rychle nahléd v lístek,
sotva se ho chopil,
zachmuřil se v líci,
v sutanu jej stopil.

„Moje drahá Filis!“
v první stálo řádce.
Filis říkávali
zahradníka matce.

V těch veselých časech,
on je pamatoval,
otec hraběte když
zde se ubytoval.

Bývaly to časy,
hudba noci celé
zněla širým parkem
skrze větve stmělé.

Míhala se světla,
pochodně a masky,
co tu bylo tance,
co tu bylo lásky!

Na lodicích pentle,
samý fábor veslo,
jež se v taktu s hudbou
šumně do vln neslo!

Ty procházky bludné
v labyrinthu síti,
kde nenašli hosté
Ariadny niti.

Ty procházky dlouhé
k čínské bažantnici,
kde na slepou bábu
hráno při měsíci.

Ty procházky snivé
kolem vodometu,
labutě kde táhly
mořem bílých květů!

Ty procházky frašné
ku skalnímu chrámu,
kam když dvorně každý
přived svoji dámu,

Na krápníky patře
na třpytivém stropu,
v duchu nepomyslil
proudů na zátopu,

Jenž z rour sterých blesky
z podlahy se mihly,
v strachu dámy křikly,
v zmatku šaty zdvihly.

Proudy rostly stále,
šaty výše spěly,
div se hrabě smíchem
nepotrhal celý!

Při těch hrách a tancích,
při těch promenádách,
při těch maskarádách
při těch kavalkádách

Filis první byla!
V mysli stopy slabé
toho všeho sbíral
v okamžení abbé.

Ostře podíval se
zahradníku v tahy
a k hraběti pravil:
„Dále, pane drahý!

Mnoho práce ještě
zbývá prohlednouti,"
a již oba parkem
v další spěli pouti.

Mladý hoch si hvízdá,
mladý hoch si zpívá,
nad ním povážlivě
stoletý jilm kývá.

Amor podle cesty
novým lukem míří,
z pampelišek letí
kolem zlaté pýří.

Včela za motýlem
a za šídlem vosy,
narcis v zlatém srdci
velkou perlu nosí.

Mladý hoch si zpívá,
mladý hoch si hvízdá,
předtuchou se chvějí
chocholoušů hnízda.

Amor dobře hlídal,
co tu zapomněno,
v dešti, větru, bouři,
v listí pohrobeno

Přes vánice lkání
i přes máje zpěvy.
Šťastný, šťastný, šťastný
hoch že o tom neví.

„Co v tom lístku starém
čet jste, abbé milý?"
ptá se hrabě vida
kněz že čelo chýlí,

Jako v trpké dumě,
jako v zpomínání.
Abbé jen se usmál,
vytáh z kapsy psaní,

Na kusy je roztrh,
větru dal je v pleny,
bílý motýl každý
lístek utržený,

A pak ústa stáhnul
v smutný úsměv líný:
„Minulosti, hrabě,
zbytky — pavučiny!“

Jaroslav Vrchlický.

Satirická veselohra.

Je kámen satira, jenž zkouší zlato duší
a lebek pevný vzdor svým ostřím ztupit touží,
ze dřeva shnilého si figurky své krouží,
smích její spíš je pláč, jenž dobu pravdou kruší.

Až někdy přijdeš k nám, ta pravá, v níž vzlet buší,
ty neostýchej se stín změřit, jenž se dlouží,
když západ v českou zem se prázdných činů hrouží
a skleslost nemužná, jež jenom dětem sluší . . .

Pak podrž zrcadlo nám přítomnosti,
že zhrozíme se lhostejného čela,
jak bič a poroba tam vryla prouhy! —

My hnisáme . . . S tou hroznou střízlivostí
jak vše teď trpíme, to chápu zcela,
proč svět nám dí: Jste k smíchu žebrák pouhý! . . .

Ilja Georgov.

Opeření ošetřovatelé.

Napsal **B. Tichý.**

Vzájemnost, která jest základem společenských poměrů lidských, projevuje se velmi pěkně také ve společnosti zvířecí, zvláště v těch případech, kde zvířata rozdílných tříd vstupují spolu ve svazek, aby vzájemnými službami život si zpříjemnila nebo dokonce umožnila. Hlavně

Zoborožec.

mezi ptactvem tropickým jsou některé rody, které žijí v těsných svazcích se zvířaty jinými, prokazujíce jim ochotně vydatných služeb, jmenovitě ve příčině tělesného blaha jejich, čím projevují se co dobrovolní pomocníci a ošetřovatelé jejich. Byli také přirovnáni k ochrancům a lékařům

zvířat, kterých se ujímají, a skutečně někteří ptáci ti čestného toho přímětku úplně zasluhují.

Přede všemi jsou z nich pozoruhodni úhlední, havranům příbuzní ptáci afričtí: rudozobky (Buphaga). Známy jsou dosud jen 2 druhy, totiž obecný (Buphaga africana), celkem hnědošedý, se zobákem na konci cinobrovým; a menší (Buph. erytrorhyncha), veliký asi jako náš špaček, na zádech šedohnědý a na břiše žlutavý, se zobákem úplně červeným. Všechny rudozobky mají tělo táhlé, křídla dlouhá, nohy ozbrojené silnými ohnutými drápky a zobák u kořene válcovitý, ke konci se stran smáčknutý a zahrocený, i jsou v černém dílu světa od jihu až do Sudanu a Habeše, ale hlavně ve středu všude tam obecny, kde krajina má určitý, jim svědčící ráz. Tu objevují se v malých společnostech a sice ve průvodu hřmotnějších ssavců, po přednosti neohrabaných mnohokopytníkův, ale i dvoukopytníků, jichžto tlustá kůže jest obdobou známých kasáren na blechy huňatých psů, jen že přechovává množství larv všelikého hmyzu i jinakých nemilých přistěhovalců. Těchto bezplatných nájemců chráněnce své zbaviti a proti létavým a bodavým trýznitelům je chrániti: toť hlavní úkol rudozobek.

Obyčejně celá společnost 6 až 10 těch ptáků usedne na jedno zvíře a roztrousí se po všem těle jeho. Někteří šplhají obratně střemhlav po nohách dolů a zase nahoru, jiní prohlížejí boky, přidržují se na břiše, vyšplhají buď na záda, buď na krk, slézají temeno hlavy, prohlížejí koutky oční, ústní a nos, — zkrátka všímají si pozorně každičké části těla a pronikají svým zobanem do všech záhybů kůže, aby zvíře trapných cizopasníků sprostili. Mouchy, komáry, střečky a podobné zlobivé hmyzy obratně na kožichu sesbírají a larvy pod kůží zahostěné nemilosrdně vyklofají a spohltají. Ovšem způsobují tím chráněnci svému často dosti značných bolestí, ale zvíře ptákům přivyklé docela volně nechá je prováděti jejich operace, vědouc, že okamžitá bolest uchrání je dlouhého trápení.

Nejhojněji druží se rudozobky k nosorožcům, hrochům a slonům, kteří pomoci jejich také nejvíce potřebují, protože tlustá nehybná kůže jejich nedopouští snadné odhánění hmyzu; však též bůvolům, velbloudům, koním, ba i antilopám věnují svědomitou pozornost. Poskytuje zcela zvláštní idylický pohled, když po neohrabaném tlustokožci nebo po turu v šťavnaté trávě se pasoucím poskakuje a šplhá půl tuctu ptáků, na krku, po boku, na hlavě mezi rohy nebo na nohách lékařským ohledáním zaujatých, kterých mohutný ssavec hrubě si nevšímá, popřávaje jim na svém těle veškeré libovůle. Bůvol i když mu citelné rány zasazují, ani ohonem po nich nemávne, neboť nesa si své domácí lékaře a ošetřovatele spolu, s filosofickým klidem přijímá vše, co s ním prováděti za nutné a dobré uznávají. Za shovívavost a šetrnost k nim odměňují se ptáci zase navzájem velikou ostražitostí a bezpříkladnou věrností. Gordon Cumming vyličuje pěkný povahový rys ten velmi výmluvně. Rudozobky totiž zůstanou na svém chráněnci seděti i když spí a jakmile odněkud nebezpečí hrozí, dají se do hlasitého křiku a to-li nepomůže, zadají spícímu zvířeti několik ran křídly do tváře. Tak upozorňují na příklad nosorožce na lovce. I stalo se cestovateli několikrát, že pronásledoval nosorožce na koni mnoho mil daleko a vystřelil naň několik ran, než

jej skolil. Po celou tu dobu několik ptáků při pronásledovaném chráněnci svém setrvalo a ranila-li jej kule, s křikem nevysoko vyletěli, ale hned zase k němu se vrátili, což vždy také učinili, když visutými větvemi se zvířete byli shozeni. Někdy zastřelil Gordon Cumming nosorožce o půlnoci, když se napájeli, i setrvaly u nich rudozobky až do rána, domnívajíce se, že nosorožci dřímají, a když konečně ráno lovec se blížil, namahali se co nejvíc, aby chráněnce své z hlubokého spaní probudili.

Věru není divu, že pojme i nejmrzutější tlustokožec jakousi shovívavou náklonnost ke službovolnému a opatrnému ptáku, když blahodějné počínání jeho poznal a se naučil si ho vážiti. Jinak arci počínají

Rudozobka menší.

si zvířata rudozobek neznající. Tak stane se někdy africkým cestovatelům, že několik ptáků v nejlepším úmyslu přiletěvších poplaší jim celé stádo volů tahounů, kteří divokými skoky svých hostí snaží se zbaviti a jako šběsilí se rozutíkají. —

Neméně dbalý ošetřovatel svých samovolně vyhlédnutých chráněnců jest jiný velice úhledný opeřenec africký, který služby své po přednosti věnuje krokodylům. Jest to Trochilus (Hyas aegyptiacus), o němž už Herodot podal zprávu, že na rozdíl ode všech zvířat ostatních s krutými ještěry těmi žije v nejlepší shodě, tak sice, že když krokodyl večer z vody se vynoří a hroznou tlamu svou rozevře, Trochilus bez obavy do ní vejde a očisťuje jazyk a zuby pijavek na nich přissátých.

Zpráva ta, kterou také Plinius opakoval, byla pokládána až skoro do naší doby za bajku a jakkoli pták Trochilus ornithologům evropským dávno dobře byl znám, památný jeho vztah ke krokodylům zůstal úplně nepovšimnut, až teprve novější cestovatelé udání starého Herodota v podstatě potvrdili.

Trochilus náleží mezi běžce a jest dle líčení Brehmova náramně rozkošný a nápadný zjev na březích a písčinách posvátného Nilu. Rozšířen jest však i jinde po Africe. Veliký jest sotva jako holub, jen že má vyšší nohy, světlešedé a tříprsté. Hlavu má spíše malou než velikou, opatřenou zobanem se strany trochu smáčknutým, mírně zahnutým a ostrým; krk má krátký, tělo poněkud sražené, ohon přiměřeně dlouhý. Po spodu jest bílý, jen prsa jsou barvy slabě rudohnědé. Temeno hlavy, pak od očí vybíhající a v týle se sbíhající pruhy, celá záda a pěkný široký pruh na prsou jsou černé, ostatní tělo šedé. Též křídla jsou šedá kromě dlouhých letek, kteréž u kořene a poblíž konce jsou bílé, v prostřed a na špici černé, tak že na rozpjatých křídlech povstávají dva černé pruhy na bílém podkladě, jež jsou krásnou ozdobou ptáka. Též šedá rejdovací péra ocasní mají před bílým koncem černý pruh.

Pták jest náramně čiperný, obratný a štěbetavý. Lítá sice čile a dovedně, ale nerad daleko a vždy nad samou vodou. Za to běhá jako šipka. Na všechno, co kolem se děje, dává nejbedlivější pozor a jakmile vyskytne se mu něco neobyčejného, ihned dá se do hlučného křiku, kterým upozorniti může na hrozící nebezpečí ovšem nejen krokodyly, kteří uvykli si naň dbáti, nýbrž každé zvíře, jež si ho všímá. Pravda jest, že Trochilus žije s krokodyly v poměrech zcela přátelských, že odvažuje se k nim nejen přiblížiti se, nýbrž i po hrbolatém hřbetě jejich běhati jako po kornatých kmenech, že sbírá pijavky a členovce plazů se přichytivší, ba vybírá jim vskutku také z tlamy cizopasníky na dásních a čelistích přissáté a očisťuje ostré zuby zbytků krmě na nich a mezi nimi pozůstalých. Však toho všeho smí se odvážiti ne proto, že žraví ještěři jsou mu zvláště nakloněni a mají ho v lásce větší než ostatní zvěř; nýbrž jedině proto, že ostražitostí a hbitostí, lstí a obratností vždy dovede uniknouti nevděčným laskominám hltavé tlamy, a že povždy ví, mnoho-li si smí dovoliti.

Tyto z vlastních pozorování odvozené vývody Brehmovy znějí sice mnohem střízlivěji než obvyklá udání, dle nichž Trochilu není třeba zlomyslných krokodylů pranic se obávati, jelikož i kdyby se až tak při horlivém vybírání cizopasníků z tlamy ještěra zapomněl, že krokodyl do ní by ho zavřel, sotva by smrti a polknutí propadl, protože vděčný krokodyl po nějakém pokynu zobákem zase by ho pustil; svědčí však rozhodně více ve prospěch hezkého ptáka. Neboť jeví se v nich ve světle jakéhosi statečného sebevědomí, jemuž ohledů šetrnosti a vděčnosti — krokodyl a vděčnost!! — není třeba.

Ještě o jednom rodu ptačím chci krátce porozprávěti, jenž uvalil si na bedra, vlastně na křídla, těžké práce ošetřovatelské, o kterých není zcela jasno, pokud jsou nutny a záslužny a pokud jsou snad jen výplodem zbytečné žárlivosti. Ošetřovateli ve smyslu námi míněném jsou jen samci v čas líhnutí a vývoje mláďat a sice pokud známo u všech druhů, tak že v podstatě na povšechný výpis lze se omeziti.

Ptačím rodem tím jsou zoborožci (Bucerotes), velicí to ptáci jihoasijští a jihoafričtí, těla velmi protáhlého, s krkem krátkým a hlavou malou, ale se zobákem nepoměrně dlouhým, velmi silným, více méně zahnutým, ponejvíc podivnými výrosty a nádory jako rohy opatřeným, odkud také jméno jejich se odvozuje. Všechny smysly, hlavně zrak a sluch, zdají se býti výborně vyvinuty a někteří (Rhynchacerus) upotřebují jich obezřetně ku prospěchu nejen vlastnímu, nýbrž i všech ostatních obyvatelů lesa. Jsou proto též v radě zvířat velmi váženi jakožto strážci bezpečnosti. Stane-li se totiž v houští lesním něco nezvyklého, ihned oznamují to zoborožci hlasitým křikem všemu kraji. Objeví-li se jim nebezpečný had nebo plíživý dravec, ihned varují před ním ostatní zvířata, která volání jejich dbají spůsobem až podivuhodným. Ptáci menší sletují se dohromady, čtvernožci opatrně se rozhlížejí nebo zalezou do svých skrýší, antilopy

Trochilus.

vyruší se z klidu a chystají se k útěku, všude napjetí a pozornost. Ostražitost zoborožců padá pak tím více na váhu, ani sami mnoho nepřátel nemají, protože bolestných ran mocných zobáků jejich každé zvíře se bojí. Přes to jsou velice zdrženlivi a opatrni a zvláště člověku nejraději se vyhýbají; však v zajetí, jako vůbec rozumná zvířata, stávají

se velmi přítulnými. Zoborožci létají mnohém lépe, než by se souditi mohlo, ale neradi létají bez přestávky daleko. Skoro stále zdržují se na stromech, kdež velmi obratně mezi větvemi se pohybují. Vždy jsou pohromadě v párcích. Všichni, jak se zdá, hnízdí v prostranných dutinách stromů pokud možno vysoko od země. Tam založí si hnízdo neúhledné a bez pohodlí, vystlané jen poněkud prstí, úlomky kůry a peřím, do jehož nejzadnějšího koutku samice naklade vejce. Jen ona obstarává líhnutí, kdežto samec, jakmile samice na vejcích seděti počíná, jme se otvor dutiny zalepovati hlínou a drtí lepkavými slinami setmelenou, v čem neustává, pokud celý vchod ke hnízdu není zadělán až na nepatrný otvor, jen co samice stačí vystrčiti zobák. Následkem toho arci vzejde samci povinnost starati se o výživu samice a později také mláďat, čemuž dostává s takovou svědomitostí, že všecek prý zhubení. Zazděné samici zatím nevede se také dobře. Chudinka (aspoň u Rhyticeros) pelichá povážlivě, jmenovitě na křídlech, která za ten čas úplně obnovuje, stávajíc se k letu způsobilou zase až teprve s vylíhlými mláďaty. Před časem rukou lidskou ze svého vězení vyprostěna, poskytuje pohled praubohý. Jest zpola nahá a špinavá jen co stačí, všecka chromá, že ani choditi, tím méně létati neumí, jen neohrabaně poskakuje a nevrle kolem sebe klofá. Mláďata vyvíjejí se velmi pomalu a jsou prý až ve 4. nebo 5. roce úplně dospělá. Je-li tudy pravda, že samice s nimi zůstane zazděna, až k letu schopna se stanou, podstupuje samec zatím věru obdivuhodnou zkoušku trpělivosti a svědomitosti ošetřovatelské, tím namahavější, jelikož musí podnikati často daleké výlety, aby dostatek potravy sehnal.

Příčina, pro kterou samci zoborožci své průvodkyně životem uvězňují právě v době nejradostnějších událostí rodinných, není docela zjištěna. Horsfield myslí, že chtějí zazděním samici a dorost uchrániti napadení od opic a velikých veverek. Bernstein zase soudí (dle Brehma), že zazdění děje se proto, aby opelichané samice z hnízda nevypadly, protože pak k letu neschopné nebylo by možno zase tam je dostati. Podle toho by zazdění bylo aktem zvýšené starostlivosti. Jest však také možno, že děje se na uvarování nedovolených milostných vztahů za jeho nepřítomnosti, protože samec v té věci žertu naprosto nerozumí. Už takto projevuje příležitostně zcela rozhodně, že on jest pánem, a trestá uvězněnou samici přísně podle toho jak uzná. A když přijde tomu na stopu, že za jeho nepřítomnosti ke hnízdu přiblížil se jiný samec, zazdí v zuřivé žárlivosti bez milosti zbytek otvoru a ubohá samice za živa zazděná bídně musí zhynouti.

Vánoční list.

Kraj lesa horská leží veska
až k oknům ve sněhu; kol klid,
vždyť není cest; toť Sibiř česká,
jak říká žírných krajů lid,
a s míli cesty, ne-li více,
lze dojít teprv železnice;
to v mrazu pták by nedolít.

Vše ticho. Přišly Boží svátky,
ten vánoční, všem milý čas,
den k žalu dlouhý, k práci krátký,
ba louče aby neuhas',
kdo konati chce jen dost málo,
co za práci by vůbec stálo;
noc sotva prchne, již tu zas . . .

Vše na štědrý se večer chystá,
kdo možný, rybu koupí snad,
i chudý fary lokalista
chce zvoníka si častovať,
a kdo je v cestě, domů měří,
by s rodinou byl při večeři;
všem čas ten vánoční je svat.

Lid z podělku se vrací prostý
a z lesa dřevorubců sbor,
a housky pekou u starosty,
leč student nepřijde, je chor
a zkoušky jsou a zima tuhá
a k cestě z Prahy není druha,
do zasněžených českých hor.

Tož matka koledu mu chystá
a drobné dárky celý rod,
jen v bedničce-li bude místa?
Co šatstvo, dá se pěkně spod,
pak ořechy, však rád je louská,
jsouť výlupky — a na to houska,
a pětka též snad přijde vhod.

I píše matka: „Milý synu!
Tak sami budem tentokrát,
já, že mi kašleš, strachem hynu,
jen šetři se, jsi sláb a mlád,

zvlášť bedlivým buď v ranním chladu
a doktora beř na poradu,
se zdravím, dítě, nesmíš hrát.

Nám smutno bude, musím říci,
zlé Pán Bůh tenkrát časy dal,
vždyť při letošní chumelici
psa z domova bys nevyhnal;
tím konejšíme svoje stesky . . .
jen, Václave, se šetři hezky,
bys úbytí nám nedostal.

Zde koledu ti posýláme,
ty na ni trpíš, to já vím,
viď, pěkné housky letos máme?
dej okusit též domácím;
i jab'ka ze štěpu jsme dali,
jejž ponejprv jsme očesali,
víš, co byl dřív vždy jalovým.

A ponožky, co vespod leží,
ty pletla Anča od vagac —
můj Bože, tak ty časy běží —
a pod lampu ten z vlny tác,
to Františka ti udělala,
a když jsem Jeníčka se ptala
co dá, děl: Štípanou a pac.

Tu stužku na hruď trojbarevnou
přikládá — zda-li uhodneš?
jest, věru, příbuznou ti krevnou,
víš? . . . ze školy . . . té líto též,
že nepřijedeš tenkrát domů,
snad hubičku též dala k tomu —
no, jenom ať ji nesklameš!

Tu kdysi zpívala nám s kůru
tak krásně, — pane, to byl zpěv!
vše zřelo nazpátek a vzhůru,
kde ona, mléko jen a krev,
své pozvedala hvězdy oční . . .
já těším se již na půlnoční
a na andělský její zjev.

Však dále . . . V kapsu nové vesty
pár zlatých zašila jsem, věz,
jest pojezdné to za dvě cesty,
když otec pánům drva vez', —

ba, peněz vždy se nedostává —
to mimo měsíčné, co dává,
že po tobě si zastesk dnes.

A k tomu, ač jsem dřív již dala,
já znova srdce přikládám,
ach ráda bych si zaplakala,
leč o ty druhé starost mám,
jimž radostí se oči svítí —
těch nesmím pláčem nakaziti . . .
tak líbám tě a zavírám.

Bůh opatruj tě ve všem všude
a brzo pevné zdraví vrať,
a piš nám, jak jen možno bude
a peněz darmo neutrať;
a nekuř mně, můj hochu milý,
radš sklenku vína pij, to sílí,
a za léky-li třeba, plať!" —

Adolf Heyduk.

Anna.

Studie všednosti. Od Sofie Podlipské.

(Pokračování.)

6. Co se stalo, když starý drak nebyl doma.

ed měl tedy býti prolomen. Mlčení mezi otcem a dcerou mohlo, musilo se skončiti. Otec nemusil sobě zadati, jestliže sám začal k ní mluviti, neb příčina k tomu byla vážná a nalehavá.

Ke cti jeho otcovského citu nyní tak potlačeného budiž uznáno, že jej zprvu nejvíce těšilo toto pomyšlení. Zaradoval se upřímně, že bude s Annou zaś mluviti, a bylo mu, jakoby se mu bylo dostalo velikého daru. To ovšem přešlo jako pablesk sluneční mezi mraky a tu zas byl hlavně rád, že Annu uspokojí sňatkem jejím, že potěší Viktorku a sobě zabezpečí domácí mír a nezkalené užívání lásky.

Kdyby byl mohl, byl by nejraději běžel domů hned. Ale ten prožluklý Leopold se nevracel. Nikdy ho tu nebylo, bývalo-li ho třeba. Horák byl netrpělivostí jako bez sebe.

Zatím meškal Leopold ještě doma a kdyby ho nebyl pan Horák propustil, že mohl domů odběhnouti, bylo by vše jinak dopadlo. Ale na této nepatrné okolnosti záleželo pak všecko.

Dům pana Horáka stál v jednom z četných koutů a rohů Linhartského náměstí, které ovšem v nejnovější době co možná se vyrovnávají

novými stavbami. Byl to dům o dvou poschodích, každé o třech oknech do ulice. V každém poschodí bylo po jednom bytu, který se skládal ze tří pokojů, z kuchyně a z malého kumbálku, který byl bydlištěm Leopoldovým.

Kuchyně i zadní pokoj byly temny, bez oken. Přední dva pokoje sloužily jeden za jídelnu, druhý býval jindy parádním, později Anniným pokojem. Pan Horák spal v zadním temném pokoji jako druhdy, když jeho žena tuto ložnici s ním sdílela.

Síň toho domu i schody byly temny tak, že celý den tam musila hořeti lampička u nohou starého kříže. Horákovic byt byl obklíčen šalováním z vyřezávaných, modravě natřených prken a takovou též mříží uzavřen. Jakmile ta mříž se otevřela a příchozího vpustila do vnitř, ovanula jej příjemná vůně čistoty a dobře upravených jídel, jež z kuchyně vycházela. Nikde nebylo prášku, ani rohožka nebývala zamazána. Ale v pokojích přivítala hosta neb domácího, kdokoli tam vešel, vůně od levandule, jež ze všech skříní vycházela i když byly uzavřeny. Natož otevřela-li se některá a objevila-li dobře a krásně spořádaný svůj obsah stříbrolesklého prádla. Tu zdálo se, jakoby byl člověk opravdu v zahradě anebo na louce čerstvě posečené.

Podlahy pokojů byly jako křída do běla vydrhnuty a nábytek leskl se bez poskvrny, jakkoli byl starý.

V oknech kvetly resedy a geranie výtečně pěstované.

Leopold Rojek byl zamilován do toho celého čistého okolí. Byl synem lesního a vyrostl v lesích a později v malém městečku u tety. Oboje ty domácnosti byly řízeny, jak v poměrech oněch se hodilo. Rozumí se samo sebou, že nebylo možno udržeti křídové podlahy, všecko bez poskvrny a v pořádku úzkostlivém. Ale Leopold měl pro tuto příjemnost smysl. Jeho otec chtěl z něho míti obchodníka a když se setkal kdysi s Horákem, jehož dávno znal co dodavatele voskovaného plátna do hraběcího zámku, umluvil se s ním, že mu dá do učení Leopolda, který před tím již byl strávil asi dva roky v obchodě se smíšeným zbožím toho venkovského městečka, kde byl vychován. Tak přišel do Prahy již skoro příliš dospělý na učenníka. Avšak nazýval se praktikantem a co nevidět měl postoupiti za pomocníka. Když poprve vstoupil do Horákovic domácnosti, byl opojen a okouzlen její úpravou. Přišel právě k obědu. Byla neděle. Anna vstoupila do pokoje v pracích šatech vkusně ušitých. Kolem krku měla límeček a tato nepatrná věc získala nejprve jeho srdce. Pak teprv pozoroval její obličej a jakkoli nebyl krásný, jemu líbil se. Jakkoli její postava neměla půvabů, jemu se líbila. Její počínání, rozumná řeč a pohled trochu přísný vynutily mu nesmírnou úctu a jeho nepředrážděným smyslům dostačoval půvab čistoty a pořádku u ní a kolem ní. Nerozpakoval se dlouho a uznával, že jest zamilován a to opravdu ponejprv, neb sem a tam nějaká ukradená hubička doma ještě nic neplatila.

Ale teď, teď to bylo pravé. Napsal do skřínky, kde přechovával své skvosty na dno velkými ozdobnými písmeny Anna. Pak jednal si šatstvo a krásných nákrčníků všech barev. Skoupil si celý krám pomady, mastiček a voňavek a konečně dal několika obuvníkům výdělek zjednáním celého stáda bot. Jejich velký počet povstal tím, že je chtěl míti vždycky

hodně těsné, pak v nich vydržeti nemohl, jiné objednal, tyto však s doložením, jen aby mu nedělaly velkou nohu.

Takto ozbrojen, vždy krásně učesán, činil hoch ten již po celý rok útoky na svou vyvolenou.

Leč Anna si Leopolda nevšimala. Až teprve v ono sobotní odpoledne vnikl jí pohled jeho do duše a v srdci jejím probudila se láska. Bránila se tomu citu, pokládala tu lásku za pošetilou a nedůstojnou. Byla by každou jinou dívku dvacítiletou přísně posoudila, kdyby byla slyšela, že se milkuje s mladším hochem, posud dětinským, jakým byl Leopold. K tomu neměl mladík ten žádného postavení a na sňatek s ním nebylo ani pomyšlení. Celá ta věc naprosto se příčila názorům, které jí vštípeny byly vychováním a šosáckými poměry, v nichž žila.

Ale cit onen byl mocnější než tyto zásady a v týdnu učinila její láska značné pokroky. Anna bála se nyní na odpolední hodiny, kdy byla s Lepoldem v krámě sama, a přece zas někdy pospíchala nedočkavě do krámu, ba přistihla se někdy před odchodem do něho na tom, že si rovnala s neobyčejnou pečlivostí vlasy před zrcadlem nebo že si chtěla připnouti nějaký šperk, jehož jindy nenosila. V krámě snažila se sice jednati s Leopoldem zdrženlivě, ba přísně, ale její city prozrazovaly se bezděčně i v úsečných zdánlivě odpovědích i v rozpačitém mlčení.

A nejen odpoledne v krámě, ale též doma při večeři, k níž rozhněvaný pan Horák nepřicházel, bývala Anna samotna s Leopoldem, který měl u Horáků celou stravu. Doma střežil ji ovšem jako nejdražší poklad starý domácí drak, věrná Nany, která bystrým zrakem svým brzy zpozorovala, že oba mladí lidé chovají se k sobě jinak než dříve, a činila vše možné, aby překazila v samých začátcích ten „nerozumný“ a „neslušný“ poměr. Měla Leopolda také proto v malé lásce, že ji rád zlobil a z ní úsměšky si tropil. —

Když nyní Leopold do Horákova domu došel a u mříže zazvonil, pomyslil si: „Kdyby takhle starý drak nebyl doma, tu neotálel bych věru a řekl bych jí všecko.“

Naslouchal celou duší, jaké kroky uvnitř uslyší. A věru, teď vrzly a klaply dvéře nikoli od kuchyně, ale od Annina pokoje. Teď zazvonily kroky, ale nebyly to šouravé kroky Naniných trepek, nýbrž lehké zvučné vykračování Anniných úzkých nožek.

Opravdu byla to Anna, jež za mříží se objevila. Byla posud v klobouku.

„To vy jste, pane Leopolde? Co se děje, že přicházíte domů?“ To řekla ještě, než mu otevřela.

„Nesu vám ty kousky plátna, ty zbytky, kterých jste si přála.“

Anna zatím otevřela, vystrčila ruku ze mříže, vzala balíček pláten a děkujíc mu podotkla:

„Ale schválně nemusil jste s tím domů chodit. Vždyť jich tu chvíli ani dost málo nepotřebuji.“ Při tom kynula mu vlídně hlavou, aby zas šel.

Chtěl-li se dostati do vnitř, bylo mu vskutku vedrati se tam. A on nebyl tak nesmělý, aby toho neučinil. Vklouzl tedy přes moc do

mříže a usmál se vítězně, když pak mříž za sebou vlastnoručně zavřel a klíč otočil a stáhl.

Anna zbledla. Byla sama doma. Leopold řekl: „Mám času dost. Mohu ta plátna hned přibít a upravit, kde si je přejete míti.“

„Ale to nejde. Tatínek zajisté na vás čeká.“

„Nikoli, poslal mne pryč. Má nějaké řízení s panem Ruprechtem a chce s ním mluviti sám.“

„S panem Ruprechtem?“ divila se Anna a pomyslila si: „Co jiného mohli by spolu míti, leda že jej otec zve za svědka na svou svatbu.“

Zasmušivši se, zapomněla chvíli brániti se Leopoldově přítomnosti a on vešel do jídelny pořád se svým plátnem v ruce.

Anna nevěděla, jak se tam octla za ním. Sundala si klobouk.

„Vy přicházíte z trhu z nakupování?“ Leopold se tázal s pohledem plným obdivu k její sličnosti, neb jemu byla vskutku sličnou, zvláště té chvíle, kde byla tak pěkně uzardělá. Když přisvědčila, tázal se s úsměvem: „Nany není doma?“

„Ještě se stavěla u ševce,“ zněla odpověď, načež on řekl: „Jsme tu sami.“

„Jsme tu sami,“ opakovala v duchu Anna a byla tím pomyšlením sdrcena, opojena, okouzlena. Nahlas však řekla: „Ale hned tu musí býti. Divím se, že ještě nepřišla.“ Nemohla chudák tolik sebe přemoci, aby mu neprozradila svou úzkost. Jak neměl se cítit vítězem?

Tedy rychle: „Anna, miluji vás.“ Tak pobádal sebe, ale nešlo to přece tak snadno. Přec bál se ještě Anniny přísnosti.

Ona si nyní vzpomněla také na otce a slzy vstoupily jí bezděky do očí.

Leopold, vida to, promluvil vřele: „Co jest vám? Pláčete nyní tak často, něco vás rmoutí a já se rmoutím s vámi. Ano, srdce mi puká, vidím-li vás smutnou. Ach, Anna, Anna, Anna.“ Natáhl k ní ruce a padnuv na kolena, zakryl si tvář.

„Pane Leopolde!“ šeptalo ubohé děvče a Bůh ví, jaké moře citu se jí vlnilo v duši a chvělo hlasem.

„Jak jsem si zasloužila tolik soucitu od vás?“ šeptala dále, sklánějíc se k němu, když vstáti nechtěl.

On vztyčil se prudce a chytil ji za ruce. „Soucit, soucit?“ volal u vytržení. „Vy myslíte, že to soucit?“

Anna však zápasila o přítomnost ducha. Nechtěla se oddati své slabosti.

„Ano, soucit,“ řekla zas přísně a chladně. „Děkuji vám za něj. Ale neoddávejte se mu tou měrou. Jsem už nešťastna dost a nechtěla bych, abyste také vy k vůli mně trpěl.“

Leopold vstal, neb ona jej zdvihala, načež mu ruce svoje vytáhla. Ale v jeho očích zračilo se tolik citu, že nemohla jinak leč býti mu za něj vděčnou.

„Proč jen jste nešťastna,“ tázal se jí měkce a tu mu pověděla, co se stalo, že otec se chce ženit a s kým, a mezi tím posadili se oba vedle sebe a Leopold díval se jí očima až do duše.

Litoval Annu nevýslovně a zas hledaly jeho ruce její. Chopil se jich vášnivě, zlíbal je a řekl: „Kéž mohl bych vás unésti z té domácí bídy ještě dnes! Učinil bych to tak rád, vždyť vás nade všecko miluju. O neodstrkujte mne! Řekněte mi jen, uznáváte-li mne také za hodna svého povšimnutí, nepohrdáte-li mnou, protože vám nemohu nabídnouti bohatství a statky zároveň se svou rukou."

„Já vámi pohrdati?" vzlykala Anna. „Ale vy se klamete, to není láska. Jste ještě mlád."

„Klamu-li se v této lásce, tož klamou se též oči moje, že vidí slunce. Neklamu se, vím to jistě. O netrapte mne, dejte mi trochu naděje, až bych byl něčím, že se stanete mou! Či děsíte se, že byste musila dlouho čekati?"

Anna mlčela, prsa se jí dmula, plakala a když Leopold se osmělil a v náručí ji chytil, nemohla jinak, sklesla mu na prsa a schovala si hlavu na nich jako v útočišti proti života nehodám.

„Moje Anna, moje Anna," šeptal Leopold a klonil hlavu k jejímu čelu. Vtiskl na ně horoucí rty, pak hledal ústa její. Ale tu vymkla se mu a odstoupila na několik kroků. Dívala se naň se štěstím v oku, všecka ozářená, nadšená, věru krásná.

„Leopolde," pravila slavně a zvučně. „Miluji vás také a řeknu-li to, platí moje vyznání tolik, co přísaha před oltářem. Počkám na vás třeba dvacet roků. Pro vás nic mi nebude obtížné. Od této chvíle odpouštím i otci, co mi učinil, budu míti trpělivost s macechou, budu hledět, abych s ní se snesla. Neb jaké štěstí cítím teď, za to nemohu býti vděčnou dosti. Ale teď odejděte, prosím vás. Otec bude vás už jistě potřebovati a Nany přijde hned. Já však nechci, aby kdo věděl o naší lásce už teď. Přeju si, abychom ji chovali v tajnosti. Neb vidíte, mám sama sobě skoro za zlé, že jsem nebyla s to vám se vyhnouti. Ještě před chvílí byla jsem pevně odhodlána vaši lásku zamítnouti, tak mnoho nerozumu vidím v ní. Jak budou teprve jiní na to hledět a mne posuzovat?

Otec i Nany budou mi bránit a budou míti pravdu až na to, že nevědí, jak se máme rádi a jak oba věříme, že překonáme čas a všechny jiné překážky."

„Souhlasím s vámi docela," pravil mladík. „Jaký jste anděl! Jak jste krásná, moudrá! Jak vás mám rád! Jen jedinou, tu první hubinku mi dejte a já půjdu, a uvidíte, jak se budu činit, abych vás brzo z domova odvedl."

„Ne, Leopolde, políbení vám nedám. Až po svatbě. Tak umínila jsem si to před lety, když moje matka ještě žila a mne napomínala, abych se střežila pošetilostí a jen toho pravého a jediného milovala."

Leopold tím nebyl tak překonán, jak ona přesvědčena, že se zavázala slavným slibem. Chtěl jí proti tomu namítati mnoho, všecko. Tu zavznělo celým domem prudké pánovité zazvonění.

Anna zbledla: „To je Nany," řekla všecka ustrašena. „Jděte, jděte, Leopolde, otevřte jí sám a utečte. Že jsem vaše na věky, o tom nikdy nemusíte pochybovati."

Pospíchala na něho tak, že ustoupil od své žádosti za první políbení a ze dveří se vyhrnul, Nany otevřel, ji i s jejím košíkem odstrčil

a s vítězstvím svým spěchal nazpět do Sirkové ulice do skladu voskovaného plátna.

7. Jak Ferdinanda Ruprechta svět omrzel.

Nany omeškala se hledáním ševce, který se přestěhoval. S hubováním a naříkáním, že slečinka zatím ani oheň nerozdělala a že bude maso tvrdé, dala se nyní bez odkladu do příprav k vaření a zapomněla tím šťastně na Leopolda, jehož pobyt v domě v neobyčejnou tuto hodinu s Annou samotnou, byl by jinak mocně vzrušil její podezření. A než byly nutné přípravy v kuchyni skončeny, bylo venku opět prudce zazvoněno a když Nany otevřela, vešel v neobvyklou tu hodinu pan Horák.

Když Anna slyšela jeho krok a hlas, běžela mu vstříc a šla za ním do pokoje, kam zatím vešel. Vítala jej: „Tos ty, tatínku? Snad se ti něco nepřihodilo, že přicházíš domů. Jsem ráda, že tě vidím. Odpusť mi moje vzdory a buď zas dobrý ke mně. Vždyť chci tvou druhou paní ctít a nebudu jí v ničem jednat proti mysli."

Vzala jej za ruce, políbila mu je a plačíc vzala jej okolo krku. Též jeho polily slze a tiskl ji k sobě. Tedy „podlezla" dceruška přece, ale jeho pýcha byla ta tam a srdce mluvilo a plesalo, že zas našlo to dítě, pro které jediné bilo, dokud se do něho nevloudila Vikyčka. Skoro byl by zapomněl, proč vlastně přišel domů.

Nany stála u dveří a utírala si zástěrou oči. Bylať všecka překvapena smířením otce a dcery. Ještě ráno byla Anna zatvrzelá a trpká k otci a mluvila s Nany o jeho sňatku jak o velkém neštěstí a najednou převrátila se tak.

Anna hladila otci vlasy a tváře. Ačkoli měl vlasy barveny, prodíral se mu přece už opět sem a tam nějaký vlásek stříbrný a dcera jej vítala s radostí.

Pak řekl pan Horák: „Přišel jsem domů jen k vůli tobě, Anna, mám pro tebe důležitou zprávu a byl bych přišel dříve, kdyby mne nebyl nechal čekati ten prožluklý Leopold, který zatím kdo ví kde běhal."

Anna sklopila hlavu. Tázala se slabým hlasem, jaká by ta zpráva byla. —

Otec přednesl jí žádost Ruprechtovu. Anna zůstala jako zkamenělá.

Nikdy nepromluvila s Ruprechtem. Znala jej od dětství a nedovedla jinak si ho představiti, nežli stojícího na prahu svého krámu. Když byla malá, bála se ho dokonce a protože to Nany věděla, strašívala ji: „Že tě dám panu Ruprechtovi, nebudeš-li hodna." Malinkou obcházela vždy hrůza při této vyhrůžce, aniž by byla mohla říci proč. Pamatovala se nyní, že otec s ní jednou se zastavil u Ruprechta, jda s ní kolem něho a tu usmál se na ni mezi tím, co s otcem mluvil. To bylo asi před půl rokem. Na nikoho Anna nebyla myslila méně co na ženicha nežli na něho.

Otec k ní pravil: „Tak si to rozmyslíš, že ano? Nedivím se ti, žes nyní překvapena, ale až to uvážíš, vím, že toho ženicha nezamítneš. Mohla bys míti svatbu dříve než já."

Anna dala se do usedavého pláče a řekla: „Vidím, vidím, tatínku, že mne chceš jen z domu dostati. O, kdo by si to byl pomyslil, když jsme si řekli po matčině smrti, že budeme žíti jeden druhému.“

„Anna, Anna, nezačínej znova, sotva že zas dobře mezi námi. Chci tvé štěstí, nic jiného. To by bylo hezké, abys o tom pochybovala.“

„Tak nech mne, tatínku, ještě doma. Chci zůstat raději u tebe, nežli vzíti si toho muže bez krve.“

„On se ti tedy nelíbí?“

„Ne.“

„Ty ho zamítáš?“

„Ať mi to odpustí. Nemohu za to.“

Nemohu za to, řekla a otec byl odzbrojen. Opakoval si ještě pořád den co den ohledem k Vikyčce: Nemohu za to. Řekl jemně: „Tak si to aspoň rozmysli, mé dítě. Neodbuď ho hned rázem. Aby ti toho pak nebylo líto, neboť věř mi, že to není ženich k zahození.“

„O jaký jsi ty dobrý otec,“ zvolala Anna a vrhla se mu na prsa. „Jiný nutil by mne. Ty mluvíš tak dobrotivě. Ach, nech mne doma. Odbuď Ruprechta nadobro. Ať jej neklameme, neb vím jistě, že ho nebudu chtíti ani po dlouhém rozmýšlení.“

„Staniž se tedy po tvé vůli. Jen mi pak někdy nenaříkej, kdyby tě doma cosi mrzelo.“

„Ne, nebudu naříkat. Slibuju, přísahám ti to,“ zvolala Anna s blažeností, neb té chvíle spadlo jí tolikeré těžké břímě se srdce a to srdce rozkvétalo jako růže při východu slunce, láskou k Leopoldu.

Nany, jež stála posud u dveří co svědkyně tohoto výjevu, poskočila nyní jako raněná lvice. Sotva dala Anně domluviti a zvolala vztekle: „A vy necháte vůli tomu nerozumnému děvčeti, pane Horáku? Jaký jste to otec, kam dal jste sám svůj rozum, pro který jste ode všech lidí tak vážen? Co vás jen napadá, že necháváte Annu takového ženicha zamítati? Což jste zapomněl, jaká je vaše otcovská povinnost? Nedovedete si představiti, jak vám to někdy Anna vyčte, že jste byl teď slabým k ní, že jste neměl rozum za ni? Víte, co by učinil jiný moudrý a přísný otec na vašem místě? Hrozil by kletbou nemoudré dceři, jestli neposlechne, a ona musila by poslechnouti. Po čase přišla by a děkovala by za tu přísnost. Ale takhle bude vám Anna vyčítati, že jste nebyl pevnější.“

Její hlas byl pořád vřískavější, až jí úplně přeskočil. Její zlost vzrůstala tak, že se jí chtělo něco roztlouci. Domluvivši, vyletěla ze dveří jako skutečný drak a bouchla jimi, až dům v základech se zatřásl a podobizna nebožky paní na stěně se rozhoupala tak, že se zdálo, jakoby nebožka sama potřásala hlavou nad tím, co se dělo.

Když byla Nany ze dveří, řekl Horák: „Anna, poslyš! Ta ženská je drak, ale má pravdu.“

Anna sklopila hlavu, vzdychla a její rozum taktéž přisvědčil.

„Někdy budeme oba litovati, že jsme takové zaopatření zamítli,“ pravil dále.

Anna kývala hlavou: „Ano, to budeme,“ šeptala, plačíc tiše. „Nahlížím to také a přece nemohu jinak. Nemohu za to.“

To nahlížel opět on. Nemohli za to, ani otec ani dcera a oba klonili šíji v jarmo té nutnosti, která vítězila nad jejich rozumem, nad jejich vůlí, nad jejich zvyky a láskou k životu přísně spořádanému dle zákonů starých rodinných tradic.

Jediným strážcem těchto vymožeností mravu nad bezuzdností vášní byla nyní u Horáků poctivá Nany. Pozorovala však ku svému nevýslovnému žalu, že bude musit ustoupiti přesile spiklenců, kterými byli otec a dcera. Plakala v kuchyni nahlas, prorokovala domu tomu hrozné neštěstí.

„Je to tedy tvé poslední slovo?" tázal se Horák Anny a když smutně stála na svém, řekl: „Musím jíti říci to tedy Ruprechtovi, který čeká na odpověď."

S tím odešel a Anna bála se Nany tak, že se zavřela ve svém pokoji a celé dopoledne v kuchyni se neukázala.

Pan Ruprecht dověděl se, že jest zamítnut, stoje na prahu svého krámu. Zbledl ještě více než obvykle a polykaje křečovitě řekl: „Škoda". Nic více.

Poroučel se pak Horákovi, jenž odcházel zas, kynutím hlavy, vzdychl těžce a díval se na střechy a zdi domů, na oblohu a na dlažbu a pozoroval s nepříjemným pocitem, jak to vše nabývalo smutné barvitosti, jako blátivé. Ačkoli slunce svítilo, bylo mu, jakoby se bylo vše zatemnilo, a posléze bylo mu tak, že se musil od toho všeho odvrátit. Posadil se a zakryl si oči rukou, aby ničeho neviděl.

„Takové je to," pravil k sobě, „když člověka svět netěší. Ještě jsem toho nezakusil."

Do krámu vešel kupec a jemu bylo tak těžko vstát a kupci sloužit, že by byl nejraději zbožím praštil na zem.

Byl omrzelý. Ptal se, proč se narodil. K čemu žil? Aby opatřoval lidem stávkových punčoch? Jen proto? To bylo věru příliš hloupé.

Konečně popadl svůj nový tlakoměr, který ho byl do nedávna tak velmi těšil, a hodiv jej na zem, až se roztříštil, vylil si na něm svou lítost a svůj hněv.

8. Svačina.

Příštího dne, v neděli přišel Horák se zářícím obličejem ke své nejmilejší.

„Tak dnes, milá Vikyčko," zvěstoval jí radostně, „dnes zvu tě na odpoledne na šáleček kávy ke mně. Anna ti vzkazuje, že na tvou návštěvu se těší. Vše je v pořádku. Nic více naši lásku nekalí."

Viktorka zatleskala rukama, líbala jej a řekla se smíchem: „Tak podlezla Anna? Podlezla?"

Horák zakabonil se, přejel si rukou čelo a bylo mu chvíli, jako by tu stál náhle s jinou hlavou a s jiným srdcem. Cítil ten velký rozdíl mezi Annou a Viktorkou a jak Anna stála mnohem výše.

Neodpověděl a Vikyčka, jež znala dobře čísti v jeho duši, honem obrátila řeč, chválila Annu, říkala, že též ona na ni se těší, že budou spolu žíti jako dvě sestry, že budou lidé povídati o tom vzácném po-

míru mezi nimi, a tak si zas vyjasnila svého ženicha a uspala jeho spravedlivý cit, který časem v něm se probouzel.

Doma zatím hněvala se Nany na všecky a pravila co chvíli k sobě, že si raději jazyk ukousne, než by na Annu promluvila. A když pan Horák, vrátiv se před obědem domů, oznámil, že přijde Vikyčka na svačinu, tu zaškaredila se teprve, až z ní šla hrůza.

Ale v hloubi srdce chovala přece soucit s Annou, která k ní byla jemná a pokorná, jako dítě uznávající svou vinu před rozlícenou matkou, a jež si občas utírala s očí slzy. A když spolu odpoledne chystaly v kuchyni preclíky a koláčky ku svačině, tu zmizela mezi oběma veškerá napjatost. Nany odložila svoji zuřivost a vyměnila ji za mateřský přízvuk, s nímž Anně jen laskavě domlouvala, že neměla Ruprechta odmítnouti, že by na něho zvykla a že by později v manželství tom byla šťastná. Dodala, že ví dobře, kdo je vinen Anniným nemoudrým rozhodnutím, a že jí nejde ani na mysl, jak si mohla něco začíti s takovým — inu, s takovým klukem . . .

Anna chtěla odejíti z kuchyně, zakrývajíc si cípem bílé zástěry vlhké oči. Ale Nany zastoupila jí cestu, berouc ji kolem pasu, a začala ji něžně chlácholiti, že jí nechtěla způsobiti bolest, že tak mluvila jen z lásky k ní a v její prospěch. Pro dnes že o tom už nebudou mluvit; však prý si to Anna rozmyslí.

Netrvalo dlouho a po schodech hrnula se vystrojená, vyšperkovaná, voňavkami napuštěná Viktorka a slavila vítězný vjezd do svého nastávajícího nového domova. Na každém stupni zaplesala a těšila se, že dosáhla takého štěstí.

Anna přišla jí vstříc ke dveřím bleda, se sklopenou hlavou. Viktorka padla jí kolem krku.

„Kdo by si to byl pomyslil, když jsem tu byla naposled?" volala. „Nuže, co tomu říkáte, Aninko, že budu vaší maminkou?"

„Budu se těšit, když tatínek bude šťasten," řekla Anna, vymykajíc se z jejího objetí. Vedla ji dále, usadila ji a musila se odvrátit, když viděla otce, an si počíná s ní jako zamilovaný mladík. Srdce obracelo se jí při tom. Vyběhla do kuchyně k Nany, které se vrhla s pláčem v náručí. Nany rozuměla jí dobře.

„Dávejme kávu, dávejme kávu," pobízela ji. „Ať si to odbudeme. Pojď, panenko, pojď!" — Nany jí někdy tykala jako za jejího dětství. — „Nějaké to snad bude. Počkej, počkej, vezmu si ještě čepec a půjdu napřed. Ještě je tu také stará Nany."

Dříve již byla se Nany ustrojila do temnomodrých šatů zastaralého střihu, které byla dostala před patnácti roky od nebožky paní k svátku a do kterých byla tak pevně upjata, že její plochá ňadra ještě užšími se zdála. Bylať opásána širokou kanafasovou zástěrkou ještě neo sepranou, která také ještě pocházela ze štědrých nebožčiných rukou. Avšak nejvítěznější částí jejího obleku byl tylový čepec se širokou violovou pentí, která se podobala vlajce za čerstvého větříku.

Takových čepců nikdo nenosil již asi třicet roků. Avšak Nany schovávala si tento pro zvláštní případy života a pokaždé jí dobře posloužil.

Takto připravena a upravena chopila se podnosu s konvicemi kávovými, ohledla se ještě na Aninku a kráčela do pokoje s pozdviženou hlavou i čepcem.

Její chytré oči měly kritický výraz, její ústa přísně sevřená dávala znáti, že rozumí dobře nejen svým záležitostem, ale ještě něčemu více. Četné vrásky jejího bledého obličeje měly cosi ctihodného, čeho si byla vědoma.

Kdykoli ji Anna ještě za dětství s tímto výrazem vídala, vždy připadalo jí, že Nanin nebožtík otec, pan učitel, takhle asi vypadal, vstoupil-li mezi žáky do školy.

Tak vešla tedy Nany do pokoje a řekla pravým kantorským přízvukem: „Uctivě vítám.“

Při tom podívala se na Viktorku, čekajíc na její oslovení. Tato pozdvihla k ní oči, ze kterých sršely blesky, jimiž staré služce vypovídala válku. Nany z těch pohledů vyčtla: „Jen co zde budu paní, půjdeš ty hned.“

A Naniny kantorsky přimhouřené oči odpověděly: „Na to se podíváme.“

V odpověď k tomu Viktorka dala se do hlasitého smíchu, což bylo jejím zvykem, aniž vždy odůvodnila tento výbuch veselosti.

Pan Horák býval tím okouzlen a Nany nedala se zastrašiti. Anna přistoupila ke stolu s tváří nuceně veselou a podávala Viktorce kávy a zákusků, čehož tato ochotně přijala.

Ubohé děvče pustilo se do jídla jako každá zdravá osoba, která ve svém životě poznala, co jest neukojený hlad. Tať musí mnoho přemahati se, chce-li se upejpati při hostině, třeba byla již sytá. Pohled na hojnost dobrých jídel jí vždy povzbudí chuť a ona přijímá s vděčností, co se jí podává, třeba neměla jinak v srdci příznivých citů.

Tak dělo se Viktorce, což Nany s pohrdáním pozorovala. Ale jí přibývalo veselosti. Nedala se ničím rozladiti.

Po svačině navrhla, aby se hrálo v karty, a Anna musila se k tomu propůjčiti. Seděla za stolkem ubledlá, nepohnuta. Prohrávala.

Viktorka smála se, jásala při výhře, tiskla si s Horákem ruce nad stolem, stavěla svou nohu na nohy jeho pod stolem, popíjela vína, přikusovala, byla jako růže červená, všecka rozehřáta, jí utíkal čas, jakoby byl měl křídla.

Tím delší byl Anně. Přemáhala se těžce. Ob čas objevila se Nany v pokoji s čepcem a jeho vlajkou, odnesla tu šálek, přinesla čeho kdo potřeboval. Každého jiného byl by zdrtil její kantorský pohled. Jenom Vikyčku popouzel vždy k větší veselosti.

V pokoji bylo parno, květiny na oknech prahly po vodě. Slunce svítilo širokými pruhy do pokoje. Pak schovalo se šelmovsky za protější komín.

Právě dohrál náš trojlístek některou partii. Vikyčka vyskočila a vyhnula se z okna. Pak vzala svého ženicha bez ostýchání za bradu, položila si hlavu na jeho rámě a řekla: „Teď povede hodný mužíček svou Vikyčku na procházku, že ano?“

Horák byl k tomu ochoten a tázal se chladně: „Chceš jíti s námi, Anna?“

Viktorka podotkla: „Ale ona bude unavena, chudáček. Uběhala se s tou svačinou.“

„Zůstanu doma,“ rozhodla se Anna. „Je dnes horko.“

Pak otec s Vikyčkou odešel. Bylo ticho. Šeřilo se malounko, do oken vnikal chládek.

Anna dala se do pláče. Kladla si čelo na okno. Štkala z hluboka. Nany nepromluvivši uklidila zatím po bytu, až se vše lesklo a pořádek zavládl.

Anně bylo ten večer nesmírně teskno. Jenom Leopold byl by mohl rozptýliti její zármutek. Ale on nepřicházel. Nebyv od nikoho z domácích na svačinu pozván, vyšel si odpoledne na procházku a toulal se za městem s jedním přítelem, užívaje s rozkoší krásného dne.

Anna marně čekala na něho do pozdního večera. Šla spat, aniž se ho dočkala.

9. Zasnoubení dceřino.

Příštího dne ráno poštěstilo se Leopoldovi na chodbě s Annou promluviti, než odešel do krámu. Upokojil ji úplně, přesvědčiv ji, že jen na ni včera myslil, jen o ní mluvil, na jinou ani se nepodíval. Včerejší nával její žárlivosti a nepokoje byl tedy pouhým stínem v mysli její. Nemělať k tomu nejmenší příčiny.

Celé dopoledne pak těšila se jako dítě, že jej odpoledne v krámě uvidí. Její upejpavá náklonnost vzrostla ve žhavou vášeň za včerejší teskné a trapné odpůldne, za ten bolestný večer, kde se cítila otcem odstrčena, a za tu dlouhou noc beze spánku . . .

Cestou do krámu koupila si dnes růži a ssála vůni její do duše.

Sotva otec se vzdálil, učinila Leopoldovi několik kroků vstříc a dala se vzíti za ruku. Kupci dnes nešli.

Malinký krámek se stuchlým vzduchem byl jevištěm sladkého a dlouhého hovoru milujících. Konečně, konečně povolila Anina chladnost. Nyní byla ona hovornější jeho, mělať proň vřelých slov, o jakých on před tím ani ve snách neslýchal. Díval se na ni s udivením. Byl dojat, uchvácen, někdy skoro trochu polekán její opravdovostí.

Škoda, škoda, že čas tak uháněl. Otec vrátil se. Anna šla domů.

Nany otevřela jí s tváří nevlídnou a odcházela mlčky do kuchyně. Rozhněvalať se dnes ráno na Annu opět k vůli Leopoldovi. Užila o něm nepěkných výrazů, které dívku podráždily a přiměly k určitému prohlášení, že od Leopolda neupustí.

Nyní zavolala však Anna starou služku hlasem lichotivým a milým: „Naninko, pojď trochu sem.“

Vtáhla ji pak do pokoje, donutila ji, aby se posadila, a řekla stojíc nad ní:

„Naninko, co mohu za to, že jej mám tak ráda? Vidíš, je to má první láska. Nikdy jsem si jiného muže ani nevšimla a mne také nikdo nechtěl. Myslila jsem, že zůstanu svobodna. Pak viděla jsem, že mne má rád a nikdo nedovede si představiti, jak to srdce převrátí, jak jinak se dýchá, chodí, mluví, jak těší živobytí. Ty nemáš Leopolda ráda, Naninko, a věru, až posud nechoval se k tobě, jak měl. Řekla jsem mu

to dnes a on slíbil mi, že toho dětinství zanechá. Vysvětlila jsem mu, čím mně jsi, že jsi vskutku mou druhou matkou a že si přeju, aby se k tobě choval v tom spůsobu. Řekla jsem mu, že s tebou nikdy se nerozloučím, že budeme žíti spolu až do smrti a kdybys mi odepřela svého požehnání v můj svatební den, že bych k oltáři nešla . . ."

„Tys mu řekla to všecko?" vzkřikla Nany a chytila ji do náručí. „Vím, že neumíš lhát, musím ti věřit, musím."

Mezi tím, co hlasitě plakala, Anna pokračovala: „On mi ve všem svědčil, všecko mi přislíbil, poprosí tebe za odpuštění . . ."

„Ne, ne, ne, ať toho nechá," vykřikla Nany. „Nemám k němu přece důvěry a lichocením nikdo mne nedostane. Nikdo mne nepřesvědčí, že tebe zasluhuje, že tě učiní šťastnou. Vidím, že tě už nepřemluvím, abys se ho odřekla, že musím už na to koukat, co se bude dít, co jsi sobě navlékla. Ale děj se co děj. Cos nyní mi řekla, nikdy ti nezapomenu. A při tom zůstane. My dvě nerozloučíme se, kdyby bylo nevím co."

Nemohla domluviti. Pan Horák přišel domů, aniž ho nyní očekávaly.

Vrazil do dveří všecek pobouřen.

„Co to slyším, Anna? Leopold opovážil se očí k tobě pozdvihnouti. Teď vyznává se mi, že tě miluje, že si tě chce vzíti a pláče při tom jako baba. Že prý se zastřelí, nedostane-li jí." S poslední větou obrátil se k Nany.

„Řekl jsem mu nejdřív," byl pořád k Nany obrácen, „že jej na místě vyhodím. Ale on na to, že prý ho Anna má také ráda."

Spínaje ruce běhal pan Horák po pokoji. Za chvíli řekl k Anně:

„Tak přicházím otázat se tebe, je-li to pravda. Jsi-li opravdu tak nerozumná? Vždyť ten hoch nic nemá, nic neumí, ničím není. Věděla jsi ty o tom, Nany? Proč pak jsi mi nic neřekla?"

„Abych vám pravdu řekla, pane Horáku," odvětila Nany, „(však víte, že se s pravdou nikdy netajím), vy jste dal Anně příklad nerozvážného zasnoubení. Kdyby toho nebylo, nebylo by se to také stalo s Leopoldem. Teď máme dvojí nadělení."

„Nany," vykřikl pan Horák zuřivě, „budeš-li takhle prostořeká, rozloučíme se. Abys to věděla. Bez toho nechce tě mít má nastávající v domě."

„Je to výpověď?" ptala se Nany na oko klidně a v obličeji sinavá.

„Ne, Nany, to nemůže býti," řekla Anna. „Kdybysi šla ty, šla bych já také. Tatínek to tak nemyslil. A ty, má zlatá, hleď vyjíti s novou paní, prosím tě za to. Mně k vůli to učiň." (Pokračování.)

Část Kremlu s „Ivanem Velikým“.

Ruskou Akropolí.

Cestovní črty.

Napsal Čeněk Hornov.

(Pokračování.)

Mimo dotčený zvon nalezají se tu ještě tři jiní obři, pořadem 33.000 kgr., 17.000 kgr. a 13.000 kgr. těžcí. Učiníme si pojem o jejich velikosti, povážíme-li, že největší náš velikán u sv. Víta v Praze, pověstný „Zikmund“, váží pouze na 12.000 kgr.

Vůbec jsou veškeré zvony v Moskvě a na Rusi daleko větších rozměrů než u nás; chlapík, který by u nás úžas vzbudil a snad i zeměpisnými knihami se protloukl, nevzbudí zde pražádné pozornosti — — každá církev má několik takových „úcty a pozoruhodných“.“ Příčina leží v tom, že ruské zvony při zvonění se nehoupají jako u nás, nýbrž pouze srdcem se tluče, a tudíž snáze větších rozměrů býti mohou bez obavy, že by zvonici poškodily.

V přízemí zvonice nalezá se kaplička sv. Mikuláše Gostunského, ku které víží se dvě historické zajímavosti. Ďák téže kaple, jakýsi Ivan Feodorov, byl prvním knihtiskařem moskevským, musel však za své

„černé umění“, jako mnozí zastanci nových myšlének, trpce pykati: byl obžalován z kacířství a zemřel ve vyhnanství. Druhá reminiscence poutá se k osobě Petra Velkého, jenž přicházel vždy, kdykoli nějakou výpravu válečnou podnikal, vyprosit si tu pomoc a ochranu svatého.

* * *

Pohled s Kremlu je velkolepý, ale i pohled na Kreml jest velmi pěkný. Stojíme-li na druhém břehu Moskvy a hledíme-li přes řeku na mírné návrší, na kterém stojí ruské Hradčany, s rozkoší jistě prodlíme chvíli při tomto pohledu.

Od Borovických vorot, jimiž vjíždí se do Kremlu, táhne se po hřebenu carská „Zbrojnice,“ a „Carský palác“; u prostřed stojí vedle sebe 4 nejstarší katedrály moskevské s 24 zlacenými cibulovitými báněmi, dále Ivan Veliký a u něho z daleka viditelný a po celém světě pověstný „car kolokol“ — král zvonů; od středu na pravo „Čudov monastýr“ (zázračný klášter), vkusně stavěný Nikolajský palác, Vozněsenský „monastýr“ a „Spaskija vorota“ (Spasná brána). Les věží, věžiček a křížů, sedících jedna vedle druhé, volně se po okolí rozhlížejících anebo jedna druhé přes rameno překukujících.

Základem Kremlu je nepravidelný, ač téměř rovnostranný trojúhelník, jehož jižní strana, k níž obrácena jsou průčelí všech hlavních budov, právě uvedených, běží rovnoběžně se břehem Moskvy; kol do kola obejímá jej vysoká stará zeď v ruském slohu, do níž vsazeno jest 5 bran se špičatými jehlancovitými věžemi, které dodávají celku velmi pěkného, svěžího rázu.

Nejznamenitější z těchto bran je Spasná brána (Spaskija vorota), jež na východní straně mezi Kremlem a chrámem Vasilije Blaženého leží a vnitřek Kremlu s Červeným náměstím spojuje. Brána tato je v očích pravoslavného lidu ruského jednou z největších památností Kremelských. A historie její poskytuje vskutku několik velezajímavých podrobností, že chápeme, jak mohla se v očích Rusů státi konkurentkou nejen Ivana Velikého, ale i Uspenského soboru, v němž konají se korunovace carské.

Vystavěna r. 1491 za umění milovného Ivana III. Vasiljeviče italským stavitelem Solariem nazývala se zprvu branou Jerusalemskou, poněvadž skrze ni vodíval car každého roku o květnou neděli za uzdu osla, na němž seděl co hlava církve patriarcha moskevský. Obyčej tento byl zajisté jedním z nejkrásnějších obyčejů staroruských, ukazuje ruskému lidu i za dob jeho největší poroby, že existuje také nad všemocným carem ruka vyšší, a žádný car neosmělil se obřadu tomuto se vyhnouti.

R. 1626 byla vystavěna nade branou vysoká věž nynější a přenesen sem ze Smolenska a nade vchodem připevněn obraz Spasitelův, jemuž se vítězství nad vojsky tatarského chána Machmeta Gireje roku 1526 přičítalo. Od té doby nese brána nynější jméno, od té doby platí příkaz a zvyk, že branou touto pouze s nepokrytou hlavou projíti se smí — zvyk, který dodnes s velikou přesností se vykonává od sprostých i vznešených, od domácích i cizinců. Rozkaz carský, jímž

povinné smekání ve bráně Spasné se zavádělo, stanovil zároveň tresty pro ty, kteří by se mu protivili: pokleknouti stokráte před svatým obrazem aneb, kdo by se to učiniti zdráhal, — nechat se násilně stokráte k zemi sraziti. Projíždíme-li touto branou, neopomene nás izvoščík na starý zvyk upozorniti, a my obnažíme hlavu jako rození Rusi, dílem z piety ku starému zvyku, dílem z obavy před následky neuposlechnutí, neboť ačkoli výše uvedený trest více se nevykonává, mohla by míti neposlušnost ne-li citelné, aspoň slyšitelné následky. Spaskija vorota jsou branou slavnou; jimi pohybují se průvody carské v den korunovace, jimi projíti musí baťuška gosudar s obnaženou hlavou, nežli postaví si na skráně korunu Petra Velkého. Zajímavá podrobnost z historie Spasné brány vypravuje se o Napoleonovi. Také on vjížděl jí ve slavnostním průvodu vojenských kolon do Kremlu, ale neznaje příkazu Alexeje Michajloviče, vjížděl s hlavou neobnaženou a chtěl prý, když mu o příkazu onom vědomí bylo dáno a maje to za špatné znamení pro sebe, celý slavnostní průvod obrátiti a poznovu vjezd konati, od čehož — rovněž prý — jen na veliké dolehání svých generálů upustil. Nevím, co na tom pravdy; jisto je, že Napoleon byl velice pověrečný. Napoleon rozkázal také, aby byla Spaskija vorota při odchodu francouzských vojsk z Moskvy do povětří vyhozena; — rozkaz, který nebyl na štěstí vykonán, neboť vniknuvší zatím do Kremlu kozáci francouzské paliče vypudili a založené podkopy zničili. Tak byla Moskvě jedna z největších znamenitostí zachována.

Ostatní vnitřek Kremlu zaujímají četné sobory (chrámy) a monastyry. Jsou podobny jeden druhému jako vejce vejci: všecky jsou nízké, tmavé, bez onoho velkolepého vzletu myšlenek stavitelských, kterým se obdivujeme na našich chrámech gotických, ale s nevídaným bohatstvím a přepychem upraveny. Ohlížíme se udiveně kolem a nevidíme ničeho jiného než lesk zlata, záři svící, odrážející se tisícerými paprsky na zlatých obrazích a ozdobách. Zlato, samé zlato. Na stěnách „ikóny“, obrazy svatých a bohorodic, ve skříních u stěn ikony a svaté ostatky, vše obklopeno a obaleno zlatem.

A okolo posvátných obrazů a ostatků kráčí pomalým krokem dav věřících, zbožně se ukláněje, modlitby šeptaje, a líbaje není-li možná obrazy, aspoň obálku jejich.

Mocný pro každého Slovana je dojem, jejž pociťuje vstoupiv poprve do pravoslavného ruského chrámu. Neobyčejně nádherný lesk, o němž jsem se zmínil, oslepuje naše oči; hluboká zbožnost lidu, jenž jakoby se modlil duší i tělem, konaje nesčetné poklony před svatostánkem, dojímá naši mysl; ale nade vše to uchvacuje nás zvuk slovanských slov popových, hlubokým hlasem nad hlavami shromáždění se vznášejících, slov, jimž rozumíš, při nichž poznáváš, že nejsi osamocen ve světě, že i zde, na druhém konci Evropy, rozléhá se jazyk příbuzný. Ba, velebné je slyšeti na sta mil od vlasti zvuky matky našich jazyků slovanských, zvuky, jež rozléhaly se za Cyrila a Methoděje i po luzích našich česko-moravských a pro něž nevyhasly dosud sympatie v našem — nelze-li říci kněžstvu, tož aspoň v našem — vzdělanstvu.

A slova sborů odpovídajících popovi, těch krásných ruských sborů chrámových, dovršují mohutností věty: Gospodi, pomiluj! mocný dojem.

Chrámy, jež nalezají se na návrší kremelském, jsou: Uspenský sobor, Archangelský sobor a Blagověščenský sobor, dále Vozněsenský a Čudov-monastýr. Zevnějškem liší se málo od sebe: nad vnějšími stěnami, jež místy ozdobeny jsou východními sloupci, zvedá se střecha s několika cibulovitými kopulemi, jichž počet mezi 5—9 kolísá.

Nejslavnější je Uspenský sobor, na dvoře chrámovém stojící. Má v historii církve ruské a carstva moskevského asi ten význam jako naše kathedrála sv. Vítská pro naše království měla. Založen již r. 1326 Ivanem Danilovičem Kalitou za příležitosti přesídlení metropolitů ruských do Moskvy, byl sobor Uspenský přestavěn Ivanem III. v XV. století v nynější podobu. Car Vasilij III. dal r. 1514 sobor ozdobiti uvnitř malbami, které se až do dnes zachovaly, Ivan Hrozný pozlatil jeho

Červené náměstí v Moskvě se sousoším Minina a Požarského a s chrámem Vasilije Blaženého, pak Spasná brána Kremlu.

střechy. Nemenší pozornosti se těšil bohatý sobor se strany nepřátel, kdykoli tito do Moskvy zavítali. V r. 1812 vydrancován Francouzy, před nimiž jen největší vzácnosti ukryti bylo lze, na dobro: vše co nebylo přibito, odvezeno nepřítelem, že se jen ztráta zlata na 300 kgr., ztráta stříbra však na 5300 kgr. udává!

Vnitřek soboru chová mnoho starožitností; mezi jinými trůn Vladimíra Monomacha, na němž sedí carové ruští při mši korunovační; obraz sv. mučeníka Dimitrije Selunského, na prkně z jeho rakve malovaný; obraz Spasitelův z r. 1143, vlastní práci řeckého císaře Emanuela; evangelium matky Petra Velkého Natalie Naryškynové v ceně 200.000 rublů; více sv. obrazů z XII. ba i XI. století, a konečně říšské palladium: obraz matky boží Vladimírské, domněle od samého evangelisty Lukáše malovaný a již r. 1155 do Kyjeva přivezený. Obrazu tomuto

přičítá se slavné vítězství nad Tamerlanem r. 1395; rámec jeho, neobyčejně skvostný, je složen ze samých, ve zlatě vložených drahokamů a cení se na 320.000 zl.

Neméně zajímavy jsou místnosti Uspenského soboru pro události dějinné, kterých byl svědkem, a věru právem možno tvrditi, že nelze psáti dějiny ruské říše, aniž by v nich tohoto soboru bylo dotknuto. Zde odehrál se r. 1440 památný onen výjev, jenž přetrhl a na vždy učinil na Rusi nemožným každý sebe nevinnější a sebe chytřeji nastrojený pokus o sblížení s církví západní, zde zakřikl roku tohoto car Vasilij hromovým „Stůj!" svého tajně Římu oddaného metropolitu Isidora, když tento o spolek s papežem jednati počal, a dal jej vsaditi do vězení. V Uspenském soboru měl také smělý metropolita Filip odvážnou, zničující řeč proti přítomnému Ivanu Hroznému, což hlavou odpykal. V těchto místech byl carem zvolen Michajl Feodorovič Romanov, čímž konec učiněn rozervanosti říše pod polským jhem sténající a tato na zdravý základ postavena. Zde konečně koná se ode dob Ivana Hrozného pomazání na cara a korunování hlavy ruského státu.

Dva ostatní velké sobory — Archangelský a Blagověščenský — tvoří vchod ke dvoru chrámovému, na němž se naleză Uspenský sobor. Archangelský sobor byl vystaven rovněž za Ivana III. italským stavitelem Aloisiem, jenž stavbu zcela dle vzoru starého strženého, z r. 1333 pocházejícího chrámu dřevěného vyvedl, a jest hrobkou knížat a carů ruských od Ivana Daniloviče Kality až po Ivana, blbého bratra Petra Velkého. Petr oloupil Moskvu vedle jiných i o tuto výsadu a od té doby odpočívají zesnulí vládcové ruští v Petro-Pavlovské pevnosti petrohradské. Kráčíme proto s vážnější myslí do Archangelského soboru než do kteréhokoli jiného. Mrtví carové leží zde v řadách u stěn a okolo vnitřních pilířů, se zlatou tabulkou na rakvích, na níž je napsáno jméno, a obraz každého visí „al fresco" vyveden na stěně nad ním. Toť vše, co zbylo po nich; kosti vládce-tyrana Ivana Hrozného tlí zde tiše vedle pozůstatků bratra Petrova, jenž po celý svůj život nikomu útisku neučinil . . . Mezi panovavšími cary má místo také děcko, jež nikdy na stolec ruský nedosedlo a přece všeobecnou pozornost dějepisců i lidu vzbudilo a to nejen u Rusů, ale i v cizině. Míníme neblahým osudem stíhaného syna Ivana Hrozného, Dimitrije, zavražděného návodem Borise Godunova a zjevivšího se později jako pomstychtivý duch Banků v historii poznovu. Těžko říci, čí kosti chová hrobka soboru Archangelského, těžko rozhodnouti, byl-li muž později pod jménem cara Dimitrije panující, pouhým mnichem Grigorijem Otrepěvem či skutečným synem Ivana IV.

„Blagověščenský sobor" je nejmladší ze tří kathedrál, ač jenom o několik desítiletí mladší, a stal se brzy po vystavění pověstným pro vzácnost, tehdá jedinou svého druhu na Rusi, bicí hodiny, první bicí hodiny v Rusku. Později musel sice Uspenskému soboru ustoupiti, ale těšil se vždy jako dvorní chrám, v němž byli carové ruští křestem v lůno církve přijímáni, v němž svatby své konali a večeři Páně přijímali, úctě a vážnosti všeobecné. Podobou jest velice příbuzný Uspenskému soboru, dle něhož stavěn byl; má jenom místo pěti devět cibulovitých kopulí, největší počet ze všech chrámů moskevských. Vnitřek vyniká

starými, až dosud zachovalými malbami a pod. a také kuriositou, jakou se nemůže vykázati snad žádný jiný chrám křesťanský: že totiž mezi svatými nalezáme — Aristotela, Plutarcha, Thukydida, Ptolomea a mnoho jiných pohanských mudrců starověkých. Ze vzácných předmětů chceme jen vytknouti obraz matky Boží Donské, jenž prý si o vítězství Dimitrije Donského na Kulikově a později o vítězství Borise Godunova nad Tatary před branami moskevskými zásluh zjednal, jakož i dveře svatostánku, ze samého ryzího stříbra zhotovené a 190 kgr. těžké.

Z obou uvedených klášterů značný zvuk má též Čudov monastýr — zázračný klášter, nejslavnější a nejbohatší klášter moskevský.

Zde žil domněle podvodný mnich Grigorij Otrepěv („rastriga Griška"), který později jako car Dimitrij (Lžidimitrij I.) vystoupil; tu dokonal také osvoboditel říše od tohoto Dimitrije bohatýr Vasilij Ivanovič Šujský, když se byl vlády carské vzdal, jako mnich konec života svého; zde zavřen byl od Poláků a zahynul hladem veliký vlastenec ruský, patriarcha Germogen. Vnitřní stěny chrámu jsou ozdobeny vítěznými trofejemi válečnými, ve vojnách s Persií a Tureckem ukořistěnými, které ve křesťanském chrámu věru prapodivně se vyjímají.

Jeptišský monastýr Vozněsenský jest hrobkou velkokněžen ruských a careven. Leží tu duchaplná, klassicky vzdělaná Žofie Palaeologovna, dcera císaře byzantinského, jež vlivem svým na manžela svého Ivana III. tak mnoho k vývoji umění ruského přispěla; Helena Glinská, matka Ivana Hrozného; matka Petra Velkého, Natalie Naryškinová a j. Též obraz jedné z nejpopulárnějších matiček božích — kazaňské — se tu (v „Zimném soboru") nalezá.

* * *

Ostatní prostora Kremlu zabrána jest několika náměstími a carským palácem, spojeným se „Zbrojnicí", dále synodální budovou a soudem.

Nejznamenitějším je náměstí „Ivanovskaja ploščaď", druhdy nejdůležitější veřejné místo kremelské; na něm byly v nedostatku novin a jiných prostředků publikovány a předčítány úkazy carské, zde odsouzenci odpravováni (až do r. 1685), koupě uzavírány atd. Tady nalezají se také dvě z největších znamenitostí moskevských. Jsou to u věže Ivana Velikého stojící „Car kolokol" — král zvonů, a asi sto kroků od něho vzdálený „Car puška" — král děl. Dva předměty, jež svou ohromností vzbuzují obdiv a jichž pověst roznesla se do všech končin, které kdy vyslaly cestovatele do rovin ruských.

Jestliže jsme nazvali velikána Ivana Velikého největším zvonem, kterým se zvoní, můžeme a musíme nazvati „Cara kolokola" největším zvonem vůbec. Váha i rozměry jeho jsou tak ohromné, že daleko, daleko převyšují všechny představy, jež si o něm z ciziny podle cestopisných děl přineseme. Hledícím na něho zdá se nám býti spíše malým kostelíkem, kaplí nějakou; obcházejícímu vnutí se přesvědčení, že by v něm bylo místa k obývání pro několik lidí. Ne zvon, ale chaloupka; učiněná chaloupka, ulitá z kovu a mající podobu zvonovitou.

Postaven na osmiboký žulový podstavec pne se nad tímto do výše 19 stop, nad zemí pak 25 stop; průměr jeho obnáší 20, obvod 60 stop.

Váha jeho udává se na 200.000 kgr. = 4350 centů! Vedle ležící srdce, kolos samo o sobě, 17 stop dlouhé, váží 2350 kgr. = 42 centů, a ještě panuje domněnka, že není to vlastní srdce Cara kolokola, ale nějaké cizí, neboť prý je příliš malé a lehké!...

Zatím, co s obdivem prohlížíme si obra, nasloucháme výkladu průvodce a příruční knihy, kteří nám sdělují o minulosti jeho asi následující:

Adamem Car kolokol není. Povstal z pokolení obrů, z nichž vždy následující byl větší předcházejícího a tímto pravidlem řídil se také on. Ačkoliv tatík jeho, z něhož byl r. 1701 ulit, vážil slušnou sumičku 8000 pudů (tak udává má knížka), dostalo se synáčkovi osudem do vínku ještě dalších 2000 pudů. Ale zdá se, že nestály u kolébky jeho jenom sudičky dobré, přinášející dary jako výše vytknutý, ale také nějaká daremnice, jež mistru zvonařskému nakukala do hlavy revoluční myšlénku, aby se nedržel „sděděných forem a tradic", ale tvořil sám směle, jak mu genius velí. A to mělo se státi novorozeňátku osudným. Mezi věncem zvonu a pláštěm jest totiž nezvyklý poměr či nepoměr, jemuž se přičítá, že zvon od prvopočátku nebyl k potřebě: věnec je skoro dvakráte tak silný jako střední plášť, následkem čehož povstaly na něm hned při lití škodlivé trhliny, pro něž se Cara kolokola nikdy ku zvonění nepoužívalo.

A neštěstí nepřichází nikdy samotno. Zvon, pověšený u prostřed Ivanovské ploščadi na dřevěné zvonici, spadl r. 1737, při čemž se od něho kus zvýší člověka a několik set centů vážící odrazil. „Tento kousek," poznamenává průvodce každému cizinci poněkud uštěpačně, „darují Rusové každému, kdo si jej chce vzíti a na svých zádech odnésti."

O spadlý zvon se, jak se zdá, příliš nestaráno. Namáhání s opětným závěsem bylo přílišné a odměna při okolnosti, že zvon nezvonil, — žádná. Tak ležel tu velikán, ponechán dumání nad nevděčností lidskou a vlastnímu osudu, na zemi a ponořoval se do ní, rozvlhlé velkými dešti a táními, čím dále tím hlouběji. Několikráte sice činěny pokusy o záchranu, zejmena za Kateřiny II., ale bez výsledku; na konec si již nikdo do práce tak kolossální netroufal. Zvon klesal zatím stále více a více, až jej bylo viděti již jen za špičku hořejšího křížku.

Tu podařilo se r. 1836 caru Mikuláši získati francouzského inženýra Montferranta, který nesnadnou práci podnikl a šťastně vykonal. Ohromnou námahou podařilo se vyzvednouti zvon a přivésti jej v nynější jeho postavení.

Svého času učiněny byly návrhy, aby zvon znovu byl přelit a potřebě odevzdán. Ale car Mikuláš rozhodl se na tom, aby zvon v nynější podobě pro stálou paměť byl ponechán. Car kolokolční tedy podnes na Ivanovské ploščadi, hlásaje slávu Rossije, jíž se tak podobá svou velkostí.

Vzbuzuje-li car kolokol úctu, vzbuzuje druhý obr, o němž jsme se zmínili, respekt. „Car puška" — král děl — nestojí osaměle jako jeho zvonový kollega; ví snad z vojenské taktiky, že i jeho strašná „branche" jest ztracena, nemá-li dostatečné podpory u ostatních. Stojí tu v průvodu a společnosti několika set menších trabantů, ukořistěných

na různých bojištích obou dílů světa. Dvěma řadami jsou tu sestaveni tito kdysi strašní invalidi bez kol, bez lafet, obráni o vše jako bezmocní žebráci. Mnoho je mezi nimi řádných chlapíků, ale největší, daleko největší je Car puška na ozdobných kolách a lafetě se vypínající.

Nechť jsme zvyklí na sebe větší rozměr děl, zde staneme přece s úžasem; naše děla připadají nám jako bouchačky z bezu proti Caru pušce.

Váha Cara pušky obnáší slušnou sumičku 40.000 kgr. = 880 centů; délka jeho je $5^{1}/_{2}$ metru, průměr otvoru, kalibr — 1 metr! Vedle něho v pyramidu narovnané koule vzbuzují nemenší obdiv — vážíť obrovská tělesa ta po 2000 kgr. = 36 centů! Obrovitost, jíž nelze spatřiti ani v největších sbírkách děl. Ovšem má tato obrovitost za následek, že nelze Cara pušky upotřebiti a velikán zůstane i na dále invalidou, sloužícím pro parádu.

Z ostatních děl jsou jmenování hodny: „Jednorožec“ z doby Alexeje Michajloviče, 12.800 kgr. těžký; „Aspid“ z r. 1580, 6000 kgr. těžký; „Triol“ z r. 1586 — 7000 kgr.; „Onager“ z doby Ivana Hrozného — 5000 kgr. a j.

Odcházíme od kasáren kremelských, před nimiž tato děla umístěna jsou, a zrak náš mimovolně je vábeu zajímavou stavbou, z daleka do oka padající i svými osudy zajímavou: „potěšným dvorcem“.

„Potěšnyj dvorec“, stojící v jediné zachovalé dosud ulici kremelské, „Velitelské“, jest totiž kolébka ruského divadla; ale i kdyby jí nebyl, kdybychom nebyli ani na něho cestopisnými knihami upozorňováni, neminuli bychom ho dojista bez povšimnutí. Zeleně natřený dům ten s vyčnívajícím arkýřem, provedený ve starém ruském slohu, se starými pestrobarevnými ozdobami na dveřích i na oknech, poutá již z daleka naši pozornost.

Ruskému divadlu odevzdán byl za cara Alexeje Michajloviče roku 1655, za něhož umění dramatické vneseno bylo na Rus. První podnět k tomu dal a vlastním zakladatelem ruského divadla se stal na dvoře tohoto cara žijící, sám velice vzdělaný a vzdělanost západní zbožňující bojar Matvějev, jenž povolal do Moskvy německou společnost Jana Gottfrieda. Společnost tato požádala cara za dovolení, aby směla před ním ukázati svoje umění, a uvrhla tím dvorské kruhy v nemalé rozpaky. Ani car nevěděl co odpověděti, neboť „něco takového zde dosud nebylo“. Z porady se zpovědníkem nabyl konečně baťuška ruského národa přesvědčení, že se tím žádného hříchu nedopustí, neboť — tak vysvětloval duchovní otec — i císařové cařihradští mívali na svých dvorech divadelní společnosti. S této strany nebylo se tedy více nepřízně obávati, nastala však nová svízel. Divadelní společnosti scházel nezbytný její souputník — orkestr, bez něhož by dlouhé pausy byly ještě delší. Rozhodný Matvějev ani tu dlouho se nerozpakoval: vybral ze svých nevolnických „duší“ bandu muzikantů, kteří se jakž takž vycvičili, a hra začala.

(Dokončení.)

Dva dárky.

Napsala **Virginie Lovelingova.** *) Z vlámštiny přel. O. S. Vetti.

1. Dárek chudáka.

Masopust uplynul mnohým hlučně a vesele, ale vdově z krámku a jedinému synovi jejímu nevesele, ba smutně. Byl mechanikem. Vynikal přičinlivostí a pracovitostí: věděl to jeho pán, dotvrzovali to jeho pomocníci. Byl trochu prudké, ale upřímné povahy: to dosvědčovali jeho spolutovaryši. „Rozmazlené děcko!" taková šla zas o něm řeč mezi sousedy, „teď vidí matka, kam to dovedl." A věru bylo zle: v noci z úterka na středu strhla se mezi dvěma dělníky hádka, při níž jeden byl tak nešťastně bodnut, že teď tonul v nebezpečí života. Engel byl přítomen a do proudu stržen. Největší viník seděl už ve vězení; Engel byl také před soud pohnán, ale prozatím ponechán na svobodě. Byl vinen? Či nebyl?

Těžko říci! Z těch, kteří při tom byli, svědčili jedni v jeho prospěch, druzí proti němu. On pak tvrdošíjně popíral čin jemu za vinu kladený a ti, kteří znali jeho povahu a podle ní soudili, věřili v jeho nevinnost.

„Je nevinen jako beránek," tvrdila jeho matka ve své zaslepené lásce, „nedopustil se špatnosti: není na celém světě hodnějšího dítěte, není syna, který by tak svou matku miloval, jak on."

Ano, to byla pravda, že ji měl rád; ale jisté bylo také, že ona lásky jeho zasluhovala. Co vše nepodnikla pro něho, když byl malým a bezmocným! Ovdověla záhy, její muž zastával kdesi malý úřadek, ale když zemřel, nedostala žádné pense. Než, byla mladá a silná, podělkovala a konečně, když její syn dorostl, mohla si odpočinouti, neboť si na tom nemálo zakládal, že pracuje pro svou matku.

---

*) Podáváme tímto ukázku ze sbírky povídek, které vydaly sestry Rosalie a Virginie Lovelingovy roku letošního v Gentu u knihkupce Hoste. Nápis sbírky zní: „Novellen". Prostinký nápis, ale za to obsah šňůrka perel. Znamenitý kritik Dr. J. F. J. Heremans, vyzván byv od knihkupce, by ku knížce napsal předmluvu, napsal ji velice krátkou řka: „Goede wijn behoeft geenen krans" po česku asi: „Dobré dílo samo se chválí!" A vskutku tomu tak. Obě spisovatelky známy jsou v literatuře hollandské také jako výtečné básnířky a svými prosaickými prácemi druží se po bok nejslavnějším spisovatelům nizozemským. Povídky jejich vynikají jemným citem, kterému ani maličkost sebe menší neujde. Každá z povídek těchto zdá se nám býti dojemnou elegií nebo roztomilou idyllou. Z přítomné sbírky po našem úsudku snad nejlépe směr obou spisovatelek karakterisují studie: Dárek chudáka, Dárek bohatce a Dárek ze srdce, z nichž dvě první překládáme na ukázku. Mimo tyto studie nejvíce se chválí: „Sídon" a „Meester Huyghe". V první líčí se utrpení děvčete sirotka tak dojemně, že čtenáři nejedna slza z oka se vyroní; v druhé zase život učitele, starého to desátníka z vojska Napoleonova, jenž v podvečer svého života do chudoby upadne a skrovný domek, v němž šťastnější doby zažil, opustiti musí, aby se odebral do „chudobince" zemřít!

Vedla obchod s pometly, cibulí, ovocem a vejci. Zůstávali ve starém, nárožním domku, v podzemním sklípku, v chudičké, ale hojně obydlené čtvrti městské. Nádvoří leželo níže než ulice nebo, správněji řečeno, nežli chodník přede dveřmi. Ale když jste překročili práh jejich příbytku, tu spatřili jste všude lad a sklad. V komůrce za krámkem jen se třpytilo a lesklo čistotou skrovničké domácí náčiní; neboť na nejvýše skrovninké a chudičké bylo u nich vše, kromě starosvětského zrcadla v pozlaceném rámci a hroznových listů překrásně vyleptaných ve skle, jež bylo temné a plno skvrn. Důkaz to dřívější zámožnosti; ale ještě více do očí bily každému návštěvníku dva jasně modré porcelánové šálečky s barevnými motýly a včeličkami, pyšnící se na polici: byly staré, neporušené, zvláštní výroby a — neobyčejně cenné, tak mínil nejeden host.

To byly „babiččiny“ šálečky — tak je vdova pojmenovala. A když byl Engel malý a plakával, dávala mu některý z těch vzácných předmětův, aby se bavil pohledem na motýly a včelky: arci hrozívalo tím krásným šálečkům nemalé nebezpečí; ale matka měla malého Engla tak ráda!

Když povyrostl, vyprávěla mu často o babičce: „babiččini“ rodiče byli velmi zámožní; babička, když byla malá, jezdívala v kočáře a měla pro sebe zvláštní služebnou, nosívala zelené marokinové střevíčky a satinové šaty s velikými květy na nich. A ty dva šálečky dostala také tenkráte. Ale když babičce bylo sedm let, schudli její rodiče náhle: otec její totiž ručil za nevlastního bratra a tím přišel o všecko své jmění. „Babiččini“ rodiče měli z toho smrt; jí ujala se sestřenice a později jako služebnou u sebe ji podržela, ale zrcadlo a ty dva porcelánové šálečky si babička nechala.

Ó, což rád poslouchal Engel to vypravování a což vzácnými byly mu „babiččiny“ šálečky! Než, ach! co teď z něho bude a čím zasloužila si jeho matka, že pojednou má pokojný její život býti zničen?

Při druhém výslechu odporovaly výpovědi Englovy prvním a následkem toho octl se ve vězení. Ubohá žena nevěděla si rady a ve svém zoufalém stavu vzpomněla si jako na poslední spasný prostředek na syna z jednoho domu, v němž před dvanácti nebo patnácti lety pracovala. Byl nyní advokátem.

Zašla si k němu pro útěchu a pomoc. Poznal ji ještě. Otevřel teprve před krátkou dobou svou vlastní kancelář. Vypravovala mu se slzami v očích o lichém podezření, které lpělo na jejím dítěti, o jeho ctnostech a dobrém srdci; dokládala, že se ničeho nedopustil, jediné že při rvačce byl přítomen. A advokát, hlavu maje opřenu, přemýšlel: snad mu jí bylo líto; snad pohlížel na celou záležitost jako na věc, která by mu mohla ku slávě dopomoci; možná také, že obé nitrem jeho hýbalo, neboť pojednou vstav poklepal vdově na rameno a pravil těše ji, aby nezoufala, že se jejího syna ujme. A když mu dojata děkovala a pravila, že vše, co má, s radostí mu dá, usmál se a ujistil ji, že to všechno ze staré známosti udělá a že mu nebude ničím povinna. Vyprovodil ji až ku dveřím a tam jí ještě jednou připověděl, že celou událost vyšetří. Vrátila se s veselou myslí domů a domnívala se, že mladý advokát zrovna jak ona přesvědčen jest o nevině jejího syna.

Nastali jí nepokojní dnové a bezsenné noci s rychle prchajícími chvílemi důvěry a naděje.

Konečně nadešel den, kterého celý soud měl býti rozhodnut. Hodina ustanovená byla již tu, určený čas uplynul, stmívalo se a ona posud samotinká seděla ve své komůrce. Srdce jí prudce tlouklo a kdykoli zaslechla venku nějaký hlas, vždy jako by jí do srdce nůž vrazil. Nebyla již s to, aby se modlila, ba ani, aby jasně myslila: seděla tu ruce majíc do klínu složené a zraky do prázdna upřené jako socha.

Pojednou donikly ucha jejího hlasy a šramot z venčí: byl to její syn, — její za nevinného prohlášený syn, jenž obklopen přátely a sousedy, vrazil do domu a se smíchem i se slzami kolem krku jí padl.

„Nevinný!" hučí jí do uší různé hlasy a čapky ve vzduchu se třepetají.

Není nad radost, jako když člověk pojednou zbaven jest trapné nejistoty nebo když se mu podaří uniknouti hrozícímu nebezpečí. Ó, což radostnou slavnost slavili v tom domku! . . . Neboť ti, kteří ho za vinného pokládali a pravili, že jeho osvobození by bylo hanebností, nebyli zde, a ti, kteří pochybovali o jeho zločinu, byli teď — unešeni proudem advokátových slov a pak svou vlastní náklonností k Englu a konečně vínem, kterým je hojně vyčastoval, — úplně přesvědčeni o jeho nevině.

„Ó, máti," pravil nadšeně, „měla jste slyšeti, kterak mě advokát zastával! jak vykládal, že posud na mé nic špatného nebylo slyšeti, a kterak jsem jen jednou — jen jedinkrát — bezděky do špatné společnosti upadl a proto nespravedlivě ze zločinu nařknut byl. A maminko!" — a tu v návalu citlivosti uchopil ji syn za obě ruce — „on mluvil také o vás: tam doma," pravil, „sedí hodná, churavá, stará matka, kterou on podporuje, a s tlukoucím srdcem očekává návratu synova. Bude-li odsouzen, bude míti z toho smrt. Ale ne," zvolal na soudce a udeřil pěstí na zábradlí, — „ne, tak nespravedlivými vy nebudete. Vy ho sprostíte obžaloby a očistěného veliké potupy pošlete zpět do náručí milované matičky!"

A hodná žena slzela, když to slyšela, a okolostojící o závod vypráveli tu neb onu vynechanou podrobnost z přelíčení.

Když pak večer sami v klidném domku zůstali, tu pokládali se za nejšťastnější lidi na světě, že jsou opět pohromadě. Hovořili také o mladém advokátovi a jeho obhajovací řeči. „Všichni přísedící pánové tiskli mu ruku a přáli štěstí," pravil Engel. „Ó, jakými díky jsem mu zavázán! — — Avšak, maminko, měli bychom mu svou vděčnost nějak na jevo dáti . . ."

„Ach!" dala v odvět matka, „kéž bychom byli bohatí, abychom mu mohli dáti drahocenný dar! Než, počkej: kdybych mu tak kopu nejkrásnějších, čerstvých vajec donesla, co soudíš o tom?"

Syn však zavrtěl hlavou. „Ne, maminko, ne, to nemožno, to nedostačí," pravil. „Neměl bych mu koupiti bedničku vzácných doutníků? Ale, kdo mi půjčí peníze?" ptal se smutně.

„Kdož ví, kouří-li?" odporovala zase matka.

Přemýšleli a hledali v duchu, ale nemohli nic nalézti.

„Ano," povzdychla si matka, „kdybychom tak teď měli majetek rodičů „babiččiných" !"

„Babička“! To bylo světlým paprskem pro oba. Porculánové šálečky „babiččiny“!... Ano,... teď to měli... „Toť aspoň dárek dosti krásný pro advokáta,“ zvolal Engel hrdě, klada jeden z nich na stůl zatím, co matka druhý zástěrou otírala.

Noc trvala jí nad míru dlouho. Druhého dne z rána odebrala se k advokátovi s pokladem pod pláštíkem. Bylo ještě příliš časně. Viděla ho z chodby skleněnými dveřmi, kterak v županu a trepkách přechází po pokoji.

Vyšel k ní a ona s vděčnými slovy, tu a tam vzlykem přerývanými, a se slzami v očích podala mu staré šálečky „babiččiny“. Advokát přijal je hluboce pohnut, stiskl jí ruku a přál jí ku šťastnému výsledku a spolu, aby se dožila vysokého, spokojeného stáří ve společnosti synově.

Podnes skví se porculánové „šálečky babiččiny“ na skříni v jeho jídelně a budí podiv znalců. Advokát od té doby sestaral a má pověst znamenitého obhájce; avšak dosud ukazuje velice rád šálečky ty jako památku na svou první slavnou obhajovací řeč a zároveň jako důkaz neobyčejné vděčnosti, jako dárek chudáka.

II. Dárek boháče.

Mijnheer Blocus pravil: „Jakmile se Fridolína domů vrátí, podíváme se všichni čtyři do Švýcarska!“ Fridolína, jeho sedmnáctiletá dceruška, vrátila se z pensionatu domů s odměnou, a mijnheer Blocus stál v slově. Odebrali se do Švýcarska.

Fridolína byla tak učená, tvrdili její rodiče, že nelze si o tom ani pojem učiniti, to že přesahuje všecky meze; byli nevýslovně šťastni, že měli takovou dceru!

Klementovi naproti tomu, jenž byl o tři leta mladší, nešlo učení tak, jak si přáli. Klement byl na obchodnickém oddělení Athenea a pokulhával ve studiích. Býval skoro posledním; nedostal ještě nikdy odměny, ale nebyl také ještě trestán, a to naplňovalo poněkud útěchou rodiče. Toho roku však při posledním rozdělování cen, nevím už v kterém oboru, dostal třetí accesit.

„Hleď,“ pravil mijnheer Blocus ku své paní, „polepšil se velice; je to slibný začátek pro budoucnost.“ Klement od nějaké doby učinil známost a přátelství s Arthurem, synem policejního komisaře, jenž byl o třídu výše a vždycky prvním. Zastavoval se den co den pro Klementa, aby s ním šel do Athenea. Vykládal mu „lekce“, jimž tento dobře nerozuměl, a sloužil mu takořka za „repetitora“.

Mijnheer Blocus byl bohatým kupcem. Měl veliká skladiska za domem, úplně od něho oddělená, s východem do vedlejší ulice. Začal se slušnou summou a v krátkém čase domohl se ohromného jmění. „Jest millionář,“ proskakovala o něm v sousedstvu řeč. „Úplně pevný,“ znělo o jeho domě na burse. A mijnheer Blocus nezapíral, že jest zámožným člověkem, a mnul si sebevědomě ruce, když o svém obchodě mluvil. Ano, ano, mohl si lehce cestičku několikanedělní dovoliti; proč by se také nepodíval do Švýcarska? Jiní, kteří měli daleko méně než on, učinili tak už dávno. „Vše se výborně shoduje,“ pravil, — „a vše jest

dopodrobna vypočtěno," mohl také dodati. Učinil cestovní plán, jenž byl nejlepším na světě; vypravoval svým známým, že poplují po Rýně až do Basileje a odtud dále, a kolik dní se kde zdrží. Vlastnoručně jim celou cestu na papíře vymaloval a vysvětlil.

Stopovali na oko pozorně výklady jeho, ale zapomněli je ihned zase: nemyslíme na takové tretky, když máme jiné věci na starosti. Za to pan Coleman, jeho první commis, opsal si celý plán cestovní. To bylo nutno: musil věděti, kde a jak dlouho se jeho pán pozdrží, aby mohl s ním bez přetržení si dopisovati.

P. Coleman byl dovedný človíček: mijnheer Blocus mohl se na něho ve všem úplně spolehnouti. P. Coleman měl nyní správu celého domu ve svých rukou: objednávky, zásilky, ale také veškeru zodpovědnost na sobě. „Vše se výborně shoduje," opakovala pí. Blocusová po svém manželu: děvečka byla poslána domů k rodičům, dům zavřen a nade dveřmi, hodně vysoko — tak vysoko, že krátkozraký jedva to dovedl přečísti, — viselo drobnými písmenami psané ohlášení: „Zákazníci obraťtež se zde v pravo naproti do krámu s hliněným a porcelánovým zbožím". Áno, bylo to výborně zařízeno, zrovna naproti; ale co bylo ještě lepší, byla ta okolnost, že i Cado, domácí pejsek, a Coco, papoušek, který se v železné kleci na pozlaceném kroužku houpal, tam naproti byli odneseni, k Mařence, nejstarší dcerce kramářově; měla domácí zvířátka opatrovati a ošetřovati za nepřítomnosti panstva. „Hleď," pravil p. Blocus ku své paní, „jest to přece potěšení, když má člověk tak hodné sousedy!"

Mařenka byla vyučená modistka, ale neměla doposud vlastního závodu. Dělala však už přítelkyním a známým klobouky a pí. Blocusová a její dcera byly jejími předními zákaznicemi. Zhotovila jim také cestovní klobouky s modrým kvítím na nich; za to svěřeno jí ošetřování Cadotka a Cocotka. Mařenka měla více sester, z nichž nejmladší ještě do školy chodila. Sama pak byla ještě docela mladičká, ale přece nejstarší.

Pán a pí. Blocusovi mohli tudíž beze vší starosti z domů odejíti.

Byli již třetí neděli na cestách a po celou tu dobu přálo jim počasí krásné. Viděli mnoho a Klement k velikému podivení svých rodičů vedl denník, do něhož každého večera zapisoval datum, kterého do toho a toho města přijeli a co jim ráno a odpoledne přineslo; jak vysoké — zevrubně vypočítáno — hory byly, jež viděli nebo slezli; jak mnoho průvodčímu dali a kolik bylo stupňů zimy nebo tepla. To bylo nad míru důležito a zajímavo pro ten případ, budou-li chtít později doma vše znovu přehlednouti — mínil mijnheer Blocus, slze radostí nad tím, co mu syn předčítal.

Vraceli se. Opustili Ženevu, což mohl p. Coleman poznati z opisu cestovního plánu; odtud strojili se přímo do Paříže. — Zajisté již tam byli: p. Coleman nepochyboval o tom, ba poslal poslední svůj list do „hotelu", do něhož měli zavítati. Ano, p. Coleman se nemýlil: byli v Paříži. Radovali se, že tam byli, a když přečetli psaní p. Colemana, rozhovořili se pochvalně o výtečném tom commis.

„Musíme mu přivézti nějaký dar," pravil mijnheer Blocus.

„Dárek, papa," opravovala paní, „ovšem; — ale ne příliš drahý, není-liž pravda? Bez toho jsme utratili hrůzu peněz po cestě."

„Ne, ne, mama, ne drahý," přisvědčoval mijnheer Blocus, „tak nějakou maličkost, jen abychom mu okázali svoji přízeň: blaží to člověka, když vidí, že nezapomněli na něho ti, kteří jsou na cestách."

„Měli bychom však také něco koupiti děvečce," pravila pí. Blocusová s utrápenou tváří.

„Děvečce?" mínila Fridolína, „to by bylo, mama! Děvečka má prázdniny: bylo by směšno ještě jí přinésti dar!"

„Fridolína má pravdu, svatou pravdu," pravil mijnheer Blocus, kývaje hlavou, a usmíval se na ni všecek šťasten.

Zakládal si na tom, že má tak rozumnou dceru, a také paní, jsouc přesvědčena, že mluvila Fridolína rozumně, zahleděla se na ni s mateřskou něžností.

„Ale Mařence?" — Ano, to byla jiná, v té příčině shodovali se všichni. Ale — co koupit tomu děvčeti?

„Slyšte," ozvala se pí. Blocusová, „při daru nezáleží na ceně, ale na tom, z jakého úmyslu se dává. Ostatně, Mařička měla potěšení s Cadotkem a Cocotkem, — roztomilá zvířátka! Jak už práhnu spatřiti je opět!"

„Klemente," pravil otec, „musíš Arthurovi také něco přivézti, ne-li z jiné příčiny, aspoň, abys mu ukázal svou lásku."

„Ano, tatínku," odpověděl Klement roztržitě, zatím co natahoval drahocenné zlaté hodinky, jež mu rodiče v Ženevě koupili.

Druhý a následující den nebyl obětován obchůzce po skladech. Divadla, pomníky, zkrátka vše, což obyčejně od cizinců bývá navštěvováno, musili si naši cestující prohlednouti, a teprve večer před odjezdem vzpomněli si na dary.

Odebrali se všichni čtyři do krásného bazaru v „Palais-Royal".

Mijnheer Blocus zastavil se tam, aby, jak po cestě se zmínil, také své paní nějaký dar koupil; vybral k tomu účelu cestovní vak ze chagrinové kůže s celým zařízením: hřebínky, kartáčky, křišťálovými láhvičkami, atd. . . .

„Pět a osmdesát franků! . . . toť příliš mnoho," pravila manželka.

„Jak?" řekl mijnheer Blocus blaženě, „příliš mnoho! Ne, ne, co pak záleží na tom, vydám-li o krejcar více nebo méně?" a smál se tomu srdečně, při čemž jí ukazoval, jak je v tom vše krásně a moudře uspořádáno.

Ano, ano, koralovou šňůru na krk Fridolíně, tu musí také koupiti; neboť mijnheer Blocus byl nejen hodným manželem, nýbrž také dobrým otcem.

Pak teprve hledali něco pro p. Colemana. Jak pestrou sbírku nejrozmanitějších předmětů bylo tam viděti! Užitečných, zbytečných, barevných, zvláštních, všech možných tvarův a cen! — „Oči mně z toho přecházejí," pravil mijnheer Blocus. „Čím spíše odtud, tím lépe."

Stály tam dva vkusné, pozlacené korunní svícny.

„Co myslíš, mama?"

„Příliš těžké k nesení, papa."

Zde cukerník z růžového křišťalu se stříbrným okrajem.

„Také příliš těžké — a drahé.“

„Krásně ciselovaný veliký talíř.“

„Příliš veliký, mama, příliš veliký. Pojďte dál, děti.“

Kousek dále nalezala se pěkná bednička z ebenového dřeva na likérky.

„Ne, to je ještě příliš krásné pro Colemana,“ pravila Fridolína. Konečně padl jim do oka dřevěný nožík na řezání papíru za frank a 25 centů.

„Ano,“ mínil mijnheer Blocus, „to se zrovna hodí mému hodnému Colemanovi,“ i koupil jej. „Ale kdybychom byli na to vzpomněli, mama, byli bychom něco takového ve Švýcarsku mnohem laciněji dostali,“ doložil. Zatím co paní Blocusová a její dcera hledaly mezi ženskými ozdobami „něco, co by málo stálo, ale ‚effekt‘ dělalo“ pro Mařenku, potloukal se Klement na druhé straně. Napřed myslil na hůlku, potom na pečetítko, a konečně koupil špičku na doutníky z tak zvané mořské pěny s náhubkou z jantaru nebo z čehos podobného. Vyňal ji z „etui“, když seděli v kočáře a jeli zpět do hôtelu, a ukázal ji rodičům.

„To — pro Arthura?“ ptal se otec.

„Ano, papa.“

„Jsem přesvědčena, že's za to mnoho dal,“ pravila Fridolína.

„Tři franky,“ odpověděl Klement a podíval se tázavě na otce, nedal-li se ošiditi.

„Kdo by to řekl,“ poznamenal mijnheer Blocus, obrátiv se k paní, „že taková maličkost dělá jednoroční úroky jedné obligace města Gentu! Tři franky! to je krásný dar, hochu,“ i poklepal synovi na rameno, jakoby mu chtěl poklonu učiniti za jeho štědrost, ale zároveň ho také napomenouti, aby budoucně tak nerozhazoval.

„Tři franky,“ opakoval si v duchu mladík s výčitkou a otáčel koupený předmět v prstech. Hnětlo ho, že sám žádné špičky na doutníky neměl; ale zkusí ji přece, je-li dobra. Strčil do ní doutník a začal kouřiti. Musil uznati, že je to docela dobrá špička, a když ji druhého dne opětně na nádraží zkusil a pak ve vlaku seděl a oknem ven pohlížel, tu myslil sám u sebe, že je to přece jen škoda, že sám takové nemá .... A bleskem proletla hlavou jeho myšlenka, že to vlastně na něm závisí, podrží-li si ji a dá-li místo ní Arthurovi něco jiného — co by se pro něho lépe hodilo: na příklad svůj denník, v němž zaznamenána byla všecka místa, kde se cestou zdrželi.

Klement seděl v myšlenky pohřížen: rodiče to zpozorovali a matka mlčky upozornila na něho p. Blocusa, jenž se lehce dotkl jeho ramene a přívětivě se ho ptal, s jakými vzletnými myšlenkami a plány se obírá.

Klement odvětil, že jest unaven, i přimhouřil oči a myslil na špičku, kterou si tak oblíbil a s níž by se nyní nerad byl rozloučil.

Toho dne na večer se vrátili z cesty domů. Děvečka byla již na místě: Mařenka vpustila ji dovnitř klíčkem od uličních dveří, jenž jí byl svěřen. Děvečka přivítala je s vlídnou tváří a sotva že kočár odejel, přiběhla Mařenka, která mezi sklenicemi a konvicemi v okně na stráži stála, s Cadotkem na levici a Cocotkem v kleci v pravici.

Jaké to bylo radostné shledání! Cadotek vydral se jí z náručí a kviče, běhal od jednoho ke druhému: byl rád, že opět všecky vidí.

„Cadotek nás posud zná! Ten hodný Cadotek!“ a kde kdo hladil ho a miliskoval se s ním a Cocotek zatím bez ustání křičel: „Co se to tu děje! Co se to tu děje!“ To bylo přece potěšitelné a radostné pro jeho pány!

Zasypali Mařenku díky a nutili ji, aby dopodrobna vypravovala, jak se drahá zvířátka měla.

„Maruško,“ pravila pí. Blocusová, „něco jsem vám přivezla,“ a s těmi slovy strčila jí malou, bílou škatulku.

„Díky, paní, toho nebylo třeba,“ pravila dívka všecka uzardělá, zatím co ostýchavě podávaný předmět z ruky paniny brala.

Mařenka neměla více pokoje: nevěděla, má-li tu skřínku otevříti nebo ne, i odběhla po chvíli, davši vesele „s Bohem“, přes ulici domů.

Všecky sestry obstoupily ji: „Mařenka něco dostala! . . . Ukaž, co je to, Mařenko!“ a všechny po tom vztahovaly ruce; než Mařenka byla větší jich a držela škatulku vysoko nad nimi. Nejmenší běžela maminku zavolat; na ten pokřik přišel také otec a bratr její.

Stáli všichni kolem stolu: co je asi v té škatulce! . . . Mařenka sňala chvějíc se červenou nitku a otevřela víčko — uvnitř ležel v bavlně pár zelených skleněných naušnic s měděným drátkem.

Na okamžik byli všichni zaraženi a pohlíželi udiveni brzo na otevřenou škatulku, brzo zase jeden na druhého; ale potom vypukly sestry v hlučný smích a Mařence vyskočily slzy z očí i stála tu zklamána s náušnicemi v ruce.

„Že se nestydí něco takového ti dáti!“ pravila trpce matka, kdežto bratr, smíchem sester nakažen, začal jí do uší hučeti posměšnou písničku.

Mařenka se rozhněvala a pravila vyčítavě, téměř plačky: „Proč se mi všichni smějete? Co je vám do toho, je-li ten dárek krásný čili nic, když já jsem s ním spokojena? Když něco dostaneme, což pak musíme vždy jenom na cenu pohlížeti? Nedostačí nám vědomí, že nám byl poskytnut dárek z lásky?“

„Drahé dítě,“ těšil ji otec, „nech ať se smějí, nemohou se zdržeti; nesmějí se však tobě, nýbrž náušnicím. Ty's zarmoucena, Mařenko, ne snad proto, že by ten dar, sám o sobě, nebyl krásným, nýbrž proto, že tu pokládán býti musí za důkaz malé přízně a náklonnosti k tobě; protože, jedním slovem, jakožto dar bohatce, daný chudšímu, zavírá v sobě opovržení a lakomství.“

Večer pak seděla dívka ve své komůrce, lokty majíc o stůl opřené a zraky do prázdna upřené. „Ach,“ vzdychala, „zavěsím-li si ty naušnice, budou se mne přítelkyně ptáti, proč takovou ošklivou věc nosím a jak jsem k nim přišla; nebudu-li jich nositi, spozoruje to pí. Blocusová nebo se o tom doví a snad se na mne rozhněvá a nedá mi nic více vydělati! . . .“

A smutně hlavou potřásajíc doložila: „Jsem jista, že proto nebudu moci dnes v noci spáti! . . .“

Bylo by smutné bývalo, kdyby Mařenka proto nebyla mohla spáti; ale vskutku smutné jest, že Arthur a p. Coleman toho večera se nedostavili, aby dary jim určené přijali; byli bychom zvěděli, jak oni je přijali a co asi řekli daru boháče.

Z knih perkmistrových.

Vypravuje dr. Zikmund Winter.

(Pokračování.)

Druhdy sázeli konšely úřadu viničného Pražští páni sami. To právo i s perkmistrem vzal jim Ferdinand. Instrukci stran sázení konšelů vydal perkmistrovi tuto: „Aby nám neb zřízenému praesidentu a radám komory naší české každého roku ze všech měst Pražských šestnáct osob sepsaných podával a my z nich osm osob vybrati a témuž perkmistrovi za konšely usaditi máme.“ Stran písaře a posla viničného nařizovala instrukcí: „Též osoba hodná a pilná, kterážby lidi v spravedlnostech jich fedrovala, za písaře ouřadního volena býti má; tolikéž komorník, který lidi obsílá,“ „všickni ti mají před praesidentem a radami komory přísahou zavázáni býti a na soudu třikráte do téhodne (v pondělí, ve středu a v pátek) sedati a pakliby potřeba toho ukazovala, i ostatní dni sobě v pomoc vzíti“.

V 18. století zvali se konšelé perkmistrovi assessory, písaři říkávali notarius a komorník zval se po německu camrling nebo pote (posel).

Všecek právní fundus instructus soudu perkmistrova býval při písaři. Tenť musel býti juristou, musil znáti právo Koldínovo a všecky všudy patenty, při něm vyvinula se i jakási zvyklost viničného práva, poněvadž mu sloužil za mnoho let, kdežto konšelé ani perkmistr za dlouho v úřadě nepobývali.

R. 1659 podepsal se písař úřadu perkmistrova Petr Slepička doktorem filosofie a juris, aniž jsme na pochybách, že to nebyl jediný písař gradu akademického.

Nesmí se vůbec v středověku při slově písař mysliti na diurnisty naše — spíše na nějakého pana radu. Z toho si vysvětlíte ku příkladu, že směl rozzlobený písař r. 1638 panu perkmistrovi, s nímž byl na štíru, napsati na list 221. deváté knihy ouřadu viničného tuto nesmrtelnou ostudu: „Feria 6. post Andrae. Toho dne pan perkmistr — nemající důchodů dosti — od vložení šuldprifu, co nikdy se nestalo ani slycháno nebylo, aby kdy kdo písaři do toho důchodu se vtírati jměl, 1 rýnský 30 krejcarů jest vzal! Nota bene!“

Tuto štiplavou pomluvu zapsal písař o svém „starém“ a ta v knize soudní, ouřední zůstala po tu chvíli!

Pomocní orgánové úřadu viničného byli „starší vinaři“, spravující cech vinařský. Ti přísahu vykonávali perkmistrovi.

Též jemu podřízeni byli trubači, „co troubívali na viničné dělníky“, a konečně jim se řídili i měřiči sudů, kteří „k svému měřictví“ také „povinnost“ (přísahu) činívali u perkmistra a to každý ve slovech těchto, že „bude spravedlivých měr užívati a sčítati, co by sud držel a co summy za vyšenkované víno učiní, a z pořádných register lidem spravedlivé toho vejtahy a poznamenání vydávati budu; od kohož bych

v tomto městě z měšťan v tom potřebován byl, na vzkázání neprodleně bez odpornosti a zbytečných odkladů ihned se nacházeti dám a slibuji k lidem všelijakou vážnost prokazovati.“ (Kn. č. 332 fol. 215.)

Teď otázka, co mívali členové úřadu perkmisterského za svou práci. Začneme od hlavy. O nejstarších důchodech perkmistrových vypsali jsme si z letopisů svobod. pána z Neuberka toto: „Když koho perkmistr na vinici zvedl pro dluhy, nemá více od něho vzíti jedno 5 grošů, pakliby kterú vinici rozdával v úrok, nemá vzíti více než pět grošů od každé; písaři groš, měřiči od každého strychu půl gr. Pakli by komu list dal k dědictví, tehdy má míti perkmistr 10 gr. a písař 5. Pakli by kto meze druhému překopal, tehdy má dáti perkmistru jednu kopu grošů.“

To byl důchod z civilních věcí za doby nejstarší. Z trestných případností bývaly perkmistrovi šaty i jmění popraveného člověka. V rukopise dotčeném stojí psáno:

„Kdyby kto byl v vinici popaden bez vůle toho, číž jest vinice, tehdy má svlečen býti od perkmistra; pakli by nalezen byl, an víno béře aneb les vinný neb že by co ukradl v vinici, ten má hrdlo ztratiti; pakli stoje před vinicí i lámal ovoce nebo víno, přes zeď rukú sáhaje, ten má ruku ztratiti; pakli by se bránil perkmistrovi a on jej zabil, tehdy nemá zaň dáti více než 3 haléře; pakli by kto v cizoložstvu u vinici byl popaden, ta poprava sluší na perkmistra.“ Z cizích vín míval též v nejprvnější době perkmistr dobrý důchod. V témž rukopise čteme: „Kdyby židé víno sobě přivezli z jiných zemí, mají dáti pánům (na pražské radnici totiž) půl kopy grošů od drylinku a od fudru 45 grošů; těch peněz má býti třetina perkmistru.“ Co platívali druhdy křesťané z cizích vín, nenalezli jsme.

Také hotový groš byli Pražané povinni dávati perkmistrovi a to majestátem Ferdinanda I. (kn. č. 331 fol. 186) z toho, co vybrali z cizích vín kromě sladkých, aby dávali perkmistovi ročně 15 kop gr. Malostranští od té chvíle, co jim darován monopol prodávati cizí vína (r. 1561), byli povinni platiti perkmistrovi ročně po pěti kopách.

Písaře a komorníka vychovával perkmistr stravou. Komorníka ovšem jen tou měrou a hodnotou, jako purkmistr své sluhy v radnici. V 16. století ku konci dostával písař od perkmistra za stravu na týden kopu grošů (6 zl. našich) a v kvartál hotovou summou mu platil perkmistr z perkrechtu nebo z jiného komorního důchodu po 4 kopách. V 15. a 16. věku rozvinulo se při soudě perkmistrově — jako vůbec i při všech jiných soudech — tolik sazeb a za věci tak nepatrné, že směle a bez omylu položiti smíme soud viničný za velice drahý. Jedna jediná funkce soudní rozdělena obratnou divisí ve tři a člověk do třikráte musíval platiti. Čtouce dlouhou řadu sazeb, jakž byla konečně v největším svém květu r. 1739, hledali jsme s důvěrou a jistotou i té řádky, že platilo se za sáhnutí na kliku perkmistrových dveří.

Jen čtěte, prosím, některou tu řádečku — všech se nedozvíte, poněvadž té litanie (148 sazeb!) žádný redaktor na světě nevytiskne — čtěte tedy na ukázku jen toto: „§ I. od jednání oustního: za citaci komorníkovi na Staré město 10 kr., od žida 15 kr.; za citaci na Nové město a Malou Stranu 15 kr. Od rozkazu právního 1 zl. 45 kr., od

prohlášení ekcepce (když se totiž soud odloží), repliky, dupliky, quadrupliky, pro articulis positionales, defensionales atd. notario 1 zl. 10 kr., za napsání otázek 35 kr., za vyslyšení svědka konšelovi-komisaři 1 zl. 10 kr., písaři 1 zl. 10 kr. a to tak, kdyžby vyslyšen byl v jednom dni, kdyby to trvalo více dní, dá pokaždé hořejší summu. Pro publicatione výpovědí svědkových za každý arch 1 zl., opis jejich na arch za 1 zl., za svědectví ad corbonam regii (do královského důchodu) od každé strany 2 zl. 20 kr., písaři 2 zl. 20., za ortel, když výška sporných peněz nebo zboží nepřebíhá nad 300 rýnských zlatých, dá každá strana králi 4 zl. 40 kr., notáři (písaři totiž) 4 zl. 40 kr.; a když nad to přebíhá, dá se za každé sto po 1 zl. 10 kr. více. Za každou cedulku, která se má přibiti na dvou místech (obyčejně při exekucích), písaři dá se 1 zl. 10 kr., komorníkovi 5 kr., a za přibití té cedule 10 kr.; kdo se ohlásí, že chce nějaký trh podniknouti, za to ohlášení pouhé dá písaři 1 zl. 10 kr. a komorníkovi 35 kr. Žádá-li kdo licitace některého zboží, jehož se dosoudil na dlužníkovi, za pouhou žádost položí komorníkovi 35 kr., dvěma komisarům a písaři 7 zl., za licitaci pak samu dostává komorník za svíci, kteráž při licitacích hořívala *), podle prodané ceny od 30 kr. do 1 zl. 10 kr. a komisaři s písařem za odhady při tom 7 rýnských — a za podpisy každý po 1 zl. 10 kr. Oznámí-li kdo appellaci, dá písaři 1 zl. 10 kr., komorníkovi 35. Za ortel, z něhož jde odvolání, bez rozdílu 10 kop míšeňských či 11 zl. 40 kr. a perkmistrovi ještě nad to za přitisknutí pečeti 1 zl. 10 kr. Když k orteli, z něhož se kdo odvolává, připíše písař nějaké důvody, dá se mu 2 zl. 20 kr.; za to, že zaslal odvolání „nahoru“, zase dostane 2 zl. 20 kr. a že to perkmistr zapečetil, 1 zl. 10 kr., a že to posel nebo komorník odnesl, 15 kr. —

Této ukázky snad bude dosti. Tyto sazby jsou stary, byť nesly na čele datum jen r. 1739, neboť při nich připsáno v latině, že pocházejí „per traditionem et continuum usum ab origine officii — tradicí a zvykem už od začátku perkmistrského úřadu, což shoduje se s platy staršími, pokud je známe. Za války třicetileté platil kdosi od obsýlky 15 kr., a od výpisu z knih perkmistrových písaři 51 kr., od vložení smlouvy na 44 zl. rýnských sedm rýnských a 30 kr. Tyto platy — a zejména onen nekřesťanský poslední — shodují se dobře se sazbami svrchu uvedenými.

Lze mysliti, že úřad viničný býval, dokud vinice pražské zkvétaly, všem osobám, kdož ho byli zúčastněni, nemálo výnosným. Když pak vinic sláva míjela a vadla, sesýchal se spolu i měšec páně perkmistrův, páni konšelé mívali dlouhou chvíli, a pan notarius nad knihou hlavu „nosem dolův“ klopíval. Z těch dob pochází nejedna stížnost úřadu perkmistrského, kterouž stran špatných důchodů psával písař do komory. Roku 1729 píše se ku příkladu, „že komorník dostává v poledne jísti a 156 rýnských 30 kr. ročně služby, asesoři (konšelé) že mají pramalinké příjmy ze soudu, na němž dvakrát v témdni sedají, ze šacunků a z komisí, což ročně s těží dosahuje „pagatelu“ osmi, desíti zlatých rýnských“. — Nu, toť ovšem už chyba. V jiné lamentací z doby ještě

*) Dokavad svíce hořela, licitovalo se. Když vyhořela, konec.

horší — r. 1763 — praví perkmistr, že konšelé ročně sotva 20 rýnských k sobě přijímají; písař, jemuž není fixum solarium, že beře asi 450 zl. všeho všudy za rok; komorník, jsa též bez hotové roční sumy, že sotva 200 zl. za rok vydělá a perkmistrův důchod že lze páčiti na 600 zl., z čehož prý k ouřadu musí dříví, činži, kancelářské potřeby, knihy pořizovati. Že prý sice z komory (ex fundo camerali) má bráti ročních 165 rýnských a 30 kr., ale že mu nedávají nikdaž nic. (Kn. perk. XVI. fol. 151.)

Pro úplnost zprávy nelze pominouti mlčením, že slavný úřad perkmistrův míval dobrý příjem též z vinařův. Když pán sadil cechu vinařskému starší mistry, vysypala mu vděčná pokladnice cechovní 8 rýnských mimo oběd tučný. O zelený čtvrtek nosívali starší vinaři panu perkmistrovi 4 rýnské zlaťáky a když slavil pán nejsvětější svůj svátek, přávali mu zdraví a boží požehnání, kteréhožto přání upřímnost tvrdívali také čtyřmi zlatoušky.

I paní perkmistrové o zelený čtvrtek dávali vděční vinaři příspěvečkem na beránka 30 kr. (našich 90) a v štědrý den přinášeli vzácné paní na vánočku tolikéž 30 kr. Mimo to všecko musili do kanceláře páně pořizovati vinaři každý rok ještě — kalendář.

Ale ubozí vinaři — nádenníci to na vinicích — musívali dárky podávati i konšelům, písaři a komorníkovi a to při čtvrtletních schůzkách, zeleného čtvrtku a štědrého večera. Tyto dva poslední dárky páčeny při písaři v 1 zl. 10 kr. Rovně tolik při komorníkovi.

Za prohlédnutí vinařských počtů a pokladnice dostával každý konšel, jenž vinaře návštěvou poctil, po 1 zl. 10 kr. — slovem, vinaři mívali na svůj cech a na dary pánův ročně útrat nejméně 100 rýnských zl.

Na největší stenčení příjmů perkmistrových byla postranní práva, vinice totiž, jichž nákladníci privilegiemi nebo zmatky časovými vytrhše se navždy z jurisdikce úřadu perkmistrova, stali se sami sobě právem.

Tato postranní práva jsou hodna, aby se o nich několik slov promluvilo — alespoň z té příčiny, že všem perkmistrům „hřebíkem byla práva ta v hlavě", že všem mnoho zlosti a starosti působila až do smrti.

Postranní práva vznikala šmahem po bitvě bělohorské. Ale zárodky k nim byly už před tím na světě. Čteme ve Sbírce práv Čelakovského str. 409, že r. 1549 vydáno privilegium, aby grunty Olšanské — mimo vinice — zapisovaly se ne u perkmistra, nýbrž ve zvláštních knihách na radnici Staroměstské. Toť zárodek postranných knih. Jan z Altendorfu, probošt vyšehradský, spůsobil sobě roku 1595 při úřadě perkmistrově zvláštní pozemkovou knihu, do níž kladly se zápisy jen kapitulních lidí, vinic a gruntů ostatních. Po bitvě bělohorské probošt vyšehradský zapověděl „pod propadením takových gruntů zapisovati u perkmistra pravě, že předek jeho té moci neměl jinde mimo knihy kapitulní povolovati grunty viničné zapisovati" — a postranní právo bylo hotovo. Od té chvíle chodili lidé vyšehradští o věci viničné do knih ne perkmistrových, nýbrž do kanceláře páně proboštovy a marno bylo naříkání perkmistrovo, že jest to právo partikularní a svévolné. Kdo také strhl na sebe všecko právo — byl purkrabě pražský. Ten to udělal ještě před „potutedlnou rebelií" a poněvadž byl o stupínek nad perk-

mistra, bylo velice nesnadno, za ten skutek mu vynadati. V opatství Strahovském též postranní právo tak vzniklo, že knihy Strahovských gruntů, které bývaly druhdy u perkmistra, přeneseny jsou na krásný Sion. Podle bílých praemonstrátů i rytíři křižovničtí s červenou hvězdou nad svými vinicemi po Špitálsku a na Žižkově hůře a v Šárce*) rozlezlými pořídili si knihy vlastní a převor zapisoval rovně tak opatrně, jako kdysi perkmistr s notariusem.

Karmelitánům „po bitvě“ dostalo se několik vinic na Petříně, lis a stodola a 10 strychů pěkné půdy (v dnešní seminářské zahradě); nejsouce líní, Karmelitáné ujali v tehdejší pěkné příhodnosti honem i vinici prunarovskou, pichelbergerovskou a zvůnkovskou o 24 stryších (1627) a první, co učinili potom, bylo, že neplatili perkrechtu a vytrhli se z perkmistra. (Kn. perk. XXIV.)

Ba sama pražská obec, nabyvši vinic Libeňských, raději dávala si věci viničné zapisovati na radnici nežli u perkmistra, jenž dávno už nebyl jejím úředníkem. (Kn. perk. XIX.) Pražská mater alma — česká universita — také měla tisíc chutí státi se postranním právem a zlobiti perkmistra. Ale tu vždy vytasil se perkmistr s uznaným právem, „že jurisdikce universitní není možnou extra moenia civitatis“ — vně zdí městských, a protož musil každý doktor, chtějící při svou viničnou dovesti v universitě, jíti na soud perkmistrovský vol nevol.

Tedy akademii pražské nezvedlo se. Ale zvedlo se jiným a plačlivý je nářek perkmistrův, jenž o tom všem r. 1729 píše komoře v tomto rozumu: „Že slušných vinic už jest jenom 450 a z těch všech sotva desátý díl se řídí perkmistrským úřadem, většina mají své vrchnosti — tu jest pan purkrabě, tu komoří nejvyšší, tu pán vršovický, magistrát staroměstský, akademický magistrát, probošt svatovítský, vyšehradská i zámecká kapitula, křižovníci, klášter sv. Jiří, klášter sv. Anny a jiní klášterové — — Všecky tyto vrchnosti via facti na sebe strhly právo, dostaly na to i privilegia, mandaty a patenty, zdvihly sobě knihy a nutí lidi k zápisům do svých knih strhujíce z každého zlatého 3 i 4 krejcary. Prý volají se vrchnosti k tomu, že to jejich půda, ale ze základního privilegia nad slunce jasněji vysvítá, že všecky číkoli grunty na tři míle kol kol Prahy perkmistrem se řídí a nákladníci z nich perkrecht platiti mají a též knih viničných užívati. Kdyby se šlo bránu od brány, sotva dvacet vinic by se shledalo perkmistrovských a věru nezdá se, žeby čeští králové pro 20 vinic zavazovali na sněmích stavy, aby do komorních desk zapisovali řády viničné, pro deset vinic zajisté nebyli by vzali viničný úřad z rukou pražského magistratu, aby ho vyzdvihli za zvláštní úřad královský. Po „damalig abscheulig geschwebter Rebellion“ mnozí nákladníci ztratili jmění své a to náleží císaři, proti němuž hřešeno, a nikoli pánům, kteří zboží propadlá ujali. Na takovém zboží teď zápisy konají hospodářští úředníci, lidé nezkušení, práva neznalí, nepřísežní — takže pořád se slyší „hertzbrechendes lamentieren“.

*) Vinice Šárecká byla v 24 stryších. V ní byl „lis s presem“. Na ní povinni bývali „lidé zábranští“ (Karlínští) vína sbírati. Tak psáno v knize „Zpráva o statcích“ v arch. Křižovnickém.

Ty a podobné nářky, jichž shledáš v knihách perkmistrských několikero, byly naříkány z boha darma.

Roku 1666 vyšel sic nějaký patent o „konsignací a poddanosti vinic", ale nikdo si ho hrubě nevšiml, a roku 1773, když úřad perkmistrovský byl v posledním tažení, zřízena jakás komisí na srovnání postranních práv s komorou — což také věc jalová. Víme, co to dnes přes všecku veřejnou kontrolu znamená, když nějaký sbor oddá něco komisí a zase komisí. Neřkuli tenkrát!

Jak jsme řekli: páni perkmistři až do konce musili sobě svůj úřad v hoře bráti a přečasto mysl pohnutu míti. Jen považte, ona postranní nepřísežná práva činívala perkmistrovi leccos i na vzdoru — ba víc — ona ho haněla a v posléz stalo se i, že postranní právo Strahovské perkmistra div nezbilo. Onen škorpivý vzdor, který mu r. 1650 učinila kapitola hlavního kostela, že totiž chtěla na něm „z perkrechtu" rok co rok dva sudy vína, ten nebudiž ani tak zle vážen, poněvadž perkmistr rovně tak vzdorně a škorpivě odpověděl, aby důstojná kapitula ze svých vinic dříve zaplatila perkrecht a ty dva soudky že může si pořídití z oné vinice ve 2100 kopách míšeňských pošacované, kterou — neví jakým právem — sebrali „v ohavné rebellii" Benjaminu Fruweinovi. Tu tedy špička za špičku, slovo za slovo — a obě čpěla v oči. (Kn. perkm. č. XXIV. fol. 203.) O něco hůře bylo, když komendant pražský Damian Felix svobod. pán zu Sickin „neváže sobě tohoto úřadu perkmistrského z myslíkovské vinice dal r. 1721 sebrati vinaře, jemuž vojenský sběh prodal mundur, a hodil ho v radnici staroměstské do nevonné šatlavy zvané „očistec". To jest horší věc. To jest nevážnost. Anebo když jakémus Schönpflugovi von Gamsenberg v celetné ulici z práva r. 1750 zapečetil vína a zpupný panáček, maje za to, že jeho vína z perkmistrovy právomoci jsou vyjata, odtloukl a strhal pečeti úřadní — i tato „postranní práva" způrných jednotlivců perkmistr jak tak snášel. Ale co mu dělali Strahovští páni, toho bylo nad míru lidskou. Umřel jakýsi Šmid r. 1662. Na jeho vinici pod Strahovem sbrnuli se — nevíme proč — perkmistr s konšely, opat strahovský, hejtman zámecký a z práva pohořeleckého rychtář s písařem. Na jednu vinici tedy kompetentů dost.

Nastal křik. Perkmistr Felix Had z Proseče, starý pán (76 mu let) aspoň tolik váhy měl, že všickni mu konečně povolili, jenom ne opat Strahovský Vincenc Makarius. Perkmistr dal přivěsiti k vratům vinice zámek na znamení, že ji ujímá. Ale Strahovští zámek mu srazili a dva konšely, které poslal na vyšetřenou, vyhnali; konečně přišla ze Strahova na samou perkmistrovskou kancelář deputace a ta si vedla u perkmistra podle jeho vlastních slov takto: „Nevím s jakou opovážlivostí dvě osoby duchovní z kláštera Strahovského k ouřadu J. M. C. mně svěřenému přišedše bez respektu všeliké důtky, utrhání eructirovali a že J. M. C. ouřad za žádny pořadny právo ani mě za perkmistra neuznávají, s velikým křikem, broukáním — zvláště jeden pater, jemuž jméno Christophorus Elsberger — neušetřujíce mých šedin nade mnou se potřásal, pod nos nevážně šňupal a jiné nestoudné a na duchovního člověka nenáležející gestus cum summo scandalo exerciroval." Významno jest, že k této své žalobě, kterou komoře podal v listopadu r. 1662

ještě v březnu příštího roku neměl odpovědi. Konečně uznala komora, aby perkmistr ujal vinici — on že v právu — ale za ono šňupání pod nos a broukání nedostal nic. Když se opat dozvěděl, že perkmistr ujme vinici, dal mu honem, než přišli konšelé, vytrhati z ní nejlepší štípky a když perkmistr vyslal nahoru komisí „byli od jednoho duchovního hůl v rukou majícího potupně vypuzeni.“

Konec té historie zapsán není. Ale víme ho. Perkmistr konečně přec ujal ve jméno královo vinici — ale nejlepší štípky byly již ty tam.

Takový byl boj postranního práva s právem starodávním. Patrno, že panování perkmistrovo už koncem 17. století valné nebylo, z předchozích různých citátů pak světle znáti, že čím dále, tím bylo hůře. Právo perkmistrovo hynulo, hynul důchod, až v posléz — a toho nám líto — všecek úřad smutně se skonal. Když totiž byly příjmy hubené, páni zacházeli s nimi neupřímně — krásná frase místo že kradli. První začal komorník Karel Pich. V knize perk. č. XVI. fol. 46 stojí roku 1753, „že byl neupřímný, počty vinařské že to pokazují, devět let že bral peníze úřadu náležející a těch že podle líbezné vůle své požil (verzehret)“. Tak neslavně tedy vyhnán jest předposlední komorníček.

A perkmistr předposlední pan Schutzwert? 13. dubna 1773 byl ex commissione in materia restaurandae cameralis gabellae — tedy z komisí, která měla napraviti důchody komorní — úřadu i platu učiněn prázdným, poněvadž prý dopustil se trestuhodné nedbanlivosti, hřešil proti povinnostem svým, nějaké činže — kam měl — neodváděl. Tedy zase byly v tom peníze. První asesor (konšel), Karel Nodin, stal se zatímním perkmistrem. (Kn. perkm. č. V. 3) Nodina úředně zvali „direktorem“ a dali mu služného 600 zlatých — ale r. 1783 propustili i jeho s ostudou „pro nepořádky, které se na něho prozradily“. (Kn. V. 112.) Kdes, Medaři, a vy dobří čeští bývalí perkmistři o skráni bílé a poctivé?

Téhož roku 1783 29. dubna psal hrabě Frant. Nostic, že Jeho Veličenstvo ráčilo na tom se ustanoviti, aby úřad hor viničných a jeho zřízení konec vzalo. Úřad ten znešvařený a schudlý přidán byl k císařskému úřadu fiskálnímu a k prokuratuře komorní a v knihu perkmistrskou deset let po tom pohřbu neslavném zapsán poslední zápis — že císař pán svoluje, aby se vymazal dluh 64 rýnských $^7/_8$ krejcarů, kterýmž povinen byl bývalý úřad hor viničných komoře. (Pokračování.)

Páter Amos.

Klášterní historie. Napsal **Kolda Malínský**.

I.

a Lounské bráně ve Slaném odbila dvanáctá a hlásný rozkřapaným zvonkem odzvonil poledne.

Z fortny kolleje piaristské vyběhl janitor, frater Longinus, a postaviv se u prostřed pergule, kterou průčelí kollejní bylo ozdobeno, upřel zrak na ciferník radničních hodin. Byl spokojen, aspoň posunek jeho, kterým hořejší ret až ku špičce nosu posunul, tomu nasvědčoval; rafije také vskutku na dvanáctce právě se kryly.

Měl ještě čas a že řádný muž nikdy nezahálí, utíral tu rukávem svého habitu na zčernalé zdi nepovolaným písařem načmárané vtipy a obrazy, tam nohou odstraňoval naházené sem pecky a ohryzky. Pachatele nikdy nezastihl, ač podloubí to bylo zejmena za doby letní pravým snėmovištěm neposedné drobotiny, nebo ta zaslechnuvši vrznutí stěžejí ve fortně, střemhlav se vždy dávala na útěk. Neměla snad k tomu příčiny, neboť frater Longin byl učiněná dobrota, ale děti se ho bály. —

S tlumeným láním ukončil práci vrátného; pak opřel se o zábradlí a s klidnou tváří pohlížel na ciferník, který teď byl jediným jeho velitelem.

Nevšímavým nebyl. Tu děkoval stařence uctivě ho pozdravující, tam pozdvihl černou, usmolenou čepičku k pozdravu kolem spěchajícího opatrného pana konšela, a celá jeho tvář stáhla se k lahodnému úsměvu, když kolem, těžce supajíc, pospíchala zavalitá, buclatá, ač neprávě již kvetoucí kuchařka z vedlejšího hraběcího hostince, panna Frony.

Úsměv ten ovšem ihned zase zmizel a frater ohledl se úzkostlivě kolem, nebo pan vicerektor viděl i skrze tlustou zeď. A pan vicerektor byl nelitostným. Lásce nerozuměl ani za makové zrnko a jestliže některý člen piaristské familie v neděli, kdy ku chrámu byl nával, jen zavadil o fábor některé zbožné navštěvovatelky, octlo se hned na seznamu při jméně jeho hrozné, červeným inkoustem vymalované „Cf“. Latiny znalí bratří čtli znamení to jakožto „confabulatio cum altero sexu“, „pohovoření s druhým pohlavím“ a frater Longin se toho „cf“ bál jako cejchu Kainova.

Zatím octla se rafije u trojky a cymbal se ozval.

„Padla,“ zabručel frater k sobě, načež zmizel zase ve fortně a ohromný klíč zaskřípal na to v zámku. Byl čas oběda a v tu dobu nechtěl v kolleji nikdo být vytrhován, pročež klíč musel se nalezati vždy v rukou vrchní hlavy, samého pana rektora.

Vrátný, přesvědčiv se řádným trhnutím, že dobře zavřeno, spěchal dlouhou chodbou ochozu, tu sbíraje povalující se kus papíru, tam při-

víraje okno do klášterní quadratury vedoucí, aby je vítr nerozbil. Na rohu chodby se zastavil, cítilť jakýs nepříjemný zápach vycházející z místnosti, jejíž učazené a umaštěné dveře kuchyni prozrazovaly. Frater pootevřel a vstrčil hlavu do vnitř. Pronikavě čpavý dým dral se skulinou pootevřených dveří.

„He, mastný bratře," volal do vnitř, „připálil's — připálil's?"

„Připálil, nepřipálil," durdil se kollejní coquus, obraceje se od ohromného ohniště, „jen zvoň," dodal ukazuje ke dveřím dlouhou vařečkou, kterou byl před tím v kotlíku polévkou míchal.

„Jdu, jdu," odpovídal vrátný, „mně však nedávej od toho spáleného konce, já toho za to na tebe neprozradím."

A již klaply dvéře — však měl vrátný čas, frater kuchař hnal se již s vařečkou ke dveřím.

Frater Longinus uhnuv v pravo do druhé chodby, otevřel si tu úzkou přihrádku, která kryla řemen nevelikého zvonce, a zvonil na familii Slanských Piaristů k obědu. Odzvoniv usedl ve staré křeslo u dveří refektoria a čekal na patera rektora, aby mu odevzdal klíč od fortny.

Zatím počala se familie scházeti. Nejdřív tu byli nejmladší členové, čtyři klerikové. Mládí a bujnost kypěly jim ze zardělých tváří. Potrpěli si na dobrý stůl a žádné vážné zaměstnání nedovedlo je tak upoutati, aby přeslechli hlas zvonce k obědu vyzývající.

Obklopili vrátného, kterého si při každé příležitosti předcházeli, aby večer nějakou tu chvíli opozdění přehledl. A frater Longin měl tu mládež rád, říkával „býval jsem také takovým", a raději prodlel se znamením k večeři, než aby byl musel oznámiti, že ten který klerik posud se nevrátil z vycházky. Paterů nešanoval, nebo oni nešanovali jeho a nejeden nejednou vrátil mu střevíce, jako by je byl špatně vycídil.

Teď tu přede dveřmi jídelny odbyta krátká beseda. Frater Florianus ptal se vrátného, začíná-li již tučněti, otázka to pro fratera Longina, který byl jako bidlo dlouhý a jako tyč suchý, nemálo důležitá.

„Už, bratříčku, už počínám tloustnouti," šklebil se vrátný, „a to od podešví," dodal, ukazuje na své na půl coule tlusté podešve. Smáli se.

Frater Paulus prosil vrátného, aby mu půjčil břitvu.

„Půjčil jsem ji bratru Hippolytovi na štípání dříví," odpovídal frater Longin, který ač padesátku již byl překročil, ještě nikdy ani s jediným vousem zaneprázdňovati se nemusel. Smáli se zase, ač vtip ten aspoň jednou týdně přicházel na řadu.

Následovaly některé bujnější žerty, ale najednou byl hovor přetržen. Klerikové vklouzli do dveří refektáře, tři z nich usadili se u nejkrajnějšího stolu, čtvrtý pak vystoupil po několika schůdkách na černě natřené lectorium hned vedle dveří stojící; bylať dnes na něm řada, aby ostatním spolubratřím mezi obědem předčítal. Jeho místo u stolu fraterského zaujal později frater Izidor, zahradník a šafář kollejní.

Klerikové byli zahnáni do jídelny těžkými kroky na schodech vedoucích z poschodí; blížilť se patrně některý pater a tomu šli klerikové raději z cesty. Mohl to býti třeba pan vicerektor a tu by řádná domluva jich byla neminula, ano, kdyby byl zaslechl některý smělejší

žert, mohli dnes obědvati na sucho a nebo krajíček chleba a sklenku vody. Pan vicerektor byl velikým přítelem postu.

Tak zle ovšem nebylo a sotva že klapla klika za prchajícími, objevil se sice na schodišti kněz, ale již první pohled prozrazoval, že přítel postu nepřichází.

Kněz šel zvolna, činilať mu chůze hrozné obtíže; oddechoval těžce a stále modrým, nevalně čistým šátkem utíral pot s čela. Nebylo divu: břicho přicházejícího vážilo asi více, než člověk tak právě unésti může.

Zastavil se před kuchyní a otevřel ji do kořan.

„Bratře Hippolyte!" zvolal hlasem huhňavým a již držel v levici objemnou tabatěrku ze slonoviny a podával šňupec.

Kuchař se ohlédl, hodil vařečkou, utřel si mastné ruce o boky (stopy podobné manipulace byly na hábitu kuchařově tak značny, že mohl na něm křídou psáti jak na tabuli) a již kvapil vstříc knězi.

„Bůh vás posilniž, otče Ambroži, na všech smyslech," pravil, ponořil prsty do tabáku, až se dno tabatěrky zablesklo, posloužil měděnému svému nosu a luskl tak prsty, že to až v refektáři slyšeli.

„Jakž pak se nám, bratře Hippolyte, dneska povede?" ptal se zvědavý pater, dychtivě po kuchyni zrakem pátraje.

„Skopová s česnekem, otče Ambroži," šeptal kuchař, ale tak, že to až Longin před refektářem slyšel, „však víte, že na vás stále myslím," hovořil dále, „a k tomu salát zelný, okurkový a okurky kyselé —" A již zase obsluhoval nos z tabatěrky paterovy.

„Až budu v Mikulově rektorem, vezmu vás s sebou, bratře Hippolyte," sliboval potěšený páter, „tam jsou časy, Bože, Bože, — tady ještě že je ta skopová — — na rektorský stůl řízek tučnější a o porci víc — bratře Hippolyte, — tak jako by omylem."

„Nezapomenu, nezapomenu, otče Ambroži," šeptal zase kuchař a do třetice navštívil páterův tabák.

Otec Ambrosius odvzdychal do refektáře a usedl u stolu rektorského, který stál až u samých oken do zahrady.

Následovalo pět neb šest otců Piaristů. Kráčeli krokem vážným s tváří učenou, okolí si nevšímali, nepovšimli si ani bratra Longina, který každého z nich pozdvihnutím čepičky pozdravoval. Nedělal si z toho nic, bylť již tomu zvykl.

Za nimi přicházel páter Sebaldus s objemným, ve vepřovině svázaným foliantem v ruce.

V refektáři mlčky podal knihu lectorovi a usedl u stolu rektorského.

„Čím pak nás, bratře Athanasie, dnes pobavíš," šeptal do dlaní frater Bernardus, k lectorovi jsa obrácen.

„Decreta capitulorum generalium et provincialium," odpověděl Athanasius, prohlížeje desku s nápisem.

„To bude míti pater Sebaldus práce," šeptal zase Bernardus ohlížeje se po jmenovaném. Byl totiž pater Sebaldus corrector lectoris ad mensam a musel tudíž čtoucího stále sledovati. Nevadilo mu to, neboť vychován byv v Římě mimo vlaštinu a latinu jiné řeči nerozuměl a tudíž do hovoru vedeného lingua vernacula totiž po česku neb výminkou po německu míchati se nemohl. Páni přes to, že řád kázal při obědě silen-

tium, semleli za tabulí celý řád a celé město. Lector četl jen pro correktora.

Nastala v docházení přestávka, po které krokem odměřeným, až se to po chodbě rozlehalo, ubíral se do jídelny pater Amos a Matre Dolorosá, senior familiae, vicerektor, praefectus scholarum, decisor casuum conscientiae, confessarius etiam pro reservatis a concionator dominicalis, jakž celý jeho titul zněl, čili zkrátka faktotum v Slanské kolleji, všemohoucí pán nad sborem kollejním rektora nevyjímajíc a postrach každého, kdož s ním co jednati měl.

„Pater Dolorosus,“ houkl Longin, zvětřiv vicerektora, do dveří refektáře. Nastalo hluboké ticho, i Longin vzpřímiv se bez hnutí čekal, drže čepičku v ruce.

Pater Amos vešel. Všichni povstali k pozdravu a postáli, až blahosklonně kynul k usednutí.

Vicerektor byl již svou postavou zjev neobyčejný. Byl aspoň ještě o hlavu větší než frater Longin a o hodně sušší, až na několik sporých šedin holá hlava seděla na shrbené šíji, hluboce zapadlé ale jiskřící se oči zastíněny byly svrchu hustými chomáči obočí a vráskovitá tvář stažena byla stále k trpkému ironickému úsměvu.

Šat byl vždy dle předpisu, jednoduchý, hrubý, ale vycíděný až pedanticky — frater Longin cídil šat vicerektorův vždy déle nežli všech ostatních dohromady a běda, nalezl-li vicerektor jen chmýrko na hábitě.

Vešlý stanul v prostřed jídelny a přehlížel stoly. Fraterský byl plně obsazen, u rektorského chyběl ještě rektor — pater Amos cosi zabručel — u stolu paterského scházel otec Bruno.

„Bratře Longine,“ houkl na vrátného, kterým to trhlo jako šlehnutí blesku, „pospěš pro otce Brunu —“

Frater Longin běžel, co mu dech stačil, nebo otce Amosa bál se víc než sama lucipera.

Kalokrevný otec Bruno přivítal ve své cele fratera Longina velmi nevlídně.

„Proč nezvoníš,“ obořil se na něho po svém spůsobu. „Zasloužil bys —“

Výčitka ta byla tím nespravedlivější, poněvadž zvonění u pátera Bruna málo pomáhalo: bylť úplně hluchý.

Konečně se dorozuměli a otec Bruno kráčel za vrátným. Rukou nadzdvihoval si habit, aby mohl volně dupati do taktu, který si pobrukoval; bylť pater Bruno za mladších let polním kaplanem tam dole v Uhřích proti Turku a tam také přišel o sluch. Neduhem tímto upadl v nevrlost, byl však jinak pro rázovité své jednání osobou oblíbenou a zejména zpovědníkem velkých pánů. Příchodem otce Bruna byla familie Slanských Piaristů pohromadě až na rektora. Čekáno chvilku, ale rektor nepřicházel. Už i frater Hippolyt byl netrpěliv, hrozilať umění jeho prodléváním škoda; proto neptaje se nikoho, vyběhl po schodech do hořejšího patra a rázně panu rektorovi na dvéře zaklepal.

„Dobře, dobře, bratře Hippolyte — již jdu,“ ozval se rektor, poznav asi kuchaře po kroku. Ale to „již“ trvalo zase chvíli a páter Ambrož vzpomínaje na skopovou kroutil sebou, až křeslo pod ním hlasitě úpělo, ve všech svazích praskajíc.

„Otče Narcisse,“ velel nyní vicerektor, „vystuptež nahoru, nechť reverendissimus pater déle s obědem neprodlévá, aby odpolední zaměstnání škody nebralo.“

Označený šel, byltʼ důvěrníkem rektorovým, nebo zaměstnáním jeho bylo umění počtářské a mathesis byla i rektorovi oblíbeným zaneprázdněním ba snad náruživostí.

Pater Narcissus zaklepav, vstoupil. Nalezl rektora rozloženého na podlaze na medvědině. Před ním rozložen byl foliant, od kterého oči neodvracel. Vedle stály asi tři globy, několik kružidel válelo se pod nimi, po pravici pak byla podlaha celá bílá figurami a čísly křídou načrtanými.

Vstoupením kněze byv vyrušen, pozdvihl rektor hlavu nad spisem skloněnou a s úsměvem povstal.

„Milý Narcisse,“ začal hlasem radostí rozechvěným, „veselou novinu vám zvěstuji, že povstal prorok mezi námi, veliký věštec zase od Boha nám seslán k útěše a osvícení a napsal novou knihu knih, nové evangelium, také jen svatou, čistou, božskou pravdu obsahující —. Veleběno budiž jméno Hospodinovo.“

A rektor sehnuv se pro knihu, bral ji do rukou jako svátost a pozdvihnuv ji, políbil ji jako knihu mešní. Otevřev pak spis, držel jej před očima pátera Narcisse a prstem táhl po nápisu: „Philosophiae naturalis principia mathematica“, četl hlasem povýšeným „Isaacus Newton de gente Anglorum jest ten apoštol nového světla; ba věru, milý Narcisse, jen s hlavou odkrytou aby člověk vyslovoval jméno to.“

A obličej rektorův zářil jako v nejšťastnějším, nejblaženějším okamžiku jeho života.

„Reverendissimus pater provincialis mi poslal klenot tento,“ radoval se kněz jako děcko, tiskna knihu na prsa.

Pater Narcissus nemohl ani k slovu se dostati. Teprv teď rektor umlkl a posel vyřídil vzkaz vicerektorův.

„A to jsme dnes ještě neobědvali?“ divil se rektor. „Vždyť se mi zdá, že jsem již mluvil s bratrem Hippolytem — — hm hm — tož — abych tedy šel dolů! Hned tam budu, milý Narcisse, jen co se dle předpisu upravím, on pater vicerektor nerad vidí nějakou ledabylost — a dobře má — hned přijdu —“

Pater Narcissus vrátil se do jídelny. Tam byla již hotová rebellie. Otec Bruno láteřil, proč pro něho posílali, frater lector přehraboval foliant, až se listy varhanily, pater Ambrož stál u okna a bubnoval prsty tak prudce na sklo, až olověné ovruby řinčely.

Zas minula čtvrt hodina a rektor nešel. Tu vyskočil sám pater vicerektor a kvapil na horu. Nezaklepav vrazil do vnitř. Tu byla ohavnost spuštění. Lůžko rozmeteno, knihy zpřevráceny, stůl od stěny do prostřed cely odstrčen — a mezi tím vzdychající uřícený rektor.

„Otče Amose,“ počal rektor skoro s pláčem, spatřiv příchozího, „pomozte mi hledat mé kalcei — pryč a pryč — a v krepidách přece nemohu do refektoria —“ a rektor ukázal na své rozedřené sandaly.

„Ty číslice měl vzít ďas i s tím, kdo je vymyslil,“ bručel vicerektor a sám přehlížel kouty rektorovy cely.

„Snad jsou ještě u vrátného,“ mínil Amos a nečekaje na odpověď, spěchal dolů. Fráter Longin chtěl na to přísahati, že střevíce rektorovy řádně vycídil a ke dveřím jeho cely postavil, náhle však se upamatoval, že mu prošel fortnou jakýs pocestný a že se mu zdá, do kolleje že šel bos, z kolleje však obutý, aspoň kroky jeho slyšel při návratu, při příchodu však nikoliv.

Vicerektor spěchal zase nahoru a sdělil rektorovi, že mu střevíce jakýs poběhlík ukradl.

„Ne — ne — otče Amose,“ bránil obviněného rektor, „neukradl, spíše, že mi o ně říkal a že jsem mu je snad dal — možno — možno — nejspíš —“

„Při nejbližší kapitule musí se proraziti, aby každý mathematicus byl prohlášen buď za blázna nebo za heretica,“ horlil vicerektor vůči nebohému rektorovi, „co teď? Guarderobiarius musí vydati nové!“ rozhodl a již běžel zase dolů.

A teď došlo ještě na patera Ambrosia, který byl guarderobiariem. Musil vyvzdychati nahoru do skladu, vybrati svazek střevíců a nalezti, které by se páteru rektorovi hodily.

Vykonal, zhluboka oddechl a vzdychal zase dolů.

„Nalévej, bratře Hippolyte,“ volal, jda kolem kuchyně, „už jsem rektora obul.“

Ale ještě tak hned neměl páter Ambrož lžíci v ruce, nebo frater Longin, který k stolu přisluhoval, musil ještě střevíce, které byly urobeny z kože nebarvené, dříve načerniti a vycíditi. Teprv potom odevzdal rektorovi klíč a otevřel před ním dvéře refektoria.

„Post tot discrimina rerum,“ zvolal pater Benignus s ostatními povstávaje.

Modlitba odbyta dnes zkrátka a konečně došel pater Ambrož skopové.

Tak ticho u oběda již dávno nebylo, familie mlčela, za to tím více klapaly a cinkaly lžíce, nože a vidličky a mezi to jako hrčení hodin zalehalo čtení fratera Athanasia, jemuž ani pater Sebaldus dnes opravami nevadil.

Nejméně klidným byl pater vicerektor. Byl se dověděl, že pater rektor před polednem byl dostal po Martinickém poslu objemný balík od patera provinciala, a byl by velmi rád již teď věděl, co v balíku bylo. Že dostal knihu, to mu již Narcissus sdělil, ale že by provincial schválně a jen knihu byl poslal, o tom ze zkušenosti velmi pochyboval. Rektor začal. Chválil víno.

Vicerektor přisvědčil a ihned obrátil řeč jiným směrem.

„Dostal jste, reverendissime, z Mikulova novou knihu?“ tázal se jako mimochodem.

„Krásnou, zlatou knihu,“ zvolal rektor, uveden byv takto ve svůj živel, „jsem všecek šťasten, všecek blažen. Otče Melchiore,“ obrátil se k jednomu z otců u stolu svého, „dejte toho dobrého vína ještě na druhé dva stoly, já slavím dnes slavný den.“

A to trefil rektor na to pravé; byloť na stůl paterský stavěno jen pivo, na stůl fraterský jen voda. Newton měl o osm ctitelů více, ba o devět, nebo frater Longin vpašoval jednu láhev i do lectoria bratru Athanasiovi, všaktě měl hrdlo vyprahlé.

„A co za noviny," ptal se znovu vicerektor nedočkavě.

„Naši zase v Uhřích slavně zvítězili nad pohanem Turkem, Ludovicus Badensis dobyl Bělehradu."

„Hm," ·bylo veškerou odpovědí na radostnou novinu. Za to ostatní familie počala o překot říditi záležitosti politické, i páteru Brunovi napsali tu novinu a on hned vypravoval, jak to chodilo, když byl polním kaplanem v Debrecině.

„Než nesmím také zapomenouti," začal náhle zase rektor, „s neděle přijede k nám reverendissimus pater provincialis na visitací."

Teď si přikývl pater vicerektor, to čekal. Tváři jeho to zahrálo a on vesele drnkal si vidličkou o stůl; za to ostatní jako když ledovou vodou je poleje. Již jim ani to víno nechutnalo, každý rozpačitě se ohledl po pateru Amosovi; to bude pro něho žeň, myslil si každý. To bude domluv, to bude trestů. Pater Melchior škrabal se za uchem, frater Paulus nápadně zbledl a bratr Longin leknutím upustil talíř.

„Bůh nám buď milostiv," zašeptl frater Bernardus a již se sbor se sklopenými hlavami rozcházel; jen vicerektor šel zase hrdě.

II.

Dnešní oběd zažívali velební otcové pobožných škol velmi chatrně, i pater Ambrož, přes to, že byla k obědu skopová, bručel, že mu není volno a přes to, že byla sobota a tudíž odpolední vyučování na cvičení ve zpěvu omezeno, nebylo na poobědní odpočinek ani pomyšlení. Řekl-li rektor, že pater provincialis přijede s neděle, myslil tím bezpečně již pondělí, aby mohl reverendissimus v týdnu vykonati i visitací kolleje Ostrovské a v sobotu, nejdéle v neděli, býti již v Litomyšli; zbývala tedy na přípravu k visitací jen sobota, nebo neděle počítati se nemohla, v tu musel panovati klid. Což tu bylo šukání, aby vrchní dozorce nad celou provincií česko-německou vše v nejlepším pořádku nalezl!

Pater Ambrož, zahnav nevoli číškou jalovcové, s těžkým oddechováním jal se zjednávati pořádek. Ve všech koutech bylo papíru od tabáku, pod skříní a pohovkou hromada kostí, po stole, klekátku, umývadle a okně na brk prachu s tabákem smíšeného.

Smetal a stíral na jednom konci a když byl hotov, musil počíti znova.

„Práce Sisyfova," vzdechl si a utíraje pot, s čela a tváře se řinoucí, rozmazal si prach na obličej usedlý tak, že když na to na chodbu z cely vystoupil, pater rektor, který právě kolem se ubíral, se ho až lekl.

Pater Mathias vyhodil plný popelník skořápek ořechových, které se mu již od vánoc na stole válely, na chodbu, pater Benignus pak ze sousední cely přiložil na hromádku asi tucet na kosť ztvrdlých buchet; byltʼ hrozný nepřítel moučných jídel a brával si takovou porci zpravidla ssebou do cely, kde, poněvadž věc takovou někomu darovati bylo zapovězeno, musily na vykoupení čekati do visitací.

Pater Bruno spravoval a slepoval skrovný nábytek, který zhusta odnášel výbuchy jeho zlé letory.

Bratří klerikové sehnali se k bibliothekáři kolejnímu, bratru Paulovi, aby si vypůjčili hojně knih, na svědectví, jak jim věda k srdci přirostla. Že skříně kněh theologických skoro vyprázdněny, rozumí se samo sebou, za to hromadně vracen Aristophanes, Plautus, Historiae Augustae a podobná čiperná lektura, kterou oslazovali si klášterní uzavřenost, čehož však pan provincial nebyl příznivcem.

Folianty vepřovicí vázané rozloženy učeneckým neladem po stole, pulté, oknu i kamnech, čímž obtížné utírání prachu stalo se zbytečným, za to cela, kde dříve jen smích a zpěv se ozýval, změněna v komoru alchimisty černokněžníka a ta mladistvá, jará postava klerikova shrbená nad sežloutlými listy učených meditací předvěkého morousa, musela pohnouti i přísnou myslí puntíčkářského strážce kolejní disciplíny, jakým pan provincial byl znám. Hudební nástroje odneseny vesměs na kruchtu, za to sneseny s půdy globy a retorty, o něž pak se bratrsky mužové vědy podělili a jimi vysoké skříně v celách svých okrášlili.

Tak prchla hodina, která po obědě do vyučování zbývala, a již pozýval zvonek mládež do školy.

V brzku celá kolej zněla vřískotem a lomozem, chodby změněny v závodiště, školy v šermovny, přes to že frater Longin s dlouhým bambusem stále přebíhal a neposedům úctu k budově školní zády vnucoval. Ještě nejspíše pochodil, houkl-li do školy, že jde jemnostpán, jakž v městě a mezi žáky pater vicerektor nazýván; tu bylo ticho hned, nebo do rukou pátera Amosa padnouti považoval i největší uličník za veliké neštěstí, jehož stopy ve vyškubaných vlasech neb natrženém uchu dlouho se pamatovaly.

Než utišení takové netrvalo dlouho. Jeden ze smělejších odvážil se ze dveří a nespatřiv nikde černého, vyčouhlého strašidla, dal heslo k novému reji, často hlučnějšímu předešlého.

Dáno druhé znamení a již sestupovali se schodů páni professores, dnes v náladě nějak pochmourné, čehož stopy ihned se jevily. Nebo přes to, že vyučováno jen zpěvu, pardusy jen se sypaly a signum šlo o překot s jednoho neposedy na druhého.

Pater Mathias, jenž vyučoval v grammatice, poslal si v půlhodině již pro druhou metlu.

Pater vicerektor se ani neukázal, mělť důležitou práci pod rukama.

Sotva že se byl vrátil z jídelny, vyňal z psacího stolu zvarhaněný arch papíru a pilně ho prohlížel, tu se zaškaredil, tu jizlivý úsměv skřivil vráskovitou jeho tvář, tu cosi k sobě zabručel, tu tužkou jednou, dvakrát neb i třikrát cosi na papíře podtrhoval.

Konečně byl s prohlídkou hotov. Zakýval si hlavou a vyňav čistý arch ze stolu, chystal se ku psaní, patrně, aby na čisto opsal, co byl v rozličných dobách a v rozličné náladě a tudíž nestejným písmem si poznamenal.

Byl to seznam členů Slanské familie a u každého úda připsáni byli hříchové jeho tu obšírněji, tu stručněji, někde postačil skratek, znaménko, písmena a datum — však on pater vicerektor abecedě své rozuměl.

Opraviv si krocaní brk a spůsobiv si rubriky červeným inkoustem, počal od rektora.

„Pater Onuphrius a sancta Theresia, rektor," diktoval si do pera, které poslušně velikými literami jméno to napsalo.

Když byl s prací tou hotov, pohlížel delší dobu na jméno napsané a zamyslil se. Snad mu napadlo, že divný to poměr, aby on, podřízený, měl o svém představeném činiti soud. A bylo to také podivným, než dalo se vysvětliti.

Pater rektor ze sedmdesáti let svého věku jistě půl století byl již věnoval zamilované své vědě mathematické, ta byla jeho životem a proto pro vše ostatní neměl skoro smyslu. Roztržitost jeho činila jej ku každému jinému zaměstnání nespůsobilým a nekonečná jeho dobrota bránila mu poručiti něco někomu, a poručil-li, v nejbližší chvíli o tom nevěděl a proto také o to se nestaral, byl-li rozkaz vykonán či nic.

Trestu nenáviděl a měl ho za bezpráví, nebo on dělil lidstvo ve dvě třídy. Mathematikové byli u něho lidé moudří a všickni ostatní byli lidé dobří; zlých neznal a proto nemohl ani znáti pokuty. Žádný přečin nebyl mu tak hrubým, aby mohl při něm spatřiti zlou vůli, zlý úmysl aneb zlou povahu a kdyby byl dnes tuláka boty mu odnášejícího potkal, byl by ho jistě sám obul.

Garderobiarius měl s ním pravý kříž. Dnes dal mu nový klobouk a na druhý den přišel z vycházky v opelichané čepici, kterou byl vyměnil s chuďasem jakýms, který ve Velvarské bráně žebral. Jindy vyšel v novém, modrém plášti a vrátil se v šedivém, rozedraném kalmuku. Věc ta přiměla garderobiaria, že od té doby rektora odbýval šatem obnošeným, což tomuto bylo lhostejným.

Vzpomenuté věci činily patera Onuphria naprosto neschopným hodnosti rektorské, ale veliká jeho učenost a slovutnost nutily zase řád, aby muže tak pověstného důstojností vyznamenala a proto nezbývalo, než učiniti jej rektorem, spíše ad honores, a vlastní řízení kolleje svěřiti seniorovi a vicerektorovi kolleje, pateru Amosovi.

A tak octl se rektor pod právomocností vicerektora, čemuž, uznávaje své slabosti, nijakž se nevzpíral, ano byl tomu povděčen, že zařízením tím zbaven mnohých obtížných starostí a mnohé odpovědnosti.

Vicerektor ovšem panství nepřepínal, nýbrž ve věcech vedlejších jemu přednosti dopřával a jemu se podřizoval; proto také, maje nyní o něm soud dáti, nemálo se rozpakoval a rozmýšlel.

Náhle mávl rukou na znamení, že se rozhodl, a již pravice malovala lapidární L. F.

„Ludus foliorum," vysvětloval sám sobě vicerektor, „nemohu ti pomoci," dodal, přikyvuje si hlavou. A přece činil rektorovi, vině jej z karbanictví, nemalou křivdu: rektor hrával z potřeby a nikoliv pro vyražení neb výhru.

Prvá léta svého pobytu ve Slaném ztrávil skoro bezvýminečně v kolleji, zabrán do svých studií mathematických, fysických a astronomických, tak že nedostatkem pohybu ve volné přírodě a nedostatkem změny v zaměstnání, na těle i na duchu scházeti počal.

Lysina nad čelem zaujala brzo celou lebku a přinutila rektora, že aspoň v zimě nosil paruku. Ruka se mu chvěla, tak že stránku rektorova rukopisu přečísti za pokání uloženo býti mohlo, a roztržitost jeho

dostoupila toho stupně, že, přišel-li nějaký dokument s adressou na rektora, po kolleji s ním chodil a rektora hledal.

Pan medicus radil, aby rektor denně aspoň krátkou vycházku konal a také něčím jiným než uměním počtářským aspoň na chvíli denně zaměstnati ducha hleděl.

Rektor poslechl a od té doby denně po odpoledním vyučování ubíral se Velvarskou branou ku klášteru františkánskému, kde v zimě v refektáři, v letě v besídce na zahradě s primasem, Matějem Radnickým, s hraběcím rentmistrem, Václavem Alexiem, a s quardianem kláštera, paterem Bonaventurou, zasedl ku hře v karty.

Kumpáni jeho měli s ním nemalý kříž.

Hlásil „chartam albam" a zároveň figuru tří rejtharů a k tomu chybícího museli si nalézti sami, nebo on jmenoval každou chvíli jiného. Tím se stalo, že zpravidla prohrával a chtěli-li soudruzi jeho dopřáti mu také jednou výhry, dalo jim to práci a na poprvé se jim to obyčejně nepovedlo, někdy ani po druhé a rektor musel odejíti bez výhry.

„Diem perdidi," žertoval pak rektor, vstávaje od stolku a vytýkal přátelům, že se proti němu spikli.

A za nevinné toto zaměstnání octla se při jméně jeho rudá nota.

Na druhé místo seznamu patřil ovšem sám pater Amos a Matre Dolorosa. Napsal se s celým shora uvedeným titulem a ku jménu svému připojil rudou notu: „Peccata mea multa sunt, sed spero in misericordiam tuam, o domine!" *)

Následoval pater Sebaldus ab Angelo Custode, confessarius, direktor primi oratorii, corrector lectoris ad mensam.

„Homo fruges consumere natus," připsal vicerektor hledě k tomu, že pro neznalost jazyka domácího skoro k ničemu se nehodil a titulo darmochleba si v pravdě zasluhoval.

A pater Amos psal dále.

Pater Ambrosius a sancto Josepho — professor rhetoricae, minoris oratorii director, hostorum inspector, quarderobiarius. K tomu vicerektor rudým inkoustem připsal, že do cely patera Ambrosia pro zápach tabákový vstoupiti nemožno, drobnější pak jedva čitelnou literou připojena žaloba, že pater letos z jara sám veškerý chřest v zahradě vypěstovaný snědl.

Pater Melchior a sancta Caecilia, professor poesis, concionator festivalis, praefectus chori et musicae instrumentalis instructor.

A vicerektor zase maloval lapidární A. B. V. „Abominale bibacitatis vitium," vysvětloval sám sobě pater Amos a dvakrát si hlavou přisvědčil. „Cantores — potores," pokračoval, „jak odloží instrumentum, sahá po hubatce."

Následoval pater Mathias ab Immaculata Conceptione Beatae Virginis Mariae, magister grammatices a organista. Pater Amos připsal červeně: „Nuptialia et baptismalia," nebyloť mu vhod, že bez patera Matiaše se neskončila ani jedna svatba ani jedny křtiny v celém městě. Byl dobrý kumpán, a výtečně zpíval — byl tedy všude vítaným hostem.

---

*) Hříchové moji mnozí jsou, ale doufám v milosrdenství tvé, o pane!

Následoval pater Benignus a sancto Celso, magister syntaxeos a secretarius domus — dostal své —

Po něm došlo na patera Narcissa a sancto Hyacintho, jenž byl magistrem arithmetiky a oekonomem kollejním. Nevyšel čist.

Pater Bruno a sancto Ignacio, exceptor hospitum.

Vicerektor píše úřad patera Bruna a vzpomínaje na jeho hluchotu, mimoděk se usmál. Hluchý nadobro a měl za povinnost uváděti hosty. Což tu bývalo nedorozumění a planého křiku.

Snad sobě vicerektor vzpomněl i na to, jak jedenkráte pater Bruno bez dlouhých okolků z fortny vystrčil sama pana fundatora, hraběte z Martinic, když tento se domníval, že má právo, bez ohlášení do kolleje přijíti. Bruno ovšem pana zakladatele neznal.

„Scandalosus perturbator," připsal mu pater Amos, vzhledem na jeho zlobivou povahu.

Silná čára značila ukončení řady otců a došlo na bratry.

Frater Florianus ab Ascensione domini, magister scholae scribendi, poznamenán jakožto noční tulák.

Frater Paulus a Memoria omnium Sanctorum, magister scholae principiorum et rudimentorum a bibliothecarius — vyšel bez pohromy.

Vicerektor sám tomu nevěřil a prohlížel svůj zvarhaněný arch velmi důkladně, zda snad někde by nebyla skvrna na frateru Paulovi, ale nikde nic. Zůstal čist — to se již dávno pateru Amosovi nepřihodilo, nebo on, neviděl-li okem prostým, brával broušené sklo a neviděl-li břevna, pátral aspoň po mrvě; ale dnes pátral darmo a rubrika pro notu zůstala u Paula prázdnou.

Chvíli vinil se v duchu, že snad málo byl bedliv, konečně však uznal, že to vlastně jeho čest, má-li ve sboru sobě svěřeném člena bez poskvrny. Pan provincial všimne si zajisté prázdného místa a pochvala položí se na účet vicerektorův a on si tak pomalu upraví dráhu k plné neodvislosti čili k místu rektorskému.

Frater Bernardus a sancto Dominico, magister scholae legendi a instructor musicae vocalis, nebyl již tak šťasten jako předchůdce a pater Amos vytýkal mu v dlouhé notě fintivost a nejedno prohřešení proti předepsanému habitu.

Podobně potrestán frater Athanasius a sancto Carolo pro nedbalé zachovávání řehole.

A zase jeden čistý. Frater Longinus a Lancea Christi, bedellus scholarum a janitor kollejní, zachoval se jako frater Paulus, a pater vicerektor darmo hledal na ušpiněném svém archu skvrnu na frateru vrátném.

Druhá rubrika prázdna — toho pater Amos ještě nepamatoval. Buď že v přísnosti popustil, či familie jeho dozoru svěřená valně polepšena; vicerektor klonil se k druhému.

Poslední dva členové frater Hippolytus a sancto Stephano, coquus, excitator a inspektor fornacium, a frater Isidor a sancto Michaele odbyti řiznou poznámkou, prvý pro svou nečistotu, druhý pro neobyčejnou lenivost.

Pater Amos ukončil svou práci. Oddechl si, znamenaje datum pod napsaný dokument. Zas měl na rok pokoj. Sežmoliv starý seznam hříchů,

položil nový na psací stolek a chystal se k odchodu, aby prohledl kollejní zahradu na Velvarském předměstí, by ještě v čas, kdyby tam co neřádného shledal, mohlo napraveno býti do příchodu pana provinciala.

Přehrnuje plášť přes ramena, pohlížel se zalíbením na tu řadu rudých not.

„Jen když žádné „„Cf"", liboval si, nebo nota taková byla mu vrcholem prohřešení se proti řádu. Loni stály tu ještě čtyry, a letos plevel na dobro vymýtěn.

Konečně byl ustrojen, jak řád předpisoval, i hrubou hůl měl již v ruce a přece ještě chvilku váhal; muselť se náležitě připraviti k cestě své, nebo věděl, že bude předmětem obecné zvědavosti; viděliť Slanští jemnostpána mimo kollej velmi po řídku, tak třikrát do roka. Jednou o Božím těle v průvodu, po druhé při visitací na cestě do zahrady a po třetí, když přijel v letě na Smečno pan fundator a pater Amos s paterem Onuphriem jeli ho navštívit.

Obyčejnou vycházkou jeho byla zahrádka při kolleji a sem viděl jen pan děkan z druhého poschodí farní budovy.

Pater Amos se nemýlil. Byl předmětem obecné pozornosti a každým krokem hnal se mu po ruce celý zástup od drobotiny sotva na své nohy povstalé až do stařeny sotva na svých nohou stojící.

Pan vicerektor bránil se sice poctě, zdvihal ruce do výše, ale lichotilo mu to, nebo nejednou byl zaslechl, že v městě nemá přátel, že jednak mu lají jakožto morousu a člověku nevlídnému, jednak se mu posmívají pro jeho rigorositu a nepřístupnost. Věděl o tom, věděl i víc; jemu neušel ani jediný městský klep, leda zamlčel-li mu jej pilný zpravodaj jeho bradýř Salvator Stampa, jejž osud s břitvou zanesl z Modeny až do Slaného.

Zatím za zády pana vicerektora zuřila bouře.

Sotva že pater Amos opustil kollej, přichvátal do jeho cely frater Hippolyt s ohromným košíkem na ruce, aby přijal rozkazy na večeři a zítřejší oběd se vztahující. V ohledu tom byl pan vicerektor velice přísným a svědomitým. On dobře věděl, kolik mrkví potřeba na roštěnec a věděl, kolik jich je za trojník, on tak dobře spočítal vydání za oběd, že fraterи kuchaři zbyl groš na šňupec, jen když některou z účtovaných ingrediencí vypustil, a i to mu nejednou se nepodařilo, sešel-li pater Amos do kuchyně a vykonal-li přehlídku koupených věcí.

Bratr Hippolyt vstoupil do cely svého představeného s pocitem nejvýš nepříjemným. Věděl, že bude otec Amos s ním smlouvati o každé zrnko pepře; ale podivil se nemálo, našed celu prázdnou.

Sedl na hrubé sedadlo u dveří a čekal, není-li snad vicerektor kdes v kolleji neb zahrádce. Kašlal a hrabal nohama, aby upozornil na sebe, kdy by snad otec Amos byl ve své ložnici, mělť jako rektor pro sebe světničky dvě — ale vše darmo. Vstal tedy a ostýchavě otevřel dvéře do ložnice vedoucí; ale i tu nebylo nikoho a teprv teď dovtípil se, že pan vicerektor zajisté odešel do předměstské zahrady na inspekci.

Čekal ještě chvilku, stoje jako ztrnulý u dveří ložnice, ale pak, bezpečen jsa, že jemnostpána tu není, počal se všetečně ohlížeti po cele obávaného velitele.

Starý párek. Motiv ze Slezska (z okolí Těšínského). Kreslil Adolf Liebscher.

Na psacím stolku ležela osudná listina. Frater kuchař znal ji už dle formátu a proto dychtivě, ač s vnitřním nepokojem, přistoupil a přehlížel ty hrozné rubriky.

Tolik latiny a tolik znalosti abecedy pátera vicerektora byl již pochytil za ten mandel roků, co pánům otcům a bratřím vezdejší chléb připravoval, aby mohl rozuměti tomu, co tu napsáno.

Četl zdlouhavě sice a s dlouhým rozmýšlením, za to tím důkladněji. Rektora litoval, při poznámce u jména Amosova se zachechtal, ostatním se vždy škodolibě ušklíbl. Museltť vyznati si asi, že páter vicerektor křivdy nečiní a že tu tam ťal do živého. Když však přišel ku svému jménu a viděl dlouhou červenou notu, udělaly se mu mžitky před očima a jen s největším namaháním přeslabikoval, co mu pan vicerektor nadělil.

Košík vypadl mu z ruky a on stál tu jako zkamenělý.

„A to za mou patnáctiletou věrnou službu," zvolal s lítostí a nevolí.

Kdyby bylo nebylo těch dvou rubrik bez poznámky, ještě by byl tak neměl srdce těžké, ale on přece dobře věděl, že frater Paulus i frater Longin by zasloužili hodně veliké Cf a ti mají býti bez poskvrny, on pak, jenž v potu tváří kolleji slouží, má být ve psí, že trochu té omáčky z habitu v čas nevycídil.

„Kdybych vládl jen pérem, nebudu umazán omáčkou," žaloval sám sobě, „ono se to pánům píše a žaluje a — ostouzí," dodal a zdvihnuv košík, vyběhl z cely vicerektorovy, jakoby ho honil. V kuchyni mrštil košíkem do kouta a jako na vztek ukrojil si objemnou skývu chleba, namazal tlustě máslem a sedě na stoličce u dveří, pojídal s takovým klidem, jakoby se nic nebylo stalo; jen tu a tam zablesklo se v jeho oku na znamení, že v jeho nitru to vře. Snad by mu byla pomazánka tak nechutnala, kdyby byl mohl viděti skrze dvéře a pozorovati pátera vicerektora, kterak vraceje se ze zahrady a kolem jda vrhl zrak plný ošklivosti na ty umastěné a umouněné dvéře do kuchyně vedoucí. —

III.

Skončeno odpolední vyučování. Kollej zase na chvíli otřásala se hlukem, křikem a lomozem, s kterým mládež budovu školní opouštěla.

Professores a magistri, doprovodivše své classes až z fortny, vraceli se do svých cel v prvním poschodí. Každého vedla cesta kolem kuchyně a tu stál mezi dveřmi frater Hippolyt a každému dal smutnou zprávu, že již souzen. Páter Ambrož si na to šňupl a zabručel k sobě několik slov, z nichž by byl měl páter Amos asi malou radost. I ostatní s větším, menším rozechvěním vyslechli zprávu o svém poznamenání a kráčeli s hlavami svěšenými ku svým celám.

Fratera Paula si bratr kuchař ani nevšíml, byltť ode dneška s ostatními toho přesvědčení, že je vicerektorův náhončí a on jen oklikou ústy fratera Floriana se dověděl, že jeho rubrika jest prázdna. Lichotilo mu to a on hrdě vypjal čelo, když byl spozoroval nechuť spolubratří k osobě své.

Fratera Longina kuchař navštívil.

„Hle — suchý bratře," volal na něho, vstrčiv hlavu mezi dvéře jeho cely, „budeš rektorem, ale nic si z toho nedělej, ty za to nemůžeš," žertoval Hippolyt, který se byl z rozhořčení zase poněkud probral.

Frater vrátný opravdu se radoval, uslyšev, jakého vyznamenání se mu dostalo, a těšil zase bratra kuchaře, jak mohl a uměl.

Za chvíli začala se familie rozcházeti. Pater Melchior, sebrav housle a závitek partesů, spěchal k apatekářovům cvičit děti v hudbě.

Pater Mathias chvátal naproti do panského domu, přiučovat nezdárného synka pana regenta.

Pater Narcissus, upraviv se co nejpěkněji, sebral obšírnou mapu a pospíchal k primasovům; dávalť paní primasce, která byla přítelkyní umění, návod ku kreslení a malbě.

Pater rektor vyšel s paterem Sebaldem. Za Velvarskou branou se rozešli, rektor zaměřil ku klášteru františkánskému, Sebaldus dolů do kolejní zahrady u Fučíkovic mlýna.

Tak vycházel jeden za druhým, až v koleji zbyla jen trojice: vicerektor, frater Paulus a vrátný.

Frater Longin vytáhl si před fortnu své staré křeslo a odtud z pergule přehlížel ruch na náměstí, otáčeje při tom palec o palec; pilně dbal toho, aby mu nikdo po perguli smetí nenadělal, bylť ji dnes důkladně umetl a stěny očistil.

Frater Paulus přesvědčiv se, že spolubratří odešli a maje za to, že i vicerektor posud je v zahradě, přistoupil k oknu a upřeně pohlížel do otevřeného okna protějšího domu. Byl to dům městského rychtáře pana Jiříka Adamce, jehož synek navštěvoval školu principií a rudiment a byl tudíž Paulovým žákem. Mimo malého Jiříka měl pan rychtář ještě dcerušku. Amálka přestoupila nedávno z řady děvčat do řady panen a byla to panna roztomilá; modrá její očka činila frateru Paulovi, který se do nich bedlivěji než třeba podíval, řeholi velice obtížnou. Místo pobožností a cvičení mládeže byl by nejraději stál u okna a pohlížel přes ulici k rychtářovům.

Málinka všimla si toužebných pohledů Paulových a hezký, štíhlý klerik nebyl jí lhostejným. I ona proseděla celé hodiny u okna nad svou prací, občas hlavinku pozdvihujíc k oknu kollejnímu.

A Paulus brzo vypátral výtečný způsob dorozumívání se.

Když totiž po polední slunce na stěnu kollejní se opřelo, bylo mu třeba jen pohnouti křídlem okenním a odraz světla slunečního octl se v protějším okně, na stěně právě nad místem, kde Málinka sedávala.

Přistoupil-li k oknu a Málinky tam nebylo, zavolal ji kmitavým odleskem a podivno — málo kdy bylo třeba znamení druhého.

Bližší styk byl ovšem velmi obtížným, zejmena tím, že i okna cely vicerektorovy vedla v tuto stranu, a proto nezbývalo Paulovi, než psáti.

Odhodlal se k tomu a srdečný list plný touhy, obdivu a stesků byl napsán na bělounký papír a opatřen rámkem s rozvilinami, květinami a ptáčaty; ale když perný ten kus práce byl hotov, napadlo Paulovi, jak nebezpečným by bylo, kdyby list octl se v rukou nepovolaných. Mohl ovšem vypustiti jméno, ale ruku by poznali a pak by ani „Cf" to nevyrovnalo, tu by došlo na klausuru za mřížemi a k tomu „morti-

ficatio jejunii in pane et aqua — půst o chlebě a vodě — br — Paulus se až zachvěl, když na to pomyslil.

Rozvažoval. Aby dal si list napsati, byl by k tomu musel hledati osobu mimo kollej a to bylo za jedno nebezpečno, a pak — kdož by se odhodlal sladké tajemství znesvětiti tlumočnictvím — to odmítl Paulus rozhodně a na prosto. Zrak jeho rozpačitě bloudil s předmětu na předmět, jakoby hledal vhodný prostředek, až uvízl na foliantu latinské bible. Hlavou klerikovou projela vhodná myšlenka — již seděl u foliantu a ostrým peroříkem vyřezoval potřebné písmenky.

Foliantu nelitoval, měl ho tu bez toho pro vyplnění místa — pro parádu — prozrazení se neobával, nebo kdož se obíral písmem v kolleji — nikdo, leda vicerektor a ten měl celou sbírku biblí svých, ten z bibliotheky kollejní nepotřeboval ničeho.

Práce šla dobře a v brzku byla malá krabička plna krásných čtverečků s pěknými literami. Schoval ji do psacího stolku a bibli honem uklidil do nejtmavějšího koutu bibliotheky, aby se neprozradil, kdyby snad u něho byla nalezena.

Dnes, nabyv jistoty, že zálety jeho vicerektorovi známy nejsou, umínil si využitkovati vhodnou příležitost a vyňav krabičku, jal se na připravený a rámečkem předešlému podobným ozdobený papír nalepovati písmenku za písmenkou, až celý list byl hotov. Byl vlastně tištěn a práce tak se frateru Paulovi zdařila, že z ní upřímnou měl radost.

Pracnost a neobyčejnost dopisu byla právě svědkem veliké lásky a Paulus té námahy nelitoval. Přečetl list ještě jednou, tu tam musel maličkosti opravovati, zejména doplňovati znaménka nad literami, jichž latinský foliant neměl, v celku však bylo dílo bezvadným a zamilovaný klerik na elaborat svůj spůsobil vkusnou obálku.

Že by Málinka písma latinského neznala, toho se neobával, bylť se dověděl od její bratříčka, že ho zkoušela z ministrancí a ta byla latinkou tištěna.

Již chtěl své sladké tajemství papíru svěřené ukrýti v obal, když se rozhodl, že naprosto beze jména listu svého přece nepošle, vždyť by to byla urážka, i umínil si aspoň počátečními literami jméno své naznačiti a naleznuv ve své zásobě liter vhodné, přilepil je pod dopis.

Teď byl teprv spokojen a zalepil poklad svůj v obal. O poslíčka se nestaral. Žák jeho a bratříček Málinčin list bezpečně dodá. Zítra byla sice neděle, ale on ministrovával páteru vicerektorovi, bylo tedy možno zítra list mu odevzdati s náležitou instrukcí a to tím spíše, an frater Paulus v neděli vykonával úřad sakristy.

Dnes na dodání listu bylo pozdě, poslíčka tu nebylo a již již počalo se tmíti.

Ani třetí z těch, kdož v kolleji zbyli, nezahálel. Odbyv si hned po obědě důležitou práci a prohlednuv zahradu, zasedl k zamilovanému svému studiu svatého písma. Byl jist, že pan provincial se ho bude tázati na ovoce jeho studií, byl tedy velice stísněn, že nebude se moci letos vykázati s mnohým, oč byl tak snažnou péči vedl a čemu tak mnohou chvíli byl věnoval. Předmětem snažení jeho byla kabbalistika. O té přemýšlel a bádal již po leta, ale posud se zdarem velmi chatrným. Vešel ve spojení i s předními rabbiny Pražskými, ale vědomosti jejich

nebyly o nic lepší než jeho, a ty mu nedostačovaly. Byl již došel ku přesvědčení, že kabbala vymřela roku 1609, kdy dokonal rabbi Löw Jehuda ben Bezeleel, a že obživení její je možné jen novým bádáním, novým vyhledáním klíče.

Dopátrav se toho, že v nauku kabbalistickou učenými židy zasvěcen byl i sv. Jeroným, pojal v obor bádání svého nejen text hebrejský, ale i text řecký a hlavně dílo vzpomenutého otce církevního, totiž Vulgatu. Toto poslední byl výsledek studií z posledních dnů. Dnes vzal poprve do rukou Vulgatu, kterou jakožto dvojitým již překladem před tím ve svém oboru pohrdal.

Náhle odstrčil od sebe foliant a vyskočiv, chvátal ku vysoké skříni, kterou dvéře do sousední cely byly zastaveny, a po delším hledání vyňal černý, valně zvetšelý svazek.

Vrátiv se ku stolu, rozložil jej před sebou.

Byl to starý, nyní již neužívaný katalog knihovny kollejní. Našel brzo, co hledal. Byl to exemplar Vulgaty, při němž v závorce bylo poznamenáno, že patříval do knihovny vzpomenutého Jehudy Löwa.

Pater Amos, našed, co hledal, klepal si na čelo, jakoby říci chtěl, to že již dávno učiniti mohl. Na to našed si klíč od knihovny, který jakožto vrchní správce vedle fratera Paula vždy při sobě míval, jal se pátrati po vzpomenutém kodexu.

Skříně theologické byly od poledne skoro prázdny, ale po bedlivějším pátrání nalezl přece hledané dílo. Byl to jen pentateuch a knihy prorocké. Na desce byla písmem hebrejským napsána poznámka rabbiho, že kniha ta do knihovny jeho náleží.

Vicerektor běžel s radostí zpět do své cely, nesa vzácný poklad pod ramenem a hned dal se do bádání.

Na pokrajích listů našel psané poznámky v jazyku hebrejském i řeckém, ale vesměs jen výklady. Tu tam jakés znaménko tajné, ale němé a vyzývající k nové námaze.

Pojednou sebou trhl, spozorovalť, že jednotlivé litery jsou vyřezány. Až zajásal. To byl nález, který bezpečně k nalezení hledaného klíče kabbaly povede. Ihned jal se loviti po literách vyňatých a pilně zaznamenával, co a kde bylo vyříznuto. Pozoroval, že velmi souměrně chybící písmena po foliantu jsou rozložena a počítal listy, kapitoly a verše, porovnával význam písmen, ba jal se i skládati jednotlivé za sebou jdoucí ve slova.

S cílem se však zase minul.

Našel sice slova jako: „milco draha“ aneb „panno spanila“, ale až se začervenal nad slovy těmito; to přec nebyl klíč ku kabbale, nýbrž patrný omyl, v jaký muž učený upadnouti nesmí, a proto ihned zrušil lístek, na němž byl výzkum svůj napsal, a jal se nalezené litery skládati v jiný pořádek, aby mu tak bohaprázdných slov netvořila.

Přehazoval a přerovnával, ale nic a nic, naposled sformoval slova „clinote mug“ — ne, v tom musel míti prsty již sám ďábel a pater Amos chvěl se před pokušením. Strhav zase lístek s ďábelským slovem, odstrčil vzácný kodex.

Byl tuze rozechvěn, než aby mohl pokračovati v učeném bádání a proto odložil pokračování na klidnější dobu; dnes beztoho měl ještě mnoho na práci. Měl prohlednouti celý dům, půdu, horní i dolní curritorium a lithostraturu, jakž nazývali dlážděnou quadraturu kollejní. Šel tedy.

(Dokončení.)

Zimní večer.

Jsem sám; spí zimní večer v kraji,
jen vítr klátí haluzemi,
a v modré šeři za obzorem
veliký měsíc zhlíží k zemi.

To velké klidné oko hledí
tak pátravě večerní hluší — —
Jak tajně v knize minulosti
kdos obrací list, cítím v duši.

Sny dávné plynou v lehkých parách,
pln svitů kraj se leskne bílý — —
Hle, v ztemnělý sad z chvojek, křížů
tam do polí se měsíc chýlí.

Kol němo, — v hlavě paměť vstává
všech milých druhů, blahých časů . . .
Ach, zašli, jako nápěv sladký
v noc na vždy vyzněl bez ohlasu. —

Jsem sám; spí zimní večer v kraji, —
jen vítr klátí haluzemi,
a v modré šeři za obzorem
veliký měsíc zhlíží k zemi.

Jos. Kuchař.

Na vřesovišti.

Je odpoledne, ticho srpna žhoucí,
ves chlad a stín se ukryl do strání,
a obloha je chrpová a skvoucí
jak oko dívky v sladkém usmání.

Zde na mýtině, obetkané jasem,
jen lesní šídlo kmitá tišinou,
a nad růžové vřesoviště časem
jak lesklý mrak se včelky vyšinou.

Hneš nohou jen — a dole již to bzučí
a v zmatku plachém víří dokola —
roj motýlů ti vzlétá pod náručí
a pestrým křídlem v modru plápolá.

Však postaneš-li, zas je ticho kolem,
jež nepřeruší hvizdem ani pták;
jen stehlík někdy zamihne se dolem
a mlčky sedne rudý na bodlák.

A nad pěšinou, která svými rysy
jak nit se křiví v háje tmavou hráz —
zas jako dříve žluté mouchy visí
a před očima tratí se ti v ráz.

A z trávy časem třpytné krovky brouka
v let zadrnčí, a z dáli od lesa
divoký holub roztouženě brouká,
až srdce tvé si blahem zaplesá.

Alois Škampa.

Čeští vystěhovalci v Americe.

Napsal **Jan Wagner.**

iž velmi záhy, v době, kdy nynější republika Spojených Států byla ještě pouhou osadou anglickou, severní Amerika stala se útočištěm všech možných přistěhovalců, kteří z příčin náboženských neb politických byli nuceni opustiti svou vlast a vyhledati si novou otčinu za oceánem, kde mohli zcela volně žíti dle svého přesvědčení. Tím spůsobem začaly se zalidňovati východní státy nynější Unie severoamerické, tak zvané státy novoanglické, jako na př. New-York, Massachusetts, Pennsylvanie, New Jersey, Long Island, Rhode Island, Connecticut a pod. Sem hrnuli se hlavně přistěhovalci z Anglie, Holandska, Francie, Dánska, Švédska i Německa a brzy po bitvě bělohorské i vystěhovalci z Čech a Moravy, jež protireformační hnutí z vlasti vypudilo. Většina těchto českých vystěhovalců, která se do Ameriky uchýlila, sdílela osud s rodáky svými v Holandsku, Anglii, Německu, Francii, Polsku a Švédsku a utonula v moři cizí národnosti, která je pohostinsky přijala do svého středu. Takž nacházíme dnešního dne jen velmi málo stop po českých vystěhovalcích v Americe ze XVII. století, však nacházíme je přece, neboť tu a tam v puritánské rodině najde se Králická bible, a zkomolené jméno některé americké rodiny zřejmě poukazuje na český původ. Tak na př. zvolen za senátora státu Colorado pan Tabor z Denveru, Col.,

v jehož rodině se dodnes uchovaly staročeské knihy, ačkoliv se již dávno úplně poangličila.

Nejstarší osadu českou v Americe založili brzy po osudné bitvě na Bílé hoře českomoravští vystěhovalci v Pennsylvanii na hranici státu New Jersey a nazvali ji Bethlehem, který existuje dodnes. Vyznání českobratrské udrželo se tam dosud, však potomci českých vystěhovalců zapomněli úplně na svůj původ a poangličili se.

V této osadě meškal také známý hrabě Zinzendorf, na jehož statku v Ochranově založena první osada českobratrská r. 1722. Tento šlechtic, ač rodem Němec, dal se vysvětiti za biskupa českobratrského roku 1737 a hned rok na to odebral se na cesty do Ameriky, kde roku 1741 dostal se do Pennsylvanie; tam působil jako kazatel pod jménem bratra Ludvíka v českomoravských osadách Germantownu a Bethlehemu. „Moravští bratři“ však usadili se nejen v Pennsylvanii, ale i v státech New-Yorku, New Jersey a Marylandu, kde pouze jména některých osad, jako Bohemia a pod., dnešního dne dokazují, že tam kdysi byli čeští vystěhovalci.

Nynějším biskupem jednoty bratrské v Bethlehemu jest Edmund de Schweinitz, jenž vydal důležitý spis „Dějiny církve, známé co Unitas Fratrum nebo-li Jednoty bratrské, založené vystoupením Jana Husi, českého reformatora a mučedníka“. V díle tomto jasně se dokazuje, že čeští vystěhovalci brzy po svém příchodu do Ameriky vydali tam znovu Kralickou bibli.*) Spis tento jest ozdoben podobiznami mistra Jana Husi, biskupů Jana Roha, Jana Augusty a Jana Amosa Komenského, jakož i Václava Budovce z Budova a Karla ze Žerotína. Schweinitz při svém díle čerpal prameny skoro výhradně ze spisů českých historiků, jako Palackého, Golla, Červenky, Gindelyho a j.

V Bethlehemě uchovala se do dnešního dne pěkná česká knihovna českobratrská, v níž jsou rozmanitá vydání biblí, kancionálů a církevních knih; však české knihovny uchovaly se ještě také v poangličených rovněž osadách Nazarethu v okresu Northampton a Liticích (Lititz) v okresu Lancaster.

Knihovna česká v Bethlehemu jest každému přístupnou, však knihy nikomu ze zásady se nezašlou k prohlídnutí; bylo by tedy s velikým prospěchem, kdyby některý odborník k cestě se odhodlal a Bethlehem navštívil.

České čtenáře snad ještě zajímati bude, že Amosu Komenskému bylo nabízeno místo rektora proslulé university harwardské v Massachusetts **), které odmítl. —

Českomoravským bratrem jest též největší boháč nejen v Americe, ale na celém světě a sice známý železniční král Vanderbilt v New-Yorku, jenž prvotně jest původu holandského.

Mezi českými vystěhovalci ze XVII. století nacházeli se i někteří vynikající a bohatí mužové, které poměry do americké vlasti zanesly.

---

*) Tomáš Čapek: „První Češi v Americe.“ Květy Americké, č. 2. a 3. Roč. II. (1885). Omaha, Nebraska.

**) Cotton Mather: Magnalia Christi Americana, or the Ecclesiastical History of New England. London, 1702.

Jedním z takových byl hrabě Bedřich Filip, jehož rodina od samého založení Nového Amstrdamu (nynějšího New-Yorku) hrála v boji za neodvislost Ameriky velice důležitou úlohu *), však bohužel přidržovala se vždy strany anglické.

M. Boothová ve své „History of New-York" zřejmě praví, že rodina hraběte Filipa pocházela z Čech, odkudž z příčin náboženských odstěhovala se do Holandska a odtud pak do nového Amsterdamu (New-Yorku) v Americe. Též anglický dějepisec Burke ve svém díle „History of Landed Gentry of Great Britain" výslovně praví, že byl hrabě Filip rodem Čech.

Frederick Philips, jak se Bedřich v Holandsku pojmenoval, přistěhoval se do Nového Amsterdamu r. 1658, k čemuž si vzal povolení od místodržitele, a přibyl tam se značným majetkem, neboť zakoupil si hned značný pozemek a stal se brzy jedním z nejbohatších kupců v městě. Rodina Filipova záhy se poangličila a v boji za neodvislost Ameriky proti Anglii stála pevně na straně krále anglického. Když pak slavným Washingtonem prohlášena svoboda Ameriky, uznána rodina Filipova za zrádnou a obrovské její statky propadly konfiskaci; však Filipové zachránili se útěkem do Anglie, kde až podnes počítají se k vysoké šlechtě. Mezi uprchlými z rodiny Filipů vynikal v té době jmenovitě plukovník Filip, jenž uprchnuv do Londýna dostal za své zásluhy od krále titul barona a stal se členem panské sněmovny. Zemřel r. 1785 v Londýně. Jeho synovec Bedřich Filip zemřel r. 1829 jako anglický setník a jeho vnuk, též Bedřich Filip zvaný, žil ještě r. 1848; však od té doby veškerá stopa po rodině Filipově mizí.

První čeští přistěhovalci v století XIX. přišli do Ameriky kolem let čtyřicátých a usadili se hlavně v New-Yorku, kamž brzo následovalo jich velmi mnoho krajanů, kteří v nové vlasti zámořské hleděli zlepšiti svůj hmotný stav. Z New-Yorku pustili se Češi na západ a jmenovitě nacházíme je v Chicagu brzy po založení tohoto města. Odtud během času začali se tlačiti ještě dále na západ do Wisconsinu, Iowy (Ajovy), Minnesoty, Nebrasky, Dakoty, Colorada, Oregonu, Kalifornie, Missouri, Texasu i Kansasu.

Přesná data statistická o českých přistěhovalcích v Americe těžko lze podati, jelikož značná část jich nemá stálých sídel, nýbrž právě po americku mění bydliště svá, jak toho poměry a okolnosti vyžadují; kromě toho přibývá stále nových přistěhovalců, kteří rozptylují se po celé Unii severoamerické. Dle zpráv „Hambursko-americké akciové paketní společnosti" nachází se v Americe přes 300.000 Čechů a Moravanů, však ve skutečnosti možno počet tento směle zvýšiti na 350.000 duší. **) V posledních letech však proud přistěhovalců nejen českých, ale vůbec značně se zmenšil, čehož příčinu nutno hledati ve váznutí průmyslu a finanční tísni; důkazem toho jest úřadní statistika. V roce 1882 přijelo do Ameriky více přistěhovalcův, než kdykoliv jindy, totiž 788,992

*) Frant. Bartošek: „První Čech v Americe." Str. 4., 6. a 8. V New-Yorku, 1885.

**) Dr. Jan Palacký mylně udává, že r. 1870 bylo Čechů v Americe jen 42.000 duší, kterýžto počet r. 1880 se prý zdvojnásobil. (Spojené Obce severoamerické. Praha 1884. Str. 54.)

osob; v roce 1883 klesl počet vystěhovalců na 603,322; v roce 1884 bylo jich již jen 518,592 a za následující fiskální rok končící prvním červencem 1885 nebylo jich ani plných 400,000.

Češi, pokud jen trochu možno, usazují se pohromadě, jmenovitě na západě, kde během času povstaly celé české obce, ba celé okresy (county), jako na př. ve Wisconsině, Iově, Nebrasce, Minnesotě a Texasu.

Krajan, který k vystěhování se odhodlá, jistě neměl doma na růžích ustláno. Na poměry nepřipraven, s klamnými názory a obyčejně s prázdnou tobolkou přistane ku břehu svobodné vlasti americké a vystoupí v přistěhovalecké stanici newyorské Castle Gardenu, kde poprve octne se na půdě úplně cizí a zaslechne hovor jazykem zcela neznámým. Vstoupí na ulici a vše se za ním obrací jako za mužem z měsíce, neboť šaty i nesmělý jeho krok dostatečně v něm ukazují „zeleného“ (green), jak Američan nazývá každého přistěhovalce, který dosud v Americe se neaklimatisoval.

Podobný přistěhovalec (nemluvím arci o všech) kráčí z pravidla středem ulice, kudy jen povozy jezdí, a neobyčejně se diví, že budí všeobecnou pozornost, zvlášť mládeže americké. První prací jeho jest, že vyhledá své příbuzné, jimž po celých čtrnácte dní vypravuje, jakou měli cestu po moři a že přestáli takovou bouři, jakou dosud na lodi nikdy neměli; vždyť prý sám kapitán tak se vyjádřil. Pomalu však zapomíná na cestu a začne se zajímati o poměry americké; našel si také práci a vydělává již tolik, že může samostatně bydleti, a v neděli vyjde si na sklenici piva, „šlápne“ neboli „trýtuje“ (častuje) svého známého, jenž mu „šlápnutí“ k nemalé radosti hostinského zase oplatí. Již také náš Brázda není pouhým Brázdou, ale „mistrem Brázdou“ a dcera jeho, má-li jakou, stane se z Máři „miss Mary“. Také angličině se začíná učit; jde to sice z těžka, však přece. Již neříká „ano“, ale „yees“, všechno jest mu „all right“ (v pořádku), každou větu začíná s „well“ (dobře) a neobyčejně krásně naučí se pronášeti „goddam“. Nyní překonal během několika měsíců všechny stupně zeleného a stal se pomalu „red“ (červený), čili více méně dokonalý „yankee“ (Američan), s kterým veškeré obecenstvo již také jinak zachází. Dostal lepší místo, na kterém mu „boss“ (kdo práci dává) více platí, takže může něco uložiti stranou, a jakmile má dostatečný počet peněz, hledí si zakoupiti „lot“ (stavební místo), na němž za krátko objeví se malý, dřevěný, ač jinak úhledný, pohodlný domek, v němž se svou rodinou bydlí ve „svém“. Toť první počátek lepší budoucnosti českého krajana v městech.

Češi ve větších městech usedlí jsou skoro vesměs průmyslníky a obchodníky, z nichž starší osadníci nacházejí se namnoze v dobrém postavení, ba leckteří nabyli značného jmění i vlivu v záležitostech politických, jmenovitě v státech západních (Wisconsinu, Illinoisu, Minnesotě a Nebrasce), kde domohli se i svých poslanců na sněmu zákonodárném jednotlivých států neb dosáhli místa v úřadech státních i obecních.

Nejlepší poměrně budoucnost z českých přistěhovalců má rolník, jmenovitě ve státech západních, kde půda, většinou prérie, jest velice úrodná a což velice důležito, laciná, tak že s malým počátkem může se farmář již zaříditi, neboť k najmutí farmy stačí již 400 dollarů.

Čeští farmáři také skutečně usadili se nejvíce na západě, jako v jižním Wisconsinu, jižní Minnesotě a Dakotě, pak v celé Nebrasce, Kansasu, Missouri a Texasu.

Český rolník v Americe na severu pěstuje hlavně kukuřici (kornu) vedle pšenice a brambor, však žitu nevěnuje velkou péči, jelikož jde špatně na odbyt; požívát pravý Američan jen chleba pšeničného. V jižních státech věnuje se zase veškerá pozornost farmáře pěstování bavlny (king cotton), která stala se skutečně královnou trhu světového.

Farmář, dostane-li vládní pozemky neb koupí sobě lacino půdu nevzdělanou [akr *) od jednoho dollaru výše], musí podstoupiti notný kus práce, nežli si pole přispůsobí k orbě. Má-li pozemek na prérii, musí vyorati drn a zničiti bující plevel a je-li v lese, musí stromy dříve poraziti a spáliti. Nyní teprv postaví si prozatímní barák, v němž třeba i delší dobu stráví, nežli zmůže se na lepší stavení. Sousedé ovšem dle možnosti ho podporují a pro první čas založí ho dostatečným množstvím drůbeže i vepřového dobytka, jehož chov jest pro farmáře na severu tak důležitým, jako chov hovězího dobytka ve státech jižních. Je-li farmář pracovitý a spořivý, může časem zbohatnouti, ač-li ho nestíhají živelní pohromy, jako prérijní požár, na západě velmi častý, stěhovavé kobylky na prériích a velké povodně.

Pravým dobrodiním farmáři jest to, co mu v Čechách bylo svízelem: četná rodina, nebo pak nemusí platiti drahé síly pracovní, ale veškerou práci polní odbude si sám se svými lidmi, k čemuž mu výborně slouží stroje, které má Američan ke všemu. Lacinější koupí si farmář sám a dražší kupuje si vždy několik dohromady, v jichž upotřebení se pak střídají.

Český rolník v Americe z českých přistěhovalců uchová nejdéle své zvyky prvotní, neboť přichází s cizími živly velmi málo do styku a proto i český jazyk nejdéle na farmách v Americe se udrží, kdežto v městech kráčí rychle zkáze vstříc a ihned zanikne, jakmile zastaví se přistěhovalecký proud. Farmář, jenž po celé jaro i léto do úmoru pracoval, má v době zimní úplný odpočinek a tu dlouhou chvíli na samotě krátí si čtením a proto jest nejhorlivějším odběratelem amerických českých novin, zvlášť týdenníků, jako „Pokroku Západu“ a „Slavie“, které ve farmářích mají své hlavní odběratele. Vůbec možno říci, že na farmách uchoval se nejzdravější živel z českého přistěhovalectva, které ve městech rychle béře na sebe zvyky jiných národností, jako na př. Irčanů, což ostatně blízkým stykem velmi snadno si vysvětliti možno. Čeští farmáři také s ochotou podporují i značnými prostředky peněžitými jakýkoliv podnik národní a oni to také byli, kteří ujali se první myšlenky, založiti český list v Americe, což stalo se v St. Louis, Missouri.

Americká čeština má arci některé zvláštnosti. Lid český přijímá tu do obyčejné mluvy rád slova anglická, jako fenc (plot), drink (nápoj), haus (house) = dům, lajsens (licence) = úřadní povolení, fajt (fight) = rvačka, fajtovati se = práti se, kára = vagon, lejrot (přetvořené railroad) = železná dráha a p. Za to počešťuje si nebo aspoň přispůsobuje mnohá jména anglická, zvláště měst. Stůjtež zde některé pří-

*) Akr = 0,450 hektarů, čili 0,704 jitra rak.

klady. Z Kalifornie povstala Kalafonie, z města Kewaunee ve Wisconsinu — Kyváň, z Milwaukee tamtéž — Milvánky nebo Milvóčky, z Wahoo v Nebrasce — Na váze, z předměstí newyorského Morrisanie — Marazín. —

Že ostastně jazyk český u Američanů požívá náležité vážnosti, toho důkaz jest ten, že množství Irčanů a Němců (jako na př. v Kewaunee) naučilo se dobře češtině, hlavně ovšem z příčin obchodních. V Clevelandu (Ohio) jsou dokonce dva Češi „černé pleti", totiž černoši, kteří se naučili česky.

Mnozí krajané mění své jmeno v anglické, což děje se někdy z neuvědomělosti, někdy z praktické potřeby, zvláště když Angličan některé jméno české ani vysloviti nemůže. Kdo by na př. hledal v Cookovi — Kuchaře, v Hudsonu — Hudce, v Collarovi — Koláře, v Jonesovi — Čanského, v Petrgelikovi — Petržilku, ve Foxovi — Lišku, v Blackovi — Černého a v mistru New — Novotného?

Děti českých rodičů, zvláště tam, kde navštěvují školy anglické a stýkají se s mládeží americkou, bohužel zhusta přestávají se hlásiti k národnosti české; sám znám mnohé rodiny české, v nichž děti se svými rodiči jen anglicky mluví.

Nicméně značná většina Čechů amerických se stará pokud možno, aby děti jejich byly vychovány v mateřském jazyku a za tou příčinou všude, kde Češi ve větším počtu pohromadě bydlí, jsou zřízeny česko-anglické denní neb aspoň nedělní školy svobodomyslné i katolické, kteréžto poslední jsou obyčejně při českých farách. Nejvíce škol jest vydržováno jednotlivými spolky, z nichž první místo zaujímají svobodomyslné československé podporující spolky (Č. S. P. S.), které ustavičně rostou. R. 1885 navštěvovalo nedělní české školy celkem 1146 dětí a denní 553; na nedělních vyučovalo 21 učitelů a na denních 10. Žáků jest nejvíce v Clevelandu a Chicagu.

Spolkový život mezi Čechy americkými velice jest vyvinut, tak že existují mezi nimi všechny možné druhy spolků, jichž hlavním účelem jest podporování členů v čas nemoci a vyplácení úmrtní podpory. Nejrozšířenější však spolky jsou řády Č. S. P. S. (československé podporující spolky).

Koncem roku 1883 měla jednota tato 99 sborů čili řádů s 5540 údy, koncem roku 1884 měla 112 řádů a 6141 údů. Do 31. prosince 1884 měl celý spolek celkem 128, 259 dollarů jmění.

Jako svobodomyslní mají své spolky Č. S. P. S., Č. S. P. O. a různé sokolské jednoty, tak také katolíci mají své řády různých „rytířů", jako rytířů sv. Václava, sv. Jana, atd. s neobyčejně fantastickou uniformou, jejíž původ by neurčil ani nejlepší znatel krojů; rozumí se, že kord nebo ohromná šavle scházeti nesmí. I svobodomyslné spolky nevyhnuly se tomuto pentličkářství *), jakž jsou nám toho důkazem spolky střelecké, jako na př. Táboritů, kteří při vyrukování pro samé porty, šavle, pušky a revolvery sotva se hýbati mohou. Spolky tyto, jichž zásady (vzájemná

*) Vadu tuto pěkně líčí J. V. Čapek ve svém humoristicko-satyrickém románu „Rytířové", který vyšel v omažském „Pokroku Západu" r. 1884.

pomoc v čas potřeby) jsou celkem dobré, svedeny byly k výstřednímu vojáčkování některými listy a vzorem německých a irských spolků.

Čech po většině uchová si v Americe svou povahu, jakou měl doma; jest spořivý, anižby lakotil, žije dle svých poměrů dobře, miluje mírně pivo, whisku pije málokdy a celkem dbá zemských zákonů, tak že Češi vykazují poměrně nejmenší počet přestupníků zákona. Způsobem tím podobají se nejvíce Němcům, s nimiž také pro stejné zvyky i potřeby životní co nejlépe se snášejí, při čemž jim rozdíl národnosti pranic nevadí; jestiť americký Němec příliš Američanem, aby vyhledával neužitečných národnostních sporů. Čech snáší se také dobře s Irčanem, ačkoliv mezi nimi jsou již podstatné rozdíly. Irčan jest vždy veselý, ustavičně si zpívá nebo pohvizduje a miluje nade vše „whisku“, kterou pije v dávkách neobyčejných, tak že mnohý po 365 dní v roce z nadšení nevychází. (Dokončení.)

Román na bojišti.

Z upomínek na poslední válku rusko-tureckou.

Napsal **Servác Heller.**

(Pokračování.)

III.

Anna Davidovna.

ýjev u pahorku v nádherném stromoví učinil na nás mocný dojem, neboť bylo nepochybno, že se tu odehrál akt bolestné rozluky dvou mladých, milujících srdcí. Mladý důstojník kvapí na bojiště, a dívčino srdce svírá teskná předtucha, že jeho miláček v boji vykrvácí . . .

„Neznáš tu dívku?“ tázal jsem se přítele.

„Neznám,“ odpověděl mi. „Od opovězení války přibylo sem mnoho dam, zejmena z pobřežních měst na Černém moři, ale všechny skoro chystají se dále do kraje. Jenom některé chtějí býti blíže bojiště, snad aby spíše a častěji nějakou zprávu o svých milých obdržely. K těm náleží, jak se zdá, také ona mladá dáma; zdejší žádným způsobem není.“

„Ale nezkušená je zajisté,“ prohodil jsem bez zvláštního úmyslu. „Ubožák chtěla svého miláčka zadržeti, jakoby vojáku na vůli bylo zůstaveno, chce-li do boje či nic.“

„Myslím, že té dívce křivdíš,“ opravoval mne přítel; „miláček její bude asi jedním z těch, kteří dobrovolně od otce, matky a milenky se odtrhli, aby za osvobození Balkánu bojovali. Snad mohl Mikuláš

Vladimírovič Potačev zůstati doma nebo někde na blízku u posádky a kvapí svévolně tam, kde kyne smrt neb sláva.“

„Buď si tomu, jak buď,“ odvětil jsem, „politování hodna jest ta dívka každým spůsobem. Tak mladá a krásná . . . ! Co bych za to dal, kdybych zvěděl, kdo ona jest! Snad naskytne se mi někdy prodlením války příležitost . . .“

„Záleží-li ti na jejím jménu,“ vpadl mi do řeči můj druh z mládí, „vyzvím ještě dnes, čeho věděti si žádáš, a nevyzvím-li dnes, napíšu ti to jistě zejtra do Oděsy.“

Rozumí se, že jsem přítelovo nabídnutí ochotně přijal. Procházejíce se dále vonným parkem, zamluvili jsme záhy krásnou milenku Mikuláše Vladimíroviče a zapomněli na ni posléz docela, až jsme pojednou novým zjevem na ni zase živě byli upomenuti. Vystoupivše z hustého stromořadí na prostornou lučinu, odkudž na cestu ku přístavu bylo viděti, spatřili jsme pojednou, jen málo kroků před sebou — Mikulášovu milenku.

Stála nepohnutě a hleděla upjatě tam, kde les stožárů z kalné vody k nebi strměl. Stála hluboce zamyšlena, a po líci splývaly jí těžké slzy. Teprve nyní měli jsme příležitost prohlednouti si tvář její sličnou, lahodnou, ostře rýsovanou, plnou mladistvého ohně s výrazem neobyčejné citlivosti, sdružené se značnou energií vůle a bystrostí ducha. Mírně zahnutý nos, velké hnědé oči s rozšířenými zřítelnicemi, bělostné, poněkud vyklenuté čelo, nad nímž zpod širokého slaměného klobouku silné prameny havranního vlasu na povrch se tlačily, plné šťavnaté rty půvabných rysů a kulatá brada s rozkošným důlkem doplňovaly harmonicky dívčinu tvář lepou a neobyčejně vnadnou. Postavy byla dívka prostřední jenom, ale přece imposantní a všechny zjevné tvary jejího těla svědčily o kypícím zdraví.

Pozorovali jsme chvilku s rozkoší a opravdovým soucitem to děvče krásné, láskou zanícené a bolem schvácené, pak ale, nechtíce ho vyrušiti z proudu myšlenek a citův, jež mladým duším tak posvátny bývají, obrátili jsme kroky tiše nazpět a vrátili se do města.

Druhého dne ráno doprovodil mne přítel do přístavu a tu spatřili jsme opět onu dívku, stojící na vršku, odkudž nejlépe viděti bylo na odjíždějící lodi.

„Kdo jest ona mladá dáma?“ otázal se můj soudruh policejního pristava, kterýž ve přístavě službu konal.

„Jest to dcera plukovníka Jastrebova, kterýž komandován byl ke kavkazské armádě,“ odpověděl pristav. „Jmenuje se Anna Davidovna, nemá již dávno matky a jest nyní hostem u velkokupce Mochanova, jehož zajisté znáte. Starý Jastrebov má pěkný statek nedaleko Charkova; jeho synové slouží u vojska a odešli na bojiště; Anna pak zůstala se starou tetkou a svou bývalou vychovatelkou doma, aby pomáhala hospodářství spravovat. Avšak dlouho tam nevydržela. Dopsala záhy Mochanovu, kterýž je ujcem jejím s matčiny strany, a vyžádala si pozvání do Nikolajeva. Proč po našem nudném městě zatoužila a zda-li se tu dlouho pozdržeti hodlá, nemohu pověděti.“

Než ochotný policejní úředník výklad svůj ukončil, zaznělo z přístavu druhé zvonění a já rozloučiv se s přítelem odkvapil jsem na loď.

* * *

„Což nepluje nazpět „Taurida?" tážu se v přístavišti kasíra paroplavební společnosti, vida, že lidé na jiný parník vystupují.

„Nikoli," odpověděno mi; „do Oděsy nepojede „Taurida", nýbrž „Mithridat". Na další otázku, proč že ta změna se stala, odpověděl kasír, že „Taurida" nemá nákladu... A „Mithridat?" „Má vojenský!"

V tom nebylo nic nápadného, ale ovšem znepokojila nás, kteříž jsme odjížděli, neobyčejná zápověď, kouřiti ve přístavišti a všude na lodi „Mithridat". Jinak zapovídá se toliko kouření v kajutách; co to asi znamená? Seznali jsme brzy příčinu tohoto opatření: „Mithridat" měl veliký náklad střelného prachu a třaskavých kulí. Bylo nám zpočátku při tom jaksi nevolno, ale záhy uvykli jsme domnělému nebezpečí, a když jsme se opět ocítili mezi tichými, unylými břehy Bugu, začali jsme potají i kouřit, ovšem opatrně, aby stráž neviděla a nikam ani prášek horkého popele zaletnouti nemohl.

Plujeme rychle dolů po Bugu a nalezáme nové, na březích ukryté batterie, kterých jsme při plavbě proti vodě ani nebyli zpozorovali. Jinak nic zvláštního. Po Bugu plují klidně plachtové koráby a plavci na nich jednotvárně si popěvují. Rackové poletují nad vodou, jako na moři. Nudná plavba! Jděme raději do kajuty!

Asi po dvou hodinách vylákalo nás na palubu ústí Bugu. Velkolepý obraz! Břehy šumného veletoku rozstupují se ustavičně a pravidelně dvěma parabolickými oblouky a ustupují pak docela nazpět — zde končí řeka a nastává liman. Ale zde trčí také na obou březích batterie s černými děly a na pravém břehu ústí zřízeno opevnění, podobné očakovskému, arci mnohem menší, ale přece tak silné, že vchod do Bugu nepřátelským lodím skoro nepřístupným činí.

Následující plavba limanem a kolem Očakova neposkytla nic od včerejška nového. Ale za to je dnes zajímavější plavba širým mořem. Došla totiž včera večer zpráva, že se blíží Hobart paša s tureckými broněnosci a následkem této zvěsti byly zakotveny nové řady mechanických torpéd na širokém pruhu moře, daleko před Očakovem, kde včera ještě bylo úplně „čisto". Nastala nám opět svrchovaně opatrná plavba vedením malého vojenského parníku. Podivná situace: seděti na palubě parníku s prachem a třaskavými kulemi, a plouti těsně mezi rozestlanými torpédy! Však nedosti na tom: na kapitánském můstku strhl se nepokoj; kapitán a oba důstojníci ukazují si, držíce v rukou dalekohledy, to a ono na obzoru mořském, a plavec, který vzhůru na stožár byl komandován, oznamuje nesrozumitelnými nám zvuky kapitánovi svá pozorování. Po druhém provazovém žebříku leze na stožár mladší lieutenant, pátrá chvíli do kola a opatrně zase slézá. Vypravuje cosi s živými posuňky veliteli parníku, což mezi cestujícími poplach působí. Na stožár leze starší důstojník, a posléz s mohutným binoklem sám kapitán. Neumíme si podivné to kutění jinak vysvětliti, než že se skutečně již blíží turecké válečné loďstvo a že co nevidět na nás začnou padat cen-

tové projektily. Ale proto přece jsme klidni — aby lehký transportní parník neutekl těžkým fregatám! . . . Na kapitánském můstku trval nepokoj tak dlouho, až se ukázalo, že to způsobily poplach dva ruské vojenské parníky, kteréž z Oděsy někam do Sevastopolu na výzvědy byly poslány. A tím časem objevil se nám také na obzoru břeh oděsský.

IV.

Na rumunské dráze.

Konečně rozlétla se zpráva, že ruská armáda začne operovat a že každým dnem přechod přes Dunaj se musí očekávat. To byl ovšem kategorický imperativ, abych tlumok sešněroval a do Rumunska pospíšil. Hlavní stan velkého knížete Mikuláše posunut z Kišiněva do Ploješti, a tím vytčen mé pouti nejbližší cíl.

Byla to nepříjemná cesta z Kišiněva do Ploješti, nepříjemná od té chvíle, co jsme přesedli z ruských vagónů do rumunských. Nevím ani, čím to bylo, že mne jakási tesknota projala, když mi na hranici, v Unghenách, ruští důstojníci průvodní list pro Rumunsko vidovali. S jakýmsi tichým bolem hleděl jsem nazpět do krásných vrchů a šťavnatých údolí besarabské „pouště", nejinak, než jakobych se byl loučil s otčinou. Sám ani nevím, bylo-li mi líto veselého, tučného a pohodlného života v ruských městech, aneb tísnila-li mne bezděky okolnost, že spěchal jsem na bojiště, abych byl svědkem velikých činů ruského junáctva, že spěl jsem vstříc snad velkým útrapám a různým nebezpečím . . . „O Rus!" povzdychl jsem si několikráte s Puškinem a pohroužil se ve chmurné myšlenky.

Avšak v této sentimentální náladě, kterouž arci záhy potlačiti bylo potřebí, nespočívala nepříjemnost cesty — nepříjemnosti byly zcela prosaické, všední, massivní. Nejprv velké sklamání. Četli a slyšeli jsme na Rusi ustavičně, že jsou rumunské dráhy ve správě ruské, že mají ruské peníze v Rumunsku na dobu války nucený oběh s kursem zákonně stanoveným, a ono bylo ve skutečnosti zcela jinak. Již v unghenské přijímací stanici nerozuměl nikdo rusky a papírový rubl nechtěli u kasy ani vidět. Tedy měnit, ale kde? Rumuni nemají tu měnáren a židů měňařů netrpí zde Rusové.

„V ruské celní kanceláři vám snad peníze vymění, ale já nemohu přijímat než franky," pravil mi rumunský kasír. — Jdu tedy nazpět do ruské kanceláře, ale tam mají jenom rakouské dukáty s náramně mizerným kursem. A přece jest prý to nejvýhodnější měnění ruských papírových peněz. Nuže dobrá, béřeme tedy dukáty. „Bankéř" je — ku podivu! — Rakušan, a nemá ani jediného franku. Avšak nazpět, k rumunskému kasírovi! „Zde jsou dukáty, vezměte si za jízdní lístek!" — „Vezmu, ale jenom po 10 francích, chcete-li . . ." — „I zač chcete, jenom mi dejte už lístek; slyšíte přec, že se už po druhé zvoní!" „Nemáte na spěch, u nás tak velice nekvapí," odtušil flegmaticky kasír. „Ale potřebujeme drobných, dukát přece lámati nemůžeme!" — „Tak mi dodejte vy, vždyť tu máte drobných na vozík!" — „Nemohu, jsou spočítány; prosím o stříbrný frank!" — „Ale kde ho u čerta vezmu?"

volám. už nervósně. „Na celé stanici nemá nikdo za dukát franků. Zde vezměte si za ten frank ruských drobných stříbrných, ale rychle, musím ještě odevzdati zavazadla!“ ... Konečně přijal kasír milostivě za frank asi trojnásobný obnos v ruském stříbře a vydal mi lístky do Jas, dále prý to nejde. A do Jas jsou jenom asi dvě hodiny jízdy!

Hledám své kufry — vynesli je na perron, a nejsou ještě odevzdány. Zpátky s nimi, na váhu! Zvoní se po třetí. „Pospěšte si, zvažte a přijměte tu bagáž,“ volám na rumunského „bagážového“ kasíra, „vlak odjede!“ — „I ať si k čertu odjede,“ odpovídá mi klidně, „však vy ho do Jas dohoníte!“ ... Ohlížím se a vidím, že přichází ještě několik ruských důstojníků, také se zavazadly. Měli tutéž potíž, jako já. Teď už věřím, že nám vlak neujede, ačkoli se zvoní již — po čtvrté! Konečně nás vecpali do uzounkých a k udušení parných kupé. Sedíme a lapáme těžce horký vzduch. Zvoní se po páté. Ale vlak se dosud nehýbá! Přicházejí prohlížet pasů. Všechno v pořádku. Přicházejí prohlížet jízdních lístků. Nový zmatek! Máme skoro každý po dvou lístcích: kasír vydal nám po dvou dětských (polovičních) lístcích — že prý celých nemá, ale vlastně, aby starou zásobu dětských půlek vyprodal. Někteří mají po jednom lístku dětském a po jednom celém pro třetí třídu, kteréž při tomto vlaku ani není. „Šafář“ té kombinaci nechce rozumět, a pasažéři zase nerozumějí jemu, poněvadž neumí jinak než „moldavansky“. Křik ve všech jazycích zeměkoule. Konečně to inspektora dopálilo: praštil dveřmi, vykřikl venku „gata!“ (hotovo!) a nechal nás i s dětskými lístky odejet.

Nová pochybnost: jeden po druhém vzpomínáme si, že jsme nedali ve všeobecném zmatku svých zavazadel na rumunské celnici prohlednouti. Smích a veselost, co z toho asi pojde? „I nic,“ praví jakýsi rumunský úředník, kterýž byl na první stanici přisedl. „My tu máme nyní celnici jenom pro forma; každý si může přinésti co chce. Co je nám do toho?“ První moudré slovo na rumunské půdě!

Jedeme, ale velmi nepokojně. Každou druhou hodinu musíme přesedat — sami bozi vědí, proč? Jediná trať, a přece honili nás ustavičně z vlaku do vlaku. Do Galacu na př. přijeli jsme o 2. hodině v noci. Ti šťastní smrtelníci, kteří v Galacu zůstati měli, vystoupili a pozorovali v ranním šeru ruskou stráž na vysoké kulovaté skále, zrovna nad nádražím, a naslouchali vzdálenému hřímání děl. Patrně dávali si někde níže Rusové a Turci přes vodu „dobré jitro“. — Většina cestujících ve vagónech klidně spala. Najednou poplach: konduktéři burcují ubohé spáče pokřikem: „Kdo dále jede, na Brajlu, přesedat, honem!“ Všechno skáče rozespalé s kufříky, vaky a uzly z vagónů a utíká ku protějšímu vlaku. Ale zde křičí zase konduktér, vida to stěhování národů: „Kam jedete? Kam vás to čerti nesou?“ — „Přes Brajlu do Ploješti! Do Bukurešti!“ odpovídají hlasy z davu. „Zpátky, zpátky!“ křičí zase konduktér. „Jen ti mají přesedat, kteří ve Brajle vystoupí. Kdo dále jede, ať zůstane sedět!“ Národové stěhují se úprkem nazpět do svých vagónů. Zase smích a proklínání ve všech jazycích. I ruská stráž tam nahoře na skále se směje — vypadali jsme v tom poplašném zmatku zajisté velmi fraškovitě.

Kdyby byl někdo s to' býval to všechno spočítat, bylo by vyšlo na jevo, že se od Ungheni do Ploješti na jedné trati (poněvadž jiných není) zcela zbytečně přesedalo aspoň dvacetkrát. To je rumunské. Na ruských dráhách jede člověk sta mil a nepotřebuje přesedati třebas ani jednou, ale v Rumunsku musí si držet — na některých tratích — kufr pořáde v rukou. A pak to prohlížení lístků! Já aspoň měl jsem z Jas do Ploješti zcela bezvadný lístek, a konduktér přicházel přece téměř po každé stanici, prohlížel jej na líc a na rub, snad není-li padělaný, a sotva že byl odešel, vrátil se zase, jakoby byl něco zapomněl, a prohlížel si mne od hlavy k patě, jakoby byl chtěl vypátrat, nemám-li v kapsách dynamitové patrony. Za hodinu byl tu zase a za půl opět, až ho posléz všeobecný smích na dobro zahnal.

A to pohodlí! Je-li nával, musí polovice cestujících pořáde stát, a zavazadla hází si ze zoufalství druh druhu, soused sousedu na klín, poněvadž jich není kam položit. V takových okolnostech, když není kde sedět a kde stát, mohou se — honni soit qui mal y pense — zcela slušně dámám mužské klíny za sedadla nabízet... Kdo sedí, nesmí za žádnou cenu povstat, neboť na jeho místo sedne si ihned někdo jiný a pak je místo na dobro ztraceno. Vagónů bylo r. 1877 dosti — přivezli je Rusové, ale rumunští inženýři ruských vozů neradi užívali, snad aby se jejich chatrné lokomotivy nezadychaly. Následkem toho stávalo se někdy, že cestující vůbec ani do vozů se nevešli, a musili státi venku na prkně podél vagónu, držíce se za provaz, kterýž péčí dopravního úřadu od jednoho konce vlaku ke druhému ve přiměřené výšce napjat byl. Takto jel jsem sám z Galacu daleko za Brajlu, stoje na stupátku, drže se provazu a zpytuje krásu okolí — koleje železné dráhy čněly toliko několik palců nad hladinu řídké bažiny a prohýbaly se, jakoby na elastických pražcích byly spočívaly. Opodál blýskal se veletok Dunaje, a naproti zřeli jsme v ranních červáncích uzardělé vrchy dalekého Balkánu. Konečně nás, hladové a žíznivé, uvítalo Ploješti.

IV. Hlavní stan v Ploješti.

Z nádraží, kolem něhož malý tábor vojska byl rozložen, je do města dobrá půl hodiny cesty, ale fiakr, jehož jsem v babylonské vřavě důstojníků, lékařů, obchodníků, úředníků a touristů, z nichž každý povoz aneb aspoň místo v nějakém povoze chtěl dostati, šťastnou náhodou a tvrdým rublem si získal, urazil tu cestu za deset minut. Bílé, plechové střechy kostelů a některých větších budov svítily ostře v záři planoucího slunce, a ulicemi táhly oblaky líného prachu. Město Ploješti je nevýstavné — samé skoro přízemní domky, na mnoze jenom chalupy, ale všude zahrady, jako na vesnici. Dlažba je stlučena z jakýchsi kulovitých buližníků a smetí všude hojnost. Nejlepší partií jest veliké náměstí a zároveň tržiště na koně, voly a jiný dobytek, seno, zeliny a ovoce; avšak i zde je patrový dům vzácností a půda učiněné hnojiště. Za doby tohoto vypravování bylo v Ploješti nad míru živo, a přítomnost hlavního stanu dodávala městu také malebnosti. Nejen před městem, podél dráhy a silnice, nýbrž i uvnitř, v každém nádvoří a v každé soukromé zahradě bělaly se vojenské stany, hlavně důstoj-

nické nebo úřadní, a před byty generálův a ještě vyššího panstva stály ustavičně stráže. Ve stanech pak bylo viděti píšící vojáky a rokující důstojníky.

Prvním cílem mým byla kancelář hlavního štábu, abych zvěděl, kde bydlí novellista Vsevolod Krestovskij, kterýž byl tehdá poručíkem (se třemi zlatými hvězdami) u gardových dragounů a dopisovatelem úřadního listu „Pravitělstvennyj Věstnik“ v Petrohradě. Našel jsem ho ve společnosti veselých soudruhů v soukromé jídelně. Byli po obědě a zapíjeli červené rumunské víno, poněkud tvrdé, ale jinak obstojné. Uvítali mne vlídně, ba více než vlídně, skoro po kozácku rozmarně. a stará hospodyně musila mi zvlášť připraviti masitou omelettu — parádní jídlo té doby. Nasytili a napojili mne výborně, a když takto tělo bylo obstaráno, posadil mne Krestovskij do kočáru a dojel se mnou k velkému knížeti Mikulášovi, vrchnímu veliteli aktivní armády, abych obdržel dovolení, zdržovati se všude mezi ruským vojskem. Po odbytých formálnostech propustil mne Krestovskij na svobodu a já zahájil jsem ihned studium města a sledování událostí.

Vstoupil jsem, byv dosud touristou, do počestného pořádku válečných dopisovatelů, a prvním předmětem mého pozorování byli kollegové moji sami a jejich málo závidění hodná činnost. Zůstávali jsme většinou v hôtelu „Moldavia“, jednopatrovém to jenom, ale přece největším a nejlepším hostinci šťastného Ploješti („šťastným“ nazývalo se tehda Ploješti proto, že se od počátku válečné zápletky, do něho valily bohaté proudy ruského zlata a stříbra). Rozumí se ovšem, že v „Moldavii“ bydleli jenom dopisovatelé novin nehrubě bohatých, kdežto velmožové žurnálů anglických a amerických zvláštní dvorce najaty měli a v zahradách pod vzdušnými stany nedaleko svých koní a vozů tábořili. Tážete se, co že dělali v Ploješti páni dopisovatelé? Po rozličnu. Někteří byli jako rtuť, a myslíce, že jsou skutečně již na „bojišti“, vstávali v 5, v 6 hodin ráno, vyjížděli na koních nebo v číslovaných kočárech na tu neb onu stranu za město, aby se přesvědčili, zda-li v okolí něco se neděje. Jiní spali klidně do 8 hodin, oblékali se zvolna, kouřili z oken více nebo méně špatná rumunská cigara a sestupovali pak klidně dolů do zahrady nebo restaurantu ku snídani. Zatím přiblížila se doba návštěv — jedni odjížděli ve frácích a bílých rukavičkách, druzí jen tak, jak obyčejně chodili, ale všichni za stejným účelem: informovati se, jak věci stojí. Program byl tedy zkrátka tento: dopoledne sbíraly se zprávy a informace, odpoledne se psalo a večer odpočívalo se při láhvích. Pobyt korrespondentů v Ploješti byl jen jakousi průpravou a mírnou předehrou perné služby, která jich čekala, a totéž mohlo se říci o vojácích, kteří zde tábořili.

Život v Ploješti byl něco zcela jiného, než jak si obyčejně představujeme hlavní stan výkonné armády. Kdyby bylo Ploješti město pěkné, čisté a příjemné, byl by člověk myslel, že je někde ve vojenských lázních. Lesk generalských uniforem a všelikého důstojnictva nutil i civilisty co možná do parády, a poněvadž pro nesnesitelné někdy vedro pěšky choditi téměř nemožno bylo a nad to ještě za neslušné se považovalo, neměli fiakři ani chvilku odpočinku a po ulicích řinčely ve skákavém letu ustavičně kočár za kočárem, čehož před tím v Plo-

ješti asi nikdy nebývalo. A poněvadž už za starých časů právem se říkalo: „Ubi Mars ibi Venus" (Kde Mars, tam i Venuše), viděl's a potkával's všude, jako někde v Ostende nebo ve Trouvillu, mladé elegantní dámy, na nichž z daleka znáti bylo, že přišly sem z daleka. Na lázeňský život upomínaly také hostinské účty, a ceny všech věcí, jichž cizinec potřebuje.

O těchto cenách nabyl jsem ponětí hned po svém příchodu do Ploješti. Již na nádraží praveno mi, že je v celém městě i každá psí bouda pronajata, tak že prý sotva kde útulek najdu. „Nemají-li pro vás útulek v hôtelu „Moldavia" — doložil ruský důstojník, kterýž mne do poměrů hlavního stanu zasvěcoval — „nezbude vám nic jiného, než proseděti první den a noc v některé zakouřené krčmě." Takto připraven seskočil jsem u vrat hôtelu s fiakru a zazvonil v průjezdu dvakráte na znamení, že přijel cizinec, který si žádá komnaty. Přišel sám hotelier, muž prostřední, zavalité postavy v černém fraku a věda už napřed, co asi chci, pravil beze všeho úvodu: „Náhodou uprázdnily se dva pokoje, můžete si vybrati!" Šli jsme po dřevěných schodech do prvního a jediného patra a pak zasklenou pavlačí kolem samých dveří a malých, zamřižovaných oken, z nichž všelijaké mužské i resolutní ženské hlavy zvědavě na mne se dívaly. Hotelier uvedl mne do malého pokojíku, ve kterémž korrespondent pařížského listu „La France", maje věci už složeny, na rychlo ještě zprávu nějakou dopisoval. Komnata byla čtyři kroky dlouhá a tři široká. V rohu železná postel, opodál hnědý stolek s umyvadlem, malé zrcadlo v pozlaceném rámečku, dvě slaměné židle a zouvák — to bylo vše.

„Co stojí ten pokojík?" tážu se. „Čtyřiadvacet franků denně, to jest za čtyřiadvacet hodin," odpověděl vlídně hostinský. „Cože, čtyřiadvacet franků za den?!" opakoval jsem všecek ustrnut. „Tak jest!" odtušil s úsměvem hostinský. „Až přijedete po druhé, bude již státi čtyřicet!" Po tomto krátkém a důrazném vysvětlení obsadil jsem komůrku, jejíž jediné okénko na zasklenou pavlač vedlo. Francouz zapečetiv dopsaný list dal si odnésti zavazadla a odejel.

Hôtel „Moldavia" byla rozsáhlá budova, kteráž vnitřní prostor se tří stran obstupovala. Tento prostor byl vysokou dřevěnou mříží na dvě polovice rozvržen; jedna polovice tvořila dvůr s pumpou a řadou dobytčích chlívků, druhou byla pěkná zahrada s prostornou verandou. Na dvoře konaly se všechny domácí práce, váleli se psi a prasata; vedle, za mříží, pilo se víno, steinbruchské pivo nebo čaj a jedlo se stříbrnými lžicemi. Nebylo-li právě mnoho hostů v zahradě, stávali sklepníci podle zdi u kuchyně a okusovali vařené kukuřicové palice. Jídla byla slušná a ceny o něco větší než u Sachra ve Vídni. Za beefsteak platili jsme 5—6 franků, a na trhu stál tou dobou malý karpatský vůl 20 franků!

Večer každého dne scházelo se všechno cizí panstvo v zahradě hôtelu k večeři a jediné zábavě, již hlavní stan poskytoval. Zde sedávali v pestré směsici generálové a důstojníci všech šarží, diplomati, intendanční úřadníci a dopisovatelé novin. Dámy různého vzezření přicházely a odcházely. Sklepníci mohli si nohy uběhat. Hovor byl velmi hlučný, zejmena u stolů, kde seděli Francouzové. Bouchání zátek mísilo se s řinčením šavlí, zvoněním skla a chrastěním porculánu. K tomu všemu

hrál ještě cigánský septet, podivná to, unavující muzika: tři housle, kontrabas, dvě „bandury“ a dvě flautové harmoniky na spůsob starověkých „píšťal Panových“ dřely v podivném harmonickém zmatku všelijaké, většinou elegické skladby a tu i tam nějaký vídeňský valčík, jehož by ale Vídeňané sotva byli poznali. Hudci měli černý salonní oblek a hráli všecko z paměti. Not prý neznali. Při takovémto orkestru bavila se tedy honorace hlavního stanu asi do půl noci, někdy také déle. Mezi dnem nebývalo žádných četně navštívených schůzí, dílem pro zaměstnání, dílem pro horko a hlavně proto, že skoro každý v jiný čas obědval, někteří již o 12., jiní teprve o 6. hodině.

Tak míjel v unavující jednotvárnosti den po dni, až se konečně roznesla pověst, že hlavní stan v noci odjede. Kam, nevědělo se, ale hádalo se, že do Alexandrie. Opustili jsme tedy, arci že každý zvlášť, ještě téhož dne Ploješti, a tím začala i má Odyssea po bojišti..

Ještě než jsme se rozejeli, vzpomněl jsem si, odcházeje od Krestovského, na poručíka Mikuláše Vladimiroviče Potačeva.

„Ach, toho znám!“ zvolal vesele Krestovskij. „Jest to nadaný chlapík, a má velkou přízeň! Však ho asi častěji uvidíte — je přidělen ke družině náčelního generalního štábu výkonné armády. Já vás s ním seznámím!“

(Pokračování.)

Zpěvník Jana Buriana.

Od **Svatopluka Čecha.**

(Pokračování.)

Já přijal obě. —
Rozpaky mně pouze
byt působil; o místo byla nouze.
Tu „výminkářka“ poskytla mi radu;
tak zveme stavení za dvorem vzadu,
půl dřevěné a dlouhým věkem sivé.
Tam bylo hnízdo Burianů dříve,
než děd můj vystavěl si stánek nový,
dům z kamene, krov na něm šindelový;
však později, když statek nechal synu,
byt výminkáři skytla chata šedá.
A když pak osiřela smrtí děda,
chtěl strhnouti můj otec vetešinu
a za ni vystavět si chlévy větší.
Leč dílo odkládal, jat jinou péčí;
i platy různými se záměr hatil,
až otce do hrobu zlý osud sklátil.

Bych záměr vykonal, byl rozum radou;
přec váhal jsem. Mně líto v pravdě bylo

stěn, které vábívaly duši mladou,
v nichž na sta zlatých památek se krylo.
Já vzpomínal si dob, kdy klouče malé
mne do chatrče svedla každou chvíli
dvě okénka, jež lemoval pruh bílý,
k té pavlači tam, stářím počernalé,
jež prohlédala listím starých stromů;
jak rád jsem na ní u dědečka stával,
když ku podobě něžných bud a domů,
sám dítě z pola, pilně vyřezával
klec rozmanitou pro družinu ptačí,
jež visívala řadou nad pavlačí;
jak rád jsem sedal ve světnici skromné
a nohou babičky, jež pestrou cetu
neb malý pamlsek vždy měla pro mne;
jak plesal jsem, když truhlu plnou květů
a ptáčat malovaných otvírala,
v ní směsí strakatou se probírala,
a křížky ukazujíc, uschlé vínky,
k nim družila let mladých upomínky,
neb starodávné vyjímala šaty,
jež plny byly várhánkův a stužek,
i navlečených mincí řádek zlatý,
jímž kdysi v kole vyfintěných družek
se pyšnívala ve sváteční zdobě —
ty zkazky, trosky zapadlého světa,
jenž mile zářil v její mladá leta
a spočine s ní navždy v temném hrobě.

Vždy ku předu! zní stále moje heslo
a neváhám, kde rozum s citem velí,
by před novotou zdárnou staré kleslo.
Leč tam, kde nové k boření jen čelí,
kde pro vrtochy jen či hrstku zlata
vnuk chladně kácí díla píle pracné,
jež předkům byla milena i svata,
kde s býlím škodným ničí květy vzácné
a z trosek svatyň bídné krámy staví:
tam, nevěřím, že sídlí pokrok pravý.

Když s otcem jako hoch jsem jezdil k městu,
vždy z daleka již hrdou, štíhlou věží
nám stará brána vyhlédala v cestu;
jak šedý hrdina, jenž vnuky střeží,
tu s cimbuřím a střechou jehlancovou
se týčila před tlupou domů novou.
A když jsme přijížděli k městu blíže,
líp jevila nám rozvětralé rysy,
směs ozdob kamenných a zbytky mříže,
jež spouštěla se na obranu kdysi;

pak viděti již bylo sošky šedé
a slabé stopy maleb; bystrým okem
jsi četl na výstupku písmo bledé,
jmen proslavených řadu s dávným rokem.
A když vůz projel začernalou branou,
tu dlouho ještě v ulic čilém ruchu
stín věže vlál mi hlavou zadumanou
a vidma velebná mi budil v duchu.
Ta hrdá stavba přetrvala věky
a slavně odrazila v divém čase
snad tisíckráte útočníků vzteky,
až za dnů, slonících se v duchů jase,
ji skácel rýč a špičák prosaický:
Kdys města otcové se sešli v radu
a shledali, že kolos romantický
je vozům obchodníků na závadu.
I klesl umělecký výtvor dědů,
jenž vypravoval slavné vlasti děje —
leč zato v město moderního vzhledu
teď kramářům vchod pohodlný zeje . . .

Tak mizí zbytky staré krásy všude
a zašlé síly, malebnosti sledy;
vnuk břídí cety střízlivé a chudé
neb skvostů zděděných jen odlesk bledý.
Ať rozum nad pokrokem vědy jásá,
cit poesie odstrčené želí
a vřavě zištné ustupuje krása.
Snad ještě zhaslých září odraz skvělý
sny pěvců krášlí jako západ nebe —
však pohleď do života kolem sebe
co z oněch lepot bývalých tu zbývá!
Šat, kraj i lid — vše střízliví a bledne,
vše zvolna v matnou jednotvárnost splývá,
a svět-li z toho scestí nevybředne,
jen z upomínek vnuci žíti budou
neb umrou spíše nekonečnou nudou.

Kam zavedly mě babiččiny šaty
a vyřezaná pavlač staré chaty!
Snad směšné jest, že stavbám věky tmavým
tu vetchou drobotinu po bok stavím;
však ač věc malá jest, mne jímá přece.
Vděk milý, příbuzný k mé duši dýchá
z té prostičké a sešlé předků klece,
v ní duch můj šepot srdcejemný slýchá:
„Přej žití staruše, jež ve svém klíně
tři pokolení v žalu, štěstí kryla,
přej žití opuštěné sirotině,

jež jediná tu ze svých sester zbyla,
snic nad milými troskami a hroby,
zvěst šepotajíc minulého děje
a teskně hledíc do přítomné doby
jíž nerozumí, jež se babce směje."
Nuž, ano, zůstaň! Dopřeď staré báje,
nechť lepší zisk by daly nové stáje . . .

Jest arci bědná, spustlá. Tráva hustá
jí z jara na zápraží ssutém vzrůstá
a prošlapaný práh se mechem zdobí;
zeď oprýskaná bortí se a drobí;
co ze dřeva, to červotoč a plíseň,
ba z vyhnilého rohu leckde tyčí
svůj řásný terč jak pavučiny tříseň
na tenkém hloubku houba trpasličí.
Zde v pustém okénku mříž rezem krytá,
tam svislý, prázdný rám se větrem klátí,
a v nitru jenom veteš rozmanitá,
směs braku různého a hamparátí.
Tu pavlač shora, podpory a trámy,
i stupně dřevěné, jež vzhůru vedou,
věk dlouhý oděl v barvu tmavohnědou
a pokryl hustě ranami a šrámy,
vše zbrázděno je, zryto červotočí
a praská hrozivě, kam noha kročí.
A v ohražení zvětralém i kusém,
jež hustě kolem pavlače se vilo,
z prkének, vyřezaných s prostým vkusem
do sloupců podoby, jen málo zbylo.
Kde nad ním houpaly se domky ptačí,
teď pavouk upřádá své lehké sítě
a stříška shůry zčernalá se mračí
nad srdcem, vykrojeným v temném štítě;
již sotva přečteš vespod. písmo stmělé,
rok stavby, jméno pána, zbožné přání:
„Chraň, Bože, toho domu bydlitele!"
Po střeše doškové mech bujný stele
své kypré koberce: tu zeleň svěží,
tam pěknou hněď. Čáp vetchý komín střeží
té střechy ubohé; čas proti blesku
jí hustě zavil hřeben do netřesku.

Tak stará chalupa se jeví v letě.
Leč za dne onoho, kdy v jejím nitru
jsem vykazoval bydlo staré Bětě,
sníh na těch doškách zářil v zimním jitru
a krápník ledu pochmúrnému štítu
dal náušnice křišťálových třpytů.

Je malá světnice tam za pavlačí,
kde děd můj s babičkou své sídlo míval,
jak v tichém hnízdě sivý párek ptačí.
I já tam, studentík, jsem hostem býval,
když zlaté prázdniny mě vedly domů.
Tam nad knihami veršů hlavu chýle
neb snivě vyhlédaje v zeleň stromů,
jsem prožil mnohé utěšené chvíle.
Tam stará Běta teď se usadila
se svojí dcerou. Byl to přínos chudý:
dva uzlíky a truhla všeho všudy.
Však jejich truhla ku podivu byla
té podobna, z níž babiččina ruka
kdys vynášela poklad zašlé doby
před oči dětské žasnoucího vnuka;
i zde jsem spatřil tytéž prosté zdoby
na bocích truhlice a těžkém víku:
o závod s duhou byly rozsypány
kol kolem pestrobarvé tulipány
a roje nevídaných mandelíků.

Já trochu nábytku jim přidal k tomu
a ruch se vrátil siré do světnice —
Tak z dálky přilétly do mého domu
ty chudé ženy jak dvě vlaštovice,
a myslím věru, do našeho kraje
že přinesly též první jara tuchu:
Led proudem uplynul, sníh v poli taje,
jas rozhostil se v otepleném vzduchu
a trhlinami šedé zimní chmury
k nám shlíží modro čarokrásné shůry.

(Pokračování.)

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Z české literatury.

Zlomky epopeje. Básně *Jar. Vrchlického*. Nákladem. J Otty. V Praze, 1886. Salonní bibliotéky čís. XLIV. —

Jest nám potřebí básníků, kteří by v době národního indifferentismu věřili v ideály. V době, kdy pobloudilé hlavy mezi námi si kladou otázku: Stojí-li vůbec za to, abychom národně žili? chceme slyšeti jasný, mužný zvuk mužného českého slova. V naší společnosti národní nesmí se nákaza rozšířiti až k základům. Vítáme každý hlas, který hydru neoprávněné pochybnosti tlumí v duši, který z přesvědčení nám praví: doufej a věř!

Vrchlický náleží k těmto zápasníkům ideálu. V každé jeho knize nalezáme sledy úsilovné duševní práce. A měř ji kdo chceš kterýmkoli loktem, vždy zůstanou rozměry nádherné. O tom nemůže býti sporu teď, kdy tolik skvělých důkazů mohutného ducha i neúmorné píle nám již podal. Jestliže však posud kde ozývá se nepřízeň, je to proto, že kde slunce svítí, bývá také stín. V obzorech tak rozlehlých, jaké vykazuje duševní jeho dílna, bylo by divu, kdyby nikde s míněním jiným se nestřetl, o jiné přesvědčení nenarazil. Ale v tom zajisté každý dobré vůle bude souhlasiti, že všecka jeho činnost básnická měla heslem pokrok, humanitu, pravdu.

Vždy ku předu a vždy výš, to k nám zní rovněž z jeho nejnovějších publikací. *„Zlomky epopeje“* jsou třetím článkem řetězu skvělých dějinných prospektů. Prvním byl „Duch a svět“, druhým „Perspektivy“.

K oběma přiléhá co nejtěsněji a jest dalším toliko rozvětvením ideí, které v oněch tak mohutně se byly manifestovaly. Není to opět pouze lavina žhavých lyrických reflexí, jimiž překypuje jiná kniha Vrchlického, „Sfinx“, s těmito všemi myšlenkově příbuzná.

I zde Vrchlický dal převážně přednost tvarům plastickým, epickému vypravování. Této okolnosti děkujeme řadu skvostně ciselovaných epických drobnomaleb, v nichž tu a tam vyskytující se živel lyrický přispívá pouze k mocnější působivosti mistrně komponovaného celku. Hned z počátku ovšem zarazí čtenáře přísně pessimistická „Symfonie živlů“. Člověk v ní praví: „Nic z ničeho jdu v nic!“ Ale na to vítěznou, byť ne optimistickou odpověď dává většina dalších básní cyklu. Již „Dary“, jedna z nejkrásnějších, poutá čtenáře plným kouzlem souzvuku. Bůh svěřil osud člověka třem andělům. Když tito od země vracejí se do nebes, ptá se jich, čím ulehčili trpký jeho osud, aby snáze nesl pouta odvěké kletby. První dal člověku spánek, a s ním mír, pokoj, zapomenutí. Druhý révu, nektar zlatý duchů, sílící křídla myšlenek. Třetí však poskytl mu dar největší — ženu, která je zoře citu, pramen vzpružení v každé strasti, kterou život trvá i hyne.

Hned v následující „Legendě srdce“ vytvořil Vrchlický rozkošný mythus o vzniku lidského srdce. To je báseň vskutku čarovná, kde

krásná, hluboká myšlenka vypověděna formou bezúhonné čistoty a zářivě poetického lesku. Dokud podobné práce bude nám současná poesie vytvořovati, neuvěříme, že by nastávala doba uměleckého úpadku.

„Štěstí Adonisovo“ jest vášnivým hymnem splněné náruživé lásky. Zajímava je vnitřní stavba této básně, kterou pokládáme za rozkošný filigranový kousek virtuosní techniky. Kdo zná podobné gravury starých řeckých lyriků i nejnověji jejich francouzských napodobitelů, dojista nám přisvědčí. Hellénskou reminiscencí, nad míru vděkuplnou, jest rovněž „Herodice“. V ní kultus antické krásy ozývá se zvlášť silným akkordem, který s licoměrným pruderismem moderní společnosti ostře kontrastuje. Neméně půvabny jsou „Tanečnice“. Kdo rozumí umění a má smysl pro jeho delikátní odstíny, pro každý nový a zajímavý tvar, jejž odhaluje, pro každou vnadnou linii obrysu, pro pel a hedbáv každého detailu, koho zkrátka zajímá vše, co s ním souvisí a pouhým povrchním přečtením se nespokojí, toho přemnohé básně Vrchlického naplní radostným zadostučiněním. K nim patří též „Tanečnice“. Jak jednoduchý motiv, a přece v kolik kouzelných obrázků se před námi rozvětvuje. Umění Celliniho oživlo v těchto slokách, které podobají se drobným starým kamejím. Zůstalo na nich zlato velkého starého umění, a jestli kde při umění, tedy o nich platí: ex ungue leonem. Vrchlický rád se pouští do podobných jemných miniatur a umí jim zachovati vzácnou uměleckou noblessu. V širších kruzích snad nenajdou tolik porozumění a ocenění. Ale každé umění není také zrovna pro všecky.

Na krásné formy antického torsa nás upomíná „Antinous“. Jím také uzavírá Vrchlický dobu rozkvětu antického světa a rázovitý, drsný „Spartacus“ zahajuje dobu úpadku. Statečný bojovník za volnost otroků hyne hanebnou smrtí na kříži. „Ó lidstvo,“ volá básník, „nežli vzplá jitra svit, co křížů ještě se vztyčí!“ — Realisticky živou scénu římského imperatorského dávnověku podává báseň „Caligula a Philon“. Rozpustilost zněvěstilého Říma a despotická libovůle césarova oproti neštěstí a hrůze, kterou před námi rozvinují slova žida Philona, tvoří účinlivý kontrast, jenž markantní kresbou detailů se ještě zvyšuje. Potom s krátkým přechodem otvírá nám již své zázraky renaissance. „Poslední triumf Petrarkův“ jest výtvor vzácné nálady básnické. Píseň pěvcova i děsnou smrť proměňuje v krásný, nebeský zjev. Báseň tato, psaná ve zvučných lahodných tercinách, jest nadšenou apotheosou lásky a poesie. K oné druží „Abelard a Heloïsa“ filosofii, ale láska na konec i tuto zatlačuje v pozadí. Báseň sama o sobě jest žhavým květem středověké erotiky, plným rosy a vřelosti. Zvlášť v oddíle posledním, který jest rozkošně kombinovanou, mistrovskou parafrasí začátku druhého listu Heloïsy k Abelardovi, seskupil básník veškerý oheň milujícího srdce v lyrický, hluboce procítěný akkord.

Jak stavbou, tak i skvělou základní myšlenkou vyniká „Eon z Hvězd“. V nadšeném horování Eonově ozývají se mnohé tóny, které v učení bratří českých našly výrazu určitějšího, systematického. Avšak jako jim, tak i smělému tomuto reformatorovi lidská zloba se staví vstříc. Čisté náboženství lásky, ideální dokonalost člověka nemohou snésti se s poměry světa ostatního. Konflikt dostavuje se záhy a vznešená idea podléhá hrubému násilí. Nicméně nedosáhlo též vítězství mrav-

ního. Když sveřepý Tellmark při hodování vrhl Eonovu hlavu v propasť se zpupným smíchem, že ač chtěl ku hvězdám, půjde nyní v mrákotnou hlubinu, hlava jako jasná, zářící hvězda se vznesla k nebesům. Tak bylo a bývá se všemi snahami ideálními. Básník posledního slova nedořekl, ale sami je vycítíme i mocný, ideální onen vznět, který v něm kotví. Vedle tohoto hymnu vždy vítězící myšlenky jest „Cid v klidu“ půvabnou idylou. Král přijel do Saragossy, s ním pyšný dvůr, nastaly zábavy a hostiny. „Kde jest Cid?“ ozvalo se najednou v kruhu dvořanstva. Pohřešil ho i král, vždyť byl Cid v nebezpečí a v boji nejsilnější jeho podporou. Proč neužívá s nimi radostí z dobytého vítězství, rozkoší míru a pohodlí? Don Fadrik, chtěje se vládci zavděčiti, pospíšil pro největšího ze španělských reků. Hledá Cida. Ten je v stáji, hladí po šíji svoji věrnou Babieçu, dává jí píti a míchá jí oves. Fadrik vyřizuje královské pozvání, ale Cid nemá se k tomu, aby ho uposlechl. Nemá času, má mnoho práce. Kůň po nesnázích války potřebuje ošetření, vlaštovici pod krovem smetla hnízdo bouře, dav lidí chudých, kterým třeba pomoci, čeká před branou. Vrchlický v této prosté, jednoduché kresbě postřehl i podal prostotu skutečné velikosti.

Motiv básně „Pietro Damiani“ připomíná poněkud „Torcquemadu“, avšak ani tam nemá prvotní originality. K užití dané a známé látky má ostatně právo každý umělec, záležíť především na tom, jak vlastní individualitou ji pronikl a co z ní vytvořil. Báseň Vrchlického má výtečně pochycený kolorit doby a idea, kterou autor ději podložil, jest jeho vlastní. Ne asketismus, odříkání se světa a jeho půvabů, ale konání dobra ať kdekoliv a kýmkoliv, toť pravdivý odkaz a pravé pochopení Kristova evangelia. Jak velikou jest ona prostá, neučená dcerka kejklířova i onen lákavému pokušení odolávající Battista proti fanatickému mnichu! Autor rozpor obou názorů illustruje silnými rysy zvlášť ku konci. Stavba celku je nad míru působivá, dramaticky stupňovaný děj vyznívá chmurnou tragikou. Z látek orientálních nacházíme ve *„Zlomcích epopeje“* barvité obrazy „Stráž před palácem Tamerlana“, „Spravedlnost“ a „Moudrost života“. K nim druží se a markantností koloritu je i překonává historická malba „Flagellanti“. Romance „Faust v Praze“ jest episodkou plnou života a doufám, že se brzy stane populární. Ale i této na pohled jen humoristické koncepci konečným nečekávaným obratem dodal básník hlubšího významu. Pointa jeho jest ušlechtilá a řízná zároveň.

Z moderních problémů nás nejvíce zajímá pařížská reminiscence na Buttes-Chaumont. Obrázek to bystře vypozorovaný, pravdivý v invenci i v důsledcích. Potom již úplně se ocitujeme na svojí půdě domácí. Básně „České písni“, „Při obnovení sochy Bruncvíkovy“, „Čechy“ a „Koruně sv. Vácslava“ jsou skutečné vlastenecké hymny, kalené ve výhni nejvřelejší lásky k domovině. Není v tom pouze výmluvná rhetorika, ale především hluboký, bezprostřední cit, který tím více oceňujeme, čím odvážněji nerozum i zloba otřásají základy naší národní existence. Pravdivé nadšení dýše z každé řádky. Je v duši tak důvěřivě milo, když je čteme, burácející ve spravedlivém hněvu, plné světla, plné zářivých nadějí v budoucnost. Je to opět týž básník, který už mnohem dříve, před lety byl ke každému z nás volal:

„Měj víru v ideál, jenž hvězdou zlatou
vždy tvému otci planul v snění, v práci,
měj víru, hada otroctví že patou
přec lidstvo zdrtí, jež se k světlu vrací;
že úsilím jen Sysifovo břímě
se pozvednout dá — ne však resignací,
že *hrdé* chce bůh, ne však *podlé* týmě;
měj víru, konečně že šťastné Čechy
když ty ne aspoň uzří tvoje děti,
měj víru, že nezhyne bez útěchy,
kdo zpíval zde jak pták na rodné sněti:
měj víru, láska že přemůže všecko . . .!

Takový dojem zanechávají v nás poslední akkordy „*Zlomků epopeje*“.

Dotkli jsme se pouze některých, ovšem vynikajících čísel sbírky, ač nikoli všech. Ale již z těchto ukázek patrna veliká ethická i poetická cena knihy, kterou svým čtenářům doporučujeme co nejvřeleji. Činíme tak s přáním, aby ono ryzí zlato myšlenek a ideálních zásad, jež v sobě chová, utkvělo jim hluboko v srdci.

Je nám to kniha vzácně drahá. *Fr. Kvapil.*

Rozhledy přírodovědecké.

Píše *Bedřich Katzer.*

(Dokončení.)

Statný les potřebuje ku svému vzrůstu hezky času, ba slýcháváme o tisíciletém *stáří mnohých lesů.* Podobá se však, že přectihodný věk takový sluší v obor báchorek, protože dle nejnovějších zpráv *K. Böhmerleho* (Öst. Zentralbl. f. d. ges. Forstwes. 1886, str. 77) stromy lesní v poněkud zdravém stavu dosahují stáří nejvýš 800 let. Buk, jilm, javor a jasan mohou dle něho dočkati se 300 let, jedle 500, modřín borovice a dub 600 a smrk i 800 roků. Dle toho zdá se, že stromy jehličnaté dočkávají se vyššího věku než stromy lupenité; a hlavně smrk, jemuž druhdy připisováno stáří nejvýš 5—600 let, všem vládne. Však podotknouti sluší, že Böhmerleho čísla odpovídají skutečným sčítáním kruhů dřevních, která bohužel málokde se provádějí, tak že jmenovitě v odlehlejších končinách Alp a Karpat asi mnohý obr stromový se pokácí, aniž kdo o náramném stáří jeho zví. Kdyby tedy nasazením trochy práce a pozornosti shledán byl někde dub na př. přes 800 roků starý, padl by tím ovšem vývod výše učiněný a lupenitým stromům dostalo by se ve staršinství předáctví. Ostatně padá na váhu, že mnohý starý veterán lupenitý vždy ještě se zelená, třebať už jest jen pouhou slupkou svého vzhledu někdejšího, kdežto jehličnaté stromy dostoupivše nejvyššího věku, pojednou odumírají.

Mezi plodinami, které les rok co rok nám poskytuje, vynikající místo mají *houby,* jimž připisuje se, protože mnoho dusíka obsahují, veliká *hodnota výživná* — dle nejnovějších výzkumů docela mylně.

C. Th. Mörner podjal se totiž práce umělými pokusy výživnost některých hub, hlavně těch, jichž nejvíce se užívá, vědecky přesně ustanoviti. Našel pak, že žampion (vedle neupotřebitelné pýchavky) chová nejvíc dusíka, totiž 7·38%, všechny ostatní houby méně, na př. smrž jedlý asi 5, choroš 1·8 a jiné dokonce jen asi 1 pcto. Však bylo by mylno domnívati se, že všecek dusík ten pochází z bílkovin ztravitelných a tudy jedině výživných. Na ty připadá ze všeho obsahu dusíkového mnohem méně než polovice, totiž v čerstvých houbách průměrně 1·6 proc. Při tom jest poměr ztravitelné bílkoviny k neztravitelným látkám dusíkatým v jednotlivých houbách velmi měnivý, u žampionu na př. jako 1 : 0·33 a u lišky někdy jako 1 : 2. Chtěli-li bychom tedy svou denní spotřebu bílkovin totiž 130 gramů ukrýti jedině čerstvými houbami, musili bychom snísti lišek aspoň 26·3 kilogramů denně, anebo žampionů 5·7 kilogramů. Uváží-li se, že tyto druhy poměrně jsou nejvýživnější, musíme nutně přidati, že houby mají náramně malou cenu živnou a že leda mají význam jako lahůdka.

O výživě těla a pochodech při ní súčastněných nabyto nejnovější doby několika velice pozoruhodných výsledků, které však většinou nelze krátce a přece pochopitelně naznačiti. Omezím se tudy na zprávu *o škodlivosti kalných piv* a rád dovolím komukoliv, aby věcný obsah její u příležitosti vmetal ve tvář vodomilnému šenkýři, který poctivé jméno pěnivého moku drze přikládá svým vitriol připomínajícím břečkám. Především dlužno poznamenati, že nebývalo jednoty soudu o tom, jsou-li kalná piva vůbec škodliva, a že ani vědeckým rozborem věc ta nerozřešena přesně a určitě. Některým lidem z toho nic není, byť vypili hektolitr kalu kvasničního, jiným už škodí jedna sklenice kalného nápoje, jehož požitku ostatně připisovány leckde povážlivé nepravidelnosti činnosti zažívací, ba i hromadná otrávení. Prvější poznal zkoumatel *Simanovsky* sám na sobě a také na dvou starých a vysmolených pijácích mnichovských, když jim dal píti mladé kalné, po případě uměle kvasnicemi zkalené pivo, které tudy nesmělo by býti vyčepováno. Bližší zkoumání příčiny škodlivosti vyjevilo, že pivo vůbec porušuje pravidelný pochod trávení a sice následkem účinu extraktu sladového, v něm obsaženého, kterýžto zhoubný vliv velmi zvyšuje přísada kvasnic, kdežto nadbytek jich podivuhodným spůsobem zůstává často beze všech následků pro pijáka. Protože však některá piva lze píti beze škody, ačkoli dosti značné množství kvasnic obsahují, tedy poznamenává *v. Petenkoffer* ke zprávě Simanovského, že snad ani kvasnice nejsou příčinou škodlivosti, nýbrž snad nějaké bakterie, které ve zhoubných pivech živoří. Avšak protože není znaků, podle kterých zdravotnický úředník a ovšem tím méně žíznivý host rychle a správně mohl by rozpoznati kalné pivo škodlivé od neškodného, dlužno kalná piva šmahem z prodeje vyloučiti. Ať si toho ti, jichž se věc týče, laskavě povšimnou!

Ty bakterie! Nikdo jich nevidí a přece příčina vší zkázy na ně se uvaluje. Už tedy ani ze skleničky pěnivé si člověk nemůže přihnouti bez obavy! — Ba prosté povzdechy takové v nynější době vševlády bakteriologie jsou pochopitelny, ač jest škoda, že hlasův opáčného smyslu neslýcháme nikdy. A přece jest bakterie zařaditi také mezi ústrojence velmi užitečné. Na př. o výživě rostlin dokázal nedávno

Duclaux, že nemohla by se díti nijak ze složitějších látek jinak rostlinám k udržení života příhodných, kdyby mikrobi složité živiny, jako jest cukr nebo mléko, dříve nerozkládali na tělesa jednoduchá: plyn uhličitý, čpavek, vodu a p. K těmto vývodům připojil *Pasteur* náhled, že bez pochyby také *život zvířecí bez bakterií* není možný, protože nejspíš všude přítomní mikrobi složité potraviny také jim musí příhodně rozkládati. Bez přísného důkazu jest to arci jen pouhé tvrzení na základě předpojatého náhledu, proti němuž důrazně se ozval *M. Nencki* (Arch. f. exper. Pathol. XX., str. 385). Dle něho činnost mikrobů v těle zvířecím není jiná leč cizopasná. Šťávy žaludeční o sobě stačí úplně k rozkladu a zažívání potravin a mikrobi pochod trávení svou činností vedlejší jen ztěžují a znepříjemňují, způsobujíce rozklad látek ve všelijaké těkavé sloučeniny a plyny, jako jest plyn uhličitý, čpavkový, uhlovodík, sírovodík a p., které nejen že jsou pro ústrojence bez užitku, nýbrž mohou jim škoditi. Kdybychom dovedli bakterie nadobro z potravin vyhostiti, byli bychom prý zbaveni obtížných a nepříjemných, nelibovonných výsledků trávení. Budiž tedy, že život rostlinný bez bakterií není možný; však život zvířecí bez nich prý mohl by obstáti lépe než nyní.

Trávení vydatné, ať už mohlo nebo nemohlo by se díti bez mikrobů, jest věc k zachování zdraví nevyhnutelně potřebná, a vedle něho ještě něco: náležitý spánek. V této příčině jest velezajímava nejnovější vymoženost: *nový způsob spaní.* Dr. *Meuli-Hilty*, lékař ve Švýcarsku, několik let už spává v jiné poloze než ostatní lidé, totiž *hlavou dolů* v posteli k hlavě silně skloněné a u noh až o 36 cm. povýšené. Tento způsob osvědčil se mu tou měrou, že radí všem lidem, aby svého dosavadního spaní s hlavou povýšenou zanechali a jeho rationelní vynález si osvojili. Uvádí pro to také řadu důvodů, z nichž největší váhu patrně připisuje vlastní zkušenosti, dle které po více než 4 roky, co spí hlavou dolů a nohama nahoru, nepocítil nejmenších tělesných nebo duševních obtíží. Nával krve k hlavě takový, aby mohl býti nebezpečný, prý nenastává, aniž také utrpí mozek nedostatečným prouděním krve. Zvláštních výhod poskytne nový způsob spaní při léčení mnohých nemocí, zvláště částí těla pod srdcem ležících, z nichž odtok krve velmi se ulehčí, anebo zase naopak souchotin, protože vproudění krve až do špiček plic se usnadní. Zdravému člověku pak přinese nový způsob spaní prý ten veliký zisk, že se bude cítiti mnohem čilejším, hbitějším a silnějším a že bude míti menší potřebu spaní, než při nepraktickém způsobu nyní obvyklém. (Arch. f. Physiologie, XXXVIII., str. 339.)

Ve příčině zdravotnické jsou zajímavy výzkumy *H. Cohna* o osvětlovacích poměrech poslucháren university Vratislavské, jichžto výsledky ve své podstatě jsou platny všeobecně pro všechny školy a tudy povšimnutí zasluhují. Vyplývá z nich především, že *světlo ve školách* jest náramně rozdílné podle jasnosti neb zamračenosti oblohy, podle rozložení oken a hlavně podle místa, kde žák sedí, kterážto poslední okolnost zvláště padá na váhu při osvětlování umělém. Co denního světla se dotýče, píší a čtou žáci za pošmurného dne často v 11 hodin dopoledne při světle menším než vydává jediná svíce, kdežto za jasného dne mají světla více než z 1000 svící. A v obou případech má oko stejně slou-

žiti! Cohn žádá, by nejmenší světlo ve školách, tedy na nejhorším místě žákovském, rovnalo se jasnosti 10 svící, čeho lze docíliti rozumnou stavbou škol, jež mají státi pokud možno volně, učebny mají býti v patrech, okna vysoká, široká a těsně u sebe a nátěr stěn má býti zcela světlý. Kde toho není, mají se prý školy zrušiti.

Při umělém osvětlení klade Cohn požadavky, aby neslnilo, oči nerozpalovalo, nekmitalo a bylo dosti vydatné tak, aby psaní nebo čtení při něm nedělo se při menší světlosti nežli z 10 svící. Toho však nebude lze dosíci osvětlováním jiným než elektrickým, protože na př. při osvětlování plynovém žádané jasnosti vyvozuje se nesnesitelné horko. Za nynějších poměrů děti ve škole a ovšem ještě více pracovníci v továrnách namahají svůj zrak po většině při osvětlování docela nedostatečném i jest si velice přáti, by všude zanedbávaná otázka osvětlování uzavřených pracoven byla konečně vzata v pilnou úvahu a rozsáhlým zaváděním nejlépe vyhovujícího světla elektrického příznivě byla rozřešena.

Několika všeobecně zajímavých a pozoruhodných výsledků dodělala se poslední doby chemie. V Royal Society londýnské bylo dne 27. května m. r. oznámeno, že *Dewarovi* podařilo se nabýti *pevného kyslíka*, o čemž předseda společnosti i někteří jiní očitě se přesvědčili. Tak zkrocen tedy druhý z tak zv. nepřemožitelných plynův úplně. (Proceed. of the R. S. 1886, XL., str. 470.)

V Americe, jak se podobá, počínají elektřinu využitkovati vydatnou měrou v metallurgii. Oznamuje se, že se tam sestoupila Cowles electric smelting and Aluminium Company, která vyrábí podle pochodu *Cowlesem* vynalezeného *hliník a slitiny kovu toho pomocí elektřiny* a sice z korundu (smirku), jenž dle sloučenství svého jest kysličník hlinitý. (La lume électr. 1886, str. 317 a 464.)

Velice zajímavé a v důsledcích svých nemálo důležité jest *objevení nového prvku*, jež *Clem. Winklerovi* se poštěstilo. Analysoval totiž vzácný mineral stříbronosný Argyrodit, obdržel však pokaždé při vší pečlivosti o 6 až 7 pct. méně. Pátraje po příčinách toho, shledal je ve přítomnosti nového prvku, jejž nazval *Germanium* (Ge). Bližším zkoumáním vlastností jeho ustanovil, že Germanium jest polokov (jako antimon nebo arsen) stříbrobílý, kruchý, snadno roztíratelný, jenž poskytuje dva kysličníky, totiž germanatý (GeO) a germaničitý (GeO_2), jimž odpovídají dva sirníky: GeS a GeS_2. Prvější jest černohnědý, krystallinický, v louhu rozpustný, druhý jest bílý. Chlorid germaničitý $GeCl_4$ jest kapalina při 88° vroucí a jodid GeJ_4 jest krystallinická těkavá hmota barvy oranžové. Atomová váha nového prvku obnáší 72·75 a hutnota 5·46. Už r. 1869 předpověděl výtečný ruský chemik *Mendělejev* existenci prvku takového, jemuž předem určil atomovou váhu 72 a hutnost 5·5, a jejž Eka-Silicium nazval. Není pochybnosti, že Germanium jest tento, ostatně už 1864 od *Newlandse* předpověděný prvek. Podobně byla Mendělejevem prorokována jsoucnost některých jiných prvků, ze kterých průběhem málo let vskutku tři byly objeveny, jichžto vlastnosti velmi dobře s předpověděnými se shodují. Jsou to: Gallium (Mend.-ovo Eka-Aluminium), objevené 1875, Scandium (Eka-Bor) objevené 1879 a nyní Germanium. Možnost prorokovati existenci prvků nám dosud

neznámých vyplynula Mendělejevu z jeho *periodické* čili *přirozené soustavy prvků*, jejíž podstatu krátce vyznačiti tuto jest na místě. Nejmenší částice prvků jsou atomy, jichžto velikost přímo stanoviti jinak leč číselně není možno.

Protož určuje se *poměrná* váha jejich, totiž kolikrát atom toho kterého prvku jest těžší než atom vodíka. Číslo poměr ten udávající sluje atomová váha. Řečeno-li výše na př., že atomová váha Germania obnáší 72·75, znamená to, že teprve 72·75 atomů vodíka váží dohromady tolik, jako jeden atom Germania. Sestavíme-li váhy (čísla) atomové všech prvků do řady od nejnižší do nejvyšší, znamenáme, že vždy po stejných přestávkách opakují se u prvků podobné vlastnosti chemické, nebo-li jinak řečeno: že tyto vlastnosti jsou periodická funkce atomové váhy. Prvky obdobných vlastností tvoří přirozené řady, jako na př. uhlík, křemík, Titan, zirkon, cín, Cerium, olovo, Thorium. V této řadě (IV. z Mendělejevových osmi) chybí, aby byla všecka bez mezer, čtyři členové, z nichž jeden právě jest Germanium, jež sluší mezi křemík a cín a tomuto kovu nejblíže jest spřízněno. A právě že chybící členové v každé řadě musí míti vlastnosti zcela určité, aby řadu náležitě doplnili, lze existenci jejich se všemi podrobnostmi předpokládati. (Ber. d. d. chem. Gesellsch. XIX., str. 210. — Abstracts of the Proceed. of the Chem. Soc. London 1886, Nro 24, str. 197.)

Závěr našich Rozhledů činiž zpráva také chemická, ale významná netoliko pro lučebníky, ale také jmenovitě pro lékaře a právníky. Jak z denních listů známo, obnoven v Německu process lékárníka Speicherta, jenž před 10 lety odsouzen byl k těžkému žaláři pro podezření, že otrávil svou manželku arsenikem. Nešťastník byl odsouzen nejspíš *nevinně!* Když soud r. 1876 proti Speichertovi zakročil, poznal sice soudní lučebník v mrtvole stopy arsenu, ale nikoli v dostatečném množství, aby tím podezření otrávení mohlo býti odůvodněno. Soud však na polehčující dobrozdání to nemnoho dbal, nýbrž naklonil se k úsudku lékařů, kteří z té okolnosti, že mrtvola po 11 měsících vykopána byla ve stavu úplně zachovalém, odvodili, že *arsenikem otrávena* byla; „*mumifikace*“ (zachování jako mumie) nedá prý jinak se vysvětliti. Tento úsudek lékařů podrobil nejnověji *C. Löwig* ve zvláštním spisku (Arsenikvergiftung und Mumifikation“, Breslau 1887) ostré kritice, v níž dokazuje, že jednak otrávení utrejchem nijak nemusí míti za následek mumifikaci mrtvoly, jelikož jest přemnoho případů známo, kdy otrávené mrtvoly zcela tak podlehly rychlé hnilobě, jako mrtvoly jiné; a za druhé, že mumifikace může býti způsobena všelikými příčinami jinými než arsenikem a sice právě ve případě Speichertově tím, že z třísek, na nichž mrtvola ležela, spodní vodou vyplavená tříslovina rozmočenou kůží snadno do těla mohla proniknouti, kdež ovšem antisepticky účinkovala a hnilobu zamezila.

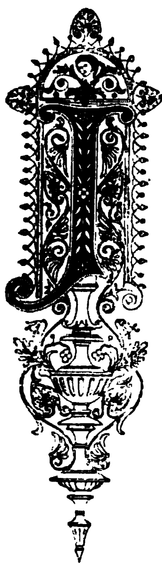

C. k. dvorní litogr. A. Haase v Praze

KROJ DOMAŽLICKÝ.

Záhady mozku.

Napsal dr. **Karel Kuffner.**

enom kdo uváží, jak dýchavičným klopotem dopachtilo se studium mozku ku drobné špetce nynější vědy, nebude se usmívati a pohrdlivě krčiti rameny nad komicky troufalou smělostí, s jakou přehupovaly se autority časů minulých, pradávných i nedávných, přes hráze záhad nejvyšších, záhad to a tajemství týkajících se poměru mezi duší a tělem.

Starý Hippokrates, ženiální velmistr lékařství, tušil již před dvěma tisíci lety, že šílenství jest projevem churavícího mozku. Aristoteles však prohlásil srdce za sídlo duševní. Proč? Poněvadž leží uprostřed těla, poněvadž tluče bez přestávky, poněvadž jeho činnost mění se pohnutím mysli a poněvadž jeho poraněním život hasne. Snivý Plato zosnoval složitější ponětí. Božská, nesmrtelná duše bytuje podle něho v mozku. Aby její božskost nebyla znečistěna, jest od ní druhá smrtelná duše přepažena vazem. Ušlechtilejší díl (této duše pozemské) kryje se v prsou, kdežto oddělení druhé, méně ušlechtilé, rozloženo jest po břiše, nemajíc jiných snah, nežli ukájeti chuť a žízeň.

Ani v posledních třech stoletích, tedy v době, kdy břitké nože anatomů již důsledně se zarývaly v těla mrtvol, a řez za řezem nové obrazy odestíral a novým názorům dráhu klestil, nedovedli badatelé vyhnouti se svůdné aleji dobrodružných domněnek a spokojiti se s chudou pěšinkou střízlivých objevů.

Odpusťme jim.

Prolomivše tvrdou hradbu lebečnou spatřili uvnitř skalnaté, vskutku vladařsky imponující pevnosti nádhernou stavbu mozkovou. Oslněni již zevnějškem řekli si:

— Jenom tato budova je důstojným stanem ducha. Zde musíme hledati jeho komnatu, zde vypátráme velebný trůn. —

S horečným chvatem drali se dovnitř. Rozkládali, skládali, pitvali, kreslili. Za každou šlépějí postupu rostl obdiv, ale zároveň rostly i nesnáze, neboť za každým krokem setkávali se s novými, nepochopitelnými útvary. Nevědouce jiné rady, sáhali po názvosloví, které by aspoň znázorňovalo podobu prapodivných mozkových stěn, nábytku a dekorací.

Hle malá ukázka přeložené latinské terminologie, po dnes zachovalé:

„Klenba. — Čtyrvrší. — Údolí. — Vodovod. — Most. — Pyramidy. — Sloupy. — Komory. — Kleště. — Ramena. — Stehna. — Plachty. — Provazce. — Řemínky. — Kyje. — Klíny. — Hnízda. — Lyra Davidova. — Ptačí dráp. — Tlapa hrochova. — Rohy. — Čepce. — Psací péro. — Červ. — Mandle. — Olivy. — Čočka.“ — A tak dále. Museum. Pestrý repertoir.

Pitevníci jsou dělníci neúnavní. Pitvati jest hmožditi se. Skutečně podařilo se jim znenáhla rozebrati palác mozečný až do základů. Ale čím více bylo kupeno materiálu, tím obtížněji bylo podati o celé konstrukci jasný výklad. *)

Anatomům přijechali ku pomoci filosofové.

— Což nechápete? — volal jeden, — že duše, jakožto bytost bezprostorná, jenom v jediném bodě s mozkem stýkati se musí? Zde vizte! V nitru mozku přirostlé jest na stopce tělísko menší hráchu. **) Toť jedině možné místečko, kde duše zprávy od těla přijímá a odkud vysílá své rozkazy.

— Nikoli! — hlásal jiný (Sömmering). — Což nepozorujete, že všechna pásma nervů tíhnou semhle k dutinám? A v dutinách nacházíme mok! Jaké jest jeho určení? Jaké jiné, nežli sprostředkovávati spojení všech čtyr niterných komor? Kapalina mozkomíchová (Liquor cerebrospinalis) jest tudíž ústředním orgánem duše. Rozčeří-li se tekutina, znamená to mysl rozvášněnou. Ostatně jest velice nápadno, že v mozku zdravých lidí nacházíte mok čirý, kdežto se z mozku šílenců často řine tekutina zkalená!

Po centralistech přišli vykladači federalističtí.

Mozek je prý souborem různých ústrojů, z nich každý obýván jest některou z mohutností duševních. Jinde prý zde přebývá paměť, jinde zůstává fantasie, také rozum že chce míti ohraničené pro sebe hájemství od citů. Každý autor přesazoval z pěkných důvodů schopnosti jinam, a tak se musela ku příkladu paměť podle libovůle badatelů stěhovati v mozku brzy nahoru brzy dolů, brzy v před a v zad, až se ozvalo energické slovo z úst pořadatele nejtalentovanějšího, z úst slavného Galla, otce školy frenologické.

On souhlasil s vrstevníky jen potud, že duši nelze vpraviti do jediného místa. Porovnávaje leb a mozek lidský se lbí a mozkem zvířat, uhodl, že asi kora velmozková jest nositelkou funkcí psychologických. Zabředl však troufaje si uhodnouti více: pudy, vášně a schopnosti duševní že zastoupeny jsou na povrchu mozečném každá svým zvláštním organem. Jako prý sesílí nejvíce sval, jejž nejvíce při práci napínáme, podobně jsou prý i ony ústroje v mozku, které odpovídají schopnostem nejvytříbenějším, nejznačněji vyvinuty. Bujným vzrůstem vyčnívají prý pak nad ostatní povrch a vytvoří i vypukliny na lebce, která prý je věrným odlitkem povrchu mozečného. Gall ohmatával soustavně lebky čeledí zvířecích. Nalezl ku příkladu nad ušima šelem hrbolec, který bejložravcům scházel. Náhodou ohmatal na odpovídajícím místě podobný hrbolek u člověka odsouzeného k smrti pro mnohonásobnou vraždu. Z toho již učinil konklusi, že v dotyčné

---

*) Tuším, že sem spadá trefný úškleb Goethova Mefistofela:

Kdo co živého práhne poznati
ať dříve hledí ducha vyhnati.
Pak má ty všecky díly v jedné hrsti.
Jen škoda.., duševní v tom není srsti.

**) Glandulla pinealis, žlázka limbová č. šišimka. Descartes kladl do ní prestol ducha.

krajině mozku umístěn jest orgán vraždivosti. Podobně pomohla mu lebka opičí vypátrati na lebce člověčí místo, pod kterým v mozku přebývá smysl pro lásku k dětem, lebka bobří ukázala, kde se kryje smysl stavitelský, lebka zpěvných ptáků byla vodítkem k lokalitě smyslu hudebního. Takovýmtéž způsobem vyzkoumal Gall a jeho žáci ložiska asi 35 rozmanitých cností i neřestí na lbi otištěných. Kreslily se mapy lebek podrobně rozparcelovaných. Rodiče zbaveni rozpaků, k jakému povolání měli by dítě vychovávati. Učiteli uspořeno namáhavé zkoušení žactva. Soudce poznal zloděje jedním hmatem. Zkrátka svět měl právo býti okouzlenu nad rozřešením psychologických problémů tak jasným, hravě pochopitelným, makavým a praktickým systémem.

Řadu výzkumů vážných, vědeckými doklady opodstatňovaných zahájil v prvních desetiletích našeho věku francouzský fysiolog Flourens novou methodou: vivisekcí.

Jal se pozorovati, jaké asi následky povstanou, odebere-li se zvířeti mozek za živa. Oloupil množství nižších živočichů, ptáků, ssavců o celé polokoule. A zvířata nepošla. Velký mozek není tudíž pro živobytí nevyhnutelně potřebným. Zvířata zraněná však upadla v mrákotné snění, z něhož se nikdy neprobudila již k bývalé čipernosti. Odebrání polokoulí má v zápětí zánik všech vyšších projevů životních (vědomého vnímání, pocitu, paměti, rozvahy, libovůle). Ale přece jsou i pak zvířata přístupna podráždění všech smyslů kromě sluchu. Zamykají víčka při náhlém vzplanutí oslňující záře. Otáčejí hlavu za pohybovanou hořící svíčkou. Natře-li se jim na rty a dásně chutná tekutina, začnou se libě olizovati a pomlaskávati. Polykají, co se jim do úst vloží. Bodání, štípání (atd.) vzbudí pokřik a útěk. Rozcuchá-li se jim srsť, upravují se. Ale rány střelné a řev šelem nevzbudí žádný poplach. Klímají v líné tuposti, dokavad se o ně nezavadí. Holub ku příkladu zpráchnivěl by na místě jako mumie, kdyby byl sám sobě zůstaven. Utíká jenom škubne-li se mu za peruť, rozepne křídla a vzletí jenom hozen-li do vzduchu. Dá si potravu cpáti do zobanu, ale žádný půst nepřiměl by ho, aby učinil samohybně jediný krůček třeba k celé kopě zrní. Srdce mu bije, krev mu obíhá, plíce mu dýchají, jícen mu polyká, útroby mu tráví. Jenom on sám nečiní praničeho.

Když takto shledáno, že zvíře propadne úplnému blbství ztrátou celého velmozku, ujímal badatel zvířatům mozek po jednotlivých skrojcích, tenkých deskách. Pes stane se již po ztrátě několika gramů hmoty mozečné nemálo pitomým. Šlape si do žrádla, převrhne misku s vodou, kouše do vlastního ohonu. Zavolán potácí se nemotorně, jakoby nevěděl kudy kam. Pověsí-li se mu skřipec na kůži, pobíhá zmateně s bolestným povykem, ale nedovede uhodnouti, kde je příčina bolu a kterak lze ji odstraniti. Čuba slyší pištící svá mláďata, ale nezná směru, odkud kvikot vychází, a nedovede jich tudíž najíti.

Flourens shrnul výsledky svých experimentů asi následovně:

Nenáhlým ubíráním velmozku tratí se stopy všech duševních vloh nenáhle. Duševní činnost nevyhasne, do-

kavade zvířeti alespoň malá část velmozku ponechána. Jest tudíž velmozek orgánem psychických zjevů. A orgán ten jest hmotou jednolitou, v celém rozsahu stejnoplatnou.

Na této poslední větě si Flourens nemálo zakládal a konfessionelní svět tleskal mu hlučnou pochvalu. Myslilo se, že nyní vědecky dokázána nedílnost duše, kterou stoupenci Gallovi bezohledně drali na kusy. —

Leč osud chtěl, že právě závěreční větě, sotva se zrodila, již byl kopán studený hrob. Hrobařem byla tentokrát pathologická anatomie.

Chorozpytce již dávno zajímal podivný úkaz, že mnozí lidé raněni byvše mrtvicí, nemohou mluviti, ačkoli jsou s to správně ovládati všecky svaly ku pronášení slov sloužící. Při posmrtné prohlídce mozku nalezli k nemalému svému překvapení hmotné změny vždy na tomtéž místě levé kory velmozkové, v tak zvaném spodním čelním závitku.

Faktum toto, jsouc samo sebou schopno zlomiti vaz příjemné theorii o jednolitosti mozku, nepřišlo pathologům předpojatým vhod. Vždyť náhodou na Gallově lebečné „mapě" vykázáno bylo „smyslu pro výmluvnost" také zvláštní území. Proto vzpírali se učenci uznati privilegium jednoho závitku, tonouce v obavách, aby snad i ostatních třicet smyslů Gallových nechtělo vstáti z mrtvých a hlásiti se o panství zaslouženě ztracené. Leč marné vzpouzení. Skutek nedal se odčiniti. Zmíněnému závitku dáno jméno „ústředí mluvy".

Čím nelibější z počátku byl tento důkaz různoplatnosti hmoty mozečné, tím více objevil se býti prospěšným. Nastal nový, u vědeckém světě posud nevídaný ruch.

Tentokráte nepodnikali výpravu pouze jednotlivci. Celé legie zkoumatelů stavěly se v šik.

Anatomové vymyslili novou taktiku. Histologové zdokonalili mikroskopy. Fysiologové zosnovali úžasné experimenty. Okulisté oprášili oční zrcadla. Chirurgové domohli se asepticky bezpečných operačních method. Chemikové vypátrali spolehlivější reagentie. Zkrátka, veškeré zbraně, jakými vystrojena armáda moderních přírodozpytců, vytaseny, aby jimi konečně bylo rozekláno mračno nevědomosti. Kombinovačnímu důvtipu internistů a psychiatrů přenechána úloha činiti konečné závěrky.

Dlouho podobalo se nové úsilí bezvýslednému dolování havířů, kteří derou se různými stezkami, aby dostihli jednoho cíle: ložiska zlatého, avšak zabloudí v roklinách podzemských a navzájem jenom si poboří mozolně vypracované chodby . . . setkali-li se. Co jeden horník pokládal za vzácnou rudu, prohlásil horník druhý za bezcenný střep.

Mysle bojovníků již již chábly, když počátkem let sedmdesátých z nenadání ozval se radostný výkřik z Berlína a brzy na to jásotná zalehla ozvěna z metropole anglické.

Němec Hitzig narkotisoval psy étherem. Obezřele odstranil s hlavy klenbu lebečnou i tvrdé pleny, jimiž centrální nervstvo jest obaleno. Obnaživ takto mozek, začal drážditi pomocí slabounkého proudu elektrického jednotlivé závitky kory velmozkové . . .

Pardon, čtenáři! Malá odbočka.

Co jsou korové závitky? Staří říkali, že povrch mozku podobá se chumáči lesklých střívek. Delikátnějšího přirovnání užívají Vlachové: otevřená lebka s mozkem podobá se misce makarónů. Nuže tato „střívka" čili „makaróny" jsou řasy šedé kory, která, tvoříc příliš velký nepřiléhavý plášť bílé hmotě mozkové, musí se krčiti a scvrkati v kotoučkovitě svinuté, rýhami od sebe přepažené hrbolky, aby se do lebky vešla. Tyto hrbolkovité řasy nesou jméno závitků korových.*)

Dlouho se dotýkal Hitzig vodiči elektrickými různých částí na povrchu hemisfér bez jakéhokoli efektu. Když však při soustavném postupu svém dospěl ke skupině závitků tak zvaných středních **), začalo zvíře doposud zcela klidné, škubati jednotlivými údy. A sice škubalo svalstvem pravostranným při dráždění mozku levého, svalstvem pak po levé straně těla při dráždění závitků pravostranných. Různé partie tohoto pásma ovládají různé skupiny svalů po těle. Dosti přesně stanovil se bod, odkud uvedena v pohyb noha zadní, jiný, odkud dala se dražditi jenom tlapa přední, jiný pro svalstvo lícní, jiný pro pohyby jazyku.

Škubání nebylo náhodné, nýbrž zákonitě pravidelné. Ustalo, jakmile přestal drážditi, a vrátilo se, jakmile proud elektrický znovu počal účinkovati.

Co se podařilo Němci na psech, povedlo se v míře ještě dokonalejší Angličanu (Ferrier) na opicích.

Okázale schylovaly opice šíj, kroutily hlavou, šilhaly očima, krčily rameny, otvíraly a zamykaly tlamu, svrašťovaly obličej, stříhaly ušima, zatínaly pěstě a mávaly ohonem zcela podle libovůle mistra, jakmile týž svými kouzelnými (elektrickými) proutky některého „hybného střediska" se dotekl.

Mezi tím co takto zalesklo se jedno pásmo hemisfér velkomozkových úsvitem, zůstaly krajiny, prostírající se kolkolem, obestřeny i na dále čirou temnotou. Ať dráždili experimentátoři příď a záď mozku elektrickým proudem slabším nebo silnějším, nedalo jim zvíře více žádné odpovědi. Proč asi? Dvojí možnost.

Buď je elektřina vůči těmto okolním partiím silou málomocnou, anebo v nich snad vyvolá rej, jehož oko člověka postřehnouti nedovede.

Badatelé odložili galvanické baterie. Přemítali: snad se dozvíme, co representují neznámé krajinky, když budeme jednu po druhé odstraňovati a pak na zvíře dávati pozor, zdali ve svých schopnostech nějaké ztráty utrpí. Zabočilo se tudíž znova v koleje pokusů tak zv. exstirpačních, po jakých již Flourens se ubíral. Jen že se prováděly

---

*) Poněvadž jest jich značný počet (na každé hemisféře přes dvacet), poněvadž jsou si co do podoby vesměs příbuzny, a poněvadž u každého člověka jsou různě stočeny, různě velky a různě bohaty, pokládali je staří za dekorační kudrlinky mozku a nepřikládali jim žádného významu. Dnes nabyly důležitosti nejsvrchovanější. Proč, uvidíme. Dnes musí každý medik, odbývaje anatomické rigorosum, míti každý jednotlivý závitek v malíku.

**) Gyri centrales. O jejich poloze a rozsahu učinil by si čtenář přibližně správné ponětí, kdyby si představil podkovovitý pásový oblouk táhnoucí se na příč lebky něco do předu od jednoho boltce ke druhému.

nyní experimenty subtilnější. Method k ničení malých území mozkových vynalezeno s dostatek. Někteří vystřihovali ždibce kůry nožíkem, jiní vyškrabovaly ostrou lžičkou, jiní leptali žíravinami, jiní odplachovali kusy mozku sršícím paprskem vodního proudu atd.

Především potvrzena exstirpacemi nauka, získaná elektrickým drážděním, že totiž střední závitky skutečně stojí v jakémsi poměru k hybným orgánům zvířete.

Vytrepanovali psu z lebky malou desku ku příkladu na místě, pod nímž nachází se hybné ústředí pravé přední nožky. Vyloupli z mozku ždibec kory.

Od okamžiku tohoto byl pes částečným mrzákem. Dovedl sice i nyní po všech čtyrech běhati a skákati jako dříve. Jenom že mu nápadně často přední pravá tlapka sklouzla. Často špatně jí nastupoval a vůbec činil dojem, jakoby ztratil vědomí, co se s touto nožkou děje a jakoby konala služby jenom bezděky. Také v ní nastalo porušení citu. Bodnut jehlou do ostatních tří údů, vzpouzí se pes, a je-li zlý, chňapá po ruce, která jej škádlí. Na pravé přední končetině však dá si líbiti píchání a mačkání zcela lhostejně. Nožku tuto lze ohnouti neb natáhnouti v kteroukoli stranu, lze postaviti ji obráceně hřbetem na podlahu, pes se tomu nebrání a ponechá ji v nejnepříjemnější poloze. Vzpírá se však energicky proti každému překládání nohou ostatních.*)

Za druhé docíleny výsledky, které zdály se nasvědčovati, že i jednotlivé smysly (zrak, sluch atd.) mají na kůře velmozkové svoje oddělené zásobárny, do nichž se dojmy ukládají.

Když se psovi v různých umělůstkách vyškolenému vyřízla plocha z pravého záhlavního laloku mozečného, naslepl na pravé oko. Neboť zastře-li se mu oko levé, nedbá potravin, dokaváde jich necítí čichem. Prst neb plamen otevřenému oku přiblížený, nevyvolá žádného mrknutí. Pohled na karabáč, před nímž jindy prchal, nepoděsí ho. Psu jest lhostejno, postaví-li se před něho chlap v strakaté maškaře, ale vrhne se naň se zuřivým štěkotem, jakmile se mu páska z levého oka sejme.

A přece tento pes, jenž dobře cítí, slyší, čmuchá, ochutnává a správně se pohybuje, není na pravé oko slepým úplně.

Vždyť se zavázaným okem levým pobíhá po síni, po dvoře, na zahradě zcela bez závady a bez úrazu. Vyhýbá se překážkám, ano překonává je obratně s obvyklým humórem, na př. přeskočí podle svého zvyku nohu, kterou mu člověk nastavil.

Vidí tedy.

Ale nepoznává.

Příchod pána, jehož jindy radostně vítával, netkne se ho. Lhostejna jest mu společnost psů, s nimiž jindy pohrával. Má-li hlad a žízeň, pobíhá sice neklidně, ale nepozná misky, z které navykl žráti, a překotí nádobu s vodou anebo chodí kolem. Chová se, jakoby měl všecky dojmy zrakové od mládí nabyté vymazány. Ztratil zrakovou

*) Po nějakém čase však nabude pes zase úplné sebevlády nad pravou nožkou.

paměť. Stal se duševně slepým. Chová se jako hloupé, novorozené štěně, když se mu poprvé víčka rozevrou.

Leč co je ku podivu, jako nabude pes po vyříznutí motorického střediska během času úplné nové vlády nad pochroumanou hybností noby, podobně naučí se pes, oloupený o kus kory záhlavní, během času zase poznávati všecko, co vidí, ba naučí se tomu rychleji nežli štěně. Velmozkové závitky v záhlaví mají tudíž jakési styky s čidlem zrakovým.

Když vyřízli jinému psovi částice ze závitků kůry skráňové, jevil pes zvláštní nahluchlost. Stříhal sice ušima při neobyčejných šelestech, ale nerozuměl, co jindy dobře chápával. Neposlouchá obvyklých rozkazů (Pojď sem! Tu máš! Hopsa! Pst!). Nezalekne se práskotu karabáče. Ztratil sluchovou paměť. Stal se duševně hluchým. Chová se, jakoby mu byli s hmotou mozkovou vyřízli z duše všecky představy sluchem nabyté. Zvláštní jest, že i on naučí se za pět neděl znova chápati... nepodlehl-li následkům operace, která jest při obnažování laloku skráňového velmi těžká a nebezpečná.

Jako jednotlivec, jehož potkalo neočekávané štěstí, snadno pozbude kritického klidu, a nechá se unésti blouznivými illusemi, aby tím trpčí bylo jeho probuzení ze sna, když mu závanem studeného větru popraskají bubliny planého horování, podobně nastávají i vědě po znamenitých, ale přeceňovaných vynálezech okamžiky sklamání a trpké resignace.

Exstirpátoři berlínští a londýnští domnívali se, že po skvělé sklizni experimentů svých navždy zabezpečili budoucnost theorie o rozčlánkování celé kory velmozkové na jednotlivá území samostatných výkonů. Avšak z nenadání dopadl do jejich stodoly pádný cep bystroduché kritiky, jejíž tíha rozcuchala krásně urovnané snopy. Byl to cep z dílny velkého fysiologa štrassburského Goltze. Proti straně, která napsala „lokalisaci výkonů mozkových“ na svůj prapor, vyvstal pod jeho vedením mocný tábor.

* * *

Nehodláme čtenáře zaváděti na bojiště. Snad by se mu sice jednotlivé potyčky líbily, jakožto malebné obrazy, ale celkem válečná vřava tato jest labyrinth, z něhož nesnadno vybřísti s jasným ponětím a myslí neroztrpčelou. Dovolíme si toliko vsunouti na tomto místě malý referát o zajímavých mozkových pokusech Štrassburských a sice jen o těch, které jsou prosty všeho polemického nátěru.

Golz vyplachoval vodním paprskem veliké kusy velmozku. Když odstranil takto psovi téměř celý předomozek, bylo mu nejvíce nápadno, že se povaha psí změnila. Dobrácká, povolná zvířata stanou se svrchovaně popudlivými, zlomyslnými a kousavými. Rozzuří se, sotva že jste se jen dotekli jejich srsti. Avšak upadnou v náruživé rozčilení i když jich nikdo nedráždí. Bez všelikého podnětu rozbíhají se na psy do-

bráky, ba dorážejí zarputile i proti čubám. Stanou se tudíž ztrátou předomozku násilnickými a rvavými. Jenom k člověku zůstávají schlíple pokorni. Na některých jeví se po téže operaci podráždění ne tak praničností, jako spíše stálým nepokojem. Sami sobě zůstaveni pobíhají v prostoře jim vykázané jako posedlí, s vyplazeným jazykem, až do úplného vyčerpání sil. Zvedne-li je kdo, aby je hýčkal v náručí, začnou se vyprosťovati jako nekloudné děti a svíjí se jako hadi, dokud se jim nepodaří uprchnouti. Žádné volání nemá na ně vlivu.

Naproti tomu stanou se psi oloupení o veliké kusy záhlavních laloků učiněnými dobráky. Pohybují se klidně a nerozčílí se ani, když od zlých soudruhů napadeni a uráženi jsou. (Goltz však nikterak nechce z toho již odvozovati, že přední lalok mozku je sídlem rozvahy a sebevlády, anebo zadní sídlem vášní). Jeden neobyčejně zlý hafan dostal se Goltzovi do rukou. Zvíře toto nedalo se ani lahůdkami navnaditi. Podával-li mu kdo kosť, chňaplo ji sice, ale chňaplo okamžitě i po ruce. Dotkl-li se ho někdo, již cenilo zuřivě zuby. Aby mohlo býti dopraveno na stůl operační, museli mu hoditi přes hlavu pytel smočený chloroformem. Po odplavení obou záhlavních laloků byl pes jako kouzlem změněn. Ze vzteklé bestie stal se tichý, přívětivý beránek, ačkoli se na něm nedalo dokázati, že by byl nějak zblběl.

* * *

Po odchylce k věci.

Jak již praveno, nehodláme rozbírati důvody a protidůvody přátel a nepřátel lokalisace. Nebude však od místa přihlédnouti, jaké jsou asi příčiny neshod mezi experimentátory?

Především není experiment na živém mozku lehýnkou hříčkou, která by vždycky příznivě a vždycky stejně skončiti musila.

Zvířeti mladému a zdravím kypícímu, 24 hodin před operací nekrmenému vstříkne se pod kůži silná dávka morfia, aby svalstvo ocháblo. Pak se narkotisuje chloroformem. Když je úplně omámeno, upevní se na zvláštní stolek, aby nemohlo ni hlavou, ni končetinami pohybovati. Následuje rozeklání klenby lebečné a umělé odstraňování větších či menších dílů ze hmoty mozkové. Dá se to provésti bez nebezpečných náhod? Nikoli. Již při exstirpování vznikne někdy nezastavitelný krvotok. Neméně zhoubný výlev krevní dostaviti se může v neurčité době po operaci. A což přidruží-li se zkázonosný zánět!*)

Jest potom svědomitý experimentátor s to vždycky přesně poznati, které příznaky na zvířeti pozorované dlužno počítati na účet odebraného mozku a odkud začíná hranice příznaků vedlejších, spadajících na vrub nepříznivé náhody?

Avšak i toto další pozorování zvířete, když povstalo zahojeno s lůžka, jest zdrojem nesjednocenosti badatelů. Zvířeti dlužno klásti otázky, ale co ono odpovídá, je mnohosmyslné orakulum (jemuž nejlépe ještě porozumí, kdo zvíře znal od dřívějška), které však může si často vyložiti každý dle své libosti.

---

*) Zahubí zvíře. Ne-li, porouchá okolí raněného místa daleko široko.

A konečně, není pochopitelno, že pes, maje ránu v hlavě, ztratí dobrý rozmar a že otázky pomine opovržením? Že si nevšimne věcí, které by jindy byly upoutaly jeho zrak, že přeslechne okřiknutí a že mu přejdou všelijaké laskominy? Že tudíž zdá se býti nasleplým, nahluchlým atd.?

Málo důvěry by vzbuzovala theorie lokalisační, špatný kurs by měly její akcie, kdyby byli ostatní odborníci založili ruce a lhostejně se dívali, jak se páni fysiologové vzájemně ve svých úsudcích potírají.

Avšak my jsme již řekli, že anatomové jsou dělníci neúmorně pilní. Každá doba má svoje zamilované odvětví vědy. Před sto lety slunila se filosofie na zenitu slávy a moci. Udávala tón a měla vliv na všeliké podnikání v tvorbě duševní. Dneska jest pathologická anatomie vládkyní. Dnes zasedá anatom na rozhodčím trůnu bohů vědátorů. Rozdává ozařující hesla. Pronáší okřídlená slova. Do jeho kabinetu snášejí chirurgové nejbrillantnější výsledky svých velkolepých operací. K němu chvátají internisté s horečnou nedočkavostí, aby jim potvrdil správnost dalekosáhle kombinovaných diagnos. Kraluje však nejen veškerému světu medicinskému*), nýbrž zasáhá vlivem svým i na celou veřejnost, poněvadž on musí býti prvním radou, kdekoli starostliví otcové měst a dědin rozhovoří se o zájmech obecného zdravotnictví.

Nuže co soudí autority pathologické anatomie o našem thematu?

Souhlasně stvrzují, že lokalisační objevy vytušené experimentováním na zvířatech dají se téměř nezvratně zjistiti klinickým a pitevním vyšetřováním mozku lidského.

I kůra velmozku lidského rozpadá se v rozmanitá ohraničená území, z nichž každé jest továrnou různých výkonů duševních.

Prvním důkazem tohoto zákona jest, jak již uvedeno, třetí závitek čelní, ve kterém přebývá hybné ústředí řeči.

Za druhé vypátráno, že v tak zvaných středních závitcích kory sídlí ústřední vláda nad vědomými pohyby nohou, rukou a obličeje.

Jeden z četných dokladů.

Děvče trpí padoucnicí. Lékaři jest nápadno, že při záchvatu začíná křečovité škubání svalstva pravidelně v levém obličeji. Děvče zemře. Pitevník nalezne chorobný nádorek v dolní části pravého předního středního závitku. (Tedy místečko zcela totéž, z kterého dovedli fysiologové pomocí elektrického proudu vyvolati škubání licního svalstva u opic, psů atd.)

Anebo:

60letá paní náhle pozbude vlády nad pravým ramenem. Pitva: ve prostřed levého předního středního závitku nachází se výlev krevní velikosti lískového ořechu. Na tomto místě jest tkaň mozku roztříštěna. Ostatní mozek zdráv. (Prostředek tohoto závitku je sídlem pohybů ramene.)

---

*) Výminka, jak známo, potvrzuje pravidlo. Jenom psychiatra nevídá pathologický anatom rád u svého mramorového pitevního stolu. Ti dva mluví k sobě cizími jazyky. Nerozumí si. Při rozchodu tisknou si ruce s nevysloveným přáním, aby se tak hned zase nesetkali.

Za třetí dokázáno, že kora laloku záhlavního souvisí s viděním, kora laloku skráňového pak se sluchem — zcela jako u zvířat.

Uvádíme z hojných případů jenom dva.

Muž padesátiletý byv raněn mrtvicí jeví náhle příznaky „slepoty duševní". Vidí, ale nepoznává známé osoby. Nerozezná chleba od dřeva až teprve kousnutím. Nesáhne po předloženém pokrmu až teprve když mu dáno jedno sousto. Kresby a malby oblíbené nečiní naň pražádného dojmu. Zírá na písmo jako na nerozluštitelné hieroglyfy. Nelekne se, zahrozí-li se mu nožem. Dovede sice počítati na prsty, ale nepozná žádnou číslici.

Při pitvě nalezeno zánětlivé změkčení záhlavních laloků velmozkových. *)

Jiný člověk náhle onemocní „duševní hluchotou". Slyší, neboť obrací se při nápadných šelestech (chřestění klíčů, zahvízdnutí), dovede správně vyslovovati co se mu předříkává, ale nerozumí co se mu povídá, nechápe smysl slov předčítaných. Chová se, jakoby měl z paměti vymazány i pojmy nejobyčejnější. Neví, jak se jmenuje nůž, sklenice a pod. Po smrti objeveno při pitvě chorobné ložisko v prvním závitku skráňovém.

Závěrek.

Víme, že sídlem vědomých duševních činností jest kora mozková a že jednotlivé její závitky jsou továrnami na různé psychické výrobky. Mikroskop objevil v závitcích millióny buněk a nesmírně hustá pletiva nervových vláken, spojujících jednak buňky mozkové mezi sebou a jednak buňky ty s ostatním tělem.

Děkujíce histologům a anatomům za vzácné podrobnosti o vnitřní stavbě duševního ústroje začínáme tušiti, že jednotlivé korové buňky jsou nositely jednoduchých představ. Poněvadž ale dokázáno, že jednotlivé skupiny buněk mají různé lokalisované funkce, jest tím řečeno tolik, že i určité druhy představ jsou po mozku rozmístěny. Představy světelné sídlí v záhlaví, představy zvukové ve skráních, představy hybné ve středu kory atd.

Veliký vídeňský mozkový badatel páčí množství buněk v koře se nacházejících na 600 milliónů. To číslo zajisté stačí, aby žádný dojem nově od patera smyslů zachycený nemusil míti strachu, že proň v mozku místa nezbude. Vždyť prý bohatý duch Shakespeare ukázal se býti majitelem pouhých 15.000 slov. Obyčejný pak muž z lidu spokojí prý se v životě celkem se třemi až čtyrmi tisíci výrazy. Z toho již možno posouditi, že příroda obdařila člověka báječnými spoustami prázdných spořitelních pokladniček pro uschovávání nových dojmů.

Bylo by neskromností, kdybychom nepřiznali, že dnešní vědění není s to ani přibližně vysloviti, co se asi stane s hmotou mozkové buňky, když do ní nová představa zapadne a kterak se z ní tato představa může třeba po letech jakožto stará upomínka znovu vybaviti.

Ale dejme tomu, že by člověk nabyl astronomicky, tedy ideálně dokonalé znalosti svého mozku; dejme tomu, že se dopracuje k úplnému

*) V mozku lidí po léta slepých shledána úbyť kory záhlavních laloků.

jasnu o nejspletitějších hmotných změnách, jaké nastanou, kdykoli mozek vykonává duševní práci, dejme tomu, že se domaká nejpřesnějších chemických, elektrických a jiných processů v každé jednotlivé buňce, přece (dle slov du Bois Reymondových) nikdy nedosáhne ani nejchatrnějšího ponětí o životním zdroji těchto změn. Nikdy prý nedovede svými smysly postřehnouti, kterak proměna hmoty přetvořiti se může v cit, vědomí a chtění.

Třeba sdílely řady badatelů tuto beznadějnost v dosažení nejposlednějšího, velebného cíle svých snah, musí přece zjevy psychické, které jsou nekonečně složitější a nepřístupnější, nežli zákony tíže, tepla, světla, magnetismu a elektřiny, zůstati předmětem vědeckého zkoumání, jakožto nejdokonalejší a nejvyšší úkaz přírody. Ať si zůstane podstata duševního žití na vždy nepřístupna, badatelé musí vypátrati aspoň jeho podmínky a vlastnosti. A v tomto uskromněném snažení jest jim zdar minulosti zárukou pro zdar budoucna a jest jim příklad soudruhů, kteří těží na jiných nivách vědy, vzpružinou mocně podnětlivou. Dohlédlo-li se pomocí *tele*skopů, *spektro*skopů a *mikro*skopů netušeně daleko již dnes do říše divů a záhad, proč by se příště pomocí dosud neznámých *x*—*y*—skopů nedohledlo ještě dále?

Anna.

Studie všednosti. Od **Sofie Podlipské**.

(Pokračování.)

Abychom o Leopoldovi mluvili, tatínku," obrátila se Anna k Horákovi, „myslím, že to je podobné, jako ty jsi sobě maminku vzal. A jak jste byli spolu šťastni. Jen kdybychom ji nebyli ještě ztratili."

„Stokrát řekla jsem ti," ozvala se Nany, „že to bylo docela jiné s tatínkem a maminkou. Povaha pana Horáka a Leopoldova, toť den a noc."

„Tak ona mne pořád trápí," žalovala Anna otci. „Řekni mi, máš ty také něco proti jeho povaze? Myslíš také, že není hodný?"

„To nemohu říci," hájil jej pan Horák. „Namítám proti němu jen to, že nic není a nic nemá. Ovšem ani já jsem neměl ničeho, když si mne vzala nebožka maminka. Od ní pochází všecko. A bůh mne chraň nějaké nespravedlnosti, abych tebe chtěl zkrátiti svým druhým sňatkem. Co máš po matce, to ti bude vše zachováno a upsáno. A nechceš-li upustiti od toho mladého člověka, měj si ho! Však máš dost, abys mu dala postavení. Chci, abysi cítila, že nejsem zlý otec."

Anna vrhla se před ním na kolena. Nany neměla slov. Jak později říkávala, měla té chvíle srdce vejpůl. —

V nesmírném nadšení nad přítulností Aninou, nad jejím rozmilým k němu chováním nerozmýšlel se Leopold pranic a, jak již víme, vyznal

se v krámě panu Horákovi ze své lásky k ní. Byl také tak smělý a možno říci drzý říkati mu o její ruku, čím jej nejdříve rozesmál a pak popudil. Jeho však nemátla výčitka, že neměl právo říkati o ruku děvčete, jelikož neměl čeho ženě poskytnouti a čím založiti vlastní domácnost. Jemu ani nenapadlo, že je taková starost na světě, a měl za to, že jsou takové řeči pouhými vrtochy starších lidí. Nekladl tedy ani teď váhu na tuto otázku a stál jen na svém, že slečnu miluje a vyzradil, pochlubil se, že jest na vzájem milován. Počínal si s takým sebevědomím a tak neústupně, že Horák se vydal domů, aby, jak myslil, dceři rozum napravil. Za tím dopadlo to tak, jak se toho ještě před hodinou nejméně nadál.

Teď klečela Anna před ním, děkovala mu s pláčem a vyznávala se, že ji šťastnou učinil, že na tu jeho velkou dobrotu nikdy nezapomene. Slibovala, že mu bude za to vždy oddanou dcerou, že jej ve všem ráda poslechne. O nastávající druhé paní jeho nezmiňovala se zejmena, ale on rozuměl jí, že si umiňovala dobře s ní vycházeti. Cítil, že konečně veškeré napjetí mezi nimi zmizelo, a tiskl ji vřele k srdci.

Musil vrátiti se do krámu, aby jej uzavřel s Leopoldem, a spěchal tam v tak dobré míře, jakoby byl uzavřel za dceru nejvýhodnější sňatek.

Leopold očekával zatím u velkém rozčilení pokračování hromobití. Ano, byl připraven, že bude pánem svým na minutku z obchodu propuštěn. Domníval se, že pan Horák doma zatím Annu plísnil, že jí snad dokonce zlořečil. Viděl již v duchu, kterak svých sedm švestek skládá do kufru a jak zítra časně ráno domů již odjede.

Jakousi psychologickou zvláštností, kterou mnohý člověk při sobě může pozorovati ve velkých rozhodných krisích života, nemohl Leopold za to, že jeho myšlénky zabloudily od Anny k pravým lapaliím a sice k jeho četným botám. Tu padla mu najednou starost na mysl, kam je všecky složí. Uznával, že by k tomu potřeboval zvláštní bednu a lámal si hlavu, jak velká by měla býti.

Pak náhle vytrhl se z tohoto nemístného hloubání a vyčítal si pln hněvu na sebe, že mohl mysliti více na své boty nežli na Annu.

A nyní mával rukama, vzdychal a volal polohlasitě: „Anna, moje Anna! Ten tyranský otec mi tě vezme! Avšak nikoli, ne, ne! Nedám si tě vzíti, zůstanu ti věren do smrti. Půjdu do světa, budu pracovati, stanu se bohatým člověkem. Pak přijdu zas a ty budeš má!“

Zatím co tak mluvil, táhly jeho duší skvělé obrazy ve zlatém ozáření. Řekl sobě: „Půjdu do světa!“ a představa o tom tak nazvaném světě vykouzlila mu diorama měst, hradů a zámků, řek, cestování po železnici, posléze moře a za mořem nový svět v bujné nádheře. Viděl sebe jako na vítězné dráze tímto světem. Bohatství a sláva hrnuly se mu vstříc a na konci toho všeho, po dosti dlouhém putování co odměnu a korunu všeho snažení viděl milovanou Annu.

V tomto snění necítil se dokonce nešťastným a když pan Horák do krámu vešel, byl připraven vyslechnouti hrdinsky jeho rozsudek.

Byl tedy nanejvýše překvapen, když jej viděl dosti vlídně k němu se obraceti.

„Co mám dělati?“ promluvil pan Horák, „mám měkké srdce. Annino štěstí jde mi nade všecko. Nemohl jsem jí nikdy nic odepříti a když vás má tedy ráda ... nezbývá mi nežli svoliti.“

S těmito slovy málo slavnými vytáhl šuplík s penězi a jal se tržbu počítati s obličejem, na němž nebylo stopy vzrušení.

Leopold díval se na něj s otevřenými ústy a za svět nechtělo mu napadnouti, co by měl říci vhodného v tomto neočekávaném případě. Měl ruce v kapsách, vytáhl jednu zvolna a položil si ji za ucho známým posuňkem lidí, kteří si rady nevědí. Jeho mlčení bylo Horákovi nápadné, vytáhl obočí a mrštil po něm zrakem; neb očekával též u něho neskonalou vděčnost za tolik dobroty jako u dcery.

Leopold zalekl se, jako žák, jenž neví odpověď na těžkou otázku učitelovu, a konečně zablábolil: „Ah, ah, nevím, co mám říci. To velké štěstí zbavuje mne slov.“

„Dobře, dobře,“ odvětil jeho nastávající tchán. „Jenom buďte toho štěstí a mé Anny hoden,“ pak počítal znova, ješto se byl zmýlil.

Ale Leopold byl by se chtěl roztrhati, neb místo nesmírné radosti, že Anna bude jeho bezpochyby ve krátkém čase, vnutila se mu myšlénka: „Tak nebudu musit skládati své boty a není třeba, abych si k tomu opatřil bedničku.“

Což pak se více netěšil než takto? Také zastihl se na tom, že mu bylo líto vyhlídky na onu pouť do světa.

Teď měl už býti vázán, stráviti celý život zde, v tomto krámku? Státi se teď už manželem ... otcem? Toho posledního ulekl se nejvíce.

Pan Horák byl hotov. „Tak pojďme, zavřeme,“ pravil a Leopold děl k sobě: „Vždyť jsem přece Annu míti chtěl? Vždyť ji přec miluji? Proč jsem tedy o ni říkal, když jsem teď tak zaražen?“

„Ach, pane Horáku,“ pravil, zastíraje si rukama oči. „Jsem všecek omráčen. Věřte, že nevím, co se mnou se děje.“

Pan Horák krčil ramenoma, vzdychl a zavřeli spolu krám.

Pak šli domů, pan Horák napřed, Leopold Rojek za ním, nesa v ruce svazek klíčů.

Těmito klíči míval ve zvyku po celou cestu házet a kývat, řinčet a zvonit.

Dnes zdálo se mu takové počínání neslušné k vážným těm okamžikům jeho života. Šel tedy zticha s hlavou sklopenou. Putovali takto uzounkou ulicí Sirkovou, kde již ústí na Náměstí, podobna skalnímu průsmyku.

Když vyšli na Náměstí, stopené v letní soumrak se všemi zajímavými domy a se šedou radnicí, mezi nimiž zaplály některé plynové plameny jako květy řepčíku sluncem osvětleného, tu Leopold zpomněl si, jak ještě předevčírem radostně domů šel, jak se těšil, až uzří Annu, a jak mu bylo volno a veselo. Kdežto nyní? Můj ty bože! Což nebyl šťasten? Což pak sám neříkal o ruku Anninu?

Nemohl sám sebe pochopit, co mu vlastně bylo?

Ano, již to věděl. Byla mu vzata svoboda. Bylo po bezstarostném mládí. Měl státi se usedlým člověkem, manželem ...

Ale pojednou usmál se svým vrtochům, pozdvihl hlavy, kroky jeho staly se pružnými a točil, točil teď klíči, že si až klobouk srazil.

Konečně těšil se tedy opravdu, že Anna bude jeho a letěl na schody, běžel Anně vstříc s otevřenou náručí.

Ona tiskla jeho ruku k srdci a on cítil, jak jí srdce bilo, jak se jí ruce chvěly a viděl, jak slze se jí draly do očí.

Vymkla se mu však z náručí, když Nany k nim přistoupila a řekla:

„Tak tedy gratuluji, mladý pane. Mnoho štěstí a spokojenosti ať vám dá pánbůh."

Podávala mu ruku a on ji vzal za ni. Klonil se jí jako školák a kladl si ruku zas rozpačitě za ucho.

Pan Horák nešel toho večera k Viktorce. Večeřel se snoubenci. Dal přinésti ze sklepa láhev vína a připil jim. Pak pravil odkašlav:

„Nu, milé děti, co se týče vaší budoucnosti, měl bych za to, abyste se sňatkem ještě posečkali."

Od kamen ozval se Nánin hlas: „Ovšem že."

Anna odpověděla zardívajíc se: „Zajisté".

Ale Leopold poskočil si radostně na židli a svědčil nejhorlivěji: „Ano, ano, počkáme," a dodal dívaje se po očku na Annu: „Vím, že si musím Annu teprv zasloužiti."

„Tak, tak, mladý muži," chválil jej pan Horák. „Krom toho přeji si, abyste tu záležitost přednesl svým pánům rodičům a jich se zeptal, nemají-li nic proti tomu spojení. Chcete-li, dojeďte si tam. Dávám vám dovolení na tři dni. Můžete se tam odebrati třeba zítra večerním vlakem."

„Budu prosit," koktal Leopold a začal se těšit na ten výlet domů jako dítě.

10. Ruprechtova zpominka ve svatební den jeho souseda.

Nastal svatební den páně Horákův. Bylo nedělní jitro.

Ruprecht otevřel okno své ložnice čerstvému rannímu vzduchu.

Bydlil ve vlastním domě, starém a podivném, do něhož vchod nebyl snadno k nalezení pro krámy a krámky v něm a kolem něho vyložené i nedělního času po ránu, které bývaly v tento den vždy jen na několik hodin sklízeny, nikdy však úplně odstraněny. Průčelím byl tento dům obrácen do slepé uličky, ve kterou Sirková ulice vybíhá.

Ze svého okna viděl Ruprecht směsici střech, štítů a komínů, nad nimiž se vznášely dnes ozářeny ranním sluncem, jež rozptylovalo zvolna lehounkou bílou mlhu, temná věž radnice a opodál družné věže Týnské.

Bylo po dešti, střechy leskly se a kanárek na okně v kleci zaradoval se, když bylo okno otevřeno. Hned na to však rozčepýřil a zlobil se na hejno vrabců, již při pohledu na otevřené okno přiletěli, hlásíce se o svoje drobty od Ruprechtovy snídaně. Nadělil jim jich a pobavil se se svými denními hosty, pak přesvědčiv se, že má času dosti k oblékání, posadil se ještě na pohovku do županu zahalen.

Chystal se na svatbu svého souseda Horáka a za jeho svědka. K tomuto úřadu byl pozván ještě dříve než říkal o ruku Anninu a dostav košem, nechtěl přece odříci, do čeho jednou se byl uvázal.

Odmítnutí Annino, jak jsme viděli, velmi ho rozmrzelo. Ale když se dověděl o její volbě, nabyl dřívějšího klidu. Zprávu tuto přinesl mu Matěj Voříšek, hrbatý mužíček, jenž vedle obchodu kramářského zabýval se dohazováním nevěst. Mužík ten, věčně hekající, sténající a kašlající, zašel k Ruprechtovi pro nějaké zboží do krámu a při té příležitosti ulevil své rozmrzelosti nad tím, že u Horáků byly odmítnuty jeho dohazovačské služby. Se zlostným posměchem sdělil Ruprechtovi, že Horák nejen vyvedl tu hloupost s Vikyčkou, ale ještě hloupější kousek tím, že zaslíbil svou dceru Leopoldovi.

Ruprecht hleděl chvíli na Voříška jako zkamenělý. Pak zvolal:

„A to že je pravda? Ten učenník, ten holobrádek, ten ... ten uličník, že je zasnouben s ní?!"

Když Voříšek prohlásil, že má tu zprávu od samého Horáka, posadil se Ruprecht proti němu na pult, s něhož jeho dlouhé nohy až na zem dosahovaly, položil si ruce na kolena, nafoukl své bledé tváře, až vypadaly jako balony, našpulil rty, že mu tvořily jako zobák, a vypukl v pískavý a vřískavý chechtot.

Když se upokojil, seskočil s pultu a vypadal vážně jako jindy, ba ještě vážněji a udiveněji, jelikož vytáhl obočí ještě výše než obvykle.

Po odchodu Voříškově oddal se myšlenkám a citům, které v něm vzbudila zpráva kramářova.

Ta, kterou chtěl povýšiti za domácí paní u svého krbu, která měla sledovati v jeho domácnosti po jeho nebožce matce, již tak ctil, že jí nechtěl vnutiti snachu, když si toho nepřála: Anna byla s to takto se zahoditi? Což mýlil se tedy v její povaze, když ji tak dlouho již považoval za vzor rozumného děvčete? Když věřil, že by byla někdy tím, co jeho matka? Jak mohla jen pohlédnouti na takového chlapce? Jak dokonce s ním milkovati a zasnoubiti se s ním?

Kde byla ta její ženská důstojnost, kterou mínil při ní pozorovati?

O, pravdu měla jeho matka, když mu říkala, teď že už nejsou děvčata jak bývala. Žádná nestála za nic a bylo největším štěstím býti starým mládencem. Co také scházelo mu teď? Měl doma svůj pořádek, který mu udržovala stará hospodyně, žil slušně, chodil každý večer na sklenici piva do příjemné společnosti a přes den se nepřetrhal namaháním. Nicméně vydělal tolik, že každý rok něco vybývalo, že střádal a na všelijaké koupě pomýšlel. Právě proto byl by si přál sdíleti se o ten blahobyt s milou ženou a míti dědice, pro nějž střádati bylo by bývalo teprv radostí, kdežto tak mu přicházela často na mysl trpká myšlenka: Kdo ví pro koho se namahám? Kdo ví, kdo bude rozhazovati, co jsem pečlivě schránil?

Z těchto důvodů byl by mezi jiným rád měl Annu za ženu a když to nemělo býti, truchlil o ni, leč myslil si, že se nehodlá vdávati. Avšak nyní cítil se nad ní vysoko povznešen a pohrdal dívkou, která mohla takto voliti, vysmíval se jí, že jemu nedala přednost před takovým žebrákem.

Již ho zas těšil svět, byl uzdraven. Pořídil si také opět místo rozbitého nový tlakoměr.

Od té doby bylo mu zas odmítnutí Annino lhostejné a nic mu teď nepřekáželo býti přítomnu Horákově svatbě, setkati se s Annou,

ba viděti ji dokonce s jejím ženichem. Byl přesvědčen, že mu tam bude do smíchu a do smíchu bylo mu i nyní, co tu seděl sám a na to všecko myslil.

„Ten Horák si dá, ten si dá!“ pravil k sobě. „Zaplať bůh, že já nejsem také v něčem podobném. Hi, hi, hi,“ smál se, „to je mi dobře, že není můj svatební den.“

Mnul si ruce a nalil si ještě kávy.

„A což ta Anninka! Inu můj bože! Je to děvče zaslepené. Chudáček. Kdyby žila její matka, anebo kdyby otec aspoň nebyl přišel do toho bláznovství, bylo by se tohle to zticha a krátce odbylo. Mladá krev je mladá krev. Žijou-li dva mladí lidé delší čas pod jednou střechou, zamilují se obyčejně do sebe. Příležitost dělá zloděje. Ale rozumní rodiče vědí v takovém případě jak jednati. Byli by hocha vzdálili, nedbali nářku a slzí děvčátka a za nějaký čas byla by věc odbyta a brzo na to navždy zapomenuta.

Dopil kávu, přistoupil k oknu, zadíval se ven a tu zvolna vystupovala v jeho mysli z mlhy dlouholetého zapomnění upomínka, vyvolaná jeho rozjímáním.

Zde u téhož okna stál, pojídaje třešní, před mnohými lety, když ve vedlejším pokoji slyšel, kterak jeho matka někoho vítá. Zvědav jsa, kdo to k nim zavítal, odstoupil Ferdinand trochu od okna a zahlédl pootevřenými dveřmi mladou dívku, něžnou a rozmilou, která držela v ruce klec s kanárkem a v náručí několik škatulí a vaků. Smála se nahlas tomu všemu a nevěděla, jak se toho zbavit. Ruprechtovi bylo té chvíle, jakoby vskutku zas slyšel ten její roztomilý smích. Ku podivu jak živě si naň vzpomněl teď! Jak dlouho bylo tomu, co slyšel poprvé ten smích jako když potůček klokotá a zvoní?

Dlouho, dlouho bylo tomu. Snad třicet let či ještě více. Byl ještě pouhým hošíkem. A ona, na kterou nyní zpomínal, byla mlaďounká dívka, v prvním čarovném rozkvětu. On zas, ač byl skoro dítětem, všiml si tehdáž poprvé ženské krásy a byl jí uchvácen.

Dívka jmenovala se Gabriela Pavlovská, byla sirotkem od útlého dětství; tehdy byla jí zemřela stará teta, sestra po její babičce, u které byla vychována. Hledala službu; paní Ruprechtová, která znala její nebožku tetu a ji také, odhodlala se vzíti si ji za schovanku, jelikož neměla dcer a v domácnosti sobě přála míti podporu. Psala pro ni na venek, kde posud meškala v bytu po své tetě a hle, tu byla Gabriela. Tu byly její škatule a vaky a její kanárek.

Děkovala paní Ruprechtové za laskavý úmysl a přijetí, říkala, jak se k ní těšila, a dodala s novým smíchem: „Zde toho kanárka nesu dětem. Kdybych měla něco lepšího, dala bych jim to ráda. Takto nemám než toho kanárka, ale ten je za to velmi hodný. Jen co se osmělí.“ A nyní začala na ptáka mluvit a švitořit, že Ferdinand jakživ nic tak líbezně svěžího neslyšel jako ten milý hlas.

Přilákán jako čaromocí, připlížil se do pokoje a blížil se kanárkovi. Teď zahledla jej Gabriela a řekla vlídně: „To je Ferdinand? Ale ten je už velký. Myslila jsem, že to malý chlapeček. Tu máte, tu máte, mladý pane, mého kanárka,“ dodala. „Dávám ho vám, vidím, že ho máte teď už rád.“

Slyšel poprve titul mladého pána a dárek jej těšil velmi. Hned odnesl si kanárka na tuhle to okno, kde nyní zas po mnohých těch letech jiný stál kanárek.

Ruprecht zadíval se na tohoto a bylo mu divno u srdce. Zpomínky ještě jej držely v kouzelném zajetí.

Zpomínal, jak pilně ošetřoval a jak rád se obíral tam s tím Gabrieliným kanárkem a jak žárlivě si ho hájil před mladšími bratry. Kanárek zpíval den co den, rok co rok a měla-li Gabriela trochu jen pokdy, přicházela k němu, nosila mu mlsky a hovořila s ním, což Ferdinanda nade všecko na světě bavilo. Často volával ji sám: „Gabrielko, prosím vás pěkně, pojďte kanárkovi něco povídat.“ A zas ubíhaly dny a týdny a roky. Tu najednou, bůh ví, co mu napadlo, když byla Gabriela nad ptákem nakloněna, vtiskl ústa na její kvetoucí tvář. Ona zachvěla se, pak utekla.

Ah, to první sladké políbení! Ještě po letech cítil jeho pel. Bylo mu, jako by mu lítalo cos kolem skrání.

„To bylo mládí,“ šeptal si, „to bylo mládí! Kdo může ubrániti takovému rozkvetání. Gabrielko, kdybych tě tu měl. Ještě bych tě dovedl takto políbiti.“

Kde teď as byla? Co stalo se s ní? Nikdy toho nevypátral. Měl pátrati ještě teď?

Neodpovídaje si na tuto otázku, vrátil se v upomínkách zase k prvnímu políbení a prošel chtě nechtě celé dějiny této mladistvé lásky.

Po prvním políbení sledovalo druhé v soumraku, když Gabrielu našel v pokoji samotnu.

Tenkráte bránila se mu, ale on nepovolil a ona nevolala o pomoc, nežalovala naň jeho matce.

Později se už ani nebránívala. Přicházela zas ke kanárkovi a ptáček zpíval jim písně lásky.

Ty hubičky byly tak sladké. „Snad nejsou nic zlého?“ ptalo se ho děvčátko důvěrně a on jí to potvrdil, že zajisté ne.

Dlouho líbávaly se ty dvě děti ve vší nevinnosti nejvíce u kanárka. Dlouhé měly jaro bez bouří a těžkostí. Dlouho žili spolu v tom ráji bez hada.

Leč mladý muž stal se nenadále bouřlivějším, dotěravějším a děvče v téže míře k němu slabším. A pořád myslili, že jejich láska není nic zlého, až jednou Gabriela plačíc a štkajíc, mu ležela v náručí a šeptala chvějícími se rtíky: „Zhřešili jsme.“

On těšil ji jak mohl. Ale byl tak mlád, tak odvislý a nesamostatný, že jí nemohl slíbiti svou ochranu. Ona bála se jeho paní matky a nevěděla naprosto, co z toho bude.

Ráj uzavřel se. Výčitky svědomí vyháněly mladé ty bytosti z něho plamenným mečem. Co nyní činit? Milovali se dále ve výčitkách a strastech, v obavách a stálém děsení.

Jednou přišel Ferdinand k večeři domů z obchodu, kde s otcem tehdy býval. Za stolem zůstávalo místo Gabrielino prázdno. Jeho oči byly na ně upřeny, ale ústa netroufala si otevříti se k otázce.

Starý Ruprecht, jeho otec, učinil to místo něho a paní mu odpověděla ostře: „Poslala jsem Gabrielu pryč. Nemohla jsem ji dlouho už potřebovati."

„Ale že nikomu nedala s bohem?" divil se tlustý, starý pán, který ještě vlastnoručně pletl punčochy na stávku, což později obchod jen objednával.

„Poslala jsem ji na místě z domu," řekla paní hněvivě.

„A čím tě dopálila?" divil se dále starý Ruprecht, rozmačkávaje pečený brambor. „Vždyť to bylo děvče jako pěna tichounké."

„Tiché vody břehy ryjí," zněla odpověď, daná hlasem pořád více podrážděným.

Ale starý nedal se zakřiknouti tak hned a věděl jinou zas námitku, až se vyvinula z toho hádka, ve které žena zvítězila.

A tu dověděl se otec, jak Gabriela syna mu prý sváděla a mámila, jaká byla, jaká byla!

Syn dověděl se, že neměl skoro žádnou vinu, ale ona že byla taková svůdnice, taková čarodějnice.

Jak přišla Ruprechtová na provinění mladých lidí, její syn posud nevěděl. Dosti že byl sdrcen matčiným hněvem, k němuž otcův ještě se přidružil.

Zkusil zastati se Gabriely a vzíti vinu veškerou na sebe, ale tomu nebylo uvěřeno. Naopak pozoroval, že vlastně jemu nic nemají za zlé, že jen na oko také jeho peskují, ale ubohou Gabrielu že mají za vyvrhel jejího pohlaví.

Byl tím jako pitomý. Nevyznamenával se ostrovtipem, byl mlád, beze vší zkušenosti, přicházel málo mezi lidi a přicházel-li, byl plachý a nemluvný, v krámě nedával pozor, jestliže se tam něco povídalo; neměl tedy pojmu jasného o různých poměrech společenských a zvláště ne o takových choulostivých, do jakého se byl zapletl beze všeho rozumování.

Věděl sice, že taková láska je věcí nedovolenou, avšak doufal, že se o tom nikdo nikdy nedoví. Že by byl povinen dívce, jež se mu vzdala, závazkem pevným, manželským, to nebylo mu také jasno. Nemluvil s Gabrielou nikdy o budoucnosti z té příčiny, že sám také nikdy na ni nemyslil. A ona netroufala si asi o tom začíti. Povídali si jen, jak se mají rádi, a žili přítomnosti tak výlučně, jak málokdy člověku se děje.

Ferdinand podivil se, když jeho rodiče mezi jiným přísně se tázali: „Sliboval jsi jí něco? Řekni to upřímně. Záleží na tom mnoho."

„Co měl jsem jí slibovat?" divil se.

„Že si ji vezmeš za ženu," zvolala matka hněvivě. „Slibovals jí to?"

Když ji ubezpečil, že nikdy mu to nenapadlo, že ona také nikdy o tom s ním nemluvila, upokojili se staří. Ale on nevěděl posud proč. Podroboval se mlčky tomu, že byla Gabriela z domu vypuzena.

Jeho srdce uchvátil sice velký stesk, ale nedal ho znáti. Plakal v noci, a ve dne býval u Gabrielina kanárka celé hodiny. Nyní přemýšlel konečně o tom, co se stalo, a viděl, že oloupil Gabrielu o čest. Bylo mu jí líto. Cítil se nešťastným. Doufal, že mu bude Gabriela

psáti a že se budou tajně scházeti dále. Den za dnem míjel a o ní nebylo slechu.

Jednou osmělil se a ptal se matky, kde by byla a co si nyní počne?

Matka odpověděla mu mírně, aby o to se nestaral, to že jest její — matčinou věcí — on že se může spolehnouti, že jí nic neschází a nikdy scházeti nebude, že je o ni postaráno jako o vlastní dceru.

Pak ovinula mu ruku kolem šíje a prosila jej se slzami, aby na Gabrielu více nemyslil.

Taková něžnost byla u ní věcí neobvyklou a měla účinek. Krom toho činila mu nyní vše po vůli, nač si jen pomyslil, a on byl dosti sobecký, že se tím dal zaujati.

Vskutku se utišoval, vskutku přestal na Gabrielu mysliti. Ale tehdy byl položen základ k jeho ztrnulosti, k jeho podivínství. Oddal se docela matčinu vlivu.

Na jeho mladou mysl kladla se vrstva za vrstvou šosáctví, nevlídnosti, sobectví a obmezenosti.

Nastoupil po otci vládu v obchodě. Gabriela byla zapomenuta. Nikdy ji nepotkal, neslyšel o ní. Za čas zdálo se mu to všecko snem.

Jenom kanárek její žil ještě. Dosáhl na ptáka nejvyššího stáří. Jednou ráno ležel mrtev v kleci na písku. Tenkráte obnovila se v srdci Ferdinandově maně upomínka a bol. Dal odkliditi klec a byl asi rok bez ptáka. Ale pak zatoužil tak silně po novém kanárku, že si jej koupil a že jej zas dal na staré místo.

Zas kladly se dále vrstvy sobectví a obmezenosti. Žil dále jen pro sebe.

Co se zotavil po košíku, jejž Anna mu dala, byl zase ve své míře a spokojen v tom úzkém kruhu svého žití.

Ale dnes vzbudila se stará upomínka, že bylo až ku podivu, kde se tu najednou vzala, kterak se prokopala skrze vrstvy zapomínání a takořka z mrtvých vstávala vedle toho kanárka, který vesele při tom zpíval.

Ruprecht trhl sebou. Byl nejvyšší čas jíti na svatbu. Óblékl se pečlivě zcela černě a vzal deštník do ruky, jakkoli slunce zlatě svítilo. Ale on věděl jistě dle svého tlakoměru, že bude odpoledne bouřka.

Kráčel k bytu Horákovic a upomínka na Gabrielu šla s ním, nebylať posud odbyta. Vznášelať se nad jeho hlavou ve zlatém vzduchu.

Kam se jen poděla? Kde žila? Zdali pak žila? Stala-liž se tehdy matkou? Bylo to dítě živo?

Tyto otázky nekladl sobě poprvé dnes. Byly časy, kde mu bývaly trapny, kde se styděl, když si je kladl, kde se bál, aby mu nebylo dítě přinešeno, kde tu zpomínku přímo nenáviděl. Když o Anninu ruku říkal, působila mu ta věc dokonce starost. Teď byl rád, že nemusil zas nikomu účtů skládati a cosi pravilo mu, že byla tato upomínka přece aspoň něčím v suchoparu jeho života.

Tak došel svého cíle a vešel mezi částečně už shromážděné hosti svatební u Horáků.

Dal se přivítati ženichem a nevěstou a klaněl se jim po svém zvyku chladně.

Pak přijal myrthovou větvičku, kterou mu Anna podávala na stříbrné mísce, a strčil si ji za kabát s němou, vážnou úklonou.

Jeho oko utkvělo na Anně a porovnával ji s Gabrielou. Ta byla stokrát hezčí. Nyní ovšem, žila-li, byla obstarožná. Byl by ji přece rád viděl aspoň jednou ještě v tomto žití.

Nepřijal od Nany nabízeného vína se zákusky a podržel svéhlavě v ruce svůj pěkný deštník, jakkoli jej přemlouvala, aby jej odložil.

Postavil se opodál v davu četných a přibývajících hostí a díval se upřeně do stropu, přemítaje namáhavě o tom, zdali by to nebylo šlo, aby si byl později vzal za ženu Gabrielu.

Matka nechtívala o tom ani slyšet, nepřála tomu vůbec, aby se oženil a zemřela, aniž mu pověděla, kam Gabriela se ocitla.

Co nyní? To všecko minulo. Svět, čili společnost měla svoje právo: Byloť třeba vyhověti jejím zákonům, jež si žádaly přísně, tak a tak aby byly poměry upraveny, mělo-li býti manželství dovoleno a za slušné uznáno. Bylať v tom snaha, aby bylo zabezpečeno blaho a blahobyt rodin. Tomuto musilo býti obětováno blaho a štěstí mladých srdcí. Nešťastné bytosti ženské musily býti obětovány, jestliže se nehodily do těchto kombinací a ubohé nezákonité děti jsou vyhazovány z hnízda rodin jako krkavčí plémě za podzimních bouří od krkavčích matek.

„Jakáž v tom pomoc?" tázal se v duchu Ruprecht, zkoumaje pořád strop pokoje, ve kterém hostí ještě přibývalo.

Strop nedal mu odpovědi a mezi tím slyšel, jak kolem něho se říkalo: „Teď neschází už nikdo a můžeme tedy jíti."

11. Před svatbou.

Anna Horákova, ani Nany nepřišly po celou minulou noc na lože, tak byly zaměstnány přípravami ku svatbě Horáka s Viktorkou Řepkovou.

Proti panujícímu zvyku a mravu nestrojila se svatba u nevěsty, nýbrž u ženicha a nevěsta ani její rodina nestaraly se o pohostění četných hostů. To bylo na Annu uvaleno a ona nechtěla dáti se v tom zahanbiti. Činila to zajisté s radostným srdcem, neb cítila k otci velikou vděčnost a nic nebylo jí nyní těžké, co mohla činiti k jeho spokojenosti. Vždyť sama byla tak šťastna.

Blaženost, jakou jí způsobilo svolení otcovo, vzrostla ještě po návratu jejího ženicha do Prahy z krátkého výletu k rodičům.

Byloť až k neuvěření, jak mladý ten muž dospěl za dva neb půl třetího dne.

V jeho názorech a následkem toho v povaze a následkem toho i v jeho vzezření stala se taková náhlá změna, že se podobala divu.

Anna byla tou změnou okouzlena a sama Nany dala se usmířiti s Leopoldem.

Takovým změnám je ostatně každý člověk více méně podroben, naskytuje-li se právě příležitost. Působení poměrů, osob, čtení neb čehokoli je známo svým účinkem často nápadným a mohútným na člověka zvláště mladého. U Leopolda mělo tento úkol několik slov jeho matky a pak celé chování jeho rodiny a její náhled o jeho zasnoubení, jemuž ovšem nevýslovně se divili.

Téhož večera, jak pan Horák byl navrhl, Leopold odejel z Prahy, přísahaje při loučení, že si bude zoufati bez Anny, že se jí nebude moci dočkati, že nebude moci žíti bez ní.

Až dosud byla jeho polodětinná náklonnost k této dívce zcela upřímná a projevy její rovněž tak pravdivé jak neodolatelné. Avšak od té chvíle, co se mu ukázala vyhlídka dosti blízká na sňatek s ní a následkem toho na povinnost býti usedlým člověkem, byla v harmonii jeho citů jakási struna přetržena.

Vyznávaje se z lásky k ní jejímu otci a říkaje o její ruku, nevěděl vlastně, co činil a co chtěl. Byl to nerozvážný, svévolný kousek, za nějž byl potrestán tím, že jeho láska tak svěží jako růže náhle vadla. Jakkoliv mu toho bylo líto ve hlubinách srdce, nemohl za to, že jeho sobectví a cit neodvislosti, touha po světě byly silnější než ta první vonná láska, o které sám nevěděl, že rozkvetla na jaře jeho žití jen jako pomíjející okamžik jediný, z jakých by byl bezděčně chtěl, aby jeho celá mladost v pestré směsici se skládala.

Teprv návrhem, aby sňatek jeho byl odložen, aby navštívil svůj domov, oživla jeho skleslá mysl zas.

Avšak, o běda, oživnuvši, byla změněna. Jeho vroucnost a zbožná oddanost k Anně byla jako odplavena. Jeho city k ní byly nyní zcela jiné. Posud tomu sám nerozuměl, co a jak mu bylo. A když s ní se loučil, měl za nutno vylhávati city přepjaté.

Po celou cestu domů seděl ve vagoně jako zkamenělý, nejsa schopen jasné myšlenky. Kráčeje pak od stanice domů lesem, cítil se dokonce bídným a nešťastným. Čím více vůně dýchal les, čím veseleji zelení datlové poletovali přes jeho hlavu s táhlým hvizdotem, čím více zlata zapadající slunce metalo mezi rudé kmeny borovic a smrků na půdu lesní, plnou borůvek a zvonků, tím tížeji padalo mu na srdce, že jest oloupen o svobodu a stesk nikdy nepocítěný vzbudil se v něm při pohledu na rozkošnou myslivnu pod lesnatým svahem, která byla jeho rodištěm.

Zpomněl si, že Anna mu kdysi řekla, proč že tu nezůstal a myslivcem se nestal. Nyní litoval toho sám a s těmi city vstoupil do světnice, plné oken, do nichž staré smrky kývaly. Matka dávala právě večeři na stůl.

(Pokračování.)

Vox Dei.

Bůh pěvci řekl: Sílu ducha
ti dávám, částku Sebe.
Jdi tam, kde země čeká hluchá,
tam zvěst jí dones nebe.

Jdi, jest mi tebe zapotřebí
být knězem na té zemi.
Jdi, co je duchů v šírém nebi,
tys zvolen mezi všemi.

Buď silen! Mnoho dávám tobě,
jak bůh sám pouze dává:
tvé jméno nezanikne v hrobě,
toť kletba tvá i sláva.

Za tisíc roků lidské rety
tvé ještě šeptnou jméno,
buď požehnán či věčně kletý,
toť zdejší tvoje věno.

Leč jestli uposlechneš hlasu,
jejž ukryl jsem v tvé hrudi,
tu živý řád každého času
tě k pravým činům vzbudí.

Vše dal jsem tobě, ale všecko
ty musíš jiným dáti.
Buď jako jabloň, jížto děcko
za plod zas ranou platí.

Tvá víra ať vždy jasně září
ze hrobu jiné křísíc —
jdi na smrt s klidnou, jasnou tváří,
a s tebou jde jich tisíc.

Své srdce nech, ať ve prach padne
a zhyne zašlapáno,
když krví jeho lidstvo zmládne
a najde nové ráno.

Jdi před lidem jak anděl bílý,
sviť myšlének svých skvostem,
a propast kdy se v cestu schýlí,
tvé tělo budiž mostem!

V zem zaslíbenou tvoje hlava
se nepoloží k snění:
tak stromu kvítek opadává,
když v plod se zdárný mění.

Leč hrob tvůj věčně jak mé chrámy
tak slavný, bude čníti,
na něm se člověk modlitbami
k obětem novým vznítí.

On věštba bude duším ryzím
a příštích tajů kniha,
a strašnou hrozbou vrahům cizím,
neb pomsta Má v něm číhá!

Aug. Eug. Mužík.

Illustrace k národní písni. Kreslil Mik. Aleš Ryl J. Patočka.

Z knih perkmistrových.

Vypravuje dr. **Zikmund Winter.**

(Pokračování.)

III.

Na soudě.

„Pro mnohé odklady a průtahy jemu se tesklo tak, že o svou spravedlnost na soud víc choditi nechtěl."

Frase, ale i povaha všech soudů XVI. věku.

starší době konával se soud i řídily se všecky ostatní věci viničné v obytě perkmistrově — a poněvadž jím býval měšťan staropražský, tedy býval úřad perkmistrův tu kdes v Starém Městě. Sem hned po volbě doneseny jsou od předešlého perkmistra knihy a všecko nářadí inventární. Archiv a nářadí perkmistrského úřadu prohlédneme si hned. V knize XIX. jest sečtení všech knih, které byly při ouřadě r. 1753, zapsáno. Nejstarší z r. 1435 psána byla „gotico charactere bohemico" a měla na hřbetě jedničku. Podle ní bylo 26 knih číslovaných — a všecky obsahovaly zápisy gruntů všelikterakých.

Knih smluvních (obligationum) popsali perkmistři do r. 1753 třinácte; sedm bylo knih „condictionum, tutelarum"; jedenácte knih sententiarum (ortelních); čtrnácte knih svědomí; pak byly k rukám perkmistrovým dvě knihy šacunků; do nich zapisovaly se odhady; tři knihy „výchozů" — do kterých psalo se, co konšelé nalezli, vyšedše na „vůhledy"; čtyři knihy „outoků" (expensarum germanice verklag), kniha plných mocí; čtyři knihy relací všelikterakých čili zpráv; kniha dekretů, dvě knihy pamětí, kniha privilegií, liber antiquorum possessorum (starých gruntovníků), čtyřicet knih pří, knih s nápisem reposita šedesáte; rejstříků o cizincích příchozích třinácte; stará kniha půhonů (z r. 1555); rejstřík o perkrechtu přijatém; kniha pro správu vinařů, knihy cís. instrukcí, kniha gruntů strahovských, kniha vinic vyšehradských, kniha gruntů kláštera sv. Anny, kniha libeňská a konečně kniha fundorum burggravaticorum (gruntů purkrabových). Že tyto poslední knihy zbuzovaly zlost perkmistrovu, kdykoli na ně popatřil, toť rozumí se samo. Bylytě to zbytky jeho slávy. Dřív do nich zapisoval — když pak vznikla „postranní práva", osiřaly knihy ty. Obsahoval tedy archiv perkmistrův r. 1753 dvě stě čtrnácte foliantů. Zdrželi jsme se schválně drobet déle při nich, aby vlastenci a milovníci naší historie zvěděli, kteraká žalostná ztráta to, že po tu chvíli s těží 26 knih zachovalo se v pražském archivě a něco knih na Vinohradech — ostatek zničen na vždy. A víte, kam se děly knihy ty, důležitý kus českého pražského života v sobě vypisující? V máji r. 1875 psaly noviny, „že

c. k. finanční prokuratura prodala akciové společnosti Bohemii pod stoupy na papír osmdesát foliantů, pocházejících z bývalého perkmisterského úřadu. Nejvzácnější byly v tom prý knihy svědomí ze 16. století." *) Než vraťme se raději do perkmistrovy síně radní. Tu tedy stávaly v „aumarách" knihy, tu složeny a rozestaveny bývaly i ostatní věci k ouřadu slušící, z nichž příchozímu zajisté nejprve v oči bil dlouhý stůl konšelský, na němž ležela v pytlíku hedbávném veliká stříbrná pečeť úřadu hor viničných. Kolem stolu staročeského o pořádné trnoži stálo dvanácte stolic zeleným suknem potažených. Na stole vedle kříže ohromný dřevěný roztahoval se kalamář s nemalou bedničkou zlatého a bílého posýpátka, kterýmž jakživi nespořili, neboť čtoucímu v knihách perkmistrových dosaváde přes tu chvíli vyhrne se na ruku hromádka lesknavého, dvěstěletého písku.

Po straně při zdi na jakés polici nebo římse stojí patero cínových vzorných konvic a hubatek po pintě a žejdlíku. S těmito nádobami chodívali konšelé po hospodách měřice šenkéřům hubatky, anebo šenkéři chodívali na úřad, aby jim nádoby podle těchto vzorků ocejchovali. Vedle konvic ležela kovová šňůra na vyměřování vinic a polí. Při zdi byly dvé halapartny v koutě a pod nimi ležel na zemi buben, o němž dí inventář, že r. 1753 byl už rozbitý. Úřad perkmistrský tedy nepřežil toho bubnu dlouho. V pokoji radním stávala také pokladnice vinařů s ohromnou konví, kterouž-vinaři o kvartále plnívali i prázdnívali o překot. Prapor a znak vinařský býval též chován u perkmistra, kterýž si ho stavěl, kde se mu vidělo.

My sobě představujeme situaci v domě perkmistrově takto. Poněvadž býval sám spolu nákladníkem, jenž ve svém domě víno na čepě míval, protož dolejší průjezd domu a síň zanecháme hostům, pitelům a vstoupíme po schodech do prvního patra na široký mazhauz, do něhož ústí se všecky pokoje a komory. Na mazhauze na lavicích ke zdi přibitých očekávají „strany", až je komorník do pokoje radního před perkmistra a konšely zavolá. Na tom mazhauzu může taky onen vinařský praporec cechovní i s erbem státi.

Taková asi bývala situace až po smrt perkmistra Rudolfa z Pettersdorfa r. 1753. Po jeho smrti určila komora, aby úřad viničný měl „locum stabilem". K této stálé místnosti vyvolen byl u mostu kamenného domek obecní, trojpatrový, v němž hodlali se o místnosti sděliti tak, že by komorník bydlil dole, v prvním patře notarius čili písař a nahoře v druhém a třetím patře aby byla zasedací síně, archiv a věci cechu vinařského.

Pražská obec chtěla činže za celý dům 150 zl. rýnských, což bylo pánům mnoho (kde jsou ty časy!). Nabízeli se, že zaplatí ročně jen 120 rýnských, poněvadž „jsou bydlitel stálý a domácímu pánu nenadělají mnoho reparatur." Jak se dohodli, nevíme.

Teď vraťme se — tuším podruhé — k panu perkmistrovi na mazhauz, kdež na zavolanou očekávají strany, vinníci, žalobníci, advokáti a leckdo jiný. Komorník volá. Kdo na zavolání nestojí, prohrál při jako v jiných soudech bývalo obvyklo.

*) Srovnej o tom vandalismu též Arch. Pam. X. 386.

Vstoupí Kateřina Prokopova s Janem Mistrovic (r. 1611). Mají činiti o zvod na spornou vinici. Ona žaluje, „nežli o zvod rozsouzeno, že Jan trhá merunky na sporné vinici a že pan perkmistr už prve poručil, kdyby v té vinici Jan Mistrovic postižen byl, aby ho vyhodili přes hráz.“ Co tedy teď? Replika, duplika. Ortel: „Strany se napomínají, aby sobě řečí i skutkem pokoj dali.“ (Kn. XVII.) Z tohoto příkladu znáti, že mluvívalo se u perkmistra, když k tomu došlo, stručně a perkmistr že druhdy nebýval ve svých radách vybíravý.

Po orteli strana jedna vzdala dík, druhá požádala obyčejně „vejpisu“ a „rozmyšlení“. Jestli po tomto rozmyšlení Jana Mistrovic přece přes hráz vyhodili z merunek, nevíme.

Tu vstoupí dva, jeden žaluje, že mu za prodané víno druhý zaplatiti nechce. Dlužník se brání, že „byly sudy smradlavé a šmakovité, víno nepříhodné, kalné co rmut.“ Ortel, že to přijdou páni ohledat. (Kn. XXII.)

8. května 1592 vyžádav sobě slavný mistr Daniel z Veleslavína vstoupení, prosil, aby 1000 kop míš., které si byl vydlužil u Floriana z Rottenfeldu, panu věřiteli na vinici veleslavínské zapsali a pojistili. (Kn. XII. 212). Jindy zase vstoupí slovutný mistr Marek Bydžovský na síň, stěžuje sobě, že platil dělníkům na sekání ječmene 6 grošů bílých, 4 korbele piva po krejcaru a oběd — a že dělajíce pobřísla, pobrali mu ječmen. (Kn. XX.) Ortel přímo norimberský: „až dělníky dosáhnou, že je potrestají.“

Nákladníci dávali sobě na vzájem také někdy „vrchy vinné a rýví“ krásti, oč soudů vždy dosti bývalo.

Jakub Kavadil s Ondřejem Mrskalem o tu věc se soudili r. 1609. Svědek Jan, vinař paní Švikové z Popovic, vydal svědectví: „V sobotu masopustní jdouc z masných krámů, nemyslíc na to, aby jaká věc měla k správě před vás přijíti — trochu dlouhá předmluva — však s dobrým svědomím spatřil jsem, že dva podruzi nesli z vinice k Ondřejovi Mrskalovi mateří les nebo rýví kolmo na horu postavené, jak z rybníků rákosí možnaři nosívají, a jeden promluvil: Kdo jest to kej hrom, že na nás tak dochází a podruh Michal proti té řeči odpověděl: Já ho, visáka, dobře znám, je vinař paní Švikové, já ho někdy za to zmlátím.“ Ortele jsme se nedočetli.

R. 1608 žaloval Jakub Brikcí z Radlic, že mu Petr Stupenský vykopal štěpy z vinice a vsadil je do své. Byl tak opatrn, že předem dal sobě rychtářem ze vsi Radlic celou škodu zjistiti. Rychtář na soudě perkmistrově dí: „Potkali jsme Petra. Já mu řekl: dobré jitro, Petře. On: Zdrávi byli, sousedi. Řku: Petře, teď praví Jakub, že bys mu ňáké štěpy měl vykopati a vsaditi do svy. On odpor učinil. Řku: Pojď, pohlídnem! Když jsme tam přišli, Jakub pravil: odkud je ten štěp? On se naň s hurtem udeřil: Co jest tobě po tom štěpu, já jej koupil v Holešovicích. Potom řekl, že jej koupil na rynku.“

Zlodějovi štěpy byly zase vykopány a ortelem perkmistrovým dostal se do rathouzního „očistce“ anebo „špinky“. (XX. 76).

Vstoupí advokát pana opata slovanského Pavla Paminondasa Horského a žaluje na ševce Jana Strejčka, že dlužen panu opatovi za vína na Slovanech zrostlá 80 kóp. Dotčený opat jest povědom z písničky

pražské: „A ten slovanský opat dal na vinici kopat na svátek Jana Husi, za to do pekla musí.“ Tenkráte (r. 1599) býval den upáleného mistra ještě svátkem velikým — a opat byl katolík. Proto ta písnička.

Na soudě švec dluhu odepřel a byli-li panu opatovi svědci, které vedl, platni, nevíme. Jeden z nich — Kašpar Knespl Pražský, rektor školní na Slovanech v klášteře — nevěděl o sporné věci mnoho a kuchařka opatova, Anna Kroměřížská, teprv nevěděla nic. Pravilať: „Já vždycky ven chodila a jídlo sem jim strojila, když se učítali.“ (Kn. XX.) Vyhrál-li tedy opat čili švec, nelze říci, anať kniha ortelů z toho roku ztracena.

R. 1592 Augustin Seydlhuber maje před perkmistra a konšely vstoupení, žádal, „že mnoho kamení z vinic Fridricha Ufa do gruntu jeho vpadlo, aby mu dovolili, to kamení do gruntu Ufova zase vházeti.“

Soud vyřkl, že to odkládají. Potom to odložili ještě několikráte. Konečně po mnohých odtazích ortel vyřekli, aby si to kamení srovnal na hromádku. (Kn. č. XII.) Měl tedy na své vinici pěkný pomníček.

Jindy zase vstoupil (r. 1611) Jiřík Karolides hrozně naříkaje, že od Tomáše Osvalda Žďárského „škoda se mu stala skrze vyhnání jedenácti sviní na jeho vinici.“ Usnešeno, že páni i s perkmistrem učiní „vejchoz“, aby na tu škodu pohleděli. (XVII.) Bylo-li pravda, co prožalováno, Bůh pomozi Tomáši Osvaldovi!

Pro trochu vzaté trávy r. 1734 platila Helena Máčkova sto dukátů a outraty soudní! (XVI. fol. 129.)

Takové a podobné připadnosti líčívaly se na soudě perkmistrově s největší části. Sousedé hádali se o mez, o strom, přibližovali se k držení některé vinice právem neprávem, škorpili se o cestu, o vrátka, o tyčky a jináč všelijak se rychtářovali. Z úřadu bývali na to dva, tři konšelé vydáváni, aby popatřili. Pan perkmistr odklady povoloval, až se často žalobce zmrzel; jindy věc smířena jsouc, ulehla, aby vstala znova zase. Bylitě i v tom naši předkové ryzími Čechy. Řídko kdy spor měl ráz zvláštnější, jako bylo ku příkladu r. 1625, kdy Alžběta Valtrova, vlastní mátě, utrácela dětem, sirotkům, dědictví otcovo a viničky nechávala pustnouti. O tu viničku soudil perkmistr. Charakteristické i dojemné jest svědectví něčí při tom: „Když jsem silnicí šel od Zlíchova, na tu vinici jsem se díval a ji dobře spuštěnou spatřil, z toho jsem soudil, že sirotčí jest, neb okolní vinice mnohem pěknější se spatřovaly“ — Aneb když přibelhav se k soudu starý Cibula, žaloval: „Z lásky postoupil jsem tomuto Janovi a Zuzaně, dětem Michala Suttera, dvou vinic, oni se zakázali mne do smrti náležitě chovati — teď mne z domu vyhánějí, tak že se mi nevidí, abych jim jakožto nevděčným nechati měl.“ Žalovaní žádali „hojemství“ (odkladu) a páni odkladu přáli — a dědeček se smutně vracel mezi lotry. Víc nepřišel.

Někdy zanechala v knize perkmistrově divoká doba válečná své stopy a tu vznikaly také zvláštní pře, kterých jindy nebývalo. Jeden druhému totiž dal ze strachu vojenského poschovati sudy vína, vojáci je vypili, odešli, a měštěníné se pro sudy žalovali. Máme před rukama některý takový obrázek soudní, jenž pro své historické pozadí vyniká z obyčejných, drobounčkých obrázků soudu perkmistrova.

Paní Estera Mitrovská roz. Lažanská z Bukové ze strachu vpádu kurfiřta saského r. 1631 ze svého domu, jenž byl kdes u Maltezů, honem dala jedenáct sudů vína vytáhnouti a podepsavši i poznamenavši každý sud sama svou rukou, dala schovati je Marii Pereyterové, měšťance a sousedce. Po té s panem chotěm, rytířem Jiřím, mladším z Mitrovic, z Prahy šťastně ujela. Sasíci přišli, víno vyčenichali a vypili, dům urozené paní téměř na hromadu svalili. Aspoň shledala paní navrátivši se „prkna roztrhána, dolejší pavlač klenutou zbořenou, střechy zkaženy, v sklepě kantnýře popálené, v pokojích panských postele, stolice, sesle, poličky, almary vytrhány, dvéře roztlučeny, zámky vytrhány, kamna vypíchaná a okna dosti hrubě vytlučena; na hoře pod krovy i na schodech korbele vylámány a popáleny, síň dolejší cihlami položenou od mlácení prohnutu." Pro tuto spoustu nebylo se na kom hojiti, ale za ztrátu 11 sudů vína měla státi paní Pereyterova, a proto ji urozená paní pohnala r. 1632 (kn. perk. XXI. fol. 77, 135, 140) na soud perkmistrův. Svědectví několika lidí přijata jsou v té příčině. Nás nejvíce zajímala řeč vývodního svědka Jindřicha Čecháčka, jenž býval hospodářem (domovníkem) v domě urozené paní. Pravíme býval — neboť paní, vidouc dům svůj po saském vpádě — nebohého Čecháčka hospodáře vyhnala. Ten na soudě vypravoval viničným konšelům: „Ta vína prozrazena byla vojákům nejvyššího Švalbacha. Mustršrejbr mně jest přinesl balet (chtěl říci zajisté palet, cedulku) od primasa malostranského a s hurtem na mne udeřil, kde mám klíče od vína. Tu on se mnou k panu Pereytrovi s tím baletem šel a o ten balet se domlouval. Vojáci všude vína brali a prodávali je, jak se jim dobře líbilo. Na mně chtěli, abych jim jísti dával a tak se mnou nakládali, že jsem se všecken třásl; žádný se mne zastati nechtěl kromě paní Marie. Bylo by mnoho o tom mluviti, jaké pokušení jsme jak ona tak já měli."

„Oficíři byli nejprve v domech panských a když je vyplundrovali, kvartýrovali se v měšťanské a sem dali pěchotu. Já jsem v panském pokoji hořejším některý kachel propíchal, aby se v nich topiti nemohlo, tak aby se soldati do toho pokoje pro zimu a dým dáti nemohli, nebo prve dva pokoje měli, z nichž v jednom nemocní s jedním pošetilým, jehož jsem musel na řetěze vázati, a v druhém zdraví zůstávali a těm se ustavičně topiti muselo. Když nebylo dříví, dali se vojáci do řezání kantnýřů v sklepě, při tom některé dvéře vypáčili a z nich umrlým soldatům truhly sami udělali. Potom schody — nahoru jdouc — trhati počali. Od 18. decemb. 1631 do 17. janu. 1632 platil pan Pereyter vojákům, aby dům nerozbourali, 15 osobám po 3 gr. denně."

Tu podává kniha perkmistrova kus historie pražské, nádavkem přidávajíc originelní figurku panského sluhy, jenž nepřítele chce vyhnati tím, že propíchá kamna, aby dýmala.

Kniha XXII. na listu 68. jiný obrázek z vojny třicetileté kreslí, předešlému poněkud podobný.

R. 1641 totiž žaluje jakýs malostranský měšťan Honsbartl, že z minulého vpádu švédského Jeremiáš, soused malostranský, pomáhal Švédům píti z vína jeho „vlastenského". Tu při líčili před perkmistrem.

V knize zapsáni jsou jen svědkové, ortele tu není ani konce, právě tak jako v předešlém kuse. Z těch svědectví opsali jsme si jen tato dvě: „Svědek Altman po přísaze dí: Dcera jeho (Honsbartlova) pod schody v sklepě se skryla a na druhý den v domě pana cardynala se salvirovala. Když jsem pak do domu pana Hansbartle přišel, velikou hrůzou na mně od takové ruiny v domě učiněné vlasy vstávaly.“ Jiný svědek: „Když soldati švédští jsou na Malou Stranu vpád učinili, jsou ze sklepů vína pana Hansbartle v putnách nosili, z kteréhož on Habrhonz jest taky pomáhal jako i jeho pacholek píti.“

Toť by tedy bylo vše, co chtěli jsme vypravovati o sporných věcech a soudných nesnázích měšťanů s měšťany. Ale tím není vypsán soud perkmistrův docela. Sotva s polovici.

Pan perkmistr a konšelé mívali přemnoho činiti nejen se sousedy — než i se sluhami rozličnými a lidmi poddanými. Není soudního sedění, aby k němu nebyl pohnán vinař, dělník, šenkýřka anebo šlotýř. Někdy také šenkýřka pohnala kumpány, kteří se u ní zadarmo napiti chtěli, a v této drobné agendě soud perkmistrův ráz nabývá velice živý. Tu se odkládá obyčejně řídko kdy, všecko jde rána na ránu, ortel bývá někdy v takových slovech, že nepovíš, kde přestává prostota a začíná se sprostota.

Několik příkladů vybéřeme tak, aby z mosaiky byl obrázek přec jak tak celistvý.

Na síň vstoupí vinař podivného jména — Adam Abakuk. Viněn, že vzal od někoho závdavek a jinam do služby se dal. Bez replik, duplik ortel: „Poněvadž jsi ty, kluku, za panem Janem Kavkou, nejsa k tomu nucen, sám za vinaře se zjednal, závdavek přijal, z té příčiny, od koho jsi závdavek přijal, u toho zůstati a dobře se chovati povinen jsi, a pokudž toho, troupe, neučiníš, na planýři na rynku a v šatlavě zůstat musíš — podle práva.“ (r. 1636 kn. IX.)

Toť přec ortel jasný — beze všeho zavinutí!

Čeleď viniční dosti často se dopouštěla toho přestupku, že zjednavši se sem, ušla jinam. Starší ortel, o něco zdvořilejší, stůj tu z roku 1591 tento: „Poněvadž jsi připověděl, Jene vinaři, rukou dáním, že chceš u pana Přiměnského za 5 kop na rok za vinaře sloužiti a nyní oznamuješ, že jsi se u p. Fridricha zjednal, protož se nachází z práva, pro ten vejstupek aby se do věže postavil a podle připovědi své u pana Přiměnského sloužil.“ (XII.)

Dosti častý „vejstupek“ býval také ten, že vinaři svým pánům před dojitím roku utíkali. Nejstarší o tom ortel čtli jsme — ne v knize perkmistrově — nýbrž v knize městské č. 324 a to z r. 1566. „Poněvadž Mikuláš vinař od Doroty z Hrobčic z služby před dojitím roku ušel, sobě službu sedmnácti kracemi zaplatil: jest povinen je vrátiti a posedí v šatlavě za čtyři dni. O službu aby se před pány učetl.“

R. 1592 přivedli na soud Jíru Holného pro týž vejstupek, k čemuž za hodně přitěžující okolnost i to položili, že vinař nejen utekl od vinice než i od své ženy. Pan Jan Libocký, jemuž vinař sloužil, vznášel na soud: „Se služby mi sešel, pětkráte mi ušel; 15 krací ujal a jen 13 odvedl a vinici poustkou zanechal a výtržnosti se dopustil na mojí manželce.“

Vinař poslouchá, poslouchá a k tomu všemu krátce jen toto v odpověď dí: „Třikrát jsem ušel od ní pro její nectný jazyk." Myslil tím patrně buď svou bývalou paní, buď svou ženu. Ortel: „Poněvadž jsi ty, vinaři, proti pánu bohu živ byl a neřádu jsi se dopustil, s manželkou cizí, svou maje, odšel, protož se tobě nachází, aby do dvou let hor viničných prázden byl; nicméně pro ten vejstupek tě do vězení béřeme." (Kn. XII.)

Jan Harar popadl bratra uteklého sobě vinaře a hojil se na něm r. 1592. Žalovaltě: „Bratr jeho zjednal se u mne za vinaře na půl sedmy kopy a košili jednu za rok, ale choval se neupřímně, a poněvadž tento bratr zaň slíbil, ať ho postaví." Ortel: „Aby ho do týhodne postavil." A uteklý vinař byl ví bůh kde —

Nemálo bývalo na vinaře u perkmistra žalováno, že spouštějí vinice. Pan Peldřimovský r. 1609 vinil vinaře svého: „že vinici spouští a skrze to jemu škodu činí, také že lis otevřený zůstává a v něm povětrná chasa se zdržuje." (XVII.)

Mimo to poháněli páni vinaře své před perkmistra dosti zhusta i pro krádeže. Pan Šimon od Háje „dle vyžádaného vstoupení" r. 1624 přednášel: „Maje sobě od starších vinařů Jiříka Vrabce za vinaře, nadál jsem se, že bude dobrým hospodářem. Ale on vína v hrozních na vinici mé zřezal a je v mošnách i jinak do Židů po ženě posýlal k prodaji a v skutku tom jest postižen, tak že v komoře jeho drahně vína pěkného jest nalezeno. I nemohu než to těžce nésti. I to se může oznámiti, že co jest za den na poli· pana nejvyššího hrachu vytrháno, on jej pobral a nočně v lisu vymlátil, indianky čtyři prodával, husy také i ty věchy že jest musil někde pokrásti." Doslyšev to ouřad uznal, „že má Daniel Novobydžovský (as konšel) s písařem dojíti k témuž vinaři do vězení, aby se poznal a když se vyhledá, má strestán býti."

Máme za to, že tenhle vinař byl naposled pověšen. Tak stalo se r. 1603 i nějakému kollegovi jeho rodem Francouzovi. Na krádež při všech soudech tehdejších bývala houžev, šibenice. I protož nedivme se, třeba nám to mysl i srdce urážělo, vidouce, že (r. 1711) nějaký ubohý vinař pro dva hrozenky vína musí těžkou přísahou se zavazovati na svou očistu! Pro dva hrozny musil říkati před křížem na kolenou kleče: „Já, Kašpar Veselý, bývalý vinař pana Františka Hamberle, přísahám pánu Bohu všemohoucímu, blahoslavené a bez poškvrny počaté panně Marii a všem božím svatým, „že jsem ty dva rožničky vína schválně neuřezal ani neutrhl anebo ukrásti mínil, ale vyznamenávaje křoví, spadly, kteréž já zdvihl a k boudě přinesl. Toho mně dopomahej Bůh a t. d." (XXV. fol. 89.)

(Pokračování.)

Věž Spasské brány Kremlu.

Ruskou Akropolí.

Cestovní črty.

Napsal **Čeněk Hornov.**

(Dokončení.)

Za ohromného napjetí myslí, jež provází každé revoluční hnutí, za přítomnosti dvora a samého cara zahájeno v dřevěné, k tomu účeli zvláště zřízené budově první divadelní představení a — líbilo se velmi, zejmena caru.

Následovala celá řada kusů, mysterií z biblických dějin a ze života svatých, jak byly tou dobou anebo o něco dříve v Němcích, Francouzích, Španělích a Angličanech v modě. Tyto divadelní hry došly u celého dvora takové obliby, že Alexej Michajlovič poručil Matvějevu stálé divadlo založiti a povolati z Němec větší množství „umělců“, kteří měli dílem personál divadelní doplniti, dílem vzíti mladé Rusy „do cviku“. V té době byl nynější „potěšnyj dvorec“, patřivší až dosud jednomu z bojarů, pro divadlo získán a toto v něm umístěno.

Takový byl počátek ruské Thalie. Vývinu moskevských divadel zadalo později ránu přestěhování se ruské vlády a dvora do Petrohradu — než zničiti tuto „moderní nutnost“ nebylo lze. Dnes stojí pode zdmi Kremlu na „těatrálnoj ploščadi“

jedna z největších budov, jaké slouží účelům dramatickým, a první umělci evropští spěchají do srdce Ruska, do staré Moskvy, aby tu nabrali slávy a — peněz.

Jaký to rozdíl mezi „potěšným dvorcem" a nynějším „velkým divadlem", mezi tehdejším stavem ruského dram. umění a dnešním! Jaký to pokrok!

* * *

Zbývající dvě carské budovy vlastně obsah jejich těžko jest popisovati. Nádheru, již ukrývá carský palác a zbrojnice či lépe řečeno klenotnice moskevská, nelze vystihnouti slovy sebe krásněji vedle sebe postavenými, barvami sebe uměleji nakupenými.

Obě budovy, jsoucí pokračováním jedna druhé a tvořící dohromady ladný celek, již zevnějškem svým dojímají pozorovatele velice mile, podobně asi, jako náš královský zámek na hřbetě hradčanském. Vystavěny r. 1849 dle plánů architekta Tona v umírněných formách ruského slohu, jenž neztráceje se do podrobností nechává celku dle potřeby vystupovati, patří k nejkrásnějším ozdobám Moskvy.

Palác, či jak se též nazývá velký palác, je velká třípatrová budova s nízkou střechou, skrze niž proniká prostředkem asi o půl patra vyšší, po stranách znaky zemí ruských ozdobená tribuna, nad níž se vypíná čtverhranná pozlacená kopule, ve špičku vybíhající.

Vnitřek jest imposantní. Průvodčí vodí nás 30—35 sály, síněmi a pokoji bývalých i nynějších carů a careven. Francouzská elegance, spojená s bohatou nádherou ruskou, září nám vstříc se stěn, stropů i podlah. Výtvory největších umělců malby a sochařství závodí zaujati naši mysl s uměleckými pracemi průmyslu a řemesel.

A jako nádherou, vynikají sály i rozlohou. Největší je sál svato-Jirský. Rozměry jeho obnášejí na děl 61, na šíř 21 a na výš 17 metrů. Na mramorových stěnách čteme jména pluků, které ve šťastných bitvách slávu Ruska rozmnožovaly, a vojevůdců, kteří byli pro zásluhy válečné řádem „železného kříže" vyznamenáni. Na plafondu, neseném točenými sloupci zinkovými, je obraz patrona říše ruské sv. Jiří, od něhož má sál své jméno. Podlaha je uměle dřevem vykládána, mohutné korunní svícny opatřují pomocí 3.000 svící potřebné světlo.

Menší, ale krásnější je sál Alexandrovský, svou výší 21 metrů překvapující. Sál tento naleză se právě u prostřed velkého paláce. Na levo ode vchodu je čtrnácte oken, z nichž výtečně viděti lze celou jižní část Moskvy: terasovitě vystupující Zamoskvaréčí; na pravo naproti oknům visí čtrnácte velkých zrcadel, v nichž obraz týž ještě jednou se obráží a překvapující effekt vzbuzuje. Hledíme udiveni kolem; na levo město, na pravo město, podlaha jakoby byla vzdušným mostem, pnoucím se nad střechami domů. Vkusnými dřevěnými vzorky vykládaná podlaha, živá červeň hedvábných čalounů, bohaté zlacení a ozdobení stěn, nábytek v ruském slohu červeným sametem potažený a přede vším překrásné obrazy prof. Müllera, představující episody ze života sv. Alexandra, jehož jméno sál nese — vynikající to výtvory ruské malby —: vše to činí sál Alexandrovský jedním z nejkrásnějších v Kremlu. A dozvíme-li

se ještě k tomu, že bývá o slavnostech osvětlen 4.000 svícemi, věříme, že musí pak vypadati velkolepě.

V modrém Ondřejském sále budí největší pozornost carský trůn ohromné ceny, vyrobený z massivního zlata; stejně bohatě je zařízen sál Kateřinský s trůnem carevny.

Jdeme-li dále, dospějeme do tak zvaných „vnitřních místností“, menších, nádherně zařízených a vším přepychem opatřených komnat; pak do místností následníka cesareviče a jeho manželky. Jest to asi osm pokojů, vkusně a řekněme pro mládí zařízených. Nádhera ustupuje jemnému vkusu, něžné výpravě; odevšad dýchá kouzlo mladosti, teplota nevinného srdce. Zvláštní pozornost upoutává „stříbrná komnata“, v níž veškery předměty jsou ze stříbra; ložnice cesarevičova se Seydelmannovými sepiovými kopiemi předních děl drážďanské galerie a s velkým Sverščkovým obrazem „Ivan Hrozný, navštěvující krasnuju ploščaď“; pak přijímací síň, podobně Seydelmannovými kopiemi italské školy zdobená. V nevelké obrazárně setkáváme se s originály téměř všech zvučných jmen různých škol malířských, mimo to se šesti velkými obrazy z Varšavy přinesenými, které vesměs výjevy z dějin polských představují. (Uzavření míru mezi Polskou a Tureckem, Spojení Litvy s Polskou, král Jan Soběski, Založení varšavské university, Kazimír Veliký vydává nový zákonník, Chán chivský přísahá poslušnost králi Zikmundovi.)

Vedlo by nás daleko, kdybychom měli všechny komnaty, jimiž procházíme, vyličovati. Některé z nich, zejména ony, v nichž přebývají car a carevna za svého pobytu v Moskvě, nejsou ani přístupny, v jiných opakuje se s různými obměnami to, co jsme shora pověděli.

Nás zajímá více oddělení, které tu zbylo památkou po dřevních carech Ruska a které nás o spůsobech života jejich poučuje. A tento spůsob byl — zvláště pokud se týkalo rodiny carovy — velmi krutý, tak že choť i dítky vládce ruského mohly buditi spíše politování nežli závist. Ani žena carova ani dítky nesměly veřejně se ukazovati a ztrávily celý život v nízkých, tmavých kobkách, které se podobaly spíše hrobu než obydlí carskému; při vyjížďkách musely líce své zastírat a pod. Ani dvorních slavností a hostin nebyly účastny a směly je pozorovati jen malým okénkem, které z příbytku jejich, „tajníku“, do slavnostní síně vedlo; ba přísné to střežení týkalo se i kostela, kde službám božím také jen podobným spůsobem směly obcovati. Že následníci trůnu, kteří v takovém ústraní od celého světa odloučeni byli vychováni, nemohli míti potřebné znalosti života, když na trůn dosedli, rozumí se samo sebou.

Nejpřednějším ze zbytků, upomínajících na tuto minulost ruskou, je tak zvaná „granovitaja palata“, za Ivana III. vystavěná Sloužila za audienční sál a bývala jak od různých cestovatelů tak od vyslanců všech cizích mocí, kteří se její kráse a nádheře vynadiviti nemohli, často popisována a vychvalována. Stěny síně jsou ozdobeny freskami, strop opírá se uprostřed o mohutný sloup, okolo něhož za korunovace carské drahocenné a vzácné předměty z klenotnice v ladná skupení se ukládají. Trůnní židle stávala v pravém rohu, kde se nyní na jejím místě nalezá carský trůn.

V tomto sále dává až dosud car, dle starého zvyku, po korunovaci diplomatickému sboru díner, při němž připíjí přátelským mocím a panovníkům. Dříve konaly se zde veškeré dvorské slavnosti a hostiny, na které pohlížela rodina carova malým oknem z „tajníku".

„Těremnyj dvorec" — zámecký palác — je zajímavý tím, že v něm byl po smrti Feodora Alexejeviče za cara zvolen 27. dubna 1682 s pominutím druhého bratra Ivana Petr Alexejevič Romanov, potomní Petr Veliký. Veškerý nábytek a celé zařízení ponechány jsou tak, jak byly při smrti cara Feodora; ze všad vane na nás dech starého předevropského Ruska. V totéž Rusko můžeme nahlédnouti i v pěti následujících komnatách, obydelních pokojích dřívějších carů: jídelně, poradně, trůnní síni, ložnici a modlitebně. —

Jestliže jsme měli při prohlídce carského paláce před očima více velkolepost, krásu, vnucuje se nám při prohlídce „zbrojnice" — „oružejnaja palata" — či klenotnice carské na mysl bohatství ohromující. Všeho, co má země a moře nejdražšího, soustředěno tu množství netušené. Dary panovníků spřízněných a přátelských, holdy zemí i národů podrobených a nesmírná bohatství ukořistěná; říšské skvosty a klenoty, nádherná roucha a hávy, které nosili vládcové a vládkyně Rusi za příležitostí nejokázalejších; předměty, které byly darovány co poslové lásky, i smrtonosné zbraně; kuriosity druhů nejrozmanitějších: — vše to budí zde obdiv navštěvovatele. Evropa i Asie sešly se, aby zde uložily své vzácnosti; není říše a národa v nich, aby tu nebyl něčím zastoupen.

Připouštím, že mnohé klenotnice, zejmena drážďanské „zelené sklepení", vynikají systematickým pořádkem, ba třeba i bohatostí v některém směru nad moskevskou „zbrojnici": ale žádná nemá do sebe tolik kulturní zajímavosti jako tato. Nelze, naprosto nelze za jediný den prohlédnouti vše, co nám velkých jejich 9 sálů ku prohlídce nabízí; tím méně možno v několika řádcích podati popis veškerého toho bohatství. Nepovedeme také čtenáře pořadem, v jakém předměty za sebou následují, shrneme je raději přehledně ve skupiny, nejzajímavější a nejvýznačnější vybírajíce.

V prvním sále jsou klenoty říšské: koruny, žezla, jablka říšská a trůny; ve druhém trůny a skvosty ukořistěné; ve třetím zlaté a stříbrné náčiní; ve čtvrtém a pátém zbraně; v šestém a sedmém koňské náčiní; v osmém ekypáže a v devátém kuriosity.

Sály jsou ozdobeny po většině portréty historických osob, zejména panovníků ruských, jakož i poprsími z dílen vynikajících sochařů. Z obrazů uvádíme pouze „Kateřinu II. ke korunovaci do Kremlu jedoucí" (carevna v generalské uniformě na koni obkročmo) a překrásnou sochu císaře Napoleona I., nejlepší prý to práci Marochettiho.

Kráčíme němě tím přepychem, následujeme beze slova dvorního lokaje, který nás provádí, a hledíme kvapně s předmětu na předmět; ruka jako šílená lítá po papíru v notiční knížce a ještě celá řada znamenitostí před námi; lapáme napnutě každé slovo rychlomluvného Rusa.

Jde nám hlava kolem. Slyšíme stále:

— Devět set diamantů! . . . Osm set diamantů! . . . Dva tisíce drahokamů! . . .

A opět:

— Za tři miliony rublů! ... Za milion rublů! ... Za třikrát sto tisíc! ...

V prvním sále budí naši pozornost 10 korun vystavených. Nejstarší je koruna Vladimíra Monomacha, kterému ji řecký císař Alexius Commenius r. 1116 daroval — krásná, perlami a drahokamy posázená práce filigranová; nejmladší koruna maltéská, podaná caru Pavlu zároveň s důstojností velmistra řádu maltéských rytířů po dobytí Malty generálem Bonapartem. Nejdrahocennější je koruna kazaňská, po smrti posledního „cara“ kazaňského Edigera i s carstvím Rusku připadší; cení se na tři miliony rublů. Koruna Ivana Alexejeviče má 900, koruna Petra Velikého 825 diamantů. Nynější koruna carská má 2500 drahokamů; pod vrchním křížem jejím sedí mohutný rubín, r. 1676 v Pekinku koupený a na tři sta tisíc rublů ceněný.

Ze žezel pozorujeme s největším zájmem zlaté žezlo Petra Velikého, z říšských jablek jablko Vladimíra Monomacha, zároveň s korunou z Byzancie přišlé; líbí se nám jak pro množství drahokamů, tak pro pěknou ozdobnou práci: máť na stranách pěkně vyvedené figury orla, lva, jednorožce a leoparda.

Trůnů nalezá se v klenotnici veliké množství. Nejstarším číslem je trůn Ivana III. ze slonoviny, z Cařihradu císařem Tomášem Palaeologem tomuto darovaný; nejmladším trůn chána chivského, stříbrem vykládaný, r. 1873 i s chanátem ukořistěný. Velice zajímavý je největší exemplář vystavený: dvojitý trůn carů-bratrů Ivana a Petra Alexandrovičů, na němž sedíce, přijímali tito mladí 10—12letí carové dvůr i vyslance a udíleli odpovědi na jejich poselství. Aby dána byla vždy patřičná odpověď z carských úst, o to se postarala prozřetelnost truhlářská tím, že vykroužila v zadním lenochu zvláštní otvor, kterým se mladičkým carům panovnická moudrost do hlavy či vlastně do úst kladla.

Viděti tu dále oděvy všech carů a careven; jak těch, jichž užívali v obecném životě, tak těch, které se nosily při zvláštních příležitostech, zejména o korunovacích. Věnujeme jistě největší pozornost dvěma prostým, hrubým kouskům: námořnickým šatům a střevícům Petra Velikého. Podobně veliké množství nalezneme uměleckých prací řemeslných, zlatého, stříbrného náčiní atd.

Zbraní — jak z officielního názvu „zbrojnice“ vysvítá — jest tu nad míru mnoho. Plné dva sály. Jaké kdo chce. Historické, moderní, několik set let staré i nejnovější, prosté železné i drahocenné exempláry.

Vizme jen: meče osvoboditelů Ruska ode jha polského Minina a Požarského, korouhev Ivana Hrozného z tažení proti Kazani; proslulý dvojostrý meč národního hrdiny perského, Aliho, „Zulfikar“ zvaný; přilba sibiřského krále Kučuma. Dále klíče tureckých pevností Kilie, Jass, Kuby, Akkermana a Jenikale; 3 francouzské a — k nimž by měli naši translajtanští „přátelé“ aspoň dvakráte ročně pro ochlazení putovati — 64 maďarských praporů r. 1849 dobytých.

Koňské náčiní může se honositi jak množstvím, tak nádherou vystavených exemplářů. Pochybujeme, že lze jinde než v Moskvě cosi podobného viděti. Vítězi nade všemi jsou však bez odporu dvě sedla, dary tureckých sultánů carům ruským. Jedno z nich má prý cenu na milion rublů.

Z kočárů nejskvostnější a největší je ten, jejž hrabě Razumovskij, tajný choť carevny Alžběty, této daroval. Též ukazují se tu sáně, na nichž projela tato carevna cestu z Petrohradu do Moskvy ke korunovaci.

Vedle těchto předmětů nalezáme tu: 2 polní postele Napoleonovy, z nichž jedna byla u Bereziny ukořistěna, postel Petra Velikého a ocelovou kolébku Alexandra I.

Účastenství mají — jak jsme již dříve podotkli — zejmena ve zbraních téměř všichni národové evropští: Němci, Poláci, Francouzi, Angličané, Italové, Švédové, Maďaři, Turci. Scházíme jenom my, bohužel nebo bohudík. Nejvíce zastoupena je ubohá Polska. Vidíme zde trůn posledního krále polského, Stanislava Augusta, a jeho žezlo; polské prapory a zbraně ve válce ukořistěné; klíče vzdavších se polských pevností. Sedmý sál patří téměř výhradně Polákům: stěny ozdobeny jsou obrazy a poprsími vynikajících mužů a králů polských; vystavené předměty přivezeny byly skoro vesměs z Varšavy.

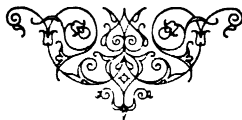
Ba v jedné skříni uzříme i — polskou konstituci, Polákům carem Alexandrem I. darovanou.

Trpké . . . trpké to upomínky . . . Kráčíme raději dále.

Hladový žaludek nutká nás, abychom ač neradi, opustili již ruské Hradčany i Vyšehrad a ochotný izvoščík doveze nás některou ze kremelských bran do blízké „Velké moskevské“ nebo jiné gostinice.

* * *

Proběhli jsme tak zběžně Kremlem. Viděli jsme tam mnoho vzácností a zajímavostí, které musejí každého cizince upoutati, ale v těchto daleko nespočívá význam Kremlu. Více než ten přepych a ta nádhera váží tlukot srdce ruského národa, který zrovna slyšíme kráčejíce po náměstích kremelských. Mnoho se starý Kreml změnil. I jeho původní jméno „Dětinec“ zmizelo, ustoupivši tatarskému prý názvu Kreml, ze dvaceti jeho ulic zbyla jen jedna jediná jako na památku: ale ta láska ruského lidu k němu zůstala nezměněna.

Čeští vystěhovalci v Americe.

Napsal **Jan Wagner.**

(Dokončení.)

koro pražádných styků nemá Čech americký s přistěhovalci, kteří mluví jazykem úplně mu neznámým, jako s Vlachy, Španěly, Mexikány, Švédy, Číňany a pod.

Rozumí se, že Čech, jako každý přistěhovalec, jest zásadným nepřítelem temperenclářů, čili přívrženců odstranění všech opojných nápojů, kteří mají svůj původ ve starém puritánství a dosud provedli své zákony v Iowě, Kansasu, Massachusettsu a částečně i v New-Yorku.

Vylíčil jsem stručně, z části na základě vlastních zkušeností, vznik a rozvoj českého živlu v Americe. Chci nyní podati statistický přehled českého vystěhovalectva dle jednotlivých států unie, při čemž arci poukazuji na to, co jsem shora pravil o potížích statistiky takové.

Nebraska.

Stát tento jest úrodná prairie, která na západě přechází v neúrodnou písčinu. Má celkem 35,000 Čechů (Palacký udává pouze 8858 duší) dle zpráv „Hambursko-americké akciové paketní paroplavební společnosti“ a dle udání katolického biskupa Irčana Jamese O'Connora v Omaze, Neb. Přistěhovalectva českého stále přibývá, tak že ustavičně zakládají se nové osady. Z polních plodin pěstuje se nejvíce kukuřice (korna) a pšenice, však daří se též jiné obilí a divoké víno, z něhož farmáři připravují dosti chutný nápoj. Chov hovězího a vepřového dobytka jest značně vyvinut a dobře se vyplácí. Podnebí jest celkem mírné a zdravé; letního času jest stepní vedro zmírňováno studeným větrem z Dakoty; zima jest sice krátká, ale dosti tuhá a zvlášť nebezpečné jsou cestujícím sněhové bouře, spojené s třeskutým mrazem, které mnohdy po kolik dní řádí. Úrodu polní zničí některého roku stěhovavé kobylky, které v celých mračnech zem zaplaví.

První čeští osadníci přišli do Nebrasky z New-Yorku a Chicaga a bydlí nejčetněji v následujících okresích (county): Colfax, Dodge, Knox, Saline, Saunders, Butler, Cuming, Douglas, Fillmore, Howard, Lincoln, Polk a Webster.

V hlavním městě Omaze jest mezi 40,000 obyvately 2000 Čechů (Palacký udává pouze 600), kde bydlí ve zvláštní čtvrti zvané Bohemiantown (České město). R. 1871 založil zde Ed. Rosewater z Plzně „Pokrok Západu“, jenž z počátku vycházel dvakrát měsíčně. Později spojil se s „Amerikánem“ v Racině a proměnil se v týdenník. Nejdříve vedl redakci V. Šnajdr, po něm Fr. B. Zdrůbek a Novinský. Od Rosewatera, jenž založil anglický denník „Omaha Bee“, převzal „Pokrok Západu“ Jan Rosický, u něhož redaktory byli V. A. Jung a po něm Tomáš

Čapek. Na podzim r. 1884 začal Rosický kromě toho vydávat zábavný illustrovaný měsíčník „Americké Květy“, jenž přináší nejvíce původní práce česko-americké. List tento vychází nyní dvakrát měsíčně.

Všechny spolky svobodomyslné i katolické jsou četně v Omaze zastoupeny. Jest zde nedělní svobodomyslná i denní katolická česká škola při kapli sv. Václava, však českého kněze tu dosud není. Omaha má i české ochotnické divadlo.

Četněji bydlí Češi v následujících osadách: Wahoo (český lid říká Na Váze), 50 rodin, Plzni (Pilzen, též Plasy) 33 rodin, Wilberu (Saline Co.) 47 rodin, Niobraře (Knox Co.) 27 rodin, Pishelville (Knox Co.), založeném Čechem Pišlem, 34 rodin, v David City (20 rodin), Sedlovu (asi 30 rodin), Abingtonu (32 rodin), Armstrongu (asi 20 rodin), Arthuru a Atkinsonu asi po 20 rodinách, rovněž tak v Brainardu a v Schuyleru 125 rodin. Dvacet až třicet rodin mají následující místa: Crete, Dodge, Endicott, Exeter, Friendville, Geranium, Madison, Maple Creek, Newton, North Bend (kde začal vycházeti český týdenník „Nová Doba“), Pawnee City, Plasy, Plattsmouth, Pleasant Hill, Praha, Stanton, Table Rock, Valparaiso, Verdegris Valley, Weston a Willow Creek. Ve West-Point žije přes 50 českých rodin, ve Warsau asi 50 a v Humboldtu přes 80 rodin.

Na severu Nebrasky při řece Niobraře otevřena roku 1885 indiánská reservace, která stala se následkem usnešení kongresu přístupnou bílým osadníkům. Vypravilo se tam také několik českých rodin, aby tam založily české osady.

Kansas.

Jest to stát čistě prairijní jako Nebraska a má podobné klimatické poměry, jen že jest o něco teplejší. Na zelených prairiích proháněla se ještě do r. 1870 obrovská stáda bůvolů, toho roku však a ve dvou následujících úplně vyhubena. Chov hovězího i vepřového dobytka dobře jest vyvinut; rovněž polnímu hospodářství dobře se daří, jelikož vody je hojnost. Dr. Palacký udává počet Čechů příliš nízko a sice na 2468 duší. Českých přistěhovalců, tak jako ve všech státech západních, ustavičně přibývá.

České osady jsou: Nový Tábor (New Tabor), 75 rodin, Wilson, přes 100 rodin, Palacký (asi 60 rodin), Ada (asi 40 rodin), Black Wolf (asi 20 rodin), Bluff Creek (asi 20 rodin), Bosna (asi 30 rodin), Caldwell (asi 50 rodin), Cuba (asi 30 rodin); nedávno začal tu vycházeti český list „Kansaské Listy“, jako příloha k anglickému časopisu „Pilotu“. V Everestu žije asi 130 rodin, Hanoveru (asi 20 rodin), Jacksonu (asi 30 rodin), Rossville (přes 20 rodin). Kromě toho jsou české rodiny v místech: Olmütz, Marion, Nathan, St. Benedict a St. Marys.

Dakota.

Territorium (území) toto má podnebí velice studené. Půda jest prairijní a lesnatá; pouze na západě vypínají se jehličnatým lesem po-

rostlé Black Hills (Černé Hory), bohaté na kovy. Zima jest tuhá i dlouhá, léto krátké a parné. Daří se různé druhy obilí. Jižní Dakota trpí velice nedostatkem vody, tak že zimního času mnohdy celá stáda dobytka hynou.

V celém území jest celkem 10.000 Čechů, kteří bydlí v okresích: Bon Homme, Yankton, Burleigh, Brulé a Grand Forks.

Česká městečka jsou: Žižkov (40 rodin), Havlíčkov (40 rodin), Tábor (35 rodin), Tyndall (asi 30 rodin), Grafton (asi 20 rodin), Kimball (asi 40 rodin), Lakeport (asi 18 rodin), Ployd (asi 20 rodin), Praha (asi 40 rodin), Scotland (60 rodin) a Weselí (asi 15 rodin).

Minnesota.

Stát tento má podobné podnebí jako Dakota. Jméno Minnesota jest indiánské a znamená „Žlutá voda". Po celém státu roztroušena jsou větší i menší jezera, v nichž jest hojnost ryb. Lesy i řeky jsou bohaty na zvěř; hojnost pižmových krys, bobrů, vlků, lišek i medvědů. Severní Minnesota jest pro četné bařiny dosud málo známa, pravá to „terra incognita", neboť teprv roku 1881 nalezeny zde pravé prameny veletoku Mississippi Wiliamem Glazierem, jenž shledal, že „otec vod" vytéká z jezírka, které po něm pojmenováno, a sice 3184 angl. mil od mexického zálivu ve výšce 1578 stop nab hladinou mořskou. Krajina jest místy velice romantická a bohatá na vodopády.

V Minnesotě žije celkem 35.000 Čechů a sice v okresích (county): Scott, Le Sueur, Mc-Leod, Stearns Blue Earth, Carver, Faribault, Goodhue, Hennepin, Mover, Polk, Rice, Steele, Winona a Wright.

Česká místa jsou: St. Paul (přes 1000 Čechů), Duluth, Nová Praha (2000 Č.), Nové Budějovice (New Budweis), Montgomery (40 rodin), Traverse City, Minnetonka, Owatonna (65 rodin), Weselý (40 rodin), Blooming Prairie (15 rodin), Austin (20 rodin), Beaver Falls (30 rodin), Chatfield (přes 30 rodin), Elysian (15 rodin), Euclid (15 rodin), Glencoe (asi 40 rodin), Hausonville (asi 30 rodin), Hayward (25 rodin), Helena (15 rodin), Hutchinson (20 rodin), Jordan (35 rodin), Marysburg (20 rodin), Minneapolis (asi 20 rodin), Sauk Centre (asi 25 rodin), Silver Lake (20 rodin), Tábor (30 rodin) a Waverly (30 rodin).

Iowa.

Stát Iowa (vyslov: Ajova) jest jako Nebraska většinou vlnitá prairie, která na východě stává se poněkud hornatou. Podnebí jest stejné jako v Nebrasce a tedy i poměry hospodářské podobné. Iowa jest jako Kansas a Main státem temperenčním, v němž nesmějí se vyráběti, ani prodávati žádné lihové nápoje. Strana temperenční má své přivržence mezi Puritány, kdežto přistěhovalci jsou vesměs protivníky temperence. V celé Iowě jest celkem asi 35.000 Čechů, kteří bydlí hlavně v následujících okresích (county): Johnson, Linn, Adams,

Carroll, Cerro Gordo, Clay, Dubuque, Jones, Keokuk, Lee, Marshall, Mitchel, Monroe, Muscatine, Polk, Tama a Winneshiek.

V městě Cedar Rapids žije 6000 Čechů. Všechny spolky jsou tu četně zastoupeny a též o školství vede se všemožná péče.

V Iowa City (= Ajova Sity) žije 5000 Čechů, mezi nimiž panuje rovněž velmi čilý spolkový život. Roku 1869 založen zde Janem Bártou Letovským týdenník „Slovan Amerikánský“ (později teprv „Americký“), jehož prvním redaktorem byl Ladimír Klácel a když tento po dvou letech odstoupil, převzal redakci J. B. Letovský mladší. R. 1872 založil zde L. Klácel „Hlas Jednoty Svobodomyslných“, jenž vycházel týdně a byl roku 1873 přenesen do Chicaga, Ill., r. 1874 do Omahy, Neb. a konečně do Milwaukee, Wis., kde brzy zanikl.

Ve větším množství bydlí též Češi v místech: Belle Plaine (51 rodin), Monmouthu, Williamu, Dubuque (25 rodin), Spillville, Mount Ayru (10 rodin), Ainsworthu (15 rodin) Calmaru (18 rodin), Danforthu (40 rodin), Chelseu (65 rodin), Davenportu (15 rodin), Des Moines (40 rodin), Earlhamu (25 rodin), Ely (asi 40 rodin), Elberonu (12 rodin), Fort Atkinsonu (přes 30 rodin), Fort Dodge (40 rodin), Preggu (přes 30 rodin), Homesteadu (15 rodin), Lone Tree (15 rodin), Manly Junction (20 rodin), Maquoketě (15 rodin), Mitchellu (12 rodin), Nuinville (asi 40 rodin), North Mc Gregoru (15 rodin), Oxfordu (15 rodin), Oxford Junction (asi 60 rodin), Plymouthu (36 rodin), Pocahontas Centre (40 rodin), Prairieburgu (15 rodin), Protivíně (přes 30 rodin), Quarry (přes 30 rodin), Richmondu (30 rodin), Riverside (50 rodin), St. Asgaru (25 rodin), Shneyvillu (40 rodin), Sioux City (25 rodin), Solonu (40 rodin), Spillville (40 rodin), Tama City (25 rodin), Toledo (20 rodin), Vailu (15 rodin), Victoru (20 rodin), Washingtonu (15 rodin) a Western College (15 rodin).

Wisconsin.

Stát tento má podnebí jako Minnesota a Dakota velice studené. Zima jest dlouhá a neobyčejně tuhá, takže v severní části státu zima na 35—40° R. pod nulou není zvláštností. Leto jest krátké, za to však velmi dlouhý a pěkný jest podzim. V severním Wisconsinu rozkládají se krásné pralesy, oživené množstvím jelenů, medvědů, králíků, divokých krocanů i jiné zvěře, a v četných jezerech je hojnost ryb. Daří se všechny druhy obilí. Půda u jezera Michiganského není tak úrodná jako trochu západněji. V státu tomto jest nejvíce českých farmářů, neboť počítá se jich na 50.000. Nejvíce jsou osazeni v následujících okresích: Kewaunee, po česku Kyváň (20.000), Manitowoc (8000), Crawford, Brown, Grant, Dane, La Crosse, Junean, Oconto, Monroe, Sauk a Racine.

V městě Milwaukee (po česku Milvánky) žije asi 7000 Čechů, kteří bydlí hromadně v 10. wardě a pak rozptýleni v různých wardách. Svobodomyslné i katolické spolky četně jsou tu zastoupeny a vydržují

si své školy. Svobodomyslní mají svou národní síň, vystavenou r. 1868 na ul. Prairie. První čeští přistěhovalci přišli sem z New-Yorku brzy po vystavení Milwaukee. Katolíci mají zde kostel sv. Jana Nepomuckého. Ant. Novák má zde českou tiskárnu a vydává zábavný list „Domácnost" a list pro mládež „Besídka dětská". Před tím vydával „Hospodáře Amerického", jenž brzy zanikl. O probuzení ducha národního v Milwaukee přičinil se za svého pobytu nejvíce Vojta Náprstek.

V Racině žije 200 rodin českých. R. 1860 založen zde Fr. Kořízkem týdenník „Slovan Americký", jejž redigoval Jan Bárta Letovský. R. 1861 spojil se list tento s „Národními Novinami" v St. Louis a pojmenován „Slavie". Vydavatelem byl rovněž Fr. Kořízek a redaktory Jan Bárta Letovský a Fr. Mráček. „Slavie" přešla později v majetek Karla Jonáše a vychází podnes. Drží se strany demokratické. U Racina osada Caledonie jest skorem úplně česká. V městě Kewaunee žije 2000 Čechů a v Manitowocu 1000. Kromě toho bydlí Češi v Greenbay, Prairie du Chien (25 rodin), Kossuthtownu, Lalsomu a Wausau (10 rodin), Ahnapee, Alasce, Ashlandu, Bohemii (asi 50 rodin), Bescobelu, Carltonu, Cooperstownu (40 rodin), Dorchesteru, East Gibsonu (přes 40 rodin), Eastmanu (asi 40 rodin), Frances Creeku, Germantownu, Kroku, La Crosse (90 rodin), Larabee (30 rodin), Madisonu, Manstonu, Mazomanie (20 rodin), Montpellieru (asi 30 rodin), Muscodě (asi 50 rodin), Normanu (asi 50 rodin), Ocontu (asi 40 rodin), Plzni (25 rod.), Reedsville (40 rod.), Slovanu (asi 40 rodin), Táboře (přes 80 rodin), Tish Mills (25 rodin) a Wanzeca (20 rodin.)

Michigan.

Michigan má stejné podnebí jako Wisconsin a jest rovněž velice bohat na listnaté lesy, které se zimničným chvatem se kácí. V lesích má hojnost zvěře a na jezerech Michiganském a Huronském provozuje se čilá plavba.

Češi bydlí nejčetněji v Detroit (1000); jich národní život počal založením „Slovanské Lípy" r. 1857. Kromě toho jsou zde spolky Č. S. P. S., katolické i sokolské. Katolíci mají svůj vlastní kostel.

Dále jsou čeští osadníci v okresích: Grand, Traverse, Saginaw, Marquette, Menomee a Leelenaw. Četněji bydlí ještě v následujících místech: Charleroix (30 rodin), Good Harbor (15 rodin), Grand Rapids (15 rodin), Maple City (15 rodin), Menominee (asi 40 rodin), Mount Bliss (25 rodin), North Unity, Traverse City (30 rodin) a Ypsilanti.

Illinois.

Severní část státu tohoto jest studená, kdežto na jihu panuje horko dosti značné. Půda jest způsobilá k orbě a též dobytkářství jest na vysokém stupni. V hlavním městě Chicagu (= Čikagu), které má celkem 700.000 obyvatelů, žije asi 45.000 Čechů, takže jest Chicago třetím městem českým na světě (Praha, Vídeň, Chicago). První

osadníci čeští přišli sem brzy po založení města, což stalo se asi před padesáti lety, a obyvatelstva českého stále přibývá, takže desátá warda (čtvrt), zvaná u Čechů „Plzeň“, jest výhradně Čechy obydlena. V osmé wardě bydlí Češi pomíšeni s Irčany. Řády Č. S. P. S. mají zde krásnou spolkovou budovu v Plzni a sokolské spolky mají několik českých divadelních síní, v nichž hraje se skoro každé neděle české divadlo. Česko-anglické školy svobodomyslné jsou dobře řízeny a také katolické jsou v dobrém stavu. V Chicagu jsou tři české katolické kostely, z nichž fara u sv. Prokopa proměněna r. 1885 v klášter sv. Benedikta, jenž osazen jest českými řeholníky. V městě založeno množství různých listů českých, z nichž většina však měla velmi krátké trvání. Roku 1868 založeny zde od kněží českých „Katolické noviny“, které redigoval Antonín Jurka a ještě téhož roku začal vycházeti svobodomyslný týdenník „Pokrok“, jejž založil Karel Jonáš a jehož redakci vedl Josef Pastor, po něm pak Fr. B. Zdrůbek. List tento r. 1869 přestěhoval se do Racina, Wis. a odtud do Cedar Rapids, I. R. 1871 začala vydávat „Národní společnost“ v Chicagu veliký týdenník „Nová Doba“ za redakce Josefa Pastora, však vypuknuvší hrozný požár v Chicagu (9. října 1871) přerušil další její vydávání, jelikož společnost na to se rozešla. R. 1872 začal vydávati Čeněk Důraz týdenník pro politiku, zábavu i poučení „Prapor svobody“, jenž zanikl koncem roku 1872. Rok potom začala svobodná obec chicagská vydávati svobodomyslný časopis „Svojan“ pod redakcí Ladimíra Klácela, jenž vycházel dvakráte týdně; ale vyšlo jen 15 čísel. Téhož roku začali vydávati Geringer a Langmayer týdenník „Chicagský věstník“ za redakce Jana Oliveria. List trval dosti dlouho a v redakci se vystřídali F. Cetlovský, zase Oliverius, pak F. Tůma a Augustin Reišl. První denník český založen roku 1875 Aug. Geringerem a F. B. Zdrůbkem a nazván „Svornost“. Jako nedělní příloha ke „Svornosti“ vychází „Duch času“. V Chicagu rovněž vychází měsíční list národní jednoty sokolské ve Spojených státech „Sokol americký“, oznámkový list „Chicagské Listy“ (vydavatelem jest Matějka), hospodářský list nákladem Jana Oliveria a humoristický list „Lampička“. České tiskárny jsou v Chicagu celkem čtyři.

V státu Illinois bydlí Češi též v Algonquinu (20 rod.), Collinsville (přes 30 rodin), Braidwoodu (přes 50 rodin), Coal City (40 rodin), Edwardsville (50 rodin), Peorii (20 rodin) a Rockwoodu (10 rodin).

Missouri.

Missouri náleží již ku státům jižním. Nejvíce Čechů jest osazeno v St. Louis, kde jich bydlí asi 8000 a kde založen r. 1860 první český list v Americe, „Národní Noviny“, jichž redaktorem byl Jan Erben a po něm následovali: Hynek Sládek, Jan Borecký a Fr. Mráček. R. 1861 splynul tento list se „Slavií“.

R. 1867 začal vydávati Karel Alis týdenník „Pozor Americký“, jehož redaktorem byl Antonín Jurka; však list tento zašel ještě koncem téhož roku. R. 1869 začal Karel Alis znovu vydávati „Národní Noviny“, jež redigoval Jan Oliverius a později J. V. Sládek, nynější re-

daktor „Lumíra". R. 1870 přenesen list tento do Chicaga, kde byli redaktory jeho J. V. Sládek, Lev Palda a Jos. Pastor. R. 1873 založen konečně v St. Louis velký katolický týdenník „Hlas," jejž vydává český kněz Josef Hesoun.

Čeští osadníci jsou ještě v následujících místech: Cainesville (25 rodin), Cole Camp (25 rodin), High Ridge (26 rodin), Iron Mountain (15 rodin), Louisianě (15 rodin), Princetonu (20 rodin), St. Josephu (20 rodin) a Portlandu (20 rodin).

V západních státech žijí Češi roztroušeně jako průmyslníci a obchodníci, však málo kde jich bydlí větší počet. Ze států těchto hodí se nejlépe k osídlení Californie pro velicé mírné a teplé podnebí, které jest neobyčejně příznivé pěstování vína a ovoce, zvláště pomerančů, citronů, hrušek a broskví. Stát tento vyniká báječnou úrodností a ovoce daří se v něm nejlepší a největší na světě. Vinařství rok od roku se vzmáhá a již dnešního dne vyváží se kalifornské víno do Francie, kde se s francouzským míchá. Též zelinářství jest zde na vysokém stupni, však zlato, jímž kdysi Californie slynula, již dávno vybráno. Země jest kromě toho bohata na krásné lesy, v nichž nacházejí se stromy vskutku obrovské. Některé krajiny kalifornské považují se za nejromantičtější na světě (údolí Yellostone).

V malém počtu žijí Češi v San Franciscu (velkoobchodníci bratří Korbelové, majitel vinic Votýpka atd. celkem přes 100 rodin), a San José (asi 50 rodin).

V Coloradu, které na svou jižní polohu má podnebí dosti drsné, žije něco Čechů ve hlavním městě státu Denveru (10 rodin). Země jest neobyčejně bohata různými kovy, z nichž zlato zaujímá přední místo. Asi 5 rodin českých žije též v Pueblu. Zcela rozptýleni žijí Češi po celé Unii a tedy také v territoriích New Mexico, Arizona, Wyoming, Idaho, Montana, Oregon a Washington. V Oregonu bydlí Češi v Portlandu (25 rodin) a Hillsborough (10 rodin). Ve Washington Territory žije několik rodin v Chehalis, Sprague a Spokane Falls.

Texas.

Jeden z nejteplejších a největších států Unie Americké jest Texas, v němž rodí se všechny druhy obilí, cukrová třtina a bavlna (cotton), která jest hlavním pramenem příjmů texasského farmáře. Pěstování koní a hovězího dobytka děje se v obrovských rozměrech. Hlavní slovo zde mají velkostatkáři, tak zvaná „dobytčí knížata", kteří v jižních státech hrají podobnou úlohu, jako „železniční králové" ve státech východních, kde zmocnili se úplně monopolu a svými drahami a obrovskými továrnami vydírají celou zem. Zpupnost „dobytčích knížat" za panství strany republikánské dosáhla již toho stupně, že nedbali ani spolkových zákonů a statisíce svého dobytka pásli v území indianském (Indian Territory), ačkoliv ústavou Spojených Států to bylo zakázáno. Ale když se ujala vlády strana demokratická, učiněn konec zpupnosti velkostat-

kářů texasských, kteří na rozkaz presidenta Clevelanda museli ihned opustiti zakázané území, jež nachází se na severu od Texasu a pro svou příznivou polohu klimatickou jest chovu hovězího dobytka neobyčejně příznivo. Středem tohoto území jest známá Oklahoma, která na jihu jest ohraničena řekou Canadian a severní hranice leží severně od řeky Red Fork Arkansas; celé území to má asi šest millionů akrů. R. 1885, kdy úrodná tato krajina bílým osadníkům měla býti otevřena, utvořil se v Riverside, Iowa český spolek, jenž si obral za účel uvésti do Oklahomy české osadníky a založiti tam několik českých měst a okresů.

V Texasu samém jest asi 35.000 Čechů, z nichž velká většina pochází z Moravy. První osadníci čeští přišli do Texasu r. 1850 a od té doby jich stále přibývalo až do vypuknutí občanské války. Nejprvnější usadili se poblíž Cat Springu, Austin county, z nichž však nyní jen málo žije. V county (okresu) Fayettě usadili se první přistěhovalci r. 1854 a sice v prairii bůvolí a koňské. Celkem jich bylo sedm rodin, které první se usadily západně od řeky Colorado a pozemek si tu zakoupily, což stalo se r. 1856. Příštím rokem usadilo se 500 osob v okresu Fayette a tvořilo tak nejznačnější počet přistěhovalců před válkou. Záhy po válce vzrůstal počet jich a dosud stále se zvětšuje.

Češi bydlí nejvíce v následujících okresích: Fayette (8000), Colorado (3500), Austin (5000), Caldwell, Galveston, Harris, Washington (3000) a Lavaca (4500).

Poláků a Srbů jest zde asi 20.000 a jsou zejména usedlí v Banderře, Bexaru, Karnesu, Devittu, Robertsonu a Lee.

V Texasu jsou většinou katolíci, však vzkvétají zde rovněž osady protestantské a česko-bratrské, které mají dostatečný počet česko-anglických škol. Češi a Moravani v Texasu usedlí jsou skoro vesměs farmáři.

Česká města a městečka jsou:

Nová Praha (700 Čechů), Bluff (80 rodin), Budějovice (112 Čechů), Nový Tábor (50 rodin), Wesley (Veselí, 50 rodin), Nová Morava (New Moravia, přes 50 rodin), Velehrad, Bryan (25 rodin), Caldwell (15 rodin), Cat Spring (přes 20 rodin), Schulenburg (asi 40 rodin), La Grange (10 rodin), Ad Hall (10 rodin), Ammansville (35 rodin), Bockholtz (20 rodin), Bold Springs (50 rodin), Breslau (40 rodin), Circleville (40 rodin), Cistern (30 rodin), College Station (20 rodin), Ellinger (15 rodin), Ennis (15 rodin), Fayettville (30 rodin), Nelsonville (20 rodin), Novohrad (40 rodin), Oenaville (přes 30 rodin), Rices Crossing (30 rodin), Ross Prairie (40 rodin), Shelley (15 rodin), Sweet Home (asi 40 rodin), Tunis (25 rodin), Ujetov (30 rodin), Warrenton (asi 90 rodin), Weimar (asi 30 rodin), Welcome (15 rodin), Wellersburgh (25 rodin) a West (75 rodin).

V La Grange, Fayette county, založen roku 1879 týdenník „Slovan“, jejž nyní vydává J. Čáda, a proti němu založen r. 1885 na podzim nový týdenník „Svoboda“. Jednou z nejpokročilejších osad

v Texasu jest Nový Tábor, kde jest české ochotnické divadlo a česká škola, kterou navštěvuje průměrně asi 80 dětí.

Ve východních státech jsou Češi poměrně dosti slabě osazeni, což snadno lze si vysvětliti drahotou půdy a příliš hustým zalidněním.

V Ohiu bydlí Češi nejčetněji v Clevelandu, kde jich žije asi 25 tisíc a kde přiznávají se k vyznání trojímu; jsou tam totiž katolíci, protestanté a bezvěrci. Česká republikánská strana vydává tam dvakrát týdně menší list „Volnost" proti V. Šnajdrovi, jenž vydává radikální list „Dennice Novověku" s nedělním listem „Jednota Osvojených".

Kromě toho bydlí Češi v Bellaire (asi 40 rodin), Bridgportu (asi 20 rodin), Cincinnati (asi 25 rodin), Daytonu (15 rodin), Drillu (30 rodin) a Euclidu (asi 20 rodin).

V Pennsylvanii, kde dobývá se kamenné uhlí v obrovských rozměrech, usazeno jest celkem přes 300 rodin českých na různých místech. Největší počet Čechů bydlí v Alleghany City (přes 100 rodin), pak v Etně (15 rodin), Mount Pleasantu (30 rodin), Negley (20 rodin), Pittsburgu (15 rodin), Filadelfii (přes 40 rodin) a v Trevortonu (na 50 rodin).

V Marylandu bydlí nejčetněji Češi v Baltimore (asi 100 rodin), kde zabývají se výhradně průmyslem a obchodem.

V Massachusetts bydlí nepatrný počet českých osadníků a sice v Bostonu (asi 20 rodin), Westfieldu (30 rodin) a New Bredfordu (asi 20 rodin).

Rovněž slabě jsou zastoupeni Češi v Indianě, kde bydlí jich nejvíce v North Judso'nu (asi 30 rodin) a v Terre Haute (15 rodin).

V New Jersey bydlí Češi nejčetněji v Newarku (asi 30 rodin) a Van Buskirku (25 rodin).

New-York.

V městě New-Yorku, které považuje se za metropoli Spojených Států amerických, žije po Chicagu nejvíce Čechů a sice asi 30.000. Žijí zde pohromadě (hlavně od páté až k osmdesáté ulici) a rozptýleně v předměstí newyorském Morrisanii. Češi newyorští až do poslední doby velmi málo všímali si politického ruchu a tím dá se vysvětliti, proč v úřadech státních skoro ani zastoupeni nejsou; příčina toho jest nezdravý ruch socialistický, který v českých kruzích v New-Yorku namnoze se rozšířil k nemalé škodě národního uvědomění. V New-Yorku začaly se již velmi záhy vydávati některé listy české, však měly většinou velmi malé trvání. Nejvíce z listů těch vynikal „Patriot", redigovaný J. V. Čapkem v duchu národním. Dnešního dne vychází zde český dělnický denník „Dělník Americký", dále „Proletář" a „Diblík".

Katolíci mají zde českou každodenní školu a svobodomyslní nedělní, v níž zimního času vyučuje se také asi hodinu každodenně večer.

V státu newyorském jsou Češi ještě usazeni v Buffalu u vodopádů niagarských, kde žije jich přes deset rodin.

Česká osada na Long Islandě, známá pod jménem Bohemian Village, neobyčejně vzrůstá. Češi tamní mají anglickou školu a žijí

velice svorně, ačkoliv jsou úplně odloučeni od českého společenského života v New-Yorku. Nedávno dostala osada tato svou vlastní poštu a pojmenována Bohemia v okresu Suffolk. V obci té bydlí nyní asi 30 rodin českých.

V New-Yorku jsou rozšířeny spolky Č. S. P. S., katolická družstva, sokolské a střelecké spolky a všechny tyto jsou zastoupeny v „Národní Jednotě", která řídí všeobecné záležitosti českých spolků newyorských a ve své budově pořádá každého týdne, obyčejně v neděli, divadelní představení a sice ochotnickými spolky „Thalií" a „Zábojem".

Pro Čechy newyorské jest doutníkářství nejdůležitějším pramenem výživy, neb se mu věnují celé rodiny, zvlášť takové, které již doma v Čechách seznámily se s doutníkářskou prací, jako na př. krajani z okolí Kutné Hory, kteří v Americe jsou poměrně nejčetněji zastoupeni. Práce doutníkářská koná se buď ve vlastním malém „šapu" (dílně), s níž spojen prodej v malém čili „cigar-store" (trafika), anebo u „bossc", což děje se zase dvojím spůsobem. Buď pracuje celá rodina doutníky doma, čili „na hausíku", kde poměrně jest málo placena, jelikož i zručný doutníkář vydělá sotva pět dollarů týdně, aneb pracují jednotlivci v „šapu" velkého továrníka, kde jsou celkem mnohem větší výdělky, neb obratný dělník při desetihodinné práci vydělá mnohdy deset až patnácte dollarů. Nyní ovšem doutníkářství značně kleslo; však bývaly časy, jmenovitě za občanské války, kdy muž se svou ženou vydělal až i 80 dollarů týdně, čímž mnohé rodiny pomohly si k bohatství. Dnešního dne nejlepší a nejdražší práci doutníkářskou vykonávají Španělové ze západní Indie i Španělska, kteří hlavně zhotovují havanské doutníky, při čemž vydělají při nevelkém namahání až třicet dollarů týdně. K takové práci musí však býti dělník již od mládí veden, má-li míti potřebnou obratnost, která českému doutníkáři chybí, jelikož chopil se výroby doutníků jen z nedostatku jiné práce; neboť v Americe nedělá přistěhovalec to, čemu se v Evropě naučil, ale vezme práci takovou, jaká se mu namane, a neučiní-li tak, jest najisto — ztracen.

Zaměstnání doutníkářů v Evropě bylo různé, ať již jsou národnosti té či oné; najdeš tam řezníka i zlatníka, rolníka i zámečníka tak dobře, jako inženýra, doktora práv, lékaře neb bývalého vysokého šlechtice, který míval navštívenky s korunkou. V Americe, kde není vůbec žádných zastaralých „stavů", plných předsudků, svede dohromady nejrůznější živly — hlad, neb kdo nepracuje — nejí.

Doutníkáři vesměs jsou zorganisováni bez ohledu na národnost ve dvou uniích, progressivní a mezinárodní a vydávají svůj vlastní časopis anglický „Progressive Union", kde otiskují se také články německé a české; i veškerá provolání k doutníkářům newyorským dějí se v těchto třech jazycích. Účelem těchto unií jest bojovati proti „bossům" a vynutiti na nich „strajkem" zvýšení platu, neb opříti se jeho snížení; proti uniím těm mají zase bossové neb majetníci továren na doutníky svůj spolek, který drží je v kázni a pomáhá jim v boji proti dělníkům. Zkrátka, dělník i boss neučiní si navzájem z pravidla nic dobrého a kde může jeden na druhém co „uškubnout", s radostí tak učiní. Učiní-li se všeobecná stávka, zaplatí ji mnohý továrník ztrátou svého veškerého jmění, jestliže v čas se s dělníky nevyrovná, a naopak zase mnohým

rodinám dělnickým zle se vede, když bossové ohlásí „lockout“, čili zavření všech „šapů“ (dílen) na tak dlouho, pokud dělníci se nepodrobí.

Z ostatních řemeslníků, kromě doutníkářů, daří se nejlépe pekařům, krejčům, řezníkům a strojníkům, ač i ti teprv poměrům přispůsobiti se musí, neb řemesla tato provozují se v Americe zcela jiným spůsobem nežli v Čechách neb vůbec v Evropě. Hůře daří se ostatním řemeslům a nejhůře vede se — česko-americkému žurnalistovi, který za pramizerný plat má — desetihodinnou namahavou novinářskou práci a zhusta malou uznalost od „bosse“.

Řemesla v Americe vůbec provozují se spůsobem továrnickým, tak že na př. obuvník nedělá botu celou, ale vždy celá řada dělníků dělá stejnou práci, třeba podpatky; jiná řada zase zhotovuje výhradně svršky a pod. I řeznictví provozuje se továrnicky, neboť i na zabíjení vepřů jsou stroje, z nichž několik sprovodí se světa třeba přes pět set kusů. Podobné obrovské jatky nacházejí se v Cincinnati, které proto nazváno „Porkopolis“, a v Chicagu. (Psáno koncem r. 1885).

Páter Amos.

Klášterní historie.

Napsal **Kolda Malínský.**

(Dokončení.)

Po chodbách shledal pater Amos všude stopy toho, že byly cely dnes uváděny v pořádek. Kýval si hlavou, prohlížeje, co který člen sboru považoval v celi své za zbytečné. Byla to skoro vesměs corpora delicti, rozbitým džbánem za dveřmi patera Ambrosia počínajíc až po buchty patera Benigna. Z těchto posledních měl pater Amos zejména veliké potěšení.

Co s tím? Prvou myšlenkou jeho bylo, každému zpět do cely postaviti, co byl vyhodil; ale rozhodl se jinak a šel prostě dolů pro fratera kuchaře, aby haraburdí to odstranil. Bratra Hippolyta v kuchyni nebylo a proto zaměřil k fortně, při níž těsně nalezala se cela vrátného. Nahlednuv do vnitř, shledal, že ani bratra janitora tu není, a spozorovav, že je fortna pootevřena, vkročil na perguli právě v tom okamžiku, když frater Longin, opřen jsa o zábradlí, za bradu bral pannu Frony, která před ním stála a usmívala se jak měsíc v úplňku.

Panna spatřila jemnostpána dříve a odskočivši od zábradlí, jakoby hadem uštknuta, kvapila dolů k ulici kostelní. Frater pak zase spatřiv vicerektora, jako pohledem baziliščím zkameněl a jen s namáháním vykoktal obyčejné: „Pax tecum.“

„Vade ad inferos,“ zabručel zaškareděný pater a rychle se obrátiv, zmizel ve fortně . . .

Zoufalý Longin dopotácel se ku křeslu, vtáhl toto zase do své cely a usedl tu jako bez vlády, oči maje upřeny do otevřených dveří, jako by očekával, že se v nich vicerektor znovu objeví a jej, nebožáka, pošle do horoucích pekel.

Vicerektor se neobjevil, za to jeden člen familie po druhém trousil se do kolleje dnes neobyčejně záhy, tak že rektor, který, dodržuje přesně svou hodinu, jindy prvý se vracel, byl dnes posledním.

Fratera vrátného neoslovil nikdo, ba nikdo si ho skoro ani nevšíml, jednak ze závisti, jednak že každý v myšlenkách svých tuze byl zahloubán; teprve s večerem vrazil k němu frater kuchař.

„Bratře, cos to vyvedl,“ volal na vrátného, „jako Velvarská brána veliké Cf se ti usadilo do rubriky. Cos to vyvedl!“

Frater Hippolyt byl totiž po vyklizení hořejší chodby odebral se zase ke slyšení u vicerektora, co by měl na zítřek chystati k obědu, a než pater Amos spočítal, co třeba na kmín, pepř, petržel, atd. měl času rozhlednouti se zase po celi. Dlouho vyhýbal se zrakem hroznému listu na psacím stolku posud ležícímu, konečně však oň zavadil jen plachým sice pohledem, ale ten dostačil, aby zahledl hrozné „Cf“, kterého předešle tam byl nespatřil, a ku svému podivení, ale i zadostučinění seznal, že hrozná ta nota nalezá se v rubrice fratera Longina. Proto sotva že svůj objemný umastěný a ušpiněný košík v kuchyni složil, běžel se zprávou.

Frater vrátný se skoro ani nepohnul při hrozné té zprávě a jen mávl v povětří rukou, jako by říci chtěl, že již tušil a že darmo mluvit. Ale bratr kuchař nebyl tak odbytným a Longin musel svou nehodu vypravovati.

„Nic toho nedbej,“ těšil Hippolyt, „teď jsi nám zas milejším, vždyť jsme v pravdě za to měli, žes — e — žes — jako — bys byl —“ z kuchaře to nechtělo.

„Jeho náhončím,“ vyhrklo vrátnému.

„Tak cosi, tak,“ přisvědčoval kuchař. „Než toho nedbej: nějaký půst to srovná, však já ti nahradím, nic se neboj a bohdá, že přece někdo také na něho vyzraje a jemu oplatí za vše. Jak ono s ním také nebude vše v pořádku: má tam na pultě jakés písmo a v něm vyřezané litery; takovými literami prý se cituje ďábel,“ a frater znamenal se křížem, „Bůh ochraňujž před takovým tovaryšem!“

Hippolyt těšil, co mohl, ale darmo; frater vrátný jen vzdychal.

„Pýcha předchází pád,“ počal konečně Longin. „Tak se mi, bratře, zdálo, jako bych byl lepším, než vy a teď jsem nejhorším z vás — dobře se mi stalo.“

Zpověď tato posilnila bratra vrátného a on s myslí statečnou chtěl již nésti osud, který považoval za boží trest pro svou hrdost. Zavřel kollej a šel si sednout do křesla k refektáři, aby odevzdal klíč rektorovi, až k večeři sejde. Když šel kolem vicerektor, sňal čepičku, ale žmolil ji v pravici, jako by to byl kámen, kterým by měl po pateru Amosovi hoditi.

U večeře bylo ticho a jen hlas lektorův se ozýval, do čehož tu tam zapadlo slovo patera Sebalda, text neb přízvuk opravující, a frater Longin rozbil jen jeden talíř a to když podával porci vicerektorovi. Bál se naň pohlednouti a postavil talíř vedle.

Rovněž sobotní vigilie odbyty za hlubokého ticha: i frater Athanasius musel dnes žalmy hlasitě odříkávati. Kdežto jindy za obecného ruchu a hovoru vše se tratilo v nepřetržitém hučení, bylo dnes možno rozeznati každý hlas.

Ani noc poklidu neposkytla. Piaristé ulehnuvše ve svých celách, místo spánku formulovali sobě obrany a výmluvy proti obviněním pátera Amosa. Že bude boj těžký, to každý předvídal, nebo pater Klemens a sancto Severo,*) jakž se pater provincialis jmenoval, byl Klemens k vicerektorovi a Severus k ostatní familii, a proto byl každý nemálo tomu povděčen, že frater kuchař jim prozradil, proti čemu každý obrniti se má.

V myšlenkách vzpomenutých pokračoval i sen. Jen pater rektor, ač mu byl pater Narcissus sdělil, že má také notu, přijal zprávu tu s úsměvem a obíraje se v myšlenkách s Newtonem, ve snu duchem až mezi hvězdy zaletěl.

Longin neusnul a rozjímaje na lůžku, vzpomněl náhle, že včera v rozčilení zapomněl vyčistiti řádně domácí kostelík a že dnes neděle, v pondělí pak ráno bude tu pan provinciál a jeho prvá cesta do chrámu. Umínil si dopustiti se raději hříchu a kostelík vyčistiti v neděli, než aby si dal k „Cf" přiložiti notu ještě jednu.

Hned z rána panoval v koleji ruch. Pater Melichar, který, ana na neděli padala slavnost Marianská, měl povinnost kázati, chodil po chodbě a horlivě se cvičil.

Frater Paulus, sešed dolů k sakristii, nalezl tu již Jiříka Adamcovic čekajícího u dveří. Sáhl pod habit a vyňav svůj list, zastrčil mu jej do kapsy kabátce. Sotva že však dal mu náležitou instrukci, ozývaly se již kroky blížícího se patera vicerektora. Vklouzli oba do sakristie. Paulus obleknuv patera Amosa, odešel. Jiřík uchystav konvičky, šel rozsvítit svíček. Aby svěřeného listu nepomuchlal, zastrčil jej zatím tajně za staré hamparátí v koutě sakristie. Po nedělní mši byla výplata ministrantů. Dostávali obyčejně po měďáku, dnes však pan vicerektor z radosti, že jest na stopě klíči ku kabbale, dal jim po novém stříbrném trojníčku. To bylo radosti z pěkného penízku! Jiřík vyletěl ze dveří sakristie a zaměřil přes rynk ku pernikáři Bártovi. Teprv když byl s trojníkem hotov, vzpomněl si na obdržený list. Teď pro něho již více nemohl, byl by se prozradil a pan professor Paulus mu přísně nařídil, aby nikomu ničeho neříkal; však on list neuteče, v úkrytu nikdo ho nenalezne a zítra bude také dost času, až bude zase ministrovati — nevzbudí aspoň žádného podezření.

Zatím o deváté hodině skončena u piaristů bohoslužba a frater Longin, zavřev kollejní fortnu, vklouzl do kostelíka, opásal se modrou zástěrou a dal se do čistění nářadí i oltářů. Byl všude roční prach.

Vyčistiv chrámec, dal se také do smýčení sakristie. Na konec jal se rovnati a oprašovati staré haraburdí v koutě. Náhle vytáhl z té

*) Clemens = mírný, Severus = přísný.

směsi vkusnou obálku. Byl to list bez nadpisu a proto pro každého, zejmena pro fratera Longina, který byl zvědavým jako straka.

Nechal otírání, otřel si ruce o zástěru a již odloupl záklopku obalu. Vyňal list. Až se ulekl té formy. Koktal a slabikoval, až se potil, ale šlo to. Chápal, že to zamilované psaníčko, až hrůza zamilované. Doslabikoval a dočetl až na podpis, teď došlo i na ten.

„Pater Amos," přeslabikoval frater, vypoulil oči, otevřel ústa, list vypadl mu z ruky a celé tělo chvělo se jako osyka.

„Pater Amos," opakoval si po chvíli, zdvihl list a znovu slabikoval, teď již chvatněji. Nebylo pochyby — milostný lístek patera vicerektora. Sloužil tu mši a zastrčil sem lístek, buď že vyvolená nepřišla aneb — však nač by si mutiroval frater starostlivou lebku; dosti bylo na osudném lístku.

V prvních chvílích nevěděl si rady, co počíti s drahocenným nálezem. Zastrčil jej zase do obalu a schoval do hluboké kapsy ve spod habitu, nebo počal již tušiti, že v listu tom dostalo se mu když ne obrany aspoň pomsty a zadostučinění. Ostatní čistění odbyto již spěšně, fraterovi se třásly ruce a každou chvíli něco upustil. Oprášil ještě varhany a opustil kostelík roztržit a rozechvěn.

Frater Longin znal důležité tajemství, tajemství, o němž v městě mimo snad oba zamilované, neměl nikdo ani nejmenšího tušení — to bylo na vrátného mnoho — dusilo ho, že těžce oddechoval, když zase v celi své do starého křesla usedl. Viděl, že se musí s někým poděliti o břímě své — aspoň s bratrem Hippolytem, ale jak a kdy? Bál se také o poklad svůj, aby mu ho nevyrvali, a proto jen s největší opatrností umínil si užiti toho, co osud šťastnou náhodou do rukou mu vložil.

Bude to překvapení — on — poslední v kolleji zasedne na souď nad prvním v kolleji — Longin se až lekal úkolu, který naň osudem či náhodou byl vložen, ba i napadlo mu, list pateru Amosovi vrátiti a říci mu, tys takový a já takovýto. Však i toho se lekal a umínil si po obědě vzíti na radu bratra kuchaře, dle jeho rady pak jednati — s pány nechtěl v radu vjíti. Zatím učinil prvý náběh k pomstě tím, že když v poledne kolem něho šel vicerektor, opovážil se, pohleděti mu do tváře a chtěl se i usmáti, toho však již nedokázal.

IV.

Pater Amos odbyv bohoslužbu, zasedl zase ke svým foliantům. Dnes porovnával slova v latinském kodexu poznamenaná se slovy textu řeckého a hle! počáteční litery textu takto vybraného dávaly slovo „alethé". Pater zajásal; hledá pravdu a ona se mu tu hned v počátku sama ohlašuje. Další pátrání sice opět neuspokojilo; to však pilného badatele neodstrašovalo: co dnes klame, možno že zítra bude rozluštěno. Byl spokojen aspoň s tím, co našel. V duchu přemítal, jak roznese se jeho sláva, až bádání ukončí a výsledky učenému světu sdělí; pak i on a nejen rektor bude dostávati dopisy mužů slovutných a o přízeň jeho bude se ucházeti nejeden, jenž dnes svrchu na něho pohlíží.

Usmíval se a s úsměvem scházel dnes dolů k obědu. Tam bylo vše na ruby. Pater Bruno byl první dole a láteřil hrozně, ač těžko bylo

vyrozuměti, komu to patří. Pater Ambrož dal se dnes rektorem pobízeti a upejpal se jak nevěsta o svatbě. Pater Melchior volal na Longina, aby mu přinesl k pití jen vodu. I Sebaldus byl samý hovor, ba pronesl i několik ovšem hrozně polámaných a skroucených slov po česku. Byl arci přistižen, že slovům těm sám nerozumí, ale bylo vidno, že se nutí. I Longin byl vyměněn. Jindy samá pokora a úslužnost, dnes vykračoval si pyšně, ano jednu chvilku se tak zapomněl, že si počal hvízdati veselý jakýs popěvek.

Pater Amos kroutil hlavou; to vypadalo jako spiknutí. A což odpoledne kdyžby tak byl mohl potaji nahlednouti do cel!

Longin hned po obědě vyžádal si na kuchaři návštěvu.

Kuchař přišel, ale již ve dveřích couvl překvapením. Na hrubém stole stála veliká hubatka a za ní krčila se na dřevěné desce uzená kýta. —

„Bratře,“ zvolal vstoupivší, „ty jsi se pomátl z toho „Cf“, jen si to tak k srdci neber!“

Než Longin kynul, aby nekřičel, a sám zastrčiv závoru ve dveřích, nabídl hosti sedadlo, nalil a ukrojil; nebylať zákuska v kolleji ani po nedělním obědě k zahození.

„Cf sem, Cf tam,“ odpovídal Longin, „jen jez a pij, nalezl jsem poklad.“

A vrátný vyňav z kapsy nalezený list, rozbalil ho a držel kuchaři před očima.

„Píko Kristova — pater Amos,“ to bylo vše, co mohl překvapený Hippolyt ze sebe vypraviti. Teprv když mu Longin vypravil, jak list nalezl, oddechl si, napil se a objal vrátného.

„Tys naše spása,“ šeptal, „ano, ano, tak se děje, mrva se hledá v oku cizím a břevno ve vlastním se nevidí. Ano, ano, pane vicerektore, proto vy jste řezal litery z písma, hahaha,“ smál se již tak, že ho muselo až na dvoře býti slyšet.

Bratři teď zasedli v radě. Hippolyt radil, aby Longin, až na něho dojde kapitola pana provinciala, listem se prokázal a vicerektorovi oplatil.

„Tak se ho zbavíme,“ končil a vrátný slíbil, dle toho se zachovati, jen to si vymínil, aby kuchař mlčel a nikomu tajemství toho nesděloval, což tento přislíbil.

Zatím byla hubatka prázdna a z kýty zbyl jen pahýl. Bratři se rozešli. Hippolyt šel chystat večeři, Longin, ukryv psaní až v popelníku, vklouzl zase do chrámu, aby dodělal, co byl ráno jen povrchně pořídil.

Při práci hovořil stále sám s sebou, improvisuje dialog mezi sebou a provincialem ve všech možných odstínech jednou hrubě, po druhé jemně, jednou pyšně, po druhé pokorně. Měl k tomu času, nebo když nastala doba vycházky, nemusel se vytrhnouti; byltě mu Hippolyt slíbil, že za něho ve fortně posedí.

A seděl, ale nepokojně, nebo skoro s každým členem promluvil několik slov a navzdor slibu svému více méně srozumitelně prozrazoval, že pan vicerektor něco vyvedl, nad čímž všem vlasy hupkem vstávati budou. Jen rektora nechal projít se Sebaldem, s těmi byl těžký hovor, a rovněž nevšíml si fratera Paula — s „náhončím“ nic nechtěl míti.

Páni otcové i páni bratří měli kuchaře za blázna a málo dbali jeho slov; teprv na vycházce rozleželo se to v nejednom a on při návratu vyzvídal více, ale nepochodil. Teď složil Hippolyt tvář ve vážné vrásky a předstíral tajemství; teď již nemluvil a jen nejlepšímu svému příteli, páteru Ambrožovi, naznačil prstem ve vzduchu veliké „Cf".

To dostačilo. Pater Ambrož povídal dál a do večerního klekání bylo známo nejen v kolleji, nýbrž i po městě, že pan vicerektor má cosi hrozného na svědomí.

Při večeři byla familie Slanských Piaristů jako určená. Pater Ambrož zmocnil se u stolu prvý mísy a málem že na ní co nechal, pater Melchior a pater Mathias pili jako hollanďři, lektor koktal, že mu nebylo rozuměti; vůbec zdálo se, jako by disciplina kollejní brala za své.

Pater vicerektor byl u vidění. Jindy dostačilo zamračení se, aby ihned chyba byla napravena; dnes se mu i ti nejrozpustilejší do očí smáli. Toho pan vicerektor nepamatoval. Jindy před visitací tak krotkost opanovala sbor, že fráteři a mladší páteři vyžádali si u něho slyšení a s políbením ruky odcházeli. A dnes takové sveřeposti se dočkal, že vrátiv se do své cely, osudný arch znova prohlížeti se jal a nejméně že tu tam notu podtrhl tučnou literou, jinde doplňoval a připisoval.

Na své zamilované folianty dnes rozčilením ani pohleděti nemohl a bezesnou nocí dočkal se konečně dne odplaty.

V pondělí ráno vypravil rektora s paterem Sebaldem v kočáře panem regentem poskytnutém naproti panu provincialovi, ve školách pak oznámeno, že přijede vysoce důstojný pán, aby každý školák na jeho návštěvu náležitě se připraviti a pensa svá v pořádek uvésti mohl.

Frater Longin došel k panu děkanovi, regentovi a primasovi, aby jim vzácnou návštěvu ohlásil, by pan provincial s náležitou reverencí přivítán byl.

Vzpomenutí pánové sešli se o půl desáté na půlorloji na perguli kollejní a tu přecházejíce, vypravovali si o lonské hostině na počest pana provinciala v kolleji uchystané. O desáté zahrčely dva povozy ulicí kostelní a hned na to slezal před kollejí pater provincial a s ním sekretář jeho, pater Baruch a sancta Rosa.

Vyslechl tři uvítací řeči čekajících pánů. Děkan vítal po latinsku, regent po německu a primas po česku. Pater provincialis odpověděl všem najednou po latinsku.

Do kolleje uvedli ho rektor se Sebaldem. Ve fortně stál k uvítání jen frater Longin. Tak velel řád.

Frater pohlednuv na patera Klementa, pocítil zimnici v údech a počal velmi pochybovati, že by úlohu svou provedl; naučené dialogy málo tu pomáhaly, bylť pater provincial velmi podoben panu vicerektorovi a jen suchounký, pisklavý hlas jeho lišil se velmi od rázné mluvy patera Amosa. Longin snesl sotva pohledu jednoho z nich, což teprv aby měl směle pohleděti do očí obou.

U schodou do prvého poschodí vítal pány vicerektor a uvedl je do připravených pro ně komnat, čili do provincialatu, kde pro provinciala upraveny byly místnosti tři, pro sekretáře dvě.

Provincial zaměniv dlouhý plášť za jednoduchý habit, dal sekretářem oznámiti vicerektorovi jakožto prefektovi škol, že míní navštíviti denní vyučování jak ve školách nižších, tak v gymnasium. Visitace škol nižších šla rychle, nebo pater provincialis hovořil sice jazykem českým (naučilť se mu právě proto, aby schopnost k úřadu provinciala mu upírána býti nemohla), ale daleko to v něm nepřivedl a vyslovuje místo hlásek jasných vždy temné, mluvíval školákům k velikému vyražení.

Teprv na gymnasium rozvázal. Již v principiích dával otázky.

„Jak pak pych já sem po latinsku rzek: safrsit!“ překvapil náhle jednoho z principistů.

Frater Paulus dloubl školáka ku smíchu se naparujícího do žeber a pošeptal mu: „Claudo,“ což školák i vykoktal.

„Jak pak pych já sem po latinsku rzek: naspatek safrsit!“ Bylo druhou otázkou.

Teď to již principie nevydržela a přes to že pan professor s dlouhou rákoskou hrozivě před své svěřence se postavil, propukl smích a pan provincial teprv po delším čekání a pátrání se dověděl, že jest „aperio“ nešťastným tím slovem.

Již toho měl dost, vždyť již při těch barbarských jménech jako: Řebříček, Češíř atd. sládlo mu v ústech; zasedl tedy v okně a jen mechanicky naslouchal.

Dopoledne a tudíž asi v půldruhé hodině odbyta visitace všech osmi tříd, odpoledne pak odjel pan provincial na Smečno navštívit pana fundatora, hraběte z Martinic, odkudž přijel s večerem.

Večer slavena v chrámě slavná corona s mnohými a dlouhými modlitbami. Poněvadž při tom musel býti i frater Hippolyt, večeřeno velmi pozdě. Pater Ambrož byl v zoufalství a prozradil frateru kuchaři, dvé koron za sebou že by nepřežil.

Následujícího jitra navštívil pan provincial nejprv pana vicerektora

„Vidím, reverendissime, že jste opět pilně písmem svatým zaměstnán,“ pravil k pateru Amosovi, prohlížeje folianty kolem rozložené, „zdaž jste v bádání svém pokročil?“ vyzvídal dále.

„O důležitý, vzácný krok, admodum reverende pater,“ odpovídal oslovený, „ale posud ovoce nezralé, musím ještě čekati na dozrání.“

„A což tuto vidím, jakási tajná znamení,“ divil se provincial, pozoruje kodex s vyřezanými literami.

„To jest moje tajemství,“ vysvětloval vicerektor.

„Tajemství bývá nebezpečným,“ namítl provincial.

„Za to tím sladším,“ odpověděl Amos a by odvrátil provinciala od dalšího zkoumání a vyzvídání, podával mu pořízený seznam členů sboru. Pater Klemens prohlížel podaný dokument velmi bedlivě, tu tam vyptával se po podrobnostech a po straně činil si své poznámky.

U rektora pokrčil rameny a notu přetrhl.

„Již jinak nebude,“ omlouval své počínání. Nejvíce zarazil se nad notou „Cf“ u fratera Longina a dal si vypravovati, proč nota ta zaznamenána byla; na to notu rudou tužkou třikráte podtrhl.

Poděkovav Amosovi za bedlivé střežení discipliny řádové, odešel vzav seznam ssebou.

Potom přijímal pater Klemens návštěvy městské honorace, čímž dopoledne vyplněno. Odpoledne nastala „kapitola“. Sekretář volal člena sboru jednoho po druhém k soukromému slyšení u provinciala, kde každý měl vyslechnouti otcovské napomenutí a kde, tížilo-li jej cos, mohl si postěžovati.

Rektor s úsměvem vešel, s úsměvem vystoupil; jeho zaměstnáním byla věda a vše ostatní bylo mu malicherností, že z obvyklé nálady nic jej vyrušiti nemohlo a nedovedlo.

„Beatus ille,“ zvolal pater Ambrož, když rektora ze „sudaria“ vycházeti spatřil; za to když došlo na něho, vyrazil z provincialatu rozpálený jako krocan a vrazil do své cely tak prudce, až klika do zdi se zabořila a kus omítky srazila.

Když došlo na fratera Longina, potácel se tento spíše, nežli šel; bledý byl jako stěna a promodralé rty se mu chvěly.

Provincial přeměřil vstoupivšího ostrým pohledem a již, ukazuje na notu, chtěl spustiti hromobití výmluvnosti své, když spozoroval, že pater drží v ruce jakýs list. Mimoděk sáhl po něm a Longin chvějící se rukou mu jej podal. Slova schopen nebyl a byl proto celkem rád, že to hlavní odbývá se němou hrou.

Pater Klemens rozevřel list a shrábnuv svou známost češtiny na hromádku, jal se luštiti záhadný dopis. Longin s něho oka nespouštěl, ano ani nemrknul a okřál teprv tenkráte, když provincial list dočetl i s jménem a zdrcen do křesla klesl.

„Et tu, mi fili!“ bylo jediné, co ze sevřených rtů se mu prodralo a šeptem již jen žádal fratera za vysvětlení, jak list jemu do rukou se dostal. Longin zajikavě vypravoval. Když ukončil, kynul mu provincial, že se může vzdáliti, k čemuž frater dvakráte pobízeti se nedal.

Frater Hippolyt a Izidor ani do sudaria voláni nebyli.

Provincial četl list po druhé a po třetí; čím dále, tím rozuměl mu lépe, ač byl by raději nerozuměl. Pater Amos, na jehož zachovalosti by byl chtěl hrady stavěti, prokázal se býti nevěrným. Jak rád by byl pater Klemens tomu nevěřil, ale kdyby ani podpisu nebylo, ten pořezaný kodex a přiznání se vicerektora k sladkému tajemství činilo všelikou pochybnost zbytečnou a nemožnou. Ale přísný karatel ještě chtěl se důkladněji přesvědčiti a poslal sekretáře k vicerektorovi, aby mu poslal ten pořezaný kodex, že by se rád o čemsi v něm poučil. Zároveň nařídil sekretářovi, aby na každé slovo, na každé hnutí a na každý posunek páterův bedlivě pozor dával. Klemens by byl šel nejraději sám, ale nedůvěřoval si, že by mohl s vicerektorem klidně promluviti.

Pater vicerektor se vskutku nemálo ulekl žádosti provincialovy a jevil hrozné rozpaky.

Což aby tak pater Klemens byl hledanému klíči na stopě a nyní věc rozluštil, když ji on již má jako na dlani! Ne tomu připustiti nemohl, tu jednalo se o záhadu vědeckou a nikoli o záležitost řeholní, tu poslechnouti a posavadní své pracné výzkumy v šanc dáti nemínil.

Počal se vymlouvati neúplností kodexu a t. d. a nabízel pateru provincialovi kodexy jiné, latinské, řecké, hebrejské, ano i vlašské,

francouzské a německé, ba nabízel i do sbírky jeho zabloudilou Melantryšku.

Sekretář nevěda vlastně, oč se jedná, odešel se vzkazem a nabídnutím tím k provincialovi. To však bylo nalito oleje do ohně. Teď byl by pater Klemens již chtěl přísahati na vinu Amosovu, ale nemínil povoliti, docela, když, přebíraje se ráno v kodexu žádaném, byl shledal, že jest to majetek kollejní a nikoliv soukromý.

Sekretář šel zase s rozkazem, že pater provincial si přeje jen ten foliant a žádný jiný a že ho nutně potřebuje.

Pater Amos byl teď na řeřavém uhlí. Konečně se rozhodl děj se co děj, sedl, napsal v hlavních rysech posavadní výsledky svého bádání i o nejnovějším svém odkrytí a poznamenav dole rok, měsíc, den i hodinu, kdy byl dopsal, požádal patera Barucha, aby pravdivost data podpisem stvrdil.

To mohl pater sekretář učiniti, aniž by obsah spisu znal, a maje nyní celou záležitost za důležitější nežli byla, aby zbytečných průtahů ušetřil, také ihned žádosti vicerektorově vyhověl, načež tento kodex vydal.

Provincial dal se ihned do práce. Seznal na první pohled, že písmo foliantu jest totožné s písmem v listě, spočítav pak písmena listu po delším hledání našel, že vyřezáno písmen daleko víc, než jich k jednomu tomuto listu bylo třeba, že tedy listů podobných skládáno více, že nejedná se tudíž o poklesek první a jediný, ale že taková přečinění se již opakovala.

Rozvažoval a umínil si, jako byl vicerektora učinil soudcem nad celou familií, že nyní postaví provinilého před soud celé familie, ano jako byla provinění jednotlivých členů sboru známa i v městě, nemínil ani patera Amosa přikrývati; o bližším k němu přistoupení chtěl ještě rozvažovati.

Schovav foliant do skříně, aby jako svědek viny mu slouižiti mohl, poslal pro rektora a v jeho průvodě dokončil visitací prohlednutím účtů, kněh fundačních, domu a zahrady. Sekretář zatím zkoumal knihy čtených mší, bul, suffragií, accessus, recessus, mortuorum, ordinationum, matrikule školní a bibliotheku.

Pater rektor hrozně se divil, nebo čest podobná se mu za jeho tu rektorování posud byla nestala. Jinak bylo to pro něho hrozným namáháním. On měl věděti, kde je dřevník a co na zahradě zasázeno. Co je ve vnitru zemském aneb kolik hvězd na nebi, to by snad byl věděl, ale s tím dřevníkem a s tou řípou — to mu již musel pater provincial odpustiti. Vicerektor zatínal zuby a litoval, že odporem svým provinciala tak popudil. Co si v městě pomyslí, to bude hovoru, to bude klepů!

A byl po městě rumrejch, když spatřili milostpána bez jemnostpána v průvodu pana rektora. Okna byla plna zvědavců. Pan děkan poslal kostelníka, pan primas servusa a pan quardian fratera Medarda, aby byli na stráži, co se bude díti.

Již se i vypravovalo, že pan regent požádán o krytý vůz pro patera Amosa; jedni vezli jej jen do Mikulova, druzí až do Říma k samému generalovi.

Jedni tvrdili, že zradil tajemství zpovědní, druzí, že byl ve spojení s kacíři zahraničními, že byl ve srozumění s paliči francouzskými, ba že je ve spolku s čertem.

Svíčková bába od sv. Gottharda chtěla na kříži složit přísahu, že viděla nejednou obletovat černé ptáky kolem oken cely vicerektorovy, ba běžela s nálezem svým až na slavný magistrát, kde měli s ní nemalou práci, nebo nežádala nic víc a nic míň, než aby byl pater Amos na rynku na hranici upálen.

Byla by ho tuze ráda viděla hořet, aby se pomstila za svého syna, kterému pan vicerektor studie na dobro znechutil, a ona ho chtěla míti ve Slaném děkanem. Hrozně láteřila na pány, že se zastávají černokněžníka a zejména nemohla trefiti na jméno rychtáři Adamcovi, který se sám k těm ptákům hlásil — krmívalť pater Amos chlebem a žemličkami, které mu při stole zbyly — jeho holuby.

Druhý den oplácel provincial návštěvy městské honorace, Longin pak roznášel písemné pozvání k hostině do kolleje.

Nejeden z pánů měl již na jazyku otázku, co se vlastně v kolleji stalo, proč asi pater Amos upadl v nemilost, ale na choulostivou věc ptáti se milostpána bylo rovněž tak nemístným, jako vyzvídati to na vrátném a jen paničky chytaly fratera Longina na schodech a v síních, aby aspoň něčeho se dopátraly, ale darmo. Longin lekl se účinků svého činu a mlčel zatvrzele, ba jemu bylo patera Amosa skoro líto a jen když si vzpomněl na své „Cf", luskl v prsty a zahučel: „Dobře se mu stalo!"

V kolleji zatím valila se po všech chodbách vůně tak líbezná, že pater Ambrož zapomenul na vše a z chodby ani neodcházel.

Frater Hippolyt byl rozpařen jako po odvaru z lípového květu a přece měl sukkurs; pomáhalť mu frater Polykarp, kuchař od františkánů; ba k polednímu přijel i pan Apollinár, kuchař jeho exellencí pana hraběte, nebo dnes čekán i pan fundator.

Ve všeobecném tom nepokoji zachovával největší klid frater Paulus. Že jeho list byl dodán, o tom nepochyboval. Optati se Jiříčka ovšem nemohl, nebo o visitací bylo by to těžkým bývalo a od té bylo vyučování uprázdněno; ale poslíček byl spolehlivý, aspoň za jiných příležitostí se Paulus o tom dostatečně přesvědčil.

Teď čekal nějakou odpověď. Včera, ač vystál přes hodinu u okna, nepozoroval nic neobyčejného, dnes cele jsa blažen a pln naděje ve veřejnou pochvalu pro neúhonné své chování, byl v čekání ještě trpělivějším, ale dočkal se hrozného překvapení.

Málinka, kmitem světla byvši upozorněna, přišla sice k oknu, ba pohledla i nahoru, ale — Paulus ztrnul — jeho vyvolená byla uplakána a to nemálo; aspoň stopy pláče byly hluboce vryty v ubledlou tvář, ba v celou postavu.

Toho se nenadál a přemítal nyní, co as bude příčinou toho obratu. Snad špatně hlídala Málinka svůj dopis a ten byl příčinou pláče, aneb snad mrzutost domácí vynutila jí slzy.

Kdyby byl tak od rána mohl býti neviditelným svědkem toho, co se u rychtářů dálo, byl by seznal, že obě domněnky jeho jsou oprávněny a že k vůli jeho listu bylo u Adamců dnes boží dopuštění.

Jiříček v pondělí přede mší pana vicerektora pilně šukal v koutě sakristie, ale listu nenašel.

V úterý přišel časněji a nepozorovaně prošťáral znovu celý kout, ale nikde ani lístečku — psaní bylo pryč.

Jak teď chybu napraviti? Obcházel celé dopoledne sestru a po očku na ni pokukoval. Konečně si ho všimla a ptala se, co chce. Jiřík se přiznal a oheň byl na střeše.

Málka dala bratrovi od cesty několik štulců. K poslednímu nahodila se matka a vidouc svého mazlíčka v trestání, užila mateřského práva a byla prvou příčinou slzí dceřiných.

Tu vrátil se pan rychtář a spatřiv uplakanou dceru, která byla zase jeho mazlíčkem, spustil hromobití a chtěl mermomocí věděti příčinu.

Jiřík dlouho mlčel; když však viděl, že o jeho kůži jde, prozradil vše, čímž ovšem jakožto posel pardusu se nevyhnul.

Matka omdlévala, dcera prosila, Jiřík naříkal a pan rychtář zuřil, jako by dcera jeho byla dopustila se té nejhnusnější zrady; chtěl pak okamžitě jíti k panu provincialovi a všechno mu to vyzraditi s prosbou za potrestání fratera Paula.

„Ještě že tu pater Amos, to bychom tu bez něho měli Sodomu," končil, bera na sebe plášť.

Tu zakročila matka námitkou, že ani vlastně nevědí, co v listu bylo, že by tedy bylo nemístným všeliké žalování.

Pan rychtář uznával asi platnost námitky té a když dcera sepjatýma rukama prosila otce, aby nikam nechodil, ona že ničím vinna není a i budoucně všeho styku s Paulem vystříhati se chce, jen aby otec o všem pomlčel a věc celou mimo sebe pustil, povolil.

Pana Jiřího byl zatím minul prvý nával hněvu a on vskutku slíbil, že o tom nikde ani slovem se nezmíní potud, pokud dcera slibu svému dostojí.

Slíbila ještě jednou, ale když všichni po svém odešli, spustila znovu a šla si pohledem požalovat Paulovi.

V.

Na půlorloji radničním udeřila třetí. Ve lhůtě té měl býti frater Hippolyt s prací svou hotov.

Pater Ambrož byl již po desáté na chodbě, aby pozoroval, nehýbe-li se již zvonek, a po páté byl již v kuchyni s domluvou, do tří že již jako s hráze do rybníka. Kdyby to tam dole tolik bylo nevonělo, byl by řekl, že to hůř než s koronou.

O třetí hodině dal Longin znamení zvonkem a exceptor hospitum, pater Bruno, musel do fortny. Bručel si cestou a dupal do taktu, až se po chodbě ozývalo, ale šel; byltˇ tu pán a s pány že neradno žertovat, to uznával i pater Bruno. Hosté přicházeli. Nejprv ti plebejští. Konšel Huňáček seděl u vrátného již ode dvou hodin. Doma byl ničeho od rána nepojedl a naříkal si nyní, ale i kdyby byl mlčel, byl by to vrátný slyšel.

Do čtyř hodin byli tu všichni konšelé i s rychtářem. Primas s purkmistrem přišli rázem čtvrté.

Pater Ambrož nahledl již po kolikáté do refektáře a po každé hosty počítal.

Do pěti hodin byli tu již hraběcí úřadníci a děkan s quardianem. O půl šesté přijel pan hrabě. S Brunou se již teď znali, a byli jeden k druhému zdvořilejší.

Bylo plenum. Hosté i familie zasedli ke stolům. Chutnalo všem. Konšel Huňáček spálil si polévkou jazyk, při rybách dávil se kostí, hovězí maso krájel tak důkladně, že překrojil i talíř, porci zvěřiny chopil rukou a poněvadž byla horka, mrštil jí o podlahu a jadrně zaklel.

Písař Fabian pil s obou stran a jak jen myslel, že není pozorován, zastrčil porci do hluboké kapsy svého kaputu.

Zábava se dařila. Pan provincial povídal si s jeho excellencí o církevních věcech, rektor hovořil s regentem o kometách a o císaři atd., rychtář Adamec s kaplanem Putoriem mluvili o holubech, Huňáček pak s Fabianem o tom, co který rád.

Veselo bylo všude, jen vicerektor byl zamlklý a pater Ambrož huboval, že Hippolyt dal skopovou tuze brzo. On již teď nemohl s místa a přece chtěl dávati dobrý příklad.

Když Huňáček s Fabianem došli i ořechů, byla hostina skončena k obecné pochvale.

„Jen té latiny kdyby bylo méně,“ stěžoval si Fabianovi Huňáček, který za studií přes prvou konjugací to nepřivedl, ale Fabian jen pokrčil rameny.

„Když my se sejdem', jinak nemluvíme,“ dodal konečně a jako na důkaz jal se horlivě poslouchati nějaký výklad patera Sebalda.

Regent dal znamení vidličkou, aby nastalo ticho, načež jeho excellencí traditionelním spůsobem slavnostně se tázal patera provinciala na progressus Slanské kolleje.

Byl to úřední dotaz pana fundatora.

Pan provincial vytáhl z habitu lejstro a rozložil je před sebou. Dle starého pořádku došlo nejdříve na žáky. Pater Klemens chválil vzorné mravy a výborný prospěch chovanců pánů otců pobožných škol vůbec a Slanských zvlášť.

Pilností podivuhodnou a prospěchem neobyčejným vynikli však ještě někteří nad ostatní a pan provincial jmenoval nejprv synka pana regenta.

Potěšený otec hlubokou poklonou děkoval za čest prokázanou mu před společností tak skvělou a dostalo se mu i od jeho urozenosti lichotivé poznámky.

Pana regenta stálo to potěšení vedle honorarium pro pana korrepetitora jen dva jeleny, tele, vepře, dva sudy piva, věrtel vína a drůbeže bez počtu — ale jeho synek byl jmenován primo loco, až si toho excellence všimla.

Pan provincial jmenoval dále synka pana apatekáře; pan primas neměl syna, došlo tedy na synka pana purkmistra Hubatky, na syny konšelů Palečka, Nedvěda a Brodského.

Páni se klonili — však věděli zač.

Po konšelích došlo na Jiříka Adamcovic a tatík se také poklonil, ale nějak nemotorně, bylť si vzpomněl na ranní výstup ve své rodině

a loupl okem po frateru Paulovi, ten však byl zaměstnán se sousedem a nepozoroval pohledu toho.

Pro parádu pochválen i synek podhorského domkáře Pagána a blahotického chalupníka Janoty.

Po žácích došlo na učitele. Co tu jindy za předešlého pana provinciala a za předešlého vicerektora bylo pochval a vyznamenání a za nynějších — jen důtka a trest — pochvala bílou vránou.

Byla to prudká potní lázeň, která co rok kazila apetit členů familie o hostině.

Letos kápla jedna pochvala a sice hned po pokloně panu rektorovi. Pater Klemens nezmíniv ani slovem pana vicerektora (co tu bylo jindy pochvalných slov), počal široce chváliti jediného, kdož vyšel čist, totiž fratera Paula. Jeho přičinlivost, učenost, bezúhonnost, střídmost atd. chváleny v nejvyšším stupni a Paulus nazván ozdobou Slanské kolleje.

Rychtář Adamec byl blažen. Tolik chvály nasypáno na mladíka, jemuž jeho dcera do oka padla. Zlobil se a lichotilo mu, hněval se na klerika a počínal ho náviděti. Po pochvale, za kterou Paulus ozdobně děkoval, došlo na výtky.

Z těch nejtěžší a tudíž na prvém místě bylo vždycky prožluklé „Cf". Frater Longin sotva dýchal a opřev se o stěnu vedle okna do kuchyně vedoucího, upřel zrak na provinciala a pln resignace přál si, aby už bylo odbyto; bylo to i útěchou, že on prvý sprostí se břemene.

Pater Klemens naříkal, že stále zatracovaná confabulatio cum altero sexu stále straší v řadě familie, ba letos že shledán případ neobyčejný a tudíž velice trestu hodný.

Pater Amos přikyvoval slovům provincialovým a tím zmátl Longina, který těšil se, že to snad patera vicerektora se týče, tak, že sotva na nohou stál.

Pater Klemens pokračoval, že jeden člen sboru tak dalece se zapomenul nad přísahou svou a sliby svými, že i v dopisování frejířské se dal.

Novina provincialova zarazila Amosa, o dopisech on v záležitosti Longinově nevěděl, a zarazila i pana rychtáře, který počal tušiti, že snad jeho tajemství není více tajemstvím.

„Co myslíte, otče Amose," obrátil se náhle provincial k vicerektorovi, „co myslíte, že by zasluhoval člen tak provinilý?"

„Je-li professus," odpovídal Amos pln nepokoje, „nechť upadne v kázeň církve i řádu a navždy ať zbaven všech výhod, ctí i úřadů v řádu našem; je-li nondum professus, ať skvrna taková setře se s řádu a provinilec vyvrhne z řad jeho."

Amos mluvil hlasem pevným. Longin si oddechl a málem že nezakřikl vicerektora, aby tolik sám na sebe neskládal. Frater Paulus, dotud tak blažený, sezelenal v obličeji a s namaháním držel se v křesle. Rychtář těžko oddechoval; dusil ho ten kollejní vzduch.

„V pravdě jste rozsoudil, otče Amose," mluvil zase provincial a vyňal ze záňadří Longinem mu doručený list, pohledem pak vyzval sekretáře, aby došel pro pořezaný kodex.

Frater Paulus již ničeho neslyšel, ani neviděl, seděl tu jako socha.

„A tím provinilcem na řádu a povinnostech svých jest —" pravil provincial hlasem zvýšeným, a podržel rozevřený list před zrakem vicerektorovým, „jen nám vy sám, otče Amose, sdělte jméno jeho!"

A pater Klemens stál tu jako mstitel se zrakem ve tvář vicerektorovu vbodnutým.

Pater Amos spatřiv písmo, nemálo se ovšem zarazil, poznav tahy a litery známého sobě kodexu; ale již také i vystihl, oč asi se jedná.

„Zajisté ten, kdo tu zkráceně podepsán," pravil rovněž tak pevně.

„A to!" tázal se pater Klemens hlasem tak jizlivým, že o původci písma nikdo nemohl býti v pochybnosti, leda ti dva, z kterých jeden byl bez sebe a druhý v hrozných rozpacích.

„Teď to praskne," šeptal Longin oknem Hippolytovi.

„Paulus a Memoria Omnium Sanctorum," četl zkratek pater Amos.

Síní ozval se jediný hlas překvapení. Paulus, který byl se odvážil pohlednouti na provinciala, poznal v ruce jeho svůj list a již klesal beze vlády. Zachytili ho a Longin počal mu vodou omývati skráně. Věc ta byla dokladem tvrzení vicerektorova a provincial poznal ihned, jak se klamal. V rozpacích rozevřel přinešený kodex. Než mohl se optati, jak dostal se foliant ten do rukou vicerektorových, přiznal se již tento, proč a k jakému účelu kodex z bibliotheky již pořezaný přinesl a že znamení ta za klíč ku kabale považoval a proto vydati jej se zdráhal.

List šel za tím z ruky do ruky a každý i pan fundator divil se píli a dovednosti, s jakou list pořízen byl; obecnou pak byla otázka, komu list psán.

Hádalo se, ale ne mnoho, spíše se šeptalo se zrakem obráceným k panu Jiříku Adamcovi, ano konšel Brodský se i k němu nahnul a šeptal mu do ucha: „Za čest bych si kladl, kdyby bylo psáno dceři mé." Konšel na neštěstí dcery neměl.

Provincial rozváživ, co se tu právě stalo, objal vicerektora a skoro prosil za odpuštění, že mohl v tak těžkém podezření míti jednoho z nejlepších členů řádu.

A teď se teprv zase Amos dovtípil příčiny svého ústrku a mnohých narážek.

„Nešťastný klíč," zvolal, podávaje ruku páteru Klementovi.

Jednu však dobrou službu přece vykonal; ostatní členové familie byli ušetřeni a jen o Paulovi mělo se souditi. Pan fundator opakuje v krátkosti předešlou pochvalu zhřešivšího, mocně se přimlouval, aby klerikovi bylo odpuštěno, aby mírným pokáním mohl kajicnost svou na jevo dáti, aby s dráhy, kterou si vytkl, stržen nebyl.

Provincial pohledl na vicerektora a zrak obou pravil, že chtí dáti místa přímluvě pana hraběte, ale za podmínek ovšem přísných.

„Snad by mu tím poslouženo nebylo," namítal děkan za souhlasu quardianova, „a spokojenosti by sotva získal, otevřete mu raději fortnu kollejní, však on se ve světě neztratí."

Primas s regentem souhlasili.

„Vaše excellenci, důstojní i slovutní páni," ozval se náhle rychtář Jiřík, drže list Paulův v ruce, „nemilou příhodou touto vinen jsem především já, či vlastně — moje dcera."

Výraz úžasu a náhlé stišení bylo následkem slov těchto.

„Ano, pánové, list tento psán dceři mé a já, vyslechnuv před chvílí tak hojnou pochvalu bratra Paula, nechci se zdráhati přijmouti jej jakožto zetě pod střechu svou, ano v tom, poněvadž posud slibů nesložil, žádné překážky nenalezám, ač-li on a jeho představení by sami překážek nečinili."

„Také tak dobře bude," rozhodl ihned pan fundator a se zalíbením hleděl na Paula, jenž srozuměv, o čem se jedná, panu Jiřímu kolem šíje padl.

Pan provincial s panem vicerektorem stáhli obličej v kyselé vrásky, ale panu fundatorovi bylo těžko čeho odříci a oba tudíž vyslovili se, že s propuštěním fratera Paula srozuměni jsou.

„A teď na účet pana fundatora," šeptal s úsměvem hrabě regentovi, ten povstal a šeptal zase cosi písaři Fabianovi. To dodalo veselé mysli a blížila se již půlnoc, když pan fundator povstáním dal znamení k rozchodu.

„Důstojný otče," oslovil tu rychtář vicerektora, „hledáte klíč ku kabbale, vězte, že jediným klíčem k ní je láska a proto vy — nenajdete klíče toho nikdy." —

* * *

Ve čtrnácti dnech slavil frater Paulus, nyní již zase původním svým jménem Václav Kynský, svatbu s dcerou pana rychtáře Jiříka. Málinka jen zářila a mileráda prominula otci, že slibu jí tehdáž daného přece nedodržel.

Veškerá familie Slanských Piaristů, fratera Izidora, který hlídku měl, vyjímajíc, byla na svatbě Paulově; i pater Amos, poprvé za svého pobytu ve Slaném, dal se přemluviti a přišel.

„Neměl jste toho, pane Václave, přece nám a řádu udělati," pravil vicerektor louče se s blaženým ženichem.

„On to, reveřende pater, některý můj vnuk řádu nahradí," sliboval Václav.

„Dejž Bůh," odvětil Amos.

Druhý den po svatbě přišli do kolleje dva frateři Piaristé s listem pana provinciala, kterým pater Sebaldus jmenován vicerektorem Slanské kolleje, pater Amos pak dosazen za rektora kolleje Lipnické, zároveň nařízeno, aby přišedší bratří přijati byli do svazku kollejního, začež měl pater Amos ssebou do Lipníka vzíti fratera Longina s fraterem Hippolytem.

„Na nešťastné, bratříčku, jsme planetě zrozeni," stěžoval si Hippolyt Longinovi, „jiným jsme od něho pomohli a sami —" Frateru kuchaři vytryskla na dlouhé řasy slza jako hrách a nemohouc se zdržeti na mastné tváři a umastěném hábitě, svezla se v dlažbu u nohou Hippolytových.

Z familie vyprovodil ho jen pater Ambrož a u fortny se rozloučili řádným šňupcem. Ambrož nelitoval, bylť se již včera ubezpečil, že nový kuchař nejméně jednou v týdnu mu upraví skopovou právě tak, jak bylo za vicerektoratu patera Amosa. —

Pomák. Kreslil V. Mrkvička.

Pomácká republika v horách rhodopských.

Z Plovdiva posílá prof. **V. Dobruský**.

(Dokončení.)

IV.

V dějinách bulharských důležita jest otázka, kdy a z jakých příčin stalo se poturčení Bulharů rhodopských. Zprávy písemné jsou sporé, ústní podání a písně dosud nikým nesebrány. Tolik jisto jest, že poturčení nestalo se všude v jedné době. Nepochybně zahájeno turčení

rhodopských hor v době, kdy boj Turků proti křesťanským státům poloostrova balkánského byl skončen a Turci stali se jeho pány. To bylo koncem století 15. Zvláště však šířil se islam v století 17. za panování sultána Mohameda IV. a slavného jeho vezíra Mohameda Kjüprili (1656—1661), který rád přicházel na lov na Dospatjajlasa (Dospatské hory, záp. část Rhodopy). Hlavně šířila se víra Mohamedova pod hrůzou nože a útisky Juruků, bojovných musulmanských pastevců, kteří přišedše sem v století 16. z Malé Asie ponenáhlu stali se pány celé Rhodopy. Přes leto pásli stáda svá na horách a na zimu sestupovali do roviny bělomorské*). Šíření islamu narazilo na tuhý odpor, lid bránil se dlouho; ale na konec uštván podlehl v nerovném boji. Jen kdo utekl a dlouho se skrýval v pustých pralesích, zachránil víru po otcích zděděnou, ač jestli nepadl za oběť dravé zvěři, medvědům a vlkům, již dosti hustě se vyskytují v málo zalidněných horách. Podle vypravování a zpráv patří turčení k nejhrůznějším událostem dějin bulharských. Podle rukopisu, který nalezl bulharský spisovatel Zachariev v Čepinských vesnicích jižně od Tatar Pazardžiku, vypáleno bylo, když turčení nastalo, přes 100 cerkví a 28 monastýrů jen mezi Stanimakou a Čepinou. A co vesnic bylo zničeno, kolik životů lidských utraceno, snadno se domysliti. Nejdříve uchytil se islam v severních pásmech rhodopských a odtud valil se proud jeho ponenáhlu, avšak jistě dále k jihu až k rovině bělomorské čili gjumurdžinské. Čím dále k jihu, tím novější jest datum poturčení Rhodopy, druhdy slovanské a křesťanské, jen nejodlehlejší místa mu unikla. Tamraš poturčila se dosti záhy, jak jsme výše vzpomenuli. A jdeme-li jižněji do Šírókа Lóka (Široká louka) na úpatí sněžného Karluku, dovídáme se od starého Pomáka, že tam vystavena první džamie před 160 lety.

Ve vsi Ardě na pramenech stejnojmenné řeky vypravuje se, že když islam šířiti se počal, nebyli prý tamní Bulhaři dosti proniknuti křesťanstvím a mnoho pohanských obyčejů zachovávali. Aby zachránili svá práva a svobody, jimž těšilo se obyvatelstvo nepřístupných hor již od nejstarších dob, kdy zde bydleli bojovní Bessové a jiní kmenové thráčtí, dobrovolně počali se poturčovati. To dálo prý se obyčejně za tmavé noci a tak vycházelo každého rána několik nových mohamedánů s bílými čalmami. Jakýsi Kosta vrátil se však hned večer domů s hlavou oholenou, poturčen. Byla sobota. Zastal ženu, ana mísila chléb, soukala konopí a lila svíčky na zítřejší neděli. Spatřiv to Kosta, hrábl po svíčkách a již byly v peci. Žena se na něho osopila a vzkřikla: „Kuče i kučeto, i ty li se popseti?“ t. j. pse psovský, i tys se zpronevěřil? A tak posud říkají Pomáci, chtějíce někoho prokleti. Toto vyprávěl Masur Kechaja, Pomák z Ardy, zemřelý roku 1871 ve stáří 110 let. A ten byl vnukem Kostovým, který zemřel též u vysokém stáří asi 100 let, a otec Masura Kechaje byl 15letý, když Kosta se poturčil. I po svém poturčení Pomáci rádi chovali vepře; odtud jedna „mahala“ (čtvrt) v Ardě posud se zove Gudjovska mahala (t. vepřová). V krajině Achar Čelebi v Rajkově dosud pamatují někteří starci, kdy se poturčili tamní Pomáci. Kdo se protivil, byl mučen a trestán hrozně. V Ustevě dívka

*) Jireček, Period. spisanie knižka X.

se strmé skály svržena do propasti, že se nechtěla poturčiti. Skála ta posud jmenuje se Krvavá stěna. A Djovlen proslavil se vytrvalostí dvou dívek sester u víře. Celá vesnice již byla poturčena a jen ony odolaly, svou neoblomností naklonily si tureckého pašu a tak uchránily svou víru. Jedna vystavěla za tuto milost džamii a druhá most, na místě zvaném „Zabral", protože sbírají se tam vody tvořící řeku Krčmu. Odtud vesnice nazvána Djovlen (Děvín), most nazván Momin most a džamie Momina (dívčina džamie). V Bogutevě, nedaleko okresního městečka Čepelare, zemřela před 20 lety 100letá žena, která byla malou holčicí, když se vesnice turčila; ona však zůstala křesťankou, ačkoliv se zachovala jako jiné ženy pomácké a nikdy provdána nebyla.

Ač tedy od poturčení uplynulo jen něco více než 200 let, zapustil fanatismus náboženský dosti hluboké kořeny v nových vyznavačích, a může se říci, že Pomáci jsou vášnivější mohamedáni, nežli Turci sami. Avšak proto přece nepřipouštělť Turci Pomáků k úřadům, hleděli na ně s opovržením a utiskovali je zrovna tak, jako Bulhary křesťany. Islam snad navždy zavřel Pomákům cestu ku vzdělání. Školy turecké Pomákům mnoho neprospěly, neboť odchovávají jen mohamedány a vzdělanost nerozšiřují. Pomáci turecky neznají a chodžové byli neschopní; každý chodža, poslaný z Cařihradu do vesnice pomácké, v nejkratším čase zapomněl mezi Pomáky jazyk turecký a přiučil se bulharskému, který zachován u Pomáků ve větší ryzosti, nežli u Bulharů samých. Ptal jsem se kdysi jednoho Pomáka: „Jakou máš víru?" „To ví bůh! Říkají nám, že jsme Pomáci, Achrjané a že naši praotcové byli křesťané (Achrjany zovou se jen Pomáci rhodopští)." Jazyk turecký nazývají Pomáci „svinským". Neznajíce z tohoto jazyka nic více nežli několik běžných frasí a číslovky, ani jedné modlitbě pořádně se nenaučí. Klaní-li se v džamii, pletou modlitby páté přes deváté. Jen kdo sloužil na „asker" (na vojně), umí turecky. O jednom poturčenci vypravují, že odcházeje poprve do džamie na „nazam" (klanění), tázal se matky své: „Co tam mám dělati?" „To, co jiní," poučila ho matka. Náhodou stalo se, že mladý Pomák při klanění hlavou tak vrazil do souseda před ním klečícího, že tento uznal za dobré pohlavkem dáti mu za vyučenou. Náš Pomák měl tento pohlavek ve své svaté prostotě za výkon náboženský a pohlavkoval kde koho kolem, strhla se rvačka a pobožnost přerušena. Koranu nerozumějí ani softovi, kterého jim každý rok o ramazanu z Cařihradu posýlají, aby je utvrzoval ve víře čili fanatisoval.

Naši Pomáci jsou sice asi 200 let mohamedány, a to fanatiky; ale víra prorokova jest namnoze jen vnější rouškou, z pod které tlačí se na povrch aspoň dvě třetiny starobylého pohanství a křesťanství po dávných předcích zděděného. Jako jinde v Bulharsku, tak zvláště v odlehlém zákoutí rhodopských hor najdeme tolik rozmanitých pověr, tolik starobylých zvyků a obyčejů, že by se jich celá kniha napsati mohla. Upomínky Pomáků na doby křesťanské jsou velmi hojné. Na některé svátky bulharské, jako Gergjov den, Dimitrov den, Archangelov den, na sv. Bogorodicu přinášejí žertvu (kurban). Také hody boží a větší svátky světí spůsobem slavnostním. Na „Blagovec" (Zvěstování P. M.) vycházejí pomácká děvčata za ves neb na „choriště" (místo, kde se tančí choro), oblečeny v nejnovější šat, a zpívajíce písně národní junácké

Pomácká ves. Kreslil V. Mrkvička.

a milostné; tančí choro. Hoši však jen z dáli smějí se dívati. Zároveň veselí se staří a hodují. Podobně děje se o bajramu. V zimě scházejí se děvčata na „sedenky" a „poprelky", přástvy. O svatbách („veselica", veselka) střílí se z pistolí.

U Pomáků jako Bulharů pálí matka svíčky na hrobě syna neb dcery — a vdova na hrobě mužově. Za „bog da prosti" (za spasení duše) přinášejí Pomáci na hroby svých milých veliké chleby („pomeniky"), banicu, vařený bob, med aj. Takové oběti („pomeny") přinášeti pokládají za svatou povinnost, jinak prý nebožtík nemá pokoje, vylezá z hrobu a v podobě vepře straší lidi. Ku chrámům křesťanským chovají nábožnou úctu a súčastňují se poutí ke klášterům a posvátným pramenům.

Když světila se Běla crkva v rhodopských horách jižně od Plovdiva 4 hod. cesty vzdálená, dostavil se i Achmed aga se svou stráží a přinesl monastyru „bachšiš", několik ovcí.

Nemohou-li dovolati se pomoci Allahovy, vzývají boha Kaurského a křesťanské svaté.

Onemocní-li Pomák a nemůže dlouho se pozdraviti, přináší oběti církvi křesťanské, posýlaje žito, chleb neb jiný dar, slíbený v čas nemoci. Takový slib jmenují „vričanie" jako Bulhaři.

Ano, Pomáci závidí křesťanům výstavné a malované cerkve. Když ve vsi Derekioi v Achar Čelebi vystavěli Bulhaři novou cerkvu, Pomáci z lítosti nad tím, že nemají džamii, vystěhovali se do vesnice čistě pomácké.

Bulharský jazyk, písně národní, obyčeje a staré pověsti zachovaly se u Pomáků mnohem neporušenější nežli u Bulharů v rovině a Balkáně. Jest toho příčinou jednak geografická jich poloha, jednak patriarchalní spůsob života, rolnictví a pastýřství; Pomáci nestýkají se s jinými nežli se svými sousedy, odtud jejich prostota a naivnost v názorech; nejedna anekdota jim se posmívá pro tuto obmezenost. „Jsem-li Pomák, nejsem hlupák, že mi dáváš zelené okurky," pravil prý Pomák zelenáři, když mu tento dával zelené mladé okurky; Pomák chtěl žluté, zralé.

Nářečí jejich jest prosto tureckých obratů v řeči, mnohem zvučnější a jasnější a zachovalo více skloňovaných tvarů nežli ostatní nářečí bulharská. Avšak proto přece Pomáci ve svém fanatismu popírají, že by mluvili bulharsky, nazývajíce jazyk svůj „achrjanským". Za okkupace ruské Pomáci snadno přiučili se ruskému jazyku a naopak Rusové bez obtíží rozuměli místnímu nářečí. Od té doby zachovala se mezi nimi některá slova ruská. Pomák nikdy nevysloví poctivě slovo turecké neb řecké, ať sebe jednodušší; avšak sebe složitější slovo ruské vysloví co nejsprávněji. K určení předmětů užívají trojího členu, jenž na konci slov se přivěšuje. A písní nasbíralo by se na tisíce a to písní starodávných. Existují-li u Pomáků rhodop. písně o Orfeovi, Alexandru Vel. a j., jež sděluje Verkovič ve svém sborníku „Veda slovanská", které od jedněch za pravé, od jiných za falsifikát se vyhlašují, pověděti na ten čas nemožno. Písně zpívají Pomáci táhlým, truchlivým, monotonním nápěvem. Obsah písní jest rozličný; opěvují národní junáky, bitvy s Turky, vraždy, turčení, únosy, krásu hor, lesů a žen.

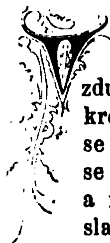
Na mnoze rodinná jmena Pomáků jsou bulharská s tím rozdílem, že místo bulharské koncovky užívají — oglu (syn) na př. Mančo-oglu místo Mančov, Pančo-oglu m. Pančov a j. S Bulhary jsou spřízněni, což pochází z doby před poturčením, ve Foině na příklad jedna rodina popská je spřízněna s pomáckou. A přeco Pomáci neradi se k tomu znají, že by byli Bulhary; stotožňujíce víru s národností pokládají se za Turky neb Achrjany. Jen řádné školy a vzdělání mohlo by v nich probuditi vědomí, že jsou Bulhary. Dobrý počátek již učiněn; v Plovdivě a Čepelare navštěvují pomáčtí hoši školy bulharské, ačkoli v počtu malém; chodžové to nedovolují. —

Tamraš opustili jsme dne 21. července před polednem. Achmed-aga doprovodil nás k mostu a nařídil kechajovi, aby nám cestu ukázal. Právě jsme vyjížděli, když i Pomáci, putující do Mekky na chadžiluk, vsedali na své koně. Tklivé bylo loučení starého Hadži Hassana s 2 syny; stařec zaplakal a dlouho hleděl za odjíždějícími. Příkrou stezkou vyvedl nás kechaja nad svobodnou ves, jejíž šedé střechy viděli jsme ponejprv a naposled. Když jsme po mnohých výstupech a sestupech lesnatými vrchy Kajaličalem a Karaburunu dosáhli hřbetu Persenku (2200 m.), velikolepá otevřela se před námi vyhlídka na ohromné panorama rhodopských hor, na temné borové jejich lesy, jasně zelené pastviny a stinná, hluboká údolí. Jest to vyhlídka, která sama o sobě stojí za to, aby se odvážil cestovatel namáhavé a ne příliš bezpečné cesty.

Večer.

Báseň N. M. Jazykova.

Z ruštiny přel. R. Pokorný.

Vzduch ochladl, a na hladině klidných vod
krov nebes modravý, hvězd na něm třpytný rod
se zrcadlil; a tiché noci roušky cloné
se táhly proudem na doliny libovonné;
a nade břehem v stínu větví za té chvilky
slavíček zpíval, sténal, vzdychal svoje trilky.

Tu jako přízraky se zjevili kdes chvojím
po břehu kráčející děva s hochem svojím.
I zdálo se jim, v říši večerní té vnady,
jako by jenom pro ně všecko bylo tady,
jako by pro ně hvězdami se smály vody
a doliny se zavíjely do lahody
té mlhy pro ně jen. A z větví za té chvilky
slavíček zpíval, sténal, vzdychal svoje trilky.

Ťuk – ťuk – ťuk!

Z vypravování starcova. Napsal **Ivan Turgeněv**.

Přeložila B. Hrdinová.

Seděli jsme pohromadě a přítel Alexandr Vasilijevič začal vypravovati:

I.

Chci vám, pánové, sděliti událost, jež se přihodila asi před čtyřiceti lety. Budu s tím brzo hotov; prosím, abyste mne nevytrhovali. Absolvovav universitu, žil jsem v Petrohradě. Bratr můj byl praporečníkem při jízdném dělostřelectvu. Jeho batterie byla posádkou v Krásnoje-Selu; ale bratr můj tam v letě nebydlil, nýbrž v blízké jedné vsi, kde jsem jej často navštěvoval, tak že brzy jsem se seznámil se všemi jeho soudruhy. Bydlil v domku dosti prostranném ještě s jedním důstojníkem své batterie, s nímž jsem se hnedle spřátelil. Jmenoval se Ilia Stefanič Teglev.

Marlinský nyní vyšel z mody; načte se a nad jménem jeho leda se usmějeme. Ale tehdáž vzbuzoval pravý obdiv a sám Puškin — aspoň dle náhledu tehdejšího mladého světa — nemohl snésti žádného s ním porovnání. Zbožňovali v něm nejen pravého ruského spisovatele, ale on vtisknul své době zvláštní znamení — a to je mnoho! — a nesmírným vlivem svým a spůsobem psaní působil neodolatelně na své vrstevníky. S „reky à la Marlinský“ potkávali jste se každým krokem, zvlášť na venkově, hlavně ve vojsku a nejčastěji u dělostřelectva. Svět pozorovali snivým okem, byli tiší, zádumčiví a nepřístupní, ač se zdálo, že v nitru jich bouře zuří. Letem takřka dobývali si srdcí všech paní. Dáváno jim jméno „fatalisté“. Víte, že typus ten dlouho se udržel. Můj Bože, co všecko v takovém typu se skrývalo. Byronismus a romantismus, vzpomínka na velkou revoluci francouzskou, zbožňování Napoleonova genia, pevná víra v osud, v předurčení, v málomocnost vůle a zvláště v sílu fráse — pak zase bezedná vnitřní prázdnota, nepokojné plaménky sobectví a domýšlivosti, často i malý pablesk zmužilosti a síly, něžné pocity, aristokratický vkus, — ale už bych mohl přestati s tou filosofií. Slíbil jsem, že vám povím tu historku.

II.

Poručík Teglev byl také jedním z nich, také „fatalistou“, ač zevnějšek jeho v ničem neukazoval na člověka, jak jej na př. Lermontov ve svém „Fatalistovi“ líčí. Byl prostřední postavy, dosti silný a ramenatý; měl plavé vlasy a skoro bílé obočí, kulatý obličej, tupý nos, nízké ale široké čelo a tlusté, skoro nehybné rty. Nesmál se nikdy a usmíval se jen zřídka. Stalo-li se tak někdy aneb zíval-li, ukázaly se dvě řady

lesklých, bílých zubů. Tato umělá vážnost hostila se v celém obličeji, v celé postavě, tak že se mohlo soudit o ryzím charakteru. Zvláště ty jeho pronikavé oči! Jen že se zdálo, jako by pravé oko zasazeno bylo trochu výš než levé. Při tom tahy Teglevovy prozrazovaly stále nějaký vnitřní nepokoj, spojený s klidnou resignací, jako by byl stále pronásledován trudnými myšlénkami a jako by už se byl vzdal vší naděje, že se jich kdy zbaví. Mluvil velmi málo a to jen tiše koktavým hlasem a slova svá zbytečně opakoval. Tak bylo zvykem „fatalistů". A způsob jeho psaní nebyl o nic lepší. Rukopis jeho byla dětská čmáranina, vše hranaté, hrubé. Představení říkali o něm, že je důstojníkem — „jen tak, tak", ne příliš nadaný ani příliš úslužný. „Jest pořádný, ale neopatrný," říkal o něm jenerál. A k vojákům se choval také — „jen tak, tak". Žil střídmě, přiměřeně svému postavení. V devátém roce svém osiřel, ježto rodiče jeho utonulí, když se chtěli převézti na malém člunu přes Oku v době, když odcházel led. On pak byl vychován v jednom ústavu. Tam byl počítán vždy mezi ty žáky, kteří sice pomalu a těžce chápali, ale byli tiší a pokojní. Pak se stal z vlastní náklonnosti a na odporučení jistého vznešeného strýce praporečníkem v jízdném dělostřelectvu a odbyv zkoušku — rozumí se, že jen s velkým namáháním — dosáhl stupně poručíka.

Jeho styky s ostatními důstojníky byly sporé. Nikdo ho nemiloval, jen zřídka ho někdo navštívil a on sám nevyhledával nikdy společnosti svých kollegů. Přítomnost někoho cizího mu překážela vždycky, byl roztržitým, s nikým si netykal — slovem, nebylo v něm za mák pospolitosti. Navzdor tomu však byl vážen, ne snad k vůli svému rozumu nebo vychování, ale proto, že člověk na něm viděl všecky vlastnosti vylíčené jakožto znak, jímž byl pasován na „fatalistu". Nikdo z jeho soudruhů neřekl: „Však Teglev už najde pravou cestu, však on se otesá"; ale že by byl vyhlídnut samým osudem, aby jednoho krásného dne stal se druhým Napoleonem, to nepovažoval přec nikdo za hračku. V tom ostatně rozhoduje „hvězda, pod níž se kdo narodil", a příroda jako by opravdu s Teglevem si byla umínila něco neobyčejného.

III.

Dvě události zvláště přispěly valně k tomu, že stouply akcie jeho pověsti. V ten den, kdy byl povýšen na poručíka, — bylo to koncem března — šel v nové uniformě po Něvském nábřeží a sice ve společnosti několika důstojníků, kteří také právě dostali dekret.

V roce tom přišlo jaro záhy, Něva byla ledu prosta a jen podél břehu pluly jednotlivé kry. Mladí ti lidé bavili se a žertovali, až jeden z nich pojednou stanul a na něco zvláštního je upozornil.

Na jedné totiž kře ledové asi dvacet kroků od břehu spozoroval malého psíka, jenž zimou celý se chvěl a úpěnlivě skučel.

„Škoda toho psíka," povídal, „je ztracen."

Kra, na níž ubohé zvíře stálo, byla nyní proudem přihnána těsně k zábradlí, jež podél nábřeží bylo zřízeno. Nepromluviv slova, vystoupil Teglev na zábradlí, seskočil na ledovou kru, chopil psíka za krk a poněvadž mezi tím se vzdálil ode břehu, nastoupil po rozmočené tříšti

ledové zpáteční cestu. Za chvíli byl i se psíkem na suchu. Nebezpečí, v něž Teglev tak náhle se vrhnul, bylo tak veliké, čin jeho tak neočekávaný, že soudruhové jeho udiveně a beze slova naň hleděli, až jeden zavolal drožku, aby Tegleva dovezla domů — neboť uniforma jeho byla všecka promáčena. A když konečně důstojníci hlasitě se divili jeho srdnatosti, odvětil Teglev lhostejně, že „svému osudu nikdo neujde". Pak poručil drožkáři, aby jel.

„Tedy si vezměte aspoň toho psíka na památku!" volal jeden.

Teglev dal máchnutím ruky zápornou odpověď a odjel.

Druhý příběh se stal několik dní později, a sice při hostině, již pořádal velitel batterie. Hrály se po ní karty.

Teglev seděl v koutku, neúčastně se hry.

„Ach, kdyby mi aspoň nějaká bába mohla říci, které karty musí vyhrát, jako v Puškinově ‚Pikové dámě'!" zvolal jeden mladý poručík, jenž právě třetí stovku prohrál.

Teglev mlčky přistoupil ke stolu, vzal karty, zamíchal, sejmul a pravil: „Červená desítka!" Obrátil karty a — vskutku, červená desítka byla dole. „Zelené eso!" pokračoval, zamíchal, sejmul — dole leželo zelené eso. „Žaludový král!" zašeptal mezi zuby a potřetí uhodl kartu. Usmál se potutelně, snad toho ani sám neočekával.

„To je znamenité umění! Prosím, račte to udělat ještě jednou!" zvolal velitel batterie.

„Beru karty velmi nerad do ruky," povídal chladně Teglev a opustil hernu.

Jak uhodl spodní kartu, podnes nevím, ale na vlastní oči jsem to viděl. Po něm to zkoušeli mnozí z přítomných hráčů — ale nikomu se to nepodařilo. Jednou snad někdo uhodl, ale podruhé už ne. A Teglev to udělal třikrát. Teglev prý musí být obdařen silami nadpřirozenými.

IV.

Teglev dovedl svou popularitu využitkovati. Při jeho skrovně vyvinutém rozumu, při nepatrné znalosti, při jeho bezmezné domýšlivosti přišla mu pověst ta velmi vhod.

Získati si takové pověsti je nesnadno, ale získanou si udržeti, je velmi lehko — člověku třeba jen mlčet a vyhýbat se společnostem. Mne však Teglev tím neupoutal, — řekl bych spíše, že jsem k němu přilnul k vůli sobě samému.

Do jisté míry vyhýbal jsem se také lidem, povaha naše v mnohém si byla podobna, a konečně — Teglev byl člověk dobrého srdce. Bachoval jsem k němu i jistou sympatii, neboť následkem pověsti, že je fatalistou, domýšlel jsem se, že už vidím nad hlavou jeho stahovati se příšerné mraky neuprosného osudu, aniž by toho tušil. Ovšem, že jsem se mu s tím nesvěřil; neboť pro člověka, ovládaného vyšší nějakou mocí, nemůže býti nic urážlivějšího nežli soustrast. Jinak byl Teglev o samotě hovornějším a přístupnějším a začasté jsme se spolu rozpovídali. Proč by se ostýchal přede mnou, mladým, devatenáctiletým člověkem! Nikdy se nebál, že prořekne něco nevhodného, směšného a často se tak rozhovořil, že, kdyby byl mimo mne ještě někdo jiný ho poslouchal,

bylo by po jeho pověsti bývalo na věky veta. Nevěděl, neznal skoro ničeho, nečetl ničeho a vypravoval ustavičně tytéž anekdoty a otřepané příběhy. Věřil v předtuchu, v předurčení, ve zjevení, ve šťastné a nešťastné dny, v osud — zkrátka Teglev byl přesvědčen o nicotě života pozemského. Říkal mi také, že věří v jisté „klimakterické“ roky, ale na to chci umřít, že nevěděl, co to slovo znamená. „Praví“ a „skuteční“ fatalisté nesmí ničím prozraditi, čemu věří a čemu ne; úlohou jejich jest, aby víru tu druhým vnukli. Ale, jak říkám, já byl jediným, jenž Tegleva po té stránce znal.

V.

Jednoho dne, pamatuji se, že to bylo v den sv. Ilia, 20. července, přišel jsem navštívit svého bratra, ale nezastihl jsem ho doma. Odešel na celý týden za služební záležitostí. Do Petrohradu jsem se hned vrátiti nemohl, potloukal jsem se tedy s puškou po okolí, zastřelil několik koroptví a večer jsem se usadil s Teglevem pod střechu starého selského domku, jejž si tento, jak říkal, vyvolil za letní residenci. Mluvilo se o tom a onom, pili jsme čaj, kouřili z dýmek a bavili jsme se chvíli s majitelem domku, Finem v Rusku usazeným, chvíli s podomním obchodníkem, jenž se potloukal u batterie a prodával oranže a citrony. Byl to hodný chlap a uměl obstojně zahrát i na citeru. Setmělo se a my tu byli sami. Se soumrakem zároveň snesla se mlha, stále hustší a hustší, až všecko zahalila. Měsíc vyšel na nebi, jakoby byl kolem obložen zlatem. Vše vůkol nás jakoby bylo změnilo své postavení: co bylo daleko, zdálo se nyní blízkým, skutečně veliké předměty zdály se býti maličkými, malé obromnými. A to ticho velebné kolem nás! Po obloze táhly mraky, na okrajích stříbrné. Mlčky jsme seděli oba. Zrovna jako bychom byli uneseni v daleké cizí kraje bájí a pohádek. Ponechali jsme svým myšlenkám volný běh.

VI.

Teglev se ujal slova a vyprávěl mi — ovšem roztržitě a v různém opakování zbytečném a opisování, jak už to uměl — o předtuchách a zjeveních. Mezi jiným, že prý jeho přítel, vychovatel dvou malých sirotků, jedné noci viděl ženskou postavu nad postýlkou svých svěřenců. Druhý den viděl postavu tu zase, — na podobizně zaprášené, jíž si posud nikdy nebyl všimnul. Byla to matka těch sirotků. Pak mi povídal o svých vlastních rodičích. Ti prý také v oné osudné noci před smrtí svou slyšeli hukot vody a strýc jeho prý vyvázl jen zvláštním způsobem se životem v bitvě u Borodína; viděl na zemi lesklý oblázek, shýbnul se proň — v tom letěla přes hlavu jeho dělová koula, která urazila z jeho přilby jen špici černého žíněného chvostu. Teglev povídal, že mi ten oblázek ukáže, poněvadž prý ho chová jako talisman. Pak hovořil o povolání lidstva a o sobě dodal: „Posud jsem věřil pevně takovým věcem a kdybych měl jednou tu víru ztratit, učiním konec i svému životu. Či snad pochybujete,“ dodal ostře, „že se mi nedostává

zmužilosti? Pak mne neznáte: hlava moje je železná — co chci provésti, to provedu."

Teglev mluvil v rozčilení; vzdechnul z hluboka, odložil dýmku stranou, a sdělil mi, že je dnes den sv. Eliáše, jeho jmeniny a pro něho den nad jiné důležitý. „V ten den," pravil, „potká mne pokaždé něco nemilého. A dnes mi slíbila jedna žebračka, že se bude modlit za spásu mé duše. Není to podivné?" Můj Bože! — myslil jsem si, jak se může ten člověk stále jen s sebou obírati? Musím doložiti, že poslední jeho výrok byl doprovázen vnitřním jakýmsi pobouřením.

Nebyla to ona „fatalistická" melancholie, — skutečná starostlivost, opravdové znepokojení. I tahy jeho obličeje byly změněny. Jeho soudruhové mi vyprávěli, že Teglev nedávno zadal pamětní spis „Návrh k reformě dělostřelectva", ale obdržel prý jej od velitelství zpět s ostrou důtkou. Ježto jsem znal povahu jeho, domyslil jsem se, že jednání to ho urazilo.

„Začíná tu být chladno," povídal Teglev, zvedaje ramena do výšky, „pojďme domů". Za chvíli jsme leželi v postelích, on v koutku pod svatými obrázky, já na protější straně při dřevěné stěně.

VII.

Teglev se převaloval na své posteli se strany na stranu, a já také nemohl usnout. Jeho povídačky mne tak rozechvěly, že krev mi běhala žilami jako posedlá. Oči se nechtěly zavřít. A když jsem se tak převracel na svém lůžku, natáhl jsem ruku a náhodou jsem se dotknul prkenné stěny. To dotknutí vyvodilo slabý temný zvuk, jenž příšerně se ozval naší ložnicí. Patrno, že pod prknem oním byla dutina. Zaklepal jsem poznovu, nyní zúmyslně — tentýž hlas; a když jsem zaklepal potřetí, — Teglev nadzvedl rychle hlavu.

„Vasilko!" volal, „neslyšíte? někdo klepá na okno!"

Stavěl jsem se, jako bych spal. A pojednou mi napadla myšlenka, když nemohu usnout, abych se aspoň pobavil se svým „fatalistou". Teglev zase položil hlavu.

Čekal jsem chvíli, pak jsem opět třikrát zaklepal.

Teglev se znova zvedl a nastavoval uši.

Zase jsem zaťukal. Ležel jsem tak, že Teglev mohl viděti můj obličej, ale ne ruku moji pod pokrývkou.

„Vasilko!" křičel Teglev.

Já nic.

„Vasilko!" volal ještě hlasitěji, „Vasilko!"

„Co? — co je? co se stalo?" ptal jsem se takovým tónem, jako bych se byl právě probudil z nejlepšího spánku.

„Neslyšíte? Někdo klepá na okno."

„Snad nějaký opozdilý pocestný!" řekl jsem lhostejně.

„Ať tedy vstoupí, — ale musíme vědět, kdo je venku."

Neodpověděl jsem a dělal, jakobych zas už byl usnul.

Po několika minutách počal jsem svou hru znovu.

„Ťuk — ťuk — ťuk!"

Teglev vyskočil a obracel hlavu na všecky strany.

„Ťuk — ťuk — ťuk! Ťuk — ťuk — ťuk!“

Ježto byla noc jasná, mohl jsem snadno pootevřenýma očima Tegleva pozorovati. Zprvu se díval dlouho k oknu, pak zas ke dveřím. Neboť bylo opravdu těžko určit východiště toho zvuku; jakoby byl lítal vzduchem a pak se obracel ku stěnám. Patrno, že jsem náhodou objevil akustický střed.

„Ťuk — ťuk — ťuk!“

„Vasilko!“ křičel z plna hrdla, „Vasilko, Vasilko!“

„Pro Krista — co se děje?“ ptal jsem se, zívaje z dlouha.

„Neslyšíte opravdu? Vždyť nám pořád někdo klepá na okno!“

„Eh, ať klepá!“ a položiv se, začal jsem tiše chrápat.

Teglev se poněkud utišil.

„Ťuk — ťuk — ťuk!“

Nyní vyskočil z postele, otevřel okno a nahnuv se dolů, volal: „Kdo je tu? — kdo tu klepá?“ Pak šel ke dveřím, otevřel je a opakoval tytéž otázky. Neodpověděl mu ovšem nikdo. Ve stáji řičel kůň — to bylo vše. Šel zase do postele.

„Ťuk — ťuk — ťuk!“

Teglev se obrátil na druhou stranu a vzpřímil se.

„Ťuk — ťuk — ťuk!“

Nyní obul rychle své boty, přehodil důstojnický plášť přes ramena, strhnul šavli se stěny a vyběhl z jizby. Slyšel jsem, jak dvakrát obešel stavení a každou chvíli se ptal: „Je tu někdo? — kdo klepal?“ Pak šel dále po silnici a vrátiv se domů, vrhnul se tak jak byl, ustrojen, do postele, ani slova nepromluviv.

„Ťuk — ťuk — ťuk!“ klepal jsem poznovu, „ťuk — ťuk — ťuk!“

Ale Teglev si toho nevšímal, neptal se, kdo to klepá; hlava jeho byla na ruce vzepřena. Seznav, že moje hra zůstává již bez účinku, učinil jsem malou přestávku; pak jsem se nadzvedl v posteli, jako bych se byl právě zbudil, pozoroval jsem chvíli Tegleva a hlasitě jsem se mu počal divit.

„Byl jste venku?“

„Ano,“ řekl suše.

„Slyšel jste pak ještě to klepání?“

„Ovšem.“

„A spatřil jste někoho?“

„Ne.“

„A klepání pak ustalo?“

„Nevím — ostatně co mi po tom!“

„Co vám potom? — tak pojednou?“

Teglev neodpověděl.

Činil jsem si výčitky, že jsem jej tak za nos vodil, ale k činu jsem se přece přiznati nemohl.

„Slyšte,“ pravil jsem, abych udržel řeč, „myslím, že všecko to je jen výplodem vaší pobouřené fantasie.“

Teglev vzdychnul. „Tak? — myslíte?“

„Pravíte, že jste slyšel někoho klepat — —“

„Já slyšel ještě něco jiného!“ přerušil mne Teglev.

„Tak? — a co?“

Teglev sklopil hlavu a hryzl dolní ret — nevěděl, má-li se mi se vším svěřit.

„Byl jsem volán,“ řekl konečně polohlasitě.

„Byl jste volán? — A kdo vás volal?“

„Jedna — (Teglev se zarazil a odvrátil se) — někdo, koho jsem dosud považoval za mrtvého, a o němž nyní jsem pevně přesvědčen, že vskutku jest mrtev.“

„Ilio Stefaniči! Zapřísahám vás, — co to straší zase ve vašem mozku?“

„Chcete se přesvědčiti o pravdivosti mých slov?“

„To by mne opravdu zajímalo.“

„Dobrá, pojďte tedy se mnou!“

VIII.

Honem jsem se ustrojil a šel v patách za Teglevem. Na druhé straně silnice, proti stavení, byl nízký plot, v němž tu a tam jevily se mezery; táhl se daleko rovinou. Mlha zahalovala posud celé okolí a na dvacet kroků nebylo lze vidět. U plotu jsme stanuli.

„Zde je to!“ pravil mi poručík, „stůjte tiše, nemluvte, jen naslouchejte.“

Napnul jsem sluch, ale nezachytil jsem ničeho mimo tiché šelestění — „dech noci“ tomu říkají básníci. Stáli jsme tu chvíli a pořád nic. Chtěl jsem se vrátiti domů.

„Ilio!“ zašeptal v tom jakýs hlas. Jakoby byl pocházel z plotu.

Podíval jsem se na Tegleva. Ten jakoby byl ničeho neslyšel. Stál tu vedle mne nehybně se skloněnou hlavou.

„Ilio! Ilio!“ volal neznámý hlas nyní hlasitěji, než prve. Bylo zřetelno, že to hlas ženský. Zachvěl jsem se.

„Nyní už nebudete pochybovat?“ bručel Teglev sípavým hlasem.

„Počkejte,“ odvětil jsem mu tiše, „posud nejsme u konce. Musíme se podívat, kdo tu vězí. Snad je to jen špatný vtip.“

Vešel jsem do houští a sice směrem, odkud hlas přicházel. Cítil jsem vlhkou půdu pod nohama, nic se nehnulo, ani přede mnou ani kolem mne. Vše jakoby bylo pohřbeno. Učinil jsem ještě několik kroků...

„Prrr!“

Koroptev, která u mých nohou seděla, vznesla se do výše a uletěla.

Mráz projel mým tělem — jaké to dětinství! Vrátiv se, nalezl jsem Tegleva posud na tom místě, kde dříve stál. Sdělil jsem mu, co jsem viděl.

„Daremně ztrácíte čas tím hledáním!“ pravil mi. „Ten hlas přišel z dalekých končin k nám — totiž ke mně, chtěl jsem říci, neboť platil jen mně.“

Zakryl rukou oči a zvolna se obrátil k domovu. Já však, nechtěje se jen tak zhola zbýti celé té věci, zaujal jsem původní svou posici. Že tu někdo třikrát zavolal: „Ilio!“ bylo zjevno, rovněž jsem musil připustit, že volání to znělo tajemně jaksi a neobyčejně. Ale což? Není celá ta hra docela obyčejným manévrem, jakým bylo ono klepání na stěnu?

Prohledal jsem celý plot, pátral v pravo a v levo — nadarmo. Před křovinou nedaleko našeho domku stála staříčká hustá vrba. V té mlze vypadala jako nějaký sloup. Pojednou se mi zdálo, jako bych byl zahlédl při kmenu vrbovém nějakou vysokou pohyblivou postavu. Vyskočil jsem a zvolal: „Stůj! — kdo to zde?“ Zaslechl jsem několik rychlých, tichých skoků, tajemná ta postava — zdali to byl muž či ženská, nedalo se rozeznati — jak střela pádila těsně kolem mne. Chtěl jsem ji zachytit, ale skočiv chybně, upadl jsem jak široký tak dlouhý do křoví, až jsem si o větevky a trny tváře rozdrápal. A co se tak namahám, abych povstal, ucítil jsem pod rukou jakýs tvrdý předmět — byl to měděný hřeben, provlečený modrou stužkou, jak jej nosívají ruské selky.

Další pátrání moje bylo marné, a nesa v ruce nalezený hřeben, vrátil jsem se s rozbitým kolenem a poškrábaným obličejem do dvora.

IX.

Teglev seděl na lavici u stolu a před ním hořelo světlo. Zapisoval si jakous poznámku do svého denníku, ale sotva mne zočil, nechal psaní, zastrčil honem knížku do kapsy a začal si nacpávat dýmku.

„Tu máte, příteli,“ pravil jsem, „to jsou všecky trofeje naší výpravy.“ Ukázal jsem mu hřeben a pověděl, jak jsem ho našel. „Byl to nejspíš zloděj, kterého jsem zaplašil; víte přec, že včera našemu sousedovi byl ukraden kůň!“

Teglev se usmál a zapálil dýmku. Sedl jsem si vedle něho.

„Tomu přec připustíte, Ilio Stefaniči, že onen hlas nepřicházel s vyšších, neznámých krajů?“

Významným posuňkem poručil mi, abych mlčel.

„Vasilko, dnes nesnesu žertů; prosím, abyste se dle toho ráčil řídit.“

Opravdu, Teglev byl mrzut, — to se zračilo v jeho obličeji. Byl bledší než jindy a oči jeho utkvěly na neurčitém bodu někde na zemi.

„Nemyslil jsem,“ povídal, „že budu musit se někdy se svým tajemstvím svěřit. Chtěl jsem s ním umřít, ale není-li vyhnutí, poslechněte.“

A vyprávěl mi příběh.

Zmínil jsem se, pánové, že Teglev byl špatným řečníkem, ale v oné noci, kdy mne zasvěcoval ve své tajemství, propadl u mne rozhodně z rhetoriky. Ton jeho hlasu, výraz očí, gesta rukou a prstů — vše bylo tak nucené, hledané, falešné. Byl jsem tehdáž ještě mladý a nezkušený a nevěděl jsem, že u mnohých lidí je zakořeněným zvykem mluvit s emfasí a nepravým pathosem, jemuž se nikdy nevymknou — i to je kletbou. Povím vám tedy krátce, o čem mi Teglev vyprávěl.

Mimo strýce, jenž zaujímal vysoké postavení, měl v Petrohradě také tetu, jež byla méně vznešená, ale za to bohatá. A ježto neměla vlastních dětí, adoptovala zcela cizí dítě, dívku, dala jí patřičné vzdělání a považovala ji jako za svoji. Jmenovala se Marie. Teglev ji vídal každý den — a z toho následovalo, že se ti dva zamilovali a Marie se mu zcela oddala. Jakým spůsobem se teta dozvěděla o tom poměru, Teglev neví, ale zkrátka — ubohá Marie byla z domu bez milosti vy-

hnána a teta se odstěhovala do Moskvy, kde adoptovala zase jistou mladou šlechtičnu a vychovala ji na budoucí svoji dědičku. Marie, jež odešla ku svým chudým rodičům, dočkala se ještě jiného sklamání. Teglev jí slíbil sňatek, ale slovu svému nedostál. Při poslední schůzi naléhala úsilovně, aby jí sdělil pravdu, a dodala: „Nebudu-li tvojí, pak vím, co udělám."

Od té doby uběhlo čtrnácte dní.

„Nepochyboval jsem ani na okamžik o slovech jejích," podotknul Teglev ve svém vypravování, „a vím, že učinila konec svému životu. To byl její hlas, který mne s hůry volal, — ano poznal jsem její hlas. Zůstal mi jen jediný prostředek, abych drama své zakončil."

„Proč jste si jí tedy nevzal, Ilio Stefaniči?" ptal jsem se. „Či jste ji nemiloval?"

„Naopak, mám ji rád posud, jako dřív."

Při těch slovech, pánové, jsem pozoroval Tegleva v němém udivení. Připadla mi na mysl historka o jednom mém příteli, jenž — ač sám vzdělaný a hezký, vzal si za ženu ošklivou a chudou ženštinu. „Zajisté jste ji miloval?" vyzvídal jsem. — „Ani za mák!" odpověděl. — „A proč jste si ji tedy vzal?" — „Ah, to už tak přišlo."

Teglev také — miloval to děvče náruživě, ale nevzal si ji. Proč? Z téhož důvodu, „to už tak samo přišlo."

„Proč jste si jí nevzal?" dotíral jsem poznovu.

Teglev upřel zrak na plochu stolu.

„To se — to se nedá jen tak několika slovy vypovědít," pravil. „Víte, — byly tu přece jen mnohé překážky. Jsem vinen její smrtí a je na čase, abych svoji vinu smyl."

A umlknul.

X.

Seděli jsme tak asi čtvrt hodiny. Teglev se mým zrakům vyhýbal, a já zase svých očí s něho nespouštěl. Pozoroval jsem, že se mu vlasy nad čelem kadeří a kroutí, což dle výroku jistého vojenského lékaře, jehož rukama prošla celá armáda nemocných, jest znamením vysýchajícího mozku. Zdálo se mi, že osud s tím člověkem těžce si zahrává, a že pravdu mají jeho soudruzi, říkají-li, že s ním není řeči.

„Snad mne odsuzujete, Vasilko," pravil Teglev, jakoby četl v duši mé. „Zatracuji se sám, ale co mám dělat?"

Podepřel bradu o ruku a hlodal na nehtech svých červených tlustých prstů.

„Myslím, Ilio Stefaniči, abyste se dříve přesvědčil. Možná, že vaše nejdražší je vesela a zdráva."

Měl jsem se přiznati, že já sám jsem klepal? — Přemítal jsem. Ne, až později.

„Od té doby mi ani jednou nepsala!" odvětil Teglev.

„Proto?"

„To já vím nejlépe. Marie není více na tomto světě a volala mne z onoho."

Pojednou se obrátil k oknu. „Zas už někdo klepá!"

Usmál jsem se. „Odpusťte, Ilio Stefaniči, ale tentokrát jsou to

jen vaše nervy. Venku už svítá, za deset minut vyjde slunce — jsou čtyři hodiny — a v tenhle čas už duchové nechodí."

Teglev mne krátce změřil zrakem. „S bohem!" řekl suše, vstal z lavice a odcházel.

Ulehl jsem ještě a brzy usnul. Když jsem oči otevřel, stálo již slunce vysoko na nebi, ale po Teglevu ani památky.

Jeho sluha mi řekl, že odešel do města.

XI.

Ten den byl pro mne zdlouhavým a smutným. Teglev nepřišel ani k obědu ani k večeři. Před večerem se snesla mlha ještě hustší než předešlého dne. Byl jsem sám. Co dělat? — Šel jsem spat.

Klepání na okno mne probudilo.

Nyní byla řada na mně, abych se ulekl.

Zvuk se opakoval, zněl tak opravdově, přirozeně, že jsem musil věřiti v jeho skutečnost. Vstal jsem z postele, otevřel okno a spatřil Tegleva před sebou. Zahalen ve svůj plášť, čepici maje hluboko v očích, tak stál venku nehybně a mlčky.

„Ilio Stefaniči, jste to vy? — Dnes už jsme vás nečekali. Pojďte dál — či jsou domovní vrata zamčena?"

Teglev zavrtěl hlavou. „Nepůjdu," pravil, „chtěl jsem vás jen prosit, abyste zítra doručil tento dopis veliteli mé batterie."

A podal mi jednoduchý lístek. Zdráhal jsem se zprvu, ale pak jsem jej mechanicky vzal. A sotva se to stalo, Teglev odcházel.

„Počkejte přece!" volal jsem za ním. „Kam chcete jít zase? — Co obsahuje ten dopis?"

„Slíbil jste mi, že psaní odevzdáte?" ptal se Teglev, vraceje se na několik kroků. V té mlze vypadal jako stín.

„Slibujete?" ptal se znovu.

„Ano, ale povězte mi — —"

Teglev se zas obrátil a sotva jsem rozeznal, v kterou stranu zaměřil.

„S bohem!" zaslechl jsem ze tmy. „Žijte blaze, Vasilko, věnujte mi někdy maličkou vzpomínku, a nezapomeňte na mého sluhu Semena!"

A zmizel. To mi bylo přece podezřelé. Cítil jsem jakousi úzkostlivost, ale přece jsem si dodal odvahy a přehodiv plášť přes ramena, vyšel jsem ven.

XII.

Ale kam se mám obrátit? Všude samá mlha, sotva na pět kroků vidět. Zabočil jsem v pravo silnicí do roviny pusté, kde jen tu a tam trčelo nějaké křoví neb strom. Asi čtyři versty od vesnice stály čtyři břízy na břehu říčky, jež se vinula kolem vsi. Tady sedával často Teglev. Nepřemýšlel jsem o ničem, leda abych tou mlhou rozeznal, kde půda se k řece sklání. Měsíc se zračil na nebi jen co bledá skvrna, ale nesvítil jako v noci předešlé. Naslouchal jsem všude napjatě — nikde nic. Jen tu a tam zavřeštěl chřástal.

„Tegleve!“ volal jsem. „Ilio Stefaniči! — Tegleve!“

Hlas můj zanikl, aniž by byl kde ozvěny vyvolal.

„Tegleve!“

Žádná odpověď.

Šel jsem na zdař Bůh dále. Dvakrát jsem se zapletl do křoví, jednou bych byl spadl bez mála do hluboké jámy a pak jsem zas klopýtl přes koně nějakého sedláka, který v cestě leže spal.

„Tegleve! — Tegleve!“

Pojednou jsem zaslechl na blízku slabý hlas.

„Zde jsem — co mi chcete?“

Rychle jsem se obrátil — Teglev stál přede mnou. Ruce měl svislé, hlavu nepokrytou, obličej bledý; jen oči plály jako dva uhlíky. Polootevřenýma rtoma dýchal zvolna a těžce.

„Bohu díky!“ zvolal jsem a objal jej oběma pážema, „bohu díky, že jsem vás našel. Už jsem ztrácel naději. To není hezké, že jste mne tak postrašil. Pomyslete jen, Ilio Stefaniči! — —“

„Co chcete ode mne?“ ptal se znovu.

„Nejprve, abyste šel se mnou domů; pak chci, abyste mi vysvětlil, jaký účel má ten dopis adressovaný plukovníkovi. Stalo se něco nemilého v Petrohradě?“

„V Petrohradě jsem právě to nalezl, co jsem tam hledal,“ řekl Teglev suše.

„Totiž — myslíte tím — svoji přítelkyni, Marii —“

„Ta je mrtva,“ pravil Teglev chvějícím se hlasem. „Včera ji pochovali. Mně nezanechala ani jediného slovíčka. Otrávila se.“

„Opravdu? Jaké to neštěstí. Vaše předtucha tedy byla oprávněna. Jaké to neštěstí!“

Byl jsem pohnut, ale Teglev založiv ruce křížem pohlížel na mne s vítěznou tváří. „Ale proč tu státi v té zimě a mlze?“ ujal jsem se slova. „Pojďte, půjdem domů.“

„Dobrá, pojďme,“ řekl Teglev, „jen najdeme-li pravou cestu.“

„Na okně naší jizby stojí světlo, to nám bude majákem. Pojďte!“

„Jděte napřed, já půjdu za vámi.“

A vydali jsme se na cestu. Asi pět minut jsme šli, ale o světle nějakém ani stopy. Konečně jsme uviděli z dálky dva rudé body. Bylo mi těžko pohnout Tegleva k návratu; ale dozvědět se od něho některých podrobností z jeho cesty do Petrohradu, bylo nemožno. Uděšen tím, co jsem slyšel, a pobádán lítostí a svědomím, přiznal jsem se mu po cestě, že jsem způsobil sám ono záhadné ťukání na stěnu — řekl jsem, že nikdy jsem nepředvídal, jakého tragického obratu nabude nevčasný ten žert.

A Teglev? — I kdyby prý tomu tak bylo, já že nejsem za ten skutek zodpovědným. „Vaše ruka byla tajemnou, vám neznámou mocí řízena. A domníváte-li se, že svým vyprávěním mne odvrátíte od mého přesvědčení, pak vidím, že mne vlastně neznáte.“

A to řekl tak lhostejným, klidným tonem, jaký lze jen pomysliti.

První domek vesnický vynořil se před námi z mlhy jako stín. Pak jsme přišli k druhému — tam byl náš byt. Můj pes, který mne zvětřil, začal skučet.

Zaklepal jsem na okno.

„Semene!" volal jsem na sluhu Teglevova, „hej! Semene, pojď otevřít!"

Dveře se otevřely a Semen se objevil na prahu.

„Ilio Stefaniči!" pravil jsem, „pojďte —"

Obrátil jsem se, ale po Iliu Stefaniči ani památky.

Zmizel, jakoby se byla země nad ním zavřela.

Vešel jsem do stavení, mlčky, zaražen, udiven.

XIII.

Pocit nepříjemného překvapení ustoupil brzy veliké nespokojenosti, kterou jsem pocítil jak nad Teglevovým chováním tak nad sebou samým.

„Tvůj pán je blázen!" křiknul jsem na Semena. „Nejdřív jede pro nic za nic do Petrohradu, pak se vrátí, potlouká se za noci mlhavé po polích, konečně ho naleznu, přivedu jej až ke vratům domovním — a najednou mi beze stopy zmizí. Že jsem ho jen nedržel za ruku!" vyčítal jsem si.

Semen se na mne díval, jakoby mi chtěl něco říci, ale po zvyku sluhů mlčel, ježto jsem se ho neptal.

„Kdy odjel Teglev do města?" vyzvídal jsem.

„O šesté ráno."

„Dobrá, jak ti připadal? Smutný? rozervaný?"

Semen pokrčil rameny. „Milostivý pán je zvláštní člověk, kdož může vědět, jak je mu u srdce! Než odjel do města, musil jsem mu dát novou uniformu a nakadeřit vlasy — —"

„Co — vlasy kadeřit?"

„Ano nad svíčkou jsem ohřál želízka a pak —"

Musím se přiznat, že jsem to neočekával.

„Znáš nějakou mladou dámu," ptal jsem se Semena dál, „jakousi přítelkyni Teglevovu? Jmenuje se Marie."

„Ach, Marie Anempodistovna! — jak bych ji neznal! Velmi útlá dáma."

„Tvůj pán chová k této Marii zvláštní úctu — víš o tom něčeho?"

Semen vzdychnul. „K vůli té dámě se Ilia Stefanič ještě zastřelí. Miluje ji jako šílenec, ale nemůže se odhodlat, pojmouti ji za ženu. Ale zříci se jí také nemůže — tím zas vinna jeho slabost. Opravdu ji miluje vášnivě."

„Je hezká?" tázal jsem se zvědavě.

Semen se stavěl, jako by honem nemohl připadnout na řádnou odpověď. „Ráčíte vědět, ti páni milují často —"

„Dle tvého úsudku?"

„Mně by se právě nelíbila."

„Proč ne?"

„Je — je příliš štíhlá — hubená."

„A myslíš, že by toho nepřežil Ilia Stefanič, kdyby ta Marie Anempodistovna zemřela?"

Semen zase vzdychnul. „O tom mi nelze soudit, to je konečně věcí mého pána; ale jak říkám, je to podivný člověk, jakých málo na světě.“

Vyňal jsem z kapsy objemný a těžký dopis, jejž mi Teglev odevzdal, a obracel jsem jej. Adressa měla titul, jmeno křestní, otcovské i příjmení plukovníka v pečlivě provedených tazích. V rohu obálky stálo: „Spěšně.“ Slovo to bylo dvakráte podtrženo.

„Slyš, Semene, bojím se o tvého pána. Mám tušení, jako by se mu venku stalo neštěstí. Musíme za ním.“

„K službám, milostivý pane!“

„V té proklaté mlze nelze ovšem ani vlastní ruky před očima viděti, ale musíme se pokusit o jeho vypátrání. Vezmeme každý jednu lucernu a pro jistotu necháme i zde v každém okně světlo.“

„K službám, milostivý pane!“

Semen připravil lucerny a vydali jsme se na cestu.

XIV.

Nežádejte, pánové, abych vám povídal, kolikrát jsme zbloudili s pravé cesty. Lucerny nám neprospěly pranic v té husté mlze. Vzdor tomu, že jsme stále na sebe pokřikovali, rozešli jsme se velmi často a stálo nás to namahání, abychom se zase sešli.

Při tom jsem volal: „Tegleve! — Ilio Stefaniči!“

A Semen zas: „Pane Tegleve! — pane urozený!“

Bloudili jsme dlouho po cestách neznámých a byli jsme celí prostydlí. Dík světlům na oknech našeho stavení, dostali jsme se brzy zas domů. Společné pátrání naše nemělo úspěchu, poněvadž jeden druhému překážel. Pročež jsme se usnesli — vzdor všemu nebezpečí — že se vydáme každý jiným směrem. Já šel na pravo, on na levo a brzy zaniklo jeho volání. Byl jsem v té mlze jako opilý, klopýtal jsem stále, potácel jsem se a při tom volal: „Tegleve, Tegleve!“

„Tu jsem!“ ozvalo se za mnou.

Bože, jak šťastným jsem se cítil při té odpovědi. Hned jsem se obrátil a šel po hlase. Lidská postava se přede mnou vynořila jako stín. Běžel jsem k ní — konečně! Ale místo Tegleva spozoroval jsem jiného důstojníka, od téže batterie; jmenoval se Telepnev.

„Odpovídal jste mi?“ tázal jsem se mrzutě.

„Ovšem, jestli jste to byl totiž vy, kdo mne volal.“

„Já volal Tegleva.“

„Tegleva? Toho jsem potkal před malou chvílí. Je to zpropadená noc! Kdybych jen věděl, jak se dostat domů.“

„Vy jste viděl Tegleva? — v kterou stranu se obrátil?“

„Myslím, že tamhle!“ a hodil rukou v jednu stranu. „Ale přesně toho určit nemohu; vždyť ani sám nevím, kde jsem. Víte ku příkladu, kde leží vesnice? Já nevím. Kdyby aspoň se někde pes ozval. Prokletá noc! Ach, dovolte při té příležitosti, abych si zapálil doutník v lucerně. Tak — děkuji — snad ten oharek mi posvítí na cestu.“

Jak jsem seznal, byl důstojník poněkud rozjařen.

„Nemluvil jste s Teglevem?“

„O, mluvil. Pravil jsem: ‚Dobré jitro, kamaráde!‘ A on na to: ‚S bohem, kamaráde!‘ — ‚S bohem! — proč s bohem?‘ — ‚Ano, říkám ti s bohem, neboť se chci zastřelit!‘ — Myslil jsem si: Teglev je originál, nechám ho běžet.“

Dech se mi tajil. „To vám řekl Teglev?“

„Ano — to mi řekl; docela originelní to člověk, ten Teglev. No, dobrou noc!“ A důstojník se vzdálil.

Posud jsem se neprobral z uleknutí, jakéž mi nahnalo vypravování důstojníkovo, když jsem uslyšel několikrát po sobě zavolat mé jméno.

Poznal jsem hlas Semenův.

Odpověděl jsem a blížil se k němu.

„Nu, našel jsi Iliu Stefaniče?“

„Ano.“

„Kde?“

„Zde docela na blízku.“

„A jak jsi jej nalezl, živého?“

„Ovšem, vždyť jsem s ním mluvil.“

Spadl mi kámen se srdce.

„Seděl pod stromem,“ pokračoval Semen, „zahalen ve svůj plášť. Pravil jsem mu: Pane Ilio Stefaniči, račte jíti domů, pan Alexander Vasiljevič má o vás starost. Řekl mi: Proč by se o mne bál? Mám bolení hlavy a chci ztrávit tu noc na čerstvém vzduchu. Jen jdi domů, přijdu brzy za tebou.“

„A tys ho opustil?“

„Co jsem měl dělat? On to poručil, musil jsem poslechnouti.“

Obava moje, jež na chvíli zmizela, vrátila se znovu.

„Doveď mne tam k němu, hned, — slyšíš? — hned! Ach, Semene, Semene, toho bych se byl do tebe nenadál. Tady na blízku někde že je?“

„Ano, tady, kde ten lesík počíná, asi dvě stopy od břehu sedí. Nalezl jsem jej, když jsem šel po břehu.“

„Ku předu, veď mne!“

Semen šel napřed. „Vidíte, můžeme jít jen podél řeky a — —“

Ale místo u řeky octli jsme se najednou na okraji hlubokého příkopu.

„U sta hromů!“ klel Semen, „odbočil jsem příliš na pravo, dejme se trochu stranou.“

Obrátili jsme se v levo. Ostružiny v těch místech tak hustě propletaly cestu, že jsme se jen s velkým namaháním prodrali. Musili jsme být hezky daleko od domova, v okolí vesnice nic podobného neroste. Pak nám to pleskalo pod nohama — byli jsme v bažině. Kusy hlíny jak olovo těžké lpěly na obuvi. Znovu jsme změnili směr cesty a přišli do roviny, do jednotvárné pusté roviny — —

Zlostí a rozčilením by bych se dal do pláče. Připadla mi slova šaškova v ‚Králi Learovi‘: Ta noc nás všecky vžene do bran šílenosti... „Kam se obrátíme, Semene?“

„Ach, pane, já toho nepochopuji. Toť už sám zlý duch nás zavádí.“

Chtěl jsem právě něco odpovědět, když zaslechl jsem krátký, tlumený, ale určitý zvuk, jakoby na blízku zátka z láhve vyrazila — docela obyčejný zvuk, ale proč mi bylo pojednou tak teskno a úzko v duši? — Nevěděl jsem na to odpovědi, ale zaměřil jsem směrem, odkud rána ta zavzněla.

Semen šel za mnou. Za chvíli jsme spatřili v mlze dlouhý černý pruh. —

„Lesík — to je ten lesík!" volal vesele Semen. „A podívejte se, můj pán sedí posud na témž místě, vidíte jej pod tou břízou?"

Přistoupil jsem blíže. Vskutku, na zemi pod břízou seděl někdo; pospíšil jsem. Dle pláště jsem poznal Tegleva. Do obličeje jsem mu neviděl, ježto hlava byla ku předu hluboko skloněna, že se prsou dotýkala.

„Tegleve!" volal jsem.

Neodpovídal.

„Tegleve!" opakoval jsem a ruka má dotkla se jeho ramene.

Při tom se tělo zakolísalo, zachvělo a svalilo se do trávy. Hned jsme jej zdvihli, pozorovali. Obličej nebyl bledší, ale nehybný a ztuhlý, sevřené rty byly ssinalé, oči poloотevřené vyhasly.

„Matko boží!" zvolal Semen pojednou, ukazuje krvavou svoji ruku. Krev tekla z levé strany prsou Teglevových pod pláštěm.

Malou bambitkou, jež ležela nedaleko v trávě, se zastřelil. Nyní jsem věděl, proč mi tak bušilo srdce, když jsem zaslechl onen slabý třesk; byl to neznámý pocit, že navzdor namáhání a všem pokusům, nemohl jsem zabrániti ráně nešťastné.

XVI.

Když soudruzi Teglevovi se dozvěděli o samovraždě, nedivili se tak příliš. Věděli, že Teglev je „originál", ale že by to takhle skončilo, nu — —

V onom dopise prosil Teglev svého velitele, aby poručíka Tegleva ze seznamu svých důstojníků vymazal; dále psal, že v jeho pokladničce nachází se dosti peněz, aby byly zapraveny všecky jeho dluhy, a konečně prosil velitele, aby přiložený, jinak nezapečetěný lístek odeslal brigádníkovi. Ten lístek jsme četli a bylo znát, že mu Teglev věnoval největší péči.

Pokud se pamatuji, zněl asi takto:

„Vaše Jasnost pohlíží přísně na každého důstojníka, jenž stojí před Vámi bledý a ve strachu, že snad se dopustil v službě maličkého provinění, a trestáte krutě každé malé opomenutí povinnosti — a já předstupuji před nejvyššího soudce nás všech, jenž se nedá obměkčit ani podplatit, před tu bytost, jež nekonečně výše stojí nad Vaší Jasností — předstupuji před Něho jednoduše, pouze v plášti — ano bez nákrčníku."

Pak psal o svém určení, o pronásledování, jehož mu bylo zakoušeti, o svém poslání, k němuž byl povolán, jehož však nedokonal, pak o jakémsi tajemství, jež musí s sebou vzíti do hrobu, a o lidech, kteří ho nepochopili.

Při tom se hemžil dopis pravopisnými chybami.

Myslil jsem si, že ze všech slov vane obyčejný duch. A vznešená ta osobnost, jíž dopis patřil, řekla by snad: „Špatný důstojník! O jeden koukol v armádě méně.“ Jen na konci listu zachytil Teglev pravý, ze srdce plynoucí výraz a ton. „Ach, Jasnosti,“ tak zněl ten odstavec, „pokud má paměť sáhá, byl jsem osiřelý, nenalezl jsem jediné duše, která by mne milovala — všickni se mi vyhýbali — a jedinou bytost, jež se mi zcela a vroucně oddala, tu jsem sám vehnal smrti do náručí.“

Semen nalezl v kapse Teglevova pláště malý zápisník, od něhož se jeho pán nikdy neodloučil. Skoro všecky listy byly vytrhány a jediný jen tam zbyl, na němž bylo následovní číselné sestavení:

Napoleon se narodil:

15. srpna 1769
1769 (roku)
1 } (srpna)
5 }
8 (t. j. osmý měsíc)
1783 t. j.
1
7
8
3
S_a 19!

Ilia Teglev se narodil:

7. května 1808
1807 (roku)
7 (května)
5 (t. j. pátý měsíc)
1819 t. j.:
1
8
1
9
S_a 19!

Napoleon zemřel:

5. května 1821
1821
5
5
1831 t. j:
1
8
3
1
S_a 13!

Ilia Teglev zemřel:

21. července 1830
1830
2 }
1 }
7
1840 t. j.:
1
8
4
0
S_a 13!

„Ubohý člověče!“ myslil jsem si. „Takovými motanicemi jsi se trápil, takové kombinace dovedly ti vtisknout bambitku do ruky!“

Pohřbili jej jako sebevraha za zdí hřbitovní a byl úplně zapomenut.

XVII.

V den po pohřbu Teglevovu přišel ke mně Semen do jizby a povídal, že Ilia si přeje se mnou mluvit.

„Který Ilia?“

„Nu, ten podomní obchodník.“

„Pusť ho sem.“

Obchodník přišel a spustil hned, jaká škoda poručíka Tegleva, jak hodný to byl pán — —

„Zůstal ti něco dlužen?“ ptal jsem se.

„Bůh uchovej! — Pan Teglev platil hotově, ale vy jste nedávno nalezl jednu maličkost, která mi patří.“

„Já? — a co by to bylo?“

„Nu, — tadyhle to leží.“ A ukázal prstem na onen měděný hřebínek, jenž od té noci, kdy jsem ho nalezl, na stole ležel.

„Věc je jinak bez ceny,“ povídal, „ale poněvadž — —“

„Ty se jmenuješ Ilia?“

„Ano, milostivý pane.“

„Tak tys to byl, co v oné noci — tam za vsí na pastvině —“

„Ovšem, pane.“

„Tebe tedy volal onen hlas?“

„To se rozumí, a koho jiného?“ odvětil sebevědomě. „Mladé děvče, jehož rodiče jsou tuze přísni, umluvilo se se mnou, abych jí přinesl za dobré odkupné pěkný hřebínek, nu, a když jsem dlouho nešel, volala — —“

„Dobrá, — už vím!“

Dal jsem mu hřebínek a poslal ho pryč.

To byl tedy onen Ilia. Oběma rukama jsem sevřel čelo. Nyní jsem chápal. Oddal jsem se filosofickým reflexím, o nichž před vámi, pánové, pomlčím. Jen ještě to — Vrátiv se do Petrohradu, začal jsem pátrati po Marii. Vyhledal jsem i lékaře, který ji v poslední nemoci ošetřoval. K největšímu svému překvapení jsem se dozvěděl, že to mladé děvče vůbec se neotrávilo, nýbrž zemřelo cholerou. Vyprávěl jsem mu vše, čeho jsem se od Tegleva dozvěděl.

„Ah, už vím!“ zvolal lékař, „Teglev, důstojník dělostřelecký — prostředního vzrůstu, poněkud nahrbený — koktá trochu?“

„Shoduje se.“

„Ano, jest to on! Tento pán přišel ke mně — před tím jsem ho nikdy neviděl — a ujišťoval mne, že se dívka otrávila. — ‚Zemřela cholerou,‘ pravil jsem já. — ‚Nikoli, jedem,‘ na to on. — ‚Nikoli, cholerou!‘ zvolal jsem já. — ‚Pravím Vám, že jedem,‘ opakoval on. — Poznal jsem, že hlava toho člověka není zcela v pořádku. Vzhledem k jeho širokému týlu nemohl jsem se diviti jeho tvrdošijnosti. K tomu choval se tak zvláštním, nepříjemným způsobem . . . Nu, pomyslil jsem si, což na tom, když je už mrtva . . ! ‚Nuže, dobrá,‘ pravil jsem, ‚otrávila se tedy, je-li Vám to milejší.‘ Děkoval mi, ba stiskl i moji ruku a vzdálil se.“

Sdělil jsem lékaři, že týž důstojník téhož dne se zastřelil. Lékař nepohnul ani brvou a podotknul jen, že jsou na světě rozličné druhy bláznů.

„Ba, velmi rozličné,“ opakoval jsem.

Právem řekl kdosi o samovrazích: „Dokud úmyslu svého neprovedou, nikdo jim nevěří; a provedou-li jej, nikdo jich nelituje.“

Otec a syn.

Báseň **Jaroslava Vrchlického.**

Pozdní letní odpoledne. Z malých vrátek veské fary
s holí v ruce na procházku rychle vyšel farář starý;
pružným krokem změřil náves a se usmál spokojeně,
svahem k lesu ubíral se, jak to míval zvykem denně.
Moh se usmát, neboť celá ve fáborech stála ves,
z chvoje dlouhé vonné věnce i nejmenší barák nes
a co vykýř to byl prápor; silnice kde zabíhala
z polí do vsi, velká brána z chvoje vystavęná stála,
z růží nápis v jejím čele „Vítej nám" se z dálky stkvěl,
na stožáru v středu nad ní veliký se prápor chvěl,
náves čistě zametena, každý statek jen se svítil.
Zítra přijeti má biskup . . .

Co v svém srdci farář cítil!
Právě tak ves vypadala bude tomu třicet let,
poprvé když zavítal sem tenkrát mladý muž — teď kmet.

Třicet roků na té farce v horách jako zahrabán,
jak to prchlo! Jeho život před ním byl jak pustý lán,
stejná práce dnes jak zítra, odříkání věčný půst,
chuďas v chuďasů žil středu, sobě sousto vyrval z úst,
aby jiné nasytit moh. — Ale vše to snášel rád,
kdyby v jeho duši ob čas nezasyčel skrytý had,
po uznání lačná touha, stále živá ctižádost,
modlitba a rozjímání vlku tomu holá kost.
On chtěl dále, on chtěl výše, bože, kde jsou jiní před ním!
on jen stále má se dále plahočiti žitím všedním,
vždyť ten biskup, k vůli němuž celá ves je na nohách,
spolužák byl kdysi jeho; mané k srdci sobě sáh.
Hlodej, hlodej! zašeptal si. Ještě ke vsi zpátky jednou
podíval se s tváří mračnou, bezvýraznou, skoro lednou.
Tvá to vina, tvá to vina, k sobě zahovořil zticha,
v karieře bránila ti tvrdá hlava tvá a pýcha,
neměls přátel a co člověk nahoře je bez známostí?
Hlupáku, byť byl tvůj život soujem apoštolských ctností,
záda musíš ohýbati — ale věru, škoda slov —
a již k lesu prudkým krokem zamířil dál za hřbitov.

Ale sotva po občině udělal dál pár set kroků,
zastavit se musil opět. Dnes těch dlouhých třicet roků
leželo na jeho duši jako těžká letní chmůra,
svědomí jak na zločinci, na spícím jak leží můra.
Třicet roků — celý život, k čemu? — Ovšem jiným k blahu,
řekl si to, ale trpkost zableskla v tom z jeho tahů.

Co však na tom, přec to blaží, ví, že milován je všemi.
Všemi? — Možná, nedomyslil, začal holí hrabat v zemi,
jak by chtěl se přesvědčiti, jak je vláhy zapotřebí.
Rozhledl se po krajině, ke vsi zpět a potom k nebi,
bylo jasné. Vydaří se jistě pěkně slavnost zítra
a had při tom pomyšlení ozval se zas z jeho nitra,
když zřel brány silhuettu, jak se v čistý azur klene.
Možná dost, že spolužák se, dávný přítel, rozpomene,
že snad uzná jeho snahu, jeho trudy, jeho práci.
Neuzná-li, také dobře! hodil hlavou v resignaci,
ale cítil, jak to pálí pochovaných třicet let,
v srdci oheň, v duši prázdno a na lebce šedin květ.

Také on měl svoje plány, svoje sny, své idealy,
stejně jako v jiné hrudi jemu zlaté hvězdy plály,
tu zvonila sláva, jmeno, úřad, bohatství a čest,
on též cítil věčnou touhu člověkem být, růst a kvést
a teď konec všemu, z něho podivín je omrzelý,
v koutě hor zde o samotě zapomenul naň svět celý.

Všecka tato tíha roků, všecka tato hořká žluč
sebrala se v jeho duši. Bodej, hade, zuř a muč,
šeptal k sobě, uvidíme, vítěz kdo z nás bude dnes! —

Temný, slavný hukot zavzněl blízko něho, to je les;
sundal klobouk, přejel šátkem spocené si čelo v chvat
a chtěl přímo mezi buky na zdař bůh se hvozdem dát,
ale v chvíli, jak zved hlavu, zarazil se, ztajil dech, —
dvacet kroků před ním kdosi do zelené trávy leh,
neznámý muž v sprostém šatu, otřeném a sevšednělém
ležel polo opřen o kmen, polo vnořen v trávu čelem,
v dlaních, jak by plakal, vryty spočívaly obě líce,
jakás mapa vedle něho, klobouk a pak sukovice,
kolem krku žlutý šátek otočený ledabylo.
Farář viděl pouze čelo, plno velkých vrásek bylo,
zachvěl se a couvnul zpátky, obrátil pak nazpět chůzi,
bledá jeho tvář v té chvíli byla obraz němé hrůzy,
tiše, ale rychle zpátky ku vesnici dal se v spěch.
Jako děsnou ranou hromu z myšlenek byl zbuzen všech.
Tyto jako polekaní ptáci náhlým výstřelem
rozlétly se a jen jedna zůstala teď pánem v něm,
a ta byla děsná, hrozná, zabrala mu celou duši,
železný jak obruč spjala v své ho kruhy stále užší,
rychle neobrátiv hlavu kráčel polem, prošel ves.

Již byl doma, v pokoji svém, zavřel dveře, v židli kles,
povstal znovu, nepokojně síňku měřil dlouhým krokem,
oknem vyhlíd občas do vsi plachým, těkajícím okem

a zas váhal, sedl, povstal a zas chůzí pokoj měřil,
pochyboval, hlavou třásl, ale v hloubi duše věřil;
otevřel teď knihu, darmo, obrátil zas chvatně list,
na hodiny jak se díval, nemoh psát a nemoh číst
a jen v lebce bouřilo to jako kladiv sterých spád,
věčný odboj, věčný příboj, pochyb rej a vodopád.

— Snad se mýlím, on to není, neviděl jsem jemu v líc,
takých divných lidí věru světem chodí ještě víc —
ale postava a šaty — zpátky, upomínko krutá,
a ta mapa vedle v trávě a ta stará šála žlutá,
je to on! — a nitrem kmeta burácel zas plachý děs, —
je to on, však, věčný bože, proč sem přišel zrovna dnes?
Je to možná, dozvěděl se, že tu bude biskup zítra,
pospíšil si a ten jeho příchod to je léčka chytrá,
chce mne zničit, ano zničit na prahu mých snů a snah,
rozšlapat chce moje tužby, vrhnouti mne zpátky v prach,
chce mne vidět u svých nohou, na hrdlo mi vsadit nůž!
Ale, vari, domněnky to, fantasie, vždyť jsem muž,
rozčilen jsem, hra to krve, obraznosti marný hon,
kdo ví, koho jsem to spatřil, a je-li to vskutku on!

Setmělo se zatím venku, zhnědla pole, zhnědl vzduch,
sem tam ve vsi kmitla světla, utich každý krok a ruch,
on jen stále měřil jizbu v beznaději sem a tam:
Nepřijde již, je tak pozdě, možná dost, že byl to klam!
A již lampu rozsvěcuje a již do křesla se vrh,
v tom tu kdosi u vrat fary venku zvoncem prudce trh.
Běda! on to, přišel přece, — sotva stavil srdce tluk,
slyšel kroků hospodyně chodbou ztráceti se zvuk,
slyšel v zámku hovor klíče, ticho teď, snad ze vsi kdosi
k nemocnému „s pánem bohem“ aby pospíšil si prosí,
možná — slouchal, vracely se kroky, zpátky chodbou zněly,
teď na dvéře zaklepání, dál! a již se otevřely,
polou v záři noční lampy a na polo skryta v stíně
ve dveřích se objevila stará jeho hospodyně.

— Co zas chcete?
— Za nocleh tam venku jeden chudák žádá.
Zarazil se. On to přece! Tak jej zmohla strachu vláda,
že chtěl v první chvíli říci: Ať jde dále, moje fara
hospodou přec není! Však jej hospodyně znala stará,
mlčela a čekala jen, on, jenž neublížil ptáku,
jak moh člověka hnát odsud? V krátké chvíli bez rozpaků
pravil klidně: Do stodoly doveďte jej! Na to beře
všecku sílu ku pomoci: A co zbylo od večeře
odneste mu!
Hospodyně od jakživa zvyklá tomu
odešla a učinila, klid se navrátil zas domu.

Domu — ano, jemu — nikdy! U okna se pozastavil,
netopýra křivolakým, pochmúrným se letem bavil,
na zvonici u kostela upřel potom žhavé zraky,
na měsíc, jenž táhnul nad ní, jak loď duchů skrze mraky,
na hvězdy, jež slabě kmitly protrhaným šatem jejich,
ne révové listí po zdi vlnící se ve peřejích
vánku tiše, sklonil hlavu a zas nová bouře sáhla
ve zalehlé struny nitra, vítězící jimi táhla.

On to přece, věčný bože, soudce lidských snah a činů!
Přišel jako svědomí mé zahalený v nočním stínu,
přišel od práhu mých cílů, by mne do prachu zpět sklátil,
přišel jak stín mojí duše, v pravý okamžik se vrátil,
teď mne zničí, teď když celé žití mého dílo trapné
věnčeno má výsledkem být, natáh past svou a ta sklapne.

Ticho kolem, u sousedů kohout někde zakokrhal,
jako výkřik hlas ten plesný šeré ticha roucho trhal,
pak zas ticho, dlouho, dlouho, hodiny pak s věže bily,
počítal je, čtvrtě, celé, jedenáct již — jakou chvíli
on zde probděl! ale k čemu, lépe, půjde-li přec spát.
Co se stát má, ať se stane, osudu nač předbíhat!

Uleh, ale jaké parno na tom loži samotáře!
Zvenčí jen se k němu drala měsíčná ta chladná záře,
vítr šuměl v akaciích, jak zbloudilé vzdechy hříchu,
a zdi staré zapraskaly ve půlnočním mrtvém tichu.
Dvanáct bylo, darmo volal spánek prchající k víčku,
náhle vstal a oblekl se, rozsvítil si lucerničku,
plášť si hodil přes ramena, pak otevřel tiše dvéře
a již krokem podloudníka přes dvůr k stodole se béře.

Všady ticho, v dáli kdesi příšerně pes vyl a štěkal,
na dvoře stál fary svojí, vlastním stínem svým se lekal,
studně v levo, z každé strany velké u ní akacie
šuměly tak z hloubi, žalně, nyní čtvrt zas s věže bije.
Stodola tam proti faře jako mohyla se tměla,
ano, tam spí jeho osud i budoucnost jeho celá!
Dva jen kroky a je zničen — zachvěl se, však míti musí
jistotu, byť třeba srdce mělo při tom puknout v kusy.

Opatrně malou branku u stodoly otevírá,
napřed strčí svítilnu svou, kolem plachým okem zírá.
Ano, on tam na hromadě slámy leží, zdá se, dřímá.
Farář stojí mezi vrátky, divý strach mu ňádro jímá,
on to, tentýž, který v lese ležel s čelem skloněn v trávu,
vidí zas to zryté čelo, vidí velikou tu hlavu,
vidí mapu pohozenou v slámě, vidí sukovici,
vidí žlutý na krku šál, vidí škleb ve zbledlé líci.

Ano, on to, couvati chce aneb utajit se v stínu.
Pozdě, tulák probudil se . . .
Otec patří ve tvář synu.

Tento na slámě se vztýčil a v před nachýlil se tělem.
Co tu chcete? s rtů mu sjelo.
Zachmuřeným na to čelem:
Co ty chceš zde? kněz se tázal, proč jsi právě přišel dnes?
Oko jeho divě plálo, hlasem jeho třásl děs.
Jdeš mne zničit, nuže znič mne, nést svou vinu již jsem syt!

— Vida, vida, náhle ve vás probouzí se srdce, cit,
vida, vida, tulák pravil vyzývavě, ironicky,
kněze ze sebe jste svlekl, proč jste dnes tak náhle lidský,
před lety proč vyhnal jste mne od prahu ba od svých nohou,
že jak zvěř jsem prchat musel, jako dravec pod oblohou!
Náhle zázrak, vy jste člověk, vy sám v noci ke mně jdete,
tvrdosti své, zarytosti jako dítě litujete,
inu ovšem, já vás prohlíd, trochu v nevčas jsem dnes přišel,
o biskupské visitaci v hospodě jsem cosi slyšel,
bojíte se, vida, vida, což kdybych já k vám se hlásil?

— Zadrž, smělče, vykřik stařec a již lampu svoji zhasil,
po tichu mluv, co chceš říci —
— Nebojím se pranikoho,
zpověď mou bůh slyšet může, věřte, takých není mnoho,
šeptat tiše jako jiní nemusím já v zpovědnici.

— Slyš mne, zadrž! . . .
Chvíli ticho. Proti sobě při měsíci
stáli oba, bledým světlem zaplavoval prostor v šeře
jak moh slabým svitem vniknout skrze rýhy, kterých dveře
byly plny; kmet stál zpříma o záděň byl opřen zády,
na celičkém chvěl se těle, bez moci a beze vlády,
šedý vlas mu poletoval vlhký potem kolem hlavy,
v důlkách jako blýskavice zrak se ob čas mihnul žhavý;
na slámě dlel klidně tulák upíraje bez soucitu
vytřeštěný zrak v tvář kněze v luny matném polosvitu.

— Co mi chcete — neznáte mne a já rovněž neznám vás,
mezi námi jako moře leží celý dlouhý čas
mojich toulek, mojí muky, ztraceného mého žití,
jděte, co mi je váš biskup! Srdce moje s vámi cítí,
mně vás opravdu je líto, nebojte se, nejsem duch,
tulák leda za váš nocleh šeptající: Zaplať bůh!

— Ty mne tedy nechceš udat, ty mne tedy nechceš zničit?
zašeptal kmet, nové símě naděje v své hrudi klíčit

cítil náhle, zrak mu přešel, až se mu v něm slza chvěla,
nebyla tak přece marna jeho dlouhá snaha celá!
Dobře tedy, děkuju ti, ty odejdeš před svítáním,
dříve nežli jitra purpur s polibky se skloní k stráním,
zde máš! — A již sahal v kapsy, hledal ve zimničném chvatu
v plášti svém. Zde co mám vezmi, nahradit chci tvoji ztrátu,
jenom odsud! — Podával mu vše co našel, ale divě
cizinec se vztýčil z lože, smích mu sevřel pohrdlivě
tahy bledé, potopou se hněvu rozlil v tváři celé,
záplavou až studu schvátil hlubé rýhy v jeho čele.
— Nechte si ten Jidášův groš, rcete sám, co dnes mi platný?
Špatný syn jsem v očích vašich, však vy též jste otec špatný.
Nechci déle překážet vám, sotva více sejdeme se!

Prudce povstal, sebral mapu, zvedl hůl.
Leč kmet se třese,
slzy dlouho zadržené zoufale ho v duši pálí,
jako lávy vodopády v mramorovou tvář se valí,
ret se chvěje jak list v bouři, mluvit chce a jen se cuká,
vůle káže, ale zbujně napíná se tuhá ruka,
vůle káže, ale srdce koleno v prach dolů nutí
jako k prosbě, k odpuštění, k prominutí, k obejmutí!

— Neodcházej takto, slyšíš, takto neodcházej, synu!
— Co pak chcete, tulák chladně odpovídá stopen v stínu,
vždyť mne odsud vyháníte, nechte mne, vás neznám, pane!

— Jedno slovo, za tu slzu, jež na tvoje ruce kane,
jedno slovo, shody, lásky, vždyť jsem jak ty člověk bídný,
odpuštění!
— Nuže dobrá, tulák odpovídá klidný,
odkládá hůl i svou mapu, nuže, tak vy litujete,
veřejně vy přede všemi za syna mne uznat chcete,
veřejně i před biskupem, jenom touto za podmínkou
chci se pro vždy rozloučiti s mládí svého upomínkou,
s životem tím, v kterém hořkost byla nápoj mi a jídlo
od toho dne, co mé oko děsnou onu pravdu zhlídlo.
Budiž tedy, uznáte mne, dáte mi též svoje jmeno,
všecko bude vyrovnáno, všecko bude zapomněno,
vy můj otec a já syn váš před bohem a přede všemi!

S vytřeštěným zrakem stál zde stařec zsinalý a němý.
— To jsem neřek, náhle zalkal, to jsem neřek! — Nuže tedy
proč mne, pane, zdržujete, věřte v kroků vašich sledy
nehodlám se více mísit, zase jako před lety
odejdu sám neuznaný, zavržen a prokletý!
A chtěl jíti. Stařec divě zastavil mu cestu rázem,
sklonil se až k jeho nohám, div že nepoklekl na zem.

— Poslyš, synu — vím, jsem vinen, ale láska tvoří divy,
nechci ani odpuštění, chci jen, bys byl spravedlivý,
vždyť já co moh, co v mých silách ba i nad ně dal ti všecko;
vzpomeň, kterak mojí péčí žil jsi šťastně šťastné děcko
v středu lidí dobrých, dal jsem všecko tobě vychování,
studoval jsi — čí to vinou, že jsi náhle, z nenadání
prchnul z města, nechal práce, studií a cesty k cíli,
žes jak divoch začal žíti bez morální v duši síly,
čí to vinou, že jsi kradl? —

— Dobrá, dál jen vyčítejte!
noční host mu převzal slovo, jenom dříve sobě dejte
rozřešení! Ovšem děcko vychoval jste vzornou péčí,
otce dal jste mi i matku, šlo to pěkně, ale v léči,
kterou chytře nastrojil jste, uváznul jste naposled.
Život začal náhle kapat v duši moji žluč a jed,
spolužáci nejdřív začli: Otec tvůj se za tě stydí,
prstem na mne ukazoval skoro každý druhý z lidí,
veřejně jsem pohaněn byl, víte, před svým doktoratem
šel jsem se vás pěkně zeptat, kterak v řetěze tom zlatém
vyjímat se budu pro smích bez otce a beze jmena,
tenkrát — dvacet let je tomu — poznal jsem, co žití cena,
nechtěl uznat jste mne synem, odkop jste mne od prahu
a bez jmena plouti světem já jsem neměl odvahu;
vy jste čekal právě tenkrát, jak teď cestu k důstojnosti,
vy jste bál se a já v obět padl vaší ctižádosti
zapřel jste mne — co mi zbylo? Tak jsem stal se tulákem,
ničemou a bezesných jen vašich nocí přízrakem.
Víte, tenkrát naposledy, pět let právě bude tomu
mimochodem přístřeší jste dopřál na noc mi v svém domu.
Byla zima, bez kabátu já se třás, vás soucit jal
aneb past to byla, nevím, dal jste mi ten žlutý·šál,
ale na sousední faře znali jej a snadný soud,
já ho ukrad, sebrali mne, a já nesl tíži pout,
vaše krev ta pouta nesla a tak i váš dobrý skutek
byl mi kletbou, otrávením, zdrojem nových muk a půtek.
Vzpomeňte jen, kterak bídně před soudem jste tenkrát stál
a dle pravdy přísahal jste, že jste onen šál mi dal,
jak jste malý byl v té chvíli, jak jste prchal ze síně,
odkud mne též propustili jisti o mé nevině.
A co dále, neptejte se, ničema jsem, darebák,
bratrem mým jen stín je v lese, v luhu vítr, v poli pták,
ty nemají rovněž jmena, co jim lidská řeč a cit?
Nechte mne a buďte s bohem, nechte mne již odejít!

— Nuže dobrá, já tě uznám, stařec zalkal křečovitě,
uznám, že jsi mojím synem, moje krev, žes moje dítě,
ale později, po své smrti, aspoň po té visitaci! . . .

— Škoda slov je, nedělejte zbytečnou si dále práci,
buď mi vraťte, co jste řadou let mi denně znova krad:
čest a jmeno, nebo nechte všecko být jak posavád.

Vzchopil se, vzal hůl a mapu a chtěl rychle odejíti,
ale stařec divým skokem do cesty se jemu řítí,
obě ruce natahuje, tělem svojím kryje vrata:
— Zůstaň, takto neodcházej! Což má býti vrchovatá
míra mého utrpení? . . .
Ale on se vytrh prudce:
— Odpuštění, život, pane, všecko máte v svojí ruce;
buď mi vraťte, co mi patří po zápasu roků mnohém,
neb mne nechte, já vás neznám, děkuju vám, buďte s bohem!

Čekal chvíli, na kolenou před ním ležel nyní kmet,
zdrcen jako ranou blesku, divě chvěl se jeho ret,
prsty hrály křečovitě, oči byly jeden plamen,
záchvěv hrůzy vlas mu ježil — ale srdce bylo kámen,
ruce klesly, zakryl tvář svou, k zemi jak jej srazil žel,
tulák hlavou pouze potřás, usmál se a odešel.

Zatím v boji tmy a světla zvítězila časná zora,
údol plný par se stmíval, živým ohněm plála hora,
jitra úsměv letěl krajem, zbouzel ptáky ve hnízdech,
klasy rosou operlené vzbouzel větru hon a spěch,
kohout utich, skřivan začal zpívati svou ranní ódu,
ve všem viděls ples a souzvuk, radost, smíření a shodu,
v chlívě zabučely krávy, králík v koutě pod nima
míh se jako bílý přelud a zastříhal ušima,
holubi z tmy holubníku vyhoupli se v peřejích,
v azur znikli jako dlouhé věnce růží sněhových,
kdesi v dálce pes zaštěkal, zařehtal kůň, ba i páv
na hřebenu střechy rozpjal chvostu svého zlatohlav,
jako v pozdrav slunci, které vyhouplo se z letních mlh,
až narcissům na zahradě slzou zlatý pohled zvlh.

Jitro, jitro! Z chaty vyšel starý pastýř, v ruce roh,
usmál se a oddychnul si a vzdul tváře jen co moh'
a vše vrata a vše dveře u statků a chalup divem,
jak na povel čaroděje rozlétly se v chvatu divém,
skot a brav se valil jimi, práskal bič a hrčel pluh,
již i v pole osamělý zapad skřivan, dobrodruh,
náves brzy ztichla zase, jako jindy vše šlo dále . . .
beze smyslů, bez vědomí starý farář ležel stále
mezi vraty u stodoly.
Na to začal hučet zvon,
na návsi a cestou k faře nastal ševel, ruch a shon,
hmoždíře tam podél stráně železnými štěkly ústy,
až se údol rozhlaholil halen v dýmu příval hustý,

kantor brejle šinul k čelu, ku intrádě kynul hlučné,
kotle hlasně zabouřily, zavřeštěly trouby zvučné,
družičky v před tlačily se sypat květy podél dráhy,
kočáry od města jedou — biskup již tu bude záhy!
Kostelník div nevykroutí dlouhý krk si na zvonici,
vřava, zmatek, ale farář neslyší ty jásající
kolem zvuky — mrtev ležel, jak mu v těle srdce puklo,
srdce, v kterém v oné chvíli tisíc vášní v bouř se shluklo,
srdce otce milující, srdce kněze plné vzdoru.
Náraz ten byl příliš silný, srdce puklo v tomto sporu,
ležel tiše mezi vraty, větřík jeho vlasem hrál
pot mu líbal s šedých skrání . . .

Do ciziny dál a dál
za vsí kráčel tulák — nyní zarazil se v pouti svojí,
zvonů hlahol v sluch mu donik, v nitra svého nepokoji
na shon plesný s pahorku se obrácený do vsi díval,
slunce plálo, pažit voněl a nad hlavou pták mu zpíval.

O souboji a smrti M. J. Lermontova.

Podává Otakar Červinka.

Známé to dvojhvězdí z poesie slovanské a světové: Puškin a Lermontov. Ale Puškin je poměrně více znám u nás, než mladší jeho, avšak osudem jemu podobný bratr na Parnasse ruském, Lermontov.

Lermontov vynikl hlavně několik let po smrti Puškinově; nedomohl se sice za živa onoho všeobecného obdivu a uznání, jakého dosáhl Puškin, ale nezakusil též oné závisti, zlolající pomluvy a boje zákulisního ve vysokých kruzích společnosti petrohradské, které ztrpčovaly mnohé hodiny Puškinovy a způsobily též předčasný jeho konec. To však je významné, že ohnivá báseň Lermontova, opěvující skon Puškinův, stala se příčinou, že byl její původce na Kavkaz přesazen.

Zde mohl básník, který tehdy byl ještě velmi mlád, prodělati onu poučnou školu života, jež vytváří svými dojmy takové veleduchy, jakým byl Puškin, který též z trestu pro svobodomyslnou báseň byl vypovězen na jižní Rus a právě těmito dojmy bezprostředního názoru u velkolepou přírodu jižní Rusi na krymském poloostrově, Černém moři a Kavkazu položil základ k oněm velkolepým výtvorům své tvůrčí fantasie, které učinily jeho jmeno nesmrtelným.

I Lermontov čerpal z dojmů kavkazské přírody podněty k výtvorům nesmrtelným; ale nalezl na Kavkaze i svůj předčasný hrob.

A jako při Puškinovi opakuje se při Lermontovu zvláštnost: on způsob smrti své nakreslil též napřed v románu „Hrdina své doby".

Nebudu zde mluviti o významu pěvce, jakým jest autor „Démona" a jiných překrásných básní, pro literaturu ruskou a světovou. Chci toliko seznámiti české čtenáře s posledními hodinami velikého básníka.

Před rokem vyskytla se v ruském časopise „Niva" zpráva prý authentického svědka posledních chvil Lermontova.

Zpráva ta vyvolala však celou polemiku, tak že záhada, proč vlastně zahynul mladistvý básník „Démona", posud není rozřešena a bezpochyby nikdy rozřešena nebude. Zdá se jen, že byly příčinou jeho smrti věci malicherné. Zahynul mlád ve věku 26 let jako náš Mácha a Petőfi Maďarů. A přece jaký v tom rozdíl! Petőfi zhynul pro svobodu své vlasti — žil jak zpíval; jeho smrt byla dokladem jeho písní a věčně zářícím majákem všech srdcí šlechetných, která se posvětila týtéž myšlence.

A Lermontov?

Pro předsudky aristokraticko-vojenské . . .

Ovšem, tehdejší život na Rusi neposkytoval posvěcencům svobody mnoho výběru a každý básník nemohl zemřít jako Ryléjev aneb trpěti jako Dostojevský . . .

Porovnav zprávu Rajevského o smrti Lermontova s dodatky těch, kteří v ní něco závadného shledali — seznal jsem, že by kritik pro samé odpory k jádru se nedostal, kdyby všem víry dáti měl.

Zpráva Rajevského jest nejobšírnější a ač nepostrádá jakéhosi nádechu úpravy belletristické, přece v hlavním průběhu celého dramatu od nikoho podstatně vyvrácena nebyla.

Možno tedy průběh vypravování jeho za pravý míti. Opravy druhých netýkají se věci hlavní, nýbrž vedlejších a jest konečně pro nás lhostejno, sloužil-li ten neb ten hodnostář vojenský u toho neb onoho pluku, jestli se koupali za časů Lermontova muži neb děvčata tak neb onak v lázních Pjatigorských, zdali se bály a zábavy odbývaly tak, jak Rajevský líčí neb jinak ap. Důležitější jest, co se vypráví o příčinách souboje; a tu nutno souditi, že pravá příčina vysvětlena nikým není a nebude; jenom o tom nebude asi pochybnosti, že hlavní úlohu v té věci měla citlivá, vtipy takořka sálající, ale při tom sama velice nedůtklivá povaha básníkova. Ale že by se byl dopustil Lermontov krádeže na věcech a denníku sester Martynových — třeba jen z pouhé zvědavosti, nebo snad z nějaké pohnutky umělecké — řekněme pro studie povahopisné — a to že by bylo zavdalo příčinu k souboji mezi ním a Martynovem: zdá se býti příliš urážlivým tvrzením pro památku poety a zasluhuje víry tím méně, poněvadž je to právě jen pouhým tvrzením, bez jakýchkoli důkazů.

Jediný v tom autentický svědek — Martynov sám — dávno jest již nebožtíkem. Arseněv, blízký příbuzný Lermontova, který oba soupeře, zvláště však Lermontova od mládí dobře znal, tvrdí, že jen zvláštní povaha obou byla původem osudného souboje.

On zvláště tvrdí, že Martynov sám nikdy nevypravoval o smrti Lermontova, jehož byl přítelem, jsa již upomínkou na ni dojímán po celý ostatní život nevýslovně bolestně, že tedy se pravdě nepodobá, že

by s kýmkoliv, zvláště s cizím člověkem, kterého poprve viděl, o tom byl promluvil.

Avšak nechme již vypravovati Rajevského samého a po něm ty, kteří se domnívají, že v tom závažné slovo promluviti mohou.

Z toho potom utvoří si čtenář sám úsudek, mnoholi pravdy jest v líčeních jednotlivých. Podotýkám, že uvádím ty dodatečné zprávy a opravy k líčení Rajevského, které na hlavním průběhu děje nic podstatně nemění aneb pouze malicherné osobní obrany, bázní neb ješitností vynucené, obsahují — pouze u výtahu aneb že je úplně vynechávám, jako na př.: dodatek manželky popovy v Pjatigorsku. Kde nabývají však váhy aneb jasnější světlo na událost samu nebo povahu jednajících osob vrhají, ponechal jsem je celé.

Vypravování Rajevského o souboji Lermontova od V. Želichovské.

Prosili jsme ctihodného Nikolaje Pavloviče Rajevského, který byl důvěrně znám s Lermontovem, aby nám vypravoval, co pamatuje o posledních dnech života básníkova.

A Nikolaj Pavlovič vypravoval tak poutavě, že jsme napjatě poslouchali, bojíce se promluviti slova.

Nikolaj Pavlovič Rajevský, jak se zdá, jest nyní jediný blízký Michalu Jurěviči vrstevník, který nejen dosud žije, ale i myslí a cítí, ano i ozývá se svou ještě mladistvou duší na každou živou myšlenku. Zamýšlela jsem poprosit ho, aby sám napsal svoje paměti, on však odpověděl, že již více „nepíše", ačkoli v minulých letech byl spolupracovníkem „Moskvitanina".

Na pomoc mi přinesl toliko náčrtek své povídky, se všemi jmeny i čísly, ano i plán tehdejšího Pjatigorska. Píšu jeho povídku.

Sotva padesát let prošlo od té doby. Pjatigorsk nebyl tím, čím nyní jest. Pevnůstka byla malá, plochá; kamenných domů skoro nebylo; též ulic čítal Pjatigorsk sotva polovinu těch, co nyní. O schodech, které vedou ke galerii Alžbětině, nebyla ještě ani památka a boulevard končil v půlkruhu; mimo něho nebylo zde jiného a na něm stála besídka, v které bylo možno zamilovaným prodlíti až do svítání. Za gallerií Alžbětinou, tam, kde jsou nyní Kalmycké lázně, byly jedny obecné lázně t. j. basin vyzděný kamenem, v němž se koupali lidé bez rozdílu let, stavu a pohlaví. Nacházela se tu i jeskyně s pohodlnými postranními východy, ale ne ta jeskyně na Mašuce, která nyní se nazývá jeskyní Lermontova. Ostatně možná, že tam Lermontov býval, ač ne tak často jako v oné, o které hovořím, totiž na boulevardu blízko Sabeněvských lázní. —

V ní celá naše tlupa často stolovala, v ní se odbývaly pikniky; v ní uspořádal Lermontov také svou poslední slavnost, která se stala z části příčinou jeho smrti. Byla v tu stranu i vesnice, pamětihodná tím, že co v ní není baba — jest kapitánova žena.

Baba! Mužík mužíkem — a co vy? „Já kapitánka!"

Proto jsme tu vesnici nazývali „vesnicí kapitánek".

Nu, žíti tam nikdo nechtěl a to proto, že za prvé kapitánky byly dámy ctižádostivé a za druhé, že v tu stranu na noc spouštěli všechny sirné prameny a následkem toho nemohlo se tam ani dýchat.

Byla tu ještě i Eolova harfa, která však ani při větru nevydávala nejmenšího tonu.

Nu, v Pjatigorsku byl život veselý, volný; mravy byly prosté, jako v Arkadii. Tančívali jsme mnoho a jednoduše.

Hrála časem hudba na boulevardě a my ji „zatáhli" do hostince k Pajtaku; slečny jsme přivedli přímo z boulevardu bez bálového obleku; nu vždyť i ples odbýval se podle okamžitého vnuknutí.

A v sousední komnatě nám majitel hostince po přání i večeři přichystal...

Pjatigorsk slynul také jako město karbaníků, na způsob kavkazského Monaka, jak jej Lermontov pokřtil. Vidím dosud zejmena živě figuru S[a] Henri Milse, plukovníka v anglickém vojště, nejpověstnějšího hráče těch dob. Každý rok přijížděl do našeho města.

R. 1839 na výpravě proti Šamylovi byl jsem raněn pod Achulgou. Ač jsem byl dragonským nadporučíkem, přece mi tehdy přidělen úkol dělostřelce. Sotva jsem rozestavil děla na podhoří, abych les trochu očistil od Čerkesů, kteří vylezli na stromy, aby nám dali výtopek — a již byl úlohy mé konec: utržil jsem silnou ránu do ruky.

Dlouho mne léčili, pokud ruka nezčernala. Doktora, jiż nepamatuji proč, jsme tehdy právě u pluku neměli i léčil mne ranhojič.

Ptám se ho:

„Co je to, bratříčku, oheň sv. Antonína?"

„Nu což?" odpověděl. „Kdyby to i byl oheň sv. Antonína? U všech je oheň sv. Antonína!"

Namazal mi ruku terpentinovým olejem. Jak ruku zahřál, věříte-li, že jsem bolestí plátno stanu hryzl. Uviděli, že to nic nepomáhá. Rozsoudili, že mne pošlou k vyléčení do Pjatigorska. I to mne málo potěšilo. Ošuměl jsem na výpravě, sebral kdesi tureckou aksamitovou ženskou kazajku a široké šaravary — a tak jsem chodil. Pro nemocného člověka to kostym příhodný: ale v Pjatigorsku — kde se v takovém šatě ukážu?

Ale přes to jsem se vydal na cestu.

Byl se mnou můj nevolník Mikuláš. Nebyl ještě stár a zastával u mne takořka úkol opatrovníka. V mládí byl na učení u dobrého krejčího a mnozí důstojníci nechávali si u něho oděv šíti. Nu, přijel jsem s ním do Pjatigorska a najal si chatrný dům na konci boulevardu. Bylo mi tam dosti teskno. Považte jen: mladý člověk, v městě známých mnoho a ukázat se nemám v čem. Kdysi ráno se probudím a vstávat se mi nechce; ležím zasmušen, ruku založiv pod hlavu. Náhle spatřím na stole nový oděv, velmi pečlivě složený.

Ihned mi napadlo: „Oblekni se v ten cizí šat; bude-li se ti hoditi, půjdeš hned odbývat návštěvy a Mikuláš jej později odnese komu náleží." Ale sotva že jsem mohl svléknouti tatarský kaftan a čerkesku a uložit je na místo — slyším, že jde Mikuláš, přinášeje mi čaj. Ulehl jsem opět do postele, obrátil se ke stěně a vzdychal.

„Co to?“ pravil ke mně Mikuláš, „vy ještě ležíte? Boky sobě proležíte! Byl by již čas vstáti a podívati se na lidi.“

„Což, Mikuláši,“ odpovídám, „mohu na lidi hledět, když se jim nemohu okázat?“

Mikuláš pokyvoval vážně hlavou.

„Ano, ano!“ pravil, „v karty, to umíte hrát, penízky prohrávat a konečně v babském živůtku chodíte. Vstaňte přec a zkuste je!“

Tu jsem teprv uhodnul, že se Mikuláš o mne po tichounku staral.

Seskočil jsem živě a oblékl vše na sebe, nevšímajo si ruky, jako by mě ani nebolela.

Mikuláš mne několikrát obhlédl se všech stran a pravil:

„Nic neschází; dobře; nyní můžete se lidem ukázat.“ —

Já radostí div ho neobjal a hned jsem letěl k Marii Ivanovně Verzilinovně.

Petr Semenovič Verzilin byl v tom čase již v činu generala-majora, ale neměl žádného určitého zaměstnání. Kdysi sloužíval u „nesmrtelných husarů“ a vzpomínky na 12. rok byly jeho nejmilejší myšlenkou. Některý čas sloužil v štábu v Stavropoli při generálu Emanueli a v Stavropoli se také oženil; po smrti první choti, s níž měl dceru Agrafenu Petrovnu, oženil se podruhé s velmi krásnou dámou polského původu, vdovou Marií Agrafenou Klingenbergovou, která měla také dceru Emilii Alexandrovnu. Když tyto dvě slečny a z nového manželství narozená Naděžda Petrovna vyrostly, byl oblíben v okolí Lermontova následující matematický problem: „Petr Semenovič má dvě dcery a Marie Ivanovna též dvě: jak to, že jsou toliko tři slečny?“ Nejmladší z těch tří slečen Lermontov řekl jednou veršovanou improvisací, v níž jí žertovně vytýkal, že nosí kadeře ledabylo upravené a šáteček nedbale zavázaný, ale že tím přece dovedla podmaniti jeho přítele Monga.

Doslouživ se činu plukovníka, Petr Semenovič stal se náměstným atamanem nad veškerým kozáckým vojskem Kavkazu a v ten čas se usadil v Pjatigorsku, kde byl jeho štáb. Tu si vystavěl také pěkný dům na Hřbitovní ulici, v kterém žil sám se svou rodinou; dům ten byl malý pro příchozí a jeho vrata byla obrácena přímo k polím, naproti hřbitovu. Jsa náměstným atamanem, zúčastnil se udušení prvního polského povstání na začátku třicátých let a velmi rád hovořil o tom, jak zničil městečko Ošmiany, ač při tom nebylo čím se vychloubati — byla to práce nepříliš slavná. —

Na konec let třicátých byl zbaven svého atamanství. A hle, z jaké příčiny. Vzal si do hlavy, přirovnávati se k dávným atamanům ukrajinského kozáctva, i začal zdobiti svou kavkazskou papachu bílým pérem, jak to dělávali rozliční Nalevajkové a Sahajdační. Když pak nebožtík gosudar Nikolaj Pavlovič přijel na Kavkaz a uviděl tu „maškaru“, jak to nazval, náš Petr Semenovič sletěl se svého místa. Pohostinská a laskavá byla to rodina, jaké za našeho času již neuvidíš. Dost na tom, řeknu-li, že Lermontov, já, Martynov a jiní — všichni tam žili každoročně se svými služebníky, na jejich chlebě i bytě, a o platu nikdy žádné řeči nebylo.

Když Petr Semenovič a Maria Ivanovna poznali, že v Pjatigorsku ležím raněn, bez meškání zatáhli mne k sobě a dali mi komnatu ve zvláštním domku pro příchozí. V tomto domku se mi též přihodilo o něco později, že jsem blíže poznal nebožtíka Michala Jurěviče (Lermontova). Znal jsem ho již dříve; ale bližším se mi stal teprv za společného pobytu u Verziliných.

Tento domek pro příchozí byl rozdělen dvojím korridorem. S jedné strany bydlel Antonín Karlovič Zelmič, od nás nazývaný „O-to!“ poněvadž měl ve zvyku začínati každou řeč tímto citoslovcem — se svými dcerami, nemocnými to a nepatrnými slečnami. Býval pobočníkem generála Emanuela v ten čas, kdy nás všech hospodář sloužil v jeho štábu, a mezi nimi bylo staré přátelství. S druhé strany korridoru přebýval jsem já a poručík jízdné gardy Michal Petrovič Glěbov, od nás nejináče jmenovaný než Miša; ve druhé komnatě žil vysloužilý major Nikolaj Salomonovič Martynov a ve dvou posledních, z nichž jedna sloužila za pracovnu, bydlili pohromadě Michal Jurěvič Lermontov a jeho bratranec i důvěrný přítel Stolypin-Mongo. Večerem bývali jsme vždy u Verziliných a obědvali také u nich; ráno však pívali jsme všichni čaj v pracovní komnatě Michala Jurěviče; nač stavit každému porůznu samovar? Všichni jsme ho měli rádi. U mnohých ustálil se náhlèd, že jeho povaha byla drsná, svárlivá. No, to není pravda; bylo toliko třeba vědět, s které strany k němu se přiblížiti.

Příliš něžným arci nebyl a nechutnosti, ku kterým byl neobyčejně citlivým, v okolí svém netrpěl; ale s lidmi prostými a upřímnými sám též býval prostým a laskavým.

Nad námi všemi vládl zvláštní mocí. Všechny pokřtil na svůj způsob. Mně ku příkladu ani on ani ostatní z našeho kruhu jinak neříkali než Hnízdoš. Ale naopak nikomu ani nenapadlo jeho samého jinak nazvati, než jmenem vlastním. Ač nás všechny miloval, úplně spřátelen byl s jediným Stolypiným. V ten čas navštěvovány toliko tři domy stálých obyvatelů Pjatigorska. Na prvním místě byl dům generala Verzilina. Tam Lermontov a my všichni byli doma. Dále jsme bývali často u generalové Kateřiny Ivanovny Merlinové, hrdinky zachránění Kislovodska od čerkeského náběhu, který se přihodil v nepřítomnosti jejího muže, velitele kislovodské pevnosti. Ona v té kritické chvíli sama zařídila pevnostní dělostřelbu a uměla provésti dílo tak, že horalé se rozběhli dříve, než přibyla kozácká pomoc. Za tento skutek gosudar Mikuláš Pavlovič poslal jí brillantové náramky a sponku se svatojirskými kříži. Pak sluší ještě uvésti pohostinný dům Ozerských, jehož vnadou byla milounká slečna Varenka. Otec její spravoval stanoviště Kalmyků, měl pěkné jmění a Varenka byla dobře vzdělaná; však v domě tom Michal Jurěvič nikdy nebýval, poněvadž tam přijímali bez výběru a básník náš neměl rád, aby ho pomíchali s l'armée russe, jak pokřtil kavkazské vojsko.

V našem tovaryšstvu bylo mimo nás, společně bydlících, obyčejně ještě několik jiných lidí, zejmena plukovník Manzej, Lev Sergejev Puškin, o němž se mluvilo: „Můj bratříček Lev a druh Pletněv,“ velitel Nižegorodského dragonského pluku Bezobrazov a j.

Ale kníže Trubecký, na kterého bývá okazováno jako na člověka, blízkého Michalu Jurěviči v poslední čas jeho života, nebyl tehdáž s námi. My vídali se s ním jindy jako s mnohými, ale v tu dobu, která předcházela souboji, jakož i v čas samého souboje, nemeškal v Pjatigorsku. Byl mým soudruhem u jednoho pluku, dobře se naň pamatuji a proto nemohu se v tom případě mýliti.

Často pořádali jsme kavalkády a generálová Kateřina Ivanovna bez mála vždy jezdila s námi na koni po mužsku, na koni kozáckém, jak se sluší svatojirskému kavalíru. Obyčejně jsme jezdívali do Potlanky, německé to kolonie, sedm verst od Pjatigorska vzdálené, po silnici k Železnovodsku. Tam nás přijímala s otevřenou náručí Němka Anna Ivanovna, která měla cosi na způsob restaurace a u které „milch" (mléko) a „buterbrody" (chléb s máslem) zároveň s dvěma milounkými služkami Millí a Markétkou strojily záhubu pro l'armée russe. O těchto parties de plaisir vedli jsme zevrubný účet. Episody, přihodivší se na nich, kreslili jsme do „album příhod", v němž bylo možno najíti vše: i kavalkády, i pikniky, i všechny spoluúčinkující osoby.

Toto album dostalo se později knížeti Vasilčikovu aneb Stolypinu; nepamatuji komu z nich. Všichni příchozí a stálí obyvatelé Pjatigorska obdrželi od Michala Jurěviče názviska. A jak koho nazval, takové jmeno mu zůstalo. Mezi příchozími slečnami byly i belles pâles i grenouilles évanouies. A dceři kalužské statkářky Bychovcové, na jejíž jméno si nevzpomenu, poněvadž lidé, pokřtění Lermontovem, nikdy nenazýváni křesťanskými jmeny, dostalo se nazviska „la belle noire". Bydlely naproti Verziliným a často jsme se s nimi stýkaly.

Mikuláš Salomonovič Martynov usadil se v domku příchozích po nás a jevil se nám jako pravý dandy à la Circassienne. Holil si hlavu po čerkessku a nosil kinžal ohromné velikosti, pro který ho Michal Jurěvič přezval „poignardem". Toto pojmenování bylo hlavní příčinou jejich souboje zároveň s jinými nepatrnými spory, které přivodily za sebou větší následky. Byli spolu známi ještě z Petrohradu, a ačkoliv jej Lermontov nepřipouštěl blíže k sobě, přece jej nestavil do řad těch lidí, které neuznával za hodna povšimnutí.

Mezi námi hovořeno, že to proto, poněvadž jedna ze sester Martynova těšila se větší pozornosti Michala Jurěviče za dřívějších let, ba že sepsal svou kněžnu Meri zejmena o ní. Věkem nás Martynov všechny převyšoval.

Hned po svém příjezdu začal sklánět pozornost belle noire, jejíž přízně jsme dobývali všichni, výhradně na svou stranu. Ač tomu Michal Jurěvič zvláštní pozornosti nevěnoval, přece nelíbilo se mu toto konání Martynova a dráždilo jej. Následkem toho se mu vysmíval, nedbaje patrné nespokojenosti dřívějšího přítele.

Tak tedy jednou, as 3—4 neděle před soubojem jsme se umluvili podnětem Lermontova, že uspořádáme piknik v naší obyčejné jeskyni u Sabanějevských lázní. Pořadatelem našich slavností býval obyčejně general, kníže Vladimír Sergějevič Golicin; ale tenkráte stal se pro jakousi příčinu svéhlavým a začal mluvit, že se nesluší ženštiny dobré společnosti častovat hostinskými večeřemi, po tanci s kýmkoliv, kdo se namane, na volném vzduchu. Lermontov mu odvětil, že zde není Petro-

hrad, že to, co se nesluší v metropoli, úplně je na svém místě v lázních s různým obecenstvem.

Na to kníže radil uspořádati skutečný bál v komorním botanickém sadě.

Lermontov připomenul, že to nebude všem pohodlno, poněvadž komorní sad je daleko za městem a že bude obtížno posýlati naše dámy, unavené tancem, v pozdní noci nazpět do města. Vždyť nájemné povozy byly v městě jen 3—4, a kdo měl své ekypáže? A na vozech že se přece nepovlečem?

„Tedy třeba naučiti tomu zdejší podivíny," odpověděl kníže.

Lermontov nepodotkl dále ničeho, ale ta připomínka knížete Golicina o lidech, kterých si básník vážil a v jichž středu žil, utkvěla mu v paměti a navrátiv se domů, řekl nám:

„Pánové! k čemu nám stále třeba vůdcovství knížete při našich zábavách? Nechceť on býti s námi — a není ho též třeba. Dovedeme to i bez něho."

Kdyby byl Michal Jurěvič nepronesl těchto slov, nikomu z nás by bylo ani ve snu nenapadlo vzdorovati Golicinu; ale tu se o nás takořka ďábel pokoušel. Ujali jsme se díla s takovou horlivostí, že se slavnost vydařila překrásně.

Malé prostranství před jeskyní pokryli prkny pro tanečníky a hosti zvali, jak obyčejně, z boulevardu.

Lermontov byl velmi vesel, žertoval a smál se, nehledě na přítomnost armée russe. Knížete Golicina netoliko nepozvali k naší zábavě, ale nedali mu ani o ní vědět. On se arci v takovém malém městečku o všem dozvěděl a velmi se rozhněval; vždyť býval naší hlavou a nyní ho ani za hosta nepozvali. Bylo to nehezké i proto, že byl ctihodný a zasloužilý člověk.

Slyšíme po nějakém čase, že ani kníže od své myšlenky neodstoupil; upravil rotundu v komorním sadě a zval hosti; ale o našem kruhu ani slova! Michal Jurěvič, když poznal, že nás pominuli, pravil k nám:

„Co to? Překrásně! Nechať si dam z vesničky nabere; blaze tam, kapitánek mnoho. Nás nezve a dám si hlavu useknouti, že ani jedna z našich dam k němu nepřijde."

Rozeslal nás na všechny strany, se snažnou prosbou, aby panstvo v den knížecího plesu ráčilo přijíti na večerní zábavu k Verziliným. Velmi živě jsme orodovali vůkol. Nikdo skutečně ke knížeti Golicinu nepřijel: ani slečny Verzilinovy, ani dcery doktora Lebedinského, ani Vareňka Ozerská. A pro naši la belle noire zvláště nebylo třeba dlouhých řečí. Všichni odvolali, že jsou pozváni již k Verziliným.

Hle, sešli jsme se všichni a umínili si, před tancem se zabývat hudbou. A třeba věděti, že Michal Jurěvič měl zvláštnost: nemohl vystáti, když někdo z milovníků hudby, třeba i talentovaný, začal hrát nebo zpívat — vždy ho to rozdráždilo.

Zpíval jsem i já sám, ale neříkal nic; mně to dovolil, poněvadž mne miloval. Hle, tak i s mými verši bývalo. Byl u nás malý úředník z Petrohradu Otrěškov Tereščenko jmenem, který se počítal mezi spisovatele. On též potom první napsal do ruských novin, nepamatuji do

kterých, zprávu o souboji a smrti Lermontova. Nuže, tento činovník psal veršíky. A já vím, že nebyly o nic horší, nežli moje. Poprosil ho Michal Jurěvič, aby přečetl cokoliv, a chválil, ale tak chválil, že bychom si byli málem jazyky ukousali, abychom svůj smích skryli. A mojím veršíkům, ač o nic lepším, když je slyšel, nic neřekl. Nuže, tak bylo i s mojí hudbou.

Ale tu, jako naschvál, usednul k fortepianu jistý poddůstojník, Benkendorf. Hrál ne špatně, rychle i pěkně; ale Michal Jurěvič nebyl mu hrubě nakloněn — mluvilo se také, že Grušnického podle něho skreslil. Jak začal hrát, Michal Jurěvič usedl stranou, do kouta, skříživ nohy, což bývalo jeho obyčejným postavením, a ničeho nemluvil; ale já mu již viděl na očích, že není dobře svůj. Pohled jeho byl neobyčejný. Věříte-li, že počal-li někoho, třeba ze sázky, pohledem pronásledovat, že ho též zahnal? Přišel jsem k němu a on pravil:

„Hnízdoši! Budou z nás muzikanti . . . Sedni na jeho místo a zahrej čtverylku, ať už raději tančí.“

Já poslechnul a začal hrát francouzskou čtverylku.

Rozdělili se v páry a jedné slečně se pána nedostalo. Michal Jurěvič skoro nikdy netančil. Neviděl jsem ho nikdy tančícího. Tu vchází náhle Mikuláš Salomonovič, náš „poignard“. Opozdil se, poněvadž byl fintílek. Kdykoli začal nehty čistit a voňavkami se napouštět — zapomínal vždy na hodiny. Vešel. No, přímo zářil. Tatarský polokaftan bělounký, čerkeska z „velbloudí“ jemné látky bez prýmku, toliko černým kalounkem obšitá a — velikánský stříbrný kinžal. Jak vstoupil, vykřiknul na něho někdo z nás:

„Poignarde! hle dáma! Postavte se do páru; hned začnem.“

On jakoby neslyšel, svraštil zlehka čelo a nevšímaje si oné slečny, prošel do pokoje s divanem, kde seděly Marie Ivanovna Verziliných a její starší dcera Emilie Alexandrovna Klingenbergova. (Dokončení.)

Jarní.

Dle **R. Burnse.**

iž nese jaro blahé zvěsti,
hloh září květem na rozcestí,
kde očekávám plna štěstí
  miláčka srdce svého.

Tam v háji na mechu a kvítí,
pod větví stinných hustou sítí
chci o samotě s hochem dlíti,
  s miláčkem srdce svého.

Jas, píseň všady, zeleň mladá
a život, rozkoš, lásky vnada,
dešť vonných květů na mne padá
  a na miláčka mého.

Když jitrem oblaka se rdějí
a zajíček hrá pod šalvějí,
tu porosenou travou spěji
k miláčku srdce svého.

A když se večer kloní k luhu,
noc halí stínem květů duhu,
tu v loktech odpočívám druhu,
miláčku srdce svého.

J. Lonek.

Před jarmarkem.

Noční obraz. Sepsal Josef K. Šlejhar.

enkovské městečko P., k jarmarku se připravující, nepovšimlo si dnes přepodivného západu slunce, jenž po celé obloze se rozšířil, i na zem vrhl svůj odlesk a sliboval jistý déšť. Táhne východní vichr a přece nad obzor na západě vynášejí se temnomodré hrady, jež právě pohltily kouli sluneční. Kraje mraků zlatem se rozohňují a žhoucí ta čára rozmanitě se zubatí, stáčí a ohýbá. Mraky samy napily se již rudou září a rázem celá obloha plní se žlutým světlem a světlo to spouští se na zemi. Vše nabývá rázu až příšerného. Chvosty par, jež dnes po celé odpůldne trhaly se k zemi, rozlézají se svítivým večerem, seřaďují se v husté čmouhy a obalujíce se zvláštním modravým nádechem, zřetelně přerývají tu nekonečnou záplavu sálavého slunce. Mezi ně neznámá moc rozprašuje peřesté chuchvaly nových par, jež také pohlcují něco záře a podobá se, jakoby obloha posypána byla řeřavým popelem.

Vichr sviští mezi uvadlými květy třešní a střemch a za městečkem rozvlňuje bujná žitniště. Ptáci jsou tiši, jen lejsek úzkostně piští. Na věžích bije zvon klekání. Tyto zvuky a velkolepý onen přísvit vznášejí se nad městečkem.

Četné postavy na náměstí se mihající všeho toho si nevšímají. Je zabavuje dnes jediná představa, že zítra jest jarmark. Znáte snad maloměstské jarmarky?

Čtyřikrát do roka proudí jejich vřava a tu máte dosti příležitosti je pozorovati. Po hrbaté a krkolomné dlažbě usadily se četné boudy, neobyčejně rychle zrobené z haldy prken, u kterých dnes od časného rána křičí a káže tržní dohlížitel, jenž vyniká tou znamenitou vlastností, že vystřízliví pouze na velký pátek, a ten bohudík jest pouze jednou v roce. Boudy jsou postaveny; ty nejlepší a na místech nejlepších patří domácím výrobcům, ostatní brak cizím kramářům podle toho, jaký mají kabát a co v sáčku pro všeliké hodnostáře města. Ta nejbídnější chamraď kramářská, jež vůbec nemá kabátu a zcela nic zbytečného, uvelebí se jak může, na svá prkna vyloží své bohatství, z pod své plachty zahájí svůj výklad. Z domácích již málo kdo u své boudy šuká. Poslední hřebík jest doražen, klín zatlučen, prkna sražena; netřeba zde prozatím déle prodlévati. Proto měšťáček jen ještě boudu si obejde a zamíří domů. Při tom zapálí si doutník nebo dýmku, podle toho, jaký jest pán. Na konci náměstí se ještě obrátí, významně se usměje a jest spokojen sám s sebou.

Žlutý přísvit počíná již mizeti. Jen okna chrámu a domů jsou ještě polita ohnivou září. Stíny potahují zvolna náměstí a boudy již se temní.

Proud života a činnosti klidní se sice, ale neustává. Mezi boudami hemží se děti. Za ruce se vodí, pod boudy lezou, v prknech se schovávají Pranic je nemýlí řvoucí na ně kramář s bičem v ruce. Bezstarostně povykují, hrají si a perou do sebe. Těší se ta drobotina ze života a že jest zítra jarmark.

Ze všech ulic sběhli se psi; štěkají neobyčejně živě a pronikavě. Rorýsové litají nízko nad zemí a s nimi vrabci houfně přišli se sem podívat — snad také k vůli zítřejšímu jarmarku.

A rozliční pánové vážně procházejí se po náměstí; jsou od úřadův, velký počet škol mají za sebou, jsou jak náleží přiškrobeni a dobře krmeni. S nimi jejich dámy rozšustily zde svoji vznešenost a právě velice živě mluví o svých děvečkách. I toto panstvo maloměstské dnes déle zůstalo po západu slunce, poněvadž se také těší na zejtřejší jarmark.

Po podsíních procházejí se nesčetné párky; tisknou se k sobě, hledí si do očí a mluví nesmysly podle toho, jak daleko jsou se svými záležitostmi. Jako bzučení včel na zlatém koberci pampelišek ozývá se ta směsice. Občas vytrhne se z ní některý párek, zahledí se na náměstí a má radost, opravdovou radost. Také proto, že jest zítra jarmark.

Jiní ještě lidé mají radost z jarmarku. Pojďte k božím mukám, zrovna uprostřed rozlehlého náměstí postaveným, kde ještě na hlavách svatých visí poslední zásvit večerní. Na kamenných schodech přerozmanitý život. Zde ponejvíce soustředila se kramářská chamraď. Ty nejbídnější vozíky, jež přitáhla koňská kůže, nebo psí kostra s troškou chlupů, či usmolený kramář s kroužkem v uchu, přistavěny jsou k božím mukám, z obavy snad, aby se nerozsypaly. Jednomu svatému čmýrá bidlo právě u nosu a jest div, že nechce se mu kýchnouti. Jiné svaté zastřela rozdrbaná plachta cudně obličej. Pod plachtami tají se divy světa. Ryk a ruch neztlumila ani teskná nálada večerní. Muži kramáři jedí polévky, chroustají chléb a kouří z dýmek nať. Někdy kopne některá noha po psí kostře, tetelící se pod vozíkem, neb šustne to po šišaté hlavě nadějného potomka, jestli příliš horlivě honí se po soustech. Ženy kojí děti a chovají je na loktech jako války v cárech zabalené. Neunavně se vadí, vřískají a nadávají.

Tito lidé nejvíce mají příčin těšiti se na jarmark. Maloměstský jarmarku! Co nadějí v tebe se skládá, jež z pravidla klamáváš .... Mnohý kramář odjíždí neodprodav jediných varhánek, jediné trubky vesnickému klukovi a nenapáliv loktem krajek ani jedinou červenolící buclatou holčici — —

Kluci kostelníkovi na věži dozvonili. Již jen děvečky loudají se po náměstí s pivem svým pánům. Psi se vytratili. Kluci se rozprchli, aby nedostali doma výprasku. Párky se uchýlily v samotu a vážní páni do hospod. Vzduch tichne, náměstí pustne. Boží muka zahalila se v obrovský stín.

Tu pojednou ticho přerušeno. Z jedné ulice zaznívá sem hrkot malého vozíku, jejž táhne pes. Bídně táhne a vozík se neobyčejně viklá. Nelze ještě pozorovati, co v něm jest. Přijel se západem slunce a vleče se jen zvolna. Konečně dojíždí božích muk. Zastavil se na zbylém prázdném místě a pes bez pobídky si lehl. Z pod plachty vysoukalo se děvčátko tak jedenácti let, rozsvítilo obrovskou lucernu a zavěsilo ji na

postranní hák vozíku. Lucerna vydává dosti světla, to však zbylým ještě šerem dne poněkud je stlumeno.

Podivné to děvčátko. Obličej má neobyčejně zadumčivý, plný bolestného výrazu. Trocha drsnosti a urputnosti ruší z části němý stesk přesmutných zelenohnědých očí, a nápadná rozvaha, ztrnulý klid činí tuto bytost mnohem starší. Pohyby její jsou nejisty a bázlivy. Pěkná houšť hnědožlutých vlásků jest hlavě jedinou pokrývkou. Za oblek slouží dívce červený cár, jehož polovice někdy asi vlála na žerdi za nějaké slavnosti a druhá je zhotovena ze směsi červeně zbarvených látek. Přes citelné chladno jest cár kolem krku až na prsa rozhalen. Vyzáblou nahotu zdobí dvojnásobná řada skleněných korálů a podobných tret. Nohy jsou bosy, ručky z polovice obnaženy.

Děvčátko stojí u vozíku a přehlíží to známé místo kolem sebe, kde tolikráte za podobných příležitostí meškávalo, totéž činilo a stejně trpělo. Pak obešlo vůz a zadívalo se na oblohu. Jest temná; dřívější žlutavý svit vytratil se s ní úplně.

„Ach, bude pršet. Ubozí naši panáčkové, ubohé harmoniky," vzdychla dívka tiše a dodala v myšlenkách: „Co řekne hrozný strýc, jak bude se na mně mstíti!"

Kolem vozíku přešel nějaký kramář. „Á, Kozděra! Přijel jsi také na jarmark, mrzáku?" houkl drsně do vozu. „Těš se jen, těš, jíkavče! Nebe je jako pytlem přikryté."

A zašed k rohu božích muk, převalil se na slámu.

Pod plachtou vozíku ozvalo se zaklení. Mrzák uvnitř, skřípaje zuby, cloumal vozíkem.

Tu se svezla plachta dolů a v úplné záři lucerny tetelila se bytost příšerná. Vy, kdož chcete, aby vám spisovatel podával jen rysy ladné a barvy smavé — pro vás není ta podoba, kterouž péro jen s odporem zachycuje. Hlava veliká, kostrbatá, jednooká. Pokryta jest prořídlým vlasem, jenž spíše peří se podobá. Tělo jest hrbaté, ztočené a znetvořené, oddechuje s velikým namaháním, sípe a vydává zvuky lidským zvukům nepodobné. Z ramen vyniká jen jedna ruka, tenká jako hůlka, na konci opatřená obrovskou dlaní, v níž snad soustředěna jest síla celého těla. Druhá ruka pahejlem ztrácí se v převázaném rukávě. To jediné oko hýbe se rychle, ostře mrká a žíří jak oheň. Ta jediná ruka jen dvojí zná pohyb: nahoru a dolů; vše ostatní jest ochromeno. Zkrátka, jest to šeredný mrzák, jeden z nejbídnějších.

Teď vynutilo hrozné stvoření zvuk, jenž spodobil se v nesouvislá, přerývaná slova . . .

„Kde jsi zas, fakáně! Chci jíst, nezevluj, dej sem, sic tě zzz . . ."

„Již jdu, strýčku, nehněvej se!" bázlivě odtušila dívka. Vyňala z truhlíku krajíc chleba a po soustech vkládala do žvýkajících čelistí mrzáka, v nichž viklalo se něco velkých, žlutých zubů.

Hrozné stolování pro člověka ve voze a daleko mučivější pro dívku. Každým soustem stupňuje se utajený, zžírající, z nitra proudící vztek mrzákův. Ruka jeho škube hadrem dívčiným, sápe se jí po vlasech a smýká jejím tělem, jež jako třtina chvěje se v mohutné dlani. Dívka nezapláče, nezaškytá, neopře se, neuteče. Oko její nezavlhne, ret se nezachvěje. Jakoby strašný úděl osudu byl proměnil v kámen její trpě-

livost a její obětování sebe. Již po čtyři roky vozí strýce po jarmarcích, krmí jej a obsluhuje a nikdy nevyhoví. Čtyřikráte do roka bývá místo toto u božích muk svědkem výjevů nikde nevídaných. Sousedé kramáři pozdě do noci slýchávají hýkavou vádu, již jedna strana zahajuje i zakončuje. Děsívali se druhdy, z lůžka vybíhali, však pozvolna zvykli na mrzáka Kozděru a tu červeně oděnou dívčici, o které si šeptají, že trpí nejhroznější peklo za svého tátu, jejž na dvoře krajského soudu oběsili, a za svou mámu, již vojáci za poslední války stibli, ana mrtvé svléká, a utloukli ji pažbami. —

Prodávají trety jarmareční, hlavní však výživou Kozděrovou jsou dary, podávané lidským milosrdenstvím se zamhouřenýma očima. Mrzák neděkuje; z pravidla, než rozmluví se jeho hrdlo, dárce dávno uběhl.

Dnes je zvláště podrážděn a počíná si jako posedlý. Teprv když se nasytil, poněkud se ztišil. Dívka posadila se na stupeň, vzala pracnu psa do svých prstíků a dala mu zbytek chleba. Sama nepojedla ničeho, ačkoli jest nesmírně znavena dlouhou cestou za parného dne a týráním strýcovým. Pes rázem pozřel chléb a vrtě ohonem, důvěrně tulí se k dívce, jež sklonila hlavu a zadumala se.

Vichr neustává. Po nebi mraky zhoustly a hrozivě povalují se jeho vánim. Z okolních močálů zalehá sem monotonní a truchlivý žabí skřehot. Jinak vládne všude pustá tišina. Krok osamělého pozdního chodce zaslechneš, nějaký hlas, pádný ráz, řinknutí skla, zastěnání... Počíná krápati. Přejemné šelestění kapek dešťových nevyrušuje hloubavou noc, spíše uspává. I mrzák usnul a skřípavě oddychuje.

Touto chvílí vstala dívka, pohladila nejvěrnějšího druha a vybavila ho z podivně zrobeného náčiní. Pes se otřásl a skokem zmizel ve tmě; proběhl náměstím a již je tu zpět a zalézá pod vozík, kam dívka prostřela kus plachty. Prší ... Vlahý déšť působí příjemně na dívku. Teprv teď si po celodenní námaze oddechla a jest jí volněji. Pátrá ve tmě a nepociťuje žádné bázně. Zvykla bezprostřednímu sousedství přírody a její rozmary ji netísní. Však uvolnění mysli u ní nezáleží v záchvěvu radosti, v překypění naděje, nikoliv; ustálilo se jen v hluboké zádumčivosti, jež necítí neštěstí.

Znenáhla ku městečku blíží se z dálky bouře. Přišourala se tiše, tajuplně, ohlašuje se temným duněním, vichrem, deštěm. Před večerem ten žířící popel vodních par byl neklamnou její předzvěstí.

Dívčina si toho nevšímá. Sedí a sedí. Ozve-li se vedle sten, noční skřek, zašustění; zavíří-li prudčeji déšť neb zaduní-li bouře mohutněji; zavyje-li pod vozíkem pes a na druhé straně božích muk dítě zakvílí: to vše nevyrušuje ji. Jen když mrzák pod plachtou začíná sebou hýbati, zachroptí-li a nepokoj zacloumá jeho tělem, tu zbledne vždy dívčina a zatají dech.

Světlo lucerny u vozíku kmitá plaše. Dívka ji zhasila. Tma zastřela vše, co na světle ukazovalo příšerné obrysy. Konečně i jí počínalo býti chladno. Dohrabala se s velikou obezřelostí, aby strýce nevzbudila, jakési plachty a ovinula se jí jako duch. Vlezla si na plachtu pod vozík a přichoulila se k psovi, jenž radostně zachroptěl a lízal jí ruce, nohy i tvář. Dvé těchto bytostí těší se vespolek a chystá se k zapomnění. —

Po chvilce však dívka znovu vyskočila z bídného lůžka. Ještě jedna povinnost přišla jí na mysl. Klekla na kamenný schod božích muk a poznamenala se křížem. A pod nekonečnou klenbou nebes a tmy, za rozruchu sil přírodních, stesk v srdci, bídu v těle a v duši sílu, na mysli pak majíc nejasnou představu Boha všeslitovníka, jenž všemu živému dává hynouti, ale neopouští je, začala se modliti. Z jejích rtů šeptajících nevycházelo slovo otčenáše, vzlet modlitby, ale proudil z nich přímo žhoucí cit dítěte, jež žádá za útěchu a jež trpký život naučil modliti se. A ten věčný, jenž rozumí všem jazykům a ocení každý záchvěv mysli, porozuměl. Dal zaduněti bouři, blýsklo se a třeskutě hýklo vzduchem. Dívka se domodlila a nemotorným křížem, jemuž přiučila se, když někdy pokradmu zadívala se na třpytný noční nebes chrám, zakončila den svého života. Teď teprv ulehla nadobro vedle psa a usnula za nedlouho.

Tma zatím stala se neproniknutelnou. Městská světla stlačila se jí na nepatrné tečky, jež třepetaly se jako bludičky.

Znovu zasršel blesk. Jím otevřela se propasť, na jejíž dně sálá věčný oheň a jejíž stěny zbudovány jsou z černých par. Rázem se zavřela a tmy se slily. Po tomto blesku nezahřmělo. Nebesa ztichla; jen hustý, drobný déšť šelestil stále.

Tu plachta na vozíku sebou trhla; zkřivené tělo mrzákovo se týčí a jediné oko divoce proniká tmou.

Klikatý blesk šlehl k zemi. Jest daleko intensivnější a mrak, který jej vychrlil, svítí oslnivě. S ním otevřelo se celé nebe a ze všech končin všehomíru snesl se k zemi zvuk, jejž nelze vylíčiti. Bouře zatím rozzuřila se plnou silou . . .

A s tím jekem zápasí hlas Kozděry, který se probudil a vztekle volá dívku:

„Hej, zloto, pojď sem! Neslyšíš? Pojď sem, ty šibeničnice, ty — ty —!"

Blesky ozařují ohyzdný jeho obličej, ještě více znetvořený zlobou, která vře jako žhoucí láva v těle zmrzačeném.

Dále volá, laje a proklíná, ale dívka neslyší v opojení hlubokého spánku. Jen pes jest nepokojným a bije ocasem do země. Již se lije, jako když mraky k zemi padají. Potoky vody slévají se po náměstí. Pes již vyskočil z vodního lůžka; jen dívka ještě spí. Mrzák jest již promočen na tělo. Ale to ho neochlazuje, nýbrž jen ještě výše rozpaluje bezmocnou šílenou zlobu, která sžírá jeho nitro. O kdyby jen mohl vymrštiti s vozíku své nehybné, bídné tělo!

Konečně se dívka probudila a kvapně vyskočila z vodního proudu. Pochopila rázem, co se děje. Bouře, vzkřeky, lomcování vozíkem . . . ach ví, že bude s ní zle. Napadlo jí, aby utekla. Ano, prchnouti, a to hned! — Však nevyzpytný hlas duše vzepřel se. Pojem povinnosti, zvyku, jenž připoutal ji k tomuto malému světu, a záchvěv lítosti s mrzákem rozhodly. Zůstala. Přiskočila, přichýlila se k obrovské hlavě Kozderově, chce ji políbiti, chce nejněžněji promluviti:

„Odpusť, strýčku! zaspala jsem, neslyšela jsem . . ."

Ale zlobou šílený mrzák chopil ji za hrdlo zdravou mohutnou dlaní; tato hýbe se nahoru a dolů, nahoru a dolů . . . Vztek jeho do-

sáhl ukojení. Plamen nalezl svůj troud, vyšlehl, zaplápolal... Konečně kleslo tělo zmrzačené do vozíku a jiné tělo bezduché řítí se na kamennou dlažbu... Bouře dostoupila vrchole. Jediná smršť hrůzy pojí nebe a zemi, berouc s sebou vichr, déšť, tmu, blesky a hromy — —

* * *

Když po noci bouřlivé zasvitlo krásné jitro, spatřili kramáři na kamenných schodech božích muk zčernalou mrtvolu dívky v rudých cárech a na vozíku polovztýčeného mrzáka, jehož nepohnutý, jakoby hrůzou zkamenělý zrak upřen byl na sklenné, vypoulené oči dívčiny, zvoucí ho v neznámou končinu, z níž není návratu...

Obyvatelé hvězd.

Napsal **Bedřich Katzer.**

Nevím už, u kterého básníka jsem četl tklivou baladu, ve které matka při lůžku nemocného svého dítěte záviděla ženám na měsíci, myslíc o nich, že zajisté neznají útrap a bolestí pozemských. Přemožena umdlením v myšlénkách těch usnula a ve snu dostala se na měsíc, kde oknem jednoho domku bylo jí hleděti do jizby, v níž měsíčanka hořce plakala nad smrtí svého jedináčka. — — —

Vírou a poopravením domyslu té matky podána na otázku často slýchávanou, jsou-li hvězdy obydleny, pravděpodobná odpověď. Pravděpodobná proto, že nelze si hrubě pomysliti, že by ze všech tisíců světů, které v hlubinách nebes krouží, jediná země naše, jedna z hnid nejmenších, vyvolena byla, aby hostila bytosti nadané zvýšeným rozumem a citem. Jak chud při všech millionech soustav světových přece jen byl by vesmír, kdyby veškeré ty nesčíslné stálice, jež co slnivé tečky s úžasem na noční obloze spatřujeme, a všechny mnohonásobně hojnější oběžnice, které nepochybně kolem nich obíhají, ač jich lidské oko postihnouti nedovede; — kdyby všechny tyto veliké a malé světy měly býti jen hořící svítilny k okrášlení našeho nebe, nebo jen chladné hroudy k svému rozsypání spějící.

To, myslím, není možno, i neváhám vysloviti své úplné přesvědčení, že valná část hvězd, které v širošírém prostoru světovém kolují, obydlena jest bytostmi rozvažujícími rozumem, tlumícími ve vnímavém srdci právě tolik jásavého plesu a teskného žalu a majícími pro vše to obdobné spůsoby projevu jako my lidé pozemští.

Arci jaké povahy a jakého vzhledu by tyto bytosti byly, toť otázka, která vyžaduje všestranného rozmyslu, nežli poněkud přípustnou

odpověď na ni lze podati. Ne všichni řešitelé její náležitě byli si toho vědomi a tak stalo se, že rozdílné odpovědi od pradávna na ni podávané většinou vynikají více fantastickým vzletem než vědeckou odůvodněností. Ale to památné faktum zasluhuje zvláštního povšimnutí, že zrovna největší duchové od časů mystických až do našich probudilých dnů v obydlenost hvězd věřili.

Už staří filosofové řečtí Anaximander v šestém a Anaxagoras v pátém století př. Kr., z nichž první ustanovil sklon ekliptiky a druhý zatmění slunce a měsíce vysvětlil jako přirozené děje, byli náhledu, že hvězdy jsou světy živými bytostmi obývané, což také uznávali pozdější Pythagorejci, Eleatovci a Epikurejci. Z těchto jmenovitě římský básník Lucretius († samovraždou 55 př. Kr.), jenž jako božský pěvec přírody čím dál větší dochází cti, víře své krásnými slovy dal projev asi toho smyslu, že když vlny tvořivé hmoty v tisícerých rozličných spůsobách nekonečným prostorem se valily, zajisté neoplodily pouze naši zem, nýbrž tvůrčí prvky, které vzejíti daly u nás mračné obloze, vodě a zemi, musily také jinde vytvořiti nebe, moře, pevninu a nesčíslné živé bytosti a musily v nekonečnu roztrousiti světy, které docela se podobají zemi, na níž my vlnami etheru plujeme. Názor podobný vylíčil novoplatonista Plutarch a také někteří otcové církevní, jako na př. Lactantius ve 4. století po Kr. věřili a učili, že mimo zemi také jiné hvězdy jsou obydleny. Zatemnělý středověk arci s náhledu toho sešel a trval na tom, že kromě země lidé jsou leda ještě v pekle a na nebi. Přes to jednotlivci vždy zase dospívali k domnění, že život není omezen na toto slzavé údolí, jako na př. Mikuláš Cusanus, který ze syna lodníka až na kardinála se vyšinul († 1464) a jakkoli theologické náhledy své měníval náramně, vždy té víry byl, že lidé jsou také na hvězdách. Teprve když novou dobou všeobecně ujímalo se učení Koperníkovo, že země nestojí, nýbrž prostorem krouží a že hvězdy na nebi jsou více než plaménky na oblohu navěšené, tu také pilněji počalo se uvažovati o obydlitelnosti hvězd, při čemž ale přihlíželo se pouze ke slunci, ostatním oběžnicím a k měsíci. Důrazně v té příčině vystoupil pantheista, dominikán Giordano Bruno, kterého r. 1600 jezovité v Římě upálili. Jako on tak i Galilei, Tycho de Brahe a Kepler uznávali, že oběžnice obydleny jsou lidmi jako naše země, kterýžto názor tím více se utvrzoval, čím více poznáváno, že ostatní planety zemi naší valně se podobají.

Na př. objevitel kruhů Saturnových Chr. Huygens († 1695) uvažuje o podobnosti země a ostatních oběžnic, výslovně dokládá, protože země a planety v tolika kusech jsou si podobny, že sotva co pravdě jest bližší, jako že také krásou nic jí nezadají a neméně jsou vyzdobeny a vzdělávány jako země. Jsou tedy na nich zajisté tělesa samovolným pohybem nadaná, totiž zvířata, a to věru ne horší než u nás. To-li však předpokládáme, prý nutno nám také připustiti, že na planetách daří se traviny a byliny, by zvířata měla čím živiti se. Zvláště potěšitelný výsledek takovéhoto uvažování však jest, že na ty nové světy potřeba uvésti také bytosti rozumné, které množství věcí stvořených prohlížejí, z nich se těší a kráse i pestrosti jejich se obdivují. Obyvatelé tito prý skoro ve všech kusech nám se rovnají. Mají téhož ducha

a podobné tělo jako my lidé pozemští. Smysly jejich podobají se našim, oni mají jako my ruce, kterými zhotovují přístroje mathematické a předměty píle průmyslové. Šatů potřebují také. Obchod, války a všeliké jiné požadavky a náruživosti znají jako my. Obyvatelé oběžnic prý staví si domy po spůsobu našich, rozumějí námořnictví a plavbě, znají jako my pravidla geometrie, nauky mathematiky, zákony hudby, pěstují krásná umění — zkrátka jsou věrným obrazem lidí této země.

Ve snaze odříkávati se vůdcovství ve vší soustavě a uznávati, že země naše není středem všehomíra, ale drobnou hvězdičkou, jejíhož světla už ani na Neptunu neviděti, šlo se i dále než bylo odůvodněno a připisovalo se oběžnicím velikým také obyvatelstvo veliké a dokonalé. Zcela opravdově soudilo se, že na Jupiteru a Saturnu lidé jsou bezmála 5 metrů vysocí. Jiným se to nezdálo i vymyslili si, že by obyvatelstvo tamější spíše snad bylo zcela malinké. Konečně někteří velikost zůstavili docela stranou a kladli váhu na zázračné dokonalosti a obdivuhodné vlastnosti obyvatelův oběžnic. Podivným projevem toho směru jest německého jezovity Athanasia Kirchera „Verzuickte Himmelsreise" z počátku 17. století. Podnikl prý u vytržení v průvodu jakéhosi genia cestu prostorem světovým. Všude prý shledal tytéž látky jako na naší zemi, ale každá planeta vyznačovala se něčím zvláštním. Na př. Venuše, tato hvězda šťastná a dobrá, má nesmírně vlídné a mírné světlo a tichounce tekoucí řeky, jest plna zářivých krystallů a sladké libovůně. Také pobyt na Jupiteru vylíčen co velmi příjemný. Povrch jeho prý stkvěje se stříbrem, vzduch jest zdravý, vonný a vody jsou jasné jako křišťál. Za to na Marsu všude samý dým, kouř a čoud z hořící smůly a na Saturnu dokonce nic přívětivého. Zasmušilí starci, zahalení do smutkových rouch, prý tam zvolna přecházejí, v ruce pochodně pohřební držíce. Hluboko zapadlé oči, bledé tváře a rozbrázděná čela jejich prozrazují, že jsou sluhové msty a že bydlisko jejich, Saturn, jest plno zhoubného vlivu na lidstvo naší země. K takovýmto povšechným zprávám připojoval Kircher, kde se činiti dalo, také podivuhodná rozjímání theologická, na př. hodila-li by se voda z Venuše ke křtu, anebo dalo-li by se vína z Jupitera užiti při mši a podobné.

Ne sice v průvodu genia, ale způsobem neméně tajemným dostal se „na rozličné světy hvězdné oblohy" Švéd Em. Swedenborg, proslulý theosof, který v díle „Arcana coelestia" (1749—56) vypsal zevrubně, co viděl a zažil. Na jednom světě nalezl louky a lesy se stromy, plnými lupení a také ovce s vlnou. Pak spatřil několik obyvatelů z nižších stavů, kteří vypadali prý skoro jako v Evropě sedláci. Ženy byly krásných postav a muži velmi vážní; ženy pokorně a muži hrdě si vykračovali. O jiném světě vyličuje biblickou manýrou příběh, jejž tam zažil duch člověka, kterýž na zemi býval kazatelem. Když tam přišel, spatřil prý krásnou pannu s roztomilým obličejem. Měla na sobě jednoduché šaty se slušnou vlečkou v zadu, ramena měla cudně zahalená a na hlavě věnec z kvítí. Duchu kazatelově panna ta zalíbila se velmi, i uchopiv ji za ruku, pohovořil s ní. Ale ona pozorujíc, že není z jejího světa, nýbrž že duch jest, opustivši jej, od něho odešla. Duch pak spatřil ještě několik žen, jež pásly ovce, a všechny měly obličeje

kulaté, velmi hezké. Také muže viděl, již nemnoho se lišili od pozemšťanů, jen že tváře měli trochu načernalé a nosy docela bílé.

Jiní souvěkovci Swedenborgovi a mnozí pozdější filosofové a hvězdáři neměli sice zjevení žádných, ale na základě rozumových úvah o jednotnosti všehomíra, v němž výminek býti nemůže, dospěli k opravdovějšímu přesvědčení, že oběžnice obydleny jsou. Náhledu toho byl Leibnic, Newton, Kr. Wolf, pak Voltaire, Diderot a četní Encyclopaedisté, Buffon a mnozí jiní.

Zvláště zajímavo jest, kterak veliký filosof Im. Kant o věci soudil. Ve své „Allgemeine Naturgeschichte des Himmels" r. 1755 činí pokus přirovnávati k sobě obyvatele různých oběžnic podle obdoby povahy jejich. I dospívá k výsledku, že hmota, ze které rostliny, zvířata i lidé na oběžnicích utvořeni jsou, musí býti prý tím lehčí a jemnější, pružnost svalů a čiv i celá stavba těla tím dokonalejší, čím více planety od slunce jsou vzdáleny. Následkem toho jsou obyvatelé oběžnic tím výtečnější myslitelé, hbitost vytvořování představ a pojímání světa zevnějšího, jakož i výkony jejich jsou tím vzornější, čím dále bydliště jejich od slunce jest vzdáleno. Na Merkuru a Venuši jsou lidé snad ještě tuze hmotní, než aby rozumně jednati mohli. Na zemi a Marsu ocitují se v jakémsi přechodním stavu a jsou tudy vydáni stálým bojům mezi hmotou a duchem. Na Jupiteru a Saturnu jsou lidé už mnohem více oduševnělí a na nejvzdálenějších planetách, jichžto jsoucnost Kant tušil, jsou ve stavu dokonalosti a blaha největšího. Také Kantovi, o nesmrtelnosti duše úplně přesvědčenému, nezdálo se nemožným, že po smrti stane se bydlištěm duší našich některá vzdálená planeta.

Myšlenku tu rozvedli jiní přibráním momentu zdokonalovacího v tom smyslu, že na vzdálených oběžnicích jsou sice nejdokonalejší tvorové v naší soustavě sluneční, kteří však mohou přejíti do soustav jiných, kde další zdokonalení jest možno a sice v míře tím větší, čím větší bude vzdálenost od stálice naší. Tak mohou prý tvorové putovati z jedné soustavy do druhé a z jedné skupiny stálic do druhé, stále se zdokonalujíce až do nekonečna. Kometám pak přidělen úkol ušlechtilé duše prostorem světovým s místa na místo převážeti, čím neustálenému putování jejich podložen slušný účel dopravovacích prostředků nebeských. Mnozí jinak dosti suchopární hvězdáři s nadšením provedli úvahy o rozdílnosti světů a pestrosti tvorů jejich až do posledních konsekvencí, jásali nad tím, kterak ponenáhlu vynořuje se hrdý průvod zářivých slunci našeho světa ze svého závoje světelného, projevuje svůj podivuhodný účel zdokonalovací, a těšili se fantastickým vylíčením velikolepých požitků, jaké nám poskytne pohled z dalekých hvězd do ještě vzdálenějších shluků světových.

Méně vzletně, ale nikoli méně přesvědčeně uvažovali o obydlitelnosti hvězd Laplace, Herschel a Brewster, kdežto někteří nehvězdáři, kteří fantasii ohledy vědeckými neměli spoutanou, nepřestali na povšechných rozjímáních, nýbrž pustili se do vymýšlení jednotlivostí, které vynalézavosti jejich věru nejsou k hanbě. Pro příklad chci uvésti pouze náhledy, jaké spisovatel „Pavla a Virginie", Bernardin de Saint Pierre († 1814), utvořil si o Venuši. Dle něho Jitřenka jest poseta ostrovy, z nichž trčí mnohé útesy skalní do výše šestkrát větší

než Pic de Teneriffa, následkem čehož arci vrcholy jejich kryty jsou věčným sněhem, z kterého prýští se bystřiny, ovlažující skvělou zeleň svých břehův a úbočí hor. Moře na Venuši tudy poskytuje divadlo nejvznešenější a nejrozkošnější, asi takové, jako bychom přeložili kus Švýcar s ledovci, vodopády, jezery, luhy a černými lesy do prostřed jižního oceánu, jemu po bok výšiny z břehů Loiry, vinohrady a sady a k patě jejich přírodu z ostrovů moluckých s lesíky bananů a stromů muškátových i s keři a květinami, jichžto libovůni větérky daleko zanášejí. Oživme to vše kolibříky, hrdličkami a skvostným ptactvem Javy, jehož zpěv a cukrování ozvěnou mnohokrát se znásobňuje, a přimysleme si k tomu perlorodkami a hvězdicovitými korály kryté břehy Indického oceánu a růžové korály Středozemního moře, jež uprostřed omývajících je vod za stálého léta vyrůstají až do výše stromů a při dmutích moře šarlach a purpur svůj mísí se zelení palem; konečně představme si proudy křišťálové vody, ve které celá ta příroda čarovná se obráží — a nabudeme jen slabého obrazu krajin na Venuši. Tam jest všude teplo, i na pólech počasí mírnější než u nás v nejvlídnějším jaře. Dlouhé noci Krasopaní nejsou sice osvětlovány žádným měsícem, ale Merkur svým leskem nahražuje jí lunu. Obyvatelé její nám pozemšťanům vzrostem i velikostí prý jsou podobni, protože žijí na tělese nebeském, které velikostí zemi naší skoro se rovná; avšak protože bytují ve žhavějším pásmě prostoru, musí všechen čas svůj zasvěcovati lásce. Jedni na horách se stády svými vedou život pastýřský, jiní na pobřeží přeúrodných ostrovů žijí v rozkoši za hodování a zpívání, anebo baví se zápasy ve plování jako šťastní obyvatelé ostrova Tahiti.

(Dokončení.)

Román na bojišti.

Z upomínek na poslední válku rusko-tureckou.

Napsal **Servác Heller**.

(Pokračování.)

VI.

Hlavní ruský tábor v Zimnici a přechod přes Dunaj.

ne 26. června, v parnu asi 35 stupňů dle Réaumura uháněli jsme, tři rozčilení a sluncem napolo vysušení „válečníci“: já, pak pobočník brajlovského velitele, husarský poručík Karnet Ivanovič Krasovskij a intendantský inspektor Nosenko — po široké a na stopu prachem pokryté silnici z Alexandrie do Zimnice. Jeli jsme jako bozi: ustavičně v oblacích, rozumí se prachu, jehož se celé sloupy od kopyt koňských zvedaly a nám na hlavy a kaučukové pláště ukládaly.

Bylo odpoledne asi ke 4. hodině, když naše silnice sklánět se začala a naproti nám, v nevelíké již vzdálenosti, vysoký turecký břeh

s městem Svištovem zvolna vystupoval. Ta partie břehu, která před našima zrakoma jako z hlubin země vyrůstala, je šťavnatě porostlá a Svištov rozkládá se na ní jako Betlém. Z daleka vypadá toto pěkné dunajské město jako sídlo Liliputánů, a bílé jeho minarety strmí vzhůru nad malinkými domečky jako obílené jehličky. Však rozměry Svištova, jeho domů a minaretů rostly a to bylo nám neklamným a veselým znamením, že sjíždíme dolů, na rumunský břeh, přímo do Zimnice. Bylo ostatně ještě jiné znamení, z něhož totéž vysvítalo: viděli jsme v dálce na pravo i na levo po širém kraji, jak plocha obzoru se skláněla, nepřehledné — řekl bych aleje nebo ulice pozdviženého prachu, který se nikde neukládal a na pohled jako zkamenělý ve vzduchu tkvěl, a z toho seznali jsme, že tam a tudy dolů do Zimnice sjíždějí pluky ruské kavalerie.

Ještě chvíle rychlé jízdy a před námi začíná se prostírati velkolepý obraz, jakéhož jsem dosud nikdy nezočil. Proti nám přijíždějí zrovna letmo veliké dělostřelecké povozy o 6 až 8 koních, za nimi lehké nákladní vozy, jedoucí někam pro spíži, mezi nimi prohánějí se, ba lítají zrovna v divém trysku na koních s vlajícími hřívami jednotliví Čerkesové, kozáci a dragouni, a po stranách klušou odměřeným krokem pikety husarské. Již vidíme také zadní část Zimnice. Ale před ní, na zvolna se sklánějících požatých polích je rozložen po obou stranách silnice veliký tábor vojska.

Zde dlouhé ulice vozů se senem, nebo obilím a za nimi sta, ne-li tisíce vypřažených, v řadách uvázaných koní, pak zase město z malých bílých stanů, ovroubené a prostouplé pyramidami pušek, plné pěchoty, která pod stany a kolem nich zbraň cídí a tlumoky šněruje, dále zase nepřehledné a husté řady jasně zelených dělostřeleckých vozíků s náboji a střelivem, stáda volně se pasoucích; koní a řetězy na lafetách vyvežených bronzových a ocelových děl, polních i bouracích, s celými roji dělostřelců, opodál ležení pionérů a zákopníků, pak zase veliké prostranství s tisíci koní a od něho až k prvním chalupám Zimnice opět nizounké město bílých stanů. Veliká, svrchovaně malebná rozmanitost na obou stranách silnice.

Pohledni na pravo: tam prohánějí se na zpocených koních čety Čerkesů v dlouhých, modrých nebo jasně červených nebo černých kabátech s řadami „patron“ na prsou, s černými beranicemi na hlavách a lesklými zbraněmi za pasy. Karabáče jejich práskají koním nad hlavami a na zádech houpají se jim v huňatých černých „burkách“ zastrčené pušky. Obrať se na levo: tam letí zase po poli roj kozáků s dlouhými pikami, koně jejich dotýkají se břichy téměř ostrého strniště a jezdci smýkají se na jejich hřbetech lehce jako veverky. — Tu nakládá podivná směsice vojáků ode všech druhů zbraně válečný materiál na zapřažené vozy, tam zase vypřáhají od přivežených nákladů: zde přihánějí stádo bůvolů, tam zase odvádějí stádo koní. Na levé straně odchází někam v hotovosti pěchota a na pravo přijíždí volným krokem prachem pokrytý pluk hulánů. Nad drobnými stany mužstva tetelí se v mírném větru vysoké, barvitě vroubené stany důstojníků a z pod nízkých stanů hlaholí smích a zpěv junáků, kteří se radují, že nastávají dnové slávy. Kolem stanů a po celém táboře hemžení, jako když se včely rojí. Tisíceré se tu

konají práce a povinnosti, nestačí čas, abychom je rozeznali, ba ani abychom je přehledli. Tedy dále, do hlavního stanu.

Silnice vbíhá už do Zimnice, ale vidíme dosud jen několik, stany, vozy a koňstvem obstoupených chatrčí. Cesta je plna koňstva, rachotících povozů a chodců, hlavně ovšem vojenských. Oblaky prachu vznášejí se do vzduchu a zastiňují slunce. Jsme u Zimnice. Ulice tohoto chatrného městečka, pokryté hlubokým pískem a prachem, jsou plny vojáků, vysvlečených z velké části až do košil, koženými pasy stažených, na nohou vysoké boty a na hlavách bílé francouzské čapky s plachtami přes týl spuštěnými. Ze všech oken vyhlédají uniformy a nádvoří přeplněna jsou vozy, kočáry a koňstvem. V zahradách a na větších prostranstvích mezi domy stojí vysoké stany důstojníků a vůbec hodnostářů armády. Kolem nich nízké stany prostých vojáků a sloužících. Za stodolami a špýchary baterie děl a kulometů („skorostrělných"), jež dělostřelci klikami otáčejí a pečlivě cídí. Tyto kulomety vypadají jako děla, jejichž litina ze samých tenkých bronzových, puškových hlavní sestává. Za minutu vychrlí takový kulomet 500 malých kulek. Na jiných místech přebírají a ukládají do zelených vozíků granáty a prosté dělové kule. Stranou od města ční veliké kruhové stany s černými prapory — prachárny. Živo všude jako v mraveništi, ale nejvíce na předním kraji městečka, na samém příkrém břehu Dunaje, zrovna proti Svištovu.

Zde je nyní hlavní stan. Ve veliké, vysokým železným mřížovím ohražené zahradě, před tváří Svištova, sestrojeno mezi košatými stromy asi sto praporci a vlajkami označených stanů, velkých, malých, prostých i skvostných. Vedle stanů cestovní kočáry a ke stromům přivázaní vypražení koně. Zde bydlí pod stany vrchní velitel, všichni synové carovi a ostatní velká knížata, generalové polního štábu, dále Ignatěv, Gorčakov, Čerkasskij atd. a jejich družiny. Jen car obývá malý jednopatrový domek nedaleko stanu vrchního velitele. Každý má sem volný přístup, není na pohled rozdílu mezi velkým knížetem a jiným člověkem. Všechna dvorní etiketa zmizela, všichni cítí se jen bojovníky. — Přes ulici, v protějších zahradách, umístěny medicinský a zdravotní departement s lazarety, v nichž sličné dámy ruské s velikou něžností churavé obsluhují. Dámy tyto mají prosté žlutě-šedivé šaty s velkým červeným křížem na prsou. V lazaretech panuje všude čistota a pohodlí.

V této části tábora a dále na vysokém, kolmo spadajícím pustém břehu, kde v libovolné míchanici důstojnické stany jsou zřízeny, panuje největší život a nejskvělejší hemžení. Lesklé kavalkády generalů a pobočníků, jízdní kurýři a pěšáci všech druhů uniforem a všech stupňů šarží. S pravé strany zaznívá hřímavá hudba, s levé strany táhlé troubení kavalerie, odevšad hlahol lidských hlasů a řehtání koňstva. Tu a tam výstřel a z daleka temné houkání pobřežních baterií. —

Postoupíš-li skrze stany a všechno hemžení tábora na okraj strmého břehu, vidíš pod sebou rozvětvený Dunaj a před sebou, za Dunajem, malebně porostlý a vlnitými tarasy vysoko vzhůru stoupající turecký břeh s městem Svištovem. Turecký aneb lépe řečeno bulharský břeh je v těchto místech jen proti Zimnici, tedy v okolí Svištova, malebně utvořený a stromy porostlý; na obou stranách směrem k Nikopoli a k Ruščuku, tvoří jen takřka holé a neúhledné chlumy; Svištov roz-

kládá se tu, asi v střední výšce břehu, ve dvou, několika řadami domů spojených částech, jako sedlo po obou stranách vlnitého chlumu, a poskytuje obraz velice lahodný. Domy jeho vystupují v obou částech amfitheatralně po úvalech, a štíhlé bílé minarety jeho mešit vyčnívají z nich jako stožáry a majáky. Přiložíš-li binokl k očím, vidíš přímo a jasně do ulic svištovských. Je tam ticho a pusto. Jen tu a tam obchází stráž a místy několik Bulharů.

A život sám zde v Zimnici? Je zajímavý sice, ale náramně bídný. Než si vlastní stan zařídíš, nemáš kde bydlet, neboť ta trocha zdejších domů a domků byla obsazena již dávno anebo ji pro sebe reklamují rumunské, zde zcela zbytečné úřady. Naše trojice vyhledala si malý opuštěný domek na břehu; ale sotva že jsme se tam začali zahnizďovat, přišel rumunský voják, že prý se tu nyní, když se už s protější strany nebude bombardovat, usadí rumunská polní policejní prefektura. Tedy zase ven! Konečně našli jsme prozatímní přístřeší ve velkém stanu jednoho důstojníka. Ale nyní začala honba po nějakém jídle a pití!

Po celou cestu z Alexandrie do Zimnice nemohli jsme v žádné rumunské vesnici dostat ani kousku chleba, a zde v táboře není lépe. Chléb je tu náramnou vzácností; nedostaneš ho, ani kdybys jej zlatem chtěl odvážit. Však není ani masa, ani vína nebo piva — jen trochu kalné kořalky a ještě kalnější dunajské vody tu dostaneš, neboť v celé Zimnici není ani jediné studny. Ruští markytáni nemají také nic, než dunajskou vodou vařený čaj a ob čas několik láhví strašného červeného vína, když ho totiž poslové jejich někde v okolí seženou. Přispíšíš-li si t. j. pocíháš-li několik hodin v některé hospodě, ulovíš také někdy trochu kávy aneb trochu skopové polévky s kousky červenavého masa a můžeš vypravovati o velké události.

Jest přes příliš vojska a jiného lidu zde nahromaděno — kdež nabrala by se malá Zimnice pro všechny chleba, zelenin a hovězího masa? Každý chápe to a hledá úsilovně, bez reptání a hněvu, jako lačné kuře, od chalupy k chalupě, od plotu ke plotu kus potravy. Za takovéhoto lovu a hledání uplynula nám zbývající část dne.

Je večer. Kolem důstojnických stanů vytápějí služební vojáci malé, a u kantin (pod širým nebem rozložených) markytáni obrovsky veliké samovary. Ale jak pracně je vytápějí! Dřevěného uhlí tu není, a samovary, jak známo, jsou na ně zařízeny. Vytápějí je tedy tesařskými třískami, a poněvadž tyto přese všechno foukání a dmychání v samovaru hořet nechtějí, lejou do nich komínkem terpentýn. Pije se kalný čaj bez chleba, bez zákusek. Však strpení — bude lépe, až dojdou ruské zásoby.

Zatím chystá se všechno k odpočinku. Noc rozkládá se nad táborem, a hlomoz v něm ustává. Vojáci přivedli už od Dunaje vzhůru napojené koně a všechno ztrácí se pod plátěnými střechami. Osvětlené důstojnické stany pronikají ze tmy jako obrovské slabě průsvitné lampiony, a na březích planou rudé ohně stráží. Ticho zavládlo všude, přerušované jen štěkáním psů a řehtáním koní. Již pohasla i světla v panských stanech — vlezme také do stanu a položme se — rozumí se, prozatím jen na zem.

Nepršelo, i spali jsme tedy pod stany výborně. Záhy z rána, když slunce ještě dávno „za horou“ dlelo, probudil nás veliký šum a hlomoz v táboře. Před stany na chladném ranním vzduchu dělo se všeobecné mytí, česání, převlékání a zde zajisté svrchovaně zbytečné vyklepávání a čistění šatů, neboť za půl hodiny bude zase všechno plno prachu. Opět vytápějí se samovary, opět začíná honba po nějakém soustě a s ní táborový ruch jako včera. Avšak tím časem, co nahoře v táboře toto se dělo a všechno do práce chvatně zabráno bylo, začal dole, od písečného ostrova u rumunského břehu, památný přechod ruského vojska přes Dunaj. Generál Jolšin odrazil na několika lodích s prvním oddílem své brigády a plul kvapně přes řeku; Turci, kteří na protějším břehu celou noc bděli a bedlivě hlídali, zahájili proti plovoucímu vojsku dělovou střelbu, pak prudkou palbu z ručnic. Jolšin se svými hrdiny přistál ku břehu; za ním hrnou se přes hučící řeku roje jiných lodí a loděk s nadšeným mužstvem, děla houkají, granáty lítají mezi loďky a přes ně dále na ostrov, kdež ruského vojska jako much se hemží, děla s rumunského břehu začínají nyní také hřímat, útok na turecký břeh jest v plném proudu. Kdo smí a může, kvapí na okraj vysokého břehu, aby viděl to památné dějství, avšak přes dunajský veletok je daleko, a kdo výtečných skel nemá, nevidí nic, než roje loděk s vojskem, tu o sobě kvapně veslujících, tu válečným parníkem mocně vlečených, stříkání vody na místech, kam granáty zapadly, a na tureckém břehu, kdež tou dobou již prudký boj zuřil, rychle poletující aneb zvolna po svazích se plazící oblaky modrého dýmu. Jenom jediná z ruských loděk byla tureckým granátem zasažena a potopila se se vším mužstvem. V několika hodinách bylo po boji a rozčilení; začali stavět pontonový most a v Zimnici propukl nesmírný jásot. Přechod přes Dunaj byl proveden, i nastala veliká přeprava vojska.

Odpoledne byl pontonový most přes Dunaj hotov, a proudy pěchoty i jízdy valily se přes něj na obsazený břeh bulharský. Dunajský ostrov pod Zimnicí byl stále pokryt ruským vojskem všeho druhu. Ostrov tento je spojen malým mostem s dolejším břehem rumunským, a na druhé straně pnul se od něho až ku svištovskému břehu obrovský most loďový. Po mostech a písečném ostrově táhla dlouhými hadovitými řadami, tiše a klidně, ruská vojska, a divadlo to sevšednělo záhy tak, že jen málo osob s vysokého břehu v Zimnici binokly jej sledovalo, a v celém táboře týž ruch a život zavládl, jako den před tím.

VII. Na bojišti svištovském.

Aby se byl z civilistův kdo téhož dne na protější břeh dostal, nebylo ani pomyšlení. Teprvé následujícího jitra mohli jsme vstoupiti na bulharskou půdu.

K přechodu ze Zimnice přes loďové mosty ruské na bulharský břeh bylo potřebí zvláštního dovolení čili průvodního listu, kdežto přeprava po lodích každému, kdo loďku měl aneb opatřiti si dovedl, volna byla a svobodna. Rozumí se, že jsem svůj první „přechod“ vykonal po mostech. Byla to přeprava sice obtížná, ale zajímavá.

Jakmile se Zimnice dolů sestoupíš, jsi mezi vojskem a koňstvem a dostaneš se z nich teprvé na svištovských pobřežních kopcích. Slunce praží africkým žárem, mosty jsou zrovna žhavé a písek na ostrově i ostrůvcích pálí skrze podešvy. Ostrov je plný vojska (nyní zrovna kavalerie) a dosud vinou se, jako mořský had, nepřehledné řady husarů a kozáků dolů od Zimnice, přes první most a pak velikými oblouky a klikatými hadovými čárami — rozlivům vody se vyhýbajíce — přes velký ostrov, velký most, pak malé ostrůvky a malé dva mosty. Hned u prvního mostu, kde velitel přepravy a velitelové dotyčných pluků stojí, sestupují jezdci s koní a vedou je za úzdy po mostech a ostrovech až na bulharský břeh, kdež teprvé zase do sedel vsedají. Celkem panuje kolem vážné ticho, ve kterémž mosty pod koňskými kopyty ustavičně duní, jako kdyby se odměřeným tempem do hrubých bubnů pralo. Obraz této přepravy je velkolepý. Ostrov — jeden živý tábor, a tím táborem protéká ustavičně pestrý proud lidu i koňstva, a proudu tomu není konce a vojska na ostrovech neubývá. Jdu mezi kozáckými koni a obdivuji se ustavičně zručnosti a dovednosti ruského vojska.

Vystoupivše na bulharský břeh, vsedají jezdci na koně a uhánějí v oblacích prachu vzhůru po silnici a ztrácejí se rychle za porostlými vrchy, kdežto pěšáci, kteří již na kopcích své stany mají a od Zimnice toliko ze služby nebo z posílky se vracejí, jako kočky po kolmých spádech břehu vzhůru lezou.

Bulharský břeh u Svištova a kolem něho je velmi vysoký (275 m. na nejvyšším místě), spadá k řece dole v holých hlinitých stěnách, jest však výše velmi malebně stromovím porostlý, kopci a roklemi prostouplý a činí dojem jako spád nějakého předhoří. Stojíš-li dole a hledíš-li vzhůru až k temenům břehu, užasneš bezděky obdivem, že Turci tak výtečné posice nedovedli obhájit a že Rusové takové přirozené pevnosti tak lehce a se ztrátou jenom asi 300 mužů mohli dobyti. Vojáci ruští, lezouce vzhůru, musili si do srázných hlinitých stěn stupně vysekávat, a Turci stříleli jim zpočátku kolmo na hlavy. Dvacet tisíc Rusů mohlo zde padnout, a nikdo by se nebyl podivil. Ale jak divně Turci stříleli! Důstojník, který při útoku jedné z prvních řad velel, vypravoval mi, že nestříleli Turci, jako jiné vojsko, v řadách a všichni, nýbrž že se rozstoupili na hejno chumáčů a v každém chumáči že střílel jenom jediný, patrně nejlepší střelec, kterému ostatní toliko pušky nabíjeli a podávali. Tím vysvětluje se také z části, že při útoku tak málo Rusův bylo zastřeleno a poraněno. — Terén svištovského břehu je pro obranu zrovna stvořený: není potřebí, než přivézti a položiti děla kdekoliv a baterie jsou hotovy. A jak krásné tu měli Turci umělé baterie, anglickými důstojníky sestrojené! Stál jsem vedle plukovníka, který vystoupiv na svištovský břeh a prohlížeje si jeho nepřístupnost, bílou čepici sňal, křížem se požehnal a zvolal: „Sláva Tobě, Hospodine! Takovou pevnost dostali jsme darem!“

Cesta do Svištova, přes bojiště a bývalý turecký tábor, je v panujícím parnu velice obtížná a nepříjemná. S bojiště, kteréž po tarasech a kopcích vzhůru stoupá, Rusové všechno ihned odklidili. Zůstaly jen stopy v zemi a na stromech: pumami rozrytá zem, střepy z granátů,

vyšlapané stupně, surážené stromy a křoviny. Ale na místech, kde dříve tábořili Turci, je tolik neřesti a smradu, že se člověk jen salmiakem uchrániti může od zvrácení nebo mdloby. Hadry všeho druhu, hromady peří, kůže, volské hlavy a hnáty a vůbec neřádu, jakoby tu byly svině tábořily a nikoliv lidé. A to všecko je ve vinicích a zahradách, na svahu kopců, do nichž slunce téměř celý den pere. Jest mi špatně při pouhé vzpomínce! Jak čisto bylo naproti tomu v táborech ruských! Po těch nezůstávala takřka ani stopa, leda díry v zemi od žerdí a opálená tráva od ohňů, na nichž se vařilo.

Však vejděme již do Svištova. Město je z větší části dosud prázdné. Obyvatelstva zůstalo tu aneb vrátilo se dosud nemnoho. Ale ti, kteří tu jsou, září radostí a blažeností. Mne sama dojala velmi slavnostně myšlenka: vstoupil jsi na bulharskou půdu, nyní již dozajista od Turků na dobro vyklizenou a svobodnou! Bulhaři vítají každého příchozího s radostným úsměvem, a v každém jejich tisknutí ruky cítíš celé moře blažených pocitů.

Většina domů je uzavřena a zabedněna a na vratech i okenicích křesťanských domů vidíš všude červené kříže. Znamenání toto dělo se v domnění, že budou Rusové turecké domy bourat nebo drancovat, a kříž měl být domu ochranou. Ale Rusové ničím ani nehnuli, a tu teprve vzkypěla znovu zlost obecného lidu bulharského, a než tomu ruští vojáci mohli zabránit, byly celé řady tureckých domů, ba i mešity se vším, co v nich zůstalo, spustošeny spoustou, jakou vykonati dovede jen hněv tak dlouho týraných otroků. Nic tu lid nevzal, nic si neodnesl, ale všechno rozbil a zničil. Vytlučená okna, vyvrácené dvéře, rozbité krby, roztříštěné nádoby, zpřerážený nábytek, roztrhané divany, rozedrané a po listech rozházené knihy, rozškubané šaty a turbany — takový byl obraz mnoha a mnoha tureckých domů. A v mešitách: vytlučená okna, rozbité lustry, roztrhané koberce, podlaha plná skla, dřeva a železa, roztrhaných koranů, střepů z porculánu a hlíny, kůže a všelijakých obrázků, všechno zpřevráceno a zničeno. Přehrabávali jsme se holemi v té spoustě trosek a vybírali si některé střípky nebo kusy knih na památku. Říkalo se, že se tu bulharský lid dopustil barbarství — ale není-liž přirozeno, že ten utýraný lid chtěl zničiti budovy a sídla svých odvěkých trýznitelů? A což jsou ty spustošené domky a harémy proti ohavnostem, jež Turci páchali na bezbranných lidech?!

Na ulicích vypadá všechno jako ve svátek: sváteční obleky, sváteční tváře. Přichází sem mnoho ruského důstojnictva, přicházejí sem nejvyšší osobnosti ruské armády a ruské říše a k vůli těm drží se všechno svátečně. Mimo to nezačaly zde ještě obvyklé dřívější práce a živnosti, a takž věnují obyvatelé všechnu pozornost příchozím a hostům. V kavárnách, kteréž arci o mnoho lepší nejsou, než veliké hospodské jizby v našich vesnicích, ba na mnoze co do úpravy ještě horší, obklopují cizince četní zdejší rodáci a vypravují jim příběhy z nedávných dnů a zejmena ze dne útěku Turků. Není v nich celkem mnoho obzvláštního. Zaznamenám z nich tedy jen některé zajímavější episody, kteréž mi také určitým spůsobem z ruské strany byly potvrzeny. Jeví se v nich kus charakteristiky obou válčících stran, Rusů i Turků. V době tedy, kdy již nepochybným se zdálo, že budou musit Turci

dunajský břeh opustit, učinili si tito jakési sepsání krásných duší, to jest seznam nejhezčích dívek a mladých žen svištovských a prohlásili, že si všechny tyto krasavice odvedou. Čtenáři pak musím již nyní připomenouti, že má Svištov velmi krásné dívky a ku podivu svěží i kvetoucí ženy. Mimo to učiněn byl jiný seznam, totiž mužů, kterým Turci před odchodem hlavy chtěli usekat. Ale Rusové přišli a zvítězili tak rychle, že Turkům sotva tolik času zbylo, aby svůj nejdůležitější a nejdražší válečný materiál odvlekli. Krasavice zůstaly tedy svištovským mužům a proskribovaní mužové zachovaným krasavicím. Jen jednomu Bulharu a asi čtyřem zajatým Rusům uřezali Turci na útěku nosy a uši.

Když byli Rusové bojiště opanovali, začali zřízenci „červeného kříže“ ihned, a sice s největší šetrností a laskavostí, sbírati ty raněné, kterých Turci odvléci nemohli a tudíž na bojišti zůstaviti musili. Bylo jich arci jen několik. K jednomu těžce poraněnému Turku přistoupil zřízenec „červeného kříže“ s velikým odznakem společnosti na levém rameni a jal se ho pozvedat, aby ho pomocí soudruha na nosítka vložil a do ošetřování odnesl. Ale v tu chvíli vyňal raněný Turek z pasu bambitku a střelil zřízence „červeného kříže“ do prsou, takže tento smrtelně raněn k zemi klesl. A Rusové? Odzbrojili raněného Turka a odnesli ho do lazaretu na ošetřování. Ani vlasu na hlavě nesměl mu nikdo zkřivit!

Jiného raněného našli o mez opřeného a zamračeně do země hledícího. Tázali se ho: kde že je raněn, co mu schází a jak mu mohou pomoci? Ale Turek nepozvednuv takřka ani očí, neodpovídal, a nebylo lze žádným spůsobem slova z něho dostati. Však proto přece ho Rusové zvedli a šetrně do léčení odnesli.

Když byly první řady ruských vojáků do města vešly, vítalo je setrvavší zde bulharské obyvatelstvo s velikým jásotem. Po Turcích nebylo již ani stopy. Ale v tom zarachotilo z jednoho, lehkými dřevěnými pruty zamřížovaného tureckého balkónu nebo vykýře několik ran z revolveru a dva Rusové klesli raněni na zem. Ostatní vedrali se ihned do domu a našli tu sedícího gardového (tureckého) důstojníka, který povrhnuv útěkem, ze zálohy ještě několik Rusů chtěl zastřeliti, než snad sám bude zavražděn. Avšak Rusové nevraždí, a ačkoliv se důstojník jen sprostým úkladným vrahem učinil, byl pouze zajat a co zajatec do Zimnice odveden.

To všechno byla zajisté až přepjatá noblessa, ale vrchní velitel, velký kníže Mikuláš, nechtěl, aby na ruskou armádu stín nějaké brutálnosti upadl a nařídil, aby se válečné právo nevykládalo paragrafisticky a ve smyslu katanském, nýbrž v nejširším smyslu lidumilnosti a šetření lidské krve. Ruští pak důstojníci říkali, vidouce některé ty výkvěty zarputilosti turecké, s jakýmsi uspokojením: „To jsou přec exempláře dokonalých nepřátel!“

Mimo řečeného důstojníka zůstal ještě jeden turecký hodnostář v městě, totiž „kady“ čili soudce. Ale ten nestřílel na Rusy a nešel jim také pokorně vstříc, nýbrž seděl klidně na střeše svého domu a kouřil z „nargilé“. Rusům, kteří ho dolů zvali a svedli, pravil: „Jsem soudce a nesmím místo svého úřadu opustit, dokud nebudu odvolán aneb násilně odveden!“ Nestalo se mu ani to ani ono, nýbrž byl jme-

nován členem místní správy, kterouž si Bulhaři po přání ruského velitelství ihned zřídili. Jmenování jeho odůvodněno tím, že snad přece mnozí mohamedáni zase do města se vrátí, a že jest tudíž slušno, aby měli již napřed svého řádného zástupce v místní vládě.

Odpoledne přijel do města koňmo car Alexandr II. v průvodu velkých knížat, následníka trůnu Alexandra a Vladimíra, pak generála Ignatěva a gen. knížete Wittgensteina.

Rozumí se samo sebou, že ho Svištov uvítal s nesmírným nadšením, za hlaholu všech zvonů (kteréž po dlouhé zápovědi zvonění ponejprv zase a to ruskému vladaři a osvoboditeli Bulharů na uvítání se rozzvučely) a obvyklého „čepobití“ do ocelových prutů zazděných na příč chrámového portálu. V chrámech pak očekávaly ho, dole i na kůru, nejsličnější děvy města, na mnoze pravé to perly ženské krásy, s kyticemi a věnci, kteréž mu na koberec při každém kroku pod nohy stlaly a na spůsob růžového deště z kůru na hlavu a ramena spouštěly.

Car Alexandr, jehož vlídnost byla zrovna obdivu hodna, stával se rychle pravcu modlou netoliko ruské armády a Bulharů, nýbrž i cizinců, kteří se ve hlavním staně zdržovali. Vzezření jeho, na počátku výpravy skoro povážlivé, se vůčihledě lepšilo, tvář jeho nabývala zase dřívější veselosti i zdravé barvy a oko jeho, to měkké, citu a ducha plné oko, zářilo nyní klidnou spokojeností, kteráž v člověku vzniká jen při konání slavného, dobrého díla, kteréž se daří. (Pokračování.)

Zpěvník Jana Buriana.

Od **Svatopluka Čecha.**

(Pokračování.)

5.

(Borecké panstvo.)

yl krásný den. Zrak těkal nenasytně
po modru čistém, jevícím se třpytně
par oblakových potrhanou směsí
jak azurové řeky, plesa, tůně,
jež vroubí břehy mlhové a tesy.
Ruch tajemný hrá v těchto mlžin lůně,
je trhá, třepí v rozmanité stvůry —
to nejsou zimní mrtvé, těžké chmůry,
než chaos oživených, lehkých stínů,
jež plesně tančí po nebeském týnu.
Ni barev nejsou smutně jednotvárných,
než hrají do běla i ruda, siva,
ba do zlata v polibcích slunce žárných:
i jarní nebe zdá se jako niva

šat sobě nový z jasších barev plésti
a fialkami, sasankami kvésti.

Vzduch prohřátý se plní smavým světlem
a písněmi. Vše k životu se hlásí
na mladém luhu, chudobkami zkvetlém,
kol kolem jako smaragdové pásy
kraj ozdobují pruhy setby mladé
a černají se čerstvě zryté líchy;
kam vyjdeš za ves, trávník zvučí všade
her dětských vřavou, popěvkem a smíchy.
I člověk, jakby mládnul s vesnou kraje,
šíř', volněj' stele křídla svého ducha,
v něm klíčí naděje a štěstí tucha,
i fantasie povzlet luzněj' hraje,
svět něžných tvarů, svěžích barev plodě,
jak odlesk jarních květů v jasné vodě.

Já do polí si vyšel a pak maně
kol háje k Borecké se stočil straně.
Tam na rovince prostřed luk a polí
dvůr šlechtický se bělal pod topoly
a vzadu modralo se pásmo chlumů
výš', výše stoupajíc až k mocné hoře,
jíž na temeni z porostlého rumu
věž sivá strmí v nezlomeném vzdoře.

Já přirovnal hrad onen k sídlu dole
a k minulosti dávné naši dobu:
Tam v rozvalinách čtyři stěny holé
nám posud jeví bohatýrskou kobu,
kol kolem řada výklenků se hloubí,
nad každým znak, jejž nápis český vroubí,
vybledlý nápis rytířského jmena —
jsouť napsáni zde řadou hradu mani,
jimž ve výklencích byla upravena
zvlášť pro každého čestná schránka zbraní.

I jméno Boreckých zde v řadě psáno;
to jmeno kdysi slavným zvukem znělo
a mnohdy tam se v šiku prvním skvělo,
kde velké dílo české vykonáno —
Leč za dob našich? Chabé plémě vnuků
jak matná bludička ve hvězdném shluku
ve sboru šlechty vznešenější mizí
a mluvou, duchem, snažením je cizí.

Kdes' česká šlechto? Zrak tě marně hledá.
Kam zapadla jsi? Kde tě kraj náš hostí? —
Ty's pouhý přelud, upomínka bledá,
vrak utonulý v moři minulosti,
stín, který s černých cimbuří se chýlí
a větrem nočním v rozvalinách kvílí;
tvé stopy břečtan s kapradinou kryje,
tys' navždy klesla pod kamenné desky,
v nichž kolem znakův omšených se vije
již sotva zřejmý slední nápis český.

Tys mnohdy metlou byla prostým davům
a leckdy cizím kořila se mravům,
však přece bylas' českou — na tvých hradech
hřměl hlahol český v poradě i kvasu
a ze rtů dévic ve tvých pyšných sadech
zněl písní roven slavičímu hlasu
a na blankách, jež uctivě jsi čotla,
zdob zlatých síť kol českých slov se pletla,
um tvůj, tvých skvostů zář, tvých mečů blesky
před světem slavily též národ český.

Leč nyní? Zapadla jsi beze sledu.
Co českou šlechtou doposud se zove,
ni krůpěje víc nemá z krve dědů, —
jest cizí nám to pokolení nové.
Byť česká hesla ryli do svých štítů,
dum českých nemají a českých citů,
dech cizoty z jich krbů skvostných dýše,
náš jazyk psancem v jejich komnat pýše
neb milostivě trpěn v kout se tlačí;
jej leda lámou pro volební schůze,
v něm spílají svým podkoním a lůze.
K jich prahům darmo česká Musa kráčí
a kniha česká u nich bílou vranou;
jen k cizím ideálům láskou planou
a cizí chválu nade všechno cení —
Ba, šlechtu máme . . . ale českou není!

V těch myšlenkách jsem blíže k Borci kráčel,
však zvolna jinam jejich proud se stáčel:
V mém duchu vynořil se úběl sněhu,
svit luny, zápřež saní v divém běhu
a krásná dívčí tvář jak elfa líce —
S té chvíle dívku nespatřil jsem více,
však duch můj obrys rozkošného těla
si často spřádal z měsíčního běla.

Tak dostihl jsem šlechtického sídla.
Ten drobný zámek copového slohu
od hlavní budovy dvě nižší křídla
pne v obě strany s vížkou v každém rohu.
Krov sedlový má žlábkovitou střechu,
báň malá uprostřed a nad ní hraje
na slunci hvězda z červeného plechu;
tak zdobena i dvojí vížka s kraje.
K zámečku dvůr se tulí s malým sadem,
než dosti půvabným, a na vše strany
od sídla toho kolikerým řadem
mohutné topoly přes luka, lány
se rozbíhají, k lesům vůkol míří,
jak ode hvězdy paprsky se šíří.

Vše září slunka lahodnou se smálo:
Zde pod římsami fantastických forem
sklo družných oken jako v ohni plálo;
tam pestře usmíval se nade dvorem
stan malovaný holubího kůru
nad kůlem svým — jak pohádková sídla
na dlouhé ptačí noze čnící vzhůru —
kol modrým vzduchem hrála sněžná křídla.
Svůj laloch purpurový mezi vraty
nadýmal zlobný krocan; za ním tiše
dav perliček se hrnul kropenatý;
páv na pavlači rozestíral v pýše
kruh čaroskvoucí nádherného chvostu —
Vše zdá se plno vzácných zdob a skvostů.
I ze sadu železných vrátek mříží
již mladé jaro smavě povyhlíží:
Tu keř již oděn do zeleni nové,
tam snítku aspoň pupence mu kryjí
půl rozpuklé, jak něžní motýlkové,
když ponejprve k letu porozvijí
křidélka smaragdová; svěží tráva
již bují kolem záhonů; a vzadu,
kde špalír plazivý zeď obetkává,
již prvních květů vidíš skvostnou vnadu —
jak hvězdy nachové jich červeň živá
se odráží od šedivého zdiva.

Já dumavým to všechno přehleď okem
a chtěl se vrátit z volné toulky domů;
leč k místu připoutal mne příštím krokem
zjev dívky pod rašící tlupou stromů.
Ta postava jak lil'je jemná, štíhlá,
jež v oné noci před pohledy mými
ve svitu luny magickém se mihla

nad sněhem, ledem jako kněžka zimy.
Teď vesny libou kněžicí se zdála
v tom sadě, nad puky a nad poupaty;
zář slunka smavého jí v líci plála
a lehké, světlé, pestrobarvé šaty
kol těla, pučícího svěží vnadou,
jí zářily jak z jarních květů tkány,
jak věnčily by královnu svou mladou
narcisky, violy a tulipány.

Do písku stezky noříc lehké stopy,
jde zvolna, zraky v jakous knihu klopí;
však za ní vynořil se otec šedý
a na mne padly bystré jeho hledy.

Byl marný pokus uchýlit se stranou.
On ze zahrady vyšel spěšným krokem
a ruku podávaje v uvítanou,
slov přívětivých zval mne rychlým tokem,
ač z vady různé snadno bylo hádat,
že není zvyklým český hovor spřádat:

„Pan Burian! A chtěl snad ledabylo
náš dvorec minouti, kde v srdce dvojí
to jmeno písmem vděčnosti se vrylo.
Ó vstupte! Přejte mně i dceři mojí
vás opět pozdraviti pod svým krovem
a volněji než v oné zimní noci
vám znova vřelým poděkovat slovem!“

Což činit? Byl jsem lapen bez pomoci.

Pán z Borce vlídnè do sadu mě vedl,
kde vstříc nám přicházela jeho dcera.
Zrak její ke mně s překvapením vzhledl,
duch zdál se sbírat z upomínek šera
mé tahy poloznámé; však jen chvilku
tak zpytovala mojí líce tvary
a zrak ˎjí zasvit', krev jí stoup'la k čílku,
než dořekl mé jmeno šlechtic starý.

(Pokračování.)

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

† Josef Ignác Kraszewski.

V r. 1879 přinesly „Květy“ k jubileu padesátileté literární činnosti Josefa Ignáce Kraszewského obšírnou úvahu z péra Fr. L. Hovorky. Bylo tam uvedeno, že Kraszewski do konce listopadu r. 1878 sepsal 230 děl, zaujímajících 440 objemných svazků, nepočítaje v to články žurnalistické a jiné drobné publikace, jež by v souborném vydání s veškerými jeho spisy při obyčejné výši nákladu dozajista vyplnily půl milionu knih. Již tehdáž řadil se Kraszewski k nejplodnějším spisovatelům, známým v historii literatury světové. A od té doby byla ohromná řada literárních jeho výtvorů ještě značně rozmnožena.

Ale nejen báječná plodnost Kraszewského — i neobyčejná mnohostrannost a výtečnost jeho literární činnosti jsou obdivu hodny.

Byl nejen tvůrcem a nejpřednějším pěstitelem polského románu, nýbrž vynikal stejně i v novelle a povídce, vytvořil veliké básně epické i slušnou řadu prací dramatických, vydal i drobné verše, sepsal četná rozsáhlá díla z oboru archaeologie a dějepisu, kritiky a historie literární i umělecké, filosofie, filologie a j. a kromě toho nesmírný počet článků nejrůznějšího druhu, jimiž s neunavnou pílí zásoboval polské časopisy.

První místo mezi jeho pracemi zaujímají arci romány, novelly a povídky, čerpané z dějin a života polského národu. Jimi získal si nejen v domovině neobyčejné oblíbenosti, nýbrž dobyl jmenu svému i slávy světové. Mnohé jeho práce byly přeloženy do rozličných evropských jazyků.

U nás je Kraszewski již dávno znám a oblíben. Z jeho spisů přeložena do češtiny celá řada.

Stůjž zde k závěrku stručný nástin jeho života.

Josef Ignác Kraszewski narodil se dne 28. července 1812 ve Varšavě z bohaté šlechtické rodiny staropolské. Navštěvoval školy v Bialé, Lublíně a Svisloči a roku 1829 vstoupil na universitu vilenskou, kdež věnoval se studium filosofie. Avšak nemoha dosáhnouti stolice jazyka polského na universitě kyjevské, o kterou se ucházel, odebral se na venek, najav sobě ves Omelno na Volyni, kdež zabýval se hospodářstvím a pracemi literárními. R. 1840, pojav dvě leta před tím za manželku Žofii Voroniczovou, usadil se na dědictví otcovském Gródku v okresu luckém; později prodal tento statek a koupil si Hubin nedaleko Lucka. Odtud přestěhoval se do Žitomíře, kdež zvolen „honorowym kuratorem“ městského gymnasia. Na všech těchto místech pokračoval v horlivé činnosti literární. V té době vydával také (r. 1841—52) časopis „Atheneum“. R. 1860 usadil se ve Varšavě, avšak již dva roky na to přinucen byl neblahými poměry tehdejšími vystěhovati se do ciziny, kdež zvolil sobě za trvalé bydliště Drážďany. R. 1879 oslavil národ polský velikolepým spůsobem jeho padesátileté jubileum spisovatelské. Tehdáž netušil nikdo tragický konec toho veleplodného života.

R. 1883 byl Kraszewski následkem podlé denunciace obžalován pro velezrádu na říši německé, spáchanou dodáním jakýchsi listin cizím vládám, a říšským soudem v Lipsku r. 1884 odsouzen k vězení na dobu tří let a několika měsíců. Ztráviv rok v pevnosti magdeburské, propuštěn byl pro nemoc na dovolenou, z které se více do vězení nevrátil. Zdržoval se v Italii a Švýcarsku, stále churavě, až dne 19. března t. r. v Ženevě smrt zastihla velikána, jenž podal tolik nesmrtelných výtvorů svému národu a lidstvu.

---

† Ferdinand Čenský,

c. k. major ve výslužbě, muž o českou literaturu a národní život náš velmi zasloužilý, zemřel dne 30. ledna t. r. ve Vinohradech. Narodil se dne 29. května r. 1829 v Čechticích a dokončiv r. 1848 studia filosofická v Praze, věnoval se horlivě národní žurnalistice. Z pokuty za to byl po vítězství reakce r. 1851 odveden k vojsku. Ztrávil mnohá leta v rozličných posádkách v cizině a byl účasten válek italských roku 1859 a 1866. R. 1859 stal se poručíkem a brzy na to nadporučíkem. Život vojenský nedovedl utlumiti jeho zápal vlastenecký a lásku k písemnictví českému. I z ciziny zasílal do českých listů drobné příspěvky cestopisné a jiné. R. 1869 byl povolán za professora české řeči a literatury na vojenskou akademii do Nového města u Vídně. Zde sepsal „Českoněmecký vojenský slovník“, mluvnici českého jazyka pro Němce se zvláštním zřetelem k terminologii vojenské a „Vojenskou čítanku“. R. 1870 stal se setníkem a před dvěma roky odebral se na odpočinek. V posledních letech přispíval do rozličných časopisů českých vlasteneckými vzpomínkami a jinými články. V Čenském ztratili jsme jednoho z předních pamětníků a účastníků ruchu předbřeznového a jednoho z nečetných mužů, kteří s vlasteneckou horlivostí pracovali pro národ a jazyk český i v kruzích vojenských.

Hrobařova dceruška. K básni Ad. Heyduka kreslil V. Lindner.

Hrobařova dceruška.

Báseň **Adolfa Heyduka.** *)

Dcerka hrobařova,
dítě roztomilé,
ustavičně zpívá,
vtělená to píle.

Na hřbitov-li vběhne,
kvítí natrhá si,
plete bílé růže
v temné svoje vlasy.

Přes zeď ke vsi hledí,
šohajiče zhlíží,
v malé ručky tleská,
z dálky-li se blíží.

Otevře mu vrátka,
sednou na dva hroby,
rozmlouvají třeba
do půlnoční doby.

Než se šohaj vrací
ku dědince zpátky,
staví se s ní ještě
pod nízkými vrátky.

Obejme svou zlatou
kol útlého pasu,
vezme líbek z lící,
bílou růži z vlasů.

Přes nivy se nese,
hvízdá si a zpívá;
děvče spokojeno
za milým se dívá. —

Nic neděsí obou,
všecko ticho všady,
bez vády a sváru
bez záští a zrady.

Snad i ňadra mrtvých
radostí se nítí,
že, kde ti dva stáli,
roste hrobům kvítí.

*) Z „Písní“, vydaných nákladem J. R. Vilímka r. 1884.

O souboji a smrti M. J. Lermontova.

Podává Otakar Červinka.

(Pokračování.)

iž Martynova tím „poignardem" příliš omrzeli. I od svých, i od příchozích i od l'armée russe jiného jmena neslyšel. A na neštěstí slečna, ku které tak nezdvořile se zachoval, byla z chudých a proto Michal Jurěvič ještě více se rozhněval.

Škoda, zapomněl jsem, jak se ta slečna jmenovala.

Ostatně se nic nestalo; přetancovali čtverylku. Slečna, všecka pomatena, přiblížila se ke mně a prosila, abych ji nechal hrát a sám abych tančil chvíli.

Já ji pustil k pianu. V tom vešel Martynov do sálu a Michal Jurěvič řekl hlasitě:

„Veliká čest, že tě nazývají poignardem. Nenásleduje z toho, že máš býti nezdvořilým."

Martynov, změniv se ve tváři, odpověděl:

„Michale Jurěviči! Již jednou jsem tě mnoho prosil! . . . Byl by již čas přestat!"

Michal Jurěvič se zdržel, ničeho mu neodvětiv, poněvadž viděl, jaký stín z těchto slov na všech tvářích ulehnul. Bylo jen patrno, že v něm ten večer všechno vřelo.

Mrzelo ho rozkmotření s knížetem Golicinem, kterého skutečně si vážil; pak byl podrážděn hudbou a nyní ještě tím, že jeho soudruzi pro své vrtochy kazili zábavu slečen, ba i svářiti se chtěli v jejich přítomnosti.

Přes to minul večer šťastně. Ale když jsme se po večeři začali rozcházet a Michal Jurěvič se Stolypiným poodstoupli, tu Martynov přistoupil ke Glěbovu a pravil k němu:

„Poslechni, Mišo! Vyřiď Michalu Jurěviči, že mě to silně rozmrzelo. Jest hezké požertovati si, ale i v čas přestati. Vyřiď mu, že se to může i zle skončit."

A Lermontov — odkud se vzal, tu se vzal.

„Co že?" pravil. „Můžete žádat zadostiučinění."

Martynov se poklonil a rozešli se.

Já při tom nebyl, meškaje právě na jiném místě sálu. Glěbov mi to později vypravoval.

Ta rozmluva mezi přátely učinila na nás všechny nepříjemný dojem. My s Glěbovem hovořili o ní do pozdní noci a umínili si, že zítra ráno všichni společně se poradíme, jak v té věci pomoci.

Ostatně ani tehdy, ani později, do samé té minuty, kdy jsme poznali, že vše je už skončeno, ani na mysl nám nepřišlo, že by v tom bylo vážné nebezpečí. Mysleli jsme: pohašteřili se přátelé a konečně se smíří. Chtěli jsme jen, aby se vše rychleji skončilo, poněvadž jejich svár kazil naše veselí.

Martynov byl střelcem prašpatným. Jednou když jsme stříleli všichni pro zábavu, Mikuláš Salomonovič mířil do plotu a trefil krávu. Pochopitelno tedy, že jsme nebyli vážně znepokojeni.

Druhého dne rozmlouvali jsme o té věci s Glěbovem v naší komnatě. Přišel také jistý poručík Dorochov, znamenitý tím, že ve čtrnácti soubojích měl účastenství; říkali jsme mu proto „bretjor". Jakožto zkušený člověk dal nám radu.

„V takových případech," pravil, „jest zvykem rozloučiti protivníky na některý čas. Podráždění pomine a potom, bůh dá, sami se smíří."

My s ním souhlasili, ano usnesli jsme se ještě poprositi některého ze starších, aby promluvil s našimi hašteřílky. Koho jsme měli poprosit? Petr Semenovič Verzilin as měsíc před tím odjel do Varšavy za jakousi úřední povinností.

Měli jsme mezi staršími ještě jednoho soudruha, Plašenka. On naši společnost velmi miloval a zvláště Lermontova; ale nemohli jsme ho do té příhody zaplésti, poněvadž byl velitelem Pjatigorska.

Myslili jsme poprosit plukovníka Zelmina, který s námi bydlil; ale usoudili jsme, že neumí mlčeti. Kdykoliv se něčeho dozvěděl, vždy běžel s tím hned ke všem dámám, aby se jim zavděčil novinkou.

A nám se nechtělo postrašiti tím dámy, poněvadž jsme sami na tu historii patřili jako na nějakou hloupost. Zůstal nám tudíž jediný plukovník Manzej, týž, kterému jednou Lermontov řekl:

Kam ty šedý záletníče
ženeš svojí mysli chtíče?
S těležkou se kolem brodí —
ne kde řádní lidé chodí!

Pozvali jsme ho a vypravovali mu celou historii. On neodepřel pohovořiti s rozvaděnými, ale zcela důvodně připomenul, že na Lermontova nemůže působit, a že by lépe bylo, kdyby Stolypin s ním dříve pohovořil. Stolypin ihned šel do pracovní komnaty, kde Michal Jurěvič byl něčím zaméstnán. Hovořili spolu dosti dlouho a my seděli a čekali dychtivě.

Stolypin nám potom vypravoval, jak věci stály. Jakmile prý vešel k Lermontovu, začal ho přemlouvat, řka, že bychom všichni byli rádi, kdyby odjel.

„Což jsi měl i bez toho málo nepříjemností? Sotva přešla ta příhoda s Barantem — a již opět. Odjeď, buď tak laskav!"

Michal Jurěvič se nerozhněval; vědělť, že ho máme všichni rádi.

„Odjedu," pravil, „a učiním všechno, jak vy chcete."

I řekl též, co se souboje týče, ať Martynov dělá, co za dobré uzná; on sám že nebude mířiti. „Ruka má," pravil „se proti němu nepozdvihne!"

Zaradovali jsme se, když nám Stolypin toto vše vypověděl. Veleli jsme hned osedlati koně a náš Michal Jurěvič odjel do Železnovodska.

Zařídili jsme to a domnívali se, že tím vše skončeno — ale Martynov zhatil naše plány.

Šli jsme k němu všichni a začali ho přemlouvat; on však seděl zasmušilý.

„Ne," pravil, „pánové, já nežertuji; prosil jsem ho dříve již mnohokrát, jako přítele; a nyní již od souboje neustoupím."

Všechno naše domlouvání bylo marné. Tak jsme se též rozešli. Odevzdali jsme vše do rukou času, doufajíce, že jeho hněv později pomine. Nu a ubíhal den za dnem. V ten čas i la belle noire odjela v Železnovodsk, kdež se její matka chtěla léčit.

Čekali jsme půl druhé neděle. Vidouce, že se Martynov rozveselil a o minulém ani slůvkem se nezmiňuje, začali jsme o tom přemýšlet, jak bychom našeho vyhnance vrátili: vždyť teskno mu tam samotnému.

Sebrali jsme se opět všichni. Byl tam i Manzej i Dorochov i kníže Vasilčikov, derptský student, který přijel léčit se do Pjatigorska. Jeho otec vynikal nějak při dvoře gosudara Mikuláše Pavloviče; byl tuším podkoním — dobře již se nepamatuji. Vypravovali, že ho gosudar velmi miluje. Sešli jsme se všichni a tu i Martynov nás poctil. Nevím, zdali uhádnul, o čem jsme hodlali rokovat, a chtěl-li rázem zmařiti naše úmysly.

„Nuže, páni," mluvil, „očekáváte-li brzkého šťastného návratu z cesty? Já očekávám již dávno. Buďte ujištěni, že nežertuji."

Tu někdo z nás se otázal:

„Kdo bude vaším sekundantem?"

„Ejhle," odpověděl, „byl bych velmi povděčen knížeti Vasilčikovu, jestli by souhlasil a poctil mne tím!" — i vyšel.

My jsme se o tom radili.

A „bretjor" Dorochov opět své slovo pronesl:

„Možno, pánové, zaříditi věc tak, aby sekundanti stanovili vhodné podmínky."

Rozhodli jsme, aby se bili na 30 kroků, a aby Michal Jurěvič stál výše než Martynov. Mířit do vrchu jest ještě těžší.

Ihned odešli na Mašuk a vyhledali tam místo za hřbitovem.

Glěbov a ještě někdo, myslím Stolypin — dobře se nepamatuji — odebrali se uvědomit o tom Michala Jurěviče a potkali ho na cestě v Potlance u Němky Anny Ivanovny. A kníže Vasilčikov vzkázal Martynovu, že bude jeho sekundantem za tou podmínkou, nebude-li žádného odmlouvání ani se strany jeho samého ani se strany jeho protivníka.

Vyslaní totéž řekli i Michalu Jurěviči. On odpověděl, že souhlasí; opakoval jen, že nebude mířiti, že vystřelí do vzduchu, jako při souboji s Barantem; i poprosil Glěbova, aby byl jeho sekundantem. Sotva domluvili, přijíždí la belle noire s matkou. Již nevím, umluvila-li tu schůzku s Michalem Jurěvičem, či náhodou-li tam přijela. Choval se k ní ten večer velmi roztomile, žertoval a smál se s ní.

Po tehdejší modě měla na sobě „feronerku", navlečenou na uzounké zlaté čelence.

Michal Jurèvič sňal jí s hlavy tu „feronerku" a po celý ten čas, pokud s ní žvatlal, navinoval na prst ohebnou obroučku; potom schoval ji do pravé náprsní kapsy a řekl:

„Nechte mi tu drobotinu, později vám ji vrátím."

Pak se s nimi vrátil v Železnovodsk; naši pak vyslaní odjeli nazpět do Pjatigorska.

Druhého dne, 15. července 1841, po obědě, vidím, že Martynov s Vasilčikovem vyjeli ze vrat ve drožce. Glěbov ještě ranněji vyjel koňmo naproti Michalu Jurěviči.

A my doma připravovali hostinu a nakoupili šampaňského, abychom smíření přátel oslavili.

Soudili jsme, že Martynov na žádný spůsob padnouti nemůže. Jemu prvnímu, jakožto straně uražené, náleželo vystřelit a Michal Jurěvič ovšem ani mířit nebude.

To znamenalo, že z toho nebude nic.

Když se všichni sešli na místě ráno vyhlednutém a protivníky postavili, jak bylo umluveno: Michala Jurěviče výše Martynova a zády k Mašuku, — Glěbov odměřil 30 kroků a hodil čapku na místo, kde se zastavil; tu kníže Vasilčikov — byl tenký a dlouhonohý — přistoupil a odkopl ji nohou, takže čapka ještě na mnoho kroků se odvalila.

„Tam budete stát, kde čapka leží!“ pravil Martynovu

Martynov se též postavil, jak bylo ujednáno, bez odmluvy: ve vzdálenosti více než 30ti kroků — žádný žert! Tím spůsobem mohlo se stříleti třeba z ručnice. K tomu měli pistole od Kuchenrejtera, z nichž na tu vzdálenost nikdo nemohl trefit. A ke všemu ještě lil se dešť po celý den, takže Mašuk byl celý ve mraku; na deset kroků nemohl jsi ničeho rozeznati.

Martynov sňal čerkesku a Michal Jurěvič rozepjal jen svrchník.

Glěbov počítal do tří a Martynov vystřelil.

Jakmile se dým rozptýlil, spatřili, že Michal Jurěvič padnul. Glěbov první přiběhnul k němu, i vidí, že kule udeřila zrovna do pravého boku a zachytivši i ruku, proletěla veskrze tělem.*) A k němu promluvil Michal Jurěvič i poslední svoje slova:

„Mišo, umírám . . .“

Tu přiblížil se i Martynov, a pokloniv se až k zemi, řekl:

„Odpusť mně, Michale Jurěviči!“

Jak nám všem později vypravoval, nechtěl ho zastřelit a mířil mu do nohou, nikoli do prsou.

A my doma s šampaňským čekáme. Vidíme, že jede Martynov a kníže Vasilčikov. Vyhrnuli jsme se jim naproti. Mikuláš Salomonovič nikomu ani slova neřekl a zasmušilejší nežli noc prošel mezi námi do své komnaty; potom vypravil se přímo k veliteli Iljašenkovi a vše mu vypravoval. My s otázkami na knížete a on řekl nám jen: „Zabit!“ a zaplakal. My div jsme neomdlévali nad tím nenadálým neštěstím; všichni jsme plakali jako malé děti. Plukovník pak Zelmič, jak to uslyšel, rozběhl se k Marii Ivanovně Verzilinově a křičel:

„O — to! Vaše vznešenosti — poražen!“

Ona nevědouc o souboji, nechápala ničeho a když porozuměla, jak seděla, na polo sklesla. Slečny ji uslyšely — a jaký tu povstal křik, nelze ani vylíčiti.

*) Ve všeobecné chrestomatii Gerbelja jest v biografii Lermontova udáno, že básník byl zabit ranou do samého srdce. Nuže N. P. Rajevský mi pravil, když jsem ho na to upozornila, že tomu nemohlo býti tak; již proto ne, poněvadž drže pistoli v pravé ruce, vydával ráně i pravý bok. On jest úplně přesvědčen, že se nemýlí. —

A náš Anton Karlyč odběhl domů. A dobře udělal, že se vrátil; onť nám poradil tehdáž nejlépe, co třeba činit.

Přijel Glěbov, vypravoval, že pokryl tělo svým pláštěm, a že v dešti nemohl déle vydržet. Neboť déšť, který dříve přestal, opět bez přestávky se lil.

Vyslali jsme nájemného izvoščíka pro tělo a on z polou cesty se vrátil: kola mu váznula — nemohl dále.

I napadlo nám najmouti těležku.

A nevíme, koho z nás s těležkou poslati, neboť jsme všichni nebyli k ničemu, a nikdo nedovedl zadržeti své slzy.

Nuže, poprosili jsme plukovníka Zelmina. Dal jsem mu svého Mikuláše a Stolypinův Gruzín se s ním vypravil.

A Gruzín, který Lermontovu sloužíval, tak si bral smrť jeho k srdci, že nebylo možno jím s místa hnouti. Mimochodem pravím, že těžko lze srovnati tuto vřelou oddanost služebnictva s míněním těch, kdož rozhlašují, že Lermontov byl povahy naduté a nepříjemné.

Když tělo přivezli, vystrojili jsme pracovní komnatu Michala Jurěviče, vypůjčili si u Zelmina větší stůl a pokryli ho ubrusem. Když mělo být tělo omýváno, nebylo možno svrchník svléci, tak byly ruce stuhlé. Pravá ruka zůstala v té samé poloze, jak držela pistoli.

Bylo nutno, svrchník na zádech rozpárati, a tu jsme všichni viděli, že kule tělem naskrze prolétla, ano i „feronerka" naší belle noire v pravé kapse se našla, všecka krví oblita. V den pohřbu slečna Bychovcová přiběhla jako šílená — tak ji ta věc dojímala — a vzala svou „feronerku" tak jak byla, nedovolujíc, aby ji omyli a spravili.

Glěbov s Vasilčikovem se také vypravili za Martynovem k veliteli Iljašenkovi. A když vešli, zvolal na ně:

„Chlapci, chlapci, ubij mě bůh! Co jste to učinili, koho jste to zabili!" A stařec zaplakal.

Ihned dopraveni všichni tři na hlavní stráž, kdež dlouho byli vězněni.

A my doma běháme z kouta do kouta, jako ztraceni.

Nevěděli jsme, jak se věci takové zařizují, poněvadž po tehdejší modě nevěrou jsme se chvástali.*)

Chodíme vůkol těla, pláčeme a k pohřbu ničeho nechystáme. Bylo pozdě večer, z obecenstva nikdo o tom nevěděl, jen Marie Ivanovna Verzilinovna přišla, aby se poklonila nebožtíku; jak vešla do průjezdu, upadla do mdlob. Teprve v jedenácte hodin v noci přijel k nám Iljašenko; pravil, že hrob zamluvil a poručil nám, abychom na zýtřek kněze požádali. My již sami o tom přemýšleli, poněvadž jsme věděli, že babička básníkova, Alžběta Aleksějevna Arseněvna, ženština velmi nábožná, nikdy by se neutěšila, kdyby jejího vnuka nepochovali dle církevních ustanovení.

*) Zde Mikuláš Pavlovič Rajevský vypravuje o tom, jak Lermontov a Stolypin, když jeli Voroněží, řekli druh druhu, že se projdou o samotě, a neočekávaně, ač dělali se oba nevěřícími, potkali se v hlavním chrámu, kamž vešel každý z obou potajmu. Stolypin se tvářil udiveným a ptal se: „Jak ty jsi sem přišel?" a Lermontov pravil: „Babička přikázala, aby zdejší kněz modlitbu obětoval! A ty — proč?" A když Stolypin odpověděl, že babička jemu totéž velela, oba se odvrátili. Tak tehdy byli všichni silni!

Stolypin ji dobře znal, a také já k ní za první mladosti chodíval, poněvadž naše statky sousedily, ačkoliv náležely do rozličných gubernií.

Na druhý den Stolypin i já jsme se vypravili ke knězi jediného toho času pravoslavného kostela v Pjatigorsku.

Potkala nás krasavice popova a řekla nám, že slyšela o našem neštěstí; zaplakala a přidala, že baťuška není doma a že se vrátí teprve k večeru. My ji začali prosit, ba celovali jí též ruce, aby přemluvila baťušku k vykonání celého obřadu. Ona nám přislíbila svoje spolupůsobení, a my, aby už nemohla slovo své odvolati, poslali jsme jí dárek z různého hedvábí a na cenu jsme se neptali.

Vrátili jsme se domů. Sebralo se mnoho lidu: příchozí, důstojníci i kozácké ženy z předměstí. Přinesli rakev a velmi pěkně ji brokátem ověsili. Již jsme se chystali položiti do ní mrtvolu, když někdo z obecenstva pravil, že třeba dříve rakev vykropiti. A kde jsme měli vzíti svěcené vody? Poradili nám, abychom poslali do předměstí, poněvadž tam u každé kozácké ženy je svěcená voda v nádobce za obrazem; ba, našel se i někdo k přísluze. Uložili tedy tělo do rakve a zapěli všichni sborem: „Svatý Bože, svatý silný . . .“ ale ačkoliv jsme byli nevěřící, obávali jsme se, že to není dostatečné a velmi se nepokojili nad nepřítomností kněze. Někteří z obecenstva nám též podušky do rakve sešili, květiny přinesli a nám všem smuteční flór na rukávy navázali. My sami bychom se toho nebyli domyslili.

Druhého dne jsme opět se Stolypinem došli ke knězi.

On nesouhlasil se vším, a Stolypin byl nucen, místo 50ti nabídnouti mu 200 rublů. Pravili jsme mu, že kolik peněz se nám nebude dostávati, u Verziliných vypůjčíme a že nijak s nimi skrbliti nebudeme. Ale baťuška přece na tom stál, že prý dle hlavy Stohlava, soubojníci se počítají k samovrahům, a proto Michalu Jurěviči prý žádné služby boží za upokojení duše nenáleží a že se domnívá, že má být pohřben mimo hřbitov.

Obával se proto velmi domluvy od archijereje. My ho ujišťovali, že archijerej se o tom nedozví, načež pravil:

„Kdyby mi velitel dal písemné ujištění, že ve své zprávě o mně se nezmíní, byl bych spokojen.“

My se o to pokusili vyprositi od velitele toto písemné ujištění pro kněze, ale velitel nám pravil, že to učiniti nemůže a podotkl, že bude hůře, když se rozhlásí, že takového člověka nechali pohřbíti bez služeb za upokojení duše. Řekli jsme to baťuškovi, ale ten stal se opět zarputilým. Povolil teprve, když jsme se nabídli, že mu dáme do kostela též ikonu; a byla to ikona bohatá ve stříbrné říze a s drahokamy.

Vrátili jsme se domů s uspokojeným srdcem. Lidu — celé moře.

Vše čeká — ale kněz tu není. Co dělat? Náhle z obecenstva katolický kněz — odplať mu bůh! — se nabídl.

„On se bojí,“ pravil, „ale já se nebojím a pochopuji, že takového člověka nelze pochovati jako psa. Začneme. Vykonám modlitbu za mrtvé i panichydu.“

My jsme tomu byli zvyklí, poněvadž s námi na pochodě chodívali střídavě tu katolický, tu pravoslavný kněz, a proto jsme s radostí souhlasili.

Když odsloužil, tu i protestantský (luteránský) kněz, který byl přítomen, rakev požehnal, řeč proslovil a dle svého ritu začal sloužit. Jediného toliko pravoslavného baťušky při tom nebylo. Již se počal národ rozcházet, když přišel, a poznav, že kněží jiných vyznání sloužili, odepřel sloužit, pravě, že to dostačí. Z těžka jsme ho přesvědčili, že na pohřbu člověka řecko-ruského vyznání slušno, aby byly služby pravoslavné. Při vynášení mrtvoly, když uviděl náš baťuška hudbu i vojsko, jak chodívá při pohřbu za důstojníkem, opět se polekal.

„Odstraňte trubače," pravil, „nelze, aby samovraha tak pochovali."

Museli jsme hudebníky alespoň na čas odstraniti.

Pohřeb se odbyl slavně: všechen lid byl ve smutku.

A kdo všechno nebyl na tom pohřbu?

Když hrob zasypali, tu div že jej opět nerozebrali: všichni se hrnuli, aby na památku drobných kaménků z hrobu básníkova sobě nabrali. Dlouho po tom ještě všichni pjatigorští zlatníci měli co dělať, aby stačili zákazníkům, kteří sobě dali zasadit tyto kaménky do náramků, náušnic a broží.

Tehdy vešly také v modu prsteny zednářské (maçonské), takové, že byl na nich s jedné strany gordický uzel, jak to tehdy jmenovali, a s druhé kamének z mohyly Lermontova. Po pohřbu byl zádušní oběd, ku kterému se hodily naše přípravy, uchystané o dva dny dříve za účelem zcela jiným. Stolypin dal potom baťuškovi peníze a ikonu. Ve stole pracovní komnaty Lermontova našli jsme náčrtek rukopisu „Hrdiny našeho věku", a na památku po lístkách jsme jej rozebrali.

Německý umělec, Schwede, narýsoval obraz Michala Jurěviče v rakvi pro velitele Iljašenku. Dle něho učinil jsem kopii pro sebe i pro Marii Ivanovnu Verzilinovou a potom též akvarelu pro Elisabetu Aleksějevnu Arseněvnu. Týž umělec nakreslil překrásný návrh pomníku na hrob Lermontova, na který za jediný den sebráno 1500 rublů; avšak tyto peníze musely býti vráceny, poněvadž se rozhlásilo, že babička básníkova se stará o převezení těla jeho na svůj statek.

Celý náš pluk se brzy rozletěl. Stolypin tehdy odejel; Verzilinových brzy na to Petr Semenovič povolal do Varšavy; jen já zůstal ještě dlouho v Pjatigorsku a byl jsem tam také, když šest měsíců po tom tělo Lermontova vykopali a převezli na Rus. Tehdáž při tom byli i Verzilinovi. Byl jsem i svědkem, kterak nenávist krásného pohlaví k Martynovu, uvězněnému na hlavní stráži, přešla znenáhla v soustrast, obměkčena jeho překrásnou, těžkomyslnou hrou na piano, i truchlivým pohledem na jeho černý aksamitový, smuteční šat. Glěbova a Vasilčikova propustili beze všeho trestu, sláva bohu; — zdá se, že za příčinou náklonnosti gosudara Michala Pavloviče k otci posledního, ačkoliv se praví, že Vasilčikov se zdržel všeho zastupování syna. Ba ani sám Martynov neseděl dlouho ve vězení: byltě odsouzen k církevnímu pokání v Kyjevě a odjel na Rus.

V čas výslechu nikdo z nás nezjevil plnou pravdu a to proto, aby do věci nebyla zapletena rodina Verzilinových; vyšetřující soudce, četnický plukovník Kuvšinikov, který k výslechu přijel, sám nám poradil, jak máme učiniti, aby do té věci nebylo zapleteno jmeno Marie Ivanovny i její dcery.

Doktor Rajevský vypravoval nám ještě mnoho zajímavého, vztahujícího se k minulosti Ruska, ale já jsem si umínila v této povídce vypsati z jeho řeči jen to, co má jakýkoli vztah k životu i smrti jednoho z nejznamenitějších ruských básníků.

Zbývá mi jen ještě zmínka o setkání jeho s Mikulášem Sałomovičem Martynovem, před samou Krymskou válkou v jednom z moskevských klubů.

Oni nebyli před tím zvláště nakloněni druh druhu, ale tehdy setkali se jako opravdoví přátelé a mnoho hořkých i veselých upomínek přišlo jim na mysl. To bylo jeho poslední setkání s jedním ze známých jemu lidí z té daleké doby, kdy žili pod pohostinnou střechou rodiny Verziliných a tvořili obyčejný kroužek okolo Michala Jurěviče Lermontova.

(Dokončení.)

Zlatá moucha.

Pražská povídka.

Napsal **Bohdan Kaminský.**

V karlínském Théâtre Variété budila svého času přímo báječnou sensaci dáma, kterou nárožní plakáty oznamovaly jako slečnu Irmu, zvanou „zlatá moucha“.

Pražanům jest zajisté dvojnásobná tato umělkyně, produkující se na létavé hrazdě i na koncertním podiu jako zpěvačka maďarských a francouzských písní, dobře známa; obávám se, že mnohým příliš dobře. —

Objevení se její v divadle budilo nadšení, objevení se její na ulici budilo skoro pohoršení. Ne tak pro ni samu, snad pro nápadnou její toilletu — šaty a paletot barvy světle čokoládové s okrajem z měkkého, plného labutího peří, jež lemovalo i malý její čikoš na vlasech obarvených do zlata, — ani ne pro nápadné snad její chování nebo chůzi, jako spíše pro celé procesí mladých pánů, které se táhlo vždy za ní. Mladí pánové, kteří v okamžiku, kdy slečna Irma objevila se z Poříče na Příkopech, neměli pro nic jiného smyslu, očima téměř hltajíce krásnou její postavu, zapomínali nejprimitivnějších požadavků slušnosti vůči jiným dámám. Stalo se, že mnozí z nich často nevšimli si ani svých známých, jež jindy okázale pozdravovati považovali za svou povinnost jako dobře vychovaní synové lepších rodin. Nyní jich prostě neviděli, upírajíce široce rozevřené oči se skly i bez nich na předmět jediný: na „zlatou mouchu“ z Variété . . .

Bylo by zbytečno, dodávati, že pražské dámy, vdané i svobodné, nebyly touto pozorností mladých pánů příliš nadšeny.

Také dost často, doprovázena pohrdlivým krčením ramen, byla na promenádě přetřásána otázka: „Co ti lidé na ní mají?“ Ale je

velice pravdě podobno, že mladým pánům zdálo se daleko důležitějším, dostati se v kruh nejbližších jejích ctitelů, alespoň na dosah jejích pohledů, než zodpovídati onu otázku. A snad konečně, kdyby ona „jeunesse dorée“ byla vůbec zvyklá či nakloněna lámati si hlavu řešením otázek, snad byli by mladí páni přede vším se tázali, komu z nich, ach! komu asi je Irma, božská Irma nakloněna nejvíce . . .

Bylo úplně nerozhodnuto, zda domýšlivému a hloupému právníčku, jehož otec je však pateronásobným domácím pánem, advokátem a správcem konkursní podstaty asi tří v posledním čase padlých obchodních celebrit; zda božská Irma je více nakloněna tomuto či jinému stejně hloupému, domýšlivému a prázdnému blatošlapu, který má kostym jako fiakrista mimo službu, účes jako sklepník nebo holičský pomocník, nožičky jako píšťalky, boty jak loďky a pověst jako flamendr; či zda-li před krásnýma, velkýma, smyslnýma očima vzácné divy milost nalezl bohatý soukromník a bývalý pekař, majitel tří domů a tolikéž dospělých dcer, který je rozveden se svou druhou paní, bývalou kamarádkou svých dcer, a žije s bývalou svou krámskou, matkou příjemného, bledého kadeta, který jakoby panu domácímu byl z oka vypadl. Někteří byli v úzkostech, nevědouce, koho si zlatovlasá víla z Variété vyvolí. Bylo horoucím přáním několika mladých srdíček, aby nádherná Juno s létavé hrazdy padla v roztoužená náručí pěti nebo šesti mladých kavalírků, kteří projevujíce časem přání po oholení svých bradiček, uváděli holiče panenskou svou tváří do mírných rozpaků.

Je trudno říci, že otázka tolika mladých srdcí — neboť i trojnásobný domácí pán a otec tří dospělých dcer nechtěl ještě za žádnou cenu býti starým — nebyla dosud v níčí prospěch definitivně vyřízena. Ještě mohl každý doufat, slečna nevolila. Na procházky chodívala pouze se svým soudruhem ve službě Mus, kterýžto neobyčejně hezký člověk polykal meče, sedal na židli maje obě nohy za krkem, v restauracích platíval z tobolky Irminy, jezdil s ní ve fiakru a byl zkrátka Irminým měsícem, který, jak snad i mladým pánům, a snad i oněm pěti nebo šesti kavalírům je známo, stále obíhá se zemí kolem slunce, od něhož přijímá i trochu toho lesku.

Tolik však je jisto, že ze všech nadšených svých nohsledů velká, krásná a zlatovlasá Irma dosud nikoho nevyznamenala zvláštní svou přízní. Dosud beze všech zvláštních úspěchů zůstaly i nadšené pohledy i každodenně nové kravatty tlustého jakéhosi pána s ohromným prý jměním, jehož dojem poněkud se ztrácel při pohledu na velkou, blýskavou lysinu, která při každém smeknutí zazářila po celé hlavě bohatého seladona.

Ale nade všecku pochybnost je zjištěno, že obdivovaná, nádherná kráska ani tušení neměla o mladém, vyzáblém človíčku, který chodil za ní jako stín. Kdyby to nebyl člověk, mohlo by se také říci, jako pes. Hltal ji téměř velkýma, smutnýma očima, ve kterých bylo plno touhy. Ano, ze všech těch, kteří se jí nápadně i potají, pokorně i drze obdivovali v divadle i na promenadě, kteří vcházeli za ní i do cukrářských krámů, kteří za ní sedali do tramwaye, byli všude, kde byla ona —: ze všech těch více méně elegantních lidí ani jediný neuznal za hodno, jen trochu bedlivější pozornosti věnovati „soku“ v chudobném,

sešlém a ošoupaném svrchníčku a spodkách kdysi černých, u nichžto švy přecházely už do běla. Spodky ty na kolenou byly už nehezky vypoulené a světlé.

Člověk ten, asi dvaadvacetiletý, s hlavou divně sraženou mezi obě vystouplá ramena, měl ruce neustále v kapsách. Jen když potkal Irmu, povytáhnul několik kroků před ní rychle a jako instinktem pravou ruku, na níž byla tmavá a svraštělá nějaká rukavička. Tato byla na koncích všech prstů už prošoupaná. Malíček se obyčejně chvatně zahnul, snaže se povytáhnouti z rukávu svrchníčku otřepanou, nevalně bílou manšetu.

Pozorovatel mohl si v jediném tom okamžiku všimnouti, že ruka mladého, a, jak z obličeje se mohlo souditi, dosti inteligentního člověka je v poměru k ostatním, téměř filigránským proporcím těla neobyčejně veliká. Snad proto hned v okamžení následujícím zmizela vždy zase v hlubinách ošoupané a natrhnuté kapsy.

Avšak nejnápadnější u něho bylo zvláštní držení ramen a záloktí, která jakoby stále někdo ze zadu tahal, takže hrudní koš nepřirozeně vystupoval ku předu a záda byla až obloukem prohnuta. Na krátkém a jako mezi ramena vmáčknutém krku seděla hlava, již nesouměrně velkou činily chuchvalce černých, nečesaných a suchých vlasů, které na všech stranách dobývaly se z pod malého, tvrdého klobouku barvy neurčitě přecházející z černé do hnědozelené. Klobouk jeho, jak to jen při spoustě nepořádných vlasů bylo možno, vtlačen byl hluboko do čela, pod kterým jaksi zimničně svítilo dvé zapadlých, leč velkých očí s přepodivným výrazem čehosi neznámého. Jakoby ty oči stále cosi hledaly...

Na sevřeném rtu tmělo se trochu vyrážejícího chmýří, které nejznatelnější bylo u obou koutků úst, kde bylo nejdelší a zdálo se vybíhati v opravdové knírky. Dosti pěkné, obyčejně pevně stisknuté rty a lehounkými chloupky obemžená brada byly znešvařeny zvláštním a podivným zvykem stále sebou poškubávati tak, že dolení část brady stáhla se zpět a od ní až k oběma koutkům úst objevily se dosti hluboké rýhy. Stálé to poškubávání dodávalo tváři té cosi nervosního. Často se stávalo, že mnozí z promenujících se zastavili, se smíchem ukazujíce na originelní tu činnost brady a koutků.

Divný a neforemný ten člověk dosti často viděl, že smějí se mu do očí. Nedá se říci, jak to na něho působilo. Divák viděl pouze, že tváře mladíkovy s pletí jaksi chorobnou a přecházející do šediva se zarděly, že krvavá záplava rozlila se celou tváří i kusem čela, jenž nebyl ještě zakryt vlasy ani promaštěným kloboukem. Poněkud široký nos dosti znatelně se skrčil a obě nozdry dvakráte, třikráte sebou trhly. Potom následovalo vždycky prudké škubnutí bradou a zase ty svaly kolem úst, na tváři a pod levým okem se chvěly.

Kravata byla divnému hochu buď zbytečností či nedostižným přepychem. Nosíval pouze stojatý, málo kdy čistý límeček, od vlasů hlavně na okraji celý pomaštěný a zažloutlý. Několik lidí, mezi nimiž krejčí z Ferdinandovy třídy, do níž vedou skleněné dveře jeho krámu, tvrdilo s naprostou určitostí, že ten člověk, který tak rameny kroutí a škube bradou, šel několikrát i bez límečku, v pět hodin odpoledne, kdy bývá nejvíce lidí na našich boulevardech . . .

Někdo říkal, že je to blázen; jiný hádal, že chudák; kdosi mínil, že to sběhlý student; jiný, že to protiva, který tahá ramena bůh ví jak, bradou škube bůh ví proč a očima mžourá bůh ví kam.

Pravdu měl ten, kdo hádal na sběhlého studenta. Neforemný ten hoch byl jím skutečně. Byl vyloučen ze šesté gymnasialní třídy pro politickou jakousi demonstraci, kterou vyvolaly poměry kdysi při návštěvě generala Černajeva v Praze. Téměř dítě byl tenkráte náš hrdina stržen v proud lidí, v obrovskou tu massu rozvášněného lidu, byl zatčen bůh ví jakou náhodou a na úřadě zaveden s ním protokol, pod který on chvějící se rukou připsal své jméno: Jan Kilian.

O několik dní později bylo mu spůsobem slavnostním, u přítomnosti celého sboru professorského a všeho žactva oznámeno, že súčastněním se v politické demonstraci hrubě uraziv řády a dobrou pověsť ústavu, je následkem disciplinárního vyšetřování z tohoto i všech ústavů v Rakousko-Uherské říši vyloučen.

Bylo po všem.

Student, který od této chvíle studentem nebyl, zůstal doma u matky, pro kterou bylo jeho vyloučení ze škol těžkou ranou. Býval'ť jejím jediným přáním, aby ze svého dítěte, z jedináčka, který jí zbyl ze čtyř dětí, měla pána, který začínal a vrcholil u ní v pojmu „doktor“ . . . .

Bývalý student, nemoha pro zkřivenou svou postavu nikde dostati jakéhokoliv zaměstnání, začal záhy býti ošumělým.

Ode dne Janova propuštění z ústavu zavládly v rodině Kilianově hrozné poměry. Matka nepodívala se na syna vlídně a tento upadal hloub a hloub v těžkomyslnost a nebylo, co dovedlo by jej rozehřáti k úsměvu, který ostatně nehezké, bledé a vážné jeho tváři vždy býval nějak cizím . . .

Konečně, po dosti dlouhém čase „podařilo se“ vyhnanému studentu, že u jakéhosi advokáta, žida, stal se diurnistou s denním platem šedesáti krejcarů, jež ostatně chef jen s těžkým srdcem dal neforemnému človíčku, který se nějak pro ten kancelářský život ani nehodil....

Ubohému písaři tak uplýval trudný, bezradostný život, den za dnem a všecky stejné a chudé k zoufání. Ramena bývalého studenta od stálého, codenního sezení ještě více a ošklivěji než před tím vystoupla a záda tvořila nehezký a křivý oblouk. Velká hlava více a více zapadala mezi ramena, tváře s trochou vyrážejícího chmýří byly vpadlejší a bledší až do chorobného žluta. Leč z bezbarvých jeho úst nevyšlo nikdy ni slova výčitky nebo žalování, téměř bezkrvé rty jen častěji a skoro bez přestání sebou poškubávaly . . . a jenom tmavé, zapadlé a lesknoucí se oči dívaly se do světa kolem tak smutně, tak nějak neskonale smutně . . .

Chudičký a zubožený pisálek s šedesáti krejcary denní mzdy objevil se náhle přede tváří udivených soudruhů v novém, bělavém, leč poněkud velikém kabátě, jehož rukávy padaly téměř do polou prstů a záda zdála se býti nabubřena velkým množstvím chuchvalcových záhybů.

O několik dní později objevila se na písařově krku i kravata a k velikému úžasu celé kanceláře byly i boty Kilianovy nově podra-

ženy a co nejnápadnějšího: denně dvakrát, ráno i odpoledne pečlivě vyleštěny . . .

Několik těchto nikdy nebývalých novot a příznaků dovedlo vyvolati v kanceláři takovou sensaci, jakou po národě nesmí se chlubiti snad nejcennější, nejlepší kniha . . .

Ale pravý úžas naplnil celou kancelář, když svědomitý, až komicky svědomitý a správný Kilian v posledním čase několikráte přišel do bureau místo ve dvě hodiny až v půl třetí, ano dvakrát až po třetí hodině, jednou i ve čtvrt na čtyři, což v kanceláři advokáta-žida bylo neslýcháno.

Všecky hlavy otočily se po něm a obočí chefovo hrozivě se stáhlo, nechávajíc na čele vyvstati několik přerývaných zlověstných vrásek.

Kilian usedl na své místo ani nedutaje a neopovažuje se ani očí pozdvihnouti. Sklonil hlavu nad narovnanými půlarchy papíru, po němž ruka jeho rozjela se horečným chvatem. V kanceláři bylo ticho, kterým ozývalo se jenom drsné a chvatné skřípání per. Kilianova hlava mimovolně byla nakloněna k levé straně, jakoby očekávala ránu . . .

„Kiliane!“ ozval se v tom hromový hlas chefa, jenž dlouhou chvíli ostře díval se na svého diurnistu, který složiv pojednou hlavu do obou dlaní, byl nečinně seděl, zapomenuv i přítomnosti chefovy, i práce, i sama sebe . . .

Jako politý vřelou vodou, pozvednul hlavu a tupě podíval se kolem, beze slova nakloniv se znovu nad svou prací, že skřípající jeho pero nad papírem jen jen se kmitalo.

Jednoho dne zůstala šroubová židle křivého diurnisty prázdna.

„Snad stůně,“ řekli někteří.

A bylo by při tom nepochybně zůstalo, kdyby mladý, nedávno promovovaný doktor z kanceláře páně advokátovy nebyl potkal téhož dne ubohého diurnistu, který na rukou maje hnědé rukavice a červený karafiat v knoflíkové dírce směšného kabátu, vyšlapoval si po Příkopech v nově podražených botách neobyčejně vážně a velkými kroky, což, jak pan doktor líčil, bylo velmi komické . . .

V kanceláři byli by se dlouho vtipnému povídání i přehnaným, Kilianovy napodobícím krokům a gestům smáli, kdyby za chvíli nebyl pan doktor převedl rozmluvu na „zlatou mouchu“, kterou byl právě také dnes, několik kroků před Kilianem, potkal a ovšem jako každý unešen majestátní její postavou a oslňující krásou, v udivení za ní se ohlédnul...

Pan doktor viděl dobře, ale ne vše.

Viděl křivou, hrbatou a malou postavičku nepatrného diurnisty, viděl všechny komické nedostatky a podivnosti jeho těla, oděvu a držení —: ale neviděl, že veliké, smutné oči nebožáka s výrazem neskonalé oddanosti hltají téměř každý pohyb krásné zpěvačky, která málem o hlavu převyšovala všechny dámy kolem, jdouc hrdá, krásná a koketní, vědoma si své krásy i obdivu všech a přijímajíc lhostejně závistivé pohledy dam i nadšené, někdy nahlas pronešené poznámky pánů . . .

Co pan doktor v kanceláři mluvil ještě o slečně Irmě, otevřely se dveře a vešel písařík, bledý a nervosní, poškubávaje bradou a podivně svítě očima.

Na štěstí chef ráno odejel a v kanceláři bylo živěji. Na plísnění páně doktorova zástupce omluvil se písař churavostí. Nebylo příčiny mu nevěřiti. Byl skutečně přepadlý a vyhlížel tak unaveně, že ho bylo panu doktoru líto.

Kilian se posadil a psal. Po chvíli mluvilo se v kanceláři dále o sensační umělkyni se zlatými vlasy, které v oné době bývaly všeobecným předmětem hovorů po všech pražských hostincích, kavárnách, v divadle, na ulici i doma.

Zde v kanceláři povídalo se o ní všelicos, poznámka některá byla i dosti pikantní, ano jednu, která byla ve spojení s jakous výše postavenou osobností, nemožno ani přibližně reprodukovati.

Poznámka ta, vyslovena dlouhým, vychrtlým diurnistou, který měl postavu don Quijota a pověst don Juana, vyvolala v celé pochmurné kanceláři ohlušující salvu smíchu a veselosti.

Rázem všichni utichli.

Kilian byl vstal, popošel k oknu, zavrávoral a padl.

„Mohl přece také zůstati doma, když je nemocen,“ řekl pan doktor.

Po nějaké chvíli podařilo se společnému úsilí diurnistů vzkřísiti omdlelého soudruha.

Byl bledý jako mrtvola a okem hrozně vyjeveným díval se nepohnutě před sebe.

Z nepěkně, široce otevřených jeho úst vydral se dlouhý, těžký vzdech.

Ubohý mrzák chytil se pak za hlavu a plakal jako dítě.

* * *

Krása je úkladný vrah, který oběť svou dříve opíjí . . .

Je věru nejasno, má-li se člověk v prachu kořiti světlé kráse ženy, či báti se té hrozné krásy její, v které je nebe i peklo zároveň.

Je krása ženy lidstvu kletbou nebo požehnáním?

Na jedné straně vyvolala nejkrásnější činy reků, bohatýrů, hymny proroků i básně nesmrtelné krásy a síly, co na straně druhé povraždila miliony . . . tam vznešená, tu hrozná, tam hřející, tu ukrutná, vždycky táž, věčně stejná, věčně různá, věčně opojná . . .

Kdyby byl bůh i ďábel, oba musili by míti krásu ženy, poněvadž jeden potřebuje záře, druhý stínu — a obojí je žena.

* * *

Od několika dní nemluvila Praha o jiném než o „zlaté mouše“.

Od několika dní nepromluvil Kilian téměř ani slova.

Býval-li dříve zamlklým a samotářem, stával se teď němým. Byl stále zamyšlen, žil jako ve snu a chodil jako náměsíčník.

Příčina toho byla jednoduchá, ale jeho málem zbláznila.

Jsa zlatovlásce stále v patách, spozoroval jednou k večeru, když se svým průvodčím stála před fotografickým bazarem, jak nevědouc o tom upustila kapesní svůj šáteček, hebký a jemný jako dech.

Ubohý její ctitel, nepozorován v tísni davu, který vždy kupí se na zúženém chodníku v onom místě Ferdinandovy třídy, zvednul jej, sbalil do ruky a na oko lhostejně dále prohlížel si za skříní vystavené podobizny, z nichž ona Irmina poutala k sobě všeobecnou pozornost. Stavěl se co možná chladným, ale v srdci jeho vířila bouře, že bylo mu, jako by prsa chtěla se mu roztrhnouti.

Pomyšlení, že stojí vedle ní, že zavadil jí loktem o šaty, omamovalo jej tak, že se mu zatočila hlava. A myšlénka, že v ruce své má její šáteček, ten bílý, krajkový šáteček, prodchnutý voňavkou a vůní jejích rtů, ta myšlénka, zdálo se, že jej připraví o rozum.

Maně se obrátil a pohleděl na lidi kolem. Nedíval se na něho žádný z nich. Podivno. Jemu se zdálo, že pohled každého musí se upříti na něho, že každý najednou řekne mu potupně, hlasem strašlivým: „Tys kraď'."

Nevzal nikdy nikomu nic . . . a dnes . . . To není krádež, vymlouval si. Je, říkal mu v duši nějaký hlas. Přimhouřil oči a bylo mu, jakoby studená nějaká ruka položila se mu na krk. Jsi zloděj, pomyslil si a chvěl se při tom na celém těle. Kdyby mu byl v tom okamžení někdo řekl, aby se znovu lidem podíval do očí, byl by se zachvěl hrůzou . . . Nebyl by toho dovedl. Najednou chtěl býti sám a nevěda ani jak mizel Perštýnem dolů a v pravo do Martinské uličky, kde byli jen asi dva tři lidé. Tady se poněkud utišil a poznal, že neprchal pouze ze strachu. Chtěl býti sám i proto, že nemohl odolati, aby ten šáteček, ten malý, bílý šáteček nepřitisknul ke rtům . . . Stanul a ohlednuv se za sebe, vyhověl bláhové touze. Zapomenul na všechno mimo jediné, zamhouřil oči a bylo mu tak sladko, tak nevýslovně sladko a blaze, tak, jak nepoznal nikdy před tím, v celém svém smutném, bezradostném životě . . . Ani se nepamatoval, že by byl kdy od koho cizího slyšel vlídnější, laskavější slovo . . . ale nyní se mu zdálo, že slyší hlas tak omamně sladký a milý a že někdo drahý šeptá mu vřelá, sladká slova, která zdála se mu hudbou nikdy nepoznanou, přesladkou a svůdně mámivou . . . . Něco tak neurčitě bolestného a zároveň sladce hřejícího a blaženého chvějivě táhlo mu duší . . . Před očima vynořoval se mu obraz plný báječné krásy a rozkošného kouzla a zdálo se mu, že se na něho usmívají krásná, sladká ústa a že vlídně dívají se na něho velké, hluboké oči . . .

Irmo, pomyslil si ubožák.

Kolem přešli dva páni a hlasitě spolu mluvili.

„Ale prosím tě," řekl jeden, „Günthnerova, nemluv mi o ní! Je protivná jako všecky, ošklivá a drzá — a potom, kdyby ty ženské chtěly přestat s těmi věčně ošuntělými valčíky, a nebo kdyby je zpívaly alespoň bez toho protivného štěknutí —" a mluvící zpíval potichu úryvek Straussova valčíku, některé slabiky po spůsobě vídeňských chansonetek protivně vyrážeje.

„Inu ovšem," řekl druhý, „dám také přednost Irmě. Ta přece nedá se porovnati s Elsou, Fanny nebo s tou protivnou opicí, Louisou. Ani pomyšlení. A už ty její oči — a ruce, krk —"

Kilianovi vhrnula se všecka krev do obličeje. „Proč mluví o ní?" pomyslil si — a ti dva muži, kteří šli před ním směrem k Uhelnému

trhu, byli mu protivni, tak z duše protivni, že mluvili o ní, o jejích očích, o její postavě — on, on byl by se za celý svět neodvážil s někým o ní promluviti, jemu zdála se příliš vznešenou a nedostupnou, než aby bez bázně a zajíknutí vyslovil krásné, drahé její jméno.

„Kam půjdeme na večeři?“ ptal se menší z pánů, který šel po levé straně, měl krátký tmavý zimník, cylindr a kalhoty dole vyhrnuté. Levou ruku s deštníkem měl zastrčenu v kapse. „Kam na večeři, abychom neměli potom do Variété daleko?“ ptal se, dívaje se na svého soudruha.

Šli spolu odměřeným krokem lidí vyrostlých na trottoiru. Ve zvuk jejich kroků mísil se tišší zvuk nových diurnistových podešví. Ctitel slečny Irmy pospíchal za pány, jichž rozmluva, pro každého jiného všední a bezvýznamná, stávala se mu nejvýše zajímavou proto, že mluvili o ní a o divadle, kde vystupovala.

Bylo kolem šesté hodiny večerní, asi v polou listopadu. Začínalo zvolna krápat, když všichni tři vcházeli do podloubí na Uhelném trhu. V Perlové ulici levý z pánů otevřel deštník a drže jej nad svým společníkem ubíral se do Ferdinandovy třídy.

Kilian šel stále za nimi.

Napadlo mu, jak jsou ti lidé šťastni . . . kdy se jim zlíbí, mohou jíti do divadla, kde ona zpívá . . . sednouti si někam, kde by byli jí na blízku, kde i ona si jich všimne, podívá se na ně — — jak bídným je člověk jako on, který je chudý . . . Ubožák nepomýšlel na svá křivá záda, na vystouplá ramena, a na své veliké ruce . . . myslil na to, jak by i on mohl chodit dívati se na ni . . . Šli Ovocnou ulicí, kde promenovaly celé davy elegantních, smějících a bavících se lidí kolem ozářených skladů, které zdály se tonouti v světle a nádherné záři, jíž až k oslnění sálaly báječné poklady vkusně a lákavě rozestavené . . . Kilianovi se zdálo, že nikdy před tím nebyly ony sklady tak bohaty, tak svůdně krásny jako dnes . . . Jak jsou ti lidé šťastni, opakoval si několikrát a cosi nikdy nepoznaného, jako zlá, nepřející závist hlodala mu v srdci. Páni, které následoval, zastavili se u zlatnické skříně, která nahoře osvětlena oslňovala září zlata a brillantů. Uprostřed, na stříbrném, filigránském stojánku, na jemné vatě ležel diamant vzácné krásy a velikosti. Na malém lístku před ním bylo napsáno „2000 zl.“ Kámen zdál se hořeti sty a tisíci paprsků, které se neklidně mihaly jako tony velebné, neobsáhlé symfonie . . . „Dva tisíce,“ pomyslil si písař, jemuž zatočila se hlava závratným pomyšlením, býti tak bohatým, tak neskonale bohatým . . . Dva tisíce! A má k nim tak blízko . . . . jen co by ruku natáhl . . . . nic víc . . . . A byl by šťastným na celý život . . . šťastným a bohatým jako kdokoliv, kdo také za to nemůže, narodí-li se v paláci či někde v podkroví . . . Ubožák pocítil v srdci palčivý osten. Hle, někdo, jak je šťastným, po celý svůj život, už v té měkké, drahé kolébce . . . a roste uprostřed samého přepychu, chodí v nádherných šatech, po měkkých kobercích, vykrášlenými salony, jezdí v ekypáži, má sluhy, zámky, parky, divadla, koncerty, slávu, lásku, lesk, řády . . . a jiný, kdo narodí se třeba v tutéž chvíli, s tímtéž tělem, s tímtéž srdcem, které dovede milovat i nenávidět, s toutéž duší, která dovede cítit hrdost i příkoří, bolest i vášeň, vše, vše . . . jiný, kdo narodí se o tři kroky dál, celý svůj život jde v nouzi a smutku,

bez radosti a bez lásky, mívá hlad, umírá vysílením, hyne mrazem . . . A proč je to tak, proč? pomyslil si písařík. To není spravedlivé, přemítal, a bylo mu, že to musí vykřiknouti daleko, hlasem velikým, aby to slyšel každý. Což může někdo za to, že narodí se jako žebrák, aby pořád, pořád jenom trpěl a umíral sto a tisíckrát — a může za to ten, kdo narodí se jako dítě, na něž čeká ráj už na zemi, vše krásné, nač si člověk jenom pomyslí . . . . Kdo tedy volá do života žebráky i pány, lidi zdravé i mrzáky, kteří rodí se třeba s jednou rukou, s jednou nohou, hluší, slepí, bez řeči, s trpasličím tělíčkem a velkou, neforemnou hlavou starého, ošklivého člověka . . . Ubožák byl si náhle vědom vlastního zkřiveného těla a pomyšlení to snad poprvé v životě leželo na něm jako těžký, olověný balvan . . . Ta hrozná myšlénka, to: jsi hrbatým, jsi mrzákem! — nikdy před tím neozvalo se v něm s takovou intensivností jako nyní . . . A kolem něho šumně a hlučně, bez cíle a zastavení přecházely ty nesčíslné davy elegantních a bavících se lidí. Vše bylo jako pestrá výstava moderních kloboukå a kloboučků, kabátů, pláštíků a šatů, zněl hovor a smích, pozdrav a děkování, mluvilo se o šatech, o divadle, o koncertech, o mladých i starých dámách i pánech a bylo možno zaslechnouti jednotlivá slova a úryvky z rozmluv o volbách, o plese, o slečně, která se má vdávat — a bůh ví, o čem se mluvívá na těch procházkách, kde alespoň zdá se všechno býti tak bezstarostným, klidným a šťastným . . . Zde neuvidíte ničeho, co by rušilo váš rozmar a co by vám bránilo alespoň tvářiti se spokojeně. Kolem lákavých skladů, jichž zářivé světlo padá do tváří lidí, vše kráčí dál a dál . . . Pod roztomilým, hezkým kloboučkem zamihne se vám hezounká, milá hlavička dívčí, na okamžik zableskne byť jediný paprsek usmívavých, krásných očí a šťastným udělá vás letmý, plachý a okouzlující úsměv, sklonění hlavinky, poznámka jako maně pronešená — a půvabný zjev, který se vynořil z davu ostatních lidí, zaniká v něm opět, ale v duši vám nechává divné nějaké kouzlo, sladké teplo, úsměv, záři, vzpomínku . . . A mezi tím před mladými matinkami a se svými chůvami jako rej drobných motýlů mihají se malé, krásné děti s kučeravými, dlouhými vlásky, v elegantních šatičkách, s hezounkými čepičkami a kloboučky na kadeřích, s krátkými sukénkami a tmavými punčoškami na batolících se drobných nožičkách — štěbetající, hezké a roztomilé tak, že musíte se s láskou a úsměvem za nimi ohlédnouti. Maličká, s pietou a drahým vkusem nastrojená děvčátka dorůstají tu na příští slečinky a slečny, jsou vědoma si toho, že jim vše sluší, a jejich štěbetání je tak bezstarostné, naivní a hezké . . . A mladí pánové s vysokými límci a světlými nákrčníky, s bezvadným střihem elegantních, moderních svrchníků a zimníků, se žlutými rukavicemi a s obličejem, který nechce nic, pranic . . . a starší pánové s vážnou tváří a vědomím toho, že jsou v životě vidět buď zásluhami, postavením či jměním, důstojníci s dlouhými šavlemi, které bijí o chamottky chodníků, herec, který je o sobě přesvědčen, že je polobohem, a divadelní kritik, který s obrovskou pentlí u skřipce a s nosem pohrdavě neseným chodí provětrávat svou nesmrtelnost, aby se mu do ní nedali moli . . . jak poznamenal jeho kollega z redakce . . . A mezi tím stále mihání se a hrčení ekypáží, fiakrů a drožek, lidé, kteří s kukátky chodí do divadel a jiní,

kteří tam jezdí v povozech svých i najatých, s premovaným sluhou na kozlíku a po boku krásných, plesově oblečených dam, jichž nádherná toiletta jako světlý oblak zamihne se ti velkým oknem povozu, který hrčí kolem... Pomžívá, nad hlavami promenujících otevírají se deštníky, vlhké dláždění podivně leskne se proti lucernám, davy poněkud řídnou. Lidé uchýlili se domů, do teplých příbytků, do skvělých elegantních kaváren, do svých restaurací, do několika divadel, kde kulaté, měkké dívčí rámě tak půvabně, tak svůdně vypadá opřeno o stěny lože... Na sceně tanečnice ustávají v šíleném, svůdném reji svém, ustává hudba i zpěv, opona padá, v hledišti se vyjasní a zaznívá bouře potlesku, šermuje se kukátky a odchází do foyeru, kde se chřestí vějíři a šustí látkami drahých, těžkých šatů, blýská šperky a duchaplností a kde letmo se někdo usměje a ten úsměv znamená jinému tak mnoho, tak neskonale mnoho...

„Otrapo, darebáku,“ náhle zavznělo a zamyšlený písařík trhnul sebou jako probuzený náměsíčník. Nechápal, co se s ním děje, nevěděl, kde stojí a co tu dělá. „Otrapo, ohavo,“ křičela jakási ošklivá a stará ženská, a písař viděl, jak ženská ona tluče do hlavy člověka, který byl bez kabátu, bez čepice a před sebou měl modrou zástěru.

Nevěda jak, dostal se Kilian po Příkopech až na Poříč a stal se tak svědkem onoho výjevu, na který udiveně se díval. Kolem ženy a muže záhy nahrnul se dav lidí, voláno po strážníku a třicaterými hlasy rokováno. Muž byl opilý a upadl na dláždění. Žena plakala a naříkala. Zvedli jej. Stál sotva na nohou a po levé tváři, zamazané blátem, tekla mu z rány na čele krev.

„Co se stalo? Prosím, s cesty, pánové,“ volal přikvapivší strážník, rozhrnuje oběma rukama dav a dera se ku předu.

Žena začala v pravém slova smyslu vřískat; snad se bála o muže, aby nebyl zatčen. „I nic se nestalo,“ křičela přese všechny, „opil se a my nemáme doma co jíst, já si otrapu sama dovedu domů, jenom —“ a hlas její stával se plačtivějším, „pro Krista pána, lidičky, se rozejděte, ať se nestane neštěstí, muž je prchlý a mohl by... pro Kristovy rány, já nešťastná, nešťastné děti...“ naříkala žena a zalomila rukama nad hlavou.

Strážník chopil se opilého a potlučeného muže za levé rameno a strkal jím ku předu. Davy mezi tím rostly a zacpaly téměř celou ulici. Z Karlína přijíždějící vůz tramwaye musil zastaviti. Strážník napomínal k rozejití se, křičel a rozkazoval, kočí pískal a volal. Davy rozestoupily se jen zvolna a utvořily úzkou uličku, jíž kočí namahavě a stále hulákaje provedl do vozu zapřažené koně.

Kilian, který na trapný pouliční výjev, sehraný v několika málo okamženích, se díval jako ze sna, byl náhlým rozdělením zástupu stále vzrůstajícího chvíli bezmocně zmítán a dostal se až k opilcově ženě, která se hlasitě rozplakala. Mimovolně sáhnul do kapsy a dal jí téměř vše, co měl u sebe. Bylo toho několik desetníků a nějaký krejcar, něco přes půl zlatého. Žena tupě se na něho podívala. Najednou jakoby se byla na něco rozpomněla, vztáhla chvatně ruku a několikrát opakujíc „zaplať pánbůh,“ chtěla písaři zlíbat ruku. „Děti nejedly jak včera odpoledne,“ pravila a hlas její nebyl více protivným.

Strážník podíval se v tom na Kiliana, který si vzpomněl na zdvihnutý Irmin šátek a začervenal se.

Opilý stíraje si levým zamazaným rukávem s obličeje krev, zavrávoral a něco blabolil mezi zuby.

„Ku předu," pobízel jej strážník. Opilec chtěl si sednouti. Někdo v zástupu hlasitě se rozesmál. „E, pojďme," řekl někdo, „nebo zmeškáme začátek."

„A co chceš. Tohle je také komedie, třebas ani ve Variété se tak nezasměješ. A ostatně „zlatá moucha" vystoupí myslím až někdy ku konci," zněl hlas a mizel v šumu rozcházejícího se zástupu.

Písař, slyše jmenovati Irmu, zarazil se. Ohrnul mimoděk límec kabátu, v němž zmizela poškubávající sebou brada, a šel se svěšenou hlavou dál. „Zloději," opakovalo mu opět svědomí.

Ženino vřískání, nyní zase už protivné a urážející, vzdalovalo se více a více. Opilý chvíli mručel si cosi, co jindy mohlo býti snad písničkou. Lidé se smáli a ohlíželi se za nimi. „Pozor," křičel přijíždějící drožkář, druhé „o" protahuje do nekonečna. Dáma jedna, která vběhla koňům téměř ku hlavám, pronikavě vzkřikla.

Svědomí písařovo ozvalo se zase. „Jednal jsi šlechetně," říkalo mu. „Co jsi mohl dělat? Je politování hodná, ubohá a má několik dětí a muže, který se opíjí — co dělat?" opakovalo. „Dal jsi jí všechno, co jsi měl." V srdci písařově rozhostil se blahý pocit člověka, který právě vykonal dobrý skutek. „Všechno, co jsi měl," napadlo mu opět a blahý onen pocit mizel. „Irma vystoupí teprve ku konci," opakoval v duchu slova neznámého. Nyní byl si jasně vědom toho, proč v myšlenkách zabrán, mimovolně došel na Poříč. Byl si toho vědom, ale bál se přiznati se sám sobě, tak bylo mu to neobyčejným: chtěl, musil ji viděti, ne na ulici, ale v divadle, na podiu a na hrazdě, když —

Nerozhodně se zastavil. Sáhnul do levé kapsy u spodků a vytáhl desetník se dvěma krejcary. Bylo to pro dnes celé jeho jmění.

Začalo opět poprchávat.

On stál nerozhodnut, krče ramenoma, potrhávaje bradou a svaly kolem úst. Směr deště obracel se po větru a šlehal mu do obličeje. Ruce zábly písaře i v kapsách.

„— — jsem neviděl krásnější," říkal někdo vyhýbaje se písaři do jízdní dráhy, jda chvatně a mluvě ku dvěma pánům, mezi nimiž kráčel. Krajní na pravo nesl v ruce kukátko. „Když sedí na hrazdě, zdá se vám, že —" mluvil a ostatní uniklo písaři ve větru, který byl by mluvícímu obrátil málem deštník.

„Jdou do divadla. Je tam snad půl Prahy k vůli ní," pomyslil si písař a napadlo mu, že není člověka bídnějšího nad něho. Litoval, že sám nevěda proč, dal cizí ženské celé jmění, to, zač musí téměř celý den psát . . . „co mi bylo po ní?" řekl si a v tom už se zastyděl. Vzpomněl si na to, jak ještě dnes večer, před oním klenotnickým skladem v Ovocné ulici, myslil si na to, jak by on byl asi rozdělil mezi lidi štěstí i bohatství . . . a teď je mu líto, že ubohé, nešťastné ženě, jejíž celý život je utrpením a peklem, dal několik krejcarů, aby se její děti zase na den mohly najíst . . .

„Ah, co lidí dnes nejí, probůh, co lidí dnes nejedlo!“ řekl si v duchu a on, který se narodil a rostl v bídě, snad poprvé dnes pocítil celou tu hroznou tíhu neštěstí a bídy, když vzpomněl si, jak v okamžení tom, kdy tisíce, miliony lidí chudých a nešťastných umírá, hyne, trpí až k zoufalství a bez pomoci svíjí se na nečistých cárech společného lůžka... jak v okamžení tom jiní tleskají paňácům, tanečnicím, zpěvačkám... a smějí se do sladkého šveholení krásných, překrásných žen, do mámivého jich šeptání, do šumění vína a praskání sladké paštiky...

Zamyšlený písařík pojednou se zarazil a stoje nepohnutě dlouho díval se před sebe.

Odbočiv s celým proudem lidí z karlínské hlavní třídy v pravo a jda kolem vysokého litinového plotu, kterým ohraničen je karlínský sad, spatřil pojednou v ulici na levo velkou osvětlenou tabuli bílého skla s černým, velkým nápisem: „Théâtre Variété“.

Dvě ta slova účinkovala na písaříka téměř magneticky. Díval se mlčky a jako u vytržení na skleněnou, osvětlenou tabuli, která byla umístěna nad podjezdem divadla.

„Tam je ona,“ projelo mu duší a zároveň hrozně rozčililo jej pomyšlení, že tolik těch očí ji tam uvidí... Žárlil na všechny, kteří houfně chodili kolem s kukátky v rukou a on, trpaslík, byl by s chutí rázem skolil každého, kdo vyslovil to jméno „Irma“. A jméno to, jako by začarováno a čarujíc, leželo na všech ústech, mluvili o ní všichni, „Irma, Irma,“ říkali a nenapadlo jim ani z daleka, jak jediné to slovo vždy bodne a bolí tu zuboženou, směšnou figurku advokátního písaře...

A on postavil se k podjezdu a očima téměř hltal všechny, kdo bezstarostně, veselá slova i smích na rtu, chodili do vnitř, tam, kde zdálo se mu, že jest jeho zapovězený ráj...

Neměl skoro ani krejcaru, a myšlenka, proč cizí té ženské, ženě lecjakéhos opilce, dal to, zač nyní mohl jíti do divadla a viděti ji, ta myšlenka stále, s houževnatou neústupností vracela se k němu, nalévala mu do duše jed hořkosti nikdy nepoznané a do očí tlačila mu slze, kterým se darmo bránil. To, co myslil, bylo mu nevýslovnou trýzní a mukou. Stál chvěje se zimou a rozčilením. „Irma“ řekl opět někdo jda kolem a on byl by si hlavu rozbil o stěnu. Poznal v té chvíli jasně, že dnes dovedl by i krásti, státi se zlodějem k vůli tomu, aby mohl do divadla...

Nevěděl a neptal se po tom, odkud ta myšlenka se v něm béře; věděl pouze, že je chudý a že by sta a sta lidí nepoznalo, kdyby náhle měli o něco, jen o několik desetníků méně... Není to tak těžké... natáhne se pouze ruka... ano, pouze to jedno, jediné vztáhnutí pravé ruky... bože, jak je to lehké a zároveň strašlivé... a ne strašlivé, pouze nebezpečné... a něčí tobolka byla by jeho... jeho, opravdu jeho — jako jeden šáteček, který býval její... Ona to nepozná, což jí je o pouhý šátek... a tam ti by třebas také nepoznali... což těm lidem bohatým a veselým o jedinou tobolku, snad o několik zlatých, které by jiného spasily...

Bylo k osmé hodině večerní a Kilian mimo vše, co jej mučilo, počal cítit i hlad.

Ze vnitř divadla ozvala se hudba, zněla vesele a jako výsměšně, písaři se alespoň zdálo, že ve valčíkovém tom rythmu vyzníváproň ironický, pohrdavý smích.

U podjezdu zastavil fiakr, kočí střelhbitě skočil s kozlíku a cylindr maje v levé ruce, otevíral dvířka.

Z fiakru vyskočil bledý a hubený mladíček v uniformě husarského kadeta. Pod červenou čapkou beze stínítka byly vlasy po skráních sčesány do širokých šístek, na hořením retu mladíčkově tmělo se prvé chmýří. Za kadetem vyskočil asi šestadvacítiletý elegán v cylindru a dlouhém, šosatém zimníku, jenž při skoku dole se odhrnul, chlubě se červenou hedvábnou podšívkou. Kadet odhodil cigaretu a elegán podával do vozu ruku dámě, jejíž malá nožka objevila se na stupátku. Dáma měla na obličeji bílý závoj, který zvyšoval půvab mladičkého obličeje. Na sobě měla černý atlasový kožíšek v podobě pláště, nedbale přes ramena přehozeného, že bylo viděti stepilou její postavu v tmavohnědých, elegantních šatech.

Vrátný v divadle hluboce se kloně a smekaje čepici se širokým zlatým páskem, otevíral skleněné dveře do průjezdu.

„Asi v deset hodin pojedeme zpět," řekl elegán kočímu německy, nasazuje si monokl.

„K službám, milosti," řekl kočí, hluboce a nemotorně se klaně.

Husarova šavle zařinčela o schod, dáma zavěsila se v rámě eleganovo a všichni tři zmizeli uvnitř divadla. Mluvili spolu francouzsky.

Když jich nebylo více slyšeti, služební duchové pohlédli na sebe a usmáli se. „Přivedla na mizinu pouze letos tři, tohle bude čtvrtý," řekl kočí a vytahoval z kapsy doutník. „Ale hezká je," dodal a škrtnul sirkou o kabát. „A utrácet umí také, panu hraběti alespoň nezadá. Ani by nikdo neřek, že ještě předloni byla pouze chudičkou vychovatelkou — co je, co je?" dodal rychle, spatřiv, že billetář kvapí k vozu.

„Pan hrabě zapomněl tu kukátko," řekl oslovený otevíraje vůz a hledaje v něm. „A, tu je," řekl a ušklíbnuv se na fiakristu i vrátného, dodal tiše: „Tatínkové mohou mít z mladých pánů radost. To zas bude dluhů a směnek, pánbůh dobrou noc," smál se a zmizel v divadle. —

Koně sebou trhli a byli by málem vrazili do Kiliana, který přecházel kolem nich. Kočí skočil k nim a trhnul opratí. „Což jste slepý?" osopil se na písaře, provázeje slova ta rázným, jen fiakristům vlastním zaklením, jehož vychrlil hned celou spoustu.

Zahanbený písařík neodpověděl. Sklonil mlčky hlavu a odcházel.

Zkřivená jeho figurka mizela ve tmě a v mlze.

Kočí zapálil si znovu doutník a díval se do ulice. Vítr chřestil skly luceren a déšť, který v drobounkých, nepatrných krůpějích mžil po celý večer, padal nyní k zemi hustěji a hustěji....

* * *

Druhý den, v který se opět vyjasnilo, nastala v předsíni divadla Variété záhy po sedmé hodině večer skutečná tlačenice, strkání a šum, kterému jen s těží odpomáhalo stálé napomínání dvou policejních stráž-

níků s komisařem. Pokladna byla v pravém slova smyslu obleháua, dostati lístek a vyjíti z té vřavy s celým kabátem a nezmačkaným kloboukem, bylo téměř divem.

Celá massa lidí houpavými vlnami stále zmítala se na pravo, na levo, v před i nazad. Místo před pokladnou není chráněno jak jinde bývá zábradlím, tvořícím uličku zšíří člověka; zde pokladna obléhána současně se všech stran a bylo-li těžko dostati se k ní, bylo s lístkem v ruce proti celému proudu lidí, tlačících se ku kase, dostati se od této téměř nemožností. Komu se to konečně po dlouhém namahání podařilo, byl spocen, udýchán, znaven a mohl se mníti šťastným, nechybělo-li mu kus kabátu, nebo nechytila-li se mu kde šňůrka u skřipce či řetízek od hodinek za knoflík sousedových šatů.

„A kam vy také se hrabete, maličký?" houknul si hranatý padesátník s neobyčejně tlustým krkem na maličkou, zkřivenou postavu človíčka, který statečně, šermuje oběma rukama, prodíral se klubkem lidí. Jeho oči svítily, tváře plály ohněm a mokré vlasy byly přilepeny na čele a skráních. Brada jeho sebou stále poškubávala, což u tlustého pána, který se naň díval, probudilo náhlou veselost.

Maličký ten byl Kilian . . .

Pohled zářících očí jeho byl plachý a bojácný, což divně kontrastovalo se slavnostním výrazem obličeje.

Když prodral se na prostranství jen poněkud volnější, nesa u vítězoslávě v pravé ruce lístek do přízemí, byl by málem omdlel: Zatočila se mu hlava a on musil se zachytiti rukou o stěnu, aby neklesl. Dýchal těžce a nohy se pod ním třásly.

Konečně se trochu vzpamatoval a podíval se kolem.

Byl v podlouhlém vestibulu, kde nejdříve všimnul si na levo ode vchodu dvou velkých zrcadel, mezi nimiž byla červená portiera, zastírající vchod do přízemí divadla. Právě naproti oběma zrcadlům byly dvoje veliké dveře s neprůhledným sklem a mezi zadními dveří těch a druhým zrcadlem byl bíle natřený cukrářský buffet, obstoupený několika pány a dámami. Ode vchodu v rohu na levo byla dřevěná šatna, v jejímž otevřeném okénku časem objevila se sličná hlava mladého děvčete, garderobierky. „Hezká," pomyslil si mrzák a dodal v duchu: „Škoda jí."

Podíval se ještě jednou na ni a učinil takový pohyb rukou, jako by chtěl se vysvléci ze svého převlečníku. Ale napadlo mu, že má vespod kabát ošumělý a starý, proto si pouze převlečník zapnul, narovnal a přetřel pravou rukou na prsou, nadzdvihl klobouk, přihladil si zpocené, dlouhé vlasy, učinil několik kroků, zastavil se a odhrnul portieru.

Stanul polo zmámen.

„Lístek, prosím," řekl mu premovaný billetář.

Kilian ostýchavě a uctivě odevzdal mu lístek.

„Je libo program, kukátko?" říkal po zvyku vychrtlý člověk, nachýlený stále hlavou a prsoma ku předu. Ale všimnuv si chudobného zevnějšku nového hosta, obracel se rychle k několika důstojníkům, kteří okázale hřmotíce šavlemi vstupovali za hlasitého smíchu.

„Je libo program, kukátko?“ odříkával čahoun po německu, jda za důstojníky uličkou mezi stoly.

Kilian stoje u vchodu, viděl nejprve neurčitou směsici světla a hlav, bílé ubrusy a sta párů očí.

Šel krokem, jakým se nikdy nechodí, kolem obsazených stolů. Bál se něčeho neznámého a nevěděl, kam by dal oči. Na štěstí našel osamocené místečko za sloupem galerie, kam se posadil, těžce si oddechnul a podíval se kolem.

Pohleděl na oponu. „Odtamtud vyjde ona,“ pomyslil si, narovnávaje dlouhé mokré vlasy. Bylo mu nesnesitelné vedro mezi těmi lidmi; on, který nechodíval do hostince, do divadla, nikam, cítil se tak hrozně stísněným, ano nešťastným zde, kde myslil, že každý se podívá na něho jako na vetřelce, jako na pobudu, nebo že někdo přijde a pohlédna na ošumělý jeho zevnějšek, šetrně zašeptá mu, aby se vzdálil, a vyvede jej ven, nešťastného, zdrceného, zahanbeného . . .

Čtyři velké lustry, plné skleněných koulí a ověšených tretek, zdály se mu jako hořící, září sálající věnce, visící mezi zemí a stropem, na němž vymalováno plno divně oblečených a primitivně kreslených figur.

Celé obrovské hlediště divadla, přízemí se svými pokrytými stoly, lože vylepené červeným sametovým papírem, i galerie proti jevišti daleko prodloužená, se řadami sedadel amfitheatrálně vystupujících, vše vyprodáno bylo do posledního místečka. Lože jako všude plnily se naposled, galerie zdála se plna k umačkání.

Mimo několik loží v prostřed obrovského, prodlouženého polokruhu zůstaly i dnes neobsazeny obě velké postranní, hluboko do hlediště vystupující a červeným zaprášeným sametem dekorované lože, z nichž jedna určena pro členy panující rodiny, druhá pro místodržitele.

Dozněl valčík, jejž dirigoval kapelník, obrácen k obecenstvu. Kilian se obecenstva bál a díval se na kapelníka, který měl na fraku stužku nějakého řádu, při dirigování zmítal celým tělem a stále až protivně koketoval s někým v pravé řadě loží.

V obecenstvu rozpoutal se hlasitý hovor, při hudbě utichlý. Společnost několika židů, sedících blízko Kiliana, činila tohoto nervosním. I hosté od několika bližších stolů obraceli se na ně.

Zavzněl zvonek. Vřava utichla. Lampy před jevištěm zasvítily jasněji, opona byla vytažena. Světlo v lustrech bylo utlumeno.

S levé strany kulis mihl se dívčí zjev, oblečený v lehounké krátké šatičky, které se chvěly jako obláček. Několik pánů zatleskalo. Kapelník dal znamení, výstřední subretta rozpustile utřela si nos prsty levé ruky, usmála se na někoho a začala zpívat. Kilian jí nerozuměl. Zpívala francouzsky. Mrzák díval se na ni a chvěl se navzdor tomu, že divadlo bylo vytopeno.

Náhle setkal se s očima dvou sousedů, kteří dívali se na potrhávání jeho brady a zastyděl se. Zpěvačka dozpívala, uklonila se v hluboce vystřiženém živůtku a odtančila za kulisy. Kilian, který seděl v přízemí na pravo, blízko jeviště, spatřil, že za kulisou rozpustile padla do náručí člověku, který s kloboukem na hlavě seděl tak, že s celé pravé strany hlediště byly chvílemi vidět jeho dlouhé nohy.

Zpěvačka přestala se Kilianovi líbit a když po vyvolání přidala ještě rozpustilou jakousi píseň, které se někteří smáli, nedíval se více na ni a mračil se.

Kdo by se byl na něho podíval, byl by z očí jeho vyčetl zimničnou nedočkavost. Vrtěl sebou na židli a při následujících číslech programu snad už nevěděl, co se na jevišti děje.

Viděl tam nějaké malé děti, z nichž nejmenší bylo asi tříleté, jezditi na biciklech, viděl, že děti při jízdě skáčí druhému na ramena, že chlapec asi osmiletý, kterému na krku sedí tříleté dítě, jede o jednom kole po navaženém prkně, že monociklu drží se pouze jednou rukou a obratně ze zdviženého konce prkna přesmekne se na podlahu, kde pokračuje v effektních evolucích, kterým obecenstvo jásavě tleská — ale všechno to táhlo osamělému diváku kolem očí jako sen. Díval se na všecko jako vyjevený a zdálo se, že buď ničeho nechápe nebo že ho nic z toho všeho nezajímá.

Po chvíli slévalo se mu před očima všecko v jediné chaos a v uchu mísily se mu tony hudby, písně zpěvaček, vtipy šašků, hovor a volání obecenstva, zvuk sklenic a talířů, přešlapování a zvonění v jediný divný šum, jako když v dáli přebíhá bouře, hučí vítr a šumí les — — vše byla divná, nepoznaná a nesouvislá vřava, vše bylo jako šero, ne světlo a ne tma . . . ale nade vším zdál se Kilianovi ležeti mrak, chmura, která se protrhává, řídne víc a více, osvětluje se po krajích, prostupuje se jako lehká mlha, z které noří se žena opojné krásy . . .

Někdo na jevišti produkoval se na hrazdě a spadl. Na prknech jeviště hlava jeho temně zaduněla. Obecenstvo lehce vykřiklo a vstávalo ze svých míst. Akrobat, chvilku omráčený, vstal a dosti nemotorně se uklonil, hloupě se usmívaje. Nic se mu nestalo. Alespoň se tak tvářil a v obličeji jeho zračil se stud. Snad by mu bylo bývalo milejší, kdyby ho pro dnes byli odnesli. Nestálo to ani za leknutí obecenstva, jež kapelník při spuštěné oponě rychle konejšil otřepaným valčíkem vlastní skladby.

Několik dam vstalo a odešlo.

Po chvíli se obecenstvo utišilo. Zraky diváků v přízemí obracely se vzhůru.

Premovaní sluhové postavili se na několik míst, opona zvolna se vyhrnula a na jevišti objevilo se několik dělníků.

Ve výši loží ozvalo se chřestění. Dělníci na jevišti táhli vší silou od protějších loží sbalenou tam ochrannou síť, kterou na dvou drátěných lanech za pomocí premovaných sluhů napínali nad hlavami obecenstva sedícího ode vchodu řadou k jevišti.

Někteří z hostí těch povážlivě kroutíce hlavami, změnili svá místa, jednak, že i pod ochrannou sítí necítili se dosti bezpečni, jednak, že chtěli lépe viděti.

Na síť, táhnoucí se středem sálu nad modravým dýmem doutníků a cigaret, položen byl silný kaučukový koberec zšíří dvou metrů. Koberec ten se sítí byl natažen až k jevišti, i nad obracejícími se hlavami hudebníků v orchestru.

„Irma, nyní přijde Irma," chvělo se od úst k ústům.

Kilian se zachvěl hledě do výše nad sítí. Zatočila se mu hlava při pomyšlení, že by Irma vyšplhala se až tam, do té závratné, nebezpečné, hrozné výše, vysoko, vysoko nad hlavy diváků . . .

Nahoře se stropu porůzno viselo několik hrazd na dlouhých provazech, jiné dvě hrazdy, jsoucí od sebe nejdále, jedna k jevišti, druhá nad ložemi u vchodu, zachyceny byly u dvou stupátek proti sobě na pevných latích přidělaných, odkud dolů do přízemí musil být pohled závratný. Provazy zachycených tam hrazd tvořily k pevné hrazdě, umístěné ve středu téměř pod stropem, odkud vybíhaly, veliký, těžký oblouk. Od obou krajních stupátek visely tenké provazy dolů k síti. V prostřed stropu mezi provazy obou hrazd visela hrazda pevná, nepohyblivá a mezi ní, která byla nejvyšší, a mezi oběma stupátky, které byly o několik metrů níže, visely dva páry kruhů.

Obecenstvo zdály se nemálo zajímati všecky ty velké oblouky i rovné linie volně visících provazů, na nichž produkovati se měla „zlatá moucha".

V přízemí někde dole u jeviště ozvalo se zatleskání, jímžto rázem otřásal se celý dům, kterým byl dříve proletěl šumot úžasu a obdivu.

Oči všech upíraly se na jeviště.

Z tohoto bylo asi vidět úžasné množství párů kukátkových skel, jakož i nesčíslné množství mihajících se a tleskajících rук.

Dámy rozevíraly vějíře a svívaly si chlad na čelo a skráně.

V tom domě plném k zadušení bylo skutečně zapotřebí příjemného ovanutí vějířem . . .

Kilian zbledl, zarděl se, vstal a odložil právě zapálený doutník, který snad po čtvrt letě dnes opět si koupil. Figura jeho, ztrnulá a křivá, činila v tom okamžení dojem nesmírně komický . . .

Na jevišti, stojíc u spuštěného provazu a shazujíc červenou draperii s překrásných ramen, klonila a usmívala se Irma, jejíž nádherná postava v ustrojení atleta čarovnými formami svými, na něž přiléhal modrozelený, světélkující hedvábný trikot, v pravém slova smyslu oslňovala a opíjela.

Každá linie tohoto těla byla okouzlující, od překrásného, nahého, zarůžovělého krku, který mizel v těsně přiléhajícím, bleděmodrém hedvábí trika, pod nímž bouřlivě oddychovala plná krásná ňadra svůdné ženy; od krásné, měkké kontury plné ruky až po chodidlo krásně modelované nohy, obuté ve vysoké, šněrovací střevíce barvy žlutobělavé —: vše na té divné ženě bylo omamné, hřející, opojivé, rozechvívající, sladké a rozkošné . . .

Kilian letmo vzpomněl si na obrázek její z ulice, kde bázlivě se díval drahým jejím toilettám . . . tato krása, to bylo víc, neskonale více, nežli jen z daleka tušil v samotářských snech, s tím srdcem dítěte, jakým až dosud zůstal . . .

Zachvěl se před netušenou její krásou, která svírala mu srdce a hnala mu všechnu krev do hlavy, jež div že nešílela . . .

Postava velké, plné, krásné ženy, jíž u nohou ležela spadlá ohnivě rudá draperie, stála tu nevyzývavá a přece vítězící, prostá a přece vznešená, bohyně a přece žena, ďábel a zase bůh, s krásným a velkým okem, s hrdým, tajuplným čelem, s gesty královny i otrokyně, s tvářemi, které

planuly krásou i nachem, s plnými a přece drobnými ústy, která se sladce, vítězně a pokorně zároveň, jako pro diváky a jako pro sebe usmívala . . .

Oči umělkyně zářily, nebylo tam protivné nestoudnosti jezdkyň z cirků ani pokrytecké cudnosti divadelních princezen.

Pohled její byl šťastný a zářící, jako u mladého děvčátka, kterému prvně řeknete, že je krásné. Stála tam klidná jako modro nebe a zase neklidná jako záře briliantu . . . Byla krásná, věděla to, věděla, že vystoupení její elektrisuje, ji to těšilo, byla šťastna proto, že se líbí: to bylo vše, — bez affektované radosti i skromnosti, bez nároků a vládnouc vším . . .

Čelo její zářilo štěstím. Hlava její zářila drobnými kadeřemi krátkých zlatých vlasů. Ústa její se usmívala, každá linie tohoto těla byla harmonií, souzvukem tonů i barev, každý pohyb oslňujícího těla byl básní, vřelou, hlubokou, vášnivou a hřející básní, která chladným nechati by mohla jen člověka úplně zkaženého, nebo idiota.

Potlesk ustál, Irma usmívajíc se vystoupila pravou nohou na příčku lehkého žebříku, po němž v mžiknutí vyšplhala se k ochranné síti, skákajíc jako laňka po nataženém koberci.

Ustal i hovor všech, v divadle bylo úplné ticho, jen s tajeným šeptáním, které podobalo se šumění větru po klasech vzdálené stepi.

Nikdo téměř nedýchal a nastalo ticho takové, že bylo slyšeti někde u dveří cinknutí nože či vidličky, která spadla na zem.

Oči všech upřeny byly na podivnou ženu, která s báječnou mrštností a elegancí v okamžiku vyšplhala se po volně visícím laně na stupátko, jež jako hrazda připevněno bylo nahoře téměř u stropu.

Zkřížíc nohy podívala se umělkyně dolů na obecenstvo, jemuž oběma rukama posýlala hubičky.

Na stupátku, nalezajícím se na protilehlé straně hlediště, objevil se v tomtéž okamžiku akrobat, který byl vystoupil na jeviště za Irmou a jemuž asi málo kdo byl věnoval pozornosti.

Stáli nyní oba v závratné výši proti sobě a oba pravou rukou uvolnili visuté hrazdy, připevněné k železné tyči, na jakých visela obě stupátka.

Obě hrazdy na dlouhých lanech opsaly hledištěm, vysoko nad sítí, veliký, táhlý oblouk, potkaly, minuly se, umělkyně chytila hrazdu akrobatovu a on její, mžiknutím se zase obě hrazdy mihly a Irma i akrobat vyměnili svá místa.

Ve chvílích následujících nepřestávalo obecenstvo tleskati, hrazdy se mihaly, létaly sem a tam a Irma usmívajíc se děkovala hned z té, hned z opáčné strany ohromného hlediště.

Byla to hra linií a forem, že z diváků chladným nezůstal ani jediný; krásné Irminy ruce a nohy dělaly téměř divy, kmitaly se, zářily bělostí a oslňovaly elegancí, leskly se hedvábím a okouzlovaly konturami, dráždily a omamovaly čivy diváků, jako je omamuje sladká, kouzelně krásná melodie, nyjící a prochvělá, vášnivá a sladká, poslouchaná někde venku, v samotách, na březích řeky za májové, měsíční noci . . . .

Stáli ve výši, nedaleko stropu, proti sobě, Irma i akrobat. Ona měla ruce i nohy zkřížené, lehce a volně opírajíc se ramenem i hlavou o železnou tyč, jaké nesly obě ve výši upevněná prkna.

Ti, kteří dívali se lepšími kukátky, viděli, že bezvadná kontura zkřížených Irminých nohou se lehce vlní; chvěla se unavením a rozčilením, které, možno-li, činilo ji ještě krásnější. Tváře její jen hořely, oči se sladce přimhuřovaly a krásná ústa se lehce pootevřela, jako když člověk s rozkoší, šťasten a svoboden volně dýchá na horách...

Po chvíli se oba vzpřímili a v tom už prázdná hrazda akrobatova opisovala velký oblouk, oběma rukama Irminýma pak odstrčena letěla zpět a znovu hozena akrobatem ocitnula se opět u Irmy, která v tom se jí chopila, rychlostí blesku celým tělem kolem ní se otočila a v tom už stojíc pevně vedle akrobata, skokem opisovala tutéž dráhu opáčným směrem zároveň s akrobatem, — vše stalo se téměř okamžením. Po evoluci té, opakované ještě několikrát, ocitla se Irma opět na svém místě, sama, chvějíc se a sklízejíc s vděkuplným úsměvem bouřlivý, nekonečný jásot diváků...

Na štěstí byla pozornost obecenstva poutána jinam, než ku zbožňovateli „zlaté mouchy". Kdyby se byl někdo z diváků blízko sedících podíval do jeho tváří, byl by jistě býval pojat útrpností ku člověku, o něhož jakoby se pokoušela epilepsie. Tváře jeho byly téměř mrtvy a chorobná jeho postavička oddychovala tak, jakoby v příštím okamžení měla skáceti se na zem.

Doutník, jejž nemotorně svíral v pravé ruce, dávno vyhasl.

Sklenice obyčejného piva, kterou sklepník na začátku představení před divného hosta postavil, stála ještě nedotknuta. Kilian vůbec píval zřídka kdy, druhá sklenice už byla by jej opila.

Byl tak rozčilen a zabrán v myšlénky, že ani nespozoroval, že naproti němu usedl si mladý pán velice elegantního zevnějšku. Kdyby byl zbožňovatel „zlaté mouchy" měl jen trochu smyslu pro to, co dělo se na zemi kolem něho, byl by mu býval zkoumavý pohled neznámého elegána nepříjemným. Pravá ruka mladého pána ležela na stole a prsty lehce bubnovala po sklenici. Levou opřel si elegán o lenoch rákosové židle. Obě ruce ozdobeny byly několika nápadně velkými prsteny. Host bubnuje zakrýval prsty svými pravý svůj palec, jehož polovice až ke kloubu scházela. I v obličeji mladého pána byla jízva na první pohled dosti nepatrná, která zasáhla levou stranu nosu a táhla se přes hoření ret, nechávajíc na něm úzkou mezeru v pečlivě navoskovaném černém knírku. Brada a tváře byly oholeny patrně teprve před chvílí; byloť na nich ještě znáti napudrování. Pátravé oči ležely hluboko pod čelem, mezi nímž a hřbetem orličího nosu byla kontura zaříznutá hlouběji, než předpisuje běžný pojem o mužské kráse.

Když elegán přestával chvílemi bubnovat, hrála si ruka jeho dále na stole, jakoby po něčem hrabala.

Kilian hleděl stále vzhůru nad sebe. Pravá ruka jeho byla na prsou zastrčena za ošoupaný svrchník.

Oči jeho sálaly jakousi divnou odhodlaností, bázní, nadšením i strachem zároveň. Otevřené rty jeho se lehce chvěly.

Akrobat, chopiv se znovu létací hrazdy, opsal opět vzduchem velký oblouk směrem ku „zlaté mouše“, ale nedolétl k ní, nýbrž v kolenou se pověsiv nechal se klidně houpati, až hrazda zůstala viseti volně ve středu jeviště.

V tom i „zlatá moucha“ klečíc na hrazdě snesla se na uprázdněné akrobatovo stupátko, tam hrazdu pověsila k tyči, usmála se, poslala oběma rukama dolů do obecenstva hubičky a v tom už sama bez hrazdy skočila se stupátka, v okamžiku držíc se za obě dolů visící ruce akrobata, jenž hlavou dolů visel za hrazdu, kolem níž křečovitě skřížil svalnaté nohy.

V obecenstvu, které sledovalo odvážný skok „zlaté mouchy“ téměř nedýchajíc, ozval se jediný výkřik, jímž zavzněl pád nějaké prudce shozené láhve nebo sklenice. Hned na to ozvalo se volání, jež přecházelo v slavnostní ticho, když umělkyně s elegantní gracií vyšplhávala se po laně visuté hrazdy nahoru k pevné hrazdě, umístěné téměř u stropu, v závratné výši nad hlavami obecenstva.

V ohromné té výši zdálo se nádherné, atletické tělo „zlaté mouchy“ pouze tělem pravidelně rostlého děvčete.

Několik nervosnějších dam, které chvátila závrať pomyšlením, že by umělkyně v té výši mohla ztratiti rovnováhu, odešlo ven.

„Platit, prosím, račte platit, pánové,“ říkali dva tři sklepníci, chodíce kolem stolů. „Je poslední číslo programu.“

„Je libo platit, vašnosti,“ řekl vysoký sklepník stoje před Kilianem a děkuje za zpropitné jeho sousedovi, elegantnímu mladému pánu s jizvou na hořením rtu.

Písařík jako úsilím vyburcovaný z tvrdého spánku upřel na sklepníka tupě vyjevené oči a pravou ruku hlouběji ponořil za svrchník, sahaje do levé náprsní kapsy spodního kabátu pro tobolku.

„Jedna sklenice,“ šeptal ostýchavě klada na stůl novou, v půli složenou pětku. Oči jeho náhodou setkaly se s očima sousedovýma, jehož zdála se nová pětka velmi zajímati. Ruka mladého pána opět bubnovala po nedopité sklenici, ale oči jeho rychle a lhostejně svezly se ku dveřím.

„Sklenice piva, deset krejcarů,“ řekl sklepník s pohrdou dívaje se přes rameno spořivého hosta. „Neračte míti drobných?“ tázal se a „bitte, bitte, gleich,“ ukláněl se k vedlejšímu stolu, obsazenému několika židy.

„Nemám,“ řekl Kilian, nejistým okem dívaje se na sklepníka.

Ten sáhnuv pro velkou tobolku, kde měl papírové peníze, mrzutě dodal mu čtyřmi zlatovými bankovkami a nečekaje zpropitného nedbale rozhodil po stole ostatek stříbrňáků.

Mladý pán, obléknuv krátký moderní svrchník světle zelené barvy, tiše se vzdálil, sousedu svému se nepatrně ukloniv.

Kdyby byl Kilian za chvíli pohleděl ke dveřím, byl by spatřil tam dvě zkoumavé oči, které upřeně naň hleděly.

Ale zbožňovatel „zlaté mouchy“ neměl smyslu pro nic jiného, co nebylo Irmou.

Sklepníci byli s vybíráním peněz hotovi a v divadle opět nastalo hluboké ticho.

„Zlatá moucha“ oběma nataženýma rukama držíc se hrazdy bleskurychle celým tělem otáčela se kolem ní u veletoči, nad kterým diváku i méně bojácnému tajil se dech a stoupala krev ku hlavě. Nespočetná světla čtyř velkých lustrů hlediště ozařovala zlatem protkané, světélkující hedvábí fantastického jejího kroje, pod kterým chvěly se bájné formy vděkůplného ženského těla . . .

„Zlatá moucha“ pojednou mírnila se v letu, oblouky byly stále volnější a volnější, až unavena položila se se skříženýma nohama na hrazdu, levou rukou a zády opírajíc se o jednu z tyčí, na nichž byla hrazda upevněna.

Divadlem opět zabouřil potlesk.

Z prsou Kilianových vydral se hluboký a těžký vzdech, který by snad nebyl jiný, kdyby písařík sám byl si oddechl po hrozném, dlouhém veletoči tam ve výši, kam upřeně a bez dechu se díval . . .

„Zlatá moucha“ po chvilce opět se narovnala a v následujícím okamžení ležela křížem přes hrazdu, rukama mávajíc ve vzduchu. Ležela na znaku, hned hlavou, hned špičkou noh nížíc se nad propastí a přicházejíc z polohy vodorovné. To bylo už čiré hraní si života se smrtí.

Náhle zdálo se, že odvážná umělkyně už už tratíc rovnováhu padá . . . byl to jen mžik, nová evoluce: „zlatá moucha“ zachytila se hrazdy v kolenech a posýlala dolů obecenstvu celý déšť polibků oběma krásnýma rukama... mžik a zachytila se pouze špičkou levého střevíce...

Kilian, stále bledý jako mrtvola, náhle zrudnul až do krvava a z prsou jeho vydral se skřek, že všichni sedící kolem se ohlédli. Židé se smáli, ukazujíce si na něho, který se zastyděl tak, že mu bylo, jakoby země pod jeho nohama hořela a jakoby všechno naň padalo . . .

Mezi tím byl se akrobat vyšplhal za Irmou, která opět seděla, točíc si kol pravé ruky krátký provaz hrazdy, která byla dosud přivázána u hrazdy nejvyšší.

Zachytila se opět v kolenech. Akrobat visel dolů za ruce a čekal, až „zlatá moucha“ natočí si druhý provaz i kolem levé ruky, a rázem potom octnul se sedící na hrazdě, jejíž provazy otočeny byly kolem rukou Irminých, které bezpříkladně napjaty hrozily každým okamžením upustiti hrozné břemeno . . .

Životy obou, „zlaté mouchy“ i akrobata, visely na nitce. Kdyby se bylo podkolení Irmino vysmeklo s hrazdy, byla by musila nastati katastrofa, jejíž následky nedaly se předvídati. Nad přízemím byla ovšem natažena ochranná síť, ale trapného pocitu nejistoty neubránil se z obecenstva asi nikdo. Jedině tam ti dva nahoře, zdálo se, že smějí se i životu i smrti. Na dolení hrazdě otáčel se akrobat ve smělých, jinak často vídaných evolucích tak, jakoby nacházel se ve výši dvou tří metrů a jakoby hrazda jeho nespočívala v rukou ženy, jež v ohromné výši drží se pouze nohou otočenou kolem hrazdy . . . . v rukou ženy, jíž každé chvíle mohla zmocniti se závrať, ochabnutí, vysílení . . .

Divoký kvapík, provázející celou produkci, zazníval z orchestru nyní zcela tiše.

V obecenstvu bylo zřejmo nervosní přímo rozrušení myslí, takové, při jakém spánky horečně tlukou, prsty křečovitě se svírají, oči se mimovolně šíří a celé tělo trne v nejistém, chvějivém napnutí . . .

Na štěstí byla produkce téměř u konce.

V posledním okamžení, kdy už už zdálo se, že „zlatá moucha“, hlavou dolů obrácená, musí upustiti hrozné břemeno ze svých rukou, které se třásly a v kterých všechny až do prasknutí napjaté svaly poškubávaly sebou tak, že neušlo to jedinému z diváků — v poslední té chvíli vyskočil akrobat na hrazdu hoření, Irma bleskem otočila se na ní a na celém těle se chvějíc stáčela se svých rukou provazy malé hrazdy, kterou hodila dolů do sítě, jež pod nárazem tím prohnula se tak, že hrazda vysoko ještě povyskočila. Nad hrazdou ve stropě připevněn byl provaz, který akrobat rychle nyní odvázal a za bouřlivého jásotu obecenstva snesl se po onom laně dolů.

Kapelník odklepal kvapík a dal znamení k písni jiné. Z orchestru zavzněla tichá a vážná melodie jakési téměř kostelní písně, při níž „zlatá moucha“, levou nohu majíc otočenu kolem lana, ležíc ve vzduchu a obě ruce majíc nad hlavou sepjaté jako v modlitbě snášela se dolů, tiše a mlčky, jako vzdušný přelud, který za jarní krásné noci, plné bájí, snášel by se na mžik dolů k lidem, nesa jim lásku, mír, štěstí a požehnání ....

A „zlatá moucha“ v jásotu diváků opět stála dole na jevišti, chvějící se a možno-li krásnější než dříve, klouíc se a vděkůplně se usmívajíc ... Akrobat zvedl jí ze země pohozenou červenou draperii, kterou přehodila přes sebe, přes plná ramena, že nepokryta zůstala jí jen zlatovlasá, kadeřavá hlava, část těžce oddychujících ňader, pravá ruka, jež tišila bouřné jich vlnění, a dole část malých, plných nožek s vysokými šněrovacími střevíci.

Obecenstvo tleskajíc zvedalo se ze svých míst. Několikrát vyvolána vrátila se „zlatá moucha“ naposledy ze zákulisí, kam odešla všecka rozechvěna a rozechvívající.

Kapelník dal znamení a hudebníci spustili hřmotný pochod závěreční.

Kilian povstal ze svého místa a potácel se ke dveřím. Ti, kteří si zubožené jeho figurky všimli, hlasitě se rozesmáli. A bylo skutečně cos nesmírně komického v křivé figurce, v prsou nápadně velkých a v ramenech a loktech sražených zpátky, v hlavě nepoměrně velké a nachýlené k levé straně a v dolení čelisti, která divě sebou cukala a poškubávala, že vida to i člověk mrzutý nezdržel by se smíchu ...

Venku byla listopadová noc. Na obloze jiskřily se hvězdy, pouze na západě bylo nebe zataženo černými chmurami, které mohly býti předvojem prvé sněhové vánice.

Kilian potácel se domů jako opilý. Nově podražené jeho boty v těžké chůzi hlasitě cvakaly o vlhké chodníky.

Až téměř ku Prašné bráně ubíral se písařík celý zmámen v davu lidí, kteří z divadla šli v celých houfech směrem tímtéž jako on. Na Příkopech, které byly kromě těchto opozděných chodců téměř liduprázdny, šel Kilian osaměle až do svého bytu v Poštovské ulici. Kdyby se byl náhodou několikrát ohlédl, byl by v nevelké vzdálenosti za sebou spatřil jíti mladého elegantního pána s jizvičkou na hořením rtu .... souseda svého v moderním světlém svrchníku, u něhož elegán měl nyní ohrnutý límec.

S písařem vždycky ošumělým stala se patrná změna, která nemohla ujíti ani jedinému z jeho představených i soudruhů v kanceláři.

Černé, ve švech bělající se kalhoty byly pojednou nahraženy jinými barvy hnědé se vzorkem moderně kostkovaným. Na jeho krku objevila se pod čistým stojatým límcem nápadná červená kravata, starý, bůh ví kolikaletý klobouk popustil své místo lacinému, ale slušnějšímu klobouku tvaru modnějšího.

„Pan Kilian se žení," říkal diurnista s postavou don Quijota, který měl za svou povinnost oslazovati suchopárný kancelářský život různými vtipy, jichž terčem obyčejně býval Kilian.

Dlouhému písaři se opravdu podařilo za nepřítomnosti chéfovy rozesmáti všechny, jimž slavnostně a s komickým pathosem předčítal úryvek básničky, kterou vypátral dosud nehotovou mezi akty ležícími na pultě Kilianově.

Toho odpůldne bylo v kanceláři neobyčejně živo a veselo.

Kilian, který pro svou poctivost a správnost požíval neobmezené důvěry chéfovy, byl té chvíle na poště pro peníze, jež poslal venkovský doktorův klient.

„Pánové," řekl dlouhý diurnista, „mám za to, že českému Parnassu nastává zlatý věk, a myslím, pánové, že nebudete mne pokládati za neskromného" — dlouhý písař se uklonil, což bylo tak, jakoby se dlouhá tyčka lámala v půli — „když se pochlubím, že já jsem ten šťastný smrtelník, jemuž podařilo se odkrýti talent genialní a fenomenální, talent, který —"

„Dost, dost," křičeli všichni smějíce se.

„Ne, pánové," řekl diurnista a položil obě ruce na srdce, jakoby hájil velkou nějakou ideu, za niž hotov jest obětovati vše. „Pánové, nelekejte se, ale talent onen jest naším soudruhem, ano, pánové, talent onen jest mezi námi — vlastně není mezi námi, neboť právě v tomto okamžiku vznešeném vyzdvihuje na poště peníze pro starého."

„Kilian, Kilian," smáli se druzí. „To může být velmi pěkná báseň."

„Také jest," řekl písař, rozkročuje se dlouhýma, jako tyč suchýma nohama. „Bohové přáli svému miláčku a snesli se na požehnanou hlavu jeho."

„Proto chudák je tak zkroucený — není divu," podotknul starý písař, bývalý kupec, který snad nevěděl, že sám ošklivě a až příliš patrně šilhá na levé oko.

„Pst, nevyrušovat," řekl s komickou vážností koncipient, těše se na básničku i na to, jak večer při pivě v kruhu svých známých bude moci se vytasiti se znamenitou asi básní, jichž velkým nepřítelem byl už ze čtvrté gymnasialní třídy.

A dlouhý písař postavil se do prostřed kanceláře, obrátil oči ku stropu, k němuž vztáhl pravou ruku a přerušován smíchem a pochvalou druhých, četl Kilianovu básničku.

Byla to primitivní milostná píseň.

Autor její oslavoval předmět svých tužeb slovem královna, sebe nazýval žebrákem . . .

Když dlouhý písař za smíchu ostatních dočetl, podotkl s komickou vážností: „Konec, pánové. Myslím, to že je zvláštní dar bohů, že básník ví, kdy má přestati, aby se čtenář nepotrhal smíchem. Ale to je hrozné, a v to by měla policie zakročit, jak ten svatoušek, ten Kilian, ten dareba v nocích, kdy by měl spat, toulá se po ulicích a vzdychá pod okny bůh ví jaké Julie, líbá tam její kapesní šátek, fuj, a dělá o tom ještě básničky jako školák nebo — pánové, vstaňte a vzdejte čest, nebo zde spatřujete smrtelným svým okem pomazaného —" kázal diurnista v okamžení, když nemaje tušení o tom, co v nepřítomnosti jeho se dělo, vstoupil Kilian.

Oslovení písařovo uvedlo jej v rozpaky, jež zřejmě zračily se v nezdravé jeho tváři, kde mimo to byly patrny stopy nesmírné únavy.

„Pane kolego, my víme všechno," řekl písař s nesmírně vážnou tváří, schovávaje ústřižek s básní za sebe.

Kilian trhna hlavou i ramenoma, začervenal se a rázem zbledl.

„Co víte?" řekl ohlédnuv se na skleněné dveře, za nimiž byl chefův pokojík. „Co byste věděli?" opakoval dívaje se s jednoho na druhého.

„Opakuji, že víme," řekl diurnista. „Ano, my víme velmi dobře. Leč ona neví, jak ten žebrák malý pod jejími okny v zamyšlení stává a šílí . . ." deklamoval cituje právě dočtěnou básničku . . .

Co ve chvíli následující dálo se s Kilianem, nesnadno říci. Člověk, vedle kterého z čista jasna hrom udeří, nezůstane snad omráčen tak, jak zůstala zkřivená postavička Kilianova. Trhnul sebou, jakoby se chtěl zvrátit a rázem skáceti nazad. Nohy mu klouzly, že byl by upadl, a oko jeho zůstalo vytřeštěno. V prvním okamžení, při klouznutí, prsty rukou instinktivně se roztáhly, jako k ochraně při pádu na zem. Potom chytily se za hlavu a na to levá ruka rozpjala rázem knoflíky svrchníku, jež div najednou neupadly. Obě ruce potom bleskurychle vjely do kapes, vnitřní náprsní i do obou postranních. Ruce ty se chvěly rozčilením jako celá zubožená ta postavička, která jediným skokem ocitla se na to u svého pultu. Nějaká akta sletěla na zem, jak rychle se v nich Kilian převracel.

„Nehledejte to, blázínku. Je to tady, tu máte, pobavili jsme se tím znamenitě," řekl dlouhý písař směje se ve sboru s ostatními a vysoko nad hlavou Kilianovou drže nešťastnou báseň.

„Dejte to sem," zasípěl písařík a obličej jeho zmodral.

„Nedám," řekl usmívaje se dlouhán.

A v tom už mimovolně vzkřikl. Kilian vyskočiv, chytil jeho ruku do zubů a dřív nežli kdo mohl tomu zabránit, prokousl ji do krve, ale v tom ležel už na zemi, odhozen do nejzazžího kouta kanceláře. To vše trvalo pouze mžik a rázem nastalo hrobové ticho, v němž bylo slyšeti zvuk několika zlatníků, jež při pádu Kilianově vypadly z jeho kapsy kutálejíce se po zemi. Byla to část peněz, jež Kilian přinášel z hlavní pošty.

Kilian alespoň na první pohled si neublížil. Na hlavě jeho nebylo znáti žádného poranění, ač náraz byl temný a kancelistova židle stojící v rohu u okna byla zvrácena a pult otřesen tak, že lahvička

inkoustu se překotila a obsah její jako černé jezírko rozlil se po podlaze.

Písařík vstal, sahaje si na hlavu. Oči jeho byly podlity krví i slzami.

„Křečku," zvolal naň dlouhán, dívaje se na hluboké, zarudlé otisky zubů na své ruce.

Kilian stěží drže se na nohou, neodpověděl. V očích jeho zračil se vztek s lítostí a hanbou, která polila mu oči i tváře slzami.

Shýbnul se k zemi shledávaje rozkutálené zlatníky. Šilhavý jeho soudruh, jat útrpností, mu pomáhal. Ostatní mlčeli, ani dlouhán více neměl, čeho by podotknul.

V očích Kilianových se zajiskřilo. Kmitnul tam blesk divoké vášně, která v trpasličí té postavě a vůči dlouhánu byla směšnou. Ale to byl pouze mžik a blesk v očích jeho shasl. Zdálo se, že se tam rozestírá tma, zahalující všechno.

Mrzák odvrátil se ode všech, postavil se k oknu a mlčky díval se někam ven. Druzí si ho nevšímali, vrátivše se ku svým místům.

V kanceláři nastalo ticho.

Když se mrzáček na chvíli obrátil, byly oči jeho i tváře uplakány.

Později odevzdal doktorovi peníze a zůstal dnes v kanceláři ještě dlouho potom, když všichni ostatní byli už odešli.

Stál zase u okna. V očích jeho nebylo již slzí. Bylo tam velké, divné nadšení, když potichu četl si z pomačkaného kousku papíru, na němž napsána byla jeho báseň . . .

* * *

Bylo v polovici prosince.

Na pražských ulicích několikráte objevil se sníh, který však záhy alespoň na hlavních ulicích smeten byl v ošklivé, špinavé hromady po obou stranách jízdní dráhy.

O „zlaté mouše" nemluvilo se už tolik. Zvyklo se jí jako všemu, ač jedna část jejích ctitelů neustala ve svém nadšení pro zlatovlasou Irmu.

Teprve v poslední chvíli mluvilo se o ní zase všude, na ulici, v hostincích i kavárnách, jichž saisona byla v plném rozkvětu.

Nový ten rozruch způsobily ochotné zprávy denních listů a velké nárožní plakáty, které oznamovaly, že „zlatá moucha" před odjezdem svým do Drážďan uspořádá velkolepé představení ve prospěch pražských chudých. Nebude toho večera produkovati se na hrazdě, ale objeví se jako mezinárodní zpěvačka, která s nevšední láskou ku pražskému obecenstvu, mezi nímž těšila se tak báječným sympathiím, zazpívá i dvě tři české národní písně.

Úspěch, jaký jimi docílila, byl přímo fenomenální a možný jen mezi takovými dobráčky, jakými jsou Čechové, kteří u vytržení a nadšení dovedou hned celou duši dáti tomu, kdo z národa cizího jen jednou vlídně s nimi promluví . . .

Odjezd její z Prahy byl všemi listy ohlášen na druhý den, v 7 hod. 45 minut ze státního nádraží.

Divný život!

Zablýskne někde jako meteor, kmitne se zářivě a rozvlní hladinu každodenního velkoměstského života, rozechvěje několik srdcí, rozohní několik hlav, k jásavému potlesku rozvlní tisíce rukou... a za několik dní zmizí opět jinam a za krátký čas není po ní sledu a později — kdo si ještě vzpomene?...

Zlatá moucha...

V den jejího odjezdu ráno po deváté hodině bylo zaklepáno na dvéře advokátní kanceláře Kilianova chefa.

„Volno!" zvolal koncipient a zároveň s ostatními mimo Kiliana, který byl nepřítomen, podíval se na dveře.

Vstoupil mladý elegantní pán v hnědém, lesklém a výtečně střiženém zimníku, u něhož byl límec z vydroviny, pán měl na rukou červené, černě prošité rukavice, v pravé ruce hůlku se stříbrným knoflíkem, v levé sejmutý cilindr, obrácený hnědou podšívkou ku kancelistovi, který šel mu vstříc. Mezi pečlivě navoskovaným tmavým knírkem elegána bylo místo nezarostlé, malinká jizva na levé straně hořeního rtu.

„Čím mohu sloužiti, pane?" tázal se koncipient.

V kanceláři bylo v tom okamžení velmi na pilno a brková pera jezdila o překot v rukou veškerého personálu.

„Přál bych si," řekl elegán pátravě rozhlížeje se po kanceláři, „mluviti ve velmi delikátní a neodkladné záležitosti s panem chefem." Hůlčička mladého pána švihala po moderních kostkovaných, dole ohrnutých spodkách, pod nimiž obloukovitě nahoru vybíhaly špičky dlouhých, úzkých střevíců s mosaznými knoflíčky.

„Prosím, račte vstoupit, pan doktor právě přišel," řekl koncipient, ukazuje mladému pánu na dvéře vedoucí do pokoje chéfova.

Švihák zaklepal poznovu a na advokátovo vyzvání vstoupil.

„Pan doktor Reimann?" řekl klaně se.

„K službám, pane," odvětil odvokát, který právě na věšák stojící v rohu nepříliš světlého pokoje odložil kožich a nyní stál uprostřed pokoje, v ruce maje pouzdro na doutníky, jež vyňal z kožichu, chtěje si zapáliti. „Je libo, prosím?" řekl, nabízeje novému, jak myslil, bohatému klientu světlé havanna. „Račte se posadit."

„Přicházím, pane doktore, poptat se u vás v jisté choulostivé záležitosti, která, jak myslím, týče se vás samého," řekl švihák zdlouhavě, přijímaje doutník. „Především dovolte, abych se vám představil. Na jménu nezáleží; jsem policejní konfident."

Advokát sňav velký skřipec s nosu, udiveně naň pohledl.

„Račte býti bez starosti, pane doktore. Chci vás pouze požádati, abyste mi laskavě ve vlastním zájmu pověděl, je-li zaměstnán ve vaší kanceláři jakýsi Jan Kilian, jaké jsou asi jeho poměry služební i rodinné a —"

„Co chcete s ním, pane?" řekl doktor, vstávaje z vysoké kožené lenošky. „Kilian je člověk v každém ohledu poctivý," dodal stávaje se náhle nepokojným. „Ano, úplně poctivý," mluvil advokát v rostoucím rozčilení, „teď právě poslal jsem ho ze svého bytu pro vyplacení cheku znějícího na osm set. Obstarává mi vůbec podobné záležitosti" — advokát byl opět klidnějším — „a až dosud nezpronevěřil mi ani krejcaru."

„Tím lépe, pane doktore, tím lépe, jestli se mýlím," pravil konfident s přízvukem nedůvěřivosti ve hlase.

„Kilian je hoch poctivý," řekl doktor jako pro sebe a jako by sebe sám konejšil a ubezpečoval o poctivosti jeho a vděčnosti za to, že poskytl mu zaměstnáním ve své kanceláři chleba.

„Ale proto přece, pane doktore," řekl. švihák, špičkou své hůlky opisuje na podlaze konturu levého střevíce. „Kilian je však právě pro peníze a proto musím mluviti rychle. Každá minuta mohla by se státi nenahraditelnou. Setkal jsem se s Kilianem v divadle Variété. Byl mi tam nápadným. Nepatřil tam, alespoň ne ve svých šatech. Druhý den byl tam zase. Byl už lépe ustrojen. Zkrátka, scházeli jsme se tam téměř každodenně. Zevnějškem svým byl nápadným každému v divadle. Mne zajímal mimo to ještě tím, že až příliš často jedinou sklenici platíval pětkami."

„To není možná!" zvolal advokát.

„Račte dovolit. Následoval jsem ho několikrát až do bytu jeho v Poštovské ulici. O tom ovšem neměl tušení. Pak zcela nenápadně vyptával jsem se v domě na jeho poměry. Jeho matka je domovnicí, o nějakých příjmech nemůže býti ani řeči."

„Nu ovšem, vždyť je to žebrota."

„Dal jsem se s ním do řeči. Mluvil velmi vyhýbavě a nerad mi hleděl do očí. Představil jsem se mu jako syn hoteliera, on řekl mi, že je comptoiristou. Firmu si podruhé zmátl a udal mi jinou. Náhodou dozvěděl jsem se, že na Příkopech v závodě květinami koupil kytici — teď, v prosinci — a po posluhovi ji někam poslal. Bohužel se v závodě nepamatovali na číslo ani na tvář posluhy, který stál pouze před krámem. Napadlo mi jíti k vám."

Advokát vyskočil jako uštknut zmijí.

„Chtěl jsem už před několika dny, ale musil jsem v neodkladné služební záležitosti jeti do Brna. Tím se věc zdržela — ač může se vysvětliti ještě docela střízlivě, pane doktore. Konečně, mýlím-li se, bude lépe pro vás i pro něho."

Doktor přešel několikrát po pokoji. Důvěřoval až příliš v poctivost křivého, ubohého dobráčka, než aby mohl tomu uvěřit, že by utrácel z jeho peněz . . .

„To není možná, není možná," říkal advokát přecházeje po pokoji, bezmyšlénkovitě vytahuje a opět zastrkuje velký modrý šátek z levé kapsy svého kabátu.

V několika chvílích na to usedali oba pánové do drožky, ujíždějíce do banky.

„Řekl jste, že s Kilianem seznámil jste se ve Variété. O tom nevím ničeho a je mi to divno, že by tam byl chodil," řekl doktor, cuchaje si plnovous.

„Zdálo se mi," řekl konfident, „jakoby byl ctitelem „zlaté mouchy".

Doktor podíval se na něho nedůvěřivě. Napadlo mu, že sedí vedle blázna . . .

„Bylo to komické, jak pobožně se na ni dívával, nespouštěje s ní očí... Jednou dodal si kuráže a šel po představení do divadelní restaurace, kde účinkující se scházívali. Díval jsem se na něho. Snad bylo

to pouze náhodou, že zazářily mu oči a že se celý začervenal, když vešla „zlatá moucha“. Seděla u vedlejšího stolu. Kilian stále vztahoval manšetty, večeřel řízky, jež neuměl jíst, a pil dvě sklenice vína. „Zlatá moucha“ se mu smála a brzo odešla. Byly jí asi jeho oči protivné. On odešel také a vrávoral domů, já šel za ním. Jindřišská ulice, pane doktore, už budeme na místě.“

Doktor nasazoval si skřipec, který mu dnes nějak na nose nedržel.

Zastavili u banky.

Peníze byly už vyzdviženy, před chvílí, jak řekl pokladník.

„Zpátky!“ poručil doktor drožkáři, zahazuje skoro celý doutník, jejž zapomněl kouřiti.

A to, čemu by byl advokát nikdy dříve neuvěřil, stalo se: Kilian s penězi nepřišel.

Ostatně byla ještě možnost, že se někde opozdil.

Doma, u matky se nestavil. Ta neviděla jej od rána. Mladý pán s jizvičkou na hořením rtu postavil nenápadně poblíže jejího bytu civilního strážníka.

Kancelář byla vzhůru.

Bylo poledne.

Kiliana tu dosud nebylo. Nepřicházel.

Prohledávány knihy. Nenalezeno pranic nápadného.

„Co to našemu starému napadá. Blázní,“ říkal koncipient. „Kilian defraudantem? K smíchu! Statisíce mu svěřím.“

Byly tři hodiny odpoledne.

Přišla jeho matka, plačíc a naříkajíc.

„Co se stalo Jeníčkovi, pro Krista pána, kde to nešťastné dítě vězí, panno svatá!“ volala lomíc rukama.

Jeníček nepřicházel.

A nepřišel.

Záležitost byla udána. Tajný policejní aparát začal pracovati.

„Ježíši, Ježíši, co si to milostpán jenom myslí o mém chlapci,“ bědovala stará Kilianová.

Telefonováno po všech nádražích.

„To je nesmysl,“ povídal koncipient. „Kilianovi možno že vlezlo něco do hlavy — ale aby utekl s osmi sty, když nosíval tisíce — nesmysl, povídám.“

„Také co by dělal s penězi,“ mínil dlouhán, který by jich už dovedl užiti. „Leda, že by si nechal podrazit ještě jedny boty,“ řekl, ale dnes ani nečekal, že by se kdo smál.

Byl večer.

Setmělo se záhy po čtvrté hodině.

Obloha byla zatažena, nyní začalo se hustě sypati sněhu.

Mladý pán s jizvou na hořením rtu šel na státní nádraží.

Šly tam celé davy lidí. Nejčetněji zastoupeni byli mladí páni a ti v nejlepších letech.

Odjížděla „zlatá moucha“.

Ale švihák byl by málem zmeškal. V Hybernské ulici, ještě blízko Příkopů, potkal dva opilce, kteří na pohled byli dělníky. Šli proti němu držíce se kolem krku. Pravému z nich, hranatému chlapu v červené

kostkované kazajce, byla Praha zakázána. Konfident pohlédl na průsvitné hodiny na nádražní věži. K odjezdu vlaku měl ještě čas. Obrátil se a nepozorován stopoval oba dělníky. Vcházeli do Celetné ulice, kde konfident odevzdal je strážníkovi, což mělo za následek strašné nadávání a hulákání hranatého pobudy i jeho soudruha, který chtěl prchnout, ale nemohl pro lidi, kteří se nastavili kolem.

Musila býti zavolána posila. Přiběhl strážník z Ovocného trhu. Pobuda lehl si na zem a rozhazuje rukama a vztekle kopaje kolem sebe křičel, že je poctivý jako panna.

Konfident měl velmi šťastný den. Chytil ptáčka velmi nebezpečného.

Na nádraží přiběhl uřícen a udýchán.

Zvonilo se poprve.

Proběhl chodbou plnou lidí, vestibulem, kde ještě vydávaly se lístky. Na chodbě ani u kasy nebylo toho, jehož hledal.

Zvonilo se podruhé.

Konfident ještě celý zasněžený proběhl čekárnou.

Byla už skoro prázdna.

Několika slovy řekl vše vrátnému, který stál s kleštičkami v ruce v otevřených dveřích, vedoucích na perron.

„Takový člověk? Malý, zkřivený . . . je tam," řekl vrátný.

Konfident vyrazil na perron.

Ze hlav, které dívaly se okénky vlaků, nebyla ani jedna Kilianova. V kupé první třídy zahlédl elegán hlavinku „zlaté mouchy" v čikoši lemovaném labutím peřím.

Zazvonilo se po třetí.

V tom objevil se u okna Kilian. Měl na sobě nový zimník a chlupatou velkou čepici.

„Otevřte mi!" křiknul konfident na konduktera, který už nasazoval trubku k ústům.

Kondukter otevřel.

Chef přiběhl chtěje plísnit zpozděného.

„Co to děláte? Jeďte!" křiknul, „A, to jste vy," pravil poznav konfidenta. „Hledáte?"

„Defraudanta."

Bylo otevřeno.

„Kiliane, pojďte ven," řekl tajný policista.

Oslovený zbledl na smrt.

Ke skupení blížil se strážník.

Kilian vstal a sestoupil s vozu.

Z kupé, kde seděla „zlatá moucha", vyhlédla smějící se tvář pána oholeného se zlatým skřipcem na nose. Potom zmizela a pán zatáhl uvnitř záclony.

Kilian byl jako dítě. Neodmluvil ani slovem.

„Pojďte se mnou. Jmenem zákona vás zatýkám."

Šel několik kroků.

Vlak písknul a pohnul sebou velkým nárazem. Obrovská kola se zvolna otočila.

Několik lidí zvědavě vyhlédlo ven.

Řetězy vlaku chřestíce se natáhly.

Vlak jel.

A než mohl tomu kdo zabránit, učinil písařík jediný krok, nachýlil hlavu ku předu, skrčil ramena, vztáhl ruce a beze slova padnul v mezeru mezi dvěma vagony. Pod koly ozval se přidušený výkřik, jediný kratičký zvuk, nohy sebou křečovitě mrskly a na velkém, černém kole otáčely se zakrvácené cáry šatů a roztrhaného lidského těla.

Všecko to stalo se rázem, v okamžení, ve dvou vteřinách.

Strhl se poplach.

Když vlak pod skleněnou střechou hromem rachotící přejel, zbyly na místě zakrvácené, rozmačkané a k nepoznání zohavené kusy lidského těla; rozmáčknutá hlava byla téměř úplně oddělena od krku, levá ruka byla asi třikrát zlomena, ostatní tělo zkřiveno leželo z kolejí ven.

V kapse zakrváceného kabátu nalezeny byly skoro všechny peníze a maličký krajkový šáteček, jemný jako dech a jako podzimní mlha...

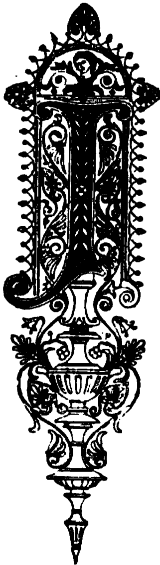
Kdyby byla hlava zůstala neporušena, snad by se bylo pytváním zjistilo, že nebylo v ní všechno v pořádku . . .

Zbožňovatel „zlaté mouchy" chtěl jí býti na blízku. Chtěl jeti za ní . . . Byl by ji viděl druhého dne večer, ana krásná, zářící a věčně sladce se usmívající slaví tytéž triumfy, jakými ani v Praze ani v Drážďanech, v „Labské Florencii", nehonosila se před ní ani jediná „zlatá moucha" . . .

Z knih perkmistrových.

Vypravuje dr. Zikmund Winter.

(Pokračování.)

Jen ten, kdo jest majitelem několika rozpustilých hochů, pochopí, jakou svízel asi mívali vinaři, bydlící na vinicích a v zahradách, s dětmi svými, kteréž tehdejších zlých paragrafů neznaly a kdyby byly znaly, nebyly by nikdy pochopily, proč jsou tak tvrdy a necitelny.

Tomáš Brozanský pohnal na soud vinaře, jehož hocha zastihl, že hrušky klátí. Přivedli vinaře a ten promluvil: „Já ho k tomu nevedu; jestli bych ho na takové škodě zastihl, já bych ho na místě nechal. Já ho zbil tak, že utekl —" Ortel: „Má býti cedulka na vzetí dána, aby sobě p. Tomáš Brozanský škůdce zjistiti dal." (XVII. roku 1609.) Písař tedy napsal cedulku a s tou honili hocha, jenž ví bůh kam ze strachu se byl zaběhl. Dostalili ho, nezvedlo se mu dobře. Známe paragraf starý, jenž hrozí za to vypícháním očí!

Čtoucí zajisté i bez nás domyslil se dávno, že veliká agenda u perkmistra bývala stran vinařských praček, bitev a hanění, jehož dopustili se proti sobě i svým pánům. Když každá nevinařská kniha soudní bitvami plna, proč by vinaři, jichž bývalo v Praze nad dva tisíce, neměli se rváti?

Jedenkráte přihnala se (r. 1711) na soud celá rodina vinařská — Vácslav Macháček, Kateřina manželka, Jakub otec. Vynadali a zbili se. Perkmistr je několika — ne právě zdvořilými — slovy smířil a soud jim nalezl: „Kdo začne zas, dá dvě kopy na světlo do pokladnice vinařské a posedí osm dní v šatlavě."

Za týden tu byli všickni zas. Tenkráte to odstonal pan otec. Ortel: „Poněvadž Jakub Macháček opilý k svému synu přišel, do všeho bil, mlátil, proto upadl v pokutu dvou kop, nic však méně ohlížejíce se ouřad perkmistrovský na to, že nyní plné dílo ve vinicích jest, tenkráte takový osmidenní arest (jemu slíbený) se prohlíží" (sic!).

V pozdějších dobách stalo se někdy, že nepokojného vinaře dali páni úřadu perkmistrského odvésti na vojnu. Tak ku příkladu r. 1759 prosí perkmistr, aby vinař Forst, jenž dělá rozmíšky a svády, ale jináč pěkně zrostlý jest, vzat byl „vor einen Recrouten." (XVI.)

Některý způrný a výstupný vinař pustil se také někdy do lidí, kteří nebyli z cechu. Jan Příbramský kohos jdoucího s praeceptorem po vinici procházkou r. 1644 zhaněl, „zrádců jemu, mordéřů, pekaříčků nadal, tyčkou po dvakráte se na ně potřásal." Ortel: šatlava a revers. Reversem musil se upsati pohaněným, že je má za poctivé lidi a ne zrádce a pekaříčky a že to mluvil „z opilství původem nepřítele ďábla". Když to napsal, šel si sednout do pražské radnice do očistce. Že si taky některý vinař troufal i na svého pána, toť rozumělo by se samo, byť i svrchu něco toho nebývalo dotknuto. Roku 1711 se pustil vinař i do svého pána, nic toho nedbaje, že pán ten spolu jest perkmistrem! Nu a to je snad dosti vážný důkaz vinařské nebázně. Byl to urozený vládyka Jan Kašpar Prandt na ten čas J. M. C. perkmistr a žaloval skrze advokáta, „že by jeho vinař s manželkou proti němu broukali a ofoukali, neméně šňupkovali a takměř jakoby pána žalujícího uděsiti chtěli, rukama dělali a dveřmi před niom (sic) buchali". Ortel: „Jest jim týmž manželům ex concluso osmidenní arest diktirován." (XXV.)

Šenkéřky nejčastěji proto bývaly před perkmistra hnány, že vyšenkovavše panin neb pánův sud, nic platiti nechtívaly.

Ne méně častěji hnány bývaly pro nepoctivou míru nebo že víno „plundrovaly". Někdy zase naopak šenkéřka pohnala lidi, kteří u ní popíjeli na řád a vrub, ale neplatili. Jindy zase pohnali někteří šenkéře neb šenkéřku, že jim pobrala za nezaplacená vína šat aneb jinou cennou věc. Toho všeho zanecháme sobě pro poslední kapitolu o vinárnách.

Šlotýři dostávali se k soudu obyčejně jen proto, že někomu rozbili sud. A to přiházelo se na podiv často. Obyčejně to svedli na kůl, že byl chatrný a shnilý, když s něho spouštěli víno do sklepa, anebo rozrazili sud válejíce ho s vozu. Víno scházelo totiž s vozu po líze a tu obyčejně sváděli to dělníci na tu líhu, že prý se z ní sud vymrštil. Dělej co dělej, říkej co říkej: vždy platiti za škodu musili. Někdy byla jich vina patrna, poněvadž při práci byli pominuli praktických zvyků, jak to ku příkladu vysvítá ze žaloby této: „Stalo se nedbanlivostí šlotýře Jana Štěrby při spouštění vína panu Krištofovi Paurovi; založil provaz toliko na jeden kůl a ten se při zemi vylomil a nemajíce druhého kolu ku pomoci takový sud běžíc po schodech dolů se jest rozraziti musil." (1626). Bývalo tedy kázáno na pomoc mívati kůly dva.

Prve než odejdeme ze soudu viničného docela, nebude se snad čtoucímu postyskovati, jestliže prodlíme chviličku ještě u některých obecnějších věcech.

Sousedského — anobrž i drsného — tónu, v jakém ouřad druhdy své sentencí říkával, toho zajisté povšiml sobě každý. Rozšafná sousedskost ku příkladu poslednímu vyznívá z tohoto ortele. Jakýs posel vysoudil proti úřadu šestipanskému vinici. Rozzlobený úřad nevydal klíčů. Tedy se soudili o klíče. Ortel: „Chcete-li do té vinice, můžete sobě klíče dáti dělati, neb zámečníků dosti v Praze jest." (XII. r. 1591) Ale veta bylo, jestliže některý všetečka dovolil si, jen poněkud uštipnouti pana perkmistra nebo jeho konšely s písařem. To mu stížili tuze všetečnost takovou a brevi manu zavřeli ho. O Vavřinci Budínském zapsal písař r. 1592 stručně: „Chtěje zvod na vinici, propadl a že se při úřadě tomto všetečně choval a mluvil, protož se do vězení na rathouz Starého města béře." (XII).

Páni tedy nedali sobě líbiti nic. Nejtužeji ovšem od sebe bránili, když je někdo v soudních věcech nařekl. A tomu nedivíme se. V jiných soudech — zejmena vyšších — bylo na takový nářek hrdlo — a to buď hrdlo soudce, jemuž faleš dokázána, nebo naříkatele, nedokázal-li. Dovedeme sobě představiti zlost i horlivost, s jakou páni soudu perkmistrova padli na appellační spis Jana Turka, v němž stálo, „že konšelé nebožtíku Šlemerovi něco k libosti učinili" (rozuměj: že drží jedné straně ruku). Komorník honem přivedl Turka. Turek se klel, že „ouřadu se nic nedotýkal a co jest tu psal, že by na to velebnou svátost přijímati chtěl."

Perkmistr i konšelé hořeli hněvem. Ortel: „Že ta všetečná appellace nepůjde (totiž nahoru) a páni tu důtku dále vznášeti a opatřiti chtějí." Jsme u sebe přesvědčeni, že Turek měl oné nešťastné appellací památku do smrti.

Jedenkráte (r. 1613) i samé appellací potvrzující perkmistrovský ortel vidělo se zastati se cti první instance. Čteme zajisté v městské knize č. 324 fol. 150, kde se ortel o zmocnění se vinice Anně Kozlové proti Kateřině Volfové z Liboslavě a Markétě Hrochové z Volfsdorfa stvrzuje, tuto nepříjemnou doušku: „Že sou se toho svyvolně dopustily a v příčinách odvolání svého neušetřujíce úřadu našeho perkmisterského některá slova doložily, protož v pokutu právem městským vyměřenou upadly a prokurator jejich, který jim takové příčiny spisoval, ten vězením za tři dni a noci strestán býti má." Tím jsme spolu zavadili o prokuratory.

Advokátů bývalo i při tomto soudě zapotřebí přes všecku stručnost a sousedskost. Nejprve zajisté leckomu na tom záleželo, aby se soud do nekonečna táhl. Toho dovedl advokát. Potom běželo leckomu o vytáčky a fortele, aby ho právo minulo; to také uměl právní přítel. Do třetice tehdejší právní process býval i u pana perkmistra leckdy hodně formální a ve formách zase vyznal se důkladně jen prokurator.

Nejsnažší práci mívali prokuratoři s odklady soudními. Každý soud rád na takovou žádost, „aby se křivda nestala" dával „hojemství". Ale jestli že pan perkmistr přece někdy se hojemství vzpíral, mívali advokáti ten fortel na hotově, že nebyli spokojeni s některým svědkem —

třeba jen z nejisté maličkosti ho vinice — a už odklad byl hotov, neboť podle práva městského (85) v té případnosti „pře hlavní zatím odpočívati má.“ Jindy hledávali advokáti na prospěch klientů jiný háček, který by byl jinému upřímnému člověku zajisté ušel. Anna šenkýřka ku příkladu viní r. 1591 Václava Stutečského, že jí zůstal za víno 17 žejdlíků. Advokát dí: „žaloba nebude v nic, poněvadž není v ní doloženo, jaké to víno bylo a kdy propito jest. Mimo to se vztahuje žaloba na 17 žejdlíků a svědek jeden zprávu dává, že bylo 13.“ Pokud známe jiné soudy, jsme tím jisti, že by na tuto poslední námitku byla žaloba podle práva měst. A. 45 všude zdvižena. Ale perkmistr nebyl vždy otrok litery. V dotčené případnosti vydal ortel: „Aby pan Václav zaplatil tedy 13 žejdlíků — a to vína červeného po 4 gr. míš.“ Znaltě bezpochyby pana Václava, že raději pije víno lepší. Někdy se vytáčka nejen že nezdařila, ale rádci přinesla i ostudu. Ku příkladu r. 1591 jakýs Němec Hons Turek přel se s Václavem Nosem o půl vinice. Přítel právní měl za to, že půhon i žaloba má býti zdvižena, poněvadž Nos pochybil jméno Turkovo zova ho Janem, an je Hons. K tomu znamenitě odpověděl Václav Nos, zač mu dej pán Bůh slávu věčnou: „U nás jedenkaždý má se jmenovati jazykem českým, ne mnoho Jan Hansovi udělal, v Němcích jeho ať zovou Hansem, my v Čechách Janem.“ (Kn. XII.)

I při tomto soudě advokáti mluvíce mívali svůj zvláštní spůsob. Ale jestliže při jiném soudě prokurator oslepoval všelijakými přirovnáními z bible, kollega jeho na soudě perkmistrově vedl sobě jako páni soudcové — po sousedsku. Ku příkladu když r. 1591 kdosi, jsa pohnán pro sumu sedmdesáti kop, svou při k nějaké jiné vítězné přirovnával, odsekl pan Živnůstka, prokurator Jana Skrejšovského, sebevědomě: „Jest veliký rozdíl mezi lososem a herynkem.“

Jiný zase téhož roku volal na protivníka svého, když jal se odpovídati ke druhé části žaloby první pominuv mlčky: „Není dobře, kdo napřed patama chodí.“ Což jest mimochodem řečeno velmi moudrá a pravdivá sentence.

Rovně tak pravdivou vidí se nám býti jiná sentence, kterou propověděl advokát Josefovi Tovačovskému židovi, jenž nechtěje dluhů platiti, táhl se na nějaký ortel, vyřknutý mezi ním a paní Volfovou. Přítel právní namítl totiž s opravdivou tváří: „Jest rozdíl mezi osobou ženskou a mužskou.“

Ale když prokurator se někdy zapomněl a některé příkré slůvko k slavnému soudu domluvil: zavřeli ho taky nebo mu zapověděli pře od lidí tady provozovati. Takž jest ku příkladu v knize XVII. (rok 1609) zapsáno: „Štěpán prokurator žádal milosti, aby do trestání nešel.“ Co pánům na vzdoru učinil, neumíme říci. Ale to stojí dále psáno, že mu prominuli s tou radou, „aby po druhé se toho nedopouštěl.“

Naproti tomu pana Živnůstku, prokuratora svrchu vzpomenutého, přiskřípli šatlavou bez milosti a to proto, že hledě k svému měšci, chtěl soud perkmistrovský o nějaký groš opáliti. A to bylo tak. Při všech všudy soudech advokáti a strany brávaly k svým přem na pomoc rozsudky pří podobných, kde koli a kdy koli vyřčených. Už to také bývala dobrá příčina, že lidé nemohli se obejíti bez advokáta, jenž věděl

ze zkušenosti, kde o dobrý příklad uhoditi. Takové příklady však soudy samy vydávaly, ovšem ne zadarmo. Ale pan Živnůstka nepožádal soudu perkmistrova o starý ortel nějaký, nýbrž dal ho straně sám — a teď teprve porozumí čtoucí tomuto orteli, jímž pana prokuratora zavřeli: „Poněvadž se dává zpráva, že ste vy, pane Jene Živnůstko, takového nálezu Janovi Brodskému (jenž byl také prokurator) podali proti druhé straně, protož, čeho ste vy se tu dopustil nebo nedopustil proti úřadu, páni ráčí vás v svy trestání vzíti.“ (1592 kn. XII. fol 184).

Jedenkráte pojal soud perkmistrovský proti advokátům také — řekněme moderně — „zásadní rozhodnutí“ ve svůj ortel. Usnesli se totiž r. 1591, písař to z pera pěkně v knihu vystrouhal a pak nějakému Lazarovi Pinkasovi, židovi, hlasitě a slavně to z práva přečetl: „Právo patrné, že soudcové na prokuratory povinni nejsou — čekati“ (XII. 80).

Tohle zásadní rozhodnutí tušíme platí dosaváde. Nelze na konec při advokátech nevzpomenouti humoru písařova, kterýž v něm propukl v divokém roce 1609, an tu přišel na soud kohosi hájit kněz Vejlupek, jsa té pře plnomocníkem. Prve nežli pře se začala, vymaloval písař bystrým perem po straně knihy pěknou biskupskou čepici a berlu.

Teď ještě něco o svědcích. Není to vlastně nic zvláštního, přihází se do dnes, že soudce živou mocí nedobude ze svědka nic kloudného. Tak bývalo i na soudě perkmistrově a to dosti často. Někdo si přivedl svědka, na něhož kdo ví jak spolehal a milý svědek byl a zůstal krom té duše jako němý dub. Opsali jsme si pro příklad odpovědi takového člověka z r. 1641. Šestkráte perkmistr dosti obšírně dotazoval se ho o leččems a jeho odvety byly: „Nesoudím já to. Co je mi po tom. Nevím nic o mezníku. To já nevím. To může býti. Já tomu nerozumím.“ (XXII).

Každému svědkovi bývala, prve nežli promluvil, vydána přísaha. Křesťan přísahával na soudě perkmistrově v těchto slovech: „Přísahám pánu bohu atd., že v této při, čehož jsem povědom a jak samo v sobě jest, to že v pravdě oznámiti chci a jinak učiniti ani pro přízeň ani pro nepřízeň, pro strach, ani pro žádnou jinou věc. Tak mi toho dopomahej pán bůh atd. amen.“

Žid přísahal bohu živému: „Jestli bych pak pravdy nepravil, tehdy zbavuji se proto paterých kněh Mojžíšových a zákona božího, kterýž sám bůh rukou svou psal a toho na sebe žádám, aby na šíji mou smola a síra pršela jako na Sodomu a Gomorhu, a aby mne za živa země pohltila jako Datana, Chore, Aberona a aby na mne přišly pokuty, kteréž přišly na Egypt pro nepouštění lidu židovského. Že to tak v skutku jest, to přijímám na svou duši, z kteréž mám pánu bohu v den soudný počet vydati. Čehož mi dopomáhej ten bůh živý, nicméně zákon páně, jehož se rukou svou dotýkám. Amen.“ Velmi charakteristická jest známka, že tyto a jiné přísahy na konci perkmistrovy knihy XXI. pro vzor často užívaný zapsané jsou jazykem českým — jen tato židovská přísaha vyskytuje se také v překladě německém. A byl soud perkmistrův opravdu český, v němž jednalo se až do konce jen jazykem naším, řídko kdy po německu, ba býval čas, kdy se na něm německy nesmělo ani promluviti; a promluvil-li kdo německy, nejsa povědom češtiny, honem to písař anebo nějaký „tlumač“ přeložil a napsala se

česká výpověď pod německou — a to ne vždy. Někdy hájil pan perkmistr práva českého jazyka tak horlivě, že trestal aneb aspoň odtiskl od práva toho, kdo po německu si vedl. Nelze aspoň jináče rozuměti tomuto památnému nálezu, kterýž vyřčen jest ve při Josefa zlatníka žida s Janem Kamberským r. 1609. (Kn. XVII. fol. 18). Páni všecko vyslechli a pak dali psáti dictum: „Přináší s sebou (t. j. rozumí se samo sebou), že česky ne německy se mluviti jmá, več mu to obráceno bude, v uvážení se zůstavuje. Ten odklad s židem také míjí, poněvadž původ česky nemluvil.“ Že frase „več mu to obráceno bude“ značí trest, o tom nebude sporu. Toť byla tedy ta Praha německá! Kdo promluvil u perkmistra na soudě po německu, trestali ho.

Ovšem po zlé bitvě u Hvězdy bylo jináče. Ale soud perkmistrovský nejdéle zachoval českého svého rázu. Zprávy perkmistrovy k appellací a komoře teprve v 18. věku jsou psány po německu. Ba ještě r. 1750 — tedy v době nejhlubšího úpadu našeho národa — perkmistr odporučuje kohosi na úřad komorníka viničného těmito slovy: „Jest německé a české řeči dobře povědom, kteroužto znáti velice pilno jest, obzvláště při úřadě perkmistrském, poněvadž tu nejen in judicialibus, nýbrž i ve věcech vinařského cechu všecko po česku se projednává.“ (XVI. fol. 46).

Nakonec abychom se ještě zmínili o tom, že sedával perkmistr v soudě druhdy třikráte v témdni, v pozdějších dobách jen dvakráte. Za jedno sedění odbyl s konšely i sedmnácte pří, z čehož znáti, že mnoho řečí nenaděláno.

Prázdniny soudní bývaly ovšem jako při jiných soudech o svátcích, ale mimo to míval perkmistr své zvláštní ferie — vindemiarum — o vinobraní. Také zavřel kancelář na deset, třinácte dní, kdykoli byl jarmark. Naproti tomu seděl pan perkmistr na soudní stolici i v těch hrozných dnech, kdy lotříci Passovští Prahu vybíjeli.

Z této ouřední horlivosti měl kdosi škodu. Nedostaviv se k soudu, ztratil při a marno bylo hájení, „že nevěděl, aby se mělo v těch roztržitostech na právě seděti; na rathouze se takový process zachovává, že se hodinu (před soudem) zvoní, ale toho se (u perkmistra) nedálo, on že jako člověk, jenž právních věcí mnoho nepožívá, na to se ubezpečil.“ (XVII).

Do kompetence jiných soudů se pan perkmistr jakživ rád nepletl, tomu na svědectví tyto nálezy dva. Salomena Telnerova viněna (r. 1609) od šenkéřky Doroty, že jí pobrala „mantlík“. Ortel: „O žádné mantlíky tento úřad nesoudí, nežli o vína a grunty viničné a kdo by na zmatek pohnal, má dvě neděle u vězení seděti.“ (XVII).

Když téhož roku 1609 Mrskal nesl kradenou révu a jakous ženu, ptající se, kde to pobral, pohlavkem udeřil, nalezli konšelé: „Co se rýví odnášení dotýče, to se ku právu přijímá; co se vejtržnosti a pohlavku dotýče, ta věc k ouřadu nepřináleží.“

O pohlavek souditi přináleželo pánům na radnici a opravdu, kdykoli běželo na vinici pouze o bití, rozhodovali konšelé kteréhokoli města a ne perkmistr. Takž ku příkladu čteme v soudní knize městské (č. 990. fol. 383) ličbu mezi Martou Plavcovou z Nového Města a šenkýřem

Mikulášem o bití, jež událo se na gruntech viničných. Ona sadíc melouny, brala šenkýřovu pánovi hnůj.

Věrný sluha svého pána „braní svou z obou ručí po zadu mimo naději pro to ji uhodil jest, až z té braně nákončí spadlo a nadal jí: Ztaková, ztakovoucí!"

Mikuláš před soudní stolicí bránil se řka: „Já hájil pánovo jako věrný čeledín a mohl jsem to dobře učiniti, neboť při úřadu perkmistrském majestat slavného pána císaře Karla jest, že když by kdo do vinice sáhl, má jemu proto uťata býti ruka."

Páni na tento znamenitý důvod nic nedali a věrného čeledína poslali na nějaký čas do — očistce. (r. 1561).

Odbyvše soudní věci všecky páni konšelé nikdy hned se nerozcházeli, alebrž brávali před se ještě jiné práce: nejprve pomáhali perkmistrovi v rozličném díle, jež se na něho po soudě hrnulo.

Tu stáli ku příkladu venku na mazhauze vinaři s pány nákladníky, žádajíce, aby byli v registra zapsáni. Bylo privilegiem Vladislavským (r. 1497) nařízeno, aby nákladník svého vinaře u perkmistra zapsati dal, kteréhož perkmistr slibem zaváže.

Rozumí se, že jimi býval mazhauz pln obzvláště o sv. Havle a sv. Jiří, kdy nejvíce v služby se zjednávala čeleď, měníc staré, nastupujíc nové. —

Skoro pokaždé přicházeli k ouřadu šenkýři s nádobami pro cejch, jiní zase nesouce půl pinty cizího vína v nádobě, prosili perkmistra, aby ráčil „okoštovati" a cenu jeho usaditi. Jiní zase vedli stížnost, že jim usazeno nad míru, tak že nikdo kupovati nechce, tu zas prosili cizí obchodníci perkmistra, aby dal zpečetiti tomu, tomu — tam a tam víno, za něž platiti dlouho nechce a oni že nemají v Praze nač tráviti. Tu zase naříká kdosi, že zaplatil, a přes to páni nepřišli mu vína odpečetit. Jindy zas přišel fisírník lamentovat, že mu některý konšel s písařem sebrali fisír a míry jeho, ale marně se „pode vším nebem" klel, že měřil věrně. Konce soudního sedění také leckdy očekávali sousedé, aby je perkmistr do vinice, která jim byla soudně přiřčena, zvedl, což dělo se tak, že „špunt" neboliž znamení právně vykonaného zvodu perkmistr skrze komorníka vysekati dal ve vratech vinice zvedené.

A když ty a jiné podobné práce u perkmistra byly odbyty a páni v radní síni poněkud osaměli, jal se ten onen konšel z papírku diktovati v knihu krátkou relaci o svém kamsi poslání. Pravíme „krátkou" relaci, neboť jako perkmistr ani konšelé slovy nemrhali nikda. Ku příkladu tahle relace namátkou vybraná: „Přišli jsme tam, v sudu jednom bylo víno šmakovity a ne velmi k pití lidskýmu příjemny a smradlavy." (1592. XII.) A těch několik slov stačilo majitele „šmakovitého" vína připraviti ku škodě nemálo kop.

Když pak ještě páni uradili se o nová poslání ouřední, k němuž jeden vyslán byl s písařem, druhý vyslán byl s komorníkem a jiný uvolil se jíti s perkmistrem: odstaveny jsou knihy stranou, kříž, pečeť v pytlíku a všecky znaky ouřední moci posunuty jsou s cesty drobet, paní perkmistrova vstoupila, šetrně pány pozdravila a za ní vlekl domácí „aucknecht" nebo hospodář ohromný žbán, v němž vonělo a svítilo to boží stvoření, jímž slavný úřad hor viničních stál, žil a kvetl. (Pokračování.)

Illustrace k písni. Kreslil Jan Prousek.

Obyvatelé hvězd.

Napsal **Bedřich Katzer.**

(Dokončení.)

Rozvinul-li de Saint-Pierrre při této i jiných příležitostech ve svých „Etudes de la nature" fantasii, jejížto výplody aspoň příjemně se čtou, tož jiní Francouzi, zvláště Fourier († 1837), zakladatel socialisticko-filosofické soustavy, a stoupenci jeho utvořili si o hvězdách a vztazích jejich k zemi naší představy, kterými dosaženo snad nejvyššího, čeho nesmyslným filosofováním dosíci lze.

Hvězdy a jmenovitě oběžnice jsou prý živé bytosti, které rodí se a umírají jako lidé. Až umře země naše, pak duše její ponese spolu duše všech lidí na jiné těleso nebeské, aby tam započaly novou, lepší dráhu životní. Neboť hvězdy roztřiďují se ve skupiny podle dokonalosti své. Každá má totiž své význačné vlastnosti, své zvláštní pudy a vášně a také svým vlastnostem odpovídající obyvatelstvo, které nemůže státi výše než hvězda, kterou obývá. Na Saturnu na příklad jest lidstvo prý velmi pokročilé, protože oběžnici tu objímají kruhy jako gloriola, které země naše domůže se teprve, až zde nastane všeobecná socialistická rovnost. Láska jest fourieristům vodivý princip světa, a největší rozkoší všech oživených bytostí jest osvědčiti svou sílu tvořivou. Oběžnice jsou vyšší bytosti než lidé a mají schopnost zplozovati spájením svých sil základních, však také velikou povinnost dáti životu na sobě vzejíti a udržovati jej. Každá tvůrčí řada na hvězdách vrcholí v jedné bytosti nejvyšší, kterou jest na zemi člověk. Ostatně mohou se oběžnice oživovati také vzájemně jakýmsi vysíláním tvůrčích výparů, aromatu. Ku př. Mars jest prý hvězda hrozná s ohyzdnými výpary, které jen jedovaté věci na zemi zplozují. Jupiter jest planeta rodiny, páchnoucí vůní narciskovou, jest však na aroma chudší než země. Saturn sálá z polů svých vůni po tulipánech a lilijích, a hrdý kůň, prý toutéž vůní se vyznačující, povstal na zemi vlivem Saturna. Týž jest planeta ctižádosti, jejíž rytířské smýšlení poznává se už z pyšného vzhledu a nádherných barev dvojitého pásu. Proto také kůň miluje nádheru. Uranus jest prasídlo a hlavní planeta lásky, která na zemi vytvořuje modré květiny. Neptun zase jest hvězda ohavná, páchnoucí po otravném tabáku, původu mnoha zlého.

Jiného arci druhu, ale nicméně dosti odvážné jsou nejnověji vývody C. Flammariona o Marsu. Na oběžnici té objevil prof. Schiaparelli jisté čáry, které označil jako průplavy nebo kanály, neodvažuje se ovšem rozhodnouti, jaké povahy jsou. Flammarion to učinil hravě. Rozumu našemu prý sama sebou vnucuje se domněnka, že čáry ty jsou způsobeny uměle od obyvatelů Marse, že jsou to skutečné průplavy

několik kilometrů široké. Jakkoli smělým domysl ten se zdá, nutno k němu přihlédnouti, protože několik důvodů proň mluví. Mars podle obecné nyní představy o vývoji soustavy sluneční jest starší než země, byl tudy také nejspíš dříve obydlen a lidstvo jeho ovšem musí býti už mnohem dokonalejší než lidstvo pozemské. Největšími výkony našimi jsou dnes proražení úžiny Suezské a Panamské, provrtání Alp, podmořský tunel mezi Francií a Anglií a jiné podobné, které nepochybně pro pokročilejší potomky naše budou pravými hračkami. Podobá se tudy Flammarionovi, že jest zcela logické souditi, že velice pokročilé obyvatelstvo Marse pod ochranou stálého míru dovede vykonati tak mohutné práce jako jsou průplavy několik kilometrů široké, ba že dovede ve vědách a průmyslu i mnohem více. Hned k tomu také připojuje vzletné líčení rozkošné krajiny na Marsu, kanálem takovým zavlažované. —

Byly-li hvězdy na obloze a zvláště členové naší soustavy sluneční od nejstarších až do nejmladších dob, jak jsme viděli, předmětem pilných úvah, mohou-li býti obydleny, tož věrný druh naší země svou velikostí a vlídným vzhledem ovšem ještě více vybízel ku přemítání obdobnému. I zdá se, že za starých dob přesvědčení, že obydlen jest živými tvory, bylo všeobecné. Plato arci pouze duším vyvoleným popřál pobytu na měsíci, ale Pythagorejci, poznavše jej co kouli volně v prostoru světovém se vznášející, soudili, že jako země na všem okruhu svém hostí lid, a sice lid obrovský. Varianty podobných domněnek udržely se po celý středověk.

Později, když nadešla nutnost přihlédnouti pečlivěji ku pokrokům vědomostí o měsíci, pozbyly náhledy o jeho obyvatelích určitosti a ošatily se hojněji v roucho vypravovánek, o nichž není jisto, jak dalece do opravdy byly míněny. Jako zvláště památný v té příčině uvádí se román „Cesta do měsíce“, jejž v polovici 17. století sepsal Cyrano de Bergerac. Týž spisovatel své doby vynikající, zanechal také „Dějiny států na slunci“, i lituju velmi, že nikde nemohl jsem se ani jednoho z těchto románů dopíditi, abych se byl mohl pokusiti o vystižení, do jaké míry Cyrano může slouti předchůdcem svého krajana, mnohoobdivovaného Jul. Vernea. Já osobně, mimochodem řečeno, nejsem zvláště ohnivým ctitelem posledně jmenovaného autora, protože nejednou jsem se přesvědčil, že svou přemrštěnou snahou ulehčovati pochopení problémů vědeckých a násilným spájením poučných sdělení s osudy a výkony dobrodružných, ba i tatrmanských osob, které všechen interes a pozornost čtenáře spohltí, mnohem více popularisování vědy uškodil než prospěl. Znám mnoho lidí, kteří Vernea čtou bez užitku, ale s tou škodou, že čím dál tím více pozbývají smyslu a soudu pro zdravou četbu vzdělavatelnou. Ostatně vydařila se Verneovi cesta do měsíce a kolem něho poměrně dobře, tak že právě proto bylo by bývalo zajímavo ku Cyranově obdobné cestě ji přirovnati.

Z počátku našeho století pocházejí, tuším americkým spisovatelem Edg. Poem vydané záznamy o výpravě nizozemského větroplavce Paala na měsíc, kterýž opatřen přístrojem s potřebným k dýchání vzduchem za 19 dní z Rotterdamu tam doletěl. Pobyt jeho na družici zemské byl velice zajímav, neboť sešel se tam asi tak jako nejnovější a snad první český výletník na měsíc, páně Rouskův mystifikator Brouček,

s malinkými lidmi podivného chování a nezvyklých vlastností, se kterými všechny styky pečlivě si zapsal. Když pak s měsíce šťastně se vrátil, stal se jeho denník, ale více ještě dopis, jejž spolu přinesl, důkazem, že tam skutečně pobyl. List jest datován ze dne 30. února 1830 a poslal ho po Paalovi purkmistru Rotterdamskému nějaký velevznešený pohlavár měsíční.

Touže dobou asi vystoupil v Němcích František Gruithuisen s tvrzením, že viděl na měsíci nejen všeliká díla rukou lidských, nýbrž také živé měsíčany, o čem všem široce až do podrobností se rozepsal. Byl tehdy — ač původně lékař — myslím už professorem astronomie v Mnichově, pročež překvapující projevy jeho širšímu obecenstvu zdály se nepochybné. Docela jinak smýšleli však jeho páni kollegové-hvězdáři, kteří si ho pořádně vypůjčili a jali se dokazovati, že všechna „pozorování" jeho přímo protiví se všelikým zákonům optickým, načež Gruithuisen, nevěda kudy kam, prohlásil, že má zvláštní oči, kterými vidí mnohem více než jiní smrtelníci. Prozradiv se takto jako člověk divotvorný, byl od hvězdářů pouze všedními smysly nadaných dost neomaleně prohlášen za nestydatého charlatana, čímž by konečně ještě celkem dobře byl vyvázl, kdyby se věci nebyli chytili lační humoristé a z jeho nerozvážné pitomosti až přes míru nebyli kořistili. Jmenovitě Börne v Morgenblattu v pojednání „O obyvatelích měsíce čili meneích", plném peprného vtipu a kousavé ironie, si ho náležitě podal. Však Gruithuisen to všecko přečkal a umřel teprve mnoho let po té, proslaviv se kromě svými výmysly měsíčními sotva něčím jiným než tuším vynalezením přístroje — k rozmačkání kamenů močových.

Ještě větší a povšechnější sensaci než odhalení Gruithuisena měl v zápětí spis, jenž r. 1835 vyšel a samému John Herschelovi byl připisován. Tehdy totiž Herschel pobyl na mysu Dobré Naděje za příčinou pozorování hvězdářských a spis dotčený vyličoval poměry a život na měsíci tak, jakoby Herschel při té příležitosti ohromným dalekohledem svým vše byl viděl tak jasně, jako když s kopce shlížíme do údolí. Povrchová utvářenost měsíce, ač zbytečně fantasticky, popsána přece jakž takž pravdě podobně. Jinak dopadá docelení obrazu krajiny. Rozkošné amfiteatralní svahy prý ve slunci září leskem tisícův rubínů, potoky se skal stékající jsou prý ryzí stříbro a z vrstev skalných dere se stkvoucí zlato v podobě větví a síťovitého pletiva. To vše jest zářivá obruba zelených lesů, které nad horami se vznášejí. Na loukách prý se pase skot s rohy bílými co slonovina a hrdě vykračují si antilopy a zebry. Jezera oživena jsou přečetným ptactvem vodním a všudež jeví se pestrý život. V této bohaté přírodě vynikají měsíčané jako tvorové nejpodivnější. Jsou prý jen 4 stopy vysocí a po celém těle kromě tváří porostlí zrzavou srstí. Na zádech prý nesou křídla dosti podobná křídlům netopýrů, totiž v podstatě z tenké pružné blány sestávající, která v klidu stočena jako svitek pergamenového papíru od lopatek až ke kolenům jim visí.

Nám, stojícím na výši dnešního vědění, zdá se, že spis takového obsahu sám sebou propadává správnému posouzení. Ale tenkrát, když vyšel, nebylo tomu tak, pročež nikdo jiný než Arago nerozpakoval se veřejně proti němu, jakožto jalové mystifikci, vystoupiti a dokazovati

nemožnost všeho, co v něm se hlásá. V skutku vyšlo na jevo, že spisovatelem dílka jest Američan Locke. To asi byl poslední pokus vylíčiti do podrobna, jak obyvatelé měsíce vypadají, ale ovšem s ním neodstraněn i z kruhů zcela střízlivých náhled, že snad družice naše přece lidmi jest obývána. Z domyslu toho vyplynul na př. vážný návrh, aby ku zjištění věci kdesi na rovině poblíž rovníku posázena byla nějaká ohromná prostora v podobě figury geometrické rostlinstvem, kterým by se nápadně ode všeho okolí lišila. Snad by si jí měsíčané povšimli a pochopivše oč běží, asi podobným spůsobem by nám odpověděli.

Ať naivní tato rada vědecká vyluzuje mimoděk úsměv, dávno není nejhorším výplodem učeneckých snů o selenitech čili měsíčanech, proti kterým ještě v létech 50tých Maedler uznal za prospěšno kriticky vystoupiti. Kladl jmenovitě váhu na to, že jest marno od zlepšení dalekohledů zvláštních úspěchů při pozorování luny se dočkávati, protože i kdybychom při jasném vidění mohli si měsíc 1000krát zvětšiti, bychom předměty na povrchu jeho, protože 50.000 mil od nás jest vzdálen, spatřili nejvýš tak zřetelně, jako na zemi předměty v dálce 50 mil. Kolosální stavby uzřeli bychom tedy snad jako body, o kterých nikdo říci by nemohl co znamenají; ale spatřiti živého měsíčana, i kdyby obrem byl, nikdy nám nebude možno.

Co u měsíce jest vyloučeno, to ovšem tím méně jest možno u drobných jisker oblohy, tak že naprosto musíme se vzdáti naděje, že vlastníma očima o obydlenosti hvězd se přesvědčíme. Avšak co očím jest odepřeno, o tom pravdě podobné úsudky můžeme si utvořiti na základě rozumových úvah.

Především nutno činiti rozdíl mezi otázkou, obývají-li na hvězdách vůbec bytosti živé, a druhou otázkou, žijí-li tam lidé nám pozemšťanům podobní? — Tato otázka jest mnohem užší prvější a vyžaduje, aby mohla býti zodpověděna, vyšetření toho, jsou-li na některých hvězdách poměry takové, aby tam lidé našeho ústrojí mohli obstáti. Kdybychom bez pohromy byli přeneseni na nějakou hvězdu na obloze, budeme tam moci existovati pouze tenkrát, nalezneme-li tam velmi přibližně to, co na zemi jsme opustili, tedy v podstatě pevnou půdu pod nohama bez ohledu na to, jestli bychom trochu více nebo méně k ní lpěli než na zemi, jen kdybychom se do ní nezabořili; pak vodu a vzduch jako máme na naší planetě; a konečně zvířectvo a rostlinstvo, kterým bychom se mohli živiti, ať by vypadalo jak chtělo a ovšem také přiměřenou temperaturu aspoň v mezích mezi kožichem eskimáka a nahotou divochů tropické Afriky. Vždyť bychom rádi nějaké nepohodlí snesli a žili bychom třeba jako Robinson uprostřed tvorů, které bychom na hvězdě zastihli, pokud bychom zvláštnostem jejich nepřivykli a inteligenci jejich se nepřizpůsobili. Kdyby obydlí naše pro přílišnou vzdálenost od své stálice dostalo tuze málo světla, rozžehli bychom si pro potřebu svých očí světlo jiné a také by nám bylo lhostejno, že nutné teplo neřine ze stálice, ale že vychází ze země, kterou šlapeme.

Nuže podívejme se, zdali bychom při vší své skromnosti nalezli v prostoru světovém těleso, na němž poměry látečné a fysické dopouštěly by existenci tvorů nám rovných.

Ohleďejme předem ostatní oběžnice naší soustavy. Co požadavku prvého se dotýče, zdá se podle výsledků spektrální analyse, že na všech planetách jsou hmoty tytéž jako na zemi; že všechny až na poslední dvě mají ovzduší aspoň poněkud vzduchu zemskému podobné a také vodu*). Avšak co do vlastností fysických všechny oběžnice liší se více nebo méně od země naší. Staré planety Uranus a Neptun, které prostým okem nejsou viditelny, ani dalekohledu neprozradily o své tvářnosti a povaze tolik, by bylo možno k zemi bezpečně je přirovnati. Zdá se však, že ještě jsou ve stavu žhoucím. Saturn a Jupiter mají nepatrnou hutnost, nepochybně menší než jejich ovzduší, ve kterém bychom mohli plovati jako zde na zemi ve vodě, a také nejsou dosud zcela utuhlé. Drobné planetoidy jsou těliska nebeská, na kterých nelze předpokládati poměrů zemi se rovnajících. Za to Mars svou povrchovou utvářeností zemi dosti se podobá a také hutnost má přibližnou, totiž asi 0·7 hutnosti zemské. Venuše má dle všeho mnohem vyšší hory než země a atmosféru hustou, velmi mračnou; také hutnost její jest o něco větší zemské. Konečně Merkur má atmosféru velice řiďoučkou a horstva značně vysoká. Jak vidno, ze všech oběžnic co do vzhledu a hutnosti leda Mars a Venuše zemi poněkud se podobají, a kdyby bylo pravda, co už výše zmíněný Swedenborg tvrdil a po něm Chalmers opakoval, že ráj nalezal se na některé vzdálené planetě, byli by Adam a Eva bývali tvorové horší nežli nešťastné lžidarwinovské opice, totiž tmáři, kteří by ohromnýma očima byli hltali paprsky toho bídného světla, jež k nim až došlo, a kteří by po všem těle byli kryti bývali pořádným kožichem, by trochu proti zimě byli chráněni. Neboť, pokud na slunci závisí, panuje na vzdálených oběžnicích strašlivý mráz. Nejnověji ustanovil poměry tepelné na planetách C. Christiansen. Určiv podle jisté methody průměrnou teplotu země na 15° C, což dobře se shoduje s výsledkem od Doveho vypočítaným (14·6° C) a ustanoviv se stejně uspokojivým resultatem průměrné roční teploty jednotlivých míst na zemi, mohl se odvážiti týmž spůsobem vypočítati průměrnou teplotu na oběžnicích. I přijav Zöllnerem udanou schopnost odrazu paprsků, jež slunce planetám dodává, stanovil teplotu Neptuna na — 221°, Urana na — 209°, Saturna na — 180°, Jupitera na — 150°, Marse na — 34°, Venuše na + 57° a Merkura na + 210°. Vysvítá z toho, že na Merkuru panuje průměrná temperatura, že by cín skoro se roztavil; na Venuši ještě příliš vysoká, než aby tam, kromě snad samých polů, lidská bytost mohla obstáti; na Marsu zase tuze nízká mimo snad rovník; a na ostatních oběžnicích mráz, který, není-li vnitřní teplotou jejich překonán, pobyt člověka tam činí nemožným. V naší soustavě sluneční mohl by tedy pozemšťan obstáti nejvýš na polech Krasopaní a na rovníku Marse a sice tam ještě jen obyvatel trópů, tuto Eskimák. Však skoro není pochyby, že v těchto omezených pásech ani tu, ani tam nežijí bytosti pozemšťanům podobné, nýbrž podle obdoby zemské v polárních krajích Venuše leda počátky života a na rovníku Marse poslední výtvory jeho, jež vrchol vývoje snad už překročily a docela se přispůsobily neodvrat-

*) Srovnej moje pojednání: „Nebeská chemie“, „Květy“, roč. V., kn. XI. str. 671 a 672.

nému osudu svého bydliska: úplnému vymření a zledovatění. — Tím méně smíme hledati lidi nám podobné na planetách ostatních, čímž docházíme k výsledku, že v naší soustavě sluneční kromě země nikdež lidí nám rovných není.

Přejdeme-li do jiných soustav, budeme moci úkazy v nich přirovnati pouze tehdy k poměrům našim, jestliže uspořádání jejich jest podobné jako v soustavě naší. O tom však jest těžko mluviti, protože jiných soustav neznáme. Nevíme ani, kolik a jaké planety obíhají kolem přejasného slunce, jemuž říkáme Sirius, stálice to nám nejbližší, nerci-li abychom znali soustavy sluncí v Orionu, Velkém Voze, nebo kterémkoli jiném souhvězdí. Však právě proto, že nic určitého nevíme, můžeme fantasii své dopřáti dokonalou volnost. Můžeme si mysliti, že libovolné stálice jsou ohnisky systémů, jež naší soustavě se podobají. Jeli látečná skladba jejich totožná jako u nás, což dle výzkumů spektralných přibližně lze za pravdu přijati; a je-li vývoj soustavy i vývoj jednotlivých oběžnic podobný jako u nás, což jednotnosti všehomíra by vyhovovalo; pak snad dalo by se v řadě těch planet neznámých nalézti těleso, které ve svých poměrech látečných i fysických bylo by úplnou obdobou naší země. Tam mohli by žíti také lidé nám se blížící. Jelikož však takové těleso ve příslušné soustavě bylo by nepochybně pouze jedno a systémů naší soustavě rovných také asi sotva mnoho, vyplývá z toho, že možnost existence bytostí nám podobných v domyslitelných hlubinách nebes není zvláště veliká. Však dejme tomu, že jsou hvězdy naší zemi rovné. Přijmeme-li to, nemůže nám nikdo brániti domýšleti se, že i duševní vývoj tvorů jejich byl totožný jako nás pozemšťanů, že zvyky, řeč a všechna osvědčení duševních mohutností jsou podobné jako naše, tak že kdyby někdo z nás na takový svět se dostal, hrubého rozdílu mezi ním a naší zemí ani by nepozoroval. Kdo chce, může si tento domysl vylíčiti jak mu libo až do krajností; já však přispíším si bez okolků projeviti náhled, že ve všemmíru existence i jediné pouze oběžnice původem, vývojem a nynějším stavem zemi naší úplně podobné jest téměř nemožna, pročež lidí nám rovných, jak pravdě se podobá, také mimo naši soustavu sluneční nikdež není.

Avšak nevyhledávejme na hvězdách pouze lidi, jako jsme my, nýbrž poohlédněme se vůbec po tvorech živých i budeme mnohem šťastnější ve svých výsledcích. Vyhledání může se díti arci jen důvtipem, pročež potřeba pozornost trochu napjati.

Na zemi naší jest život vázán na hmotu sestávající v podstatě z uhlíku, vodíku, kyslíku, pak dusíku a fosforu, ze kterýchžto prvků složeno jest protoplasma, které jest počátkem a základem každé buňky. Živá buňka jest nejnižší ústrojenec a hvězdu, na níž by zjištěna byla možnost existence její, bylo by uznati za oživenou. Skladbou buněk vytvořeny jsou na zemi všechny organismy živočišné i rostlinné až do nejvyšších a nejsložitějších a tentýž pochod skládání bunic za příčinou postupného zdokonalování pravděpodobně dá se předpokládati také na hvězdách tak, že by i tam z nejjednodušších ústrojenců skládáním jich a přispůsobením k určitým výkonům složitější a vyšší organismy povstaly. Však právě proto, že výkony od buněk požadované, dále účely, kterým v jednotlivých ústrojích musí se přispůsobiti, a rozličné podoby

i vlastnosti, jichž tím nabývají, zajisté podle povahy tělesa nebeského, na kterém vývoj se děje, v každém případě budou docela jinaké, vyplývá z toho, že i při totožné skladbě ústrojné hmoty jako jest na zemi, podoby ústrojencův od nejnižších až do nejvyšších budou odchylné od obdobných tvorů pozemských.

V naší soustavě sluneční ku příkladu lze předpokládati s jakousi pravděpodobností, že ústrojná hmota má všude přibližně totéž složení s uhlíkem jakožto prvkem vládnoucím. Vskutku jest spektroskopem dokázána přítomnost výše udaných prvků na všech oběžnicích naší soustavy, i mohly by všudež, kde fysické poměry to dovolují, vyvíjeti se buňky základní i vyšší organismy: tedy na Venuši u pólů, na Marsu poblíž rovníku a na vnějších planetách od Jupitera až po Neptun třeba v některých vrstvách uvnitř kyprého těla jejich, kde vlastní teplota vyrovnává nedostatečné ozáření sluncem. Tuto máme příklad, o němž každému předem bude jasno, že buňky a ústrojenci, trávící život svůj ve tmě uvnitř oběžnice, na jisto musily by býti jinak utvářeny než buňky u nás na zemi.

Na hvězdách mimo soustavu naši spektroskop sice také zjistil přítomnost uhlíku, vodíku, kyslíku a dusíku vedle mnohých prvků jiných, částečně i na zemi neznámých, a mohli bychom tedy pro některé připustiti, že i tam protoplasma má složení takové jako u nás. Ale s nějakou odůvodněností smíme tak činiti pouze o těch hvězdách nebo soustavách, na kterých lze předpokládati totéž poměrové množství prvků jednotlivých a úplně totéž uspořádání jako u nás. Avšak toho skoro určitě bychom nenalezli nikde. Spíše jest pravdě podobno a ostatně také poněkud spektralnými rozbory zjištěno, že v jiných soustavách prvkové pozemští vyskytují se v jinakém množství vzájemném, ba snad i pod nadvládou látek nám neznámých tak, že musíme pro tamější hmoty ústrojné připustiti také složivo jiné, než mají na zemi. Mezi našimi prvky na př. známe křemík (Si), který uhlík zastoupiti by mohl. Nuže, kdo poví nám, jaké vlastnosti mělo by plasma po přednosti z křemíku sestávající a jaký vzhled měly by buňky a vyšší organismy z nich složené? Kdo teprve utvoří si představu o buňkách, ve kterých třeba zlato jest součástí podstatnou a o zlatých bytostech z nich složených? — —

Představivost naše jest u konce, ale věru nikoli dovolený úsudek, jenž nutně přidati musí, že na hvězdách základní částice ústrojencův, ať buňkám pozemským se podobají čili nic, mohou sestávati také z jiných prvků chemických než plasma na zemi naší. Jisto zdá se mi býti, že život ve své vlastní podstatě podléhá určitým, nezměnitelným zákonům, avšak způsoby projevu jeho mohou býti bezpochyby mnohonásobně rozdílné. Život na zemi jest toliko jeden ze způsobů, kterým život vůbec osvědčiti se může, a všude jinde, kde také vládne, může býti dočista jiný ve svých zevnějších projevech, i ve svém poměru k hmotě, k níž bezpochyby všude jest vázán tak těsně, jako zde na zemi. Protož pravím-li: živých bytostí takových jako na naší oběžnici není snad nikde jinde ve všemmíru, neříkám, že by snad na jiných tělesech nebeských vůbec života nebylo. Naopak: živé bytosti mohou obývati po případě každou hvězdu, jen že — dovoleno-li tak se vy-

jádřiti — zevnější schránky života budou docela těsně přispůsobeny vlastnostem a povaze příslušných těles nebeských a budou tudy na mnohých, ne-li na všech úplně jiné než na ostatních. — Proč na př. nemohli by na některém světě existovati tvorové, jichžto vrchol, tedy obdoba nás lidí, byly by třeba bytosti podobné centaurům, ale při tom ve svém duševním vývoji snad mnohem pokročilejší než my? Proč by jinde nemohli býti lidé, kterým třeba čtvrtá a pátá dimense jsou tak jasné a všední věci, jako nám první, druhá a třetí? Proč zase někde jinde nemohly by býti nejdokonalejší bytosti třeba v našem smyslu pouhý dým, skrze který bychom viděli, ale jichžto výkony ani nejchytřejší z nás tupými smysly pochopiti by nestačili? A proč by nemohli býti také někde lidé, kteří zákony přírody prozpytovali už mnohem dokonaleji a do tajemství jejích vnikli už mnohem hlouběji než my a které tudy dokonalejší poznání přírody blaží neskonale více než nás a kteří pro dojmy své mají mocnější projevy nežli poskytuje naše nejušlechtilejší umění malířské, hudební a básnické? — — Možností na tisíce a kdo má bujnou obrazotvornost, může si jich vylíčiti kolik mu libo a nepotřebuje se obávati, že bude vyvrácen. Ale jen ať se nikdo neopováží, co si vymyslil, prohlásiti za pravdu. Dobrou také jsem mu radou, by zřekl se nadutého pojmu, jakoby život v našem slzavém údolí byl nejvyšší možný a chránil se nízkého názoru, jakoby v tom širém, širém všemmíru kromě hroudy zemské už nikde nebylo nic, co by mohlo býti lepší nás a za povšimnutí by stálo.

Jak jsem tu krátce naznačil, tak hledím já k theorii o pluralitě světů, jak říkáme učeně nauce o obydlenosti také jiných těles nebeských než země, i předkládám své náhledy čtenáři prostě k uvážení, vnucovati je nikomu nechci. Zajímavo jest, že i podstata, tehdejšímu stavu vědění přiměřená, i označení toho učení byla podána už před 200 lety a sice v zábavných hovorech „Entretiens sur la pluralité des mondes", které Fontenelle r. 1686 v Paříži vydal. Koncem 18. století E. G. Fischer dokonce i připouštěl, že by také vlasatice za jistých okolností mohly býti obývány. Za to v našem věku z počátku mnozí opřeli se nauce z toho planého důvodu, že prý ohrožuje katolickou víru. Z vědečtějších příčin prohlásil se Whewell ve spise „On the plurality of worlds", vydaném v Londýně r. 1853, za rozhodného antipluralistu. Nověji však vítězí theorie o mnohosti světů ve všech nepředpojatých kruzích. Zvláště pěkně psal o ní Peschel („Abhandlungen", II. Bd. pag. 187), a du Prel uvedl ji do vztahu s domněnkou o vývoji soustav z původní mlhoviny a s darwinismem. Svým výpisem snažil jsem se rozptýliti některé neodůvodněné, lehkomyslně hlásané názory o lidech na oběžnicích a odůvodniti úvodem upřímně pronešený náhled, že valná část hvězd obydlena jest. Rád bych, aby oboje aspoň trochu se mi bylo podařilo.

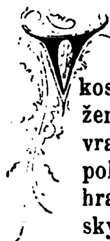

Zběh. Kreslil H. Schüllinger. Ryl Jan Patočka.

Varhaník.

Obrázek od **Izy Sawické.**

Z polštiny přeložila Božena Kvapilová.

kostelíčku dělo se něco neobyčejného. Zpozoroval to starý Martin, žena dobytek s pole do chatrče; a pozorovali to dělníci, kteří vraceli se s louky; ale i Matěj i dělníci na okamžik se zastavili, pohlédli na oprýskané stěny kostelíka, poslouchali, že tam někdo hraje v neobvyklé době, a odešli cestou k vesnici. Tlupa ženských s hráběmi vracela se na konec. Zaslechše hraní již z daleka, pohlédly na sebe udiveně; před vchodem i na hřbitově pusto, nikde ani živé duše, kostel zamčený a přes to varhany hrají! — Přede dvěma dny varhaník zemřel a bylo známo, že ani ve vsi ani v městečku za řekou není nikoho, kdo by uměl hrát. Ženy, zaraženy, trochu zaleknuty, seskupily se před vraty.

„Aby snad nebožtík?“ zašeptla nejodvážnější.

Pokrčily rameny na znamení pochybnosti. Věděly přec, že umrlí chodí jen v noci; ostatně varhaník — snad vstává z hrobu již za soumraku? Kdož pak to ví! Teprve zemřel v jejich vesničce první! Utekly by snad, ale zvědavost přikula je k místu. Pohlížely na kostel a strkaly se lokty při každém silnějším akkordu; kolena se trochu chvěla; ale tak v kupě a k tomu s hráběmi na rameni nelekaly se ducha a byť to byl i sám varhaník. Zapadající slunce zlatilo střechu kostela, lámalo se v malých tabulkách oken, která takto zdála se býti silně osvětlena.

Teplý letní večer rozhostil se po celém kraji. V starých lipách, obklopujících hřbitov, třepetali se ptáci, kladouce se ku spánku, několik vrabců skákalo ještě po střeše. Za krátko i tito opozdění tuláci odlétli s šelestem a ukryli se v středu hustých větví. Chvíli bylo slyšet bojovné štěbetání. Šedí hajdamáci rvali se nepochybně se svými klidnějšími bratry. Jeden spadl do trávy, vzchopil se rovně na nohy a jako zkrotlý zaletěl hledat útulku na sousedním stromě. Byl to zajisté hlavní náčelník oposice, poněvadž po jeho zmizení zavládl mír pod zelenou klenbou. Bylo slyšeti toliko šelest křídel, šum listí, konečně i to utichlo. Lípy stály vážně, nepohnutě jako temnězelená hráz, oddělující hřbitov od celého světa; a žádný vyšetřující soudce by se nedomyslil, že pod tím vonným, tichým klenutím bije tisíc srdéček a tolik též hlaviček sní o písních a svobodě. Tiš přerývalo štěkání psů někde za řekou, ale bylo tak slabé, tak bezvýrazné, že ani jediný hafan v celé vsi neráčil na ně odpovědít; kroutili ohony, ležíce před chalupami a na znamení úplné lhostejnosti odvrátili hlavy v opačnou stranu. Varhany stále hrály; hluboké, silné akkordy opakovaly se ozvěnou v různých koutech hřbitova a sloučeny s večerní rosou, s vůní nejrozmanitějších bylin, plynuly nad lipami někam v dálku. Ženám přicházelo na mysl, že se varhaník usadil do kostela snad již na celou noc. Omrzelé čekáním vzpomněly si na děti, na krávy a na svině. Začaly se obracet k vesnici, když z kostela vystoupil kostelník s klíči.

„Co stojíte? A! totě div! Neslyšely ještě muziku!“ volal kráčeje ke vratům.

„Kdo to hraje?“

„Kdo? Nebožtík, toť se rozumí! Eh — jak jste hloupé! Tak staré a nevědí, že žádný nebožtík před půlnocí nevstává z hrobu!“ dodal zpozorovav, že naň ženské pohlížejí s nedůvěrou. „Přišli nějací dva, ucházejí se o místo, velebníček tedy zkouší, který z nich hraje lépe, a to je všecko!“

„A . . . ha!“

Ženy trochu litovaly, že to nehrál duch. Strachu by bylo dost, ale také nemalý zázrak; teď se musí vrátiti do chalup s prázdnou. Živý varhaník — to přec není tak velká novina.

Hudba utichla. V kostelíčku se rozlehly těžké kroky a za chvíli z postranních dveří vystoupil farář s dvěma muži. Ženské již odešly. Kostelník zaskřípnuv několikrát klíčem ve dveřích, zkoušel rukou, je-li dobře zavřeno, a loudal se stranou k faře.

Kněz provázel jej zrakem, šňupl si, nachyloval hlavu hned na tu, hned na onu stranu, potom cosi hledal v postranní kapse a po celý ten čas díval se před sebe, jaksi v rozpacích; měl učiniti výběr mezi dvěma kandidáty — váhal! Varhaníci zatím stáli tu jako na trní, mačkali čepice v rukou, přestupovali s nohy na nohu a s největším napjetím upírali na faráře zrak. Oba vypadali jako lidé zcela chudobní. Mladší, dvacetiletý výrostek, hubený blondýn s krátce ostříhanými vlasy, chvěl se jako bojácný pes, když vidí hůl; marně se namáhal zůstati klidným, tlumil dech a hryzl rty, nemoha to chvění v sobě přemoci. Strachem a nepokojem až mu uši zčervenaly, pot vystoupil na čelo; mrkal očima, polykal sliny jako dítě, když k pláči nabírá. Druhý, o mnoho starší, vysoký, sivý brunet, těsně upjatý v černý, hodně ošumělý svrchník, vypadal klidněji; nechvěl se a nemrkal očima, jen čas od času tiskl prsty až v kloubech praskaly a s tak zasmušilou dotíravostí díval se knězi do tváře, že tento mimovolně odvracel zrak v opáčnou stranu; ale přes to vše stále jen viděl osmahlou jeho líc pokrytou černým, dávno neholeným vousem, dlouhou hubenou šíj a podivné oči s velkým bělmem, jaké mají cikáni; slovem šerednou fisiognomii hladového lupiče nebo šibeničníka, s kterou večer potkati se neradno. Oba měli vysoké boty, šedé od prachu; starší se opíral o hůl, kterou chvílemi poťukával v trávě. Konečně si farář zastrčil šátek a odkašlal.

„Hm . . . inu . . . hrajete dobře, i ty, pane Petře, i ty, hochu, na náš selský kostelík až tuze dobře. Ale to víte . . . dvou nepotřebuji . . . jeden musí ustoupit, k tomu ještě přišli jste najednou. Oba té služby potřebujete — věru nevím ani, jak to udělat!“

Varhaníci zatajili dech; starší přivřel oči, stál jako odsouzenec vyčkávající rozsudek; věděl, že mladík daleko lépe hraje, a že farář již od začátku naň pohlíží laskavějším okem.

„Na spěch zrovna není,“ pokračoval, „vy oba zasluhovali byste lepšího místa; plat nevelký, šedesát rublů ročně, dva korce žita, kousek pole na brambory a nějaký ten záhon na ostatní vařivo; před chalupou

jest několik jabloněk a dva úly — to je všecko! Nuzně lze se tu obživit. Jste ženatí?"

„Já nikoli!" zvolal rychle mladší. „Jsem samojediný," dodal věda, že tato okolnost nikdy není v službě na závadu.

Petr jen něco nesrozumitelného zabručel. Bál se přiznati, že má ženu a čtyři děti! Učinil špatně. Farář neslyše jeho odpovědi, domýšlel se horších věcí, než byly ve skutečnosti. Svou otázku neopakoval, ale byl jist, že má ženu a dětí nejméně šest a všecky svévolné jako divoké kočky; budou lézt po střechách, po plotech, běhat do sadu, a jistě ani včelám ani ptákům nedají pokoje. Jakoby neznal takových malých ničemů. Jsou to Filištíni, s kterými ani Samson nevěděl by si rady. Na faře jest toliko jediný, chlapec kostelníkův, a už s tím je těžko obstát. Ovoce sní ještě v zárodku, hází do úlu kamením, s kočkou a psem věčnou vede vojnu. Když slouží při mši, plivá knězi skrze zuby rovně na boty — jakoby nechtě. Šest dětí — byl touto číslicí jist, — toť horší než stádo kobylek! Vážka výběru sklonila se velmi značně na stranu mladíkovu.

„Rozhodněte sami mezi sebou."

„Ah ne!" vpadli mu do řeči oba najednou; „lépe když si pan farář vybere dle vůle sám."

„Já se vyznám trochu v zahradničení!" dodal mladší nevěda, že uhodí na nejslabší stránku farářovu.

„A, toť je dobré, toť výborné! Právě takového jsem si přál. A což ty, pane Petře — mimo hudbu neznáš nic jiného?"

Zavrtěl hlavou záporně.

„Umím stříhat..." zamlčel se náhle, zpozorovav, že hlava farářova jest úplně lysá a jen skrovný proužek šedých vlasů spojoval v týle jedno ucho s druhým.

„Škoda, škoda! Ale co dělat... V každém případě výběr mezi vámi těžký. Nerad bych některému ukřivdil a podržeti oba nemohu. Ale, víte co," zvolal náhle rozradostněn novou myšlenkou, „přijďte ráno, při mši budete zpívat; jeden až k obětování, druhý do konce. Seznám vaše hlasy a potom se konečně dohodneme. Zatím buďte zdrávi. V městečku bydlíte? Nu tedy s Bohem!"

Kývnul hlavou na rozloučenou a odešel potěšen, že byl s to nesnadné rozhodnutí odložit na zítřek.

Varhaníci chvilku zůstali stát, neodvažujíce se pohleděti sobě do očí. Byli by raději už dnes slyšeli rozhodné slovo. Zvlášť mladší, který byl jist, že volba padne na něho. Přestal se chvěti a najednou cítil, že má veliký hlad a že už je čas, aby se vrátili do městečka.

„Pojďme!" zašeptal, „a netrapte se předčasně; já zpívám slabě, tuze slabě, můj hlas jistě se mu nebude líbit."

„Eh, nač ty řeči," zvolal Petr, „toť jisté, že já odejdu s prázdnem. Taký už je můj osud! Kdybych se chtěl utopit, i v moři by se pojednou vody nedostalo. Už čtyři měsíce se plahočím za místem a všude to tak dopadlo — i kdybych na hlavu se stavěl."

Zajikl se a bolestně zkřivil rty.

Šli úzkou stezkou podél plotu. V zahradě mezi několika zakrslými jabloňkami bylo vidět opuštěnou chatrč; dveře i okna otevřena a nikde

ani živé duše; dva úly a několik záhonů zeleniny dosvědčovaly, že jest to příbytek určený pro varhaníka. Dívali se na něj jdouce kolem. Mladšímu radostí zajiskřily oči. Keře divokého angreštu, vysoké kopřivy a rozsedlé, košaté lopuchy ovíjely zdi domku, který vypadal, jak by vložen byl v kytici, ne sice v pravdě nádhernou, ale dosti svěží. Na okénku bylo několik hliněných dýmek od dlouhého používání uprostřed zčernalých, a k jednomu kůlu v plotě byl přivázán provaz, jehož konec se válel někde v trávě. Provaz ten mimoděk připomínal krávu neb alespoň kozu, mezi stromy a záhony se pasoucí. Byly to patrné stopy blahobytu. Petr rovněž jako mladší jeho soudruh, si toho povšiml, a snad i zahledl tam ještě víc: hrozně se zasmušil, zaťal pěsti a odvrátil hlavu. Zjev nuzného domku v polozdivočilé přírodě stanul před jeho zrakem jako ráj navždy ztracený.

Proč nepřišel aspoň o hodinu dříve? Vyšel z města za svítání a kdyby byl celých šest mil šel bez odpočinku, byl by se dostavil zrovna v čas. Ku svému neštěstí v lese usnul; cítil se velmi zemdleným, slunce pálilo jako oheň. Usedl tedy, jen aby si trochu odpočinul; ale v lese vždy něco jakoby šeptalo a vábilo k spánku. Naslouchal a zdřímnul. Spal dlouho, déle než sám chtěl; když se probudil, bylo již slunce za lesem; občerstven, bral se rázně dál, bez oddechu a přec se opozdil. Když si na to vzpomněl, lítost svírala mu hrdlo tím prudčeji. Nad řekou potkal tohoto mladíka; nepomyslil si, že je to soupeř; čekal na něho s prámem, sám jej převezl na druhou stranu a při tom bylo mu ho líto jako vlastního dítěte. Mladík vyhlížel zemdlením polomrtvý, a když usednuv na prám, zul boty, měl nohy naběhlé, schromlé, a krvácející místa otíraje hadříkem, bolestně se svíjel: jakmile však slyšel, že jde Petr do vesničky s úmyslem, aby dostal místo varhaníka, oživěl, zapomněl na zpuchlé nohy; od řeky až k faře šel rychle, jakoby teprv teď se byl vydal na cestu. Proč na něho čekal? Proč se nepřevezl sám, nedbaje na to, že za ním jakýs chudák se vleče sotva živý a z daleka slabým hlasem volá o prám? Eh, kéž by v té chvíli byl ohluchl! Vycházeje z města, byl přesvědčen, že místo dostane: měl dobrá vysvědčení a byl odhodlán přijati všecky podmínky.

„Kus chleba bude v každém případě,“ pravil k ženě, chystaje se s pospěchem na cestu.

Osvěžen dobrou nadějí, koupil dětem za poslední desetník čerstvého mléka.

„Ať si pochutnají! Kdož ví, snad v krátkém čase budou mít často takovou lahůdku.“

Když se loučil se ženou, měl v očích slzy, ale slzy dobré, srdečné, po nichž je v očích jasněji a lehčeji u srdce.

„Kéž by se Bůh jednou nad námi slitoval,“ opakovali oba, „ach jednou konečně!“

Byli přesvědčeni, že je konec bídy, a při nejmenším aspoň té nejhroznější — v nezaplaceném koutě na dlažbě, bez výdělku a bez naděje . . . Odcházeje slyšel, jak praví k dětem:

„Proste boha, aby se tatík vrátil zdráv, a budeme míti opět chléb i teplou chatrč!“

Měl takovou šlechetnou ženu. Umořila se v bídě a v práci, sotva nohy vleče, ale nenaříká, nestěžuje si nikdy, ještě útěchy mu dodává: „Co dělat," mnohdy říká, „vždyť snad nejsme v nouzi sami" atd. Ta slova jak živý oheň pálí jej až do srdce: co na tom, že on je na živě, když jeho ženě a dětem se vede hůř než nejbídnějším sirotkům! Těmito myšlenkami někdy až zpitoměl. Celé hodiny stával za rohem neb u plotu — hledí v levo, hledí v pravo — pro nic za nic, jen aby hleděl. To věděl, že se žádné strany nemá co očekávat, že na tom širošírém světě nikde a nikde pro sebe koutku nalézti nemůže. Lidé chodili kolem, vráželi do něho, ohlíželi se. On jakoby neviděl ani lidí ani ostatního světa; jen stále zvonilo mu v uších, že jest člověk zbytečný, nepotřebný a že teď varhaníků jest na světě příliš mnoho. Vracel se domů a nepohnutě sedával v koutě; vypadal při tom tak nějak divně, že děti spatřivše ho utichly a jako poplašení ptáci zalezly do úkrytů. Jindy zas probudila se v něm strašlivá síla a odvaha. Staral se, běhal, vyzvídal, chodil s prosbami k známým i neznámým, klel, hněval se... chtěl hlavou násilně zeď prorazit. Žena s bázní tehdy na něho patříc se tázala:

„Chraň Bože — nevypil jsi něco?"

On sám sebe nepoznával; v takové době v duchu si opakoval, že jest mu souzeno, aby se pověsil.

Nyní, když vyšel z fary, přesvědčení to v něm ožilo veškerou mocí. Což nebyl právě dán patrný důkaz, že jest zbytečný, že varhaníků jest přespříliš? K řece měli verstu cesty, nic více. Soumrak blížil se rychle. Od západu táhly se temné mraky; vzduch byl těžký, dusný, jak by najednou veškerý život v přírodě se zastavil. Aby si cestu zkrátili, šli přes vysokou písčitou horu, tu a tam porostlou keři kapradin a řídkou travou. Od bělavé písčité půdy bylo zde trochu jasněji, vůkol pak lesy a křoviny vypadaly jako černé pásy; v údolí tekla řeka bez šumu, temná, olověná. Ačkoliv nohy vázly v písku a cesta dolů stávala se stále větší trýzní, šli dosti rychle. Petr necítil únavy, on vůbec ani necítil, že jde. Mechanicky sňal čapku a rozepjal kabát. Spocené vlasy lepily se mu k čelu, pot splýval po tváři; hlasitě supěl a ačkoliv bylo horko, cvakaly mu zuby, chvěl se jako v zimnici.

Když vyšel z fary, byl zpočátku pln špatného rozmaru a nepokoje, ale v duši měl ještě drobátko naděje; nyní však, když se na farářova slova rozpomínal, naděje hasla a žal vzrůstal. Myšlenky tak se mu mátly, že najednou viděl před očima ženu, děti, onu chatrč s dýmkami na okně, svého soudruha, prám i ten nešťastný les, v kterém byl přespal tak drahé hodiny! Tolik dojmů nemohlo se ani v ubohém mozku jeho stěsnati; v uších mu zvonilo a vlny horoucí krve hnaly se k hlavě, v očích se tmělo, rozvíral víčka, ale neviděl zhola nic. Tu pak oči zavřel a šel po paměti jak opilý.

„Kdyby mi to vrah, nepřítel, nějaký zlý člověk byl udělal — ah, to ještě! Ale ne — to já sám — sám sobě!" šeptal přerývaným hlasem.

Oddychoval stále prudčeji. Kůže svrběla ho na celém těle, zvláště na rukou a na chodidlech; zmocnila se ho děsná podrážděnost, jakýsi bol hlodající v srdci i v hlavě. Byl by rád vykřikl z plných plic, na místě toho však přitiskl k ústům pěst a kousl se do palce. Stále se

myšlenkami vracel k okamžiku, když se zastavil v lese, nebo když se převážel přes řeku. Pak opět si představoval, že vůbec ani nespal; že šel bez únavy jak tažný kůň; přišel první, s farářem se dohodl. Blouznění to bylo pro jeho zjitřenou bolesť jako chvilková dřímota; usmíval se při něm, byl by dal polovic žití za to, kdyby se uskutečnilo, kdyby nešťastný ten den bylo možno nějak vzíti zpátky. Když sestoupili s hory a blížili se k hluboké úžlabině, porostlé keři, na jejíž dně hrčel potok, ovanula je vůně květin a mladých bříz.

Petr stanul, zadíval se do temné hlubiny, přivřel oči a poslouchal, jak tam cosi bublá, hučí, vdechoval prsoma omamující vzduch a hlava mimoděk se nachylovala ku skalisté propasti.

„Tam as musí být strašně hluboko,“ prohodil mladík.

Petr sebou trhnul, otevřel oči; na krok před ním mladík s nakloněnou šíjí taktéž díval se dolů; pod jeho nohou písčitý rozpraskaný břeh, podemletý přívaly se bortil. Petr ucítil v sobě strašlivou chuť kolenem jej sraziti — již již — —

V tom se mladík vztýčil a odskočil několik kroků zpátky. „Aby to ďas! Jak to tam hučí a musí to být hloubka!“ opakoval s přihlouplým úsměvem.

„Hloubka — hloubka!“ opakoval Petr, hledě na něho s široce rozevřenýma očima. Přirostl zrovna k místu — nepokoj, žal, bolesť — jak by se země pod nimi zavřela — vše ztrnulo, zkamenělo.

On slyšel — slyšel, jak mladíkovo tělo řítí se po kamenitém srázu, slyšel, jak se lámaly větvičky jalovce i břízek, v úvale rostoucích.

„Pojďme! Je strach v tu propasť patřiti,“ zvolal mladík a šel zvolna napřed.

Petr se díval za ním . . .

„Kdyby nebylo jeho . . . místo by mi zůstalo!“

Litoval, že ho nesrazil v propasť, měl k tomu tak vhodnou příležitost! Ohlédl se; zdálo se mu, že ho někdo poslouchá. Ucítil též na skráni jakýs horoucí dech. Nikde ani živé duše; jen černé mraky spouštěly se stále níž a vůkol se kladla ještě temnější noc. Zrychlil krok, chtěl z tohoto strašného místa utéci.

„A přec — kdyby nebylo toho mladíka!“ hučelo mu v uších bez přestání.

Šel právě podle něho, pozoroval, jak jest unaven, jak těžce vlekl nohy pískem. Petr naopak, ačkoliv od rána neměl v ústech, cítil v sobě horečnou sílu. Stále častěji se teď díval na štíhlou postavu svého druha; už by ho nebylo, kdyby myšlenka o jeho svržení do propasti trochu dřív byla mu do hlavy vstoupila. Ještě jednou se tedy dnes opozdil!

Patrně nebylo to souzeno.

Mnohem jsa klidnější zrychlil krok, a jen zuby mu posud jektaly. Dosud trápila jej lítost k vůli nezdaru, k vůli tomu, co se nenavrátí, čeho napraviti nelze; bol zžíral jej, ale stokrát více trýznila jej úplná ochablost. Nyní viděl před sebou hlavní, jedinou překážku; kdyby ji odsunul, všecko se napraví. Pokrčil rameny. Jak to udělat? Byla příležitost dobrá . . . nevykořistil jí a teď už je pozdě! Přívoz blízko — tam bývají lidé — a dále, v městečku, nic zlého již mu nemůže udělat.

Rozvažoval o tom klidně, jako o nejvšednější věci na světě. Cit, myšlenky, celá duše tak od jistého času se v něm utvářely, že viděl před sebou toliko jediný cíl, jedinou cestu, na níž každá překážka byla toliko překážkou, ničím více; vůči ní zapomínal na vlastní nebezpečí. Tím svobodněji o tom přemítal, protože věděl, že jsou to pouhé myšlenky a nic více — za několik okamžiků budou na pramici, mezi lidmi, daleko ode všech pokušení — už k ní pouze několik kroků.

Stanuli u přívozu.

Prám byl na druhém břehu, prázdný, ani jediného z přívozníků nebylo vidět. Mladík houkl z plných prsou, ozvěna zanesla hlas jeho kamsi nad lesy, umlkla a znova nastalo všude ticho. S druhého břehu nikdo se neozval, na prámě není vidět nejmenšího ruchu. Po této straně, vytažena z polovice do písku, kolébala se loďka, jejíž vesla ležela uvnitř. Mladík vskočil tam napřed a ohledl se na Petra. Tento stál na břehu nějak strašlivý s vytřeštěnýma očima, kolena i ruce se mu chvěly.

„Jedeme, jedeme již,“ volal mladík, „nu tedy pojďte konečně!“

Petr přiblížil se jak náměsíčník. Třesoucíma se rukama usiloval loďku stáhnout do vody, stáhl ji s namáháním, vstoupil a usedl pak na prkénko tak těžce, jakby s sebou byl vzal i všecky svoje myšlenky.

Řeka plynula široká, pokojná, jen tu a tam žbluňkla o některý kámen při břehu; s jedné strany chránil ji bělající se val písčitých pahorků, s druhé rozkládalo se uspané městečko a za ním, do dálky táhla se pustá pláň, zakončená pruhem černých lesů. Večerní mlha vinula se podél břehů a kradouc se až do prostřed řeky naplňovala vzduch dusnou vlhkostí.

Loďka zmizela uprostřed bělavých oblaků — pleskot vesel na chvíli utichl. — — —

Chmury a mlha zmizely zároveň s nocí. Nadešlo svěží, slunečné jitro, jedno z těch, v kterém ptáci zpívají hlasitěji, květy jsou krásnější a lidé čilí, veselí, jakoby dnes teprve byli na svět přišli. Uprostřed lip na hřbitově dováděli vrabci, roje včel bzučely na květinách a čím víc slunce se rozhřívalo, tím jařejší život se vzmáhal okolo stromů a v trávníku. Farní domek koupal se v slunečních paprscích. Otevřeným oknem bylo viděti na podlaze rozložené archy novin, na nichž se sušil heřmánek, máta, čibr a ve škatuli tabák. Mouchy bzučely, odvážnější vrabci a vlašťovky vletovaly jedním oknem, ale jen proto, aby zas druhým vyletěly ven. V celém domě panovalo ticho. V chodbě na lavičce seděl farář v kabátě z režného plátna, bez čepice, červený, všecek spocen, ale s výrazem upřímné radosti v obličeji. Šátek a tabatérku položil vedle sebe na lavici, sám pak přidržoval jednou rukou džber a druhou pytlík, z něhož jakýsi muž v staromodním šaračkovém kroji vytahoval po párech raky, vybíraje největší. Farář sledoval každý pohyb jeho ruky; s vypjatým krkem díval se do pytle a při spatření každého statnějšího raka mimovolně polykal sliny.

K vůli správnosti počítal:

„Dvacet . . . dva . . . čtyři . . . šest . . . třicet . . .“

„Osm!“ přerušil jej muž.

„Jak to?“

„Zmýlil jste se, velebný pane, bylo s dovolením dvacet osm a nyní bude třicet.“

Položil do džberu nový jadrný pár.

Farář je bystrým okem přeměřil. Přepočítati je však už nemohl, protože raci, sluncem zahřátí, hýbali se a lezli, usilujíce dostati se na povrch.

„Nu, ať tedy tomu tak! Počítej dále.“

Muž supěl z celých prsou. Lysina i čelo pokryty byly potem.

„Odpočiň si trochu, není tak naspěch, však nám neutekou. Ale uctil jsi mne, bratře, náležitě, aby ti to bůh odplatil. Už dávno jsem neměl takového vyražení. Jeden kus jako druhý.“ Za řeči hledal u džberu tabatěrku, ohlédl se za sebe a naleznuv ji vzal si štipec, načež také nabídl sousedovi.

Tento opatrně ponořil do tabatěrky prsty a dívaje se knězi do očí, vzal si malou trošku, na niž ironicky se usmál jeho ohromný, granátový nos, zvyklý dozajista na porce radikálnější.

Zažili. Farář kýchnul, ale muž jen maloučko se ušklíbl.

„Co pak to? Není dost silný? Sám jsem jej připravoval a myslím, že má síly dost. Div že někdy nos do povětří nerozhodí.“

„Silný, náramně silný! Zaloupal v nose, vrazil do mozku, ano do hrdla!“

„A proč jsi nekýchnul?“

„Nesměl jsem, důstojný pane! Nesměl jsem! To smí člověk udělat, když je sám, nebo ve společnosti ne tak vzácné.“

„Eh, k čemu tak zbytečných ceremonií! Já bych kýchnul i v nebi, kdyby mne do opravdy v nose zalehtalo.“

Skromňoučký stařík jen se přítulně usmál. Přisedl a začal opět vybírat z pytle raky. Měl na sobě šaračkový kabát, zapjatý na bílé kostěné knoflíky; kolem krku byl otočen červený šátek, pod nímž vykukoval čistý límec košile. Boty měl pečlivě vyčistěné; na čele bylo viděti proužek od příliš těsné čepice, zkrátka vyhlížel jako příchozí.

„To je dnes vedro, ukrutné vedro!“ opakoval v přestávce nastalé při vybírání dalšího páru raků. „Až těžko dýchat, jaký je úpal, slunce zrovna peče.“

Sehnuti nad pytlem počítali dále, když najednou mezi nimi a sluncem ukázal se stín. Oba zvedli hlavu.

Na prahu vedle sloupu stál Petr s čepicí v ruce Přese všechno horko byl ještě bledší než včera, víčka měl zarudlá, rty suché a vlasy v největším neladu. Slepené chomáče trčely po skráních a ježily se nad čelem, dodávajíce tváři vyděšeného výrazu. Nesklonil hlavy, nepromluvil slova. Stál nepohnutý, ztrnulý jak přízrak.

Farář ho okamžik nepoznal a pohlédl na něj trochu udiveně.

„Ah toť včerejší varhaník,“ zvolal na konec, beze stopy nějakých rozpaků. „Vítám vás, vítám vás, posaďte se, můj milý. A kde pak je soudruh? No, chvála Bohu, nepotřebuji už žádného. Tady můj poctivý Antonín znova se ke mně vrátil. Patnáct let jsme sloužili Bohu při jednom kostele a teď pospolu budem sloužit snad až do smrti.“

Antonín uchopil farářovu ruku a vřele ji k ústům přitiskl.

„Hraje sic falešně," pokračoval farář dále s žertovným úsměvem, „zpívá ještě hůře a při důležitější slavnosti potřebuje zalíti červa, slovem chválí boha jak umí. Ale starý sluha, byť i trochu nemotorný, přece lepší než nový. Co myslíš, Antoníne?"

„Já vždycky myslím to, co myslí velebný pán," odvětil tento všecek zazářiv a ještě jednou vřele políbil jeho ruku.

„Oh, jaký to chlapík! Pravý obr! Bodejžť ho kachny ušlapaly!" zvolal farář, dive se ohromnému raku.

Vzal jej opatrně za krk.

Petr se zarděl do temna, však neosmělil se přihlédnouti blíže. Kněz obrátil k němu zrak.

„Posaď se, zajisté jsi utrmácen. Už teď hnedle budeme hotovi s počítáním a společně posnídáme. Zatím sedni a posečkej, trochu nám zacláníš."

Petr ohluchl, nebo snad zdřevěněl; o sloup jsa opřen, nehýbal se s místa. Zvedal brvy, oči široce rozevřel, čepice vypadla mu z ruky.

Farář i Antonín, překvapeni jeho mlčením, ohlédli se oba najednou.

Petr stál zády obrácen k slunci, nemohli tudíž spozorovati výraz jeho tváře. Antonín zvedl čepici a dal mu ji do ruky.

Ztuhlé prsty neucítily dotknutí; položil ji tedy na lavici.

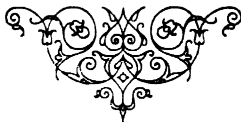
„Proč si nesedneš?" opakoval farář. „Po snídani svezeš se s Antonínem, má v městečku jakousi záležitost; ve dvou snadněji se lze přepravit přes řeku."

Tato slova jako elektrický proud ztrnulého oživila. Uskočil několik kroků a zůstal státi naproti chodbě, sluncem ozářen od hlavy až k patě. Farář s Antonínem povstali. S otevřenými ústy patřili užasle v jeho tvář strašlivě zrůzněnou. Vtáhl hlavu mezi ramena, zaťatou pěstí bil se v prsa, celý se třásl a bolestně křivil rty. Namáhal se promluvit, ale hlas mu v hrdle vázl:

„Není — třeba, ne," šeptal kývaje hlavou, „není třeba! Nač pak! Přijde čtvrtý — desátý — dvacátý! Nyní je každý varhaníkem! Ano, každý — Tam ten ubyl — a ten přišel! Přišel! Slyším už . . . ach, neopakujte! Ten přišel — a tam ten — ubyl!"

Zasmál se křečovitě.

Ozvěna roznesla bolestný jeho smích po tichém, sluncem ozářeném dvorku.

V obrazárnách.

Z »Nových sonetů samotáře« od **Jaroslava Vrchlického.**

I.

Mater dolorosa.

(Tiziano.)

Jen lidskou bolest čtu v tvém obličeji.
Co tobě po tom, božství tvého syna
že jako slunce v krvi uhasíná,
že klnou mu a lotři se mu smějí!

Čím tobě jeho sny, jenž v prázdno spějí?
Tvá slza teče, ruka tvá se spíná,
čím tobě bůh, jenž zlomen v něm jak třtina?
Pro syna jen se matky slzy lejí.

A byť byl třeba jak ten lotr podlý,
jenž vedle něho klna zmírá v křeči,
byl přec tvůj syn a zaň tvůj ret se modlí.

Byl tělo tvého těla, syn tvůj sladký.
Tím ostatním bol tvůj být nemůž větší,
bol Nioby, jejž pouze chápou matky.

II.

Narození sv. Jana Křtitele.

(Tintoretto.)

Toť scena tklivá v každé domácnosti,
ji znáte, přišel dědic dávno žďaný,
toť poplach, fáče sem a plény, vany!
vše na nohách, co celý dům jen hostí.

Na loži matka tone v blaženosti
a otec jásá, neníť víc kmen planý
ve Israele sadu, rajské many
okouší chvále Pána na výsosti.

Kluk strašně křičí, v služek shonu kojná
prs bílý podává mu ochotně,
zkad v rty mu kane vláha sladká, hojná.

Již chytil ho. Ó, jak mu při tom blaze,
toť hosannah! — O sousto lakotně
se s kočkou slepice rve na podlaze.

III.

Andělský žebřík Jakubův.

(Murillo.)

Oč s naší vědou, s naší snahou, prací
jsme lepší než to dítě Israele?
Sen posud v ráj nám pouze cestu stele,
toť žebřík mystický, jenž v tmách se ztrácí.

A myšlenky, toť nebeští jsou ptáci
dnes ženy, zítra světlí archandělé,
pak mrtvých stíny oplakány vřele,
pak přeludy, v nichž srdce dokrvácí.

To melodický tanec, kouzlo sladké,
to pouť je stálá nahoru a dolů,
a stálou hudbou je to snění krátké.

Těch vidin sled chce v slovo věznit smělý
i poslední z nás a v hře sladkých bolů
je žebřík Jakubův náš život celý.

IV.

Portret bandity.

(Salvator Rosa.)

V svém dobrodružném žití, v půtkách, v řeži
a v soubojích, na cestách mořem, zemí
ten divný zachytil typ mezi všemi
kdes v pusté krčmě nebo na pobřeží.

Na tváři této podivný taj leží;
svit dobrácký ten jasní pohled němý,
však potutelnost hraje tahy těmi,
kol kterých sporé licousy se ježí.

Ký falešný to hráč a dobrodruh,
rváč, lotr, cti a studu zloděj podlý
a zvěčněn stejně jak Achill či Plato.

Ó, umění, tys žití pravý vzruch,
jeť nesmrtelnost, kde tvůj paprsk prodlí,
jeť špína duhou hned a nachem bláto!

V.

Scena pastýřská.

(Bouguereau.)

Muž na kolenou drží malé dítě
a na píšťalu dvojí hrát je učí,
to líčka dme, tak zkouška ta je mučí,
však vidíš přec, že pochopuje hbitě.

Za nimi matka, v tváři smích jí pučí,
tu idyllu v svých zraků chytá sítě,
tak ráda by je stiskla do náručí!
U nohou pána pes bdí ostražitě.

Klid leží na něm jak to nebe řecké,
tak hluboký, tak sladký a tak měkký,
jak pohled ženy, jak ty vlásky dětské.

A cítíš z obrazu, jak tráva voní,
jak chladný vánek až sem duje z řeky,
i vosy slyšíš, jak se v stromech honí.

VI.

Stromořadí.

(Ruysdael.)

Sám vězeň města, červenec když sálá,
na aleji tvých jasanů a buků
si vzpomínám a snění dám hned ruku,
a myšlenka má v divém trysku cválá.

Být v lese, k tomu stačí chvíle malá
a s ptáky jeho jásat do souzvuku,
jít kapradím a sníti v datla tluku,
pít mír, číš jeho vře zde neskonalá:

To všecko zřím v tvém dlouhém stromořadí,
ten zpěv, jenž jásá, ten van, který chladí,
co čivy konejší a vznáší duši.

Ba jistě líp v illusi této žiji.
Sám jediný zde lokám poesii,
můj hluboký klid nikdo nevyruší.

VII.

Tajemství lásky.

(Jourdan.)

Co šeptá tobě ten hoch křídlatý?
On usmívá se šibalsky, však v tvojí
se tváři stíny pochybností rojí,
ty vidíš mladosti sny rozváty.

A rozdupány květy s poupaty,
jak stržen závoj ve zoufalém boji,
jak stržen pás, již za ním život stojí
se všemi spády, víry, tenaty!

Ó, dívko, že tak vykupujem draho
za málo slastí, o lásce co víme,
zda není lepší zůstat děckem na vždy?

Jít světem klidně, sšlapat co zvem blaho?
Ne, praví zrak tvůj, děs mne při tom jíme,
žít ve vědomí stálé samovraždy.

VIII.

Láska a mladost.

(Bouguereau.)

Ty, s důvěrou jaks vyšla z lázně naha
a usmívavá stojíc před zrcadlem
jsi netušila, v květu lípy spadlém,
v němž jako perla hrála rosná vláha,

Že láska blízko, na tebe že sahá! –
Ó vzdej se jí, než nesoucitným rádlem
čas zorá citů lán ve srdci svadlém,
ó vypij k dnu ten plný pohár blaha!

Ten křídlatý hoch, jenž ti sletnul k uchu
dnes v květu, zítra ve podobě ptáka,
se často nevrátí — ó věř mu cele!

Pak více jej tvůj úsměv nepřiláká.
Ráj celý zvoní v křídel jeho ruchu,
ó nech jej zpívat po rtech svých i těle!

Geneva a břehy jezera lemanského.

Cestopisná silhouetta. Píše dr. Jiří Guth.

Bernské Alpy zmizely v dálce . . .

Vzduch byl čistý, jasný, bílá temena vysokých vrchů ostře odrážela se od modré oblohy, na které nebylo ani mráčku . . . Teplý zářijový den chýlil se v odpoledne.

Na jihovýchodě, po levici, vyhlížely hory simmenthalské a freiburské, po pravé straně mírné svahy, buď zalesněné nebo s jasně zelenými lučinami a porozsetými domky. Co chvíli viděti bylo stádo bravu, jehož veliké zvonce doznívaly do vagonu i přes hukot uhánějícího vlaku. Na celém kraji jakoby dřímala poesie . . .

Jsme v Chexbres. Dráha pojednou zatáčí vpravo a vlak projíždí dlouhým tunelem. Laskavý spolucestovník, bodrý rodák z vaadtského kraje, upozorňuje, že na levo bude pěkná vyhlídka.

Vyjíždíme z tunelu — a zdá se nám, že jsme na počátku ráje. Těžko popisovati. — Po tunelu de la Nerte na dráze z Arles do Marsilie, když asi pět anebo šest minut byli jsme v temnotách, také jako rázem otevřelo se před námi moře středozemní v plné kráse. Tenkráte také chýlilo se k večeru a slunce obráželo se v tiché hladině nesmírných vod; dojem velkolepý, — ale daleko ne tak půvabný jako první pohled odtud na tenhle světa kraj. Vidíte pod sebou celý východní cíp jezera genevského a na západ velikou jeho část, se všemi jej obklopujícími horami. Ty hory nedostávaly se tenkrát zálivu marseillskému. Alpy savojské a valiské, Col de Jaman, Dent du Midi — mezi tím hluboké údolí a ústí rhônské, vrcholky hor pokryty věčným sněhem anebo pusty a prázdny, po jich stráních stopy lavin, dole, na jejich úpatí a při pobřeží, na sta domků mezi zelenými vinicemi a pastvinami o něco výše... V dáli probleskují půvabné hory jurské.

A to všecko kolem těch tichých, hlubokých vod. Nedovedu říci, v jak krásných, překrásných barvách stápělo se večerní slunce. Na západě bylo moře zlata; zde, na východním konci, jezero bylo modré jako to nebe nad ním, a klidné, tiché . . . V zrcadle jeho shlíželi se všichni ti velikáni rozestavení kolem.

Kdyby bylo šlo po našem, byl by tady vlak zastavil a posečkal. Ale rychlík uháněl dále, na švýcarský vlak ještě dosti rychle, — a půvabný obrázek sešel sice z očí, ale ne z mysli. Pořád a pořád na pamět mi vystupoval, až vrátil jsem se k němu. A pak zas a zas mne k sobě vábil a já neodolal . . .

V Lausannu vystoupili jsme a sjeli lanovou drahou do přístaviště Ouchy, odkudž nás parník donesl přímo k prvnímu cíli, do Genevy. Zatím nezastavíme se jinde, z Genevy bude času dosti porozhlednouti se po březích jezera lemanského.

Všecka jezera švýcarská jsou buď zelená nebo zelenavě modrá. Jenom jezero genevské je čistě modré, azurové. Příčinu toho prý ještě nevyzkoumali. Pokud vím, zanáší se tím problemem genevský professor

Sorret. Ať už příčina jakákoli, — překrásné jsou ty modré vlny, i když ostrý vítr hřebeny jim stříbří.

S paluby parníku, zařízeného dosti pohodlně, ale přece ne tak, jako parníky na jezeře vierwaldstaedtském, Lausanne rozkošně se nese. Jako hnízdo salanganní, přilepené na strázné stěně. Domy jakoby stály jeden na druhém, malebně seskupeny jsouce kolem staroslavné kathedrály. —

O něco dále od Lausannu jezero genevské, Lacus Lemanus starých Římanů a francouzsky lac Léman, mezi Morgemi a Amphionem je nejširší, 13 kilometrů, a také v těch asi místech je nejhlubší, 334 metry. Vody jeho jsou jasny jako křišťál a poblíže břehů dno na mnoho metrů lze rozeznati.

Plavba na této západní části jezera neposkytovala takových krás, jako mnohé jiné jezero alpské; na straně levé Alpy, kupící se jako veliké schody k nebeské báni, však méně pittoreskní, než zvykli jsme je vídati jinde, břehy pravé pak mírně vystupující až k horám jurským, které těšily by se větší pozornosti, kdyby neměly v Chamonix mocného konkurrenta. — Ale brzo naskytne se vzácné divadlo. Na jihu, mezi zářezem dvou skalných vrchů objevil se jasně a ostře bílý vrchol Montblancu, který odrážel se v klidné hladině vodní jako Narcis dívaje se do studánky. Nejvyšší hora evropská! Vzdoroval náramně dlouho lidské všetečnosti, teprve před sto lety první šlépěj poskvrnila panenské jeho témě. Teď musí snášet podobné zneuctění v letní saisoně bezmála každý den několikrát.

Pohled na celý řetěz Mont-Blancu zůstává s několika málo přestávkami, když vyhlídku zakrývají blízké kopce, až na konec naší pouti.

Byl již zpola soumrak, když blížili jsme se Genevě. Starý protestantský Řím už jen jako silhouetta obrážel se v temném purpuru zapadlého slunce. Vábný obraz. Nonchalantně rozkládá se na obou březích Rhony, která divoce své proudy žene z jezera. S jedné strany obě hory salévské, velká a menší, „notre Salève", jak říkají Genevané, třeba jim z něho nepatřil ani kousek; ležíť již oba, grand i petit, na území départementu savojského. Ale Genevu bez toho skalnatého pozadí nelze si mysliti. Zrovna k malému Salévu na pohled celý ten alpský řetěz se pojí. S nábřeží je nejkrásnější na to vyhlídka. Když dávno slunce zapadlo, bílé vrcholky září ještě růžovým zlatem na temnající se obloze; jen vrcholky, úpatí až do polou halí se v šedou páru. Znenáhla slabě červená barva nabývá silnějších odstínů a přechází z jemného karmínu až skoro do krvava. A dole už je temno . . . Pak zvolna Alpy zhasínají, až zmizí i poslední jejich stín. — Alpenglühen. —

V přístavu genevském kotví několik parníků a po jezeře proháňějí se lehké čluny rybářské s třírohými bílými plachtami „latinskými", jako ptáci bouřliváci. Štíhlé labutě a méně štíhlé kachny plovou bez překážky na jasných vodách a kupí se okolo ostrůvku Rousseauova, kde je městská rada živí. Labutě byly zde nasazeny r. 1838; od těch čas zdivočely skoro docela.

Nevíte, na čem dříve má spočinouti vaše oko, zda-li na tom mohutném pozadí alpských velikánů či na hladině jezerní nebo posléz na skupině čistých domů podél obou nábřeží.

Chillon.

Minulost Genevy je bohatá a pestrá dost. Genevané na ni jsou pyšni. Již Caesar na začátku první knihy svých commentářů de bello gallico o ní se zmiňuje. Bránil odtud Helvetům přístup do Gallie, pobořil za tou příčinou most, který spojoval město s pravým břehem rhônským a zřídil zde vojenskou stanici. Vystavěl prý také na ostrově při výtoku Rhôny věž, nesoucí dlouho ještě jeho jméno. — Geneva přivtělena byla panství římskému. Chrám Apollinův býval na místě, kde teď je kathedrála. Skálu či veliký kámen, vystupující nedaleko levého břehu z jezera, nyní ve přístavišti proti nábřeží des Eaux-Vives, rybáři zasvětili bohu Neptunovi. Začátkem předešlého věku byly nalezeny nedaleko tohoto oltáře pohanského dvě malé měděné sekerky a nůž, kterým zabíjela se obětní zvířata. Teď jmenuje se kámem prostě Pierre de Niton. — Pět věků Geneva zůstávala v rukou římských. R. 443 stala se hlavním městem království burgundského. Tehdá již křesťanství zde se ujalo. Roku 534 zmocnili se Genevy Frankové a podrželi ji až do konce IX. věku, kdy vévodila opět druhému království burgundskému, jehož poslední panovník Rudolf III. svou korunu králu Konradovi odkázal 1032. Tento dal se zde korunovati za krále burgundského téhož roku od Herberta, biskupa milanského.

Od těch čas feudalové-biskupové genevští pořád se škorpili s císařskými hrabaty a savojskými hrabaty (později vévody) o nadvládu. Kapitola dosti neutěšená a zdlouhavá v dějinách Genevy. — Z těchto sporů však občané měli jen prospěch: duobus litigantibus vždycky tertius gaudet a dovedli různých dobýti svobod ku prospěchu a volnému, samostatnému rozvoji města. Biskup Adhémar Fabri slavnostně jim potvrdil roku 1387 novou organisaci města, které teď samo vykonávalo spravedlnost a vedlo správu policejní. Duchovní pastýř asi dobře věděl, proč to činí, jinak by mu byly ovečky šmahem k Savojským přeběhli.

Ale konečně v tom zápase páni biskupové přece jen podlehli a stolec jejich stal se v XV. věku pouze pramenem hojných příjmů vévodské rodiny. — Jho savojské však Genevanům nesvědčilo. Příklad Švýcarů pro svobodu je nadchl a r. 1526 uzavřeli smlouvu se svobodným Friburgem a Bernem, jichž pomocí nezávislost svoji chtěli uhájiti. Savojští páni všelijak hleděli svou moc udržeti a krutě pronásledovali nepoddajnou obec genevskou: apoštol svobody, François Bonivard, šest let úpěl v temných sklepeních vězení chillonského, Pécolat v mučírně jazyk si překousl a vplivl jej ve tvář svým katanům a Berthelier, veden jsa na popraviště na náměstí ostrovní a přemlouván jsa, aby žádal o milost vévodu, odpověděl: „O smilování prosí jen zločinci, ne však lidé počestní. Ať vévoda sám modlí se k bohu za odpuštění, nebo on mne vraždí!“ A položil hlavu na špalek.

Proti takovým hrdinům a duchu pro svobodu tak nadšenému tyranové ničeho nesvedli. — Po příkladě Bernských obec genevská přijala officielně r. 1535 reformaci a zhostila se cizí nadvlády. Poslední biskup, Pierre de la Beaume, opustil Genevu roku téhož, aby nevrátil se více, a republika byla prohlášena.

Od té chvíle Geneva nebyla již obcí, nýbrž státem a pracovala neustále o upevnění samostatnosti se strany jedné a reformace se strany druhé. Obé se jí podařilo.

Po hlasateli nové víry Farelovi přišel r. 1536 do Genevy Kalvín. Přísné jeho mravy a zásady, veliká výmluvnost a skvělé schopnosti získaly mu nesmírného vlivu nejen u spoluobčanů genevských, nýbrž daleko za meze malého toho kraje, ve kterém žil. Působením jeho Geneva stala se městem evropským a protestantům tím, čím katolíkům bylo sídlo nástupců svatého Petra. — Kalvín nebyl však jen reformatorem, nýbrž činností svou zasahoval i do veškerého ústrojí celé republiky, kterou na pevný postavil základ. Staral se stejně o veřejné školství, založil akademii, od nedávna universitu, a vypracoval zákonník občanský dle vlastních svých přísných zásad, jímž hleděl zameziti velikou nádheru tehda panující.

Vévodové savojští ztracené posice již nenabyli. Poslední pokus stal se v noci 12. prosince 1602. Savojští slezli po žebřících zdi městské chtějíce přepadnouti obyvatele ničeho netušící. Tito však spozorovali nepěkné to konání ještě v čas a jako Římané na Kapitolu odehnali šťastně dotěrné dobyvatele. Místo klassické husy zaujímá při této události duchapřítomný nějaký bubeník. Do dnes Geneva slaví toto vítězství národní slavností zvanou „Escalade“ (od slova escalader, slézti) každoročně 12. prosince. Ale proč při té slavnosti dětské maškarní průvody zaujímají první místo, nikdo mi nedovedl vysvětliti, třeba že samo město uděluje zvláštní ceny nejlepším maskám.

Věk XVII. a XVIII. v dějinách našeho města klidně plynul. Geneva stala se útočištěm pronásledovaných protestantů ze zemí sousedních. Zatím obchod a průmysl stále rostl a se zveleboval. — V bouřných létech na konci minulého věku, — kdy také některé spisy rodáka genevského, Rousseaua (Emile a Contrat social) na rozkaz magistrátu byly veřejně spáleny, — Geneva přivtělena byla ku Francii a za Napoleona stala se hlavním městem départementu lemanského. Ale 31. prosince roku 1813 někteří vlastenci prohlásili republiku znova (deska na radnici městské hlásá potomstvu tento dobrý skutek; vděčná republika zavěšuje každoročně v den svatého Sylvestra pod tento památník obrovský věnec z čerstvých květin), kongress vídeňský potvrdil samostatnost, rozšířil její území a Geneva přistoupila ku spolku švýcarskému. Konstituce z r. 1845 přeměněna byla nejdříve r. 1842 a pak definitivně roku 1847 duchem veskrze demokratickým, čehož zásluhu má slovutný Genevan James Fazy. —

Kanton genevský je co do rozlohy předposledním mezi kantony švýcarskými: obnášíť 279·4 čtverečných kilometrů; co do počtu obyvatelstva je dvanáctým: čítáť kolem 103,000 duší, z nichž na město připadá asi 68,500.

Geneva rozkládá se na obou březích Rhôny, při jejím výtoku z jezera, ale těžisko veškerého života je na břehu levém, ve starém městě, kde má svoje sídlo vláda a úřady městské. Tam je také universita, všecky hlavní školy a obchody. Obě části rozšiřují se značně od času sbourání hradeb, což stalo se asi před 30 lety. — Geneva je město bohaté a mezi obyvatelstvem čítá se více než sto milionářů. Dřívější puritanismus a upjatost kalvínská ustupují zněnáhla modernímu, volnému a luxuriosnímu duchu. Ale jednoduchost dřívější dosud na mnoha místech se jeví, jak v životě společenském, tak i jinde. Zábavních

místností, tingl-tanglů větších německých měst a podobných nedělních zábav Genevan nezná. Monumentálních, bohatých staveb je tu pořídku, — snad jediné divadlo a to imponuje pouze svojí façadou. Ostatní, jako bâtiment électoral, universita, konservatoř a j. vynikají jednoduchým slohem. — Asi před 20 léty oslavovali 300letou ročnici úmrtí Kalvínova. Na památku toho vystavěli sál řečený reformační, ale věru Kalvína důstojný, — nemůžeť býti jednodušším ani z venčí ani uvnitř. Je to budova dosti veliká, však bez oken (světlo padá s hůry) a prosta všech okras. Také uvnitř největší prostota. Jinak sál, ve kterém odbývají se koncerty a přednášky, účelu svému dobře vyhovuje, jsa velmi prostorný a výtečně akustický. Stavitele by, myslím, zajímala vzdušná a lehká konstrukce střechy.

Karel II., vévoda brunšvický, vyštvaný z vlastní země, trávil v Genevě poslední léta svého žití a odkázal po své smrti (1873) městu celé svoje jmění, asi 20 milionů franků. Za to vyžádal si skromný ten muž pomník, mausoleum, podle vzoru známé veronské arche degli Scaligeri na vhodném nějakém místě. Místo bylo nalezeno, velmi vhodné, na nábřeží proti Alpám, pomník vděčně s velikým nákladem a v podrobnostech uměle a krásně vystaven, jenom celek tvoří dojem nepěkný. Gothický ten náhrobek z bílého a červeného mramoru, nahoře s malou sochou vévody na koni vypadá spíše jako chef d'oeuvre dovedného cukráře. — S darovanými 20 miliony obec pěkně si pomohla: vystavěla veliké kasárny, v nichž ostatně celý rok vojáka neuvidíš, leda na podzim několik dělostřelců, kteří mají myšlenky spíše všude jinde nežli u děl; pak divadlo, několik pohodlných silnic a ještě hodně jí zbývá.

Za bohatství svoje většina genevských milionářů děkuje vzkvétajícímu obchodu a průmyslu, zvláště zlatnickému a klenotnickému. — Historicky prý lze prokázati, že již v V. a VI. věku razily se v Genevě zlaté peníze a penězorazci nebyli tenkráte než zlatníci. Tito utvořili v XV. věku s klenotníky zvláštní cech sv. Eliáše, který pak jakožto Etat des orfèvres en or et en argent byl nově organisován r. 1566. Později různé školy, zejména kreslířská, podporovaly rozvoj tohoto odvětví průmyslového, jehož zvláštností jsou malby emailové — genevská specialita. Veškery výrobky vynikají jemným vkusem, krásnou úpravou a nejsou příliš drahé.

Veliké clo na tyto předměty bylo příčinou, že podloudnictví přes hranice francouzské znamenitě se vyvinulo. Jak nepokrytě a rafinovaně bylo prováděno, o tom svědčí tato historka. Vrchní ředitel francouzské pohraniční stráže hrabě X slýchal často vypravěti o dovednosti, jakou bývají klamáni hraniční strážníci, i umínil si, nedůvěřuje svým podřízeným, sám se přesvědčiti, zda-li to všecko je pravda. Přišel tedy sám do Genevy a koupil v nejčelnějším závodě za třicet tisíc franků různých klenotů s tou podmínkou, budou-li mu za jistou náhradu dodány beze cla, totiž podloudně do jeho bytu v Paříži. Majitel závodu zvyklý jsa na podobné obchody, přijal podmínku bez odkladu a vyprosil si pouze písemnou poukázku na 5% kupní ceny jako náhradu za dopravu a místo mnohem vyššího cla, s podpisem kupujícího. Týž usmívaje se vzal pero a podepsal: Hrabě X, vrchní ředitel francouzské pohraniční stráže. Klenotník podíval se na podpis a pravil ukláněje se: „Pane

řediteli, předměty, které jste ráčil ode mne koupiti, budou zároveň s vámi v Paříži.“ Hrabě X, sotva že se naobědval, poslal pro poštovní vůz a odejel hodinu po uzavřeném obchodě. Na hranici, u Bellegarde, představil se strážníkům, kteří přišli prohlížet vůz, vypravoval náčelníku stráže, co se mu v Genevě přihodilo, nařizoval největší bdělost na celé pohraniční čáře a slíbil zvláštní odměnu 50 luisdorů tomu, kdo na toto drzé podloudnictví připadne. Po tři dni a noci prý žádný strážník oka nezamhouřil.

Zatím hrabě X přijel do Paříže a po krátkém přivítání své rodiny a malém oddechu odešel do svého pokoje, chtěje se převléci. Na stolku spatřil úhlednou krabici, na níž na stříbrném štítku bylo napsáno jeho jmeno a titul. Otevřel ji a k nemalému úžasu svému spatřil v ní klenoty, koupené v Genevě. — Klenotník srozuměl se totiž se sluhou hôtelu, v němž hrabě bydlil a ten pomáhaje sluhům pořádati věci jejich pána, vstrčil nepozorovaně krabici do kufru. — Vrchní ředitel francouzské pohraniční stráže byl takto prvním podloudníkem zemským.

Hodinářství genevské snad po celém světě svojí výborností je proslaveno. Na výstavě pařížské r. 1878 všech 48 vystavovatelů-hodinářů genevských bylo cenami vyznamenáno. — Řemeslo to zavedl zde Charles Cousin r. 1587. V létech dvacátých tohoto věku založena byla škola hodinářská, teď ve správě městské. Ze Genevy vyšly první remontoirky a mnohé jiné pěkné novoty v hodinářství. Průmysl tento neustále se zdokonaluje, podporován jsa mimo jiné čilým obchodem a různými odbornými listy zde vycházejícími.

Malířství na emailu, o němž svrchu jsme již zmínku učinili, na vyšší stupeň povznesli hlavně Theodor Turquet z Mayernu a Jean Petitot. První z nich, tělesní lékař Jindřicha IV., krále francouzského, a Jakuba I. i Karla I., králů anglických, dovedný chemik, nalezl způsob vhodného míchání barev a imitací barev olejových. Své vynálezy sdělil s krajanem Petitotem, který také ze Genevy do Anglie přišel a vynálezy Turquetovy zdokonalil. Nejznamenitější jeho dílo je podobizna hraběnky Southamptonové dle Van Dyka. — Emaily moderní starým se vyrovnají a stejně jsou hledány.

Hrací stroje a krabice jsou také specialitou genevskou, neb alespoň vyrábějí se zde v dokonalosti nadobyčejné. Fabrikanti velmi rádi otevírají cizincům svoje salony, kde vyloženy jsou vybrané orchestriony a hrací stroje. Slyšeli jsme jich několik (v ceně 500—1000 fr.) hráti kusy z různých oper, úryvky ze skladeb orchestralních atd., ale veškero naše očekávání daleko bylo předstiženo. Není to jednotvárný drnkot obyčejných strojů, při nichž turecká muzika hlavní hraje roli, nýbrž skutečný hudební požitek. Různými přístroji možno docíliti různé barvitosti zvuků tak, že zdá se nám, že slyšíme celý sbor se vší jeho rozmanitostí. Také piano a forte, crescendo a decrescendo možno dle vůle říditi.

Čilému obchodu je na překážku jenom blízkost hranic francouzských, jimiž malý kanton ze tří čtvrtin jest obklopen a, jak již řečeno, vysoké clo.

Znamenitou pomocí pro průmysl genevský jest vodní síla divokých vln rhônských. Už ode dávna bývala síla ta využitkována. První stroj za tím účelem byl prý seřízen již r. 1620. V posledních letech sestrojeno více než 130 motorů hydraulických. — R. 1877 ustavila se zvláštní společnost, která chtěla vymoci sobě výhradní právo na užití hybné síly vodní; tomu město opřelo se a také po dlouhých bojích samo dostalo od státu privilej. Chopilo se pak věci se vší energií, ustanovivši využíti veškeru vodní hybnou sílu Rhôny sestrojením 20 turbin o 4200 koňských silách a zároveň seříditi kanalisaci a regulovati niveau jezera lemanského. Tato poslední práce měla konečně rozřešiti starý spor mezi oběma kantony, genevským a vaadtským, který neustále si stěžoval, že občasné zaplavení jezerních břehů zaviňují práce, kterými v Genevě zabraňuje se volnému odtoku Rhôny. — První část, forces motrices, byla ukončena 16. května 1886; vodní síla hybná roznáší se po celém městě, ano po celém kantonu rozsáhlým potrubím, o kterém dosud se pracuje, tak jako jinde plyn. Tím dostane se všem řemeslníkům, kteří toho potřebují, síly stálé, dobré a laciné, nebo ročně platí se za jednu koňskou sílu (denně 10 hodin) 120 fr.

Vůbec pokroky moderní našly zde velikého rozšíření. Tak na př. telefon tuším nikde jinde není tak v užívání jako zde. Každý jen trochu čelnější závod má svůj telefon, spojený se stanicí ústřední, odkudž umožňuje a prostředkuje se spojení dle přání žadatelova. Ročně platí se pouze 120—150 fr. (v Paříži tuším 500—600 fr.), takže i mnozí soukromníci do svých domů a bytů telefon zavádějí.

Co Genevu činí nejzajímavější, jest její život veřejný a politický. Na ulici už jakoby začínal francouzský jih, i s těmi hromádkami smetí před každým domem, jež smítají a nakládají líní metaři až v pozdních hodinách dopoledních, jako v Avignonu, Marsilii nebo v Toulonu. Ale ostatek, je pravda, Geneva dbá čistoty. Kavárny v letě vystěhují se na chodník, jejž někdy zaberou skoro celý. Za malými stolky sedí prostý dělník v modré bluze nebo sedlák z kraje a posilňuje se svým absintem anebo sorbetem, právě tak jako první občan domácí nebo cizí princ, kterých se tady zdržuje po celý rok dosti. — Snad tou nenuceností vzniká někdy něco, co v naší kastovnicky roztříděné společnosti nazvali bychom nedostatkem šetrnosti, ne-li docela nezdvořilostí. Ale musí zde člověk žíti delší čas, aby to poznal a také ocenil; přelétavému touristovi ovšem mnohé ujde. — Co politického ruchu se týká, zdá se vám, jako byste byli v antických městech řeckých anebo římských, kde záležitosti obecní volně se přetřásaly, kritisovaly, kde lid sám sobě vládnul. Podle novin člověk skoro by myslil, že Geneva je hrozné hnízdo nihilistů, socialistů a revolucionářů, — ale nikde neviděl jsem města klidnějšího a spořádanějšího. Ovšem, všecky ty bouravé živly mají zde útulek, ale pracují jen na venek, tady neměli by pro svoji práci úrodné půdy. — Na ulici zřídka kdy spatříš strážníka, a ten ještě líně sedí někde na lavičce nebo stoje chytá lelky. Občanská svoboda práci mu usnadňuje; jí není zapotřebí bodáků, zřízenců tajných i veřejných, kriminálů a podobných nepříjemností; je sama sobě zárukou bezpečnosti. Za to loni při jisté dětské školní slavnosti na Plainpalais strážníky jen se hemžilo. Proč? — aby ti malí drobečkové nepřišli

k úrazu a abychom my velcí při jejich hrách na veliké louce plainpalaiské jim nepřekáželi. I při volbách, které zde přece s velikým zápalem se vedou, dva nebo čtyři takoví páni v uniformách starosvětského střihu a s třírohým kloboukem jen více pro parádu střídají se před volební budovou. Radikalové a demokrati, dvě strany skoro stejně silné, neustále jsou v boji, ale jakmile jedna strana zvítězí, podrobí se druhá hned a bez reptání, třeba že není spokojena. Ale počká až do příštích voleb. K bouřlivým výstupům nikdy nedojde, ačkoli demokraté vší mocí usilují dostati se na vrch. Činí to však jen v mezích zákona. Jen takový lid je schopen řádné autonomie. — Voleb občané velmi horlivě se súčastňují. Podmínka nezaplacených daní nikomu nekazí radost; hlasovací právo je všeobecné.

Snad smíme zmíniti se zde několika slovy o pěkné demokratické ústavě genevské. Konstituce genevská ze dne 25. května r. 1847 ustanovuje, že správa kantonu je republikánská a demokratická. Souverenitu tvoří národ, le peuple genevois, t. j. všichni občané. Veškery výkonné úřady politické a veřejné jsou pak jen delegacemi nejvyšší jeho autority. Forma správy jest demokracie representativní, t. j. taková, ve které moc zákonodárnou i výkonnou jmenuje či volí národ sám. — Konstituce zaručuje každému občanu rovnost před zákonem, svobodu individualní, neporušitelnost obydlí a majetku, svobodu tisku, svobodu živnosti, průmyslu, náboženství, vyučování a právo petiční. Třeba že kanton je francouzský, „uzavřené území“ francouzské, rozumí se zde rovnost všech tří zemských jazyků (francouzského, německého a vlašského) sama sebou a nikdo by zde ani nemohl pochopiti, že proti soukromé škole cizojazyčné může se vůbec něco namítati.

Souverenitu vykonává tedy národ sám a sice buď jakožto Conseil général anebo jeho jménem a) Grand Conseil, který má moc zákonodárnou, b) Conseil d'Etat s mocí výkonnou a c) Pouvoir judiciaire. — Conseil général neusnáší se (jinak byl by demokracií přímou), nýbrž jen volí moc výkonnou, zákonodárnou atd. a hlasuje o změnách anebo přídatkách konstituce kantonalní a spolkové švýcarské. Všecky zákony podrobeny jsou sankci tohoto sboru. — Grand Conseil, zdejší parlament, skládá se ze 100 poslanců volených na dva roky a usnáší se o zákonech, jež conseil général po případě může ovšem zrušiti. — Conseil d'Etat skládá se ze 7 členů volených na dvě léta rovněž přímo od veškerého voličstva, t. j. rady generalní. Sbor ten je asi tolik, co u nás ministerstvo a má mimo moc výkonnou, jak řečeno, i vrchní správu kantonu. Ta rozdělena je na 7 departementů a sice: vojenský, veřejného vyučování, financí a obchodu, veřejných berní, spravedlnosti a policie, vnitra a posléz veřejných prací. — Pouvoir judiciaire má moc soudcovskou.

Právo hlasovací má každý občan genevský dosáhší 20 let a každý Švýcar, který alespoň tři měsíce v kantoně bydlí. Tento poslední odstaveček způsobil v kantoně již mnoho zlé krve a dopomohl také nynějším radikálům ku kormidlu vládnímu. Veliké množství dělníků z německého a italského Švýcarska zatlačuje starogenevskou bohatou aristokracii, která se zde zove demokracií, a radikálové jak v radě velké tak v radě státní mají vrch. Prý nedobře hospodaří, aspoň demokraté tak tvrdí (ostatek radikalové v té věci demokratům také nedávají nej-

Zátoka Clarenská u Montreux.

lepší svědectví), ale tolik přiznati nutno, že pečlivě se starají aspoň o vzrůst a zvelebení školství, čehož hlavní zásluhu má nynější člen rady státní a chef departementu de l'Instruction publique pan Antoine Carteret. Jeho departement vykazuje v ročním rozpočtu položku asi 1,200.000 fr., kdežto na vojsko vydává se ročně jen asi 400.000 fr.

Veřejné školství genevské na vysokém je stupni. Ve věcech školství každý kanton švýcarský je samosprávný a tolik je ve Švýcarsku systémů školských, kolik kantonů. V kantonu genevském, na malém tom kousku země, nalezáme skoro všecky druhy škol, od nejnižších až do nejvyšších. Školy veřejné rozděleny jsou na primarné (asi 55 školek dětských a tolikéž škol obecných), školy sekundarné (mezi nimi školy venkovské sekundarné, kollej genevská a gymnasium, vyšší dívčí škola, škola obchodní-průmyslová a j.) a učení vysoké, obsahující universitu, školu zubní a vyšší školu umĕn průmyslových. — Stará akademie, kterou založil Kalvin r. 1559., přeměněna byla na universitu r. 1876. Čítá pět fakult po spůsobu universit francouzských: theologickou, vědeckou, literarní, právnickou a lékařskou. Studujících bývá 400—500, mezi nimiž mnoho dam, zvláště Rusek a Polek. Kollej genevská také má svou zajímavou historii: Počátky její sahají až do r. 1429. Kalvín ji důkladně zreorganisoval r. 1559, kdy pro ni vystavěna byla zvláštní budova, ve které je dosud. — Město svým nákladem vydržuje několik škol odborných.

Vedle toho školství privatní ne tak z potřeby jako ze spekulace náramně rozkvétá. Pensionatů chlapeckých i dívčích jen se tu hemží; příjemná poloha, svoboda vyučování a mnohé jiné faktory podporují jejich vzrůst. Jen jeden z nich vyšinul se po 34letém trvání na jakousi výši; je to pensionat de jeunes gens v Lancy, nedaleko Genevy, kde nyní je dědičný princ egyptský Abbas, jeho bratr a několik jiných princů evropských. — Ústavy podobné většinou více slibují než mohou plniti. —

Život vědecký a literární stejně jako veřejný je čilý. Málo prý je Genevanů, kteří nevydali nějaký spis nebo nějaký článek v novinách — ovšem Genevané ze společnosti vyšší. Pravda, že žije zde mnoho učenců soukromých a mnohý bohatý synek měšťanský věnuje se professuře universitní. — Na svoji literární a vědeckou reputaci Genevané také jsou pyšni. Louis Ulbach z Paříže odbýval zde v loni několik přednášek, ale nedobře pochodil; prý chtěl odbýti Genevu jen tak něčím, co se hodí pro některé provincialní město francouzské. Geneva je přece caput rei publicae a Genevané sami si říkají, že jejich město je druhou Paříží. Asi tak domýšlivě jako Marsiliané, kteří tvrdí, že kdyby Paříž měla Cannebièru, byla by malou Marsilií. Lokální patriotismus, snadno omluvitelný. — Mohli bychom vyjmenovati řadu mužů učených, jež zrodila Geneva, mezi nimi mnohé jméno zvuku evropského. Život vědecký podporuje veliký počet vědeckých společností, zejména Institut national genevois, mnohé ústavy vědecké, musea, bibliotéky atd.

Genevan je po většině muž uhlazený, který viděl aspoň kus světa. Již v domovině s mnohými cizinci se stýká, což brousí jeho chování. (Dobrá třetina obyvatelstva genevského jsou cizinci, kteří vyvolili si Genevu za dočasné bydliště.) Mimo to je zvykem posýlati mladíky po

odbytých studiích kollejních anebo gymnasialních aspoň na několik měsíců do ciziny. — Genevské dámy jsou vzdělané, jemného ducha, vlasteneckého srdce a se zálibou věnují se vychování svých dítek. Mnohé i mužům spisovatelům do řemesla se pletou, ale s úspěchem.

Divadla vyšší společnost demonstrativně se straní, — z příčin politických. Je to škoda. Stálá společnost herecká se neudrží a divadlo pronajímá se jen na zimu společnostem nižšího řádu. — Město vydržuje svým nákladem dobrou kapelu.

Volnost vyznání vystavěla zde jedenácti různým církvím stánky. Svoje obřady vykonávají tady: církev protestantská národní v 5 chrámích, protestantská svobodná (radikalní) ve 2, římsko-katolická ve 4, starokatolická ve 2, anglická episkopalní v 1, presbyterianská škotská (jen v létě v kathedrále), episkopalní amerikánská v 1, německá lutheranská v 1, německá reformovaná v 1, pravoslavná (v krásné ruské kapli) a židovská v 1 chrámě. —

Cizího návštěvníka budou zajímati ze znamenitostí genevských nejvíce kathedrála z roku 1024, ve které kázával Kalvín, s náhrobkem maršálka vévody Jindřicha z Rohanu, náčelníka francouzských protestantů za Ludvíka XIII., a Jana de Brogniera, předsedy nešťastného koncilu kostnického. Nedaleko kathedrály je rodný dům J. J. Rousseau-a s nápisem: Ici est né Jean Jaques Rousseau le 28 Juin 1712. — V bibliotéce městské (čítající přes 100,000 svazků, založené od Fr. Bonivarda) je několik starých a vzácných rukopisů, jako homilie sv. Augustina na papyru ze VI. věku, voskové tabulky s domácími účty Filipa Krásného, Quintus Curtius, rukopis ukořistěný ve voze vévody Burgundského po bitvě u Grandsonu a j.

Ještě jen slovíčko o příjemném podnebí zdejším. — Geneva leží 375 metrů nad hladinou mořskou; veliká horka i veliké zimy jsou zde řídkostí. Jezero nezamrzá, leda náramně zřídka, ale nikdy celé. Prostřední teplota v zimě osciluje mezi 2—7° C nad nullou. Vítr severní, zvaný „bise“, fouká někdy šeredně, jako v rhônském údolí mistral, ale je prý velmi zdravý, an důkladně provětrává. Epidemie cholerová, třeba byla již velmi blízko, sem nikdy nevnikla, neštovice, tyfus jsou řídkostí. Zdejší pitnou vodu fysik Tyndall prý za nejčistší v Evropě prohlásil. Úmrtnost velmi je slabá: dle výkazu uveřejněného jednou v Independance belge o úmrtnosti 50 čelných měst evropských a amerických v r. 1885 byla Nizza městem prvním (38·2 pro mille), Praha čtvrtým (32), Geneva posledním (14·7). — —

Vyjeli jsme si jednoho dne do Ferney. Koňmo jen asi tři čtvrtě hodiny, příjemnou cestou, s vyhlídkou na ty zelené stráně jurské. Okolí genevské poskytuje rozkošné procházky, nejkrásnější ovšem při břehu jezera, posetém roztomilými villami a domky uprostřed nádherných parků i prostých zahrad a vinic. — Ferney, již ve Francii, známé pobytem Voltairovým, byla bídná vesnička o osmi chalupách, když r. 1759 proslulý myslitel zde se usadil. Teď je to dosti veliký městys. Voltaire vystavěl zde pěkný zámek, který aspoň zevně zůstal nezměněn. Uvnitř zachovány jsou ještě dva pokoje v témž stavu, ve kterém Voltaire je opustil. Před vchodem do zámku je kaple s hrdým nápisem: Deo errexit Voltaire. — Přijeli jsme v neděli, ale domovník žádným spůsobem nás

nechtěl vpustit, třeba že jsme velikým zpropitným viklali jeho neoblomností. Nic platno, musili jsme přijít všední den, kdy pokoje Voltairovy všetečnému potomstvu jsou přístupny.

O něco blíže ku pravému břehu jezera v Pregny má svoji krásnou villu baron Rothschild. Pod villou rozkládají se vinice, spustošené phylloxerou, tím hrozným nepřítelem všeho vína, proti němuž není pomoci. Stát švýcarský však horlivě ujímá se postižených: vinici, jež byla phylloxerou postižena, ihned odkoupí z peněz zvláštní kassy záložní, ku které všichni vinaři přispívají tak, že vinař dotčený neutrpí škody leda nepatrné. — Zámek v nedalekém Coppetu dlouho obývala paní de Staël, jejíž tělesné ostatky pohrobeny jsou ve stinném koutě zámeckého parku podle hrobu jejího otce, ministra Neckera.

Villa Diodati na levém břehu proslulá je pobytem Byronovým; zde prý básnil první dva zpěvy Child Harolda.

Na Mont-Salève brzo bude vystavěna pohorská dráha jako na Rigi. My jsme se však musili ještě pachtit pěšky. Ale rozhled, třeba byl velikolepý, nevyrovná se vyhlídce na Rigi. Za nedlouhou dobu jistě zde bude nějaký velikolepý hôtel — 1304 metry není v Alpách pro hôtely ještě nic vysoko, — prozatím jest tady jen špinavá salaš a v ní stará baba, která za několik sous prodá trochu mléka a sýra. S rozkoší rozložili jsme se po zelené pastvině a shlíželi dolů na milý ten kraj, jenž dýše svobodou a volností. Kdy pak ty, má milá domovino, takového klidu se dočkáš! — Celý kantonek odtud lze přehlédnouti a pak ještě mnoho a mnoho jiné země. A s druhé strany skoro všecky savojské Alpy. Když mladistvý de Saussure, později slovutný přírodozpytec, ponejprv sem vstoupil natrhat nemocné mateři své alpských květů, jat byl podivem a láskou k těm nebetyčným horám, jimž později veškeren svůj život a veškeru svou práci věnoval. Procestoval Alpy kříž na kříž, shledával rostliny a nerosty Alpské s neúmornou pílí, studoval geologické poměry těch prahorstev a výzkumy svoje složil ve vzácném díle Voyage des Alpes. Neohrožený ten Genevan podnikl r. 1787 první vědeckou výpravu na temeno Mont-Blancu. Rok před tím průvodčí Jaques Balmat cestu mu nalezl. —

Navštívíme břehy jezera lemanského. Kdo nespěchá, dá ovšem přednost parníku. — Pokaždé uprostřed modrého toho zrcadla uchvácen jsem byl krásou vůkolního kraje a nikdy nemohl jsem se do syta nadívati. Všude smavá, jasná zeleň a z ní vykukují villy a kampagně stále a stále, skoro kolem celého jezera. Jenom později u Alp valiských kraj trochu divočí a pustne, když vysoké hory těsněji přiléhají ku pobřeží.

Na pravo, směrem naší jízdy ku Lausanne, samé vesničky neznamenité; od Hermance začíná Savojsko. Na levo Versoix, ze kterého Choiseul, ministr Ludvíka XV., chtěl udělati druhou průmyslovou Genevu a starému městu nepříjemného soutěžníka. Ale nepodařilo se mu to. Za Nyonem zámek Prangins, majetek prince Jerôma Napoleona. Ve staré části je teď vychovatelský ústav bratrský, Institution Morave. — Na stráních jurských táhnou se pořád vinice; odtud nejlepší tuším bílé švýcarské víno, la Côte.

Přistáli jsme opět v Lausanne, hlavním městě kantonu vaadtského. Vnitřek města, stavěného terassovitě na svazích Mont-Jorratu, neposkytuje nic příjemného. Obě hlavní části jeho spojeny jsou velikolepým kamenným mostem, části hořejší pak s dolejšími lanovou drahou, která vede až do přístaviště Lausannského, Ouchy; však jsme se o ní již zmínili. — Kathedrála nejvíce nás může zajímati, — vyjma snad malého lvíčka s korunou svatováclavskou a podpisem „Čechy" na skleněných dveřích pianového skladu jakéhos pana Prokše, patrně Čecha. Český lvíček v Lausanně divočeji zuby cení než doma. Tady toho nemá zapotřebí, za to doma měl by co drtit. — Zazvoníme tedy na kostelníka, aby nám otevřel kathedrálu. Místo kostelníka přišla kostelnice, což nám celkem bylo lhostejno. Švitorná babka s radostí vykládala svoji historickou učenost, kterou asi z hluboka nečerpala. Co nevěděla, nepověděla, ale nesmyslů nažvanila dost. Chrám vysvětil na konci XIII. věku papež Řehoř X. za přítomnosti Rudolfa Habsburského. Za časů reformace odehrála se zde mnohá bouřlivá scéna, zejména r. 1536 disputace, které súčastnili se Kalvín, Farel a Viret. Uprostřed chóru dlažba celá je prošlapána a prohloubena. Prý stopy katolíků klečících na modlitbách a prosících pána boha, aby osvítil svým světlem zbloudilé protestantské spolubratry. Byli by myslím lépe udělali, kdyby byli šoupali dlažbu za vlastní hříchy. Okolo choru mnoho je zajímavých náhrobků. Postavě, vytesané na hrobě Othona z Gransonu, scházejí obě ruce. O příčině vypravuje se tahle pohádka: R. 1393 Gérard d'Estavayer žárliv jsa na Othona z Gransonu, který v černé oči jeho paní manželky, krásné Kateřiny Belpské, zadíval se hlouběji nežli se slušelo, umínil si pomstíti se na škůdci svého domácího štěstí. Příčinu brzo našel: obžaloval pana Othona z pokusu otrávení hraběte Amadeje VIII. Savojského, nejdříve před správcem vaadtským Ludvíkem de Joinville, později i před samým hrabětem Amadejem; na důkaz pravdy svého udání nabídl Othonovi souboj. Otho z Gransonu tehda nebyl ani dosti uzdraven z rány nějaké, kterou kdesi v boji byl utržil, ale domnívaje se, že nesmí odkládati, přijal vyzvání. Bylo umluveno, aby každý soupeř ozbrojen byl kopím, dvěma meči a dýkou; — mělo tedy jíti pořádně do živého. Přemoženému měly býti useknuty obě ruce, leda že by pan Otho doznal svůj zločin anebo Gérard nepravdivost své obžaloby. — Otho byl přemožen; Gérard d'Estavayer volal naň, aby doznal svoji vinu. Místo odpovědi však Otho nastavil obě ruce, jež Gérard uťal jedním rázem. Kat spálil uťaté údy jakožto údy zrádcovy. Když po létech tělo Othonovo mělo přeneseno býti do kathedrály, otevřeli rakev a nalezli kostru oblečenu ústrojím válečným, s přilbicí na hlavě a s ostruhami na nohou; otvor v brnění značil místo, jež prorazilo kopí Gérardovo.

Odpočívá zde také Victor Amadeus Savojský, jehož koncil basilejský zvolil za papeže (Felixe V.), a několik osob z doby novější.

Před kathedrálou je široká terassa, lausannské korso, a z terassy pohled na město, na jezero a protější hory. Z lesa probleskuje hluboké údolí Rhôny.

Ale cílem naším je východní kout jezera, dějiště milostného románu Rousseauova, Nové Heloisy. Zastavíme se nejdříve ve Vevey u svého známého, pana Couvreua, jehož zámek a krásná zahrada s hoj-

nými exotickými květinami jsou hned u přístaviště. Pan Couvreu je potomek snad nejstarší rodiny švýcarské de Blonay, jehož staré rodinné sídlo, zámek Blonay (jejž obýval otec Rousseauovy Julie), je nedaleko odtud. Přijal nás nad míru přívětivě, vyčastoval výtečným obědem, dobrým svým vínem a vevejskými doutníky. S účastenstvím na české naše poměry se vyptával; bodrý ten Švýcar nemohl ovšem pochopiti, že mohou žíti v jedné zemi dvě národnosti, z nichž jedna ani nemá stejného jazykového práva s druhou. — Před zámkem pana Couvreua jezero tvoří na jednom místě zátoku nápadně nepravidelnou. Před několika lety obec vevejská dala zříditi na těchto místech, kde dříve byla pevná půda, vkusné nábřeží nákladem ohromným dvou millionů franků. Jednoho dne přejel právě kočár páně Couvreuův, ve kterém byla jeho choť a sestra, přes nábřeží, které jinak bylo pusté. Když dámy slézaly z kočáru, zaslechnou na blízku silnější šplouchnutí — nábřeží zmizelo a na jeho místě jen slabě ještě syčela a kroužila voda. Jezero v těch místech velmi je hluboké a nábřeží nacházelo se na visutém kusu země, který během času voda docela podemlela tak, že se utrhlo a sbortilo. Dva milliony franků byly hozeny do vody v pravém toho slova smyslu. Na štěstí život lidský při tom nepřišel na zmar, ale bylo na mále!

Ze zahrady páně Couvreuovy nejlépe lze přehlédnouti jezero a jeho břehy, půvabné břehy Montreuxské.

Montreux! — Šťastný ten, kdo v tomhle kraji může pobývati, a šťasten, kdo vidí jej opět, mohl-li jej vůbec opustiti. Má pravdu vaadtský ten básník. — Všecky ty představy z dřívějších dob, kdy čítával jsem Julii, vrátily se mi na mysl, když loďka naše houpala se na jasných vodách hlubokého jezera lemanského tak volně a tak klidně, když od hor vanul vzduch čistý a zdravý a měsíc ozářil staré věže vězení chillonského, celý ten koutek pozemského ráje, sněhové velikány alpské i zelené břehy jezerní, — duše moje zajásala nad tou podivuhodnou krásou ... S druhé strany viděti bylo skály Meilleraie, s nichž milenec Julie Saint-Preux ve vodách hledal smrt, klid a mír.

Mimoděk ustávám psáti a přiviraje oči, kouzlím sobě v paměti luzný ten světa díl ...

V málokterém kraji je tolik krásy pěkně pohromadě jako v Montreux. Příroda snesla tu podivné kontrasty: květy jarní vedle květů podzimkových; mnohé rostliny exotické, chráněné před studenými větry severními, pod širým nebem tu rostou; čerstvě zelené stráně a nad nimi věčný sníh a led ... Všecky čtyry periody roční jakoby najednou zde byly sloučeny, každé podnebí na tomtéž místě, různá půda v témže kraji. Syté světlo a každou hodinu skoro jiné osvětlení dodává té přírodní scenerii zvláštního půvabu. Což divu, že člověku se odtud nechce a odešel-li, že v myšlenkách alespoň zas a zase se tam vrací!

This land is lovely as a dream ...
... Clear placid Leman ...
This calm sail is like a silent wing
To waft me from distraction; once I loved
Torn Ocean's roar, but thy soft murmuring

Sounds sweet as if a sister's voice reproved
That I with stern delights should ever be so moved.

(*Byron: Child-Harold.*)

Na vrch Glyon, odkudž také rozsáhlá vyhlídka na celý kraj, vystavěna před třemi asi léty lanová dráha, jedna z nejpříkřejších horských drah o svahu až 57%.

Chillon, o němž už několikráte jsme se zmínili, je blízko odtud. Silný ten zámek, dříve hrabat savojských, teď arsenál, archiv a vojenské vězení kantonu vaadtského, stojí v jezeře nad hloubkou asi 80 metrů, v poloze nad míru malebné. Když Byron ponejprv navštívil podzemní sklepení té tvrze a slyšel vypravování o Bonivardovi, pojal myšlenku ku svému „zajatci chillonskému", jehož napsal prý přes noc v hôtelu de l'Ancre v Ouchy. Na jednom ze čtyř či pěti sloupů dosud ukazují jméno, vyryté prý vlastní jeho rukou. Před velikým vězením je malá kobka s kamenným ložem, kde probděli strašné chvíle odsouzenci poslední noc před popravou. R. 1798 jistý vězeň prý zázračně z vězení unikl. Hřebíkem vytaženým z podešve udělal otvor ve zdi, ale prolézaje shledal, že přišel jen do sklepení ještě většího. Musil tedy holýma rukama prolomiti železnou mříž, která zavírala střílnu jen asi tři nebo čtyři palce širokou. Stopy jeho nohou, zůstalé ve zdi, svědčí o zoufalém namahání, které více je, než zmohou lidské síly: kámen je až na palec prohluben. Tak aspoň vypravoval klíčník, ukazuje nám třetí otvor na levo ve velikém sklepení.

U předposledního sloupu, maje železnou obruč kolem těla, přikován byl Bonivard, převor u sv. Viktora v Genevě. Až kam dosahoval řetěz, dlažba od pravidelné chůze je prošlapána. Více volného prostoru neměl. Silný kruh, na kterém řetěz byl připevněn, dosud se ukazuje. Neviděl jsem ostatně dosud žádného znamenitějšího vězení, ve kterém by nebyl takový nezbytný železný kruh. Ale já takovým věcem raději věřím a nekazím si potěšení. — Ubohý Bonivard po celých šest let neslyšel než vlnobití jezera, neviděl než úzký proužek světla, deroucího se malým otvorem a po všechen ten čas prý ani jediné žaloby, ani jediného vzdechu žalářníci od něho neslyšeli. Až konečně, když Geneva a země Vaadtská od Savojska zjevně se odtrhli r. 1536, Bernští, podporováni jsouce po vodě od Genevanů, dobyli Chillonu a vysvobodili zajatce.

— Bonivarde, jsi svoboden!

— A Geneva?

— Svobodna!

Z Montreux ubírali jsme se údolím rhônským do Vernayaz a Salvanu, odtud pěšky k úpatí Mont-Blancu, do Chamonix. Vrátili jsme se do Genevy, já nadšen velikolepostí a krásou alpské přírody, můj mladý soudruh mrzut, že neviděl ani jednoho kamzíka.

Racek.

Sníh rozplývá se; — v roli na výsluní
prožloutlé svítá osení,
rákosí mladé zelená se tůní
a březin míza temení
z oprysklé kory, na níž douškem ssají
much roje v šumném bzukotu,
co zatím v travce kol se rozlézají
mravenci v práce lopotu
a polozkřehlý svižník v krtovišti
se v slunci krovkou tečkovanou blýští.

Roj bílých racků přivesloval z jihu
a modrým vzduchem třepetá,
v hladinu noří černý zobák v mihu
a zas jak oblak — odletá;
dva zůstali jen z druže švítořivé
nad lesklým tůně blankytem,
tichounce, něžně, jak dvě duše snivé,
se plíží sítí úkrytem;
tam sníti budou v mládí luzné vnadě
báj života, jak v pohádkovém hradě!

Báj života! tu švárnou, usměvavou,
jež v každém raší pupeni,
jež jak sen zlatý táhne pěvce hlavou,
a nítí jas a nadšení;
jež brouka zlatí vidma čarodechem
a pelem křídla motýla,
a srdce chorá jako skálu mechem,
líbeznou tuchou vystýlá;
ta lepotvárná dívka z cizích krajů
se smíchem na rtech, s ňádrem plným tajů! — —

Zas krok mne vedl k tůni zasmušilé,
podkovek sítí spředené, —
tu přede mnou se tělo racka bílé
zamihlo v trávě zelené.
Z mrtvého křídla větřík zarputilý
odvíval pérce za pércem,
a krvavou hruď hrobaříci kryli
skvrnatých krovek kobercem;
opodál v sítí v hnízdě teplém, měkkém,
stenala družka zoufanlivým skřekem!

Báj života! — O, záhado ty tmavá,
kdo zbádá Tebe v hrůzné hloubi Tvé,
již jako leknín — úsměv obetkává,
sen první duše mladistvé! —
však chvíli jen — než vráska bolu divá
tvé vážné čelo Sibyllino zrývá . . .
My k Tobě tíhnem v touze burné, slepé,
jak racek k tůně sítinám,
my pádíme v Tvé stopě čarolepé —
kam povedeš nás, — kam — ach kam?

Otokar Mokrý.

Anna.

Studie všednosti. Od **Sofie Podlipské.**

(Pokračování.)

dyž Leopold tak nenadále u večer v myslivně se objevil, ulekli se ho otec a matka myslíce nic jinak než že něco vyvedl u pana Horáka a že byl na místě propuštěn, což mimochodem řečeno u něho by nebylo nikoho překvapilo.

„Ty jsi zde? Co pak se stalo?" vítali jej chladně a bezradostně.

Odpověděl, že má od pána dovolenou za příčinou, aby s nimi se poradil o důležité věci.

Tato odpověď upokojila prozatím rodiče jen málo, neb Leopold vypadal dosti sklíčen, jakým byl vůbec od rozhodnutí pana Horáka.

Když se pak po večeři ve světnici setmělo, děti usnuly a oba adjunkti odešli, začal se Leopold zpovídati tak zkroušeně, jakoby byl spáchal nějaký zločin.

Rodičové nechápali dlouho smysl jeho řeči a když jim vše už jasně pověděl, ještě mu nechtěli věřiti.

Když konečně již pochybovati nemohli, byli arci překvapeni velmi radostně.

Matka položila mu ruku na rameno a pronesla povýšeným hlasem: „Je-li tomu vskutku, jak pravíš, máš náramné, ale náramné štěstí, Poldíku, a divím se jen, proč tak smutně hledíš. Vždyť přijdeš k hotovému, budeš míti výživu a jmění a budeš hotovým pánem. Za to, že budeš míti ženu o něco starší, bude tě nositi na rukou. Co pak chceš ještě krom takového zaopatření?"

Poldík zahleděl se matce do modrých jasných očí a tu stala se v něm ta náhlá změna, které Anna tak velice se divila.

Byla to změna osudná. V jeho srdci posud dětinském, ve kterém pučel tak bezděčný cit lásky, zrodila se zištnost a Leopold patřil nyní

na své zasnoubení s této stránky. Jakási pýcha, kterou dříve také neznal, vstávala v jeho mysli. Pozdvihl hlavu, usmál se a řekl: „Tak mi to, maminko, radíš?"

„Blázínku, jak můžeš se ptát?" odpověděla matka a otec zaklel, zapaluje si dýmku, ba nazval syna hlupákem, jakým prý ostatně vždycky býval. Celkem byl také opojen tím zaopatřením. Za Poldíkem bylo tu ještě osm dětí, s nimiž vyrůstalo rodičům hejno starostí.

Pečlivá matka viděla s velkým zadostučiněním v budoucí domácnosti svého nejstaršího syna útočiště pro veškerou tu mláď, která v domácím hnízdě ještě se tísnila a k vylétávání podpory se dovolávala.

Poldíkovi dostalo se od blažené matky vyznamenání, jakého se dostávalo jen nejváženějším hostům v myslivně: uvařilať čaj a nalévala synu horlivě šálek za šálkem vonného nápoje, jehož se musil jindy doprošovati, aniž se ho vždycky domohl.

Není divu, že Leopold tím vyznamenáním vzrostl o celou hlavu. A když se ubíral pozdě na lože do komory po pavlači, stanul a zadíval se do hvězd, jež nad lesem zářily, ale nepovídal jim o lásce svého mladistvého srdce. Měltě k nim vítězný pohled, který pravil: „Jsem to chlapík!"

Příštího dne oblékla se paní lesní do nedělních šatů a zanechavši dům a všecky děti nejstarší dcerušce Verunce odšustila s Leopoldem na návštěvu do městečka k paní tetě. Tam bylo oznámeno zasnoubení Leopoldovo s patřičnou pompou a mělo náležitý účinek.

Změna v povaze Leopoldově činila obrovské pokroky a tak vrátil se k Anně do Prahy vskutku jako jiný člověk. Jeho příjemné a usedlé chování, jeho milé vzezření a vlídnost, kterou brala za ryzí lásku, těšily ji nesmírně.

V předvečer svatby přijeli k Horákovům lesní Rojek a jeho manželka, jejich druhá dcera Karla a teta Peroutková. Anna ubytovala je všecky ve svém pokoji.

Byla velmi potěšena jejich přívětivostí a že viděli tak rádi její známost s Leopoldem. Pohostila je tedy co nejpečlivěji a sloužila jim horlivě.

Teta Peroutková měla domek v městečku a k tomu něco polí a malé hospodářství. Byla vdovou, bezdětná a říkala, že se po druhé neprovdala k vůli sestře Rojkové, aby jí byla podporou. Tou byla rodině vskutku. Za to vážili si jí také u Rojků a nečinili nic bez její vůle. Bylať na ní také znáti, že jest zvyklá rozkazovati a že netrpí odporu. Její vlídnost k Anně byla spíše blahosklonností. Trůnila na pohovce Annina pokoje jako indická modla s rukama složenýma, ukazujíc prsty plné prstenů.

Celou noc Anna hnětla a pekla, připravovala pečeně a jiné krmě s neocenitelnou Nany. Obě nasazovaly veškerou sílu a umělost, aby vystrojily svatební hostinu více než slušnou na jejich poměry.

Pak upravily jídelnu, aby se leskla úpravou. Vytahaly všecko nádobí, sklo a stříbro z kredencí a skříní, ba také ještě z beden na půdě, kde musilo býti uschováno pro nedostatek místa v bytu. Damaškové ubrusy nesmírné délky skvěly se stříbroleskem na stolech po celém pokoji vytažených.

Veškeré to bohatství bylo Anino, což Nany horlivě dosvědčovala a připomínala brzo panu Horákovi, brzo Leopoldovi anebo jeho rodině. Pocházeloť to všecko od nebožky paní a Nany byla by šla na souboj s tím, který by to byl upíral. Počítala, střežila, hlídala ty věci jako pravý drak a přemýšlela stále o tom, jak by to všecko dosti bezpečně před novou paní ukryla a uzamkla.

Byly to věci, které pocházely dílem od báby, dílem od prabáby Aniny. Některý předmět byl snad ještě staršího původu, jenže rodinné podání a zprávy nedosahovaly dále než ku prabábě.

O prabábě bylo známo, že byla chudou děvečkou z mládí, že sloužila u zelenářky, po níž převzala obchod, provdavši se za zahradnického tovaryše. Tento obchod vydařil se jí tak skvěle, že své děti výtečně zaopatřila. Jeden syn stal se obchodníkem se zvěřinou a později otevřel si krám s kůžemi. Ten vzal si děvče zámožné z mlýna. To byla Annina matka. Jí odkázala tchyně své nejpěknější věci, které si po čas blahobytu svého nakoupila, neb měla ji velmi ráda a byla o ní přesvědčena, že to všecko uchová. Sama měla nebožka z domova skvělou výbavu.

Obchod s kůžemi proměnil se časem ve sklad voskovaného plátna, jak moda toto zboží zavedla.

Pak ovdověla tato hodná paní a provdala se později za svého účetního.

Taková byla kronika této patricijské rodiny v malém měřítku.

Výkladem rodinných památek a nářadí oživla tato kronika a Nany cítila se povinna tlumočiti ji všem přítomným svatebních příprav a povzbouzeti Aninu pýchu svým vzletným a spolu důkladným vypravováním.

Znakem rodinné dědičné ušlechtilosti byla tu hlavně obratnost, pracovitost a dokonalá znalost domácích povinností. V těchto přednostech překonávala sebe Anna tenkráte unavujíc se až k úpadku a Nany hleděla na ni s pýchou, možno-li tak říci, ještě více nežli mateřskou. Neb byla to pýcha jaksi raçovní, pýcha druhu lidí, kteří pořádkem, prací a spolehlivostí se vyznačují, těmito vlastnostmi vynikají a postavení ve společnosti si budují, kteréžto pak těmitéž vlastnostmi udržují.

Když bylo vše připraveno, zbývalo Anně právě dosti času, aby se oblékla k cestě do kostela.

Nemalé však překážky činily jí v tom paní Rojková a Karla, které se právě také začaly strojiti a sháněly se ustavičně po hřebenech, pomádě, nitích, jehlách a jiných potřebách.

Karle nebylo nic vhod, dala se do pláče, když ji matka učesala, a tvrdila, tak že se nemůže při svatbě ukázati. Nic nebylo platno, že matka ji pleskala přes ruce a teta ji hubovala.

Aby se to nějak skončilo, vložila se Anna do toho, učesala a oblékla sama vzpurnou holčici, jež si vzala do hlavy, že celá Praha bude hleděti jen na její červené buclaté tváře a lněné vlasy, mezi které se jí mísily pruhy vlasů rudě kaštanových.

A sotva byla s ní Anna hotova, přihrnula se Vikyčka se svou sestrou Rozou, která ji přicházela ustrojiti. Za oběma byl přinešen obrovský koš s nevěstiným oblekem.

Teď však nastal v domácnosti pravý shon a zmatek. Tato toiletta byla vskutku jakousi stavbou babylonské věže, to dílem také proto, že

slečna Roza mluvila německy, tvrdíc, že česky zapomněla. Ani Nany ani Anna nebyly však v tomto jazyku sběhlé a nevěděly, co chce.

Přece neskončila se tato stavba všeobecným zmatkem, jak se stalo v Babyloně na výstrahu věčnou; ačkoli se tomu v některé chvíli silně podobalo.

Nevěsta byla ustrojena jakž takž, scházelyť jí jenom maličkosti a milé Anně zbývalo přece ještě několik minut. Těch použila co nejlépe mohla a vypadala velmi dobře v bílých lehounkých šatech s několika růžemi v kaštanových vlasech.

Byl pak nejvyšší čas, aby šla vítat hostí, kteří jedni za druhými přicházeli a obmezený ten byt přeplňovali.

Nejprve objevila se rodina Vašatova. To byli Annini nejbližší příbuzní. Paní Vašatová byla sestrou nebožky její matky. Její manžel byl nájemcem hôtelu. Sám nemohl přijíti na svatbu. Jeho paní jej hned omlouvala.

Byla oblečena v těžké violové morové šaty a opatřena nejširší krinolinou, kterou mohla sehnati za tehdejší mody, jež dostupovala tehdy vrchole šerednosti. Její uši, krk, prsa a ruce byly ozdobeny těžkým zlatým šperkem a hlava pokryta kloboukem, který byl podkladem velké kytice žlutých růží, per a pentlí.

Nemohouc vydychnouti namaháním, jež jí působilo stoupání na schody, a spolu pohnutím, zastavila se na posledním schodě a vidouc Annu, jež jí přicházela vstříc, natáhla po ní ruce a přitiskla ji ke svým plným sešněrovaným ňadrům tak, že Anna div jí k nohoum nepadla. Při tom dala se paní Vašatová do usedavého pláče šeptajíc tak, že byla dobře slyšána: „Moje ubohá, drahá, milovaná sestra! Tohle si nepomyslila. Ne, ne, tohle ne.“

Bezprostředně za paní Vašatovou stály její dvě dcery, držíce se křečovitě zábradlí, aby je matka neshodila.

Za oběma děvčaty stál Viktořin otec, starý Řepka, v novém obleku, ale se špatně umytým hnědým obličejem, kolem něhož plazily se v nepořádku husté, kudrnaté, černé vlasy.

Ten slyšel s cynickým úsměvem nářek tety Vašatové a obtěžoval patrně obě slečny, tlače se k nim vtíravě. Vedle něho stál mladý Vašata zahlouben v oblékání rukavic. Byl to mladý muž, který právě dosti slušně prošel v maturitních zkouškách. Nyní nevěděl dobře, na jakou dráhu lidské činnosti zabočiti, oč ale nejméně se staral.

Snášel trpělivě zácpu, spůsobenou jeho matkou na hořením schodě, neb za ním dobýval se také do schodů děsně tělnatý pán v zelené aksamitové vestě, pod níž nebylo lze odkrýti jeho kratinké nohy. Toho vedla a podporovala dle náhledu mladého abiturienta bytost rajská, nadpozemská a byla to Tekla, starší sestra Viktorčina, provdaná za tohoto muže ve svém tuku tonoucího, jehož jmeno bylo Rynek a karakter domácí pán na Malé Straně.

Paní Rynková dokonce nepohrdala ohnivým pohledem mladého pána a splatila jej lehounkým, nepatrným, ale velmi půvabným úsměvem.

Za nestejným tím párkem spatřila Anna také ještě dlouhou postavu Ruprechtovu a usilovala nyní co nejvíce mohla, aby tetu vtáhla do pokoje.

Podařilo se jí to jakž takž, leč teta nespustila se jí, až se objevil pan Horák, kterého nyní paní Vašatová za nového objímání a pláče učinila obětí svých sentimentalních výlevů.

„Což pak je dnes pohřeb?“ ozval se sípavý hlas Řepkův blízko za ní a paní Vašatová obrátila se hněvivě po něm. Nemilou scénu, která by jinak dojista byla následovala, odvrátila Nany uctivou prosbou, aby paní Vašatová přišla do kuchyně malounko se podívat, je-li vše dobře upraveno. Panička, jejíž slabé stránky tím Nany se dotkla, zapomněla hned na Řepku a chvátala za služkou do kuchyně.

Nyní vstoupila také Viktorka mezi hosty v bohatém obleku z bílého móru a zahalena v závoj od hlavy k patě, což bylo tehdy jen mezi šlechtou obyčejem.

Hosté tlačili se s blahopřáním okolo ní. Také Vilém Vašata přiblížil se k ní a ucouvl překvapením. Bylať to ona, s níž jednou ve věnečku tak dobře se bavil. Pamatoval se také, jednou v zimě že se s ní setkal, po ní dlouho se ohlížel, že doufal, kterak též ona ještě jednou se ohlédne, což se však nestalo.

Bylať to ona. Políbil jí ruku, ona se naň podívala. Zdali však jej poznala, nerozeznal.

Nyní vešel také bratr páně Horákův, diurnista Jan Horák, se ženou a čtyřmi dětmi, z nichžto nejstaršímu bylo deset let a nejmladšímu pět.

Jejich matka v obleku bídně sestaveném honila děti před sebou jako stádo a komandovala jedno za druhým, aby všem přítomným ruce líbaly. Činila vše, aby všeobecnou pozornost obrátila k těm svým bledým červíčkům. Její muž ohlížel se arogantně po hostech, přitahuje si kabát a schovávaje boty s neblahým pocitem, že bídný jeho oblek od ostatních se lišil. Přece chtěl vštípiti přítomným přesvědčení, že daleko nad ně vyniká vzděláním a postavením.

Hladě si rukavice, hledal příležitost říci hostům, že on i jeho bratr pocházeli z největší živnosti v okolí Hořovském. Konečně mohl to sděliti tetě Peroutkové a dodati hlasem co nejvíce povýšeným, že jeho neštěstím byl druhý sňatek jeho otce. K jeho lítosti byla však Peroutková trochu roztržita. Přicházeliť ještě hosté.

Tito poslední byli slečna Mína Řepková a poručík Leitner, její ženich.

Skvělým zjevem toho mladého párku byla společnost uzavřena.

Leitner přicházel se sarkastickým úsměvem do této maloměšťanské společnosti. Mína, krásná jako všecky sestry Řepkovy, měla ten zářící úsměv, ty plamenné oči a kvetoucí líce, čím všecky Řepkovy více méně ku štěstí přicházely.

Nyní řeklo se právě: „Teď neschází tedy nikdo více. Můžeme jíti.“

Všemi to trhlo. Anna přiběhla do kuchyně pro paní tetu.

Tato, odvazujíc chvějící se rukou zástěrku, přikazovala Nany:

„Tam do té omáčky ještě štipilinek citronové kůry,“ ale již se celá třásla, koutky ústní jí cukaly, oči jí vlhly a vrhajíc se mezi hosti, volala: „Vždyť jsem ještě neviděla nevěstu. Musím s ní ještě promluviti“

12. Nevěstin pláč.

„Teď neschází tedy nikdo více. Můžeme jíti."

Viktorka, uslyševši tato slova, chytila se židle. Hlava zatočila se jí, myslilať, že omdlí.

Až do chvíle, kdy uslyšela o zasnoubení Anninu, dychtila po brzkém spojení s Horákem a chvěla se o něho. Ale když jí Horák při jedné návštěvě, za které ustanovil den jejich sňatku, zároveň sdělil své rozhodnutí vzhledem k Anně a Leopoldovi, tu padlo do její duše símě kruté nespokojenosti. Cítila se náhle nešťastnou, jako nikdy před tím. Zaburácelať v ní k Anně hrozná závist. Tahle Anna! Té bylo dovoleno odmítnouti hrdě ruku starého ženicha, kdežto ona, Viktorka, o takového ucházeti a třásti se musila. Ačkoli jí byl nechutný, musila se k němu lichotiti, stavěti se, jako by byla šťastnou jeho dotknutím.

Ukrotila sebe tehdáž vší mocí a Horák byl více než jindy její krásou a oddaností okouzlen. Sedíc krotce vedle Horáka a lichotíc se k němu jako hezká kočička, Viktorka vzpomínala tajně na Leopolda, který ji sice nebyl zaměstnával, ani zajímal, když jej posledně viděla u Horáků, tehdy ještě, když nikdo nevěděl, co se stane později, jehož si však přece dobře byla prohlédla, uznávajíc, žeť to velmi hezký člověk. Uváděla si mocí jeho obraz na mysl. Několikrát zamhouřila oči, když ji Horák za ruku držel, a představovala si, že ji takto drží Leopold.

A když po odchodu Horákově ku spánku se chystala, projelo jí bezděčně hlavou:

„Anna si ho nesmí vzíti. Až Horák umře, mohu já si ho vzíti."

Ale hned na to vymkla se té myšlénce, jako by ďáblem jakýmsi jí našeptané, udeřila se v čelo a řekla: „Byla jsem dnes bláhová s tím Leopoldem, kterého jsem si tehdy ani nevšimla. Co pak je mi do něho, do Anny a do všeho? Hlavní věc je, že budu žíti bez starosti, že budu chodit pořád v nových botkách, v hezkých šatech a že se mi budou lidé klanět."

Ale ráno vrátila se myšlenka na Leopolda a pronásledovala ji odtud stále. Hrozila se svého svatebního dne, kterého před tím dočkati se nemohla.

Nezviklala se sice v úmyslu pojmouti Horáka za manžela, neb nechtěla za žádnou cenu klesnouti nazpět do bývalé chudoby, která by byla bývala ostatně nyní ještě přitížena. Co byla zasnoubena s Horákem, zabředla totiž do spousty dluhů, jakkoli byla od něho penězi zásobována. Byloť toho však pro ni málo. K tomu měla na krku zahálčivého otce, který pranic nevydělával a jen na oko si hrál se správkami zlatnických předmětů, jemu svěřených, jichžto zákazníci dlouhou dobu dočkati se nemohli a ještě šťastnými byli, jestliže své věci zas dostali, třeba nespravené. Při tom vrhal se ještě do dluhů, jakkoli mu dcera vyhrožovala, že nebude platit. Z této tísně musela se Vikyčka vyprostiti spojením s Horákem. Ale vedle blahobytu a bezstarostnosti dovolávala se celá její bytost plného štěstí a sice lásky, rozkoše, zábavy, užívání. Její rozum nedostačoval ukrotiti tyto žádosti. Měla ho však přece tolik, aby přede všemi ukryla, co v ní se dělo. Nepověděla tedy sestrám, že

se jí začínal ten sňatek hnusiti, tím méně sdělila se otci. Dokonce však chránila se dát něco znáti před Horákem.

Ale jak bylo jí, když ji líbal a k srdci tiskl! Jindy mívala okamžiky, kdežto oceňujíc jeho dobrotivost k ní dosti ráda jej měla, tak že se tomu sama divila, ba kde sobě jaksi ani nevěřila, že by bylo možno míti k němu trochu opravdové náklonnosti.

Nyní nechápala dokonce cosi podobného a bývala-li sama, cítila, kterak na ni klesá jako smuteční roucho.

Přec bránila se tomu a připomínala si hlavní účel tohoto sňatku u ní. Snažila se zas býti veselou a bylo by se jí to částečně podařilo, kdyby při druhé návštěvě své u Horáků nebyla musila býti svědkem laškování Anny a Leopolda a patrného štěstí obou těchto mladých lidí.

To bylo nad její sílu, skoro nad její rozum. Její bláhová obraznost uváděla ji noc co noc ve snu v náručí tohoto Leopolda. Pak probouzela se a nemohouc usnouti blouznila o tom, jakby s ním uprchla do nějaké neznámé krajiny, kde by se nemusilo pro výživu pracovati. Tak byla do Leopolda zamilována. Jak a kdy si ho zamilovala, ani si nepřipamatovala. Že tato láska nebyla ryzím citem, není ani třeba podotýkati. Byloť k ní přimíseno tolik jiného, že jí nezbývalo než to pouhé jmeno. Nicméně měla tato smíšenina pocitů, láskou u ní nazývaná, veškerou povahu vášně a vzrůstala překážkami, dostupovala vrchole zoufalství pro svou beznadějnost.

Nešťastná nevěsta probděla noc před svou svatbou a nemohla nyní již zatajiti sestře Roze, jak málo byla svému nastávajícímu choti nakloněna.

Ta těšila a povzbuzovala ji jak mohla:

„Nedělej, prosím tě, hlouposti," pravila k ní, „a vezmi si příklad z Tekly, jak se vpravila do svého osudu. Hleď na toho Rynka. Ten je přece horší nežli Horák. Je to netvor, který Teklu ještě ke všemu trápí a žárlivostí pronásleduje, tak že nesmí ani na krok sama jíti z domova. Takovým Horák nikdy nebude a věř mi, kdyby mne byl chtěl, že bych jej mohla míti dokonce ráda."

„Víš, co mi řekla Tekla?" ozvala se Viktorka a oči jí plály divným ohněm. „Ona mi řekla, že doufá, že její muž dlouho nebude živ. Čeká na jeho smrt."

„To jen tak řekla. Ráda ho ovšem nemá. Je mu však přece vděčna, že ji z bídy vyrval a sama uznává, že jí teď nic neschází."

„Neschází!" Viktorka vzdychla, ale Róza nedopustila dalšího hloubání v té věci a honila sestru, aby si vše připravila a k odchodu z domova se přichystala.

Konečně vypravily se obě na cestu na Linhartský plácek. Viktorka spěchala ke kočáru a spustila si závoj u klobouku, aby svět raději neviděla. Zkoušela nemysliti pranic a odevzdávala se svému rozhodnutí slepě. Zdála se loutkou při oblékání, pak při vítání hostí. Poznala zcela dobře Viléma Vašatu a bylo jí to lhostejno.

Leopold neblížil se jí, viděla jej pouze opodál stojícího vedle jeho tety a mezi tím co hosté kolem ní přecházeli, upřela na něj své žhoucí zraky. Neostýchala se nic a nespouštěla s něho očí po několik minut. Jeho nepřivábil ten pohled k ní. Hovořil lhostejně s tetou. Ob čas

upravoval si vlasy, podíval se na své boty, pak otočil se tak, aby se viděl v zrcadle.

Viktorka pousmála se trpce a pravila k sobě:

„Ten člověk je hlupák. Jsem bláhová, že se pro něho trápím. Kéž bych zas mohla býti taková, jaká jsem byla, než jsem si vzala jeho do hlavy."

Bylotˇ jisto, že mu byla zcela lhostejnou. Mělť Annu přece jen pořád ještě velmi rád přese všecky změny v jeho náhledech. To, co jej nejprve k ní přivábilo, její úpravnost a způsob, jak kolem vše zušlechťovala, její tichá ženská důstojnost a cosi vážně laskavého, skoro mateřského v jejím pohledu a chování, v jejím hlase a v celém jednání, to účinkovalo naň posud kouzlem svým méně opojným nežli skutečně oblažujícím.

Jakkoli jí plně neoceňoval, přece neměla do té chvíle žádná jiná ženská nad ním moci.

Viktorka nemohla toho nepozorovati. Ale nyní přála si velmi, aby jí byl Leopold také lhostejným jak ona jemu.

Odvrátila od něho pomalu oči a bylo jí, jakoby se měla dovolávati něčí rady a pomoci v té těžké chvíli.

Pak slyšela osudná slova: „Teď neschází tedy nikdo více. Můžeme jíti." Jí zatočila se hlava. Horák přistoupil k ní a vzal ji něžně za ruku, viděla jej jako skrze mlhu a chtěla se dát odvésti bez odporu.

Tu předstoupil před ni a Horáka její otec s úlisným úsměvem a s vynucenými slzami v oku: „Mé dítě, klekni," pravil k ní povýšeným hlasem a s komediantským pathosem. „Též vy, pane synu," děl k Horákovi, „přijměte mé otcovské požehnání."

Viktorce zachvěly se rty a slova vzdoru a hněvu drala se jí na ně. Trhla sebou a Horák ji pochopil, že nebažila po požehnání tohoto otce. Stiskl jí ruku a pošeptal jí: „Prosím tě, neodporuj, lidé dívají se na nás. Tedy rychle," pravil k tchánovi, „ať je ta komedie odbyta."

Starému to nevadilo a pustil se do nastudované řeči o povinnostech otcovských, při které koktal a slzel a která by byla trvala bůh ví jak dlouho, kdyby Viktorka nebyla vstala a ji přerušila. Mělať suché oči proti obyčeji nevěst, kterým mrav velí, aby aspoň při požehnání rodičů zaplakaly.

Spěchala nyní odsud, když tu paní teta Vašatová k ní sobě cestu proklestila v slzách všecka zkoupaná.

Štkajíc volala: „Také já vám chci požehnat, panno nevěsto; slíbila jsem nebožce sestře, kdyby se švagr zas oženil, že se proto od rodiny neodvrátím, že tu budu druhou matkou, jakou jsem sestře také bývala. A vy jste bez matky, ubohé dítě. Tak zapomeňme už na všecko, co nemělo být a státi se nemělo. Buďte šťastni, ať bůh vám dá požehnání a neodstrkujte Anninku. Žijte všickni ve svornosti."

Při této řeči rozčilila se tak, že div se nezadusila. Nany chytila ji do náručí a posadila ji klepajíc jí dosti silně na záda, což se osvědčilo býti dobrým oživujícím prostředkem.

Hůře však bylo s nevěstou. Skleslať v čiré zoufalství. Viděla se opuštěnou ode všeho, co člověka k dobru povzbouzí. Kdyby byla měla

aspoň svou matku! Snad nebyla by jí také lépe radila než ona sama sobě, ale u ní byla by se aspoň vyplakala.

Teď vypukly u ní všecky až posud zadržené slzy najednou a vyhrkly jí z očí proudem, když si dala žehnati touto cizí ženou útlocitu zbavenou.

Teď vypuklo její veškeré zoufalství, .že se zadávala navždy bez lásky a také že si jí Leopold nikdy ani nepovšiml, vypuklať v ní hořkost, že byl osud k ní tak krutý, že byla vydána v šanc tak ničemnému otci a že ji nepřišel spasit z bídy muž, kterého by byla mohla milovati.

Veškerá síla jejího rozumu, její vypočítavosti a přemáhání sebe vypověděla jí náhle službu a ona sklesla slabá a bídná, bez opory v takovou malomyslnost, že poskytovala nejžalostnější divadlo. Její pláč byl tichý, ale srdce rvoucí. Nebylo jí možno zpamatovati se, neřku-li mysliti na svůj zevnějšek a na přítomnou společnost.

Nedbala, že smáčela slzami svůj krajkový závoj a šaty, že si vlasy do čela shrnovala a že jí padal následkem toho myrtový věnec. Nedbala, co kdo tomu pláči řekne.

Horák ctil tyto slze zpočátku. Bylť také pohnut slovy své švagrové, ač bezohlednými, přece upřímnými. Za chvíli začala jej však Viktorka znepokojovati. Díval se na ni nejprve s podivením, když se potácela na zad a na židli sklesla.

Vzal ji znova za ruku a řekl jemně: „Dost už, Viktorko, teď půjdeme opravdu.“

Ale ona pohledla naň divoce, blouznivě a nyní jala se rukama lomiti.

Tu přistoupla k ní Roza a vtáhla ji násilně do ložnice; Horák vešel tam za ní, zavřel dvéře za sebou a hosté slyšeli jen hlasitý její nářek.

Bylotʼ všeobecné ustrnutí. Jeden díval se na druhého. Řepka zbledl. Tohle to nezdálo se býti pražádným žertem. Měl zlost a strach, ale sebral svůj ostrovtip a obraceje se ke společnosti, pravil se smíchem:

„Každá nevěsta musí si zaplakat. To není jinak. A ta moje holčina je již taková měkká. Neoželela také ještě matky. Ach, to byla žena! Ach, ach, vidíte, pláču sám také při té drahé zpomínce.

Ale nyní, do kostela! Jen pojďme napřed! Však si Horák dovede utišit svou hrdličku . . .“ Dal se do hlučného smíchu, domnívaje se, že se mu tento vtip výborně podařil. Také ozývalo se mezi hostmi trochu smíchu a on byl přesvědčen, že vše napravil. „Tedy pojďme,“ pobízel dále. „Bez toho pojede ženich s nevěstou v posledním kočáře.“

Hosté uposlechli toho vyzvání a odjeli napřed ke kostelu sv. Jiljí.

Zůstala jen rodina Jana Horáka. Nany vybízela je také, aby šli s druhými napřed. Ale paní Horáková bránila se tomu.

„My počkáme, my počkáme,“ pravila hlasem, který měl býti dojímavým. „Moje děti musejí býti malými družbami a družičkami. Jsou to právě dva párečky. Jen se podívejte, jak to bude roztomilé, až půjdou celým kostelem před ženichem a nevěstou.“ Sestavovala je a těšila se z nich, ačkoli ubohé ty děti jen lítost vzbuzovaly a raději by byly něco dobrého dostaly k jídlu. Jich otec, zakládaje si ruce na prsou jako ministr na podobizně v životní velikosti provedené, pro nějakou zasedací

síň určené, hleděl k nim se své výše s otcovskou zálibou a přesvědčením, že jejich přítomností společnost se potěšuje a povznáší. Nany strčila pak hlavu do ložnice ohlašujíc, že hosté už odejeli.

Viktorka posud nebyla utišena. Nebyla přístupna ani domluvám sestřiným, ani Horákovým a tento viděl nyní s určitostí, že to není pouhé jen pohnutí svatebního dne. Náhle ustoupil od ní a řekl: „Nuže, tak toho zanechme, ještě je čas. Nany může dojíti do kostela vyřídit, že ze svatby není nic."

To konečně zpamatovalo Viktorku. Vyskočila a uchopila se jeho ruky. Dala si opraviti vlasy a závoj. Měla se k odchodu.

Jelikož zasnoubenci opustili byt zadními dveřmi z ložnice, zůstala rodina Jana Horáka osamělá v jídelně, kdežto teprv Roza je odkryla a za svatbou vyslala.

Zatím však ujeli ženich a nevěsta a za nimi poslední prázdný fiakr v domněnce, že všickni hosté již jeli napřed.

Horákovům nezbývalo leč sledovati pěšky ujíždějící kočáry a paní dála se do klusu táhnouc děti za sebou. Nadarmo volal za ní rozhorlený manžel, aby tak neutíkala, že se lidé na ni ohlížejí, že mu dělá hanbu.

Nedbala toho a Jan Horák, strčiv bradu za kravatu a ruce do kapes, kráčel krok za krokem, hledě sám aspoň zachrániti svou úřadnickou důstojnost.

Jeho žena přišla pak ještě v čas, aby děti strčila do svatebního průvodu k nelibosti Viktorky a ku posměchu její sester a částečně společnosti i diváctva v kostele, neb oblek těch ubohých tvorů tvořil křiklavou protivu s nádherou obleků ostatních.

Doma zůstaly Roza a Nany. Nemluvíce spolu ani slova, uklízeli po nevěstě a po hostech. Pak vyložila se Roza z okna a Nany prošla ještě jednou pokoji, než se vrátila do kuchyně.

Viděla všude nebožku paní. Pamatovala na ni tak živě.

Nad postelemi v ložnici visel starý velký obraz s černou panenkou Marií a Jezulátkem. Oba měli koruny z karneolů a chryzoprasů na plátno nalepených. Za tím obrazem byla posud větvička kočiček, kterou tam nebožka zastrčila poslední květnou neděli, co dlela mezi svými. V tomto tmavém pokoji bylo jediné okno až pod stropem, kterým se vdíralo trochu jasného světla do šera tak, že úzký ten paprslek jako zjevení se vznášel mezi těmi zdmi a kouty, nad tím nábytkem, kde druhdy panovala spokojenost a mír, kam Nany vždy ráda vcházela s paní pohovořit, kde Anna se narodila a byla odchována, kde Nanino věrné dobré srdce bylo sdomácnělo, ničeho si nežádajíc, než blaho těch, kterým sloužila, a za jediné štěstí považujíc, aby do své smrti jim sloužiti mohla.

Na ten obraz panny Marie a to nepravidelné okno pod stropem hleděla Nany dlouhou chvíli s hlubokým pohnutím, které se jevilo na drsné tváři věrné služky.

13. O svatbě.

Krásný a jasný, velký, vysoký kostel sv. Jiljí byl opět prázdný a uzavřen. Poslední mše byla odsloužena. Svatebčané a veškeré obecenstvo opustilo jej.

Vysoko na klenbách vznášely se pestré a malebné skupeniny Reinerových fresk ve zářivém poledním osvětlení, jež mělo volný průchod velkými četnými okny. Nádherné skulptury a řezby díla Dinzenhoferova vyplňovaly prostor.

Před hrubým oltářem, který se skvěl osvětlením slunečním, stálo posud klekátko červeným aksamitem pokryté, na němž byli oddáni pro celý život novomanželé. Skvělá látka plála jako oheň v paprsku poledním a na jejím kraji bylo roztroušeno několik myrthových květů z nevěstina věnce spadlých. Ale na desce klekátka, kam ruce se kladou, bylo viděti vlhkou stopu velké slzy a ta byla na místě ženichově. Nyní bylo po obřadu. Toliko jediný obláček kadidla vznášel se ještě ku klenbě a tvořil dva kroužky do sebe vpletené.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Celý průvod byl se již navrátil do domu na Linhartském náměstí. Novomanželé předsedali u tabule a hosté byli rozsazeni. Jídla byla hojná a výborná. Ani teta Vašatová, ani Peroutková neměly na nich čeho vytýkati. Ostatní společnost dávala znáti dobrou chutí, jak je oceňovala. Vína nedávala se také zahanbiti částí kuchařskou této dobře zásobené tabule.

Poručík Leitner, jenž až posud ještě se nebyl přestal smáti všem a všemu, co viděl, a do ucha šeptal Míně přes tu chvíli „Entsetzlich“ anebo „köstlich“!“ nyní klaněl se s nelíčenou uznalostí, kdykoli mu byla nová mísa podávána od Anny, která dovedla pobízeti k jídlu srdečným spůsobem, a dovoloval s příjemným úsměvem Nany dolévati mu vína.

Míně pošeptal: „Glaub' mir, ich fang' mich an behaglich zu fühlen!“

Vilém Vašata, nevěda co jiného činiti, kořil se své sousedce, pošetilé Karle Rojkové, která byla nad tím u vytržení.

Leopold seděl mezi oběma slečnami Vašatovými. Mladší, Filomena, nyní devatenáctiletá, byla považována v rodině za velkou krásku a byla sama o tom pevně přesvědčena. Byl to však velký omyl, pocházející z toho, že bývala vskutku velmi hezkým dítětem. Avšak že se její tahy časem přiostřily až v karikaturu, její okolí nespozorovalo. Totéž dělo se s jejím nadáním. Bylať co dítě znamenitě chápava, nadána dobrou pamětí a smyslem pro hudbu.

To vše nevyvinulo se však postupně, jak by bylo bývalo žádoucno, a zůstalo vězet v dětinských pokusech, ať již to zavinilo chybné vychování neb obmezenost duševních schopností, které u některých dětí záhy se zastavují a pokroku schopnými nebývají.

Filomena sdědila krom toho po matce výstřednost citů, byla však o to méně dobromyslnou, čím více měla samolibosti. Považovala sebe nejen za znamenitou krásku, ale také za nejduchaplnější dívku v Praze. Aby to dala hned zevnějškem na jevo, oblékala se co nejgenialněji.

Jmenovitě její vlasy ji obletovaly ve smělých a dlouhých kadeřích. S nich visely jí dlouhé věnce a fábory fantasticky uspořádané.

Starší, Matilda, byla doma popelkou. Bylo jí daleko již přes dvacet roků. Byla trochu podobna své sestřenici Anně a odsouzena ke stálému vnitřnímu utrpení v rodině, s jejímž směrem nesouhlasila a která ji podceňovala. Následkem toho byla v sebe uzavřena, dosti skromná, rozumná, spravedlivá, ale obyčejně mrzutá.

Tak i nyní tvářila se nevrle. Za to bavila se Filomena velmi dobře, žertujíc s Leopoldem a snažíc se, aby přivábila k sobě také obdiv Leitnerův, který jí seděl naproti. Snažení to nezůstalo zcela bez úspěchu. Leitner smál se a připíjel jí, podával jí cukrovinky přes stůl a hodil po ní prvním bonbonem. Leopold uznal za hodno jej následovati a hodil druhým bonbonem zas po Míně. Zábava začínala býti animována.

Sám Ruprecht probral se ze svého snění a prohodil k nevěstě, vedle níž seděl, něco o bouřce, kterou věstil jeho tlakoměr. Lesní Rojek, který se při vzorné té hostině Annou upravené cítil spokojenějším než kdy jindy se zasnoubením synovým, zvolal přes stůl, že tlakoměry nestojí za nic, on že poznává povětrnost nejjistěji podle mravenců. Paní Vašatová prohlásila, že má nejlepší proroky povětrnosti ve svých nohou. Na to ozval se také Rynek hlasem válečné troubě podobným, ač byl dychavičný.

Měl také tlakoměr a také ho bolívaly nohy a obojí někdy nesouhlasilo. Někdy řídilo se povětří podle tlakoměru, někdy podle jeho nohou.

Paní Rynková neostýchala se pranic a vypukla ve hlasitý smích nad tímto duchaplným výrokem svého muže a mladá paní Viktorka byla jejím smíchem nakažena. Celá hořejší část tabule rozesmála se více méně. Jenom Horák a Ruprecht zůstali vážnými, mezi tím co paní Rynková svého chotě natahovala a jeho hloupost na odiv stavěla. Vypravovalať s rozpustilým smíchem, jak nedávno si chválil, že v jeho ulici, kde sídlil ve vlastním domě, jest hromové ticho místo hrobové, jak kohosi přivítal slovy: „Toť je nějaké překlopení místo překvapení.“ Vědělať toho na něj, jakoby to četla z nějakého rejstříku.

Horák tázal se svého talíře v duchu, zdali jej očekává týž osud jako švagra Rynka. Tak byl ještě rozladěn Viktorčiným pláčem. Rynek nechal svou lepší polovici mluviti, spokojen jsa, že Leopold, Vilém a Leitner seděli opodál a že nebylo jeho čiperné ženušce možno s těmito se baviti aspoň pro tu chvíli.

Ruprecht cítil se však uražen ve své mužské důstojnosti a řekl s jedovatým pohledem na krásnou paní: „To jsem rád, že nejsem ženat. Věru, chválím si to každý den.“

„Ale proč pak?“ chlácholila jej Viktorka. „Jen kdybyste měl kolem sebe hodnou ženušku, viděl byste, jaká to je slasť.“ Šilhala nyní nesměle na svého muže.

Také Rynková obrátila a řekla se sladkým úsměvem: „Však Rynek ví, co na mně má, není-li pravda?“ Při tom plácla jej na hlavu, až očima zamhoural. „Řekni, Rynečku, je lépe býti ženat neb neženat? Řekni to těm pánům.“

„Jedno je tak zlé, jako druhé," chtěl říci šťastný ten manžel. Ale podříkal se při tom tak, že mu nikdo nerozuměl a jeho žena znova se smála.

Teď ujala se také slova Roza, jež seděla vedle pana Rynka v levo, a chválila štěstí manželské. Sama že se prý už nevdá, pravila, ale jiným že rozhodně domlouvá, aby v manželství hledali útulek a spokojenost. Její řeč byla rovněž rozumná jak usedlá a Ruprecht natáhl krk, aby ji lépe viděl. Pamatoval se, že u něho v krámě ledakdys kupovala.

Tu vmísil se do rozmluvy Jan Horák zlomyslnou poznámkou, že má sice slečna pravdu, avšak zle že činí, kdo se odvažuje na druhý sňatek. Marně ho šťuchaly jeho sousedky paní Peroutková a Rojková, aby se upamatoval, že jeho bratr právě druhý sňatek slaví: on pokračoval pozdviženým hlasem ve svém nešetrném výkladu a poukazoval na neštěstí, které prý jej zastihlo druhým sňatkem jeho otce.

Tím spůsobil na chvíli nelad ve společnosti. Nevěsta hodila však pohrdlivě hlavou a paní Rynková povstala s usmívavou tváří, dělajíc, jakoby ho nebyla ani slyšela. Přistoupila k sestře Roze a řekla: „Poslyš, Rozinko, vyměňme si místa! Ty jsi mnohem rozumnější než já a pan Ruprecht pobaví se s tebou lépe než se mnou. Snad jej také přesvědčíš, že je lépe se oženiti, než býti starým mrzutým mládencem."

Roza omlouvala se trochu rozpačitě, když po některém zdráhání dala se přemluviti ku změně místa. Ruprecht přijal vnucenou mu společnici tak vlídně, jak právě dovedl, neb její chování bylo vskutku bezvadné. Byla krásná a příjemná jako všechny Řepkovy a uměla se také šatiti jako její sestry, které tu mezi ostatními vypadaly přímo jako hraběnky. Hovořila k němu usedlým a moudrým spůsobem a Ruprecht musel v duchu přiznati, že je to velmi milá ženská.

Aby také něčím zlý dojem manželovy řeči umírnila, vybídla paní Horáková svého Bernardka, aby přednesl společnosti báseň. Bernardek byl postaven na židli, styděl se chvíli, pak začal čtyřikráte, matka ho povzbouzela, napovídala mu, ale hoch posléze skončil plačky, neb paměť opustila ho docela. Přes to byl odměněn hlučným potleskem společnosti, která musela pak ještě poslouchati zpěv a deklamaci malé Adelky. Po ní zpívaly též obě menší dítky Horákovy, Hanzínek a Laura, a nebylo lze předvídati, kdy bude této produkci konec, když tu paní Vašatová Filomenu hlasitě vyzvala, aby společnosti zazpívala. Filomena se vzpouzela, ba horšila se na matku pro ten nápad. Ale Leitner, jemuž nade všecko šlo o žert, pojil své prosby k matčiným a také ostatní naléhali na ješitnou dívku, že mladá umělkyně konečně povolila, ač ji Matylda zapřísahala, aby se nečinila směšnou. Filomena povstala, obrátila oči ke stropu, pohodila hlavou, kolem níž vlasy fantasticky poletovaly, a zanotovala otřepanou německou píseň. Leitner s Mínou stěží dovedli zatajiti svůj smích. I Filomena byla odměněna hlučným potleskem.

(Pokračování.)

Londýnské črty.

Píše Dr. Viktor de Brandt.

I.

Tisk.

anglických časopisů vládne obyčej, že z nejchutnějších duševních pokrmů, pro čtenářstvo chystaných, sestavují jakýsi druh menu a vyvěšují seznam ten všude, kde jsou noviny na prodej. Neboť v Anglii samé se zřídka předplácí.

Velké množství exemplářů se kupuje od prodavače novin aneb mimochodem od hochů, nejnovější vydání na ulici vyvolávajících. To arci pohne jednoho neb druhého, dle bohatého „menu" zvoliti sobě časopis. Následkem toho snaží se každý list předstihnouti ostatní ve vychvalování posledních a nejzajímavějších novinek. Tak čteme na př. na takovém plakátě:

„Mr. Gladstone's speech on Ireland."

„Shocking murder at Westend."

„Result of the Derby."

„Lord Tennyson's new book" atd.

„Kdo mnoho přináší, přinese každému něco" a zvědavost — neb jmenujme to zájem o člověčenstvo — vynese nám mnohou penu z kapsy.

Anglické časopisy mívají objem značný. Nehledě k nekonečným řadám inserátů a parlamentárním zprávám, plnícím celé svazky, jsou mnohé sloupce věnovány zajímavějším soudním příběhům, i denním řízením policejních soudů londýnských, nejpodrobnějším popisům všech druhů sportu, řečím, jež lord X. neb Mr. Y. při tom či onom banketu proslovil atd. Ale co přes to vše dle našich kontinentálních náhledů se zanedbává, jest feuilleton, jenž teprve během posledních roků v anglických denních listech se vyvinovati začal.

Příjmy jednotlivých časopisů jsou větší než ony některého knížectví. Roční čistý zisk časopisů „Times" a „Daily Telegraph" páčí se na více než 100.000 lib. št. „Standard" přináší svým majitelům asi 60.000 a „Daily News" přes 40.000 lib. št. V témže poměru jest i plat žurnalistů, aspoň onen vynikajících spolupracovníků významnějších časopisů. Jich roční příjem obnáší více než tisíc lib št., což se skorem vyrovná platu rakouského ministra. Ale to platí, jak jsem pravil, jen o vynikajících mužích ve svém oboru. Velká armáda příležitostných spolupracovníků, tak zvaných „penny-a-liners", spokojí se s dvěma peny za řádek. Vyšší remuneraci až k šesti penům za řádek nalezáme pořídku. —

Co do významu, však nikoli vzhledem k velikosti nákladu, zaujímají „Times", jež vycházejí denně v 70.000 výtiscích, místo přední.

Jednotlivé číslo, stojící tři peny, obsahuje obyčejně 16, často 20, zřídka 24 stran, každá 60 cm. zvýší a 45 cm. zšíří. Celý náklad se tiskne za časné hodiny ranní — od 3. do 5. — a obsahuje, jako ostatní denní listy vše, co se pozdě večer událo. Ony přinášejí nejen podrobnou zprávu o jednání parlamentu, jenž v Anglii večer, často i přes půlnoc zasedá, nýbrž i pravidelně jeden, někdy i více úvodních článků o těchto sezeních v nejbližším čísle příštího rána.

„Madame, četla jste páně Cambridgovy výtečné básně o „pokroku svobody"? Byly uveřejněny v časopise, zvaném „Times" — psal Horace Walpole hraběnce Ossory dne 12. prosince 1789. Tento časopis, „Times zvaný", jest dnes hlavním orgánem anglického národa, ano rozhodně nejvelikolepějším listem na světě. Jakého nákladu sil a píle, boje a starostí bylo k tomuto stoletému podniku třeba, aby se vyšinul k takovému postavení! Pod názvem „Daily Universal Register" roku 1785 Johnem Walterem založen, přeměnil roku 1788 své jméno v „Times". Jako za dřívějších časů mužové jako lord Beaconsfield, lord Sherbroke, Sir W. Harcourt, Dr. Russel k stálým spolupracovníkům „Times" náleželi, tak působí i v tomto okamžiku pro časopis síly nejvýtečnější. Nynější chefredaktor, mr. Bucklie, jest muž poměrně ještě mladý a teprve krátký čas zaujímá své důležité postavení. Ale osvědčil se již v každém ohledu. Jemu po boku stojí v první řadě mr. Broderick a mr. Hayward, dramatický kritik mr. Morris a hudební recensent dr. Hüfer, který jest rozený Němec. Jeden z hlavních sloupů a nejvýtečnějších spolupracovníků „Times" jest pařížský dopisovatel, známý pan de Blovitz, vlastně — Cohn, rozený v městě Blovicích v Čechách. Nechť mluví se cokoli o způsobu jeho činnosti, nevšedního nadání nikdo mu odepříti nemůže.

„Times" nejsou vlastně žádným strannickým listem. Jakožto „leading organ" stojí nad politickými stranami, řídíce veřejné mínění.

Vzhledem k velikosti nákladu zaujímá „Daily Telegraph" se svými 240.000 exemplary denně, první místo. Časopis tento se chlubí, že má největší oběh na světě; — „largest circulation in the wordl." Může se vynášeti, že má největší oběh v Anglii; ale vzhledem k největšímu nákladu na světě chci zde připomenouti pařížský denník „Le petit Journal", jehož denní oběh se páčí na 600.000. „Telegraph" se prodává, jako všechny ostatní denníky — vyjma „Times" — za jednu penu. Dříve zcela liberální, stal se za času rusko-turecké války k vůli jakémusi nedorozumění s Gladstonem konservativním, ale zachoval přes to ve vnitřní politice zásady liberální. Toho směru drží se až podnes — může-li u „Telegraphu" býti vůbec řeč o nějakém politickém směru. Časopis tento jest vlastním lokálním listem londýnským. Chefredaktorem jest nynější majitel, mr. Lawson. Jemu po ruce jsou mr. Edwin Arnold a mr. Le Songe. Velice činným spolupracovníkem jest mr. Kingston, dříve berlínský zpravodaj „Telegraphu". Znamenitý jest divadelní kritik, mr. Clement Scott, zároveň redaktor divadelního listu „The Theatre".

Nade všechny vynikajícím a nejznámějším „z mužů od Telegraphu" jest mr. G. A. Sala, král žurnalistů. Píše nejvíce o sociálních událostech a literárních předmětech a cestoval pro „Daily Telegraph" po celém světě s „honorářem vyslance a s titulem gentlemana", při čemž

popisoval královské svatby a pohřby, císařské a korunovační slavnosti. Shromáždiv drahocenné umělecké předměty ze všech zemí, proměnil svůj nádherný dům ve Westendu v pravé museum, a jest potěšen, může-li osobně ve svých bohatých komnatách cizinci býti ciceronem. Pouze malou světničku vyhradil si ku práci, a tato jest knihami a papíry tak přeplněna, že v ní mr. Sala nalezá právě jen ještě potřebné místo pro svoji nikdy nevyhaslou hliněnou dýmku a pro ohnivzdornou velkou pokladnu. Arci, měl-li kdy některý žurnalista zapotřebí pokladny, jest to Sala, „král žurnalistů“.

Čistě konservativní — avšak bez ujmy své politické samostatnosti — jest „Standard“, pod redakcí mr. Mudfordse, mnohočtěný, obsažný list, jehož kontinentálním zpravodajům se přičítá zvláštní spolehlivost a zevrubnost.

Ryze konservativní a zároveň orgán vznešeného světa anglického jest „Morning Post“, roku 1772 založená. Redaktorem jest Sir A. Borthwicks.

Těchto přímým opakem jsou a směru Gladstonovu nejlépe odpovídají „Daily News“, založené roku 1846 slavným Charles Dickensem, pro něž také Harriet Martineau psala politické úvodní články. Avšak ani tato nadaná dáma, ani velký novelista nedovedli časopisu k výsledku dopomoci. Teprve v novější době se vyšinul k významnosti. „Daily News“ náleží známým liberálním poslancům Morley-ovi a Labouchère-ovi. List rediguje velice obezřetně mr. Lucy. — G. R. Sims, znamenitý dramatik, a Archibald Forbes, slavný zpravodaj válečný, náleží k stálým spolupracovníkům listu.

„Daily Chronicle“ jest také liberální, avšak, jsouc výhradně čtěna lidem nižší třídy, postrádá vlivu a významu.

Tím jest asi seznam pamětihodnějších ranních listů londýnských ukončen.

Mimo tyto každodenně vycházející ranní listy existuje velký počet večerních listů, jež, počínajíce vycházeti od jedné hodiny odpolední, v pěti až šesti vydáních podávají obecenstvu nejnovější zprávy, na něž bývá velkými plakáty upozorněno. Vynikající postavení mezi večerními listy zaujímá liberální „Pall Mall Gazette“. Výborně redigovány jsou konservativní „St. James's Gazette“, „Globe“ a „Evening Standard“.

Londýn je v té míře ústředním bodem všeho duševního a hmotného života v Anglii, že nelze mnoho o anglickém krajinském tisku vypravěti. Ve velké metropoli nad Temží vychází asi 580 časopisů, v ostatních městech Velké Britanie a Irska tiskne se přes 1500 různých listů.

Zbývá mi ještě, zmíniti se o vynikajících periodických časopisech londýnských. Illustrované týdenníky nevynikají tak velice literárním obsahem, jako svou bohatou částí obrázkovou a rychlostí, s jakou illustrují časové příběhy. Nejstarší jsou roku 1842 založené „Illustrated London News“, s nimiž se může „Graphic“ v každém ohledu měřiti. „Pictorial World“, před několika roky v život uvedená, posud marně se namahá, oněm se vyrovnati.

Mezi žertovnými listy má světoznámý „Punch“ vyhraženo první místo, jež mu vším právem náleží. „Judy“, „Fun“, „Moonshine“

„Scraps“ a „Tit-Bits“ zůstávají, ačkoliv mají mnoho nákladu, daleko v pozadí.

Literatuře a umění věnovány jsou „Atheneum“ a „Academy“. „Saturday Review“ a „Spectator“, jenž čítá ku svým spolupracovníkům první muže vědy, zabývají se mimo ony předměty zároveň politickými a sociálními otázkami; vládnouce ostrým nožem kritiky, staly se tyto dva časopisy postrachem všech živlů.

Zvláštní druh literatury v Anglii tvoří tak zvané „Society Journals“, časopisy pěstující příhody vznešeného světa — nejraději skandální historky. Lord X. nemůže večeřeti u lorda Y., aby o tom listy dotčené nepřinesly věrnou zprávu, a jestliže onen lord X. jednou utekl s lady Y., — tím lépe pro „společenské listy“, které znají případ takový jak náleží vykořistiti. „Nemohu pochopiti,“ pravil nedávno lord vrchní soudce u příležitosti jistého procesu pro urážku na cti, jenž veden byl proti redaktoru „společenského“ jednoho listu — „nemohu pochopiti, jak může obecenstvo v četbě takového ‚tittle-tattle‘ nalézti zalíbení.“ „Já také nepochopuji,“ odpověděl chladnokrevně redaktor, „ale obecenstvo to přece čte.“ Každý odsuzuje tyto časopisy, ale ku podivu — každý ví vždycky zcela správně, co v nich stojí. Arci přinášejí vedle podobných klepů někdy též dobré feuilletony, pikantní, ale rozumné umělecké poznámky; časopisy ty vyplely již mnoho společenského býlí. Nelze upříti — mnohé z těchto časopisů jsou duchaplně psány a mnohé z oněch článků o životě a činnosti „vyšších deseti tisíc“ pojednávající, jsou přečasto členy aristokracie psány, což bylo u příležitosti různých tiskových pří dokázáno. Vynikající mezi těmito listy jsou „Truth“ a „The World“. Poslednější časopis byl r. 1874 novelistou Edmundem Yates-em, až do toho času chudým poštovním úředníkem, založen. Hned z počátku měl list tak ohromný úspěch, že jeho majitel, jmenovaný bývalý poštovní expeditor, nejen obývá nádherný palác v residenci a rozkošný letohrádek na hořejší Temži, nýbrž i vyniká ušlechtilým plemenem svých ořů v Hyde-Parku a elegancí své parní loďky na Temži. Avšak, ačkoliv tento vynikající a v nejlepších kruzích zdomácnělý muž nemůže sobě stěžovati, že nemá přístřeší, viděl se přece nedávno nucena, stěhovati se na několik měsíců do nepohostinné cely Hollowayského vězení, poněvadž uveřejnil urážlivý článek týkající se jisté dámy z „high life“. Z ostatních spolupracovníků jmenuji Ludvíka Engla, rodem z Vídně a spoluzakladatele vídeňského úředního časopisu „Presse“. Jeho hudební a literární kritiky se považují za nejlepší v Anglii.

„Truth“ byla založena mužem, který jest jako žurnalista i poslanec britského parlamentu a pro svoji originálnost v Londýně osobností veleznámou. Jest to již výše jmenovaný hlavní spolumajitel „Daily News“, mr. Henry Labouchère. Jakožto syn vznešených a bohatých rodičů, byl vychován na aristokratické vysoké škole v Etonu a na universitě Cambridgeské. Vydav se na cesty, zamiloval se v Mexiku do krasojezdkyně cirku. Brzo potom vstoupil do služby diplomatické, byv jako attaché přidělen vyslanectvím v Petrohradě, Mnichově a Cařihradě. Však jeho politické smýšlení a jeho snahy po úplné neodvislosti činily jej nespůsobilým k podobné kariéře. Jako jeho vzezření a zvláště bystré,

blesky sršící oči prozrazují člověka neobyčejné ostrovtipnosti, bystrého ducha a neohroženosti, tak vyznamenává se i „Truth“ svojí jasností, ostrostí a smělostí, jež sahá až k impertinenci. Jakékoliv jsou ostatně chyby časopisu „Truth“, nudným není nikdy, od svého ciceronského úsloví „Cultores veritatis, fraudis inimici“ počínaje, až k rubrice „Girl's gossip“.

Jiné „společenské“ časopisy, žádných světlých stránek nevykazující, zabývají se prostě klevetami a skandály, jsouce pravou poskvrnou anglického tisku.

V Londýně, v dubnu 1887.

Román na bojišti.

Z upomínek na poslední válku rusko-tureckou.

Napsal **Servác Heller.**

(Pokračování.)

VIII.

Cestou na Balkán. — Tábor velkých knížat následníka trůnu a Vladimíra.

Od té doby, co jsme Plaješti na dobro opustili, pátral jsem ustavičně po poručíkovi Mikuláši Vladimírovi Potačevu. Seznámil jsem se s řadou vyšších i nižších důstojníkův; někteří ho znali, jiní nepamatovali se ani na jeho jméno. Avšak ani ti, kteří se s Potačevem znali, nevěděli o něm více, než mi už Vsevolod Krestovskij byl pověděl, o krásné pak Anně Davidovně neměl náhodou nikdo ani nejmenší vědomosti.

„Nedělejte si naděje,“ pravil mi Karnet Ivanovič Krasevskij, když jsem se s ním opět ve Svištově sešel, „že se s ním dříve shledáte, než ve hlavním stanu. Avšak kde jest nyní hlavní stan?“

„Ano, kde jest nyní hlavní stan?“ Tato otázka zaměstnávala, ba i rozčilovala mnohé z nás, zejména důstojníky, kteří měli pro hlavní stan poselství, neboť velký kníže Mikuláš, pobyv jen krátce ve Svištově, zmizel s hlavním štábem — nepovědomo kam. Staffety a kurýři lítali na slepo krajem, hledajíce stopu hlavního stanu a děkovali Bohu, když se jí náhodou dopídili. Také nám nezbývalo než vydati se na zdař Bůh za velkým knížetem. „Snad ho přece někde dohoníme!“ těšili jsme se navzájem opouštějíce vojenským šumem naplněný Svištov a sledujíce hlavní strategickou cestu.

Svišťov prostírá se, jak jsem již naznačil, na vysokém hornatém břehu. Rozumí se tudíž samo sebou, že krajina přímo za břehem a Svišťovem následující, ráz rozvlněné hornatosti podržuje. Ale hornatost přechází brzo ve svahy a údolí, chudá stromovím a pozbavená následkem letních žárů také své jindy jasně zelené svěžesti. Však chudoba tato ne-

trvá dlouho. Záhy vystupuje totiž cesta k jakési bráně, kteráž nejinak vypadá, než jako průsek, do hlinitého hřebenu protější výšiny uměle utvořený. Jest mi nesnadno rozsouditi, zda-li portál tento, jímž tak zvaná silnice prochází, lidskou rukou, aneb samou přírodou byl utvořen, ale na tolik mohu arci ubezpečit, že poskytuje velmi příjemný obraz každému, kdo právě procestoval smutné a nehostinné roviny rumunské. Vysoký tento průlom nebo průsek tvoří doslovně bránu k hrbolatým a chlumovitým kotlinám, kteréž dále následují a v nichž také vesnice Carevica se nalézá. Kotlinami těmito vine se cesta k Trnovu a do samého srdce Balkánu, i jest tudíž zcela přirozeno, že tato cesta dne 9. července z počátku nad míru byla oživena, rozumí se: ruským vojskem. Kamkoli jsme pohledli, všude viděli jsme pole obrostlá obilím, bohužel již přezralým, ale nikým nepožatým; nikde ani kouska roviny, nýbrž všude zvolna a táhle vystupující vrchy, zelené aneb zelenými luhy prorvané a jen tu a tam, při malých vodách a bystřinách košatým listnatým stromovím prostouplé. Avšak čím dále tím malebnější stává se krajina: stromoví houštne, tráva jeví čerstvější zeleň a vrchy nabývají větší ostrosti. Zkrátka: charakterem krajiny jest malebná pahorkovitost. Oko, unavené nelidskými rovinami Velkého Valašska, těká klidně a s jakýmsi uspokojením po obrovských vlnách, v nichž povrch země zde utuhnul, a kochá se jejich malebnými útvary.

Avšak malebnost tato, v jiných dobách zajisté velice tichá, má nyní živou, ba velkolepou stafáž: pochody vojska, jich vozotajstvo a tábory. Ve stínu hájků, skupin stromů, v údolích, na splývajících stráních a táhlých zelených svazích rozkládají se všude větší nebo menší tábory pěchoty s bílými nízkými stany, kavalerie s ohromným množstvím krásného koňstva, dělostřelectva s ulicemi děl a zelených vozíků na prach a náboj aneb prostého vozatajstva, vezoucího za armádou zásoby sena, obilí a vůbec spíže s přípřežemi koní, bílých volů a černých, až po hlavu blátem obalených bůvolů. Mezi těmito tábory vinou se z ticha, ale ustavičně ku předu postupujíce, hadovitými čarami modravé pluky dragounů a hulánů aneb zcela bílé, jen v hrubé plátno oděných pěšáků. Po polních stezkách, po prázdných stráních a po hřebenech vrchů prohánějí se malé hlídky kozáků a můžeš býti jist, že za každou skupinou stromů nebo keřů několik kozáckých koní se pase a tolik též kozáků ve stínu odpočívá.

Nedalcko Carevice zaslechli jsme, že se tam hlavní stan i hlavní štáb nalezá; s veselou myslí uháněli jsme tedy k neúhledné této vesnici, avšak hlavního stanu jsme tam již nezastali. Byl prý tam jenom přes noc a odejel za svítání. Kam? . . . Nikdo nevěděl. Nastala tedy opět honba za ním. Ale kde ho najíti? Chceme se ptáti důstojníků, ale tu přijíždí k nám sám velitel pluku a oslovuje nás: „Pánové, vy jedete asi na jisto; řekněte nám: kde je nyní hlavní stan armády?“ Odpovídáme se smíchem: „Zrovna chtěli jsme se vás na to otázat. Vy přece musíte vědět, kudy hlavní stan se béře!“ Plukovník namítá, že toho nikdo neví a že toliko divise a pluky před hlavním stanem postupující určitý rozkaz dostávají, kam se bráti mají a kde zastavovat. V zadu panuje prý všude úplná nejistota čili strategické tajemství. Konali jsme malou válečnou poradu. Ve Svišťově slyšeli jsme všichni,

že je hlavní stan v Akčairu, ale nikdo tomu nevěřil. Také pravilo se, že je veliký kníže Mikuláš s hlavním štábem v Pavlo, avšak proti tomu namítali jsme, že může býti v Pavlo (nebo v Pavlově) jen hlavní stan armádních sborů proti Ruščuku operujících, tedy hlavní stan následníka trůnu a velkého knížete Vladimíra — zkrátka nastala debatta, jejímž výsledkem bylo, že jsme se rozhodli jeti přes Pavlo na Jebili a, bude-li potřebí, dále až do Trnova.

Nuž tedy zase vzhůru! Slunce praží do nás africkým žárem, pot lije se s čela bohatými krůpějemi a mísí se s prachem na našich tvářích v nejmalebnější bláto. Druh druha by nepoznával, kdybychom metamorfosu svých obličejů jeden na druhém ustavičně nepozorovali. Cesta jde bez ustání nahoru a dolů, přes vrchy a doly, kteréž vždy zajímavějšími a malebnějšími se stávají. Vesnice po stranách mezi chlumy a úvaly vystupující obaleny jsou houští listnatého stromoví, kukuřice na polích skví se jasnou zelení temného smaragdu, na polích vážou tu a tam rolníci a jejich ženy těžké obilí a kozáci dělají seno na lukách.

Ale živá tato malebnosť krajin má velmi hnusnou stafáž: podle cest a na lukách leží všude nabubřelé mrchy padlých volů a koní, tu stažených, tam ještě v kůži. Nikdo jich nezakopává. Přichází jen po čase Bulhar, stahuje mrchu, a když je hotov, jde s kůží domů. Pak přicházejí velicí, vlkům podobní psi, trhají s padlého dobytčete kusy masa nebo soukají z něho střeva. Nasytivše se, otírají si krvavé tlamy o trávu a jdou pak k nejbližší bařině chlastat. Po psech přicházejí orli, supi a havrani, a obírají mrchu až do holé kostry. Kdežto na některých místech ještě celá červená a nabobtnalá mrcha leží, ohlodávají jinde psi už jen bílou kostru. Rozumí se samo sebou, že při panujícím tropickém žáru mrchy tyto vzduch otravným zápachem naplňují.

Jedeme stále a pracně ku předu. Před námi, kolem nás a za námi ustavičně vojsko. Stavíme se u zděných fontánů a napájíme sebe i koně. Fontány jsou znakem Turecka. V Rumunsku neviděl jsem jich nikde; tam zdobí jednotvárné roviny špatně vzdělaných polí jen hrubé, z odřených stromů sestrojené vysoké pumpy, jež z obrazů uherských pust dostatečně jsou známy. Voda v nich je velice kalná a pro civilisovaného člověka toliko s příměskem koňaku nebo silného červeného vína pitelna. Ale jakmile Dunaj překročíš, nalézáš všude, v městech, ve vesnicích i na cestách vyzděné fontány, z nichž železnými rourami čistá a chladná voda bohatě se řine. Tu a tam jsou arci také ještě ony stepní pumpy nebo cisterny, ale fontán převládá. U fontánů vidíš nyní v každý čas chumáče vojáků. Člověk i kůň pije tu s velikou rozkoší — kůň ze žlabu a člověk z červené hliněné baňky, která má napřed úzké hrdlo k vylévání a v „uchu“ dirku k pití.

Dosud jeli jsme dosti rychle, vyhýbajíce se stále buď jízdě, nebo pěchotě, nebo řetězům lehkého vozotajstva, vezoucího koňskými nebo volskými potahy potraviny, seno a slámu. Ale tu dostali jsme se do těžkého vozotajstva dělostřeleckého, kteréž celou cestu zaujímá a jehož nikterak předejeti nelze. Jedeme tedy loudavým krokem v hrozném žáru slunce, v strašném prachu a ohlušujícím řinčení válečných povozů. Před námi děla, za námi děla a po stranách řetěz hulánů s pikami. Konečně šíří se cesta, vymýkáme se pracně z kordónu vozové hradby a před-

jíždíme ji po táhlém svahu hory vzhůru na vrchol obzoru. Stojíme nad hrbolatou kotlinou pavlovskou a dole pod námi rozkládá se po stráni, údolí a vrchu tábor ohromné síly vojska. Ale čí? Následníka trůnu s vojskem na Rusčuk určeným, anebo snad ještě hlavní síly velikého knížete Mikuláše? Ptáme se vojáků, kteří nám vstříc přicházejí: „Čí je to tábor?“ Odpovídají: „Následníka!“ — „A kde je hlavní stan?“ — „Bůh ví! Náš generál sám ho hledá.“ Nuž tedy dolů do Pavlo!

Vesnice Pavlo (Pavel nebo Pavlov) prostírá se na západním svahu kotliny, kterouž tvoří několik nepravidelně k sobě nakloněných, zvolna a táhle jako k jednomu středu splývajících vrchů. Vozová cesta stáčí se podél první řady chalup dolů ke dnu kotliny a rozbíhá se tu na několik větví.

Když jsme byli přes hřeben pavlovské kotliny přejeli, rozestřel se před námi obraz tábora první velikosti a rozkošné malebnosti. Hlavní tábor v Zimnici byl velkolepý a na první pohled zrovna úchvatný, ale srovnávám-li v paměti obraz jeho s obrazem tábora v Pavlo, zdá se mi, že nebyl zimnický tábor pranic malebný. Tábor v Zimnici rozložen byl totiž na rovině až k vysokému dunajskému břehu a pak dole na ostrově; ale tábor pavlovský rozestřel se po nachýleném dně kotliny a kolkolem po táhle vystupujících, jako brčál zelených stráních a kopcích, pod vesnicí a naproti ní.

Jen štětec a barvy mohly by tomu, kdo vlastníma očima neviděl, učiniti pojem a představu o malebnosti takového tábora ve svěží pahorkovité, ba již hornaté krajině. Jest to divadlo, do něhož se člověk prostým i ozbrojeným okem dívat vydržel celé hodiny. Pokusím se načrtnouti aspoň hlavní jeho rysy.

Na západní straně kotliny táhne se vysoko vzhůru chatrná bulharská vesnice Pavlo, zabořená tak do listnaté houště stromů, že jen šedé střechy z větvoví vyčnívají. Nad střechami vztýčené vlajky označují sídla vojenských úřadů. Ve vesnici nalezají se toliko štáby obou armádních sborů následníka trůnu a velkého knížete Vladimíra (12. a 13.), intendantura, komendantský úřad, byty obou velitelů, jakož i některých generálů a telegrafní stanice. Vesničané konají klidně své obvyklé práce, vyjíždějíce a vracejíce se s koňmi, voly a osly. Na silnici před vesnicí hemží se ustavičně roje vojáků, snášejících aneb roznášejících seno, slámu a klestí, pak spousta koní a všeho druhu povozů. Níže, tam kde cesta se rozbíhá, stojí fontán, obležený ustavičně neproniknutelným davem vojáků, kteří do čutur, plechových kotlů, červených baněk, okovů, vysmolených košů atd. vodu zachycují a ji na všechny strany roznášejí. Mezi nimi dělají totéž scvrklé bulharské babky — děvče ani jedno se nikde neukazuje.

Dále, po celém dně kotliny, kterouž malá říčka protéká, rozloženo pravidelnými ulicemi na tisíce bílých stanů a za nimi, v odlehlých záhybech kopců, stojí vozové hradby se spíží, krmivem a střelivem. Na severní, sluncem trochu vybílené stráni prostírá se velký dělostřelecký park s řadami zářících děl, zelených nábojových vozíků a celými stády klidně se pasoucích koní. Na východním svahu zase bílé nizounké město stanů, na sousedním úvalu tábor pravidelné lehké kavalerie, a na svahu jižního kopce posléz zase bělounké město stanové. Na hřebenech

vrchů tu a tam baterie děl, stráže a objíždějící hlídky kozáků, mezi stany a jednotlivými tábory hemžení bílé, jen plátnem přioděné pěchoty a modrých jezdeckých uniforem, skupiny odpočívajících a řady cvičících se vojáků. Kolkolem planou všude rudé ohně pod velkými černými kotly a modrý dým rozplývá se nad tábory jako mlhový závoj. Šum a hlahol lidských hlasů mísí se s řehtáním koní a proudí se vzduchem, jako hučení nějakého moře, a hlomozem tím proniká ob čas hřímavá plukovní hudba, veselý zpěv ve stínu odpočívajících rot, troubení a víření bubnů.

Právě sjíždí kolem nás do táboru kavalkáda asi dvacíti jezdců. Všichni jsou v bílých kabátech a mají na hlavách obvyklé u ruského důstojnictva bílé placaté čepice. Jsou to velitelové obou armádních sborů, následník trůnu a velký kníže Vladimír, carovi synové, s generálním štábem. Jedou navštíviti a prohlednouti si jednotlivá ležení. U každého ležení seřaďuje se rychle vojsko do šiků a pozdravuje úsečným, hřímavým voláním své velitele. U táborů na stráních rozložených spůsobuje tato obhlídka nad míru malebné živé obrazy. Kavalkáda velkých knížat zatáčí na př. zvolna nahoru k jihovýchodnímu táboru: ihned valí se vzhůru ke stanům po celé stráni několik tisíc jezdců jako modravé kobylky, a jakoby ze země vydupány rostou nahoře před objíždějící družinou velkých knížat pravidelné šiky, pozdravující, jako valící se rachocení hromu, své hlaváry. — Velcí knížata přejíždějí přes úzkou úžlabinu na východní stráň, a po stráni hemží se vzhůru jako roje bílých mravenců davy pěchoty a řady srážejí se na vrchu před stany jako papírové vločky na elektrické šňůře.

A mezi tím, co zde roje bílé pěchoty vzhůru se valí, rozpadávají se na oné stráni přehlednuté již šiky, a mužstvo jejich hemží se dolů, jako kdyby ve šňůrách modrých korálů nitky rychle byly shořely. Dole na dně kotliny, jest totiž jaksi dvorana tábořícího vojska, místo zábavy, kuchyň a dílna; kdo tedy nemusí býti nahoře u stanů na stráni, spěchá dolů k obveselení, k jídlu a k práci.

My, parnem a krušnou jízdou uondaní poutníci za hlavním stanem, seděli jsme tím časem zrovna naproti řečenému divadlu, na zápraží chudobné bulharské chýžky a vyprazdňovali nehrubě bohatý obsah svého, ve Svištově naplněného košíku — obědvali jsme, nemajíce jiného příboru, než kapesní nože, zaprášené prsty a jedinou ploskou karlovarskou sklenici. Vody přinesla nám stará Bulharka dva statné kotlíky — jiného nemohla nám dáti ani prodati, leč že bychom se byli chtěli honit za nějakou opelichanou slepicí po zahradách, čehož jsme arci, nemajíce s sebou žádného francouzského kuchaře, neučinili. Snad bychom se byli přece v čackém kuchařském umění pokusili, kdyby bylo aspoň kus másla po ruce bývalo. Ale máslo! Spíše najdeš v šumavských vesnicích čerstvé ustřice nebo hotovou kabulovou omáčku, než zde kousek másla. Však proto přece jedli jsme zrovna knížecky, neboť měli jsme černý chléb, sýr, sladké okurky a do vody koňak. Koupit nebylo nic možná ani za million, neboť markytánů zde vůbec nebylo a ti, kteří přece již na místě byli, měli své povozy několik mil pozadu, mezi děly a pontóny. Vojáci, vidouce nás kouřit, přicházeli a prosili nás o špetku tabáku, jehož prý několik dní již ani neuzřeli. Ubožáci chtěli nám jej draze

odkoupit — rozumí se, že jsme se s nimi o skrovnou zásobu svou jen bratrsky rozdělili. S jakou rozkoší ti junáci kouřili! Přál jsem si býti kouzelníkem, abych mohl všechno seno kolem proměniti v turecký tabák!

Siesta naše přivedla nám malé dobrodružství. Bulhar, chalupy hospodář, přijel totiž koňmo z polí a pozorovav nás nějakou dobu, přistoupil ke mně, vzal mne stranou a dušoval se, že ví, kde Turci schovali 400 ovcí a asi 50 volů, ale že neví, komu by o tom měl říci. Odebral jsem se ihned do štábní „kanceláře" a žádal jsem o tři kozáky. Dali mi je ochotně, ba přidali ještě poručíka a za chvíli klusali jsme, kozáci, důstojník, Bulhar a já přes vrchy a dolíky na místo, kde stáda měla být ukryta. Asi za půl hodiny přijeli jsme vskutku do lesíka k veliké a hluboké rokli, ve kteréž hladový brav mečel, ale přišli jsme pozdě: Bulhaři sousední vesnice zrovna se již o lup dělili.

„Co tu uděláte?" tážu se důstojníka.

„Nic!" odpovídá tento, „dobytek patří již Bulharům. Sláva bohu, že ho nedostali zase Turci!"

IX. Hostina na zápraží. — Jízda bouřlivou nocí.

Odpočinuvše si, mnoho-li bylo potřebí, odrazili jsme odpoledne dále k Trnovu. Cestou pojal nás záhy opět do svého víru šumný proud válečný a vypustil nás teprve, když se den již počal nachylovat. Velkolepý transport ruského vojska, v jehož vozovém řetězu s děly, železnými pontóny a jiným válečným nářadím jsme dosud pracně ku předu se drali, odbočil na levo od cesty a rozložil se táborem na stráních u vesnice Jebili.

Velitel transportu vida, že se svým povozem dále se béřeme, vyslal za námi pobočníka. Tento přiklusav kázal vozkovi, aby zastavil.

„Máte, pánové, dovolení k volnému pobytu na bojišti?"

Ukázali jsme mu své fotografiemi opatřené legitimace.

„Všechno v pořádku," pravil spokojeně poručík. „Avšak dovolte mi ještě otázku: kam to vlastně jedete?"

„Do Trnova, ale chceme povečeřeti v Ivanče," odpověděli jsme.

„Jest povinností mou upozorniti vás, pánové," na to zase důstojník, „že krajina, do které vjíždíte, od nás řádně ještě není obsazena a že se tudíž každou chvíli setkati můžete s nějakou potulnou tlupou bašibozuků. Neměli bychom vás vlastně ani dále pouštět, avšak veliký kníže dovolil vám, abyste se zcela volně po bojišti pohybovali — nuže, jeďte si tedy s Bohem, avšak buďte si vědomi, že se vydáváte v nebezpečí. Dobrou noc, pánové!"

„Dobrou noc!" odpověděli jsme vesele.

„Děkujeme za přátelské upozornění — budeme hledět, abychom se bez úrazu na místo dostali. Zde na širé pláni nám večer ztráviti a nocovati nelze. Krom toho chceme býti v Trnově dříve, než vám jest potřebí tam doraziti. Tedy ještě jednou: dobrou noc!"

Jeli jsme dále. Avšak poněvadž hlavní cesta již stranou, daleko od nás se vinula a my dříve, než se docela setmí, do Ivanče doraziti jsme chtěli, musili jsme si v Jebili najati průvodčího. Vůdcem tím byl bulharský jakýsi chalupník, který se odhodlal, že nás na voze s párem

bílých volů do řečené vesnice doprovodí. Jiného průvodčího marně bychom byli hledali. K námitce naší, že se k vůli zdlouhavým volům zbytečně opozdíme, odpověděl usmívaje se Bulhar: „Budu-li chtět, ujedu vašim čtyřem koním tak daleko, že mne nedohoníte, ani kdybyste prostraňky přetrhali!" A měl pravdu. Neboť za krátko stanuli jsme na úpatí křovím porostlého vrchu, po němž se cesta příkře vzhůru vinula, ale v tak uzounkém žlabu nebo korytě, že jsme dva koně vypřáhnouti a v zadu uvázati musili, aby se vůz náš vůbec mohl protlačit. — Zde, jako v Rumunsku, zapřahají se totiž koně čtyřmo vedle sebe, a nikoliv po párech. Byla to zoufalá jízda. Slezli jsme tedy a šli po straně křovinami pěšky. Ale povoz náš drápal se tak zvolna vzhůru a koně musili tak často odpočívat, že jsme vždy zase nazpět, jemu vstříc jíti byli nuceni, aby nám ho snad nějaký, dříve v houští ukrytý bašibozuk nevydrancoval. A takž stalo se, že nám náš průvodčí se svými voly, než jsme se vzhůru dobrali, skutečně ujel. Nikoliv úmyslně, jak jsme se později přesvědčili, nýbrž z pouhé bezstarostnosti o nás; aby nás totiž nezdržoval, popoháněl bez ustání svůj, horským cestám uvyklý potah, sjel na druhé straně s vrchu dolů a zmizel z našeho dohledu.

Vystoupili jsme na temeno vrchu a před námi rozevřela se krásná horská krajina: naproti nám temné stíny balkánského předhoří, na pravo a na levo černými hvozdy pokryté jeho výběžky a po naší straně táhle spadající vrchy s hladkými palouky a žlutými, ovocným stromovím hojně prostouplými rolemi s bohatou úrodou. Ale bylo nám jaksi smutno. Soumrak snášel se rychle na krajinu a kolem bylo všude mrtvé ticho. Ani větřík nezadul, ani cvrček se neozýval; marně pátralo také naše oko po nějakém živém tvoru a zejmena po nějaké ruské hlídce. Nikde ani píky, ani kozáčka! Vojsko daleko za námi, kolem rostoucí noc a před námi tichá, snad ještě bašibozuky navštěvovaná krajina!

Co tu dělat? Nic. Vsednout do vozu, pobavit se vesele a sjíždět co možná rychle ku předu.

Ivanča nebude snad již daleko. Jedeme rychle dolů do údolí, bez cesty, jako na moři dle kompasu. Čtyři zvonce našich koní ječí jako na poplach a kola sklouzají tiše po zrosené trávě. Jedeme, jedeme, ale stráň jakoby před námi rostla, nemůžeme se jaksi dostati dolů. Však hledíce nazpět, vidíme, že nám cesty přece valně ubývá, neboť stráň vzrostla také za námi a sice tak velice, že vypadá již jen jako mírně spadající rovina. Konečně sjíždíme do údolí a vidíme dole řadu vozů; ale ještě blíže a vidíme opět, že to nejsou vozy, nýbrž nízké stromy. A pod stromy pozorujeme malý táborek vojska, ale jen s chvojovými stany. Jaké je to vojsko, ruské nebo turecké? Obé jest stejně možné. Napnutí naše roste, jedeme jen zvolna, co možná tiše a napínáme zraky. Ale pro tmu nemůžeme rozeznati uniformy. Však nyní rozdělali si vojáci oheň: vidíme bílé čepice, urá! To jsou naši! A opět ženeme se rychle ku předu a zvonce našich koní hlaholí vesele, jako bychom jeli pro nevěstu.

Jsme pod vesnicí. Vojáci nevědí sice, jak se jmenuje, ale není pochybnosti, že je to Ivanča. Cestou kráčí před námi bulharský sedlák, poznáváme ho i večerním šerem po bílé přepásané košili.

„Hoj, bratře Bulhare, jsi ty sedlák z Ivanče?"

„Ba že jsem!"

„Vezmi nás s sebou, ať si pod tvou střechou odpočineme!"

„I vezmu a rád; ale musíte mi uchlácholit ženské, ty se každého náramně bojí."

„Uchlácholíme, buď bez starosti, umíme s ženskými zacházet; a teď sedni k nám na vůz a poruč, kam se má zajet."

Po tomto krátkém rozhovoru přisedl Bulhar mezi nás a vůz vjížděl zvolna do vesnice, na malém pahorku rozložené. Bylo již sice tma, ale proto pozorovali jsme přece, že je Ivanča výstavnější, úpravnější a tudíž zajisté i bohatší než vesnice, jež jsme dosud minuli. Zvoncové kvarteto našeho potahu vzbouřilo na sta hlídacích psů, jichž každý dvorec má několik, a vjezd náš byl v tom ohledu slavný: hrozné štěkání, o jakémž sám básnický vynálezce mythologického Cerbera neměl snad ani potuchy, otřásalo vzduchem a rozléhalo se několikanásobnou ozvěnou v sedlech a záhybech okolních vrchů.

Konečně zastavil Bulhar naše koně v zahradách u velkých vrat Lišák chtěl „ženské" od zadu s návštěvou přepadnout, ale tyto seznaly záhy jeho lesť a stály již uvnitř za vraty. Po obou pak stranách brány, která se nám otevříti nechtěla, viselo na hřebenu trnitého plotu asi deset psích netvorů, kteří se patrně velmi namáhavě za přední drápy ve výšce drželi, tlamy ven do tmy natahovali, očima ohnivě kouleli a štěkali, že nám až uši zalehaly. Ženské hubovaly vysokým altem za vraty, ale co proti naší návštěvě namítaly, nemohli jsme pro pekelný psí štěkot vyrozumět.

„Jestli pak ty psy přeštěkáte?" houknul si sedlák štěrbinou ve vratech na ženské; „jestli že nepřeštěkáte, tak otevřete! Vedu vám takové hosty, že jich pak ani nebudete chtět z domu pustit!"

„I to ať tam radši hned zůstanou, sice bude z toho mrzutost v rodině!" odpověděla vše pronikajícím hlasem jedna z obou žen vedlejší štěrbinou.

„Urá! přeštěkala je, ty bestie; podle toho poznávám svou ženu!" zvolal vesele Bulhar. „Ale teď musím vrata vypáčit a vzíti svůj domek útokem."

To pověděv, chystal se Bulhar skutečně k rozhodnému útoku na vrata. Avšak na útok nedošlo; ženy vidouce nezbytí, otevřely samy, a v tu chvíli umlklo také všech deset hafanů. Ale ženy umlknouti nechtěly. Nyní došla řada na nás: seskočivše s vozu pozdravili jsme žertovně obě rozkvašené dámy a chtěli jsme je chlácholit. Ale ony vidouce slušně oblečené a vlídně vypadající lidi, nečekaly ani na chlácholivé řeči, nýbrž obrátily se, utekly domů a zavřely za sebou dvéře.

„To je moje žena a žena mého bratra," pravil sedlák; „trochu ostré, ale dobré a srdečné ženštiny. Až vás jen okoukají, uvidíte, že budou jako máslo. Na rukou vás budou nosit!"

Zatím vypřáhli jsme na zahradě koně a nechali je, podle zdejšího obyčeje, volně se pásti. Sami pak odebrali jsme se k domku, kdež nám na vzdušném, střechou krytém zápraží sedlák již rohožky prostíral a ke zdi polštáře kladl. Rozžhali jsme svítilny a začali konati přípravy k večeři.

Po velikém trmácení slavná a veselá večeře, tak veselá, že podobné na léta nepamatuji! Zapomněl jsem totiž podotknouti, že se k nám v Jebili přidružil povoz dvou podnikatelů, kteří vyzváni byli, aby v hlavním staně zřídili francouzské restaurace. Měli s sebou kuchaře! Jaká to propast rozkoše v pojmu a zjevu takového umělce na bulharském bojišti, kde kroupami nabité paprikové pytlíky, zelené a ve mléce uvařené, již za delikatesu se považují! Bezděky rozpomenul jsem se na list od svých pražských přátel, který mne zastihl před nějakým časem v Alexandrii, v noci, právě když jsem si na hrubém, ostrými kameny dlážděném chodníku u přeplněného hostince „pelech" rovnal, abych v hlubokém prachu silnice spáti nemusil, a zrovna když jsem kamenem kus vojanské sucharové placky rozbíjel, abych po celodenním postu aspoň něčím záživným se posilnil, na list, ve kterémž se mne přátelé — odpovídajíce na jakési mé lamento stran útrap na bojišti — satyricky tázali, nechci-li míti mimo vlastní ekypáž a „Johana"-lokaje na bojišti také ještě svého francouzského kuchaře? Ta satyra nebyla prázdná: takový francouzský kuchař je na bojišti skutečně věc k nezaplacení výtečná!

Zpočátku chtěli jsme ho ušetřiti a spokojiti se večeří suchou a studenou. Bulhar přinesl nám dvě měkké, jak zem černé chlebové placky a kotlík čerstvé vody; v našich torbách pak byly salámy a studená hovězí pečeně ze Svišťova. Ale salámy byly parnem spařené a hovězina tak tvrdá, že by ji nebyli ani stepní psi udolali. Zatím přinesly nám ženské, kterýmž jsme byli dříve po sklence francouzského koňaku podali, mísu vodové polévky ze zelených fisolových lusků a několik dřevěných lžic. Začali jsme ze zdvořilosti a z hladu jísti, ale tak pomalu a opatrně, že polévky pranic neubývalo; chtěli jsme se totiž vzájemně „napáliti" a každý podával si k ústům lžíci v polévce sotva omočenou. Konečně, když polévky ani dost málo neubývalo, podívali jsme se jeden na druhého a propukli v smích, jakýmž se asi římští haruspices druh druhu do očí smávali.

„I to bychom byli blázni!" zvolal konečně restaurateur R. z Bukurešti, „nač máme s sebou kuchaře?"

Kuchař byl tím časem usnul, ale musil vstáti. Začalo jednání se selkou a s Bulharem, za pět minut bylo koupeno jehně a několik kuřat, za deset minut byl rozdělán oheň v jedné ze dvou malých pekárniček na dvoře a v jizbě pod komínem, za čtvrt hodiny byla kuřata spařena, jehně zabito, staženo a rozsekáno, a než hodina minula, seděli jsme jako Turci kolem veliké plechové ploské mísy a trhali prostýma rukama nejdelikátnější jehněčí pečeni, jakou jsem kdy jedl, a zapíjeli francouzské víno, určené pro tabuli velkého knížete. Oba Bulhaři a jich ženy hodovali s námi. Po jehněti přišla kuřata, po těch z jakési tajemné bedny sýr Gorgonzola a na konec otevřel pan R. ještě plechovou krabici s naloženými ananasy! Poněvadž svíčky záhy na větru „spláchly", svítil nám laskavě měsíc do mísy, a slavíci dělali stolovou hudbu. Byla to rozkoš po celodenní strašné jízdě, kdy v parnu 45 stupňů dle Réaumura jediným požitkem byly neslané čerstvé okurky!

Po jídle začala zábava. Restaurateur R. vypravoval nad míru zábavnou historii, kterak před 10 lety, co ženatý mladík, nemaje více

peněz, než co na jízdní lístky stačilo, s ženou přes Cařihrad do egyptské Alexandrie na cestu za štěstím se vydal a po roce, zase bez peněz, nazpět se vrátil. Každý dělal k tomu více méně vtipné poznámky, a záhy rozpoutala se u všech stavidla humóru, jemuž ohně a vzletu dodávala temná šťáva révy bordeauxské; homérický smích rozléhal se tichým nádvořím a zahradou, ve kteréž se domek našeho Bulhara nalézal, a vzrostl posléz v křečovitý chechtot, který všechno další mluvení nemožným učinil. Ze sousedních statků připlížily se ženské a hleděly zvědavě přes plot, co se to u sousedů děje, a všichni nádvorní psi sedlákovi seděli kamarádsky kolem nás a čuměli, nebudeme-li ještě kosti odhazovati. Byl to zkrátka nejslavnější večer mého dosavadního putování po bojišti a mně dvojnásob milý již proto, že jsem byl samojediný dopisovatel v celé společnosti. Nevím, čím to bylo, ale mně nebylo v Bulharsku nic tak protivné, jako společnost mých kollegů. A přece byli jsme často železnou nutností a stejným interessem na sebe odkázáni — tak různí živlové, z nichž sotva dva byli stejného smýšlení!

„Nevím, co jsem to zavinil, že mne osud udělal válečným korrespodentem!“ povzdechl jsem si často, ale dlouho jsem se tomu bolu nepoddával. —

Bylo po večeři a po smíchu. Pánové s francouzským kuchařem uvelebili se na zápraží ku spaní, ale méně šťastná trojice: plukovník Srezněvskij, generální jednatel společnosti pro zásobování armády a já rovnala si opět místa na nepohodlném selském vozíku. Chtěli jsme býti ráno v Trnově. Dali jsme si s oněmi „na shledanou“, a již zase cinkalo zvoncové kvarteto našich čtyř neunavných valachů neutěšenou cestou.

Zatím zatáhla se obloha hustými mraky a měsíc zmizel. V pláště a podivné myšlenky zahaleni, seděli jsme mlčky podle sebe a proti sobě. Po nějaké chvíli zmocnily se mne upomínky na „minulá leta krásné mladosti“, a po dlouhé, dlouhé době zapěl jsem si zase jednou píseň, kterou jsem druhdy tak rád zpívával:

Jak je krásně cestovat,
měsíček když svítí;
jak je krásně milovat
děvče jako kvítí!

Já jsem také cestoval —
měsíček mi zašel;
já jsem také miloval —
lásky jsem nenašel!

Na to jsem usnul. Ale pojednou vzbudilo mne prudké blýskání a hřmání hromu. Jedeme strašně zvolna, koně těžce oddychují. Co to? Děsná myšlénka: že se minul vozka s cestou?! Vždyť jsme v bahnitém palouku, místo na silnici! Doléháme na kočího. Ten chlácholí nás, ale posléz vyznává skroušeně, že zasnul a že nyní neví kudy kam. Plukovník dělá v čepici světlo, hledí na kompas, ale ten sebou následkem bouře

nepokojně zmítá. Co dělat? Začíná pršet, máme otevřený vůz, na místě zůstati a dne vyčkati tu nelze. Jedeme dále. Je tma jako v pytli, déšť se leje a hřímání neustává. Najednou slyšíme štěkání psů, jež patrně zvonce našich koní ze spaní vybouřily — na blízku musí býti vesnice. Radost! Ale jaká vesnice, což je-li turecká? Trapná nejistota! Štěkání je zvučnější, vidíme několik světýlek; zablesklo se silně a uzřeli jsme řadu bílých stanů. Malý vojenský tábor, ale opět jaký?

„Zadrž!“ velí co možná tiše plukovník vozkovi; „zde je opatrnosti potřebí, ať nás zvonce nevyzradí, jsou-li snad Turci na blízku!“

Tmy a deště neubývá a nejistota naše trvá dále. Napínáme zraky směrem, odkud štěkání se ozývá a čekáme, až silný blesk krajinu osvítí. V tom zasvítila obloha rozlitým leskem a k nemalému zděšení svému rozeznali jsme zcela určitě stany — kruhovité.

„Pánové,“ pravil s ledovou chladností plukovník, „jsme v moci Turků. Připravte si revolvery, ale všechen odpor je marný. Co mne se týče, mám povinnost jasnou a určitou: hodnost má a čest zbraně, kterou nosím, nedovoluje mi, abych se dal zajati a pak bídně utýrat. Přijdou-li, vypálím si revolver do hlavy. Vy učiňte co chcete, ale máte-li dosti odvahy, udělejte totéž; pochybuji totiž, že vás ušetří, ačkoliv nemáte uniformu.“

Neodpověděli jsme, doufajíce přece, že vyvázneme. Zatím pršelo dále, ale psi nepřestávali štěkat a nikdo nepřicházel. Povětří bylo takové, že se patrně ani Turkům ven nechtělo do bouře, větru a lijáku, k vůli několika mizerným ďaurům! Avšak že by nás nebyli uslyšeli, nebylo lze soudit. Poněvadž tedy nikdo nepřicházel, slezli jsme s vozu, odvázali koňům zvonce a vlezli pod vůz, abychom zbytečně neseděli na dešti. V této trapné situaci setrvali jsme asi čtvrt hodiny, a tu teprve napadlo nám, že děláme vlastně hloupost, že máme spíše bouře a lijáku použíti, abychom z nebezpečí vyvázli, kteréž zajisté větším bude, jakmile bouře přestane a obloha se vyjasní. Obrátili jsme tedy rychle povoz a jeli, jak jen možná bylo, rychle opačným směrem nazpět. Kam, bylo nám už lhostejno. Ráno, když se den rozbřeskl, ocítili jsme se u řeky Jantry, blíže vesnice Radanu, která leží mezi Bělou a Trnovem, tedy na cestě již bezpečné. Podle všeho zabloudili jsme v noci až k turecké vesnici Lefedži, přímou východní odchylkou od silnice svištovsko-trnovské. V Radanu osušili jsme se, posnídali, nakrmili koně a odpoledne dohonili jsme přece hlavní stan velkého knížete Mikuláše v samovodském průsmyku před Trnovem.

X. Vjezd do Trnova. — Poručík Mikuláš Vladimírovič Potačev.

Teploměr ukazuje 42 stupně parna dle Réaumura. Jedeme s hlavami v bílé plachty zabalenými, jako pocestní synové pouště. Po stranách cesty krásné vinice a pole s bujnou, jako smaragd zelenou a lesklou kukuřicí. Za námi hořící vesnice a před námi — úžas zraku a rozkoš srdce: nádherná, velkolepá brána Balkánu.

Pravím „brána Balkánu“, neboť nemohu příhodnějšího názvu nalézti. Obrovská horská hradba, na příč naší cesty rozložená a všechen obzor uzavírající, vyrůstající dole v roklích z neprůhledné houště

stromův a končící nahoře hladkým kobercem kypré trávy, rozstupuje se před námi v podobě gigantické, vší nádherou jižní přírody vyzdobené pevnostní brány. Člověk vidí velkolepé dílo přírody a nechce ani věřiti, že by toto umělecké dílo sama příroda byla utvořila. Taková je s té strany pravidelnost profilu balkánské brány. Stejná výška na obou stranách, stejné rozměry, stejný útvar, stejná barvitost. Celý tento horský otvor podobá se průřezu starořecké vásy. Nahoře kolmo vyříznuté, stejně vysoké a stejně zbarvené, frontami proti sobě stojící skalní stěny, světle šedivé s nepravidelnými žlutými pruhy, pod nimi — jako pod hrdlem vásy — obloukové, souměrné zářezy do vnitř horské hradby, a pak dolů, ke dnu průsmyku, jímž silnice se vine, znenáhla spadající stráně. Stráně tyto, tvořící v průřezu elegantní křivky, jsou o sobě pahorkovité a zdola až nahoru k řečeným stěnám, jež jaksi korunu celého portálu tvoří, bohatě porostlé nejbujnějšími houštěmi listnatých stromů, keřů, travin a květin, pravé to svislé anglické parky. Avšak tím není ještě profilový obraz balkánské brány vyčerpán. Hledě totiž branou do vnitř, vidíš, že je průsmyk nedaleko od svého otvoru uzavřen dvěma skvostně zelenými, na příč přes cestu za sebou postavenými obrovskými bateriemi nestejné délky a výšky. Jsou to dvě hladké, do průsmyku jako nakloněné plochy střech spadající hory s rovnými hřebeny, přední hora nižší a kratší, zadní vyšší a delší, na pohled až k protější stěně průsmyku sahající. Těmito dvěma, k umělým bateriím nápadně podobnými horami je průsmyk v přímé perspektivě dokonale uzavřen, ale jen v perspektivě, neboť později ukazuje se, že se cesta — podle tvaru celého průsmyku — hadovitou čarou kolem jejich průčelí a úpatí vine. Zkrátka: přijíždíš-li k vratům průsmyku, vidíš nejvelkolepější a spolu nejkrásnější pevnostní bránu, jakouž si jen dovedeš představiti.

Vjeli jsme do brány a seznali jsme, že jest ten obdivuhodný portál jen zevnějším zakončením dlouhého, hadovitě se vinoucího průsmyku, který veskrze podržuje útvar i barvitost svého průčelí. Po celou délku průsmyku vinou se zcela nahoře, ve hřebenu průsmykových stěn, jako bordůra kypících svahů, na obou stranách šedé, žlutě prokvětlé kolmé skalní stěny, a od těch splývají dolů k cestě ve vlnité pahorkovitosti obrovské a nádherně porostlé svahy, jež jsem svrchu nazval visutými anglickými parky.

Cesta drží se pravé stěny průsmyku, na jejímž úpatí je sdělána, a na levo od ní spadá ještě jedna příkrá stěna dolů do vlastního skalnatého dna soutěsku, kteréž se až ke kořenům levé hlavní stráně prostírá. Tudy protéká řeka Jantra na jih a obíhá pak dole polokruhem město Trnovo. — Šikmo proti sobě mají stráně průsmyku nad míru poetickou stafáž: vysoko nahoře, pod skalními stěnami stojí na každé straně v bujné zeleni stromů velké, úhledně vystavěné kláštery sv. Preobraženia a sv. Trojice, a na levé straně od tohoto kláštera na jih roztroušeny jsou na nedostupných téměř místech chatrče jakýchsi rolnických nebo sadařských nebo loveckých poustevníkův.

Jsme v rozkošné horské krajině. Nesnesitelný dříve žár slunce ustoupil lahodnému prochladu a prach silnice nejčistšímu vzduchu. Jedeme mlčky, každý pohřížen do obdivu té velkoleposti kolem a svěží

krásy. Ryk válečných pochodů zůstal před branou, v průsmyku panuje idylické ticho, jako v odlehlých údolích švýcarských nebo kavkazských. Jen veselé šveholení ptactva ve chladných, zarostlých skalních bocích a pronikavé kvikání káňat přerušuje velebný klid krajiny. Nahoře na skalách sedí a krouží mohutní balkánští orlové a dole v travinách šustí tisíce lesklých, nevinných ještěřic. Chladivý větřík šumí v šelestivém listí stromů, potřásá těžkým lupením květin a přináší nám občerstvující všehochuť vůně.

Byli bychom docela zapomněli, že se nalezáme v samém takřka průčelí bojiště, kdybychom nebyli občas potkávali malé kozácké pikety, vedoucí tlupy bašibozuků, přistižených při žhářství a loupení v okolních vesnicích. Zlostně a vzdorovitě hleděli před sebe ti zlosynové, ani známky strachu nebo sklíčenosti nejevíce. Jen když na nás, klidně tudy jedoucí civilisty, jež asi podle bílých čepic za Rusy měli, pohledli, zdálo se mi, že vidím v jejich očích výraz jakési závisti a lítosti — že nás nemohou zmasakrovat. Zatáčejíce kolem oněch dvou hor, jež jsem k batteriím přirovnal, uzřeli jsme asi v prostřední výši skal zadní cíp města Trnova s lesklými báněmi pravoslavného kostela. Průsmyk táhne se od severu na jih a město rozkládá se na pravo za horami, na jihovýchodní straně skal, čelem obráceno k velikánům balkánským. Mimo onen cíp nelze tudíž s této strany města viděti. Jsi ustavičně jen v přírodě, ale pojednou zabočila cesta okolo skály a jsi v hlavní ulici trnovské, kteráž od severu na východ a pak obloukem na jih městem probíhá.

Zde, tedy na samém prahu města, dohonili jsme hlavní štáb výkonné ruské armády a družinu velkého knížete Mikuláše, který právě za hlaholu všech zvonů a neobyčejné slávy do Trnova vjížděl. Byli jsme příliš vzadu, abych mohl viděti oficielní uvítání vrchního velitele chlebem a solí, jež mu na pozdrav vstříc přinesli zástupcové bulharského měšťanstva, ale slyšel jsem nadšené, vzduchem otřásající volání „urá“, k němuž okolní skály hlučnou ozvěnou odpovídaly. Město nalezli jsme bulharskými a slovanskými trikolorami ověšené, věnci, kvítím a koberci vyšperkované. Na ulicích zácpa lidu, koní a povozů a v oknech hlava na hlavě. S balkonů, po orientálském spůsobu ze dřeva sestrojených, kynula nám všude s radostným úsměvem sličná děvčata ve svátečním oděvu a s kvítím ve vlasech. Všechna obvyklá a pravidelná zdrželivost zdejších dívek ustoupila v ten den touze, viděti a uvítati osvoboditele bulharského národa a ty, kdož s nimi přicházejí. Nemohouce nijak ku předu a spěchajíce, abychom si někde nalezli přístřeší, slezli jsme a brali se podle koní a povozů pěšky. Krok za krokem pozdravovali nás osmáhlí, nyní snad poprvé ve svém životě volně oddychující mužové bulharští, a podávání rukou nemělo ani konce. I děti přicházely nám vstříc a podávali nám dárky na pozdrav: děvčátka kvítí a hoši větvice s čerstvým ovocem. (Pokračování.)

Velikonoce na haličské Rusi.

Píše **František Řehoř.**

»Sjim myl mostu,
a za mostom cvjit,
raduje mu sja veś śvjit.«

olil jsem za motto hádanku a povím hned rozluštění. Most sedm mil dlouhý jest půst a květ za tím mostem, z něhož se celý svět raduje, jsou velikonoce, jimiž se smutný čas postní uzavírá a doba plná ruchu jarních prací otevírá. Hádanka jest tedy velmi případná. Jmeno „Vełykdeń“ domácí badatelové odvozují ze slov evangelia sv. Jana 19, 31, kde sobota před slavností židovské oběti pojmenována jest velikým dnem; ovšem též správnou může býti domněnka některých etnografův, kladoucí původ jmena toho v časy pohanské, kdy tak zvaná slavnost „hahilek“ připadala asi v dobu dnešních velikonoc, v dny stále delší a delší, tudíž veliké. Náš a polský název velikonoc povstal asi za vlivu církve římské; Rusíni ho v kalendáři ani v mluvě neužívají.

Obyčejně troje velikonoční svátky slaví se v rusínské vsi: jedny u pána ve dvoře, je-li týž Polák a tudíž latiník, druhé v krčmě u Židů a třetí nejpozdnější světí lid se svým duchovním pastýřem.

Od bílého pondělka či od biełoji negili, jak sluje též celý pašijový týden a tuším i neděle květná, lid připravuje se na svátky. Za starých časů pálili ohně a podnes jedna z písní jarních připomíná, že „běłoj nedele požary horěły.“

Pašijový týden sluje strašnyj, také veliký týden a kdo v něm nepije vody, na vzkříšení vína místo vody se napije. V pašijový týden nemá nasazovati se na drůbež, sic jinak vylíhne se z vajec mrzák, na př. půl kuřete a půl housete nebo kačete. Na haličské Podolí zachovává se od květné neděle nejpřísnější půst, přestává se na chlebě a po západu slunce v dny tyto se vůbec nejí. V některých krajinách nad Dněstrem, Bugem a Strypou jest obyčej v čase velikonočního týdne obalovati ovocné stromy slamou a tuto zapalovati, což se pálením Dida neb Diducha nazývá. Ve vigiliji zeleného čtvrtku dorostlé spřátelené dívky v okolí Horodenky vycházejí před východem slunce ke struhám a rybníkům čekati na jitřenku a jak se na obzoru její zlatý pruh ukáže, rychle se odstrojují a nahé skáčí do vody, v níž rozdělávají si účes a s volně visícími rulíky obráceny k východu, hovoří:

Vodane! na! tobi rusu kosu!
daj my divoču krasu;
daj krasu dennyci,
by'm buła borzo mołodyci.

Bůžek vodní, vodan, za jich rulíky obdařiti je má sličností jitřenky vycházející, by se brzy dostaly pod čepec. Podobně činiti mají staré báby, ale za jiným účelem. Také mužští se koupají.

Zelený čtvrtek nazývá se „strastnyj, strašnyj, velykyj, také žilnyj nebo žyvnyj četver." Na Drohobyčsku připravují hospodyně večeři, k níž zasedá se po skončených obřadech v církvi. Děje se tak na památku poslední večeře Páně.

V pozdní noční době voda řek a struh mění se v zázračnou a má-li kdo strupy a rány, ať jen do ní skočí a vyjde zdráv jak ořech. Vskutku se místy koupají za účelem tím před slunce východem.

Rusínský hospodář před velikonocemi v okolí své usedlosti rád dělá pořádek, zejmena spravuje ploty, při nichž křoví zbytečně bující nemilosrdně vysekává. Nejhůře se mívá bez černý (Sambucus nigra L.), jehož z pověrečnosti po celý rok musil šetřiti, neboť dotkl-li by se ho sekerou v jiný čas než v zelený čtvrtek dopoledne, onemocní, a po poledni téhož dne nevolno se ho vůbec ani doteknouti. Tak aspoň věří na Stanislavsku. V obilí setém na zelený čtvrtek neporoste plevel. Dnešního dne lid s vozem nevyjíždí a máčení prádla po domácku se dnes také neděje; práva se až do Nanebevstoupení Páně jenom na struhách.

Všecka pozornost lidu na zelený čtvrtek poutá se k církvi.

Kdo si velikonoční zpověď neodbyl, jde dnes, aby zbaven hříchův svěceného vejce mohl požíti. Obřady náboženské počínají se teprve večer. Smrákalo se, když jsem došel církve a vnitřek malého chrámku činil dnes na mne příšerný dojem září v polotmě se kmitající věčné lampy na prestolu a dvou podobných lampiček na oltáři. V ďákovské lavici ďák četl hlasitě pašije s horlivostí tak zanícenou, že přestal pozorovati svíci v levé ruce, která kromě světla po řádcích knihy církevní rozlévala roztopený vosk. Mimo dva chlapce a mne nebylo zde posud nikoho. Okna církve stávala se tmavšími a tři skrovné plaménky lampiček již stěží houstnoucí tmu přemáhaly. Tu vyšel ze zákristie „starší brat" a rozžal svíce na oltáři. Rázem se poněkud osvětlila jedna polovina církve, dále ke dveřím zůstávalo tajemné přítmí, v němž se mi tak mile snilo o rusínských velikonocích a odkud se zbožnou úctou hleděl jsem na potomní ceremonie, k nimž se lid pozvolna scházel.

I na oltářích postranních rozžehly se všecky svíce, též asi tři nedopalky na lustru a svíce na jednom postavníku. Na druhém svíce nebylo. Kněz v modrostříbrném ornátě stanul na stupínku v carských vratech, čelem k lidu, a četl z knihy na pultu první evangelium sv. Jana 46. Dva hospodářové s rozžatými svícemi, s každé strany pultu jeden, činili mu při čtení čestnou stráž.

Když dočetl, políbil knihu a usedl na křeslo se strany oltáře. Lid se třikráte poklonil a ďák počal zpěv, jejž hlasem povýšeným skončil; zase vstupuje kněz v carská vrata a čte evangelium druhé.

Před tím podal starší z bratrstva církevního svíce dvěma ženám, a když čtení druhého evangelia počalo, stála se stran carských vrat už stráž dvojitá: v předu muž, za ním žena. Když evangelium skončeno, naše kvarteto shasilo svíce a položilo je na postranní oltáříky, z příčiny hlavně té, by mohli odbýti poklonu. Ženy couvly mezi lid a jich

sekundanti rozhlédli se polokruhem za sebe, mají-li tam dosti místa k provedení hřmotné poklony. Byliť oba v kožiších a v těch zaujímá Rusín objem nehorázný; pak při rychlé pokloně není divu, by po zadu někoho nekopl a před sebou neuhodil čelem místo o podlahu o boty souseda s ním závodícího. A poklona tato opakuje se bleskurychle po třikráte. Nejprve se při ní klekne a ruce dají se do polohy, jakou jim dává kněz k lidu obrácený při slovech „pán s vámi", načež následuje poklona k zemi, jíž dotýká se každý nejprve čelem a potom ústy, aniž by křídlové rozepjatí rukou porušil, leda že při výkonu opírá se jimi o podlahu, jednak aby mohl hlavou volně disponovati, jednak aby uvedl se zase do polohy dřívější. Poklona vykonávaná při každé návštěvě církve provádí se s vroucí zbožností a volně. Klečící, chystaje se políbiti zem, nadkolenní částí těla a s rukama rozpjatýma při opisování dráhy k podlaze kolísá se na levo a na pravo několikráte, při čemž pozorovati lze jemné současné vybočování do předu a vzad.

Celkem čte se dvanácte evangelií, totiž: Jana 46 a 58, Matouše 109, J. 59, Mat. 3, Marka 67, dále Mat. 113, Lukáše 23, J. 19, Mar. 15, J. 19, Mat. 27, v nichž vypisují se „strasti" Spasitelovy.

Po každém z šesti prvních evangelií rozhlaholí se zvony na věži kostelní.

Po šestém evangeliu — a budiž podotčeno, že ke každému stráže rozsvěcují si svíce o věčnou lampu na prestole — kněz odešel do sakristie převleknouti se v černý ornát. Starší z bratrstva dal dvěma chlapcům po dřevěné klapačce, také u nás známé, aby jimi po šestém evangeliu místo vyzvánění před vraty církve klapali. Dále šest děvčat dostalo po rozžaté svíci, aby sesílili symetrické stráže při čtení evangelia. Následující poklony dály se už s planoucími svícemi, jichž průvanem protáhlé plameny v těsném shluku pobožných hrozily nebezpečím uhoření, však obava tato objevila se zbytečnou. I teď po každém evangeliu opakovalo se klapání, knězův odpočinek pod oltářem a ďákův zpěv. Po dvanáctém evangeliu kněz zanesl knihu k oltáři a sestoupiv pod stupně jeho ukláněl se hluboce v malých přestávkách po třikráte, což bylo lidu znamením, by učinil podobné, ale až k zemi. Potom zavřev cárská vrata, odešel; tím strastné obřady skončeny.

Na Podolí chlapci v dny pašijové tlukou paličkami o stěnu církve zvouce k obřadům nebo oznamujíce čas a toto tlučení opakuje se po dva dny od svitu do noci. Teprve v neděli o vzkříšení ozvou se zase poprve zvony se salvami z hmoždířův.

Zelený čtvrtek nazývají Rusíni tu a tam „mertveckym voskreseněm" t. j. vzkříšením mrtvých. Dle národního podání o půlnoci ze čtvrtku na velký pátek Bůh pouští z hrobu všecky umrlce, kteří scházejí se v církvi, staví se při stěně v řady a zemřelí kněží slouží jim „voskresnu utrenju". Stalo se, že jedné mladé ženě zemřel muž. Nešťastnice velmi se soužila a stále na milovaného chotě vzpomínala. Jednou za bílého dne odešla na hřbitov a tu na hrobě jeho sobě naříkala hořce plakajíc, až země zvlhla od jejích slz. Brzy se nějak dověděla, že na zelený čtvrtek o půlnoci umrlci scházejí se v církvi. Půjdu — pomyslila si — půjdu i já tam, abych spatřila ještě jednou své slunce, svůj ztracený svět. Jak si umínila, tak vykonala. Po „strastjach" t. j. po skončených

evangeliích v církvi se schovala a „metrykuš“ t. j. starší z bratrstva nepostřehnuv ji, zamkl dvéře a odešel. Sedí mladá vdova jako němá, vzpomíná na svá mladá, zašlá leta po boku mužově strávená, myslí právě na něho.... V tom zabušeno na dvéře; ty se otevřely a do církve vcházejí dlouhou řadou suší a kostnatí hrozní umrlci. Na konci šel její muž. Byl bledý jako šátek, suchý jak březová štěpina a smutný jak podzimní den. V rukou nesl dva veliké džbány slz, ty samé, jež pro něho jeho živá žena vyplakala. Všedše do církve umrlci počali se modliti. Tu skočila do prostřed chrámku stará, v bílé prostěradlo zahalená baba a jala se mluviti: „Tutka zanosyť žyvoju dušeju!“ — „„Spravdji zanosyť,““ zvolali jedním hlasem umrlci a začali tu živou duši hledati po církvi, než v tom zakokrhal v sousedství kohout a nebožtíci se z církve vytratili. Vdova velice se přestrašila, tušila asi, že kdyby ji byli našli, na kousky bývala by roztrhána. Však po této události molodyce nežila dlouho, chřadla a po velikonoci za dvě za tři neděle zemřela, aby sešla se na onom světě s mužem.

Na velký pátek kdo se postí, bude šťasten „tutka i tamka“. Jísti může se teprve po církevních obřadech, ráno počínajících. Nevím, staví-li se jinde boží hrob časněji; u nás s ním počali, když lid se scházel. Boží hrob v naší osadě jest bedna as jeden metr vysoká, tolikéž široká a dva dlouhá. Kde se dvě a dvě kolmé její stěny stýkají, povstávají hrany: pomyslíme-li si je seříznuté a úzké plošky tak povstalé doplníme si na pravidelný čtyřboký hranol, povstanou na čtyřech hranách popsané bedny sloupky, dávající bedně slušnějšího vzhledu. Obě protilehlá pole mají stejná vyobrazení, ona delší z mrtvých vstání Páně s udivenými žoldnéři, menší otevřený boží hrob, na němž sedící anděl přišedším Mařím zvěstuje, že vstalť jest. Vrch bedny pomalován není. Ten pokryli bratři církevní několika bílými ubrusy a šátky a na ty prostřeli velký šátek barevný. Takto upravený boží hrob stál před pravým postranním oltáříkem ne při samé stěně chrámové, ale něco opodál, delší stěnou k lidu. Před jeho úzkými stěnami stálo po dvou svícnech se svícemi, nahoře t. j. v týlu byly nové, dole v nohou ohořelé. Nějak zvlášť vyparáděna církev nebyla. Jenom oba lustry měly svíce nově zasazené, též druhý postavník dostal svíci.

Na oltáři hořely dvě lampy, na obou postranních po jedné a při ceremoniích plálo, co pláti mohlo.

Po čtení pašií, podkuřování oltářů a lidu a některých jiných obřadech kněz podal čtyřem chlapcům hedvábnou roušku barvy červené. Je na ní vyobrazeno mrtvé, nahé tělo Kristovo, jak je drží světci, jeden za hlavu a druhý za nohy. Obrubou její táhne se náboženský nápis cyrilicí. Chlapci drželi roušku každý za cíp. Začíná se průvod kolem církve: v předu prapory, za nimi chlapci s rouškou a za těmi kněz s monstrancí, zdobenou červeným vínkem, za knězem zpěváci a po stranách lid, po jedné ženské, po druhé mužští, obojí s rozžatými svícemi. Průvodu se klape. Když se církev obešla a všichni se do chrámu vrátili, rouška položila se na boží hrob a monstranci kněz postavil v její hlavu, načež odešel před přestol, aby při umlkajícím pění zpěváků a zvuku klapaček třikráte s lidem se poklonil a políbiv Krista na roušce dnešní obřady ukončil.

Teď přítomní jeden po druhém řadou nepřetržitou chodili líbati Kristu na roušce hlavu, boky, ruce, nohy a také oba světce Krista držící, skládajíce na tácek zde přistavený po krejcaru. I odpoledne lid přichází políbiti tělo Páně a pomodliti se, proto církev na velký pátek jest celý den otevřena.

Na velký pátek se pracovati nemá. Rusíni latiníci ovšem pracují, vymlouvajíce se, že za to světí boží Tělo. Jinak těžce trestá přestupky tyto „Pjatnońka". Jest „Pjatnyca" žena hubená a ošklivá, litá a zlá, neumodlíš-li jí nebo neuprosíš. Chodí po světě, po městech, po vsích a dívá se do chat, zda všichni její velký svatý pátek světí „čy vsji ljude jeji svjatu velykodnu pjatnońku svjatkujuť". Jistou ženu zastala Pjatnońka u „necek" při mísení a hned tázala se jí: „A ty ščož robyš v svjatu pjatnońku?" — „„A ščož? čy ne vydyš: tjisto mišu!"" Pjatnyca k její odpovědi mlčela, pohlédla jen k zemi a odešla. Ženě zatím ruce v těstě sdřevěněly.

Jinou ženu Pjatnońka přistihla při štípání dřeva. S té sedřela kůži a rozhodila ji po stěně na výstrahu celé vsi. Pjatnicu až proklínají „ščoby tja svjata Pjatnońka pobyla" (nebo pokapala), považujíce ji za jakés polobožství, za vyšší nějakou moc.

Ne jen velký pátek, než každý pátek Rusíni hledí nějak světiti zdržováním se od jisté práce na př. nepekou v pátek chleba, nepolévají na bělidle plátno a prádla doma neperou.

Rozšířené jest přísloví, že „když na velký pátek déšť luka hojně zleje, mnoho mléka že bude jest jistá naděje."

Je-li na velký pátek rosa, má se dosívati proso, a když mráz, na proso v pytli má se kámen přiložiti, t. j. nesíti. O půlnoci na velký pátek děvčata scházejí se tajně na zvonici, aby myla zvony, od nichž každá uřezuje si kousek provazu a delší čas nosí u sebe v domnění, že její jméno, čest a cnosti tak stanou se hlásnými, jako zvuk zvonů zvěstujících radostné vzkříšení.

O „velikodne subotě" pozoruhodných obřadů náboženských není. Ti nejméně pobožní, kteří se dosud nevyzpovídali, jdou dnes; bývají to z pravidla mužští. Po zpovědi ďák zpívá pašije a po nich následuje mše.

Rusíni latiníci nesou si z kostela svěcené džbánky vody a kus nedopáleného na ohni jidášově roští z trnky (Tarnina Prunus spinosa L.). Doma zastrčí trninu do pohanky v pytli a při jarním setí zapichuje se tato relikvie do zavláčeného pole osetého pohankou z téhož pytle a to hned po zasetí. Budoucí sklízeň — aspoň si tak hospodář přeje — má sypati zrní tak černé, jak černý jest nedopalek zuhelnatělé trniny. Hrobař nebo kostelník, nasekavše si roští trnkového, v otypce svázané chovají v místě suchém do příští bílé soboty. Chlapci, zvláště kteří pasou, na ohni jidáškovém připalují dolení konce prutu rojovníka bahenního (Ledum palustre L.).

Bílá sobota jest rusínské hospodyni den utěšený, ale zároveň plný nešťastných pověrčivých předtuch pro ni samu i pro dílo, jež s nezvyklým v chatě vydánímdnes se podniká. Činí přípravy k pečení tak zvané „pasky", a nejen ona i hospodyně celé vsi, snad deputátní ženu čeledínovu ve dvoře vyjímaje; ale i ta vynasnažuje se kus svěcené pásky

u někoho dostati, neuhněte-li si přece ač režnější a méně chutnou pásku sama. Dá páska každé mladé hospodyni nemálo starostí: záleží hlavně na tom, by se povedla; nedej Bůh, aby se nezdařila, co by řekl hospodář, co druzí? Kolikráte jen odběhne ke zkušené sousedce s dotazem, kdy a čím má na pásku zadělat, mnoho-li dáti droždí, jak dlouho zůstaviti kysat, kdy mísit a nejčastěji táže se, jak, kdy a v jak rozpálenou pec má pásku sázeti. Štěstí ještě, že tak mnohá má doma mouky zásobu a může upéci pásku druhou, jestliže se jí prvá nepovede; ale představme si položení hospodyně, jíž muž koupil pšeničné mouky na libry, snad pouze na jednu pásku, a předce má páska býti věštkyní do budoucna rodině, celé osadě ano i celému národu, neboť nalomí-li se při pečení, přijde hlad a mor, když se uprostřed prolákne neb vrchní kůra se jí odchlípne, někdo z rodiny zemře. Vyběhne-li v peci nahoru, bude vojna, na stranu západní, úrodný rok. K rodinnému úmrtí vztahuje se případ zaznamenaný Danilem Lepkim, domácím etnografem. Slyšme ho: Dni byly teplé a pohodlné. Na bílou sobotu dýchala celá ves šumným životem a také v naší rodině byli zaujati pečením pásky. Stál jsem na práhu dívaje se těmto zvykům starodávným. Tu slyším z chaty sousedovy žalostný pláč mladé švarné ženy a s ní smutnil i její muž z té příčiny, že se jim páska u prostřed prolákla. Molodyce chvílemi hořekovala „oj mohyloňkož, moja mohyloňko, jakož ty sja dla mene strašneňku vtvorila!“ Plakati neustávala, neboť se prý musí téhož roku s tímto bílým světem rozloučiti. Náhoda tomu chtěla, že týž rok rozmohla se ve vsi cholera a vyžádala si za prvou obět naši molodyci. Celá ves potom hovořila o nepodaření té pásky, o její proláklině uprostřed a o předpovědění molodycině.

Páska jest ohromný bochník ku podobě našich velikonočních mazanců a v peci vykyne někdy do té míry, že hospodyně musí ubráním postranních cihel pecní otvor značně rozšířiti, by ji neporušenou vytáhla. Nepříjemná tato machinace má dobrý výklad v pověře, jako znamení hojné pšeničné úrody příští.

Jmeno pásky odvozuje se z hebrejského passach, jehož význam přešel i na placky na slunci sušené, na židovské dnešní parchesy. Souvislost rusínské pásky s hebrejským passach a parchesana jest pravděpodobna.

Vedle veliké pásky, pekává rusínská hospodyně několik pásek menších dětem, aby jim mohla z nich vyložiti, co na ně čeká. Proto dříve, než vsadí je do pece, okolo královny, „perepičku“ každého nějak poznamená.

Žena v okolí drohobyčském hotujíc se do pásky, nasbírá drobného peří, beře uschlé byliny z posvěcených tamtoho leta věnečkův, zapálí obé a pokryje neckami, v nichž má na pásku mísiti. Při tom hovoří: „laď sja pasočko krasna jak soneňko, puchka jak pjirečko, a čysteňka jak zjilečko.“ Po tom odříká některou modlitbu. Hotovou pásku pomáhá jí do pece sázeti zaprošená stará bába ze vsi a na vymetené před pec uhlí přiloží několik svěcených prutů palmových, čímž pásku „hnjitit“ t. j. že od žáru těchto palem krásně červená. Pekou v zdejším okolí ještě pásku zvanou „prosfor“, již dají také posvětit. Těmito prosforami hospodář zakusuje za pluhem při prvé jarní orbě

pod pšenici. Mimo to pomáhají prosfory proti zimnici a „náserdné boljačce“.

Na Kolomyjsku než vsadí pásku do pece, činí lopatou nad pecním otvorem znamení kříže, odříkávajíce při tom po třikrát tuto formulku: „Vo-mnia-ca y Syna y svjitoho Ducha, paska v horu a pič v dołynu!“ Lopatu při tom neodkládají, na co ani času není, a řídíce se dle této průpovědi, přítomní v kuchyni povstanou, by páska rostla, a stojí tak dlouho, pokud upečená páska z pece se nevytáhne. Nad řekou Bugem, v krajích haličské Volyně hospodyně domácích z chaty před pečením pásky vyhání, aby zůstala samotna, a která jest ve spojení s čarodějnicí — není-li jí sama — peče pásku na velký pátek v noci, kterouž do pece vsadivši, vyjíždí na lopatě komínem na Lysou Horu v Karpatech na sněm, na který každá čarodějnice přijeti musí pod ztrátou čarodějné moci. Shromáždění čarodějnic na Lysé Hoře nazývá se „sobotka“ asi od toho, že odbývá se z pátku na sobotu. Místy existuje ještě třetí druh velikonočního pečiva, tak zvané „báby“. Jmeno mají tuším od hliněných, asi stopu vysokých a válcovitých forem s dnem normalního průměru šesti palců. Bába vypadá jako zátka při šampaňském, nebo jako cvok s hlavicí povstavší překypěním přes okraje formy při pečení.

Asi ke čtvrté hodině odpolední pečivo bývá hotovo, načež se v komoře řadou rozestaví. Z něho se posud nejí. Upečenou pásku maží v kořalce rozpuštěným šafránem a žlutou tak zvanou tureckou moukou, již kupují v krčmě u židů. Jest to žlutý prášek, který rozpuštěn ve vodě, usazuje se na dně, ale krásy netratí. Páska jeho roztokem pomazána, stane se jasně žlutou a vypadá velmi pěkně, natře-li se ještě šafránem.

Od půlnoci ze soboty na velkou neděli rozdělává se na ohradě církevní oheň, jenž zháší se před svitem, nebo během velké neděle dopoledne. Pravidlem asi rozdělává se teprve nedlouho před slavností Vzkříšení, jež odbývá se před východem slunce a po níž za nedlouho vrátivším se farníkům kněz světí pokrmy.

Seznejme předem obřady při Vzkříšení, počínající „vsenočnym“. Lid tvoří při něm uliční špalír s hořícími svícemi, v počtu nebývalém při týchž funkcích v jiné svátky církevního roku. Po vsenočném přistupuje kněz v květované komži a ve světlém ornátě k oltáři zapěti „Voskres Jisus ot hroba . . .“ Ďák se zpěváky mu případně odpovídají, na věži ozývají se zvony a salvami z hmoždířův oslavuje se Vzkříšení. Následuje procesí kolem církve s pestrou okázalostí zevnější: kříž v předu, pak ověnčená čtyři děvčata, nesoucí na nosítkách jeden postranní obraz z církve, výhradně k takovému vynášení zhotovený, s podstavcem, v němž jsou dva otvory k nastrčení nosítek. Rozumí se, že korouhve nescházejí.

Kněz, nesoucí křížek z prestolu, chráněn jest postupujícím špalírem jako při vsenočném. Před ním nesou čtyři chlapci roušku s tělem Páně jako o velikém pátku. Procesí učiní čtvero zastávek proti světovým stranám církve, t. j. přede dveřmi, za oltářem a na obou bocích chrámku a jelikož obejde církev třikráte, jest všech zastávek dvanácte. Na každé stanici umlkají zvony a zpěv lidu „Chrystos voskres . . .“

Kněz okáže zástupu kříž a ten se mu hluboce pokloní. Na dvanácté zastávce před vchodem kněz tímto křížem zaťuká na zavřené dvéře, zapěje, zase zaťuká a zapěje a teprve po třetím zabušení jest do církve vpuštěn. Tam odejme chlapcům roušku a rozprostře ji na oltáři, monstranci na něm vysoko vystaviv. Na boží hrob postaví Krista z hrobu vstávajícího, malovaného na plechu as stopu vysokém, zakulaceném nahoře a majícím se stran vysekané paprsky.

V okamžiku, když při procesí zavírají se dvéře církve, vlétají do ní upíři, upířice, viďmy a jiní nečistí duchové z celé vsi a koho v církvi zastanou, tomu vyssají krev, že musí zemříti. Má-li hospodyně zameziti, aby čarodějnice mléko jejím kravám neubírala, dává si do úst, když jde spat, v poslední masopustní noc, kousek tvarohu. Dovede-li toho, že jí ve snu z úst nevypadne, zaváže ho po půl noci do klůcku a celý půst nosí u sebe. Přišedši s ním na Vzkříšení, pozná všecky vesské ženy umějící čarovat. Na hlavách mají přičarované dojačky, jež lid vedle stojící ovšem nevidí. Doma hned nakouří pryskyřicí Assa Foetida každé krávě vemeno a před zápachem jejím čarodějnice prchá.

Při rozebírání božího hrobu staví anděla rouškou zakrytého na postranní levý oltářík a Krista na prestol, kde leží až do Nanebevstoupení Páně.

Vyzvání se na slavnou mši, lid připravuje pokrmy k svěcení. U Kolomyje myjí se ráno „hałunkou“ t. j. vodou z misky, v níž ponořeno jest červené vejce; tuto vodu dají si v církvi také posvětit.

Na cestách v rusínské vsi nikdy neviděl jsem tolik svátečně ubraného lidu, jako na velkou neděli, když spěchají do církve. Jde tam vše co žije, doma snad nikdo nezůstává. Ten nese uzel, ten pytel, jiný koš, tam zase ranec na zádech a koš v ruce, zkrátka viděti zde kus panorámy z cesty ústící do venkovského města v čase jarmarku. Někteří pokrmy k svěcení přivážejí na vozích, zvláště přespolní, a boháči zas v takovém na jednu rodinu množství, že by je mělo co nésti 6 osob.

Pokrmy k svěcení určené skládají se do koše, předem kus chleba, aby i krávy něco svěceného užily, potom vařené a uzené maso vepřové, klobásy domácí výroby, slanina, krušek soli, několik kořenů oškrabaného křenu buď volně, buď zastrčených v ústa pečeného selete tam, kde selata světiti jest obyčej. Doplňkem jest česnek, lahvička s octem a kopa vařených vajec, jichž bývá i více nebo méně. Též med, tvaroh a máslo s sebou brávají. Máslo se nosívá pěkně zformované na talíři v šátku a vyryje se na ně křížek. Kdyby se tento křížek po posvěcení zahrabal do země, vyroste z něho chocholičnatá rostlina kałupir (Tanacetum balsamita L. — vratič mařilist). (Dokončení.)

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Z české literatury.

Běla. Idylla z Pootaví od *Adolfa Heyduka*. Nakladatel Ed. Valečka. V Praze, 1886.

Vroucí a srdečné tóny, kdykoli v básnické produkci Heydukově se ozvou, vždy zazní nejčistší poesií. Je to jeho zvláštnosť, že umí k našemu srdci promluviti tak, jak sám upřímně od srdce cítí. Má svůj výraz pro každý cit, pro každou myšlenku. Nedluží se nikde, a je přec bohatý i skvělý, nehoní se za effektem a přec hluboce dojímá. Heydukovy básně jsou prosty všeliké strojenosti. Cítíme, že jsou takými, jak býti musí, že tak a nejinak vytryskly z duše, že forma i obsah povstaly zároveň. Nazýváme tento způsob tvoření bezprostředností. U Heyduka je nám ona bezprostřednost dvakráte milá. Básník ten je pravá mimosa, nejlehčí zavanutí citové jej uvádí v chvění. Rychle chápe, hluboce pociťuje, s vervou tvoří. Písně jeho, i ty obsáhlejší, jsou z jedné litiny. Dikci má brillantní, plnou nových a původních obrazů, leč při tom přirozenou. Jest svěží a pravdivý, vždy se nám podává tak, jakým jest. Co na srdci, to na jazyku, jest mu zákonem. A při tom je to vloha bohatá, schopná nejrůznějších nálad, nejrozmanitějších akkordů. Motivy čistě osobní, naše poměry souvěké, příroda, domovina i lidstvo se všemi mohutnými hesly stálého pokroku a vývoje střídají se při něm bez nucených deklamací a pozlátkového lesku. Pro krásu kdekoli vykvetlou má vnímavý zrak, ale k rodné půdě přilnul s instinktem, s vášnivou láskou. Odtud také čerpal svou originalitu. Heyduk je cele náš, to sezná každý hned, jakmile otevře některou jeho knihu. Jest nám při jeho písni měkce útulno, cítíme nad sebou vlastní střechu, kol sebe svěží český vzduch, kde dalekou nivou prostírají se role s lučinami, háje, stříbrné pásy řek a modravé rybníky, kde ve výši jásají skřivani. Vše jest nelíčené, srdečné, vše mluví vřele k duši. V ovzduší tom okřívá hruď a přec jakoby utkáno bylo z nejjemnějších citových záchvěvů. Heyduk umí býti vzácně delikátním, zvláště tehdy, když nám odhaluje kus intimního života. Ale též má v zásobě zvuky energické a silné a plastiky na tolik, aby s to byl zdařile propracovati i delší osnovy epické.

K těmto náleží též „Běla". Objevila se ponejprv r. 1882 v „Osvětě", teprve však koncem předešlého roku vyšla ve vydání knihovém. Novinky literární u nás dosti rychle se objevují, ale ještě rychleji mizí. Vyšla nová kniha — kdo se o to stará? Větší část naší intelligence je pro taký luxus nepřístupna. Vyšla kniha, dílo znamenité, od básníka předního, vzácné dílo umělecké, ale hladinu našeho života národního nerozčeří. Spráchniví jako dvacet, třicet jiných v prachu knihkupeckého skladu, po letech dá se na ně nová obálka, cena sníží se o polovic — a bude práchnivěti dál. Máme jiné věci na starosti . . . Leda ještě dobrý přítel napíše do toho neb onoho listu posudek, jiný dobrý přítel

spisovatele v tom onom listě „strhá" — a to je vše. Naše společnost chová se zcela lhostejně.

Jsem přesvědčen, že básnické dílo tak hluboce procítěné, jako „Běla", v jiných poměrech by nescházelo v žádné intelligentní rodině. Nelze si mysliti motivu lidštějšího, nežli jest láska mateřská, konfliktu úchvatnějšího, když tato láska, byť nepřímo, stává se příčinou smrti zbožňovaného jedináčka. Heyduk zvolil osnovu jednoduchou, jak již látka sama toho vymáhala. V chýži manželů Vojtěcha a Běly bylo domovem štěstí. Život měli tvrdý, plný práce a mozolů, leč vše jim vynahradil jediný syn Tomek, jejž matka dosud kojila. Dostavilo se však lesklé pokušení, jemuž matka přese všecku vášnivou lásku k synáčkovi neuměla odolat. Od hejtmanství přišla obsýlka, aby přinesli Tomka do města k očkování. Lékař v městě byl vlídný, Tomek se mu líbil, jak je vyvinutý a pěkně rostlý, vyptával se Běly na všecky její poměry. Po nějakém čase ukázal se v domku sám a tu vyšlo na jevo, že měl jiné věci za lubem. V zámku u mladé kněžny čekali, že k nim něco maličkého přijde na besedu. Doktor přemlouvá, aby Běla stala se novorozeňátku kojnou, protože mladá matka nebude moci je sama živiti. Manželé odmítají, ale když lékař jim vylíčil všecky výhody, že domek a kus pole sprostí je starých robotních závazků, že Tomka s knížecí podporou, až doroste, budou moci dát na studie, že zjednají mu pohodlnější živobytí, že se stane knězem nebo doktorem, zvítězila jeho výmluvnost, a smlouva uzavřena. Pro Tomka není však z toho žádné nebezpečí — odstaviti jej bylo už na čase a ze zámku pošlou kravku, aby ho měli čím živit. Nicméně s těžkým srdcem odcházela Běla z domova. Zdálo se jí, že se tím prohřešuje na vlastní krvi, ale když jí bylo dovoleno v jistých dobách synka spatřiti, upokojila se a přilnula ku kněžničce Helence celým srdcem. Tomkovi dařilo se dobře, pln byl síly a utěšeně se rozvíjel, opatrován jsa ovdovělou sestrou Vojtěchovou Baruškou zároveň s jejím půl roku starším Vitoušem. Také tchýně dohlížela jak bylo třeba a často s ní býval u Běly na zámku hostem, byť jenom vždy krátce. Čas prchal jako voda a za měsíc už měla kojná Helenku opustiti. Tu nastal nepříznivý, nepředvídaný obrat. Běla spatřila pohřeb dcerušky pana starého v městě, neopatrná slova před ní pronešená pobouřila její úzkost a strach o Tomka. Večer vlétl do komnaty, kde bydlila, motýl smrtihlav, v čemž rozčilená její fantasie vidí předtuchu synkovy smrti. Neupokojila se dříve, až jí Vojtěch přivezl Tomka veselého a zdravého. Avšak na zpáteční cestě zlá nehoda je potkala. Strhl se příval, kočár na silnici zlomil kolo, a při skoku s něho poranil se Tomek nebezpečně do levé skráně. Při tom promokli až na tělo, a když se octli doma, hošík onemocněl zánětem mozku. Baruška v nepohodě a ještě v noci běžela zpátky do města pro lékaře, nicméně nebylo pomoci. Nešťastnou matku přivezli už k synáčkově mrtvole. Také Baruška si v bouři uhnala nemoc, které podlehla. Osiřelého Vitouše vzali si manželé za svého, v hoři svém nezléčeni a trýzněni stále trpkými výčitkami. Avšak čas zhojí všecko. Přinesl jim jednou z jara dcerku za náhradu a dočkali se toho, že s Vitoušem šla od oltáře, šťastná nevěsta šťastného ženicha. Po těžkém, krutém neštěstí, které Bělu a Vojtěcha stihlo předčasnou smrtí Tomkovou, dostavil se mír,

trvalý a dávno zasloužený. — V této stupnici dojmů rychle a rozmanitě za sebou následujících zazářil Heydukův talent plným básnickým leskem. Sám sensitivní do nejhlubších záchvěvů duše, uměl v srdci a v povaze Běly vzbuditi tóny stejně silné a stejně hluboké. Je to postava kreslená veskrz realisticky, přirozeně a určitě. Čteme jí ve tváři každou myšlenku, nikde neshledáme nic, co by rušilo souzvuk této jemné, ušlechtilé duše. Jen proto, aby Tomkovi lepší budoucnost uchystala, odhodlala se k oběti pro matku největší — odešla od něho. A když neblahou náhodou o vše byla připravena, nemůže si odpustiti, vždy vzpomíná, vždy jí zůstává neoželeným. Život vrátil jí štěstí, ale neumenšil její lásky k němu. Povaha to ryze lidská, mistrně pojatá a rovněž tak provedená. V ní Heyduk seskupil všecko světlo, veškeré kouzlo svých lahodných, bezprostředních linií. Spatřujeme v Běle jednu z nejkrásnějších postav netoliko epiky Heydukovy, ale epiky české vůbec.

Jinak báseň vyniká vším, čím jsme výtvory Heydukovy karakterisovali již v úvodě. Každý oddíl prozrazuje ruku znamenitého umělce, plynný, půvabný verš proudí svěžím a jadrným rhytmem. Originální dikce obestírá vše jakýmsi zářivým průsvitem. Zvlášť okouzlující jsou kresby nálad přírodních, jež nacházíme z počátku větší části jednotlivých zpěvů. Obrazy Heydukovy jsou původní, na mnoze zcela nové; zvláštní a zajímavá to malba básnickým slovem. Líčení jara, podzimu a zimy, vesničky pod strání a letních rozhledů zřídka kde jinde pendantů stejně krásných naleznou. Stavy duševní v Běle, ať radostí, ať hořem vzniklé, Heyduk podal mistrovsky a psychologicky správně. Také ostatní postavy jsou pevných a přirozených rysů. Rozvážný Vojtěch, obětavá Baruška, ušlechtilá a jemná kněžna, doktor lidumil a babička Tomkova tvoří souhrn karakterů v celku i v jednotlivostech zdařilý. Lyrismus, jímž báseň jest prosycena, nevystupuje rušivě, neorganicky, ale založen již v látce samé, obestírá celek nevšedním kouzlem. Přejeme „Běle“ hojně čtenářů, je to jediná báseň toho druhu v české literatuře. *Fr. Kvapil.*

Pokračování básně „Zpěvník Jana Buriana“ odkládáme do příštího sešitu.

Vy staré české hrady
u staré české chaty,
s tím cizím lidem v síních
s tím naším přede vraty.

Vy s leskem české slávy
na rozvětralé líci,
v nichž česká jsou jen srdce
tam v kryptách práchnivící.

Vy chladné cizí hrady
ze staré české skály,
když zřím vás, jest mi, jakby
jste na prsou nám stály.

J. V. Sládek.

(Ze sbírky „Jiskry na moři“, vydané r. 1880.)

Stromy.

Črty od **Al. Jiráska.**

hlubokém lese bylo hluboké ticho, a tmělo se tam víc a více.

Marně jsem vyhledával nějaké stopy nebo sebe menší znamení, dle kterého bych unikl tomu bludišti. Již jsem počal uvažovati, že mně unavenému nezbude, než-li abych tu přenocoval. Bylot pozdě na večer, noc nastávala.

Zbloudil jsem znamenitě. To jsem měl z toho, že jsem zamítl v osamělé hájovně průvod mysliveckého mládence, nechtěje laskavému mladíku tomu kaziti vycházku do sousedního městečka, na kterou byl přichystán. Jen kus mne vyprovodil, pak na rozcestí mně ještě jednou všecko tak zevrubně vypsal, že jsem pln jistoty cestu svou nastoupil. Také jsem hlavního cíle svého šťastně došel.

Našel jsem místo v lese, k vůli kterému jsem šel, a jeho znamenitost: „zkamenělý les“, spoustu zkamenělého dřeva, kusy neobyčejné tloušťky a délky, mocné zbytky pravěkých kmenů, velice zajímavé. Ihned jsem všecky prohlížel, měřil, zkoumal, až pak unaven jsem usedl mezi těmi zarudlými, žilkovanými balvany, jež v mytině vřesem porostlé, hustým hvozdem obklopené, vypadaly jako nějaký pomník nebo nějaké obětní místo ze šeré dávnověkosti.

Ale když jsem se odtud vracel, tu to bylo, že jsem zabloudil. Kdož ví, kudy jsem chodil a kudy se zatáčel; snad do kolečka, nemoha se vyplésti, jakoby očarován. Myslivci aspoň v takové kouzlo věří a sami mu prý rozumějí. Ale ať jsem překročil nevěda tu neznámou, čarovnou rostlinku čili nic: já bloudil a nespatřil jsem živé duše, nezaslechl jsem lidského hlasu ani ohlasu nějaké sekery nebo pušky.

V lese nastala tma. Nebylo žádné naděje, že bych snad ještě někoho potkal, nebo někam k obydlí se dostal. Ocitl jsem se patrně v hlubinách toho širého hvozdu, v části jeho nejdivočejší.

Mrtvé ticho kolem vládlo a tma. Venku zajisté vlažno a milo, bylot počátkem měsíce srpna; tu však jsem cítil vlhký vzduch. Byl jsem unaven a hladov. Hledal jsem už jen příhodné místečko, kde bych se poněkud pohodlně a v suchu mohl uložiti.

Klopýtaje ustavičně o kořeny, smekaje se na hladkém, opadalém jehličí, vrazil jsem opět do vysoké houštiny, toho večera již po kolikáté, a zapadl jsem v ní. Prodíral jsem se jí, šlehán větvicemi a chráně si před nimi oči. Když jsem konečně z její tmy náhle vyrazil na volnější místo, stanul jsem a žasl.

Světlo! Zář! Ale ne v okénku nějaké perníkové chaloupky, nýbrž zář planoucího ohně. Hořel hezký kus dále za nehlubokou úžlabinou,

osvětluje kolem stromy husto rostoucí a nejvíce ten, pod kterým planul. Byl to strom obrovitého těla a rozložité, ohromné koruny.

Kdo zanítil ten oheň? Kdo je u něho? Postoupil jsem opatrně. Nebylo tam ani pytláků, ani loupežníků, ani cikánů. Samojediný tam člověk. Ano, jen ten jeden. Pokročil jsem ještě dále. Není to ani hajný ani myslivec. U všech všudy, kdo je a co tu tropí? Nyní vstal a prohlíží sobě kmen starého stromu. Buk to byl. Prohlíží ho, jakoby v kůře jeho hledal milenčino jméno!

Vyjímal se podivně ten muž vysoké, štíhlé postavy v černém, širokém klobouku, ve tmavém, pěkně střiženém obleku, v té lesní samotě za toho světla a tou pozdní na noc chvílí. Do tváře mu nebylo pro stín dobře viděti. Snad to nějaký tourista, snad zbloudilec jako já. Co však má s tím kmenem? Anebo je to nějaký romantický blázínek, jenž sem schválně zašel, aby strávil v lese noc? Usedl. Ah, totě pěkná romantika!

Vyňal dýmku, nacpal a řežavým uhlem zapáliv, zabafal, a pak se natáhl na prostřený plaid, a opřev záda o kmen bafá a dýmá patrně s chutí a spokojeně, hledí před se do plamenů a zase nahoru do ozářené koruny starého buku.

Z toho klidu a dumání já jsem ho vyrušil. Nespozoroval mne, až když jsem stanul skoro u samého ohně. Tu teprve sebou prudko hnul a neodvětiv na mé pozdravení, hleděl na mne upřeně. Pak pojednou jmenovav mne jménem, podal mi rychle ruku. Netrvalo dlouho a již jsem seděl vedle něho u plápolajícího ohně. Stará, důvěrná známost se tu obnovila rázem. Především se však ustrnul nad mou zemdleností. Ze zásoby, kterou s sebou měl, posilnil jsem se a hlad zažehnal, a cestovní jeho láhev nebyla také prázdna.

Při té tak nenadálé večeři probíhali jsme minulostí, lety studentskými, vzpomínali na dobu, které se přítel *** s námi rozloučil, přijav vychovatelské místo u šlechtické rodiny. Dokud s ní pobýval v Čechách, psal časem, ale pak, když se dostal do ciziny, zaniklo všecko naše dopisování. Nyní jsem se s ním shledal v hlubokém lese u ohně, jako s mladým poměrně pensistou oné šlechtické rodiny, kteréž vychoval dva syny. Rozumí se, že jednou z nejprvnějších mých otázek byla, jak se sem dostal, zbloudil-li jako já.

Nezbloudil, nýbrž dostal se sem úmyslně, jak mi vysvětlil. Žil nyní v krajském městě, kdež, aby se lépe o matku a sestry mohl starati, byl koncipientem v advokátní kanceláři.

„Po celý rok žiji práci a jiným," dodal, „dvě neděle nebo měsíc pak sám sobě. Toulám se po Čechách, ne však po místech, kteráž se turisty hemží, ale po samotách. Hledám a nalézám pěkné krajinky, rozmilá zákoutí, tichá a neporušená — Odpočinu si při tom duševně, občerstvím se, omladnu; a že omladnu, také si zablouzním," dodal s úsměvem.

„Tedy určitého účelu nemáš při svém putování?"

„Mám a nemám. Všímám si všeho, ale nejvíce prostého lidu a starých stromů —"

Tu sáhl po svém nevelkém vaku, jenž ležel vedle, a vyňal z něho nějakou knížku. Jak ji na kolenou rozevřel, objevila se mně mapa České koruny. Poněkud zvláštní. Byla nesouměrně pracovaná. Místem skoro

ještě prázdná a bílá, místy však hustě pokreslena, majíc v té končině každý potůček udaný.

Nejvíce tam však bylo stromů naznačeno.

„To je mapa stromopisná," vysvětloval přítel, „ještě nedokončená. Každým rokem ji doplňuji. Ještě se něco nachodím, nežli ji dohotovím."

„A jaké stromy, a nač?" ptám se.

„To je tak má zábava — A jaké stromy? Staré, prastaré —"

„Jako ten buk zde?"

„Ano, ale ten je ještě dosti mladý," odvětil přítel, uhodiv lehce po kmeni. „Jen se podívej —" a ukazuje na mapě, vysvětloval: „Tu to je dub, to je lípa, tu zase lípa — většinou lípy a duby, ale také sem tam buk, hrušeň, nebo i jiný. To číslo u každého značí věk stromu, arci že přibližný. Jenom si všimni. Všude ctihodný věk, obyčejně několika století."

„A což ty tu s křížkem na kmeni?" ptám se.

„To jsou velikáni již historičtí, které buď bouře nebo lidská ruka vyvrátila, které jsem jen v knihách nalezl, nebo v paměti a v pověstech lidu."

Uznal jsem, že zajisté mnoho pověstí uslyšel, a zajisté že někdy velmi zajímavých a vůbec neznámých.

„Uslyšel a také jsem mnoho zajímavého přehlédl a zažil, když jsem po těch velikánech pátral nebo se doptával. Tu je doplněk k mé mapě —" a ukázal na knížku ležící vedle na vyvstalém kořeni. „Tam mám poznámky. Zítra tam zapíšu našeho hostitele. Na mapě ho také nemám, a je to chlapík velice zajímavý, ač trochu záhadný —" a obrátil se po kmeni starého buku, pod jehož rozložitým košem jsme odpočívali. „Divíš se, že by byl záhadný. Zvěděl jsem o něm za řeči pozdě odpoledne a vydal jsem se k němu bez meškání, ač mne ve vsi pod lesem zdržovali, že mne překvapí noc, a že pak v lese zabloudím. Nebo abych si alespoň někoho vzal s sebou. Nebylo tam však ani jediné osobnosti, která by mne vábila, při žádné nic význačného nebo zajímavého. Šel jsem tedy sám a pomýšleje, že snad tam zůstanu přes noc, opatřil jsem se jak náleží."

„Ale proč je ten buk zde záhadný?" ptám se.

Přítel přiložil na oheň, a když plamen vysoko vyšlehnuv, jasně ozářil kmen starého stromu i část jeho koruny a okolí, přítel přistoupiv těsně k buku, ukázal na jedno místo a pravil:

„Dobře si toho všimni. Písmo již hodně zarostlé a zajisté letné, ale přeslabikuješ přece —"

S jeho pomocí jsem přečetl. Do šedého kmene, porostlého lišejníkem a zelenavým mechem, bylo vryto:

A. K. K. A.
Cel . . no . . . 18 . .

Co vytečkováno, tam byly písmeny a cifry tak už zarostly, že jsme jich nemohli nikterak přečísti.

„To je má dnešní večerní zábava," pravil přítel, sedaje opět pode strom.

„Kdož by se nadál toho nápisu zde, hluboko v lese. Kdo to asi napsal? Snad nějaký myslivec na čekání. Písmo je dosti slušné. Než nebylo sem vryto ani dnes ani včera."

„Znám se poněkud ve stromové palaeografii," odvětil přítel s úsměvem. „To písmo tu je dobrých dvacet let napsáno. Přemýšlím už chvíli a kombinuji. Však nadarmo. Marně bychom si hlavu lámali. Nepomohou-li nám ve vsi, zůstanou litery tu nad námi nerozluštěnými runami. Snad něco v tom je," dodal na okamžik pomlčev. „Ale co by bylo: „A. K. K. A. Cel . . no . . ." Snad má býti celou — noc. — Celou noc! Kdo? A co tu celou noc? Však vari! Už jsem v tom zase. Jak každá tajemnost dráždí lidskou mysl! Snad je to hloupost, nic, pošetilý nápad nějakého mysliveckého mládence —"

„Nebo nápis takových poutníků, jako jsme my, kteří tu také „celou noc" strávíme."

Přítel se usmál a pravil:

„Máš pravdu. Mohli bychom ráno zrovna takový nápis tu zanechati. Ty bys však k tomu „noc" asi přidal slušné epitheton, jako: strašlivou, nudnou, dlouhou —"

„I nikoliv, mně se tu líbí, je tu pěkně."

Bezděky jsme na okamžik umlkli a zahleděli se před se, do hlubokého, tmavého hvozdu, jehož mohutné kmeny nejblíže nás, ohněm zardělé, vynikaly jako mocné sloupy, jež stojíce v záři dál a dále blednoucí, zatmívaly se víc a více; za nimi pak už čirá tma a ticho. Jím bylo slyšeti potůček z úžlabiny, ač se po kamenich sotva plížil.

Pak se opět naše hlasy ozvaly. Rozmlouvali jsme dlouho. Nejvíce přítel vypravoval a jmenovitě o svých potulkách a příhodách. Půlnoc už dávno minula, když jsme se konečně na zemi u ohně schoulili a usnuli. Ráno jsme pak ještě jednou ohledali kmen starého buku. Nenalezli jsme však nic více, nežli večer, a také ve vsi, kam jsme se po ránu vydali, neuhodili jsme na sebe menší vysvětlení záhadného nápisu. Ani o něm nevěděli. Chodil jsem pak ještě s přítelem dva dny, až jsme se rozešli každý po svém, srdečně se rozloučivše. Co jsem oné noci a na té potulce slyšel a co jsem později našel v zápisníku i v mapě přítelově, jichž se mi jeho důvěrou dostalo, poslyšte.

I.

List ze zápisníku:

Mnozí rádi vyhledávají starožitnosti v zemi, v musejích, tvrze i hrady a jiné historické památky. Já zase prastaré pamětníky — věkovité stromy. Shledávám se s nimi nejčastěji v samotách, kdež zůstaly utajeny lidské hrabivosti, nebo kdež je zachovala šetrnost prostého lidu, která je snad zbytek oné posvátné úcty, jakou k nim chovali jeho předkové jelikož k sídlům mocných bytostí a duchů.

Unaven lidmi i prací rád se na čas utíkám do stínu těch velikánů, kteří mně prchajícímu před společností jsou nejmilejšími společníky. Oni jsou minulost a přece „jdou s časem".

Ať stojí o samotě v široširé krajině, ať v hájovém mlází nebo ve tmavé hlubině rozlehlého hvozdu, vždy dojímají a dojímaly vnímavou

mysl. Dokud neuměl člověk budovati a klenouti smělé, nádherné báně, měl mohutné šeré klenby věkovitých stromů. Poesie starých hájů, tajemné šero jejich i ševel účinkovaly mocně na živou mysl našich předků. Tu povznášeli svá srdce k bohům, kteří k nim tu mluvili tajuplným hlasem haluzí a vln, odkud vyšlehovalo tajemné, magické světlo věšteb, tu ve stínu omšených pamětníků rodily se báje i zpěvy hrdinských varyt.

Teď usedám pod nimi, moderní unavenec, abych užil klidu jejich i samoty; řeč jejich od věků jednostejná, líbezná, vzrušivá, jež několika pokolením šuměla v sen a dumu, konejší neklidnou, nespokojenou mysl. Naslouchám, nazírám v kraj nebo v klidný ruch lesa, a volněji dýchám, zapomínaje na rozpory, vzbuzené knihami, a poznáním lidí. V duši probouzejí se dojmy mladých let jako ohlas líbezných, dávno zaniklých zvuků a jest jí, jakoby mladla. A přece cítí žalné zatrnutí nad tím, že vše to zašlo a že již nemá té síly, aby tak ještě jednou, a tak živě a vroucně cítila a — šťastna byla.

II.

Přítel vypravoval:

Dědečkův bratr měl v poli starý jeřáb, na chlumku, na jehož vršku nerostlo nic, nežli chudá tráva, metlice a drobnokvětý vřes.

Jeřáb stál o samotě a z pod něho byl širý rozhled kol na pohorskou krajinu a jej také hezky z daleka viděli. Na jaře býval obsypán bílým květem, z něhož vítr rozvíval slabou lahodnou vůni; na podzim pak se zarděl hojnými krvavými hrozny vděk jíkavcům a kvíčalám, jichž hejna se na něj spouštěla. Nejedno odpoledne jsem strávil v jeho stínu a sousedství, zvláště na podzim, kdy jsme tu často zažehli oheň a živili jej až do samého soumraku.

Jednou zaslechl jsem o starém jeřábu divný hovor.

Mladý hospodář oznamoval dědečkovu bratrovi, svému otci, že dá ten starý strom na chlumku poraziti.

„Nač bys to dělal?“ mínil starý. „Kvete tak čistě a ti ptáci, co mají obživy! A pak, abys věděl, jeřáb se na každém vymstí, kdo ho svévolně podrazí.“

Mladý nechtěl věřiti, a tu mu to strýc doložil tím, jak u Dražských měli také takový krásný, starý jeřáb za statkem, a ten že měl starý Dražský tuze rád. Říkával, že ho má pro štěstí. Až tu jednou ráno, bylo na jaře a jeřáb v nejkrásnějším květu, přijde soused a povídá: „Co pak nevíte, že máte jeřáb poražený?“

„Nevíme,“ povídá Dražský a běží ven. A opravdu, starý, krásný strom květem obalený, ležel přes cestu, mrtvý. Kdo to udělal, nikdo nevěděl, ale každý hned hádal, že to Nátoň ze zuřivé msty, jinak že by se nikdo neodvážil. Ale nevyšlo nic na jevo, až po letech přišel Nátoň chalupník, tenkráte už bez chalupy, nebo mu šlo tuze zle, ku starému Dražskému a pro Boha ho prosil, aby mu odpustil, že vidí již, že ho pán Bůh trestá pro tu šerednou mstu. A vyznal se, že on v noci jeřáb porazil, ale že od těch časů začalo se mu zle vésti, a vede hůř a hůře a že se jeřáb na něm mstí.

Tak prastrýc vypravoval. Strýc sice neodmlouval, nevyvracel, ale šel přece pro dělníky, aby porazili starý strom. Než nesehnal ani jednoho. Žádný, ani čeledín, nechtěl zatíti sekerou do jeřábu. Každý se toho bál, lekaje se, že by tím podťal i kořeny svého života.

A tak starý jeřáb na chlumku zůstal, bělal se z jara do daleka a červenal na podzim a hostil ptactvo, až posléze Boží posel mu jednou v letě rozčísl korunu i peň a život jeho zmařil.

III.

Starý ten jeřáb byl první strom, na který jsem od onoho hovoru hleděl s úctou, ano s jakousi bázní, zvláště když jsem za parných, letních polední, ani ženci k obědu odešli, hlídal opodál na mezi, sám a sám, a bylo takové hluboké nekonečné ticho a zvláště když jednou za té mrtvé chvíle zaslechl jsem, jakoby od jeřábu neznámý hlas několikráte za sebou volal mé jméno.

Pod stromem nikoho, jakož i kolem široko daleko; a hlas byl cizí. — Tenkráte jsem ovšem ještě nic nevěděl o klamech sluchových.

Starého jeřábu jsem se trochu bál a starý ořech jsem měl rád. Stál na dědečkově zahradě, na jejím konci poblíže řeky, kolem šumně tekoucí. Měl jsem ho nejraději pro „palandu“ v jeho koruně. Vystavěl si ji strýc Josef, matčin bratr, dědečkův nejmladší syn, který byl většinou ve světě. Dědeček často na něj zabroukal, častěji ještě se pro něj zarmoutil.

Z těch hovorů a zmínek o něm šlo na jevo, že měl strýc Josef neposednou krev, že neměl doma stání, že nedbal valně o svůj obchod, který mu dědeček zavedl, a když všeho pozbyl, že se vydal do světa „jako cikán“, jak o něm nejednou povídali. Litovali ho, protože měl vtip a dobré srdce, ale takovou lehkou mysl; nejvíce matka a děd ho litovali, často za hovoru na něj vzpomínajíce, kde že asi bloudí a jak mu je; a přece se zas jeho příchodu lekali, vlastně toho, *jak* přijde.

Časem se vrátil, dlouho však nevydržel. Hned po prvním návratu zřídil si tu palandu na starém ořechu, tvrdě, že nemůže pode střechou spáti. Vysoko v rozložité koruně starého stromu zbudoval mezi mocnými haluzemi lešeníčko z trámců, na nich udělal takovou podlážku, ohradil ji kde bylo nutno zábradlím, zřídil k ní v koruně několik schodů pro snažší stoupání a z dola přistavil ku kmeni žebřík.

Tam bylo pak jeho lože. Sousedé se smáli, dědeček kroutil prý hlavou a mrzel se, nebránil však. Ale i tu větrnou palandu strýc opustil, hnán jsa svým neklidem. Zmizel pojednou, aby ho děd nezdržoval, a nevrátil se pak za dlouhý čas, za několik let. Na to se již dobře pamatuji a já byl první z naší rodiny, který ho spatřil. Bylo za letního podvečera. Zahledl jsem ho v městečku u sochy panny Marie v červeném fezu na hlavě. Byl silně opálen. Zahnědlé hrdlo měl obnaženo, límec čistě bílé košile byl vyhrnut přes límec kabátu. Strýc opíraje se o hůl a kouře z krátké hliněnky, rozhlížel se malým náměstím, kdež také stál pěkný bílý domek, někdy jeho —

Přišel nejprve k nám, sestře se ohlásit. Matka se lekla chudinka a bála se o bratra, jak ho dědeček přivítá. Já sám jsem se pak z jeho

příchodu těšil. Měltě děti rád a snad tím více se k nim měl, že jsme k němu upřímně přilnuly, že měl s námi svatý pokoj a že neslyšel v naší společnosti ani výtek ani domluv. Zvláště mne dorostlejšího si všímal. Palandu si zase spravil a spal na ní. Tenkráte jsem se poprvé na ni dostal a zalezl jsem pak na ni, jak jen bylo možná. Líbilo se mi tam vůbec a se strýcem zvláště.

Sedali jsme tam za letních odpolední pod zeleným, ševelným baldachýnem ořechové koruny a zůstal jsem tam často až dlouho do večera. Byl bych tam rád i přenocoval, kdyby mne byli naši nechali. Večery byly vlažny, v té výši zvláště příjemné, průlinami hustého listí viděli jsme na hvězdy, mrkající nad lesnatým kopcem za řekou, a na druhé straně zahradu plnou stromoví ve tmavém stínu a za stromy v šeru zardělou zář z dědečkova okna. Do toho ticha šuměla dole řeka jednotvárně, ale příjemně. A strýc sedě nebo leže na boku s hlavou ve dlaň opřenou, pokuřoval z hliněnky, pouštěl obláčky dýmu a vypravoval, a vypravoval.

Jak se to poslouchalo! Uměl pěkné pohádky, ale častěji ještě zabloudil do světa, vypravoval o velikých městech, o pustinách, o divných národech, o Rusku, o tureckých zemích i o moři. O dvojím moři, na kterém plaval po velikých korábech.

Pak zmizel opět a nezvěděli jsme ani kam. Mně se po strýci Josefovi dlouho stýskalo. Palanda však už tak na dobro neosiřela jako před tím. Často jsem si vylezl nahoru, i na podzim, kdy ševelný baldachýn nade mnou měnil barvu a řídl. Jakmile však jarní slunce zasvítilo a vlažnější větrové zaváli, stoupal jsem už na palandu a nejčastěji, když jsem se pak stal studentíkem. Nejedno odpoledne a nejeden podvečer jsem tu strávil, za dne se společníky — knihami. Kdybych teď leckterou z nich pojmenoval, usmál bys se a já snad s tebou jejich prostotě. Jak jsme nevděčni! A přece co utěšených chvil způsobily mladé, vznětlivé mysli!

Jedno však jméno vyslechneš s hlubokou úctou. Ale nač to vypravuji! Snad proto, že jsem čta tu knihu si také nejednou vzpomněl na strýce Josefa, jak mně vypravoval o svaté Rusi, o jejích stepech, o kterých jsem nyní tím živěji blouznil i o kozáckém žití, hltaje, ač ne s plným porozuměním, velkolepého Tarasa Bulbu.

Těch pěkných chvil na palandě za letního času nebo za tichých slunečných dnů na podzim, koncem prázdnin, kdy vzduchem se leskla vlákna babího léta! Rád jsem tam meškával i když tam bylo „trochu jako na lodi", jak jednou strýc Josef řekl, an prudký vítr táhl korunou, zmítaje její haluzemi. I drobný, tichý dešť mne odtud nevypudil a bylo mně příjemno chouliti se do starého, volného raglanu a pozorovati hasnoucí, podzimní den, jeho smutek, časný soumrak i ohně jím sem tam na chlumích planoucí. —

Tak minulo zase několik let a o strýci Josefovi zase nic. Dědeček se zasmušoval pro něj víc a více, a matka má říkala doma, že se strýc sotva již vrátí, to že se mu něco přihodilo.

V tu dobu, bylo v letě přede žněmi, strhla se hrozná bouře. Vichřice nad obyčej prudká se rozzuřila a způsobila mnoho hrůzy. Přihnalať se v noci. Ráno pak, když poněkud ochabla, byla smutná pře-

hlídka její stop. V dědečkově zahradě zle si porejdila. Všichni žasli a trnuli nad její silou a prudkostí. Takových jejích účinků ani nejstarší nepamatovali. Již v noci oželel dědeček napřed nejeden strom ve své zahradě, ač pro tmu nebylo nic viděti. Ale že v praskotu a lomozu, který ze zahrady do stavení dorážel, bude také poslední hlas starého ořechu, toho se nenadál.

Zděsili jsme se všichni, když jsme ho spatřili na zemi povaleného, vichrem zlomeného, s roztřepeným tělem, s pocuchanou, polámanou korunou. Po palandě nebylo ani památky. Trámce její a prkna, Bůh ví, kam vichr zanesl. Bylo mně starého stromu srdečně líto i toho větrného lože a hnízda mého ne méně. Na jiné nebylo pomyšlení. Nebylo by to to, a pak kdeže vzíti tak starý strom na tak pěkném místě!

Ze dříví starého ořechu dal dědeček nařezati prken a z nich každému z rodiny něco na památku udělati: nějaký menší kus nábytku, mně hezký stolek s pavláčkou na knihy, ostatním vnoučatům každému nějakou hračku.

Zbylo mu jen několik prken. Ta si dal složiti a srovnati na půdě.

„Snad je nechává Josefovi,“ mínila doma matka.

„Anebo sobě. Obávám se, že pantáta myslí na rakev —“

Zarazili jsme se nad těmi slovy, jež otec vážně pronesl, a to tím více, že děd tou- dobou počal se nějak tratiti a také již časem na si zdraví postěžoval. Často teď o starém ořechu rozmlouval, na mladá léta vzpomínaje, a až k pradědu zabíhaje, a co ten strom všechno pamatoval. A jednou usmáv se pravil:

„A Josef nebude teď mít kde spát, když mu větřice palandu odnesla.“

Zvážněl však hned a dodal smutně:

„Nespí-li už někde —“

Nespal, a vracel se té doby domů. Ale nedošel. Před samým rodným městečkem zahynul. Jda po hrázi, spatřil tonoucího výrostka v rybníku. Skočil pro něj bez rozmyšlení, hned, ale živ se nevrátil.

Plovaje a chlapce nad vodou drže, snad příliš zemdlel, nebo ho prudká křeč chytila, nad vodou se neudržel.

Plakal jsem tehdy velmi. Měl jsem nešťastníka z té duše rád. O dědečkovi nač bych povídal. Zle s ním bylo. Když přišel truhlář vzít míru na strýcovu rakev, dědeček se rozplakal.

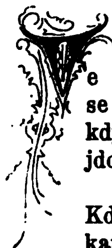
„Prkna mám na půdě. — Ořechová. — Chystal jsem je pro sebe a zatím — — Ať má také díl! —“

Tak se shledal strýc Josef se starým ořechem. (Pokračování.)

Modlitba Faustova.

Báseň Jar. Vrchlického.

Ve chvílích šera, když zrak pláčem rudý
se v nejistotě v stíny noční ztrácí,
když staré sny a naděje a bludy
jdou spat jak honbou unavení ptáci,

Když duch v té vřavě skalný štít si hledá,
kam schvácené by svoje křídlo složil,
tu z hlubin duše těžká mhla se zvedá
a zraku ducha prázdný prostor ožil.

Tu jiný život po svém touží právu,
to život bájí, fantomů a stínů,
v něm Lítost zvedá trním spjatou hlavu,
syn její Stud se vzbouzí v jejím klínu.

Tu vládne Minulost! Ó děsná vláda!
Hle, hodin kývadlo jest žezlo její,
slyš, každá rána jak mi v duši padá,
ta výčitkou a ona — beznadějí!

A náhle vidím jak v zrcadle páry
řad hrozných zjevů, jenž mne soudit kráčí,
jak z nočních stínů skládají se v tvary
a zvolna táhnou — já je vidím v pláči.

Ty skrývají tvář ve závoje smutku,
a ty jen v dlouhé, rozpuštěné vlasy.
To naděje jsou, jimž nepřán květ skutků,
jež sotva slzou porosily řasy.

Těm na čele mdlá hvězda slabě kmitá —
Ó stíny žen, jež miloval jsem kdysi,
má vzpomínka kol hrobů vašich lítá
a děsný pláč svůj v tichý sen váš mísí!

A v jejich stinném, démonickém roji
(co klesám již v beztvárné moře snění)
jak bájný kolos nad mou hlavou stojí,
jak ohnivý sloup plá v tmy mého bdění

On, strašlivý ten anděl Hospodina,
jak Jan ho vídal Pathmu nad skalami,
on, k nebesům když vzroste lidstva vina,
jenž s mečem zhouby lítá nad vodami,

On, který z bahna přišel od Kocytu,
na křídle jemu mha a chmury visí,
háv jeho plane v purpurovém svitu,
vlas černý vroubí tváře dumné rysy,

On, nejstrašnější z nadpozemských zjevů,
pod jehož patou zaplá pekel vření,
on anděl pomsty, odplaty a hněvu
a zhouby, pádu, kletby, zatracení,

Jenž od pravěků stojí nad oblaky
a pouze čeká na kyn vůle vyšší
a k zemi v mlze upřené má zraky
a uchem hvězdné harmonie slyší,

A jednou rukou hvězd řetězy splítá
a v druhé pohár zahynutí třímá
a komety za vlající vlas chytá
a tlumí žár jich perutěma svýma!

A čeká jen, by mocným páží vzmachem
zhas oheň slunci, vypráh stepí zřídla,
a zem oblitou svého ohně nachem
jak Sysif balvan chytil na svá křídla

A prostorem ji dál a dále valil
a smýkal jí a ryl jí v hrudi mroucí,
jak perly vína hvězdy v číš svou nalil
a zpátky vrh je v chaos všemohoucí!

Ten chaos země, luny, slunci v zmatku
jak skály titani, by vzhůru hodil
a bohu řek: Viz k novým světům látku,
dej život jim, bych dál je bezdnem vodil!

Dej život jim! Po myriadách roků
je ztroskotej, toť hádanka je celá,
jen změna život jest a vše je v toku. —
Co člověk v tom? Jen jiskra osiřelá!

To vidím, slyším v nocích v těžkém boji,
mdlý pláčem když se nořím v tůně dumy —
ó, kterak často v muk a strastí roji
mně zdá se již, jak jeho křídlo šumí!

To vidím, slyším, když na ňadrech ženy
jsou moje rty v polibků tísni němy —
mně zdá se, že umírám přeblažený,
svět sirý že on skrývá perutěmi!

Však darmo volám z bojů utrpení
a darmo volám ze snů sladké něhy,
jak bájný kolos zří on v moje snění
a čeká jen o bezdna opřen břehy

A jednou rukou řetězy hvězd splítá
a v druhé pohár zahynutí třímá
a komety za vlající vlas chytá
a žár jich tlumí perutěma svýma!

A kolem něho spějí stíny, stíny,
jenž odhalují budoucnosti taje,
jenž střeží práh, kde začíná svět jiný,
snad Sibilly, snad Eumenidy báje.

Kdo jsou? Kam jdou? Jich slzy zrak můj pálí,
jich smutný průvod jde v mou duši zpátky,
a cítím, jak mne rubáš temna halí,
a usínám jak druhdy v klínu matky.

Jen ze sna rty mé modlitbou se chvějí:
O, Pane, v sklonu mladosti a síly,
když zasnoubil's můj život beznaději,
když opustil mé sny tvůj anděl bílý;

Když nedopřál's mně, by dech lásky sladký
po vedru dne mou hlavu ukolíbal,
když nedopřál's mně, bych šedý vlas matky
a zlatou kadeř nevinnosti líbal,

Když vědy plod mně naplnil jsi prachem
a naplival mi slinu v krásy kalich,
když bláto díl můj, kde jsem vzplát chtěl nachem,
když nejmenším jsem stvořen v středu malých,

Když z kniby tajů smích se na mne šklebí
a holá lebka z tahů ženy sličné,
když úděl můj slát pouze vzdechy k nebi
a kletby jen a lání ustavičné,

Když vzal's mi vše, o přej mi stíny, stíny,
z nich aspoň mír se v srdce zmdlené sklání,
já nereptám víc, že mám osud třtiny,
jež každým větrem v pláči hlavu sklání;

Ó viz ten rákos, co má šumných zvěstí,
co zpěvných ptáčat sletne mu do klína —
Ó přej mi sny! Vždyť to jest také štěstí
zřít, jak nám v nitru slunce uhasíná!

A já měl slunce ve svých ňadrech celé,
tož slunce lásky, poznání a snahy —
čí vina to, že mrak dlí na mém čele,
že Job jest duch můj na hnojišti nahý?

A já měl slunce v žil svých krvi žárné,
já stvoření tvé objat chtěl jsem všecko,
čí vina to, že tady vše jest marné,
před tebou mudrc největší že děcko?

Ó kdyby aspoň zahynula se mnou
ta neúmorná touha obrovitá
nahlédnout v tvorstva dílnu přetajemnou
a hledat, čí tvář v masce kosmu skryta?

Bych poslední byl aspoň z lidských synů,
jenž chce a touží k dobru, k světlu, k spáse!
neb nad vesmíra aspoň zříceninu
bych skloněn zřel, že pro vždy zavírá se

Ten řetěz muky bádání a práce,
v němž hyne člověk v pochybností roji,
v němž přístav jediný jest — resignace!
Však darmo, život zas přede mnou stojí:

Toť onen děsný anděl Hospodina,
jenž nová lidstvu tvoří utrpení,
před nímž i gigant křehká jest jen třtina.
On, bájný kolos, trčí v moje snění,

On velí denně: Zpátky k svému pluhu!
zpět v řemeny a pod jho, duše bludná,
zpět všednosti a bídy do popruhu,
A konce nebude mít pouť ta nudná.

A sama smrt jest novým jen mu prahem,
zkad nové žití v nová muka láká,
vše ironicky deptá v bláto šmahem
a zase vznáší k hvězdám nad oblaka,

Proč, neví sám, by myriady roků
se držela ta kosmu hračka celá.
Jen změna život jest a vše je v toku.
Co člověk v tom? Jen jiskra osiřelá!

Nuž zhasni tedy, později nebo dříve,
co krůpěj v moři, hvězda v dráze mlečné?
ó zhasni, bysi po letech vzplál, dive!
v té proměn věčných řadě nekonečné!

O souboji a smrti M. J. Lermontova.

Podává Otakar Červinka.

(Dokončení.)

Po tomto vypravování dra. Rajevského došlo redakce „Nivy“ více přípisů, které mají jaksi doplnit neb objasnit jeho zprávu.

List dra. Pirožkova z Jaroslavi: Prošlo skoro 40 let od smrti M. J. Lermontova, ale do dneška se nevyjasnilo tajemství o původu jeho souboje. Vše, co se o tom mluvilo, poukazuje na jakýsi pošetilý, malicherný svár, povstalý následkem nicotného vtipu nebo výsměchu atp. Těžko lze však připustiti, aby dva lidé, přináležející k lepší společnosti, blízko sobě stojící svým společenským postavením a žijící též v dobré shodě, bez příčiny začali urážet druh druha a konečně dospěli k tomu východu, že dlužno rozřešit otázku soubojem. Pokud známo, básník maje 26 let, vládnul pevným a stoickým karakterem, jemným a hlubokým rozumem, a protivník jeho byl úplně vyvinutý, praktický muž, v hodnosti majora, člověk již v letech 30ti.

Možno-li předpokládati, že by takový člověk pro jediný vtip svého dobrého známého nebo přítele, třeba i nemístný, odhodlal se k takovému skutku, který na celý jeho život vložil nevyhladitelný stín? Tu patrně byly jiné nějaké příčiny. Ani sám Martynov, ani blízko mu stojící lidé ničeho nikdy nevyjasnili čtoucímu obecenstvu. Nedávno v „Nivě“ vytištěné krásné vypravování Rajevského také podporuje myšlenku, že souboj vznikl pro vtip básníka. Martynov prý měl zvyk nositi veliký kinžal a Lermontov několikráte jej nazval v žertu poignardem. To byla dle mínění člověka, který stával blízko i Lermontovu i Martynovu, jediná příčina souboje. Ale příčiny souboje nebyly tak malicherny. Prošlo skoro 40 let od toho času, co mne osud svedl s N. S. Martynovem, nyní již nebožtíkem. Posloužil jsem mu v jedné pro něho velmi vážné věci a po několik večerů jsem s ním dosti dlouho besedoval. Při první příležitosti, rozumí se v pravý čas, zavedl jsem rozhovor na souboj jeho s Lermontovem — a zde jest, co jsem od něho uslyšel o té věci.

Ale dříve povím několik slov o tom, jakým se mi ukázal vůbec N. S. Martynov. Bylo viděti, že je to člověk silného a rázného, pozoruhodně pevného karakteru. Postavy byl velmi pěkné, chování dokonale vybraného. Byl gentleman v plném slova smyslu. Pozoroval jsem, jaký boj po čas vypravování zmítal jeho nitrem. Viděl jsem, jak těžko mu bylo probouzeti ony vzpomínky, jak byl vzrušen, jak stísněn hlubokým zármutkem nad osudnou událostí. Dle slov Martynova přihodila se věc takto:

Otec Martynova s dvěma dcerami žil stále v Petrohradě.

V té rodině býval Lermontov vždy dobře přijímán. Přihodilo se, že když Martynov byl na Kavkaze, i Lermontov se tam chystal. Při poslední jeho návštěvě na rozloučenou, sestry N. S. Martynova požádaly jej, aby odevzdal bratrovi jejich práce a denníky, a otec se své strany doručil mu balíček na jmeno syna, neříkaje nic o jeho obsahu. Lermontov přijel na Kavkaz a při prvním setkání s Martynovem vypravoval, že se mu na cestě přihodila nepříjemnost: byl prý okraden na jedné stanici — a v počtu ukradených věcí, k jeho žalosti, nacházely se i zásylky a denník sester Martynova i balíček od jeho otce — s penězi 300 rublů. Peníze Lermontov odevzdal Martynovu. Martynova dotkla se arci nemile zpráva o ztrátě psaní a denníku sester. — Ale což dělat!

To nepokazilo ještě dobrých jejich styků. Ale na to Martynov psal otci, že denník sester i balíček s penězi Lermontovu byl ukraden na cestě, na kterýžto dopis došla odpověď, v níž starý Martynov kladl synovi otázku: dle čeho mohl Lermontov poznati, že v balíčku byly peníze? Doručuje mu balíček, že ani slovem neřekl o nich. Martynova arci nemálo popudil skutek, jímž byla takto pošlapána důvěra sester a otce, kterou osvědčili soudruhu . . .

Jaká nešťastná pohnutka vedla Lermontova k takovému přímo nepochopitelnému jednání? Vždyť přece věděl, že dříve či později pravda musila přijít na jevo? No, tak se stalo . . . Martynov, možná, ostře vytknul věc tu Lermontovu a z toho vznikl patrně již tehdáž osudný rozstrk jejich.

„Toť hlavní příčina, která nás postavila proti sobě," zakončil svoje vypravování nebožtík Martynov, „a která mi dává právo, abych sám sebe nepokládal tak úplně vinným, jak mě vůbec představují . . ."

Aby sobě něco vymýšlel, nebylo Martynovu přede mnou zapotřebí: setkaliť jsme se v celém živobytí jen jednou na několik dní a nemyslili jsme, že se kdy opět uvidíme.

Dvacet roků po našem prvním setkání spatřil jsem ho pouze na okamžik v jednom hostinci v Jaroslavi. Na podjezdě jsem viděl sešedšího se schodou pána, solidního i krásného, ale již zcela šedivého, ač velmi bodrého. Tahy tváře mi připomínaly Martynova. Teprve, když jsem pak uviděl u švýcara na číslové tabulce jmeno Martynova, přesvědčil jsem se, že to byl skutečně on. On mě nepoznal. Za mladosti byl Martynov velmi sličný, vysoké postavy a překrásné souměrnosti těla. Vlasy temnorusé nosil vždy krátce ostříhané; delší kníry, spuštěné po koutcích úst, přidávaly jeho fysiognomii podnikavého vzhledu.

Církevní pokání, ku kterému byl odsouzen pro svůj souboj, odbýval v Kijevě — ale neodbýval je přísně. Jsa bohatý člověk, měl zvláštní byt v jednom z postranních křídel Lavry, kde byl obecný hostinec, a obklopil se pohodlím. Dámy kijevské byly velmi zaujaty zjevením se ve světě vypovězeného krasavce.

Konečně po 3—4 letech zamiloval se do ženy jistého polského statkáře, zaplatil výlohy rozvodu a oženil se s ní. Potom žil skromně jako soukromník v Moskvě a je tomu několik let, co tam i zemřel. V novinách jsem se dočetl o jeho smrti. Toť v krátkosti vše, co vím

o člověku, kterému bylo souzeno, přervati tak neočekávaně v plném rozvití mladý život našeho nezapomenutelného básníka.

Z listu pana Betlinga z Ardatova, který před 25ti asi léty setkal se náhodou s Martynovem v jedné pohostinné rodině, kde s ním přenocoval, podávám tyto výňatky:

Martynov s nefalšovanou prostotou a srdečností vypravoval mi asi následující: Byl v přátelských stycích s Michalem Jurěvičem, ale v poslední čas přihodilo se něco, co vyžadovalo vážného rozřešení. Přátelé také rozdmychovali svár. Nastal nešťastný souboj.

Před soubojem který pro něho nebyl žertem, ustanovil se Martynov na tomto spůsobu jednání: Rozhodl se nepozdvihovati pistole k míření, velikými kroky poodejíti k místu sekundanty vykázanému a tam teprve namířit i — vystřelit. Protivník jeho, jak se ukázalo při samém souboji, zvolil spůsob naprosto opáčný: obrátil se k Martynovu úplně pravým bokem a váhavě kráčel na své místo, drže při tom stále pistoli namířenou, tak že Martynov mohl očekávati výstřel v každém okamžení, hned při prvním kroku ku svému místu.

Přišed na své místo, podivil se Martynov, proč Lermontov nestřílí, poněvadž držel pistoli namířenou již od samého počátku souboje a nezbývalo mu tedy než stisknouti. Martynov několikkráte zadržel výstřel.

„Pro neštěstí nás všech," vypravuji skoro do slova dle Martynova, „padal ostrý déšť a přímo bil do tváří sekundantům; Lermontov, zdržuje se v chůzi, nepřestával z ticha na mne mířit... Tu jsem se rozhněval... Neslušno žertovati ani se sekundanty, ani se soubojem ... i spustil jsem kohoutek. Lermontov upadl. Kule projela na veskrz rukou, která kryla bok, a vjela do prsou." *)

Martynov tvrdil na to Betlingovi znovu, že sekundanti svár rozdmychali, a pokračoval: „Později slyšel jsem, že Lermontov váhal vystřelit, jako by uznával, že právo bylo na mé straně."

N. S. Martynov — končí Betling — již odešel v onen svět, kde „není bolesti, ni zármutku" — a já cítím povinnost „uveřejniti jeho slovo k ospravedlnění." —

Psaní paní A...ské z Pjatigorska, ženy onoho popa, který nechtěl mrtvolu Lermontova vysvětiti a na poslední pouti k hrobu doprovodit, neuznal jsem za dobré připojiti, poněvadž neobsahuje nic jiného než omývání manžela před veřejností.

Dodatek od nevlastní dcery P. S. Verzilina, u kterého Lermontov i Rajevský v Pjatigorsku žili, obsahuje sice mnohé zajímavé a závažné podrobnosti, které vypravování Rajevského opravují; ale v celku nemění na něm přece nic podstatného, tak že jsem neuznal za dobré přiložiti tento dodatek celý, nýbrž pouze u výtahu.

*) „Dlužno pomysliti," hovořil, „že levá ruka Lermontova také byla poraněna tou kulí, ale určitě to nechci tvrditi."

Především obhajuje svého otčíma Verzilina, že neztratil místo následkem vyšňoření své kozácké, atamanské čapky jakýmsi chocholem („sultánkou“), jako ho dřevní ukrajinští kozáčtí atamané nosili, nýbrž z jiných příčin, bez vlastní viny. Čapka s peřím, jak ji Verzilin při představení caru P. Mikoláši měl, ustanovena prý za odznak všech pozdějších atamanů.

Domnělé hrdinství Kateřiny Ivanovny Merlinové prohlašuje za pouhou legendu. Ostatně byla prý tato dáma znamenitou „nájezdnicí“; jezdilať po mužsku v anglickém sedle a v mužském oděvu, jak si na Kavkaze zvykla.

Podobně opravuje neb doplňuje nevlastní dcera Verzilinova udání Rajevského o jiných osobách.

Slečna Bychovcova žila prý u své sestřenice M. A. Prjanišnikové blízko Kizljara. Nazvali ji „Kreolkou“ pro bronzový lesk její tváře a krásné, černé oči. Mladí lidé bývali u ní řídko a nijaké přízně u ní nedobyli, ani Martynov, ani ostatní. Ona dávno vdána žije nyní v Moskvě.

Vypravovatelka pokračuje pak: „Album, v němž kreslíval Lermontov sám jediný karrikatury všech známých a nejvíce Martynova, album to dostalo se Glěbovu: on mi ho ukazoval, když po smrti M. Jurěviče přinesl mi na památku po něm tužku v rákose, kterouž Lermontov měl při sobě a jíž psával své verše. Tužku tuto chovám posud.“

Nyní se zmiňuje o bále, který pobudkou Lermontova na vzdor kníž. Golicinovi byl vystrojen.

„Lermontov“ — prý — „tančil velmi lehce, a tolik jako ostatní. Mimo to třeba říci pravdu, že Lermontov měl vášeň drážditi každého, pro kterou jsme se často s ním hněvali. I tehdáž jsem s ním několik dní nemluvila; ale když začal tanec, přišel ke mně a pravil: ‚Faisons la paix, un tour de valse, je vous prie!‘ Já dlouho nechtěla — tu on řekl (konečně v žertu): ‚De grace m-elle Emilie, un tour de valse, pour la dernière fois de ma vie!‘ — ‚Je-li tomu tak — tedy pojďte,‘ odpověděla jsem na to.

Když jsme valčík dotančili, sedli jsme spolu a k nám přisednul Lev Sergejevič Puškin; žvatlali jsme, smáli se mnoho a Martynov se sestrou Naděždou stáli u piana, na které hrál kníže Trubecký. M. Jurěvič, ukázav na Martynova, řekl nějaký vtip, jaký zejména nevím, ale slova: ‚montagnard au grand poignard‘ — roznesla se hlasitě při posledním akkordě piana. Martynov uslyšev je, zblednul a zaťal rty; poodešel k Lermontovu a řekl: ‚Prosil jsem vás, abyste zanechal svých žertů u přítomnosti dam!‘ Obrátiv se rychle, odešel. Já pravila k Michalu Jurěviči, proč je mu jeho jazyk — nepřítelem, k čemuž odpověděl: ‚Hlouposti! demain nous serons bons amis‘ — ale tentokráte to přišlo jináče.

Na druhý den jsme zvěděli, že Lermontov i Stolypin časně ráno odjeli do Železnovodska.“

Přichází ke dni souboje a k pohřbu Lermontova. Z dalšího tohoto vypravování podávám tyto výňatky:

„M-elle Bychovcova nosila na hlavě zlatou obroučku, která se dle tehdejší mody jmenovala ‚bandeau‘. Když se svou sestřenicí jela do

Železnovodska, potkala se ‚náhodou‘ v osadě Karasu s Lermontovem a Stolypinem, obědvali společně a Michal Jurěvič vyžádal si u m-elle Bychovcové obroučku a uloživ ji v postranní kapse svrchníku, slíbil, že ji vrátí druhého dne. Tato obroučka byla nalezena v kapse jeho a dala původ k některým domněnkám, že souboj byl odbýván k vůli ní. Rozloučivše se, Bychovcova s Prjanišnikovou odjeli do Železnovodska a Lermontov i Stolypin do Pjatigorska; ale tito dva odbočivše z cesty, nedaleko hřbitova setkali se s Martynovem, Glěbovem a Vasilčikovem a vybravše pohodlné místo v lese, stříleli se.“

„Glěbov mi vypravoval, že nelehko bylo mu přečkati hodiny do příjezdu povozů, když zůstal sám s padlým Lermontovem v lese, v lijáku a hromobití: ‚temno — jízdecký kůň přivázaný ku keři rže, kopytem deptá půdu, trhá sebou a na mých kolenou odpočívá hlava Michala Jurěviče.‘ A když Glěbov chtěl ji nadzdvihnouti, aby ji položil pohodlněji, Lermontov křečovitě zívnul —“

„Dne 16. července všechny známé dámy mimo Bychovcovou a sestřenici její, které byly v Železnovodsku, se odebraly k panychydě a k pohřbu; dlouho čekaly na kněze. Tehdy byl protojerejem otec Pavel, velmi milovaný a vážený, dobrý kněz. Po ustanovení církve neměl práva pochovat zabitého v souboji; ustoupil však úsilovné prosbě přátel Michala Jurěviče s podmínkou, aby nebylo žádné okázalosti a když přišel a uviděl hudebníky, ihned se uchýlil zpět. Konečně souhlasil se vším a pochoval M. J. Lermontova jak náleží, dle pravidel pravoslavné církve. Kněze katolického žádného nebylo, a pastor, jak myslím, zcela ‚indiferentně‘ seděl ve své osadě.“

. „V březnu 1842 byli babičkou Arseněvnou lidé vysláni, a tělo nebožtíka Lermontova převezeno do Tarchany (vesnice Arseněvny), kdež pochován.“

Z pamětní knížky Arseněva: Lermontova jsem znal, když byl skoro ještě robátkem. Jeho babička Arseněvna (skrze kterou jsme byli příbuzni), přivážela vnuka svého k mému otci, když přijížděla do Moskvy, což se arci stávalo zřídka. Pamatuji se také, jak staruška Arseněvna, která svého vnuka zbožňovala, na něho si naříkala mojí matce. Soudě dle vypravování, tento vnouček, mazánek babiččin, z mladých let již se měnil v domácího tyrana: nechtíval nikoho poslouchat, vládl všemi — i svojí babičkou a pohrdal napomínáním a radami osob, které se staraly o jeho vychování. Obdařen od přírody skvělými vlohami a rozumem, Lermontov rád jevil svou duševní převahu v úsměškách nad těmi, kteří ho obklopovali a štiplavými, často arci neobyčejně trefnými vtipy urážel nejednou i lidi, zasluhující pozornosti a vážnosti.

S takovou povahou, s takovými náklonnostmi a s takovou nevázaností vstoupil do života, a pochopitelno, že sobě vzbudil mnoho nepřátel. V povaze Lermontova byla ještě jedna črta — ještě méně půvabná: byl závistiv. Jsa tělesně nehezký, neobratný a velmi zlojazyčný, nelíbil se příliš ženštinám — a při tom byl zamilované povahy. Nevšímavost krásného pohlaví k němu dráždila ho, urážela jeho samolibost, a byla příčinou, že rád nešetrně „bičoval“ ženštiny.

Jako básník dostupoval Lermontov geniálnosti: mnohé z jeho plodů to dokazují. Ale jako člověk byl nesnesitelný, malicherný a často probouzel k sobě nepřízeň.

Martynov byl samolibý švihák, choulostivý, nedůtklivý, citlivý, bez velikých darů ducha. Možná, že užil první nahodivší se příležitosti, aby mohl vyzvat Lermontova na souboj, poněvadž byl dlouho cílem jeho výsměchu a neuměl odrážet rány, které snášela jeho samolibost od ostrého jazyka poety. Ale oba protivníci, vzavše za příčinu souboje ženštinu, zapomněli, že neměli k tomu ni nejmenšího práva, tím spíše, poněvadž kompromitovali svým činem nevinnou osobu. Výsledek souboje Martynova s Lermontovem byl příčinou stálých mravních útrap Martynova, který do smrti své nemohl zapomenouti na strašný okamžik smrti básníkovy jeho rukou. Martynov byl člověk dobrý, dobrý křesťan a každoročně se postil ve výroční den osudného souboje, posvěcuje dni i noci smutné, srdečné modlitbě.

Ne jednou pozorovali v přátelské společnosti jeho sousedé, že v nejzábavnější pro něho hře Martynov náhle bledne a zapomíná, kde jest a co dělá.

Žalostný byl na něho pohled zvláště, když se přibližovalo osudné datum smrti Lermontova: bývalo to na něm patrno, jak se trápí. Dobrého jsa srdce, pomáhal štědře nuzným a pečlivě to skrýval.

Pročta tři psaní o souboji Lermontova s Martynovem v 20tém čísle „Nivy", mám za vhodné říci ještě následující: N. S. Martynov vůbec nevzpomínal o svém souboji s Lermontovem; již pouhá zmínka o tom ho ničila. Znaje Martynova po desítky let, trochu se divím, že by byl mohl hovořit o skutku, který ho mučil po celý život, s lidmi, které viděl jedinkráte v životě, jak tvrdí sami autoři pp. Pirožkov a Betling. Tvrzení Pirožkova, že Martynov byl člověk silného, energického karakteru, sotva je věrné: Martynov naopak byl bez karakteru a vždy se řídil jakýmkoliv vnějším vlivem. Jak jsem výše pravil, Martynova hryzla samolibost a nadutost.

Dle mého zdání jedině samolibost a nedůtklivost Martynova a nešetrná vášeň básníkova, posmívati se všem, byly původem nešťastného souboje.

Následujícími přezdívkami častoval Lermontov Martynova v kruhu tovaryšů: „aristocrate manqué, marquis de chulerhoff, vyšenosov —" atd. atd. —

Redakce „Nivy" připomíná po zprávě Arseněva, že doufá, tím že ukončena polemika docela.

Podal jsem z ní tolik, co může zajímati i naše obecenstvo. Možno říci, že vezme-li se hlavní obsah vypravování Rajevského za pravdivý a doplníme-li si obrazy obou soupeřů Lermontova a Martynova tím, co dodatky po Rajevském a hlavně charakteristika Arseněva o nich praví — vymýtivše nedokázané, ošklivé klevety o domnělé krádeži deníku a listin sester Martynových Lermontovem: máme před sebou smutný obraz, k jakým koncům může býti dohnán veliký duch geniálního básníka — okolnostmi — řekněme kasárnickými.

Trpké úvahy vtírají se nám, považíme-li, že také Puškin byl veštván smrti v náruč tím, že Rusko proměněno pro něho v žalář, Moskva a Petrohrad v kasárny, a učiníme-li parallelu mezi velikými věštci téměř současnými jiných národů evropských. Porovnejme Göthea a Schillera s Lermontovem!

Tam: úplný rozvoj všech duševních sil, až k monumentální velikosti výkvětů ducha, jakým je Faust — a zde? Stálé dušení, úmorný útlak, netečnost — a jestliže svoboda, tedy zdánlivá, utápěná v banálních zábavách aristokracie, z kterých vycházejí ovšem i geniové, jakým byl Byron — ale také lidé, jaké zobrazil Puškin pro Rusy ve svém Oněginu; ale kde jsou ty postavy gigantické, které ještě dřímaly v duších mladistvých těch titanů poesie na Parnasse slovanském, které při plném rozvoji mohly pro národ ruský a slovanský míti nezměrného dosahu kulturního? Ovšem i to, co nám dali oba tito velikáni duchem, je velkolepé a nese pečeť nesmrtelnosti — a co při tom hlavního — pečeť tak čisté slovanskosti, že působí na nás kouzlem neodolatelným.

Jaké to postavy čistě slovanské, ryzí, cudně oddané při vší hluboké vášnivosti jsou Taťana v Onéginu neb Marie v Bakčisarajském fontánu? Jaká to duševní vznešenost v Tamaře Lermontova?

Ba i ten Démon jeho není ani zlomyslný Mefisto germánský, ani hrdý Lucifer Byronův — jest nám bližší utrpením i cítěním.

Tak odešli oba v mladém věku; avšak pro to zůstali též věčně mladistvými heroi na nebi slovanské i všelidské poesie, nebo: „v tom rouchu tělesném, v jakém odchází člověk se světa, žije i po smrti v podsvětí a v paměti potomků.“ —

Pod Triglavem.

Cestopisná črta z Kraňska. Napsala **Anna Řeháková.**

Kraňsko jest země velkých přírodních krás, jichž dojem zvyšuje protiva, jaká se jeví ve tvářnosti severních a jižních krajův. Sever Kraňska, prostoupený Jižními Vápencovými Alpami, totiž skupinami Karavanek, Mangartu a Triglavu, chová nejvzácnější obrazy alpské přírody, překrásné hladiny jezerní, divoké říčky, vodopády, bizarní a velkolepé horské útvary, mezi nimiž se skrývají rozkošná, šťavnatá údolí. Avšak přijíždíme-li v rozsáhlou bařinatou rovinu lublaňskou, krajina pojednou se mění. Vysoké, nahé skály vápencové rozbíhají se v nízké, lesem porostlé brdy. Sáva, to milé dítě alpské, kteráž vesele naši dráhu provázela, opouští nás také a tajemná Ljublanica nás vítá.

Vstupujeme v zasmušilé území pustého Krasu. Hrušica, Pivka planina, lesnaté skupiny krasské, zdá se, chtějí vší mocí zachovati krajině tvář živoucí. Však marné jich úsilí. U Postojny mizí všechna zeleň; poslední vrcholek hrušeňský Nános nám tu smutně dává s bohem a my ocitujeme se v hrůzných dalekých rovinách, z nichž zeje smrt.

Půda samý kámen, vybělený a vyšlehaný vzteklou borou; jediné kvítí zde bodlák modrokvětý. Travka šedá, usoužená, jen tu a tam se ukáže; strom a keř jest vzácným hostem. Na všech stranách mrtvo, nevidíš ni človíčka, ni zvířete. Málokde jen bídné stavení, smutné pole. Příroda, zlá tu kouzelnice, začarovala v podzemí všechnu krásu.

A takž, pravda, doléhají na nás i v Krasu velkolepé přírodní dojmy; však musíme sestoupiti v nitro zemské, kde najdeme háje, lesy, jichž marně hledáme pod božím sluncem. Ale vzat jim svěží zelený šat a všechen život. Kmeny i haluze jejich obrovské rozlehlosti a síly trčí tu němě, nehybně, jsou studeným kamenem, krápníkem, jenž v smutnou náhradu skví se nejzářnější bělí, nejrůžovějším nádechem, nejjasnějším démantem. Zpěv ptactva, vání větru nahražuje jim jen šumné proudění tmavých podzemních říček.

Tak země kraňská podává nám úchvatný obraz života a smrti, jehož účinnost sesiluje příkrost protivy, s jakouž se k sobě chovají různí ti druzi. —

My vydáme se v jasný svět alpský, k perle kraňské, jezeru Bledskému. Stanice Radoljica při dráze Rudolfově v severním Kraňsku nebo-li Gorensku jest naše východiště.

Hodina cesty přivede nás k jezeru. Vrchol za vrcholem vystupuje v obzor náš, však jezero samo tají se nám a jsme přece již v samé vesničce Bledu. Jen s návrší dolů — pravili nám — a budete u cíle! Vskutku, v malé chvíli stojíme před obrazem přírodním nevýslovného kouzla; jsme v zátiší alpském, jakýchž lze nalézti jen po skrovnu.

Tichá hladina nejkrásnějšího modra, jež v zeleno přechází, jest vroubena břehy idyllickými. Malounké a hezounké vesničky, na severovýchodě Bled, na jihu Mlino, střídají se s elegantními hotely, nádhernými letohrady, krásnými ovocnými sady, parky, zahrádkami, lesíčky; a vše se tlačí k samému jezeru. Nejbližší ten břeh chrání celá pohoří, jednotlivé hory a hůrky, rozloženy co nejmalebněji kolem jezera. Na západě přese všechno horstvo pohlíží k jezeru majestátní Triglav a smělá skupina Mangartu; na severovýchodě ční mohutný Stol.

A hladina tohoto rozkošného jezera zůstává vždy klidnou a jasnou.

Na jednom z vrcholkův, jehož stěna 100 m. vysoká příkře spadá k jezeru, vypíná se starý hrad Bled. Za Jindřicha III. r. 1004 stal se majetkem biskupství brixenského. V století 16. Auerspergové jím vládli; však duchovní páni brixenští v brzku se opět domohli Bledu a podrželi zámek do nedávných dob. Od r. 1858 jest soukromým majetkem.

Pevný ten hrad v bojích tureckých, ve válkách selských i náboženských hrál velikou úlohu. Byl také rychlým prostředníkem válečných zpráv mezi Gorenskem a Notraňskem (střední Kraňsko). V labyrintu hor jest vrchol Bledský tak umístěn, že bylo s něho viděti ohně výstražné, zapálené v Lublani. I volal pak veškerou horní krajinu do zbraně, hlava jeho ohnivá hlásala v širou dál, že nepřítel mešká v zemi.

Lid gorenský pak dovedl se postaviti zhoubci každému. Bylo to Gorensko, kraj Radolja, jež r. 1515 způsobilo velkou selskou bouři, by právo (stará pravda) skutkem se stalo. Zde vznikl selský vindický

spolek ubohého potlačeného lidu kraňského, korutanského a štyrského, jehož členové (puntarje) dosud v paměti horalů žijí.

Gorensko nejdříve a nejvášnivěji ve století 16. k reformaci přilnulo a nejdéle protireformaci vzdorovalo. V krajině bledské hrad Katzenstein byl mezi nejposlednějšími statečnými hajiteli náboženství evangelického. Paní zámku, Juliana, přese všechny zákazy lublaňských duchovních pánův upravila při zámku kapli, v níž kazatelem byl Jiří Dalmatin, překladatel bible na jazyk slovinský. R. 1584 slovinská bible a zároveň prvá mluvnice slovinská od Adama Bohoriče tiskem vyšly a byly prvním slibným zábleskem národní slovesnosti.

Plným vítězstvím strany katolické uvedeno však opět němectví u bývalé slávě a moci v Kraňsko a jazyk slovinský obmezen jako dříve na obecný lid. Teprve počátkem nynějšího století začal se probouzet národ slovinský z tvrdého spánku; povstali mu první vzácní pěvci Vodnik a Prešérn, jazykozpytec Kopitar, — všichni tři rodáci gorenští.

Pohlížíme v zamyšlení do krajiny, v níž klid a blaho, zdá se, povždy byly a jsou domovem.

Však slyš! Jasným tím obrázkem nejšťastnější horské idylly zaznívá chvíli co chvíli elegický ton kostelního zvonku.

Ležíť jak děcko v kolébce v jezeře Bledském ostrůvek hezoučký, na němž stojí uprostřed bujné zeleně starý poutnický kostelík Panny Marie. Již za dob nejstarších stal se ostrůvek místem zasvěceným. V době pohanské slouženo tu bohyni Živě; křesťanství pak záhy postavilo na místě božiště pohanského obětnici svou.

Přicházejí zbožní poutníci z celého Kraňska, Štyrska, Korutanska ve slavných processích a vstupují s vroucí vírou v jednoduchý, přívětivý kostelík, nad jehož portálem čteme slova: „Češena Maria“ (Zdrávas Maria). Blagor človeku, ki čuje pri mojih vratih (Blaze člověku, který bdí u dveří mých). „Moja hiša je hiša molitve“ (Dům můj jest dům modlitby). Před hlavním oltářem visí z klenby chrámové provazy zvonku — prosebníka. Zbožná víra přislibuje každému, kdož na chvíli jest zvoníkem v prosté svatyni, uzdravení v nemoci a vyplnění jedné z jeho žádostí.

A za den nesčíslněkráte hlásá prosebný zvonku hlas, co tužeb se tu přednáší Bohu. Všichni, kdož v Bled zavítají, prostí i vznešení, chudí i bohatí, zbožní i světáčtí, zvoní na splnění svých proseb.

Kostelík má i svůj poklad, nyní uschovaný při bledském vesnickém kostele sv. Martina. Není nejbohatším, ale přece vzbudil chtivost úřadův za krátké francouzské vlády v Kraňsku na počátku našeho století. Však marné bylo úsilí Francouzův.

Bledští, vlastně bledské ženy, vedeny jakousi Voršilou Ferjanovou udatně se zbraní v ruce ubránily pokladu a páni francouzští byli rádi, že životem vyvázli. Hrdinský ten skutek dal podnět k četným povídkám, ano svého času i drama „Ženy Bledské“ těšilo se veliké oblibě na divadle lublaňském.

Za dnešního času rozšiřují slávu Bledu četní turisté, přilákaní přírodní krásou, a množství nemocných, kteří zde zdraví hledají a nalezají. Jezerní koupele jsou temperatury mírné, plny osvěžující síly a trvají od jara do podzimku následkem příznivých klimatických po-

měrů. Neníť zde žádných náhlých a častých změn povětrnosti; k tomu má okolí Bledu málo dešťů a téměř stálé bezvětří. Nervosita, rheumatism, chudokrevnost léčí se zde výborně.

V saisoně bývá Bled stále přeplněn. V předních, velice skvostných hôtelech, překrásně při samém jezeře ležících, jest velice draho. V hostincích skromnějších jsou arci ceny mírnější. Též byty soukromé v četných vilách i ve vesnických domcích jsou ceny obstojné.

Velice dobrý dojem činí, že každému všude cesta je volna. Nechť ubíráme se kolem jezera, kteréž celé můžeme obejíti rozkošnou procházkou v hodině, nechť jdeme v další vůkolí, všude všemi parky, zahradami ať soukromými ať hotelními, procházíme se bez překážky. Nikde nehlásá tabulka „Prepovědēna cesta“, že nejkrásnější začasté místečko, majetek boháčův, jest nám ubohým plebejcům nepřístupno.

Na všech pak stranách, kamkoliv jen vstoupíme, samé útulné hnízdečko, jež lidé a příroda vyzdobili s jemným vkusem. U nohou našich pohrávají si třpytné vlnky jezerní, nad hlavou vznáší se nám Triglav.

Však hrdý ten král jižních vápencových Alp nezjeví se každý den v plné své slávě a kráse. Chmúry a mraky často jej halí k nemalé mrzutosti turistův. Prvé, nač se takový přeletavec táže svého hôteliera, bývá, zda viděti je Triglav. Dostane-li zápornou odpověď, žene se rozmrzele dál; vždyť chudák není pánem své cesty, ale routa, kterouž si vytknul. „Jen dál, ať třeba ničeho řádně nepoznáme!“ je heslo velkého množství cestujících.

Nám ukázal se Triglav až ve čtvrtý den bledského pobytu, však s takovou určitostí svých smělých obrysův, s takovou jasností a zřetelností svých příkrých, divoce potrhaných strání, že rády jsme mu odpustily to dlouhé čekání.

Velikán ten zvedá hrdě do výše 2864 m. své trojhlavé témě, okrášlené skvoucí náčelenkou věčného sněhu. Vší ostatní ozdobou pohrdá. Jest samý nahý kámen, na němž ve vrcholku roste něco málo lišejníků a mechů, v nižších svazích objevuje se jen spoře alpská květena.

A přec, tak praví krásná slovinská báchorka o Zlatorogu, byly časy, kdy stěny triglavské halily se ve šťavnatou zeleň, zářivé kvítí, tmavý plášť lesův, kdy údolí horská, rozkládající se pod Triglavem a Predělem a ovlažovaná Sočí, podobala se ráji.

Bylať prý triglavská krajina říší rojenic, dobrých vil, tří sester, které sestupovaly se skalních hradův v dol, aby pomáhaly ubohým, chránily utiskované.

Pod záštitou rojenic žila na horách triglavských stáda sněhobílých kamzíků, jimž vůdcem byl Zlatorog, kamzík, nesoucí na hlavě zlaté rohy. Z horalův nikdo neopovážil se ublížiti báječným zvířatům; vždyť pravilo se, že pouhé přiblížení ku stádu přivodí nebezpečí.

Lehkonohá zvěř, prchajíc v nebetyčné výšiny, prý vrhá na člověka smrtonosné kameny a Zlatorog oslepuje zvědavce blesky, jež vysýlají kouzelné jeho rohy.

Však přece mamon lidský odvážil se na Zlatoroga. Lovec postřelil zvíře, by zmocnil se zlatých rohův, kteréž dovedou skryté poklady v hoře Bogatině objeviti. Z každé krůpěje krve raněného kam-

zíka, dopadnuvší na zem, okamžitě vyrostlo čarodějné kvítko, ohnivě červené, — to růže triglavské, jimiž uzdravil se ihned Zlatorog a prchal dál po srázných stěnách skalních. Za ním pádil lovec lakotný. Než pojednou odvážlivec, blesky rohův zlatých byv oslepen, sklesl do propasti, kdež bídně zahynul.

Rojenice opustily na to kraj a Zlatorog před svým odchodem do tajemných neznámých hlubin horských rozryl půdu úrodnou zlatými rohy a změnil tím celé žírné okolí ve skalnatou krasskou poušť.

Báj slibuje, že poklady hory Bogatinské jednou se objeví světu. Vyroste prý po staletích ve skalním moři triglavském jedle a ta dřevo dá na kolébku hochu, miláčku štěstěny, jemuž se dostane zlata pohádkového. —

Kdo sléžá Triglav, zápasí s velikým namaháním a mnohým nebezpečím. Ale přece nalezá se dosti odvážných turistův, jichž noha stane na nejvyšší, téměř svislé skalině triglavské. Skvělou odměnu skytá jim velkolepý výhled v země rakouských Alp, jimž největší je protivou Kras, až po Bosnu se jevící. Obraz ten doplňuje na jihu zářné zrcadlo Adrie, za nímž se otvírá opojeným zrakům italský ráj.

Východiště ku Triglavu jest v nejnovějším čase Bled; Bystřice jest triglavská stanice starších dob. Jen 8—10 hodin chůze a octneme se u ochranné chýže vystavěné alpským klubem; odtud dál vede krkolomná cesta v půl druhé hodině na vrchol.

Tajuplné území Triglavu roznítilo tré básníkův ku zpěvům.

Prešérn*), Baumbach**), Anastasius Grün oslavují luzný ten kraj.

Prešérn, největší básník slovinský, narozený r. 1800 z rolnických rodičův ve vesničce Vrbě nedaleko Bledu, prožil svá dětská a jinošská léta uprostřed nejvzácnějších obrazů kraňské alpské přírody, na půdě, k níž víží se nejvýznamnější momenty historie kraňské. Což divu, že naplnilo to drahé Gorensko srdce básníkovo láskou k rodné zemi, duši nadšením, vzletem, uměním!

Na březích bledských vzpomíná se Prešérna, však také německého básníka Anast. Grüna.

Přímo při jezeře na skalní desce hlásají dlouhé německé verše památku Grünovu (pseudonym kraň. hraběte Auersperga). Ku cti Prešérnově postaven, však nikoli přímo u jezera, než trochu opodál u prašné silnice pomník, jednoduchý kámen. Na něm skví se zlatým písmem jmeno Prešérnovo, rok narození a úmrtí. Prvé naznačeno pouze hvězdou, druhé křížkem.

Pravda, Prešérn nemá potřebí slov, která by dosvědčovala zde jeho slávu. Samo jméno mluví jasně. Však přece zdá se mi, že v Bledu, kde němčina lázeňských hostův dosti vyzývavě se ozývá, dobře by sloužela pomníku nejvzácnějšího pěvce slovinského živá slova a nikoliv němá deska. —

Z Bledu vydáme se ku pramenům Savice, mladičké Sávy, jichž vodou pokřtěn Črutomír, poslední pohanské kníže slovinské. Stalo se

*) Viz „Květy“ z r. 1882. Životopis Frant. Preširna od J. Penížka.
**) Baumbachova krásná alpská báchorka „Zlatorog“ vyšla u nás v Heydukově překladu.

tak v století osmém, kdy franské voje Karla Velkého až v pralesy zřídel sávských vnikly s vražednou zbraní v jedné, s pochodní křesťanství v ruce druhé. Prešérn v první své větší básni, v krásném epu „Krst pri Savici", opěvá boje pohanství s křesťanstvím a podává mistrná líčení alpské přírody.

Naše cesta jde Bochyňským údolím. Kráčíme celých pět hodin mohutnými pralesními hvozdy, střídavě po levém nebo pravém břehu Sávy, jejíž křišťalová voda místy září zelení mořskou. Velehorské skupiny Triglavské uzavírají pevnou baštou celé dlouhé údolí. Což tu vzácných pohledův v krajinu divoké horské scenerie!

Několik malých přívětivých vesniček: Bohinska Běla, Nomeny, Log, Lepence a Bitno, vyskytují se podél naší cesty; v houštinách lesních spatřujeme milíře, tu a tam nějakou pilu a salaš.

S lidmi jen málo se setkáváme. Zdraví nás dřevař, uhlíř, horal aneb vozka, vezoucí na dráhu ze železáren bystřických železné zboží, neb z dědin vůkolních dřevařské výrobky, aneb ze salaší výtečný bochyňský sýr, který však, sotva že se dostane do Lublaně, již si dává jméno „švýcarský".

Nechť dáme se do řeči s kýmkoliv z lidu nejprostšího, byť to sám žebrák byl, vždy k nám promlouvá dobrota, ba jemnost. Jest lid slovinský, zvláště pak na Gorensku, velice dobrý, poctivý a při tom bystrý.

Unaveny docházíme Bystřice, každá v ruce velikou kytici různých alpských květin. Flora, již v údolí dosti vzácná, stává se na horách vůkolních velice rozmanitou, bohatou a krásnou. Horalé, Bohinci, slézají vyšiny a přinášejí do Bledu celé koše protěže, alpských růží, hořce, alpských fialek, oměje a jiných alpských květin a travin v nejskvělejších exemplářích. Vždy ráno všechny hôtely bledské bývají oblehány dětmi a ženami, nabízejícími ku koupi za levný peníz krásné alpské kytice a lahodné jahody lesní, jichž saisona zde trvá pozdě do září. Prodej ten jest vydatným pramenem výdělku pro chudý horský lid.

Hned v žádné alpské stanici neviděla jsem takové množství alpského kvítí jako právě v Bledu, což nejlépe dosvědčuje bohatost květeny zdejší, ale zároveň prozrazuje, že jako vůbec v rakouských Alpách i zde nešetří se dosti květeny.

Při vchodu v Bystřici, starobylé sídlo kraňského průmyslu železářského, ležící při pravém břehu sávském, upoutá naši pozornost hora Črna prst, 1900 m. vysoká a proslulá svým salašnickým hospodářstvím, bohatou květenou a čarovnou vyhlídkou. Na západě v celé své mohutnosti jeví se skupina Triglavská.

Druhý den časně z rána putovaly jsme dále. Stopujíce stále tok Bochyňské Sávy, přišly jsme po hodině k jezeru Bochyňskému, v místo, kde mladičká Sáva čili Savica pod jménem Bochyňské Sávy z jezera vytéká, načež ubírá se údolím Bochyňským a spěchá ku Radoljci, kdež setkává se se svou sestrou Sávou Koreňskou. Spojivše se v jeden tok, spěchají pak pod rodinným jménem Sávy dále do Kraňska.

Nad výtokem Savice, přes nějž vede pevný most, stojí při východním břehu jezerním, v plné samotě horské starý kostelík sv. Jana s prostičkým hřbitovem rybářským.

Jezero Bochyňské tvoří pravou protivu jezera Bledského. Jest zasmušilý samotář. Ani paprsky sluneční nedovedou rozjasniti jeho širou mračnou hladinu. Již obživly třpytem jejich kolkolem hory i bory; všechny skvějí se nejživější a nejrůznější zelení, halíce se chvílemi v jemné závoje modravých stínů. I Triglav velebný s celou svou družinou vlídně se dívá, když rozmarné výsluní dolétá jeho ledového diadému, bělostného ledovce, zdobíc jej zářnými démanty. Ale jezero stále jest pohrouženo v těžké hloubavé myšlénky, kteréž často zrcadlo vodní rozčeřují až na vlny mořské.

Sedáme v loďku. Dvě švárné veslařky, Anka a Jerica, bystré dcerky nejlepšího bochyňského lodníka a rybáře „Martinů" rychle s námi veslují klidnou hladinou. Na půl cestě spatřujeme na jižním lesnatém břehu kostelíček sv. Ducha, jemuž ochrancem je obrovský sv. Kristof, vymalovaný na vnější zdi chrámové.

Plnou hodinu trvala rozkošná plavba, provázená zpěvem Slovinek. Mladičké a hezoučké ty dívčiny zpívaly nám písně národní, z nichž vyznívala jemná zádumčivost, jen výminečně radost, ale velice mírná radost.

Slovinci jako všichni Slované milují zpěv a hudbu. Poklad národních jejich písní jest veliký, ač mnohou ztrátu utrpěl fanatismem náboženským. Duchovenstvo kraňské v mnohých krajinách brojilo a brojí proti světské písni a lid stává se pak uzavřeným, umlká a zapomíná tu slov, tam melodie.

Jen s těží zazpívá Slovinec cestujícímu, ano i v hovor nesnadno se dává, nedůvěřuje všemu cizímu. Činily jsme zajisté dobrý dojem na Anku a Jericu, že nám tak volně zpívaly.

Přistaly jsme ku hořejšímu jezernímu břehu, na němž rozkládají se chaty rybářské, na mnoze opuštěné.

Jerica co průvodčí kamzičím krokem kráčí před námi kamenitou cestou. Jdeme po levém břehu Savice. V brzku přestává rovina a my stoupáme krásným vysokým bukovým lesem. Malá paseka zve nás k odpočinku. Usedáme v pravo pod skálu, na jejíž stěně, vysoké ke 2000 m. a příkře spadající v těsné údolí, ukazuje nám Jerica pěšinu, nejkratší to cestu pro smělé turisty a lovce k divotvorným, však dosud málo známým a navštěvovaným „sedmi jezerům", nalezajícím se ve skupině Triglavské ve výši od 1300 m. do 2000 m.

Ubíráme se výše a výše. Přejdeme Savicu a slezáme poslední skalnatou vyšinu. Teprvé, kdy dostoupily jsme skaliny, otvírá se nám pohled na prameny Sávy mladičké. Malá kotlina, uzavřená vysokými, holými, úplně svislými stěnami, jest kolébkou divokému zdroji.

Silný proud mocně vyráží z pustých skal a řítí se bouřně velkolepým vodopádem do hloubky 60 m. Dopadaje půdy, kdež nakupeno množství balvanů, mechem porostlých, tříští se v tisíceré pršky a prodlabávaje se vzdorně skalní těsninou drtí vše, strom i kámen, v cestu se stavící. Tu Savice jedno sněžné zpěnění, jedno hromové burácení.

V těch dvou hodinách, než k jezeru Bochyňskému jsme se vrátily, strhl se notný vichr. Vyjely jsme přec, nechtíce klusati zlou kamenitou silnicí podél břehu. Ve čtvrt hodině byla vichřice tak veliká, že naše lehká lodice povážlivě se houpala. Situace nebyla právě příjemnou. My uprostřed jezera širokého bezmála 1000 m., dlouhého k 5000 m. a hlu-

bokého 50 m., kolem dokola pak: ani živé duše. Byly jsme upřímně rády, když dostaly jsme se šťastně na pevnou zemi.

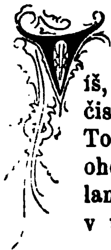
K večeru ujížděly jsme z Bystřice zpět ku Bledu.

Nerady loučily jsme se s místem tím. Den ku dni jsme přidávaly. Přimlouvalo se za další pobyt nejen rozkošné nejbližší okolí, ale i vděčné další partie jako: vodopády Radovna a Peričnik, údolí Kermy a Vraty, krápníková jeskyně Babízobu, stoupání na Stol, Kočnu, Rebšicu, Lipancu, Zelenicu a Škrbinu a jiné vycházky.

Bled sám i všichni jeho horští strážcové vystrojili se v den našeho odchodu báječně. Přes den a noc, kdy v údolí pršelo jen se lilo, zahalily se hory hluboko ku svému úpatí v bělostný šat. Celá širá krajina, v níž Triglav co nejjasněji se skvěl, byla zasněžena — v srpnu. Skvostné modro nebes a teplý třpyt sluneční doplňovaly ten podivný, ale velice pěkný obraz zimy snoubící se s létem.

Epistola.

(M. K.)

Víš, co hoří v srdci tvém
čistým svatým paprskem?
To jest hvězda Danteova ráje,
oheň dávné Vestálky,
lampa Hery, do dálky
v temno vln jež miláčkovi plaje.

Nepotlačuj její svit!
Ona činí ňader skryt
svatyní a sanctissimem duše.
Bouře rmut a sykot vln,
davu smích, jímž vzduch je pln,
kolem ní tak lehce projdou, hluše

Jestli jinde nebesům
rouhá se a kácí v rum
svoje svaté otrok jeden podlý,
ty jen zrak svůj obracej
k výši, srdcem za ním spěj,
a v svatyni lásky své se modli!

Mnohá, dítě, zavřena
schránka žití, bezjmenná,
mnoho srdce oželeti musí,
a když jiný lampu tvou
sdrtí rukou surovou,
sesbírej a znovu scel ty kusy.

Štěstí víra dostačí!
Neštěstí se obláčí
vždy jen v skepsi, zoufalost a nudu.
Mučednici Bůh chce mít —
ty nech jiné domů jít,
ale rci: „Já, Pane, ráda budu!“

V srdci lidí kolotá
žalm celého života
a se slokou písně k světlu hlásí.
Jest to píseň varhan těch,
které slyšíš ve chrámech,
píseň muky, vzkříšení a spásy.

Miluj! Žij! Ať Venuše
tobě zírá do duše
aneb svatá panna Rosalie,
každá z růží ňader svých
do tvých vlasů bohatých
věnec záře, poesie vije.

Neptej se, co zítra jest.
Kvítek, maje časně kvést,
také neptá se, zda, Bože, zhynu?
Vždyť pro slze věrných svých
a pro vroucí víru jich
Sodomě Bůh odpustit chtěl vinu!

Osud tvůj má rub i líc.
Z jednoho ti zírá vstříc
ladný obraz, sloka jarní básně.
Pěj tu píseň, vem ten háv,
a jím slze drahých hlav
setři, chudým zlaté rozdej třásně!

Aug. Eug. Mužík.

Z cesty po Čuchonsku.

Napsal Josef Kořenský.

Když kněžna Evropa podělovala své dítky rozmanitými dary, španělským krajům dostalo se révy ohnivé, země Francouzů přijala víno šampaňské, Italie podělena byla vonnými květy oranžů, Řecko vavřínem slávy, Německo révou rýnskou, svatá Rus poklady obilnými, Anglie perlami, Dánsko bukovinami, Švédsko železem, a každé dospívající robě přálo si míti dárků nejlepších a nejmilejších.

Jen jedno z dítek vzdáleno bylo ostatních, nemajíc přání žádného. Tu knížecí máť laskavě otázala se opuštěné dcery: Což ničeho nežádáš pro sebe darem ve své skromnosti a pokoře?

Vznešená kněžko, odvětila sličná panna vzdáleného severu, po čem duše moje práhla nejvíce, bylo jiným přede mnou již dáno a údělem jest sester blaženého jihu. O kéž slunce jeho ozářilo by také líce moje ve dlouhé severní noci!

Žel, žes pozdě přišla s přáním svým! Paprsků teplého slunce již nemůže ti býti popřáno, jich třeba jest ohnivé révě, vavřínům a myrtě, zlatým oranžům a hájům piniovým. Leč osvítím tě září po dlouhou roční dobu a dám tobě jasný den bez noci. V tisícerých jezerech, jimž rovno nebude ve světě, odlesk vzdáleného slunce bude se obrážeti zjevem čarovným a vody třpytiti se budou křišťály a diamanty, jichž uštědřím ti v hojnosti, neboť jsi nejmladší zapomenutá má dceř a chlouba. Sídliti budeš při mořských březích a vlny mořské ochrání tebe před zhoubou polární moci. Přijmiž vděčně tento dar a zpomínej ráda matky své!

Slibuji, v odpověď dala severní panna, a strážkyní budu mezi věčným ledem a sněhem... Tím posledním a nejdéle zapomenutým dítkem Evropy jest země slavné čudské epopeje, Finsko neboli Čuchonsko.

Jest nejposlednější, protože nejpozději mezi zeměmi evropskými vyšla z hlubin mořských, shlížejíc se teprve od nemnoha tisíciletí ve tváři sluneční. Vzešla z lůna moře s licí prostoduchou, kterou obrací se za svou roditelkou a dárkyní pozemského žití. Rozvlněné moře Východní odchovalo Finsko k nynějšímu dorostu, vody jeho jsou kolébkou, v níž pučely zárodky čuchonské vlasti, vlny jeho po dnes pějí rozmarnému děcku svému odvěkou ukolébavku a jako hračky přinášejí mu nové a nové břehy, výspy a ostrůvky, odívající se brzy zeleným hávem.

I vyrostla Čuchonců vlasť v půvabný zjev, a o ruku její ucházelo se panstvo statečné i mocné, Dánsko, Švédsko, Němci a Rusové. Toužili po vnadách jejích, ne tak po upřímném srdci a lásce její.

Však nebylo jim snadno získati si květu tak spanilého. Jeť Finsko spjato zkázonosnými bradly, rozsetým úskalím a mělčinami a chráněno jako vonná růže trním. Bylo nejdéle v zapomenutí, protože nejpozději povzneslo se ze stínu sosen a smrčin, uprostřed nichž prožilo dětství svého vzdělávání, svíráno jsouc porobou a cizáctvím jako jindy naše vlast, ku kteréž vlastenci čuchonští obracejí zraky své jako na spolutrpitelku, vidouce nás v boji za spravedlnost, právo a jazyk mateřský.

Těšil jsem se poznati rodné kraje čuchonského národa, jehož životu ode dávna bylo ukládáno, a jenž z útisků a utrpení vychází jako vítěz, jda za heslem „yksi kieli, yksi mieli —“ jeden jazyk, jeden duch.

Nebylo mi do žertu, když koráb „Luleaa“ (vyslov Luleo) odvážel mi druha milého ke drahé domovině. Po několik neděl ubírali jsme se jednou myslí ke společnému cíli v odlehlém severu evropském, rozdělujíce mezi sebe radosti a trampoty rovným dílem. Na moři i na suchu ve truchlivých krajích při polárním kruhu lnuli jsme k sobě nerozdílně a vesele probouzeli se k radostem nového dne. Blažené jsou vzpomínky na upřímné srdce dobrého přítele, jich rádi dochováváme v paměti i pro pozdní věk.

V přístavním městečku Luleas (při 66 stupni sev. šíř.) jsem osiřel. Soudruh můj ubíral se korábem téhož jmena na jih bothnickým zálivem, já pak přenášel jsem svůj raneček na loď „Vasa“. Ranní zorou odpluji ze severního Švédska „Vasou“ ku protějším břehům čuchonským.

Veselo bylo na „Luleu“, však smutno bylo na „Vase“, teskno jako tesklivy jsou břehy čuchonské vlasti.

Přemalý hlouček cestujících opouštěl švédské pobřeží, a příštím rokem „Vasa“ sotva bude se již bráti touto cestou pro malé účastenství.

„Letos poplujeme ještě jednou a naposled z Lulea do Uleaaborgu a podél břehů čuchonských až do Petrohradu,“ pravil švarný kapitán. „Švédsko posýlá protějšímu sousedu svému příliš málo zboží, tak že nynější plavba se nevyplácí. Za to kupci němečtí, zvláště z Lubeka (Bukovce) a Hamburka zaplavují čuchonské kraje výrobky všeho druhu, sice lacinějšími, ale také špatnými.“

Přesvědčil jsem se později o tom sám, vida mnoho kupeckých agentů z Německa, kteří za zimy i za leta navštěvují Čuchonsko. Rodák rodáka v patách následuje a zbožím předstihuje. Agenti angličtí, kterých v Čuchonsku na malé, nemohou zápoliti s německými, nechtějíce bráti škody na zboží, jež lepší jest výrobků německých, ovšem pak také dražší.

Citelně zmítal sebou koráb, když z rána nízké břehy čuchonské počaly se ukazovati na obzoru. Přes palubu vítr skučel, a ubohá čečetka, drobné ptáče zahnané k nám větrem, hledala na lodi útočiště. Cvrliká na palubě, jako na plujícím ostrově a sbírá drobty, které jí házíme. Nově vznáší se do šumného ovzduší, ale opětně se vrací v bezpečný úkryt na stožáru mezi lanovím.

Plna zkázy jsou místa, kudy „Vasa“ se ubírá. Loď plachetní zřídka kdy tam vyvázne z neštěstí za mořské bouře, tonouc na výspách nebo rozbíjejíc se o úskalí. Tu onde kostra utopeného velikána trčí ještě z rozpěněných vln, vydaného na pospas divokému vlnobití. Parní loď snáze proplétá se v nebezpečných těch písčinách a bradlech, ze kterých vyvádí ji zkušený lodivoda.

Krutá je služba lodivodova. Za největšího třeskotu mořského přichází lodivoda vstříc korábu, jako racek krouží kolem něho za hukotu vichru a vystupuje ze člunu pomocí svých průvodních veslařů, ujímaje se velení na lodním můstku. Kapitán skládá tu hodnost velitelskou a svěřuje osud své lodi rukám lodivodovým. Zrak lodivodův vycvičen jest v těžkém tom umění. Znáť on každé osudné místo, skrývající se v potměšilém moři, řídí uzdu námořského kolosu s klidnou rozvahou, a mírným slovem vede jej cestou nejbezpečnější. Kormidelníci hlasitě opakují rozkazy jeho na důkaz, že dobře rozuměli. Nepatrné vybočení z vytknuté cesty mohlo by býti záhubou okamžitou.

Na bradlech, vynořujících se z hladiny mořské jenom nepatrně, postavují se výstražná znamení z kamene a roubení barevně natřeného, nebo tyčkami a plovadly směr cesty se označuje.

Velikými oklikami a otáčkami dospěl koráb náš po dvanáctihodinové plavbě mělkého přístavu uleaaborgského (*aa* = å, čte se jako *o*), založeného při vtoku Uleelfu švédské e l f, norské e l v znamená řeku, totéž co naše L a b e, něm. E l b e). Čuchonci nazývají Uleelf Oulujoki (j o k i = řeka).

Přívětiví celníci brzy propustili nás z lodi na břeh, ponechavše si v zástavě průvodní listy naše.

Nákladní koráby kotví v samém moři. Pro mělčiny nemohou zakotvovati v přístavě.

Město Uleaaborg, čuchonsky Oulu, vzdáleno jest od přístavu asi půl hodiny cesty a spojeno jest dlouhým mólem, zbudovaným z pilot a založeným po obou stranách sypkého břehu. Jím probíhají se parníčky, sprostředkujíce přívoz mezi městem a přístavem.

Nastupuji raději cestu pěšky borovým lesíkem. V lesíku roztroušeny jsou chaloupky. Mají střechy červeně natřené. Stěny jejich podobají se stavbě cihlové, ale jsou dřevěné, vystavené z fošnových špalíků. Také špalíky natírají se obyčejně rudou barvou, upomínajíce pravidelnými spárami spíše na cihly nežli na špalíky.

Veliké jest bohatství lesní v Čuchonsku, že tam posud plýtvati mohou dřívím jako před lety. Úřadní zprávy až trpce dotýkají se toho nehospodářství, pravíce, že Čuchonci jest takřka vrozeno býti škůdcem lesa. —

S borem střídá se brambořiště, uprostřed háje zelenají se palouky, kolem vill blízkých měšťanů kvetou v sadech růže, žloutnou se květy čilimníků, fazole oplétají se kolem tyčí, nad nimi šumí koruny běličkých bříz, a jeřáby vyzdobují se zardělým ovocem.

Tak vypadají sady a zahrady v severním tom kraji. Místo štěpů ovocných šelestí v nich osyky a haluze březové. Severní chlady nedaly by uzráti sladkému ovoci zahradnímu. Proto staré čudské epos „Kalevala“ opěvuje jenom smrčí, jedliny, jalovec, břízu, osyku:

Terve vuoret, terve vaarat,
terve kuusikot kumeat,
terve haavikot haleat!

(Pozdrav vrchům, pozdrav výším, zdrávo budiž krásné smrčí, zdrávy buďtež osykové háje!)

Sličná panna Aino v Kalevale, trápí se hořem nad svým osudem

na osyku košilenku,
na vrbu si roucho dala.

Křoví jalovcové při cestách všudy vyrůstá a k samému městu mě provází.

Nápisy na rozcestí „Oulun kaupunkiin“ a „Tornion kaupunkiin“, ukazujíce cestu do města Oulu a Tornea, zřejmě mluví, že jsme mezi kovanými Čuchonci.

Název pro m ě s t o, čuch. k a u p u n k i, též k a u p u n t i, přijato bylo do jazyka čuchonského ze staršvédského k a u p u n g r, K ö p u n g e r, K ö p i n g e r, z moderního K ö p i n g (čti čöpiň), znamenajíc totéž co gothské k a u p o n, německé k a u f e n, slov. k o u p i t i a vyskytujíc se v laponštině jakožto g a v p u k, k a u p o k, votjacky k a u p p a, estonsky a vepsky k a u p, livsky k ö p, k a u p.

Pouze na pobřeží mezi 62° a 64° sev. šířky, potom na jižních březích čuchonských a na ostrovích aalandských žijí Švédové, kterých

jest asi $^1/_6$ ze všeho obyvatelstva velkoknížectví Čuchonského. Žijeť v Čuchonsku celkem přes 2 milliony lidí (dle sčítání z roku 1883: 2,142.093),*) z těch pak jest (dle sčítání z roku 1880):

Čuchonců	1,756.381
Švédů	294.876
Rusů	4.195
Němců	1.720
Lopařů	961.

Vypadá tudíž na 1 km² asi 6 lidí, tedy desetkráte méně nežli v Rakousku, ač jest toto skoro dvakráte tak veliké jako Čuchonsko, mající 346.268 km².

Čím dále od břehů do vnitř čuchonské země, tím více ubývá obyvatelstva švédského, jež co nevidět bude přinuceno ustoupiti straně vlastenců čuchonských, kteří nepřestanou dožadovati se vlády ve své vlasti, Švédům pak, kteří opanovali všecky úřady a vyšší místa hodnostářská, nezbude, než podrobiti se nadvládě čuchonské jakožto vládě přirozené a spravedlivé.

Sice brání se „Svekomané“ proti snahám a cílům strany „fenomanské“ (čuchonské) zuby nehty, ale zajisté podlehnou zaslouženě v jazykovém zápasu, a Čuchonci za nedlouho domohou se vědomým a jednotným úsilím spravedlivého zastoupení a postavení ve školách, úřadech, životě. —

Po několik století (od roku 1157) vládli Švédové čuchonskému národu, nakládajíce s ním nespravedlivě a vnucujíce mu jazyk cizinský za mateřský. Teprve počátkem století našeho (1809) připadlo Čuchonsko úplně říši ruské, jsouc jakožto velkoknížectví ve své správě neodvislým od vlády ruské. Pouze občané velkoknížectví čuchonského mohou se státi úředníky státními.

Mezi cizince náležejí i sami Rusové. Cizinci povolávají se k úřadům jenom tehdy, když jich jest nezbytně třeba. Židé nemohou tu nabýti práva občanského a jsou ve Finsku pouze trpěni.

Švédové čuchonští, ač ve valné menšině, přece snaží se zachovati panství nad domácím národem jazyka čuchonského, a pamatujíce na sebe školami nižšími i vyššími, snadno mohli tlumiti kulturu národa čuchonského, jenž v podruží byl u panujících Švédů.

Švédové ovšem přinesli vzdělanosť čuchonskému lidu, z krajů protějších sousedů švédských přišlo křesťanství do Čuchonska, přišly svobodné instituce, jimiž také čuchonský sedlák stal se volným na své půdě, švédská řeč byla řečí vzdělanců.

Čuchonci mnohým vděkem zavázáni jsou švédským spolubydlitelům, leč nebudou přece sloužiti dobrodinci svému ve stálém otroctví, vyšinuvše se ke kulturnímu stupni rovnosti. Čuchonci, procitnuvše k vědomí vlasteneckému, zakládali časopisy tištěné jazykem čuchonským, a budili tak lásku k mateřské mluvě. Z těchto probuzenců stali se mnozí pravými velikány ve vědě a světové vzdělanosti, jazyk svůj zvelebili, zušlechtili, učinivše jej jazykem kulturním.

(Pokračování.)

*) Statistisk Aarsbok för Finland. Helsingfors 1885.

Anna.

Studie všednosti. Od **Sofie Podlipské.**

(Pokračování.)

esní Rojek pronesl na to první přípitek novomanželům. Oba děkovali a novomanžel políbil svou ženušku na vlasy. Toto políbení bylo společností přijato s jásotem. Přípitek stíhal přípitek. Sklenice prázdnily se, že Nany nestačila nalévati.

Lesní objal slavnostně svou ženu, Horáková spěchala v náručí svého vznešeného chotě diurnisty, ba i Řepka chopil za ruku tetu Peroutkovou, svoji sousedku, a nedbaje toho, že zvolala se smíchem: „Starý blázne, dáte-li pokoj!“ dovolil si vtisknouti svá ošklivá ústa na její svadlou tvář. Teta Peroutková se příliš nebránila. Zdálo se, že si libuje ve společnosti Řepkově, vedle něhož sama místo u stolu si vyhledala.

Rynek chtěl také obejmouti svou ženušku, ale ona mu uprchla a on ji nemohl více najíti v davu hostí, kteří všichni povstavše v klubka se sbíhali.

Leitner zajásal: „Ah, staří dávají nám dobrý příklad!“ Zlíbal nejprve Mínu, pak uchopil se Karly a dal jí několik hubiček pod záminkou, že je to obyčejem při svatbách. Karla nenamítala pranic, ani proti tomu, když Vilém poručíkova příkladu následoval.

Leopold spěchal k Anně, ale ta utekla mu do kuchyně. Vrátil se k hostům, vzal plnou sklenici a připíjel Filomeně a Matildě, pak Míně. „Pan poručík líbal mou sestru,“ pravil k této, „tu bylo by záhodno, abyste vy oblažila políbením bratra.“

„Dejte pozor,“ šeptala Mína bázlivě, „aby nás neslyšel. Je to žárlivec.“

„A ty se ho bojíš?“ smála se paní Rynková, jež přistoupila. „To nejsem tak bázlivá.“ Připila Leopoldovi a v témže okamžiku cítil sladké rtíky její na svých odvážných ústech.

Když pozdvihl opojenou hlavu, viděl státi vedle sebe mladou Horákovou, Anninu macechu.

Usmívala se na něho a ten úsměv a pohled její vehnal mu krev do hlavy. Divná závrať jej chytila. Zarděl se a hned zbledl. Jeho rty žíznily po její ústech, oči obracely se mu v sloup, ruce natahovaly se k ní. Krom toho byl bez vlády nad sebou. Ale ona zas odešla a Rynková šla za ní se zvučným smíchem.

Zábava byla pořád hlučnější. Leitner byl rozpustilý a Vilém vesel. Konečně podařilo se tomuto pohovořiti s mladou paní a uvésti se jí na pamět.

Horák pozoroval, jak jeho mladá žena byla roztomilá i k jiným tak, jak druhdy k němu se jevila, čím jej okouzlila, aniž ve své prosto-

srdečnosti si pomyslil, že by takto mohla bývati též k jiným. Ji přešla veškerá trudná nálada a byla teď veselá a švitorná, mladistvá až dětinská. Účastnila se házení bonbonů s pravou náruživostí.

Ruchu a hluku přibývalo a bylo ho již příliš.

Nany chodila okolo s obličejem kantora, jemuž není možno udržeti žáky na uzdě.

Anna byla zarmoucena Leopoldovým chováním. Vrátivši se do pokoje viděla, jak si počínal zcela po příkladu Leitnerově a rozpustile bavil se s děvčaty.

Mrzel ji také děsný nelad v pokoji. Ubrusy a ubrousky, šaty a podlaha byly vínem potřísněny. Živlem její mysli byl pořádek a úprava. Špína, skvrny, rozházené věci, pohozené zbytky jídel působily na ni tak, že se jí srdce obracelo. Nemohlať v tom žíti, bylo jí, jakoby se měla zadusiti.

„Kéž by už šli," šeptala své věrné Nany do ucha.

Veselost stupňovala se. Paní Peroutková jen hořela připíjením s Řepkou. A co si Řepka dovoloval, vehnalo Anně ruměnec studu a nechuti do tváří.

Paní Vašatová a Rojková povídaly si spolu a smály se všemu, co viděly.

Veselost vzrůstala tak, že Anna řekla: „Věř mi, Nany, oni jsou opilí."

Tu sebrala kantorova dcera svou celou energii a přistoupivši k paní Vašatové řekla: „Milostpaní, nezdá se vám, že to začíná býti moc veselé?"

Vašatová usmála se: „Inu, prosím tě, o svatbě."

Ale Matilda, jež k smrti se nudila, přišla Nany na pomoc a prosila matku, aby již šla.

Tak odhodlala se tedy paní Vašatová udělati začátek a chystala se k odchodu.

Jakkoli mladá paní hosti zdržovala jak jen mohla, začali se přece loučiti. Vytráceli se do posledního. Rodina Rojkova zaujala zas Anniu pokoj a Anna šla spat k Nany.

Novomanželé zůstali sami.

14. Tajuplná návštěva.

Jakkoli Roza o svatební hostině vše činila, aby se Ruprechtov zalíbila, jakkoli on sám musil uznati, že to byla roztomilá ženská, da si přece po celé půldne a večer tento dobrý pozor, aby si v ničem nezadal a nejmenším slůvkem aby jí nedal právo na něho si mysliti.

„Inu, toť je jisté," pravil k sobě doma, „že ona je celá jiná než její sestry a kdybych se odhodlal, anebo zbláznil, či jak to mám říci v případě, že bych se o ni ucházel, dejme tomu tedy, že bych to učinil: přece by to nebyl ještě tak oslovský kousek, jaký vyvedli Horák a Rynek. Neb Roza je děvče usedlé, způsobné a dostane prý výbavu od své hraběnky, kdyby se provdala.

Přes to všecko byla by ta její hladká tvář a ohnivé oko příliš draze zaplacena spojením doživotním. K čemu bych si to uvalil na

krk? K čemu? Vždyť se mi tak tuze nestýská? A kdyby, ohlédnu se a vidím nesnáze ženatých lidí. Pak upokojím se hned a chválím si svůj klid. Ovšem, kdybych byl mohl Annu dostati. To bylo by bývalo něco jiného. U šlaka, to je hospodyně. Ta se dnes osvědčila! V té nebyl bych se zmýlil. Ale když nechce, nechce. Co dělat? Nemělo to být."

Nadarmo přicházela tedy skoro ob den do jeho krámu slečna Roza Řepková buď s paní Rynkovou neb také sama. Nadarmo jej bavila rozmanitými historkami z kruhů šlechty, nadarmo skoupila od něho různé bavlny, že jí pak měla dosti na dlouhá léta. On nezměnil se ani za vlásek. Byl jako z kamene.

Jednoho dne přišla Roza ve tklivé náladě do krámu Ruprechtova. Její panstvo chystalo se na cestu do Nizzy a ona měla je sledovati na celou zimu. Přicházela loučit se.

Bývala-li kdy rozmilá, moudrá a rozšafná, jevila se dnes jako v záři svých dobrých vlastností. Pobyla si hodinu v krámě tom. Přečkala několik kupců.

Ale i tentokráte odešla s nepořízenou. Nestalo se totiž, co očekávala, že její odjezd Ruprechtem pohne a že jí řekne o ruku.

Ruprecht zabýval se od svatby Horákovy hlavně fysiognomickým pozorováním. Kdežto jindy nic jej nebylo zajímalo leda povětrnost, nyní stával na číhané na práhu svého krámku, nejen aby pozoroval oblohu, nýbrž i obličeje několika lidí, kteří se zapletali v sítě osudu jakousi neodolatelnou mocí.

On, který až posud šel světem jako náměsíčník, nepozoruje ničeho kolem sebe, zkoušel nyní zkoumati v tazích a výrazu obličeje nejtajnější záhyby v srdci svých bližních.

Pozoroval takto den co den rodinu Horákovu. Viděl svého souseda nějak rychle stárnouti. V tom nebylo omylu. Ani jednou nebyl s to přivésti jej k tomu, aby si své štěstí chválil, aby mu aspoň znáti bylo v lesku oka, v úsměvu, v klidném a spokojeném vzezření. Vídal mladou paní nápadně vystrojenu, jak si pro mužíčka přicházela, aby s ní šel na procházku. Ona bývala nyní samý smích a hovor. Zastavovala se u Ruprechta ráda a zvala jej k nim, čehož však nepřijal. Byl u Horáků jen jednou, za týden po svatbě a to pouze na několik minut.

Ruprecht pozoroval také Annu. Ta byla teď mnohem vážnější a skoro smutná. Ruprechtovi neušlo nic z toho všeho. Měl oči jako sokol.

K Leopoldovi cítil pravou nenávist. Byl by jej nejraději políčkoval na potkání. Leopold žil nyní ode dne ke dni v blaženosti téměř nezkalené, totiž ve vědomí, že jedna dobrá duše jej k smrti miluje, že jest hotova obětovati třeba vlastní štěstí za blaho jeho; dále pak měl vědomí, že jiné ženě nekonečně se líbí, ta že jest na něj žárliva jako démon. Co chtěl více pro tu chvíli? Jeho život tím byl vyplněn, jeho ješitnost bujela, počet jeho bot vzrůstal a jeho vlasy leskly se jako zrcadlo.

Ale Ruprecht prohledl ho jen z části a co jej vlastně nejvíce mrzelo v drzém vzezření Leopoldově, pro to hledal ještě vysvětlení.

Tak zabýval se tedy Ruprecht meteorologií lidské mysli, zatím co šedé mlhy položily se na naše kraje, co listopadové větry zuřily a po jich utišení bílý mráz jako hřbitovní smíření postříbřil stuhlou zem a bezlisté stromy. Ruprechtovi bývalo nyní už zima na prahu jeho krámu a stával tam toliko stráží, věděl-li, že někoho od Horáků uvidí.

Jednou za pochmurného odpoledne, kdy zima lezla do těla, vstoupil do krámu dobře vytopeného a zavřel dvéře za sebou.

Viděl před tím Annu odcházeti z krámu a bezděčně díval se za ní dlouho. Nyní hřál si skřehlé ruce a červený nos a pravil k sobě o Anně: „Ubohá! Ty máš teď asi ustláno na růžích."

Stmívalo se, ale on nerozžal, až by vstoupil nějaký kupec do krámu. Tak šetřil.

Dvéře otevřely se pak a jakýsi člověk vešel, načež Ruprecht lampu rozžal.

Zašed za pult čekal, čeho příchozí bude žádati.

Ten mlčel. Stál u dveří. Když se ho Ruprecht příkře tázal, čeho si přeje, přistoupil blíže. Světlo lampy padlo na něho.

Byl oděn špatným, pro toto počasí příliš lehkým kabátem. Kolem omrzlých rukou neměl manšet a roztrhaný vlněný šál na krku zdál se k tomu určen, aby nahražoval límec u košile. Držel v ruce rozlámaný klobouk.

„Co chcete?" obořil se naň Ruprecht znova, sahaje do kapsy a chtěje odbýti nějakými drobnými žebráka, jakým navštěvovatel se mu jevil.

Tento viděl jeho hnutí a myslil si trpce: „Má pravdu. Vždyť jsem žebrák."

Avšak trhl sebou a řekl: „Nechci nic. Přináším vám list."

„Od koho?" tázal se Ruprecht drsně.

Doručitel na to nedal odpovědi. Ustoupil nazad, zadíval se na Ruprechta a váhal, má-li mu ten list dáti.

Ruprechta pojala jakási hrůza. Dílem bál se nějakého zločinu, ale mnohem více zdálo se mu, jakoby měl ten člověk cosi strašidelného do sebe.

Též on podíval se ostře na něho. Ten člověk byl mlád. Měl plnovous barvy kaštanové. Vypadal špatně, byl kost a kůže. Proto vystupovaly jeho jemné rysy ostře. Měl oči nesmírně velké, čelo vysoké a bledé. Výraz v jeho očích měl cosi vyčítavého, jak mívají prý duchové zemřelých, zjevují-li se těm, kteří se na nich nějak provinili. Ruprechtovi aspoň projelo cosi podobného myslí, ač se nikdy nestarával o strašidelné historky a také sám na nic podobného nemyslíval.

Mladý muž, zdálo se, že pozoroval při něm to leknutí a strach.

Usmál se trpce a pomyslil si nyní zas: „Věřím rád, že vypadám, až ze mne jde hrůza."

„Chcete mi tedy dát ten dopis anebo ne?" blábolil Ruprecht a hleděl dostati se ke dveřím.

Ten děsný člověk nezastupoval mu cestu. Sáhl do kapsy a sehnul hlavu řka při sobě: „Mám, nemám, mám?" . . .

Ruprecht myslil nic jinak, nežli že sahá pro bambitku a byl skokem u samých dveří, bera kliku do ruky.

Mladý muž myslil si: „Teď mne chce dokonce vyhodit. Půjdu raději sám a dopis doma spálím.“ Ale v tom slyšel v duchu jasný a milý hlas řkoucí: „Dej mu ten list. Učiň mi to k vůli“ ...

Vytáhl a dal mu ho.

Ruprecht vzal jej. Četl nápis. Neznal tu ruku.

„Budete čekati na odpověď?“ tázal se.

Ale mladý muž byl už mezi dveřmi a zavrtěl hlavou tak hrdým posuňkem, že Ruprecht k sobě pravil: „Jak mohl jsem mysliti, že to je žebrák?“

Díval se za ním. On zmizel venku rychle ve mlze.

Ruprecht vrátil se pod ostré světlo lampy, otevřel list, podíval se nejdříve na podpis ... a papír vypadl mu z ruky.

15. První a poslední list.

To byla noc, kterou měl Ruprecht po obdržení toho listu! Jak přišel z krámu domů, ani nevěděl.

Nyní ležel list stokráte pročtený na stolku vedle jeho postele a bělal se ve tmě. Zdálo se, jakoby tam ležela něčí ruka. Kanárek, následovník onoho kanárka, jenž býval svědkem neuvědomělé lásky dvou mladinkých lidí, ten kanárek zachrastil někdy v kleci a jednou zahvízdal jemňounce ze spaní.

Ruprecht, uslyšev ten zvuk, byl vzpomínkami tak uchvácen, že se chytil za hlavu. Znal již nazpamět obsah listu, který nesl podpis Gabriely Pavlovské a datum rok staré z místa, odkud byla přišla do Prahy.

Přeříkal si zas v duchu začátek listu:

„Můj, posud drahý Ferdinande! Píšu ti poprve jakživa a naposled. Neboť jsem stížena nevyléčitelným neduhem a vidím denně, jak to jde náhle se mnou dolů. Nařídím, aby ti byl tento list až po mé smrti doručen. V té chvíli, co jej čísti budeš, nebudu tedy více mezi živými a ty mi pak již všecko odpustíš“ — — — — — — — — — —

„Odpustíš,“ opakoval si Ruprecht a hrdlo stáhlo se mu nad tím, že jeho žádala za odpuštění.

Ještě zřetelněji mínil teď viděti po tmě, jakoby něčí milá ruka ležela vedle na stolku. Věděl však, že to byl pouhý přelud, že tam ležel jen Gabrielin list a ona že byla mrtva bezpochyby již rok.

Bezděčně vrátila se jeho mysl zas k obsahu listu a opakoval si v duchu: „A ty mi pak již všecko odpustíš.“ Jak stálo tam dále? „Doručitel tohoto listu bude ... Tvůj a můj syn. Dokud jsem byla živa, nechtěla jsem ti ho vtírat. Až tu nebudu, vyjednejte si sami svůj poměr mezi sebou. Vinu, kterou já jsem v tom měla, doufám, že jsem již odpykala a věř mi, že nebylo to pokání snadné, že urychlilo mou smrt ...“

„Mou smrt, mou smrt,“ opakoval si zas. „Je tedy opravdu mrtva? Nikdy více jí neuvidím?“

Leta na ni zapomínal, jako by jí nikdy nebylo bývalo. A nyní padalo mu na srdce, že jí neuvidí. Přál si toho a nevědomky doufal do nedávna kousek jeho srdce, že tomu bude tak. Celé srdce ani rozum

nesouhlasily sice s touto nadějí, ale ten kousek srdce měl zvláštní vůli svou a teď v něm hlodal bol."

„Kdyby mne byla dala aspoň zavolati ku svému úmrtnímu loži!" tak pravil ten kousek srdce. „Byl bych přišel zajisté a byl bych jí ještě naposled stiskl ruku."

Zas díval se na list, jak tam ležel na stole tak divně pohozený a utvářený jako ruka.

„Mou smrt, mou smrt." Co tam stojí dále? Jak mi to všecko vypisuje?"

Vyskočil, rozžal, vzal list a četl:

„Jsem přesvědčena, že ani nevíš, že máš toto dítě. Když jsem tě musila opustiti, nevěděl jsi, že jsem byla v naději. Byla bych se ostýchala tobě to říci. Možná, že bys to nebyl tehdy ani pochopil. Vždyť jsem byla sama o tom v nejistotě. Tvá matka uhodla to lépe než jsem já to tušila. Ona mne o tom teprv poučila. Zároveň však mne vyhnala.

Musila jsem jíti tu chvíli v slzách, studu a lítosti, sdrcená a zoufalá. Tvá matka, Ferdinande, říkala mi hrozné a kruté věci. Bylať jsem studem zničena. Tento stud měla jsem míti ovšem dříve. On měl mne varovati a zachrániti nás oba. Ale já jsem tě měla tak ráda, tak ráda, že se mi srdce chvěje dosud, vzpomínám-li toho. Tehdy neříkali jsme si to, že se máme rádi. Byli jsme ve své vině tak nevinní a nevědomí, že jsme se milovali spíše jako dvé ptáků na stromě než jako muž a žena. Neměli jsme ani slov pro svoje city. Ovšem, dva ptáci na stromě staví v době lásky hned také hnízdo pro ten nový život, jehož plamének jich láska rozžehne. Tento pud dává jim bůh spolu s pudem lásky. Člověk, který s ptákem sdílí sladký tento pud, jest nadán svědomím a rozumem místo pudu onoho. Ale my jsme rozum neměli a svědomí neozývalo se v nás. To byla naše, více však moje vina.

Jak vidíš, přemýšlela jsem o té věci tak, že bych mohla o ní knihy napsati.

Tvoje matka poslala mne tedy sem prozatím k cizím lidem, k zdejšímu učiteli. Jeho manželce musila jsem sama říci, co a jak se mnou se děje.

Že nemohu býti nikdy tvou, tvoje matka mi vysvětlila. Tys byl příliš mlád ku ženění, byl jsi skoro dítě. A kdybychom byli i počkali, nemohl jsi sobě zaříditi domácnost bez peněz. Tvůj otec nemohl ti žádných dáti a obchod váš nevynášel tolik, aby byl obživil rodiny dvě. Bylo třeba pamatovati ještě na tvé mladší bratry. Já se svým dítětem, jež pod srdcem jsem nosila, neměla jsem tedy rozhodně u vás místa. Tvou povinností bylo hledati sobě bohatou nevěstu. Tvá matka měla za povinnost svoji vzdáliti mne a moje nemanželské dítě od tebe, abychom tvému štěstí a rodinnému pořádku nepřekážely. Krom toho vykonala také svou povinnost ke mně jak nejlépe uznala a nesmím říci, že mne odstrčila bez pomoci. Naopak uznávám, že jsem ji stála mnoho peněz a ještě více slz a starostí.

Dala mi hned na cestu tolik, že mne u učitelů vlídně přijali a o mé ubytování dobře se postarali. Najali mi světničku v chalupě, kde ještě nyní bydlím a zemříti doufám. Zde mohla jsem uchystati klidně výbavu pro svoje děťátko a žíti z toho, co mi tvá matka dala.

Za čtvrt roku obdržela jsem opět částku na penězích s podotknutím, že mi to bude takto zasíláno stále, jestliže mé dítě zůstane na živě a budu-li se dobře chovati a nebudu-li k tobě se hlásiti. Byla jsem tehdy želem jako šílená. Očekávala jsem co den psaní od tebe. Mohu si mysliti, že ti nebylo možno vypátrati, kde jsem, neb vím, že ti ani známo nebylo, odkud jsem pocházela. Pamatuji se dobře, že jsme spolu nikdy o tom nemluvili.

Drahý Ferdinande! O čem pak jsme spolu mluvívali?

Ach, Bože! Bože! Bylo to samé pouhé dětinství. Snad se na to pamatuješ také ještě nyní? Aspoň trochu.

Ty nejsi ženat. Proto troufám si vzbouzeti v tobě tyto dávné, u tebe as vybledlé, u mne sladké, drahé upomínky. Jinak nejednala bych tak a kdybysi měl manželské děti, zanechala bych tu po své smrti syna svého jakožto sirotka opuštěného.

On narodil se mi a nesměla jsem o tom tobě dáti žádnou zprávu. Psala jsem však tvé matce. Myslila jsem, že jejím srdcem pohnu, že po svém vnuku zatouží.

Odepsala mi, abych nikdy se neopovážila přijíti jí anebo tobě na oči s tím ... Však víš, jak se říká těm dětem, na něž matka a otec nepamatovali v opojení lásky. Když takoví rodiče jednali, jakoby bylo souzeno člověku žíti jen lásce, jakoby nebyla láska jejich vlastně služebnicí pokolení příštích, odnesou tento omyl děti jejich a trpí za to po celý život.

Tvá matka dokázala mi krutě tuto pravdu. Jí nebylo mé dítě vnukem a byla přec tak dobrou matkou. Snad neuznala to vnouče právě proto.

Také nepřemlouvám tě, abys ty svého syna uznal. Čiň jak myslíš. Věřím, žeby ti bylo velmi za těžko říci svým známým: Mám syna, ale je to dítě hříchu. Slýchám o tobě často. Vím, jak máš pověst dobrou a neúhonnou.

Našla jsem si práci po narození svého synáčka a šila jsem, pokud na vsi mi to šlo. Hošík chodil do vesnické školy. Ale brzo byl terčem přezdívek jiných hochů a brzo pochopil, že asi žije jeho otec, ale že ho nechce míti. Bylo to dítě slabounké, tiché a smutné, jako já jsem bývala smutna, než se narodil a když jsem jej kojila. Nicméně je v něm jádro silné a vůle pevná a jeho duch je nadán schopnostmi vzácnými, jak prý bývá u dětí lásky.

Podpora tvé matky docházela mne někdy nepravidelně, ale já spolehajíc na ni dala jsem hocha na studie do blízkého města, abych vroucí přání jeho splnila.

Tam dostudoval až do oktavy, když tvá matka zemřela.

Mně neodkázala ničeho. Čekala jsem, že ty mi něco vzkážeš, že ti snad konečně sdělila, jak se mnou věci se mají. Nedostala jsem nejmenší zprávy a moje choroba ohlásila se již tehdáž.

Můj syn vykonal maturitní zkoušky a neměl jiného plánu leč studovati lékařství. Nemohla jsem mu dáti pražádné podpory. Byla bych sama potřebovala, aby někdo o mne se staral. Můj syn odvážil se přece na tyto namahavé studie, vedle kterých musí výživu sobě hledati vyučováním, jak to již činíval za gymnasialních studií.

Přichází ke mně o prázdninách na návštěvu vždy jen pěšky a srdce bolí, ach bolí mne, vidím-li jej nasazovat zdraví.

On ví dlouho, kdo je otcem jeho a jak jsem byla z domu jeho babičkou vyhoštěna. Nechtěl však nikdy po smrti její, abych tobě psala.

Leč nařizuji mu nyní poslední vůlí svou, aby osobně tento list tobě odevzdal a doufám, že se tak stane.

Toto dítě bylo mi vždycky vzorným synem. Nikdy nedovolil si ke mně výčitky, nikdy mi nedal znáti trpkost svého smutného srdce. Byl vždycky zralý nad svůj věk. Učila jsem se s ním, dala jsem se jemu vzdělati. Čítala jsem knihy a časopisy, které mi odporučoval.

Teď mluvíváme spolu rádi o tom, čím oba jsme trpěli a trpíme.

On nazývá předsudkem, čemu já kajícně říkám provinění. On mluví o tom, že časem bude třeba zákony změniti, aby chudý a pracovitý člověk přiměřenější odměny došel za své namáhání, aby každý musil pracovati a nebylo zahálečů. Proto prý budou někdy též dědičné zákony opraveny a tehdy bude prý každý směti děditi jen tolik, aby měl základ ku svému postavení. Ale komu se nedostane takového základu od příbuzných, tomu jej uhradí snad obec neb jak si to ta jeho mladá hlava již myslí. Z přebytku různého dědictví takto rozděleného budou pak moci býti nemanželské děti vychovávány a pro ty budou se zřizovati nádherné a vzorné vychovávací ústavy.

Jsem tak bláhová, drahý Ferdinande, že tomu dítěti pomáhám stavěti takové povětrné zámky. Někdy zasmuší se a praví, že Bůh ví, kdy dojde k takým opravám. Ale já jsem v nich šťastna a připadám si prosta svého provinění.

Jindy zas myslím si, že přestane pak kázeň a přísný mrav, což obojí ctím, jakkoli jsem proti tomu hřešila.

Jednou přemítala jsem o tom, až mne hlava bolela, avšak potom řekla jsem: Můj synu, neboj se. Zlepšení poměrů v lidské společnosti vyjde zajisté z vůle těch, kteří jsou dobří, laskaví a spravedliví. Přijdou-li jim na pomoc šťastné myšlénky, moudré návrhy a rozumné cesty k tomu, budou rovnati a říditi to, co nyní se rozpadává ve propasti.

Pak bude vycházeti mrav z dobrých srdcí a kázeň nebude nikomu uložena, každý podrobí se jí sám.

On odpověděl: Dobře, dobře, proč bychom se nekolébali v takových snech? Aspoň v našich hlavách je tedy vítězství spravedlnosti.

Vidíš, můj Ferdinande, jak jsem s tím synem šťastna. Až budeš míti v rukou tento list, věz, že ti posílám toho syna nikoli jako obtíž, jako břímě, jako rušitele snad tvého klidu a vážnosti, které u spoluobčanů užíváš; nýbrž co požehnání ve tvých starých letech.

Činím tě dědicem svého mateřského štěstí a posílám ti z onoho světa své pozdravení a požehnání.

Věnuj mi zbožnou upomínku za tu lásku a věrnost, kterou jsem ti až do smrti zachovala.

Gabriela Pavlovská."

Jakou událostí, jakým to převratem ve klidném jeho žití byl tento list! Jaká byla to noc!

Jí, která ho tak milovala, nebylo tedy více a nyní, co jí nebylo, dověděl se teprve, co jest láska a že byl o takovou lásku ošizen a nyní navždy oloupen. Dověděl se, jak mohl býti šťasten, jak jinak byl by mohl žíti.

Již nebylo mu tedy třeba báti se, jak jindy se bával, že na něj přijde Gabriela s dítětem. Teď litoval však, že nepřišla. Ach, že byla dobrá a něžná, to věděl vždycky. Nyní dověděl se, že se nezměnila, že byla ještě lepší, ještě něžnější, nežli kdy myslil.

Z očí vyhrkly mu slzy a polily mu obličej.

Ale co tak truchlil, bodlo jej náhle v paměti, že měl syna a to již dospělého, který měl podivné myšlénky o věcech, který as tím přísněji soudil o něm, čím více matku miloval.

Nemohl za to, ale otcovský cit neozýval se v něm. Bál se skoro toho zasmušilého člověka.

Představoval si ho, jak k němu přišel do krámu a kterak jej měl za zločince, za žebráka. Stáliť proti sobě jako nepřátelé, nikoli jako otec a syn. A jak odešel! Zdali pak přijde zas? Měl si toho přáti?

Ano, chtěl tomu rozhodně, zároveň však bál se toho. Byl hotov dáti mu peníze a otevřel v noci ještě pokladnu, počítal a přichystal mu částku. Vždyť bylo patrno, že hoch měl nouzi. A pomyšlení to našlo si přece cestu k citu otcovskému. Třásl se, aby mu mohl ty peníze už dáti. Ale pak mohl hoch zas jíti. Co s ním? Co řekli by lidé, kdyby k němu veřejně se znal. Ne, ne, na to nebylo pomyšlení.

Ráno nezajímal jej tlakoměr, ani Horákovic rodina. Ať dělo se s ní co dělo. Nepostál na prahu krámu. Seděl v koutku s hlavou ve dlaních pohřbenou.

16. Honba za synem.

Bylo nedělní odpůldne, několik dní před Vánocemi. V přízemní jizbě jakéhos hostince blíže Jakubského kostela usadili se proti sobě, každý za sklenicí piva, naši dva dlouholetí sousedé ze Sirkové ulice, k čemu je tam vyslala a jaksi zahnala mladá paní Horáková.

Vyšla si s manželem po obědě k Rynkovům. Zastavili se však před krámem u Ruprechta a zde setkal se s nimi také Leopold, který si byl vyšel sám na procházku. Horáková řekla manželi, jen aby si šel s Ruprechtem na nějaké pivo, ona že se podívá sama k Rynkovům, kam pro ni může přijíti Leopold, aby Horák nemusel vážiti tu cestu přes most.

V hostinské jizbě, kam Horák s Ruprechtem zašel, musilo se tohoto dne od rána svítiti. V tuto hodinu nebyla posud valně navštěvována a oba sousedé seděli tam skoro sami. Ruprecht seděl rovně na židli s bradou pozdviženou, s obočím vytaženým a bubnoval na stůl prsty pravé ruky. Horák seděl shrben a hladil si ob čas vlasy, které mu teď valně šedivěly. Pravil, ochutnávaje piva: „Zde je tedy vaše hospoda? Chodíte sem den co den?“

„Ano, večer a to již od smrti panímámy. Ale teď vešel jsem jen k vůli vám. Jinak byl bych šel na procházku.“

„Já zas chtěl jsem jíti se ženou k její sestře Rynkové. Ale když mne poslala s vámi, bylo mi to skoro milejší. Nechodím rád na návštěvy."

Nastalo mlčení. Mdlý svit čadící lampy zápasil s mlhavým souvětlím, jež do širokých okem starodávného domu vnikalo. Ruprecht hleděl ven a jeho zraky utkvěly na šerých zdech a pilířích Týnského chrámu. Myslil na to, že budou brzo Vánoce a že je osamělý, že to bude cítiti v tyto dny, kdežto ve všedním běhu života si to chválíval. Při tom obnovil se v jeho paměti výjev nyní zas poněkud pozapomenutý, který jej před několika nedělmi byl znepokojil.

Tento syn, jehož byl spatřil, když mu matčino psaní odevzdával a jeho polekal až na dnu srdce, neukázal se mu více od té doby. Posud měl uchystány peníze, které by mu byl od srdce rád odevzdal, avšak mladý muž jich snad nepotřeboval. Aspoň jeho otec tak soudil, anebo se k tomu přemlouval. Teď myslil naň zase a jak naň myslil! Bral toho za svědka tam v šeru ten obrovský chrám, který tolik pamatuje z žití našeho národa, jak velkého a dějinného, tak též všedního a po smrti těch, kteří to prožili, navždy zapomenutého.

Bylot to hrozné pomyšlení a padlo mu tíhou velkou na srdce. Nebylo mu divu, že nepromluvil.

Horák, jenž byl od přírody hovornější jeho, vytrhl se ze snění také dosti těžkého a ptal se nedívaje se na Ruprechta: „Nu, a co je nového?"

Ten odpověděl urputně: „Nic, pranic není nového. Snad víte vy něco?"

Horák pokrčil ramenoma, jakoby chtěl říci: „Věru, není o čem mluviti."

Zatím, kdyby byli jen chtěli neb mohli začíti, nebyli by věděli konce.

Též Horák byl trápen myšlénkami o otcovství a nemohl za to, právě jako němý soused jeho, že se netěšil z naděje své ženy, neb tuto radostnou naději přerůstal lásky klam, srdci starému zvláště trpký, pak hmotné starosti, a nedůvěra k mladé ženě. Cítil neustále tu hořkost, ten bol, lítost a zahanbení, jež ho pojalo, když právě před oddavkami náhle prohledl a vystřízlivěl z opojení, spůsobeného domněnkou, že jest milován.

Bože, jaká byla to cesta k oltáři s tou krásnou mladou osobou, na které viděl náhle nechuť k němu! Jaká byla to svatební hostina, kde se na ni díval s podezřivostí tím ostřejší, čím byl dříve více slepým.

Pozoroval-li lehkovážnou Rynkovou a Rozu, jež se vtírala Ruprechtovi, pak nespůsobného Řepku, byl naplněn nechutí k celé rodině své ženy. Její pak chování dokonce nebylo podle toho, aby jej ukonejšilo. Viděl také dobře, jak Ruprecht ho litoval. A takové poznání přišlo mu tak pozdě. S takovými city sevřel mladou ženu v náručí k chladnoucímu srdci ve svatební noci, k nížto s posvátným zápalem ryzí a prosté cnosti veškerou vášeň té pozdní lásky byl odkazoval.

Teď byla rozprášena do všech úhlů světa. Trpký klam zíral na něho odevšad, kam hleděl, a jeho žena nebyla s to ani dokázati mu,

že jej neklamala, ani oklamati jej znova, ačkoli obojí zkoušela tím lichocením, kterým si ho byla druhdy získala.

Přec nemohl jí nic určitého vyčítati, nic nemohl jí dokázati. Teď měl vyhlídku státi se otcem dítěte, jež mu měla darovati. Byl by býval rád v tomto okamžení, aby toho nemusil vzpomínati, toužil vyraziti se trochu.

Vytrhnuv násilně sebe a souseda řekl: „Ten Garibaldi, to přece je člověk! Kdybych byl Italianem a ještě mladým, dal bych se hned k vojsku a chtěl bych zemřít za vlast.“

Ruprecht obrátil k němu oči ve svrchovaném udivení.

„Vy, sousede?“ zvolal. „A jak přicházíte na takové myšlénky? Čtu ovšem noviny také tak pilně jako vy a také jsem ctitelem Garibaldiho, ale tohle mi nenapadlo nikdy.“

Horák nevysvětloval dále svou touhu po činech válečných a vlasteneckých, ani po smrti na válečném poli. Mluvili chvíli o činech Garibaldiho, o bitvě u Aspromonte, vzpomínali na bitvu u Solferina, přišli také na rok osmačtyřicátý. Náleželiť k velké třídě našeho občanstva, u kterého byl cit vlastenecký rokem čtyřicátým osmým zázračně vzkřísen, pak v době dlouholeté reakce utlumen tak, že jen nevědomky živořil, načež byl opět skvělými válečnými činy v Italii povzbuzen a živen a podporován ruchem časopiseckým. Oba byli horlivými čtenáři denních listů. Nicméně stáli stranou proudu veřejnosti a dívali se jen takořka s vikýře, jak proudil světem, mezi tím co jim bylo kráčeti cestou všednosti v klopotu svých všedních starostí.

Chvíli tedy rokovali takto, ale oheň k rozmluvě brzo jim došel a Horák vzdychl. Zavrtěl hlavou na sklepníka, jenž mu znova chtěl nalíti, a dívaje se trudnomyslně před sebe zaplatil.

„Vy tu snad už zůstanete?“ tázal se Ruprechta. Ten však, bera klobouk, pravil, že jej vyprovodí.

Vyšli ven do soumraku mezi šedé staré domy. Před nimi vyrůstal Týn jak obrovský balvan. Šli podél kostela v upomínky zadumaného těsnou Týnskou uličkou, slabě osvětlenou. Vyšli pod jejím obloukem kolem starobylého domu u bílého zvonu. Před nimi rozestíralo se v ostrém osvětlení plynovém Staroměstské náměstí, na němžto byl rozložen Mikulášský trh, trvající vždy do Vánoc. Jeho boudy a stany byly osvětleny. Byl oživen kupujícími lidmi, kteří mezi pestrými hračkami ke koupi vystavenými se hemžili. Nad veškerým osvětlením jeho vstoupaly do šeré mlhy šedé věže.

Oba otcové kráčeli tam tudy, každý se svou tíží na srdci, a vůkol ty přípravy k dětské radosti nemohly jinak, než sahati jim do srdce.

Tu vzpomněl si Horák, jak se svou první ženou šel nakoupit poprvé dárků vánočních pro malou tehdáž ještě Anninku, jak byli tehdy veselí a spokojeni a jak všecky ty nakoupené věci sotva unesli.

A tu cítil nenapravitelný ten rozdíl mezi oběma ženami a kterak s tou nynější sotva kdy tak šťastných hodin prožije.

S toutéž důsledností vtíraly se zas Ruprechtovi podobné myšlénky, jen poněkud v jiném spůsobě.

Jemu, ohlížejícímu se na roztomilé tretky, jimiž přicházejí dospělí dětské fantasii vstříc, projela obrazností představa, jak by bylo býval o,

kdyby se byl hlásil ke svému dítěti, kdyby se bylo narodilo pod jeho střechou, kdyby ho sám byl choval, o Vánocích obdaroval a na očích ho měl, když od Vánoc k Vánocům dorůstalo. Teď byl by hoch býval opravdu jeho a jak byla by bývala šťastna ubohá Gabriela. Byla by zajisté ještě žila.

Oba muži nepromluvili. Každý viděl v šedé mlze nebožku svoji.

Vykročili z řad stanů. Tu odtrhl se Ruprecht od svého průvodčího a s výkřikem: „To je on," dal se do útěku za jakýmsi mužem, nedav Horákovi ani s bohem.

„Snad takhle neubání za nějakým dlužníkem, ještě k tomu v neděli?" divil se Horák a díval se za ním s ustrnutím.

Ale Ruprecht zmizel mu brzo z očí v Železné ulici. Měl strach, aby v davu lidstva zas neztratil z očí toho, v němž byl neomylně poznal doručitele Gabrielina listu, kterého musil podle všeho považovati za svého syna. Jestliže mu přišla o jeho totožnosti jakási pochybnost, jakoby byl třeba někdo jiný přejal úkol odevzdání listu, zaplašila ji brzo jistota, kterou mu podávala nápadná podoba mladého muže s Gabrielou. Když se mu v krámě nenadále zjevil, nebyl si vědom, co ho tak děsilo v pohledu toho člověka, co ho tak strašilo, že celý se třásl. Později rozešlo mu, že to byl pohled Gabrielin, že to byly její mandlové oči, jak jim druhdy říkal, s pohledem jak mandle sladkým. Ale u toho člověka byl to pohled trpký, vyčítavý a pátravý a později hrdý, snad dokonce pohrdlivý.

Teď Ruprecht spěchal za ním s úmyslem, aby se s ním dorozuměl, aby se přesvědčil, je-li to on, a jemu svou podporu nabídl, když sám o ni se neucházel. Těšil se, že mu pak bude uleveno, že bude zas žíti klidně jako jindy.

U budovy Karolina byl mu již v patách, mohl mu položiti ruku na rameno a promluviti naň. Bylať to však chvíle tak rozhodná a tak velká, že jeho chabou mysl sdrtila a že mu ruka již pozdvižená opět sklesla, že ucouvl bezděčně, jakoby se bylo náhle před ním zablesklo.

Úloha, kterou mu kladl jeho mravní cit, jevila se nad jeho sílu. Srdce, jež dohání člověka nejbezpečněji ke skutkům rozhodným, bylo v něm přestrašené, maličké, jako skrčené v tom složitém ústrojí cítícím, trpícím, z vnitřku i zevně zmítaném.

Mezi tím ušel mu stíhaný o něco dále. Ale takovým slabochem Ruprecht přece nebyl, aby se ho byl spustil. Podržel jej v očích a onen zastavil se, aby přečetl při svitu lucerny jakési návěstí. Ukazoval teď svému stíhači profil svého obličeje jasně osvětlený. Ba ano! Celá to byla Gabriela. Měl malé knírky pod nosem a vypadal posud velmi trpící. Leč oblek jeho byl nyní slušnější. Ruprechtův otcovský cit k němu jevil se jediné v této starosti a v myšlénkách vyslovoval jej takto: „To scházelo by ještě, když mám nemanželského syna, aby byl otrapou, aby mi někdy hanbu dělal a o mně rozhlašoval, že jsem to zavinil."

Co tu stál ten mladý člověk, mohl si Ruprecht pohodlně rozmysliti, co by mu řekl, jak by jej oslovil. Ale on nic a pořád nic, nemohl a nemohl. Zdáloť se vskutku, jakoby ten syn na něho tu čekal, mlčky ho vyzýval: Tak promluv!

Ale otec couval před ním. Bál se ho. Věděl z Gabrielina listu, jak divně o věcech soudil a že nebyl právě beránčí povahy. Pak byl také studovaný, dral se k postavení ve vzdělaném světě, byl snad schopen ukázati mu svou nenávist, pohrdání a dokonce úsměšek pro jeho prostotu. Ó, kdyby tomu bylo tak, měl poznati v něm svého pána, jehož žádný zákon nenutil, aby něco pro něho učinil.

Mladý muž ohlédl se nazpět, jakoby někoho hledal. Ruprecht stál ve stínu a nemohl býti viděn. Pak obrátil se mladý muž zas a šel dále cestou svojí krokem zrychleným. Ruprecht, ač byl dobrým chodcem, sotva mu stačil. Přece utíkal za ním, jakoby jinak nemohlo býti.

„Snad se ho nebojíš, hlupáku," pravil k sobě. „Proč pak jsi k němu nepromluvil? Có děláš? Hleď přece, abys měl už s krku tu trapnou záležitost!"

Hnal se za ním, jenž zdál se míti kroky okřídlené, ulicí Havířskou, přes Příkopy, kde lidstvo se proudilo v osvětlení velkoměstském, báječném pro oko nezvyklé takovému lesku.

Tam ztratil jej dvakráte z očí. Poprvé dostihl jej hned zas. Po druhé pomyslil si: „Vrátím se tedy. Snad nám není souzeno seznámiti se. Nevedlo by to snad k dobru. Proto cítím ten odpor s ním mluviti. On ví, kde mne hledat. Ať on se přiblíží."

Takto rozmýšleje se šel již jen pomalu ku předu, krokem nejistým, jako člověk pochybnostmi jatý, když náhle se ocitl u něho tak blízko, že do něho lehce vrazil, aniž ho dříve viděl. On stál totiž setkav se s někým, s nímžto hovořil.

K Ruprechtovi obrátil se, aniž naň však pohlédl, a řekl lehce a uhlazeným spůsobem: „Pardon," a jak hlavu obrátil, byl zas celý po matce. K tomu, s nímžto se zastavil, řekl: „Tedy s bohem, musím už jíti."

Ale ten jej zdržoval a Ruprecht poznal v něm Viléma Vašatu, jehož byl viděl na svatbě Horákově. Chytil a držel Ruprechtova syna za ruku. Řekl: „Nepustím vás, dokud mi neslíbíte, že k nám přijdete." Ruprecht pozoroval v obličeji synově bolestný výraz, když s úsměvem odpověděl: „Slíbit může se všecko. Tedy přijdu."

„Ale dozajista," nalehal Vilém. „Věřte, že to bylo pouhé nedorozumění."

„Věřím, věřím," odbýval jej druhý, vytrhl mu ruku a kývaje mu dobrou noc hnal se nyní do Václavského náměstí jako útokem.

Ruprecht byl v patách za ním. Teď ani nepřemítal proč a jestli má za ním jíti. Ten běh jej příliš namáhal do návrší Nového města.

Ulevoval si jen někdy slovy: „Čertův člověk, bude-li takto běhati, přijde brzo o plíce." Teď zlobil se na něho zcela po otcovsku. Bylať jisto, že mu záleželo na tom, aby byl Gabrielin syn živ a zdráv.

Stoupali až ke Koňské bráně, která ještě i s baštami stála, a brali se kolem těchto pustou tehdáž výšinou hořeního Města Nového stále kolem hradeb třídou málo osvětlenou, liduprázdnou, kteráž byla za nebezpečnou vykřičena.

Tam spozoroval konečně mladý muž, že je stopován. Šel pomalu, zas rychle a netušil, mysle, že jde zloděj za ním, že otec ho hledá.

Ohlédl se asi dvakráte a nyní byl by Ruprecht chtěl, aby jej poznal a k němu promluvil. Doufal, že se tak stane, a srdce klepalo mu v tom očekávání. Netajil nyní dokonce, že jej sleduje, a šel mu v patách kolem zahradních zdí té části města.

Náhle však zastavil se stíhaný u vrat ústavu choromyslných a zazvonil. Nemusil ani sekundu čekati, vrata jej vpustila a Ruprecht stál tu sám.

Jemu nepřišlo ani na mysl vniknouti za ním. Byl opět fatalistou: „Nemá to být?" mumlal a ubíral se zase dolů v údolí Staroměstské, do úzkých ulic, do svého bytu.

Nebyl s to jíti téhož večera do hospody. Pohled na lidi byl mu nesnesitelný. Byl zcela rozladěn. Ale doma nenabýval klidu. Byt zdál se mu nesnesitelně pustým. Hospodyně vzbouzela jeho netrpělivost. Ale když se vzdálila, uklidivši po večeři se stolu, začal se báti.

Seděl tak sám u toho stolu, kde druhdy mezi otcem a matkou jídával, kde kvetla a se usmívala po nějaký čas Gabriela, kde... byl by měl dosti místa teď vedle něho ten, jehož zastihnouti nemohl, zdržován jsa kdož ví jakou divnou a osudnou mocí.

Pamatoval, jak dnes odpoledne s Horákem seděl u piva, jak byli oba mrzuti, a pomyslil si: „Jemu, Horákovi, přec nemůže býti nikdy tak smutno, jako mně, přese všecko, co si hloupého nadrobil."

(Pokračování.)

Velikonoce na haličské Rusi.

Píše **František Řehoř.**

(Dokončení.)

Na Kolomyjsku potraviny ku svěcení nese matka v pytli na plecích a tvaroh má v dojačce po vrchu žloutkem natřený. Jednou rukou vede dcerušku a v druhé nese košíček s kraslicemi. Na Drohobyčsku koš s výše vyjmenovanými pochoutkami nosívá nejstarší syn a není-li toho, nejstarší dcera, obyčejně v ubrusu na zádech. Pásku, někde pásky dvě a pásky malé nese na zádech v ubrusu zavázané otec a kde mají ubrus, v němž o velikonoci nesla se páska sedmkrát, tedy sedmiletý, v tom hospodářství nikdy nebude hořeti. V okolí Zbaraže v čas bouře vynášejí ubrus, v němž po dvanácte let nosily se velikonoční pokrmy do církve, na pole a tam prostírají, aby blížící se kroupová mračna jinam zahnal.

Nesením pásky hospodář jaksi úřadně představuje duševní nadvládu a vůdcovství, jakého doma požívá, a takový projev před vesničany samolibosti jeho nemálo lichotí. Proto vzdává se nesení pásky, jen když je vážně nemocen.

Cestou do církve lid pozdravuje se velikonočním: „Chrystos voskres!" a odzdravuje pendantem k němu: „Vo istyno voskres!" — v pravdě vstal z mrtvých. Na církevní ohradě potravní břemena sklá-

dají se ku zvonici a pod okap chrámku; do vnitř nenosí ničeho, leda když prší a tu kněz posvěcení jich vykoná; ovšem setře se s obřadu toho všechen slavnostní dojem, jejž ohromná tlačenice v malé prostoře chrámové nepřipouští, a také o velkonoční náladu vyluzenou jarním sluncem na zeleném pažitě a podporovanou zbožnými upomínkami, lid v čase nepohody bývá oloupen.

V čase božíhodové mše nejen že nemá se jísti, ale nesluší se ani zakládati dobytku do žlabu. Národní pověst vypráví, jak člověk jeden buď z neznalosti, buď z nevěry na velkou neděli ráno, když do církve ještě nezvonili, odešel do stáje dobytku slámy pohoditi. Nabíraje vidlemi slámu, nevědomě nabodl na ně malého bratra v ní spícího a pozvedl jej do výše. Na výstrahu všemu lidu Bůh nakreslil jej v této poloze na měsíc; proto Rusíni vidí na měsíci ne Davida hrajícího na harfu, ale obraz příhody právě popsané: jak bratr bratra nabodnutého zdvihá na vidlích. Dle druhého výkladu obraz na měsíci představuje Kaina držícího na vidlích Abela.

Výstřely z pistole oznamují hlavní momenty slavné bohoslužby, po níž každý míří ke svým uzlům. Představoval jsem si, že rozebírání košů a uzlů spůsobí zmatky a tahanice, ale přesvědčil jsem se o opaku. Ač ubrusy a koše jsou si podobny, stane každý u pásky a koše jen svého. Jediný pohyb ruky stačí, aby břemena potravin octla se zase v rukou pravých majitelův.

Na straně církve lid sestavil se ve dvě jednoduché řady čelem k sobě, utvořiv takto ulici ani ne sáh širokou, jako při čtverylce. Státi musí muž podle ženy, hospodář vedle hospodyně a prvý může se dát zastoupiti dceruškou, však ne synkem nebo chlapcem cizím. Páska staví se před muže a jsouc mu opřena o nohy, něco málo jest odkryta, kdežto koš s potravinami brává před sebe žena jeho.

Řady tiše stojí a čekají na kněze. Ta chvíle věnována jest páskám. Hospodyně prohlížejí si všecky pásky v sousedství, jež okem mohou postřehnouti, a každou hned kritisují: tak z pásky podařené hospodyni chválí, z nepodařené soudí na hospodyni špatnou, která pec rozpáliti dobře neumí a t. d. Jaká páska, takový muž, viděti z pohrdlivé kolomyjky:

„ja takoho muža maju, jak hrečana paska:
ja tohdy ho pocjiluju, koly moja laska.“

Hrečky nebo-li pohanky na pásku se neužívá a všecka přísloví jako ku př. „bude vełykdeň bez hrečanoj paschi“, nebo „obijde sja vełykdeň bez hrečanoji paschi“ naznačují pouze nedostatek a chudobu vůbec. Hlavně před velikonocemi brak v hospodářství cítiti dává se na všem a příslovími těmi Rusín jej jaksi ignoruje a jako na vzdor tomu hostu nezvanému na pásku raději dluží se, aby o něm neplatilo, že „dočekav sja Hrycko hrečanoji paschi“.

Chvalné a nechvalné projevy o páskách a jich kuchařkách rázem umlkají, když kněz je světit přichází. V této vážné chvíli obě do očí si hledící řady zachovávají držení těla takořka vojenské. Kněz špalírem postupující kropí prve řadu pravou, a levou, když vrací se. Svěcenou vodu nese podle něho ďák. Když posvěcení vykonáno, kněz stane v prostřed řadové ulice, aby lidu vysvětlil význam velikonoc a svěcených po-

krmů, jichž dobré zažití farníkům přeje. V malé chvíli na to, lid se svěceným břemenem na zádech připraven je zase k odchodu. Jak exhortě duchovního prve každý pozorně naslouchal, teď pouští ji mimo sebe už dle přísloví „koli pip posvjativ pasku, to nestoju o jeho lasku".

Hospodyně v okolí Kolomyje, než z ohrady církevní vyjdou, rozdávají kraslice dětem, jež o křtu držely na rukou, a děti chudiny dostávají od nich perepičky, kousky slaniny a vařená vejce v oběť za duše zemřelých; ale hospodářové nemeškají se zde, s páskami odejdou a doma dočekavše se žen po krátké děkovací modlitbě sedají s rodinou ke stolu požíti svěceného. Na Volyni hodují při rozžaté svíci na stole. Pod slovem „svjačene" zahrnuty jsou všecky potravy, jak jsem je v předu vyjmenoval.

Ti, kdo pásku nenesli, stavují se v krčmě pro trochu vodky, jež v žádné chatě při tak slavnostním stolování scházeti nesmí.

Nikdy nenasytí se Rusín tak dokonale jako dnes od rána vyhladovělý a v celém roce není svátků s pokrmy vybranějšími, jež posvěceny tím lépe chutnají vhodně dle přísloví „ne ščo deň, vełykdeň". V čase velikonočního stolování nespatříme na návsi rusínské osady živé duše a bylo-li ještě před chvílí venku tak hlučno, bývá klid potomní cizinci až nápadným.

Přišedše se svěcenými pokrmy přede dvéře chaty, nevcházejí do světnice, než minouce je obejdou chatu třikráte, aby tím všemu zlému přístup k obydlí zabránili. Ve světnici propoví známý pozdrav bez ohledu, má-li jim kdo odpověditi, a ozve-li se jim „voistyno voskres", viděti, že doma přec někdo hlídal po čas církevní bohoslužby. V kolomyjském a stryjském Podkarpatí hospodář s páskou se vrátivší zastaví u okénka a otazuje se dětí ve světnici „ščo budem jisty?" Ony odpovídají, že „svjačene" t. j. svěcené pokrmy. „A ščo budut jisty tarhany?" dále táže se otec a děti odpovídají „sami sebe". Tarhany jsou šváby a dialog mezi otcem a dětmi děje se na jich vyhubení, drží-li se v chatě.

Stolování zahajuje se nebarveným vejcem, jež hospodář oloupe a na tolik kousků rozkrájí, kolik je hlav v rodině. Každému dítěti podá na to jeden kousek, někde přímo z nože do úst se slovy: Dej nám, Bože, štěstí, zdraví a v příštím roce aby se nám lépe vedlo nežli v předešlém. V Čortovci na Pokutí formule tato vztahuje se na zimnici, „aby vona še tak ne vžeła do chrestinyna, jak ša ničo nebere do zeliza". Hospodyně sebravši s onoho vejce skořápky, hází je na půdu, aby krupobití zaháněly.

Obecný jest obyčej házeti skořápky ze svěcených vajec na tekoucí vodu do strouhy, by po bystrém proudu jejím vepluly v dalekou dáli, až pod zem k Rachmanům a vyřídily jim pozdrav „Chrystos voskres!"

Sní-li skořápku ze svěcených vajec slepice, hned počne kokrhati a vajec více snášeti nebude. Rusíni považují takový případ za výstrahu před neznámou pohromou nějakou. Aby ji zažehnali, musí se kohoutí slepicí změřiti světnice, od stolu až na práh síně, a useknouti jí tu část těla, která bude přes míru t. j. přesahovati z prahu na zásep.

Páska staví se do prostřed stolu ubrusem pokrytého a krájí se z ní libovolně. Maso jí se obyčejně jen rukama, leda nože užije se ke krájení. Při prvém po svátcích roztápění pece na chleb, hází se do ní

kosti ze svěceného masa a popel zanáší se na zahradu. Také zastrkují se tyto kosti v došek nade dvéře síně, kde napolo vyčnívajíce a dýmem sežloutlé dlouho hrají úlohu zaháněče bouřek.

Nad Bugem a na Volyni drobty ze svěceného házejí do vody, šeptajíce při tom nesrozumitelná slova. Jiní, také v těchto stranách, drobty pálí nebo zahrabují při úhlech chaty. Skrojek z pásky zůstavují si nad Zbručem pro krávy a dávají jim ho v nápoji po otelení. Drobty zase z masa, tvarohu a pásky děvčata sejí ve svůj květinový záhonek, aby jim barvínek na svatební věnec vyrostl jak nejbujněji. Z másla vyrůstá prý krásná družka dívčích let, zelená routa, a z drobtů pásky marjánka (Origanum Majorana L.).

Svěceným pokrmům připisuje lid rozmanitá kouzla a pověr sem spadajících jest celá řada. Uvedu některé:

Vesničan nejí svěceného po západu slunce, aby mu tato odvážnost nepřinesla „kurjaču sljipotu", jíž nelze se zbýti, ač jinak může prý se vyléčiti požitím jater z černého posvěceného selete. Myš, okusivši svěceného, mění se po nějaké době v netopýra. Netopýr považuje se za tvora nečistého, malé děti se ho bojí, házejí po něm kamením a blátem a děvčata před ním utíkají. Komu netopýr zaplete se do vlasů, musí oslepnouti a po celý život choditi s „lylykom na holovi" či s tak zvanými „kovtunamy volosja". Tato nemoc dívčích vlasů vyskytuje se v krajinách nadněstranských a velmi hlavu hyzdí. Vlasy jsou spečené v chuchvalce (v kovtuny) a nepořádně spletené. Dívka touto nemocí stížená nositi musí šátek, aniž by proti tomu znešvaření něčeho podnikala, až nemoc zajde tuším sama odpadnutím vlasů.

Chodounský ve svém zdravotním slovníku podává o ní tuto definici: Jest to slepení vlasů mokem smrdutým, z kůže záhlavní se vyměšujícím. Slepení vlasů jest pevné a slepenina vypadá jako houba namočená; koltun vyvine se v několika hodinách až v pěti dnech za příznaků celkových a bolestí hlavy, trvá pak několik měsíců i roků. Choroba jest s pravděpodobností původu cizopasného.

Požije-li pták svěcené pásky, nikdy neulítne a k experimentu užili v sousední vsi straky (!), která potom domácím na ramenou sedávala. Proti očnímu bělmu zvířat hospodářských pomáhá prach utřený ze svěceného staršího vejce, jež vydáno bylo delší čas účinkům kouře. V karpatském podhoří po požití svěceného neukládají se k odpolednímu spánku, aby jim o senoseči seno neshnilo. —

Rusínům latiníkům v kostele na velkou neděli světí se velikonoční pokrmy bez vážnějších ceremonií. Porovnáme-li obřady obou vyznání co do významu a oblíbenosti, latinské tratí se před unitskou páskou a vším, co s ní souvisí, asi následkem skrovné rozšířenosti latinského ritu mezi lidem haličské Rusi, města ovšem vyjímaje.

Na bílou sobotu latinský kněz objíždí polskou a odnárodnělou honoraci ve svém farním okrsku a světí jí velikonoční pokrmy, nápoje a lahůdky na stole v harmonickém souladu vyložené. V cestu vybíhají mu vesničané souvěrci, prosíce o posvěcení pokrmů, od několika sousedních hospodářů do jedné chaty snešených. Na volkou neděli panstvo činí po mši zastávku na faře a zahajuje zde vzájemnou velikonoční gratulaci, při čemž duchovní, maje rozkrájené vejce na talíři, po řadě

se všemi z jednoho kousku vejce vidličkami po ždibci vzájemně požívá. Pány při tom ve tvář líbá, kdežto dámám jen zdvořile se uklání a ruku podává. Následuje zapíjení vodkou se zákuskem ze salámů, klobasů, chleba a p. Na rozchodné panstvo vzájemně se k sobě zve a kdo na pozvání klade důraz zvláštní, u toho společnost na faře shromážděná odpoledne jistě se objeví a při hostině, kartách, hudbě a tanci i jiné zábavě pozdě do noci příjemně se pobaví. Rozjíždějíce se, vědí už, u koho sjeti se musí dne zítřejšího.

Vyjděme sobě na nešpory do církve odpoledne na velkou neděli. Jdou sem mladí i staří. Mužové hromadí se při zvonici u plotu, ženské kupí se při církvi a pod její široké podstřeší. Pohlaví jsou zde přesně oddělena. Pohled na obě skupení byl velmi malebný a k vůli němu zašel jsem si na hřbitov. Bílé ovčí kožichy mužů splývaly v jediný koberec a černé jejich krajzle zakončovaly jej nahoře pásem, barvou ostře se odrážejícím od té bělosti a zeleného pozadí. Jen kde pozadí tvořila stará šindelová zvonice, tam jasnost barev mizela v ní jako luna v šerém obláčku. Skupení ženské převážně hrálo barvou červenou a jejími odstíny, podobno jsouc velikému šátku téže barvy, na kterém, blíže-li jej pozorujeme, zjevují se jako stříknuty barvy jiné. Klid u církve rušili jen chlapci, běhajíce okolo chrámku, kdežto výrostkové stojíce pod plotem církevní ohrady házeli po nich hrudami.

Brzy dáno znamení k nešporům, shromáždění hrnulo se do církve. Na ohradě nezůstalo živé duše. Po nešporách odešel domů nejdříve starší lid, kdežto mládež zde ještě zůstala s třídou věkem prostřední, k vůli velikonočním hrám, o nichž zmiňuji se níže. Parobci jeden po druhém tahají za zvony, a dorostlí na věž až předbíhají se z pověry, že komu poštěstí se býti při zvonění prvním, týž v tom roce se ožení. Dle jiné pověry zvoní se, by pohanka hojně se urodila a kdo první zazvoní, tomu urodí se nejhojněji. Pustí-li provaz jeden, chytá se hned druhý, po něm třetí, zvoní se stále po oba dny následující od rána až do noci.

Opusťme na chvíli jeviště církevní ohrady a podívejme se ke kostelu mezi Rusíny latiníky. Na levé straně kostela stojí ženy a dívky, na pravé pohlaví mužské. Sestavují se v osamotnělá skupení, tak na př. hospodářové staří zaujímají místo pod lípou, mládež u plotu a jiní stejně smýšlející u zvonice. Několik dívek zašlo na hřbitov pomodliti se na hrobech, na něž potom usadivše se hovořily. O svátcích předešlých nevázanost v zábavě u kostela pohnula duchovního, že zakázal její pokračování, ale vzdor tomu dalo organistovi kus perné práce rozehnati rozjařené hochy; honě se za nimi s holí okolo kostela, zdál se býti zábavě vůdcem, ano v jednu chvíli hoši honili i jeho.

V pondělí velikonoční jest v obyčeji oblévání dívek vodou a vykupování se od této lázně pisankami. Pisanky jsou velikonoční kraslice, jichž přípravou zabývá se ve vsi několik žen a dívek. Mají-li vyhověti četným zakázkám, musí sobě popíliti. Práce platí se penězi, nejvýše čtyřmi krejcary od kusu, nebo vejcemi. Pisanky nesou od výkresů různá jmena, tak na př. „cerkovci“ představují kříže slohu byzantinského dovedně složené, „vološki“ mají obrazce v slohu maurském vyvedené a jistě vzory podobné přešly na Halič z Bukoviny nebo Valachie.

Jiné zase slují „sorok kłynciv“ t. j. čtyřidcet klínů. Jsou dále pisanky se sekerkami a hvězdami, poukazující tvarem na původ starožitný. Nemalou pozornost obrátily na sebe rusínské pisanky na světových výstavách pařížské a vídeňské. Musea lvovská chovají také četnou jich sbírku a nedávno byly též reprodukovány barvami ve skvostném a záslužném díle o domácím průmyslu haličské Rusi.*)

K vůli úplnosti budiž uvedeno ještě trochu jmen pisanek z krajin nadněsterských: dzvin (zvon), ryskałyki (rýče), kutasy (třapce), popovi ryzy (kněžský ornát), rižky (růžky), kałytky (peněžní sáčky), barda (sekera), chrest (kříž), paska, pyrerva pozdovžna (průlom podlouhlý), pyrerva prosta (průlom obyčejný), pyrerva kučirava (průlom klikatý), motovylci (motáky), pyryplyty nižka (spojené nůžky), kučiri (kadeře), klučky (háčky), ruži (růže, hvězda), zvuzdyki (cvočky), pozdovžna roži (podlouhlá růže), hrybiňci (hřebeny), hrabli (hrábě), slymakě (hlemýždi), barani rohy (beraní rohy), vynovyj lystok (vinný list), kětyci (kytice), kvitkě (květy), stočena bynda (svinutá stužka), pysani rukavy (malované rukávy), kuriči łaby (kuří nohy), husiči łaby (husí nohy), kačiči šyji (kachní krky), zajači vucha (zaječí uši), bysahy (pytle), bysahy z łapkamy (pytle s nohavicemi), ravlyky, parasoli (deštníky), sosna (sosna), sosna dribna (sosna malá), ohyrkě (okurky).

Hotovení pisanek na Pokutí vyličuje Kolberg následovně: Nejprve na bílém vejci „pyše si“ náplň roztaveným voskem pomocí štětičky na místech, jež zůstati mají bílými. Na to klade se vejce v odvar kůry z jabloně, barvící je na žluto a sloužící za pozadí, za půdu, bez níž by se barva jiná vejce nechytila. Pak nanáší se na toto pozadí druhá náplň vosková a vejce noří se v odvar červený. Pisanka, jež do třetího odvaru, nejčastěji černého, byla vložena, aby některé vzorky obarvily se na černo neb jinak, sluje „mučena“. Nanášení vosku děje se obyčejně pomocí plíšku, zasazeného v dřevěné držátko s otvorem pro roztopený vosk. Na pisankách krajin pokutských převládají barvy žlutá a červená, též černá často se ukazuje, řídčeji už tmavozelená. Konturové linie zůstávají bílé a jsou velmi tenké. Některé krajiny nemají pisanek, než vejce toliko hladce barvená, na př. na žluto odvarem třezalky obecné (Hypericum perforatum). Pisanky z okolí Horodenky mají linie obrysů přímé a jsou pestře barvené. Vůbec možno pozorovati, že téměř každý okres honosí se zvláštní, vlastní charakteristikou pisanek. Žlutá barva se připravuje ze suchého listí kyselé jabloně, nebo z kůry švestky, modrá ze slupek zrn slunečnice. I barvy komplementarní jsou Rusínům známy; vkládajíť vejce žlutá do modrého odvaru, aby zbarvila se zeleně. Barvu černou a červenou připravují z prizule a přidávají do každého odvaru ledku, by barva nepouštěla. K vyprázdnění kraslic užívá lid dřevěného náčiní praktičně zhotoveného.

Vracím se k velikonočním zábavám. Pravil jsem, že na velkou neděli odpoledne mladá chasa obého pohlaví pamětliva „zabavek na velykdeň“ schází se na ohradě církevní k rozpustilým zábavám, jež proto někde „rozpustka“ se nazývají. Však více známy jsou pod jmeny „hajlki, hajilky, hahilki, hahivki, jahilky, hahulki, halahivki, halahilki“

*) Vzory promysłu domašnoho selan na Rusy. Rysoval Seweryn Obst.

a zobecnělý pro všecky druhy velikonočních zábav a písní při nich, *) jest tuším výraz „haivky, hajevki," zvukem upomínající na háj; tímto hájem býval hřbitov kolem církve, z něhož zbylo pouhé hražené prostranství, a jmeno cvintar, jehož se o hřbitově i o prostranství u církve podnes užívá. Na hroby sázejí Rusíni sosny, proto rusínské pohřebiště podobá se lesíku ještě dnes, a za dávna, kdy pochovávalo se u církve, zábavy skutečně dály se ve hřbitovním háji. Namítnouti lze, že hailky jsou původu mnohem staršího, než aby byly povstaly teprve v minulost křesťanské; skutečně většina badatelův shoduje se v mínění, že slavnosti hahilek dála se v památku opětného vzkříšení slunce a vesny, sahajíc v šerou dávnověkost pohanskou, jak rozbor některých záhadných písní ukazuje. Dle toho mínění jsou tedy hájivky památkou pohanské oběti jarní, kterou kult křesťanský, nevida v ní nijakého nebezpečí, při zavádění svého ritu ponechal a kterou lid během času přispůsoboval nové víře, až sloučil ji s dobou velikonoc, původní době případně odpovídající. Jen při některých z těchto hajilek dokázati lze původ v nedávné minulosti.

Při hrách dávají dívky kraslice dětem a svým záletníkům. Běda židovi, který by mládeži při zábavě se namanul; nabijí mu do živého a vyženou jej ze svého kruhu. Téměř v každé krajině provozují se tytéž hry se změnami figurálními a zvláště vhod přichází dívkám bohatství národních písní. Kdo byv přítomen hrám těmto, neobdivoval se půvabným pohybům, nenaslouchal se zálibou dumným písním Rusínek? Hrám přítomny jsou i starší ženy, jež sedíce na drnu dívají se jim, kdežto ženy mladé — molodyce účastní se her. Školní děti zase učí se jim stranou a hoši baví se v hry mužské neb kazí je děvčatům, napadajíce a honíce je kolem církve. Místy zábavy tyto trvají mimo neděli a pondělí ještě v úterý, vždy před nešporami a po nich, někde jen v neděli a prší-li, ani se neodbývají.

Na Podolí se parobkům na hry v pondělí času již nedostává a děvčata sama také nerada se baví; zůstanou doma a dají se některým hochem překvapiti s plnou konví vody. Tak děje se po vší Rusi haličské i ukrajinské a sluje proto pondělí velikonoční. „ponediłok obływanyj". Běda dívce, která po poledni okáže se na ulici! Z nenadání přepadnou ji parobci a nespokojí se tím, že ji vodou polejí, ale rádi oběť svoji zatáhnou ke struze a tam celou řádně skoupají. Bránívá se jim vší silou a chtíc studené lázni ujíti, vykupuje se dvěma kraslicemi; v případě, že jest útočník jejím nápadníkem, dává mu kraslice hned čtyři. Děvče silné nejednou hodí do vody parobka samo, nebo se jich na jednoho sesype několik najednou. Jsou děvčata nejenom před parobky neprchající, ale vyhledávající příležitost potkati se s nimi, aby ukázala kus mužného hrdinství, zvláště vědí-li, že sousedé na tahanici s hochy budou se dívati. Mnohdy z velikonoční zimní koupele vzplane poměr milostný se šťastným zakončením u oltáře na podzim. Mládež polévá se ještě v úterý, však bez výkupu a polévá kdo koho může.

*) Některé tyto písně podal F. V. Vykoukal v článku „Hájevky", uveřejněném v V. ročníku „Květů" (1883, druhé pololetí, str. 328).

Choditi serpenem zachovalo se tuším pouze na Pokutí. Jest „serpen" zvláštní druh tance, jejž provádějí v pondělí velikonoční parobci a mužové v prvním roku manželství. V čele jsou starší, pak následují mladší a konec či ohon serpena tvoří chlapci a jiná drobotina, mladí to učňové. Držíce se za ruce pomocí hole, postupují za sebou v dlouhém jednostupu vždy dva kroky do předu a jeden v zad. Nejdříve serpen obchází církev, kde na ohradě každý jeho člen dostává od děvčat zde shromážděných po jedné pisance, načež jde pochodem do dvora, kde provádí různé evoluce, svíjeje a rozvíjeje se jako had, buď stáčeje se v centrum jako šroub, buď prováděje jiné pěkné obloukovité figury. Tanečnímu tomu pochodu hrají skřipce s průvodem bubínku. Vůdce serpenu, věkem nejstarší, podá pánu sebrané u církve pisanky na talíři s přáním šťastných svátků a za několika zlatovou koledu pořadatelé serpenu baví se večer v krčmě. Serpen též u kněze se produkuje a na večer církev třikráte týmž spůsobem obejde, jak byl ráno učinil.

Obřad čtení evangelia nad hroby zachoval se hustě na haličském Podolí a na Pokutí jen v nemnohých vsích. Po poledni v pondělí velikonoční, přeje-li počasí, kněz vychází z církve na hřbitov a za ním téměř celá ves, každý, kdo někoho na hřbitově má. Za několik krejcarů zajde kněz na hrob a přeříkává evangelium na něm. Čtení protahuje se do soumraku a nestačí-li knězi čas všecky hroby obejíti, vychází na hřbitov v úterý a ve středu. Za nepohody slavnost odkládá se na dny nejblíže příští. Na Pokutí osoba, jež evangelium dává čísti, přináší s sebou několik pšeničných placek s tvarohem a klade je na rodinný hrob s pisankami. Hořící svíci zabodne do jedné z placek. Hroby takto vyznačené kněz obchází a odříká nad každým krátkou modlitbu, začež všecky ty placky a pisanky sobě beře; ovšem že i ďák, kněze provázející, část přiměřenou z těchto obětí dostane.

Úterý velikonoční poznamenáno jest v unitském kalendáři červeně a jím svátky se končí. Dopoledne jest mše a po poledni ďákovská obchůzka po vsi. Nesa kovový kříž z církevního prestolu, ďák vstupuje do každé chaty s pozdravem „Chrystos voskres" a opakuje pozdrav ten třikráte, kdežto jeho průvodce tímže spůsobem pozdraví jenom jednou. Ďákův společník nese na ruce koš a zvonkem dává na dvorku domácím védomost, kdo to k nim jde. Do koše se mu klade obyčejně po dvou syrových vejcích. Jsou pro kněze. Ďák nastaví kříž všem domácím k políbení, posadí se a pohovoří si; někde dají mu i kořalky nebo pobídnou jej na pásku.

Královna ze Sáby.

Román. Napsal **Th. B. Aldrich**, přeložil J. J. Benešovský-Veselý.

Kapitola I.

Mary.

měsíci červnu roku 1872 konečně byl pan Edward Lynde druhý pokladník a účetní banky „Nautilus“ v Rivermouthu s to, provésti záměr, o němž byl již po dlouhou dobu potají uvažoval.

Podobné sdělení v nynější době, kdy počestnost ve zodpovědném úřadě stala se skorem anomalií, přivádí ihned na myšlenku důkladné sáhnutí do kasy; avšak záměr našeho pana Lynde neměl v sobě ničeho zločinného, byl to pouhý výlet koňmo do severní části státu Newhampshire. Dovolená na tři neděle, jež mu byla povolena v odměnu za to, že po několik let byl svědomitě plnil svoje povinnosti ve službách banky, poskytla mladému Lyndemu příležitost, po které byl toužil. Tyto tři neděle připadly, jak již praveno, do měsíce června, kdy příroda v Newhampshiru obléká svoji nejčarovnější toilettu. Odložila zimní hermelin, jimž se odívá mnohdy hezky dlouho do jara. Přehodila přes snědé svoje plece zelený plášť a je dosti koketní, že nosí na ňadrech velkou kytici divokých květů. Zdobena květy lebedy a ostružin jest v nejlepší míře, jako ženština v novém šatě, jenž jí pěkně sluší a skorem byste smích její považovali za hudbu vodopádu a melodické šustění jejích šatů za větřík vanoucí sosnovými lesy.

Když Edward Lynde jednou z rána, hodinu neb dvě dříve než vůbec některý slušnější člověk v Rivermouthu sebou hnul, vyjížděl z městečka, byl s tímto světem dosti spokojen, ačkoliv byl by si mohl také na leccos stěžovat, kdyby byl býval měl chuť, mysliti na to.

Spousty tmavých mraků tlačily se dosud na zenithu, avšak na východním obzoru obráželo se od blankytu, jehož stále přibývalo, město se zlatými báněmi, mešitami a minarety — skutečné orientalské město, jakéž obývají básníci, snílkové a podobná spekulativní čeládka, která ráda ukládá svůj kapitál v takovýchto pozemcích, ležících za mezemi skutečnosti.

Mladý Lynde ve své povaze, jakkoli bylo prosaické jeho zaměstnání účetního, měl bohatou, třeba dosud nezužitkovanou romantickou žílu a trhnuv lehce uzdou, pravil sám k sobě: „Ubytuju se dnes večer tam nahoře v hotelu u zlatého rouna, anebo snad přijmu pohostinství u jednoho z oněch bohatých starých kupců, kteří s naší bankou mívali obchody v dobách, kdy se Spojeným Státům ještě říkalo kolonie.“

Dříve než skončil tuto svoji samomluvu, bylo město zničeno velkým požárem, kulaté, rudé slunce vystupovalo zvolna nad stříbrošedými zříceninami a byl den.

V době tříletého pobytu v Rivermouthu nepřihodilo se Edwardu Lyndemu nikdy spatřit město v hodinu tak rannou. Třída, dlážděná říčními oblázky, kterou jel, byla třídou obchodní, ale nyní měly krámy svoje dřevěné víčka oční pevně uzavřená a spaly tak pevně a nevinně, jakoby neměly ani tušení, co to čilý obchodní život. V této zcela nové podobě hlavní třídy, jež mu byla tak známa, spočíval pro Lynde-ho nemalý půvab a mimo to bylo jitro dokonale krásné. Třída šla rovnoběžně s řekou, jejíž třpytivá modř lesních hyacint prokmitala tu a tam za prázdným staveništěm anebo zakmitla se z pozadí úzké postranní uličky vedoucí od loděnic. Vzduch byl naplněn oním nevýslovným třpytem a pelem, jenž trvá jen asi hodinu po východu slunce a byl prosycen jemnou vůní mořskou a příjemným dechem zrosených lučin. Vše zdálo se dýchati vůní ba i vetchý návěštní štít firmy „J. Tibbets a syn, zboží západoindické a osadnické plodiny“ oddychoval, jak se Lyndemu zdálo, slabou kořennou vůní.

Edward Lynde překročil brzy hranice místa a ubíral se na příkrý pahorek, na jehož vrcholu chtěl se ohlednouti na rozloučenou po malebném přístavním městě, jež právě se hotovilo, shodit pokrývku z tenké jak flór mlhy mořské. Vítr vanul vesele ve vrcholu tohoto pahorku, plnil mu plíce a rozveseloval jej jako šampaňské. Pobídnul svoji hubenou, kostnatou kobylu ostruhama a dav střechám věžemi zdobené banky Nautilus pokynem ruky sbohem, uháněl rychlostí neméně než čtyr anglických mil za hodinu do kraje. Nebylť to arabský běhoun, jehož si byl Lynde najal od ctihodného staršího Twomblaye. Kobyla Mary nebyla také zvířetem hezkým. Byla žlutavé barvy a měla srst, jež připomínala chlupaté vaky našich předků, měla plebejskou hlavu a tajemně vyvinuté svaly v zadních nohou. Nebyla koněm pro jezdce nedělního neb parádního, ale měla své dobré vlastnosti — četné dobré i zlé vlastnosti — a mezi dobrými vlastnostmi byla zejména ta, že se znamenitě hodila pro hrbolaté cesty venkovské a právě pro tu práci, jaké právě na ní žádáme.

„Mary není tím, čemu se říká běhoun,“ připomenul starší Twombley, když s ním vyjednával, „to nikterak netvrdím, ale ona hrubě toho nepozoruje, sedí-li jí kdo na hřbetě.“

Udání to potvrdilo se velmi záhy. Když byla urazila dvě míle, zastavila Mary pojednou a počala rozvážlivě a systematicky, jako podle volné hudby ve staně krasojezdce, kráčet nazpět. Lynde, vzpamatovav se ze svého překvapení nad náhlou tou zastávkou, jež byla nastala zcela neočekávaně, přitáhl pevně povolenou uzdu a pobídl kobylu ostruhami, to ale nemělo jiného účinku, leda že pochod nazpět poněkud se urychlil.

Snad nic nepřipomíná nám zřejměji naši málomoc, než máme-li pod sedlem aneb u vozu koně, jenž jde nazpět. Opratě spočívají chabě v naší ruce, jakoby od zvířete byly odděleny, není možno koně přinutit, aby šel v před; otočíte-li jej znamená to, že uznáváte svoji porážku; sestoupit a chytit jej za hlavu jest činem nestatečným. Rozumí se, že lze zde učinit toliko jediné, ale víme-li co, máme obzvláštní výhodu před svými spolutvory.

Lynde vida, že bičík a ostruhy nepomahají, zkusil učiniti dojem mravoučnými domluvami; poklepával Mary na šíji a domlouval jí slovy,

nad nimiž by se snad každé jiné Mary bylo rozplývalo srdce, ale milá kobylka neustále zvolna kráčela zpět s jakýmsi půvabem, jenž mohl pocházeti toliko od zvyku hluboce zakořeněného. Avšak Lynde nikterak si nepřál vrátit se do Rivermouthu a nejméně tímto spůsobem, jenž byl k zoufání a jenž by jej byl uvedl v posměch u všeho obyvatelstva. A půjde-li to ještě čtyřicet nebo padesát minut tímto spůsobem dále, není vyhnutí.

„Nemohu-li to dobytče přinutit, aby přestalo," umiňoval si, „opustím je před samou branou u mýta. Který ďas to Twombleyovi napískal, že mi dal tak směšné zvíře."

Mary nikterak nedávala na jevo, že by v jejím počínání bylo cosi neuvěřitelného neb neočekávaného.

„Moje milá Mary," pravil konečně Lynde s klidem, jenž nevěstil nic dobrého, „byla bys v právu aneb aspoň tvoje jednání nebylo by tak křiklavým porušením smlouvy, kdyby jen cíl tvůj měl směr opáčný."

A řka to, trhl silně uzdou v levo, což pohnulo kobylu, že se obrátila a hleděla tváří k Rivermouthu. Váhala chvíli a pokračovala pak dále v pochodu na zad.

„Nyní, Mary," pravil mladý muž suše, „má jít, abych tak řekl, po tvé hlavě, pokud jen půjdeš cestou, kterou chci, abys šla."

Tento manévr Lyndeho nasvědčoval tomu, že měl vlastnosti, jež obratně vycvičeny, slibovaly by mu úspěch ve vyšších oborech domácí diplomacie. Schopnost, zabezpečit si svoji vůli a vzbudit u jiných dojem, jakoby jim se dělo po vůli, jest řídkou mezi lidmi, či lépe řečeno mezi mužskými, neboť mezi ženskými jest všední jako brvy na očích.

„Rád bych věděl, jak dlouho bude takto pokračovat," myslil si Lynde, upíraje oči svoje dumavě na uši Maryny, položené nazad. „Je-li tato manýra trvalou, budu nucen, připnouti sedlo obráceně. Věru, to zvíře jest divem přírody — hlava jeho nalezá se na druhém konci. Nepozoruje hrubě, sedí-li jí kdo na hřbetě," doložil s polohlasným smíchem, připomenuv si odporučení staršího Twombleye, „to si myslím, že toho nepozoruje. Jaktěživ neviděl jsem koně, jenž by toho méně pozoroval."

Brzy na to přestala Mary ve svém pohybu nazpět, obrátila dobrovolně hlavu jak se patří a sluší a klusala dále s takou oddaností, jakou jen bylo lze na ní žádat. Lynde později zjistil, že tato choutka po chůzi pozpátku jest nevysvětlitelným vrtochem, který zachvacoval Mary po jistých přestávkách a trval pět až patnáct minut. Porozuměv pak této zvláštnosti, nemrzel se již na ni, nýbrž považoval ji dokonce za příjemnou změnu mezi jízdou. Jakmile se kobyla poddala svému vrtochu, obrátil ji a nechal ji pak jíti nazpět, pokud jí bylo libo, až toho měla dost. Zjistil též, že největší rychlost Maryna jest pět anglických mil za hodinu.

„Nu vždyť jsem nechtěl koně rychlého," těšil se Lynde filosoficky, „a poněvadž nemám nijakého určitého cíle, není mi třeba spěchat, abych se k němu dostal."

Nejroztomilejší vlastností plánu Lynde-ova bylo, že neměl vůbec žádného plánu. Byl si prostě vyjel do rozkošné pohody červnové, bez určitého cíle, bez starosti o zítřek a tak neodvislý od obyčejných potřeb

touristů, jako pták ve vzduchu. Na zadním řemenu za sedlem, — starým to vojenským sedlem, jež v dávno minulých dobách bylo konalo službu při vojenských cvičeních, byl připevněn válcovitý tlumok z kravské kůže, v němž bylo trochu prádla ku převlékání, některé toilettní potřeby, čapka z nepromokavého sukna pro deštivé dni a první svazek „Pozemského Ráje". Obě bojovné kapsy před sedlem, v nichž plukovník Eliphalet Bango míval dvé bambitek s křesacími zámky, jež nyní odpočívají v historickém museu v Rivermouthu, staly se schránkami na úzkou lahev kognaku na jedné a na boloňskou uzenku na druhé straně; neboť mladý Lynde byl odhodlán prodati svůj život co nejdráže, kdyby následkem nějaké příhody na cestě ocítil se tváří v tvář hladu.

Panamský klobouk se širokou střechou, oblek z tmavomodrého flanelu a dvé jízdeckých bot doplňovalo jeho výstroj. Na řemenu měl zavěšený dalekohled v koženém pouzdře, v náprsní kapse své bluzy měl malý kompas, jenž mu měl být vůdcem na cestě přímo k severu.

Oblek mladého muže hodil se velmi dobře k jeho upřímné jemné tváři a jeho třiadvacíti rokům. Mdle zlatoplavý knír, zakroucený na konci do špičky a rozkládající se stejnoměrně v pravo a v levo jako perutě vlaštovky, dodával mu vzezření skorem vojenského; také v pohledu jeho jasných šedých očí, jež doposud nebyly zakaleny přílišným hleděním do světa, spočívala jakási smělá přímost vojenská. Nemohlo být lepší postavy pro sedlo, než jakou obdařen Lynde, výšky poněkud nadprostřední, přímý jak topol a ani příliš štíhlého ani příliš nemotorného vzrůstu. Tu a tam, když jel mimo některou farmu, zastavila se mladá dívka, jež ve dvorku před stavením věšela prádlo — neboť bylo pondělí — s chumáčem prádla, podobajícím se neforemné sněhové kouli a prohlížela si zvědavě statného mladého pána, jenž jel mimo ni. Mnohdy stalo se, že když minul, přikradla se dívka k červeným vrátkům ve zdi, obrostlé lišejníky a zastiňujíc oči dlaní, dívala se za ním po opuštěné silnici a často stalo se, že se ohledl po snědé děvě, jejíž přiléhající skrovný šat dodával jí půvabu sochy, jenž tím, že toho ani netušila, stával se ještě rozkošnějším.

Tyto záblesky němého obdivu mezi mládím a mládím, náhlé ty němé pozdravy při chvilkovém setkání stávaly se toho prvního dne jízdy bez příhod skorem dobrodružstvími. Jednou zastavil Lynde před verandou neomítnutého domu s holandskou střechou a zelenými papírovými roletami v oknech a žádal o trochu mléka, kteréž mu přinesla snědá děva, jež pokud mladý muž pil, neodvrátila ani na okamžik svých nevinných lichotných očí od jeho tváře. Vpíjela se do něho jako on pil mléko a mladý Lynde odjížděl s pocitem, jakoby se bylo vskutku něco událo.

Nejednou tohoto jitra zastavil koně, aby naslouchal lyrickým výlevům čermáčka na jabloni aneb spřátelil se s černě skvrnitými kravami durhamskými nebo světle plavými alderneyskými, jež volným krokem přicházely ku plotu pastviska a dívaly se naň svými velkými dobráckými očima. Řada těchto krav s těmi línými očima, rudým jazykem a vlhkými jako gumovými nozdrami byla tak zajímava, jako divadelní kus ve městě.

K polednímu dorazil náš dobrodruh bez dobrodružství ku Čtyrem Rohům Bayleyovým, kdež ve stavení, jež ve starých, dobrých časech poštovských vozů bývalo hospodou, nalezl potravu pro sebe a pro Mary. Byl to jediný dům v celém sousedstvu a bydlil v něm bývalý hostinský, jakýs Tobiáš Sewell, jenž se byl stal rolníkem. Když si byl Lynde po obědě zapálil doutník, osedlal Mary a jel dále. Avšak nelze správně říci, že jel dále; neboť Mary vzala si do hlavy, že Čtyry Rohy Bayleyovy opustí po zpátku, kterýžto výkon také provedla ku nemalému potěšení pana Sewellse a podivného starého pána, jménem Jefreye, jenž v tomto domě byl na stravu.

„Myslím, že to je kobyla, která kojí hříbě,“ připomenul pan Sewell opíraje rozviklanou svoji postavu o laťový plot a dívaje se za odjíždějícím hostem.

Mary šla pozpátku až ku hřebenu pahorku, k němuž se táhla silnice od staré hospody, pak dostala opět rozum a šla řádně ku předu.

„Jaktěživ neviděl jsem takovou svéhlavou babu, jakos ty, Mary!“ zvolal Lynde zrudnuv zlostí nad vrtochy zvířete. „Počínám se ti obdivovat.“

Snad že tato utajená důtka dotkla se některé jemnější struny v povaze Maryně, či snad pro dnešek naplnila míru toho, co jí bylo dovoleno v ohledu zpátečnictví, ale budiž tomu jakkoli, neoddala se tohoto odpoledne více žádnému vrtochu, leda že se počala plašit před vozem kočujícího prodavače plechového nádobí — jednání to lze jí snad prominout, uvážíme-li, že Mary mnohá ze svých mladých let byla strávila ve bližším styku s podobným závodem.

Večerní červánky byly pobledly za kostrbatou řadou vrchů a černé stíny kupily se jako spiklenci v ovocných sadech a pod širokými korunami jilmů podle silnice, když Edward Lynde spatřil velké tovární město, které v tu hodinu poskytovalo pohled dosti podivný.

V údolí seskupeno bylo pět neb šest budov velice nepravidelných, které od přízemku až ku střeše byly osvětleny. Každá měla obrovský komín, z něhož plápolal vějíř různě zbarvených plamenů. Na jedné dlouhé nízké budově, jež měla dvojí řadu oken, kteráž svítila do noci jako střílny válečné lodě, seděla tlustá kulatá věž, na níž ob čas otevřela se mohutná záklopka, načež vyrazil sloup jantarově žlutého dýmu, jenž vířil ku závratné výši a rozprostřel se pak po obloze. V příšerném světle těchto komínů, od jejichž planoucího purpuru tu a tam obrážel se štít domu nebo hrot věže, jevilo se město schoulené v hlubině jako posunutá tvrz říše podsvětí. Lynde odhodlal se, že stráví noc zde, na místě aby jel dále a spolehl se co se týče přístřeší na nějaký selský statek nebo farmu. Deset neb dvanáct hodin, strávených v sedle, bylo v něm vzbudilo toužebné přání po odpočinku.

Brzy na to dolehl k jeho uším řev parních strojů a vysokých pecí a hromový rachot mocných kladiv, dopadajících na železné plotny a několik minut po té vjížděl do města, o němž ani za mák nevěděl aniž chtěl vědět, jaké to je město.

Vše to mělo pro Lyndeho půvab cesty v cizině. Počal uvažovat o tom, který hostinec má oblažiti svojí přízní, otázka, jež turistu přicházejícího do cizího města uvádí mnohdy v rozpaky. V případu Lyn-

deově byla celá věc zjednodušena okolností, že ve městě bylo jediného hostince, jenž vyhovoval přísnějšímu požadavku. Poučení tohoto poskytl mu mladý hošík, jenž byl pomazán železným prachem a vypadal, jakoby byl právě ulit v sousední slévárně. Hošík tento byl mu ochotným průvodčím a dovedl unaveného poutníka ku prahu „letícího orla“. Zde, pod jednou z jeho perutí — totoť jest míněno jak obrazně tak i doslovně — měl Lynde potěšení, uvelebiti se na noc.

Kapitola II.

Jedná o rodinných záležitostech.

Zatím co Lynde těší se osvěžujícímu spánku, jenž se dostavil brzy po večeři, odhalíme čtenáři tolik z historie mladého muže, mnoho-li je pro naši historii třeba. Za tím účelem považuje autor za nezbytné, aby jako kobyla staršího Twombleye šel kousek nazpět.

Jednou ráno, asi tři leta před oním dnem, kdy Edward Lynde vydal se na svoji pouť bez cíle, dostal pan Jenness Bowlsby, předseda banky „Nautilus“ v Rivermouthu od synovce své manželky, pana Johna Flemminga, mladého obchodníka v New-Yorku, následující dopis:

„New-York, 28. května 1869.

Milý strýčku!

Za několik dní navštíví tě můj přítel, pan Edward Lynde a odevzdá ti doporučující list. Píšu tyto řádky, abych mu již z předu pojistil laskavost a účastenství, o nichž jsem přesvědčen, že mu jich, seznámiv se s ním blíže, nebudeš moci odepříti. Jsem po deset let s Edwardem Lyndem důvěrně spřátelen, byli jsme spolu nejprve v ústavu ve Flatbushu a později na universitě. Jakkoli jest o několik let mladší než já, byl se mnou vždy ve stejné třídě, mám-li doznati pravdu, dostával z pravidla nejlepší známky. Jest to nejen nejrozšafnější a nejvzdělanější mladík, jakého znám, ale také člověk neskonale skromný a roztomilý, a myslím, že to byla neobyčejná zlomyslnost osudu, že právě jeho si vybrala za oběť, kdežto přece je tolik ničemných mladých lidí — tuším, že ti při tom ihned tone na mysli jméno John Flemming — kteří nezasluhují ničeho jiného, než krutého nakládání. Jak vidíš, útočím přímo na tvůj soucit.

Když Lyndemu bylo sedm neb osm let, měl neštěstí, že ztratil matku; otec jeho byl již mrtev. Nejbližším příbuzným dítěte byl strýc, David Lynde, bohatý obchodník v New-Yorku, starý mládenec a charaktér. Starý Lynde — nazývám jej tak nikoliv z pohrdání, nýbrž na rozdíl od mladého Lyndeho — byl v oné době ve věku padesáti let a byl mužem neposkvrněné cti obchodní a návyků pravidelných, třeba poněkud podivných. Přišel do písárny přesně o deváté hodině ranní, a opouštěl ji večer poslední, při čemž pracoval právě tolik hodin denně, kolik pracoval v letech, kdy poprve vstoupil do závodu firmy Brigg & Livingstone — firma ta zvala se v oné době, o níž mluvím, Lynde,

Livingstone a spol. Pan David Lynde obýval řadu pokojů v hořejším městě a obědval ve svém klubu, kdež obyčejně trávil večer hrou v šachy s ostatními předpotopními pány. Návštěva divadla, dávána-li nějaká staroanglická veselohra neb novoanglický balet, byla u něho nejkrajnější měrou hýření. Toho, čemu se říká společnost, ani nespatřil. Byl to drsný, svěží, zavalitý starý pán, který od svého narození byl zasnouben s apoplexií, užíval života svým zvláštním, podivínským způsobem a stůj co stůj chtěl, aby vše kolem něho bylo šťastno. Raději by byl starého přítele zardousil, než aby jej neviděl šťastna. Vypravuje se o něm velice významná historka o hádce, kterou měl s Ripleyem Sturdevantem, starým spolužákem, s nímž byl třicet neb čtyřicet let znám. Senator Sturdevant zvrhl při velkém krachu r. 1859. Lynde měl na domě Sturdevantově hypotéku a stůj co stůj chtěl ji dát vymazat. Sturdevant zdráhal se přijati tuto oběť. Oba byli horkokrevní staří páni, Arcades ambo. Došlo k prudkým nájezdům. Co se dále dělo, nikdy nevyšlo určitě na jevo, ale Sturdevant nalezen leže na pohovce v písárně s lehkou boulí nad okem a roztrhaným dlužním úpisem, zastrčeným za náprsník košile. Podle toho se hádalo, že byl Lynde svého přítele sepral a násilím mu vnutil hypotéku.

Zkrátka, David Lynde byl vřelého srdce a šlechetný až k násilnosti, ale byl mužem, jenž v každém ohledu, svou letorou, svou zkušeností i svým způsobem života naprosto nehodil se k tomu, aby se ujal poručnictví nad dítětem. Že mu padlo do rukou malé dítě, bylo tak znamenitým napodobením katastrofy, že mohla zastihnout toliko jeho. Myslím, že nikdo to nepociťoval více, než David Lynde sám a že v horlivém a radostném způsobu, kterak se uvázal v novou tu zodpovědnost, spočívalo cosi neskonale dojemného.

Hned po pohřbu — paní Lyndeova bydlela ve Filadelfii, přivezl strýc hocha do New Yorku. Bylo nemožno, opatřit mladému Lyndemu trvalý domov v bytě, jenž byl zařízen toliko pro mládenecký život, anebo bráti ho na obědy do klubu. Po týdnu plném nepohodlí a mrzutostí, jež následkem hanebného podezření jeho domácí paní ještě se zvětšily a staly spletitějšími, umínil si David Lynde, že pošle sirotka na vychování do ústavu.

Bylo to ve Flatbushu na Long Islandu, kde jsem se seznámil s tímto opuštěným hošíkem. Postel jeho stála v ložnici vedle mé a nastalo mezi námi vroucí přátelství. Prodělali jsme zkoušky, společně opustili zároveň Flatbush a vstoupili zároveň na vysoké školy.

V tu dobu obmezovaly se styky mezi hochem a jeho poručníkem na týdenní výměnu dopisů, z nichž listy strýcovy důsledně počínaly: „Ctěný tvůj dopis od soboty jsem řádně obdržel“ a končily: „Prosím, prohledni, co přiloženo.“ Co se týče peněz na útratu, byl mladý Lynde opatřen jako princ. Přítel můj strávil velké prázdniny se mnou v Newburghu a občas dojížděl do New-Yorku, aby den neb dva dny strávil u svého strýce. V těch dnech srdečný jich poměr dospěl k úplnému rozvoji. Starý Lynde byl se stal nyní nemálo hrdým na svého moudrého, mladého svěřence, dával mu báječné obědy u Delmonica, bral jej s sebou k Wallackovi a představoval jej starým předpotopním živočichům v klubu, říkaje „můj hoch, Ned.“

Bylo to počátkem posledního semestru Lyndeova na vysokém učení, kdy strýc jeho vzdal se obchodu, koupil si dům v Madison Avenue a ozdobiv jej freskami a drahocenným nábytkem, proměnil jej v palác. Byla tu knihovna pro „mého hocha, Neda", pokoj pro kuřáky s višňovým nábytkem, pokoj pro kulečník s nábytkem z černého ořechu a stěnami obloženými týmž dřevem, jídelna s nábytkem dubovým a karmazinovými záclonami a povlaky na židlích — zkrátka, hotový to ideal doupěte pro dva mládence. Při sám Joviš, bylo tu jako v klubu, což bylo jediným vzorem a jedinou představou příbytku, o němž nebohý starý Lynde měl ponětí. Šest měsíců před tím, než Ned odbyl poslední svoji zkoušku a dosáhl hodnosti bakaláře, byl závod pod dozorem hospodyně, pravé to perly v plném, systematickém proudu. Tu umínil si David, že stráví zbytek svých dnů se svým synovcem, jenž k vůli formě měl si volit nějaké pěkné zaměstnání; ne-li, také dobře, vždyť bude mít hoch dosti peněz.

Avšak právě když Ned dosáhl první ceny z řečtiny a z matematiky a snil právě o nejpříjemnějším životě, jaký povede se svým roztomilým starým dobrodincem — co učinil tento roztomilý starý dobrodinec? Šel a oženil se se svojí hospodyní.

David Lynde věděl málo o ženském světě, po celý svůj život nebyl mluvil s více než tuctem ženských, nemiloval jich, ba měl je v jakémsi mírném opovržení, jako osoby, jimž se nedostává obratnosti v obchodech. Bylo tudíž jen přirozeným následkem, že první ženská, jež to uznala za dobré, ovinula si jej kolem prstu jako kousek stužky. Když se Ned vrátil z vysokých škol, ocítil se nenadále v náručí tety, která jej zcela přirozeně od prvního okamžiku nenáviděla.

Nemám ani času, ani místa, milý strýčku, abych ti podal třeba jen krátký přehled bídných poměrů, jež následovaly v zápětí tomuto politování hodnému sňatku; ostatně dovedeš si to představiti sám. Starý Lynde, jenž miloval rovněž svoji ženu, jako svého synovce, byl střídavě prudký a slabý, žena jeho, chladná, schytralá a lstivá — čtyřicítiletá to Viviena, vodila starého Merlina za bradu. Nechci tvrdit, že synovec měl povždy pravdu, ale vím, že se mu při tom dařilo nejhůře, což jest asi totéž. Po osmi neb desíti měsících shledal, že postavení jeho jest nemožné a sebral jednoho krásného večera svůj vak a opustil menáži*) — čili jak on tomu říkal, menažerii.

To se stalo před třemi týdny. Poněvadž měl Lynde vlastní malé jmění, jež mu ročně, myslím, vynáší asi patnáct set dolarů úroků, měl z počátku v úmyslu, vydati se na cesty. Ale zradil jsem ho z toho, neboť jsem viděl, kterak nebezpečno jest pro mladého muže nezkušeného a snadno vznětlivého jako on, aby se samoten potloukal po Evropě. Paříž byla jeho touhou. Paříž byla by jej pohltila, ani by se po něm neolízla. Zradil jsem jej z toho a podařilo se mi, přesvědčiti jej, že jest pro něho nejmoudřejší, odebrati se do nějakého pěkného města aneb vesnice v nevelké vzdálenosti od našich velkých měst a strávit zde zcela klidně léto. Radil jsem mu dokonce, aby se ohledl po nějakém lehčím zaměstnání v okolnostech, jež by přispěly k tomu, aby

*) Hospodářství.

zapomenul na nádherný palác z karet, který se mu byl sřítil právě před nosem. Zkrátka, abych to řekl pěti slovy: poslal jsem jej do Rivermouthu.

A nyní, milý strýčku, proplýtval jsem osm stránek listovního papíru a bezpochyby za sto dolarů tvého drahocenného času, nepoznáš-li, že tě prosím, abys Nedovi opatřil nějaké místo u banky Nautilus. Až se trochu vycvičí, bude obratným účetním a otázka služného, jak vidíš, jest významu podřízeného. Zařiď to, je-li to jen poněkud možno, tak, abys jej zdržel v Rivermouthu. David Lynde má nejmocnější náklonnost k tomuto hochu a jestliže Viviena, jejíž pravé jméno jest Alžběta, nebude velice opatrna, tahajíc starého Merlina za bradu, dovede si neočekávaným spůsobem získat platnosti. A naloží-li potom s ní tak, jak učinil starému Sturdevantovi, uzná každý, že jednal velice mírně. Zůstane-li jen ještě rok na živu, zanechá hlavní část svého jmění Nedovi. Starý s mladým se nerozkmotřili, abys věděl; naopak, starý Lynde chtěl svému synovi mermomocí pojistit důchod pěti tisíc dolarů, ale Ned to nechtěl přijati. „Přeju si lásky strýce Davida," pravil Ned, „a tu mám; čert ať vezme jeho peníze."

Zde máš hlavní rysy celé věci. Nemohl jsem je shrnout stručněji, a nemohl jsem být spravedlivějším ku všem súčastněným osobám. Nejnešťastnějším jest dle mého názoru David Lynde. Aspoň po všem, co jsem řekl, nezdá se mi, že by mladý Lynde zasluhoval většího politování. Snad by onen nádherný klub nebyl tak příznivě naň účinkoval, kdyby byl vůbec účinkoval. Na každý spůsob musí se nyní sám protloukat životem a odporučuji jej tvojí laskavosti, jestliže jsem ji již nevyčerpal.

Tvůj milující tě synovec

J. Flemming.

Pět nebo šest dní po té, kdy se dopis tento ocítil v rukou pana Bowlsbyho, představil se tomuto Edward Lynde v ředitelském pokoji banky Nautilus. Chování a spůsoby mladého muže sesílily příznivý dojem, jejž byl na pana Bowlsbyho učinil dopis synovcův, a jakkoli v tomto okamžiku skutečně nebylo u banky uprázdněno žádné místo, přemluvil pan Bowlsby sama sebe, že potřebuje tajemníka. Několik neděl po té uprázdnilo se neočekávaně místo příručího u pokladny, jenž měl počítat vklady, na kterémžto místě objevil se Lynde tak obratným a bedlivým, že když v prosinci na to zemřel pan Trefethen, druhý pokladník, postoupil Lynde na jeho místo.

Klidný život, do něhož byl Edward Lynde veplul, byl skorem pravým opakem života, jak si jej byl představoval, a mnohdy se skorem divil, že s ním není nespokojen. Považoval Rivermouth za nejrozkošnější staré hnízdo na celém světě, které byl kdy viděl a o němž kdy byl slyšel, a tamní obyvatele za nejpohostinnější na celém světě. Historie o malém jeho rodinném sváru jdouc od úst k ústům a nabývajíc větší barvitosti a doznávajíc bohatšího vyšperkování, spůsobila, že hned z předu měl štěstí ve společnosti. Pan Goldstone, jeden z prvních ředitelů banky, pozval Lyndeho k obědu — jen málo osob bývalo obdařeno pozváním k obědu Goldstonovu — a dvéře mnohého čelnějšího domu ochotně se

otvíraly, když mladý muž zaklepal. Při večerních společnostech v zimě považován Edward Lynde za partii tak dobrou jako důstojník loďstva. Slečna Mildred Bowlsbyova, tehdáž panující krasavice ve městě, byla ochotna koketovat s ním až tam, kde počíná svatební bohoslužba biskupské církve*) a ještě dále. Ale báječné ty libánky, jež se byly v poslední době uhostily v domě Lyndeově, zbavily ho smyslu pro podobné sladkosti.

Se svým služným jakožto pokladník, měl Lynde příjmy vskutku vanderbiltovské pro mladého muže v Rivermouthu. Avšak nenásleduje příkladu starého vrstevníka svého, nehromadil mamonu. Jednou měsíčně psal jako poslušný synovec svému strýci Davidovi, jenž nikdy neopomenul, odpovědět telegraficky: „Ctěný dopis tvůj jsem dostal. Bůh tě žehnej, Edwarde.“ Šprýmovný tento způsob, odpovídat na dopisy byl mladému Lyndemu rovněž podivný, jako jej bavil, až konečně zvěděl od svého přítele Johna Flemminga, že teta Viviena vynutila na starém pánu slavný slib, že nebude svému synovci psát. Telegrafoval tedy.

Práce Lyndeovy ponechávaly mu odpoledne od čtvrté hodiny volného času. Odpočinek i práce jeho byly stejně příjemny. V letě měl na řece plachetní člun, v zimě mohl si vybírat knihy z bohaté knihovny spojené se zastaralou poněkud čítárnou. Tak míjely mu měsíce velmi šťastně, třeba též velice klidně a skorem nepozorovaně až do té doby, kdy banka Nautilus povolila Edwardu Lyndemu tříměsíční dovolenou a on, jak jsme viděli, na kobyle staršího Twombleye vyjel, aby vyhledal vše malebné a nevšední, co lze nalézti v severní části Newhampshiru.

Kapitola III.

Kde Mary znovu se plaší.

Druhého dne ráno bylo ještě dosti temno, aby velké komíny tovární činily dostatečný dojem svými vějíři barevných plamenů, když Lynde jel špinavou hlavní ulicí k—skou a zahnul na silnici, jež vedla k pohoří.

Malý kus cesty za městem, když se obracel v sedle, aby pozoroval zvláštní dojem příšerného světla na okolní krajinu, vyrazil ne celých pět sáhů od hlavy jeho koně šikmo přes silnici nákladní vlak, při čemž parostroj vyrážel ze svých nozder spousty ohnivé pěny a hvízdal jako posedlý vjížděje do tunelu, jenž vedl výběžkem hory. Mary následkem toho tři čtvrtiny anglické míle šla bokem ku předu.

Většině mladých lidí byla by se zdála výprava, kterou podnikl Edward Lynde, málo zajímavou a velice jednotvárnou; avšak Lynde, jsa zvyklý životu usedlému, dovedl toho, býti vlastním svým společníkem. Je-li kdo mlád, sečtělý a roztomilý, není proň skutečně lepší společnosti než vlastní jeho já — totiž obyčejně. Neboť octneme se zajisté ve strašných rozpacích, stane-li se nám v některém věku, že nás tento neviditelný, všudy přítomný kamarád omrzí, neboť nemožno se ho zbavit po celý život. Ovšem, že se lidé naň mrzeli tou měrou, nudili a zlo-

*) anglikánské.

bili se naň tak, že se pokusili, zbavit se ho sebevraždou; ale jest otázka, zdali nás i smrt zcela zbavuje jeho společnosti.

Ani na jedinou minutu po celých čtyřiadvacet hodin, co byl opustil Rivermouth, nepřipadla Lyndemu touha po jiném nějakém společníku. Zvláštnosti Maryny, to co viděl a slyšel podle cesty, buclaté děti, které s čistě vydrhnutými tvářemi ubíraly se z rána do školy, samota lesní, rolníci, kteří pracovali na polích, modří mandelíci a čermáčkové v ovocných sadech, plavovlasá a snědá děvčata u dveří chaloupek, vlastní jeho svěží myšlenky, prosté všech výčitek — k čemu potřeboval ještě jiné společnosti? Kdyby ještě něco mohlo přispět k dobré jeho míře, byli by to bývali lupiči, číhající naň anebo divá zvěř, napadající jej v osamělém průsmyku. Ale bohužel, co na cestě jeho nejvíce se podobalo lupiči, byl pouze otrhaný zbabělý obejda, jenž belhal po druhé straně silnice, nepozvednuv očí a co se týče divé zvěře, neviděl nic divočejšího než samotářského mloka, jenž v témž okamžiku, co se naň Lynde podíval, zmizel ve své poustevně ze štěrku a trosek kamenů.

Projížděje osamělými silnicemi Nové Anglie, byl bezpečnější než kdyby se byl procházel tlačenicí hlavních tříd velkého města. Ovšem byl se ocítil v době a v krajině, kde se žádná dobrodružství nerodila. Pociťoval to, ale ne tak těžce, aby mu to bylo rušilo veselou, tichou radost, kterou pociťoval nade vším. Rozjařen blaženým žárem, jenž naplňoval jeho mysl, viděl každý předmět mimo se v růžovém světle; i venkovský průvod pohřební, jenž tohoto jitra ubíral se vedlejší cestou, zdál se mu dosti malebným.

Po tři dny po odjezdu z K. jel Lynde bez přestávky dále. První dvě noci opatřil si nocleh v selském statku, třetího večera považován byl za podezřelou osobu a jen s těží dosáhl povolení, aby se uvelebil na senníku, kdež šťastně dočkal se toho, že mu konečně jednou bylo nepohodlno a mohl jedva oka zamhouřit. Mladý muž, jenž z vrtochu hrál si na pobudu, ležel dumaje na seně a pozoroval, kterak stříbrné šípy paprsků měsíčních vnikaly střechou senníku a ve smutném tom okolí pociťoval zálibu, jaká by byla naplnila úžasem tuláka z povolání.

„Chudoba a nouze jsou na konec přece jen přeludem,“ pravil Lynde sám k sobě, když usínal. Ach, milý panáčku, hrát si na chudáka a nuzného je snadno, ale je-li tu skutečnost pouhým přeludem, je to ze všech přeludů nejhorší!

Mladý muž probudil se ráno před slunce východem a vydal se dále, nepokusiv se ani vyjednávati se svým nevlídným hostitelem o snídani. Doufal, že dále na cestě zjeví se nějaká osmahlá dívčina s mísou mléka a černým chlebem. Nezjeví-li se a neobjeví-li se žádná hospoda, nu pak měl v sedlových kapsách uzenku a láhev s vodkou, jež byly ještě nedotknuty.

Horský vzduch jaksi nosvědčil milé Mary. Dostávala v tomto období cesty ob čas ohromné návaly kašle, z nichž každý div nevyhodil mladého Lyndeho ze sedla.

„Mary,“ pravil jednou, když jen tak tak byl vyvázl tomuto osudu, „jest málo pěkných vlastností, které bys neměla, leda snad jankovitost. A ta snad se také ještě ukáže.“

Pravil to tónem rozmarné chvastavosti, který Mary dovedla ocenit, ale kladl si přece zcela vážně otázku, co by si s ní počal a jak by ji nahradil, kdyby vážně ochuravěla.

V posledních dvou dnech byly se staly selské statky a vzdělaná pole vždy řidšími. Silnice brala na sebe ráz stále drsnější a divočejší. Ob čas náhle zahýbala, aby se vyhnula ohromnému útesu žulovému, jenž pojednou vystupoval ze země, a na některých místech byla tak úzkou, že bujně rostoucí křoví ostružin šlehalo boky koně. Lynde uznal tohoto jitra za dobré, aby si pečlivě vyhledal svoji cestu. Řada holých vrchů, rozkládající se dále na východ a na západ, než oko jeho dohledlo, zvedala se před ním jako temná zeď. Nevlídné osamocené pahorky, pokryté trnitým křovím, střežené několika strašidelně temnými smrky, ležely před ním. Po obou stranách rozvíraly se temné rokle skalní, nad nimiž ve značné výši visela skaliska a kde na některém místě odestřela se ranní pára jako závoj, viděl dva neb tři horské vrcholy, pokryté čímsi, co vypadalo jako sněžná pole. Snad byly to pouze plochy kamene vybíleného sluncem.

Dávno po té, kdy Edward Lynde ubíral se údolím Arvy na cestě od Ženevy do Chamouny, vzpomněl si na tento kousek amerického Švýcarska, což vyvolalo na rty jeho podivný, rozpačitý úsměv.

Tisíceré strašidelné postavy mlhavé, jež se byly tlačily kolem výšin, zahražujíce vyhlídku na vše strany, byly nyní zmizely a odhalily divoce romantický a melancholický kus světa, jaký si jen mohlo přáti srdce, toužící po romanických zjevech. I v sluneční záři, jež osvětlovala tyto pusté nehostinné hory, bylo cosi příšerného a ironického. Stříbrná voda potůčku, jehož pramen skryt byl kdesi vysoko nahoře pod skalními balvany mechem porostlými, připomínala kapajíc zvolna z jedné vrstvy skalní na druhou, žalostné slzy. Hrobové ticho kraje rušeno bylo toliko ošklivým krákoráním vrány, jež pojednou vyletěla s polou zuhelnatělého smrku. Tu a tam zatřpytila se bříza s bílou atlasovou svojí korou strašidelně mezi temným jehličím.

Němý smutek tohoto místa uvedl Lyndeho, jenž z pravidla byl přístupen toliko veselému rozmaru, na okamžik v rozmar smutný a sklíčený. Pobodl Mary ostře ostruhami a jel rychlým krokem ku příkré výšině.

Byl skorem již dosáhl vrcholu hory před sebou, když pocítil, kterak sedlo sklouzá. Pás sedlový byl se odepjal nebo přetrhnul. Když chtěl ustoupit, sklouzlo sedlo s ním, když ještě měl nohu ve třemenu. Kobyla se plašila a vzepjala se, uzda vyklouzla mu z ruky. Sáhl rychle po ní, ale Mary hodila hlavou zlomyslně na zad, obrátila se a počala klusat po příkré stráni dolů. Klus změnil se pojednou v běh a běh v trysk — představte si Mary v trysku! Na úpatí hory klopýtla, padla, převalila se, vzchopila se opět a uháněla dále zvětšenou rychlostí. Silnice šla tu na několik mil úplně přímo. Kůň byl již jen žlutým bodem v dálce. Byl patrně na zpáteční cestě k Rivermouthu!

Lynde díval se za Mary, až byla jen malinkým bodem na šedavé silnici, pak se obrátil a pohledl smutně na sedlo, jež náhle, ležíc tak roztaženo u jeho nohou, vzalo na se výraz satyrický.

Ned byl si přál, aby se mu něco přihodilo a nyní bylo se mu stalo po vůli. Bez koně a samoten nalezal se uprostřed pohoří — samoten v neznámé a jak se Lyndemu, když se ohledl, zdálo, též neobydlené krajině.

Kapitola IV.

Podivné dobrodružství, jež se přihodilo mladému Lyndemu v horách.

Vše bylo se dálo tak rychle, že minulo několik minut, než Edward Lynde pochopil plný význam útěku Maryna. Smutný úsměv vznášel se dosud na jeho rtech, když žlutý bod Maryn v dálce zmizel, a teď se tvář jeho značně zakabonila. Se stráně, na které se nalezal, nebylo vidět známky, že by zde někde bydlela nějaká živá bytost. Farma, kde byl strávil noc, byla vzdálena pět mil a ve svých těžkých jezdeckých botách nebyl valně spůsobilý ku cestě pěšky. Čáka, že bude musit vléci těžké sedlo pět mil po horské silnici, spůsobila, že se čelo jeho svraštilo a tvář jeho vzala na se výraz velice vážný. Když byl kopl zlostně do sedla, spočinuly zraky jeho na boloňské uzence, jejíž jeden konec vyčníval ze sedlové kapsy; pak počala jej hrýzti vzpomínka, že minulé noci měl velmi chatrnou večeři a tohoto jitra ještě žádné snídaně. Usedl na sedlo, rozbalil uzenku a ukrojil si dva neb tři tenké kotoučky.

„Mohlo to být horší," přemítal odlupuje nožíkem kousek stříbrolesklého staniolového obalu, jenž lpěl ještě na povrchu uzenky. „Kdyby mi byla Mary utekla se stravou, bylo by to bývalo osudné." Lynde pohltil malé kousky stlačeného masa s chutí, jakou v něm byly vzbudily dlouhý půst a osvěžující vzduch horský.

„Ať mi někdo mluví o paštice z husích jater," zvolal mávnuv rukou, jakoby odmítal sklepníka přinášejícího mísu štrasburských paštik; „dočkám-li se toho, že se vrátím do Rivermouthu, budu po celý zbytek svého života jísti třikrát denně boloňskou uzenku."

Pohár vody, jak led studené, jež vytryskovala podle cesty z úžlabiny obrostlé řeřichou, doplnil spartánský jeho oběd. Nejbližším podnikem jeho bylo, že se poohledl po okolí.

„S vrcholu tohoto pahorku," pravil si Lynde, „bezpochyby budu moci poznat, kde se nalezám, může-li mi to poskytnouti trochu útěchy."

Byl vzdálen pouze padesát neb šedesát sáhů od vrcholu hory, kdež cesta, díval-li se z dola, zdála se náhle končit pod samým nebem. Když dosáhl vrcholu, ulevil si bezděčně výkřikem úžasu a radostného překvapení. U nohou jeho v údolí ležela v úrodné rovině, na všech stranách obklopená smaragdovými pahorky, nejrozkošnější vesnička, jakou kdy byl viděl. Jakkoli silnice, po které byl vystoupil, byla úzká a příkrá, zde se rozšiřovala a sestupovala v mírném svahu do údolí, kdež se stávala hlavní ulicí vesnice, skupiny to dvou, možná i tří set domů, jež většinou byly letohrádky s lomenými neb příkře vystupujícími střechami. V levo ode vsi a ve vzdálenosti asi osminy míle od ní zvedalo se imposantní stavení z rudých cihel s rozsáhlými křídly a dvěmi osmihrannými věžemi. Stálo v lesíku sosen a javorů a zdálo se být

obklopeno vysokou zdí z lámaného kamene. Bylo příliš okázalé, než aby to byl chudobinec, příliš elegantní na vězení; nebyla to bezpochyby škola a nemohla to býti zbrojnice. Lynde z počátku nevěděl, kam by je vřadil, pak vrátil se ku svému sedlu, přehodil si je na záda, drže je za řemeny třmenů, které si byl stáhl přes ramena.

„Má-li Mary vůbec nějaké svědomí," bručel Lynde, „bodlo by ji to u srdce, kdyby mne teď viděla. Musí to být pohnutlivý pohled. Dole ve vsi nebudou věděti, jsem-li hořejší či dolejší polovice Centaura. Nebudou vědět, mají-li mne hřebelcovat a dát mi mírku ovsa anebo mne pozvat k snídani."

Sedlo i s příslušenstvím vážilo asi čtyřicet liber a Lynde uraziv třetinu cesty ku vsi, byl rád, že mohl složiti svoje břemeno a chvíli si odpočinouti. Po obou stranách cesty byla nyní obilná pole a na stráních sady s pitvornými jabloněmi tvaru skorem člověčího, jež se zdály být křečovitě skroucené bolením, jež jim byly způsobily vlastní jich kyselé plody. Vzdělaná půda končila teprve u samé vsi. Byla to méně ves než spíše nějaká zahrada — zahrada to s množstvím květin oné jarní takřka kovové barvy, jakou se vyznačuje květena severního podnebí. Středem tohoto ráje běžela široká hlavní ulice, vroubená topoly, jilmy a kaštany. Žádný pivovar všechno vůkol znečisťující anebo dýmající továrna s ohavnými svými staveními neznešvařovala idyllickou krásu tohoto miniaturního města — neboť v Nové Anglii vše, co není metropolí, nazývá se aspoň městem. Obyvatelstvo sestávalo patrně ze zámožných lidí s rozsáhlými farmami pro chov dobytka a lukami plnými divokých jahod a s úsporami, jež pečlivě uloženy byly v podílech na lodích a akciích železničních.

Na takýchto odlehlých místech zachovala se větší část toho, co nám Američanům zbylo z otužilé, vychytralé povahy a prostých způsobů oněch starých ctihodných lidí, oděných v látky vlastní výroby, kteří byli položili základ k republice. Ve velkých městech našich jsme světoobčany, ale zde jsme Amerikány původního rázu aneb aspoň blížíme se k němu co nejvíce možno. Nepatrné osady, jako ta, kterou popisujeme, byly to, jež vyslaly svůj podíl neohrožených srdcí a pevných jak křemen svalů do střeleckých příkopů u Bunker-Hillu. Zde také procitl hrdinný duch, jenž po půl století byl klidně dřímal, na ohlas prvního výstřelu, jenž vypálen proti tvrzi Sumter. Nad krbem nejedné chýše v takovýchto odlehlých vesnicích visí poboční zbraň pěšáka anebo jezdecká šavle ve zrezavělé pochvě, kterou dnes manželka neb matka pozoruje s oním úsměvem něžným a hrdým, jenž milosrdně zaujal místo slzí.

Tam za městem na stráni, která se byla právě Edwardu Lyndemu namanula v obzor jeho výletního kukátka, byl nezbytný hřbitov. Tu a tam třepetal se nad hrobem malý praporeček v klidném vzduchu červnovém. Kdyby byl Lynde stál u náhrobků, byl by na nich spozoroval nápisy se jmény zde neobvyklými, jako Malvern Hill, Andersonville, Balls Bluff a Gettysburgh a byl by spatřil povadlé a vybledlé věnce od májové slavnosti, jež měsíc před tím byly ještě svěží.

Lynde zaměřil svůj dalekohled na červenou cihlovou budovu, o níž jsme před chvílí byli mluvili a zabral se opět v rozjímání, co as to zač.

„Ať mne ďas, není-li to ženský klášter!“ rozhodnul konečně. Brzy na to vrátily se pohledy jeho nazpět ku městu, kdež spozoroval čilost a pohyblivost neobyčejnou ve vesnicích novoanglických, ať velkých, ať malých. Hlavní ulice byla plna skupin mužův i ženských, sestoupivších se tu a tam a bylo vidět osamotnělé postavy, jimž snad jen vzdálenost dodávala příšerného vzezření, běhající spěšně sem a tam.

„To bude nějaká místní slavnost,“ pomyslil si Lynde. „Vesnické krasořečnictví a podobné věci. To bude znamenité!“

Dal svoje kukátko opět do pouzdra a urovnával si právě pouzdro po boku, když spozoroval, že se k němu blíží jakýs muž. Byl to starý pán nemotorného vzrůstu, v šatu z černé alpaky, jenž byl na kolenou trochu otřen a pytlovitě vyboulen, a přece dosud velice slušný. Držel klobouk v ruce a chladil si jím ob čas tvář, jakoby horko a namahavá chůze byly jej unavily. Hojnost vlasu jak sníh bílého, jenž byl v prostředku rozdělen, spadala po obou stranách tváře, jež, měla-li vůbec cosi pozoruhodného, byla nápadna svým dobráckým, prostým výrazem. Na této osobě bylo cosi nevylíčitelného, jakási uchýlenost od přítomnosti, jakoby muž ten byl žil před dlouhou dobou a měl jakýs význam, nyní však stal se zastaralým slovem ve slovníku člověčenstva. Široké, klidné jeho čelo a dvojitá brada, jež se jevila nad vysokým jeho nákrčníkem, dodávali mu podivné shody s podobiznou doktora Franklina.

„Ah, vesnický farář!“ myslel si Lynde. „Ctihodný a roztomilý starý pán. Oslovím jej.“

Starý pán měl hlavu lehce nakloněnou na zad a oči sledovaly upřeně jakýs předmět nahoře na obloze, tak že by byl minul Lyndeho, aniž jej spozoroval, když mladý muž zdvořile sňal klobouk a pravil:

„Prosím za odpuštění, pane, ale byl byste tak laskav a udal mi jméno městečka tam dole?“

Starý pán sklonil pozvolna zraky od nebes k zemi a upřel je bezvýrazně na Lyndeho, nedával však odpovědi. Lynde se domníval, že starý pán nedoslýchá a opakoval tudíž svoji otázku tónem vyhovujícím této potřebě. Aniž by se stala změna v mírné dobrácké tváři jeho a hlasem, jehož modulace byla ku podivu harmonickou, zvolal starý pán:

„Jděte k čertu!“

A šel dále.

Odpověď tato byla tak neočekávaná, slova sama tak hrubá, kdežto spůsob, jakým pronešena, byl tak mírný a melodický, že Lynde nevěděl, má-li věřit svému sluchu. Přeslechl se snad? Dříve než se vzpamatoval ze svého překvapení, byl starý pán již vysoko na stráni a pohled jeho tkvěl opět na vzdáleném bodě na obloze.

„Snad to přece nebyl vesnický farář,“ pomyslil si Lynde směje se, „byl to as obecní opilec. Je to ranní ptáče, to třeba doznat, když už v tuto hodinu ranní má svoji zcela slušnou opičku.“

Lynde naložil si opět sedlo a počal znovu svůj pochod do města ve šťastném tom údolí. Ušel jen malý kus cesty, když spozoroval, kterak se k němu blížila jiná postava — postava, jež mu byla neméně nápadnou, jak starosvětský onen pán, ale zcela od něho rozdílná. Byla to mladá dívka as sedmnáctiletá, ve volném vlajícím šatě z bílé měkké látky, jenž nad boky sepjat byl širokou červenou stuhou. Neměla ani

kloboučku ani šátku na hlavě a vlas její, jenž byl velice dlouhý a velice černý, spadal jí rozpuštěn přes ramena — přeháněla takto účes, jenž později kdys stal se modou. Pohybovala se zvolna jako člověk, jenž není zvyklý chůzi. Byla to dáma — Lynde spozoroval to na první pohled — snad přeletavé ptáče, vychované v městě, jež přes léto odpočívalo ve zdravém tom údolí. Mladistvá jeho ješitnost byla znepokojena, když uvážil, jaký směšný pohled as poskytuje s tím starým sedlem na zádech. Byl by je hodil do křoví podle cesty, kdyby byl tak mohl učinit nepozorovaně. Ale bylo již pozdě.

Když jej dívka spozorovala, přerušila svoji chůzi a zůstala chvíli nerozhodnuta stát, pak šla přímo k němu. Když se k němu blížila, tu Lynde jakoby oslněn, pocítil, že má před sebou dvé velkých, jasně zářících očí pod hustými brvami, vyzírajících z ovální tváře jemně bledé. Dívka měla v ruce snítku kvetoucí vanilky a když se k němu blížila, otáčela dlouhým, hadovitým stonkem. Byla nyní těsně u něho a chvíli cítil slabou vůni květu, když as na palec od jeho tváře opsala rychle kruh. Dívka zastavila se před ním a vzpřímivši se hrdě, pravila:

„Já jsem královna ze Sáby."

Pak jej minula rychlým krokem a výraz tváře její stal se náhle nesmělým.

Lynde měl tentokráte potřebí delší doby, než se vzpamatoval. Stál na místě jakoby přirostlý a pozoroval s dosti hloupým výrazem zvolna odcházející půvabnou postavu dívky, jež se jednou na polo obrátila a ohledla po něm. Pak zmizela za vrcholem kopce. Šla za oním starcem? Bylo nějakých styků mezi nimi? Snad to byl přece vesnický farář. Nemohla být jeho dcerou? Jaký to neobyčejný oblek pro mladou dámu, na procházku? — neboť dámou byla až po konce svých prstů. A jaký to podivný pozdrav!

„Královna ze Sáby!" opakoval udiven. „Co tím as mínila? Považovala mne s tím proklatým sedlem za nějakého venkovského hlupáka a stropila si ze mne smích. Jak živ jsem neviděl dívku, jež by byla tak smělou a zároveň tak skromnou a ostýchavou aneb tak rozkošnou. Nevěděl jsem dosud, že by na světě bylo cosi tak rozkošného, jako tato dívka!"

Toliko na okamžik byl pohledl do její tváře, ale byl ji viděl ku podivu zřetelně a přesně, jako vidíme předmět nějaký při záři blesku, a viděl ji dosud, jako se nám zdá, že vidíme předmět ozářený bleskem v následujícím na to temnu. Každý rys její tváře znovu ožil před jeho zrakem, i drobná jizva, skorem k nepoznání, na pravé tváři dívčině nedaleko skráně. Nebyla nikterak nepěkná, ta malá jizva, zdála se jen zvyšovati její roztomilost, jako přízvuk na některém slovu dodává mnohdy jakéhosi nevyzpytatelného pikantního významu.

„Patrně žije ve městě nebo v sousedství," pravil si Lynde. „Rád bych věděl, zdali se s ní ještě setkám. Pobudu zde týden nebo měsíc jestliže — jaký to mluvím nesmysl! Vypadal jsem as pěkně, když jsem tak na ni hleděl jako hlupák. Když pravila, že je královnou ze Sáby, měl jsem ihned odpovědět — nu, u čerta, copak jsem měl odpovědět? Kterak může být člověk vtipný, má-li na zádech naloženu tunu podešvic?"

Edvard Lynde, stále maje na mysli dívku a její záhadná slova a zaměstnávaje se všelikými chytrými slovy, jež by byl mohl říci, ale jichž neřekl, prošel bezděčně zbývající ještě část cesty ku vsi.

Ulice, jež se mu byla zdála plnou lidí, když byl na ni hleděl se stráně, byla liduprázdna. Na nejzazším konci jejím spatřil dvě neb tři spěchající osoby, ale nikde nebylo nijakých známek nějaké slavnosti, o níž se mu bylo zdálo. Městečko mělo spíše vzezření místa, jež navštíveno morovou ranou. Žaluzie všech oken v dolejších patrech byly spuštěny; byl by se domníval, že tyto domy jsou neobydleny, kdyby se tu a tam nebyla objevila tvář, tlačící se k oknu v hořejším patře. Bylo mu podivno, že tyto tváře okamžitě zmizely, jakmile pohledl vzhůru. Jednou neb dvakrát zdálo se mu, jakoby slyšel vzdálený smích a jako by doléhal k němu zvuk hlasů podnapilých, prozpěvujících pod širým nebem písničku.

O kus dále v ulici hlásal vysoký kůl, na němž se vznášel štít, že tu hospoda. Lynde spěchal tam, ale hospoda zdála se jako soukromé domy kolkolem prosta obyvatelů; silné okenice ze smrkového dřeva byly uzavřeny a zabedněny. Lynde vystoupil po třech neb čtyřech nízkých stupních, jež vedly ku předsíni a pokusil se otevříti dveře, avšak byly zamčeny. Maje sedlo stále na ramenou, poodstoupil do prostřed ulice, aby dům i s okolím obhledl. Muž a dvě ženské objevili se náhle u otevřeného okna ve druhém patře. Lynde je právě chtěl oslovit, když muž zavolal mu vstříc:

„Aj, zdá se mi, žes kůň. Nu, zde není ovsa pro tebe. Učiníš lépe, pokluseš-li dále."

Lyndemu se tento šprým nikterak nelíbil; zdálť se mu dosti nestoudným, ale opanoval svoje rozhorlení a ptal se tak zdvořile, pokud mu jen bylo možno, zda-li lze ve vsi najati koně neb nějaký povoz.

Ony tři osoby významně na se pokynuly a na tvářích jejich objevil se nucený úsměv, jakoby otázka ta byla kdož ví jak pošetilá. Muž, tělnatý člověk s rudou tváří, jak se zdálo, div se smíchem nezadusil.

„Je to zde hostinec?" tázal se Lynde přísným tonem.

„Může být," odpověděl muž, nabrav opět dechu a stav se vážným.

„Jste vy majitelem?"

„Tak jest, jsem jím."

„Pak žádám na vás přístřeší, na jaké má cestující právo. Vaše licence vám nedovolují, abyste odmítl od svého prahu slušného cizince."

„Poslyšte moji radu," pravil hostinský, poodstoupiv od okna, „radím vám: klusejte dál. Sem se nedostanete. Pokusíte-li se o to, spražím vám kožich, jakože tu stojím, ačkoli bych to udělal nerad. Tak tedy klusejte jen dál po silnici."

Muž v okně držel nyní v rukou pušku a ruka jeho svírala křečovitě pažbu, tvář jeho podivně sebou škubala a malé zelenavé jeho oči měly výraz polou postrašný, polou vzdorovitý. Zajisté, že považoval Lyndeho za člověka nebezpečného a byl hotov vystřeliti naň, kdyby trval na svém požadavku.

„Milý příteli," odvětil Lynde, zaťav zuby, „kdybych vás měl zde dole, dal bych vám krátké poučení o dobrém mravu."

„Mějte se na pozoru! Mějte se na pozoru!“ volal muž v okně, mávaje svojí puškou.

Lynde odvrátil se pln hnusu a rozhorlen; ale rozhorlení jeho bylo oslabeno jeho úžasem nad touto nepochopitelnou surovostí. Nezbylo mu než vyhledati soukromý nějaký dům a přednésti tam svoji žádost. Poněvadž osudné to sedlo bylo vyvolalo posměch dívčin a urážku se strany hostinského, ohlížel se po nějakém bezpečném místě, kde by je mohl složit, aby mu nespůsobilo dalších nepříjemností. Jeho prádlo a všechen jeho majetek, mimo peníze, jež měl uschované na těle, nalezaly se v tlumoku, a ten nemohl nikterak vydat v šanc ztrátě.

Zatím bylo slunce vystoupilo vysoko na obloze a parno bylo by bývalo nesnesitelné, kdyby nebyl vál milosrdný větřík, jenž přinášel s sebou chladnější vzduch s pahorků. Lynde promrhal půl hodiny neb více, hledaje skrýš pro svoje sedlo. Bylo se mu stalo těžkým břemenem, každým krokem přibývalo mu o libru na váze. Nevěděl nijakého prostředku, kterak se ho zbavit. Viselo mu na ramenou jako mořský stařec na zádech Sindbada plavce. Pln zoufalství složil Lynde svoje břemeno u patníku na rohu uličky, jež protínala v pravém úhlu hlavní ulici, kterou se dosud ubíral. Vytáhl z kapsy šátek a utřel si s čela hojné krůpěje potu.

V tom okamžiku spozoroval, že stojí před ním vytáhlý, jak mrtvola vyschlý člověk, asi čtyřicítiletý, jenž byl tak bolestně vysušený a zhubenělý, že Lyndeho obešla hrůza, když naň pohledl. Byl tak tenký jako vykřičník. Lyndemu se zdálo, jakoby tento muž i v žáru červnového slunce musil umírati zimou. Nebyl to člověk, nýbrž kostra.

„Spravedlivý bože, milý pane!“ zvolal Lynde. „Řekněte mi přec, kde se nalezám! Jak se jmenuje toto město?“

„Konstantinopol.“

„Konstan . . .“

„. . . tinopol,“ odpověděl muž úsečně. „Rezpochyby zde cizí?“

„Ano,“ odpověděl Lynde roztržitě. Probíhal v duchu mapu státu Newhampshire, aby vyhledal Konstantinopol.

„Dobrá,“ pravil kostlivec, mna si suché dlaně až kosti chrastily „Dám vám práci.“

„Chcete mi dát práci? To se mi líbí.“

„Zajisté. Jsem stavitelem lodí.“

„Nevěděl jsem, že se sto mil od pobřeží staví lodě,“ odvětil Lynde.

„Stavím loď — neříkejte, že ji nestavím.“

„Ovšem, já tomu nerozumím.“

„Loď mramorovou.“

„Loď pro náklad mramoru?“

„Nikoliv, loď z mramoru, loď pro cestující. Máme lodi ze železa, proč bychom neměli mít též lodí z mramoru?“ tázal se mrzutě.

„Oh, ten chlap je blázen,“ pravil Lynde sám k sobě, „je dokonalý blázen; všichni jsou zde blázni, anebo já sám pozbyl rozumu. Vy tedy stavíte mramorovou loď!“ dodal dobrácky nahlas. „A až bude hotova, pak zajisté naložíte na ni všechny obyvatele toho města a ihned vyplujete na moře?“

„Vy mi tedy chcete pomáhat,“ volal muž pln nadšení a oči jeho zableskly se ve vpadlých důlkách. Spíše než kdykoli podobal se preparátu uprchlému z anatomického musea.

„Nevím, zdali vám budu moci valně prospět,“ odpověděl Lynde směje se. „Vidíte, že mám pramalou zkušenost ve stavbě mramorových lodí. Obávám se, že moje vychování z mládí strašně bylo zanedbáno. Ale jen tak mimochodem,“ pokračoval mladý muž, jenž v rostoucím účastenství s mužem, zachváceným utkvělou představou nacházel jakousi zábavu, „kterak hodláte svoji loď dostat na břeh moře.

„Spůsobem prajednoduchým — drahou o dvojí koleji — čtyřiadvacet parostrojů — dvanáct strojů po každé straně, aby podporovaly boky lodě.“

„Totě vskutku spůsob velice jednoduchý.“

Edward Lynde zasmál se znovu, ale ne od srdce. Cítil, že tato mramorová loď byla stvůrou vysoce humoristickou a nikoliv bez jakéhos živlu pathetického. Podivnost této myšlenky jej bavila, ale smutná opravdovost tohoto nervosního zuboženého snílka po jeho boku vzbuzovala jeho soucit.

„Nastojte,“ pomyslil si, „snad že my všichni více neb méně zabýváme se strojením mramorové lodi a snad jsou nejšťastnějšími právě ti, kdož jako tento nebožák, nikdy se neprobudí ze svých přeludů. Manželství bylo mramorovou lodí strýce Davida — a on ji spustil na vodu! Rád bych věděl, mám-li snad já také nějakou rozestavenou.“

Lynde rázem se probudil ze svého zadumání. Soudruh jeho byl zmizel a s ním sedlo a tlumok. Lynde pohledl spěšně ulicí vzhůru a jal se pak pronásledovat stavitele lodí, jenž s rychlostí víře nepodobnou uháněl a nesl sedlo na hlavě s takou snadností, jako by to bylo pírko.

Vzdálenost mezi oběma muži, jež činila pouze šedesát až sedmdesát yardů nebyla závadou, jež činila pronásledování beznadějným. Lynde od včerejšího poledne nebyl takřka ničeho požil, po dvě neb tři hodiny nesl těžké sedlo, byl bez dechu a v těžkých jeho jezdeckých botách nebylo mu možno řádně běžet. Druhý za to právě naopak zdál se úplně svěžím, měl lehké střevíce a nezdál se mít na sobě jediné unce zbytečného masa. Měl pouze kosti a šlachy a sedlo, jež mu spočívalo na hlavě, nebylo proň valným břemenem. Lynde však nechtěl se uznat přemoženým bez boje; ačkoli uznával marnost stíhání, spěchal tvrdošijně dále. Žádala to jakás tvrdošíjnost v povaze mladého muže.

„Ten lotr utekl mi s mojím obědem,“ mručel mezi zaťatými zuby. „To dokonalo spoustu, kterou započala Mary. Kdyby se přihodilo a já jej dopadl, doufám, že budu mít tolik sebezapření, že mu nesrazím hlavu — ne, makovici, neboť ten chlap nemá hlavy.“ (Pokračování.)

Jarní obrázek. Kreslil V. Lindner.

Z knih perkmistrových.

Vypravuje dr. **Zikmund Winter.**

(Pokračování.)

IV.

Vinaři a nákladníci.

»Víno jest krev země.«

Plinius.

ývalo na Prahu druhdy podívání asi svěžejší nežli dnes. Se všech kopců a strání kolem kol shlížely do Prahy dolů zahrady a vinice, z nichž jen tu a tam prokukoval prkenný „lusthaus“ (podle názvu sedláka Vaváka „veselka“), neúhledná bouda s lisem a sudy na víno; někde i nádhernější vypínal se nad zeleň domek, v němž nákladnická rodina v létě pobývala; jinde domečky vinařů prostičké, malinké tiskly se k ohradě při vinicích. Dnešní Pražan, jestli tak šťasten, že má zbytečných grošíků drahně, pohledati musí letního bydla jednu, dvě míle za Prahou — v předešlém ještě století vyběhli si na Petřín, Letnou nebo nahoru za Žitnou bránu do té zeleni, na jejímž místě dnes rozkládá se veliké město, v němž života tepna rychle a hřmotně bije v ulici i v těch lidských kasárnách. R. 1725 perkmistr píše do Vídně: „Při mnohých vinicích jsou sklenníky (Schöntreibhäuser), ovocné zahrady a sady, pro které possessores svým zahradníkům a vinařům domky vystavěli, pěkné obyty, za něž dva, tři tisíce dali. Sem sami chodívají v letě i v podzimi na osvěženou, tu požívají potřebného léčení v máji (majalchuren), pijí vody kyselé a jiná lékařství dobrá. Tu bydlívají nejen o vinobraní, nýbrž i za moru páni ouředníci a jich družina služebná, aby k soudním a vůbec úředním pracem brzy zase byli v Praze“ (XIX). Knihy viničné vypravují o tom, že na vinicích těch a v sadech, s nimiž vinice líbezně se střídaly, rostly višně, třešně, ořechy, merunky, melouny, jahody. Paprocký vypravuje, že roku 1556 i nějaké jahody vlasaté na vinicích mezi zdmi u Prahy našli a ty že byly lidem za veliký zázrak. Některý vinař s oblibou pěstoval u vinice „cverglové“ stromky, o nichž několikráte se mluví v knihách; jiný zas obliboval sobě prázdná místa na vinici osazovati hlavaticemi, což ku příkladu r. 1611 vinaři paní Radnické za zlé bráno. Až na soud hnala vinaře rozzlobená paní, „že mezi křovím vinným hlavatici sází.“ Smutně odvece vinař: „Nebožtík pán mi toho dovolil; o tom vím, že mi paní nepřeje“ — Některý nákladník dával svému zahradníkovi pěstovati cizí druhy ovoce, jakož o tom lze přesvědčiti se ze soudního řízení mezi nákladníkem Vojtěchem Hadem z Proseče a Janem Rychlíkem, jeho bývalým vinařem. Vinař zůstal pánovi za třešně a španělky 27 kop míš.

dlužen. Rychlík se vymlouval, že škodu skrze horka a nečistotu od zlatohlávků i krupobití na ovoci vzal a paní manželka pánova jednu věrtelní putnici španělek a půlstryšní putnici černých višeň a košík kralovek domů sobě odnésti dala, což jemu že zaplaceno býti mělo. Nápodobně co jest v lisu pána z Proseče po čtyři léta spracoval, že nic více než jeden tolar dosáhl. (R. 1644 kn. XXVI). Nás ani nezajímá, že posléz při soudě výborný pan Had svému vinaři „ne z povinnosti, nýbrž z lásky" dvanáct kop z dluhu ulevil, nás zajímá, že kolem Prahy rostly španělky a kralovky, pak že nepřátelé pražských sadů bývali ti přeskvostní zlatohlávkové, kteří z našich brouků skoro jediní co do zlata a velikosti vrovnají se nádherným kollegům indickým a brasilským.

Podál Prahy ovšem taky ta ona vinice nebyla rázu skvělého. Svrchu poznali jsme jednu sirotčí vinici a začátkem 17. století dlouho strašila za Košíří u Stodůlek vinice, jejíž pustotu kniha XXI. takto vypisuje: „Byla pusta, jen tři vědra z ní vzato; porostliny mnoho na ní bylo, dobytek se na ní pásával, lidé vokolní stromy posekali a do chalupí vnosili a spálili, na trávu do ní chodili a tyče s sebou brávali. Když ji pan Hlaváč držel, tenkrát dělníkům se neplatilo, takže sami sobě kracemi platiti musili." Vůbec přirozeno, že nejhůře bylo té viničce, o niž se dva soudili. Naproti tomu o tom dosti zpráv, že pražští nákladníci zdar svých vinic na péči mívali všelijak o to dbajíce, „aby k zvelebení přišly a k lesu přivedeny byly". Mnohý vychovával — ovšem z platu ne valného — deset i dvacet vinařů, kteří musili se snažiti, aby pánovi vhod se učinili. Na vinicích panských a klášterských robotovali lidé poddaní zadarmo.*) A bylo tu na vinicích živo už od božího rána! Praha bývala ještě v šedé páře „za jutra" a se všech pražských vrchů ozýval se táhlý zvuk trouby, svolávající ze všad dělníky. Trubači bývali první na nohou a přísahou byli vázáni ku dbanlivosti. V knize perkmistrově (č. XXI.) jest zapsána ta přísaha pod titulem: „Přísaha k troubení na dělníky volených" a stojí ve slovech těchto: „Přísahám pánu bohu, panně Marii, císaři, perkmistru, konšelům atd., že jsouce zvolen a povolán za vinaře k troubení na dělníky na viničných horách, v témž svém povolání podle artikulů od p. perkmistra vydaných, obzvláště pak k přistupování k pracím ranního času s sluncem východu a z díla propouštění chci a budu časně s troubením čeleď k pilné práci pobízeti, a aby dobré a užitečné dílo konali, na ně pilný pozor dáti, před všelijakou škodou chrániti." Mnoho set vinařů bydlilo na vinicích, nemalé množství mívali byty své v chudších částech Prahy a to nejvíce kolkol židovského města i v něm samém, jistá část bydlívala zajisté drobet přes pole, odkudž pak ráno než slunce vzešlo, pospíchali na díla viničná. Vypravuje Beckovský, že r. 1581 21. února voda na přívoze pod Slovany tak byla divá, že sto padesát šest lidí nádenních, na díla viničná jdoucích, zalila a utopila. Jan Hosius Nymburský ve svých zápiscích (Knihov. gymn. v Litomyšli. Arch. Pam. 1874) dí, že to byli

*) Ve „Zprávě o statcích" v křižovnickém arch. čte se o vinici šárecké, kteráž držela 24 strychů: „Na ní povinni jsou lidé zábranští karlínští) vína sbírati."

lidé obojího pohlaví a že se zatopili s prámem. „Byl sem toho roku na Zderaze primanem a díval jsem se na ně, když se topili.“ Tedy jako v našich dnech, kdy měšťák ještě sobě hovívá, dlouhé řady dělníků z nejzastrčenějších koutů pražských, z předměstí a z vůkolních vesnic do továren spěchají, aby nezmeškali zvonění, písknutí nebo jiného znamení, jímž potlivá práce se začíná, takž v minulých dobách, kdy Praha ještě mívala kolem kol suknici zelenou a „rývím“ premovanou, spěchávali odevšad vinaři na díla viničná, už aby tam byli v tu chvíli, kdy troubení rozhlašovalo se nad spícím městem. V té každodenní chůzi ranní též i večerní bývaly, čehož mladší pokolení naše už ani nepochopí, — brány na veliké často překážce. Brány se zavíraly a otevíraly leckdy tak, jak bylo pracujícímu lidu nevhod. Buď jim je branní z poručení panského zavírali brzy, buď je otevírali pozdě. A na zvláštní otevření brány ustanovili si stavové v předešlém století krejcar poplatku. Který vinař za den 6 krejcarů vydělal, nebyl věru s to, aby v bráně platil. Z roku 1748 a z let málo předchozích jest před rukama o tom několik proseb perkmistrových, aby se viničným dělníkům nepřekáželo.

Obzvláště zle bývalo na zimu, kdy zavírány brány už ve 4 hodiny a vinař chodil z díla o páté (roku 1748 kn. XIX.). Nebývalo to v Praze ovšem nic zvláštního. Ve Vídni zavírali téhož roku 1748 brány právě v touž hodinu přidávajíce měsíc od měsíce až do července o hodinu více, takže v nejdelším dni zavíráno město v 8 hodin večer. A tak bývalo i v Praze. Ráno před osmou hodinou v létě a v zimě před desátou do brány ses nedostal! (Kn. perk. XIX.). Někdy k vůli opevnění vidělo se vojanským pánům, zavříti některé brány na nějaký čas docela, třeba tu nepřítele ani nebylo. Prosíť perkmistr r. 1745 generala Coloredo, aby brány otevříti kázal, že ubozí dělníci musejí velikou oklikou až i Strahovskou branou a Vyšehradskou vcházeti, čímž se valně omeškávají.

Od rána ranička tedy až do slunce západu pracováno na zahradách a vinicích pražských prací podle ročních počasů ovšem rozličnou.

Na jaře děly se řezby, rozvody, kopačky a vazby a se stromů sbírány housenky.

Ať vypravuje Řehoř Jan vinař o své práci sám svými slovy: „Nejprve jsme zdvihali, jak na to náleží, druhé zase ženy ramovaly a já jsem s čeládkou hnedky jinou řezbu ďál, po řezbě zase, jak náleželo, kopačku jsme dělati začali první, po druhé. Když jsme skopali a čas byl, dělal jsem sám druhý krechty; potomně zas, když toho potřeba bylo, rozvody*) jsem dělal sám pátý tejden. Po rozvodech dělali jsme smítku**) teprva. Potomně nabíjely ženy a hned po nich vázaly některy. Když se zvázalo a nabilo, nechali jsme, až byl čas, a povazovali jsme opět. Potom povázavše ženy, trávy trhaly. Tu trávu trhaly co jsme měli druhou kopačku.“ (r. 1606 kn. XX.)

---

*) Rozvodem zváno rozložení vinného keře do země. Rozvod na zeleno dělaný po kopačce, když totiž křoví už vyrazilo. Kott. 196. III.

**) Smítka jest odřez jalových a mdlých ratolestí, aby dobré sesílily. Kott. 479 III.

Když jsem tyto řádky četl ve schůzi spolku historického, upozornil mne s roztomilou ochotností musejní pan bibliotekář A. Vrťátko na vzácné knihy o technice viniční, kteréž chovají se v českém musei (59. L. 28, 61. K. 14). Abychom poučili se o tehdejším vinaření gruntovně, přečtemež tedy pospolu něco z nich. Už v předmluvě viděti, kde byly chyby. „Nákladníci ke škodám přicházejí skrze nerozumné a neumělé vinaře; neb mnohý toliko pobude fejlířem při vinaři přes léto a hned se za vinaře zjedná a nebude znáti rýví a bude jmenovati rývu muškatelovou, že jest to prchlina, vytne dobrý keř brynštový". — Tedy na poučenou vinařů kniha tiskem vydána r. 1563 od anonyma.

O řezbě, práci na vinici z nejdůležitějších, radí se, „nechať postavuje se na pařeze na tři neb čtyři oka, vidíš-li že silný peň, tu můž postaviti na pět ok; je-li jedináček neb samotný, na šest ok postav."

O kopačce dí se v starobylé knize svrchupsané takto: „Obroď se na vinici nebo neobroď, proto musí se na ní třikráte kopati, jako kůň dělej nebo nedělej, proto mu jísti dáti musíš." Za deště aby prý se nekopalo. Kopačka pak sama nechať jde před se tak, že „otevřeš zemi do půl kolena neb přes půl lokte; okolo každého pařezu vinného ať se vycejnuje kořeníčko svrchní, kdybys dlouho nechal, zemdleloby to spodní koření." „Druhá kopačka okolo sv. Ducha jest na pod zeleno. Poznáš-li, že by snad keř přemdlil, ujmi pryč i s pužitkem."

Třetí nejdůležitější kus práce viniční bývaly rozvody. O těch radí kniha: „Při rozvodě kladení hleď aby i vodvod udělal; už při kopačce pěkně vodvody obehni, konec vystrč ven a přispi zemí; to co zemí přispeš z těch vok kořeníčko se pustí a to, co se ven vystrčilo, samo se živiti bude. Rozvody překládati můžeš, kde jest les tříletý; není-li les sezrálý, neklaď jich! A klaď je nejméň kolene zhloubí." Při tom vykládá rádce, kladou-li se rozvody mělko, urazí prý kopáč nerozumný špici snadno, kladou-li se hluboko, tedy se uražený zbytek přece ujme a sám se poživí.

Bývalo ještě dosti práce jinačí vedlejší, vinice žádala sobě péče neustálé, ale řezba, kopačka a rozvody byly prací hlavní.

Žaluje kdos r. 1662, že „rozvodů neděláním a neobyčejným řezáním vinice nejvýš vytažena, vyhnána a vyhubena jest. Proto se na ty rozvody dělníci zjednávali zvláště a to oukolem, třebatě kniha muzejní radila nákladníkovi: „Varuj se oukolem řezby jednati, neb oukolník hledí leda díla odbyl."

Dílo oukolní, zdá se, že vinaři smlouvali nejraději. Pravil r. 1634 vinař komusi: „Já vás v ničemž nezavedu, zjednejte mi ty rozvody oukolem, já nestačím-li ve dne, budu je v noci dělati, bude jich do půl druhé kopy. Žádám od nich 2 rýnské." Ale dostal jen 1 rýnský 30 kr.

A kdyby někdo nevěřil, že na vinicích nejdůležitější prací byly rozvody a řezání, poví mu to instrukce, kterou dal známý pan Florian Griespek svým lidem v Nelahozevsi. Pán napsal a poručil: „Poněvadž vinice nejspíš řezbami a rejvodami zvelebeny býti mohou, protož jest přičiniti se, aby každý rok tím více rozvodů kladeno bylo; druhé abyste také v těch místech, kdež ještě les a křoví špatno jest, tím nižší řezbu postavovati a raději vinice k lesu strojiti hleděli, neb když vinice se nad míru vysoce řeží a kterey rok přílišná vína táhnou a nešetří, co

zase podpouští: tak po málu létech vinice v poustku obrátí a na hráz přivedou.“ Při tom také radil starý pán, aby vinaři měli vždy dostatek tyček „korních“ a vinařky, které v lisu bydlí, aby „těch tyček v zimě k topení nebraly.“

Největší šum na vinicích nastal o sbírce vína. A nejen na vinicích. I v městě se na to těšívali. Četli jsme kdesi svrchu, že rodiny nákladníků se stěhovaly na ten čas na vinice. Nemáme na mysli uraziti zlatou matičku Prahu — víme podle popisů a obrázků, že bývala vždy tak veliká jako ku příkladu pyšná Vídeň — ale my svýma nynějšíma velkoměstskýma očima vidíme v Praze, jako byla 15. a 16. věku, město hospodářů, v němž se každý soused těšíval na obžinky i na sbírku vína.

Vinaři už pozorovali dávno na všecko pilně, aby sbírka se zdařila. Svatý Petr a sv. Václav diktovali jim pravidlo. „Když po sv. Petře ktve, hned hrozny odřez pryč, ať jinému lesu nepřekážejí zráti,“ a „které víno hned po sv. Václavě nestrojí se k zaměkání, to již s těžkostí zralé bude.“ A protož jak mile uhlédali chvíli, smluvili s nákladníkem bez odtahů sbírku. Varovalať kniha vinařská: „Když víno dozrá, někdo čeká pro některé zrno nezralé, až zralé vyteče neb je mouchy vypijí anebo na keři shnije, nebo bude čekati na mráz, aby na něm kožka ztenčela a než dočká mrazu, ptáci, straky, havrani mu ho vozobí a roznesou.“ Den tedy ke sbírce ustanoven. Jen hleděli nákladníci k nebi, aby neslzelo. Sbíralo-li se „v dišť“, býval strach, aby víno nezvodnatělo a nepřišlo k porušení. O sbírce vína býval v Praze šum. Perkmistr prosil městského úřadu, aby honiti dal na vinice ke sbírce pražské pobudy, kteří nechtějíce pracovati po ryncích a ulicích se protulovali anebo odpočívajíce leželi. V ten čas vinaři nestačívali, ni když vzali s sebou na dílo ženy a děti. Několik dní před sbírkou prohlížel se lis a nádobí. Lis i nádobí ku sbírce bývalo čistěno všecko a sudy znova vypalovány, pobíjeny a nákladníkovým znamením opatřovány. Na panství libeňském ku příkladu vpalovali v sudy kotvici. Kážeť Nelahozevský pán svým ouředníkům a vinařům: „Nádobí k zbírání vyčistiti a pro uvarování škody dobře pobíti. Sudy záhy aby připraveny byly a jakž náleží vyšichrovány (vykouřeny), aby víno nádobou ke zkáze přivedeno nebylo.“*) Řád řemesla bečvářského pro tu dobu pilně nařizoval, kdyby v noci byl volán bečvář pro uzdravení některého spuklého sudu, aby nákladníka v tom nemeškal a běžel hned. (Kn. č. 994 arch. praž.) Když v posléz jahůdky na hroznech dostatečně se zarděly, začala se veselá práce. Nákladník všude byl, všude dohlédal, všude huboval. V koších, nůších nošeno zlaté ovoce Dionysovo „z lesa“ do lisu. Lékař Guarinoni, jenž z očitého spatření znal vinařství pražské a tyrolské, r. 1607 píše o tom s nemalými výčitkami, že na lis nosí se hrozny „se všemi muchami, komáry, vosami, malými i velikými brouky, polními štěnicemi, housenkami, mravenci, pavouky, ještěrkami, žabami a všelikterakými červy a jinačími neřestmi, které na hlubších půdách se rodí a u velikých hroznech hromadou obyty své mají. Také pokrývá víno ptačí trus a nehašené vápno, jímž na přemnohých vinicích hrozny stří-

*) Musejní kniha vinařská svrchu psaná radí, aby sudy vymývaly se slanou vodou nebo pálením a vyschnouce aby kadily se uhlím a kadidlem.

kají, aby jich zloději nepokradli." Spolu zle touží Guarinoni do toho, „že chlapi nemytýma nohama hrozny v kádích tlačívají, čímž si je pěkně umyjí." Tuto lázeň, i při čtení nechutnou, jiný starší doktor tehdejší Kopp praví býti šlapateli velice zdravou. Dít Kopp ve svém regimentu zdraví (str. 130) „kdo hrozny nohami tlačil, jakž při sbírání bývá, ten dny (potagry) se uchová." Dejme tomu, že šlapání kalkantovi vinařskému bylo zdrávo, naproti tomu věříme Guarinonovi, že v žádný čas nemíval tolik pacientů v praksi lékařské jako hned po sbírce vína. Příčinu toho sváděl na dotčené nečistoty a nešvary při sbírce. Sprostný lid sotva prý se může dočekati nového pití. A když všecky dotčené při sbírce neřesti v sudě přes noc na se byly složily, přicházejí z rána kluci krčmářovi anebo pan mistr jejich sám a vstrčivše do sudu chvoštiště, dávají všemu neřádu a jedu na dně složenému návěští, že je zase den a opilci že přicházejí trávit se znova.

Než vraťme se zase k lisu, odkud to vonívalo daleko široko; neboť víno musívalo ležeti v kádích „s sešulinů" za nějaký čas. Nejdéle poleželo víno červené, na něž bývala péče obzvláštní. Toť kvasívalo se na kádi nejdéle. Musejní kniha radí: „Chceš-li, aby červené víno dobrů barvu mělo, toho musíš dlouho ponechati a karbovati, aby ho tak dvě neděle nechal." Červeného vína ne z poslední příčiny té sobě hledívali všude, poněvadž dobrou mělo pověsť léčivou. Dí Kopp: „Červené víno lepší jest píti než bílé; dle svého zemského zatvrzujícího přirození stahuje a svírá ty průduchy, jimiž se pot vyráží a tak tudy přirozený duch života se vykouřiti snadno nemůže, ježto bílé víno z příčiny svého ostrého přirození takové dírky otvírá a tudy přirozené páře života vycházeti dopouští." Tato lékařská důvěra v červené víno měla proti sobě ovšem i pochybovače, na něž se zase Guarinoni slovem ne právě zdvořilým kásá. Prý vězí přemnozí v „té fantasii" nejen laikové než i filosofi, že prý červené víno kazí oči. „To věřím, praví rozzlobený doktor, když dvě tři konve vína shltíš až ti břich i mozek vůkol se točí, tu ovšem, když tvoje plná a bláznivá palice přes míru má, dostane se i očím podíl."

Některý nákladník nebýval spokojen bílým neb červeným vínem, jak je příroda urodila: dílem na klam, díl pro lékařství přidávaliť mnozí do lisu rozličné byliny o silné vůni, strojíce tím vína nová, rozličná. Na oklamání mlsného jazyka dávali k hroznům v lise šalvěj — a víno „chutnávalo jako muškatel." Pro lékařství nejobyčejněji přikládali k hroznům pelyněk, jenž spolu s hrozny se tlačil a kysal. Tak strojeno bylo „víno pelyňkové", proti mnohým „lidským nedostatkům užitečné." Vypravuje apatyka domácí Huberova (str. 177): „To ožralci dobře znají, když se na noc dobře spili, ráno k pelyňkovému vínu se utíkají."

A Guarinoni stížně mluví o tom, že za jeho doby (doba císaře Rudolfa) všude při svatbách a jiných kvasech přede všemi jinými věcmi nejprve podává se hostům víno pelyňkové jakožto posilující a zdravý nápoj, aby krotil následující obžerných lidí přecpání (str. 673).

Ve sklepě pražského měšténína pana Pavla Fišle z Paumberka nalezli jsme r. 1595 „několik sudů strojeného vína pelyňkového." (Kn. arch. praž. č. 1173).

Dávali také do lisu při sbírce vína kořen benediktový (gariophyllata) — anebo do hotového vína pověsili ho v pytlíčku obvinutý v sud — aby víno libé bylo chuti a vůně; takové víno benediktové dle apatyky Huberovy „zření v břiše krotilo". Tímž spůsobem už na vinici strojívali také víno cicvarové a víno senové (cassia senna). Toto poslední dle Hubera „purguje lehce". Hodněli se víno zkalilo, učišťovali je házejíce do něho střepy nových nepolévaných hrnců. „Ty škořípky přitáhnou k sobě kvasnice a víno se učistí."

Když na konec sbírku vína nákladník, rodina jeho, hosté z Prahy, přátelé, kmochové s kmoškami, vinaři a všecka čeleď obojího pohlaví i s dětmi a s nimi všemi i pražští lenochové, stupkové, kteří přicházeli na lelky a na žebrotu — když tak všickni sbírku vína zpěvem, pitím, tancem a leckdys i bitím byli oslavili, nastalo po vinicích ticho tím smutnější, čím víc a více kolem do kola bylo všecko listí již žluto, červeno, mrtvo, a čím více mrazivý větřík od severu připomínal, že brzy brzičko bude vytáhnouti z truhel kožichy a zimní čuby.

Na vinicích mnohem tišeji nežli prve pořizovaly se honem ještě pilné na rozloučenou práce. Nejprv „cejnovačka" na mladém lesu. Musejní kniha vinařská radí hospodáři: „Po sbírání vína odkopáš špici, toho roku kladenou, na dvě oka, aby se raději tím hlouběji ujala kořením a nemdlela hlavy. Tu špici zakopej každou a z jara vodramuj a postav na kolik ok se zdáti bude."

Druhá pilná práce na zimu byla přikrývati vinice. S krytem i odkrytem bývaly nesnáze. Učiněno-li krytí na zimu pozdě, pomrzlo víno; odkryto-li v jaře záhy, pomrzlo také. Vypravuje Paprocký, že r. 1576 dne 22. měsíce dubna v noci na veliký pátek mnoho vinic pomrzlo, „poněvadž už odkryty byly." Spůsob přikrývání nařizuje kniha, v Musei chovaná, ten, aby se každý keř kryl obzvláště, mnozí prý kryjí nezřízeně zmotajíce křoví drahně v hromadu a tak ledajaks zakopávají. Třetí pilná práce byla dáti vinicím za ourodu odplatu a náhradu, což dělo se hnojem. Za vůz hnoje platil nákladník r. 1604 dvacet stříbrných grošů, což není právě málo. Po těch dílech větší část viničné čeledi rozbíhala se k sedlákům, kdež dávali se zjednávati na mlácení. Perkmistr o tom psal r. 1660 na komoru zprávu: „Vinaři po sbírce vína v jiné nádennické práce se drobí, poněvadž lidé nejistí a v službách nestálí jsou, různo po městech i vsích buď v obilném mlácení neb jiném obchodu služby konají a obyčejně při sv. Matěji k pořádku svému se přiznávají." (XXIV.)

Nákladník se ještě na rozloučenou poradil s vinařem, kterak to ono opraviti na vinici, aby se zvelebila příštím jarem. Jedné takové porady konec vyslechněme: „Měli rozmlouvání o matečníku a o kocinkách*), že jsou ten rok hrubě vyschly a zvadly a usušily se. Pán řekl, kdo by měl tvrdé lesy, že bych chtěl s ním frejmarčiti na kocinky." Doufejme, že po té poradě a po tom pevném úmyslu nákladník ku příštímu jaru zfrejmarčil lepší kocinky a tvrdší les. (Pokračování.)

*) Kocinkami zove Jungmann i Kott „zvláštní druh mělnického vína." Z hořejšího citátu však patrno, že vinařům kocinky bývaly nomen appelativum a že bývaly na každém keři. Ten citát doplňuje slovníky naše.

Myslivec v české písni národní.

...a tý louce zelený
pasou se tam jeleni,
pase je tam mysliveček
v kamizolce zelený.

Počkej na mě, má milá,
zastřelím ti jelena,
aby se ti zalíbila
kamizolka zelená.

*

Myslivec nemusí děvčátku ani slibovati jelena; jakž by se jí nelíbil pěkný myslivecký šat, zvláště vězí-li v něm švarný jonák! '„Ne, tak ráda kamizolku, jako ráda myslivce," přiznává se upřímně dívka v téže písni národní.

Ale že hezký jeho kroj vydatně pomáhá myslivci dobývati srdcí dívčích, dokazuje obliba, s jakou naše píseň národní líčívá mysliveckou

úpravu. Myslivec odívá se v krásnou zelenou barvu, jako les, který je životním jeho živlem. „Myslivec zelený,“ říká proto nejednou krátce píseň národní. Na sobě má „zelenou kamizolku“, nosí „zelený klobouk“ a za ním péro nebo i kytku.

Myslivci už z lesa jdou,
z lesa jdou,
hajný ještě v lese;
každý kytku za kloboukem,
jen se všechna třese.

I zaměstnání myslivcovo činí jej pro dívčiny sympathickým. Toulá se krásným „zeleným háječkem“, „zeleným lesem“, jehož svěžím jehličím a lupením naše dívka tak ráda obetkává své sladké snění, jehož tiché šumění tak často prochvívá národní píseň milostnou. Myslivec nekoná nějakou všední, prosaickou práci, ale zabývá se ušlechtilým lovem, který mu přidává také zvláštní kouzlo pro dívčí srdéčka.

Panímámo má zlatičká,
já mám ráda myslivečka:
mysliveček nabije
a zajíčka zabije.

Svůdně líčí myslivec noční čekanou v krásném přírodním obrázku:

Není lepší na tom světě
než zelený háječek,
když se nad ním vyjasňuje
ten překrásný měsíček.
A já tady se svou milou
čekám zase na zvěř divou,
na zvěř divou, na srnce,
jeleny a zajíce.

Jaký tedy div, že švarný myslivec uloví mnohou laňku dvounohou! Nějaký sládek zpívá sice chlubně:

Drobné ryby rybářům,
hezké holky mlynářům;
sládkům ještě hezčejší,
to jsou hoši pyšnější;
myslivcovi lecjakás,
ucouraná až po pás —

ale z těchto slov vyznívá jen špatně utajená závist.

Myslivec dovede si získat i nejkrásnější děvčátko. Nejen mnohá „srnčička“, ale i leckterá hezká „černooká dívčička“ stává se jeho kořistí.

Střelil jí smrtelně
do srdéčka,

tenkrát už poznala
myslivečka:
kterak střílí prudce
zrovna v její srdce,
spanilé srnky.

On dovede také odlouditi pannu „jako růži“ jinému hochovi, kterému se zaslíbila. Oklamaný milenec smutně pak zpívá:

Když jsem k vám chodíval
přes ty lesy,
ach, ouvej! přes ty lesy,
bývala's, má milá,
veselejší,
ach, ouvej! veselejší;
ale teď jsi, holka, bledá,
ale teď jsi, holka, bledá —
snad se ti srdéčko
vyspat nedá,
ach, ouvej! vyspat nedá.

— — — — — —

Když jsem k vám chodíval
na dvoreček,
ach ouvej! na dvoreček,
chodíval za tebou
mysliveček,
ach ouvej! mysliveček;
mysliveček šel za lesy,
mysliveček šel za lesy;
nynčko má panenka
smutek nosí,
ach, ouvej! smutek nosí.

Nevěrný myslivec! Přese všechnu sympathii k myslivcům netají píseň národní, že málo věří jejich stálosti v lásce.

Myslivci mají srdce snadno chytlavé. Výminkou jest asi mezi nimi morous, o jakém pěje píseň:

Šla má milá na travičku,
vzala srpek i plachtičku.

Přišel na ni myslivеček,
vzal jí plachtu i srpeček.

Z pravidla bývá myslivec k hezkým děvčátkům velmi shovívavý a bere jim leda „sladké hubičky“ nebo i celé srdéčko. Mnohdy zahoří láskou a dovede upoutati dívku hned na první setkání.

Když jsem šla jedenkrát
přes háječek,
ach, přes háječek!
potkal mě na cestě
mysliveček.

Slunéčko svítilo
bylo teplo,
ach, bylo teplo!
tenkrát mé srdéčko
láskou kvetlo.

Seděli jsme spolu
do večera,
ach, do večera!
střelil mysliveček
na jelena.

Nebyl to jelínek,
byla laně,
ach, byla laně!
„Spomeneš, panenko,
brzy na mě.“

Ale jak snadno láska myslivcova vzniká, tak rychle opět uletá, a nebohá panenka

když potom po čase
trávu žala,
ach, trávu žala!
Kýž jsem myslivečka
nepoznala!

Když šaty máchala
u rybníčka,
ach, u rybníčka!
Kýž jsem nepoznala
myslivečka!

Než jsem já poznala
myslivečka,
ach, myslivečka!
byla jsem červená
jak růžička.

Nynícko však moje
krása je pryč,
ach, krása je pryč!
mysliveček nejde
milovat víc.

Mysliveček s jinou
na procházce,
ach, na procházce!
děvčátko v komůrce
hořce pláče.

Nechoďte, panenky,
přes háječek,
ach, přes háječek!
ať vás tam nepotká
mysliveček.

Musí-li se míti podnes děvčátko před lovcem na pozoru, byla opatrnost taková za starých, zlatých časů as ještě potřebnější. Zvláště

když velmožní pánové v třírohých kloboučkách, s pudrovaným copánkem, v pestrých, zlatem prošitých oděvech vyjeli sobě na veselý hon, kypíce bujností a panskou svévolí, která tehdáž ještě snadno trhala všelikou uzdu: tu nebývalo radno hezké panence namanouti se jim v cestu.

Pojedeme na lov, na lov
 tovaryši můj, můj, můj,
 tovaryši můj:
na lovíčky, na lovy
přes ten hájek borový,
 tovaryši můj, můj, můj,
 tovaryši můj!

Běží, běží zajíc, zajíc,
 tovaryši můj:
chrty pusťme po voli,
ať zajíčka uloví,
 tovaryši můj!

Běží, běží srna, srna,
 tovaryši můj:
chrty pusťme po voli,
ať tu srnu uloví,
 tovaryši můj!

Běží, běží jelen, jelen,
 atd.

Běží, běží panna, panna,
 tovaryši můj:
chrty pusťme po voli,
ať panenku uloví,
 tovaryši můj!

Budeme se dělit, dělit,
 tovaryši můj:
tobě zajíc a srna,
mně jelínek a panna,
 tovaryši můj!

Zdá-li se ti málo, málo,
 tovaryši můj:
tobě všechna zvěřina
a mně švarná dívčina,
 tovaryši můj!

U mužské části našeho lidu nepožívá myslivec stejné přízně jako u krásného pohlaví. Hlavní příčina jest asi ta, kterou naznačuje píseň:

Vstávej, myslivečku!
 je den bílý,
sedlák veze z lesa
 fůru dříví,
 fůru dříví,

borovičku:
vyjdi mu naproti
na cestičku!

Přistižený nevěří, že myslivec sám tak svědomitě šetří svěřených lesů, jak přísně od nich odhání chudý lid.

Počkej, myslivečku!
povím na tě,
že prodáváš dříví
na stojatě,
na stojatě,
na stojánce,
a peníze nosíš
své Marjánce.

Ale mnohem hůře má se v národní písni hajný. Na tom nenechává poctivého vlásku. Každá zmínka o něm svědčí, jak velice jest u lidu nenáviděn. Obyčejným jeho titulem je „šelma hajnej“ a do rýmu hodí se výborně:

Hajnej, hajnej, hajnej,
to je šelma tajnej.

Již o způsobu, jakým hajný své služby nabyl, vyjadřuje se píseň velmi neváženě:

Šelmo hajnej, hajnej, hajnej,
šelmo hajnej, hajnej,
kdybys byl neprosil,
kuřátka nenosil,
však bys nebyl hajnej!

A jak svou službu vykonává, nepěkně líčí popěvek:

Sedlák seká v lese,
hajnýho vlk nese:
„Počkej ty sedlák,
musíš dát sedmák!
Dej mně drobet zelí,
dám ti dřevo celý;
dej mně drobet hub,
dám ti celej dub.“

Zkrátka, kde co o hajném v národní písni slyšíme, všechno je nehezké. I dcera musí trpěti za otce: Selský synek nechce do lesa na dříví, aby mu hajný nevzal „sekeřičku za dva zlatý a topůrko za tolar“ a dodává:

Než bych já to dal hajnýmu,
dám to radši myslivci:
myslivec má hezkou dceru
a hajnej má opici.

Tato zášť pronásleduje hajného až i do rakve ukrutným posměškem:

Hajnej už je nebožtíkem,
hajnej už je nebožtík:
dej mu Pánbůh ječnou slámu,
a ovesnou za žebřík.

K závěrku podám ještě některá místa národních písní, která jsou věnována zvířatům od myslivců pronásledovaným. Prostý duch lidu pohřižuje se tu v duši zvířecí, cítí s ní její radost i žalost.

Vrána, kterou myslivec jen postřelil, dotřepá se do zeleného hájku a tam

Sedla si na jedličku,
zpívala si písničku:
„Myslivče, tralala!
že jsem já vyhrála
na tobě, myslivečku!“

V jiné písni líčí ubohý zajíček své útrapy:

Sedn si v jeteli
na kraji,
poslouchám, kde ti psi
hafají:
běží-li ke mně,
hrkne to ve mně,
honem zas do lesa
pospíchám —
kam já se ubohý
podít mám!

Ale nejpěknější jest a plnou jemnost slovanského citu projevuje píseň o divoké husičce nebo kačeně, sestřelené shůry a padající do vody.

Kačena divoká
letěla s vysoka,
přišel na ni střelec,
střelil ji do boka.

Urazil jí křídlo
a pravou nožičku,
smutně zaplakala,
spadla na vodičku.

„Ach, Bože můj milý,
už jsem dolítala,
už jsem těch svých dětí
tady zanechala!

Moje drobné děti
nedělají škody:
plovou po Dunaji,
napijou se vody.“

Kulhavá.

Obrázek od **Bož. Vikové-Kunětické.**

Můj bože, jak ta léta prchají! Od roku 1881 — jeden, dva, tři, čtyři, pět — nu, ovšem pět roků je tomu, co jsme bydlely v Jungmannově ulici u paní Lukavcové, vdovy po lékaři a paní nad míru rozšafné. Bydlely jsme tam čtyři: Milada Krátká, žákyně operní školy, Anna Kučerová, Berta Vlachová a já. Anna Kučerová navštěvovala vyšší dívčí školu, Berta Vlachová chodila do šití a já — já byla v Praze na zkušenou.

Byla jsme mladá děvčata s bujným zmatkem illusí v nerozumné hlavě, s množstvím tichých přání a s velkými nadějemi do budoucnosti. Milada měla oči modré, vlasy zlaté, líce růžové, postavu rozkošnou; Anna byla roztomilé, prudce rozvinující se děcko, které rádo štěbetalo, rádo se smálo a rádo se líbilo.

Berta, nu Berta — kulhala. Pro ni bylo to velkým neštěstím a pro nás kulhání její nemělo interesu, neboť jsme to považovaly za chybu příliš všední a směšnou; jen někdy přiznávaly jsme sobě, že má rysy velmi pravidelné a tvář příjemnou, což arci všechno pravá její noha smutně zastiňovala. Ostatně Berta nebyla nikterak tiché povahy. Byla vášnivá, rozmazlená, svévolná a snad i závistivá. Aspoň bledla při chvále Milady, a byla netrpělivá, když Anna koketovala se svým obrázkem v zrcadle. Mimo to byla jediným dítětem bohatých rodičů, kteří ji zbožňovali a modlili se k ní jako k mučednici, jež netrpí vlastní vinou, tak že Berta považovala svou kratší nohu za velkou křivdu na ní spáchanou, která musí budit účastenství a politování. Nemluvila o své chybě nikdy a netrpěla, aby se někdo o ní zmiňoval.

Berta měla plavé, krásné vlasy, obličej jemný, něžný, pěkně modelovaný, oči její byly vždycky jaksi pošmourné a tklivé. Poněvadž pak rodiče její zásobovali vším možným kuchyni naší dobré stravovatelky, považovala tato Bertu za své zlaté zřídlo, které musí bedlivě

chránit a opatrovat. Tím se také stávalo, že promíjela jí ledacos, co u nás nikdy netrpěla.

Ostatně paní Lukavcová byla řádná žena. Měla svých tucet rozkošných domácích čepečků, měla své župánky s vlečkami, své krajkové zástěrky i své hodinky, dle kterých určovala, kdy máme snídat, kdy obědvat, kdy svačit a kdy večeřet, pak svůj jídelní lístek, s kterým jsme sice ani trochu nesympathisovaly, který však týden co týden byl stejný a vždy stejný jako breviář. Byly na něm krupicová kaše, hovězí guláš, bramborová kaše s uzenkami, pak cezené nudle, lité dolečky nebo buchty, čočka i hrách a konečně nějaká pečeně. Zajíc obyčejně tenkráte, když otec Bertin byl na honě, a kuřata, když matka její navštívila zase revír svůj.

Ale jinak žily jsme u paní Lukavcové dosti příjemně. Po večeři hrávali jsme cvik nebo à la guerre, při němž vyhrávala naše stravovatelka vždy aspoň tolik, co vydala na pivo, v neděli jsme chodili na devátou s ní do kostela, odpoledne někam na výlet, ob den do divadla, kde jsme měly abonnovanou polovici lóže č. 11, v níž jsme dozajista činily velmi pěkný dojem, a konečně procházívaly jsme se s ní také po Příkopech, při kteréž procházce Berta chodila zavěšena na rameno paní Lukavcové. Návštěvy divadla a procházky po Příkopech bývaly často příčinou, že jsme Bertě křivdily. Ne skutkem ale myšlenkou. Zdálo se nám totiž, že by mohla býti skromnější a méně vypočítavá. To její hlasité štěbetání, jímž pozornost vzbuzovala, ty neobratné pohyby, které dozajista považovala za graciósní, pak výraz její tváře, jenž chtěl býti veselým a bezstarostným tak, aby okolí její uvěřilo, že vlastně nemá chyby pražádné a že je dívčina roztomilá a dovádivá, to všecko i s pohledy výbojnými velmi nás pobuřovalo. Ach, ona kulhala tak velice!

Ovšem, kdyby to bylo bývalo kulhání nepatrné, jen asi jako ledabylá chůze, trochu pohodlná nebo liknavá, nu, snad by bylo chování její omluvitelné; avšak ona kulhala tak hrozně! Při každém kroku zdálo se, že na pravou stranu někam do nedozírna klesá a celé její tělo se při něm otřáslo. Snad sama ani netušila neštěstí své v celém dosahu.

Milada krčívala nad ní útrpně ramenoma a říkávala: „Je to ubohé, směšné stvoření!“

Možná dosti, že Berta tento úsudek vyčetla z její tváře, neboť bylo patrno, jak velice za to Miladu nenáviděla; ale možná také, že nenávist její k ní povstala z důvodův jiných.

Podotkla jsem již, jaké měla Milada krásné lice a vlasy. Ale nejkrásnější byly její oči. Byly vskutku opojné. Mívala také ve zvyku přimhuřovat je, ale z pod lesklých dlouhých brv zářily pak záblesky kouzelného ohně. A snad právě oči její byly příčinou, že slavila velké triumfy na procházkách, v divadle, v koncertech a všude, kdekoliv se objevila.

Miladě klaněl se mladý i starý mužský svět, což bylo dobrou zárukou pro její budoucnost, kterou hodlala zakotvit v přístavu některého většího divadla.

A Berta — kulhala! Dovedu dobře pochopit i omluvit její řevnivosť a závisť. Pozorovala jsem také, že po boku Miladině by byla nevyšla za žádnou cenu, poněvadž svižný, lehký krok této krasavice tím více upozorňoval na její kolébavé potácení.

A dostaly jsme nového souseda. Byl to mladý roztomilý muž s černým knírem, v jehož stínu hověl si neustále příjemný úsměv.

Okna jeho bytu nalezala se na protější nedaleké pavlači, takže bylo naše vis-à-vis poněkud indiskrétní. Ostatně spouštěly jsme žaluzie večer o páté, protože to bylo na začátku ledna, a ráno vytahovaly jsme je teprve o sedmé hodině, když jsme všecky poslední stužku na své toilettě připjaly.

Nebyl-li mladý muž naším protějškem mile překvapen, nebyl jím aspoň zaražen, neboť prohlédl si nás hned první den důkladně operním kukátkem a odložil jej s úsměvem, který jevil uspokojení. Když pak odpoledne na krátkou chvíli otevřely jsme okno k provětrání, uklonil se nám uctivě, což jsme nikterak nepokládaly za drzost a proto dovolily jsme malé Anně, aby za nás všecky poděkovala kývnutím hlavy.

Mladý muž odcházíval ráno o deváté, vracel se o jedné, odešel o třetí a přicházel až večer, načež hrával na housle božská adagia, která zvláště Miladu okouzlovala. O zaměstnání jeho jsme se valně nestaraly, neboť byl mlád a líbil se nám.

V neděli odpůldne, když Milada odzpívala svoje sóla, Anna naučila se svému diktandu a Berta odbyla svůj půlhodinový spánek, obklopily jsme okno, abychom se pobavily na chvíli se svým sousedem, který v týž čas odkládal knihu nebo housle a přibližoval se k oknu s roztomilým pohledem. Nevím, nebylo-li chování naše neslušné, neboť, pokud se pamatuji, nepřemýšlely jsme o tom nikdy, ba ani pak ne, když paní Lukavcová jednoho takového odpůldne přiběhla k nám do pokoje s čepečkem na stranu pošinutým, s tváří ubledlou a pohledem pohněvaným. Spustila tentokrát následující levitu:

„Okamžitě od okna, mé dámy! — okamžitě! Je to spůsobné? Či jest můj byt středištěm výbojných koket? Ach, mé dámy, to jsem neočekávala. Co si pomyslí ten mladý člověk o vás i o mně? Eh, slečno Milado, ten úsměv Vám neslušel! Prosím, abyste se spokojila se svými zábavami mimo dům a na místech příslušných. Zde koketování toho druhu netrpím za žádnou cenu. Slečno Anno, vezměte anglickou knihu — jest Vám patnáct let a v tom čase skromnost nejlíp sluší. Viděla jsem také, že ještě musíte vyhupovat se na špičky, chcete-li vidět přes ramena ostatních, počkejte tudíž, až vyrostete. Vy, slečno Boženo, čtěte něco, je-li Vám čas dlouhý. Tak, mé dámy, pamatujte si, že děvčeti nejlépe sluší rozšafnost a stydlivost. U okna nepřeji si vás vidět nikdy víc."

Po tomto výbuchu zmizela paní Lukavcová za dveřmi druhého pokoje a my sice vyhrnuly odbojně rty, ale k oknu jsme si již přece netroufaly. Zbyla tam pouze Berta, neboť ji paní Lukavcová neodehnala, ba ani nenapomenula.

Berta dívala se dále bez ostychu na naše vis-à-vis, s pohledem poněkud zachmuřeným.

Mladý náš soused však také nezmizel, ačkoliv musil tušiti, že hlouček všetečných pěnic se proto rozptýlil, poněvadž zavzněla odkudsi neočekávaná rána.

Pozorovaly jsme z povzdálí, že podrobuje obličej Bertin důkladné prohlídce a že je jím okouzlen. Ovšem, Berta byla děvče velmi sličné a mohla okouzliti každého, kdo neviděl její kulhání.

„Berta sbírá triumfy po naší porážce," pravila Milada trochu podrážděně.

„Závidíte mi je?" tázala se Berta chladně.

„Ach, nikoliv — bylo by to směšné."

Bylo to jen několik slov, které obě dívky vyměnily, ale zasvištěla jako první hvizd válečných kulí. U Milady byl tento útok snad pouze chvilkovým rozmarem, co však se Berty dotýče, byl vzplanutím dlouho tlumeného žáru.

Ještě toho samého dne přestavila si Berta svůj malý kulatý stolek šicí k oknu a k němu dala svou pohodlnou lenošku. Bylo tudíž zřejmo, že pokládá za své právo, zaujmouti toto nebezpečné místo, a že zároveň s paní Lukavcovou zakazuje nám přístup k oknu.

Měly jsme tenkráte velké mrazy. Na oknech tvořily se květy báječné krásy a tyto květy s trpělivostí pozoruhodnou stírala každodenně bílá ruka Bertina tak dlouho, až zmizely aspoň s jedné tabule docela. Dýchala na ně, zahřívala je pečlivě, až se rozplynuly v množství drobných slzí.

Avšak i Milada občas a hlavně tehda, když Berta meškala mimo dům, přibližovala se k oknu a stírala s něho studenou, neprůhlednou roušku.

A mladý náš soused objevoval se u otevřeného okna i za mrazu nejpovážlivějšího s pátravým pohledem v zářivých očích a s úsměvem zcela zvláštním.

Bylo to sice v zimě, v čase tedy, kdy Praha vrhá se v rozkošný proud sterých zábav; avšak my strávnice paní Lukavcové jsme se dosti nudily. Aspoň tenkráte nudily, když vrátily jsme se do svého velkého, málo vytopeného pokoje společenského, v němž bylo tak pusto, tak chladno a tak nehostinno.

Není tedy divu, že prodlužovaly jsme pobyt mimo dům co možná nejvíce. Berta bývala tudíž velmi zhusta sama doma, neboť za prosincových a lednových krátkých odpolední do šití nechodila.

Byla bych si kolikráte přála zvěděti, co as víří její hezkou hlavou, když tak opírajíc ji o dlaň, dívá se na okno našeho souseda. Nejednou se stalo, že vracejíc se domů, našla jsem ji smutnou, nešťastnou, pak jistě bývalo protější okno zastřeno, anebo zase bývala roztržita, popuzena mým příchodem, nepřístupná, svévolná, a pak bývalo okno protější dozajista otevřeno a z něho vyhlédala kučeravá hlava mladého muže, který zdál se zrakem k Bertě hovořiti mluvou plnou sladké něhy. A nebohé děvče utápělo v jeho pohledech své srdce i duši! Rozčilená, planoucí, prudce oddychujíc s rukama v klíně sepjatýma dívala se na hezkého pokušitele, který dovedl vložit do svých očí tolik blahé poesie.

Ale brzy začala jí toto blaho kaliti žárlivost. Jednou v podvečer v pátek po sv. třech Králích zapředla se mnou Berta důvěrnou roz-

mluvu a při tom ulevila svému rozhořčení proti Miladě. Přistihla prý ji několikráte u svého okna a Milada byla vždycky rozpačita při jejím příchodu .... Koketuje prý s naším vis-à-vis spůsobem málo chvály hodným. Dobře prý ji paní Lukavcová nazvala výbojnou koketou.

Toho večera jsme nešly velmi dlouho spat, neboť nás zajímaly plány k toilettě, kterou Milada chtěla se zastkvíti na plesu českých mediků. Dostaly jsme k němu pozvání všecky i s paní Lukavcovou zároveň a Milada se rychle rozhodla, že se ho súčastní. Nachýleny nad spoustou nejnovějších čísel modního listu rozhodovaly jsme spůsobem nad míru vážným o řásnaté nějaké sukni a rokokovém živůtku. Milada se zářícím okem hovořila nesouvisle o všem možném: o střevíčkách, účesu, vějíři, atlasu, květinách i rukavičkách.

„Rozhodla jsem se pro šaty docela bílé," pravila, vrhnuvši rychlý pohled do protějšího zrcadla. „Jsou moderní i elegantní. Pošiju si je buď perlami nebo vyšiju zlatem. A tato sukně s vlečkou vypadá tak majestátně! Pak rozkošné bílé střevíčky, zlatem vyšité — oh, ty budou skotačit v tom veselém víru! — Tančit! Můj, bože, tančit! Jaká to rozkoš!"

Ó, Milada byla skutečně velmi krásna! Dívaly jsme se na ni s nelíčeným obdivem, když tak hovořila

Najednou Berta se vzchopila a dala nám krátce „dobrou noc", čemuž jsem se nedivila, neboť jsem byla přesvědčena, že pohled na Miladu jest jí mukou.

Skutečně Berta neusnula dlouho do noci a ráno vstávala zasmušilá a nevrlá.

Po snídaní usedla k svému šicímu stolku, ale nešila. Snažila se rozehřáti husté ledové květy v okně. Konečně podařilo se jí udělati malý otvor pro své zvědavé oči. Ale v témž okamžiku zarachotila skřínka se šicím náčiním padajíc na podlahu a Berta vstala z lenošky. Byla neobyčejně bleda a dva vrchní zuby měla zaťaté ve spodní ret tak úsilovně, že byl krvavě červený.

Po odchodu jejím vrhly jsme se Milada i já k oknu, poněvadž jsme tušily něco neobyčejného. Zatím uviděly jsme jen, že bylo protější okno zastřeno zelenou žalusií a na té nalepena cedulka s čitelně napsaným:

„Na shledanou o plesu českých mediků!"

Od toho rána uplynuly dva dny. Okno zůstávalo neustále zastřeno a bílá cedulka s něho také nezmizela. Připadalo mně to, jakoby každodenně měla připomínati Bertě i Miladě, že budou na plesu toužebně očekávány a že slova na cedulce napsaná mají je pronásledovati ve snu i v bdění, mají státi se jejich jedinou myšlenkou a vyplniti každý koutek jejich duše.

Avšak Berta se již k oknu nevrátila. Vyhýbala se mu důsledně a nechávala je zamrzlé po celý den. Pouze večer zdálo se mi, že se u něho častěji zastavuje, jakoby něčemu naslouchala. Ale rajské melodie Bethovenovy nezachvívaly se jako jindy hvězdnatým večerem. Berta skutečně štítila se pohledu na okno sousedovo. Bála se té cedulky na protější žalusii?

Za ty dva dny stala se s ní i jinak velká změna. Byla málomluvná, bledá, rty mívala sevřené, a malounké porce paní Lukavcové zůstávaly před ní netknuty. Její oči byly vpadlé a kolem nich rozložily se široké, tmavomodré stíny.

Při tom však stopovala bedlivě každé slovo Miladino a každý steh švadleny, která Miladě pomáhala při její bálové toilettě. Sedávala nedaleko obou, dívajíc se upřeně na stůl pokrytý stuhami, květinami, zlatem i atlasem a tvář její bledla a červenala se zase, jakoby měla horečku.

Milada se smála, žertovala, časem bývala rozčilena i netrpěliva. Bylo ji vidět ve všech koutech pokoje zaměstnanou, poletovala v tom chaosu plesových příprav jako lehounký motýl, jenž se byl dostal do oblíbeného záhonu květin. Ovívala se koketně vějířem, zdobila své krásné vlasy květinami, zkoušela valčík, trilkovala, pokoušela nás a přece jsme se hněvat na ni nemohly.

Ale Berta! Můj bože, jak byla politování hodna! Zdálo se, že je tím hlukem, těmi přípravami, tím štěbetáním k zadušení stísněna; nemohla ani dýchat, ani mluvit, ani křičet a volat o pomoc proti křivdě, která se jí děje. Seděla ve své lenošce bezduchá, horečně pohrávajíc si s vlastními prsty, bledá, zubožená, zoufalá. Nač myslívala, ví jedině bůh, ale myšlénky její nebyly dozajista příjemné. Jednu chvíli sáhla jako mimovolně po krásném květu leknínovém, jenž na stole ležel, a prohlížela si jej mlčky. Pak pohlédla do zrcadla na svou hezkou ubledlou tvář a bleskurychle přiblížila jej na okamžik ke svým plavým vlasům. Líce její se slabě zarděly a kolem rtů zamihl se úsměv jako paprslek sluneční mezi oblaky. Pak položila leknínový květ zase na předešlé místo a zadívala se do prázdna. Dlouhou dobu tak seděla, neměníc ani jediného tahu obličeje. Náhle vstala a přistoupila svým potácivým, hrozně bědným krokem ke mně.

„Co myslíte," pravila trochu nejistě, „mohla bych jíti také do plesu?"

Mlčela jsem chvíli, jsouc skoro polekána její otázkou, a odpověděla jsem tomu nebohému děvčeti, jak mi srdce kázalo.

„Ovšem že můžete. Proč byste nemohla?"

Moje slova působila na ni jako zázrakem. Šla ihned porokovat s paní Lukavcovou o svém úmyslu. Byla to nyní opět Berta svéhlavá, rozhýčkaná a vášnivá. Zaslechla jsem z pokoje paní Lukavcové několik slov, která mne o tom přesvědčila. Její „chci" bylo slyšeti až k nám a poznaly jsme z něho okamžitě, že netrpí odporu. Také skutečně za půl hodiny byla i s paní Lukavcovou připravena k nakupování a za dvě hodiny byly obě zase zpátky, přinášejíce balík tretek bálových, který Berta před žasnoucím naším zrakem vítězně otevřela.

Co tu nádhery, co elegance! Těžký bledě modrý atlas, bledě modrý plyš, červené velké květy, krajky — ó, toť bylo celé bohatství! Bledě modrá barva slušela něžnému obličeji Bertině velmi dobře, o tom nebylo sporu; ale přece bylo nám vše divné, neobyčejné, skoro směšné — musím říci.

A šilo se teď u nás o překot. Přibyla ještě jedna švadlena a obě o závod se snažily, aby je vavřín neminul.

I Berta oživla. Kulhala sem a tam, navěšovala na sebe staré cetky, které zase odkládala, dívala se do zrcadla, debattovala se švadlenou, bývala zamyšlena nad bazarem, a oči se jí zajiskřily, kdykoli zaslechla naše „nádherné“, „rozkošné!“ jež platilo její sukni nebo jejímu živůtku.

Na Miladu to nepůsobilo, poněvadž neměla smyslu pro nic jiného než pro svou vlastní osobu, a poněvadž se jí zdály býti přípravy Bertiny skutečně komické. A šilo se pilně. Dohotoveny sukně i živůtky, našity květiny, přineseny už i také bílé a modré střevíčky, bílé dlouhé rukavice, připraveny bílé batistové šátečky, koupeny mantily, vyhlídnuta frisura — ach, ty sladké starosti, ty starosti bezstarostného mládí! Vždyť za dva dni byl ples! Za dva dni! To znamená 48 hodin, které musí býti věnovány netrpělivému očekávání, mnohoslibnému snění, zářícím illusím. Ach, jak nekonečně dlouhé jsou ty poslední dva dny, když všecko je už hotovo, srdce nedočkavě tluče a noha jakoby připravena k prvnímu skoku, jenž povede do nebe.

Ráno v den plesu českých mediků nalezly jsme protější žalusii vyhrnutou a v okně usmívající se tvář našeho souseda. Pozdravil uctivě Miladu, která náhodou u okna první se ocitla, a opětoval svůj pozdrav Bertě, která prudce Miladu odstrčivši, zaujala své místo u okna v lenošce. Děkovala mu červenajíc se a zrak její svítil jako drahokam v temnu. Mladý muž vytáhl cedulku se známým nápisem a ukazuje na ni, ptal se kývnutím hlavy Berty, jestli skutečně se může těšiti na shledanou.

Bertě slabě zbledly rty — ale přitakala.

Mladý muž zamnul si ruce, jakoby chtěl naznačiti své uspokojení, a zmizel od okna. Za malou chvilku se však vrátil v ruce maje několik překrásných poupat, jež ukázal Bertě a pak políbil. Nemýlím-li se, spozorovala jsem slzu na dlouhé lesklé brvě Bertině.

Nastal večer. Nebe bylo plno hvězd, jakoby schválně se bylo vyšňořilo svým svátečním šatem. Venku bylo příjemno a jaksi slavnostně ticho. Za to u nás, v našem pokoji! Oh! Toť byla bitva, toť byl chaos, toť bylo vzbouření. Pomáhaly jsme všecky, všecky jsme křičely. „Ztište se přece!“ „Takový hluk!“ „Pro bůh, nechte mne mluvit!“ Každá z nás domnívala se totiž, že musí přispěti nějakou důležitou radou.

Teprvé když byly zašněrovány živůtky, zapnuty rukavice, zavěšeny koliery i náramky a šátečky polity růžovou vodou — nastalo utišení.

Berta, Milada a paní Lukavcová nechaly se mlčky obdivovat a posuzovat.

Teprvé nyní zpozorovala jsem také, že Berta je hrozně bledá a že ve své nádherné toilletě vypadá stokrát ubožší, než kdykoliv jindy. Bála se udělati krok, aby neprozradila své neštěstí pod světlemodrou plesovou řízou, stála upjatě na jedné noze, zachycujíc se po chvíli buď stolu nebo židle, vějíř se jí v rukou chvěl a oči její byly hluboko zapadlé. Dívala se na Miladu s čelem zachmuřeným, neboť Milada byla anděl, skutečný anděl!

Vzpomínám si vždycky s nadšením, jak byla tenkráte Milada krásná. Všecko na ní bylo ladné, svůdné, okouzlující. Ach, na její oči nikdy nezapomenu! Na ty oči přimhuřující se a tak opojné, tak oslňu-

jící! A její postava! Její lehounký svižný krok! V bílém, zlatem vyšitém obleku svém vypadala jako bílý útvar oblakový, zulíbaný slunečním jasem.

A Berta krčila se vedle ní, neosmělujíc se udělati krok, ba ani pohyb, poněvadž by se byla překotila na tu svou kratší nohu, která byla, pokud stála, tak dobře uschována pod šatem.

„Sedněte si ještě chvíli, dušinko,“ pravila paní Lukavcová mateřsky, „jste velmi bledá. Mimo to musíme ještě aspoň půl hodiny čekat, protože povoz je objednán až na půl osmou. Sedněte si jen!“

Vlastnoručně poponesla lenošku k ní blíže, ale Berta prudce ji odstrčila.

„Nebudu sedět!“ pravila temně.

„Jste pobouřena, utište se, v takovém rozmaru —“

„Ach, ušetřte si laskavě, milostpaní, výkladu. Či chcete mě snad upozorniti, že nejsem v plesové náladě? Cítím to sama velmi dobře.“

„Máte bezpochyby dětinské myšlenky,“ pokračovala trpělivě naše gardedáma.

„Berta je dnes opravdu roztomilým, pohněvaným dítětem,“ zasmála se Milada, stojíc před zrcadlem. Berta chtěla cosi odpověděti, avšak nestalo se tak. Jen vějíř vypadl jí z rukou a s třeskotem dopadl na podlahu. Co to?

Oj, byl to skotačivý rej rozkošných zvuků, jenž vzduchem k nám zaletěl jako tlupa okřídlených víl, tančících za jasné, měsíčné noci v dovádivém víru. Nejprvé zněly tak tichounce, sladce, tak něžně a koketně, pak pozvolna bouřlivěji, náruživěji, až konečně — ó, nebesa — toho blaha! — z chaosu těch dovádivých tonů prodral se valčík jako smavé poupě ze svého kalíšku a jásal v té noci tiché, jásal až srdce usedalo a krev obíhala v žilách vždy prudčeji a prudčeji, volal, zpíval, skotačil. Valčík! Ani Milada mu neodolala. Její malé ghazelí nohy nechaly se unášet na hravých jeho vlnkách a vířily po pokoji, jakoby jim křídla byla narostla, jakoby se ani podlahy nedotýkaly. Tvář Miladina plála zanícením, oko se jiskřilo, rty měla pootevřené jako v sladké vášni a tančila — tančila celou duší ten neodolatelný valčík, jenž hravě plynul z houslí našeho kučeravého rytíře. Dívaly jsme se na ni jako na nějaký krásný přelud, nemohouce se ani vzpamatovat.

Paní Lukavcová usmívala se laskavě a Anna nadšeně tleskala do rukou. A Berta?

Berta odkulhala svým potácivým krokem až k oknu a opřela se o ně oběma rukama. Také ona dívala se na Miladu, také ona naslouchala houslím, které ji tak svůdně do víru tanečního volaly! Ale tvář její byla sinavá jako tvář mrtvoly a dech neměla v prsou žádný — žádný! Nešťastné stvoření! Co by byla dala za to, kdyby byla mohla svou nohou zachytit jediné tempo z toho valčíku!

Housle umlkly, Milada ovívala svou planoucí líc vějířem a smála se zvonivým hlasem své plesové předehře.

„Nuže, mé dámy, půjdeme,“ pravila paní Lukavcová, vztyčujíc důstojně hlavu. „Povoz je dole a máme čas. Slečno Milado, jste připravena? Slečno Berto?“

„Nepůjdu nikam — nezdržujte se," zněla od okna odpověď a byla mrazivější, než venku ta ledová noc.

„Jakže?"

„Nepůjdu nikam."

S hlavy Bertiny sletěl na podlahu červený květ rhododendru a za ním následovaly náramky, náhrdelník i skvostná kytice s prsou.

„Ale slečno Berto — slečno Berto —"

„Ach, jděte jen, jděte přec! Co bych já tam dělala se svou nohou! Jděte!"

Berta udělala několik kroků a pak skácela se do lenošky. „Jděte již — jděte! Chci, abyste šly!" zvolala netrpělivě, když paní Lukavcová k ní přiskočila.

Milada a její gardedáma tedy skutečně šly.

Chtěla jsem povědíti Bertě několik srdečných slov, ale ona to nepřipustila. Strhala se sebe nádhernou svou toilettu jako šílená a vrhla sebou do postele, zarývajíc hlavu do bělostných podušek.

* * *

Byly asi čtyři hodiny ráno, když probudil mne hluk příchodem Miladiným způsobený. Vracela se trochu ubledlá, ale oko její planulo a rty se usmívaly. V rukou měla několik krásných kytic jako vítězné trofeje. Za nedlouho vše zase umlklo, neboť Milada, patrně unavena, rychle si ulehla a brzy spala, tonouc zajisté v růžových snech.

Najednou na lůžku Bertině povstal slabý šum. Berta vstávala se zrakem vytřeštěným. Sestoupivši pozorně naslouchala chvíli a pak přiblížila se ke stolu, na kterém ležely Miladiny trety bálové v roztomilém nepořádku. Třesoucí se rukou sáhla po kyticích. Jedna byla z fialek, druhá z kamelií, třetí z konvalinek, pak ještě jedna a pod těmi všemi — — Pokojem zavzněl přidušený výkřik, kterého však mimo mne nikdo nepostřehnul. Berta tiskla k prsům malou, skromnou, polouvadlou kytičku několika poupátek a plakala, líbajíc ji, plakala usedavě.

Ráno oznámila paní Lukavcové zkrátka svůj odjezd. Milada na kytičku poupátek ani nevzpomněla, ačkoliv zmizela se stolu jako zázrakem. Vím, že Berta má ji ještě dnes — vždyť jí byla určena za první tanec — a ona ubohá kulhala!

Londýnské črty.

Zasílá **Dr. Viktor de Brandt.**

II.

Armáda spásy.

Za víření bubnů a pískání, za zpěvu a s vlajícími prapory táhne ulicemi podivný zástup lidí. Ženy jako předvoj, v zadu muži; slepý fanatismus vidíš v obličejích, na praporech slova: „Blood and fire!" Krev a oheň? Bezděky pojímá tě strach. Snad to tlupa paličů nebo brigantů? — Nikoliv. „Krev" se vztahuje ku „krvi spasení" a „oheň" k „duchu svatému". Zpívající zástup jest setnina armády spásy, na válečné výpravě proti satanu a všemu, co s ním jest ve spojení. Úkaz tento lze v londýnských ulicích pozorovati každého večera. „Bojovníci" počínají si nápadně a hlučně — a to z úmyslu. Neboť, praví, jak lze vésti válku bez hluku? Snaží se buditi pozornost a — všeobecné pohoršení. Pouze takto jest možno, — pravil mi „generál" Booth — blížiti se nejzatvrdlejším hříšníkům; právě těmto věnují hlavní svoji pozornost. Z polepšených a na víru obrácených zvětšuje se armáda měrou ohromnou.

Armáda spásy jest jedním z nejpodivnějších výkvětů křesťanstva. Zakladatelem tohoto zvláštního hnutí stal se William Booth. Původně náležev anglické státní církvi, přestoupil později k methodistům, mezi nimiž působil jako kazatel. R. 1865 přišel do londýnské východní čtvrti (Eastend), kdež velké neznabožství tamějšího spustlého dělnického obyvatelstva pohnulo jej, aby se stal mezi nimi misionářem. V úkolu tom věrně mu pomáhala jeho žena, jakož i dcery a synové. K nim se přidružili lidé stejného smýšlení a hříšníci pokání činící. Však jen pozvolna rostl jejich počet. K lepšímu výsledku pomohli jim teprve jejich protivníci. Vyzývavé počínání přivrženců Boothových, jich kázání na rozích ulic, před hospodami a na všech možných i nemožných místech popudilo mnohé proti nim a brzy povstala jiná, jim nepřátelská armáda, zvaná „Skeleton Army", která byla špatně organizována a místo výmluvnosti užívala pěstí, jichž pádnost častokráte nebohá armáda spásy plnou měrou zakusila. Ale to podněcovalo armádu spásy jen k horlivější činnosti; nedovedeť mysl fanatikovu nic silněji povzbuditi než vědomí utrpeného mučenictví. O život arci nešlo; a nechati se „pro vznešenou věc" poházeti blátem aneb i stokou vléci, s tím byli spokojeni. Však tyto pouliční boje měly pro armádu spásy ještě daleko důležitější následek. Každý mírumilovný občan je zatracoval; policie musela často zakročit a soudce vynésti svůj rozsudek, který z pravidla dopadl bledě pro členy „Skeleton Army"; neboť oni byli vždy útočníci, zatím co vojíni spásy nestavili se ani na odpor, snášejíce trpělivě všeliké příkoří

a násilí. Také obecné mínění a tisk postavily se na stranu týraných. „Ve svobodné Anglii," pravilo se, „nesmí nikdo ve volném vykonávání svých náboženských obyčejů býti rušen, pokud tyto nejsou v odporu se státními zákony." Přívrženci Boothovi, kteří všude plodili pohoršení, byli nyní pojednou se všech stran bráni do ochrany. Jich protivníci ovšem křičí podnes proti nim, avšak hlas ochranců jejich zní ještě hlasitěji. A přátelé i nepřátelé rozmnožili jich přívržence v takové míře, že ani hlas vojínů spásy samoten nemůže býti už tak snadno přeslechnut.

Skorem pět milionů lidí — dle vlastního jich výpočtu — bývá týdně přítomno jich pobožným cvičením.

Armáda spásy jest rozšířena mimo Velkou Britanii a Irsko ve Francii, Švýcarsku, Skandinavii, Spojených Státech, Kanadě, Australii, Indii atd. Rakousko a Německo nejsou dosud účastny tohoto požehnání. Armáda spásy čítá 1600 „setnin" s 200.000 vojíny obojího pohlaví, kteří jsou vždy k boji pohotově. Mezi těmito bojovníky počítá se 3700 „důstojníků", z nichž asi 160 jest přiděleno ku „generálnímu štábu"; mimo to asi 200 „kadetů" nebo-li „tělesní garda", kteří konají každého roku několikaměsíční vzdělávací cesty v zemích Spojeného království.

Vojíni mají svou vlastní uniformu. Ženské nosí jednoduše přistřižený tmavomodrý šat, mužští kabát téže barvy. Obleky jsou olemovány červenými stužkami a na límci jest připjat kovový znak S. S. (Salvation Soldier). Důstojníci berou plat, arci velmi skrovný. Setník ku př. má 25 šilinků týdně, což se vyrovná platu anglického nádenníka. Potřebné prostředky shánějí se sbírkami. Vlastní vojáci jsou vesměs chudí lidé, které však bohatí nadšenci hojně podporují. Příjem armády spásy obnášel lonského roku přes 80.000 lib. šterlinků — tedy přes jeden million zl. r. č., kterážto suma byla vydána dílem na zaplacení důstojníků, dílem na zakoupení a najmutí místností k vykonávání pobožných cvičení; k tomuto účelu armáda spásy volí obyčejně divadla, taneční salony a veřejné místnosti ležící v nejnuznějších částech města.

Však hle! zpívající zástup již zmizel z obzoru. Chci jej následovati; každý má volný přístup. Čím větší hříšník, tím větší jest radost jejich, vyhledá-li je. Kráčel jsem za nimi uličkami úzkými, špinavými k místu pobožnosti. „Vojáci" byli již vstoupili. Dvéře, před nimiž stála skupina lidu, zdály se býti uzavřeny. Váhal jsem vstoupiti. Tu přiblížila se stařenka a opatrně zaklepala na dvéře; bylo jí otevřeno a já vstoupil s ní. Neutěšený vzhled přeplněné místnosti mne zarazil. Snad bych se byl vrátil, kdyby mně nebylo množství předmětů z venku hozených padalo na hlavu. Zemčata, shnilá jablka, cibule a podobné patrné projevy uznalosti venku stojících p. t. „skeletonistů" pršely na nás pobožné navštěvovatele. Vojín u dveří vtáhl mne do vnitř a zavřel dvéře.

Vnitřek síně byl velmi jednoduše upraven. Jedinou okrasu tvořily velké pestré plakáty a prapory, jichž nápisy v jadrných průpovědích uváděly na paměť onen svět. Přítomní seděli na hrubých, nečistých lavicích, — na víru obrácení na jedné, nevěřící, hříšníci, zvědaví a posměváčkové na druhé straně. Právě zanotovali veselou píseň dle nápěvu jakési vídenské hudlovačky. Hlasy zpěváků byly tak řvavé a lidským hlasům nepodobné, že mohly kolemjdoucím spíše připomínati nějaký buršácký komers. Dva houslisté skřípali zuřivě na své nástroje. Silný

jeden bojovník tloukl nemilosrdně na velký buben a jiný se namáhal prováseti „zpěv“ flétnou, ale byl sotva s to vylouditi jediný tón, — neřku-li pravý. Tak se podobala chrámová hudba — sit venia verbo — nezbednému quodlibet, jež setník pláčáním rukou udržeti v taktu marně se namáhal.

Jakmile „zpěv“ byl u konce, povstalo mladé děvče a mělo k posluchačům krátkou, jadrnou, velmi výraznými posuňky a ráznými gestikulacemi provázenou řeč. Zdálo se, že má hodnost poručíka. Když domluvila, usadila se opět na své místo a přehlížela — po lajtnantsku — druhé pohlaví svůdnými pohledy. Za slečnou-poručíkem následovali mnozí jiní řečníci a řečnice, kteří vesměs tutéž myšlénku v různých variacích pronášeli: „Jsem spasen, jsem svého spasení jist. Vzhůru, přiveďmež zbytek hříšného člověčenstva podobně na dráhu spásy!“ Toto zdá se býti jádrem všeho kázání armády spásy, k němuž mnozí řečníci ještě se zvláštní oblibou líčení a vypočítávání svých vlastních minulých špatností připojují. „Jakým jsem býval padouchem! Jak zatracuji svůj minulý hříšný život! A nyní jsem svatý a čistý jako beránek boží!“

Hovoru, řečnění a křiku nebylo konce. Sotva si jeden řečník usedl, již povstal jiný, — někdy i tři najednou, aby rozsévali dále sémě svého fanatismu. Jen s těží podařilo se „setníkovi“ vsunouti jakousi „píseň“. Konečně říkal modlitbu. Vycházela z hloubky srdce, — ach! ještě hlouběji než ze srdce. Všichni vojáci a „obrácení hříšníci“ padli na kolena aneb u vytržení váleli se po zemi. Někteří zdvihali křečovitě sevřené pěstě ku stropu, jiní se bili patheticky v prsa, neustále vzdychajíce a blouznivě řičíce: „Pravda, ó pravda! Hallelujah! Amen!“

Jest věru s podivením, jak může kdo na takové scény hleděti a nechutné ty nesmysly poslouchati bez ošklivosti neb alespoň útrpného úsměvu. Jeden z diváků, stařec s bílým vlasem, nezdál se tak mysliti. Přešel z naší strany, z lavice hříšníků k lavicím spravedlivých a zvolal hlasem, který se chvěl rozčilením: „Zaslechl jsem hlas ducha svatého, padlo mi nyní bělmo s očí a cítím, že jsem zralý pro nebe!“

„Snad pro Colney Hatch!“ zvolal jeden posměváček. V Colney Hatch jest zemský blázinec. Ale nadšení bojovníci nehleděli k tomuto vyrušení, jsouť podobným výtržnostem zvyklí. Zanotovali bouřlivé hallelujah, až se zdi otřásaly a já — utekl.

Byl bych rád na setníkovi všelicos vyzvěděl; ale prozrazoval tak málo vzdělanosti, že by každého namahání bylo bývalo škoda. Slečna-poručík zase zdála se mi pro rozmluvu příliš nebezpečnou. Umínil jsem si tedy, že příštího dne navštívím generála v hlavním stanu v Queen Victoria Street.

Zde jsem byl uveden k vyššímu „štábnímu důstojníku“, náměstku velícího generála Bootha, který sám právě meškal na inspekční cestě ve Škotsku. Nemusil jsem jeho nepřítomnosti příliš litovati, neboť jeho locum-tenens ukázal se právě tak zdvořilým jako cvičeným, právě tak zajímavým jako zaujatým pro svoji věc. S ochotou podal mi každé vysvětlení, kterého jsem si přál. Chci zde nejhlavnější momenty naší rozmluvy krátce vytknouti a nechám mluviti jeho sama.

„Dosavadní náboženské sbory, nechť se nazývají jakkoliv,“ — začal — „nejsou již dávno dostatečně činnými v péči o duševní spásu

člověčenstva. Ne snad že bychom chtěli činiti některému náboženskému spolku oposici. Nejsme žádná nová sekta. Každé spekulativní otázky a učených sporů se vzdalujeme. Jsouť to ony, které, na místě bratrství, mezi lidmi úhlavní nepřátelství probouzely. A k vůli jakým malichernostem! Nechť je kdo protestant či katolík, nechť žid či mohamedán — žádného nechceme od jeho víry odvrátiti. Jsou-li opravdoví ve své víře, mohou pak sami cestu ke svému bohu nalézti. Avšak, kolik tisíc, ano kolik milionů lidí dle božího obrazu stvořených napočetl byste jen v této zemi, obzvláště mezi nižší třídou obyvatelstva, kteří bez náboženství žijí v hýření a obžerství, ve smilství a jiných neřestech i nepravostech. Co činí církev k jejich spáse? Hrozně málo. Pro ně určeny jsou naše missie. Jest zločinem, mluvíme-li k nim řečí, které rozumí? Vzdělaným jeví se naše řeč hrubou; ale co se koná v kostelích a kaplích, tomu rozumějí oni méně vzdělaní jen malou částí. Jich nepřítomnost v oněch místech dokazuje, že učené výrazy kněžské nemají žádného účinku na jejich duše. Co pak vlastně máme opovržlivého ve své methodě? Je to snad buben? Činí tento více hluku než velký zvon, klátící se mezi nebem a zemí? — Jsou naše obchůzky městem opovržlivé? Ti, které hledáme, nechodí do kostela, pročež musíme my přicházeti k nim. — Jsou naše uniformy odporné? Nápadnější, ano nepraktičtější přec nemohou být, než taláry a pestré, pro naši dobu nevhodné drahé řízy kněžské. Či nelíbí se odpůrcům naše jednoduché místnosti pobožnosti? Naše prostředky nám nedovolují, abychom stavěli nádherné chrámy. A není to vznešený pocit, že právě ta místnost, kde se včera tančilo, pilo, hrálo a klelo, dnes chvalozpěvy k Pánu se rozlehá? Nemohu býti hotov s vyvrácením námitek, činěných nám od lidí, kteří uznávají za dobré jedině to, čemu byli od mládí zvyklí, a nedovedou měnícím se okolnostem změněné prostředky přispůsobiti. Ale nikdo nám nesmí vytýkati, že jednáme proti písmu svatému, na němž spočíváme. Proto tak zdařilé vzrůstání našeho semene." —

Nelze upříti, že sémě jejich ujímá se znamenitě. Dva časopisy jedině zájmům armády věnované, svědčí zde o jejich ohromném vzrůstu: „The War Cry" (válečný ryk), jenž vychází v mnoha tisících exemplářích, a „The little Soldier" (malý vojín), časopis pro mládež ustanovený. Na tom však armáda spásy nemá dosti. Seděl jsem nedávno před kavárnou na boulevardu des Italiens v Paříži, když se na ulici objevil zástup mladých děvčat ve tmavomodrém šatě a bílých slaměných kloboučkách s červenými stužkami, volaje: „En avant, — un sou!" Paříž již jest dávno časopisy přeplněna — a nový časopis oněmi „bojovnicemi spásy" po ulicích nabízený „Bulletin mensuel de l'armée du Salut" učiní ji sotva moudřejší.

Armáda spásy jest výtečným obchodním podnikem. Továrny a bazary, jež byly pro duchovní to vojsko založeny, podávají důkaz, že general Booth měl dobrou myšlenku k vykořistění lehkověrného obecenstva. Armáda spásy jest nebezpečnou, cizopásnou rostlinou nízkého druhu, stavící celé křesťanství na pranýř, a měla by tudíž býti i s kořenem vyhubena.

Tarasova noc.

Dumka **Tarasa Ševčenky.** Přel. Rudolf Pokorný.

Na rozcestí kobzar sedí,
kobzu rozhovoří,
kolem hoši s dívčinami —
líčka mákem hoří.
Hraje kobzar, prozpěvuje,
vypravuje, bílý,
Moskalé jak, Ordi, Leši
s kozáky se bili;
jak se sešly valné davy
na neděli ráno,
kterak na dolině svěží
mládce pochováno.
Hraje kobzar, prozpěvuje,
trpce usmívá se:
„Mívali jsme hetmanštinu,
nebudem mít zase;
panovali jsme och, kdysi,
více nebudeme . . .
Kozácké té slávy věčně
nezapomeneme!
Ukrajino, Ukrajino!
Máti, nad níž žádné!
Jak tě vidím, kraji milý,
srdce hořem vadne.
Kam se děla kozačina,
županů kde na ní?
Kam se dělo štěstí, volnost,
naši atamani?
Kam se dělo? Vyhořelo!
Nebo utopily
vlny moře hory tvoje,
padly na mohyly?
Mlčí hory, moře hraje
a mohyly smutí,
nad dětmi ach, kozáckými
vládnou lidé krutí!
Zahraj, moře! Mlčí hory!
Větře, zašelesti!
Plačte, děti ukrajinské!
Také máte štěstí!

„Vstala chmura za Limanem —
druhou pole tmějí;

zaželila Ukrajina —
také štěstí její!
Zaželila, zaplakala
jako malé robě.
Nikdo jí víc neuchrání,
kozáctvo již v hrobě;
hyne sláva, domovina;
nemá se kam děti;
vyrůstají v nekřtěňátka
kozácké nám děti;
milují se neoddaní,
k pohřbům není kněží;
víra židům zaprodána,
a ti kostel střeží!
Jak kobylky pole kryjou
Leši, unijaté
přilétají, — nikde více
není rady zlaté.
Ozval se kdys Nalivajko —
nebylo proň skrytí!
Ozval se Pavluha kozák —
musil za ním jíti!
Taras Trjasilo se ozval
v slzách, bez potěchy:
„Bědná moje Ukrajino,
podupaná Lechy!“

„Taras Trjasilo se ozval
— za víru — náš jarý,
ozval se, a orel sivý
dal znát Lechům spáry!
Ozval se jim pan Trjasilo:
„A co smutkem nýti!
Pojďme raděj, páni brati,
s Poláky se bíti!“
Již ne tři dni, ne tři noci
s Trjasilou se bijou.
Od Limanu do Trubajlu
trupy pole kryjou.
Vysílil se kozačenko —
těžká na zad chůze!
Ale pohan Konecpolski
veselí se tuze.
Sebral šlechtu dohromady,
hody byly všady.
Svolal Taras kozačenky
všecky do porady:
„Atamani, tovaryši,

milí brati moji,
poraďte mi radu, děti,
v tom přesmutném boji.
Hodují hle, vrazi Leši
na ty naše hlavy."
— „Nechať jenom banketují,
ať jim to jde k zdraví!
Nechať, kletí, banketují,
nežli slunce zajde —
však noc máti dá nám radu:
kozák Lecha najde."

„Zašlo slunce poza horu,
hvězdy zasvítily,
a kozáci jako mračno
Lechy obklopili.
Stanul měsíc prostřed nebe,
a harmaty hudou:
probrali se páni Leši —
kudy prchat budou!
Probrali se páni Leši
zle po dobrém kvasu:
vzešlo slunce — pánů Lechů
leží jako klasů.

„Alta jako had červený
zvěsti o tom svistí,
že krkavci přiletují
pány Lechy jísti;
přiletěli krkavčíci
budit mocných pánů,
a kozáctvo děkovalo
bohu za ochranu.
Zakrákali krkavčíci,
pánům oči klovou —
zazpívali kozačenci
pěknou dumku novou
o té noci, o krvavé,
noci slávy, těchy
kozáctva i Tarasovy,
jež uspala Lechy.

„Nade říčkou v svěžím poli
mohyla se mihá;
kde krev tekla kozačenků,
travička se zdvihá.
Sedí havran na mohyle
a hladový kráče . . .

Pomní kozák hetmanštiny,
vzpomene a pláče.“ —

Umlk' kobzar žalostivý,
nehraje už více.
Kolem hoši s dívčinami
utírají líce — —

— — — — — — — —

Román na bojišti.

Z upomínek na poslední válku rusko-tureckou.

Napsal **Servác Heller.**

(Pokračování.)

ikdy neviděl jsem lidu tak srdečnou radostí proniknutého, jako dne 12. července v Trnově při vjezdu velkého knížete Mikuláše, jemuž na oslavu zřízeny triumfální oblouky a zavěšeny na šňůrách přes ulice napjatých pestré štíty s nápisy, jako: „Zdráv buď velký kníže Mikuláš, slavný vůdce slavné ruské armády!“ nebo: „Sláva Tobě, jenž v čele chrabré armády svobodu neseš Slovanstvu!“ nebo: „Vítej nám, vůdce bojovníků za volnost Balkánu!“ nebo: „Díky Tobě, jenž vítězným mečem cestu razíš jednotě Slovanstva!“ atd.

První starostí mojí bylo, rozumí se, najíti si rychle byt, abych nemusel zůstávati mimo město pod stanem. Našel jsem jej brzo a sice světlý pokojík v „chanu chadži Davida“ s rozkošnou vyhlídkou do údolí pod městem, kdež před několika dny ještě turecký tábor se rozkládal a nyní hlavní tábor balkánské armády ruské se prostírá, pak do zelených vrchů, jež údolí toto se všech stran uzavírají, a což nejvíce mne oblažilo, s přímou perspektivou do černých, dole fialovou mlhou obestřených a nahoře věčným sněhem pokrytých velikánů středního Balkánu. Přistoupiv k oknu stanul jsem jako přimrazen. Velikolepá krása toho titanského obrazu, oživeného dole v údolí pestrým hemžením hlavního táboru a magicky zvýšená růžovou záplavou zapadajícího slunce, v jejímž lesku temena vrchů a velikánů tu jako ohnivé zlato, tam jako červený diamant zahořela, uchvátila všechen můj smysl tak, že jsem bez myšlenek a toliko pocitem jakési ethérické rozkoše opojen celou duší v její obdiv se ponořil. Ku podivu! Viděl jsem již krajiny ještě krásnější a malebnější, a přece uchvátilo mne panoráma zde před oknem do daleka rozestřené tak, jako bych ještě nikdy nic velkolepého a krásného v přírodě nebyl uzřel. Přičítám účinek ten okolnosti, že v obraze té horské partie sloučeny byly kontrasty tiché ve-

lebnosti přírody a velikého ryku války, pak zvláštnímu osvětlení a posléz radostnému rozechvění, že čarovné tyto kraje konečně svého očistění docházejí od barbarského kalu.

Z obdivu krajiny vyrušil mne asi za půl hodiny jeden z mých nejnovějších přátel — na válečných potulkách dělají se přátelé rychle a hojně jako cigarety — upomínkou, že je nejvyšší čas, chceme-li si ještě prohlednouti aspoň část města a jeho spousty, než se tma udělá. Měl pravdu, neboť po západu slunce následuje tu tma ihned v zápětí. Vyšli jsme tedy, ani prach se svých oděvů nesetřevše, na obhlídku města, ve kteréž jsme arci ještě následujícího dne musili pokračovat.

Stará carská stolice bulharská má nesmírně uzounké, ustavičně příkře dolů spadající a ostře vzhůru vystupující ulice, tak úzké, že se člověku zpočátku zdá, jako by se dusil. Uličkami těmito spěchali jsme, pokud jen hrozná a krkolomná dlažba dovolovala, rychle do tureckých a smíšených částí města, nyní arci jen Bulhary a Rusy obydleného. Turci, rozumí se, do jednoho město opustili. Byli jsme velice zvědavi uviděti ty „hrozné spousty" na tureckých domech a mešitách, o kterých se nám již cestou celé legendy vypravovaly. Našli jsme vskutku — nechci a nemohu toho zapříti — stopy dosti značného pustošení, ale téměř už jenom stopy, poněvadž Rusové učinivše po úplném obsazení Trnova dalšímu pustošení tureckých budov přítrž, co možná všechny trosky odkliditi dali. Ale spousta v Trnově byla poměrně mnohem menší, než ve Svištově, a celkem nikterak „hrozná". Že větších rozměrů nenabyla, dlužno asi děkovati vojsku bulharské legie, jemuž ruské velitelství stráž v městě a udržování pořádku za povinnost uložilo.

Bulharská tato stráž konala svou povinnost velmi svědomitě a střehla zejmena všechny dosud nespustošené mešity, nedovolujíc do nich vejíti nikomu, kdo se dovolením nemohl vykázati. V některých mešitách nenalezli jsme pranic, než holé stěny a holou podlahu; vše ostatní bylo patrně dříve lidem rozbito a pak Rusy odklizeno. Ale v jiných, jako na př. ve hlavní mešitě, uviděli jsme obraz nedokonaného a tedy patrně ruským vojskem zastaveného řádění, nad kterýmž se i mně opravdu zželelo. Nejvíce mi bylo líto rozbitého, snad druhdy velmi vzácného a krásného mešitového nářadí a pak té spousty roztrhaných a rozedraných knih a rukopisů, jejichž listy a částěmi podlaha mešity a téměř celé nádvoří byly postlány. Za tu soustrast dostalo se mi odměny: v hromadě potištěných, na mnoze zlatými arabeskami a barevnými obrazy vyzdobených archů a listů objevil jsem skvostnou, zcela ještě zachovalou knihu, nádherné vydání koranu na pergamenovém papíře velikého formátu tištěné, zlatými a barevnými ornamenty v textu ozdobené a na způsob portefeuillu v drahé kůži vázané. Prosil jsem, abych si knihu tu vzíti směl na památku, což mi také po krátkém zdráhání bylo dovoleno. Chtěl jsem ji darovati českému museu neb akademickému čtenářskému spolku v Praze, ale jak ji dopraviti do Čech! Vážila asi 30 kilogramů, a na potulkách po bojišti byl každý kilogram zavazadla již obtížný.

Opuštěné domy turecké jsou téměř všechny uzavřeny a nepřístupny, a podle toho, jsou-li okna a balkóny zachovalé, aneb visí-li od rozbitých oken a s pavlánů na jednom nebo na dvou hřebech vytržené rámy s hustým dřevěným (řešetovým) mřížovím, poznáš, byl-li dům po od-

chodu jeho obyvatelů spustošen, aneb zůstal-li pod ochranou vojenské stráže nedotknut.

Pronesl jsem již v dopise o Svištovu své mínění o tomto spustošení tureckých budov a nevím co bych k němu ještě doložil; avšak mám za nutné opakovati, že také zde mnoho sice bylo zničeno, ale nic kořistěno. — Však dále.

Moje péro jest příliš nemotorné, aby dovedlo vypsati, jaká nečistota, nešvara a neřesť zůstala v tureckých částech města, o němž sám generál Moltke napsal, že „nikdy neviděl města tak romantického". Jaká to protiva, jaký kontrast ve zjevu a v podstatě! Cizinec padl by zrovna na kolena před Trnovem, když na ně patří buď vzhůru z údolí Jantry anebo dolů s výšin za mostem Ghazi-Feriš-Bej, odkudž také F. Kanitz staré carské město bulharské vyobrazil a popisuje, ale byl by se zvrhl, kdyby byl dlouho prodlíti musil v ulicích právě těch (tureckých) částí města, kteréž z pozdálí snad nejvíce zrak jeho okouzlovaly. Zkazil bych čtenářům zajisté snídaní, kdybych se pokusil v realistickém vypsání toho, co jsem dne 12. července v tureckých „kvartýrech" Trnova našel a pocítil. Všechen puch a všechna smeť cigánských předměstí v městech tatarských, nebo v židovských kvartálech měst bývalého království polského jsou ještě salonní parfum, koberce a parkety proti zdejší pozůstalosti po Turcích. Soudný čtenář dovede si snad učiniti o tom celkový pojem, připomenu-li jen, že jsme našli na nádvořích tureckých domů ba i na smetištích veřejných ulic supy mrchožrouty, kteří zde asi již velice zdomácněli, neboť bylo potřebí výstřelů z revolveru, abychom si je z cesty zahnali! — V křesťanské čtvrti a vůbec tam, kde Bulhaři četně bydleli, bylo již mnohem lépe. Uličky, kteréž by se ale vesměs jmenovati měly jen městskými průsmyky nebo soutěsky, překypovaly (zvláště nyní po příchodu Rusů) nejhlučnějším životem a pasáž v nich, o sobě skoro „hlavosrázná", stávala se teď namnoze holou nemožností. Vyjíždějíce na př. do okolí vojenských táborů, museli jsme aspoň hodinu čekat, než se náš povoz hlavní ulicí prodral, s porouchanými koly a odřenými koni. Ale poloha města a obraz jeho z pozdálí jsou, jak jsem již svrchu naznačil, nesmírně krásné, krásnější, než si je fantasie dovede představiti. Na vápencových skalách od temene vysoké hory až ke břehu Jantry, kteráž tudy v podobě volně stočeného hada protéká, táhle rozloženo, tak že ulice nad ulicemi a domy postupně ze střech spodních domů do úžasné výše vyrůstají, kraluje Trnovo majestátně nejbližšímu okolí se svými hradbami, věžemi, lesklými kupulemi chrámů, štíhlými minarety mešit, pásmy skal a vody, mosty, sady a ostrovy pod neapolitánsky čistým nebem a jasně planoucím sluncem, za sebou majíc nesmírně malebné pozadí zelených hor, nižších a vysokých, menších a obrovsky rozsáhlých, v podobě úplných nebo pravidelně seříznutých kuželů a před sebou (vyznačenou již svrchu) kotlinu a ve fialovou mlhu zahalené, vrchem osněžené velikány Balkánu. Obraz to příliš velký a krásný, abych jej nyní již dovedl vypsati — pokusím se o to později.

Péro klesá mi z ruky, hlava do dlaně a zrak těká oknem do krajiny. Je už noc. Dole pod městem, kteréž pod mými okny téměř kolmo po skále sbíhá, tak že jen nejbližší střechy vidím a přes ně hned

dolů do údolí, visí nad velkým vojenským táborem lehýnký oblak bělavé mlhy a tam naproti zableskly se právě v lesku vycházejícího měsíce osněžené hlavy balkánských velehor. V táboře kmitá se tisíce světel a nočním tichem zaléhají vzhůru do hor lahodné zvuky vojenské hudby, velebné zvuky ruské hymny. Vážně, slavně a sladce, jako modlitba osvobozeného Balkánu, line se ta mohutná a přec zase jemně líbezná, poesie plná melodie — oj, toť vítězná armáda holduje svému vůdci Mikulášovi! Nikdy ještě neslyšel jsem ruskou hymnu ruskými hudbami tak vřele a vroucně přednešenou, jako právě nyní. — Však zvuky ty již dozněly, v táboře pohasla světla a na horách kolem začínají tlouci slavíci. Vím, že to není možná, ale zdá se mi, jakoby svým způsobem opakovali, co prvé slyšeli —.

Nořím se do kouzla balkánské noci!

* * *

Podumav valnou dobu při otevřeném okně a napojiv se balsamickou rozkoší mladé letní noci, odebral jsem se do společné hostinské jizby, kteráž byla arci také jídelnou. Neveliká tato dvorana tvořila střed prvního a ovšem jediného patra; na pravo a na levo vcházelo se z ní do pasažerských pokojíků, skoro uprostřed ústily do ní dřevěné schody, jimiž se z průjezdu nahoru vystupovalo, čelo vybíhalo v široký dřevěný, od jizby ničím neoddělený a docela otevřený balkón, spočívající na hřebenu střechy předního, níže položeného domu, kdežto zadní část dvorany na jakési společné „ležení“ byla upravena. Tato zadní část, kteráž jako hluboká alkovna od schodů na zad ustupovala, byla totiž po celé své šířce vyplněna vysokou, (abych tak řekl) pryčnou, dřevěným lešením s nakloněnou plochou, jakouž na střechách vídáme, a tato pryčna byla malebně pokryta osmahlými muži opravdu „jiskrných zrakův“ a hnědými, huňatými medvědími kožemi; mužové leželi, tvářemi k sobě obráceni, přikrývali choulostivější části těla měkkými kožemi — neboť večery jsou v Bulharsku velmi chladné — a živě spolu hovořili. Byli to domácí muži a někteří jejich příbuzní. My cizinci seděli jsme v přední dvoraně nebo na pavlánu u malých stolků a jedli různé paprikované krmě a pili mladá nebo stará vína. Byl jsem mezi nimi samojediný civilista. Štábní kapitán Sergěj Ivanovič Zlatarev — mluvil jsem s ním toho večera poprvé — vypravoval mi živě, ba s jakýmsi rozhorlením, jaké měl dosud se svým jezdeckým oddílem potíže, jak nebylo po celou cestu lze dostati ani sena ani ovsa, takže nezbývalo nic jiného, než sekati obilí na opuštěných polích a krmiti jím koně všeho mužstva. „Vidíte,“ zvolal udeřiv pěstí na stůl, „čtrnácte dní byli jsme na cestě a po celou tu dobu nevydal jsem skoro ani kopějky za furáž. Přes dva tisíce rublů jsem si takto uspořil!“

Než jsem mu svůj obdiv nad výtečnou jeho polní a válečnou ekonomií projeviti mohl, byla pozornost má obrácena ke schodům, po nichž právě nový host, mladý, zaprášený gardový důstojník se svým vojenským sluhou vzhůru vystupoval. Trhlo mnou cosi, jakoby mi byla elektrická jiskra tělem projela.

„To je Mikuláš Vladimírovič Potačev!“ zvolal vesele můj hovorný soused, poklepávaje na stůl vyprázdněnou lahví. „Kde pak se ten tu vzal? . . . Ale je to krásný chlapík, co?“ doložil obrátiv se ke mně.

„Znamenitý!“ přisvědčil jsem. „Tací páni dělají asi u vás karrieru?“

„A jak rychlou,“ prohodil štábní kapitán, rozumí se, mají-li také talent, jako tento Adonis! . . . Však musíme si ho sem zavolat . . . He, Mikuláši Vladimíroviči, přisedněte si k nám!“

Poručík Potačev, kterýž byl tím časem zavazadla do své komnatky dopravil, uposlechl kapitánova hlasu a přistoupil k našemu stolku. Zlatarev seznámil mne s ním a poručík podávaje mi ruku, pravil srdečně.

„Těší mne, že poznávám zase jednoho Čecha! Avšak“ — doložil dívaje se mi ostře do očí — „nemýlím-li se, my dva jsme se již někde viděli?“

„Ovšem že,“ odpověděl jsem s úsměvem, „a to dvakráte již! Poprvé na parníku „Tauridě“, když jsme pluli z Oděssy do Nikolajeva.“

„A po druhé?“ otázal se zvědavě Potačev.

„Po druhé . . .“ odpověděl jsem váhavě . . . „po druhé — téhož dne pod večer, v „Leskách“, povědomém vám zajisté nikolajevském sadě . . .“

Poručík zapýřil se, což jasně znáti bylo na méně osmahlých částech obličeje, a pravil trochu rozpačitě:

„To jste mne snad zahledl, když jsem se loučil s Annou Davidovnou?“

„Tak jest,“ přisvědčil jsem; „byl to výjev velmi poetický . . . . Dojal mne velmi mocně, a od té chvíle toužil jsem, seznati se s vámi. Naději měl jsem na to skoro bezpečnou, neboť poručík Vsevolod Krestovskij slíbil mi, že mne vám představí, jak jen bude možná.“

Potačev usmál se spokojeně a podávaje mi znovu ruku pravil:

„Nuž, touha vaše se splnila! A budete-li hodný, ale moc hodný, seznámíte se také s Annou Davidovnou . . .“

„Je-li možná?“ zvolal jsem překvapen. „Ale přece nikoli zde na bojišti?“

„Ba zde, na bojišti!“ prohodil vesele poručík. „Hned po svém příchodu do Trnova — přijel jsem teprv asi před hodinou — dostal jsem radostnou zvěsť, že se Anna Davidovna přihlásila ke sboru dam červeného kříže, a že byla — na odporučení mého i vašeho přítele Krestovského — od velkého knížete přijata.“

„Jste zajisté miláčkem štěstěny! . . . . Jen aby se tu slečně nic nestalo . . .“

„Prosím vás,“ vpadl mi nevrle do řeči štábní kapitán a udeřil zase prázdnou lahví o stůl, „nezačínejte mi žádných milostných historek! Je vojna, a na vojně mluví se mezi vojáky jen o věcech vojenských!“

Potačev a já uklonili jsme se s komickou dvorností a toho večera již jsme o Annu Davidovnu ani slovem nezavadili. Jinak byla naše rozmluva lhostejna.

XI. Trnovo.

Musím opakovati, že je Trnovo co do polohy a vzezření, t. j. co obrazové panorama rozhodně nejkrásnější vnitrozemní město evropského Turecka. Všichni cizinci, kteří se mnou zároveň Trnovo poprvé viděli a se všech stran ohledali, byli jako já obdivem naplněni a rozkoší toho pohledu uchváceni. Jsem přesvědčen: kdyby té zrovna zázračné kráse a malebnosti polohy ještě umělé pomoci se dostalo, to jest, kdyby nějaká rozumná vláda nebo správa ulice upravila, o čistotu v městě se postarala, prázdné části strání a vrchů, po nichž se město rozkládá, stromovím osázela, zkrátka: kdyby město obyčejnými kulturními prostředky a pomůckami zušlechtila, stalo by se Trnovo městem tak slavným, že by z celé Evropy touristé přicházeli jemu se obdivovat.

Celkového obrazu a přehledu Trnovo odnikud neposkytuje. Všechna vyobrazení jeho představují tudíž jen jednotlivé části nebo čtvrti města a jsou obyčejně s tak nešťastně volených stanovisk dělána a mimo to ještě tak špatně provedena, že bych snad nikdy ani neuhodl, co vyobrazují, kdyby nebylo dole vytištěno „Trnovo". Nejlepší a poměrně nejúplnější obraz Trnova nakreslil malíř a spisovatel Fr. Kanitz, ale tomuto obrazu schází opět největší paráda a nejúchvatnější stafáž města: pozadí balkánských velikánů. Kanitz vykreslil totiž město s vysokého stanoviska na východní straně a jen proti západu; na jeho obraze schází tudíž docela Balkán, jehož temně zelené hory na jižní straně obraz Trnova uzavírají a proti němuž vlastně tvář města je obrácena. Mně podařilo se na obchůzkách, konaných s archeologem Ivanovem, nalézti punkt, s něhož je pohled na město rozhodně nejkrásnější a nejúplnější (obsahující zajisté $^4/_5$ Trnova) s celou velkolepou stafáží Balkánu, s lesem a nejodlehlejší částí tureckého města na pravém břehu Jantry, s perspektivou do nádherného průsmyku samovodského atd. Jest to jihozápadní okraj vrcholu Čan Tepesi (zvonového vrchu) na Carevci.

Polohu Trnova vyznačuje tok řeky Jantry. — Jantra vine se tu stočenými hadovitými oblouky mezi příkrými skalnatými vrchy a na srázných spádech těchto vrchů nebo skal prostírají se části města s ulicemi tak těsnými, že se zdá, jakoby ty celé komplexy domů v jednu massu, v jednolité bludiště byly slepeny. Z daleka podobají se trnovské domy a domky k vlašťovčím hnízdům a jsou vzadu skutečně většinou na skálu přitmeleny. Všude sklání se město po skalách dolů až k samému břehu Jantry, přes kterouž několik umělých a jeden přirozený, skalní most vede.

Na levém břehu Jantry, přímo na jih proti Balkánu, vystupuje až do temene kuželovité hory město bulharské; na východ sklání se tato „čtvrť" zvolna k řece a přechází v „město smíšené", kdež Bulhaři i Turci bydlili a kteréž podle zatáček Jantry po skalách na sever se vine a zde zase částí i dříve jen bulharskou končí. Na pravém břehu Jantry rozkládalo se týmž způsobem město výhradně turecké, do něhož dříve Bulharům zapovězeno a nemožno bylo vcházeti, tak že teprve po příchodu Rusů sami trnovští rodáci s námi zároveň (snad poprvé) turecké město si prohlíželi a s jeho výšin krásnému obrazu svých čtvrtí se obdivovali. Ale toto turecké město začíná teprve za východním obloukem

Jantry, teprve naproti smíšené čtvrti, kteráž ostatně proti východu rozhodnou převahou byla mohamedánská. Zde má město nejpřívětivější vzezření. Domy nejsou tak stlačeny a na sebe nalepeny, jako nahoře v části bulharské, a při každém nalezá se zahrada. Turecké domy označují se vysokými stěnami a prkennými přehradami, neboť Turek miluje dům uzavřený, do něhož by nikdo ani podívati se nemohl. V této části města, která se až k znamenitému skalnímu mostu Ghazi-Feruš-Bej prostírá, nalezají se téměř všechny novější monumentální budovy, zejmena veliká mešita „Saradž-Džami“ s minaretem a špičatou střechou, pak mešita „Kuršumlu-Džami“ s malebnou kupulí a obrovským osamělým topolem, tak zvaná „Sahatli“ čili hodinová věž, mnoho jiných, menších mešit s minarety a kupulemi, lázně, domy tureckých velmožů atd. Jinak jsou si obyčejné domy, jako vejce vejci, podobny a rozeznávají se jen barvou svého nátěru, kterýž je buď žlutý, nebo červený, nebo hnědý nebo modrý.

Ale jedinou nápadnou a v skutku úžas vzbuzující znamenitostí jest tu obrovský, přirozený skalní most Ghazi-Feruš-Bej, který tuto část města s protějším „Carevcem“ spojuje. Most tento je asi 60 metrů dlouhý a není nic jiného, než asi 20 metrů vysoká a jako zeď protáhlá vápencová skála, kteráž hluboké sedlo mezi starým a protějším „Carevcem“ přepíná, vrchem se súžuje a na druhé straně kuželovitou horu „Hisar“ (Carevec) jako hradba obmyká. Skálu tuto podepírá dole skupina divokých skalisk, přirozený fundament přirozeného mostu. Hřbet této mostové skály tvoří úzkou silnici s nizounkým zděným zábradlím. Tudy chodívaly za starých časů nádherné carské průvody, odsud svržena byla mnohá oběť nenávisti . . . Odsud je na všechny strany krásný rozhled, obzvláště po Jantře, kteráž hluboko dole snad od věků již bez ustání hučí, šumí a kypí.

Hora „Carevec“, kterouž skalní most se starým městem spojuje, znamená již jménem svým místo, kdež druhdy residence bulharských carův stávala. Ale z residence této nezachovalo se nic, než jméno. Také Turci nazývají Carevec „zámeckou horou“ (Hisar-bair). Hisar byl od dobytí Trnova výhradně Turky obydlen. Z mostu vchází se na Hisar starou pevnou branou, kteráž ale v posledních stoletích patrně několikráte byla opravena. Za branou stoupají vzhůru uzounké uličky s hlinitými slepými stěnami bez oken; v těchto zdech nalezají se jen malinká dvířka, kterýmiž vzrostlý člověk jen s těží může prolézti. Prolezeš-li některými, jsi v zahradě, bujně zarostlé jižními stromy, kvetoucími keři a růžemi bez ladu a skladu. Na konci zahrady teprve nalezá se turecké obydlí.

Uličky této části města, jako vůbec tureckých čtvrtí v Trnově byly pusty a prázdny. Nikde ani človíčka. Jen vyhladovělí vychrtlí psi, jež tu prchající Turci zůstavili, bloudili malátným krokem z místa na místo a ohryzovali z nouze šťavnaté křoviny. Smutně hrčel tu a tam opuštěný fontán s křišťálovou vodou a kolem něho proháněla se hejno jak smaragd zelených ještěrek. — V domech, kteréž vesměs jen ze dřeva, ale celkem dosti úpravně jsou vystavěny, panovala spousta: co Turci odnésti nemohli, bylo roztrháno a rozbito, tak že podlaha všude na půl stopy

pokryta byla hadry, cáry, vlněnými chundely, žíněmi a střepy. I okna a kamna byla všude vytlučena.

Těsnými uličkami přichází se k nejvyšší trnovské mešitě s velkou olovem krytou kupulí, k tak zvané „Hisar džamesi". Mohutná tato budova stojí uprostřed celého háje štíhlých, vysokých náhrobních kamenů z bílého mramoru, nyní většinou zporážených a surážených. Mezi náhrobními kameny a jich troskami bujily vysoké traviny, nízké bezové keře, plané růže, trní atd., patrný to důkaz, že si Turci nikde a nikde žádné kultury nehledí. Na jiných místech povalovaly se v rumu, smetí a vysoké trávě zbytky starých umělých staveb, hlavice sloupů, kusy mramorové ornamentiky, zlomky votivních tabulí atd., otlučené aneb zvětralé, ale vesměs krásně pracované.

Džamie hisarská byla na mešitu předělaný bulharský kostel „sveta Petka" a nikoliv, jak Kanitz praví, „před 450 lety alahu a jeho velikému sultánu — bojovníku Bajazidovi na počest vystavěná" mešita. Již první pohled na džamii o tom přesvědčuje: na všech čtyřech rozích jsou seříznuty vížky, na nichž po pravoslavném slohu postranní báně čili „hlavy" stály a minaret je ke kostelu přilepen jako pěst na oko. Také vnitřní plán džamie jeví zcela patrně a nepochybně půdorys pravoslavného chrámu, a k tomu ke všemu objevili jsme uvnitř pod vrchní vápennou omítkou křesťanské freskové malby. Mimo to je v ústech bulharského obyvatelstva trnovského „Hisar džamie" a „sveta Petka" jedno a totéž.

Od velké „Hisar Džamesi" stoupá se ustavičně mezi starými zvětralými a otlučenými náhrobními kameny tureckými, kteréž jako olámané kusy zkamenělých prken ze země trčí, vzhůru na nejvyšší místo „Hisaru", na tak zvaný „Čan-Tepesi" čili zvonový pahorek. Kanitz myslí, že zde druhdy stávala městská zvonice a proto že se nejvyšší hrbol Carevce nazývá pahorkem „zvonovým". Ale mýlí se. Kupulovitý tento pahorek na vrcholu Carevce nazývá se proto zvonovým, že skutečně „zvoní", t. j. udeří-li se těžkým kamenem o zem, že celý pahorek duní, jako by ničím jiným nebyl, než dutou jakousi klenbou, zasypanou a travinami obrostlou kupulí nějakého bývalého chrámu nebo paláce. A mínění toto zdá se býti pravdou. Archeolog Ivanov našel několik děr, ze kterých skoro s jistotou vysvítá, že není Čan-Tepesi žádným přirozeným pahorkem, nýbrž umělou, jen svrchu a po stranách zasypanou klenbou a jest tudíž velice možná, že se na těchto místech, pod tenkou jen vrstvou země a drnu nalezají ještě dosti zachovalé trosky někdejšího trnovského „vyšehradu", o němž Hadži Chalfa napsal: „Uprostřed města vypíná se z tesaných kamenů šestihranný zámek s pěti branami. Jantra vine se kolem jako kruhová záře kolem měsíce a dvěma věžemi provedeno jeho spojení s vodou." Z tohoto zámku nebo hradu nezůstalo nic na jevě, ale jest oprávněna domněnka, že není hrbolaté temeno „Hisaru" nic jiného, než zasypané a zarostlé jeho trosky.

Není pochybnosti, že učiní zde archeologové ještě objevení velice znamenitá a zajímavá; neboť celá situace města a jeho nesčíslné starověké zlomky nasvědčují tomu, že zde nejprve bývala velká římská osada. Zvětralé kusy římských sloupů trčí tu a tam ze země a bejlím zarostlého

rumu a není žádné pochybnosti, že se pod vinohrady, sady a domky, kteréž se amfiteatrálně po severozápadním svahu hory rozkládají, nalézají také zbytky znamenitých staveb středověkých.

Po tomto svahu sestoupili jsme dolů k Jantře a šli ohledati tak zvanou „Kavak-Baba-Tekesi", velikou to mešitu, která zřízena byla z někdejšího bulharského chrámu „čtyřiceti mučenníků". Zde byla již archeologická práce v plném proudu. Podlaha mešity zmizela a na celé její ploše vykopávaly se původní chrámová kamenná podlaha, podstavce sloupů atd. Turci zasypali totiž asi na půl sáhu celý kostel zemí a rumem a položili teprve prkennou podlahu, takže podstavce mramorových a porfyrových sloupů, na nichž hořejší stavba spočívá, pod zemí zůstaly a sloupy samy z podlahy jako beztvárná válcová rahna ke stropu trčely, kterýž zase tak byl položen, že sloupové hlavice již na půdě se nalezaly. Turci nemohou totiž snésti díla uměleckého, jim protiví se práce krásná a vkusná, a proto skomolují takové věci, anebo je zakrývají a zasypávají. Zvenčí řečené mešity na př. sestrojili s' na holých dřevěných, do kulata ohlazených trámech jakýsi portikus a podložili pod tyto trámy do země, místo obyčejných kamenů, obrácené korintské sloupové hlavice, překrásně z bílého mramoru vypracované. Hlavice tyto pocházejí patrně z nějaké velkolepé antické kolonády, kterouž nejspíše Turci sami pokáceli. Také jiných zlomků skvostné staro- i středověké ornamentiky použili Turci tímtéž barbarským spůsobem jako bezcenného kamení ke zdivu, k dlažbě atd. Původní křesťanský chrám „40 mučenníků" zpotvořili vůbec až k nepoznání. Vzdušná obloukovitá a elegantními sloupky spojená okna zazdili a vysekali místo nich u samého stropu čtverhranné díry, tolikéž zazdili vzdušnou obloukovitou galerii u bývalého kůru, obílili silné mramorové a porfyrové sloupy, ovrhli freskové malby na stěnách silnou omítkou, zazdili vchody z chrámové předsíně do velké svatyně, udělali z této předsíně chlív na imamův dobytek atd. Všechna tato barbarství se po obsazení Trnova ruským vojskem kopáním, oškrabováním omítek, trháním přehrad atd. odhalila: ze stěn vystoupily staré krásné freskové malby, z přehrad pěkné oblouky a ze země umělé části sloupů. Jak dalece restaurace této i ostatních od Turků zbarbarisovaných starých budov a památek pokročila, není mi známo. Mnoho asi po odchodu Rusů vykonáno nebylo.

Vraťme se opět k bulharským kvartálům. Co do výstavnosti nelišily se bulharské čtvrti téměř pranic od protějších čtvrtí tureckých a také jinak byla vnitřní tvářnost města tu i tam skoro tatáž. Stavební sloh (může-li se vůbec o nějakém „slohu" mluviti), jest dokonale orientalský. Malé dřevěné domky, jimž ruští vojáci „klece" říkali, zaujímají větší část města, a hustým dřevěným mřížovím oken a uzavřených balkónů jiskří se velké černé oči mladých Bulharek.

Ulic v evropském toho slova smyslu vlastně tu ani žádných není. Poněvadž město na svahu skalnaté hory je rozloženo, sestávají všechny vzhůru (nebo dolů) vedoucí uličky ze špatných, buď do skály vytesaných aneb z kamení srovnaných schodů, kteréž se tak těsnými „soudkami" nebo průsmyčky vinou, že dva lidé jen stěží vedle sebe nahoru nebo dolů jíti mohou. Pasáže, kteréž podél horského svahu se táhnou, domáhají se arci jakéhosi vzezření skutečných ulic, ale jsou přece tak těsné,

že se vůz vozu jen s namáháním vyhnouti může, a končí pak přece vždycky, buď na pravo nebo na levo, příkrými schody zšíří sotva dvou loket. Skoro většina domků má balkóny a jsou místa, kde člověk snadno z balkónu na balkón vzhůru stoupati může. Čistění ulic je tu věcí téměř neznámou a dlažba je taková, že by lépe bylo, kdyby ani žádné nebylo. Kámen vyčnívá nad kámen a chůze i jízda jsou stejně strašny; ba ani koňmo není tu radno jezdit, leda na krotkých koních horských, a jedinou slušnou a bezpečnou dopravní silou je zde osel nebo mezek. Tu a tam je kus (mnohdy až na sáh) vysokého chodníku, ale sotva že se terén sníží a nějaká příční ulička přes cestu přeběhne, je po slávě a o chodníku již ani stopy. Situace ulic je taková, že když člověk v jedné ulici klopýtne a upadne, obyčejně v zcela jiné ulici vstává. Skutálí se někam a neví pak, kde se to vlastně nalezá. Zůstává-li cizinec někde na blízku mešity, musí si pamatovati její minaret a říditi se jím jako majákem; ale ubytoval-li se v končině, kde žádného takového „majáku" není, musí z počátku několikráte několik hodin ve svém okrsku bloudit, než se náhodou k domovu dostane. V bludišti trnovských uliček „nevyzná" se člověk dříve, dokud si vzezření příslušných ulic v paměť nevštípí, což ale dosti obtížné jest, poněvadž je dům jako dům a ulice jako ulice.

Diví-li se někdo, že si Bulhaři tak svrchovaně a nade všechno pomyšlení nepohodlné město vystavěli, vymlouvají se na turecké panství, kteréž zde vším, ale vším vinno bylo, i tím bestiálním hmyzem v příbytcích.

Obyvatelstvo ani domy trnovské nebyly za tureckého panství snad nikdy řádně sečtěny. Od oka počítalo se asi 30 tisíc Bulharů mimo Turky, kterých bylo mnohem více, než Bulharů. Domů myslím, že bylo tehda v Trnově asi 6000. Velké, šeredné město, a přece zpozdálí tak nesmírně krásné!

XII. Jak bývalo ve hlavním stanu v Trnově. — Objevuje se opět Anna Davidovna.

Nikdy jich nezapomenu, těch dnův, plných rozčilení, zlosti, naděje a obav; nikdy jich nezapomenu, těch večerův, plných velebného klidu, poesie a krásy! Byly to krušné dni, a když na ně vzpomínám, zalévají se mi zlostí oči; byly to líbezné večery, a když na ně myslím, rozstupují se mi rozkoší prsa! Ptáte se: jaké to dni a večery? Poslední dni a večery měsíce července, ztrávené v hlavním stané ruské armády v Trnově.

Jaký to byl kontrast mezi dnem a večerem!

Ráno vstával jsem záhy po slunce východu, jako sbičovaný mučenník, s tělem plným rudých skvrn, neboť hmyz trnovský rouhá se kouzelným práškům z perských bylin. Nebylo proti němu útočiště ani pod studeným nočním nebem, ani pod střechou žádného domu. Pod stanem dole v táboře sbodaly tě roje tiplic a moskit, a v městě, na loži upraveném jako pro pašu o dvou koňských ohonech, možná bylo usnouti jen po velikém unavení a s hlavou vínem až povážlivě obtěžkanou. Lože moje připadalo mi jako ohnivé lože Záhořovo. S hrůzou

díval jsem se na ně, neboť ty červené polštáře v hlavách, v nohách a podél zdi rozestavené zdály se mi jako spoutané plameny, kteréž ihned se odpoutají, jakmile usnu. Vykropoval jsem to lože, na němž přede mnou zajisté nějaký veliký hříšník líhal, petrolejem, ale pronikavý zápach této slavné tekutiny rozčertil vždy tím více zlé duchy, kteří v hlubinách perských polštářů k nevypuzení byli zakleti, a noc moje bývala pak strašná! Hoře na celém těle, seskočil jsem dolů, hledal útočiště na divanu, na stole, na zemi, ale všude marně. V zoufalství vyskočil jsem jednou oknem na střechu, ale přišel déšť a zahnal mne zase do vnitř. Od té noci nevystoupil jsem na lože jinak, než ve stavu nepříčetném, jako opilý samovrah.

Ráno pak potřev se na celém těle jako římský gladiator olivovým olejem, usadil jsem se s číškou turecké černé kávy, s hořícím čibukem a s binoklem na střeše předního domu, která zrovna u mých oken končila, a strašná noc byla ihned zapomenuta. Krása města, na skalách pode mnou rozloženého, dole v údolí probouzející se vojenský tábor, po stranách zelené vrchy a za tím vším horstvo středního Balkánu — kdož nezapomněl by všech přestálých útrap!

Avšak kouzlo jitra netrvalo dlouho. Slunce povystoupilo a plamenný dech jeho sehnal mne rychle dolů se střechy, s Parnasu do trampot válečných. Přehodiv přes rameno koženou kabelu s tabákem a rozličnými příručními potřebnostmi, sestupoval jsem pak klikatými, těsnými a hlavosráznými uličkami dolů do tábora, abych zvěděl, co se na bojišti děje a není-li možná odebrati se s některým oddělením vojska do bitky, kterou jsme ustavičně očekávali. Ale na vlastní bojiště nebylo se možná dostat a nezbývalo tudíž nic jiného, než číhati, kdy a kde nějaký zaprášený důstojník od Plevna přikluše a vyzvídati, jak se nám tam daří. V generalním štábu nebylo lze ničeho se dozvědět, a tato mlčelivost ve spolku s nápadnou starostlivostí a stísněností hlavního stanu byla nám důkazem, že se našim daří špatně. Táborem kolovaly příšerné pověsti o ztracených bitkách a bitvách, o velikých krveprolitích a nesmírných ztrátách. Pověsti tyto vzbuzovaly sice obavy, ale nedocházely víry. Avšak jednoho večera přijely vozy s raněnými, povozy červeného kříže, obyčejné furgóny vojenské, pak selské vozy, tažené neladnou směsicí koní, volů, krav a mezků, krvavé s lidem krví sbroceným, jely čerstvě a tiše táborem a kolem města ven do kraje, jely hodinu, dvě, tři, čtyři — bože, co to znamená? Jely pět, šest hodin a řada jich neměla konce, jely celou noc a nikdo nesměl zvědět, odkud a kam. Soudilo se, že jsou to ranění z bojů v Balkánech, ale pověst učinila z toho velikou ztracenou bitvu nad Osman Bazárem, a ústup 11. divise na sever dodával jí pravdě podobnosti. Ani se již nepamatuji, o kolika ztracených bitvách se pod stany šeptalo, a přec neměli jsme v skutku ještě nic ztraceno. Ale tolik bylo nám, kteří jsme o poměrech u Plevna snad jasnější měli ponětí, než sami pánové v generalním štábu, jisto, že bitvu u Plevna ztratit musíme.

Nepotřebuju tedy zajisté ani zvláště ujišťovati, že jsme byli po celé ty dni v ustavičném rozčilení a napjetí a že byly pocity naše toliko prudce se střídající směsí trpkosti, zlosti a obav. Snídali, obědvali a večeřeli jsme pod stany markytánův, ale jídlo nám nechutnalo a všechny

pokusy, baviti se, byly marny. Příšerná myšlenka na zpáteční pochod z Balkánu dusila nás jako můra. Chodili jsme si několikráte za den pro potěchu do generalního štábu, ale tam jí bylo podle všeho ještě více potřebí, než u nás. Nesnesitelné vedro dovršovalo naši svízelnou situaci, kteráž tak choulostivá byla, že i sami někteří štábní důstojníci připouštěli možnost, že budeme i s hlavním stanem v trnovské kotlině obklíčeni a uzavřeni.

Tak bylo nám tedy za dne parno a krušno. Ale jakmile slunce zašlo a černé stíny mezi nás a hory se položily, zmizela aspoň z mé mysle všechna tesknota a nevýslovná rozkoš ukájela všechen smysl můj. V občerstvujícím chladu začala kolem všechna příroda oddychovati opojným aromatem. Tma rozložila se rychle na zem a balkánské hory ovíjela, jako noční závoj, lehká bělavá mlha.

Město, rozložené po příkrých spádech vápencových skal až k samým temenům jejich kuželovitých vrchů, zmizelo vždy ve tmách, ale záhy prosypaly se z temna na skalách tisíce žlutavých světel a světýlek, jako by tu arabští kouzelníci magický mlhový obraz a světlostroj byli ustrojili. Tu čněl vzhůru z neprůhledné tmy, několik set stop nad údolím, obrovský kužel, vrch, posetý od temene až k širokému kořeni jiskřivými hvězdami; pod ním třepotaly se kmitavým světlem široké, tu příkře vzhůru stoupající, tam jako vodopád dolů svislá vlnitá pásma plaménků, nad nimi roztroušené, jako ve vzduchu tiše visící roje svatojanských mušek, mezi nimi šňůry bludiček a pod nimi jako prorvaná, ze zářících svítilen sestrojená hradba — toť večerní obraz Trnova a jeho osvětlených oken. Péro je neschopné vypsati nesmírný jeho půvab. Stával jsem dole v táboře a hledíval s roztouženým srdcem vzhůru do neviditelných skal, jejichž boky, úvaly a spády plasticky označeny byly roji žlutavých světel, i zdálo se mi, že jsem dítětem v čarovné noci betlemské.

V táboře hořely tu a tam rudé ohně a velké, po stranách a zahradách kolem roztroušené stany světélkovaly jako mlhou obložené transparenty. Z tábora vlnil se dosud živý šum, jako když se včely rojí, ale šum ten nyní zvolna umlkal a za krátko rozlehalo se již tichým vzduchem jasné, toužebné klokotání slavíků. Pojednou vpadly do slavičí dythirauby klidné, majestátní akordy posounů a polních rohů a s nevýslovnou lahodností nesla se nočním temnem klasická hudba válečné večerní modlitby. Umlkly rohy a posouny a v tom zahřímal velkolepý čtverhlasný chorál, zpívaný mnoha tisíci pružných mužských hlasů — druhá zpěvná část večerní modlitby. Při úplné skoro tmě v táboře zdálo se chvíli, že ten zpěv přichází z lůna země a chvíli zase jakoby se valil s vrcholů Balkánu. Když pak dozněl chorál, rozzvučela se, co závěrek polní modlitby, v jemných akordech a táhlým tempem píseň ruských písní, hymna národa. To vše opakovalo se za chvíli na druhém konci tábora. — Kdo něčeho podobného nezažil, nemůže si ani představiti kouzlo takového okamžiku. Těšíval jsem se na něj jako dítě a když zazněla ta lahodná hudba, jemná jako harmonie sfér, obnažoval jsem bezděky hlavu a když zazněl chorál mužstva, vyhrkaly mi vždy velké slzy. Tak úchvatných okamžiků nezažil jsem ještě nikdy!

A jako mně dělo se i jiným. Ba zpozoroval jsem, že mnozí v hlavním stanu zaměstnaní cizinci v tu dobu, nepozorováni, s obnaže-

nými hlavami ve tmě klečívali a se modlili. Tak poetické chvíle mívali jsme v Trnově uprostřed bojišť a v přestávkách válečného ryku! Představte si večerní obraz tehdejšího našeho tábora, rozloženého v údolí na úpatí Trnova a pod štíty balkánských velikánů, k tomu rozkoš horského a večerního chladu, utišení po celodenním rozčilení a pak tu nesmírně poetickou modlitbu armády a rcete, možno-li takových večerů vzpomínati jinak, než s nadšením? (Pokračování.)

Zpěvník Jana Buriana.

Od **Svatopluka Čecha.**

(Pokračování.)

á neslyšel, co promlouvaly ke mně
rty rozkošné; jen jejich rubín drahý
jsem viděl, zubů sníh a něžné tahy,
jež červánkem se obestřely jemně;
jen hudba slov, ne smysl, v duši vnikla
a zvonila mi jako zlato ryzí,
ač jevil přízvuk, barva neobvyklá,
že také jí řeč naše zpola cizí.

„Nuž, dále!“ pravil šlechtic. „Pojďme sadem.
Ten arci málo k pomeškání zove
i prostřed máje, nořku v jaře mladém,
kdy jedva zeleň z pupenců se klove.“

Kol prázných záhonů jsem kráčel s nimi.
Tu ještě semtam ve slaměném hávu
keř vzácnější snil těžký spánek zimy
a zřídka jenom kvítek pestřil trávu.
Však uchvátil mne přelud. Náhle kolem
houšť bujná vzpychla po záhonu holém,
směs nejkrásnějších květů přebohatá:
mák plný, pivoňkové nachy žhavé
a lilie tu bělostná, tam zlatá,
zde mečík hrdý, macošky tam smavé,
sta růží, mnohobarvé tulipány;
a stromů, keřů nejvzácnější druhy,
hvězd bílých, rudých šperkem obsypány,
své větve skláněly v ty vonné duhy . . .
Když přelud minul, udiven jsem zíral
na prázdnou zemi, v záhon jedva zrytý,
i zdálo se mi, že ty prchlé třpyty,
ty svěží, rozmanité barvy květů
i s vonným dechem ukryly se v letu

v šat onen světlý, jehož lehké řásy
zde ladně splývaly kol dívčí krásy.

Před zámečkem, kam šlechtic vedl hosta,
kruh záhonů byl, plocha stromů prostá,
v níž uprostřed, kam jako ku ohnisku
těch záhonů všech sbíhaly se cípy
a stezky, plné žlutavého písku:
čněl mohutný trup věkovité lípy.
Jí rozdrtila hlavu rána hromu
a větve poslední jí dávno spadly,
v prach obrátil se vnitřek věkem schřadlý,
jen dutý peň zbyl velebného stromu
a stal se hříčkou malicherné doby:
Vrch uťatý mu střecha z kůry zdobí,
mech vecpán do skulin a dole z předu,
kde dříve štěrbina již zela širá,
teď branka úhledná se otevírá;
i vnitřek nabyl příjemného vzhledu,
byv ohlazen a zkrášlen různou tretou,
i tapetou kol pokryt zlatokvětou,
též obrázků tam nalepeno dosti,
číš s květy kyne nad okrouhlým stolem,
i pro tři židle ještě místo kolem —
toť skrýše tichá, plná útulnosti.
Tak v altán změněn sadu za okrasu
ten šedý, ubohý vrak dávných časů.

„Hle, přece rarita v mém sadě malém,“
pán domu řekl v úsměvu. „Ó věřte,
toť důstojný je stromů Methusalem.
Jen pohleďte a šířku jeho změřte!
Jen vizte jeho vrásky, jizvy steré,
ty divné runy minulosti šeré!
Snad vyrůstala před mnohými věky
ta lípa v šeru posvátného háje
a zasléchala ještě žreců báje,
když pěstovali její mladé vděky,
by poskytla své husté rozvětvení
kdys bohům za trůn, za řeč listů chvění —
Ó čeho dočkala se smutná k stáru!
Teď v prsou jejích za letního žáru
nám ku svačině kyne všední káva
neb samovar — Tak hyne všecka sláva!“

„Žrec u kmenu té lípy sotva sedal,“
já promluvil; „však pamatuje asi
věk nejeden, snad ještě ony časy,
kdy lev náš hrdě volnou hlavu zvedal,

kdy mocnou rukou vítězný duch český
ryl ještě svoji slávu v dějin desky."

Zrak jeho bystře proti mému vzplanul,
on chvíli váhal, než se ozval znova
— dech sarkasmu tou řečí ostře vanul —:
„Ó jistě trup ten upomínky chová
z té velkolepé, přepamátné doby,
kdy kalich husitský se krví kouřil,
neb z časů těch, kdy přes rumy a hroby
let slavných třicet démon války bouřil.
Z dob oněch úžasných, kdy zápal víry
v tůň krve bezednou svět vrhal širý.
Ten zápal minul. Jiný prapor vlaje:
Teď jazyk! národnost! je heslem seči,
teď člověk na člověka soptí, laje,
že jinde zrozen, jinou mluví řečí."

Hrot jeho slov mě nutkal k odpovědi.
„Zrak arci s děsem v zašlé boje hledí,
jež rodila tůň fanatismu žárná;
leč z víření těch krvorudých mraků
nám vyzářila hvězda blahodárná:
to volnost svědomí. Tak z pustých šlaků,
jež nyní výheň plemenného sváru
kol kolem vrhá, kdysi lidstvo vznese
kov ryzí, skvoucí, spanilého tvaru,
zvon velebný, jenž zahřmí v božském plese:
Smír národů! Pak v družném obejmutí
z nich každý bude ctíti druha snahu
a žádného zlý soused nepřinutí,
svou řeč, svou bytost bránit proti vrahu."

My za té řeči došli lípy duté,
ji obešli a postanuli maně
u branky její šíro odemknuté,
jež měla veřej na zevnější straně
tak obalenu korou barvy stejné
i podoby, tak zcela upravenu,
část přirozená jakby byla kmenu;
a když se zamkla, tu jak dvéře tejné
tak přesně vtělila se v obvod stromu,
že — třeba z blízka — sotva přišlo komu,
by pochyboval o celosti kmene.
Teď do útroby lípy otevřené
pán domu vstoupil. Rozšklebenou ranou,
jež po vyhnilém suku ve pni zbyla,
i branky otvorem se záře lila
v ten altán podivný. Na křeslo stranou

tam šlechtic used' při okrouhlém stole,
mně vlídně kynuv na protější sesli,
co zatím venku v záhonovém kole
šlechtičku sem tam nožky čilé nesly.

„Hle! rázem skřížili jsme zásad meče!“
řek' staroch s úsměvem. „Mně trudno vskutku
svůj v pochvu zaraziti v půli seče —
než líp' zde venku dobojovat půtku.
Řeč — ano, řeč! Ta různost jazyková —
co zla dvé těchto slůvek v sobě chová!
Ach, sjednocení výš by lidstvo vzneslo,
než tušit můžem' v této trudné době,
kdy plemen svár je malicherné heslo.
Ó moje fantasie líčí sobě
ten obraz barev nejluznějších pelem:
Řeč jedna zvučí v širém světě celém
a všechno pojí v jeden tábor bratří,
kde velká myšlenka, jak sletla na zem',
od pólu k pólu všem se sdílí rázem
a každý krásy květ všem stejně patří;
boj plemen minul; všechny lidstva síly
jen k jedinému svorně pnou se cíli;
chrám všelidskosti vztýčen v božském jasu,
jenž z dálky svítal prorokům všech časů — —
Váš úsměv praví: Fantasie čirá!
Vím dobře sám: Toť pouze snové zlatí,
jichž splnění se v nedozírnu tratí.
Přec v duše hlubinách mi trůní víra,
že k této metě, nechať spoustou věků,
krok člověčenstva stále bude veden,
že vyplní se kdysi v předaleku:
Buď jeden ovčinec a pastýř jeden!
Vždy k jednotě duch tíhne, různost hmoty
vždy harmonicky ladí do jednoty.
Nechť zrakům přítomnosti nedohledna
ta meta jest: přec jeví všaké děje,
že vůdčí páskou myšlenka jim jedna:
Co slabé, s mocnějším se spojit spěje,
vše drobné vtěluje se v celky větší,
vše touze po sloučení lidstva svědčí
toť zákon dějin, vzdory nepomohou,
je pokrok zdeptá pod železnou nohou.“

Já starci odvětil: „V tom opak pravý
sen o budoucnu před mé oči staví
a tucha utkvělá. Kdo pravdu tušil
z nás obou, stěží věky věků poví.

Krok časův arci mnohý útvar skrušil,
leč jinde vykouzlil zas útvar nový.
A jestli někdy zdálo se, že stárne
duch světa, tvůrčím vírem unavený,
že syt je nekonečné forem změny
a k jednotě se chýlí chudotvárné —
to býval jenom odpočinek malý
a brzy děje lidstva mladým jarem
zas bujně zkvetly sterým novým tvarem.
V šat pestrý život všeliký se halí
a znakem jeho rozmanitost, změna;
kde chudnou tvary a kde barvy blednou,
tam číhá blízko smrt — Snad ztrne jednou
tak Země naše, zbledne umrtvena . . .
Však my chcem žíti — —"

Argumentů řadu
v tom přetrhla mi šlechticova dcera,
jež k lípě vrátila se z toulky v sadu,
hrsť květů nesouc.
„Rozkvetly nám včera
na jednom záhoně ty květy časné.
Hle, hezoučké ty hvězdy modrojasné
jak milé jsou! I vůní sladkou dýší.
Ta kytka oživne v jich modrém lemu;
ten lazur ještě scházel k barev sněmu,
on půvab celku ku podivu zvýší."

Jak děcko sobě libujíc v tom díle
ty hvězdky přidávala prstem hbitým
kol do kola ku květům rozmanitým,
jež vyhledala sadařova píle
z lích nejdřív probuzených v jarním dechu
neb ze skleníků panstvu pro potěchu;
jich kytice tu stála prostřed stolu
ve třpytné, zdobné číši z karneolu.

Však otec její rozesmál se pravé:

„Hle, nevědomky, odpůrče můj milý,
vám pomocnice přišla v pravou chvíli,
by svými kvítky dotvrdila hravě
ty vaše theorie trochu šedé
o pestrém životě a smrti bledé."

(Pokračování.)

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Jubileum Polonského.

Podává *Karel Štěpánek.*

Ruská literatura jest o jednu pěknou upomínku bohatší. Po truchlivých slavnostech Puškinských, jichž nedávno súčastnily se všecky vrstvy ruské společnosti, skanula opět krůpěj radosti v srdce dosud rozechvělá, vzrušila celý literarní svět ruský, nadchla řadu básníků k poetickým projevům a dala podnět ku četným reflexím každému příznivci ruské literatury. Jakov Petrovič Polonskij, jeden z největších básníků ruských, slavil dne 10. dubna padesátileté jubileum své básnické činnosti. Padesát let zůstal Polonskij věren svým mladistvým idealům, padesát let při všech protivenstvích, nedostatcích a při všem strádání, jsa zmítán ve víru životním, třímal vysoko nad vlnobitím všedního života prapor nadšení, a dnes po padesáti letech, stanul na pevné půdě vítězem. A byly doby, kdy třeba bylo pevného karakteru, aby v tomto vlnobití nepodlehl! . . .

Již z mládí bylo Polonskému zápasiti s nedostatkem. Narodil se z nebohatých rodičů šlechtického původu dne 6. prosince 1820. Když mu bylo 10 let, ztratil matku a otec musil vstoupiti do služby za Kavkaz. Péče o děti, jichž bylo všech šest, připadla tetám, které r. 1831 daly mladého Polonského do místního gymnasia na studie. Již zde počal chlapec psáti verše, jež ovšem později ničil. Když r. 1837 cestující tou dobou následník trůnu Alexander Nikolajevič navštívil Rjazaň, mladý Polonskij, jakožto žák šesté třídy, při návštěvě nastávajícího panovníka v gymnasiu věnoval mu první svoji báseň, za kterouž byl odměněn na přímluvu Žukovského zlatými hodinkami. Z gymnasia vstoupil Polonskij na právnickou fakultu Moskevské university. Avšak zde navštěvoval více přednášky jiných fakult nežli té, na níž byl zapsán. Ku konci studií dolehaly na Polonského těžké okamžiky. Otec jeho ochuravěl, vstoupil do výslužby a mladému básníku přišlo žíti těžký život chudého studenta, jemuž pro starost o zítřek nezbývá času ku vlastním studiím. R. 1844 ukončil univertní kurs a vydal první sbírku svých básní pod názvem „Gammy“, jež byly přijaty žurnalistikou příznivě. Než postavení Polonského se nezlepšilo. V těžkých okamžicích, kdy přemýšlel co má počíti, naskytla se mu příležitost, jeti na jih Ruska. Touha spatřiti moře hnala jej do Oděsy. Zde mladý poeta šťastnou náhodou setkal se s bývalým druhem Bakuninem, professorem, jenž mu získal známosti a zaopatřil kondice. V Oděse vydal nový soubor svých básní z roku 1845. Později stal se tajemníkem redakce „Zakavkazského věstníku“ v Tiflise. Nová řada zdařilých básní byla plodem jeho činnosti na Kavkaze. R. 1849 objevil se ve veřejnosti soubor těchto básní pod gruzinským názvem „Sazandar“ (pěvec). Po dvou letech vydal opět sbírku nových básní, jež dodaly jeho jmenu nemalé zvučnosti, tak že

verše jeho od té doby počaly býti hledanými ve všech takořka literárních časopisech. Kavkaz, jeho bohaté a velikolepé přírodní zjevy nemohly ovšem zůstati bez hlubokého vlivu na vnímavou duši básníkovu, jenž cele oddával se rozkoši krás přírodních a představy i fantasie svoje odíval ve skvoucí roucho čisté poesie. V Tiflise napsal též pro místní nově otevřené divadlo pětiaktové historické drama ve verších „Dareždana Imeretinskaja", jež však nebylo připuštěno na jeviště, ačkoliv Polonskij osobně za tou příčinou dostavil se do Petrohradu. Drama toto bylo později otištěno se značnými výpustkami v časopise „Moskviťanin". Do Tiflisu se však básník více nevrátil. Pečoval najíti si zaměstnání v Petrohradě, což se mu dlouho nedařilo, tak že musil opět utéci se ku soukromému vyučování. Mimo to pracoval při rozličných časopisech, ale vše to nestačilo na potřeby nejnutnější. Tou dobou psal též pověsti prosou, jak o tom svědčí „Zabytoje predanije", „Gruňa", „Pověsť", „Statuja vesny", „Šatkov" a j.

Neúspěch, namahání a nehody rozrušily zdraví Polonského, takže byl nucen odebrati se do lázní za hranice. Po svém návratě r. 1856 vydal úplný soubor svých básní a jeho stav poněkud se zlepšil. Toho použil Polonskij ku nové cestě za hranice, při níž navštívil a procestoval Německo, Švýcarsko, Italii a Francii. V Paříži setkal se s mladistvou dívkou Helenou Vasiljevnou Usťužskou, jež stala se družkou jeho života. Než svazek tento netrval dlouho. Po dvou létech mladá žena mu zemřela krátce po jeho návratě do Petrohradu. Zde nabídl mu hrabě Kušelev-Bezborodko místo redaktora „Ruského Slova", kdež uveřejnil pak Polonskij hojně recensí, statí a básní. Té doby nabyl popularity všeobecné. R. 1861 stal se tajemníkem komitétu zahraničné censury a místa toho již neopustil. Další život jeho plynul již tokem klidnějším při vlastním krbu rodinného života, jejž opět si založil roku 1866, kdy podruhé se oženil. Toť ve krátkých rysech hlavní události ze života básníkova.

Polonskij, jak již praveno, těší se na Rusi všeobecné popularitě. Básně jeho jsou známy všude a mnohé z nich cení se jako plody Žukovského a Puškina. Příčinou toho jest opravdovost a oduševnělost jeho verše. Pravda, formu Polonskij nepřekonal rázem, bylo mu v ní zápasiti, leč všecky lepší básně jeho vyznamenávají se úplnou harmonií myšlénky s formou. Jeho básně, poznamenal trefně po původu jubilea Polonského Michal Katków, nejsou plodem pouhé hříčky obrazotvornosti, ale v každé lepší z nich plane částice živé duše. Byly psány ze srdce. V tom je klíč k jeho popularitě. Úsudek o něm jest dávno ustálen. Již r. 1856, kdy objevilo se první úplné vydání jeho básní, vyjádřil se o něm Družinin: „J. P. Polonskij náleží k číslu básníků naší doby, jimž nelze činiti výtky. Není na tom dosti, on je jeden z nejnadanějších. V obrazech jeho vidíte poetickou přírodu, jež je v souladu s ušlechtilými snahami doby. Vizte, jak pěkné jsou u něho všude popisy přírody, když dotýká se jich mimochodem. Avšak Polonskij jest básník lyrický po přednosti, nedává se jimi zavléci a nemůže se zavléci právě tak, jako by též nebyl s to přilnouti ku lyrismu negativnímu, který není vhod jeho něžné, milující, soucitné Muse." V tentýž smysl vyjádřil se o něm Dobroljubov. Sám Turgeněv vážil si talentu Polonského a vyjádřil se

o něm: „Talent Polonského jeví zvláštní, jemu toliko jedinému vlastní směs prostodušné gracie, svobodné obraznosti jazyka, na kterém ještě leží odlesk Puškinské dokonalosti, a jakési neobratné, ale vždy líbezné čestnosti a pravdivosti dojmů.“

Budiž nám dovoleno uvésti o směru poesie Polonského ještě jeden závažný hlas z péra vynikajícího ruského kritika Strachova, jenž praví: „Směr jeho poesie nemá v sobě nic příkrého, úzkého, bijícího do očí... Je to poklona všemu krásnému a vznešenému, sloužení dobru a kráse, láska k osvětě a svobodě, nenávist ku všemu násilí a temnotě. Dle místa duševního rozvoje náleží Polonskij Moskvě a Moskevské universitě let čtyřicátých — a do konce zůstává věrným lepším snahám tehdejší skvělé epochy... Láska ku člověčenstvu, snaha po světle vědy, úcta před uměním a přede všemi druhy duševní velikosti — toť jsou stálé rysy poesie Polonského.“

K tomu netřeba více dodati, nežli že stařičký básník ani nyní neopustil svých ideálů. Musa dosud je štědrou jeho dárkyní a on jako v době mladistvého zápalu spřádá svoje dumy dále, kouzlí čarovným prutem své neslábnoucí fantasie poetické obrazy a odívá je básnickým rouchem tak mistrně, že stojí nejblíže ze všech nynějších básníků ruských samému vzoru jejich — Puškinovi. Není tudíž divu, že jubileum jeho bylo uvítáno všeobecným projevem lásky a úcty k němu, že stalo se — literarní událostí. Všichni jeho přátelé a ctitelé závodili ve šlechetné snaze pozdraviti Polonského v den jeho jubilea nadšenými zdravicemi, Akademie nauk a jiné korporace literarní věnovaly mu blahopřejné adresy uznání, společnost přátel ruské slovesnosti v Moskvě jmenovala jej čestným členem a sám car zvýšil mu roční výslužné na 2500 rublů Večer pořádaný na počest Polonského podal skvělý doklad toho, kterak stařičký básník těší se sympatiím všeobecným, a nabyl lesku přítomností vynikajících osob jakož i literatův a umělcův s Rubinštejnem v čele. Kéž dlouho ještě popřáno jest pracovati stařičkému, ale nadšenému básníku Jakovu Petroviči Polonskému na slávu jména ruského a slovanského vůbec!

3 2044 036 451 326